

Gos Nge Ek Ka Ei  
Sinim Kin Ngołum



The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea

**Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngolum**  
**The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea**  
**Nupela Testamen long tok ples Nii long Niugini**

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nii

Dialect: Central Wahgi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-04-23

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023  
57529bce-9e23-5350-904d-243a1b359818

## Contents

FRT . . . . .	1
MASYU . . . . .	2
MAK . . . . .	47
LUK . . . . .	75
JON . . . . .	122
APOSEL . . . . .	158
ROM . . . . .	198
1 KORIN . . . . .	222
2 KORIN . . . . .	247
GALEISIYA . . . . .	262
EPESES . . . . .	270
PILIPAI . . . . .	278
KOLOSII . . . . .	283
1 TESILONAIKA . . . . .	288
2 TESILONAIKA . . . . .	293
1 TIMOSII . . . . .	296
2 TIMOSII . . . . .	302
TAISIS . . . . .	306
PAIILIMON . . . . .	309
EIPRU . . . . .	311
JEIMS . . . . .	329
1 PIISA . . . . .	336
2 PIISA . . . . .	343
1 JON . . . . .	347
2 JON . . . . .	353
3 JON . . . . .	354
JUS . . . . .	355
REPELEISIN . . . . .	357
Bible reading . . . . .	384

**Gos Nge Ek Ka Ei Sinim  
Kin Ngolum  
The New Testament in the Nii  
language of Papua New  
Guinea  
Nupela Testamen long  
tokples Nii long Niugini**

*Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngolum*  
The New Testament in the Nii language of  
Papua New Guinea  
[nii]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1980 Wycliffe Bible  
Translators, Inc.

Web version  
© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.  
<http://www.Wycliffe.org>

<http://pngscriptures.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-No Derivative Works). <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

**Your are free to share** — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

**Notice** — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

**Tok Orait**

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu

mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narepela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

## Jiisas Nge Ek Ka Masyu Pulum

*Jiisas Nge Kupam Nol Embe  
(Luk 3:23-38)*

<sup>1</sup> Ei Jiisas Krai nge kupam nol tilap ei, Deipis nge tilap. Nga Deipis eim Eiparam nge tilap ende.

<sup>2</sup> Eiparam eim kingam Aisik, Aisik eim kingam Jeikop, Jeikop eim kingam Jura ni angim nol pei.

<sup>3</sup> Jura eim kingam Peres kin Sara, el elip menjngil ei Tamar. Peres eim kingam Esran, Esran eim kingam Ram, Ram eim kingam Aminarap.

<sup>4</sup> Aminarap eim kingam Neison, Neison eim kingam Salmon.

<sup>5</sup> Salmon eim kingam Bowas, eim mam Reiyap. Bowas eim kingam Opes, eim mam embe Rus. Opes eim kingam Jesii.

<sup>6</sup> Jesii kingam King Deipis, Deipis eim kingam Solomon. Mam ei ok Yurainya nge ambim.

<sup>7</sup> Solomon eim kingam Riyapom, Riyapom eim kingam Apaisa, Apaisa eim kingam Asa.

<sup>8</sup> Asa eim kingam Jiyasopas, Jiyasopas eim kingam Joram, Joram eim kingam Yusaiya.

<sup>9</sup> Yusaiya eim kingam Josam, Josam eim kingam Eiyas, Eiyas eim kingam Esekaiya.

<sup>10</sup> Esekaiya eim kingam Manasa, Manasa eim kingam Amon, Amon eim kingam Josaiya.

<sup>11</sup> Josaiya eim kingam Jekonaiya kin eim angim nol, kunum ele Esrel wumb Bapilon konu ele kan ngii mil punjung kongun dinga enjing ku.

<sup>12</sup> Kan ngii mil punjung kongun dinga erik kunum ei Jeikonaiya eim kingam Siyalsiyel, Siyalsiyel eim kingam Serapapel.

<sup>13</sup> Serapapel eim kingam Apiiyur. Apiiyur eim kingam Eliyakim, Eliyakim eim kingam Asor.

<sup>14</sup> Asor eim kingam Sarok, Sarok eim kingam Akim, Akim eim kingam Eliyur.

<sup>15</sup> Eliyur eim kingam Eliyeisa, Eliyeisa eim kingam Masan, Masan eim kingam Jeikop.

<sup>16</sup> Jeikop eim kingam Josep, Josep eim ambim Maria, pe Maria eim Jiisas mengim, wumb eim Krai nilmin.

<sup>17</sup> Yi mil Eiparam nge tilap ele opu Deipis tonu onum. Pe wumb tilap ei nge engki nga kapil kapli mulnjung. Deipis nge tilap ei pei Bapilon konu kan ngii mil punjung. Ei wumb tilap engki nga kapil kapli mulnjung. Pe Bapilon konu kan ngii el mulangin Krai tonu om kunum ei, wumb tilap engki kapil kapli tonu ok mulk, yi mil mulnjung.

*Maria Jiisas Krai Mengim  
(Luk 2:1-7)*

<sup>18</sup> Jiisas Krai nge ek pol yi to tu wunjung, mam Maria, Josep simba nik kuimi to mundnjung ninjing. Ba wumb tal tep to ende endnerangil, ba amb Maria Gos Gui Ka tuk wang kin amb Maria, kangil mundum.

<sup>19</sup> Wam simba ninjing wu Josep eim wu kun ka molpu endim. Wu ei eim kenim ni ambil kangil peng kanpi, ambil singambil simba nipi si kindmbii ni yi piim.

<sup>20</sup> Josep eim yi piipi pupu or pim konu, Gos nge Enjel kidang opu eim kin ek yi mil nim, "Josep nim Deipis nge kingam, nim amb Maria simbii ni singambil kulerii mon! Piini! Eim kangil molum ei Gos Gui Ka kangil eim kin molum. Or kumb yi mil kenim.

<sup>21</sup> Pe eim kangi endi mengmba, kangi ei embe Jiisas ninjii. Nimbil erang, kangi ei wumb pei ol kis ei kil ngopu, nga sipi orung simba ku."

<sup>22</sup> Epi ombu pei tonu om kin, ok ek ni tor kindilmin wumb Gos ol ekii se ermba ei piipi nilim wu ei Gos gupu ele ek keimi ei pei tor omba. Gos nge ok ek ni tor kindilmin wumb ek ei ok nirim mil, tonu om.

<sup>23</sup> "Piini! Ambil ei kangi endi mengpi nim kin kangil ei embe Emanuwel, ningil," pa yi nim. (Ei pule yi mil, 'Gos sinim kin ouni molum.')

<sup>24</sup> Josep or kumb er kenim mil, angpi pupu owundu nge enjel nim ek mil piipi, pupu eim ambim sim.

<sup>25</sup> Ba eim kin tep to endnenjingil, eim kangi mengim kunum ei, eim kangi ei embe Jiisas nim.

## 2

*Wumb Orundung Konu Eipi Wu Kombur Ok Kangi Kenjing*

<sup>1</sup> Maria Jiisas mengim konu kembis embe Beslem ei Juriya konu owundu mei konu ele Eros King molum kunum ei Jiisas mengim. Ekii se wu kombur al mani eni tonu onum konu orung tonu ele wu noman pim wu ombu ok Jerusalem konu ok yi ninjing.

<sup>2</sup> "Kangil konj endi mam mengim ei Jura wumb King mulmba nge tonu om; ei jili palim? Sin kenjpin ni eim tonu om konu ele kanjip konj ei tonu o peng kanpin eim embe ambil tonu kindpin ngumun ei nge onmun," yi ninjing.

<sup>3</sup> King Eros eim ek ei piipi, tungu enim. Nga wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei Eros kin tungu enjing ku.

<sup>4</sup> Pe King Eros eim kulmal kahmin wumb owundu ni Esrel wumb num noman pim wumb ei pei neng kulou tunjung. Tangin,

eim wu ombu kii sim. “Gos kindim wu Kraiss konu jili mił tonu omba?”

<sup>5</sup> Wumb ei ek yi ninjing, “Beslem konu kembis ni Juriya mei owundu ok wumb oł ekii se tonu omba piipi niłim wu mon yi mił pułum ei pahim,” ninjing

<sup>6</sup> ‘Nim Beslem konu kembis, Jura konu owundu wii mon. Nim konu owundu mił mulnjii. Nimbil erang, nim kin wu owundu endi omba wu na nge tilap ele Esrel wumb eim ekii singii tep ermba.’ ”

<sup>7</sup> King Eros eim popuł sim, ba eim nge wu ombu ał konu orundung noman pim wu ombu wii tang wangin kin, wu ombu kii sim. “Enim eni tonu ołum konu orundung wu, enim kanjip ei kunum nenj tonu wang kenjing?”

<sup>8</sup> Pe King Eros ek yi nim, “Enim Beslem konu puk kin kongun dinga er andik, kangil ei kan singii. Kan sik, nga orung ok na nengin kin, na yi ku pup men top erbii,” pa nim.

<sup>9</sup> King Eros ek nim mił piik punjung. Pe nga en enim eni tonu ołum konu molk, kanjip kanik kanjip ei, en enim pungi konu kumb se pang kanik ekii se punjung. Pe kanjip ei pupu, kangi pim ngii el tonu kun pim.

<sup>10</sup> Wu ombu en enim kanjip ei nga kanik kin wu ombu ka ka piinjing.

<sup>11</sup> Pe ngii ele nirik punjung. Puk kenjing ni kangi ei mam Maria kin mulnjunguł. Pe wu ombu en enim mong gopsing pii polk molk, men tok erik, en enim kon apsik, ond muł tuk ele muru ka tołum epi ni, dup kilangin muru ka tołum ei ni, gol ni kangi Jiisas ngunjung.

<sup>12</sup> En enim epi or pinjing konu, or kumb kenjing ni Gos yi nim, “Enim King Eros kin orung punerngii mon! Andlam eipi endi puk kin en enim konu pungi,” nim. Yi neng kin, wu ombu en enim andlam eipi ele puk, en enim konu ele orung punjung.

<sup>13</sup> Pe wu ombu orung punjung. Pangin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Owundu nge enjel opu yi nim, “Nim angkin, kangi ei mam tel sikin Eisip konu sipnjii. Enim orung ongii kunum ei, na ek nimbii. Pe King Eros eim kangi ei to kundmbii ninim,” pa nim.

<sup>14</sup> Pe Josep eim kangi ei kin mam tel epin tuk mii memb si mengpi Eisip konu sipim.

<sup>15</sup> Pe Josep eim ni Eisip konu owundu mułangin kin King Eros eim kapli kulmba.

Oł ekii se tonu omba ei piipi niłim wu ei kin Gos Owundu eim neng, ek ei keimi palim. Eim ek yi nirim, “Na kangi ei Eisip konu molum ei na wii tamb tor omba.”

“Kangi Pei To Kundei!” Nipi, King Eros Yi Nim

<sup>16</sup> Pe king Eros ei piim ni, eni tonu ołum noman pim wumb ei, na ek ei ekii sinenjing mon, yi peng kin, eim popuł kis sim. Sipi, eim wu kombur kindang puk Beslem konu ni konu orung mandi sim konu ele puk, kangil kembis kung ngii tał o pum kangil ombu to kundngii nipi kindim. Eim yi piim wu noman pim wu ombu ok ninjing kunum ei kangi endi king mułmba nge tonu om ei, na en enim kii sinj kunum ei piik ninjing.

<sup>17</sup> Kumb ok ek ni tor kindilmin wu Jermaiya gupu ele Gos ek nipi tor kindrim, ek ei keimi tonu om.

<sup>18</sup> “Rama konu Beslem konu owundu endi salim wumb ek tanginmin dinga piinjing. Amb ke owundu nik, ek kaimb er ninim ni piinjing. Resel eim kingam noł piipi ke nim. Wumb eim noman er ka erngii pinerim mon. Nimbil erang, eim nge kingam noł pei mulenjing, wumb to konduk poru ninjing.”

<sup>19</sup> Ekii se, King Eros kulang kin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Gos Owundu enjel kindang opu eim kin ek yi nim.

<sup>20</sup> “Nim kangi ei mam tel sikin, Esrel mei ele si kind orung pui!” nim. “Wumb kangi to kundngii enjing wumb ei kolk poru ninjing,” pa yi nim.

<sup>21</sup> Pe Josep eim kangi ei kin mam tel si mengpi, Esrel wumb mei konu ele sipim.

<sup>22</sup> Ba eim piim ni, wu Arkelos eim arim Eros mułum konu eim King molum ninjing. Yi nengin kin, Josep eim konu ele ba gał erim. Pe nga kunum endi eim or kumb er kenim ni, Gos eim kin ek nim. Pe eim Galilii konu orung pum.

<sup>23</sup> Eim pupu konu endi ‘Nasres’ niłmin konu ele pupu mułum. Oł ekii se tonu omba piik niłim wumb ninjing ek ei keimi tonu om ei yi mił, “Eim Nasres konu ele wu.”

### 3

*Jon Wumb Noł Pendilim Wu, Ei Ek Ni Tor Kindim*

(Mak 1:1-8, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

<sup>1</sup> Kunum ele Jon wumb noł pendilim wu ei opu, eim Juriya wumb konu mei wii sim konu ele molpu ek ni tor kindim.

<sup>2</sup> Eim ek dinga nipi yi nim, “Enim noman ak tungii! Nimbil erang Gos sinim tep er molum ei enim kin mandi onum.”

<sup>3</sup> Jon omba nge, Gos eim ek ni tor kindilim wu Aisaiya gupu ele ni tor kindrim, ek yi mił nirim,

“Mei wumb mulenjing konu ele wu endi ek dinga nipi wii top molum. ‘Owundu nge andlam er kun erei! Owundu omba nge piik, enim noman tuk er kun erik mułngii.’ ”

4 Jon eim konduk kindiim kon, ei kung kamil ngenj elmin kon ei kindpi, kan eim kend ele tuk si talpi ei ka ngenj elim. Eim kuni nolun kuni ei guimbi gulnjambi ni ka piimi mul ombu nopy yi elim.

5 Kunum ele Jerusalem wumb ni Juriya konu orung orung wumb pei nol Joran konu orung wumb pei ok Jon mulum konu onjung.

6 Nga en enim ol kis ombu ni tor kindik erangin ni, noman ak tok erik kin Jon en enim nol Joran ele nol pendpi ngum.

7 Jon eim kenim ni, wumb kolk nga konj onerngii piik elmin ni Lo ek piik ekii silmin wumb ombu ok nol pimin nik onjung. Ei eim kanpi ek nipi yi nim, "Enim ka wembii nge kingam mil nol noman kis piik enjing, wumb nii enim neng ol ekii se tonu omba ei Gos nge popul owundu ei tungu pungii nge onmun?"

8 Enim noman ak tungii nge, ol kun erik, noman ak tok elmin ol ei mil kun erangin wumb keningii," pa nim.

9 "Enim noman tuk ele yi piinerngii, 'Eiparam ei sin nge kupenjpjin,' sin noman ak tunermin ei kapli yi ni piinerngii. Gos eim kapli ya kom ku ombu erang, Eiparam nge kingam nol mulngii. Mulangin, Gos enim topu tor kindmba.

10 Pe nga tui mer ond pul el palim. Ond pei mong ka tunaalmin, ond ombu kolmung tok dup kelngii.

11 Na Jon enim nol mendpil ele nol pendind ei, enim noman ak tangin pendind. Ba Gos kindang wu endi ekii se omba wu, ei eim dinga ei dinga wii, na dinga ei kapli enanim. Na wu kun ka molal pim kin, eim simb su ei si kindmbii ei kapli enand mon. Nga eim enim wumb kopur Gos Gui Ka ei ngang singii ba wumb kopur Gos kin pii gii ninanmin wumb ei Gos nge popul kis ei dup ningil ele mulngii.

12 Pe Gos kindim wu Kraiss, eim angil ele ambilpi kuni mong wiis kapor ei sik sik tang, wiis tindkan si kindpi wiis kulou tolmun ngii ele nirik kindmba mil yi elim. Nga wiis rais tiridkan ei sipi dup ele kindmba, dup kumbuipu nga nopy yi elim dup endi mon. Kunum kunum nopy paliiim dup."

*Jon Jiisas Nol Pendim  
(Mak 1:9-11, Luk 3:21-22)*

13 Kunum ele Jiisas eim Galilii konu si kindpi, nol Joran konu orundung Jon kin pum. Jiisas Jon angil ele nol pimba nge pum.

14 Ba Jon eim erang kin Jiisas eim noman ak topu pimba nipi erim, "Na nim kin nol pimbi, ba nim nimbil erang na kin on?" a nipi Jon eim Jiisas kin ek yi nipi orung kindim.

15 Ba Jiisas ek nipi orung kindim, "Mon, pe Gos nge noman ele ol kun palim mil yi na kin enjii ei kapli," nim. Yi mil neng, Jon eim ek ekii sim.

16 Jiisas eim nol pepi poru nipi, nol si kindpi sikir tonu om ni ei epin wul al pang, Gos nge Gui Ka ei mani om. Sinim kei Kurmul ninmin ei mil opu Jiisas kin mulum.

17 Pe ek endi epin konu ele tor om ek ei yi nim, "Kangi ei, na kangil mendpil, na eim noman ngond. Na noman ka eim kin palim," pa nim.

**4**

*Seisen Ek Nemb Jiisas Ol Ermba Mil Kenmbii Ni Piim*

*(Mak 1:12-13, Luk 4:1-13)*

1 Kunum ele Gos Gui Ka ei Jiisas sipipi wumb mulenjing konu ele mulang kin, Seisen eim Jiisas ermba ol ei kenmbii nipi ek nimba pum.

2 Jiisas eim kuni nunarpi mulum, kunum ei kunum 40 epin, tinga tang mulum. Mol pang, eim kuni owundu tang piipi mulum.

3 Pe Seisen Jiisas kin ek neng ermba ol ei kenmbii ni piim Seisen yi piipi kin, ei Jiisas mandi tor opu ek nim. "Nim Gos kingam mendpil pim kin, kapli nim ya kom ku molum ei ek nen kin bres pengli!"

4 Ba Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, Gos ek ka ok nirim mil yi ninim, 'Bres mendpil ei wumb noman ele konj ngunermba mon. Ba Gos nirim ek ni tor onum ek ei, wumb noman konj ngonum.'"

5 Jiisas eim ek yi neng kin, Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem men ngii owundu ele ei tonu mendpil sipim. Sipipi, engndang engim.

6 Engang, ek nipi yi nim, "Nim Gos nge kingam pim kin, ele nim puku sikin mani pan, Gos ek ninim mil,

'Enjel kindang neng ok, nim enim angil embilangin, nim simb ele ku ni epi endi nim tunermba,'"

7 Nga Jiisas ek yi nim, "Gos nge ek ka nga ninim, 'Ninim nge Gos Owundu ermba ol ei kenmbii ni enerii mon!' ninim," pa nim.

8 Nga Seisen eim Jiisas nga sipipi, komung owundu endi pim konu ele sipim. Sipipi, konu owundu orung orung pei andan topu, konu ka wii owundu pei wu king tep er molmun konu ei kenjngil.

9 Nga Siesen Jiisas kanpi yi nim, "Pe nim na kin simb ele ming gopsing pii polkun, na kin men tokun enjii, kapli na nim konu ka wii ni epi ombu pei ngumbii," nim.

10 Pe Jiisas ek yi nim, "Nim Seisen po! Gos ek ka ok nirim mil yi ninim, 'Nim Gos Owundu nge embe ambil tonu kindkin men tokun enjii. Erkin, eim kongun ei

mendpil enjii, 'Gos nge ek ka yi ninim,' pa nim.

<sup>11</sup> Yi neng kin, Seisen Jiisas si kindpi pum. Pang kin, enjel ok Jiisas paki tunjung.

*Galilii Konu Jiisas Kongun Pulngun Mondpu Erim*

(Mak 1:14-15, Luk 4:14-15)

<sup>12</sup> Jiisas piim ni Jon kan ngii kindinmin ninjing. Nengin piipi, Galilii konu ele pum.

<sup>13</sup> Pupu, Naseres konu si kindpi, Kapaniyam konu ele pum. Kapaniyam ei no! gopu owundu ele orundung sim. Nga konu orung Sepulan ni Napsalii konu ta! ele orung sim.

<sup>14</sup> Yi mi! erang kin, pe ok ek ni tor kindilmin wu Aisaiya gupu ele Gos ek nirim ei yi mi! nirim,

<sup>15</sup> "Sepulan mei konu ni Napsalii mei konu ele andlam pupu no! gopu owundu ele pupu orung no! Joran tor punum. Galilii konu ei torung wumb eipi wumb konu.

<sup>16</sup> Konu ele wumb noman tuk ele emii mi! peng molk o! kis erik mulnjung wumb ei tilang owundu ei kaninmin! Nga wumb noman tuk ei emii tuk molk kulk poru ninjing konu mi! molmun, ba tilang ei Jiisas enim wumb kin om, ei tilang erang nimba. Emii konu kulngii nge molmun, tilang ei ok orum poru nim!"

<sup>17</sup> Kunum ele Jiisas kongun pulngun mondpu ek ni tor kindpi wumb ngum. Ngopu, yi nim, "Gos epin konu sinim tep enim ei, enim kin mandi poru ninim, kapli enim o! kis si kindik noman tuk ele ak tok erngii," pa nim.

*Jiisas Wu Kapil Kapli Eim Kin Ekii Singii Nge Wii Tum.*

(Mak 1:16-20, Luk 5:1-11)

<sup>18</sup> Jiisas eim Galilii no! gopu owundu wer ele pupu endim. Pupu kenim ni, wu angim angim ta!, endi Saimon nge embe nga endi Piisa. Nim eim angim Endru tel no! gopu ele omu kon po! simbil ni er mulnjungul. Wu ta! el elip omu to!mbul kongun ei erki! kin ku silmbil.

<sup>19</sup> Pe Jiisas eim wu ta! kanpi kin ek yi nim, "Elip na kin ekii singil nge wel! Wangil, na elip wumb eipi nengil na kin ekii singii nge nip ngumbii," pa nim.

<sup>20</sup> Kunum ei mendpil omu kon ni epi si kindpil, sikir puku!, Jiisas pum konu ekii se punjungul.

<sup>21</sup> Nga Jiisas no! wer ele pupu kenim ni angim ta!, endi Jeimis, Sependii kingam, angim Jon tel erinjngil kin omu kon er ka er mulnjung. Mulangin, ei tonu no! kanu el molk erinjngil Sependii kin er mulnjung. Nga Jiisas eim wu ta! wii tum.

<sup>22</sup> Pe sikir wu ta! erinjngil Sependii si kindil, Jiisas pum konu ekii se punjungul.

*Jiisas Wu Amb Pei Er Ka Erim*

(Luk 6:17-19)

<sup>23</sup> Jiisas eim Galilii konu orung pei endim. Andpi, en enim men ngii konu ele pei ek ka ni tor kindpi wumb ngopu ek ei Gos sinim tep enim mi! nipi ngum. Ngopu kin, eim wumb ngenj ele ening kanim kanim ening, ei er ka erim.

<sup>24</sup> Eim erim o! ei, wumb ek po! to pangin Siriya konu orung orung wumb piik, pe wumb ening kanim kanim pim wumb ni, ngenj kumbii erpi, kinj num wumb, ni keku tum wumb ni, simb angil mapi erim wumb ni gui kis tuk mulang ni ening kanim kanim pim wumb ei pei tu wunjung. Wumb ei pei Jiisas eim er ka erim.

<sup>25</sup> Pe wumb tilap owundu punjung wumb ei, Galilii konu ni Dekapolis konu ni, Jerusalem konu ni Juriya konu ni no! Joran orung wumb pei ok Jiisas pum konu ekii se punjung.

## 5

*Jiisas Eim Tonu Komung Ele Ek Yi Nim*

<sup>1</sup> Jiisas kenim ni wumb tilap owundu pei ok, eim kin ongii nge onjung. Ok kin, pe eim komung ele tonu pupu mulum. Nga eim nge ekii silmin wumb eim mulum konu kulou tunjung.

<sup>2</sup> Pe Jiisas eim ek man ek nipi, eim nge ekii silmin wu ombu ngum.

<sup>3</sup> "Wumb Gos Gui Ka nge simin nik wii mulnjung wumb, ei ka piyangin. Gos konu ele tep er molum epi ei eim nge.

<sup>4</sup> "Wumb eipi o! kis erangin kin wumb ei ke nik mulngii wumb ei ka piingii. Gos wumb ombu kin noman er ka ermba.

<sup>5</sup> "Wumb en enim embe ambil tonu kindnanmin wumb, ei ka piingii. Ei en enim Ernjing Gos epi ka pei ngumba nirim mi!, ei pei singii.

<sup>6</sup> "Wumb kombur en enim noman ele kunum kunum ei o! kun ka er mulngii wumb ei, en enim ka piingii. Gos en enim epi pei ngang kapli ermba.

<sup>7</sup> "Wumb kombur en enim wumb eipi kin kaimb singii ei ka piingii. Gos en enim kin kaimb simba ku.

<sup>8</sup> "Wumb noman tuk kun ka simba wumb ei, en enim ka piingii. En enim Gos kapli keningii.

<sup>9</sup> "Wumb kombur en enim wumb eipi kin noman ende pimba nik kongun dinga enmin wumb, ei ka piingii. Gos wumb ei kin yi nimba. 'Enim nanim kingam no!, 'pa nimba.

<sup>10</sup> "Pe wumb en enim Gos nge o! kun erangin, wumb eipi ok en enim kin o! embin tui erngii, ei en enim ka



piingii. Gos sinim tep elim konu ei en enim nge konu simba.

11 "Pe enim na ek ekii sik erik endangin, wumb eipi enim kin ek ngok, ek kis kanim kanim kend nik ngok, enim kin kis yi enjing kin kapli enim ka piingii.

12 Pe enim noman ka seng ka piingii. Enim nge kumep ka singii epi ka wii ei tonu epin salim. Yi mił, wumb Gos nge oł ekii se ermba piik ni tor kindilmin wu, ombu ok kin yi enjing ku," pa nim.

*Enim Wumb Dup Alam Mił Ni Ep Kusa Mił Mułngii*

*(Mak 9:50, Luk 14:34-35)*

13 "Pe sinim mei wumb ei ep kusa mił mułmun. Ei pule yi mił wumb oł kis elmin wumb ei tonu mani kindik oł kis enerngii mon niłmin. Ba ep kusa singin ei poru nim kin wumb pii gii ei ep kusa singin mił poru ni si kindim. Sinim nimbil oł eramin nga opu singin ermba? Ep kusa ei singin enermba ei wumb si kindilmin. Si kindangin, wumb kanik, simb eł kambik elmin.

14 "Enim mei wumb eł dup tilang mił erang mułngii. Nga konu owundu endi tonu komung ełe simba, ei koi enermba mon ku.

15 Pe wumb dup alam kalilmin, ei sipik peł mandring ni eł kindnalmin mon. Dup ei tonu peni ełe mundangin, tilang erang wumb ngii nirik mułngii wumb ei tilang erang keningii.

16 Yi mił ku, enim oł kun ka elmin ei tilang mił wumb pei andan tangin kanik, enim Ernjing ei epin mołum, ei eim embe ambil tonu kindngii."

*Gos Nge Lo Ek Ei Palim*

17 "Na op lo ek ni Gos oł ekii se ermba ombu piik nik elmin wumb ei to tor kindmba om nik enim yi piinerngii mon. Na op lo ek ni Gos oł ekii se ermba oł wumb pei ek nik enjing ek, ei na pule nip ka ermbii nge ond.

18 Na ek keimi nip enim ngond, tonu epin konu nga ya mani mei konu ei poru nimba kunum ei, mon min ek kembis endi tuk lo ek mon eł aninga endi pimba. Ek ei am punermba mon. Lo ek yi pepi mułang, epi tor opu poru nimba," pa nim.

19 Pe wu endi eim lo ek eł aninga endi sipipi, ek nipi wumb ngumba wu, ei eim embe tonu Gos epin konu sinim tep enim konu eł kembis wii pimba. Ba wu endi lo ek ekii sipi, nipi wumb ngopu ermba wu, ei eim embe Gos epin konu sinim tep er mołum konu eł Gos eim embe ambil tonu kindmba.

20 Na enim nind, enim lo ek kin oł kun erik erngii ei, wumb lo ek połmun wumb ni lo ek piik ekii silmin wumb ni elmin oł

ka ei kapli to mani kindnenjing kin kapli enim Gos epin konu tep er mołum konu eł tuk punerngii mon."

21 "Ok sinim kupenjpın noł sinjing ek ei piik poru ninjing. Enim wumb to kundnerngii mon! Nga wu endi pupu wu endi to kundum kin, wu ei kos ełe ba.

22 Ba na enim kanip nga nind, wu endi eim angim kin ek mił enjngil kin, eim kos ełe ba. Nga wu endi eim angim kin ek kis nimba, 'Nim wu kis noman pinałim wul' ei eim kaunsul owundu mołum konu ba. Nga wu endi mołpu wu endi nim wu wulu mendpil nimba, wu ei dup konu mendpil ba.

23-24 Pe ninim Gos kin kułmał kelngii nge okun, kułmał kalilmin konu mandi angkin piinjii ni ninim angnim kin ek endi pakim. Ei piikin kułmał kelngii epi eł mond si kindkin, pukun angnim kin ek ni kun erkin poru nikin, nga orung okun, Gos kin kułmał kał ngunjii.

25 "Pe wu endi nim kin kos ermba neng, ełip andlam eł pungul konu eł nim ekii sikin eim kin noman ende sekin ek ka ni enjii. Yi ninen kin, wu ei nim sipipi ek pii kun elim wu ngang, nga ek pii kun elim wu ei ngang, wu ei sipipi opu ond wumb ngang, opu ond wumb eim sipik, kan ngii eł kindngii.

26 Na nim kanip nind, pe nim ku epi ngo pendin, ei kopur pei ngenen kin nim kan ngii sikir tor onenjii mon!"

*Wu Amb Kilip Tonmun Oł Ei Nge*

*(Masyu 19:9, Mak 10:11-12, Luk 16:18)*

27 "Enim kin ek ei ok tor om enim piik poru ninjing, 'Nim wu amb eipi nge ningil enenjii mon.'

28 Ba na enim kanip yi nind, wu endi eim amb eipi endi kanpi noman to piimba wu, ei eim oł kis noman ełe erpi poru nim. Wu ei lo ek ei piinerim mon.

29 Nga ninim ningil tundung epi endi kanpi oł kis ermba, erim kin ningil tundung kopis si kindnjii. Ei mił nim oł kis ei si kindnjii. Ninim nge ngenj orung kopur kopis kindnjii ei kapli. Mon pim kin, nim ngenj ei kopis kindnen kin, nim ngenj pei mer dup konu kis ełe ba."

30 Nga ninim angil tundung oł kis endi erim kin, angil orung kilip to kindnjii. Nimbil erang nim angil tundung kilip to kindan, ei epi kis ba ninim ngenj orung pei dup konu ba ei epi kis mendpil. Oł yi eran kin nim ngenj pei mer dup konu ełe punermba."

31 "Kumb ok lo ek endi tor orum ek ei yi nirim, 'Wu endi eim ambim si kindmba wu, ei eim ok pupu kos pipe sipi amb ei ngumba,' niłmin.

32 Ba na enim kanip nind, wu endi eim ambim si kindmba, ei eim ambim wu eipi

kin ningil enermba wu ei lo ek to kindim. Nga wu endi ok ambim si kindim amb ei, nga wu endi simba wu, ei lo ek to kindmba.”

<sup>33</sup> “Ek endi sinim kupenjpin nol sinjing ek ei enim piinjing. Ei yi mil, enim ek keimi endi nik tonu kindik ek dinga nik enjing, ei to kindnerngii mon. Ba ek keimi endi ninjing kin, enim ek kun nik Owundu kumb el ninjing ek ei yi mil erngii.

<sup>34</sup> Ba na enim kanip nind, ek keimi endi nik tonu kindik dinga enerngii mon! Enim tonu epin Gos konu sik ek endi nik dinga enerngii. Epin ei Gos eim mo lum konu.

<sup>35</sup> Nga mani mei el nik ek endi nik dinga enerngii ei mon. Nimbil erang mei ei mei kembis Gos simb salim konu. Nga Jerusalem konu nik ek endi ni dinga enerngii ei mon! Jerusalem konu ei King Owundu konu salim.

<sup>36</sup> Na ek dinga endi kun keimi pinerang kin, eim na peng el tui topu ko lumng erpi si kindmba, pa ninjii mon. Enim peng enjin ei endi kuru erpi wu tukui mil pinermba; nga peng enjin endi ping erpi wu gal mil yi enermba mon ku.

<sup>37</sup> Ba enim wu nik mon ni owa ningii ei mendpil. Enim nga ningii, ei Seisen mendpil enim kin nei neng ninmin.”

*Ot Endi Erngii Er Orung Kindnenjii Mon (Luk 6:29-30)*

<sup>38</sup> “Lo ek ei ok tonu om, ek ei kapli enim ol yi mil erngii, ‘Nim wumb ningil ei si kindkin nin kin wumb nim ningil ei si kindngii ku. Nga nim wumb gupu mong ei si kindkin nin kin, wumb nim gupu mong si kindngii ku!’

<sup>39</sup> Ba na enim kanip nind, wumb endi enim tumbii ni ermba wumb, ei enim eim to orung kindnerngii mon. Pe wu endi nim kon taki tum kin, nga ak tan orundung tumba ku.

<sup>40</sup> Pe wu endi nim kin kos erpi nim kumep sinerim kin, eim nim konduk simbii nim kin, nim torung mu elim kon ei ouni ngunjii ku.

<sup>41</sup> Pe wumb endi eim nim kin konu mandi el pambil nim kin, nga nim eim nga konu turii sipnjii.

<sup>42</sup> Nga wu endi nim epi endi ngui nim kin, nim eim ngunjii. Wu endi nim epi endi ngan, nga ekii se nim ngumbii nim kin, nim wu ei kin bul ngunenjii,” pa nim.

<sup>43</sup> “Enim lo ek ei ok tor om piinjing ek, ei yi mil, ‘Wumb nii endi nim kin mandi mu lmba wumb ei noman ngunjii. Nga nim nge opu orung wumb ei nim eim kin kis piikin noman ngunenjii mon!’

<sup>44</sup> Ba na enim kanip nind, enim opu orung wumb noman ngok, nga opu orung wumb enim tumbii ni ermba wumb ei paki

tok Gos kin prei erik, opu orung wumb paki tungii.

<sup>45</sup> Yi mil enjing kin, enim Gos epin konu ele mo lum ei enim Ernjing mil mulang kin, enim eim kingam nol mil wumb eipi kin andan tangin keningii ei enim. Gos eim eni erpi kindang opu wumb kis ka mo lum konu ele eni pei topu tilang enim. Nga Gos eim konu kumb erpi kindang opu wumb kis ka mo lum konu, ele eim konu kumb kindang onum ku.

<sup>46</sup> Enim wumb noman ngolmun wumb ei kin noman ngunjing kin enim epi sinerngii mon. Pe wumb ku takis silmin wumb ei ol yi elmin ku. Ba enim nga ol kun ka wii pei erngii.

<sup>47</sup> Nga enim nge engnjing nol kin ek ka nik enim nipe epi ka wii enjing? Pe wumb torung ngenj eipi wumb ei ol yi elmin ku.

<sup>48</sup> Yi palim ei piik en enim ol kun ka wii erik mu lngii mil, enim Ernjing Gos tonu epin konu kun ka wii mendpil mo lum mil yi mu lngii.”

## 6

*Wumb Paki Tungii Ol Ei*

<sup>1</sup> “Enim pii kun erngii enim ol ka endi, eramin wumb eipi ei sin keningii nik yi enerngii mon. Pe enim ol yi enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mo lum ei, enim kumep epi ka endi ngunermba.

<sup>2</sup> “Ninim wumb epi sinerang wii mo lum wumb, ei paki topu epi ngumbii ni piinjii, ei nim wumb eipi kanik wii top ngumbii ni yi enjii ei mon. Ei yi mil, ek kend wumb men ngii nirik ni andlam owundu orung ele angk prei erik wumb kanik kin, ‘Sin embe ambil tonu kindngii,’ nik elmin mil yi enerngii. Yi elmin ei Gos kin epi ka endi sinerngii mon! Na enim kanip nind, wumb ei en enim epi sinjing poru nim, Gos nga epi endi ngunermba mon.

<sup>3</sup> Pe ninim wumb epi sinermba wumb ei epi ngumbii ni piinjii, ei yi mil. Nim angil taring orung nimbil ol enjii ei, nim angil tundung orung piinermba mon. Ei pu le yi mil. Nim wumb epi sinermba wumb ei koi erkin epi ngunjii ei wumb kinerngii.

<sup>4</sup> Yi mil, ninim kongun kaimb sikin enjii mil yi koi er pimba. Nga nim Arnim tonu epin mo lum ei nim nge epi koi er pimba, ei eim kanpi nim kin ngopu orung kindmba.”

*Prei Elmin Ol Ei*

*(Luk 11:2-4)*

<sup>5</sup> “Enim kunum endi prei erngii, ei wumb ek kend tok elmin mil yi enerngii mon. Ek kend tok elmin ei andlam el ni men ngii kumb el angk prei kinan erik pengin kin wumb en enim keningii ni piik elmin ol ei nge enerngii. Na ek keimi ni enim ngond,

wumb ombu nge kumep endi ei sinjing poru ninim.

<sup>6</sup> Pe kunum ele ninim prei enjii pimba, ei nim pukun ngii nirik pukun, ondu ngokun, koi er prei enjii. Ei ninim Arnim Gos epin konu epi koi ele mo lum ei kaninim. Nga eim epi pei koi er salim ei kanilim, eim nim ngumba,” pa nim.

<sup>7</sup> “Enim prei erngii, ei torung ngenj wumb ek wii pei nik kinan kind palmin mil enerngii. Ngenj wumb yi piinmin, ‘Nimbi erang sin ek pei nemin, Gos piimba,’ nim piik yi elmin.

<sup>8</sup> Enim wumb enmin ol ei ekii sinerngii. Ernjing Gos enim epi simin ni piimin ei Gos eim piinim. Enim eim kin kii sinerngii kunum ba eim ok piilim.

<sup>9</sup> Enim prei yi mil erngii:  
‘Sin Erinjpin Gos. Nim tonu epin mo lum. Nim embe ambil tonu mendpil kindmin ei ka wii. Gos ninim nge sin tep er mo lum dinga sin kin omba.

<sup>10</sup> Ninim nge noman ele tonu epin ekii sinmin mil yi ku sin ya mei el ekii sinmin.

<sup>11</sup> Pe sin kuni kunum kunum ele kapli ngon.

<sup>12</sup> Nim sin ol kis enjpin ei kil ngokun si kindnjii. Ei mil sin yi ku wumb sin kin ol kis enjing, ei sin kil ngo si kindmin ku.

<sup>13</sup> Nim sin kin epi ol embin tui endi tonu omba kunum, nim sin kin wakin to si kindnenjii mon. Ba wu er kis elim wu, ei sin kin omba nim sin paki tokun, tep ka er mulii.’

<sup>14</sup> ‘Piimin. Enim wumb endi enim kin ol kis ermba ei nik kun enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mo lum, ei nim ol kis kil ngopu si kindmba ku.

<sup>15</sup> Ba enim wumb eipi ol kis ei nik kun enenjing kin, enim ol kis erngii Gos enim ol kis kil ngopu si kindnermba ku.”

#### *Kuni Mowii Nilmin Ol Ei*

<sup>16</sup> “Pe enim kuni nunarik mowii piingii. Nimbi erang Gos eim enim kin noman ka piimba. Wumb ek kend wumb, en enim kumb dinga puk enmin. Nimbi erang wumb enim keningii ei ol yi enjing kin, wumb yi piingii wu ombu kuni mowii pek onjung ni kengii. Na ek keimi nip enim ngond, wumb epi ekii se singii kumep epi ei pe si poru ninmin.

<sup>17</sup> Ba nim kuni mowii piin kin, nol was, kumb ningil el erkin, kopung peng el kalkin, yi erkin endnjii.

<sup>18</sup> Yi mil en onjii ei, wumb nim kuni mowii pekin on ni yi kinerngii. Ba Gos eim epin konu mo lum ei endeim mendpil eim epi koi er salim, epi ei piilim nga kanilim ku ei kanpi kin nim kumep epi nga ngopu orung kindmba.”

#### *Epi Ka Sik Kulou Tolmun Ol Ei* (Luk 12:33-34)

<sup>19</sup> “Enim epi ka wii kan apirik ya mei ele kulou tunerngii. Mei ele tumb jingamb ok epi ombu er kis erngii, nga waning wu opu waning simba ku.

<sup>20</sup> Ba enim ol kun ka wii elmin ol, ei nge Gos eim enim kin ka piimba ei tumb jingamb ni waning erngii wumb ni ei epin konu el tuk puk er kis monduk enerngii mon! Nga waning wu pupu waning sipi ermba andlam sinalim mon ku.

<sup>21</sup> Yi mil erang, en enim noman el epi ka wii simba konu el enim nge noman ei ele simba ku.”

#### *Sinim Ngenj El Tilang* (Luk 11:34-36)

<sup>22</sup> “Ningil ei sinim ngenj ele nge dup alam mil. Pe nim ningil ei ka pim kin, nim noman tuk kun ka sim kin, ol kun ka enjii ku.

<sup>23</sup> Ba ninim ningil kis mu lum kin, ninim noman tuk ei pei emii owundu pimba. Nimbi erang ol kis elmin ol ei nim kin pei sepi kin, nim noman tuk ei emii er palim,” pa Jiisas yi nim.

#### *Wu Endi Kundii Tal Kin Kongun En-ermba* (Luk 16:13)

<sup>24</sup> “Wu endi eim kongun wu owundu tal kin enermba mon! Nga wu ei owundu tal kin kongun erim kin, eim owundu endi kin ka piipi kin nga endi kin kis piipi ermba. Nga owundu endi kin noman ngopu endi kin noman ngunarpi ermba ei mon. Yi mil sinim noman tal sepin Gos kongun erpin nga ku kongun erpin kunum ende enermin mon!

#### *Epi Pei Noman Peng, Noman Nendii Piinmin*

(Luk 12:22-31)

<sup>25</sup> “Yi piik na enim kanip nind. Enim konj molk, noman embin to yi piinerei! Nga kuni nipe numun el yi piinerngii mon. Sinim nge ngenj ele epi nipe telmin? Sinim konj mo lum ei epi owundu ba kuni ei epi owundu mon. Yi ku sin nge ngenj ei epi owundu ba alap ei epi owundu mon.

<sup>26</sup> Enim kei kaninmin ei tonu bur ni andinmin: ei kuni eim tilanmin, nga kuni tu wuk, ngii konu sinalmin. Ba enim Ernjing Gos tonu epin ei kuni ngolum. Enim kei ombu to mani kindik enim wumb mo lumun. Gos enim kuni ni alap ngumba ku.

<sup>27</sup> Enim mo lumun konu tuk el, wu nii endi eim epi endi noman erang piim kin, eim kunum kinan konj mu mbii ni piimba, ei kapli enanim.

<sup>28</sup> “Pe nimbil erang enim ngenj ele konduk ni ei noman to piinmin? Enim andaring plawa kuk nin ond kuk tonu onum, ei er onum mil nenj ei keningii. Plawa kuk ei kongun dinga enalim, nga konduk ni epi endi enalmin ku.

<sup>29</sup> Ba na enim kanip nind, ok king Solomon eim konduk ka wii kindrim, ei ya ond kuk ka wii mil ei kindnerim mon.

<sup>30</sup> Keimi, pe kui engimb nin epi ei en enim Gos konduk mil ei ka wii akip ngang kindim. Topul mer dup kahimin konu el kindang dup numba. Pe nga enim konduk ni epi ei kindnermba ni piinmin min? Nimbil erang Gos epi ei enim kui pei ngunermba nik pii gii ninanmin?

<sup>31</sup> Ei piik enim noman embin yi piinerngii. ‘Sinim kuni nipe kuni endi numun da, sinim nol nik piinerngii mon. Nipe nol endi numun da ni piinerngii mon. Ei sinim konduk nipe konduk endi kindmin da ni piinerngii mon.’

<sup>32</sup> Mon, ol ombu wumb torung ngenj wumb ei, kongun yi enmin. Ba enim nge Ernjing Gos tonu epin molum ei piilim. Enim epi ombu nge pei ngang singii ku.

<sup>33</sup> Ba enim ol kun ka palim mil ka erik, Gos sinim tep er molum ni piik ekii sik er mulangan kin kapli Gos enim epi eipi ombu ngumba ku.

<sup>34</sup> Yi palim ei piik, topul ermin epi ni noman embin yi piinerngii mon. Topul wumb endi ei eim erbii ni piinim epi ei enim. Nga ol embin tui endi topul tonu omba ei, enim noman to piinerngii mon.”

## 7

*Wumb Eipi Elmin Ol Ei Mok Tok Yi Enejii Mon!*

*(Luk 6:37-38,41-42)*

<sup>1</sup> “Enim wumb kanik ek ngok erik kos piik elmin mil yi ninerngii. Enejing kin, Gos enim kin kos piinernmba ku.

<sup>2</sup> Pe enim wumb kin erngii ol ei, Gos enim kin ermba. Nga epi wumb ngolmun mil yi ku Gos enim ngumba.

<sup>3</sup> Nimbil erang nim angnim epi mol aninga ningil el palim ei kankin nin, ba ninim ningil el ond owundu mil palim? Ei ok si kindkin, ekii se eim nge ningil el epi mol pimba ei si kindnjii.

<sup>4</sup> Ond owundu mil ninim ningil palim, ba ninim angnim kankin yi nin? “Engnan, nim ningil el epi mol palim, ei si kindmbii nin?” Ei pule yi mil, sinim ol kis enmin ol ei epi mol mil, sinim nge noman tuk el palim ei si kindinmin.

<sup>5</sup> Nim ek kend nge wu. Ninim ok ningil el ond owundu mil si tor kindkin, ningil ka seng, kan kun erkin, nga angnim epi mol ningil el palim, ei si kindnjii,” pa nim.

<sup>6</sup> “Enim Gos ek ka epi ka wii mil, ei nge wumb kis owu mil kapli ngunerngii mon! Nga biis ni epi ka wii ei sipik, wumb Gos kin ek bul ngok elmin wumb, ei kung mil ngunerngii mon ku. Mon peng, wumb kung mil, biis ka wii ei en enim simb el kamb mani kindik, nga wumb owu mil ok enim kin erik kis erngii ku,” pa nim.

*Wu Endi Prei Kongun Dinga Erim  
(Luk 11:9-13)*

<sup>7</sup> Enim Gos kin prei er ngungii, “Enim Gos kii sik enmin ei epi enim ngumba. Enim epi kuruk endngii, ni keningii. Enim Gos ngii ondu el to teki teki nengin, aki tumba,” pa nim.

<sup>8</sup> “Wumb pei Gos kin prei elmin, ei epi silmin. Epi sipmin nik kurułmun, ei kanilmin. Nga Gos ngii ondu el to teki teki nimba wu, ei Gos eim ngii aki tołum ku.

<sup>9</sup> Pe wu endi kingam aka numbii nimba, eim arim kom ku endi sipi ngumba min? Ei mon.

<sup>10</sup> Nga kingam omu numbii nimba, eim arim ka wembii sipi kingam ngumba min? Ei mon ku.

<sup>11</sup> Yi mil, enim wumb kis ei kingenjing nol epi ka noman ka pend kingenjing ngolmun. Pe sinim piimin, Erinjpin Gos tonu epin molum ei sinim prei erpin kii sipin ninjpin kin kapli epi ka ei ngumba ku.

<sup>12</sup> “Wumb enim kin ol yi mil erngii nik piinmin ol ei, en enim wumb eipi kin ol yi erngii ku. Ek ei lo ek, nga Gos nge ol ekii se ermba piik nilmin wumb ek ei ende palim.”

*Konj Mulngii Konu Ondu Kembis Wii Salim*

*(Luk 13:24)*

<sup>13</sup> “Enim epin konu andlam kembis ele pungii. Nimbil erang andlam puk konu kis dup konu el pungii andlam ei owundu salim. Andlam ele wu amb ombu pei andlam ele andik molmun.

<sup>14</sup> Ba kunum kunum konj ka mulngii konu, ei andlam kembis wii. Nga andlam puk konu ka el pungii, ei kongun dinga erngii. Erik kin, wu amb endeim endeim ni andlam ei kan singii,” pa nim.

*Ek Ni Tor Kindilmin Ek Kend Wumb Ongii, Ei Kan Kun Er Mulngii*

<sup>15</sup> “Ek ni tor kindilmin ek kend wumb ongii, ei kan kun er mulngii. Ek kend wumb siipsip ngenj mil ei torung kun ka wii mil kindik ongii. Ba noman tukrung ei owu simbii mil enim kin onmun. Ok enim pii gii ei to kis erngii nge ongii.

<sup>16</sup> Nga enim molk ek ni tor kindilmin kend kongun er ongii, ei enim wumb ei nge ol kongun erik keningii. Nimbil erang wumb nol wain mong ond angil ele gal molulum ei silmin; min wumb ond pik mong sik,

engimb min epi gał mołum ei sik yi elmin min? Mon, ei sin kapli enalmin.

<sup>17</sup> Yi mił ku, ond ka mong ka tołum ku. Nga ond kis ei mong kis tołum ku.

<sup>18</sup> Ond ka ei mong kis tunalimin mon ku.  
<sup>19</sup> Pe nga ond endi mong ka tunalim, ei kołmung tok, sik dup kalimin.

<sup>20</sup> Ek ei yi mił, enim ek ni tor kindilmin kend kongun elmin wumb ei, enim keningii. Kanik, ek ei pułe piingii pa nipi ngum."

<sup>21</sup> "Wumb kombur aninga na kin 'Owundu, Owundu,' nik, ek dinga nik erngii wumb, Gos sinim tep er mołum konu el tuk pungii ba wu endi nam Ernan tonu epin mołum ni piipi, eim noman el ekii sipi endmba wu, ei eim Gos kin Owundu Owundu nimba wu, ei eim Gos kin epin konu tep er mołum konu el kapli tuk ba.

<sup>22</sup> Pe kunum owundu tonu omba kunum, ei wu amb pei yi ningii, 'Owundu, Owundu! Na nim nge embe el ol ekii se ermba mił piik nilmin mił ninj ningii. Nim embe el sin gui kis to si kindinjpın. Nim nge embe el sin jep ol kanim kanim enjpin,' pa ningii.

<sup>23</sup> Kunum ele, na ek nip orung kindip yi mił nimbii, 'Enim na kinal. Enim ol kis wumb mendpil, na kin tuk onerei!' nimbii," pa nim.

*Ngii Takilmin Ol Tal Ei*  
(Luk 6:47-49)

<sup>24</sup> "Pe wu endi na nind ek ei piipi, ekii simba wu, ei wu endi yi mił eim noman ka peng, eim ngii tonu kom ku peł takilim.

<sup>25</sup> Pe konu kumb topu mani orum, konu pop owundu topu onum, noł owundu topu elim ei ngii mani punalim. Nimbil erang, wu eim ngii ei kom ku peł ele tonu takilim ei dinga pupu ngii eim engim.

<sup>26</sup> Wu endi na ek ei piipi, ekii sinerim wu, ei eim yi mił wu ende noman pinalim wu mołum ei mił. Pinerang, eim ngii tonu noł ku kılta takilim.

<sup>27</sup> Konu kumb owundu topu, mani orum, konu pop owundu topu orum, noł owundu to orum kunum ei ngii ei eskił tołum. Ei keimi, ngii mani pupu er kis elim."

<sup>28</sup> Jiisas ek ei nipi poru neng, wumb tilap owundu ok mulnjung ni, eim ek ei wumb piik mund mong enjing.

<sup>29</sup> Nimbil erang, Jiisas eim ek nim ek ei wumb noman peng nilmin lo ek ei nge ninerim. Jiisas eim wu endi noman dinga, pii gii nik nilmin ek mił yi neng, wumb mund mong enjing.

## 8

*Jiisas Wu Endi Kinj Bombulum Tum Ei Er Ka Erim*  
(Mak 1:40-45, Luk 5:12-16)

<sup>1</sup> Jiisas eim komung el si kindpi mani wang, wumb pei eim pum konu ekii sik punjung.

<sup>2</sup> Pangin, ngenj kinj bombulum tum wu endi opu, Jiisas simb el ming gopsing pii połpu, kan mani kanpi yi nim, "Owundu, nim na er ka ermbii ni piin kin, kapli enjii."

<sup>3</sup> Jiisas eim angil wu ei ambilpi ek yi nim, "Na yi mił ermbii, nim ngenj ka simba." Neng, wu ei kinj bombulum tum ni poru neng, wii ka mułum.

<sup>4</sup> Pe Jiisas ek yi nim, "Ol ei, nim pukun wumb endi kankin ninenjii mon. Nim ngenj ei sipkin, Gos kin kułmał kalilim wu mołum konu ele andan tan, ok Moses nirim ol ei erkil, Gos kin kułmał kılın, wumb nim keningii ni, nim ening pim ei poru nim ni keningii," pa nim.

*Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim*  
(Luk 7:1-10)

<sup>5</sup> Jiisas pupu Kapaniyam konu tor pang, Rom wu endi opu wumb 100 pei tep elim wu, ei opu, kii dinga sipi Jiisas ngum.

<sup>6</sup> "Owundu, na nge kongun wu ei ening topu, ngenj dinga pinerang, peł ele ngii konu palim, eim ngenj kumbii owundu ei piipi palim," pa nim.

<sup>7</sup> Neng, Jiisas yi nim, "Na pup, eim er ka ermbii," pa nim.

<sup>8</sup> Ba opu elmin tep elim wu, ei eim yi nim, "Owundu, na wu ka mon. Nim na ngii konu ele onenjii mon! Nim ek wii nen, nam nge kongun wu ka mułmba.

<sup>9</sup> Nam yi ku, wu num na tep elim wu ei na tep erang, na nam nge opu wu ombu tep erip, endi 'Pui!' nemb, pułum. Nga endi, 'Ya wei!' nemb, olmun. Nga nam kongun wu kongun ei 'Erii!' nemb, kongun elim," pa nim.

<sup>10</sup> Jiisas wu ei ek piipi puku sipi erim. Erang, ek nipi, wumb eim kin ekii se onjung wumb ei ngum, "Na Esrel wumb konu ele wu endi pii gii wu, yi nge endi kan sinenj mon!

<sup>11</sup> Na enim kanip nind, wumb konu eipi wumb orung eni tonu olum konu, ni eni mani punum konu, wumb ei ok, Eiparam ni Aisik ni Jeikop ni kuni peł endi nok mułangin, Gos sinim tep er mołum konu ele no mułngii," pa nim.

<sup>12</sup> Ba wumb Gos mołpu tep erang tuk mołmun Jura wumb, ei topu tor kindpi, emii konu epi endi el kindmba. Ei en enim ke nik, gupu mong kongk, kaimb er mułngii," pa nim.

<sup>13</sup> Pe Jiisas ek nipi opu elmin tep elim wu ei ngopu yi nim, "Ninim pii gii peng eramb ni pui mił yi ermba?" pa nim. Pe konu eni ele Jiisas opu elmin tep elim wu

kin ek tengim, kunum el mendpil, eim nge kongun wu ei ening poru neng, ka mułum.

*Jiisas Piisa Ambim Nge Mam Er Ka Erim*

<sup>14</sup> Jiisas pupu, Piisa ngii konu el nirik pupu kenim ni Piisa ambim nge mam ei ening tang, pel ele or pim.

<sup>15</sup> Pe Jiisas eim angil embłang, ening ni si kindpi pum. Pang, amb ei eim Jiisas kin wumb ngungii kuni nge er kun erpi ongul erpi ngurum.

<sup>16</sup> Pe konu pou neng, wumb gui kis mułum wumb pei tu wunjung. Jiisas ek nipi gui kis to kindpi, wumb ening pim wumb, pei er ka erim.

<sup>17</sup> Yi mił erang kin, Gos ok ek ni tor kindim wu Aisaiya gupu ele ni tor kindrim ek ei keimi pim. Ek ei yi mił nirim, "Eim sinim nge ening pim pei si kindpi, sinim ening kanim kanim ei eim kin sim."

*Wu Nii Endi Jiisas Kin Ekii Simbii Ni Piinim*

*(Luk 9:57-62)*

<sup>18</sup> Jiisas kenim ni wumb tilap owundu eim mułum konu orung orung mułangin kanpi mułum. Eim ek yi nim, "Sinim noł gopu orundung pamin!" nim.

<sup>19</sup> Pe lo ek kengpi tołum wu endi opu yi nim, "Ek emb tołum wu, nim konu orung orung min konu endi punjii konu, ei na nim kin ekii sip bii," pa nim.

<sup>20</sup> Jiisas ek yi nipi orung kindim, "Owu simbii mei tukpu ele palim. Nga kei andinmin ngii anglim. Ba Gos wu kingam ya mani mei ele kindang, wu ngenj sipi mołum eim nge peng sipi salim konu endi sinałim. Yi mił, wu endi na kin ekii simba wu, ei kongun dinga palim," pa nim.

<sup>21</sup> Nga eim nge ekii silmin wu endi ek nipi kii sim, "Owundu, na nim kin ekii simbii ba kumb se kapli na kindan pup, ernan tukpu tumbii min?"

<sup>22</sup> Ba Jiisas ek nipi yi nim, "Mon, wumb Gos ek piinanim wumb, kulii mił wumb, ei wumb kulii er kun erngii ba nim na ond konu ekii se oi!" pa nim.

*Jiisas Konu Pop Owundu Tum, Ei Ek Neng, Pop Owundu Ei Poru Nim*

*(Mak 4:35-41, Luk 8:22-25)*

<sup>23</sup> Jiisas noł kanu ele tonu pang, eim nge ekii se andilmin wumb ekii sengin ouni punjung.

<sup>24</sup> Konu pop owundu topu, noł gopu tuk pinin nipi noł kanu tuk opu, noł kanu to ak tumba erim, ba Jiisas eim or pim.

<sup>25</sup> Eim nge ekii se andilmin wumb eim to konj kindnjing. Kindik, ek yi ninjing, "Owundu, nim sin paki to! Sin to kundmba enim," pa ninjing.

<sup>26</sup> Jiisas eim ek dinga nipi eim nge ekii se andilmin wu ombu ngum, "Nimbil erang enim tungu enmin? Enim pii gii kembis ninmin." Pe eim angpi, eim konu pop kin noł ei ek neng, nga ka wii mendpil sim.

<sup>27</sup> Jiisas eim nge ekii se andilmin wumb, mund mong erik yi ninjing, "Ei wu kanim eipi endi mołum. Eim ek neng kin, konu pop topu, noł pinin ni erim, ei nga eim ek ekii sik enmin," ni yi ninjing.

*Wu Tał Gui Kis Mułum Ei Jiisas To Kindim*

*(Mak 5:1-20, Luk 8:26-39)*

<sup>28</sup> Jiisas noł gopu orundung tor pupu, Garariin wumb konu ele pum. Pe gui kis tuk mułum wu tał, eim kin tor onjngul, ei wumb guimeng el molkuł onjngul. Wu tał wu simbii mił. Wumb konu ele andlam endnałmin mon.

<sup>29</sup> Pe wu tał wii dinga tokul yi ninjing, "Gos kingam, nim sil kin nimbil ol enjii on? Kunum ei epi poru nimba ei poru ninerang okun sil ngenj kumbii ngunjii nge on min?"

<sup>30</sup> Pe kung konu ele pei orundung ei nok mulnjung.

<sup>31</sup> Gui kis ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nim sin tor kindnjii pim kin, sin kindan kung mołmun konu ele tuk bin," pa ninjing.

<sup>32</sup> Pe Jiisas ek yi nipi ngum, "Enim pei!" Pe gui kis wu tał si kindik puk, kung pei mulnjung konu tuk pangin, kung ombu pei sikir puk, konu tumbulam noł gopu mołum ele mani puk, noł nok kolk poru ninjing.

<sup>33</sup> Kung es to mulnjung wumb, ol ei kanik tungu puk, konu owundu wumb mulnjung konu kanik, wumb ei ek yi ninjing. Wu tał gui kis er kindim ol, ei pei nik wumb ngunjung.

<sup>34</sup> Wumb konu owundu ele ek ei piik ok Jiisas kanik yi ninjing, "Sin mei ele mulenjii; konu eipi pui!" nik ek dinga yi ninjing.

## 9

*Wu Endi Simb Angil Kis Mułum Ei Jiisas Er Ka Erim*

*(Mak 2:1-12, Luk 5:17-26)*

<sup>1</sup> Jiisas eim noł kanu el nga tonu pupu, noł gopu ele nga orung pupu eim konu kun tor pum.

<sup>2</sup> Wumb wu endi ening pim wu ei, tu wunjung. Wu ei eim ngenj kolpu poru neng, embil dinga pinerang, eim pel ele or pim. Pe Jiisas kenim ni wumb ei kin pii gii ninjing. Kanpi, ening pim wu kin ek yi nim, "Na nim ol kis ei si kindind," pa nim.

<sup>3</sup> Pe lo ek piilmin wu kombur, en enim noman ele yi piinjing, "Wu ei Gos kin ek ambilim," ni piinjing.

<sup>4</sup> Jiisas wu kei en enim noman yi piyan-gin, kanpi yi nim, “Nimbi! erang enim noman tuk ol kis yi piinmin?”

<sup>5</sup> Nipe ek ei oi mi! to peng nimbii? Pe na nim ol kis ei kil ngond nimbii ei kapli min? Nga nim pe! ei si mengkin pui yi nimbii ei kapli min? Ek endi na nim ol kis kil ngond ei nimbii.

<sup>6</sup> Ba na end ei enim kanik piingii nip end. Na tonu epin si kindip, mei mani op, wu kingam tels ei na noman dinga peng, wumb ol kis ei kil ngop ek nip ya wu embil dinga pinernang ei kanip nind. ‘Nim angkin, ninim pel ond sikin, ninim ngii konu pui!’ nind,” pa nim.

<sup>7</sup> Jiisas ek yi neng kin, wu ei eim pe! sipi, eim ngii konu sipim.

<sup>8</sup> Nga wu amb ni wumb pei ol ei kanik, mund mong erik, yi piinjing, Gos wu yi nge noman dinga, ni noman ka, wu ei kin ngonum nik, yi erang Gos embe ambil tonu kindnjing.

*Jiisas Wu Masyu Wii Tum  
(Mak 2:13-17, Luk 5:27-32)*

<sup>9</sup> Jiisas andpi pupu kenim ni wu endi mulum ei ku takis silim ngii ele mulum. Wu ei embe Masyu. Jiisas wu ei kanpi ek yi nim, “Na ond konu oi!” Nipi yi neng, wu ni angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

<sup>10</sup> Jiisas Masyu eim ngii konu ele molpu kuni num. Wumb pei ku takis silmin wumb ni ol kis elmin ei kin molpu kuni ende num. Eim nge ekii silmin wu ombu ouni nunjung.

<sup>11</sup> Lo ek piilmin wumb, ei Jiisas wumb kis kin kuni nang kanik, eim nge ekii sik elmin wu ombu kanik yi ninjing, “Nimbi! erang enim nge ek emb top ngolom wu ei wumb kis ni ku takis silmin wumb kis ni ombu kin kuni nonum?”

<sup>12</sup> Jiisas eim ek ei piipi yi nim, “Wumb ening tunalim wumb ei, ening ngii ele punalmin mon. Ening palilim wumb ei mendpi! pulmun.

<sup>13</sup> Enim puk Gos nge ek ka ele kanik piingii, ‘Ka kulma! kalilmin epi ei na noman pinaim. Na noman kaimb silmin ei na noman palim.’ Na wumb ka mulnjung ei kin, paki tumbii onenj. Ba wumb kis mulnjung ni ol kis enjing wumb ei, paki tamb, noman ak tungii nip onj,” pa nim.

*Kuni Mowii Patmin Ol Ei  
(Mak 2:18-22, Luk 5:33-39)*

<sup>14</sup> Jon wumb no! pendlim wu, ei eim nge ekii sik andilmin wumb Jiisas kin ok, ek yi kii sik ninjing. “Nimbi! erang sin kin lo ek ekii silmin wumb kin kuni mowii elmin, ba nim nge wu ombu kuni mowii enalmin, ei nimbi! erang elmin?”

<sup>15</sup> Jiisas ek ekin nipi orung kindpi yi nim, “Pe wu endi eim simba ermba kunum ele, eim nge wumb pul, eim paki tolmun wumb

kunum ele kapli amb simba wu ei eim wumb kin kuni no mulmba kunum ei eim nge wumb kis piik mulngii min? Ei mon. Ba ekii se amb simba wu ei wumb kis eim konu eipi si pangin, eim nge wumb ei kapli kuni mowii piingii,” pa nim.

<sup>16</sup> Wu endi eim konduk endi piltan top kis ermba, konduk ele alap konj endi sipi, mui tumba mi! mon? Pe wu endi yi erim kin, alap konj ei pepi, konduk topu, kis owundu nga ermba.

<sup>17</sup> Jura wumb kung meme ngenj kulk, no! wain tuk kindilmin. Ei kung meme ngenj konj ele no! wain konj kindilmin, epi ta! ka mulangil. Nga no! wain ok nge ei kung meme ngenj ok nge ele kindilmin. Nga no! wain konj ei sipik, kung meme ngenj ok nge ele kindilmin ei no! tok nipi no! wain tor pang, kung ngenj kis molukum ku. Yi mi! na ek konj ei Jura lo ek ok nge ei kin ende punermba.”

*Wu Num Endi Amblam Er Konj Sipi  
Kindang Nga Ambblim. Eim Konduk  
Ambim Amb Ei Er Ka Erim Ku  
(Mak 5:21-43, Luk 8:40-56)*

<sup>18</sup> Jiisas eim ek ei nipi mulang, Jura wu num endi opu, eim simb ele ming gopsing pii polpu ek yi nim, “Na ambiam pe mendpi! koltum, nim okun, eim ngenj ele embian, nga konj mulmba,” pa nim.

<sup>19</sup> Pe Jiisas wu ei kin pum. Pang, eim nge ekii sik andilmin wu ombu ni nunjung.

<sup>20</sup> Puk, amb endi mulum amb, ei eim kunum kunum eim miyem ei o pupu minj mulang, kung ngii engki nga ta! o purum. Amb ei eim opu, Jiisas bu! morung ele eim opu Jiisas konduk embilim.

<sup>21</sup> Eim nge noman ele yi piipi om. “Na pup, Jiisas konduk minjin tamb, na ening ei kapli wii simba, ka mulmbii,” ni piim.

<sup>22</sup> Ba Jiisas eim piipi ak topu kanpi yi nim, “Ambil, nim na kin pii gii nin, ele nim ei ka seng, wii mulnjii,” pa nim. Pe kunum ele mendpi!, amb ei ka mulum.

<sup>23</sup> Jiisas opu, Jura wu num ngii ele opu kenim ni mingal pop tok golang nik wumb ke dinga wii nik mulnjung.

<sup>24</sup> Jiisas opu ek dinga nipi yi nim, “Enim kunerei! Ambil ei kulerim ba or palim,” pa nim. Neng, wumb eim kanik tokul enjing.

<sup>25</sup> Pe wumb to anda kind poru nik, Jiisas eim nirik pupu, ambil ei angil ambilpi, er konj sim.

<sup>26</sup> Jiisas yi erim, ek ei wumb konu orung orung pei nik pangin, wumb pei piinjing.

*Jiisas Wu Ta! Ningil Tumbun Mulum, Er  
Ka Erpi, Endi Ek Tinerim Ei Er Ka Erim Ku.*

<sup>27</sup> Jiisas konu ele si kindpi, andlam ele andpi pang, ningil tumbun mulum wu ta! okul wii dinga tokul yi ninjingil, “Nim Deipis kingam, nim sil kin kaimb sinjii.”

<sup>28</sup> Pe Jiisas eim ngii ele nirik pang, wu tał eim ekii sikil onjngul. Wangil, Jiisas ek yi nim, “Ełip pii gii na kin piinjngil na oł ei ermbii.” Wu tał yi ninjngil, “Owundu, keimi sil pii gii ninmbil.”

<sup>29</sup> Pe Jiisas eim wu tał ningil ele ambilpi yi nim, “Ełip pii gii pim mil, kapli oł yi ku ermba,” pa nim.

<sup>30</sup> Wu tał ningil ka mułang, Jiisas ek dinga nipi wu tał ngum. Ngopu yi nim, “Na ełip kin oł ei, wumb endi kangil ek nineret mon!” pa nim.

<sup>31</sup> Ba wu tał eł ełip anda pukuł, wumb konu orung erung pei Jiisas kongun erim oł ei kankil nikil punjngul.

<sup>32</sup> Andlam ele bil ni erangil, nga wumb wu endi gui kis tuk mułang, eim ek tingnerim wu ei Jiisas kin tu wunjung.

<sup>33</sup> Pe Jiisas eim gui kis ei to kindpi yi erang, gupu ek tingnerim wu ni ek tangpi erim. Yi erang, wumb pei mund mong enjing yi ninjing. “Ok Esrel konu oł yi endi tonu onerim, sin kinerpin,” pa yi ninjing.

<sup>34</sup> Ba lo ek ekii silmin wumb yi ninjing, “Gui kis nge wu num eim kin mołpu, eim kin noman dinga ngopu, eim gui tor kindnim,” nik yi ninjing. (Ei ek keimi mon, Jiisas ek keimi ninim.)

#### *Jiisas Wu Amb Kaimb Sim*

<sup>35</sup> Jiisas konu owundu ni konu orung orung pei andpi, wumb men ngii ele nirik pupu, Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mułum mil nipi ngopu, wumb ngenj ele ening kanim kanim pim, ei er ka erpi yi erim.

<sup>36</sup> Jiisas eim wumb tilap owundu ei kanpi kaimb sim. Nimbil erang wumb noman embin piik kin, wu endi paki tumba nge kuruk endnjing yi er mulnjung. Ei kung siipsiip tep elim wu mulalim mil, yi er mulnjung.

<sup>37</sup> Jiisas oł ei kanpi, ek nipi eim nge ekii sik andilmin wu ombu ngum. “Kuni wiis poł topu pei mołum, ba tengingii kongun wumb mon pałim. Ei yi mil, wumb Gos ek ka piingii wumb ei pei mołmun ba ek ni tor kindik wumb ei ngungii wumb mon pałim.

<sup>38</sup> Yi piik kin enim kongun ei nge arim kin prei erangin, eim kongun wu kombur kindmba,” pa nim.

## 10

#### *Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Ombu Engki Nga Tał*

(Mak 3:13-19, Luk 6:12-16)

<sup>1</sup> Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga tał, wii tang wangin, noman dinga nipi wu ombu ngum. Noman ei ni ngopu gui kis to kindik, ening ni ngenj ele oł kanim kanim ermba ei to kindngii nge nipi ngum.

<sup>2</sup> Eim nge ek ka endngii nge engki nga tał, wu ombu embe yi mil: kumna Saimon embe endi Piisa, eim angim Endru, nga Jeims ei eim Sependii kingam ni eim angim Jon.

<sup>3</sup> Pilip ni Barsolomyu ni Tomas ni Masyu ku takis ok silim wu, ni Jeims arim Sariyas.

<sup>4</sup> Saimon Selos ni Juras wu ei Eskerios, eim Jiisas opu orung wumb onjung konu Jiisas mołum ei nipi andan tum wu.

#### *Jiisas Ek Nipi Eim Ek Se Endngii Wu Ombu Ngum*

(Mak 6:7-13, Luk 9:1-6)

<sup>5</sup> Jiisas eim nge wu engki nga tał, ek dinga nipi kindang punjung. Jiisas ek yi nim, “Enim wumb konu eipi punerngii, nga Sameriya konu owundu ele tuk punerngii mon!

<sup>6</sup> Enim puk Esrel wumb, kung siipsiip mil am punjung ele pungii,” pa nim.

<sup>7</sup> Enim puk, wumb kanik, ek yi ningii: ‘Gos sinim tep er mołum kunum ei pei mandi omba enim,’ ningii.

<sup>8</sup> Enim puk, wumb ening pimba ei er ka erik, wumb kulngii, ei er konj sik, wumb gui kis mułmba ei tor kindik, wumb ngenj kinj bumbulom tonum wumb, ei erangin ka mułngii. Pe enim epi ei sinjing, ei epi endi ngok enjing. Yi mil nga wumb kin oł yi erngii, epi endi sinerngii mon,” pa nim.

<sup>9</sup> Enim ku gol ni, ku silpa ni, ku kapa ni ombu endi pendik epi ombu sipnerngii mon,” nim.

<sup>10</sup> Kon andlam pungii kon ni, konduk ni nim su ni dolu ni epi ei endi sipnerngii mon. Wu kongun elim wu, ei kuni ngangin nolum, mil yi enim nungii.

<sup>11</sup> Enim puk konu kembis min owundu endi tor pungii, ei wumb kan kun erngii. Konu endi tor pangin wumb konu, ele oł kun er mułngii. Ei enim wumb ei kin molk, puk, nga enim konu ei si kindik pungii.

<sup>12</sup> Pe enim wumb ngii endi ele nirik punjung kin, wumb ngii puł wumb ei ek yi ningii, ‘Enim noman emin pengli!’

<sup>13</sup> Wumb ngii ele tuk pangin, ek ka nik enjing kin, “Enim nge noman emin ei wumb ombu kin ba. Ba wumb en enim ngii konu ele, ‘Enim nirik wei!’ a ninarik enjing kin, enim noman emin ei wumb ei kin noman emin ei ngunerngii.

<sup>14</sup> Nga wumb nii endi enim nge ek pinarik min enim tuk sinarik kin kapli enim ngii konu ele si kindik kunum ele konu eipi pungii kunum ei enim simb ele kulman si kindngii.

<sup>15</sup> Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se Gos kunum owundu kos owundu piimba kunum, ele wumb mok tumba kunum ei Gos Sorom konu ni Gomora konu ele eim kaimb simba. Ba nga konu eipi ele wumb



ei enim kin, 'Weiyoy,' nik enenjing kin, Gos konu ele wumb kaimb sinermba mon," Jiisas yi nim.

*Oł Embin Tui Kanim Kanim Tonu Omba (Mak 13:9-13, Luk 21:12-17)*

16 "Piingii! Na enim kung siipsiip mił tuk owu simbii wumb mił mułnjung konu kindind. Ei piik enim ka wembii noman ka peng oł ei nge ekii singii. Nga kei Pułmu noman emin seng elmin oł ei nge ekii singii.

17 Pe enim kan kun er mułngii! Wumb enim ambiił gii nik, kos ngii sipik, en enim men ngii ele enim kepil tok yi erngii.

18 Erik, na nge ek ni na to mani kindngii nge, enim sipik king ni kumb ele sipik gapman nik erngii. Ei nimbil erang enim ek nik en enim kin wumb tilap eipi ngok yi enjing konu ele.

19 Nga wumb enim kos ele tonu tu wan-gin, enim yi piingii. 'Sinim nimbil ermin? Sinim nipe ek nimin?' ni piik mułngii. Kunum ele mendpil, Gos enim ningii ek ei nipi enim ngumbii," pa nim.

20 Enim nge ek ninerngii, ba enim Ernjing Gos nge Gui Ka ei enim kin molum ei ek nipi tor kindmba.

21 "Nga wu endi eim angim kos ele tonu si pang to kundngii. Yi ku arim eim kingam kos ele tonu si pang to kundngii. Nga kangil en enim, ernjing, menjing noł kin opu orung erik to kundngii ku.

22 Wumb pei enim kin noman kis piingii. Ei nimbil erang na nge embe ei enim kin pimba, ba wu endi eim ambiił gii nipi na kin pii gii dinga pupu mułum kin, ekii se kunum poru nimba kunum, wu ei Gos eim sipi orung simba, ei wu eim nge.

23 Pe nga wumb enim kin oł embin tui kis enjing kin, enim konu ei si kindik, tungu puk, konu owundu endi eipi pungi. Na enim kanip nind, enim kongun endi Esrel wumb konu owundu ele kapli poru nininang, kapli na wu kingam tonu epin konu ele si kindip, mani mei ei sikir tor ombii," Jiisas yi nim.

24 "Pe nga men kangil ei ek emb topu eim ngonun wu, ei to mani kindmba mił mon? Nga kongun kunum wii minj elim wu, ei eim nge wu owundu to mani kindmba mił mon?

25 Pe men kangil ei molpu, ek emb topu ngumba wu ei mił kapli, nga kongun wu ei eim wu owundu mił mułmba ei kapli. Ngii ei arim embe Biyelsipul ei ek kend wu pim kin, wumb en enim ngii ende wumb embe kis mendpil singii. Ei yi mił, wumb na Biyelsipul nik embe singii."

*Gos Owundu Kin Mund Mong Kulmun (Luk 12:2-7)*

26 "Pe wumb enim tungii ei mund mong enerngii. Epi pei koi er salim, ei Gos nga

peni ele tor kindmba. Epi pei kum top palim ei ekii se wumb keningii.

27 Ek na enim ya ernii peng nind ek, ei enim tinga eni kin nik wumb ngungii. Nga en enim kom ele ek piinjing ek, ei ngii ele tonu puk, ek nik wumb ngungii.

28 Wumb nii endi enim ngenj ele to kundngii, ei gał piinerngii. Ba ei enim noman tuk ei to kundnerngii mon. Ba enim Gos eim kin gał kulk mułngii. Nimbil erang Gos eim kapli ngenj kin noman tuk kin ouni topu kondpu, dup konu ele kindmba.

29 Wumb kei Winu kembis tał ku kundii ei nge endeim nga silmin. Ba enim Ernjing Gos kei endeim endi boi nipi, mani mei ele ba, ei eim piimin.

30-31 Yi piik kin, enim noman embin to piinerngii mon! Enim kei Winu kembis ku ngok sinmin ei to mani kindinmin. Yi peng kin, Gos sin tep ka er mułmba. Enim peng enjin Gos eim gerpi, kanpi si kindpi molum."

*Jiisas Embe Ni Tor Kindngii Oł Ei (Luk 12:8-9)*

32 "Wu endi na embe ele nipi wumb pei ningil ele nimba wu, ei eim embe na Ernan Gos ningil ele nimbii.

33 Ba wu endi na embe ei, wumb ningil ele koi erpi ni tor kindnerim kin, wu ei eim na Ernan Gos ningil ele eim embe tonu epin konu ele ni tor kindnermbii mon ku."

*Jiisas Eim Om, Ei Opu Erngii Si Tonu Kindim*

*(Luk 12:51-53, 14:26-27)*

34 "Enim piik, na op mei ele opu enmin ei to mani kindip noman emin ngumbii nge onj, ni piinerngii mon! Ba na wumb mok top noman kanim eipi eipi ngumbii nge onj.

35 Na onj ei opu erngii nge onj, wu endi eim arim kin opu orung erang, eim ambiam ei eim mam kin opu erang, nga amb ei eim wam nge mam opu orung erngii nge onj. Ei yi mił wumb kombur na kin pii gii ninerngii. Nga wumb kombur na kin pii gii ninmin.

36 Wu endi eim na kin pii gii nimba wu, ei kin ngii ende wumb ei en enim eim kin opu, orung erik mułngii ku.

37 "Wumb en enim ernjing, menjing noł noman ngok, enmin oł ei, ba na kin noman ngunanmin. Wumb ei na nge wumb puł mon. Nga wumb en enim kingenjing, embilenjing noman ngonmun, oł ei ba na kin noman ngonanmin. Wumb ei na wumb puł mił mulerngii mon!

38 Wu endi eim ond peri ei ko wupu na kin ekii sinerim kin, wu ei na wu puł mił kapli pinermba mon.

39 Wu endi eim nam noman konj kan simbii ni piipi endmba wu, ei eim noman konj ei am ba. Wu endi na kin piipi, eim

nge noman konj si kindmba wu, ei eim noman konj nga orung simba,” pa nim.

*Wu Endi Kumep Ka Simba  
(Mak 9:41)*

<sup>40</sup> “Wu nii endi enim eim ngii ele nirik sim kin, eim na eim ngii ele nirik sim ku. Wu nii endi na eim ngii ele nirik sim kin wu endi ei Gos na kindang onj, ei eim ngii ele nirik simba ku.

<sup>41</sup> Wu nii endi oł ekii se ermba piipi nilim wu, ei paki topu eim ngii konu sipipi erim kin, eim oł ekii se ermba piipi nilim wu nge kumep ka simba mił yi ku simba. Pe wu nii endi eim kinang, wu kun ka endi wang, eim sipipi, kuni ngopu elim wu, ei eim wu kun ka, ei eim kumep ka eim ngumba.

<sup>42</sup> Pe wu nii endi eim wumb ei kanpi, eim noł jii ni kułpu tu wupu, nam nge ekii sik andilmin wu ombu ngopu ermba, wu ei na ek keimi nip enim ngond. Wu ei kumep simba, epi ei am punermba mon,” pa nim.

## 11

*Jon Eim Nge “Kongun Wu Kombur Jiisas  
Mołum Konu Kindim  
(Luk 7:18-35)*

<sup>1</sup> Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga tał wu, ombu ek nipi kongun ele kindpi, eim konu ele si kindpi, konu eipi pupu, wumb ek emb topu, ek ka ni tor kindpi erim.

<sup>2</sup> Jon wumb noł pendilim wu, ei eim kan ngii pepi mołpu piim ni, Gos kindang wu Kraiss kongun yi erpi, oł yi erpi enim nengin piipi, eim nge ekii sik andilmin wu kindang, Jiisas mołum konu punjung.

<sup>3</sup> Puk, Jiisas kin kii sik yi ninjing, “Nim Gos kindim wu Kraiss ei nim on, min sin wu endi eipi kui er mołmun?”

<sup>4</sup> Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim Jon mołum konu puk, enim epi kanik piik enim mił, ei nik Jon ningii,” pa nim.

<sup>5</sup> “Ningil tumbun mołum ei nga ka seng kaninmin. Simb kis mulum ei nga kun kamb andinmin. Ngenj kinj bumbulum tum wumb ei, nga ngenj ka salim. Kom ngum wumb ei nga ek piinmin. Wumb kolk, ei nga tonu konj punjung. Nga wumb epi sinerim kaimb muljung wumb, ei ok Gos ek ka piinmin.

<sup>6</sup> Pe wu nii endi eim pii gii ei na kin dinga pim kin, wu ei eim ka piyangli!” pa nim.

<sup>7</sup> Jon wumb noł pendpi ngolum wu, ei nge ekii se andilmin wu si kindik orung pangin, Jiisas eim Jon nge ek ei nipi wumb ngum. “Kumb ok enim wumb mulenjing konu punjung, ei epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi gumei mił mołpu kin konu pop tang ek eipi eipi nipi enim wu, ei enim keningii nge punenjing mon.

<sup>8</sup> Enim epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi eim konduk mon kanim kanim kindpi mołum, ei keningii nge punenjing mon. Wumb konduk mon ka kanim kanim kindilmin, ei king ngii ele mołmun wumb,” pa nim.

<sup>9</sup> Ba enim nimbil erang punjung? Oł ekii se tonu omba piik nilmin wu, ei keningii nge punjung. Ba oł ekii se tonu omba piik nilmin wu kombur tonu ok wu ombu, eim to mani kindpi poru nim, eim wu owundu mołum.

<sup>10</sup> Wu ei mendpił Gos nge ek ka ele ek yi nim,

‘Piini! Na ek se andilim wu endi kindamb pupu, na ek ni tor kindmba Wu ei eim kumb se ba. Pupu, Jiisas nim nge andlam er ka ermba.’

<sup>11</sup> Jiisas yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Jon wumb noł pendpi ngolum wu, ei oł ekii se tonu omba piik nilmin wumb tonu onjung wumb, ei pei kamb mani kindim. Ba Jon eim wu endi Gos sinim tep er mołum konu ele wu num mił mon. Ba wu wii endi Gos ek ka ni tor kindmba wu ei, Jon to mani kindmba. Nimbil erang Jon eim Gos ek ka aninga kopur piim, ba pe sinim Jiisas kin pii gii ninmin wumb, ei Gos ek ka ei pei piik sinmin.

<sup>12</sup> Jon wumb noł pendilim wu tonu orum kunum ei, wang wang pe kunum ele sinim mołmun. Pe wumb kis Gos sinim tep er mołum ek ei kin ek buł ambilik ninjing. Pe wumb num ni wumb dinga wii ei wumb eipi kin Gos sin tep er mołum ei, sinerngii mon nik, mani kindik si kindngii enimin.

<sup>13</sup> Gos nge oł ekii se tonu omba piik nilmin wumb ok nik, Moses lo ek om nin, pe Jon tonu om kunum ei ek ombu pei Gos sinim tep er mołum ek ei kin ninjing.

<sup>14</sup> Pe enim ek ei pii gii ninjing kin piingii. Jon eim Elainja mił oł ekii se tonu omba piipi nilim wu ei omba nge om.

<sup>15</sup> Wu nii endi kom simba wu, ei kom se piyangli!

<sup>16</sup> “Pe wumb kunum ele mołmun wumb ei, na epi nipe mił su simbii? Wumb ei yi mił, kangil tuk konu endi molk, ek dinga nik kangil kombur ngok yi ninjing.

<sup>17</sup> ‘Sin gising topun enimin, ba enim golang ninanmin. Sin golang kaimb er ninmin, ba enim ek ninanmin mon!’

<sup>18</sup> Jon om kunum ei eim noł ni kuni nunerim. Yi erang kin, wumb yi ninjing, ‘Gui kis eim kin mołum,’ pa ninjing.

<sup>19</sup> Pe na Gos kingam tonu epin si kindpi, mani mei ele opu wumb ngenj kułpu ei, enim wumb yi ninmin. ‘Wu ei kuni pei nupu, noł wain pei nupu elim wu,’ nik yi ninmin. ‘Eim wumb puł ei ku takis sik, nga oł kis kanim kanim elim wumb ei nge wu puł mołum,’ pa nilmin. Sił epi pei enjpił ei

enim pei ka piinenjing mon. Ba Gos nge noman ka ei pep onum. Pe ei sinim kanpin, Gos noman ei keimi ni piimin.”

*Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tok Pii Gii Ninanmin (Luk 10:13-15)*

<sup>20</sup> Konu owundu kombur Jiisas eim jep of pei ok erim konu, ele wumb noman ak tunenjing. Yi erangin kin, kunum ele Jiisas wumb ek ngum.

<sup>21</sup> Ngopu ek yi nim, “Enim Korasin konu wumb ni Besaira konu wumb, kaimb piind,” pa nim. “Pe wu endi Sairon konu ni Taiya konu, wu endi jep of yi na end mil ermba ei enim ok enim Sairon ni Taiya ni wumb ei kon alap kis mil sik, dup sik ele kunum kunum molk, noman ak tunjung.

<sup>22</sup> Ba na enim kanip nind, Sairon kin Taiya konu of embin tui tonu om mil enim kin onermba. Enim kin of embin tui kis wii owundu tonu opu pimba,” pa nim.

<sup>23</sup> “Pe enim Kapaniyam konu wumb, enim si tonu epin konu simba ni piinmin? Ei mon. Enim dup konu mendpiil pungii. Pe wu endi Sorom konu jep of na enim kin end of ei, Sorom konu ele wumb of yi elangin kin wumb ei en enim piram mululangin ku.

<sup>24</sup> Ba na enim kanip nind, “Sorom konu wumb Gos to kondpu kis erim mil yi enim konu wumb onermba. Ba enim konu ele molmun wumb ei kin, Gos kunum Owundu tonu omba memb ei of embin tui owundu kis ei tonu omba,” pa nim.

*Enim Na Kin Ok Kor Ka Mulngii (Luk 10:21-22)*

<sup>25</sup> Kunum ele Jiisas eim ek yi mil nim, “Arnan, nim tonu epin konu kin mani mei konu ei kin, nim wu num owundu molun. Na nim kin noman ka piind. Nimbil erang ninim nge epi ombu ek keimi wumb noman ka piik elmin wumb, ei kin koi erpin pendin. Nga ninim nge epi ombu ek keimi, ei mendpiil kangil kembis andan ton.

<sup>26</sup> Keimi, Arnan nim nge noman ei yi mil palim ei en.

<sup>27</sup> “Na Arnan eim epi pei na angil ele kindpi ngum. Wumb endi eim kingam ei pii pol tunanmin mon. Arim eim mendpiil kingam piinim. Wumb endi Arim ei pii pol tunanmin mon, kingam eim mendpiil arim piinim. Wumb pei kingam noman ele ei arim molum nipi andan topu wumb ngum kin, wumb eim arim ei pii pol tungii,” pa yi nim.

<sup>28</sup> “Wu nii endi epi embin ko wumba kis erim kin, na kin wang eim kor ngamb, kor mulmba.

<sup>29</sup> Pe of embin tui na pindang ele palim ei, enim sik enim pindang ele ko wungii. Ko wuk, na ek ekii sik piingii. Nimbil erang na wumb kin of ka ele erip, nam embe to mani

kindil. Pe enim nge noman tuk ele kan sik kor ka mulngii,” pa nim.

<sup>30</sup> Of embin tui ei enim pindang ele pendind, ei ka wii. Epi na enim ngopu, singii pa nimbii, ei embin owundu enalim mon.”

## 12

*Ek Ei Kor Kunum Kongun Enerngii Mon (Mak 2:23-28, Luk 6:1-5)*

<sup>1</sup> Ekii se kor kunum endi, Jiisas kuni wiis pin tuk ele endim. Eim nge ekii sik andilmin wu ombu kuni tum. Pe tuk andik, kuni wiis mong ei tangk nunjung.

<sup>2</sup> Wumb lo ek piimin wumb, ek nik Jiisas ngunjung, “Nim nge ekii sik andilmin wumb ombu of ei kor kunum enmin ei mon ninjing.”

<sup>3</sup> Jiisas ek nipi yi nim, “Enim Deipis ek pol ei ger piinjing min? Na nind, ei eim kin eim wu ombu ei kuni tum kunum, ei nimbil of enjing?”

<sup>4</sup> Molk kin, Gos men ngii owundu ele nirik punjung. Puk, bres Gos ngii ele salilim ei wumb eipi mon nilmin. Gos kin kulmal kalilmin wumb ei minj nungii nilmin.

<sup>5</sup> Enim ek ei lo mon ele pim, ei ger kinenjing min? Pe kulmal kalilmin wumb ei Gos men ngii owundu ele kongun elmin. Kor kunum mon nik elmin of ei elmin, ba ek endi ninalmin.

<sup>6</sup> Pe na enim kanip nind, noman dinga ei ya salim ei men ngii salim epi ei to mani kindim.

<sup>7</sup> Ba enim na nind ek ei piingii, ‘Na kulmal kalilmin of ei na noman pinaalim. Na noman kun ka salim wumb ei noman enim.’ Enim wumb of endi enjing wumb ei of embin tui enerngii mon.

<sup>8</sup> Na Gos kingam tonu epin si kindip mani mei ele op, mei kingam mil taip mol ei, na kor kunum pul wu Owundu mol. Wumb nipe of endi kor kunum erngii, ei na dinga ele wumb of yi mil erngii,” pa nim.

*Kor Owundu Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mulum Ei Er Ka Erim (Mak 3:1-6, Luk 6:6-11)*

<sup>9</sup> Jiisas konu ele si kindpi, men ngii ele tuk pum.

<sup>10</sup> Wu endi mulum wu, ei eim angil ele epi endi sinalilim. Angil kulii erim. Pe wu kombur Jiisas kos er ngonmun nik, Jiisas kii dinga sinjing. “Pe sinim kor kunum ening palim wumb ei er ka ermin min?”

<sup>11</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim molmun konu, wu endi kung siipsiip es tolum ei kor kunum kung siipsiip endi konu tukpu endi mani pupu pimba ei, kor kunum si tonu sinermba min?”

<sup>12</sup> Nga wumb endi eim kung siipsiip ei to mani kindilim yi mil pe sinim lo ek ele kapli

nipin kin sin kor kunum ele wumb kapli paki tumun.

<sup>13</sup> Pe eim ek nipi wu ei ngopu yi nim, “Nim angil tun kindii!” Neng, tun kindim. Yi erang, wu ei eim angil ei ka mulum. Wu eipi endi ka mulum mil yi mulum.

<sup>14</sup> Jiisas kor kunum ol ei erang kanik puk kin, wumb en enim ek nik piik Jiisas to kundngii nge ek ninjing.

*Jiisas Eim Gos Nge Kongun Wu Mendpil*

<sup>15</sup> Ba Jiisas eim ninjing ek ei piipi, konu ele si kindpi pang, wumb tilap pei eim kin ekii se pangin, eim wumb ening ombu er ka erim.

<sup>16</sup> Jiisas ek dinga nipi wumb ngopu yi nim, “Enim ek nik tor kindnerii mon!” pa nim.

<sup>17</sup> Gos ok ol ekii se ermba ol piipi nilim wu Aisaiya ek ni tor kindpi yi nirim. Ekii se ol yi tonu omba nirim, ek ei pe keimi palim. Ek ei yi mil,

<sup>18</sup> “Wu ei na eim kongun ermba nip to mundunj wu. Na eim ka piip, nam noman eim kin salim. Nam nge Gui Ka ei eim ngamb, eim na kos dinga ek kun nipi, torung wumb tilap eipi ngumba.

<sup>19</sup> Pe eim wumb ek ngopu ek dinga nipi enermba. Wumb eim andlam ele angpi wii topu yi erang, eim ek piinerngii.

<sup>20</sup> Gumei endi ek nimba er pimba, ei eim to engin tunermba. Dup alam kan endi, dup kembis nopy pimba, ei eim to kumundpu poru ninermba. Ei yi mil wumb nii endi en enim pii gii dinga pinermba wumb ei, eim to tor kindnermba. Eim kongun ermba ei Gos eim kunum owundu tonu omba kunum ele, na ek ka ei erang kin ol kun minj erpi pang poru nimba.

<sup>21</sup> Pe wumb torung tilap eipi wumb eim kin pii gii nik, eim kui er mulngii.”

(Gumei kin dup kan ninmin ei yi mil; wumb Gos ek ka ei piipin ol ermin mil nenj ni piik mulngii wumb ei, Jiisas eim mani opu kongun erang wumb ol ka wii mendpil erik mulngii nip piipi, ol ekii se ermba nipi piilim wu Aisaiya ek yi pulum.)

*Wumb Ek Yi Ninjing, Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Enim Ninjing*  
(Mak 3:20-30, Luk 11:14-23)

<sup>22</sup> Kunum ele, wumb wu endi tunjung wu ei gui kis tuk mulum. Wu ei ningil tumbun mulang, gupu ele ek tengnerim ku. Jiisas eim wu ei er ka erim. Erang, gupu ek nipi kin, ningil kanpi erim.

<sup>23</sup> Wumb tilap pei molk kanik puku sik yi ninjing, “Wu ei Gos kindim wu Krai min mon?” Wumb en enim noman ele yi piinjing.

<sup>24</sup> Ba lo ek piilmin wumb ek ei piik yi ninjing, “Dinga ele enim ei gui kis nge

tep elim owundu Biyelsipul nge dinga ele enim,” pa ninjing.

<sup>25</sup> Ba Jiisas eim wumb noman ele piipi, ek nipi yi nim, “Pe king tep erim konu endeim ele wumb, en enim opu erngii ei, en enim konu ka dinga sinermba. Pe wumb konu ende wumb, min ngii ende wumb orung orung puk, opu erngii ei, en enim ngii konu ni konu ka sinermba.

<sup>26</sup> Pe Seisen nge wumb en enim eipi eipi bin ni, erngii dinga ermba min?

<sup>27</sup> Biyelsipul na paki tang na gui kis tor kindinj, ba wumb nii enim ekii sik andilmin wumb paki tang, gui kis to kindinmin? Pe en enim kos piilmin wu mil molk kapli enim ek kanim kanim ei nik kun erang,

<sup>28</sup> ba Gos nge dinga ele na gui kis top kindinj kin, enim piingii. Gos sinim tep er molum ei, sinim kin mandi onum ni piingii,” pa nim.

<sup>29</sup> “Nimbiil erang, na pup, wu num Seisen nge wumb waning ermii ni piind, ba ok na pup, wu num Seisen eim simb angil kan ngo pendip, ekii se na eim nge wumb ei waning simbiil.

<sup>30</sup> “Wu endi na wu pul mon, ei na kin opu ermba wu. Pe wu endi na kin kung siipsiip es tunermba wu, ei eim kung siipsiip topu eipi eipi kindilim.

<sup>31</sup> Yi mil palim ei piip na enim nip ngond. Gos eim wumb ek kis nik enmin ei, kapli ol kis kil ngumba, ba wumb endi Gui Ka kin ek bul ngok erngii, ei Gos wumb ol kis ei kil ngunermba mon.

<sup>32</sup> Na Gos kingam tonu epin si kindip mani op, mei kangil mil muls ei wu endi ek kis nipi, na ngumba, ei Gos kapli kil ngumba. Ba wu endi Gui Ka kin ek kis nimba wu ei, Gos eim kapli kil ngunermba mon.”

*Ond Kis Ei Mong Kis Totum Ek Ekin Endi*  
(Luk 6:43-45)

<sup>33</sup> “Pe ond ka pimba ei, ond mong ka tumba. Nga ond kis pimba ei, mong kis tumba ku. Wumb ond ei kanik kin, ond mong ka min kis ei kan pol tolmun.

<sup>34</sup> Enim lo ek ekii silmin wumb wembii kis Seisen nge kingam nol, enim ek ka er ningii mil nenj? Enim wumb kis enim noman tuk ele noman kanim kanim palim mil, ek yi gupu ele ni tor kindinmin.

<sup>35</sup> Wumb kun ka endi eim noman tuk ele ol kun ka kanim kanim pei palilim mil ei ol kun ka ei pei ni tor kindilim. Nga wu kis endi eim noman tuk ele ol kis kanim kanim pei palilim mil ei ol kis ei pei ni tor kindilim.

<sup>36</sup> “Ba na enim kanip nind, wumb en enim ek wii mil nik elmin ol kanim kanim ombu, ekii se Gos wu amb mok tumba kunum, ei wumb pei nipi ek ninjing ek ei, Gos kin ek orung kindngii.

<sup>37</sup> Wumb ninim ka ninjii ele Gos nim, wu ka nimba. Pe nga ek kis nin kin, en kin Gos nim, wu kis nimba. Ei ninim ol erkin ek nikin enjii mil ku, Gos nim kanpi nimba,” pa nim.

*Wumb Kombur Jep Ol Eran Kenmin Yi Ninjing*  
(Mak 8:11-12, Luk 11:29-32)

<sup>38</sup> Pe kunum ele, wu num lo piilmin ni lo ek ekii silmin wu, kombur kin ok, ek yi ninjing. “Ek emb to ngolon wu, sin nim jep ol endi eran kenmin ni onmun,” pa ninjing.

<sup>39</sup> Ba eim ek dinga nipi yi nim, “Wu amb kunum ele ol kis er andilmin wumb, ei na jep ei erang kenmin nilmin ei, ek ni tor kindilim wu Jona ol ei andan top ngol.

<sup>40</sup> Kumb ok Gos ek ni tor kindilim wu Jona eim omu owundu kirim ele tuk pupu pim. Ei eim kunum tekliki epin, tinga ouni pep mulum. Yi mil ku, na Gos nge kingam tonu epin konu si kindpi mani mei ele wu kingam mil telim, ei eim mei ele kunum tekliki epin, tinga ouni yi pimba,” pa nim.

<sup>41</sup> Ekii se Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb Ninipa konu owundu wumb tonu ok wumb pe molmun wumb angk ei enim ol kis kanim ei ni tor kindngii. Ei nimbil erang, wumb ei wu Jona Gos ek nipi ngum, ei noman ak tunjung. Pe ya epi endi molum ei wu Jona to mani kindpi, owundu mendpil molum,” pa nim. Ei Jiisas eim piipi nim, wumb endi mon, eim mendpil, ba enim wumb eim pii gii ninanmin.

<sup>42</sup> Gos wumb mok tumba kunum ei, kuin owundu konu orundung eipi molum ei, opu wumb ya ele molmun wumb ei ol kanim kanim enjing ei nipi tor kindpi ngumba. Nimbil erang kuin owundu embe Siipa konu mei orundung molpu omba. Ei opu King Solomon nge noman ka peng ek ka nipi tor kindim, ei piimba nge om. Ba epi endi ya ele molum ei eim King Solomon noman ei to mani kindpi, eim wu num owundu mendpil molum.” (Ei Jiisas eim ermba ol ei piipi nim.)

*Gui Kis Mulum Ei Nga Orung Om*  
(Luk 11:24-26)

<sup>43</sup> “Pe gui kis ei wu endi si kindpi pulum ei pupu konu kep endi mulmbii ni pulum. Pepi mulmbii ni pulum ba konu endi sinahim.

<sup>44</sup> Eim yi piilim, ‘Na ok muls ngii ele nga orung bii,’ nipi opu kanilim ni ngii was erik, brum er ka er sinjing.

<sup>45</sup> Seng, kanpi pupu gui kis angil orung nga tal pei kanpi neng onjung, ba gui ombu ol kis wii enjing. Pe ok ngii ele nirik puk ngii ele mulnjung ok, wu ol kis aninga er mulum, ba pe am er kis mendpil pup mulum. Ol ei nge, wu amb kis pe molmun kunum, yi ku tonu omba.”

*Jiisas Mam Ni Jiisas Nge Angim Nol*  
(Mak 3:31-35, Luk 8:19-21)

<sup>46</sup> Jiisas ek nipi wumb ngopu mulang, Jiisas eim mam ni angim nol ok ngii andaring engnjing. Eim kin ek nimin nik ok mulnjung.

<sup>47</sup> Pe wu endi kanpi opu ek nipi yi nim, “Nim manim ni angnim nol ok nim kin ek nimin nik ok molmun,” pa nim.

<sup>48</sup> Ba Jiisas wu ei kin ek nipi orung kindpi yi nim, “Na minan ei nii? Nga na nge engnan nol ombu nii?”

<sup>49</sup> Pe eim nge ekii sik elmin wu amb ombu kin angil tul ngopu ek yi nim, “Enim kinei! Wu amb ombu na nge engnan nol ni minan nol mil molmun,” pa nim.

<sup>50</sup> “Wu endi na Ernan Gos noman palim mil ekii singii wumb, ei na minan ni, na engnan nga, na ainan nol mulngii,” pa nipi wumb ngum.

## 13

*Wu Endi Kuni Er Sipi Kuni Mong Wiis Emb Kindim*

(Mak 4:1-9, Luk 8:4-8)

<sup>1</sup> Pe akip kunum ele Jiisas ngii ele si kindpi, pupu nol gopu wer ele mulpu, ek nipi wumb ngum.

<sup>2</sup> Wumb pei Jiisas eim mulum konu ele ok mulnjung. Mulangin, pe Jiisas eim nol kanu endi ele tonu pupu mulum. Wumb nol wer ele mulangin kin eim wumb kin ek nipi ngum.

<sup>3</sup> Jiisas eim ek nim ek ei pei ek ekin topu nipi wumb ngum. Ngopu yi nim, “Enim piinmin! Wu endi kuni mong wiis emb kindim. (Ei yi mil wu endi kongun er sepi kinapi mong emb kindinmin ol ei mil yi kindim.)

<sup>4</sup> Pe kuni wiis emb kindpi pang, kombur pu andlam ele mani pang, kei ok sik nunjung.

<sup>5</sup> Kuni wiis mong kombur pupu, mei aninga pim, ku pei mandring mulum konu ele mani pum. Kuni ei sikir tonu om. Ei nimbil erang, mei aninga tonu pei ele pim. Mei pei sepi mani punerim mon.

<sup>6</sup> Ba konu eni dinga tang, kuni wiis mong ei dumbul mani punenim. Tonu ku pei ele pim, ei kulii erpi pei kulum.

<sup>7</sup> Pe kuni mong wiis emb kombur pupu mei sim konu pum. Ei tonu omba erim ba eri ei tonu opu kuni mong wiis to mani kindim.

<sup>8</sup> Kuni mong wiis kopur pupu, mei ka sim ele mani pum. Ei tonu opu ka erpi, mong pei tum. Kombur mong 100 to mulum, kombur mong 60 to mulum, kombur mong 30 to mulum.”

<sup>9</sup> Jiisas ek ei nipi poru nipi yi nim, “Wumb endi kom pimba wumb ei, ek ei piyanghi!”

*Jiisas Ek Ekin Tolum Ot Ei  
(Mak 4:10-12, Luk 8:9-10)*

<sup>10</sup> Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ombu ok yi ninjing, “Nimbi! erang nim ek ekin to nikin wumb ngon?”

<sup>11</sup> Eim ek nipi orung kindim, “Gos enim epin konu tep er molum konu, ei ek koi er pim, ei nipi enim ngum, ba wumb ombu mon,” pa nim.

<sup>12</sup> Pe wu endi eim epi sepi mulum kin, Gos eim kin epi nga ngumba. Wu endi eim epi sinerang mulum kin, nga eim nge epi kembis endi simba, epi ei am ba.

<sup>13</sup> Na ek ekin nind ek ei pule yi palim, ‘Ningil ele epi kaninmin ba epi kinanmin. En enim kom ele ek piinmin, ba mendpil piik kun enanmin mon.’

<sup>14</sup> Wumb ol yi enmin ei, ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya ninim ek ei keimi palim. Ei wumb ekii se ol yi erngii ni piipi nirim mil keimi palim. Nirim ek yi nirim. ‘Enim piinmin ba pule piinanmin. Enim keningii ba epi endi kinerngii.

<sup>15</sup> Enim noman ele pirek neng, ek piinanmin. Enim kom ele ek piingii, kis enim. Nimbi! erang en enim ningil kumbul gii ninmin. Yi erik epi kinanmin. Kom ele er piik tuk sinanmin. En enim noman ele ek pule pii pol tunanmin. Tunarik, na kin onan Gos yi ninim. Wangin kin, na en enim er ka ermbii.’

<sup>16</sup> “Ba enim ka piingii ei enim ningil epi kanik, kom ele ek piik yi enmin.

<sup>17</sup> Enim piingii! Na ek keimi nip enim ngond, kumb ok Gos nge ol ekii se tonu omba, ei piik nilmin wu ni, kombur wu ol kun ka elmin ombu en enim noman ka ka piik, enim pe kanik enmin ei kenmin ni mulk ba kinenjing mon. Nga enim piinmin ek ei piimin ni, ka piik mulk ba piinenjing.”

*Kuni Emb Ek Ekin Tum Ek Ei Pule Jiisas  
Nipi Tor Kindim*

*(Mak 4:13-20, Luk 8:11-15)*

<sup>18</sup> “Wu endi kuni emb pani pin kindim, ei ek ekin ei nge pule yi palim ei enim piingii,” pa nim.

<sup>19</sup> Wumb pei Gos tonu epin molpu sinim tep enim ele ek ei kuni mil, ta! pendnim ei pir sinanmin. Ei yi mil kuni mong wiis emb ei mani andlam ele pang, kei sik nunjung.

<sup>20</sup> Nga kuni mong wiis emb pupu, mei ku mulum ele mani pum ei yi mil, wumb Gos ek piik, ka piik sikir sinmin.

<sup>21</sup> Pe kuni wiis ei dumbul mani punanim. Ei yi mil, wumb kombur Gos ek to mani kindik wu ei kin ol kis erangin, wu ei eim pii gii sikir kis molum ei, nge pule yi palim.

<sup>22</sup> Kuni mong wiis emb kombur pupu, ond kan dumbul mulum ele mani pum. Ei pule yi mil, wumb endi Gos ek ei piim ba mei ele ol embin tui eim kin tonu opu, Gos ek ka ei to mani kindim. (Ei yi mil eim Gos nge kongun enerim.)

<sup>23</sup> Ba kuni mong wiis emb ei pupu, mei ka ele mani pum ei yi mil, wumb Gos piik, ekii sik, kongun yi erangin kin kuni mong 100 min, 60 min, 30 yi top mulum.” (Ei yi mil wumb Gos piik, nga kongun erangin, wumb konj nga tuk ok Gos piinmin mil, ek yi nim.)

*Ek Ekin Ei Aka Pin Engimb Kis Endi Tonu Om*

<sup>24</sup> Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Gos sinim tep er kanpi molum mil yi, wu endi eim kuni emb sipi kindim.

<sup>25</sup> Ba epin konu emii peng opu, orung wu endi opu, kuni mong wiis pim konu engimb kis mong pim, ei kindpi pum.

<sup>26</sup> Ekii se kuni mong wiis ei tonu opu, mong tumbii ni erang, engimb kis endi tonu opu pim.

<sup>27</sup> Pe kongun wumb puk en enim nge wu Owundu mulum konu kanik, yi ninjing, ‘Wu Owundu, sin piipin nim kuni mong wiis ka wii ei aka pin kindin ni, piinjin ni, engimb kis endi tonu opu molum,’ pa ninjing. ‘Ei nimbi! erang enim?’ a ninjing.

<sup>28</sup> Eim ek yi nim, ‘Opu orung wumb endi opu erim.’ Neng, kongun wumb eim kanik yi ninjing. ‘Sin pupun, engimb kis ei piprin, tor kindmin min?’

<sup>29</sup> Ba wu owundu ei ek nipi yi nim, ‘Enim engimb kis ei er tor kindmin ni erngii ei, enim kuni mong wiis ei ouni er tor kindngii mon!’ pa nim.

<sup>30</sup> ‘Pe enim epi ta! ouni kan wiik tangin tonu onku!, pengil, ekii se kuni pol tumba kunum, ei engimb kis ei eipi or tok, kuni mong wiis ei sipik, nanim kuni ngii ele kindngii, ba engimb kis ei or tok dup ele kindngii,’ pa nim.

*Ek Ekin Ei Maser Mong Kin Yiis Tel Ek Pot*

*(Mak 4:30-32, Luk 13:18-19)*

<sup>31</sup> Jiisas eim ek ekin endi eipi nipi ngum. Ei yi mil nipi, “Gos tonu epin konu sinim tep enim mil yi eim kuni mong endi embe maser mong,” pa nilmin.

<sup>32</sup> Kuni ei wu endi eim sipipi, eim aka pin ele telim. Maser nilmin kuni ei mong kembis wii, kuni wii emb ombu kuni mong wiis mil kapli mon. Ba ekii se, kuni ei tonu opu, ond mil mendpil peng kei ok ond ele ambilk molk, ngii takik elmin.”

*Kuni Yiis Ek Ekin Endi Nipi Ngum  
(Luk 13:20-21)*

<sup>33</sup> Nga eim ek endi ekin topu nipi ngopu yi nim, “Epin konu tep er mo lum, ei yi mi l kuni yi is ei amb endi sipi kin, ming endi sipi, no l kin erang, plawa owupu tonu o lum. Ei yi mi l, wumb Gos ek ka ei pi ik wumb, pei ok Jiisas kin ekii sinmin.”

*Jiisas Ek Ekin Kunum Kunum Top Nirim (Mak 4:33-34)*

<sup>34</sup> Jiisas eim ek ekin ombu ni tor kindpi wumb pei ngum. Ek ombu pei eim nipi tor kindim ei, Jiisas eim er endeim ni tor kind-nerim mon; ek pei ek ekin ni tor kindim.

<sup>35</sup> Na ek ni tor kindinj ei yi, ok o l ekii se tonu omba, epi ei piipi nirim ek ei keimi, tonu om wu eim ek yi nirim.

“Na ek ekin top nip wumb en enim ngumbii. Nga nam ek koi er pirim ek ei nip tor kindip ngumbii ei kumb ok Gos mei eririm ek ei nip ngumbii,” pa nim.

*Engimb Kis Ek Ekin Ei Pule Nipi Tor Kindim*

<sup>36</sup> Pe eim wumb si kindpi ngii konu pum. Nga ekii se eim nge ekii sik elmin wu ok, eim kin kii sinjing, “Nim engimb kis endi ek ekin, ei pile ni peni ele kindii!” pa ninjing.

<sup>37</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wu endi kuni mong wiis ka emb kindim wu, ei wu kingam.

<sup>38</sup> Aka pin ei pile, mei orung orung pei. Nga kuni emb ei, Gos sinim tep enim konu ele pei mo lum. Nga engimb kis ei yi pa him; Seisen nge wumb, ei engimb kis mi l mo lum.

<sup>39</sup> Sinim nge opu orung wu ei, Seisen eim mo pu, eim engimb kis emb mi l ei kindim. Ekii se kunum poru nimba ei, kuni ngungii kunum ei yi mi l ku, mu l, mei poru nimba kunum ei, Gos enjel kuni ei ku lou tungii.

<sup>40</sup> Engimb kis ei ku lou tok, dup kelnjing ei, yi mi l ku ekii se ya mei ele poru nimba kunum ei yi pimba.

<sup>41</sup> Gos kindim wu kingam pupu, enjel kindang ok, wumb endi o l kis erik o l kanim kanim yi erangin kin, wumb pii gii to kis elim ei sik, epi kanim kanim endi pii gii to kis elmin ei, Gos tep elim wumb ei kin tep to mulerngii mon.

<sup>42</sup> Pe wumb ombu, pei olkup to dup ele kindngii. Dup ele en enim ke nik, anmbil kongk, er mu ngii.

<sup>43</sup> Kunum ele, wu amb kun ka mu ngii wumb ei, ngenj ele eni mi l tilang erang, en enim nge ernjing tep ermba konu tukrung mu ngii. Wumb endi eim kom pim kin ek ei piyengli!”

*Ek Ekin Ei Wu Endi Ku Kum Mei Ele Kan Sim*

<sup>44</sup> “Gos sinim tep er mo lum ei mi l; wu endi ku kum mei ele peng kan sim. Ku kum

ei kan sipi nga aka pin ele nga koi erim. Nga wu ei eim ka ka piipi pupu, eim epi wumb kanim kanim pei wumb ngopu ku minj sim. Eim nge ku ei sipi mei ele nga top erpi sirim.”

<sup>45</sup> “Gos sinim tep er mo lum konu ei yi mi l; wu endi epi top erpi, nga wumb ngopu ku sipi, eim biis ni epi mon ka wii pa him ei nge kurnum.

<sup>46</sup> Pe eim kenim ni biis ka wii endi kanpi eim epi sipipi wumb eipi kin ku sipipi biis ka wii ei top erpi sim.”

<sup>47</sup> Pe nga endi yi ku, Gos sinim tep er mo lum konu ei yi mi l; omu kon ei o l tok no l gopu, ele mani kindik, omu kanim kanim sik tor silmin.

<sup>48</sup> Pe omu kon ei piki tang sik, no l wer ele tor tu wu lum. Tu wuk, omu ka mi l ombu apir sik, ming endi ele kindik, kis mi l ombu ku lou tok sipik si kindilmin.

<sup>49</sup> Ekii se mu l mei poru nimba kunum, ei yi mi l ermba. Enjel ok wumb kis tuk wumb ka mu ngii konu tuk mu ngii, to sipi tor kindngii,” pa nim.

<sup>50</sup> Pe wumb ombu pei sipi, dup konu ele kindangan, ke nik, en enim gupu anmbil ni gupu mong ei kongk, kunum kunum dup pe l ele minj mu ngii.”

*Wu Endi Epi Ka Wii Nge Konj Simba*

<sup>51</sup> “Jiisas eim ek nipi kii sipi yi nim, “Enim ek ombu pei piik poru ninmin?” Pe eim ek nipi ngopu yi ni dinga nim. Wumb eim kanik, yi ninjing.

<sup>52</sup> “Gos sinim tep elim ek ei piik poru nik elmin wumb kin, ngii ele ngii arim mi l molk. Pe eim top ngii endi ele epi pei konj min oknge ei pei sipi top simba. Ei yi mi l, Gos ek oknge nim nga ek konj ei pei Jiisas ni tor kindim.”

*Nasares Konu Wumb Jiisas Nim Ek Pi-inenjing*

*(Mak 6:1-6, Luk 4:16-30)*

<sup>53</sup> Pe Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi, eim konu ele si kindpi pum.

<sup>54</sup> Nga eim si kindpi pupu, eim nge mei ele pum. Pupu, eim Gos ek nipi wumb ngopu, erang wumb Gos ngii ele molk, piik puku sik yi ninjing. “Wu ei noman dinga ni, jep o l enim, ei eim konu jili orung pupu sim?”

<sup>55</sup> Wu ei eim wu kamnda nge kingam. Mam Maria ei eim nge mam. Eim nge angim Jeims ni Josep ni Saimon ni Juras wu ombu eim angim no l mo lum.

<sup>56</sup> Pe nga eim nge aim no l pei sinim kin mo lum ba wu ei ek jili orung pu sim?”

<sup>57</sup> Wumb ek yi nik kin en enim noman kis piinjing. Ba Jiisas eim ek nipi yi nim, “Ek ni tor kindilim wu eim konu orung orung eipi wumb eim ka imb sik, noman kulk elmin, ba

eim ngii konu ni eim nge konu ele wumb, ol yi enahmin mon," pa nim.

<sup>58</sup> Pe nga eim jep ol pei konu ele enerim mon. Nimbil erang wumb eim kin pii gii ninjing.

## 14

*Jon Wumb Nol Pendilim Wu Ei Kulum  
(Mak 6:14-29, Luk 9:7-9)*

<sup>1</sup> Kunum ele, King Eros wu owundu, eim Galilii konu tep molum wu, ei eim Jiisas ek ei piim.

<sup>2</sup> Eim ek nipi eim nge kongun wu ombu ngopu yi nim, "Wu ei Jon wumb nol pendpi ngolum wu ei, tukpu ele angpi tonu om ele dinga ei eim kin kongun er molum."

<sup>3</sup> Ei yi mil, King Eros ni wu ei Jon ambil gii nipi sipi kan ngum. Erosiyas Pilip nge ambim, ei eim kamim ba eim King Eros bii nipi kin King Eros kin pum. Pang, Jon, "Mon!" pa nim, ele nge King Eros Jon kan ngii ele kindim.

<sup>4</sup> Kumb ok, Jon eim King Eros kanpi yi nim, "Nim amb ei sin, ei kapli enanim," pa nim.

<sup>5</sup> Nga King Eros eim Jon to kundmbii nim; ba eim wumb pei kin mund mong kulum. Ei nimbil erang, wumb pei Jon ek ni tor kindilim wu molum ni yi piinjing.

<sup>6</sup> Kunum ele wu kombur King Eros kin kulou tunjung. Tok, mam eim mengim kunum ei piik er mulnjung. Kunum ele Erosiyas eim nge ambiam ei tuk golang nipi, non er endim. Endim ei, King Eros eim kan ka kenim.

<sup>7</sup> Kanpi, eim ek dinga nipi ambil ei ngopu yi nim, "Nim epi endi simbii ninjii ei, na nim kapli ngumbii," pa nim.

<sup>8</sup> Ambil ei nge eim mam ei nim ek mil piipi yi nim, "Nim wu Jon wumb nol pendilim wu, ei peng ming endi kindkin tu, nam ngui!" pa nim.

<sup>9</sup> Ambil ei ek yi neng kin, King Eros eim noman embin to piim, ba ok eim ek dinga nipi ngum ei piim. Pe nga eim wu kombur eim kin kuni ende nok mulnjung, ei piinjing ku. Yi peng piipi kin, "Yi na epi ei ngei!" pa nim.

<sup>10</sup> Eim wu kombur kindang puk, Jon kan ngii pim konu, pang, "Kolmung er tu wei!" pa nim.

<sup>11</sup> Wumb puk, Jon peng embil ei ming ele tu wuk kindik, ambil ei ngangin kin ambil ei sipipi eim mam ngum.

<sup>12</sup> Ba Jon nge ekii silmin wumb ei ok, Jon ngenj sipik, tukpu tok pendik. Ekii se puk, Jiisas kanik, yi ninjing.

*Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum  
(Mak 6:30-44, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)*

<sup>13</sup> Jiisas eim Jon ek ei piipi, konu ele si kindpi nol kanu sipi, konu eipi wumb

mulnjung konu eipi ele pum. Eim endeim mendpil pum. Ba wumb konu owundu orung orung pei piik, eim pum konu ekii se punjung.

<sup>14</sup> Ekii se Jiisas eim tor pupu kenim ni wumb tilap owundu pei ok mulnjung. Eim wumb ombu noman ka ngopu, ening pim wumb ei er ka erpi yi erim.

<sup>15</sup> Konu pou neng, Jiisas nge ekii silmin wumb ok eim kanik yi ninjing, "Sinim ya konu ele wumb endi mandi mulahmin; nim wumb ei kindan orung puk, kuni kan sik, nok erngii," pa ninjing.

<sup>16</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nimbil erang wumb pei orung pungii? En enim wumb ei kuni ngungii," pa yi nim.

<sup>17</sup> Jiisas eim nge ekii silmin wumb eim kanik yi ninjing, "Sin kuni endi pei sinaim. Bres angil orung kin, omu tal mendpil salim," pa ninjing.

<sup>18</sup> Jiisas eim ek nipi, "Kuni ombu ya na mol konu tu wei!" nim.

<sup>19</sup> Eim ek nipi, "Wumb pei mani ele mulei!" pa neng, mulnjung. Mulangin, eim bres angil orung sipi, omu tal sipi, tonu kanpi, Gos kin ek ka nipi, bres engin topu, eim nge ekii silmin wu ngang, sipik wu amb ombu ngunjung.

<sup>20</sup> Wumb kuni ei nok pangin orung pei mulum ei, kon engki nga tal to piki tunjung.

<sup>21</sup> Wu kuni nunjung ei 5,000, ba amb kangil ei pei gerik kun enenjing mon.

*Jiisas Tonu Nol Pet Ele Pum  
(Mak 6:45-52, Jon 6:15-21)*

<sup>22</sup> Pe Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei kanpi yi nim, "Kumb se enim nol kanu ele tonu puk, nol orundung pei! Nam wumb ei 'Pei!' nip kindip, ombii," pa nim.

<sup>23</sup> Jiisas eim wumb ei pei nipi kindpi, eim mendpil tonu komung ele tonu pupu, prei erim. Konu pou neng, eim mendpil tonu komung ele mulum.

<sup>24</sup> Nol kanu ei pupu, tuk nol miim ele mandi pang, konu pop owundu topu yi erim. Ei nol kanu kumb ele om. Opu, nol kanu to ak tumba erim.

<sup>25</sup> Konu tengmba mandi erim, ba aninga kopur emii mil pim konu kenjing ni eim nol gopu pei ele tonu opu, eim ekii silmin wu mulnjung konu mandi om.

<sup>26</sup> Wu ombu molk kenjing ni wu endi nol pei ele wang mil, wu ombu mund mong kulk, mon gui endi onum, ninjing. Nik, mund mong erik, wii dinga wii tunjung.

<sup>27</sup> Pe Jiisas sikir tor opu yi nim, "Enim mund mong enerei! Ei na, na mendpil ond. Enim puku sinerei, mont!" pa nim.

<sup>28</sup> Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Owundu, ei nim mendpil on kin, na nen nol pei ele op, nim molun konu ombii," pa nim.



<sup>29</sup> “Oii!” a nipi Jiisas ek yi nim. Pe Piisa eim no! kanu ei si kindpi, no! pe! ele pupu, Jiisas mu!um konu bii ni pum.

<sup>30</sup> Ba eim konu pop owundu tang, eim mund mong erim. Erpi, no! e! si mani simbii ni erim. Erpi, eim wii dinga topu yi nim, “Owundu, nim na paki to!” nim.

<sup>31</sup> Jiisas eim sikir opu, angil mani kindpi, Piisa ambil tonu sim. Sipi yi nim, “Nim pii gii dinga pina!im. Nim nimbil erang nim na kin pii gii ninan?” pa nim.

<sup>32</sup> Pe wu ta! no! kanu e!e tonu pangil, konu pop owundu tum ni poru nim.

<sup>33</sup> No! kanu e!e mulnjung wu ombu, en enim Jiisas kin men tok erik Gos embe ambil tonu kindik, “Nim Gos kingam keimi mo!un,” pa ninjing.

*Genesares Konu Jiisas Ening Pim Wumb Pei Er Ka Erim*

(Mak 6:53-56)

<sup>34</sup> Galilii no! gopu ei orundung puk si kindik, Genesares konu orung tor punjung.

<sup>35</sup> Wumb konu e!e wumb, Jiisas piik po! tok yi elmin. Erik, “Wumb ening pim wumb tu wei!” pa nik kindnjing.

<sup>36</sup> Wumb en enim ek dinga nik yi ninjing, “Wumb ening pim wumb ei, ok nim konduk embilngii,” pa yi nengin, ening pim wumb ei ok Jiisas kon e!e embilangin, ening pim wumb pei ka mulnjung.

## 15

*Gos Nge Lo Ek Ei Sinim Kupenjing Ek, Ei To Mani Kindnim*

(Mak 7:1-13)

<sup>1</sup> Kunum e!e, lo ek piilmin wumb kombur ni lo ek emb to!mun wumb kombur ni Jerusalem konu si kindik, Jiisas mu!um konu tor onjung. Ok yi ninjing.

<sup>2</sup> “Nimbil erang nim nge ekii silmin wumb ei sinim ok kupenjin no!, ‘Erei!’, nik o! ei enarik, kuni nungii kunum ei, angil was enanmin,” pa ninjing.

<sup>3</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nimbil erang en enim nge elmin o! ei ekii sinmin. Sik, Gos nge lo ek ei si kindinmin min?”

<sup>4</sup> Gos ek yi nim, ‘Nim arnim manim ningii ek ekii sik erngii,’ pa nim. ‘Pe wu endi arim mam kin ek kis nipi ngopu erim kin, eim to kundngii,’ pa nim.

<sup>5</sup> Ba en enim yi nilmin, ‘Wu endi eim epi pei salilim wu, ei eim arim mam paki tumba,’ ba ei eim ek yi nimba, ‘Na epi ei Gos ngumbii nipi poru ninj,’ pa yi nilmin.

<sup>6</sup> Ernjing, menjjing ei er ka erngii mi! mon nik, en enim elmin o! ei erik, Gos nge ek to mani kindik, en enim elmin o! ei ambil tonu kindilmin.

<sup>7</sup> Enim ek kend nge wu ombu, Aisaiya Gos ek ni tor kindilim wu enim kin ek keimi kun yi nirim.

<sup>8</sup> Eim ek yi nim,

‘Wumb tilap ombu en enim gupu e!e na embe ambil tonu silmin. Nga en enim nge noman ei na kin am turii salilim.

<sup>9</sup> En enim wumb lo pendik elmin ek ei ni tor kindik yi nilmin, Gos nge ek ni tor kindinmin,’ pa yi nilmin. ‘Yi nik kin na kin men tok wii nil nik yi elmin,’” pa nipi ngum.

*Epi Erpi Wumb To Penj To!um*

(Mak 7:14-23)

<sup>10</sup> Jiisas eim wu amb pei wii topu, “Wei!” a nim. Nipi yi nim, “Enim piik kun erngii.

<sup>11</sup> Wumb epi nangin mani punum ei kis mon. Mer gupu e!e ek nengin tor onum ek, ei erang, wu noman tuk ei penj kun ka pina!im mon.”

<sup>12</sup> Kunum e!e eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, eim kanik yi ninjing, “Lo ek piik elmin wumb, nim nin ek ei piik, kis piinmin ninjing ek, ei nim piin min mon?”

<sup>13</sup> Eim yi nim, “Emb epi kanim kanim endi nanim Arnan tonu epin mo!um ei erip ta! pendnenim, epi endi kapli dumbu! pei pu! erngii.

<sup>14</sup> Enim kan wiik tei! Wumb ei ningil tumbun mu!um wumb, ei puk, ningil tumbun mo!um wumb kombur and!am andan tungii enmin. Pe ningil tumbun mu!um wumb endi pupu, endi and!am andan tumbii ni ermba, ei wumb ta! ouni bok tungu!,” pa nim.

<sup>15</sup> Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim ek ekin ei puke ni peni e!e kindan, sin piimin,” pa nim.

<sup>16</sup> Jiisas ek yi nim, “Enim yi ku noman kun ka pina!im, wumb eipi mi! mo!mun.

<sup>17</sup> Enim piinanmin, wumb kuni gupu kindilmin, epi nok mani kindinmin ei, mer kirim e!e punum. Pupu, nga sipi tor kind si kindinmin.

<sup>18</sup> Ba epi noman tuk palim, nik tor kindinmin ei, noman e!e tor onum. Epi ei mendpil wumb erpi kis mondnum.

<sup>19</sup> Nga wumb noman tuk e!e tor onum ei yi mi!, ek kis nik, epi waning erik, wumb to konduk, amb eipi ngunduk, o! kis eipi erik, epi waning sik, ek kend tok erik, wumb kin ek bu! ambil erik yi elmin.

<sup>20</sup> O! eipi o! ombu erpi wumb er kis mondu!um, ba wumb endi angil was enarpi kuni no!um, ei wumb er kis penj mundnala!im mon,” pa yi nim.

*Keinan Amb Ei Jiisas Kin Pii Gii Nim*

(Mak 7:24-30)

<sup>21</sup> Jiisas konu e!e si kindpi, pupu Taiya kin Sairon konu e!e mandi tor pum.

<sup>22</sup> Keinan konu ele wumb tilap eipi, amb endi opu konu ele mułum. Amb ei opu, ek dinga nipi yi nim, "Owundu, nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb se. Na nge ambil ei gui kis ei er kis mundang mołum," pa nim.

<sup>23</sup> Ba Jiisas ek endi nipi ngunerim mon. Eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, ek dinga ninjing, "Amb ei eim wii dinga topu sinim onjpun konu onum ei, nim eim orung kindan orung panghi!" ninjing.

<sup>24</sup> Jiisas ek orung kindpi yi nim, "Gos na kindang op Esrel wumb kung siipsiip mił am punjung ei, mendpil sip orung simbii nge onj."

<sup>25</sup> Amb ni opu, eim simb ele mani ming gopsing pii polpu ek yi nim, "Owundu, nim na paki to!"

<sup>26</sup> Jiisas ek nipi yi nim, "Sinim kangil kuni sipin, owu ngunermin ei, ol kun pinałim mon."

<sup>27</sup> Amb ei yi nim, "Owundu, nim ek keimi nin, ba wumb en enim kuni nołmun kuni elim mani pulum ei owu nołmun," pa nim.

<sup>28</sup> Amb ni ek yi neng kin Jiisas ek nipi yi nim, "Amb, ninim pii gii na kin ei owundu tonu om, epi ninim piin mił yi tonu omba." Yi neng kin, kunum ele mendpil amb ei ambłam ka wii mułum.

#### *Jiisas Ening Wumb Pei Er Ka Erim*

<sup>29</sup> Jiisas konu ele si kindpi, pupu noł gopu Galilii niłmin konu ele tor pum. Pupu, komung endi ele tonu pupu, mei ele mułum.

<sup>30</sup> Wumb tilap owundu endi ok, eim mułum konu onjung. Ok, wumb ningil tumbun mułum, ni kom ngang ek piinenjing wumb, ni simb angil kis mułum wumb pei sik, eim mułum konu tu wunjung. Tu wuk, Jiisas mułum konu simb ele mandit tuk mundangin, Jiisas eim wumb pei er ka erim.

<sup>31</sup> Yi mił erang kin, wu amb pei noman nendii tok piinjing. Nimbil erang wumb ek tingnenjing wumb ei, nga ek tengnjing; nga simb kis mułum wumb ei nga simb ka mułum; ningil tumbun mułum wumb ei, nga ningil ka mułang kenjing. Gos ol ei yi mił erang kin, wumb en enim Esrel nge Gos embe ambil tonu kindnjing.

#### *Jiisas Wumb 4,000 Pei Kuni Ngum* (Mak 8:1-10)

<sup>32</sup> Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, wii tang wangin kin ek yi nim, "Wu, amb ombu na kaimb kis piind," pa nim. "Wumb kunum tekliki pe na kin mulnjung, pe wumb kuni tang piinmin ei, na nga orung pei nimbii kaimb enim. Nimbil erang wumb ei dinga sinerang, ngii konu bin ni puk, kumb kuni tang meliim tumba."

<sup>33</sup> Jiisas nge ekii sik elmin wumb ok ek yi nik, "Ya konu ele orung orung ei wumb

mulałmin, sinim kuni jili orung sipin wumb ombu kuni ngumun?"

<sup>34</sup> Jiisas eim ek nipi kii sim, "Enim bres nimerii salim?" Wu ombu yi ninjing, "Sin bres, angil orung nga tał ni omu endeim endeim ni salim," pa ninjing.

<sup>35</sup> Pe Jiisas ek nipi wumb ngang, wumb pei mei ele mani puk mulnjung.

<sup>36</sup> Pe eim bres pei sipi, omu ombu sipi, eim Arim Gos kin prei erpi ngopu, kuni ombu sipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngang, wu ombu sik mok tok wumb mulnjung wumb, ei ngunjung.

<sup>37</sup> Wumb pei kuni nok pangin, pinang pang kin, kuni orung mułum ei kon angil orung nga tał, takik piki tunjung.

<sup>38</sup> Kuni nunjung wu ei 4,000 pei mendpil nunjung. Nga amb, kang ambil angil pendik tuk kindnenjing mon.

<sup>39</sup> Jiisas wumb ei pei nipi kindpi, eim noł kanu endi sipi, pupu konu orung Makaran ni konu ele orung pum.

## 16

#### *Jep Ol Kenmin Nik Wii Tunjung* (Mak 8:11-13, Luk 12:54-56)

<sup>1</sup> Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin ni wumb kolk nga konj angk tonu onerngii ni piik wumb ok, Jiisas kanik, eim nimba ek piimin nik eim ermba mił kenmin nik yi ninjing. Nik, "Eim epin konu ele jep ol andan topu ol, endi eranghi!" ninjing.

<sup>2</sup> Ba Jiisas eim ek orung kindpi yi nim, "Konu pou nipi, eni mani pang, enim molk kunum ka simba niłmin. Ei nimbil erang kupu muł kundii erang kanik niłmin.

<sup>3</sup> Konu kupiiring okrii ni molk, konu kupu ping erpi elim ei, enim molk konu pop topu, kumb owundu tumba, nik elmin. Ba akip kunum ei, na jep ol kanim kanim end ol ei, enim kapli pii pol tunanmin mon.

<sup>4</sup> Enim wumb kis molk kin ol kis elmin. Enim molk jep ol andan topu ol kenmin ninmin, ei na kapli enermbii. Jep ol andan top ermbii ol ei, Gos ek ni tor kindiim wu Jona kin elim jep ol andan tum ol, ei mendpil. Wumb Jona olup tok, noł ele mani kindnjing kin, ba nga Gos eim sipi, tonu orung sipi konj mundum." Eim yi ni pendpi poru nipi, wu ombu si kindpi pum.

#### *Lo Ek Ekii Silmin Wumb Nin Wumb Kolk* *Nga Konj Angk Piinarik Ekii Silmin Wumb* *Ombu En Enim Ol Kend Tok Elmin Ei Nge Ek* *Ekin Palim* (Mak 8:14-21)

<sup>5</sup> Jiisas eim nge ekii se elmin wu ombu, noł gopu ele tumb tok puk, ba en enim kuni bres ni epi endi sik nungii ei, piinarik pendik puk.

6 Jiisas eim ek nipi yi nim, “Enim kan kun er muṅgii! Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin wumb ni wumb kolk nga konj tonu puk piinaṅmin wumb ei kin ek kend tok ek ak mak erik ei yiis bres ele tok kindangan opu tonu oṅum ei miṅ yi erngii. Ei enim piik kun erik muṅgii.

7 Jiisas nge ekii sik elmin wu ombu ek enim kin ek nik yi ninjing, “Eim yi miṅ neng kin, ‘Sin bres tu wunenjin,’” pa ninjing.

8 Ba Jiisas eim bres ni kuni epi sinaṅim ni piipi kin eim ekii silmin wumb kin ek yi nim, “Enim wu pii gii dinga pinaṅim miṅ wu, nimbiṅ erang enim en enim kin ek nik orung orung kindik enimin?”

9 Enim ek ei piinanmin min? Na bres angil orung ei wumb 5,000 pei ngamb nunjung. Nangin, enim kuni orung muṅum ei, kon nimberii kon tunjung ei piinmin min?

10 Pe nga bres angil orung nga taṅ ei wumb 4,000 pei ngamb nunjung. Nga kuni orung sik kon nimberii tunjung?

11 Nimbiṅ erang enim piinanmin na enim bres nga ek kun ninand mon? Na nind ei, enim Jura wumb wu num ombu wumb ei ok ek kis ka pei pei nik, kend tok erngii ek ei, piip nind,” pa nim.

12 Yi miṅ neng kin, wumb ei nim ek ei piinjing bres ele kuni yiis mon ek eipi endi ninmin, ni piingii, Jura wumb wu num ombu ei lo ek emb toṅmun ek pei nga emb tunjung. Wumb ombu en enim oṅ yi miṅ elmin ba noman tuk ka wumb eipi kin ngonṅalmin mon.

*Piisa, “Jiisas Eim Kraiis,” Pa Nipi, “Gos Kindim Wu Mei Mani Om.”*

*(Mak 8:27-30, Luk 9:18-21)*

13 Jiisas pupu Sisariya Pilipai konu ele pum. Kunum ele eim nge ekii sik elmin wumb kii sipi ek yi nim, “Wumb pei na embe nii niṅmin?”

14 Eim nge ekii sik elmin wu ombu yi ninjing, “Wu kingam wumb kombur, ‘Nim Jon wumb noṅ pendilim wu,’ ninmin; nga wumb kombur, ‘Nim Elainja,’ pa ninmin. Nga wumb kombur, ‘Nim Jeremaiya ek ni tor kindilim wu endi,’ pa ninmin. Wumb kombur molk, ‘Nim Gos oṅ ekii se ermba oṅ ei piikin niṅim wu,’” pa ninmin.

15 Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, “Enim na nii ninmin?”

16 Saimon Piisa ek yi nim, “Nim Kraiis, nim Gos nge kingam molkun, wumb noman konj ngan, wumb konj muṅgii,” pa nim.

17 Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon kingam ka piinjii. Ya mei ele wu endi nim ek ei ni neng, nim ninan mon. Na Ernna tonu epin moṅum ei, nim ek ei nipi nim ngonum.

18 Piisa, na nim kanip nind. Pe na Gos nge ngii tekmbii ei, ya ku peṅ ele tekmbii. Ku peṅ ele tekmbii, nim embe ei puṅe Piisa ei ku miṅ. Pe wumb kuṅgii konu kis ele nge dinga ei, to mani kindnermba mon.

19 Na Gos sinim tep er moṅum konu ei kii waṅ sip, nim ngumbii. Epi nim mei konu ambil gii nin epi ei, tonu epin Gos ambil gii nimba ku. Nim mei ele epi endi si kindin kin, tonu epin Gos epi ei si kindmba ku.”

20 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi kin ok yi nim, “Enim wumb endi kanik na Kraiis Gos kindim wu mei mani om, ninerei mon!” nim.

*Jiisas Eim Kolpu, Nga Konj Ba  
(Mak 8:31-9:1, Luk 9:22-27)*

21 Kunum ele Jiisas eim Jerusalem konu ba nge puṅe andan tum. “Wumb noman peng pim wumb ni, Gos kin kuṅmaṅ kaṅṅmin wumb, ni lo ek emb toṅmun wumb pei ok, eim ngenj kumbii ngungii. Ngok, to kundngii, tukpu konu mani pupu, epi nga kunum tekliki ele tonu opu konj ba, ek ei ni tor kindim.”

22 Piisa eim sipipi tor sipi eim ek kis ngum. Ngopu ek yi nim, “Owundu, nim ek keimi ninan, nim nin ek ei tonu onermba mon.”

23 Jiisas kan ak topu, ek nipi Piisa ngum, “Seisen, nim na buṅ morung pui! Nim na kin ek eipi ninjii en? Nim Gos nge ermba oṅ ei piinan mon. Nim wumb noman ele erngii epi ei mendpil piin!” pa nim.

24 Kunum ei Jiisas eim ek nipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngum, “Wumb endi na kin ekii simbbii ni piimba wu, ei eim noman to piinarpin kin, eim ond peri ei kuu sipi, na bii konu ekii simba.

25 Wu endi eim nge noman konj peng ka moṅ ni piimba wu, ei eim noman konj am ba. Wu endi na eim piipi erang, eim noman konj am ba; ei eim noman konj ei nga sipi orung simba ku.

26 Wu endi eim mei ele epi piipi si kuṅu topu er muṅang, eim noman konj kulmba ei, mei ele epi er sipi orung simba miṅ nenj? Nga eim epi nipe endi eim noman konj ei nga top er sipi orung simba ei epi sinaṅim.

27 Na tonu epin si kindip, mani op wu kingam talip onj. Kunum ei Arnna Gos nge tilang owundu ei kin enjel ni ouni ongi. Kunum ele, na ek keimi ni pendind miṅ keimi tor omba ei, en enim oṅ erngii miṅ yi ku, Gos eim enim kumep orung kindmba.” pa nim.

28 “Na ek keimi nip enim ngond, wumb kombur ya ele angilmin wumb ei, konj muṅgii. Muṅangin, na wu kingam ei king molup ombii,” pa nipi ngum.

## 17

*Jiisas Ngenj Ei Kanim Eipi Kulum  
(Mak 9:2-13, Luk 9:28-36)*

<sup>1</sup> Pe kunum angil orung nga endeim poru neng, Jiisas eim Piisa sipi, Jeims angim Jon kin nipi, seng puk tonu komung owundu endi ele tonu punjung. Komung ei am ei tonu sim konu, en enim mendpiil mulnjung.

<sup>2</sup> Jiisas nge ngenj ei nga ngenj endi eipi miil peng kenjing. Eim kumb ningil ei eni topu tilang enim miil, yi tilang owundu erim. Nga eim alap ele kuru miil tilang erim.

<sup>3</sup> Moses kin Elainja ta! ouni tor oku!, Jiisas eim kin ek tangk kenjing.

<sup>4</sup> Piisa ei kanpi kin eim ek yi nim, "Owundu, sinim ya mo!mun ei ka wii. Nim kapli nin kin, ya ele na ngii tika tekliki tekmbii. Endi nim nge; nga endi Moses nge; nga endi Elainja nge," pa nim.

<sup>5</sup> Ek nipi mulang, kupu kuru tilang owundu erpi opu, wu kei enjing konu om. Kupu ei opu wu kei kin peli erim. Erang, kupu tuk ele Gos ek endi tor om ei yi nim, "Ei na nge kingam, na eim kin noman ka wii ngond. Na eim ka wii piind; nga enim eim ek piingii."

<sup>6</sup> Jiisas nge ekii sik elmin wu ek ei piik, mund mong erik, mani mei ele puk pinjing.

<sup>7</sup> Jiisas eim mandi opu, wu ombu embliim. Ambihpi, ek nipi ngopu yi nim, "Enim mund mong enerei mon!" nim.

<sup>8</sup> Pe wu kei tonu angk kenjing ni, wumb endi mulenjing; ba Jiisas eim mendpiil mulum kenjing.

<sup>9</sup> Jiisas ni wu kei kin komung ei si kindik mani puk, Jiisas eim kin ek nipi ngum, "Enim pe kanik onmun, ei wumb eipi kanik ninerngii mon. Pepi, pang pang tonu epin si kindpi mani mei ele opu, wu kingam miil mo!pu ko!pu, nga opu konj pum kin, ek ei tor pangli," pa nim.

<sup>10</sup> Jiisas eim nge ekii sik elmin wu kei eim kin kii sinjing, "Nimbi! erang lo ek emb tok mo!mun wumb ei, Elainja kumb se omba ninjing?"

<sup>11</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei keimi! Elainja eim kumb se omba. Opu, o! kanim kanim ei er kun ermba nge omba.

<sup>12</sup> Ba enim kanip nind, Elainja ok om ba wumb eim om miil pii kun enenjing. Enarik, en enim noman ele eim kin o! kanim kanim erik enjing. Yi miil ku, akip tonu epin si kindpi, mani mei ele om, wu kingam ei ngenj kumbii simba ku."

<sup>13</sup> Jiisas ek yi neng kin eim nge tekliki ekii sik elmin wu ombu piinjing ei, Jon wumb no! wii pendilim wu ei, kin ninim ni piinjing.

*Jiisas Kangi Endi Gui Kis Pim, Er Ka Erim*

*(Mak 9:14-29, Luk 9:37-43)*

<sup>14</sup> Pe puk, wumb tilap owundu endi tor onjung konu ele, wu endi Jiisas kin tor opu, ming gopsing pii po!pu, eim simb ele mani opu mo!pu mei ele pim.

<sup>15</sup> Pepi, ek yi nim, "Owundu, nim na kin kaimb piin kin, nanim kangi ei noman wulu miil pang, pupu dup pel ele pulum; nga no! tuk pupu, eim ka mula!im mon.

<sup>16</sup> Na sip tu wup, nim nge ekii sik elmin wumb mulnjung konu ninj ei, wu ombu kapli ka enenjing mon!" pa nim.

<sup>17</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb tilap pei pii gii pinerim; nga enim noman tuk kun ka pinerim wumb. Kunum nimberii na enim kin kongun er mo!amb kin, enim Gos nge noman dinga ei pii po! tungii? Enim kangi ei na kin tu wei!" nim.

<sup>18</sup> Jiisas kangi ni tu wangin, gui kis ni ek ngopu tor kindim. Kindang, kangi ei pe mendpiil ka wii mulum.

<sup>19</sup> Jiisas eim nge ekii sik elmin wu mendpiil ok, Jiisas kanik ek nik kii sinjing. "Nimbi! erang sin gui kis ei to tor kindnenjpin?"

<sup>20</sup> Eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim pii gii aninga mendpiil pim. Peng kin, enim ermin ni enjing kapli enerim. Na enim kin ek keimi nip enim ngond, enim pii gii ei kuni maser mong kembis wii ei sem simbii mong miil yi pim kin, enim mei komung ya palim ei mon, pukun orung ele pui," nengin kin ba. Pe enim epi endi ermin, ni pii gii, epi ei kapli erngii.

<sup>21</sup> Ba andlam eipi endi seng, gui kis ei miil to kindmin miil mon. Ba prei erpin ngopun, kuni mowii pepin ermin ei, mendpiil palim. Epi endi eipi kapli enermba mon."

*Jiisas Eim Ko!pu Nga Konj Ba Ek Nga Nim*

*(Mak 9:30-32, Luk 9:43-45)*

<sup>22</sup> En enim puk Galilii konu o ende puk molk, Jiisas ek nipi eim ekii sik elmin wumb ngum. "Na tonu epin mani mei ele op wu kingam mo!. Mo!amb, wumb na sik, opu orung wumb ok angil ele ngungii ei, piip nind."

<sup>23</sup> Nipi yi nim, "Pe na to kundangin kulmbii; tukpu konu pep kunum tekliki opu pang, nga angip tonu op konj bii," pa nim. Jiisas eim ek yi neng, eim nge ekii sik elmin wu ombu noman embin tang piik mulnjung.

<sup>24</sup> Ekii se puk, Kapaniyam konu ele tor punjung ni men ngii owundu ele andik men ngii ku takis silmin wumb ei ok Piisa kii sik yi ninjing, "Enim nge ek emb topu ngo!um wu, men ngii owundu ele ku takis to!um min mon?" a nik.

25 Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, “Owa, eim enim.” Nga Piisa eim pupu ngii ele nirik pum, ba Jiisas Piisa kin opu kii sipi ek yi nim, “Saimon, nim noman nipe noman piin? Ya mani mei ele wu num ei eim kingam amb seng kuimi ngum, ba nga wumb eipi ei wu num eim paki yi ku tum. Tum ele wumb, nii endi epi ei nga ngopu orung wu eim kin kindngii?” pa nim.

26 Piisa ek nipi yi nim, “Wumb tilap eipi kin ngołmun,” pa nim. Jiisas ek nipi ngum. “Yi erpi kin, eim nge kingam ku ni epi ngopu orung kindnermba. Yi mił, na Ernan ngii konu ku takis kindnermbii ku,” pa nim.

27 “Pe sinim yi eramin kin, wumb ei sin kin kis piingii ei mon. Nim pukun, noł gopu ele omu wuk kindan, omu endi ok tonu opu pim kin, sikin, gupu ele ambil aki tokun kenjii ni, ku monii endi pimba ku ei, tu wukun wumb ei ngunjii. Ngunjii ku ei, wumb ei nge tilap ouni ngunjii; ei kapli ermba,” pa nim.

## 18

*Gos Sinim Tep Mołum Konu Ei Ni Epin Tep Mołum*

*(Mak 9:33-37, Luk 9:46-48)*

1 Kunum ele Jiisas nge ekii sik elmin wu ok kin ek yi ninjing, “Wu nii endi Gos sinim tep er mołum konu ei wu owundu mendpił mołum?”

2 Jiisas eim kangii kembis endi tu wupu, tuk mulnjung konu ele engndim.

3 Eim ek nipi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Enim ok kangii kembis mił ek keimi ni piik mulnjung kin, enim Gos sinim tep er mołum konu ele tuk punerngii.

4 Wu endi eim ngenj ei mani kind si kindpi, eim noman to piinarpı mułmba wu ei Gos sinim tep er mołum konu wumb tuk mułngii ei, to mani kindpi mołum kumb ele ba.

5 Nga wu endi na nge embe ele piipi kangii ei mił ‘Oii!’ a nipi, eim ngii ele nirik simba wu ei, na yi ku, ‘Oii!’ a nipi, eim ngii ele nirik simba,” Jiisas eim ek yi nipi wumb ngum.

6 “Wu endi opu, na kangii mołmun ei na kin pii gii peng mołmun ei to kis ermbii ni ermba wu ei, eim kumep owundu kis mendpił ei eim simba. Ba wu ei kom ku owundu endi sik num goltum ele kan kulk sipik, ep noł mii ele to mani kindngii wu ei, kumep kembis simba,” pa nim.

7 “Mei wumb kaimb kis piind. Wumb eipi ei ok kin wumb, na kin pii gii ninjing wumb ei si tor singii. Keimi, oł ei mił tonu ołum. Ba wumb nii endi wumb ei oł yi mił erngii nipi si tor sim wumb ei, eim kin oł embin tui kis endi ei eim kin tonu omba.

8 “Pe nim simb min angii ei endi Gos buł ngopu ermbii ni erim kin, endi kilpi to si kindnjii. Yi erang kin, ninim simb endeim min angii endeim ei peng konu ka ele punjii ei ka. Simb angii orung orung ouni pimba ei, dup konu tukpu ele mani kindngii ei, kulałmin kunum kunum dup no mułmba.

9 Pe ninim ningii ei erang kin Gos buł ngokun si kindkin en kin kapli ninim nge ningii kopiskin tor sikin, olkup tokun si kindnjii ei, ninim konj mulnjii. Nim ningii endeim peng konj mulnjii ei kapli, ba nim ningii tał pim kin, nim oł kis kanim kanim eran kin, nim olkup tok dup konu kindngii ei kis.”

*Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin (Luk 15:3-7)*

10 “Enim kan kun er mułngii; tuk kangii kembis mołmun ei epi wii mon. Na enim kanip nind, tonu epin en enim enjel tep elmin ei, na Ernan tonu epin mołum ei mandı mołmun piilmin.

11 (Nimbił erang na tonu epin si kindip, ya mani mei ele op telim moł. Mołamb, wumb am punjung ei, sip orung simbii nge onj.)

12 Enim er piinmim mił nenj? Wu endi eim kung siipsiip 100 pei mulnjung ei, endeim am pum. Ei eim kurnermba min? Ei mon. Eim kung siipsiip 99 pei tonu komung ele mond si kindpi, eim pupu, kung siipsiip endeim am pum ei kurpu ba.

13 Na ek keimi nip enim ngond, wu ei pupu, eim kung siipsiip ei kan sim kin, eim ka wii piimba. Nga eim kung siipsiip 99 am punenjing ei kin ka wii piinalim mon.

14 Yi mił ku, sinim Erinjpin ei tonu epin konu mołum, ei eim tuk kangii kembis mołmun ei am punerngii ni piinim.”

*Engnjing Oł Kis Elim Ei, Nik Ka Elmin Oł Ei*

15 “Pe ninim angnim ei oł kis nim kin erim ei, pe nim pukun eim kin molkun, eim oł erim ei andan tunjii ba el elip mendpił konu koi erkił ek ningii. Ek yi nen ninim, angnim nim ninjii ek ei piim kin, ninim angnim si orung sinjii.

16 Ba wu ei nim ek piinerim kin, nim pukun nga wu tał nga sinjii. Sen, enim tep to pungii. Puk, wu tekliki ni tał ni ek ni tor kindngii ei, Gos nge ek ninim mił yi erngii.

17 Ba eim wu ombu ek piinermbii nim kin, nga pukun Gos nge tilap men ngii endi wumb mołmun ele sipnjii. Nga eim Gos nge tilap wumb ei ningii ek piinermbii nim kin, enim yi mił piingii wu ei torung pii gii ninanim wu, ni ku takis sipi elmin wu ei mił mołum.”

18 “Na ek keimi nip enim ngond. Pe nga enim kin ya mei ele oł endi wumb erngii ei, enim buł ngok noman to piinenjing kin,

ei yi ku Gos tonu epin konu molum bui ngopu noman to piinermba. Pe nga ya mei ele enim kin o'endi wumb erngii o', enim noman to piinjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu molum yi mi'ermba.

<sup>19</sup> Na ek nga nip enim ngond. Enim tuk mei ele molmun ei wu ta'el e'lip noman ende sekil prei erkil, epi endi simbil ningil. Ei na Ernan epin molum ei, kapli paki tumba. Topu singil, epi ei ngumba.

<sup>20</sup> Keimi, wu ta' min tekliki mi' molk, na nge embe piik tuk kulou tungii ei, na op tuk ele op mulmbii," pa nim.

*Kongun Wu Epi Sipi Nopu Penditim, Ei Nge Ek Ekin*

<sup>21</sup> Kunum ele Piisa opu ek kii sipi Jiisas ngum, "Owundu, kunum nimberii na engnan opu o' kis endi na kin erang, na eim si kindip ngumbii. Kunum angil orung nga ta' min?"

<sup>22</sup> Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim kunum angil orung nga ta' nin ba na nim kanip nind, kunum kunum pei eim nim kin o' kis ermba, ei kil ngunjii," pa nim.

<sup>23</sup> "Yi mi' eran, Gos sinim tep er molum o', ei yi mi' king owundu endi molpu, eim kongun wumb eim epi se no pendngii, ei eim molum ei er kun ka erpi, akip tor sipi yi elim.

<sup>24</sup> Pe wu king ei eim wumb ei epi se nok pendimin ei, akip orung simbil nipi kongun pulngun mondup erang, wumb wu endi eim kin tu wunjung. Wu ei ku owundu kis dinga er sipi no pendim.

<sup>25</sup> Ba wu ei ku kapli ngo orung kindmba mi' pinerim mon. Yi peng kin, eim nge wu owundu king ei molpu yi nim. "Wu ei eim ambim ni eim kingam ambilim nol nin eim epi kanim kanim pei wumb ngok, ku singii. Sengin, ku ei nanim kin orung omba," pa nim.

<sup>26</sup> Yi mi' neng kin, wu ni opu, king enim konu simb ele mani mei ele pepi, ek dinga nipi yi nim. "Wu owundu, nim na kin kaimb sin kin, na kindan andip kapli ku epi kanim kanim na sip no pendinj, ei kapli ngo orung kindmbii," pa nim.

<sup>27</sup> Pe wu owundu ni eim kongun wu ek nim mi', ei piipi, kaimb sipi, ku no pendim ku ei kapli ngo orung kindmba pinerim ku, ei nim, "Epi endi ngunerii mon ku!" nim. Nipi, nga eim noman ele to piinerim mon.

<sup>28</sup> "Kongun wu ni eim si kindpi pupu, nga eim angim kongun wu endi eim ku sipi no pendim wu ni om konu ambil gii nip, yi nim, "Na ku sikin no pendin ku, kapli pe mendpil ngo orung kindnjii!" pa nim.

<sup>29</sup> Yi mi' neng kin, angim kongun wu endi ni mani mei ele ming gopsing pii polpu ek dinga nipi yi nim, "Nim na kaimb piin kin,

kapli kui er mulan, na andip kapli, nim ku ngo ninim kin orung kindmbii."

<sup>30</sup> Ba eim mon nipi, sipipi kan ngii ele pindamb, "Kapli, eim nanim ku sen mi' ngo orung kindpi poru nipi, kan ngii tor omba," nipi yi nim.

<sup>31</sup> En enim kongun wu endi o' ei kanik, noman embin to kis piinjing. Piik, puk, wu owundu molum konu kanik erim o' mi' pei nik, wu owundu ngunjung.

<sup>32</sup> Yi mi' nengin kin, wu owundu ni kongun wu ei wii to nirik sipi yi nim, "Nim kongun wu kis, nim ok na kin ke nen, na nim ku owundu kis no pendin ei ngo orung kindnerii mon nipi, nim kaimb sip mon minj.

<sup>33</sup> Na nim kin kaimb sip ngunj, ei mi' ku nim kongun wu endi ombu kin, yi mi' ku kaimb sinjii, ba nimbil erang yi mi' enen?"

<sup>34</sup> Yi nipi, wu owundu wu ei sipi kindang, wumb eim sipi kan ngii kindnjing ele pepi molum. "Eim wu owundu kin ku sim mi' ngopu poru nipi, eim kapli kan ngii ele si kindpi tor omba," pa nim.

<sup>35</sup> Jiisas eim ek nipi poru nipi yi nim, "Pe en enim nge noman ele enjing o' kis ei si kindnenjing kin, na Ernan tonu epin molum, ei enim kin yi ku ermba," pa nim.

## 19

*Jiisas Ek Nipi, "Amb Sik Nga Si Kindnerngii," Ek Ei Nim*

(Mak 10:1-12)

<sup>1</sup> Jiisas ek ei nipi poru nipi pendpi, Galilii konu si kindpi, pupu juriya konu owundu ei si kindpi, pupu nol tungun orundung Joran ni konu ele pum.

<sup>2</sup> Wumb pei eim pum konu ekii se punjung; ening pim wumb pei tu wunjung, ei er ka erpi yi erim.

<sup>3</sup> Lo ek emb tolmun wumb ei, ok Jiisas nimba ek piimin nik, kii sik yi ninjing, "Wu endi kapli eim amb kilpi to si kindmba ei, sinim lo ek ele kapli yi ermba ninim min mon?"

<sup>4</sup> Pe eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos nge ek ei ger kinenjing min? Gos epi am pei kumb ok eririm, Gos eim ei kumb ok wu kin amb ta' eririm."

<sup>5</sup> Ek yi nim, "Peng kin, wu ei eim mam arim si kind opu, eim ambim kin o dambiltpi ende punjngul. Pukul, wumb ta' nga o' endeim molkul poru ningil.

<sup>6</sup> Yi mi' wu amb wumb ta' mon, wumb endeim. Gos epi erpi ende kindpi pendnim ei, pep poru ninim ei, nga wumb endi to eipi eipi kindnermba mon."

<sup>7</sup> Wu ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nimbil erang Moses lo ek yi nilim, wu endi amb kilpi tumba ei, pipe mon endi eim ambim ngopu, kapli si kindmba nirim?"

8 Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Moses enim embnjing to tor kindngii nirim ei, nimbił erang Moses nirim ek ei enim piinarik, buł ngok yi erangin kin, Moses yi nirim, ba kumb ok Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ele oł yi endi tonu wang enalmin mon.

9 Pe wu endi eim ambim eim kin mandi mularpi, wu eipi kin ningił erang wu ei eim ambim tor kindpi, nga pupu amb konj simba ei, Gos nge lo ek ei wu to kis enim, oł kun palim mił enanim,” pa yi nim.

10 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, ek nik ngok yi ninjing, “Oł yi pimba ei, wam ambim tał, el ełip kongun nikił kun erngił, yi pimba ei wu pupu, nga amb konj sinermba; nga amb yi ku pupu wu konj punermba mon ku.”

11 Jiisas eim ek yi nim, “Ek ei na nip ngond, ‘Ei wumb pei pei kaplı erngii oł mił mon. Ba wumb Gos kaplı paki tang ermba wumb ei, kaplı nanim nind ek ei kaplı piyanglı,” pa nim.

12 “Pe mani mei ele wu kanim kanim amb sinałmin wu mołmun ei, puł kanim kanim palim. Nimbił erang, kombur menjing yi mengpi pendrim mił; nga kombur wumb erangin mołmun mił; nga kombur en enim amb sinałmin ei nimbił erang, en enim Gos sinim tep enim kongun eii ekii sik puk mułngii. Wumb ombu ek emb tołum ek, ei piik ekii sik erngii.”

*Jiisas Kangił Kembis Kengip Ek Ka Nipi Ngum*

*(Mak 10:13-16, Luk 18:15-17)*

13 Kunum ele, wumb kangił kembis kembis kombur tu wuk ei, Jiisas eim kangił peng ele ambilpi, Gos kin prei erpi ngumba, ni tu wuk ba Jiisas nge ekii sik elmin wu molk. “Kangił tu wuk ei mon,” pa nik.

14 Jiisas yi nim, “Enim kangił ei kun erangin nam kin wangin, enim mon nik yi enerngii mon. Nimbił erang Gos sinim tep enim oł, ei kangił yi mił mułngii wumb ei tuk pungii,” pa nim.

15 Pe Jiisas eim angil peng ele ambilpi, Gos kin prei er nipi, yi er poru nipi pendpi, konu ele si kindpi pum.

*Kangi Wu Epi Pei Sim Wu*

*(Mak 10:17-31, Luk 18:18-30)*

16 Pe wu endi Jiisas pum konu tor opu yi nim, “Ek emb tołum wu, na oł ka nimbił oł endi erip, kaplı noman konj kunum kunum ei sip kin, konj kunum kunum mołup simbił?” pa nim.

17 Jiisas yi nim, “Nim na nimbił erang na kin epi ka ei kii sikin? Epi ka endi ermbii ek ei noman to piikin nin, wumb endeim mendpił ka mołum. Pe nim lo ek palim mił piikin, ekii sikin kaplı noman konj kunum kunum mołum ei sinjii.”

18 Wu ni kii sipi yi nim, “Lo nipe lo?” Jiisas ek yi nim, “Lo ek yi palim; nim wumb endi to kundnenjii mon! Nga wu amb eipi nge ngundpu sinermba mon! Nga wumb eipi nge epi waning enenjii, mon! Nga wumb endi kin kankin ek kend to ngunenjii, mon!

19 Ninim arnim manim ek piikin, ekii sinjii. Pe nga ninim noman kultun mił yi wumb eipi mułngii ei, yi ku noman kulkun ngunjii,” Jiisas yi nim.

20 Wu kangi wu ni yi nim, “Na kumb ok kangił kembis kin moł lo ek ombu ekii sip poru nił; nga na nipe epi endi nga ermbii?”

21 Jiisas eim ek yi nipi ngum, “Pe ninim am wu kun ka mendpił mułmbii ni piin kin pukun, ninim epi pei wumb ngo, ku sikin ku, ei tu wukun wumb ku sinerang mułngii wumb, ei ngunjii. Yi mił en kin, nim epi ka wii pei nga tonu epin simba sinjii; nim kaplı nanim ond konu ekii sinjii,” pa nim.

22 Pe wu ei eim ek ei piipi eim noman embin to piim. Nimbił erang wu ei eim epi kanim kanim pei sałim.

23 Jiisas eim ek nipi, eim nge ekii sik elmin wumb ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi epi kanim kanim pei simba wu ei, Gos sinim tep er mołum konu ele tuk ba, ba ei kongun dinga wii ermba. Nimbił erang eim epi kanim kanim ei erpi, eim sipi konu ka ele kindnermba mon.

24 Na ek nga endi nip enim ngond. Kung kap endi mułmba kung, ei eim kung gui ondu ele tuk ombii ni ermba, ei kaplı enermba mon! Nimbił erang ei kung gui ondu ei dinga owii sałim. Ei yi mił ku, wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, Gos sinim tep er mołum konu tuk ba, ei kongun dinga owii mendpił palim,” pa nim.

25 Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu ek ei piik, puku sik yi ninjing, “Wumb nii endi kaplı noman konj kunum kunum mułmba ei simba?”

26 Jiisas wu kei kun kanpi yi nipi ngum, “Wumb kin epi oł yi ei kaplı enerngii ba Gos eim kaplı epi kanim kanim pei ermba.”

27 Eim ek yi neng kin, Piisa ek nipi orung kindim, “Nim kenjii, sin epi pei ngii konu si kindpin, nim kin ekii sipin onjpun. Ei sin nipe epi endi simin?”

28 Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se kunum tonu omba kunum ei, na tonu epin si kindpi, mani mei ele wu kingam moł. Mołamb, na opu tilang owundu sipi king mołum peł ele mułmbii. Kunum ei, enim na kin ekii sinmin wu ombu ok, peł engki nga tał simba konu ele mułngii ku. Enim wu num molk, Gos nge wumb ei tep erik kan kun er mułngii,” pa nim.

29 “Nga wumb nii endi eim ngii konu si kindpi omba, angim aim noł nin arim

mam no! nin nga eim kangsi ambil nin eim mei konu si kindpi opu, nanim kin ekii sipi na kongun ermba, ei kapli eim si kindpi omba epi mi! sipi, nga mering pei mendpi! pendpi sipi, nga noman konj kunum kunum mulmba ei simba ku.

<sup>30</sup> Ba wumb nii endi pe opu kumb ele bii ni piimba wumb ei, ok ekii simba. Nga ekii se ni piimba wumb endi ei ok kumb ele ba.”

## 20

### *Ond Wain Talmin Konu Kongun Wu Kombur Kongun Enjing*

<sup>1</sup> “Keimi Gos sinim tep enim o! ei yi mi!, wu endi eim no! wain ond pin seng eim pupu kongun wu simbii nip kupiiring ok purum. Ei ok, no! wain kongun erngii nge nip purum.

<sup>2</sup> Eim kongun wu kombur kin ek tang piipi, noman ende sipi, kunum endeim ni wu endeim endeim kumep ngumbii nim. Pe wu ombu puk, wain talim konu ele puk kongun erngii nge nipi kindim.

<sup>3</sup> Pe konu kupiiring eni 9 erang, eim nga pupu kenim ni epi top elmin konu ele wu kombur wii angk kongun endi enenjing.

<sup>4</sup> Pe wu ombu kanpi ek dinga yi nim, ‘Enim yi ku puk no! wain konu ele kongun erngii,’ pa nim. ‘Erik mulangin kin na enim kongun erngii mi! ku ngumbii.’

<sup>5</sup> Wumb pangin, eim nga beli kunum 12 erang, nga pou neng kunum 3 erang, yi ku erpi epi top elmin konu wumb kurpu sipi kongun ngumba nge pum.

<sup>6</sup> Nga pou pou nipi emii pimba erang kin, eim nga epi top elmin konu ele pupu kenim ni wu kombur nga ele piram angik muljung. Mulangin kin eim pupu yi nipi kii sim, ‘Nimbi! erang enim ya ele angik mulangin kunum wii mi! poru ninim?’

<sup>7</sup> Wu ombu ek yi nik eim ngunjung, ‘Sin kongun ngumba wu mulalim.’ Pe eim ek nipi yi nim, ‘Enim yi ku puk, no! wain konu ele kongun yi ku erngii,’ nipi kindang punjung.

<sup>8</sup> “Konu eni mani pupu poru nipi emii ermba. Erang, ond wain arim opu, kongun wumb tep elim wu kanpi yi nim, ‘Nim kongun wumb wii tokun, tuk sikin, embe sikin, ku ngunjii. Ba wumb ok kongun enjing wumb ei, ku ekii se ngunjii, nga pe ekii se tuk ok kongun enjing wumb ei, ku kumb se ngunjii,’ pa nim.

<sup>9</sup> Pe tep wu ni yi nim, ‘Konu pou pou nipi emii pimba erang ok, kongun enjing wumb ei wangin!’ Neng, ok pangin, kunum endeim pei ni ku kumep ngum.

<sup>10</sup> Pe nga wumb kongun ok kumb se enjing wumb ei, en enim yi piinjing, ‘Sin kongun ok enjpin, ku kopur pei simin,’ ni

yi piinjing ni ekii se onjung wumb ku engki ngum mi! yi ku en enim ngum.

<sup>11</sup> Ngang sik pendik, ond wain kin kongun wumb kun tep elim wu ei kin ek kanim kanim nik ek kis nik ngunjung.

<sup>12</sup> Ngok yi ninjing, ‘Wu ekii se kongun enjing ei konu eni endi pei enenjing mon, ba sin kumb se konu eni kopur pei kongun erpin, nga tinga konu eni dinga tum konu kongun owundu enjpin,’ nik yi ninjing. ‘Ba nim wumb ekii se onjung wumb ku ngun mi! sin yi ku ngun,’ pa ninjing.

<sup>13</sup> Wu ombu ek yi nengin, ond wain arim wu ei opu, eim ek yi nipi orung kindpi kongun wu endi mo!um konu ngum. ‘Wu pul, na nim kin o! kis endi enand mon. Ba enim na kunum endeim ni ku ngumbii ninj, ei enim na kin kapli ninjing,’ pa nim.

<sup>14</sup> ‘Nim ku se mungkin ninim ngii konu puil!’ a nim. ‘Ekii sik ok kongun enjing wumb ei, enim ku ngunj mi!, yi ku ngumbii end,’ pa nim.

<sup>15</sup> ‘Pe na nam ku kumep ei kapli wumb ngop, nga sip kongun epi end erbii. Ei na kapli erbii min? Enim na ku ele kanik, pei simin na wu ka mo!um ni piinmin min?’ Ond wain arim ek yi nipi ngum.

<sup>16</sup> Jiisas eim ek ei nipi poru nipi yi nim, ‘Pe nga wumb kombur en enim kumb simin ni piik mo!mun wumb ei, nga ok ekii singii. Nga ekii sik ongii ni piinmin wumb ei, ok kumb singii,’ pa nim.

### *Jiisas Ek Kunum Tekliki Nim Ei Kolpu Konj Ba Nge Nim*

(Mak 10:32-34, Luk 18:31-34)

<sup>17</sup> Jiisas eim Jerusalem konu tonu bii ni pupu, eim ekii sik elmin wu engki nga ta! sipi sipim. Andlam ele puk, Jiisas eim ek nipi eim nge wu ombu mendpi! ngum.

<sup>18</sup> “Piyei!” a nim. ‘Pe sinim Jerusalem konu tonu bin onmun. Pamin! Na tonu epin si kindip mani mei wu kingam mo!. Mo!amb, na sik sipik, kulma! ka!lmin wumb nga lo ek pi!lmin wumb ei kin ngungii. Ngangin kin, wumb ei kos piik, nga na to kundngii nge nik piik erngii,’ pa nim.

<sup>19</sup> “Nga na wumb ei sik, sipik, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin, wumb ei sik, na kepii tok, na kin ek kanim kanim nik, ek korum tok sipik, ond peri ele to kundngii. Nga kunum tekliki tukpu ele pep, nga angip op konj bii,” pa nim.

### *Jeims Kin Jon Tel Menjingil Epi Dinga Endi Kii Sim*

(Mak 10:35-45)

<sup>20</sup> Kunum ele, Sependii ambim eim nge kingam ta! sipi opu, Jiisas mo!um konu tu wupu, eim mei ele ming gopsing pii polpu kan, mani kan pepi prei erpi Jiisas kin epi endi kii sim.



21 Pe Jiisas yi nim, “Nim epi nipe sinjii nin?” Eim ek yi nipi Jiisas kin orung kindim, “Ekii se ninim king mulnjii kunum ei, na kangi tał okuł, endi nim angil tunding mułang kin, endi opu nim angil taring mułang. Mokuł, elip Gos nge wumb tep er mułnguł.”

22 Eim ek yi neng, Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kii sinmin epi ei, enim pii pol tunanmin, mon! Pe enim kapli na epi embin tui owundu pe ko wumbii er moł mił, enim yi kapli ko wungii ku? Nga pup ond peri ele kułmbii mił, enim yi ku kapli erngii min?” En enim kapli ninjing, “Sin kapli yi ermin.”

23 Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Keimi, elip kapli na epi embin tui ko wumbii mił nga elip yi ku pukuł epi embin tui ko wunguł. Ko wukuł yi erngii ei kapli. Ba okuł endi angil tunding mułang kin, nga endi angil taring mułang yi erngii, ei na kongun mon! Elip ngumbii mił pinalim. Wumb nii endi nanim Arnan ok konu ele mułngii pa nimba wumb ei kapli ok konu ele mułngii,” pa nim.

24 Jiisas eim ekii sik elmin wu engki kei, wu angim angim tał ek ei piik kin, wu angim angim tał kin kis piik, noman embin peng yi erik mulnjung.

25 Ba Jiisas eim wu ombu wii tang, wangen eim ek yi nim, “Enim piinmin ya mani mei konu ele wu king wu ei, wumb tilap eipi ei to mani kindiłmin, en enim wu owundu ombu molk wu amb ek nik ngok yi elmin piingii,” pa nim.

26 “Ba oł ei nge, ya sinim mołmun konu ele yi tonu onermba mon. Wu endi tuk wu owundu mułmbii ni pimba ei, wumb pei paki topu, eim kongun wu mendpił mołpu, eim embe ambiił mani kindimba.

27 Wu endi eim mołpu o kumb ele bii ni piimba, wu endi enim mołmun konu ele tuk mułmba, ei eim kapli kongun wu mił enim eim no kukuł se mułangin kin eim enim kanpi kun erpi se mułmba.

28 Yi mił, tonu epin si kindip mani mei ele, na wu kingam mołup yi mił ermbii oł. Na nam op, ei opu wumb na kin kongun erik, na paki tungii nip onenj mon! Na op, wumb paki tumbii nge onj. Op, na ond peri ele kułamb, na miyem ele wu amb pei sip, orung simbii nge onj,” pa nim. (Ek ei eim ermba nge ei piipi nipi ngum.)

29 Pe Jeriko konu si kindik pangin, wumb tilap pei Jiisas pum konu ekii se punjung.

30 Ningiił tumbun mułum wu tał, andlam wer ele molkuł piinjngiił ni Jiisas andlam ele ek tengpi o pang, piikiił wii dinga tunjnguł. Tokuł ek dinga nikiił yi ninjngiił, “Gos kindim wu Krai nim sin orung sinjii wu, nim Deipis nge tilap wu sił kin kaimb sinjii.”

31 Wumb pei onjung wumb ei ok kin wu tał wii tokuł yi ninjngiił, “Wu ei kin ek tingneneł mon!” pa ninjing. Ba wu tał wii dinga tokuł nga yi ninjngiił, “Owundu, nim Deipis nge tilap wu nim sił kin kaimb sinjii,” pa ninjngiił.

32 Jiisas angpi ek dinga nipi yi nim, “Na elip kin nimbiił oł ermbiił ninmbiił?”

33 Wu tał ek yi ninjngiił, “Owundu, nim sił ningiił ei er ka enjiił nipił ninmbiił ninjngiił.”

34 Jiisas eim wu tał kin kaimb sipi, eim wu tał ningiił eł embiiłang, pe sikir wu tał ningiił ka wii seng kankiił, Jiisas pum konu ele ekii sikiił punjunguł.

## 21

### *Jiisas Jerusalem Konu Wu King Mił Pum (Mak 11:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)*

1 Andlam andik puk Jerusalem konu mandi puk, Bespeis ni konu ele komung Olip ele tor puk, Jiisas eim ekii sik elmin wu tał nipi kindang ok punjunguł.

2 Jiisas eim wu tał kin ek yi nipi ngopu kindang punjkuł. “Elip punmbuł konu ele alting mandi konu kembis endi salim konu ele, kung dongkii endi wał kin, kan kulk kindnjing palim ei, pe elip kan poskił se mengkił, na kin tu wel!” a nipi, kindang punjunguł.

3 “Elip pangiił, wu endi elip kii sim kin yi ningiił, ‘Owundu eim kongun peng simbił onmbuł pa ningiił.’ Nengiił, ngumba,” pa nipi yi nim.

4 “Epi ei tonu onum ei, Gos oł ekii se ermba piik niłmin wu ek yi nik pendik mił pe keimi tonu onum pa nipi ek dinga nim,” yi nim.

5 “Enim Jerusalem mołmun wumb ei ningii. Pe enim nge king ei enim kin onum. Eim noman emin seng kung dongkii endi kin giyyeng giyyeng ni opu, kung dongkii wał ele mendpił mołpu onum.”

6 Jiisas nge wu tał kumb se pukuł, Jiisas yi ereł nim mił, pukuł enjngiił.

7 Wu tał kung dongkii mam, wał tał tu wukuł, eł elip tor konduk gulkuł tonu kung dongkii ele kin sengiił, Jiisas eim tonu pupu peł ele mułum.

8 Pe wumb kopur pei en enim konduk tor gulkuł sipik, andlam ele kumbuk sinjing. Wumb kombur ond onguł tok sipik, andlam ele sinjing.

9 Wumb pei kumb se pangin, nga kombur ekii se Jiisas pum konu ele puk, wii dinga tok yi ninjing, “Deipis nge kingam eim embe ambiił tonu kindamin tonu pangli. Gos eim wu ei kin noman ka ngumba, wu ei Owundu nge embe ele onum. Gos embe am ei tondrung pangli!” pa nik yi ninjing.

<sup>10</sup> Jiisas Jerusalem konu owundu ele tuk pang, wumb kanik, puku sik noman kanim endi eipi mił piik. “Wu ei nii?” yi ninjing.

<sup>11</sup> Wumb punjung wumb ei yi ninjing, “Wu Gos oł ekii se tonu omba ei piipi nilim, wu Jiisas eim Nasares konu Galilii mei konu owundu ele wu,” pa ninjing.

*Jiisas Gos Men Ngii Owundu Engim Konu Ele Pum*

(Mak 11:15-19, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

<sup>12</sup> Jiisas pupu, Gos men ngii owundu engim konu nirik pupu kenim ni wumb puk, epi top erik enjing ei, en enim kung ni kei ni epi ei sik Gos kin kulmał kelngii enjing. Wumb en enim ku sik erik muljung ei, kanpi to makrip anda kindim. Kindpi, ku tonu peł ele ku mong erik kin, nga epi top erik, muljung wumb ei to pulpeł topu, nga peł ambilpi sipi ak topu yi erim. Nga kei ni peł ele ku sek enjing wu ei muljung konu peł ele, ambilpi sipi ak topu, yi erpi to kindang, si kindik anda punjung.

<sup>13</sup> Eim wumb kin ek dinga nipi yi nim, “Gos nge ek yi mił ninim, ‘Gos nanim men ngii ei prei elmin ngii ningii,’ pa nim. Ba enim ngii ei erangin kin epi waning wumb mił ngii salim,” pa nim.

<sup>14</sup> Jiisas eim Gos men ngii owundu ele mołpu yi nipi mulang, wumb ningil tumbun mulum wumb, ni simb ak tum wumb tu wangin, Jiisas er ka erim.

<sup>15</sup> Ba kulmał kalilmin wumb ei ni lo ek piilmin wumb ni molk piinjing ni, eim jep oł erpi erang, kangil nirik Gos men ngii owundu ele molk wił dinga tok ‘Osana,’ ninjing ei, nik kin ‘Deipis nge tilap ende kingam,’ yi ninjing, ei wu ombu en enim molk piik kin kis piinjing.

<sup>16</sup> Piik, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Nim ek ninmin ei nim piin min mon?” Nga Jiisas ek nipi orung kindim, “Na piind, enim Gos ek ei gerik piinenjing min? Ek ei yi ninim, ‘Kangil kembis menjing am nok mołmun, ni kangil dinga mił mołmun ei, Gos eim erpi gupu ele nanim embe ambil tonu kindngii nipi yi ninim,’ pa nim.”

<sup>17</sup> Pe eim Jerusalem konu owundu ele mulnjung ei si kindpi, tor pupu Besanii konu kembis ele emii peng pupu mulum.

*Jiisas Ek Neng Ond Pik Kulum*

(Mak 11:12-14,20-24)

<sup>18</sup> Mołpu, kupiiring ok, eim Besanii konu kembis si kindpi tor pum, ni eim kuni tum.

<sup>19</sup> Tang, kenim ni ond pik mong nołmun ond endi engim, ei pupu kenmbii nipi andlam ele pum. Pupu kenim ni ond ei mong endi to mulerim mon! Onguł mendpił erpi engim. Jiisas ek dinga nipi ond ei ngum, “Nim nga ond mong nga tunerii mon!” Yi neng kin, ond ni sikir kulum.

<sup>20</sup> Jiisas eim nge ekii sinjing wumb oł ei kanik puku sik endnjing. Andik ek yi ninjing, “Nimbił erang ond ei sikir kulii enim?”

<sup>21</sup> Jiisas ek nipi eim nge ekii silmin wumb ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Pe enim pii gii mendpił peng, enim noman tał sinerang muljung kin, na ond pik ele enj oł ei mił enim yi erngii. Ba enim oł yi mendpił energii mon! Pe nga enim pii gii mendpił molk kin komung owundu pahim ek dinga nik, ‘Komung pukun ep noł ele mani pui ningii, ei kaphi ba,’ pa nim.

<sup>22</sup> “Pe enim pii gii nik prei enjing kin, enim epi nipe simin nik erngii ei, kapli singii.”

*Wumb Jiisas Kii Sinjing, “Nii Endi Nim Kin Noman Dinga Ngum?”*

(Mak 11:27-33, Luk 20:1-8)

<sup>23</sup> Jiisas Gos men ngii owundu ele orung opu, ek emb topu wumb ngopu mulum. Mulang kin, Jura wumb nge kulmał kalilmin wu owundu ni Esrel wu num kumbar ok eim kanik yi ninjing. “Nim nipe noman dinga sikin kongun ei en? Wumb nii nim noman dinga ei ngum?”

<sup>24</sup> Jiisas ek nipi yi nim, “Na ku yi enim kin ek endi nip kii simbił. Ei enim na ek ei nik ngunjung kin, na nam nipe noman dinga peng kongun end, ei nip enim ngumbii,” pa yi nim.

<sup>25</sup> “Jon wumb noł pendilim wu ei noman dinga ei jili mił orung tonu om? Pe oł ei Gos epin konu mani om min mei mani wumb ngenj ele om?” Pe Jura wu num ombu ei en enim ek nik piik piik erik yi ninjing, “Pe sinim oł ei Gos epin nge epi epin konu ele mani om, ei ninjpin kin, eim sinim kin ek yi mił nimba; ‘Kapli, nimbił erang en enim Jon nge ek ei pii gii ninenjing?”

<sup>26</sup> Ba pe sinim nimin oł ei mei mani wumb kin om ninjpin kin, sinim wumb tungii ni mund mong kulmun. Kulpun ek ni tor kindnermin yi nik piinjing. Nimbił erang, wumb ei yi ni piinjing, Jon Gos oł ekii se ermaba ei piipi nilim wu,” ei yi ni piinjing.

<sup>27</sup> Wu ombu ei piik, Jiisas kin ek ni orung kindnjing, “Sin piinanmin,” pa ninjing. Jiisas ek yi nipi wu ombu ngum, “Na yi ku, na noman dinga nipe dinga peng kongun end ei, nip enim ngunermbii.”

*Wu Endi Kingam Tał Mulnjung Ei Nge Ek Ekin*

<sup>28</sup> “Ba enim er piinmin mił nenj? Wu endi kangi wu tał meng seng mulnjunguł. Arim pupu, kingam kumna mulum konu kanpi ek nipi yi nim, ‘Nim pukun pani aka pin kongun erii!’ nipi kindim.

<sup>29</sup> Kingam yi nim, ‘Na punermbii,’ nim, ba nga ekii se pum.

<sup>30</sup> Arim nge pupu kingam ekii kanpi yi ku nim. Ba kingam, 'Owa bii,' nipi, nga ekii se punerim.

<sup>31</sup> Pe kangi wu ta kangi wu nii eim arim nim ek ei ekii sim?" Wumb yi ninjing, "Kingam kumna arim nim ek ei ekii sim," pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Ku takis silmin wumb ni amb wu eipi eipi ningil erik endnjing amb, ni wumb ombu ol kis mendpil er endnjing wumb ei, nga ok Gos sinim tep er molum konu tuk pungii. Nimbil erang en enim noman ak tok, Gos nge ek ekii sinjing ele pungii.

<sup>32</sup> Nimbil erang, Jon opu ol kun erpi enim andan tum, ba enim pii gii ninenjing mon. Ba wu ku takis silmin wu, ni amb wu eipi eipi ningil erik endnjing amb, ni wumb ok pii gii eim kin piinjing. Enim ol ei kanik poru ninjing, ba enim nge noman ak tok pii gii ninenjing mon," Jiisas ek yi nim.

*Ek Ekin Ei Wumb Kis Kombur Kuni Wain Pin Tep Er Mulnjung*  
(Mak 12:1-12, Luk 20:9-19)

<sup>33</sup> "Enim wu num wumb tep elmin wu ek ekin endi nga nimbii end piyei!" Jiisas ek yi nim, "Wu endi eim ond mong wain pin nge konu owundu endi erpi telim, konu ele tel mei konu orung orung pei kung gui erim. Nga tukrung ele, not wain ming owundu endi erim er sepi ond mong wain tep mulngii ngii endi tekim, yi er sim. Sepi kin, wu kombur ele kongun top silmin wu er not wain mulei nipi pendpi, eim konu turii endi ele pum.

<sup>34</sup> Ekii se ond mong wain nungii kunum mandi erang, not wain arim eim kongun wu kombur kindang puk, wumb wain pin tep er molum ele pangin eim kuni wain kombur ngungii nipi kindang punjung.

<sup>35</sup> Pe kongun ele wain pin tep er mulnjung wumb ei molk, wu onjung wu ombu ambil gii nik, wu endeim to konduk, wu endi kepil tok, wu endi ku tok kindnjing.

<sup>36</sup> Pe nga ekii se kuni wain arim ei kongun wu kombur nga kindim. Ei ok kindim mil mon, kongun wu kombur pei kindim. Pe kuni wain kongun tep er mulnjung wumb kembin ei ok ol ei ku nga enjing.

<sup>37</sup> Pe ekii se mendpil, eim nge kingam ek piingii ni piipi kindim.

<sup>38</sup> Ba kongun tep er mulnjung wumb ei molk kenjing ni, eim kingam mendpil wang kanik kin, ek nik piik piik enjing. Erik yi ninjing, 'Kang wu onum, ei eim arim epi ombu pei simba, sinim eim to kundamin! Yi erpin kin, eim kuni wain nin pan aka pin pei ei sinim simin,' pa ninjing.

<sup>39</sup> Nik, kangi wu om ni tor sipik, kuni wain pin torung ele to kundnjung.

<sup>40</sup> "Pe enim er piinmin mil nenj? Ekii se kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er molmun wu ombu kin nimbil ol ermbe ei piinmin min?" Jiisas yi nim.

<sup>41</sup> Wumb ek yi ninjing, "Kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er mulnjung wumb kis ombu ei to kundmbe mendpil. Nga kuni wain pin arim wu ei pani wain pin ei sepi, wu kombur eipi kongun top silmin er not wain konu ele mulei nipi pendmbe. Wumb ele ouni wain arim nge kuni wain ngungii," pa ninjing.

<sup>42</sup> Jiisas ek yi nim, "En enim Gos nge ek ka mon ei gerik piinjing mil mon? Ei yi nim, 'Kom ku ngii endi takinmin wumb ei endi si tor kind si kindnjing ku ei, pe ngii ekin mil orung opu tonu opu ku dinga wii palim. Ku ninim ei Jiisas eim ninim, Gos owundu eim ol ei erang tonu onum ei, sinim kan ka wii kaninmin.'

<sup>43</sup> "Yi mil peng kin, na enim kanip nind," Jiisas yi nim. "Gos sinim tep er molum konu ei, enim kin sipi orung simba. Sipi, wumb tilap eipi endi Gos sinim tep er molum konu ei wumb ngumba wumb ei, Gos ol kun ka erngii.

<sup>44</sup> (Wumb nii endi eim bok topu pupu, ku pei ele pim kin, eim topu pulpet to eipi eipi kindmbe, ba nga kom ku ei opu wumb endi ngenj ele pim kin, wumb ei topu kilpi topu pulpet topu, dup sik mil eipi eipi kindmbe," Jiisas yi nim.)

<sup>45</sup> Pe kulmal kalilmin wumb owundu ni lo ek piilmin wumb Jiisas eim ek ekin ei piinjing ei eim wu kei kin ninim ni piinjing.

<sup>46</sup> Piik, eim ambil gii ninim ni piinjing, ba wumb pei molumun nik mund mong enjing. Wu amb en enim yi piinjing, "Jiisas eim Gos ol ekii se ermbe ol ei piipi nilim wu, ni piinjing.

## 22

*Ek Ekin Wu Endi Amb Simba, Kuni Owundu Eririm*  
(Luk 14:15-24)

<sup>1</sup> Jiisas nga ek ekin topu ek yi nim.

<sup>2</sup> "Gos sinim tep er molum ol ei nge ol konj mil, king endi ol yi erim. Eim kingam amb simba erang, eim kuni owundu erim.

<sup>3</sup> Kumb ok, wu king eim nge kongun wumb kindpi, wumb kanik yi ningii, 'Na kangi amb simba kunum kuni owundu er simbii, ok nungii,' nirim. Pe kuni owundu nungii kunum ei mandi erang, king ei eim nge kongun wu ombu kindang, wumb andik nengin, wangin neng, puk, wumb kanik nik, ba wumb kan nirim wumb ei, 'Onermin mon!' ninjing.

<sup>4</sup> King ni nga eim kongun wu kombur kindpi yi nirim, 'Enim puk yi ningii, "Na

kung kou top nui, epi owundu pei sipi, kangi amb simba kuni pei kun er sepi molum, enim ok, kuni nungii. Wei!" Nim nik puk yi nei! nipi kindim.

<sup>5</sup> King ei nge kongun wumb puk, wumb kanik nik ni wumb ek ei piinmin nik wumb, en enim si kindik, eipi eipi puk. Kombur en enim ku singii kongun erngii nge puk; nga kombur en enim aka pin kongun erngii nge eipi eipi puk.

<sup>6</sup> Ba wumb kombur king nge kongun wu ombu ambil gii nik, kepii tok, kombur to konduk erik.

<sup>7</sup> Erangin kin, king eim popul sipi, eim nge opu wu ombu kindang puk, wumb ombu ambil gii nik, ei eim kongun wumb to kundnjung wumb sik to kundngii, nga konu orung orung pei dup kindangin, 'Nangli,' nirim.

<sup>8</sup> King ni eim ek nipi eim kongun wumb ngopu yi nim, 'Na kuni owundu wumb nungii ninj wumb ei, kuni er kun er sinj ba wumb wii tunj ei, en enim enmin ol ei kapli enanim.

<sup>9</sup> Yi palim ei piik enim puk, andlam ele molk wumb eipi ongii ei, nik tu wangin ok. Ok amb simba kuni owundu er sinj, ei nungii,' pa nipi, kindang punjung.

<sup>10</sup> King eim yi nipi eim kongun wumb ngang, puk konu orung orung pei puk, wumb kanik ninjing ei, wumb kis, ka ouni ninjing. Nengin, wumb ok eim kingam amb simba erim konu ngii nirik molk piki tunjung.

<sup>11</sup> "Wumb wu amb ok mulangin kin, king nirik pupu wumb ok mulnjung ei kenmba nge nirik pum. Pupu kenim ni, wu endeim eim wu endi amb simba erang konduk kindim kon ei, kindnerim mon.

<sup>12</sup> Pe king ek nipi wu ei ngum, 'Wu pul, nimbil erang nim kuni owundu wu endi amb simba erang konu nirik on, ba konduk kindim kon ei kindnan?' Ba wu ei eim ek nimba ek pinerim mon.

<sup>13</sup> King ni kongun wumb kanpi kin ek yi mi! nim, 'Enim wu ei simb angil ele kan tok, olkup to anda emii enim konu ele pindangin pengli!' pa nim. 'Emii kunum ele wu ei eim ke dinga nipi, eim nge gupu mong kongpu nopy mulmba,' pa nipi yi nim.

<sup>14</sup> Jiisas nga ek yi nim, "Keimi, Gos eim wumb pei ngii nirik wii tum ba wu kopur endeim endeim ni eim ngii ele nirik wangin," a nim.

<sup>15</sup> Lo ek piilmin wumb en enim ek nik piik yi ninjing, "Sinim Jiisas ambil gii nimin, ei nipe ek nipin ambil gii nimin?"

<sup>16</sup> Pe enim lo ek piilmin wumb ei nge kongun wu kombur kin King Eros nge kongun wu kombur kin ouni ok, Jiisas mulum konu kanik yi ninjing, "Ek mon wu,

nim sin piinmin nim ek keimi niin wu, ninim ek keimi minj nikin, Gos ol kun ka elim mi! yi nikin wumb ngolun. Pe nim wumb endeim kin noman ngunalin, wumb pei noman ende minj ngolun.

<sup>17</sup> Pe nim er piin mi! nenj ei ni sin ngo? Sinim Rom wu King Siisa kin ku takis ngumun min mon?"

<sup>18</sup> Ba Jiisas eim wu ombu noman tuk piik ninjing ek, ei piipi ek dinga nipi orung kindpi yi nim. "Enim ek kend nge wumb, enim ni ek endi nimbii min, yi piik ninmin ei, nimbil erang ninmin?"

<sup>19</sup> Enim ku takis tunjung ku endi tu wuk, na ngang kenmbii," nim. Neng, takis ku endi tu wunjung.

<sup>20</sup> Tu wangin, wu ombu kii sim, "Ku min men ni embe ei nii nge molum?"

<sup>21</sup> Wu ombu yi ninjing, "Wu King Siisa nge," ninjing. Pe eim ek nipi ngopu yi nim, "Siisa nge epi ei Siisa ngungii; Gos nge epi ei Gos eim ngungii," pa nim.

<sup>22</sup> Wu onjung wu kei Jiisas nge ek piik, mund mong erik kin, si kindik punjung.

*Wumb Kolk Nge Konj Pungii Ei, Er Pungii Mi! Nenj?*

(Mak 12:18-27, Luk 20:27-40)

<sup>23-24</sup> Akip kunum ei mendpiil, wumb koltmun wumb ei nge nga konj onerngii yi ni!min wumb ok, Jiisas kin ek nik kii sinjing. Sik yi ninjing, "Ek mon wu, Moses nge lo ek yi ninim, 'Pe wu endi eim kangil mulerang kulum kin, eim angim eim amb sipi, eim kingam mi! endi meng simba,'" pa nim.

<sup>25</sup> "Kumb ok wu angim angil orung nga tal mulnjung, ba wu kumna amb ei sipi mulum ei, kulum. Ba kangi endi mulerim. Yi erang kin, eim nge angim ei amb ei sim.

<sup>26</sup> Nga angim tuk ei yi ku erim, nga enginjngil ekii ei yi ku erim, yi minj er puk. Puk wu angil orung nga tal pei yi mi! erik kolk poru ninjing.

<sup>27-28</sup> Wu ombu pei kolk poru nengin, amb ei eim mendpiil ekii se kulum. Pe nim ne! Ekii se wumb kulnjung wumb ei angk, nga konj tonu ongii kunum ei, wu nii endi amb ei wam mulmba? Nim piin, wu pei amb endeim minj sinjing."

<sup>29</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos nge ek ei piinenjing min? Enim yi ku Gos nge noman dinga ei piinanmin min? Yi mi! enim ek ninmin ei kapli enanim.

<sup>30</sup> Yi mi! ekii se kulii wumb ok nga konj pungii kunum ei, wu amb sinenjing; ni amb wu punenjing; wumb ombu Gos enjel molmun mi! yi mulngii.

<sup>31-32</sup> Nga enim wumb kulnjung wumb angk, nga konj mulngii ninmin ei, na enim

kii simbii end. Enim Gos nge ek ei ger kenjing min mon? Eim ek ei yi mił ninim, 'Na Eiparam nge Gos, Jeikop nge Gos, Aisak nge Gos.' Ek pule yi mił, wu ombu kulnjung, ba nga puk konj mołmun. Wumb ombu Gos ei konj kunum kunum mołum Gos ei nge," pa nim.

<sup>33</sup> Wu amb, wumb pei ek ei piik, mund mong erik, ek ni Jiisas eim ngum.

*Gos Nge Lo Ek Kumna*

(Mak 12:28-34, Luk 10:25-28)

<sup>34</sup> Kunum ele Jiisas eim ek neng wumb kolk nge konj tonu puk piinalmin wumb ei, gupu ele ek tingninenjing ek ei lo ek piilmin wumb piinjing. Piik, eim mułum konu ele mandi ok mulnjung.

<sup>35-36</sup> Wumb mulnjung konu tuk ele, wu endi lo ek piilim wu mołpu, Jiisas nimba ek piimbii ni piinim, ek ei Jiisas kin kii sim. "Ek mon wu, ek nipe ek endi lo pei to mani kindpi ek ei minj owundu enim?"

<sup>37</sup> Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim nge Owundu nge embe ambil tonu kindkin, ninim kaimb ni, noman tuk ni, noman poru, nga noman ka pei Gos Owundu ngunjii.

<sup>38</sup> Lo ek ei endeim owundu mendpil ei, ek lo ka wii mendpil.

<sup>39</sup> Nga lo ek endi ei yi mił pałim ku. Ei yi mił, 'Nim ninim noman ele kuł ngonum yi ku wumb erpi ei kin, ninim noman ka ngunjii.'

<sup>40</sup> Pe ek lo ek tał ei, ek pule endeim palim. Ek ei, Gos oł ekii se ermbe ei piik niłmin wumb kin, Moses lo ek pei ei yi ku palim," pa nim.

*Jiisas Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kii Sim, 'Krais Ei Nipe?'*

(Mak 12:35-37, Luk 20:41-44)

<sup>41-42</sup> Lo ek piik elmin wumb mułangin kin, Jiisas ek kii sipi nipi ngum. "Enim Gos kindim wu Krais ei er piinmin mił nenj? Eim nii kingam?" Wumb ei kanik yi ninjing, "Eim Deipis nge kupam," pa ninjing.

<sup>43</sup> Eim ek nipi wumb ngum, "Pe nimbil erang Gos Gui Ka ei Deipis kin neng, Deipis mołpu wu ei, 'Nam Owundu,' nim? Eim yi nim,

<sup>44</sup> 'Owundu ek nipi nam nge Owundu ngopu yi nim: Nim na nge angil tungdung orung mulnjii. Ekii se ninim nge opu orung wumb ongii ei sipi, ninim simb mandring ele kindmbii,' pa nim.

<sup>45</sup> Deipis eim nge ek ele nipi eim, 'Na nge Owundu,' pa nim. "Nimbil erang wu ei eim nge kupam?" a ninim.

<sup>46</sup> Wu endi Jiisas nim ek ei nik orung kindngii mił wu endi mulenjing mon. Nga

kunum ele pułngun monduk wumb eim kin kał kulk nga ek kii sinenjing mon.

**23**

*Lo Ek Emb Totmun Wumb Nin Lo Ek Potmun Wumb Oł Elmin*

(Mak 12:38-39, Luk 11:43,46, 20:45-46)

<sup>1</sup> Pe Jiisas ek nipi wumb pei ngopu, nga eim nge ekii sinjing wumb kin ouni ngum.

<sup>2</sup> Eim ek yi mił nim, "Lo ek piilmin wumb kin, lo ek połmun wumb kin puk, Moses nge lo ek dinga nik ngok mulnjung.

<sup>3</sup> Pe enim wumb ombu ei, lo ek nik ngonmun ei piik, ekii singii. Ba en enim elmin oł ei, enim ekii sik enerngii mon. Wumb ombu en enim, ek ni tor kindilmin; ba en enim ek ei ekii sinałmin mon.

<sup>4</sup> Wumb en enim epi oł embin tui tu wuk, wumb pindang elmin; ba en enim angil mong ele endeim, wumb paki tok yi enałmin mon.

<sup>5</sup> En enim epi pei elmin oł ei, wumb keningii ni piik, yi elmin. Nga en enim ka owundu peng ele talk, prei elmin. Yi mił erik, en enim konduk ele olt, moke kanim kanim elmin. Yi mił ermin ni piik, epi ei wumb keningii.

<sup>6</sup> En enim noman yi piilmin kuni owundu nungii ei, 'Sin sinim o pun, peł kumb ele mułmun,' ni piilmin. Nga men ngii konu ei pupun, kumb ele mułmun nik, yi piik andilmin.

<sup>7</sup> En enim yi piilmin, 'Sin tuk wumb konu ele endamin wumb molk, sin ek mon wu, yi ningii,' ni piilmin. Ei mon! Enim wu endeim mendpil ek mon wu, enim angim angim mułngii.

<sup>8</sup> Ba wumb molk, enim 'Ek mon wu,' ninerngii mon! Wu endeim enim nge ek mon wu, nga enim angim angim yi mułngii.

<sup>9</sup> Ya mani mei ele enim, 'Sin erinjpin endi mołum,' yi ninerngii mon. Enim nge Ernjing endeim mendpil, ei tonu epin konu ele mołum.

<sup>10</sup> Enim wumb molk, 'Enim wu num peng pim wu,' yi mił ninerngii mon. Enim wu num endi mołum ei, Krais mendpil mołum.

<sup>11</sup> Ba enim nge wu owundu ei, enim kin kongun wu mił yi mułmba.

<sup>12</sup> Wu endi eim embe ambil tonu kindim kin, eim nge embe ei mani ba. Wu endi eim embe ambil mani kindim kin, ei eim tonu ba," pa nim.

*Jiisas 'Ek Mon Wu Oł Kis Enjing,' Ei Nipi Ngum.*

(Mak 12:40, Luk 11:39-42,44,52, 20:47)

<sup>13</sup> "Enim lo ek piik elmin wumb ni, połumun nik elmin wumb, enim kan kun er mułngii. Enim noman tał sek enjing wumb. Nimbil erang enim Gos sinim tep er mołum ei andlam ondu ngok erangin kin, wumb

tuk ele pungi kapli enanim mon! Nga en enim konu ele punarik, nga wumb tuk bin ni enmin ei, pei nik yi enanmin ku.

14 ("Enim lo ek piilmin wumb ni, andlam ele prei olt er mułamin kin, wumb keningii nik elmin wumb ni enim kan kun er mułngii! Enim kend tok nik elmin wumb, enim amb wenjing kulnjung amb ngii konu ele epi waning erik, yi elmin. En enim prei kinan erik, ei enim ol elmin, ei nge enim kumep kis endi singii," pa nim.)

15 "Enim lo ek piilmin wumb ni, andlam ele angk prei olt ermin; wumb keningii nik elmin wumb ni, enim piik kun er mułngii! Enim nge noman tal er palim. Enim ep nol ni, konu mei orung orung andik, wu endi semin Jura nge wu mułmba nik endnjing. Andik kin, wu endi tuk sinjing wu ei, am dup konu peł ele kun tuk ba wu molum. Ei en enim yi mil ku; ba enim eim kin nengin erpi, eim am ol kis wii erpi, enim to mani kindnim," pa nim.

16 "Enim lo ek nga pei nik enmin, ei kun punakim mil enim; ek eipi eipi nik lo ek ei ekii sik nilmin; ba Gos lo ek ekii sinałmin. Enim ningil tumbun kis mulum; ba nga wumb andlam andan to ngungii enmin. Kapli enim kan kun er mułngii! En enim ek yi nilmin, 'Wumb endi men ngii kin, ei nipi, ek keimi mendpil nind. Nipi, angil tonu kindmba wu ei, ek wii mil nimba. Pe wumb en enim lo ek eipi eipi en enim noman ele nik ele, en enim ekii sik, andlam kun sałim mil punarik kin, Gos nge lo ek ei ekii sinałmin mon. En enim nge lo ek ni pendnjing ek lo kembis kembis, ei nge ekii silmin.

17 Enim ningil tumbun kis mułang, noman wulu pang molmun wumb! Epi nipe ei owundu? Min gol ei epi owundu min? Men ngii ei erang, gol opu kun ka mendpil mułmba min?

18 Pe nga enim wumb molk yi nilmin, 'Wu endi kułmał kałilmin konu ele angpi, ek tonu dinga nipi, ek keimi nind nilim ek ei, enim ek wii nilmin. Nga wu endi kułmał kałilmin epi sipi, tonu kumo ele sepi, ek keimi nimba ei keimi, eim yi ku erpi mułangli! nilmin.

19 Enim ningil tumbun kis mułang, ek ninmin min, epi nipe owundu? Kułmał kałilmin epi tonu kumo ele sepi, epi owundu min? Kułmał kałilmin kumo ei erang, kułmał epi ei kun ka mendpil min?

20 Pe wu endi eim kułmał kałilmin konu kumo ele kin, ek endi tonu nipi, dinga erbii nipi ermba ei, tonu kumo ele epi pei mułmba epi ei kin, ouni ek dinga nimba.

21 Wu endi men ngii owundu ek tonu nipi, ek ni dinga ermba ei, eim men ngii owundu ele ni, Gos men ngii nirik molpu, ku ouni ek dinga nimba.

22 Wu endi tonu epin ek tonu nipi, ek endi ni dinga ermba ei, Gos peł molum owundu ei kin, ouni ek nipi dinga ermba," pa nim.

23 "Enim lo ek piik elmin wumb ni, wumb enim lo ek andan tołmun wumb; enim kan kun er mułngii! Enim noman tal pim wumb. En enim aka pin me min, kuni singin erang, epi engki tu wuk, endeim aninga tonu ei Gos ngok yi elmin. Ba enim lo ek pei enim si kindilmin ek ei, nga ekii sinermin mon. Ei ek yi ek, wumb nok tumba kun ka ek ni, ol kun erngii ek ni, noman ka wumb ngungii ek ni, lo ek Gos kin epi engki nga sipi, Gos ngok erngii ol ei, enim si kindnanmin mon! Ba epi lo ek owundu ei ol keimi erngii," pa nim.

24 "Enim ningil tumbun kis mułum wumb molk kin, wumb andlam kun andan tungii enmin min? Ei kapli enanim mon! Enim epi kembis kembis noman peng kongun er molk kin, ba Gos nge epi owundu ei, enim ambil gii ninarik molmun," pa nim.

25 "Enim lo ek andan tołmun wumb ni, lo ek piilmin wumb; enim kan kun erik mułngii! Enim noman tal er palim wumb. Enim ngenj torung ele nol was er ka erik molmun; ba enim noman tuk ei tukrung ol kis pei seng, ei penj mendpil molmun.

26 Enim ningil tumbun lo ek andan tołmun wumb! Enim ming kap tukrung ok was er ka erik, nga torung ei eim ka wii konj simba ku," pa nim.

27 "Enim lo ek andan tołmun wumb ni, enim lo ek piik nik elmin wumb; enim kan kun er mułngii! Enim noman tal seng kin, ek tal er nik nik enmin. Ei enim wumb yi mil molmun ei guimeng tukpu ele, torung kopung kuru ka kand sengin ka sałim; ba tukrung ele wumb kulii embil piki topu, epi kis er sałim mil enim noman ele yi sałim.

28 En enim yi mil ku molmun. Wumb enim ngenj ele kanik kin, enim wumb ka molmun ni piinmin; ba noman tukrung orung epi waning ni, lo ek to kindik, ol kis ei tuk ele piki to molmun."

*Jiisas Ek Nipi, Ek Emb Tolmun Kumep Kis Singii*

(Luk 11:47-51)

29 "Enim lo ek piik elmin wumb ni, enim lo ek andan tołmun wumb, enim kan kun er mułngii! Enim noman tal peng ek tang mulnjung wumb, enim ek ni tor kindilmin wumb nge tukpu ele, kung gui pok ni, kom ku ka wii elmin. Nga wumb ol kun ka elmin wumb ei nge, tukpu ka wii elmin ku.

30 Molk ek yi nilmin, 'Pe sin ok kupenjpun nol mulk kunum ei, sin molpun kin, kapli sinim ek ni tor kindilmin wumb paki tamin, to kundnałmin mon!'

31 En enim ek ei nilmin ei, enim ek ni tor kindilmin wumb to kondulmun ek ei piik

niłmin. Enim ek ni tor kindiłmin wumb to kundnjung wumb ei nge tiłap ende molk kin, ninmin,” pa nim.

<sup>32</sup> “Kaplı, en enim kupenjing noł ok elmin oł ei, erik poru ningii.

<sup>33</sup> Enim wembii, enim wembii kis nge kingenjing noł; Gos enim kos owundu piimba kunum ei, enim dup konu mendpił pungii. Nimbił erang enim kos ele tungu erngii. Tungu ermin ni erngii, ei kaplı enermba mon.

<sup>34</sup> Yi palim ei piik, pe na ek ni tor kindiłmin wu kombur sip, noman ka piim wu kombur kin, mon ek tołum wu kombur kin, Gos ek ka piik tor niłmin wu kombur kindamb, enim kin ongii ei, enim kombur to konduk, nga kombur sik, ond peri ele to kundngii ku. Nga kombur enim men ngii ele tungii. Nga wu kombur konu owundu endi ele bułun to sipik, konu owundu endi ele tor sipik, yi erngii,” pa nim.

<sup>35</sup> “Wu kombur mei konu wu oł kun ka mulk wu ei, enim to kundnjung ei, enim nge kumep enim kin pei owundu pimba. Gos nge tiłap wumb kumna kin, Eipel wu oł kun ei Jura wumb to kundnjung. Kułang kin, pepi, opu opu ni, ekii se mendpił Sekaraiya kingam Berekaiya, eim enim tuk men ngii ka ele kumo kind sik ele to kunduk, kumep ei pepi, opu enim ngenj ele palim. Ei enim pe ya mei molmun wumb ei, enim puł ele enim pe epi kis enim mei ele molmun wumb ei, pe kumep kis singii,” pa nim.

<sup>36</sup> “Na ek keimi nip enim ngond. Kumep pe kis enim wumb tiłap pe molmun wumb ei singii. Nimbił erang, enim wumb oł kun ka enjing wumb ei to kundnjung.”

*Jiisas Jerusalem Konu Ele Wumb Kanpi Ke Nim*

(Luk 13:34-35)

<sup>37</sup> “Jerusalem konu wumb, Jerusalem konu wumb! Enim Gos oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wumb, enim to kundmun. Nga Gos nge ek se andiłmin wumb kombur kindang ku, to kundmun nik tołmun. Kunum kunum na enim nge kingenjing noł sip, kulou tumbii nip ele, ei yi mił kei kultu mam ei kei wał ombu sipi eim kong mandring kindiłim mił, na yi ermbii nip enj, ba en enim mon ni piłmin,” pa nim.

<sup>38</sup> “Enim piinmin! Akip enim ngii konu ele wii simba, wumb mulerngii mon! Na enim si kindmbii. Si kindamb, kangil menjing mulerang molmun, ei mił mułngii.

<sup>39</sup> Keimi na ek yi mił nip enim ngond, enim na nga kinerngii mon, molk puk puk ekii se enim ek yi ningii, ‘Gos wu ei kin epi ka wii ngangii, eim wu owundu embe ele onum, pa ningii,’” Jiisas pa nim.

## 24

*Jiisas Ek Nipi, “Gos Men Ngii Owundu Ei To Kis Mundmba,” Nim.*

(Mak 13:1-2, Luk 21:5-6)

<sup>1</sup> Jiisas eim Gos men ngii owundu ei, si kindpi anda pupu pum. Pang, eim nge kongun wu eim pum konu ekii se punjung. Puk, eim kin ek nik Gos men ngii angilim mił nik, andan tungii nge punjung.

<sup>2</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim epi pei ei kan poru ninmin min? Na ek keimi nip enim ngond, ya ku ei endi wii sinermba, pei tangin ku endi pupu, ku endi tang pei ombult mani opu poru nimba.”

*Oł Embin Tui Pei Tonu Omba*

(Mak 13:3-13, Luk 21:7-19)

<sup>3</sup> Jiisas eim tonu komung Olip ele mułum ni, eim nge ekii siłmin wu mendpił eim kin onjung. Ok ek kii sik yi ninjing, “Nim sin kankin ne! Kunum nenj kin oł ei tonu omba? Nga oł endi ok tonu wang kenmin ei, epi nipe tonu omba? Nim orung wan, ya mei ei kunum nenj kin poru nimba?” nik kii sinjing.

<sup>4</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kan kun er mułngii. Mon peng kin, wu endi opu enim kin, ek kend topu ngumba,” pa nim.

<sup>5</sup> “Nimbił erang, wumb pei ok na nge embe ele ongii. Ok ek yi ningii, ‘Na nam Gos kindim wu Krais,’ pa ningii. Nik, wumb pei ek kend tok ngungii.

<sup>6</sup> Pe enim molk piingii ni wumb opu enim ni piingii; nga wumb ek nik tu wangin wumb opu erngii ei piingii ku; ba ei kan kun er mułngii. Enim puku sinerngii mon. Epi ei tonu omba ba kunum poru nimba kunum ei sikir tonu onermba mon.

<sup>7</sup> Konu mei owundu wumb tiłap endi kin nga konu tongndung mei owundu endi wumb tiłap endi kin opu erngii. Nga king endi nge tiłap ei puk nga king endi nge tiłap kin opu erngii. Nga konu kombur wumb kumb kuni owundu seng mułngii; nga konu kopu owundu pei tumba,” pa nim.

<sup>8</sup> “Oł ombu pei tonu omba ei mił amb endi kangil mengmba kunum ei, eim ngenj kumbii piinim mił yi piingii,” pa nim.

<sup>9</sup> “Kunum ele, wumb enim sik ngenj kumbii ni oł embin tui enim kin tonu omba. Wang kin, enim to kundngii ku. Nga mei wumb pei enim kin noman kis mendpił piingii. Nimbił erang, na nge embe ele ei wumb oł kis yi mił enim kin tonu wang erngii.

<sup>10</sup> Kunum ele, wumb pei en enim pii gii si kindngii. Si kindik, en enim engnjing noł sik, opu erii wumb ongii ei ngok; nga en enim engnjing kin opu orung erik, popuł sik erngii.

<sup>11</sup> Yi erangin kin, pei ek kend wumb ol ekii se tonu omba pa nik yi erngii ei, enim wumb kanik, ek kend tungii.

<sup>12</sup> Ol kis ei opu owundu ermba, yi erang kin, wumb en enim noman ngok enmin ol ei, si kindngii," pa nim.

<sup>13</sup> "Ba wu nii endi eim dinga moŋpu, Gos kunum owundu ekii se mendpil tonu omba kunum ei muŋum kin, Gos eim sipi eim kin orung simba.

<sup>14</sup> Pe Gos sinim kin tep er moŋum ol konj ol ei nge ek ka ei, wumb konu orung orung moŋmun wumb ei kin, ek ni tor kind ngangin piik poru nengin kin, ekii se Gos kunum owundu kunum poru nimba kunum ei tor omba."

*Epi Kis Mendpil Tonu Omba  
(Mak 13:14-23, Luk 21:20-24)*

<sup>15</sup> "Pe enim keningii ei epi ol kis mendpil ei opu konu to kis erpi yi ermba. Epi ei Gos ol ekii se ermba ei piipi nilim wu Danyel ek nirim miŋ, epi opu Gos nge konu kun ka wii ele engmba.

<sup>16</sup> Kunum ele, Juriya wu amb pei Juriya konu ei si kindik, tonu komung ei tonu sikirik pungii.

<sup>17</sup> Pe wu nii endi eim tonu ngii ele muŋmba wu ei, nga mani pupu eim epi sinermba mon, eim sikir ba.

<sup>18</sup> Pe nga kunum ele wu nii endi eim aka pin muŋmba wu, ei nge orung pupu, eim ngii konu konduk simbii ni piimba ei sinermba mon.

<sup>19</sup> Nga amb kangil kembis am ngok moŋmun ni, amb kangil mundii moŋum amb ombu kaimb er moŋmun.

<sup>20</sup> En enim prei er mulnjung kin, jii nimba kunum min, kor owundu kunum ei enim tungu sikir punerngii.

<sup>21</sup> Kunum ei ol embin tui owundu tonu omba, mei konj sirim kunum ei pepi opu, pe yi ku, ol embin tui ei miŋ ok tonu oneririr mon. Nga ekii se mendpil, ol embin tui owundu ei nge tonu onermba mon ku.

<sup>22</sup> Gos eim kunum ei sikir mandi onerim kin, wumb ei pei am pungii. Ba Gos eim wumb simbii nipi mundum wumb ei piipi kin, kunum ei mandi omba.

<sup>23</sup> "Kunum ei wumb molk yi ningii, 'Kinei! Gos kindim wu Krai ya mani mei ele onum!' min 'Orung onum,' ya nik erngii ei, enim keimi ni piik pii gii ninerngii mon.

<sup>24</sup> Kunum ele wumb kombur ok yi ningii, 'Na wu Krai,' nga wu endi ol ekii se tonu omba epi ei piipi nilim wu; ei ek kend tok erik. Jep ol kanim kanim pei erik erngii ei, Gos eim tuk sipi mundum wumb noman ei to wulu kindngii piim kin, kapli kindngii.

<sup>25</sup> Enim piinmin ei, na enim kanip ok ninj.

<sup>26</sup> "Wumb ei ok ek kend tok yi ningii, 'Eim orung wumb mulamin konu ele moŋum,' yi ningii ei, enim punerngii; min wumb yi ningii, 'Kinei, eim ya konu ele koi er moŋum,' ei enim pii gii ninerngii mon.

<sup>27</sup> Enim piinmin, kupu endi tilang erim kupu ei o pupu, wuŋ tilang erpi pupu, wuŋ mani purum miŋ yi, Gos mei mani kindang wu kingam ei, eim orung omba kunum ei, yi miŋ ku ermba.

<sup>28</sup> "Wumb ni epi kolk pengin konu ele kei Sikapi ok kuŋou toŋmun."

*Ekii Se Gos Kindang Wu Tel im Ei Omba  
(Mak 13:24-27, Luk 21:25-28)*

<sup>29</sup> "Kunum ei ol embin tui ei opu poru neng, ekii se eni opu emii ermba; nga oi opu tilang enermba; yi erang kanjip tonu muŋ ele boi boi nik mani ongii. Wangin, tonu muŋ ele epi kanim kanim pei owundu ei olup olup ermba.

<sup>30</sup> Kunum ele, Gos kindang mani mei ele wu kingam telim wu ei omba. Erang, tonu muŋ ele jep ol endi erang keningii. Erang, mani mei ele wumb pei keningii. Ei molk keningii ni, Gos kindang wu kingam telim wu ei tonu muŋ peŋ ele moŋpu omba. Ei eim nge noman dinga owundu ni, tilang owundu wii peng omba.

<sup>31</sup> Ei eim nge beli owundu tumba ei, ek owundu tengmba. Tengang kin, Gos eim enjel pei kindang, Gos eim wumb nge, simbii ni mundum wumb ei, si kuŋou tok wumb pei konu orung erung mei ekin tongndung pupu, endi mei ele molk sik orung singii."

*Ond Pik Ek Ekin Endi  
(Mak 13:28-31, Luk 21:29-33)*

<sup>32</sup> "Enim ond pik ei ond oi miŋ onguŋ okuŋ nipi, nga mun erpi enim miŋ piingii. Ond kirang ei noŋ moŋpu, onguŋ konj toŋum, ei enim piinmin. Ond pik yi nilmin, 'Akip konu eni mandi ba,' pa nilmin.

<sup>33</sup> Yi miŋ ku, ekii se enim epi ombu pei keningii. Kanik, yi ni piingii kunum poru neng omba, kunum mandi enim ni piingii," pa nim.

<sup>34</sup> "Na enim kanip ek keimi nip enim ngond, wu amb enim akip moŋmun wumb ei kularik kin, kopur konj muŋangin kin, Jerusalem konu owundu ei to kis ermba, ei wumb kombur keningii," nim.

<sup>35</sup> "Tonu muŋ, mani mei ei, pei poru nimba ba Gos ek ka ei poru ninermba mon."

*Wumb Endi Kunum Ele Min Eni Ele Yi Ni  
Piinanmin*

<sup>36</sup> "Ba ya mei ele wu endi Jiisas nga orung omba kunum ei, wu endi pii poŋ tunanim mon. Nga Gos nge enjel ombu piinaŋmin ku. Nga Gos eim kingam ei pii poŋ tunanim ku.



Arim Gos eim endeim mendpił kunum ei eim piipi molum.

<sup>37</sup> Ok wu endi Nowa multum kunum ei, wumb ol kis erik mulnjung. Mulk, ol ei nge ekii se wu kingam orung omba kunum ei, wumb ol yi mił ku er mułngii.

<sup>38</sup> Kumb ok noł owundu topu enerim kunum ei, wumb en enim noł kuni ka nok, amb sik, ol yi er pangin opu erik poru neng, Nowa nge eim wumb sip owundu ele tuk puk.

<sup>39</sup> Noł owundu tonu om ei, wumb pi-inarik mułangin kin konu topu noł opu pim mił, yi Gos kindang mani mei wu kingam telim wu ei, omba kunum ei yi omba, wumb piinerngii ku.

<sup>40</sup> Kunum ei wu tał aka pin kongun er mułnguł ei, Gos wu endi sipi, endi sin-ermba.

<sup>41</sup> Nga amb tał kongun er talkił mułnguł ni, Gos opu amb endi sipi, endi mundang mulum.

<sup>42</sup> Ei piik kin enim kan kun er mułngii; nimbil erang, kunum nenj en enim nge wu owundu ei omba kunum, enim piinanmin mon.

<sup>43</sup> Enim epi ei piingii; pe wu endi eim ngii konu piilim ei waning wu endi omba ni piipi, eim ngii ele tep erpi kanpi molum. Ei waning wu opu tuk punałim mon.

<sup>44</sup> Yi mił peng kin, en enim er kun er mułngii. Nimbil erang Gos kindang opu mani mei ele opu wu kingam telim wu ei, omba kunum ei enim pii kun erik mulerngii kunum, eim omba.”

*Kongun Wu Kis Elim Ei Kin Kongun Ka Elim Ei Nge Ek Ekin  
(Luk 12:41-48)*

<sup>45</sup> “Pe kongun wu ka nii endi eim noman ka peng molum? Wu eim kongun ei tep ka er molum ei wu owundu nga wu ei eim nge kongun wumb pei, ‘Tep er mulii!’ nim. Nipi, ‘Kuni singii kunum ei, kuni ngokun yi er mulii!’ nim.

<sup>46</sup> Ekii se eim nge wu owundu ei eim orung opu kenim ni, eim ok ek nirim mił yi er mulum. Mołang, pe kongun wu ei eim ka piyengli.

<sup>47</sup> Na ek keimi nip enim ngond, kongun wu ei wu owundu eim epi ombu pei tep er mulii neng, tep er mulmba.

<sup>48</sup> Ba kongun wu kis ei eim nge noman ele piim. ‘Na nge wu owundu ei sikir onermba,’ ni piipi yi er mulum. Ba wu owundu orung omba kunum ei eim pi-inerim mon.

<sup>49</sup> Pe eim kongun endi enjing wumb ei kepii topu, eim pupu kuni ni noł nok, wulu pang enjing, konu ele tuk pupu er mulum.

<sup>50</sup> Pe eim nge wu owundu ei orung omba erim kunum ei piinarpı, eim wu owundu omba ei kui er mulerim mon.

<sup>51</sup> Pe kongun wu mułang, eim nge wu owundu ei opu, eim kongun wu ei kepii kis tum. Topu, sipipi wumb ek keimi ninmin ba ele enmin keimi pinalim elmin wumb mulnjung konu ele tok kis enjing. Konu ele, wumb ei ke dinga nik, en enim gupu mong ni anmbil kongk kilip tok mułngii.”

## 25

### *Ambil Wenip Engki Nge Ek Ekin*

<sup>1</sup> “Kunum ele, Gos sinim tep er molum konu ei mił ambil wenip engki mulnjung. Ambil ombu en enim wu endi eim amb simba nge omba nik, en enim dup alam si mengk punjung. Sik puk, wu ei andlam ele wang, kan sipin omun nik punjung.

<sup>2</sup> Ba ambil angil orung en enim noman dinga pim. Nga ambil angil orung en enim noman pinerim.

<sup>3</sup> Pe ambil angil orung noman pinerim ombu, en enim dup alam mendpił si mengk tu wunjung; ba nga dup alam noł kopur tu wunenjing mon.

<sup>4</sup> Ba ambil angil orung noman pim ambil ombu, en enim dup alam sik, ming ele dup noł kulk sik ouni sipnjing.

<sup>5</sup> Ba amb simba erim wu ei, sikir onerim mon. Yi erang kin, ambil ombu or wang, or pingii pim.

<sup>6</sup> “Pe or pek mułangin, epin tuk mii memb, wumb wii tok onjung ni yi ninjing, ‘Amb simba wu ei onum. Puk, andlam ele puk, kan sik ongii,’ pa ninjing.

<sup>7</sup> Pe ambil ombu en enim angik, dup kalk er kun erik punjung.

<sup>8</sup> Ambil noman pinerim ambil ombu, ek nik ambil noman pim ambil ombu ngunjung. ‘Sin dup alam noł poru ninim, enim dup noł kopur sin ngei!’ a ninjing.

<sup>9</sup> Ba ambil noman pim ambil ombu, ek nik orung kindik yi ninjing, ‘Dup noł ei sin kindamin, nga enim kindngii ei kapli ermba min mon da. Enim kapli puk top ngii ele konj top erngii,’ ninjing.

<sup>10</sup> Yi nengin kin, noman pinerim ambil ombu dup alam noł top ermin ni pangin, amb simba erim wu ei mandi tor om. Wang, wu omba nik kui er mulnjung ei ni ambil en enim er kun er mulnjung ei ok, wu amb simba erim ele tuk punjung. Puk, kuni owundu er sim, ei ouni molk kuni nunjung. Nga ngii ondu pim.

<sup>11</sup> “Ekii se, ambil eipi noman pinerim kombur onjung. Ok yi ninjing, ‘Owundu, wu owundu! Nim ngii ondu aki to!’ ninjing.

<sup>12</sup> Ba wu owundu ek nipi orung kindpi yi nim, 'Enim na kin puł mendpił keimi pinalim mon!' pa nim.

<sup>13</sup> Oł yi mił tonu omba ei piik kin, enim kui er mułngii! Kunum endi eim omba ei, tinga omba min, emii peng omba ei, enim pii poł tunanmin mon."

*Kongun Wu Tekliki Ek Ekin  
(Luk 19:11-27)*

<sup>14</sup> "Nga ek endi yi ku, Gos wumb tep er molum konu yi mił. Wu owundu endi eim konu eipi endi ba ni piipi, eim nge kongun wu wei neng, wangin, eim ku nin epi mok topu eim nge kongun wu ombu ngang, kongun erngii nipi ngum.

<sup>15</sup> Eim nge kongun wu ombu oł erik, kongun dinga erik elmin mił piipi nim kin, eim nge ku ei mok topu erim. Kongun wu endi ku 5,000 ngum, nga kongun wu endi ku 2,000 ngum, nga kongun wu endi ku 1,000 ngopu yi erim. Er pendpi, eim konu eipi endi pum.

<sup>16</sup> Pang, kongun wu endi eim ku 5,000 ngum kongun wu ni, eim sikir kongun top elim endi erpi pupu, ku 5,000 ngum ku, ei sipi nga ku 5,000 orung tuk sipi kindpi se molum.

<sup>17</sup> Pe nga kongun wu endi eim ku 2,000 sim wu, ei eim kongun top elim er pupu, ku 2,000 nga endi sipi tuk kind sepi molum ku.

<sup>18</sup> Ba kongun wu endi ku 1,000 sirim wu, ei eim sipipi ku ni, tukpu sipi mei ele mandring kind pendpi, wu owundu ngum mił ei mendpił pengli nipi pendim.

<sup>19</sup> "Wu owundu ei eim kumb ok purum, nga andpi orung om. Kunum ei opu, eim nge kongun wu ombu wii topu tuk sipi, eim ku ngum ek ei nipi piipi ermbii nipi wii tum.

<sup>20</sup> Tang, wu endi eim ku 5,000 ngurum wu ni om. Opu yi nim, 'Wu owundu, nim na kin ku 5,000 ngun ni, na top erip ku 5,000 orung sip, tuk kind pendpi mol,' pa nim.

<sup>21</sup> Wu owundu eim ek ei piipi yi nim, 'Nim kongun wu ka wii! Ninim kongun tep ka er molun ei, epi kembis tep ka molun ei, akip nim kindamb, na epi owundu tep er mulnjii. Pe nim okun, na noman ka ei silip mok to sipił er mulmbuł,' pa nim.

<sup>22</sup> Nga wu kongun endi eim ku 2,000 ngurum wu, ei opu yi nim, 'Wu owundu, nim na ku 2,000 ngun ni, na kongun top erip er pup ku 2,000 endi se tuk kindip sinj sałim,' pa nim.

<sup>23</sup> Eim nge wu owundu ni ek nipi eim ngum, 'Nim kongun wu ka! Nim wu ka, nim oł ka wii en. Erkin, ninim kongun tep ka en,' pa nim. Nipi yi nim, 'Nim kongun kembis ei tep ka molkun ei, akip na nim epi pei tep enjii. Nim okun, na noman ka ei silip mok to sipił er mulmbuł,' pa nim.

<sup>24</sup> Pe nga wu endi ku 1,000 sim wu ni, opu yi nim, 'Wu owundu, nim elin oł ei na piil. Nim ek dinga nikin elin ei na piip, nga nim wumb kuni epi tał pendkin pukun si notun, nga konu epi endi kuni emb kindiłmin ei pukun, kuni wiis ei si notun elin na kanil.

<sup>25</sup> Kanip yi mił piinj. Piip, mund mong erip ni ku 1,000 ngun ei, koi er pendinj pałim ei, epi nim nge ninim si!' a nim.

<sup>26</sup> Ba eim nge wu owundu ei ek dinga nipi wu ei kin ek ngum. Ngopu yi nim, 'Nim kongun wu kis, nim kongun enjii kis erang kor molun wu. Nim keimi na kanilin, na pup, wu kuni epi ei sip, nga pup, wu kuni wiis emb eipi kindiłmin ei sip tangip ele si!'

<sup>27</sup> Nim nga na ku ei sipkin, ku beng ngii ele kindnjii. Nimbil erang en? Yi mił er eran kin, nam orung ombii kunum ele, nam nge ku ei sip, nga ku kopur pendip simbii.'

<sup>28</sup> Pe wu owundu ni ek yi nim, 'Enim wu ei ku 1,000 ei sik, wu endi ku 10,000 se molum wu ei, ku 1,000 ei sik ngei!' nim.

<sup>29</sup> Nimbil erang wumb en enim epi pei sek molmun wumb ei, na epi pei ni noman ka wii nga sip ngumbii. Ba nga wumb endi epi pei ni noman ka ei sepi mulermba wumb ei, eim epi ni noman aninga kopur simba epi ei, nga na sip orung simbii; eim wii mulmba,' pa nim.

<sup>30</sup> Pe enim molk, kongun wu kis ei sip, olkup tok torung emii enim ele kindei! Kindangan, konu ele molk ngenj kumbii sik, en enim gupu mong kongk, ke nik, kunum kunum kaimb er mułngii,' " pa nim.

*Gos Epin Kindang Opu Wu Kingam Eim Wumb Pei Mok Tumba*

<sup>31</sup> "Ekii se, Gos kindang mani wu telim ei, omba kunum ei eim embe owundu seng kin, enjel kin ouni ongii. Kunum ei, Gos eim nge kinj pel tilang ka wii ermba konu ele mulmba.

<sup>32</sup> Kunum ei, wu amb pei ok, eim mulmba konu ele kulou tungii. Mułangin kin, eim wumb mok topu, wumb sipi, tilap tał ermba. Ei yi mił, wu endi eim kung siipsiip sipi eipi kindpi, nga kung meme sipi eipi kindpi, elim mił Gos kindim wu Kraisi yi ermba.

<sup>33</sup> Ei eim kung siipsiip sipi, eim angil tundung mondpu, nga kung meme sipi angil taring mondłum, ei mił yi ku ermba.

<sup>34</sup> Nga king owundu eim molpu yi nimba, 'Enim na angil tundung molmun wumb ei, Gos enim kin noman ka ngopu erim wumb ei, Gos sinim tep er molum konu ei enim nge Gos konu am kumb ok eririm konu ele, nirik wei!' a nimba.

<sup>35</sup> 'Nimbil erang ok na kuni tum kunum ei, enim na kuni ngolmun, nga na noł numbii nił ei, enim na noł ngolmun. Nga

na konu eipi wu ei, enim na enim ngii konu sipilmin.

<sup>36</sup> Na alap pei sineririm kunum ei, enim na alap ngolmun. Na ening pakilim kunum ei, enim na paki tok, kan kun er si molulmun, nga kan ngii pei kunum ei, enim ok na kanik elmin, a nimba.

<sup>37</sup> Nga wumb ol kun ka elmin wumb ei ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, sin nim kunum nenj nim kuni mulun, sin nim kuni ngunjpun? Pe nga kunum nenj nim nol numbii nen, sin nol tu wupun nim ngunjpun?

<sup>38</sup> Kunum nenj nim wumb eipi konu mulun, sin nim sipin sin ngii konu sipinjin? Nga kunum nenj nim alap pei sinerang, sin alap nim ngunjpun?

<sup>39</sup> Kunum nenj nim ening tang pen sin nim er ka er paki tupun, nga kan ngii pen sin opun kanpin enjpin ei, kunum nenj enjpin?

<sup>40</sup> Pe king owundu ek nipi orung kindipi yi nimba, 'Na enim kin ek keimi nind. Enim epi endi na nge angnan nol kin endi enjing ei, na kin enjing ku.'

<sup>41</sup> "King owundu eim ek ei nipi poru nipi, nga wumb angil tundung mulnjung wumb ei kin ek yi nimba, 'Enim am pungii wumb, enim am si kindik, dup konu pungii ei poru ninermba mon. Pe dup ei, na Ernan er sim konu ele Seisen kin eim enjel ei poru dup konu ele kunum kunum mulngii,' pa nimba.

<sup>42</sup> Nimbil erang ok na kuni muls kunum ei, enim na kuni ngunerik mon. Nga na nol numbii nil ba enim na nol ngonalmun mon ku.

<sup>43</sup> Na wu konu eipi wu mult ba enim na sik, enim ngii konu sipnerik. Nga alap pei sinerim kunum ei, enim na alap na ngunerik mon. Nga na ening peng, kan ngii pep muls kunum ei, enim na ok kinarik na paki tunenjing mon.'

<sup>44</sup> Yi mil neng kin, wumb ombu ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, kunum nenj nim kuni tang mulun, sin nim kanpin kuni ngunenjpun? Nga kunum nenj nim nol nuwa erang mulun, sin nim nol ngunenjpun, nga nim alap pei sinerang, sin alap ngunenjpun, nga nim ening peng, kan ngii ei, sin kunum nenj sin opun kinenjpin?'

<sup>45</sup> Wumb ek yi nengin, owundu eim ek nipi orung kindipi yi nim, 'Ba na ek keimi nip enim ngond. Pe enim kunum endi na engnan nol paki tok enenjing kin, nga enim na kin paki tok enanmin mon ku,' pa yi nimba.

<sup>46</sup> Pe, wumb tilap ei enim kumep kis singii ei, kunum kunum ngenj kumbii sik, dup konu kis mulngii. Ba wu ol kun ka elmin wumb ei, en enim Jiisas Owundu kin kunum kunum konj mulngii."

## 26

*Peng Pim Wumb Jiisas To Kundmin Ninjing*

(Mak 14:1-2, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

<sup>1</sup> Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi pendpi, kunum ele eim ek eim nge er se endim wu ombu ngum.

<sup>2</sup> "Enim piinmin! Kunum tal mendpil Gos Esrel wumb paki tum kunum ei 'Pasopa' kuni owundu nolmun kunum; nilmin, ei tonu wang kunum ele, Gos tonu epin konu ele mani kindang opu ya mei ele wu kingam telim mulun ei, wumb sik, ond peri ele to kundngii," pa nim.

<sup>3</sup> Kunum ele, eim kulmal kalilmin wumb ni wumb noman pim wumb pei, en enim kulou tunjung. Ei wu Kaiyapas eim kulmal kalilim wu owundu eim ngii ele kulou tunjung.

<sup>4</sup> Tok, "Sin nipe ol mil erpin Jiisas ambil gii nipin, sipin koi erpin tumun?"

<sup>5</sup> Ba en enim nik yi ninjing, "Sinim kor kunum kuni owundu numun kunum ei yi enermin, wu amb sinim kin opu erngii," ninjing.

*Amb Endi Jiisas Peng Ele Kopung Mur Ka Wii Bein Tum*

(Mak 14:3-9, Jon 12:1-8)

<sup>6</sup> Jiisas eim Besanii konu kinj num wu Saimon ngii konu ele mulun.

<sup>7</sup> Pe amb endi om. Opu, eim nol mil kopung ku ming mil epi endi ku owundu mendpil pulum nol mil, kopung mur ka tolum ni sipipi, Jiisas konu pei ele kuni nopu mulun konu, peng ele bein tum.

<sup>8</sup> Jiisas nge ekii silmin wumb ol ei kanik, en enim popul sik, ek yi kii sinjing. "Nimbil erang nol mil kopung ei mur ka wii ku owundu pulum ei wii kindim?"

<sup>9</sup> Pe sinim kopung ka wii ei nge simin ni piilamin kin, kopung ei ku owundu sipin ei, wumb kurpu epi sinerang wii molmun wumb ei ngolmun."

<sup>10</sup> Jiisas en enim ninjing ek ei eim piipi, eim ek nipi wu ombu ngum, "Nimbil erang enim amb ek embin nik ngonmun? Amb ei eim ol ka wii na kin erim," pa yi nim.

<sup>11</sup> "Kunum kunum wumb epi sinakilim wumb enim kin ouni molmun. Ba na enim kin kunum kunum mula mon!

<sup>12</sup> Amb ei eim kopung ka wii ei na nengin ele kindim, ei eim erpi na tukpu ele mani kindmba nge erim," pa nim.

<sup>13</sup> "Na ek keimi nip enim ngond, konu orung orung ei Gos nge ek ka ei ba. Pang, wu amb ek ei piik, wumb en enim ol ei piingii. Piik, amb ei ol yi erim ni piingii," pa nim.

*Juras Eim Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngumbii, Nipi Ek Dinga Nim*  
(Mak 14:10-11, Luk 22:3-6)

14-15 Kunum ele kii silmin wu engki nga taʔ muljung wu ei endi embe, 'Juras Es-keriyas' nilmin, wu ei pupu kulmaʔ kaʔilim wumb owundu muljungu konu ele pupu nim. "Na Jiisas enim angil ele ngunʔ kin, enim nipe na ngungii?" Yi miʔ neng kin, en enim ku engki tekliki beltik tor kindik, eim ngunjung.

16 Kunum ele, Juras Jiisas sim kulmaʔ kaʔmin wumb angil ele kindimba nge, kurpu endim.

*Jiisas Eim Kin Ekii Sinjing Wu Ombu Kin Kuni Pasopa Nunjung*  
(Mak 14:12-21, Luk 22:7-14, 21-23, Jon 13:21-30)

17 Kunum kumna kuni owundu Esrel wumb bres, 'yiis' nilmin, epi ei kindnaʔmin, bres wii noʔmun kunum ei, tonu om. Jiisas eim nge ekii silmin wumb ok yi ninjing, "Sin konu jili nim kuni owundu ei yi ku Pasopa nilmin kuni ei, sin er kun er muʔamin nun-jii?"

18 Pe eim ek yi nim, "Enim konu owundu Jerusalem ele tuk pungii. Puk, wu endi kanik yi ningii, 'Sin ek emb to ngoʔum wu endi nge kuni numba ngii kan si ngui! Eim kunum mandi enim,' pa ningii. 'Na nge ekii sik kongun elmin wumb kin ouni kuni nungii ei Pasopa nilmin, kunum ei tonu wang nim ngii ele numun enmin,'" pa nim.

19 Pe Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb eim nim miʔ yi erik, kuni owundu Pasopa nungii nge er kun enjing.

20 Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb engki nga taʔ ouni kulou tok, kuni nungii enjing.

21 Molk kuni nok molk, Jiisas eim ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond, sinim ya moʔmun konu tuk ele, wu endi moʔum wu ei, na sipipi, opu orung wumb ongii kanpi ni ngumba," pa nim.

22 Pe ekii sik elmin wu ombu en enim noman embin piik, wu eipi eipi eim kii sik yi ninjing, "Owundu, ei na min mon?"

23 Ba Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Wu endi na kin ouni eim bres ele mani dis ele kindim wu ei, na sipi, opu orung wumb ngumba.

24 Gos kindim wu kingam na kulmbii pa ni Gos nge ek ka mer mon ele yi ni paʔim miʔ ermbii. Ba wu endi eim na sipipi, opu orung wumb ele kanpi nipi ngum wu ei, Gos eim kin kumep kis wii ei eim kin ngumba. Pe mam eim mengnenelang kin ei ka wii piʔang."

25 Yi neng, Juras wu eim sipipi ni peni ele kindimba wu ei ek yi nim, "Ek mon

toʔum wu, ei na min?" Jiisas ek nipi yi nim, "Ninim ek nin wu ei mendpiʔ."

*Jiisas Eim Ngerj Miʔ Bres Noʔ Wain Ei Eim Nge Ekii Silmin Wumb Ngum*  
(Mak 14:22-26, Luk 22:15-20, 1 Korin 11:23-25)

26 Kunum ele en enim kuni nok molk, Jiisas eim bres sipi, Gos kin noman ka ngopu, prei erpi bres engin topu, eim nge ekii silmin wumb wu ombu ngum. Ngopu ek yi nim, "Enim sik bres, ei na nge ngenj miʔ mei!"

27 Nga sipi ond mong noʔ wain ming kap ei sipi, Gos kin noman ka ek ni ngopu prei erpi noʔ wain ni ngum. Ngopu, yi nim, "Enim noʔ wain ei pei nei!" pa nim.

28 Nipi yi nim, "Noʔ wain ming ei, na nge miyem miʔ enim nunjung. Na miyem ei nge andan topu, Gos ek dinga nipi pendim ei dinga keimi paʔim, nga na miyem bein top, wumb oʔ kis enjing ei, kil ngumbii ku.

29 Na ek keimi nip enim ngond; pe nga ekii se ei na noʔ wain endi nga nunerbii moʔ pup ekii se Erinjpin Gos sinim tep er molum konu ei, sinim ende moʔmun kunum ei, noʔ wain konj numbii," pa nim.

30 En enim golang konj endi nik poru nik, anda puk, tonu komung Olip ele punjung.

*Jiisas Ek Yi Nim, "Piisa Nim Na Bul Ngunjii."*  
(Mak 14:27-31, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

31 Jiisas ek nipi eim ekii sik elmin wumb wu ngopu yi nim, "Akip emii pimba kunum ei, enim na kin pii gii dinga pei pinermba ba aning kopur pimba. Nga na si kindik konu eipi eipi pungii. Nimbiʔ erang Gos ek yi ninim, 'Na kung siipsiip tep wu to kundamb, kung siipsiip ei konu eipi eipi pungii,' ninim.

32 Ba nga na angip konj tonu pup, ok Galilii konu ele kumb se tor pamb, enim ekii se ongii," Jiisas eim yi nim.

33 Piisa eim Jiisas kin ek nipi yi nim, "Nim kin ekii silmin wu ombu, en enim pii gii ei wakin tungii; ba na nim kin pii gii nind ei, wakin tunerbii mon!" pa nim.

34 Jiisas ek nipi Piisa ngopu yi nim, "Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ele, kei kultu wii tunerang kin, nim kunum tekliki ek yi ninjii, 'Na wu ei na kan poʔ tunaʔ,' pa yi ninjii."

35 Piisa ek nga nipi yi nim, "Na nim kin ouni kulmbii; ba nim na kan poʔ tunaʔ, yi ninerbii mon!" Nga eim nge ekii sik elmin wu pei ek yi minj nik punjung.

*Gesemania Konu Ele, Jiisas Gos Kin Eim Prei Erpi Ngum*  
(Mak 14:32-42, Luk 22:39-46)

<sup>36</sup> Pe Jiisas kin ekii sik elmin wumb konu endi orung punjung, konu ei embe Gese-manii, nilmin. Konu ele pu molk, Jiisas eim ek nipi eim wu ombu ngum, "Enim ya ele mulei! Na orung pupu, prei ermbii," nipi pum.

<sup>37</sup> Pupu, Piisa sipi, nga Sependii kingam tał kin ouni punjung. Puk, eim noman tuk ele endi mił erpi, eim noman embin piim. Piipi kin, eim pii kis piim.

<sup>38</sup> Piipi, ek nipi wu kei ngopu yi nim, "Na noman embin tang, ei owundu erang kułmbii peng piind. Enim ya ele molk, na kin ouni tep er mułngii," pa nim.

<sup>39</sup> Nipi, aninga kopur andpi pupu, eim kumb sipi, mei ele kindpi Erinjpin Gos kin prei erim. Erpi, ek dinga nipi yi nim, "Na Ernan, ol embin tui ei nim kapli orung sinjii. Nim na nge noman ele kapli ekii sinenjii ei mon; ba ninim noman ele piinjii mił ei, nim erii," pa yi nim.

<sup>40</sup> Jiisas eim orung pupu, eim ekii sik elmin wumb ei kenim ni or pengin kin opu to konj kindim. Kindpi kin, eim ek nipi Piisa ngopu yi nim, "Nimbił erang enim wu tekliki kei na kin akip eni endeim ei mendpił na kin tep er mulałmin mon?"

<sup>41</sup> Enim tep ka er mułngii ni prei er mułangin, mon pim kin Seisen nge epi ei enim kin sikir tor omba. Enim noman tuk ele dinga sałim ba; nga ngenj ol ei dinga pinalim mon," pa nim.

<sup>42</sup> Kunum nga endi eim orung pupu, prei erpi ek dinga nim, "Na Ernan, ya ol embin tui ngenj kumbii ei, na si kindmbii ni piind; ba nim na noman ele ekii sinerii! Ninim nge noman ol minj erii!" pa yi nim.

<sup>43</sup> Jiisas eim nga opu kenim ni ekii se elmin wu ombu or pek mulnjung. Mułangin, wu ombu en enim ningil or peng mulnjung.

<sup>44</sup> Nga wu ombu si kindpi pupu, prei erim. Ei kunum tekliki mił yi erim. Prei erim ei eim ok prei erim mił nga yi erim.

<sup>45</sup> Ekii se eim opu, eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi, to konj kindpi, ek yi mił nim. "Enim nga or pek kor mołmun min? Pe mendpił kunum tonu om wu endi opu, Gos kindang wu kingam mołmun wu ei sipi, ol kis elmin wumb angil ele pendngii nge ongii enmin.

<sup>46</sup> Enim angk, mułangin sinim pamin! Wu endi na opu orung wumb kin ngumba, eim pe mandi onum."

*Juras Opu Jiisas Sipi, Wumb To Kundngii Nipi Ngum*

<sup>47</sup> Jiisas eim ek nipi mułang, Juras wu ei Jiisas nge ekii sik elmin wu engki nga tał, wu tuk mołmun wu, endi om. Om konu wumb tilap owundu endi ouni onjung. Onjung wumb ei tui kileng epi ni, kepui

owundu mułum epi sik si mengk onjung ei wumb kułmał kalilmin wu ni, Jura men ngii noman pim wu ombu wumb ei kindnjing.

<sup>48</sup> Juras wu ei opu orung wumb ngum wu Jiisas kan sipi ninj kin pupu ngunj kangilpi yi enj kin, ei "Enim noman peng onmun wu ei ermbii," pa nim. "Nga enim ok kin eim ambil gii nik sipngii," pa nim.

<sup>49</sup> Pe Juras eim opu Jiisas mułum konu mendpił kun opu yi nirim, "Ek emb tołum wu, nim kapli mołmun min?" Nipi kin, Jiisas mułum konu ele eim ngunj kangilim.

<sup>50</sup> Pe Jiisas ek nipi yi nirim, "Wu puł, nim enjii on ol ei sikir enjii!" Wumb pei sikir ok eim ambil gii ninjing.

<sup>51</sup> Wu endi Jiisas kin mandi mułum wu ni angil mani kindpi, tui kepui endi sipi kułmał kalilim owundu nge kongun wu onjung wu ei endi tang kom kilip topu mani pum.

<sup>52</sup> Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Nim tui kepui ei orung kind pim konu pend. Nimbił erang wumb pei tui ele opu ermin ni erangin wumb pei tui mond kułngii.

<sup>53</sup> Pe nim piinan. Na Ernan wii tamb eim nge enjel pei, na paki tok kindang ongii, ei opu tilap engki nga taltal ei to mani kindmba mił," pa nim.

<sup>54</sup> Ba na yi mił eramb kin, Gos nge ek ok ele palim ele nge na kułmbii nge nind ei, ek pułe keimi tonu onermba mon!" pa nim.

<sup>55</sup> Pe kunum ele Jiisas eim ek nipi, wumb tilap onjung wumb ei ngopu yi nim, "Eim tui ni dolu epi ambilk tu wunmun na sik ei waning wu endi mił ambil gii ningii enmin min? Kunum kunum na Jura men ngii owundu ele mołup ek nip wu amb ngop er muls ba enim na ambil gii ninenjing mon!

<sup>56</sup> Ba kumb ok Gos ol ekii se ermba ei piik nilmin wumb ombu ek mon ok pulk ek ei keimi tonu om. Ei yi mił epi pei tonu om." Pe Jiisas nge ekii sik elmin wumb pei eim si kindik sikir punjung.

*Juras Jiisas Sipi Opu Orung Wumb Onjung Konu Ngum*

(Mak 14:53-65, Luk 22:54-55,63-71, Jon 18:13,14,19-24)

<sup>57</sup> Wumb ok Jiisas ambil gii nik sipik, kułmał kalilim wu owundu Kaiyapis eim ngii ele sipnjing. Pe lo ek poltmun wumb ni peng pim wumb pei kułou tok mulnjung.

<sup>58</sup> Piisa Jiisas sipnjing konu ekii se pum; ba eim turii mił yi pum. Eim pupu kułmał kalilim wu ei ngii kung gui ele nirik pum. Pupu, opu wu mulnjung konu ouni mulnjung. Pe Piisa eim epi nipe erngii nipi kan mułum.

<sup>59</sup> Nga kułmał kalilim wu owundu ni kaunsil wumb pei ek piik kun pinalim ek kend wu ni ek nipi nik Jiisas to kundngii ek ei wu kombur kan simin ninjing.

<sup>60-61</sup> Pe wumb pei ok ek kend tok yi ninjing. Ba eim to kundngii ek endi kan sinenjing mon. Nga ekii se wu taʔ okuʔ. Ek yi ninjingiʔ, “Wu ei, ‘Gos men ngii owundu ei er kis mondpu, nga kunum tekliki mendpiʔ tekmbii,’ nim,” pa yi ninjingiʔ.

<sup>62</sup> Nga kulmaʔ kaʔiim wu owundu angpi ei ek nipi Jiisas ngum, “Nim ek endi ni orung kindnenjii min? Nipe ek wumb ek ei nik nim kin ngonmun?” a nim.

<sup>63</sup> Ba Jiisas eim ek endi ninerim. Nga kulmaʔ kaʔiim wu owundu ni ek nipi ngum, “Na nim kin nip kii simbii end ei Gos Owundu nge embe ele ni kunum kunum konj molum ei nge nimbii end. Ei nim ek nikin sin ngan piimin. Nim Gos kindim wu Kraiss Gos nge kingam min mon?” pa nim.

<sup>64</sup> Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Nim ek nin miʔ ei poru ninim. Ba na enim kanip nind. Ekii se kunum nga Gos kindang opu mei ele wu kingam wu ei na keningii ni Gos dinga owundu angii tundung ele moʔup, na Gos nge epin kupu ele pei peng mani ombii,” pa nim.

<sup>65-66</sup> Jiisas ek yi miʔ neng kin, kulmaʔ kaʔiim wu owundu ni popuʔ sipi eim konduk ei to piltan to kembis erim. Erpi ek yi nim, “Gos kin ek buʔ morung ninim. Sin eim kin ek nga piinnermin. Ek kis ei enim wumb pei piik poru ninmin. Enim er piinnermin miʔ nenj?” a nim. Wu num ombu eim ek dinga nik orung kindik yi ninjing, “Eim oʔ kis endi erim, kumep kis sipi eim kulmba,” ninjing.

<sup>67-68</sup> Pe enim Jiisas kumb ele jipambiʔ tok, eim tunjung. Wumb ombu en enim angii kin se andik eim tunjung. Tok ek yi ninjing, “Nim ek nikin oʔ ekii se tonu omba nge ek niʔin eʔin wu ni pe nim nii kepui tonum?” a ninjing.

*Piisa Ek Yi Nim, “Na Jiisas Kinal!”*

(Mak 14:66-72, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27)

<sup>69</sup> Piisa eim torung moʔpu, eim ngii ele kung gui tukrung muʔum. Kunum ele pe kongun amb endi opu yi nim, “Nim wu ei Jiisas Galilii konu ele wu ni moʔun,” pa nim.

<sup>70</sup> Ba Piisa ek nipi wumb pei ngopu yi nim, “Nim ek nin ek ei na pii kun enand mon,” pa nim.

<sup>71</sup> Pe nga eim anda pupu ngii tak tor kindiimin ele mulum. Nga amb endi opu ek nipi wumb muljung ei kanpi nim, “Wu ei Jiisas kin ouni Nasares konu ele muljunguʔ kenj wu,” pa nim.

<sup>72</sup> Piisa nga ek dinga nipi tonu kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpiʔ nind, na wu ei na kinal,” pa nim.

<sup>73</sup> Ekii se wumb molk nga wu kombur ok ek nik yi ninjing, “Keimi, nim tilap wu ei

nge ek ninim ei miʔ ku nim ek ende nin ei sin piipin ninmin,” pa ninjing.

<sup>74</sup> Nga Piisa eim ek dinga mendpiʔ nipi yi nim, “Na ek keimi mendpiʔ ninenj kin Gos na to kundmba. Na wu ei kinal mon,” nim. Nipi poru neng, kei kultu wii tum.

<sup>75</sup> Pe Piisa moʔpu piim ni Jiisas eim kanpi nirim ek ei piim. Ek yi nirim, “Kei kultu wii tunerang, na nge embe kunum tekliki yi miʔ ninjii ei, ‘Nim na piinan.’” Pe Piisa anda pupu ke dinga nim.

## 27

*Pailos Muʔum Konu Jiisas Sipnjing*  
(Mak 15:1, Luk 23:1-2, Jon 18:28-32)

<sup>1</sup> Konu tingang, kulmaʔ kaʔiim wumb ni wu peng pim wu pei Esrel wumb kin ek nik piik Jiisas to kundngii ek endi ninim ninjing.

<sup>2</sup> Jiisas eim kan tok sipik, Pailos Rom gapman owundu endi muʔum konu sipik ngunjung.

*Juras Kulum Poru Nim*  
(Aposel 1:18-19)

<sup>3</sup> Pe Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngum wu ei, eim kenim ni Jiisas kos erik kin, oʔ embin tuʔi ngangin, Juras kanpi kin, eim noman ak topu kin, ku engki tekliki se mengpi, orung tu wupu kin kulmaʔ kaʔiim wumb ni peng pim wumb muljung konu sipi ngumbii ni tu wum.

<sup>4</sup> Pe eim ek yi nim, “Na oʔ kis enj. Na wu ei mong endi sinerim ei ni to kindinj. Pe eim to kundngii enmin,” pa nim. Ba wu ombu en enim ek yi ninjing, “Ei sin epi mon ei, ninim nge epi,” pa yi ninjing.

<sup>5</sup> Pe Juras ni wu ei eim ku ni olkup topu men ngii owundu ele tuk kindim. Kindpi, eim pupu kan to kulmbii ni pupu, kulum.

<sup>6</sup> Ba kulmaʔ kaʔiim wu Owundu ombu ku ei sik kin ek yi miʔ ninjing, “Wu endi to kundmun nipin ku ngunjpun ku ei nga ya sinim kin orung ngonmun, ei men ngii ele nirik sipnermin. Nimbii erang ku ei miyem ku.”

<sup>7</sup> Wumb ombu en enim ek endi ni piinjing, Piik yi ninjing, “Ku ei sipipin mei endi wumb niimin mei ele, ‘Wu endi mei ming sin elim,’ mei ei top enjing. Konu turii, wumb ei tukpu ele simba.”

<sup>8</sup> Yi ninjing konu ei embe sik wumb yi niimin, “Mei ei miyem mei,” nik konu ei pe salim ku.

<sup>9-10</sup> Kumb ok Gos eim ek endi ni tor kindiim wu Jeremaiya gupu ele neng kin oʔ ekii se tonu omba ei piip nirim miʔ keimi tonu om. Eim ek yi miʔ nirim,

“Esrel wumb ku 30 ei, Jiisas top nik enjing miʔ ku ei wu endi mei ming sin elim mei ei top er sinjing. Ei Owundu

nirim mił yi mił keimi tonu om poru nim.”

*Pailos Jiisas Kanpi Kii Sim*

(Mak 15:2-5, Luk 23:3-5, Jon 18:33-38)

<sup>11</sup> Jiisas sipik Rom gapman owundu Pailos mułum konu kumb ele endindnjing. Pe Pailos ei ek nipi eim kii sim. “Nim Jura wumb king mołun min?” Jiisas ek yi nim, “Ei ninim ek yi nim.”

<sup>12</sup> Ba kułmał kałilmin wu ni peng pim wu ombu kin ek endi nik Jiisas kin ngunjung ni eim ek endi nipi orung kindpi ngunerim.

<sup>13</sup> Pe Pailos ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim kos erngii wumb ek pei ninmin ei nim piinan min?”

<sup>14</sup> Ba Jiisas eim ek endi nipi orung kind ngunerim mon. Yi erang kin Pailos eim puku sipi nimbil erang enim ni piim.

*Pailos Yi Nim, “Jiisas Ond Peri Ele Tei!”*

(Mak 15:6-15, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

<sup>15</sup> Nga kuni owundu ‘Pasopa’ nilmin kunum ele, kan ngii pałilmin wumb ei kung ngii endeim endeim ni gapman wu owundu ei kan wu tor kindpi elim ei wumb pei en enim wu ei omba nengin Pailos tor kindilim.

<sup>16</sup> Pe kunum ei, wu kis wii endi kan ngii pirim, wu ei embe ‘Barapas,’ nilmin.

<sup>17</sup> Wumb kułou tok mułangin kin, Pailos ek nipi wumb kii sirim, “Na wu nii endi enim kin tor kindmbii? Pe na Barapas kindmbii min? Jiisas Kraiss ninmin ei kindmbii?”

<sup>18</sup> Pailos eim piim, wumb pei Jiisas embe to mani kindmin ni piinmin sin sinim embe to tonu ba ni piik, tu wuk kos ele tu wunjung ni piim.

<sup>19</sup> Pailos eim kos piipi ek nipi kun elim konu ele mułang, eim nge ambim ei ek nipi kindpi yi nim: “Nim wu oł kun ka wii ei oł kis endi enerim wu ei kin oł endi enerii! Na akip epin or kumb wu ei kin er kanip noman embin tang moł,” pa nim.

<sup>20</sup> Ba kułmał kałilmin wumb ni peng pim wumb ei ok wu amb wii mulnjung ele ek dinga ngok yi ninjing. Enim Pailos kin kii sipi, “Barapas kindan wii pangli nik Jiisas to kundi ele nei!” pa yi ninjing.

<sup>21</sup> Ba gapman owundu ni ek yi nim, “Ya wu tał mołmbuł ei wu nii endi enim kin kindmbii?” Wumb pei molk yi ninjing, “Barapas wangli!” ninjing.

<sup>22</sup> Pailos ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na Jiisas kin nimbil oł ermbii Kraiss pa ninmin ei?” Wumb pei molk yi ninjing, “Ond peri ele tonu to kundii!” ninjing.

<sup>23</sup> Ba Pailos ek yi nim, “Nimbil erang wu ei eim oł kis nimbil oł endi erim?” Pe wumb wii dinga tok yi ninjing, “Tonu ond peri ele to kundii!” ninjing.

<sup>24</sup> Pailos eim yi piim, “Na ek nind ei kapli enanim, wumb ek pei nik dinga enmin ei opu tonu omba,” ni yi piim. Piipi, eim wumb pei mulnjung konu ningil ele eim angil was erpi yi nim, “Na wu ei kin oł kis endi erpi wu ei to kundngii ninand mon. Ei enim wumb pei en enim noman ele nimbil oł erngii, na mon.”

<sup>25</sup> Pe wu amb wumb pei ek ni orung kindik yi ninjing, “Ei sin oł kis enmin wumb ei nge sin kangil ni sin pe pułe sin sinim kin kumep kis tonu omba,” pa yi ninjing.

<sup>26</sup> Wumb yi nengin kin, Pailos Barapas tor kindang pum. Pe Jiisas eim opu wumb angil kindnjing, kepii tok ei sipik ond peri ele to kundngii nge sipnjing.

<sup>27</sup> Pe Pailos nge opu elmin wu ombu Jiisas sipik gapman ngii ele nirik sipik eim kin kułou tok mulnjung.

<sup>28</sup> Molk, eim konduk ei gulik kindik, king mił kon sakis kundii eipi endi kindnjing.

<sup>29</sup> Kindik, nga eim peng ele peng kon mondu mun nik kan jimbiltang ei nge kirang ombu engin to sik kin tonu eim peng ele mundnjung. Pendik dolu endi sipik eim angil tundung ele engindnjing. Nga en enim mandi ming gopsing pii poł molk eim kin se ek kulsik ek paki tok yi enjing. “Jura wumb wu king owundu nim kunum kunum kinan mołum wu,” pa ninjing.

<sup>30</sup> Nik, eim kumb ele jipambil tok, kepii sim ni sik eim peng ele kepii tok yi enjing.

<sup>31</sup> Eim kin se ek kulsik oł yi er poru nik, king mił konduk kundii eipi ni gulik tor sik, konduk eim nge orung kind pendnjing. Pendik eim sipik, ond peri ele ni tungii nge sipnjing.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung*

(Mak 15:21-32, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

<sup>32</sup> Pe andlam ele punjung ni Sairiini wu endi om wu ei embe Saimon. Wu om konu, “Ond peri ei ko wii!” Nengin, Jiisas ond peri ei wu ni ko wum.

<sup>33</sup> Puk konu endi tor punjung konu ei embe, ‘Golkasa’ nilmin, konu ele tor punjung. Konu ei wumb kanilmin ni, wumb peng embil ni kumb ningil ni yi mił seng kanik kin konu embe yi mił nilmin.

<sup>34</sup> Wumb noł wain endi ngunjung eim nopolu piim ni epi endi eim num ni kumbii erang piipi mon nim. Nimbil erang eim noł ei nopolu kulii mił kołpu peng kin eim ngenj kumbii simba pinerang kin mon nim.

<sup>35</sup> Pe Jiisas ond peri ele nil to pendik, eim nge konduk sik kin opu ond wumb ku kembis mił epi ei kinjmał erik kin wu nii endi eim konduk simba nik yi enjing.

<sup>36</sup> Pe opu ond wu ombu mani molk kin Jiisas kin tep er mulnjung.

<sup>37</sup> Ok mon endi to pendnjing konu ele Jiisas peng ele pim. Ei kos piinjing ek ei nge nik mon polk pendnjing, "Ei Jiisas, Jura wumb nge king."

<sup>38</sup> Jiisas pim konu orung orung ele wu tał opu erkił epi waning sikił epi elmbił wu tał ond peri ele to pendnjing. Wu endi Jiisas angil tundung pim. Endi angil taring orung pim.

<sup>39</sup> Wu amb ni wumb ok Jiisas kin ek buł morung nik peng ak tok orung enjing.

<sup>40</sup> Erik yi ninjing, "Nim men ngii owundu ei kis mułang nga kunum tekliki konj tekmbii nin wu; pe nim Gos kingam keimi pim kin, tonu ond peri ei si kindkin mani wan kinamin!" yi ninjing.

<sup>41-42</sup> Yi mił ku lo ek piłmin wumb ni peng pim wumb ni kulmał kalk elmin wumb pei molk eim kin ek buł ambilki yi ninjing. "Eim wumb epi kin paki tum; ba eim akip eim paki tunermba mon. Eim sin Esrel nge wumb king pim kin, kapli pe tonu ond peri ele si kindpi mani wang, sin eim kin pii gii ninim," pa ninjing.

<sup>43</sup> "Eim Gos kin pii gii nipi kin na Gos kingam moł ninim. Ei Gos eim kin noman ngum kin, akip eim paki tang kenmin," ninjing.

<sup>44</sup> Pe wu tał epi waning sikił elmbił wu tał ond peri ele to pendnjing wu tał Jiisas pim konu mandi pinjingił wu tał ek buł ambilkił ninjingił ku.

*Jiisas Eim Kulum Poru Nim*

(Mak 15:33-41, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

<sup>45</sup> Pe konu tinga eni kunum beli salim kunum ei emii pim. Pep, pang pang nga konu pou neng eni tekliki erim.

<sup>46</sup> Konu eni tekliki ermba erang, Jiisas eim wii dinga topu Jura nge wumb ek ele yi nim, "Eli eli lama sambasani?" Yi nim ei pułe yi, "Na Gos nim na nge Gos nim na nimbil erang si kindin?"

<sup>47</sup> Ba wu kombur mandi molk piinjing ni yi nim, "Neng kin, wu ombu molk mon, wu ei ek ni tor kindiłim wu Elainja wii tonum," pa yi ninjing.

<sup>48</sup> Pe sikir wu endi tuk mulnjung wu ni pupu omb ngenj nok sinjing ei sipi noł wain ele mani kindpi; kindang kin noł wain kopup tuk seng dolu endi sipi dolu topu sipi Jiisas ngamb noł ei numba ni sipim.

<sup>49</sup> Ba wu kombur molk yi ninjing, "A nim giyeng ni moł. Eim nimbil oł ermba ei kenmin, yi neng kin, Elainja opu eim paki tonum min ei kenmin," ninjing.

<sup>50</sup> Jiisas nga wii dinga tum. Pe eim nge noman tuk ele kindang pum.

<sup>51</sup> Kunum ele mendpił men ngii owundu ele alap owundu endi tuk Gos nge men ngii palting ele ondu ngo pendnjing konu

ele wumb tuk punałmin konu pendnjing alap ei tonu piltan topu mer mani tor pum. Pupu, alap opu tał mił yi erim. Erang kin, wumb Gos kin pungii nge aki tum. Topu, kunum ele, mendpił kon kopu owundu tang kin, kom ku owundu pim ni mani pupu purum.

<sup>52</sup> Nga mer mei ele wumb kulii tukpu tołmun konu ei ombułu aki topu wii seng kin Gos eim wumb pii gii ni molk, kulnjung wumb ombu angk tonu ok konj mulnjung.

<sup>53</sup> Nga en enim mer tukpu ele wakin to si kindik angk tonu ok kin ok Jiisas eim kolpu; nga angpi tonu opu konj mołpu, tonu konu owundu ka wii ele tuk peng wumb pei kenjing konu ele en enim tuk punjung.

<sup>54</sup> Opu elmin wumb tep elmin wu ni opu wu kombur kin mulnjung ni konu kopu topu oł kanim kanim erim ni kenjing ei Jiisas pim konu tep er mulnjung wu ombu en enim oł ei kanik tungu erik," yi ninjing. "A keimi wu, ei Gos nge kingam mołum," pa ninjing.

<sup>55</sup> Amb pei mulnjung amb ei Jiisas ek ekii siłmin amb ombu Galilii konu si kindik eim kin ouni tu wunjung ok eim paki tunjung; ok konu turii mił angk kenjing.

<sup>56</sup> Amb mulk konu tuk ele amb kombur mulk, amb ei endi Mariya Makandala kin Mariya endi Jeims angim kin Josep tał menginjngił kin, nga amb endi Sepndii nge kingam tał ei menginjngił kin mulnjung.

*Jiisas Ngenj Ei Sipik Ku Tukpu Ele Pendnjing*

(Mak 15:42-47, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

<sup>57</sup> Konu pou neng, wu endi om wu ei embe Josep, wu ei Jiisas nge ekii siłim wu, Aramasiya konu ele wu eim ku pei salilim wu.

<sup>58</sup> Josep eim opu, Pailos mułum konu kii sipi yi nim, "Jiisas ngenj ei na sipmbii min?" nipi kii sim. Seng kin, Pailos eim opu wumb ei neng, Jiisas ngenj ei tu wuk eim ngunjung.

<sup>59</sup> Pe Josep ni wu ei eim alap konj kuru endi sipi, Jiisas ngenj ele pandi tum.

<sup>60</sup> Pe Jiisas ngenj ei sipipi eim nge tukpu konj ele pendim. Eim tukpu ei tuk kom ku owundu ele wumb kombur sik, konu ele Jiisas tuk kind pendik, kom ku owundu endi sik peri ngok sipik pendik tukpu ele pendnjing. Pendik, en enim punjung.

<sup>61</sup> Mariya Makandala niłmin amb ei kin, Mariya niłmin amb endi kin ouni mulnjunguł. Amb tał tukpu peng ele mandi molkuł kankił mulnjunguł.

*Jiisas Tukpu To Pendnjing Ele Opu Wumb Tep Er Engnjing*

<sup>62</sup> Kupiiring nga kor kunum epi er kun almin kunum ei opu peng, kulmał kałiłmin



wu ni, lo ek ekii silmin wu ni pei puk Pailos ngii konu kulou tunjung.

<sup>63</sup> Tok, Pailos kanik yi ninjing, “Wu owundu, sin piinmin ei, wu ek konj mulpu ek kend wu ei, ‘Kunum tekliki mendpil tukpu ele angpi op tonu bii,’ ninim ninmin,” pa ninjing.

<sup>64</sup> Nga ek yi ninjing, “Nim ek yi ninjii, ‘Tukpu ele pandi dinga tok, tep ka er mulangin kin, kunum tekliki poru nimba. Mon peng kin, eim nge ekii sik elmin wu ok waning sipik wumb kanik nengin ninjing, ei eim ngenj tuk ele pinalim, eim angpi tonu opu konj pum.’ Ek ok ek ei op ekii seng, ekii se ek kend ei opu kumb ele ba palim.”

<sup>65</sup> Pailos ek nipi orung kindim, “Enim puk tep mulngii opu wu tilap endi singii. Sengin, puk tukpu ei pandi tok dinga wii er pendngii. Enim elmin mil erngii.”

<sup>66</sup> Yi neng, puk tukpu pandi dinga tunggi punjung. Puk, tukpu ele ol endi dinga enjing ei wumb tuk onerngii nik kin, tukpu ele to dangndik pendnjing. Nga opu wu kombur tukpu ele, “Tep er mulei!” nengin, tep er mulnjung ku.

## 28

### *Jiisas Nga Angpi Tonu Konj Pum*

(Mak 16:1-10, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

<sup>1</sup> Kor owundu kunum poru neng, kupiiring mandi ele amb Mariya Makandala seng kin, nga Mariya endi kin ouni okul, Jiisas tukpu ele kenmbil nikil onjungul.

<sup>2</sup> Pe sikir konu kopu owundu tum, Gos Owundu nge enjel tonu epin si kindpi mani om. Opu, ku ni ambil ak tang, ak topu orung pupu pim. Peng kin, tonu pel ele eim tonu mulum.

<sup>3</sup> Eim nge kumb ele kupu kuru mil tilang erim. Nga konduk ei kupu mil kuru mendpil pim.

<sup>4</sup> Opu wu ombu en enim mund mong erik, puku sik wumb kulii mil mendpil pek mulnjung.

<sup>5</sup> Ba enjel ek nipi amb tał ngopu yi nim, “Eliip mund mong enerel mon! Na piind eliip Jiisas kurkul onmbul ni piind. Wu ei ond peri ele to kundnjung.

<sup>6</sup> Eim ya konu ele mualim, eim angpi nga konj tonu pum. Eim ok ek nirim mil yi erim. Pe eliip okul eim pim konu ei keningil wel!” nim.

<sup>7</sup> Pe eliip amb tał sikir pukul, eim nge ekii silmin wu ombu mulnjung kankil kin, ek yi ninjingil, ‘Eim tukpu ele si kindpi, nga angpi konj tonu pum. Piinmin! Eim Galilii konu ek pupu mulmba punum, enim ekii se puk eim konu ele keningii,’ pe na ek nipi eliip ngunj,” pa nim.

<sup>8</sup> Amb tał el eliip mund mong erkil ka piikil sikir pukul tukpu si kindkil ei nge

ekii silmin wu mulnjung konu kankil yi ninjingil.

<sup>9</sup> Nikil pangil nga sikir Jiisas eim amb tał andlam ele kan sipi ek yi nim, ‘Eliip onmbul?’ Nga amb tał el eliip eim simb ele ambil gii nikil molkul ek ka nikil prei enjingil.

<sup>10</sup> Jiisas ek nipi amb tał ngopu yi nim, “Eliip mund mong enerel! Eliip pukul na engnan noł kan ningil. Nengil kin, puk Galilii konu ele puk mulangin kin, na konu ele wumb ei keningii,” yi nim.

### *Opu Elmin Wumb Ek Pol*

<sup>11</sup> Amb tał andlam ele tuk pukul opu wu ombu konu owundu ele puk kin kulmal kalilmin wumb mulnjung konu epi tonu om mil ek kanik onjung mil ninjing.

<sup>12</sup> Pe kulmal kalilmin wumb ei ni peng pim wu num ombu kulou tok molk ek nik, “Opu elmin wu ombu ku owundu ngumun,” pa yi ninjing.

<sup>13</sup> Nik, opu wu kanik ku owundu ngok ek yi ninjing, “Enim yi ningii, ‘Sin or pinjpin kunum ei eim nge ekii silmin wu ok eim ngenj ei waning sipnjing,’ yi ningii,” pa nik.

<sup>14</sup> “Nga gapman wu owundu ei eim ek endi nim kin, sin eim kin ek nemin, enim kin ek endi pinermba,” pa ninjing.

<sup>15</sup> Yi mil nengin kin, opu elmin wumb ku ei sik kin, ol ei nik mil endi ei enjing. Nga ek ei Jura wumb konu orung orung pei piik pangin, pe ek ei piinmin ku.

### *Jiisas Eim Kin Ekii Sik Wu Ombu Kin Tonu Om*

(Mak 16:14-18, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

<sup>16</sup> Eim nge ekii sik wu engki nga endeim ei puk Galilii komung konu punjung. Puk, ele punjung ei Jiisas ek nipi mil konu ele punjung.

<sup>17</sup> Puk, Jiisas kanik eim kin ek ka nik men tok erik; ba wu kombur noman tał er pim; “Ei Jiisas mendpil min wu eipi da?” ni piinjing?

<sup>18</sup> Jiisas eim wumb mandi opu ek dinga nipi eim wu ombu ngopu yi nirim, “Gos eim mei ele noman dinga ni tonu epin noman dinga ei pei na ngum.

<sup>19</sup> Enim ei piik, konu orung orung wumb pei kin puk, na ek ka enim kin ngok, wumb ei na kin pii gii ningii ei na nge wumb pei ekii sik mulngii. Wumb ei noł pingii ei, na Ernand embe ni na eim kingam embe ni Gos Gui Ka embe ele noł pendik dambiltik ende puk ngungii.

<sup>20</sup> Enim na ek nip ngond mil yi enim puk wumb kanik ek yi nik ngungii, enim piinmin ei na enim kin kunum kunum mol, ei mol pamb kunum poru nimba,” pa nim.

## Jiisas Nge Ek Ka Mak Pułum

*Wu Jon Wumb Noł Pendpi Ngołum Wu Gos Ek Ni Tor Kindim*

*(Masyu 3:1-12, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)*

<sup>1</sup> Ek ka ei nge Gos kingam Jiisas Kraiss nge ek ka tonu om.

<sup>2</sup> Wu endi embe Aisaiya, Gos ek ni tor kindim wu, ek kos ei nge ok yi mił pułum. Eim Gos ek ka nipi eim kingam kin ngum, “Na wu endi nim nge ek poł kindamb sipi nim. Ei nim andlam topu ba; yi mił ekii se wumb nim onjii ni piik mulngii.

<sup>3</sup> Wu endi wumb mulenjing konu ele wii dinga topu mołum. “Wu owundu eim omba enim. Enim noman tuk ele er kun erik mulngii!”

<sup>4</sup> Jon wumb noł pendpi ngołum, wu eim ele wumb mulenjing konu, eim Aisaiya kumb ok nirim mił tonu orum. Jon eim Gos ek ka endi nipi wumb ngum. Ngang kin, “Wumb noman ak tok pii gii nengin kin noł pendpi ngum. Ngang kin, Gos wumb ol kis ombu kil ngopu si kindimba.

<sup>5</sup> Pe Jura mei owundu wumb kin, Jerusalem konu tuk mulnjung wumb kin pei punjung. Puk, Jon mułum konu ele tuk punjung. Puk, Jon mułum konu ol kis ombu ni tor kindik ngunjung. Ngangin kin, wu Jon wumb noł pendpi ngum. Noł ei embe Joran.

<sup>6</sup> Pe Jon eim kon endi kindim, konduk ei, kung kamil ngenj elmin, kon ei kindim. Jon eim kan endi tuk kend ele, tuk sipi telim ku. Eim guimbu kin, piimi muł kin, nopu endim.

<sup>7</sup> Pe Jon ek nipi wumb ngum, “Wu num endi na ond konu ele ekii se omba wu ei, na dinga ei kapli si kindimba. Na wu ka mon, na mei ele wu mendpił. Na eim simb su kan ei kapli si kindimbii, ba eim wu num mołum,” pa nim.

<sup>8</sup> “Na enim noł mendpił pendpi ngond; ba wu endi ekii se omba wu ei eim, Gos Gui Ka ele noł pendpi enim ngumba,” pa nim.

*Jon Jiisas Noł Pendpi Ngum*

*(Masyu 3:13, Luk 3:21-22)*

<sup>9</sup> Kunum ei, Jiisas Galilii Nasres konu ele si kindpi om. Pe Jon Jiisas noł Joran ele noł pendpi ngum.

<sup>10</sup> Kunum ele Jiisas eim noł si kindpi, opu kenim ni, tonu kupu muł wuł al pum. Pang kin, Gos Gui Ka kei Kurmuł mił mani opu, Jiisas kin mułum.

<sup>11</sup> Pe Gos ek ka endi ei tonu muł ele tor opu yi nim, “Nim na kingam mendpił, na

nim noman pałim. Na noman ka wii nim kin ngond,” pa yi nim.

*Seisen Eim Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim*

*(Masyu 4:11, Luk 4:1-13)*

<sup>12</sup> Sikir Gos Gui Ka Jiisas sipi mei wumb mulenjing konu ele sipi kindim.

<sup>13</sup> Jiisas mułum kunum ei 40 pei mułum. Pe Seisen eim Jiisas ermba mił kenmbii ni erim. Erang kin, Jiisas eim kui, ka, kei, kung simbii nin, epi mulnjung konu ele mułum. Ba wumb mulenjing mon. Nga Gos enjel eim paki tunjung.

*Jiisas Eim Kongun Pułngun Mondpu Erim*

*(Masyu 4:12-22, Luk 4:14-15, 5:1-11)*

<sup>14</sup> Nga ekii se Jon kan ngii mułum, kunum ei Jiisas Galilii konu ele opu, Gos ek ka nipi ngum.

<sup>15</sup> Ngopu yi nim, “Gos kunum ele tonu omba nirim pe tonu onum. Gos sinim tep erpi omba enim. Enim noman tuk ak tok Gos ek ka pii gii ningii,” pa nim.

*Jiisas Wu Kapli Kapli Wii Tum*

*(Masyu 4:18-22)*

<sup>16</sup> Nga Jiisas noł gopu Galilii wer ele andpi mulum. Jiisas Saimon kin, angim Endru tel kenim. Wu tał noł gop ele omu kon polkuł mulnjunguł. Wu tał, omu kongun ele elmbil wu.

<sup>17</sup> Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Elip na ond konu ekii se we! Elip na ek ka nip ngamb, elip wu yi mił singił,” pa nipi ngum.

<sup>18</sup> Pe sikir, wu tał omu kon si kindkil, onjunguł. Okuł, Jiisas pum konu ele ekii se punjunguł. Pukuł, ekii se, eim ek piingil nge punjunguł.

<sup>19</sup> Nga Jiisas aninga kopur pupu kenim ni, wu Sependii nge kingam Jeims kin, angim Jon kin, alting noł kanu ele molkuł, omu kon er ka er mulnjunguł.

<sup>20</sup> Pe kunum mendpił, wu tał eim “Elip we!” nim. Neng kin, wu tał erinjingil, Sependii kin, kongun wu kin konu ele mond si kindkil, Jiisas pum konu ele, ekii se punjunguł.

*Wu Endi Gui Kis Mułum Ei, Jiisas Tor Si Kindim*

*(Luk 4:31-37)*

<sup>21</sup> Nga enim Kapaniyam konu ele punjung. Kunum ei kor kunum, Jiisas men ngii konu ele nirik pum. Pupu, Gos nge ek ka pułngun mondpu wumb nipi ngum.

<sup>22</sup> Nga wumb ei Jiisas ek nim piik puku sinjing. Nimbil erang, Jiisas Gos nge ek ka kengip tołmun wumb mił, nipi ngunerim mon; ba eim wu num endi noman dinga pim mił, yi nipi ngum.

<sup>23</sup> Nga kunum ei, wu endi men ngii ele tuk mułum wu ei gui kis tuk mułang kin, wii dinga tum.

<sup>24</sup> “Nim Nasares nge konu ele wu Jiisas nim sin kin nimbil' ol' enjii en? Nim okun sin to kis enjii on min? Na nim piind, nim Gos nge wu kun ka kindang on,” pa nim.

<sup>25</sup> Ba Jiisas gui kis ei ek dinga nipi ngum, “Nim ek tingnerii! Nim wu ei si kindkin pui!” nim.

<sup>26</sup> Pe gui kis ei wu ek ei to kindpi, wii dinga tum. Topu kin, wu ei topu si kindpi tor pum.

<sup>27</sup> Pe wu amb pei puku sik endnjing. Andik, wumb en enim ek nik, piik piik enjing. “Ei epi nipe? Ei ek konj endi nim, wu ei noman dinga palim. Nimbil' erang, eim ek nipi, gui kis ngang, gui kis eim ek piinjing?” pa ninjing.

<sup>28</sup> Jiisas yi mił erang, eim ek mei Galilii konu ele pei sikir pang, wumb piinjing.

*Jiisas Piisa Ambim Mam Er Ka Erim  
(Masyu 8:14-15, Luk 4:38-39)*

<sup>29</sup> Pe men ngii si kindik anda puk, wumb Saimon kin Endru kin ngii konu ele nirik punjung. Jeims kin Jon tel nirik punjungul ku.

<sup>30</sup> Pe Saimon ambim mam peł ele eim ening tang or pim. Wumb Jiisas kanik ninjing.

<sup>31</sup> Nengin kin, Jiisas pupu kin amb mam nge angil' ambłang, engim. Angpi, ening tum ei, ening poru nim. Pe amb mam eim kuni nungii ni kałpi er kun er mułum.

*Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim  
(Masyu 8:16-18, Luk 4:40-41)*

<sup>32</sup> Pou neng ele, eni mani ba erang, wumb pei ening pim wumb Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Wumb kombur gui kis pim, kopur ening pim wumb onjung ku.

<sup>33</sup> Konu owundu, wumb pei kułou tok, ok ngii ondu ele mandi ok mulnjung.

<sup>34</sup> Nga Jiisas eim wumb ening kanim kanim pim er ka erim. Pe eim gui kis kopur pei si kindim ku. Gui kis ombu, Jiisas eim piyangin kin, ek yi nim, “Gui kis enim ek ninerngii!” pa yi nim.

*Jiisas Galilii Mei Konu Ele Kongun Er Endim*

*(Luk 4:42-44)*

<sup>35</sup> Nga kupiiring okrii, Jiisas eim tor pupu, konu wumb mulenjing konu ele pum. Eim Gos kin prei er mułum.

<sup>36</sup> Nga Saimon kin angim noł Jiisas pum konu ele ekii sik punjung.

<sup>37</sup> Puk, kan sik kin, yi ninjing, “Wumb pei nim kuruk mołmun,” pa yi ninjing.

<sup>38</sup> Jiisas ek nipi wumb ngum, “Sinim mei konu eipi eipi endi pamin! Ya mandi na ek

nipi, wumb ngumbii palim ku. Ele nge, na okrii onj.”

<sup>39</sup> Pe Jiisas Galilii mei konu pei pupu endim. Jiisas men ngii konu nirik pupu, Gos ek ka wumb nipi ngum. Eim wumb gui kis pei top tor kindim.

*Jiisas Wu Endi Kinj Num Er Ka Erim  
(Masyu 8:1-4, Luk 5:12-16)*

<sup>40</sup> Nga kinj num wu endi opu, eim gopsing pii poł mołpu, Jiisas kanpi, ke nim, “Nim noman pim kin, kapli na er ka enjii,” pa nim.

<sup>41</sup> Jiisas wu ei kaimb sipi piim. Piipi kin, wu angil' ambilpi kin, ek yi nipi ngum. “Na piind ei nim ka mulnjii!” pa nim.

<sup>42</sup> Jiisas ek nipi, wu ei ngang kin, kinj num wu ei sikir ka mułum.

<sup>43</sup> Jiisas wu ei ek dinga ni ngopu, sikir kindang pum.

<sup>44</sup> Jiisas wu ei kin ek yi nipi ngum, “Nim wu endi kankin, ol' ele ninerii mon! Ok Moses ek nirim mił nim pukun, ‘Nim ngenj men ngii kułmał kałim wu konu ele andan tunjii. Kumo kindpi, kułmał kałpi nim si kin ngunjii. Kilang kin, nim ngenj ka erim ni keningii!” pa nim. Nipi, Jiisas wu ei kindang pum.

<sup>45</sup> Ba wu ei pupu, wumb pei kanpi nipi, eim wumb mulnjung konu ele, pei kanpi, ek pol topu ngum. Yi mił erang Jiisas eim konu endi kanpi nim, wumb pei mulnjung konu tuk ba pinerim mon. Eim andaring minj mułum konu orung wumb mulenjing wumb konu ele orung orung wumb pei eim kin onjung.

## 2

*Jiisas Wu Endi Simb Angil' Ele Embil Dinga Pinerang Er Ka Erim*

*(Masyu 9:1-8, Luk 5:17-26)*

<sup>1</sup> Nga kunum kopur o pang, Jiisas Kapaniyam mei konu ele nga orung om. Wumb Jiisas piinjing ni, eim ngii konu ele mułum.

<sup>2</sup> Nga wumb pei kułou tunjung. Pe ngii konu ele piki topu, poru nim. Ngii onduł ele konu endi wii sinerim mon. Nga Jiisas eim ek ka nipi wumb ngum.

<sup>3</sup> Wumb wu endi ening pim wu endi eim mułum konu tu wunjung. Wu ei miyem kułang eim embil' dinga pinerim. Wu kapil' kapli ening pim wu ei, ko wuk tu wunjung.

<sup>4</sup> Konu ele wu amb pei piki tum. Pe wu ei tuk Jiisas mułum konu tuk tu wungii pinerim. Pe Jiisas mułum konu orung, ngii engimb tok altap ninjing. Pe wu miyem kułum wu nge peł ele kindik mani kindnjing.

<sup>5</sup> Pe Jiisas wumb pii gii pim ei kenim. Kanpi kin, ening pim wu ei kin yi nim,

"Kingnan, na nim ol kis kil ngop si kindind."

<sup>6</sup> Pe men mon polmun wumb mulnjung. En enim noman ele ek dinga ni piinjing.

<sup>7</sup> "Nimbi! ol erang wu ei Gos ek bu! morung?" ninjing. Nipi, "Eim Gos ek ambilitim," a ninjing. "Wu endi ol kis kil ngopu, si kindnermba mon! Ei Gos nge kongun minj palim," pa yi ninjing.

<sup>8</sup> Noman kis piik wu kei en enim noman tuk ele, Jiisas piipi, eim ek yi nipi ngum, "Nimbi! ol erang enim noman tuk ele yi piinmin?"

<sup>9</sup> Nipe ek endi nga embin pinalim? Na yi nimbii, 'Na nim ol kis kil nop, si kindmbii' ei min, 'Nga nim pe! sikin, angkin pui!' a nimbii? Ei enim ol embin ei enim kin palim min?

<sup>10</sup> Ba na minj ek nemb eim ka molang, enim na pii pol tungii! Wu kingam ei noman dinga mei ele palim ei kapli, ol kis kil ngumba." Pe ek nipi, wu ei simb angil kis mulum wu ei ngopu, yi nim.

<sup>11</sup> "Na nim ek nipi ngond, nim pe! sikin angkin, ngii konu pui!"

<sup>12</sup> Wu ni wumb mulnjung konu sikir angpi, pe! sipi, pum. Pe wumb pei puku sinjing. Sik kin, Gos embe ambil tonu kindik yi ninjing, "Ok sin jep ol ei nge endi kinenjpin," pa yi ninjing.

#### *Jiisas Liiwai Wii Tum*

*(Masyu 9:9-13, Luk 5:27-32)*

<sup>13</sup> Jiisas nga nol gop ele endim. Wumb tilap owundu endi eim mulum konu ele kulou tok onjung. Pe Jiisas eim Gos nge ek ka nipi wumb ngum.

<sup>14</sup> Pe eim andpi pupu, Liiwai, Alpiyas nge kingam kenim ni, ku takis silim wu ngii konu ele mulum. Pe Jiisas eim ek yi nipi ngum, "Nim na ond konu ele ekii se oi!" a nim. Neng kin, eim angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

<sup>15</sup> Jiisas Liiwai ngii konu ele mulpu, kuni num. Nopu, wumb takis silmin wumb kin ol kis elmin wumb pei, Jiisas kin kuni nunjung. Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin kuni nunjung ku. Nga yi mil wumb kanim kanim pei Jiisas pulum konu ele, ekii se pulmun ku.

<sup>16</sup> Nga wumb lo ek piilmin wumb nge mon ek polmun wumb kenjing ni, Jiisas eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb ol kis elmin wumb kin, Jiisas kuni ende nopu mulum. Pe wumb ombu ek nik, Jiisas nge ekii silmin wumb kin ninjing, "Nimbi! erang Jiisas wumb ku takis silmin wumb kin, wumb ol kis elmin wumb kin, kuni ende nonmun?"

<sup>17</sup> Jiisas ek ei piipi pendpi kin, eim ek nipi wumb ngum, "Wumb ening palim wumb ond mong piilmin wumb molum konu ele

pulumun. Wumb ening pinalim wumb, ond mong piilmin wumb molum konu ele pinalmin. Na wumb kun ka molmun wumb kin onenj mon! Na mani opu, wumb ol kis elmin wumb kin onj; enim noman ak tok piingii," pa yi nim.

#### *Kuni Si Kindik, Gos Ek Ka Nik Ngo!mun* *(Masyu 9:14-17, Luk 5:33-39)*

<sup>18</sup> Kunum endi Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii mulnjung. Mulangin kin, wu kopur ok Jiisas kanik yi ninjing, "Nimbi! ol erang Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii molmun? Ba nim nge ekii silmin wumb ei kuni mowii mulalmin."

<sup>19</sup> Pe Jiisas ek nipi kii sim, "Eim kan nolum wumb pei wu endi amb simba erim kunum ei, enim kuni ende nunerngii min? Pe wu ei en enim kin ende mol kin, kunum ele kuni si kindnerngii mon.

<sup>20</sup> Ekii se wu ei angil sengil poru nimba kunum, ei eim kan nolum wumb kin tep to mulermba. Nimbi! erang wumb eim sik orung sipi enjing kunum ele, eim kan nolum wumb kuni ei kapli mowii mulngii."

<sup>21</sup> Jiisas ek ekin nga yi mil nim, "Wu endi alap konj tilarpi endi sipi, tukpu ele pandi tum kin, konduk ei eim yi mil erim kin konduk ei piltan tumba. Alap konj ei opu kembis, ba kon ok nge piltan topu kis mondpu tukpu owundu ermba.

<sup>22</sup> Wumb ond mong wain nol sik ming konj ele kindilmin. Nimbi! erang nol wain ei dinga elim. Nga ming ok nge tuk kindilmin ei nol wain dinga tor opu ming gal tolum. Pe nol wain ming gal tang, nol wain mei ele pum." Ek ei yi mil ninim Jiisas ek ok nge kin konj kin ende pinermba nipi ek ekin yi mil tum.

#### *"Kongun Kor Kunum Enerei!" Pa Ninjing.*

*(Masyu 12:1-8, Luk 6:1-5)*

<sup>23</sup> Kor kunum Jiisas aka pin andlam sim konu ele andpi pum. Pe Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin tep tok punjung. Puk kin, kuni kopur aka pin puk andik sik nunjung.

<sup>24</sup> Pe lo ek piik ekii silmin wumb, Jiisas kanik ek dinga ninjing, "Piini! Kor kunum ele kongun mowii ninjing ba nim nge ekii silmin wumb ol ei nimbi! erang enim?"

<sup>25</sup> Nga Jiisas ek nipi ngum, "Enim Deipis Gos ek ka enim ger piinenjing min? Na ek ei nind, kunum ei eim kin eim wumb pei kuni sineririm kunum nind.

<sup>26</sup> Nimbi! erang Deipis kuni tang, Gos ngii ele nirik pum. Pang kin, kulma! kalilim wu ei molpu bres sipi eim ngum. Ngang kin, Deipis sipi nga eim wumb kin bres ei nunjung ku."

<sup>27</sup> Jiisas ek nipi wumb ngum, “Gos kor kunum ei wumb paki tumbii nipi kor kunum sim. Ba wumb kor kunum paki tunerngii mon,” yi nirim.

<sup>28</sup> “Yi mił wu kingam epin konu si kindpi mani mei ele opu tonu om; wu ei mendpil kor kunum wu owundu mułmba ku.”

### 3

*Kor Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mulum, Er Ka Erim*

(Masyu 12:9-14, Luk 6:6-11)

<sup>1</sup> Jiisas men ngii konu ele nga nirik pum. Wu endi mułum wu ei, angil orung kis mołpu, miyem kulii erim.

<sup>2</sup> Wumb Jiisas mułum konu kanik mulnjung. Kor kunum Jiisas wu ei er ka ermba min mon, ni kanik mulnjung. Molk kin, kunum ele en enim Jiisas kin kos ermin ni piinjing.

<sup>3</sup> Jiisas ek nipi wu ei angil kis mułum wu ei kin ngum, “Nim ya wa!” pa nim.

<sup>4</sup> Jiisas ek nipi wumb pei ngum, “Sinim kor kunum oł ka ermin ei kapli min? Sinim kor kunum epi kis ermin ei kapli min? Sinim wumb to kundmun min paki tamin ka mułngii min?” Ba wumb ek nik orung kindnenjing mon.

<sup>5</sup> Jiisas wumb mulnjung konu orung orung kind kenim. Kanpi kin, eim popuł sim. Nimbil erang Jiisas wumb kanpi wumb noman tuk ele piim. Wumb noman tuk ele dinga peng, wumb pii gii ninenjing ei eim piim. Pe Jiisas ek nipi wu ei angil kis mołum wu ei ngum, “Nim angil tun kindii!” nim. Pe wu ei angil tun kindang kin, nga kapli ka erim.

<sup>6</sup> Lo ek piik ekii silmin wumb ok punjung. Puk kin, Eros wu owundu wumb mulnjung konu kulou tunjung. Tok kin, en enim ek ni piik piik erik Jiisas tumun ni piinjing.

*Wumb Pei Jiisas Ekii Sik Endnjing*

<sup>7</sup> Jiisas kin eim ekii silmin wumb konu ei si kindik, noł gop mulum konu ele punjung. Pe wumb pei Jiisas pum konu ele ekii se punjung. Wumb Galilii konu ele kin, Juriya konu wumb kin pei punjung.

<sup>8</sup> Pe Jerusalem konu ele wumb kin Eru-miya konu ele wumb kin, noł Joran orung, Taiya konu kin Sairon konu ele wumb, pei Jiisas erim oł, ei piik pendik Jiisas mułum konu onjung.

<sup>9</sup> Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kanpi yi nim, “Wumb pei mołmun ei, na ambil gii ningii, ni piind. Wumb ei na ambil gii ningii, en enim noł kanu endi tu wangin kin, na kapli tonu pup mułmbii,” pa nim.

<sup>10</sup> Pe wumb ening pim wumb ei, Jiisas ambil gii ninjing. Wumb Jiisas ngenj ele embilmin nik enjing. Nimbil erang, ok

Jiisas wumb ening tołmun wumb ei er ka elim ni piik onjung.

<sup>11</sup> Nga wumb gui kis Jiisas kanik kin, enim gopsing pii polk molk kin, ek dinga tangk yi ninjing, “Nim Gos nge kingam mołun!” pa ninjing.

<sup>12</sup> Pe Jiisas ek dinga nipi ngum, “Enim gui kis, na embe ele ek ni tor kindnerngii mon!” pa nim.

*Jiisas Ek Se Andilmin Wumb Engki Nga Tal Topu Kind Mundum*

(Masyu 10:1-4, Luk 6:12-16)

<sup>13</sup> Pe Jiisas komung endi ele tonu pum. Pupu kin, eim kin mułngii wu ombu to tonu kindmbii ni piipi kin wii tang, onjung.

<sup>14</sup> Nga eim wu engki nga tal wumb nipi tonu kind mundpu wumb, ei eim kin mułngii nipi tonu kind mundum. Eim ekii silmin wumb kindang, “Na ek ka ningii,” nipi kindang nge punjung.

<sup>15</sup> Jiisas noman dinga ngamb kin, “Gui kis wumb kin mołmun ei tor kindngii!” pa nim.

<sup>16</sup> Wu engki nga tal topu mundum wumb ei yi mił: Saimon, embe eipi endi ngum embe ei Piisa nim.

<sup>17</sup> Pe nga Sependii nge kingam Jeims angim Jon wu tał embe eipi endi sipi ngum, embe ei Bonesis. Embe puł yi mił nim, “Kupu muł ek tangiim,” embe ei sipi ngum.

<sup>18</sup> Pe nga Endru kin Pilip, Basolomu, Masyu, Tomas, Alpiyas nge kingam Jeims, Tariyas, Saimon Siilas.

<sup>19</sup> Nga wu Juras Eskeriyas konu ele wu, ei eim Jiisas sipi opu orung wumb kin ngum.

*Wumb Ek Nik, “Jiisas Nim Biyelsipul Kin Kongun Ende Erngil,” Pa Yi Ninjing.*

(Masyu 12:22-32, Luk 11:14-23, 12:10)

<sup>20</sup> Nga Jiisas ngii konu ele pupu kin, nga wumb pei ok kulou tunjung ku. Yi erangin kin, Jiisas kin eim ekii silmin wumb kuni nungii nge kunum endi sinerim.

<sup>21</sup> Nga Jiisas nge tilap ende wumb ek ei piinjing. Piik, ok kin “Jiisas simin,” nik onjung. Wumb ei ek yi ninjing, “Eim wulu punum,” ninjing.

<sup>22</sup> Wu num kombur lo ek piik nik tep elmin wumb ei Jerusalem konu ele molk mani onjung. Ok yi ninjing, “Gui kis Biyelsipul Jiisas eim kin tuk mulnjung. Ei eim gui kis owundu nge noman dinga ei gui kis pei wumb tuk mołmun ei, to tor kindim.”

<sup>23</sup> Jiisas eim wumb mandi, “Wei!” nim. Jiisas ek ekin kopur topu wumb ngopu yi nim, “Yi mił Seisen eim kapli Seisen to mani kindmba min?”

<sup>24</sup> Yi mił, king endi mołpu eim wumb tilap palsik tał erik, “Opu erei!” nimba. Kapli, tilap ei dinga simba min? Ei dinga sinermba mon!

<sup>25</sup> Pe ngii ende beltik en enim opu erngii. Erangin kin, ngii ele dinga engnermba mon.

<sup>26</sup> Pe Seisen eim wumb kin opu orung eim kin kapli Seisen eim dinga pupu mulermba eim. Eim poru nimba.

<sup>27</sup> “Pe Jiisas ek ekin ei yi mił nim, “Wu endeim eim pupu, wu king owundu ngii endi epi simba mił pinalim mon. Simba, pim kin yi ermba. Wu owundu ei kan ngo pendpi, epi ei kapli simba. Yi mił erpi nim kin, wu num ei epi ngii nirik mulum, epi sipi ngii er kis mondpu simba,” pa yi nim.

<sup>28</sup> Jiisas yi nim, “Na ek keimi nind. Gos wumb pei kapli oł kis kil ngo si kindmba. Si kindpi, wumb kin ek buł morung nilmin wumb ombu pei kapli kil ngopu si kindmba,” pa yi nim.

<sup>29</sup> “Ba wu endi Gos Gui Ka ek buł morung nipi, to mani kindmba wu ei, Gos eim oł kis ei kil ngopu si kindnermba mon mendpił. Pe yi ku sinim wumb endi ek yi ninermin ek ei, nga pepi tonu omba palim wu ei, oł kis ei poru ninermba mon; kunum kunum pep mulmba,” pa nim.

<sup>30</sup> Nimbil erang wumb ek yi ninjing, “Jiisas gui kis nge dinga eim kin mołang palim,” pa ninjing.

*Jiisas Mam Kin Angim Nol  
(Masyu 12:46-50, Luk 8:19-21)*

<sup>31</sup> Kunum ele Jiisas mam kin angim noł ok, andaring enginjing. Angk kin ek ni kindik, “Jiisas anda omba,” pa ningii.

<sup>32</sup> Wumb pei Jiisas mulum konu orung orung mulnjung wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim manim, ainim, angnim noł ok kin andaring molk kin, nim wii tonmun.”

<sup>33</sup> Pe Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbil oł enim? Wumb nii na angnan, manan noł mołmun, ei enim piinmin min?”

<sup>34</sup> Jiisas orung orung kind kenim ni, wumb eim mulum konu orung orung pei mulnjung. Jiisas ek yi nim, “Ya kind kinei! Wumb ya mandi mołmun, wumb ei na manan, angnan noł mołmun,” pa yi nim.

<sup>35</sup> “Wumb endi eim Gos nge noman ele ekii sipi erim kin, wumb ei na manan, einan, engnan noł mił mulmba.”

#### 4

*Wu Kuni Emb Telim  
(Masyu 13:1-9, Luk 8:4-8)*

<sup>1</sup> Nga Jiisas kongun nga erpi wumb kengip ek ngopu konu noł gop wer ele nipi ngum. Nga Jiisas mulum konu wumb pei ok kulou tunjung. Tangin kin, Jiisas noł kanu endi ele tuk pum. Jiisas pupu noł kanu ele mołang kin, noł kanu ei pupu tuk noł gop ele pim. Wumb pei noł gop mulum konu wer ele mandi mulnjung.

<sup>2</sup> Pe Jiisas eim ek ekin pei to wumb ngopu ek yi nipi wumb ngum.

<sup>3</sup> “Enim piyei! Wu endi kuni mong pei sipi aka pin kindim.

<sup>4</sup> Kindim, kuni mong kopur ei ok andlam ele mani pum. Pang kin, kuni ei kei ok nunjung.

<sup>5</sup> Pe nga kuni mong kopur ku mulum konu ele mani pum mei ele, aninga pim konu ele, kuni mong ei sikir tonu om.

<sup>6</sup> Nga eni tonu wang kin, kuni mong ei kuhii erpi kulum.

<sup>7</sup> Nga kuni mong kopur ei ond guimbin mulum konu ele pum. Pupu kin, tonu omba konu sinerim. Sinerang kin, ond guimbin to mani kindang, mong tunerim.

<sup>8</sup> Pe nga kuni mong kopur mei ka sim konu ele pum. Kuni mong ei tonu opu, kuni mong ka tum kuni mong ei, tonu opu, kuni mong 30 aninga kopur tum. Nga tum ei kuni mong kopur 60 pei mił tum. Nga tum, pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mulum ei 100 pei tum.

<sup>9</sup> Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangli!”

*Jiisas Ek Ekin Tolum Mił  
(Masyu 13:10-17, Luk 8:9-10)*

<sup>10</sup> Ekii se Jiisas eim mendpił mulum. Pe Jiisas ekii silmin wu engki nga tał mulnjung wumb kin tep tok mołangin wumb ei, Jiisas kii sik ninjing, “Nim ek ekin ei er ton mił nenj?” a ninjing.

<sup>11</sup> Jiisas ek yi mił ni wumb ngum, “Gos koi er nim ek ei nge, Gos wumb top erpi mołum ei, enim kin andan top konu enim pei ngond. Ba wumb anda mołmun wumb ei, na nge ek ekin ei minj piik mołmun.

<sup>12</sup> Yi mił, ‘Ger piinjing, ba epi ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pule ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pule ei pii poł tunenjing mon ku. Mon pim kin, wumb ek ei pii poł tok kin, noman ak tok enjing kin, Gos en enim oł kis ei kil ngopu si kindmba.’”

*Ek Ekin Kuni Mong Yi Mił Tum  
(Masyu 13:18-23, Luk 8:11-15)*

<sup>13</sup> Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek ekin ei piinanmin min? Pe nga enim ek ekin eipi pei er piingii mił nenj?”

<sup>14</sup> Wu endi kuni mong telim wu ei, Gos nge ek ka ei telim. Talpi, kuni mong ei Gos nge ek ka mił mołum.

<sup>15</sup> Nga kuni mong kopur andlam ele pim mił ei, wumb Gos ek ka yi mił piinjing. Piik kin, wumb ek ei piinjing kunum ele mendpił, Seisen sikir opu, Gos ek ka ei to ak topu eipi kindim.

<sup>16</sup> Nga kuni mong kopur pupu mei ku mulum konu pupu sikir tonu opu yi mił

pimba,” pa nim. “Wumb yi mił enmin wumb ei, Gos ek ka sikir piik sik kin, ka ka piilmin.

<sup>17</sup> Ba en enim dumbuł ei pinerang mulnjung kin, kunum aninga kopur mulangin kin, pe wumb kombur Gos ek ka to mani kindangan kin, oł embin tui tonu wang kin, wumb ei nge pii gii ei sikir to kis ermba.

<sup>18</sup> Pe nga wumb kopur yi mił mulangin kin, kuni mong kombur ond guimbin mułum konu ele mani punjung ei tonu omba erim; ba ond guimbin ei to mani kindim.

<sup>19</sup> Ba wumb pei ya mani mei ele epi ei noman to piinjing. Piik kin, ku ni epi ei noman kulk, nga ya mani mei ele epi ei pei bun bun kulk yi enjing epi ei Gos nge ek ka ei to mani kindpi pandi tum. Wumb ei kuni mong ka wii mił endi tunerim mon.

<sup>20</sup> Ba wumb kombur Gos ek ka piik sik kin kuni mong mił mei ka wii ele mani pum. En enim noman tuk ele kindnjing ek ka ei kindik ei, ambıl gii ninjing. Pe kuni mong ei tonu opu kuni mong 30 mił aninga kopur tum. Nga tum kuni mong ei kopur pei 60 mił tum. Nga tum kuni mong ei pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mułum ei 100 pei pei tum.”

*Ek Ekin Ele Dup Alam Kalk Pet Mandring Pendnatmin*  
(Luk 8:16-18)

<sup>21</sup> Nga Jiisas ek ekin endi nipi ngum, “Wu endi dup alam kalpi, sipi mani peł ele min kuni ming endi mandring pendmba min? Mon; ba wu ei dup kalpi sipi tonu peł ele pindang, tilang erang wumb nirik ngii konu ele mulangin kin, kalpi kan kun erngii,” pa nim.

<sup>22</sup> Epi pei koi er mułum epi ei, ekii se pei peni ele tor omba. Nga wumb pei sik ok ei er mułmun epi ei, ekii se peni ele tilang erang enim kenjingii.

<sup>23</sup> Pe wu endi kom pim kin, kapli wu ei eim kom se piyangli.

<sup>24-25</sup> Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek piik ek ei pii kun erngii,” pa nim. “En enim ek ei piik pendik wumb eipi nik ngangin kin, Gos enim noman ele ek ka ngumba. Wumb kopur epi aninga se mulngii ei, Gos nga ngumba. Ei pule yi mił palim. Wumb kopur Gos ek aninga ambıl gii nik mulnjung kin, Gos wumb ei noman ele eim Gos ek pei ngumba. Pe wumb kombur ek aninga ei nik wumb eipi endi ngunarik mulnjung kin, Gos ek ei topu tor kindmba,” pa nim.

*Kuni Ek Ekin Topu Nim*

<sup>26</sup> Jiisas ek ekin endi nga nipi wumb ngum, “Gos eim wumb tep enim yi mił, wumb kopur enim kuni mong aka pin

kindnjing. Kindangan kin, kuni mong tonu opu kuni mong tum.

<sup>27</sup> Kunum kunum emii peng, wu ei or pakilim. Tinga, wu ei eim wii andpi mułum. En enim kuni mong takilmin ei, połpu tonu opu owundu ermba mił nenj? Wu ei eim ei pii poł tunałim mon.

<sup>28</sup> Nga mei eim erang kuni tonu opu, onguł tum. Topu, kuni mong topu onguł kumna tum. Topu, nga muł mondpu kin ekii se kuni mong tum.

<sup>29</sup> Ba ekii se kuni mong topu owundu erim. Erang, kuni simba kunum mandi erang kin, wumb sikir tui kapera sik kilip tołmun.”

*“Kuni Embe Endi Maser,” Pa Nilmin*  
(Masyu 13:31-32,34, Luk 13:18-19)

<sup>30</sup> Jiisas ek nipi wumb ngum, “Na kapli Gos sinim tep enim ei nip ngamb, enim kapli piingii min? Pe nipe ek ekin endi enim piingii, ek ei nemb piingii min mon?”

<sup>31</sup> Gos eim wumb tep ka erang wumb pei tonu ołmun ei, yi mił kuni mong embe maser, nilmin. Kuni mong maser ei ya mei ele kuni mong ei endi ende mił mon. Kuni mong ei kembis wii, wumb mani mei ele taltmin.

<sup>32</sup> Kuni mong ei talk poru nengin kin, pe kuni mong tonu opu, kuni kopur to mani kindilim. Kuni maser ond kirang owundu ngołum. Kapli, kei ombu emin ele ok ond kirang ele ngii takik jii nilim konu ele mułumun.”

*Jiisas Ek Nim, Ek Ekin Minj Nim*

<sup>33</sup> Jiisas ek ekin pei nipi wumb ngum, ek ei ek ekin minj nipi wumb ngum; wumb noman piingii mił nipi ngum.

<sup>34</sup> Jiisas ek ekin minj topu nipi wumb ngum. Ek endi kun nipi tuk kindnerim mon; ek ekin minj nipi ngum. Jiisas nge ekii silmin wumb mendpił mulnjung kunum ele, ek ei pule nipi eim ek ekii silmin wumb nipi ngum.

*Jiisas Ek Nipi, “Pop Owundu Tum Ei Poru Nengli,” Nim.*

(Masyu 8:23-27, Luk 8:22-25)

<sup>35</sup> Kunum ele pou neng, Jiisas ek nipi eim ekii silmin wumb kin nipi ngum, “Sinim noł gop ele orundung pamin!” nim.

<sup>36</sup> Pe wumb pei mulnjung konu ele si kindik pendik, Jiisas noł kanu mułum konu ele, Jiisas ekii silmin wumb tonu puk punjung. Nga noł kanu kombur ouni punjung ku.

<sup>37</sup> Nga konu pop owundu endi tum. Pe noł kanu ele noł tuk pupu kin, noł piki tumba erim.

<sup>38</sup> Ba Jiisas noł kanu orung peng kilandi erpi pim. Peng kin, eim ekii silmin wumb Jiisas a nik wii tunjung, “Ek mon wu, sinim

kulmun palim ei, nim sin kin piin min mon?" pa ninjing.

<sup>39</sup> Pe Jiisas konj angpi, konu pop ek dinga wii nipi ngang, pop poru nim. Pe eim ek nipi nol ngum, "Nol nim mani pui!" pa yi nim. Neng kin, nol mani pang, pop poru nim. Pe nol tunarpi wii sim.

<sup>40</sup> Nga Jiisas ek nipi eim ekii silmin wumb ngum, "Enim nimbil erang tungu enim? Enim nimbil erang enim nga pii gii ninenjing?"

<sup>41</sup> Pe en enim ek nik piik enjing, "Wu ei noman dinga ei erpi sim mił nenj? Yi mił nol kin pop kin eim ek piikił pendkił mani pupu poru ninim," pa ninjing.

## 5

*Wu Endi Gui Kis Tuk Mołang, Jiisas Er Ka Erim*

(Masyu 8:28-34, Luk 8:26-29)

<sup>1</sup> Jiisas ekii silmin wumb kin nol gop orundung punjung. Puk kin, mei Gene-sares konu ele wumb nge mei.

<sup>2</sup> Pe kanu ele tor wangin kin, wu endi gui kis pim endi, sikir opu Jiisas kenim. Kanpi, wu ei kom ku tukpu wumb salilmin konu mołpu om.

<sup>3</sup> Wu ei eim or guimeng ku tukpu ele palilim. Wumb wu ei kin kan sen to pendngii ei, dinga kapli enermba mon.

<sup>4</sup> Yi mił kunum kunum wumb kan sen simb angil ouni to pendilmin ei, topu kilip tołum. Eim wu dinga wii mołpu kin, wu kombur wu ei kapli kan tunerngii mon.

<sup>5</sup> Kunum emii peng, tinga, kunum kunum eim tonu komung nin ku guimeng ele minj mołum. Eim kunum kunum wii dinga topu, eim ngenj ku ele topu, yi minj elim.

<sup>6</sup> Nga wu ei Jiisas konu turii opu kenim. Kanpi kin, eim sikir opu, eim mong gopsing pii pulum.

<sup>7</sup> Eim wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos kingam mendpil. Gos ei tonu mołpu wu dinga owii molum ei, nim na kin nipe ol enjii?" pa nim. "Na ek keimi nip, Gos embe ele nind ei, nim na kin ngenj kumbii nga ngunenjii!" pa nim.

<sup>8</sup> Nimbil erang wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum? Ngang kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim gui kis, nim wu ei kin si kindkin pui!" pa nim.

<sup>9</sup> Jiisas wu ei kii sim, "Nim embe nii?" a nim. "Na embe opu ond wumb; nimbil erang sin pei mołmun," pa nim.

<sup>10</sup> Wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum, "Nim gui kis pei mei ele mołum to tor kindnenjii mon!" pa nim.

<sup>11</sup> Pe kung pei tonu komung ele kuni nok mulnjung.

<sup>12</sup> Pe gui kis pei wii tok ek dinga nik Jiisas ngunjung, "Jiisas, nim ni kindan, sin pupun kung mołmun konu ele tuk bin," pa ninjing.

<sup>13</sup> Pe Jiisas kapli neng kin, punjung. Gui kis pei ei wu ei kin si kindik punjung. Puk kin, kung mulnjung konu ele tuk punjung. Pe kung dinga wii sikirik puk, konu kis endi sim konu punjung. Kung pei 2,000 yi mił mulnjung puk, nol gop mani puk kolk poru ninjing.

<sup>14</sup> Pe wumb kung tep enjing wumb, ol ei kanik kin en enim tungu puk, konu owundu sim konu puk, wumb kanik, ek ninjing. Nengin kin, wumb ei puk ol ei kenjngii.

<sup>15</sup> Nga wumb ei Jiisas mułum konu ele ok, wu ei kenjing. Wu ei ok gui kis pei eim kin mulnjung; ba pe eim alap tałpi kin eim noman ka seng mułum. Nga wumb wu ei kanik kin tungu enjing.

<sup>16</sup> Nga wumb kung tep enjing wumb epi ei kanik kin wumb eipi kin pol tok yi ninjing. "Ok, gui kis wu ei kin mułum; ba pe eim wumb kin mołpu pum. Nga gui kis ei pei kung kin tuk puk kin kolk poru ninjing."

<sup>17</sup> Pe nga wumb Jiisas kin ek dinga nik, "Nim mei ele sikin, mei eipi endi punjii," pa ninjing.

<sup>18</sup> Pe Jiisas kapli nol kanu ele tonu pum kunum ei, wu endi ok gui kis tuk mułum wu kii dinga sipi, "Na nim kin bii," nim.

<sup>19</sup> Ba Jiisas wu ei kin mon nirim. Nipi kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim nge ngii konu wumb tilap ende mołmun konu ele pui! Nim pukun, Owundu ol erim ei, wumb kankin Owundu eim nim kin kaimb piipi ngum, ek ei wumb kin ninjii," pa nim.

<sup>20</sup> Pe wu ei pupu kin Diikapolis konu ele pupu, Jiisas eim kin erim mił ei wumb konu orung orung wumb pei kanpi ek ni tor kindpi pum. Pang kin, wumb ek ei piik kin, wumb ei noman embin tok piinjing.

*Men Tolmun Wu Owundu Endi Amblam Kulang Kin, Jiisas, "Engnjii," Neng, Angpi Pum.*

(Masyu 9:18,19,23-26, Luk 8:40-42,49-56)

<sup>21</sup> Pe nga Jiisas nol kanu ele pupu, nga nol orung pum. Pupu kin, Jiisas nol gop wer ele mułum kin, wumb pei eim mułum konu kulou tok onjung.

<sup>22</sup> Pe wu owundu endi men ngii kongun tep elim wu endi, ei eim embe Jairas. Wu ei Jiisas mułum konu opu kin, Jiisas simb ele mong gopsing pii polpu ngum.

<sup>23</sup> Pe eim kii dinga sipi yi nim, "Na ambilan pe mandi kulmba enim. Nim okun, eim ngenj ambilan, eim nga konj kindpi mułmba," pa nim.

<sup>24</sup> Pe Jiisas wu ei kin pum. Pupu kin, wumb pei Jiisas pum konu ele ekii sik



punjung ku. Yi mił peng kin, wumb Jiisas mułum konu piki topu pim.

<sup>25</sup> Nga amb endi konu ele mołum amb ei, eim miyem gu niłim. Niłim, amb ei eim miyem opu pupu mułang mułang kung ngii angil orung orung nga tał o pang mułum.

<sup>26</sup> Nga amb ei ngenj kumbii pei ko wupu kin, ond mong ngolmun wumb pei amb ei kenjing. Kanik kin, eim ku pei ngang sik, ba eim ening poru ninerim mon. Nga eim ening kis nga piram pałim.

<sup>27</sup> Nga amb ei Jiisas oł kanim kanim erim mił piipi kin, Jiisas mułum konu ele om. Wang kin, eim wumb pei Jiisas mułum konu ele kułou tunjung konu ele opu Jiisas nge konduk buł morung ele embilim.

<sup>28</sup> Nimbił erang, amb ei eim yi ni piim, “Na Jiisas konduk ele embilamb kin, na ening poru nimba,” ni piim.

<sup>29</sup> Yi mił erang kin, eim miyem kołpu sikir poru nim. Nipi, eim ngenj tuk piim ni eim miyem ening poru nim kin, ka moł, ni piim.

<sup>30</sup> Pe nga Jiisas yi piim ni, eim noman dinga kopur tor pum. Pupu kin, Jiisas eim kan orung kindpi wumb pei kanpi ek yi nim, “Wumb nii endi na konduk embilim?”

<sup>31</sup> Jiisas ekii silmin wumb ek nik Jiisas eim ngunjung, “Nim kan! Wumb pei piki tonum. Nim nimbił erang wumb endi na konduk embilim nin?”

<sup>32</sup> Jiisas kanpi orung kind, wumb kanpi kin wumb nii endi enim ni piim.

<sup>33</sup> Ba amb ei eim piim ni, epi ei Jiisas kin enim ni piipi kin, tungu erim. Amb ei opu Jiisas mułum konu ele ming gopsing pii puhum. Połpu kin, eim ek keimi pei nipi Jiisas ngum.

<sup>34</sup> Nga Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ambilan, nim pii gii je, nim er ka enim. Nim pukun, noman ka seng kin, mułjii. Nim ening ei poru neng, ka mołun,” pa yi nim.

<sup>35</sup> Pe Jiisas ek ei nipi mułang kin, wu owundu endi men ngii tep elim wu, ei eim wumb kombur onjung. Ok kin, ek yi ninjing, “Nim ambil ei koltum. Nimbił erang nim ek mon wu noman embin nga ngon?” pa ninjing.

<sup>36</sup> Jiisas ek ei kom se piinarpi kin, ba Jiisas ek nipi men ngii tep elim wu ei ngum. “Nim ek ei piikin, tungu enenjii mon; ba nim pii gii nikin mulnjii?” pa nim.

<sup>37</sup> Nga Jiisas eim wumb eim ba konu punerngii. Wu Piisa kin Jon, Jeims angim kin wu kei minj tep tok pungii.

<sup>38</sup> Nga wu kei puk, men ngii tep elim wu ngii konu ele punjung. Puk kin, Jiisas kenim ni, wumb ke dinga owundu ninjing.

<sup>39</sup> Pe Jiisas ngii nirikring pupu, eim ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang enim ke dinga wii nik mołmun? Ambil ei mendpił kulerim mon ba eim or mił palim,” pa nim.

<sup>40</sup> Nga wumb ei eim kin tokuł enjing. Pe Jiisas wumb pei topu tor kindim. Kindpi kin, arim mam kin, Jiisas ekii silmin wu tekliki kin, nirik puk, ambil ei pim konu ele punjung.

<sup>41</sup> Pe Jiisas ambil angil ele ambilpi yi nim, “Taliisa kum!” Ek ei pule yi ninim, “Ambil kembis, na ek nip ngond, nim ang!”

<sup>42</sup> Neng kin, sikir ambil kembis ei angpi tonu om. Eim kung ngii engli nga tał mendpił. Wumb oł ei kanik kin, puku sinjing.

<sup>43</sup> Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Enim wumb oł end ei kanik kin ek ninerngii mon! Enim kuni endi sik, ambil kembis ei ngei!” yi nipi wumb ngum.

## 6

### *Nasares Konu Ele Wumb Jiisas Buł Ngunjung*

*(Masyu 13:53-58, Luk 4:16-30)*

<sup>1</sup> Jiisas konu ei si kindpi, eim nge mei konu ele pum. Jiisas ekii silmin wumb, Jiisas pum konu ele ekii sik punjung.

<sup>2</sup> Nga kor kunum endi Jiisas pupu, men ngii ele Gos ek nipi, wumb ngum. Ngopu, wumb pei Jiisas eim ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, wumb ek yi ninjing, “Wu ei ek ei jili sim?” a ninjing. “Eim noman dinga ka ei jili mił sim? Pe eim jep oł ei erpi, owundu mił enim!” pa ninjing.

<sup>3</sup> “Pe wu ei ngii takpi elim wu min? Nga eim Maria kangil, angim Jeims kin, Joses, Juras, Saimon, aim kin ya sinim kin mołmun min?” Yi nik kin, noman kis piinjing.

<sup>4</sup> Pe Jiisas ek nipi, wumb ngum, “Ek keimi, ni tor kindilim wu nge embe konu pei punum. Ba eim konu mendpił, eim miyem ende wumb nge ngii konu ei embe pinałim mon!” pa nim.

<sup>5</sup> Nga eim jep oł endi eim konu ele ermbe kapli enanim mon; ba eim wumb kombur ening tumb wumb ei ambilpi, er ka erim.

<sup>6</sup> Nga eim noman embin sipi yi piim. Nimbił erang wu amb eim kin pii gii ninanmin. Yi mił erang kin, pe eim pupu, mei konu orung erang andpi, eim Gos ek nipi, wu amb pei ngum.

### *Jiisas Nge Ekii Silmin Wumb Engki Nga Tał Kongun Mok Topu Kindang Punjung*

*(Masyu 10:5-15, Luk 9:1-6)*

<sup>7</sup> Pe Jiisas eim wu engki nga tał eim kin wii topu, “Wei!” nim. Eim wu tał tał ni kindang, punjung. Jiisas eim noman dinga ekii silmin wumb ngum. Ngang kin, wumb gui kis tuk seng kin, tor kindngii nipi, wumb ei noman dinga ngum.

<sup>8</sup> Eim ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Andlam pungii dolu epi endi singii. Epi eipi endi sinerngii! Enim andlam turii

kepii embilerngii! Enim kuni bres endi sinerngii! Nga kon endi sinerngii; nga ku endi sinerngii mon ku.

<sup>9</sup> Ba enim simb kum kindngii! Kindik kin, nga enim konduk torung ta! kindnerngii mon!

<sup>10</sup> Pe Jiisas ek nipi wumb ei ngum, "Enim puk konu endi tor puk kin, ngii endi nirik pungii. Puk kin, ngii ele minj pek wumb ek nik ngok, andik molk ekii se pungii.

<sup>11</sup> Pe enim konu endi pangin kin, wumb enim ek piinarik kin, nga enim sik nirik sinenjing kin kapli, en enim wumb ei si kindik pendik; konu eipi endi pungii. Puk kin, enim simb ele kulman muimba ei si kindik pungii. Yi mi! erangin kin, wumb en enim elmin ol kis ei kom se piingii," pa yi nim.

<sup>12</sup> Yi mi! erang, pe Jiisas nge ekii silmin wumb punjung. Puk kin, Gos ek ka ni tor kindnjing, "Enim wumb noman tuk ele ak tungii," pa ninjing.

<sup>13</sup> Pe puk kin, gui kis mu!um wumb ei gui kis tor si kindik, nga wumb kombur ening pim wumb ei, kopung kindik er ka erik punjung.

*Jon Wumb Nol Pendpi Ngolum Wu Eim Kulum*

(Masyu 14:1-12, Luk 9:7-9)

<sup>14</sup> Pe King Eros eim ek ombu eim piim. Nimbil erang Jiisas nge embe konu pei andpi, kapli erim. Wumb kopur yi ninjing, "Jon wumb nol pendilim wu kulum ni, nga angpi orung onum. Yi mi! erang kin, pe Jiisas eim ol dinga yi mi! enim," pa ninjing.

<sup>15</sup> Ba wumb kombur eipi yi ninjing, "Elainja ok ek keimi ni tor kindilim wu ei pe onum," pa ninjing. Pe wumb kombur eipi yi ninjing, "Ei ek keimi ni tor kindilim wu ei mi!, ek keimi ni tor kindilmin mi! wumb ok mulnjung," pa ninjing.

<sup>16</sup> Ba King Eros eim pii pol tunarpi, yi ni piim, "Wu ei Jon wumb nol pendilim wu, ok na eim peng kolmung enj ni, nga tonu onum," Eros yi ni piim.

<sup>17</sup> Yi mi! kumb ok, Eros wumb kombur kindang puk, Jon ambil gii nik, kan sen tok kan ngii ele kindnjing. Nimbil erang, Eros amb Erosiyas eim angim Pilip nge ambim ei sim.

<sup>18</sup> Yi mi! kin, Jon ek nipi Eros ngum, "Nim wu angnim ambim sin, ei kapli enanim," pa yi nipi ngum.

<sup>19</sup> Nga amb Erosiyas eim, "Jon to kundmbii," nipi piim, ba ei kapli enerim. Nimbil erang, Eros eim Jon kin mund mong tang kin, sipi kan ngii kindim.

<sup>20</sup> Yi mi! Eros eim yi ni piim, "Jon eim wu ka wii nin ol kun ka elim wu mo!pu kin, eim sipi kan ngii ele tuk kindim. Eim Jon ek

piipi mu!um, ei eim noman embin tum; ba eim Jon ek nim ei piipi ka piim.

<sup>21</sup> Ba ekii se Erosiyas, Jon to kundmba nge andlam yi mi! kan sim. Eros ei kuni owundu endi erim. Eim mam mengim kunum ei eim kuni erpi, wumb wu num eim kin, tep elmin paki tunjung wumb kin, opu enjing wu num kin, Galilii wu num kopur eim kin mulnjung wumb ei kin kuni owundu endi erim.

<sup>22</sup> Yi mi! Erosiyas ambilam opu, non erang kin, pe Eros kin wumb eim kin kuni nunjung wumb eim kin noman ngunjung. Pe King Eros ek nipi ambil ei ngum, "Nim epi nipe sinjii? Ei nim na kin ek nen kin, piip na nim ngumbii," pa nim.

<sup>23</sup> Pe Eros ek keimi mendpi! nim, "Nim epi endi simbii nin kin, kapli na nim ngumbii. Na epi konu orung opu pei salim ei, aninga orung na ngunjii nin kin, na kapli nim ngumbii," pa yi nim.

<sup>24</sup> Pe ambil ei eim anda pupu eim mam kii sim, "Na kii sip, epi nipe endi simbii?" a nim. Eim mam ek nipi ngum, "Nim pukun yi ninjii, 'Na Jon wumb nol pendpi ngolum wu ni peng simbii,'" pa ninjii.

<sup>25</sup> Pe ambil sikir pupu Eros wu num mu!um konu om. Pe ek dinga nipi Eros ni ngum, "Pe minj na piind, nim wu Jon wumb nol pendpi ngolum wu ei nge, peng sikin ming endi ele tuk kindkin na ngunjii!" pa nim.

<sup>26</sup> Ambil ei yi neng kin, wu num Eros noman embin tum. Ba eim yi piim ni, "Ok na ek dinga wii nipi tonu kindinj." Pe eim noman yi piim, "Wumb eim kin kuni nok mulnjung wumb, eim ambil ei ek nim ei, to kindmba pinerim mon," ni piim.

<sup>27</sup> Pe sikir wu num Eros opu elim wu endi kindang pupu, Jon topu, peng simba nge pum. Opu elim wu ei pupu, Jon kan ngii mu!um topu, peng kolmung tum.

<sup>28</sup> Nga wu ei Jon nge peng sipi, ming endi kind sipipi kin, ambil ei ngum. Ngopu, ambil ei sipi kin mam ngum.

<sup>29</sup> Pe kunum ele, Jon nge ekii silmin wumb ek ei piik, Jon ngenj ei sik kin, tukpu tunjung.

*Jiisas Wumb 5000 Pei Mendpi! Mulnjung Ei Kuni Ngum*

(Masyu 14:13-21, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

<sup>30</sup> Jiisas nge ek se andilmin wumb orung ok, Jiisas kin kulou tunjung. Ok kin, ek pol tok, en enim enjing mi! nik Jiisas ngunjung. Ngok kin, ek wumb kanik ninjing mi! ok, Jiisas kanik ninjing ku.

<sup>31</sup> Yi mi!, wumb pei ok kin punjung kin, Jiisas kin ek se andilmin wumb kin kuni nungii kunum endi sinerim. Pe Jiisas ek nipi eim ek se andilmin wumb ngum, "Sikir,

sinim wumb mulenjing konu endi pamin! Wei! Sinim pupun kor aninga mulmun," pa nim.

<sup>32</sup> Pe nga no! kanu endi sik puk, wumb mulenjing konu ele en enim minj puk mulnjung.

<sup>33</sup> Pe wumb pei kenjing ni Jiisas ek se andilmin wumb kin, no! kanu ele punjung. Puk kin, wumb konu owundu nge wumb orung onjung. Wumb kanik, no! orunding sikir puk, orung tor puk mulangin kin, Jiisas ek se andilmin wumb kin no! kanu ele tor onjung.

<sup>34</sup> Pe Jiisas orung tor pupu kenim ni, wumb pei onjung wumb ei Jiisas kaimb piim. Wumb ei kung siipsiip mi!, wumb tep elim wumb endi mulerim. Nga Jiisas eim kengpi ek pei pulngun mondpu, nipi wumb ngum.

<sup>35</sup> Nga eni mani ba erang kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb ok, Jiisas kanik, ek yi ninjing, "Konu orung wumb mulenjing konu molpun kin, eni mani ba enim.

<sup>36</sup> Nim wumb kindan pangin kin, puk konu eipi eipi puk, en enim kuni top tungii," pa ninjing.

<sup>37</sup> Ba Jiisas ek nipi eim nge ek se andilmin wumb ngum, "En enim kuni wumb ei ngangin, nungii." Pe en enim yi ninjing, "Sinim ku pei 200 mi! sipin, bres top ermin, ei kapli ermba min?" pa ninjing.

<sup>38</sup> Nga Jiisas ek nipi ek se andilmin wumb ngum, "Enim bres nimerii salim? Enim puk kinei!" Kanik poru nik, ek yi ninjing, "Sin bres angil orung kin, omu ta! salim," pa ninjing.

<sup>39</sup> Jiisas ek dinga nipi ngum, "Wumb pei mani mulei!" pa yi nim. "Tilap mok tok mulei!" Jiisas yi neng mulnjung.

<sup>40</sup> Pe wumb mulnjung wumb tilap kopur 100 mulnjung; nga wumb tilap kopur 50 mulnjung.

<sup>41</sup> Pe Jiisas bres angil orung kin omu ta! sim. Pe Jiisas kanpi, tonu epin kanpi prei erpi, Gos ngum. Pe Jiisas bres engin topu, eim nge ek se andilmin wumb ngum. Ngang kin, eim ek se andilmin wumb sik, mok tok, wumb mulnjung wumb ei ngunjung. Pe Jiisas omu ta!, yi ku engin topu, wumb ngum ku.

<sup>42</sup> Wumb pei kuni ei nangin kin kapli erim.

<sup>43</sup> Pe Jiisas nge ek se andilmin wumb bres kin omu orung kin pei sim. Orung sim kuni ei sik gerenj kon engki nga ta! tok piki tunjung.

<sup>44</sup> Nga wumb kuni bres ei nunjung wu ei, 5000 pei pei tuk mulnjung.

*Jiisas Eim No! Pe! Ele Pum  
(Masyu 14:22-23, Jon 6:15-21)*

<sup>45</sup> Jiisas eim ekii silmin wumb kin, ek nipi tu wum. Tu wupu kin, "No! kanu ele tonu pei!" nim. No! kanu sik, kumb se puk no! orung pungii," pa nim. Konu endi Beseira, wumb ok kindang punjung.

<sup>46</sup> Jiisas wumb pei neng, punjung. Puk kin, eim komung endi ele tonu pupu, prei ermbii ni piipi, pum.

<sup>47</sup> Nga pou neng, no! kanu tuk no! ele pupu pim. Pe Jiisas ei mendpil minj no! orunding mei ele mulum.

<sup>48</sup> Pe Jiisas kenim ni konu pop topu, no! kanu andlam punerim. Pe mandi tengmba erang kin, Jiisas ei eim no! pe! ele tonu angpi om. Opu, eim nge ekii silmin wumb ei si kindip op bii ni erim.

<sup>49</sup> Ba Jiisas ekii silmin wumb eim kenjing ni, Jiisas eim tonu no! pe! ele om. Eim ekii silmin wumb yi piinjing, "Ei gui endi molum," ni piinjing. Pe enim dinga wii tunjung.

<sup>50</sup> Yi mi!, eim nge ek ekii silmin wumb pei kanik, tungu enjing. Ba sikir Jiisas ek nipi eim ek ekii silmin wumb ngum, "Enim noman tuk ele dinga kinde! Na mendpil ond. Enim tungu energii mon!" pa nim.

<sup>51</sup> Pe Jiisas opu, no! kanu ele tuk tonu pum. Pupu, eim ek ekii silmin wumb ei kin mulang kin, konu pop ni tunerim. Nga eim ek ekii silmin wumb mund mong tok kin, kom sek piinjing. Nimbi! erang Jiisas ekii silmin wumb eim nge noman dinga ei piinenjing.

<sup>52</sup> Nga Jiisas bres sipi, wumb pei nga nunjung ei, en enim pii pol tunenjing mon! Ba en enim noman tuk ele dinga puk kin, pii gii mendpil ninenjing mon.

*Jiisas Wumb Pei Ening Pim Wumb Gene-  
sares Konu Ele Er Ka Erim  
(Masyu 14:34-36)*

<sup>53</sup> Wumb no! gop tumb tok orung Gene-  
sares konu ele onjung. Ok kin, no! kanu ei  
no! wer ele kan tunjung.

<sup>54</sup> Wumb no! kanu si kindik kin, tor  
punjung. Puk kin, sikir wumb Jiisas kanik  
kin, ei Jiisas ni piinjing.

<sup>55</sup> Pe wumb sikir puk konu orung orung  
mandi sim konu ele punjung. Puk kin,  
Jiisas mulum konu ele ening pim wumb  
Jiisas mulum konu ele tu wunjung.

<sup>56</sup> Nga konu pei nin, konu owundu nin,  
konu eipi eipi nin, pei Jiisas andpi kin  
kapli wumb ening pim wumb kulou tok  
mulnjung. Molk kin, wumb ek dinga nik,  
wumb ening pim wumb Jiisas nge konduk  
ambilangin kin eim er ka ermba. Wumb pei  
Jiisas nge konduk embilnjing wumb, ei pei  
ka molk poru ninjing.

## 7

*Kupenjing Nol Nge Kengip Ek  
(Masyu 15:1-9)*

1 Pe lo ek piik ekii silmin wumb kopur, kin men lo ek piik polmun wumb Jerusalem si kindik, Jiisas kin kulou tunjung.

2 Wumb ei kenjing ni Jiisas nge ek ekii silmin wumb kombur kuni nangin kin, angil ok nol kindnarik, angil ka sinerim kuni nolmum. En enim nimbil erang sinim men tok ol enim ol ei enanmin? Ei en enim noman tuk ka sinahim ni piinjing.

3 Yi mil lo ek piik ekii silmin wumb kin Jura wumb pei kin, en enim ok wumb elmin mil men tok ol ei yi enjing. Angil nol kindnalmin kin kapli kuni nunalmin.

4 Nga kuni top ngii ele pulmun ei, orung ok angil nol kindnalmin, ei kuni nunalmin. Pe en enim men tok ol kanim kanim nga elmin. Ok wumb ol ei nik ekii silmin ku. Enim ming kin, kuni ming kin nol ming ele nin pel ele ei nol kind kindilmin ku.

5 Pe men lo ek piik ekii silmin wumb kin, men lo ek piik polmun wumb ok, Jiisas kii sinjing. "Nimbil erang nim nge ekii silmin wumb men tok ol elmin wumb ol ei mil enanmin? En enim angil penj mulang kin kuni nonmun."

6 Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "Ek keimi ni tor kindilim wu Aisaiya ek keimi nipi enim kin ngum. Enim ol endi piilmin ba ol eipi elmin wumb kin Gos ek yi mil Aisaiya mon enim kin pulum:

'Wumb ei na embe ninim ei gupu ele embe ambil tonu kindilmin. Ba en enim noman tuk ele kin na kin konu turii mil molmun.

7 Wumb ei men tok, na Gos kin elmin ba ei wii mil elmin. Nga en enim nge men tolmun kengip ek ei, wumb nge men tok kengip ek Gos nge ek keimi mon.'

8 "Wumb en enim Gos kengip ek dinga ei si kindik kin, en enim wu elmin ol minj ambil gii ninmin," pa nim.

9 Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "En enim Gos nge kengip lo ek ei ambil gii ninarik si kindilmin; ba en enim noman ele nge ekii silmin," pa nim.

10 "Yi mil, wu Moses lo ek yi ninim, 'Nim arnim manim ek ningil ei piikin, nga ekii sinjii. Nga wu endi eim arim mam kin ek kis nimba, wu ei kulmba,' pa nirim.

11 Ba enim yi nilmin, 'Wu endi eim ku ngumba wu, ei eim arim mam paki tumba; ba wu eim ek dinga nipi ngum ku ei, na Gos ngumbii, nip sinj,' pa nilim.

12 Nga eim nge arim mam tel kin kapli nga paki tumbii ni kapli enermba mon.

13 Yi mil enim ok wumb elmin ol, ei enim enim. Pe enim Gos ek ei ek wii mil si

kindinmin ba, en enim ol kanim kanim pei yi mil enim. Nga en enim nge kengip ek ei wumb eipi kin ngolmun ku."

*Epi Ei Erpi Wumb Er Penj Mondum  
(Masyu 15:10-20)*

14 Nga Jiisas eim wumb wii topu kin, eim wumb ei kin ek nipi ngum, "Enim na ek ei kom sek piik erik mulngii!

15 Epi wu ngenj torung molum epi ei, nga wu noman tuk pupu wu, ei to peni ermba ei kapli enanmin mon. Ba wu noman tuk ele kis molum epi ei, tor opu wu ei minj kapli er penj mundmba.

16 Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangli."

17 Jiisas wumb ei si kindpi kin, ngii konu ele pum. Pe ekii silmin wumb Jiisas ek ekin ei pule piimin ninjing.

18 Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim ek ei nimbil erang pii pol tunanmin? Enim yi ku piinenjing min? Na ek ei enim piyei! Epi ngenj torung ele salim, epi ei nga wu ngenj ele tuk pupu nim kin, wu ei noman tuk ele penj mulermba mon!

19 Nimbil erang epi ei wu noman tuk ele tuk punermba mon! Ba kuni ei kirim ele tuk pupu, nga ekii se tor onum." (Kunum ele, Jiisas kuni pei ka pei konj molum.) "Kuni ombu wumb nungii ei, wumb noman tuk ele er penj mundnermba mon!"

20 Pe eim ek yi nim, "Epi endi wu noman tuk ele molpu tor onum, ei minj erpi wumb noman tuk ele er penj mondnum.

21 Yi mil, epi wumb noman tuk ele molum, epi ei tor opu, yi mil enim.

22 Noman kis piik ni; ol kis erik; wu amb eipi ol kis erik; wumb eipi nge epi waning sik, wumb to konduk; wu amb eipi nge nguduk; wumb nge epi kan bun bun kulk; ol kis kanim kanim erik; ek kend tok erik; wu amb ol kis ni piik noman ele yi erik; wumb kin noman kis piik ngok erik; wumb kin ek kis ni ngok en enim nge embe ambil tonu kindik kin, nilkeng sik erik; en enim noman kun pinerang kin, Gos kin piinenjing mon.

23 Epi ombu wumb noman tuk ele pepi kin, nga tor wang kin, epi ei wumb pei ol penj tui ei enim."

*Piniisiya Amb Jiisas Kin Pii Gii Nim  
(Masyu 15:21-28)*

24 Jiisas konu ele si kindpi, pupu Taiya konu owundu ele orung pum. Pupu kin, ngii endi nirik pum. Ei eim wumb kin koi ermbii ni piim; ba eim kapli enerim mon.

25 Ba amb endi ek yi piipi, Jiisas molum ni piipi, amb ei eim ambilam gui kis tuk mulum amb ni sikir opu, Jiisas mulum konu ele ming gopsing pii pulum.

26 Pe amb ei wumb tilap eipi kin eim Piniisiya konu ele wumb kin Siriya konu

ele mułum. Mułum kin, amb ei Jiisas kin dinga kii sim, “Na ambilan gui kis mułum ei, nim kil ngo tor kindii!” pa yi nim.

<sup>27</sup> Nga Jiisas ek nipi yi nim, “Kumb se, sinim kangil kuni ok ngumun. Nim kangil nge kuni ei sikin owu kin olup to ngonmun, ei mił enenjii mon.”

<sup>28</sup> Ba amb ei ek nipi orung kindim, “Wu Owundu, nim ek ei keimi nin; ba owu peł mandi minj mołpu kin, kangil kuni orung mani pułum ei, owu nołum.”

<sup>29</sup> Pe Jiisas ek ni orung kindim, “Yi mił nim ek yi mił nin, ei kapli, nim nga si kind orung ngii konu punjii! Gui kis ei nim ambilanim si kindpi pum,” pa yi nim.

<sup>30</sup> Amb ni eim ngii konu ele orung pum. Pupu kenim ni, ambilan ei eim peł ele pim. Peng kin, gui kis ei ambil ei si kindpi pum poru nim.

*Wu Endi Kom Ngum Wu Endi Jiisas Er Ka Erim*

<sup>31</sup> Pa Jiisas nga Taiya konu owundu ele si kindpi, pupu, konu Sairon konu owundu ele orung pum. Am pupu Diikapolis konu ele pum. Pupu, noł gop Galilii mułum konu ele mani pum.

<sup>32</sup> Pe wumb wu endi Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei ek tingnarpki kin, kom ngopu, wu ei sik tu wunjung. Wumb Jiisas kin kii dinga sik yi ninjing. “Nim wu ei ambilan kin, kapli eim ek tengmba,” pa ninjing.

<sup>33</sup> Jiisas wu ei kin, el elip mendpil wumb mond si kindkil, el elip mulnjungul. Jiisas eim angil mong sipi, wu ei nge kom ele embilim. Nga eim angil mong ele jipambil topu, wu gupu anmbil ele kindim.

<sup>34</sup> Jiisas kan tonu epin kind kanpi, eim gek dinga nim. Pe ei eim noman tuk ele embin to piim. Piipi kin, ek yi nim, “Epipasa,” ek puł yi mił pałim. “Nim kom nin gupu nin ei pirek nenghi!” nim.

<sup>35</sup> Pe wu ei kom pirek neng piim. Nga eim anmbil ak tang kin ek tengim. Tangpi kin, wu ni ek ka nipi mułum.

<sup>36</sup> Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Oł ei yi enim pa ni wumb ni tor kindik, ba eim ek dinga nga ninim, ninergii mon! Enim ek nik wumb ngonerei mon!” nim. Ba wumb ei ek dinga nga nik tor kindnjing.

<sup>37</sup> Nga wumb mund mong tum, ek ei yi ninjing, “Epi kanim kanim eim erpi epi ka wii erim. Neng kin, wumb kom ngum wumb ei ek piinjing. Nga wumb anmbil ak topu pim wumb, ei ek tengnjing,” pa ninjing.

**8**

*Jiisas Wumb 4,000 Wumb Pei Kuni Ngum*  
(Masyu 15:32-39)

<sup>1</sup> Kunum ele mandi erang kin, wumb pei Jiisas kin kułou nga tunjung. Tok kin, wumb ei kuni sinerim, wii mulnjung. Jiisas eim ekii silmin wumb, “Wei!” a nim. Neng, wangin kin, Jiisas enim kin ek nipi ngum.

<sup>2</sup> “Na wumb ei kin kaimb sind. Nimbil erang wumb ei kunum tekliki na kin mulnjung. Molk kin, akip wumb ei kuni sinałim.

<sup>3</sup> Pe wumb ei kuni tum kin, na kindamb pungi; ba puk andlam ele ningil sendang kin, bok tungii mił pałim. Wumb kopur konu turii ele onjung ku.”

<sup>4</sup> Pe Jiisas ekii silmin wumb eim kin ek nik orung, kindnjing. “Wumb molałmin konu ele sinim kuni ei jili sipin wumb ei kuni ngumun?” a ninjing.

<sup>5</sup> Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim, “Enim bres nimberrii sałim?” Nga ekii silmin wumb yi ninjing, “Bres angil orung nga tał sałim,” pa ninjing.

<sup>6</sup> Pe Jiisas ek dinga nipi, wumb pei ngum, “Enim mani mei ele mulei!” nim. Neng, mołangin kin, Jiisas bres angil orung nga tał ei sipi, Gos kin prei erpi ngum. Pe eim bres ei sipi, eim ekii silmin wumb ei kin ngum. Ngang kin, eim ekii silmin wumb kuni sik, wumb pei mołangin kin, wumb kuni mok tok ngunjung.

<sup>7</sup> Jiisas ekii silmin wumb omu kembis kembis endeim ni ku se mulnjung. Jiisas omu ei sipi, Gos kin prei erpi, ngopu, eim ekii silmin wumb omu sik, wumb mulnjung ei mok tok ngunjung ku.

<sup>8</sup> Nga wumb ei kuni nunjung, ei kapli erim. Erang kin, kuni ei mend orung pei mułum, kuni ei sik gerenj kon angil orung nga tał tu wunjung.

<sup>9</sup> Wumb mulnjung wumb ei 4,000 pei pei mulnjung. Pe wumb ei Jiisas, “Pei!” nim.

<sup>10</sup> Sikir, eim noł kanu ele kin, eim ekii silmin wumb kin, noł kanu ele sik puk, Dalmanusa konu owundu ele orung punjung.

*Lo Ek Ekii Silmin Wu Kopur Jiisas Eim Jep Oł Ei Erang Kin Kenmin Ni Piik, Kii Sinjing.*

(Masyu 16:1-4)

<sup>11</sup> Lo ek ekii silmin wumb kombur ok, Jiisas kin ek ele opu mił enjing. Wumb ei ok, Jiisas oł ermba mił kenmin ni piik enjing. Wumb ei ok, Jiisas kin kii sinjing, “Jep oł ei epin konu nge sin andan tan, sin kenmin,” pa ninjing. Wumb ei Jiisas ermba oł ei kenmin ni piik, kii sinjing.

<sup>12</sup> Jiisas eim noman tuk gui ele dinga gek nim. Nipi kin, eim ek yi nim, “Nimbil erang enim tilap wumb ei akip jep oł ei eramb, kenmin ninmin? Na ek keimi nind, na enim wumb tilap ei kin jep oł endi kapli enerbii mon!” pa yi nim.

<sup>13</sup> Nga eim wumb si kindpi, nga no! kanu ele tonu pupu, no! gop ele orundung pum.

*Yiis Ni Epi Ende Ek Ekin Ei Kengip Nge Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kin King Eros Mulum.*

*(Masyu 16:5-12)*

<sup>14</sup> Jiisas nge ekii silmin wumb orung tok, bres ni epi endi sik tu wunarik wii onjung. Ok kin, bres endeim mendpil mer kanu ele tuk sim.

<sup>15</sup> Nga Jiisas eim enim kin ek dinga nipi ngum, "Enim piik kun erik kan pol tok mulngii. Lo ek ekii silmin wumb nge bres yiis kin, Eros nge bres yiis kin, epi bres tonu opu owundu olum epi ei erim pii kun erngii. Ek pu!e yi mi!, wumb ol kis aninga elmin ba ekii se ol kis ei tonu opu owundu elim.

<sup>16</sup> Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim kin ek nik piinjing, "Sinim bres endi sinalim," pa ninjing.

<sup>17</sup> Pe Jiisas ei piipi, ek yi nipi, eim ekii silmin wumb ngum, "Nimbil erang en enim ek nik piik piik enmin ei, 'Sinim bres sinalim,' ninmin? Pe en enim noman pinalim, mi! piik enanmin min? Nimbil erang enim noman tuk ele dinga palim?"

<sup>18-19</sup> Enim ningil ele palim ei epi kinenjing min? Enim konu palim ei enim ek piinanmin min? Enim ek ei wakin tok si kindnjing min kunum endi na bres angil orung sip, wumb 5,000 mulnjung ei na kuni ngamb nunjung? Enim kuni ngunjung kuni ei, gerenj kon nimberii orung tu wunjung?" "Engki endeim nga ta!, " pa yi ninjing.

<sup>20</sup> Nga kunum endi na wumb 4,000 wumb pei kuni ngunj ei enim kuni mend orung enim gerenj kon nimberii tu wunjung?" Eim ekii silmin wumb yi ninjing, "Gerenj kon angil orung nga ta! tu wunjpun," pa yi ninjing.

<sup>21</sup> Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, "Enim ol ei pii pol nga tunanmin min?"

*Beseira Konu Ele Wu Ningil Tumbun Mulum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim.*

<sup>22</sup> Nga Jiisas kin eim ekii silmin wumb Beseira konu ele tor punjung. Pe wumb kombur wu ningil tumbun wu endi, Jiisas mulum konu ele tu wunjung. Wumb ei ek dinga nik, Jiisas wu ei angil embilang ka ermba ninjing.

<sup>23</sup> Jiisas wu ningil tumbun mulum wu ni angil embilim. Jiisas wu ei sipi, konu owundu ele tor sipim. Sipang kin, eim jipambil topu, ningil ele kindpi, eim angil tonu ambilim, pe wu ei kii sim, "Nim epi endi kan min?"

<sup>24</sup> Pe wu ei tonu kindpi kenim. Kanpi kin, ba "Wumb ei ond mi! angk molmun," pa nim.

<sup>25</sup> Jiisas nga wu ei ningil ele embilim. Pe wu ei dinga kenim ni, wu ningil ei ka mulum. Mulang kin, epi pei kanpi poru nim.

<sup>26</sup> Jiisas wu ei kindang kin, eim nge ngii konu ele ba nge pum. Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Ninim wumb nge konu ele punen-jii," pa nim.

*Piisa Jiisas Nge Embe Nipi Peni Ele Kindim*

*(Masyu 16:13-20, Luk 9:18-21)*

<sup>27</sup> Jiisas ekii silmin wumb kin tor pupu, Sesariya Pilipai konu ele tuk pei punjung. Andam ele puk, Jiisas eim ekii silmin wumb ek dinga nipi kii sim, "Wumb pei na embe nii nilmin?"

<sup>28</sup> Pe eim ekii silmin wumb yi ninjing, "Wumb kopur nim Jon wumb no! pendilim wu, pa nilmin. Nga wumb kopur nim Elaineja, ok ek keimi ni tor kindilim wu," pa ninjing. "Nga wumb kopur nim ek ni tor kindilim wu eipi endi molun," pa ninmin ku.

<sup>29</sup> Jiisas ekii silmin wumb ei kin kii sim, "Pe enim na nii pa nilmin?" Piisa ek nipi orung kindim, "Nim Kraisi, Gos mei konu ele mani kindang orun wu," pa nim.

<sup>30</sup> Pe Jiisas ek dinga nipi yi mi! nim, "Enim wumb eipi kin, na embe ni to kind-nerngii, mon!"

*Jiisas Ek Nipi, "Na Kotup, Nga Engmbii."*  
*(Masyu 16:21-28, Luk 9:22-27)*

<sup>31</sup> Pe Jiisas nga kengip ek mon kindpi nipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. "Na wu kingam mani mei ele op, epi embin se andip, ngenj kumbii simbii. Nga kulmol kalilmin wumb owundu kin, men tok elmin wu num tok, lo ek piik polmun wumb kin, wu kingam ei bul ngok, tok kundngii," pa nim. "Kunum tekliki o pang kin, nga na angip konj tonu ombii," pa nim.

<sup>32</sup> Nga Jiisas ek pul nipi kun erpi wumb ngum. Pe Piisas Jiisas sipi tor pupu ek ngum, "Jiisas nim ek ei nin, ei kapli enanim," Piisa yi nim.

<sup>33</sup> Ba Jiisas ak topu eim ekii silmin wumb kenim. Kanpi kin, wu Piisa ek ngum. "Nim Seisen Piisa kin molun, ei si kind pui!" a nim. "Nim Gos noman ei nim pii pol tunan mon! Nim wumb noman ei mendpil piikin molun," Jiisas yi nim.

<sup>34</sup> Nga Jiisas wumb pei eim kin ekii silmin wumb kin wii tang, eim mulum konu ele onjung. Eim ek nipi wumb ngum, "Wumb endi na kin ombii ni pimba wumb, ei eim nge embe ei ambil mani kindmba. Wu ei eim na ond peri ambil si mengpi, na ond konu ele omba," pa nim.

<sup>35</sup> "Yi mi!, wu endi yi mi! enarpi, noman konj ambil gii nipi mulmba, wu ei eim noman konj ei sinermba mon. Ba wu endi

na kin piipi kin, na kin men topu ermba wu, ei eim nge noman konj si kindim kin, eim nga noman konj sipi kunum kunum ka mulmba.

<sup>36</sup> Yi mił, wu endi eim mei ele, epi pei noman to piipi mulmba wu, ei eim noman konj ei sinenmba mon!" pa nim. Jiisas yi nim, "Mei ele epi ei eim noman konj er simba mił nenj? Ei mon!

<sup>37</sup> Yi mił, wu ei epi nipe ngopu, eim noman konj sipi orung simba?

<sup>38</sup> Yi mił, pe kunum ele wumb ol kis kanim kanim er mołmun wu endi, na ek ei piipi nipi wumb ngumba wu ei, singambil erang mulum kin, ekii se wu kingam omba wu, ei eim kin singambil piipi ngumba ku. Na Jiisas kin Gos nge tilang ka wii ei kin nga Gos eim nge enjel ka wii pei omun kunum ei eni mił topu tilang ka wii ermba," pa nim.

## 9

<sup>1</sup> Pe Jiisas ek nga nipi wumb ngum, "Na enim kin ek keimi nip ngond. Wumb kopur ya ele angilmin wumb ei, nga kulerngii mon! Ba wumb ei Gos wumb tep enim noman dinga ka wii ei tonu onum ni keningii."

*Jiisas Nge Ngenj Ele Epi Eipi Mił Tonu Om*

*(Masyu 17:1-13, Luk 9:28-36)*

<sup>2</sup> Nga kunum endi angil orung nga endeim o pang, Jiisas Piisa kin Jon kin Jeims wu kopur sipi komung owundu ele eim ei si tonu sipim. En enim minj molk kin, Jiisas nge ngenj ei nga endi eipi mił tonu om.

<sup>3</sup> Wu kei ningil ele kenjing ni, Jiisas wu endi eipi mił mulum. Nga eim nge alap ni epi ei tilang erang kin, ei kuru ka wii sim. Sipi kin, mei wumb endi alap ni epi kapli tilang yi mił enermba mon!

<sup>4</sup> Pe wu tał Elainja kin Moses tel tor wangil kin, Jiisas kin ek tengnjing.

<sup>5</sup> Piisa eim Jiisas kanpi kin, ek yi nim, "Ek emb tołum wu! Sin ya ele mołmun ei ka wii. Sin ngii tekliki tekmin. Tekmin ei, ngii endi nim nge, nga ngii endi Elainja nge, nga ngii endi Moses nge; sin ngii pei tekmin," pa nim.

<sup>6</sup> Yi mił erang kin, wu kei mund mong enjing. Pe Piisa eim nipe ek endi nimba ei piinerim.

<sup>7</sup> Pe kupu endi opu wu kei pandi tum. Gos ek tuk kupu muł ele tor om, "Ei nam nge kingam; na eim kan ka wii piind. Enim eim ek piyeyi!" pa yi nim.

<sup>8</sup> Pe sikir kan orung orung kind kenjing ni, wu endi eipi kinenjing mon. Ba Jiisas endeim mendpił minj mulum.

<sup>9</sup> Nga komung ei si kindik kin, mani wangin kin, Jiisas ek dinga nipi wu kei ngum, "Epi ei enim kenjing ol ei, enim

wumb endi kanik kin ei ninerngii mon! Pu molk kin, ekii se wu kingam mani mei ele opu, kołpu kin nga angpi, nga tonu orung ba.

<sup>10</sup> Yi mił, nga wu kei ek ei ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim ek nik piik piik enjing, ek ei, "Kołpu, nga angpi tonu ba," pa ninim, ei ek nipe ek ninim?" ni piik piik enjing.

<sup>11</sup> Nga wu kei Jiisas kii sinjing, "Nimbil erang men lo ek piik połmun wumb yi ninmin ei, Elainja ek ni tor kindilim wu ei kumb se omba?"

<sup>12</sup> Nga Jiisas ek nipi wu kei ngum, "Ei keimi, Elainja ok opu epi pei er ka ermba nge omba. Nimbil erang, ek endi eipi mer Gos mon ok pulk, ele palim, ei yi ninim? 'Wu kingam eim ngenj kumbii sipi kulmba kunum ei, wumb eim kin buł ngunjung?'

<sup>13</sup> Ba na ek nip enim ngond, wu Elainja eim om poru nim. Neng kin, wumb en enim noman ele eim kin ol kanim kanim enjing ei, Gos ek ok pulk, yi mił ninim."

*Kangil Endi Gui Kis Tuk Pim Ei, Jiisas Er Ka Erim*

*(Masyu 17:14-21, Luk 9:37-43a)*

<sup>14</sup> Jiisas kin wu kei ekii silmin wumb mulnjung konu ele orung unjung. Wangin kin, ekii silmin wumb kin wumb pei kulou tok mulnjung. Nga lo ek piik nilmin wumb kopur ek dinga nik, Jiisas nge ekii silmin wumb ei nge ek mił ngunjung.

<sup>15</sup> Nga wumb molk kenjing ni Jiisas om. Wang kin, wumb ei sikir puku sinjing. Sinjing kin, wumb ei Jiisas mulum konu ele sikir puk kin, Jiisas kanik kin yi ninjing, "Nim on?" a ninjing.

<sup>16</sup> Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kii sim, "Eim wumb ei kin enim nimbil ol erang enim gupu ele ek mił enim?" a nim.

<sup>17</sup> Nga wu endi tuk wumb mulnjung konu mulum wu ei, Jiisas kin ek nipi orung kindim, "Ek emb tołun wu, nim na kangil gui kis endi tuk mułang kin, eim ek tingnalim. Na nim kin tu wund, ei nim er ka enjii," pa nim.

<sup>18</sup> "Nga kunum kunum gui kis ei kangil ei ambilpi, topu mani mei ele kindilim. Pe gupu noł gupu ele tor olum kin, nga gupu mong giikir nipi kin, eim ngenj dinga punum. Nga na nim ekii silmin wumb kanip kin, kii sip ninj, ba wumb ei kapli er ka enenjing mon," pa yi nim.

<sup>19</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim wumb pii gii pinałim wumb! Kunum nemberii na enim kin mułmbii? Kunum nemberii na enim ngenj kumbii kulmbii? Enim kangil ei na kin tu wei!" pa nim.

<sup>20</sup> Nga wumb kangil ei Jiisas mulum konu ele tu wunjung. Tu wunjung kunum ele, gui kis ei Jiisas kanpi, kangil ei sikir to ek

topu, kangil ei mani mei ele kindang pepi, ak mak erim. Erim kin, kangil ni, gupu ele jipambil mił epi kuru endi tor om.

<sup>21</sup> Nga Jiisas kangil arim kii sim, “Kunum numberii eim oł yi mił erim?” Arim ek nipi orung kindim, “Kumb ok kangil kembis kin er pim.

<sup>22</sup> Nga gui kis ei kangil topu, dup ele nin noł ele nin kindmbii ni erang kin, topu kundmbii ni erim. Ba nim sin kin kaimb sikin kin, paki tokun kapli er ka enjii!” pa nim.

<sup>23</sup> Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim pii gii nilan kin, kapli, nim epi ei pei silan,” pa nim.

<sup>24</sup> Sikir arim ek dinga nipi yi nim, “Na pii gii nind; ba pii gii ei kapli enanim. Nim na paki tunjii!” pa nim.

<sup>25</sup> Pe Jiisas kenim ni, wumb pei sikir ok kulou tunjung. Pe Jiisas gui kis ei ek dinga ni ngopu, “Pui!” nim. Neng kin, “Nim gui kis gupu ek tingnen kin, nim kom pirek ninan; na ek nipi nim ngond ei, nim kangil si kind pui! Nim nga kangi ei kin nga tuk punenjii mon!” pa yi nim.

<sup>26</sup> Pe nga gui kis ei wii dinga topu, kangil ei kulii mił kołpu pepi pum. Pe wumb pei yi ninjing, “Kangil ni koltum,” pa ninjing.

<sup>27</sup> Ba Jiisas kangil ni angil ele embilang kin nga konj engim.

<sup>28</sup> Ekii se Jiisas ngii konu ele tuk pupu, eim ekii silmin wumb minj molk, eim kin kii sinjing, “Nimbil erang, sin gui kis ei si kindmin ei kapli enanim?” pa ninjing.

<sup>29</sup> Pe Jiisas eim ekii silmin wumb ek nipi ngum, “Gui kis ei prei erangin kin, mendpil kapli ermbe,” pa nim.

*Jiisas Kunum Tał Ek Nipi Kołpu Nga Angpi Tonu Ba Nge Nim.*

*(Masyu 17:22-23, Luk 9:43-45)*

<sup>30</sup> Jiisas kin eim nge ekii silmin wumb konu ei si kindik pendik puk, Galilii konu ele tuk punjung. Jiisas eim yi ni piim, “Wu endi na jili moł ni piinergii mon!” pa yi nim.

<sup>31</sup> Nimbil erang Jiisas ekii silmin wumb kanpi, eim kulmba nge kengip ek ei nge nipi ngum. Jiisas ek nga nipi ngum, “Wumb kombur na wu kingam mani mei ele op tonu onj; ba wu ei sik wumb opu erii wumb kin ngok kin, nga wumb ei na to kundngii. To kunduk, nga kunum tekliki na angpi tonu ombii,” pa yi nim.

<sup>32</sup> Ba eim kin ekii silmin wumb ek ei pii poł tunenjing. Tunarik kin, en enim singambil kulk, Jiisas nga kii sinenjing mon.

*Nii Eim Wu Owundu Mołum?*

*(Masyu 18:1-5, Luk 9:46-48)*

<sup>33</sup> Pe Jiisas kin ekii silmin wumb ok Kapaniyam konu ele onjung. Ok, ngii endi

nirik pangin kin, Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim. “Enim andlam ele ok, nipe ek mił endi ninjing?”

<sup>34</sup> Ba eim ekii silmin wumb ek endi ninenjing. Nimbil erang andlam ele ok yi ninjing, “Wumb nii sinim wu num mułmba,” yi ninjing.

<sup>35</sup> Pe Jiisas mani kan mołpu kin, eim wu engki nga tał, ‘Wei!’ a nim. Nipi kin, ek nipi ngum, “Wu endi ei wu num mendpil mułmbii ni piim kin, eim embe to mani kindpi mułmba. Wu ei ekii se wumb pei paki topu ngopu mułmba,” pa nim.

<sup>36</sup> Pe Jiisas kangil kembis endi sipi, tuk en enim mulnjung konu ele engndim. Pe eim kangil ei angil ambilpi kin, eim ek nipi wu kei ngum.

<sup>37</sup> “Wu endi na embe ele piipi kin, kangil kembis ei mił endi paki tumba wu ei, na paki tumba. Nga na paki tum kin, wu ei na mendpil paki tunanim mon. Wu ei na Arnan paki tonum ei, na kindang onj, ei paki tonum ku.

*Wu Ei Sinim Kin Opu Orung Enanim Wu Ei Sinim Wu Pul*

*(Luk 9:49-50)*

<sup>38</sup> Jon ek nipi ngum, “Ek emb tołun wu, sin kenjpin wu endi nim embe ele nipi, gui kis si tor si kindim. Ba wu ei sinim kin tep to kongun ende endnerim. Wu ei yi erang sin, ‘Eim mon!’ pa ninjpin.”

<sup>39</sup> Ba Jiisas ek nipi Jon ngum, “Enim ei yi ninerngii mon! Wu endi na embe ele nipi, jep oł endi ermbe wu ei, na kin ek kis sikir ninermba mon!” pa yi nim.

<sup>40</sup> “Wu endi sinim kin opu orung mulerim kin, wu ei sinim wu pul,” pa nim.

<sup>41</sup> “Yi mił, na enim kin keimi nip ngond, wu nii endi enim kin kanpi noł ming endi enim kin paki topu ngumba wu ei, Krai nge kongun ei piipi kin, paki topu erim. Erim kin, wu ei eim nge kumep ngang simba ei am punermbe mon.”

*Oł Kis Kanim Kanim Ei Noman Pii Gii Er Kis Mondlum*

*(Masyu 18:6-9, Luk 17:1-2)*

<sup>42</sup> “Pe wumb kombur kangil pii gii to kis mundmun ni erngii wumb ei, num goltum ele ku owundu endi kan kulk, ep noł ele mani kindngii. Kindangin kin, na ek ni piik mulnjung kangil ei, ka mułngii,” pa nim.

<sup>43</sup> “Pe enim angil ele oł kis enjing kin, enim pii gii ei kis mułmba. Kis mułang kin, enim angil ele orung kopus si kindang kin, enim angil oł kis enerang, nim ka mułngii. Mon pim kin, enim angil ele tał peng kin, enim dup konu kis ele pungii dup ei, kumblatim mon, piram nupu minj palitim.

<sup>44</sup> (Konu ele, ‘Dup nupu nupu minj er molang kin, ei kumblermbe. Nga ka Pisapis



mił epi ei wumb ngenj ele nołum ei, poru ninermba; ba enj enj nopolu pimba.)

<sup>45</sup> Pe nga enim simb ele oł kis enjing kin, enim pii gii ei kis mułmba. Kis mułang kin, nga enim simb ele orung kopus si kindang kin, enim simb oł kis enerang, nim ka mułngii. Mon pim kin, enim simb ele tał peng kin, enim dup konu kis ele pungii. Dup ei kumblermba, piram nopolu minj pałim.

<sup>46</sup> (Konu ele, 'Dup nopolu nopolu er mołang kin ei, kumblermba. Pe ka Pisapis mił epi ei wumb ngenj ele numba ei, poru ninermba; ba enj enj nopolu pimba.)

<sup>47</sup> Pe nga enim ningil ele oł kis enjing kin, enim pii gii ei kis mułmba. Nga enim ningil ele orung si kindang, enim ningil ele oł kis enerang, enim ka mułngii. Mon pim kin, enim ningil tał peng kin, enim dup konu kis ele pungii. Dup ei kumblermba mon, ba piram nopolu minj pałim.

<sup>48</sup> Konu ele, 'Dup nopolu nopolu er mołang kin, ei kumblermba. Pe ka Pisapis mił epi ei wumb ngenj ele numba, ei poru ninermba; ba enj enj nopolu pimba.'

<sup>49</sup> Yi mił, pe dup ele wumb pei nopolu poru nimba, ei yi ep kusa mił.

<sup>50</sup> Epi kusa ei, epi ka wii mendpil. Ba ep kusa nge singin ei poru nim kin, kapli ep kusa ei nimbil oł erpi kin nga singin simba? Ep kusa nge singin ei enim kin mułang kin, kapli enim wumb eipi kin endeim endeim ni noman emin sek mułngii.

## 10

*Jiisas Amb Si Kindinmin Kengip Ek Ei Nipi Ngum*

(Masyu 19:1-12, Luk 16:18)

<sup>1</sup> Jiisas eim konu ele si kindpi, orung pupu, orung Juriya konu owundu ele noł Joran pum. Pupu kin, wumb pei ok Jiisas mułum konu ele nga kułou tunjung. Jiisas eim nge oł yi mił erpi, nga Gos ek ka kengip ek nipi wumb ngum.

<sup>2</sup> Men ek piik ekii silmin wumb kopur ok, eim ermba oł ei kenmin ni piik kii sinjing. "Sinim nge men kengip ek yi pałim ni, wu endi eim amb sim ei kilip topu si kindmba min mon?"

<sup>3</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, "Ok Moses enim nipe pipe mon ek dinga nipi ngum?"

<sup>4</sup> Pe wumb ek yi ninjing, "Moses eim kapli enim mon endi polk kin, amb kilip to si kindmin nik, mon endi polk kindik kin, kapli amb ei si kindngii," pa nirim.

<sup>5</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbil erang enim noman tuk ele dinga peng kin, kumb ok Moses lo ek dinga endi pultum. Pulpu kin, enim noman ok wumb pałim mił enim yi peng kin Moses mon yi polpu ngurum," pa nim.

<sup>6</sup> Ba kumb ok, Gos oł pei eririm kunum ele, Gos wu kin amb teł eririm ku.

<sup>7</sup> Yi mił erang kin, nga wu ei arim mam tał si kindpi kin, eim ambim kin dambiltpi ende pupu endeim mił mułmba.

<sup>8</sup> Pe nga wu amb tał ngenj ende mił simba. Yi mił ku, wumb tał nga ngenj tał nga pinermba mon. Wumb tał ngenj endeim mił pimba.

<sup>9</sup> Yi mił Gos wu amb tał sipi, ende kindpi mundmba ei, wu min amb eipi endi to kilip tunermba mon!" pa nim.

<sup>10</sup> Nga ekii se ngii konu ele puk, epi ele Jiisas nge ekii silmin wumb, eim kin kii sinjing.

<sup>11</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, "Wu endi ei ambim si kindpi, nga amb konj endi sim, wu ei eim ambim oł kis erpi kin, eim amb kin kilip tonum.

<sup>12</sup> Nga amb ei eim wam si kindpi, eim wu eipi endi pupu kin, amb ei wam kin oł kis erpi, wam kin kilip tonum.

*Jiisas Kengip Ek Ka Nipi Kangil Ngum*  
(Masyu 19:13-15, Luk 18:15-17)

<sup>13</sup> Nga wumb kombur kangil kembis Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Tu wuk kin, wumb ei kangil kembis ei embilmba ni piik, ba eim ekii silmin wumb kangil tu wangin wumb ei ek ngunjung.

<sup>14</sup> Ba Jiisas oł ei kanpi, eim noman kis piipi kin, ek nipi orung kindim. "Kangil kembis na ngangin kin enim ambil gii ninerngii! Ei yi mił, wumb endi pii gii pim kin, kangil mił yi Gos mułum konu ka ele tuk pungii," pa nim.

<sup>15</sup> "Na enim kin ek mendpil nip ngond. Wumb endi Gos sinim kin tep er mułum konu ele, kangil ele kembis mił yi sinerim kin, kapli Gos mułum konu ele tuk punerngii mon mendpil!"

<sup>16</sup> Nga Jiisas eim kangil kembis embilpi erim kin, kangil kembis ombu eim angil ambilpi, kengip ek ka nipi ngum.

*Wu Endi Epi Pei Salilim Wu*

(Masyu 19:16-30, Luk 18:18-30)

<sup>17</sup> Nga Jiisas angpi andlam ele pupu kin, wu endi sikir opu, Jiisas mułum konu ele opu, mani simb ele gopsing pii polpu, ek nipi kii sim. "Nim ka wii ek mon wu, na nimbil oł erip, noman konj kunum kunum sip mułmbii?"

<sup>18</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbil erang nim na wu ka nin? Gos endeim mendpil ka mułum," pa nim.

<sup>19</sup> "Nim lo ek pei piilin: nim amb sakin, kilip tokun, amb eipi sinenjii; nim wumb nge epi waning sinenjii; nim ek kend tokun wu endi ngunenjii mon! Nim ek kend tokun, wu epi eipi ni ngonenjii; nim arnim manim ek ningil ei piinjii! Piikin, arnim manim paki tunjii!"

<sup>20</sup> Nga wu ei ek nipi Jiisas ngum, “Ek mon wu, na kumb ok kangil kembis kin moł ei, na lo ek pei piip kin, ekii sip poru nil.

<sup>21</sup> Pe Jiisas wu ei kanpi kin ka piipi ngopu, eim ek nipi wu ei ngum, “Nim epi endi kapli enenim. Nim nge epi pei sikin, wumb ngokun ku sinjii! Sikin, nim ku nin epi sinerang mołmun wumb ei, ngunjii! Nim epin konu ele epi ka mendpil salim ei, sinjii! Nim na ond konu ele, ekii se onjii.

<sup>22</sup> Yi mil, wu ei ek ei piipi kin, eim kumb dinga erim. Pe eim noman embin topu kin eim orung pum. Nimbił erang, wu ei epi pei saħilim nge wu.”

<sup>23</sup> Nga Jiisas kanpi orung orung kind kanpi kin, eim nge ekii silmin wumb kin ek yi nim, “Pe wumb epi pei mani mei ele saħilim wumb ei, kongun dinga wii erik Gos sinim tep er mołum konu ele tuk pungii,” pa nim.

<sup>24</sup> Pe Jiisas ekii silmin wumb Jiisas ek ei piik kin puku sinjing. Ba Jiisas ek nga nipi orung kindpi yi nim, “Na nge kingnan noł, wu endi Gos sinim tep er mołum konu tuk ba; ba ei kongun dinga erpi ba.

<sup>25</sup> Pe kung kamil endi alap mui gal tundii ele andlam ele tuk ba; ba eim kongun dinga erpi ba. Yi mil ku, wu endi epi pei salim wu ei, kongun dinga wii mendpil erpi, Gos sinim tep er mołum konu ele tuk ba.”

<sup>26</sup> Jiisas ekii silmin wumb ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, enim Jiisas kin ek nik kii sinjing, “Yi mil, wu nii kapli erang, noman konj kunum kunum sipi mulmba?”

<sup>27</sup> Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kan kanpi, ek nipi ngum, “Ei wumb en enim kapli enermba mon, ba Gos eim kapli ermba. Gos eim mendpil epi kanim kanim kapli pei ermba.”

<sup>28</sup> Ba Piisa ek nga nipi Jiisas ngum, “Kani! Sin epi pei si kindpin, nim kin ekii se onjpun.”

<sup>29-30</sup> Pe Jiisas ek nim, “Na enim kin ek mendpil nip ngond, wumb endi na kin Gos nge ek ka ei piik kin, ngii konu ele si kindik; engnjing noł si kindik; einjing noł si kindik; menjing noł si kindik; ernjing noł si kindik; kingenjing noł si kindik; aka pin kuni si kindik; na nge kongun erngii onmun kunum ele, Gos epi 100 pei ngopu orung kindmba. Ya mani mei ele mułngii kunum ele, Gos eim enim kin ngii ni, angim ni, aim ni, mam ni, kangil ni, aka pin kuni ei, Gos enim ombu kin pei orung kindpi ngumba. Ngang kin, wumb kombur wumb ei kin oł embin tui erik ngungii ku. Nga kunum ekii se, noman konj sik, konj kunum kunum mułngii.

<sup>31</sup> Ba wumb kombur wu owundu mołmun kumb se mołmun wumb ei, ekii se nga wumb wii mil mułngii. Ba wumb kombur

wumb wii ekii sik mołmun wumb ei, ekii se kunum ele, kumb se wumb num mułngii.

### *Jiisas Ek Nipi Kunum Tekliki Eim Kulmba*

(Masyu 20:17-19, Luk 18:31-34)

<sup>32</sup> Wumb Jerusalem konu ele pungii pendik, andlam ele punjung. Pe Jiisas andlam ele andpi sikir ok pupu, Jiisas ekii silmin wumb puku sinjing. Nga wumb ekii se onjung wumb tungu enjing. Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga tał sipi, orung sim kin, ek pule eim kin tonu omba ei, nipi ngum.

<sup>33</sup> Jiisas ek yi nim, “Enim piyei! Sinim Jerusalem konu ele tonu bin. Pe wumb wu kingam sipangin kin, ek emb tołmun wumb kin, Gos kulmał kaħilmin wumb owundu kin ngungii. Ngok kin, eim wumb omba ni piik kin, kan ngok tok kundngii. Pe wu kingam ei sik, wumb eipi endi ngangin kin, tok kundngii nik, wumb eipi ngunjung.

<sup>34</sup> Nga eim wumb sik, ek kulsingii, jipambil tok, kepui tok kundngii. Tok kundangin kin, pepi kunum tekliki poru neng kin, angpi nga konj tonu omba,” pa yi nim.

### *Jeims Kin Jon Teł, Eł Elip Wu Owundu Molmbul*

(Masyu 20:20-28)

<sup>35</sup> Nga Sependii nge kingam tał, Jeims, Jon teł okuł, Jiisas kin yi ninjingil. “Ek mon wu, sil nim kin epi endi kii simbil nge onmbul. Nim epi ei sil kin enjii!” pa ninjingil.

<sup>36</sup> Pe Jiisas ek nipi, wu tał ngum, “Na elip kin nimbił oł ermbi?”

<sup>37</sup> Pe wu tał Jiisas kin ek nikil orung kindinjingil, “Nim ekii se king peł ele, tilang owundu ei ninim noman dinga sikin onjii kunum ei, kapli sil piinmbil ei nim sil wu tał endi sikin, angil tundung mundan kin, nga endi angil taring mundan mulmbul,” pa ninjingil.

<sup>38</sup> Ba Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Na kin ek ei kii sinmbil ei elip ek ei pii poł tunanmbil. Elip kapli noł na nond noł ming ei, kapli nunguł min? Nga elip kapli na noł peł ele elip kapli pingil min?”

<sup>39</sup> Pe wu tał eim kin ek nikil, “Sil kapli ermbił.” Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Keimi, ming ei na pe noł nond, elip ming ei kapli noł nunguł ku. Pe na noł peł ele, elip kapli noł pingil ku.

<sup>40</sup> Pe wumb nii endi eim na angil tundung min angil taring ele mulmba ei, na nge epi endi mon. Ba Gos ei eim peł ei eim ngumbii ni, er ka er mundum wumb ei ngumba.”

<sup>41</sup> Nga Jiisas nge ekii silmin wumb engki orung ek ei piik, nga Jon kin Jeims tał kin noman kis piinjing.

<sup>42</sup> Ba Jiisas eim ekii silmin wumb eim kin wii topu, “Wei!” pa nim. Eim ek nipi

wu kei ngum, “Enim piinmin, wumb embe molum wumb num ei, tilap eipi ele palim ei, en enim noman dinga to mani kindngii ei palim. Pe en enim wumb owundu ombu tep dinga wii elmin.

<sup>43</sup> Ba o! ei enim kin tuk pinermba mon! Wu endi eim enim kin wu owundu mulmbii ni ermba ei, enim kin kongun wii paki tumba wu mulmba.

<sup>44</sup> Pe wu endi enim kin wu owundu endeim mulmbii ni ermba, wu ei eim enim wumb pei kin kongun wii paki tumba,” pa nim.

<sup>45</sup> “Nimbi! erang wu kingam eim yi ku, eim opu wumb eim kin kongun paki tungii nipi onerim, mon! Eim opu wumb paki tumba nge om. Opu kin, ond peri ele kolpu, eim noman konj ka ngopu, wumb pei nga sipi orung simba nge om.”

*Jiisas Wu Endi Ningil Tumbun Mulum Wu Ei Er Ka Erim.*

*(Masyu 20:29-34, Luk 18:35-43)*

<sup>46</sup> Pe Jeriko konu ele onjung. Jeriko konu ele si kindpi pupu kin, Jiisas ekii silmin wumb kin, wumb pei eim kin punjung. Puk kin, Barsimeiyas, Tiimeiyis nge kingam ei, ningil tumbun molulum wu ei, andlam wer ele molpu, wumb ku ni epi ei kenim nipi silim.

<sup>47</sup> Nga Jiisas Nasares konu ele wu ei orum eim piipi kin, eim wii dinga topu, “Nim Jiisas, nim Deipis nge kingam. Nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

<sup>48</sup> Nga wumb pei wu ei ek ngok yi ninjing, “Nim ek tingnerii!” Ba eim nga wii dinga topu, “Nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

<sup>49</sup> Pe Jiisas eim opu yi nim, “Enim wii tangin kin, wangli!” nim. Pe wumb wu ningil tumbun mulum wu, ei wii tunjung, “Nim noman dinga pimba. Nim angkin po! Jiisas eim nim wii tonum,” pa ninjing.

<sup>50</sup> Kapli, pe eim konduk si kindpi kin, eim sikir engim. Angpi kin, Jiisas mulum konu ele pum.

<sup>51</sup> Pe Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, “Na nim kin nimbi! ol ermmbii?” Wu ningil tumbun mulum wu ei, ek nipi ngum, “Ek mon wu, na ningil er ka eran, kenmbii,” pa nim.

<sup>52</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, “Nim po! Nim pii gii je erang kin, nim ningil ele ka enim.” Pe wu ningil tumbun mulum wu ei, sikir erang ka mukang kenim. Kanpi kin, wu ei Jiisas andlam pum konu ele, ekii se pum.

## 11

*Jiisas Jerusalem Konu Ele King Mil Pum*  
*(Masyu 21:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)*

<sup>1</sup> Pe Jerusalem konu ele mandi ok kin, Bespeis kin Besanii konu ele mandi komung Olip ele tor onjung. Pe Jiisas eim nge eki silmin wu ta! kindang punjungul.

<sup>2</sup> Jiisas eim ek nipi wu ta! ngum, “Elip puku!, konu ele keningil konu ele mandi molum. Pe sikir keningil ni kung dongkii wumb mulenjung kung endi kan kul pendnjing ei, na kin tu wungu,” pa nim.

<sup>3</sup> “Pe wu endi elip kanpi, ‘Elip ei nimbi! erang enmbil?’” a nim kin, kapli elip yi ningil, ‘Sil wu owundu tu we!’ a neng kin onmbu. Ekii se eim kung dongkii sikir sipi ya orung kindmba,” pa nim.

<sup>4</sup> Kapli wu ta! puku!, kenjingil ni kung dongkii endi kan kul pendnjing. Kung ngii ondu ele pendnjing pim ei, kan si kindkil nga tu wunjungul.

<sup>5</sup> Nga wu kombur mandi angk, ek nik ngunjung. “Elip nimbi! ol erang kung dongkii ei kindangil punum?” a ninjing.

<sup>6</sup> Nga wu ta! ek nikil wumb ngunjungul, “Jiisas ek nim mil ninjingil.” Nengil kin, kung dongkii wumb, “Kung kapli se!” ninjing.

<sup>7</sup> Pe ele elip kung dongkii wa! ya Jiisas molum konu ele tu wunjungul. Tu wuku! kin, konduk tuku! ei pe! ele singil. Pe Jiisas kung dongkii ele tonu pupu mulum.

<sup>8</sup> Pe wumb pei konduk gulk, andlam ele mundnjung. Pe nga wumb kombur ond ongu! tok tu wuk, andlam ele mundnjung ku.

<sup>9</sup> Nga wu amb pei Jiisas pum konu ele kumb se punjung. Nga wumb kombur ekii se punjung ku. Nga wumb pei puk kin wii dinga tunjung, “Wu owundu onum,” pa ninjing. “Gos wu owundu ei kin eim noman ka ngumba. Eim Gos nge embe owundu ele onum!”

<sup>10</sup> Gos sinim noman ka ngopu, eim kingam wu owundu Kraiss kindang opu, sinim konu orung orung tep ermba nge onum. Kumb ok, kupam Deipis sinim tep elim mil, yi ermba nge onum. Gos embe ambil tonu kindinmin.” pa ninjing.

<sup>11</sup> Pe Jiisas Jerusalem konu ele om. Opu kin, men ngii owundu ele nirik pupu kin konu ele kan andpi, pupu kin epi kanim kanim kanpi poru nim. Ba konu eni mani pupu poru nim. Konu pou neng Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga ta! sipi Besanii konu ele pum.

*Jiisas Ek Nipi Ond Mong Tunermba Nim*  
*(Masyu 21:18-19)*

<sup>12</sup> Nga kunum endi, Besanii konu ele si kindik, nga Jiisas kuni tum.

<sup>13</sup> Nga eim kenim ni ond pik endi turii mil engim. Pe Jiisas kenim ni, ond ongu! pei mulum ni kenim. Kanpi pupu kin, “Ond mong, kurup simbbii,” ni piim. Ond engim

konu ele, eim ond mong endi eim kinerim mon! Ongul mendpil mulum. Nimbil erang, ond pik mong tunalim kunum ei mulum.

<sup>14</sup> Pe Jiisas ond ei nipi ngum, "Nim ond mong nga tunenjii mon!" pa yi nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb ek ei piinjing.

*Jiisas Men Ngii Konu Ele Kil Ngopu Si Kindim*

(Masyu 21:12-17, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

<sup>15</sup> Wumb Jerusalem konu ele punjung. Pe Jiisas men ngii konu ele andaring mandi pum. Pupu, kenim ni wumb men ngii konu ele andaring mandi wumb, kei nin ku ongul sik mong top elmin, epi pei wumb tu wuk ya epi top erik, er muljung wumb ei Jiisas pupu, to kindang kin, konu eipi eipi tor si kindang punjung.

<sup>16</sup> Pe Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, "Epi top ei Gos ngii mandi tu wuk enerngii mon!" pa yi nim.

<sup>17</sup> Jiisas kengip ek nipi ngum, "Gos ek yi mil wumb kumbang ok pulk yi ninim, na ngii ei kin wumb yi mil ningii, 'Na ngii ei prei nge konu ele er mulmba,' yi ningii; ba enim wumb ek ei piinarik sik, wumb koi erik, epi waning sik erik nge ngii mil enmin," pa nim.

<sup>18</sup> Nga kulmal kalilmin wumb owundu kin, ek emb polmun wumb ombu kin, Jiisas enim epi ei piik, en enim andlam endi kuruk Jiisas tumun ni piinjing. Wumb ombu Jiisas kin mund mong enjing. Nimbil erang wumb pei Jiisas nge kengip ek piik, puku sik, tungu enjing.

<sup>19</sup> Nga konu pou neng, Jiisas ekii silmin wumb kin Jerusalem konu ele si kindik punjung.

*Ond Pik Kengip Ek Endi*

(Masyu 21:20-22)

<sup>20</sup> Pe kupiiring okrii, Jiisas kin eim ekii silmin wumb andlam ele puk kenjing ni, ond pik kulii erim. Ond ongul kin dumbul kin pei kulii er poru nim.

<sup>21</sup> Nga Piisa eim ol endi erang piipi kin, eim yi nim, "Ek emb tohun wu, keniyo! Ond Pik ei nim ek ngon, ond ei kulum."

<sup>22-23</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos kin pii gii nik molk kin, ol ei enim kapli erngii," pa nim. "Na ek keimi nga nip enim ngond. Pe wu endi kapli komung ei ek neng kin, kapli pupu mani ep nol ele ba. Pe wu endi eim noman tal pinermba mon, ba eim pii gii ele mendpil pimba. Pe eim ek ei kapli peni ele omba. Nga epi ele tonu omba ei, wu endi ek nim mil mendpil pimba.

<sup>24</sup> Yi mil erang, ele nge na enim kin ek nind, kunum ele enim prei erik, epi endi simin ni kii sinjing kin, kapli enim pii gii

nik epi ei singii. Sik kin, prei erik, kii sik, epi ei enim singii.

<sup>25</sup> Nga kunum ele enim angk prei erangin kin, wu endi enim kin ol kis erpi nim kin, enim wu ei ol kis ei kapli si kindngii. Yi mil, enim Ernjing Gos ei epin konu ele mulum, eim enim noman kis kapli kil ngopu si kindmba ku," pa nim.

<sup>26</sup> ("Ba enim wu endi ol kis ei si kindnenjing kin, kapli Erinjpin Gos enim noman ol kis ei kil ngopu si kindnermba mon ku," pa nim.)

*Jiisas Nge Noman Dinga Nii Ngotum*  
(Masyu 21:23-27, Luk 20:1-8)

<sup>27</sup> Wumb Jerusalem konu ele nga orung onjung. Wangin kin, Jiisas men ngii konu ele nirik andpi mulum kin, wumb kulmal kalilmin wumb owundu kin, mon ek tolmun wumb kin, men ngii kongun elmin wumb ombu ei Jiisas mulum konu ele onjung.

<sup>28</sup> Wumb ok Jiisas kin ek nik ngunjung, "Nim nipe noman dinga peng ol ombu en? Pe wumb nii nim noman dinga ngang, kongun ombu mil en?" a ninjing.

<sup>29</sup> Jiisas ek nipi ngum, "Na enim ek endi kii sip ngumbii. Enim na ek nik ngunjung kin, ek ei nga na enim nip orung kindmbii. Ei na kongun noman dinga peng enj mil ei nimbii ku.

<sup>30</sup> Ya nol wu Jon wumb nol pendilim ol ei; Gos nge ol min mei ele wumb nge ol?" Jiisas ek nipi, "Ek ei nik orung kindei!" pa nim.

<sup>31</sup> Pe wumb en enim ek yi ni piik piik enjing. "Pe sinim epin konu ele epi ninjpin kin, kapli Jiisas yi nimba, 'Enim nimbil ol erang enim Jon pii gii ninanmin?' a nimba.

<sup>32</sup> Pe nga sinim wumb ek epi ninjpin kin, ek ei kapli enermba mon." Nimbil erang en enim wumb pei mulangin kin, mund mong enjing. Wumb pei Jon eim Gos ek ni tor kindilim wu ni piinjing.

<sup>33</sup> Pe wumb Jiisas kin ek nik ngunjung, "Sin piinanmin." Pe Jiisas ek yi nim, "Na yi ku enim kanip nind, na noman dinga peng yi kongun enj pa nip, ninermbii mon," pa nipi wumb ngum.

## 12

*Jiisas Ond Mong Pin Ek Ekin Nim*  
(Masyu 21:33-46, Luk 20:9-19)

<sup>1</sup> Jiisas ek ekin topu wumb ngopu eim ek yi nim, "Wu endi eim kan ond mong pin endi telim. Talpi, kung gui torung er pok erim. Erang kin, ming owundu endi yi mil er sepi kin, ond mong tangpi tuk kindmba nge erim. Erpi kin, tep ngii endi tuk ele takpi sim ku. Ond mong pin ei sipi wumb kongun, 'Erngii!' nipi, wumb kin kindim. Kindpi kin, eim pupu konu turii endi pum.

<sup>2</sup> Tengingii kunum mandi erang kin, eim kongun wu endi kindang pupu, ond mong wumb kongun er mulnjung konu ele pum. Eim yi ni piim, 'Ond mong pin kuni kombur numbii. Nop sipip, ku simbii,' ni piim.

<sup>3</sup> Pe wumb wu ni ambil gii nik, kepii tunjung. Tok kin, nga wii kindangin orung pum.

<sup>4</sup> Pe nga, eim kongun wu endi nga kindang om. Wu ei yi ku tok kin, peng to tokun tunjung. Nga wu ei kin ol kis enjing.

<sup>5</sup> Pe nga eim kongun wu endi nga kindim. Kongun wumb erik molk, wu ei to kundnjung. Pe nga kongun wumb pei kindang onjung. Pe enim wumb kopur tok, nga enim wumb kopur tok kundnjung ku.

<sup>6</sup> Pe eim kingam endeim mendpil mulum. Molpu kin, eim kingam ei eim noman piim. Piipi kin, ekii se mendpil, eim nge kingam ei kindang, pupu wumb ond mong pin kongun er mulnjung konu ele pum. Pupu kin, ek yi nim, 'Nam nge kangii ei ek nimba ei kom singii,' pa yi nim.

<sup>7</sup> Ba ond mong pin kongun elmin wumb en enim ek nik piik, piik enjing. 'Kingham eim arim nge epi eim pei simba,' ni piinjing. 'Sinim sikir to kondpun kin, ond mong epi ei sin sinim simin!' pa ninjing.

<sup>8</sup> Yi nik kin, tok konduk sipip, ond mong pin torung ele kindnjing."

<sup>9</sup> Pe Jiisas ek nipi kii sipi wumb ngum, "Pe ond mong pin ei arim opu kin nimbil ol endi ermba? Eim opu kin eim ond mong pin kongun er mulnjung wumb ei to kundmba. Pe nga ond mong pin ei sipi, wumb eipi endi ngang kin, kongun er mulngii.

<sup>10</sup> Enim ek mon endi mer pol pendnjing ei gernenjing min? Gos ek yi mil ninin, 'Pe ku ei ngii takilmin wumb si kindnjing kin ku, ei ku dinga ka wii mendpil, ngii ekin ele engim.

<sup>11</sup> Gos owundu eim mendpil ol ei erang kin tonu onum, sin ei kan ka wii kaninmin.'"

<sup>12</sup> Jiisas ek ei wumb piik nik elmin wumb owundu ei pupun, Jiisas ambil gii nimin ni piinjing; ba wumb mund mong enjing. Wumb piinjing ni Jiisas ek neng kin, en enim konu ei si kindik punjung.

*Ku Takis Sitmin Ei Kii Sinjing  
(Masyu 22:15-22, Luk 20:20-26)*

<sup>13</sup> Lo ek piik ekii silmin wumb kombur kin, Eros wumb kopur kin Jiisas mulum konu ele punjung. Puk kin, wumb ei en enim ek endi nik Jiisas simin ni piik punjung.

<sup>14</sup> Pe wumb ei ok Jiisas kin ek dinga nik, "Ek emb tohun wu, sin piinmin nim ek keimi nikin nikin en wu. Pe nim wu endeim noman ngonan. Nim wu endi

noman peng ek ninmin mil ninan. Nga wu embe pinalim mil ninan mon? Gos ek keimi mendpil minj nikin, wu amb pei ngon. Nim piin ei sinim ermin mil nenj? Ei kapli sinim wu num Siisa yi mil Rom tep elmin wu owundu mil, ku takis ngumun min mon? Sinim kapli ngumun min sinim ngunermin?"

<sup>15</sup> Jiisas ek kend tok elmin wumb ei piim. Piipi kin, Jiisas ek nipi ngum, "Nimbil ol erang enim na kin ek ak mak enmin? Pe kom ku end tu wuk, na ngangin kin, ei kenmbii," pa nim.

<sup>16</sup> Wumb kom ku sik tu wunjung. Tu wangin kin, Jiisas wumb ei kin kii sim, "Ei min men mil ku ei nii nge?" Pe wumb ek nik orung kindnjing, "Ei Siisa nge."

<sup>17</sup> Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Epi Siisa nge epi ei Siisa ngungii! Gos nge epi ei Gos eim ngungii!" Pe wumb ek ei piik pii pol tunarik kin, piik kun enenjing.

*Wumb Kolk Nga Angnalmin  
(Masyu 22:23-33, Luk 20:27-40)*

<sup>18</sup> Wumb kolk nga konj punalmin ni piilmin wumb kopur Jiisas mulum konu ele onjung. Wumb tilap ei men ek eipi mil yi nilmin, 'Wumb kolk nga konj punalmin.' Wumb ei, Jiisas kin kii sinjing.

<sup>19</sup> "Ek emb tohun wu, Moses lo ek yi mil polpu sinim ngum. 'Pe wu endi kulum kin, eim kangil endi mulerim ba, eim ambim ei molum. Molum kin, amb ei eim angim sipi kin, kangil endi mengpi ngumba.

<sup>20</sup> Pe wu angim angim angil orung nga tal mulnjung. Molk kin, wu kumna ei amb sim wu ni kulum ba, kangil endi mengnerim.

<sup>21</sup> Pe angim ekii amb ei sipi kin, nga wu ei kulum, ba kangil endi mulerim ku. Pe nga angim tuk ei, amb ei eim sim, ba nga eim kulum ku.

<sup>22</sup> Yi mil wu angim angil orung nga tal angim ei, amb endeim ei ku sik punjung; ba kangil endi mengnenjing mon. Angim angim ni pei kulnjung. Kolk kin, ekii se mendpil amb ei kulum ku.

<sup>23</sup> Pe kunum ekii se kulnjung wumb nga angk tonu ongii kunum ei, amb ei wu nii simba? Amb ei wam nii, nim piin min? Wu angim angil orung nga tal amb endeim sinjing," pa ninjing.

<sup>24</sup> Jiisas ek nipi ngum, "Gos ok pultum ek ei, enim pii pol tunarik molmun. Pe enim Gos epi dinga ermba, ei enim piinanmin. Pe enim ek ninmin ei, kun pinalim mon.

<sup>25</sup> Wumb kulnjung wumb angk tonu ongii kunum ele, wu amb sinerngii mon, ba Gos enjel epin konu ele molmun mil ei yi ku mulngii.

<sup>26</sup> Ba ek ei wumb kulii wumb nga angk tonu ongii; enim Moses nge mon mer pul-tum palim ei kenjing min? Dup endi ond

kembis ele dup num ek pol ei Gos nipi wu Moses kin ngum,

'Na wu Eiparam nge Gos, wu Aisak nge Gos, wu Jeikop nge Gos,' pa yi nim.

<sup>27</sup> Gos wumb kulii wumb nge Gos mon! Gos wumb konj molmun nge Gos molum. Gos wumb eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos noman konj nga, en enim ngang konj mulngii. Enim ek ei kun mendpił pinalim mon," pa nim.

*Gos Ek Dinga Kumna Mendpił  
(Masyu 22:34-40, Luk 10:25-28)*

<sup>28</sup> Nga men kengip ek tołum wu endi opu mol piipi kin, Jiisas wumb kin ek mił enjing ni orung kindpi ka erim. Pe wu ei Jiisas kii sim, "Lo nipe lo kumna mendpił ka wii palim?"

<sup>29</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, "Lo ek kumna yi mił palim. 'Enim Esrel wumb pei enim piingii! Sinim Erinjpin Gos Owundu ei sinim Gos ei endeim mendpił, sinim nge Owundu molum.

<sup>30</sup> Nim Gos kin noman ka pei mendpił ngokun, "Nanim Gos," nikin mulnjii. Ninim noman tuk ele poru Gos kin ngokun; nga nim noman pei Gos kin ngokun, nim noman dinga pei Gos kin ngokun er mulnjii," pa nim.

<sup>31</sup> Nga lo endi ei yi mił: 'Nim wumb eipi noman ka ngunjii ei, ni ninim noman ka ngon mił yi ngunjii.' Nga lo eipi endi lo tał ei kamb mani kindnanim mon," pa nim.

<sup>32</sup> Pe ek emb tołun wu ek nipi Jiisas ngum, "Ek mon wu! Nim ek ka nin keimi mendpił, Gos endeim mendpił molum. Eim Owundu molum. Gos eipi endi molalum, mon!

<sup>33</sup> Sinim eim kin noman ka pei ngumun; sinim noman tuk ele pei ngumun; sinim noman dinga eim kin pei ngumun; sinim wumb molmun noman ka ngumun. Pe sinim lo tał ei piipin kin sin sinim lo tał ei ekii se punjpun kin, kapił ol ei erpi wumb kulmał kalmin kanim kanim pei to mani kindim," pa nim.

<sup>34</sup> Nga Jiisas piim ni, wu ei ek ka nipi orung kindim. Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, "Nim Gos sinim kin tep er molum konu ele mandi molun," pa nim. Yi mił, nga wumb endi Jiisas kin nga kii sik mund mong erik molmun.

*Krais Eim Nii?*

*(Masyu 22:41-46, Luk 20:41-44)*

<sup>35</sup> Pe nga Jiisas men ngii molpu, kengip ek nipi wumb ngum, "Nimbił erang kengip ek tołmun wumb ei Krai ei opu, wumb paki tumbii ni, omba wu ei Deipis nge kingam mendpił molum?" pa ninmin.

<sup>36</sup> "Gos Gui Ka neng, Deipis kin ek nim, 'Owundu nipi, na owundu ninim mił, nim na angil tundung orung mulnjii. Molkun kin, ekii se nim opu orung

wumb na sipi, nim simb ele mandring kindamb kin, nim opu orung wumb to mani kindnjii,' pa nim.

<sup>37</sup> Deipis ei eim 'Owundu' ninim; nimbił erang Owundu Deipis nge kingam mendpił molum ninim?" Pe wumb tilap owundu molk kin, eim ek ei piik kin ka piinjing.

*Jiisas Lo Ek Kengip Tołmun Wumb To Mani Kindim*

*(Masyu 23:1-36, Luk 20:45-47)*

<sup>38</sup> Pe Jiisas kengip ek ni ngopu yi nim, "Enim lo ek piilmin wumb kan kun erik mulngii. En enim alap olt talpin endmin ni piilmin. Puk kin, en enim wumb kanik kin, 'Muleyo,' nik kin wumb ei kulou tołmun konu ele molmun.

<sup>39</sup> Nga en enim konduk olt kindik kin men ngii kumb ele mulngii ei ka piilmin. Nga en enim kuni owundu nołmun ei, en enim puk peł kumb ele molmun ni ka piilmin ku.

<sup>40</sup> 'Wumb ombu amb ngii konu bin ni piilmin.' Amb wengin molmun konu ele pulmun. Puk kin, amb epi ngii konu epi molum ei, pei sik poru niłmin. Nga en enim ek kend tok prei olt elmin. Erik kin, ekii se kunum, Gos wu ombu epi embin tui endi wu kei kin ngumba."

*Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Endi Ngum  
(Luk 21:1-4)*

<sup>41</sup> Nga Jiisas men ngii konu ele ku sim konu ele wumb ku tu wuk ming ele kindilmin konu ele mandi molum. Pe wumb ku sim wumb, ku pei ngunjung.

<sup>42</sup> Pe nga amb endi wam kultum, amb ku kurpu molum ni, ku kundii kembis ei endeim mił sipi kindim.

<sup>43</sup> Nga Jiisas nge ekii silmin wumb eim wii topu kin, "Wei!" nim. Nga eim enim kin ek nipi ngum, "Na ek keimi nipi enim ngond, amb ku kurpu eim wam kulum amb ei, ku owundu tuk kindnim. Kindim, amb ei wumb ku pei men ngii ele ku tołmun ming ele tu wunjung wumb ombu, amb ei to mani kindim.

<sup>44</sup> Pe wumb pei en enim ku pei sałilim, ba mer ming ele pei kindnalmin. Ba amb ei eim ku pei pinerim, ba eim ku pei tuk kindim. Kindpi kin, pe eim nga kuni sipi nopu ermba, ku sinalim," pa nim.

## 13

*Men Ngii To Kis Ermba*

*(Masyu 24:1-2, Luk 21:5-6)*

<sup>1</sup> Pe Jiisas men ngii si kindpi, tor pupu kin, Jiisas ekii silim wu endi ek nipi, Jiisas ngum, "Ek mon wu! Kani! Ku owundu ka wii nin ngii ka wii ka wii molum," pa nim.

<sup>2</sup> Nga Jiisas ek nipi orung kindpi yi mił nim, "Nim ngii owundu ombu kan min? Pe

ku endi tonu ku ele paŕim ku ei, ekii se pei to mani kindngii,” pa nim.

*Epi Embin Tui Pei*

(Masyu 24:3-14, Luk 21:7-19)

<sup>3</sup> Jiisas tonu komung Olip ele moŕpu, men ngii owundu orung engim ni kenim. Pe Piisa, Jeims, Jon, Endru wu kei mendpiŕ molk kin, eim kin kii sinjing.

<sup>4</sup> “Nim ek nikin sin ngon, ei kunum nenj oŕ embin tui ei tonu omba? Nipe oŕ endi kumb se tonu omba sin piimin? Epi ombu pe mandi tonu omba min?” pa ninjing.

<sup>5</sup> Pe Jiisas ek nipi ekii siŕimin wumb ngum, “Enim kanik kun er muŕngii! Mon pim kin, wu endi enim ek kend topu ngopu tor simba.

<sup>6</sup> Wumb pei ok, ‘Na embe Krais,’ ningii. Nik kin, ek yi ningii, ‘Na wu ei mendpiŕ ond,’ pa ningii. Nik kin, wumb pei ek kend tok ngok tor singii.

<sup>7</sup> Nga ekii se, enim wumb opu erngii ei piik kin, wumb opu erngii ek poŕ omba ei piik kin, en enim tungu enerngii! Ei epi tonu ongii, ba poru nimba kunum ei, poru ninanim.

<sup>8</sup> Yi miŕ, wumb tiŕap endi puk, wumb tiŕap endi kin opu erngii. Wu king tiŕap endi puk, wu king endi kin opu erngii. Nga konu orung kopur konu kopu tumba. Kopu tang kin, wumb kuni simba. Epi ei amb endi kangil mengmba erang ngenj kumbii sinmin, yi miŕ pepi ba,” pa nim.

<sup>9</sup> “Ba en enim mandil kan kun erik muŕngii! En enim wu num ek ei kos piimba. Pe enim men ngii konu tu wuk enim kepil tungii; enim kin nin tep elim wu owundu muŕngii konu ele, tu wungii enim. Na ek ka nik wumb ei ngok kin, na kongun yi miŕ erngii,” pa nim.

<sup>10</sup> Pe wumb tiŕap eipi eipi wumb pei Gos ek ka nengin kin, ele ok endi piyangan kin, ekii se muŕ mei poru nimba kunum ei, oŕ embin tui tonu omba nim.

<sup>11</sup> Pe wumb kombur enim sik tu wuk, kos ele tonu tu wunjung kin, enim mund mong kulerngii. Kularik kin, sinim ek nipe ek nimin noman yi to piinerngii mon! Kunum ele, Gos enim kin ek ei pei nipi enim ngumba ei, enim nik tor kindngii. Nimbil erang, ek ei enim mendpiŕ ni tor kindnerngii mon. Ba Gos Gui Ka enim kin ek ei nipi ngumba.

<sup>12</sup> Wumb enim engnjing sik, kos erik nga to kundngii. Ernjing, kingenjing kin opu orung erik to kundngii. Pe kingenjing, arim mam ni opu orung erik, to kundngii.

<sup>13</sup> Wumb pei enim kin noman kis piik ngungii; na ek enim piik moŕmun, oŕ ei erngii. Ba wu endi na kin pii gii dinga peng muŕum kin, kunum ele poru nimba kunum ei, Gos eim sipi orung simba.”

*Epi Kis Mendpiŕ Tonu Omba*

(Masyu 24:15-28, Luk 21:20-24)

<sup>14</sup> “Ba enim epi ei keningii, konu er kis ermba, epi kis ei konu ka moŕpu konu engmba. Wu endi ek ei gerim kin, ka piyangi! Kunum ele Jura wumb mulnjung, tungu puk, tonu komung ele sikir tonu pungi.

<sup>15</sup> Pe wu endi ngii tonu ele moŕpu kin, nga sikir mani pupu eim epi ngii nirik moŕum, epi endi sinermba mon.

<sup>16</sup> Nga wu endi aka pin moŕpu kin, kan ak topu sikir pupu, konduk endi sinermba mon ku.

<sup>17</sup> Kaimb mendpiŕ singii amb kangil mundunmun ei, nin amb kangil am ngok kunum ei, wumb ei kaimb sik ngungii.

<sup>18</sup> Pe enim prei erangin kin, konu jii nimba kunum ei, oŕ ei nge tonu onermba mon.

<sup>19</sup> Kunum ele, oŕ embin tui owundu kumb se tonu omba. Kumb ok, Gos epi pei eririm kunum, pei o pum; nga pe yi ku oŕ embin tui ei nge ok tonu oneririm. Ekii se oŕ embin tui, ei yi ku tonu onenmba.

<sup>20</sup> Nga Gos Owundu eim kunum ele aninga kopur wak tuŕang kin, wu amb pei kunum ele poru niŕangin. Ba eim nge ni mundum wumb ni piipi kin, kunum ele aninga kopur wak topu kindang moŕmun.

<sup>21</sup> “Nga kunum ele wu endi moŕpu yi nimba, ‘Kenei! Krais ya ele moŕum. Krais wuŕ ele moŕum,’ yi nimba. Wu ei enim kin ek yi nimba, enim pii gii ninerngii mon.

<sup>22</sup> Pe Krais ek miŕ ek kend tok ningii. Nga ek kend tok ni tor kindilmin wumb ok kin, jep oŕ kanim kanim nin, oŕ kanim kanim erngii ku. Keimi kapli erim kin, Gos mundum nipi wumb ek kend tok singii nge, erngii.

<sup>23</sup> Ba enim kan kun erik muŕngii! Na ek pei enim kin ok nip poru ninj oŕ ei nge, endi ekii se tonu om kin, enim pii poŕ tungii.”

*Ekii Se Wu Kingam Omba*

(Masyu 24:29-31, Luk 21:25-28)

<sup>24</sup> “Ba kunum ele oŕ embin tui pupu poru neng kin, pe eni emii pimba; nga oi tiŕang enermba mon ku.

<sup>25</sup> Nga muŕ ele, kanjip pei mani ongii. Nga kupu muŕ dinga epi moŕum epi ei oŕup ermba.

<sup>26</sup> Nga kunum ele, na wu kingam ekii se kupu muŕ kin, ele mani ombii ni enim keningii! Kanik kin, na noman dinga wii kin nga tiŕang ka wii kin mani ombii.

<sup>27</sup> Nga kunum ele, Gos nge eim enjel pei kindang, ongii. Ok kin, eim nge wu amb pei kulou topu mundum wumb eim konu ele orung orung pei sipi orung simba. Sipi kin, mei konu ekin orung orung pei, sin

epin konu ele orung orung pei sipi orung simba.”

<sup>28</sup> “Enim ond pik ele ek ei piingii. Kunum endi ond angil ele nol molpu, ongul konj tonu opu, nim kin enim piingii ei, konu eni ba kunum tonu onum ni piingii.

<sup>29</sup> Ei mił, ekii se na ek nind mił epi yi tonu omba keningii. Enim piingii, eim mandi opu kin, ngii ondu ele molum ni piingii.

<sup>30</sup> Na ek keimi nip enim ngond! Wu amb pei kulerngii kunum ele, na ek nind mił epi yi tonu omba.

<sup>31</sup> Kupu muł kin mei tel poru nimba; ba na ek ei poru ninermba mon,” pa nim.

*Wu Endi Kunum Ele Kin Eni Ele Ni Piinanim*

(Masyu 24:36-44)

<sup>32</sup> “Ba wu endi kunum ele kin, eni ele ni piinanim mon. Gos enjel ei epin konu ele molmun, ei pii pol tunanim. Nga Gos kengam yi ku, pii pol tunanim. Ba Arim Gos mendpii pii pol tołum.

<sup>33</sup> Enim kan kun erik kui erik mułngii! Enim piinanmin kunum nenj ol ei tonu omba.

<sup>34</sup> Ei yi mił, wu endi eim ngii konu ele si kindpi kin, konu eipi orung pum. Pupu kin, eim kongun wumb eim nge epi ombu tep er mułngii, ni kongun wu endeim endeim ni ngum. Ngopu kin, ngii ondu ele tep er mułmba wu, ei eim tep ka er mułmba.

<sup>35</sup> Yi mił, enim tep ka erik mułngii! Enim piinanmin ngii arim kunum nenj orung omba. Emii pang omba min, tinga omba min, kupiiring okrii kei kultu wii tołum kunum ele omba min, ei enim pii pol tunanmin mon.

<sup>36</sup> Mon pim kin, eim sikir opu, kenmba ni enim or pek mułngii.

<sup>37</sup> Nga ek ei enim nip ngond, ei na wumb pei nip ngunj, ei enim tep ka wii erik kin, kui erik mułngii!” pa nim.

## 14

*Wumb Owundu Jiisas To Kundngii*

(Masyu 26:1-5, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

<sup>1</sup> Pe kunum tał opu pang, ekii se ‘Pasopa Kuni Owundu’ kunum endi sim. Nga kulmał kałiłmin wumb owundu kin kengip ek niłmin wumb yi ninjing, “Sinim nimbił ol erpin, Jiisas kin ek kend nipin kin, Jiisas ambil gii nipin, to kundmun?” a ninjing.

<sup>2</sup> Yi mił wumb ek yi ninjing, “Sinim ol ei kunum owundu salim kunum ei, enermin mon. Mon pim kin, wumb opu tonu sik erngii.”

*Amb Endi Jiisas Peng Ele Kopung Kindim*

(Masyu 26:6-13, Jon 12:1-8)

<sup>3</sup> Nga Jiisas eim Besanii konu ele pupu, Saimon ok kinj nang pirim, ngii konu ele pum. Pupu molpu kin, kuni nolmun pel ele mułang kin amb endi om. Opu kin, amb ei ming ka wii endi sipi tu wum. Tu wupu kin, ming ei mur ka wii, ku owundu pulum ming ei, topu gał tum. Topu kin, kopung ka wii sipi, Jiisas peng ele kindim.

<sup>4</sup> Ba wumb kombur mulnjung wumb ei noman kis piinjing. Wumb en enim ek ni piik piik enjing, “Nimbił erang kopung muru ka wii ei wii bein to kindnim?” ninjing.

<sup>5</sup> “Pe sinim wumb top erei nipin ngumun, ei ku 300 mił simin. Sipin kin, wumb kurpu molmun wumb ei ngumun.” Nik kin, amb ei kin ek ngunjung.

<sup>6</sup> Ba Jiisas yi nim, “Enim amb kanik, wiik tei!” a nim. “Enim nimbił erang noman embin tui eim kin ngonmun? Ei na kin ol ka enim.

<sup>7</sup> Kunum kunum wumb kurpu enim kin molmun. Kunum kunum enim wumb kurpu kin paki tumun ni piinjing kin, kapli paki tei! Ba na enim kin kunum kunum mulernbii mon. Muleramb kin, enim na kin paki tungii mił nenj?” pa nim.

<sup>8</sup> “Amb ei epi kapli ermba mił erim. Amb eim kopung muru ka wii sipi, na ngenj ele keim ei na kulmbii ol erim.

<sup>9</sup> Nga na enim kin ek keimi nind! Ei konu orung orung pei wumb Gos ek ka nik ngungii. Epi nipe amb eim erim mił nik ngangin kin, wumb pei piingii ku!”

*Juras Jiisas Opu Orung Wumb Ngum*

(Masyu 26:14-16, Luk 22:3-6)

<sup>10</sup> Pe kunum ele, Jiisas ekii silmin wumb engki nga tał mulnjung konu ele, wu endi embe Juras Eskeriyas eim pupu, kulmał kałiłmin wumb mulnjung konu ele pum. Pupu kin, eim Jiisas sipi, opu erii wumb ngumba nge pum.

<sup>11</sup> Nga en enim ek ei piik Juras Eskeriyas ek nim mił piik, ka piinjing. “Pe eim kom ku ngumun,” pa ninjing. Pe Juras, “Jiisas sipi, kulmał kałiłmin wumb ngumbii,” ni yi piim.

*Jiisas Pasopa Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Kuni Num*

(Masyu 26:17-25, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)

<sup>12</sup> Nga kunum kumna kunum bres yiis punałim kunum ei, tonu om. Kunum ele, kung siipsiip wał to kondulmun ku. Kunum ele Jiisas ekii silmin wumb Jiisas kin yi ninjing, “Sin nim kuni Pasopa jili er ka er semin nunjii?” pa ninjing.

<sup>13</sup> Nga Jiisas wu tał kindang pungul nge punjungul. Pe eim ek yi nipi wu tał ngum, “Elip konu owundu ele wu endi nol ming



owundu ele no! kulpu tumba konu ele, elip kurku! ba konu ele, elip ekii se pungul.

<sup>14</sup> Nga ekii se puku!, eim ngii endi nirik pum kin, elip ngii arim kin ek yi mi! ningil, 'Ek mon wu yi nim, ngii palting jili seng, na ekii silmin wumb kin kuni Pasopa numbii?'

<sup>15</sup> Nga eim kapli andan topu, konu owundu tondrung palting ele tuk pe! simba ele, er kun er kindang, simba ele sinim kuni er ka er singil."

<sup>16</sup> Pe Jiisas ekii silmin wu ta! punjungul konu ele owundu sim. Seng kin, epi kanim kanim Jiisas ek nim mi! kenjngil. Pe wu ta! kuni Pasopa er ka enjngil.

<sup>17</sup> Nga konu pou neng, Jiisas eim ekii silmin wumb sipi tu wum.

<sup>18</sup> Nga pe! ele kuni nok molk kin, Jiisas eim yi nim, 'Na ek keimi nip enim ngond, enim mo!mun wu ei endi, na sipi opu orung wumb ngumba wu ei, na kin kuni ende nonum.'

<sup>19</sup> Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim, noman embin tum. Tang kin, pe wu endi nii nik eim kii sinjing, "Na min?" pa ninjing.

<sup>20</sup> Pe Jiisas ek yi nipi ngum, "Enim wu angil orung orung nga ta! endi ele mo!um. Wu ei nam kin ming ele bres ende kindin-pil.

<sup>21</sup> Yi mi!, na wu kingham o! embin tui tonu omba, ei Gos ek ele ok polk pendik mi! ninim. Wu kingham ei topu tonu kindim wu, eim kaimb mendpil! sim. Kapli, wu ei mam wu ei mengnerim!" pa nim.

### *Jiisas Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Num*

*(Masyu 26:26-30, Luk 22:15-20)*

<sup>22</sup> Nga en enim kuni no! molk kin, Jiisas eim bres endi sipi, eim prei erpi Gos ngum. Ngopu kin, bres engin topu, eim ekii silmin wumb kin ngum. Ngopu kin, ek yi nim, "Enim Sei! Ei na nge ngenj mi!."

<sup>23</sup> Pe eim ming wain endi sipi kin, prei erpi, Gos ngum. Ngopu kin sipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. Pe wumb pei no! nunjung.

<sup>24</sup> Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Ei miyem mi! ei, Gos ei kumb ok eim wumb ek mendpil nirim ek ei pule, akip tonu onum. Ei yi mi!, na miyem ei bein tamb kin, wu amb pei paki tumba. Pule yi mi!, na kuls kin, mei wumb pei paki top ngumbii," pa nim.

<sup>25</sup> "Na ek keimi nip enim ngond, na nga no! wain ei nga nonarip pup kin, nanim no! wain konj endi Gos mo!um konu ele nga numbii," pa nim.

<sup>26</sup> Nga wumb golang nik, puk tonu komung Olip ele tonu punjung.

### *Piisa Jiisas Bu! Ngumba Nge Nin*

*(Masyu 26:31-35, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)*

<sup>27</sup> Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim pii gii ei pei dinga mulerang kin, enim tungu pungii. Gos ek ok po!mun ek ei yi mi! ninim, 'Kung siipsiip tep mo!um wu ei to kundangin kin, kung siipsiip konu ele eipi eipi pungii.'

<sup>28</sup> Ba nam nga angip tonu bii, pe na pup ok, Galilii konu ele bii. Enim na kin ekii sik ongii," pa nim.

<sup>29</sup> Pe Piisa ek yi nim, "Kapli, wumb pii gii pei dinga mulerim kin, na pii gii ei dinga mu!mba. Wumb kombur tungu puk kin, ba na tungu punermbii mon!" pa nim.

<sup>30</sup> Pe Jiisas ek nipi Piisa ngum, "Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ele, kei kultu wii tunermba kunum ta! ninim kin, nim na embe kunum tekliki kii sengin, ni tor kindnenjii," pa nim.

<sup>31</sup> Ba Piisa ek dinga nim, "Na nim kin ende kulmbii, ba na nim embe nip koi enermbii mon mendpil!" pa nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb pei yi minj ninjing.

### *Jiisas Gesemarii Konu Ele Mo!pu, Prei Erim*

*(Masyu 26:36-46, Luk 22:39-46)*

<sup>32</sup> Pe puk konu endi ele tor punjung, konu ei embe Gesemarii. Nga Jiisas ekii silmin wumb ek nipi ngum. "Enim ya ele mu!ngii! Nam prei ermbii!"

<sup>33</sup> Pe eim Piisa kin Jeims kin Jon sipi, eim kin punjung. Pe eim noman tuk ele embin tang piipi eim kis mendpil piim.

<sup>34</sup> Pe eim ek nipi wu kei ngum, "Nam noman tuk ele embin tonum. Nam kulmbii ni piind," pa nipi wu kei ngum. "Enim ya ele molk kin, tep ka erik mu!ngii!"

<sup>35</sup> Pe eim aninga kopur pui mi! erim. Pupu kin, mei ele mani pupu kin prei erim. Na kulmbii ni piim kin, ngenj kumbii owundu ei na kin si kindmba.

<sup>36</sup> Jiisas yi nim, "O Arnan, nim epi pei kapli enjii, ni piind. Nim na ming ei o! embin palim, na o! embin tui ei si kindnjii, ba nim na noman ele ekii se enenjii mon! Ba ninim noman ele yi enjii."

<sup>37</sup> Pe eim pupu, kenim ni eim ekii silmin wumb or pinjing. Nga Jiisas eim ek nipi Piisa ngum, "Saimon, nim or palin min? Nim kunum endeim kapli na kin tep mulenjii min?"

<sup>38</sup> Enim tep ka kun erik molk kin, prei erngii! Mon pim kin, epi endi enim ermba epi ei kan simba. Keimi, noman tuk gui ei dinga piinim, ba ngenj ei dinga pina!im."

<sup>39</sup> Pe Jiisas nga pupu kin prei erim. Pe prei ei ok erim mi!, eim nga prei ei nge nga erim ku.

<sup>40</sup> Pe Jiisas nga opu, ekii silmin wumb or pinjung konu opu, kenim ni or pek mulnjung. Eim ekii silmin wumb en enim ningil embin tum. Tang kin, pe en enim ek nipe ek ninmin ni piinening.

<sup>41</sup> Nga Jiisas nga kunum tekliki pupu kin, nga orung om. Opu kin, ek nipi ekii silmin wumb ngum, "Enim or pek kor molmun min? Ei kapli, pe kunum ei na wu kingam mani mei ele sik, opu orung wumb noman kis piik wumb ngonmun.

<sup>42</sup> Enim angangin kin sinim pamin! Kinei! Wu na nipi kindmba wu, ya mandi onum."

*Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum*

(Masyu 26:47-56, Luk 22:47-52, Jon 18:3-12)

<sup>43</sup> Pe Jiisas ek nipi mulang kin, Juras sikir opu, wu ei Jiisas ekii silmin wu angil orung orung nga ta, ei nge wu endi eim om. Pe wumb tilap owundu eim kin onjung. Onjung kin, wumb ei tui nin kepil ambil sik onjung. Wu owundu kulmal kalilmin wumb kin, wumb mon tolmun wumb kin, men tok kongun wumb kindangan onjung.

<sup>44</sup> Pe wu endi Jiisas sipi, opu orung wumb wu ei of erpi, nipi wumb kin ngum, "Pe na wu endi kin gupu top nop ninj, wu ei Jiisas. Enim ambil gii ningii! Enim tep ka molk sik sipngii!" pa nim.

<sup>45</sup> Pe Juras opu Jiisas mulum konu ele pupu kin, ek yi nim, "Ek emb tolmun wu!" Pe eim Jiisas gupu topu num.

<sup>46</sup> Pe wumb pei Jiisas ambil gii ninjing.

<sup>47</sup> Ba en enim enjing konu ele wu endi mandi angpi mulum wu ei, tui kepera sipi tor sipi, kulmal kalilim kongun wu endi topu, eim kom kopispi mani kindim.

<sup>48</sup> Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim na singii wangin kin, pe enim tui ambilk enmin ei, waning wu endi mulum miil ambil gii ningii enmin min?"

<sup>49</sup> Kunum kunum na enim kin men ngii ele ende molpun, na enim ek emb top top enj, ba enim na ambil gii ninening," pa nim. "Ba Gos ek ka ok pulk ele, ek nim miil ei mendpil keimi tonu om."

<sup>50</sup> Pe Jiisas eim ekii silmin wumb tungu puk, konu eipi eipi puk kin, en enim Jiisas bul ngunjung.

<sup>51-52</sup> Pe kangu wu gal ei Jiisas pum konu ele ekii se pum; ba eim alap kuru endi ngenj ele telim. Pe wumb eim ambil gii ninmin ni enjing; ba eim alap kuru ei si kindpi, eim ngenj wii si kindpi tungu pum.

*Wumb Jiisas Kos Enjing*  
(Masyu 26:57-68, Luk 22:54,55,63-71, Jon 18:13-14,19-24)

<sup>53</sup> Pe wumb Jiisas sipi, kulmal kalilmin wu mulum konu ele sipnjung. Pe wumb kulmal

kalilmin wumb kin mon tolmun wumb kin men tok kongun wumb pei ok kulou tunjung.

<sup>54</sup> Pe Piisa Jiisas pum konu ele ekii se pum. Ba pupu kin mandi punerim mon; eim turii miil pupu mulum. Eim pupu kin, wu kulmal kalilmin wu ei kung gui ele tuk pum. Pupu kin, pe tep elmin wumb molk kin, eim dup piipi kin konu ele pele erpi mulum.

<sup>55</sup> Pe wumb kulmal kalilmin wumb kin Jura wumb owundu pei ok, wumb kopur wii tangin ok kin, 'Jiisas of nimbil of erim ei ni piimin,' ninjing. Ek pule nik kanik, Jiisas to kundmun ni piinjing; ba en enim of endi kan sinenjing mon.

<sup>56</sup> Pe wumb pei ek kend tok, 'Jiisas of yi erim,' nik ninjing. Ba en enim ek ei dinga punerang kin, en enim ek ende punerim mon.

<sup>57</sup> Pe wumb kopur angk, ek kend tok, Jiisas kin ngok ninjing.

<sup>58</sup> "Sin piinjin Jiisas yi miil nim, 'Na nam men ngii wumb angil kin teknjing, ei nam erip kis mundmbii. Nga kunum tekliki mendpil na ngii endi tekmbii, ba wumb angil ele teknaalmin mon! Enim wumb ngii ei nge kunum kapli teknerngii!' yi nilim," pa ninjing.

<sup>59</sup> Ba ek ei ninjing ei, opu ende punerim mon.

<sup>60</sup> Nga wu kulmal kalilim wu ei wumb tuk ele angpi, Jiisas kii dinga sim. "Nim ek endi nikin, orung kindnenjii min? Ek nipe ek wumb nim ngenj ele ek ambiltmin?" pa nim.

<sup>61</sup> Ba Jiisas ek endi nipi orung kindnerim. Pe wu kulmal kalilim wu ek nga nipi ngum, "Nim Gos kindim wu Krai, Gos kingam mendpil min?"

<sup>62</sup> Pe Jiisas ek nim, "Ei na mendpil. Nga enim keningii ni na wu kingam mani mei ele op, Gos tonu mulum konu ele angil tundung orung dinga wii ei pang mulmbii. Pe na tonu kupu mul epin konu ele molup, ombii," pa nim.

<sup>63</sup> Pe kulmal kalilim wu ei eim kis piipi kin, eim konduk piltan topu yi nim. "Sinim wumb kopur wii tamin ok elim of ei, nga ninerngii mon!"

<sup>64</sup> Eim Gos kin ek nipi kis mondpu, Gos embe to mani kindim ei, enim piik poru ninjing. Pe enim er piinmin miil nenj?" Wumb pei Jiisas tungii ek yi miil ninjing, "Enim of kis endi erim, eim kulangli," pa ninjing.

<sup>65</sup> Pe wu kopur tumun! Ke nik, jipambii tok enjing. Pe enim alap endi sik, ningil kum tunjung. Tok kin, Jiisas enim angil kin tok, yi ninjing, "Nim pe ek keimi mendpil nilin wu, nii kepil tonum?" Pe tep elmin wumb sipik, eim angil kin tunjung ku.

Piisa “*Jiisas Ei Na Kinal,*” *Nim*  
(*Masyu 26:69-75, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27*)

<sup>66</sup> Piisa mer mandring mułum, kung gui tukrung ele mułum. Pe wu kułmał kałilim wu nge kongun amb endi om.

<sup>67-68</sup> Pe eim kenim ni Piisa dup piipi mułum. Pe amb ei opu, Piisa dinga kanpi ek nim, “Nim yi ku Jiisas kin Nasares konu ele andkin mułun,” pa nim, “Na mon! Na piinand! Na nim ek nin ek pule ei na piinand.” Pe eim kung gui ondu mandi ele anda pum. Pang kin, kei kultu endi wii tum.

<sup>69</sup> Pe kongun amb Piisa kenim ni, nga amb ei ek nga wumb mandi mulnjung wumb nipi ngum, “Wu ya mułum wu ei, wumb tilap ende,” pa nim.

<sup>70</sup> Ba eim nga ek dinga nim, “Mon!” Nga ekii se nga wumb Piisa kin ende mulnjung, wumb ek ninjing, “Keimi, nim wu ei kin tilap ende, nim Galilii konu wu mendpił,” pa nim.

<sup>71</sup> Pe Piisa ek dinga wii nim, “Na ek keimi mendpił nind! Na enim ninmin wu ei, na piinand.”

<sup>72</sup> Pe sikir kei kultu kunum tał wii tum. Pe Piisa piim ni Jiisas yi nim mił piim, “Kei kultu kunum tał wii tunerang kin, pe nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Nim na kin piinand.’” Pe Piisa eim ke dinga wii nim.

## 15

*Jiisas Pailos Mułum Konu Ele Mułum*  
(*Masyu 27:1-2,11-14, Luk 23:1-5, Jon 18:28-38*)

<sup>1</sup> Nga kumb kupiiring ok, wumb kułmał kałilim wumb kin men kengip ek tołmun wumb kin men tok kongun wumb kin Jura wumb owundu pei ek endi ninjing. Pe wumb Jiisas kan tok, Pailos Rom tep elim wu owundu mułum konu ele, sipnjing.

<sup>2</sup> Pe Pailos eim Jiisas kii sim, “Nim Jura wumb nge king mułun min?” Jiisas ek nipi ngum, “Nim ninim ek yi mił.”

<sup>3</sup> Pe wumb kułmał kałilim wumb eim kin ek pei nik ngunjung.

<sup>4</sup> Pe Pailos nga Jiisas kii sim, “Nim ek nikin orung kindnjii min? Nim kani! Wumb nim kin ek pei ninmin,” pa nim.

<sup>5</sup> Ba Jiisas ek nga nipi orung kindnerim. Yi erang kin, Pailos kom sepi piim.

*“Jiisas Ond Peri Ele Nil Teil” Nim*  
(*Masyu 27:15-26, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16*)

<sup>6</sup> Pe kung ngii pei Pasopa kunum ei, kuni nolmun kunum ei, Pailos eim kan ngii pałilim wumb endeim ni nipi kindilim. Wumb en enim wu endi nik wii tangin kin, kapli Pailos eim wu ei mendpił en enim kin kindilim.

<sup>7</sup> Pe kunum ele wu endi kan ngii ele pim wu ei embe Barapas. Wu ei eim tep elmin wumb kin opu erim kin, pe opu elmin wumb kan ngii ele pendik kindnjing. Wumb tilap ei opu erpi wu kopur to kundnjung.

<sup>8</sup> Pe wumb pei ok Pailos mułum konu ele, kanik ninjing. “Ok nim elin ol, ei ni pe yi enjii!” pa ninjing.

<sup>9</sup> Pe Pailos ek nipi orung kindim, “Enim Jura wumb na enim king ei en enim ngumbii min?”

<sup>10</sup> Pe eim yi piim, “Kułmał kałilim wumb Jiisas kin noman kis sek, kos ele tu wumun,” ni piim.

<sup>11</sup> Ba kułmał kałilim wumb owundu wumb paki tok nengin wumb yi ninjing, “Nim Barapas kindan wumb mołmun konu wangli!” pa ninjing.

<sup>12</sup> Pe Pailos ek nga nipi wumb ngum, “Pe enim Jura wumb nge king enim nilmin wu ei kin, nipe ol endi ermbii?” pa nim.

<sup>13</sup> Wumb wii nga tu wunjung, “Eim ond peri ele nil tei!” pa ninjing.

<sup>14</sup> Pe Pailos ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang? Nipe ol kis endi eim erim?” Ba wumb ek nik nga wii tunjung, “Eim ond peri ele nil to!” pa ninjing.

<sup>15</sup> Yi mił, pe Pailos wumb ek taki taki nipi, ka piingii ni piipi kin wumb ngum. Pe eim yi mił erim ei Barapas sipi, wumb kin kindang pum. Jiisas sipi, opu orung wumb mulnjung konu ele ngum. Ngang kin, opu wumb ond peri ele eim nil tumun, ni kepui tok sipnjing.

*Opu Wumb Jiisas Kin Ek Buł Morung Ninjing*  
(*Masyu 27:27-31, Jon 19:2-3*)

<sup>16</sup> Pe opu wumb Jiisas sik, orung sipik tep elmin owundu wu nge ngii konu ele tuk sipnjing. Sipik kin, opu wumb kopur wii tangin kin, pei onjung.

<sup>17</sup> Nga opu wumb Jiisas konduk kundii endi kindnjing. Nga opu wumb peng kon endi kan gał mułum endi sik enjing, peng kon ei Jiisas peng ele pendnjing.

<sup>18</sup> Pe Jiisas tungii pendik yi ninjing, “O Jura wumb ei nge King,” pa ninjing.

<sup>19</sup> Nga opu wumb goł mił epi endi sik, Jiisas peng ele kepui tunjung. Pe wumb eim jipambil tunjung. Pe en enim eim kin men tok kend tok mani molk kin, ka wii piinjing.

<sup>20</sup> Piik kin, pe Jiisas kin ek ngok poru nik, Jiisas konduk kundii si kindik, nga Jiisas eim konduk nga eim kin kindnjing. Kindik kin, pe Jiisas sipik, ond peri ele tungii nge sipnjing.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung*  
(*Masyu 27:32-44, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27*)

<sup>21</sup> Nga wu endi Saimon, Sairiin konu ele orung opu, kangsi wu Aleksandir kin Rupus taʔ nge arim, opu konu owundu ele tuk bii, ni om. Opu kin, pe opu wumb ek dinga yi ninjing, “Nim Jiisas ond peri ko wunji!” pa ninjing.

<sup>22</sup> Nga wumb Jiisas sipik, konu endi tor sipnjing konu ei embe Golkasa. Sinim embe ei ak topun yi ninmin, “Konu wumb peng embil konu.”

<sup>23</sup> Nga wumb kopur Jiisas wain kin ond mong kindnjing epi ei Jiisas ngungii nge tu wunjung; ba Jiisas ei epi nunerim.

<sup>24</sup> Pe opu wumb Jiisas ond peri ele nil tunjung. Pe eim konduk ni epi ei opu wumb en enim mok tok sinjing. Pe opu ond wumb ku kembis miʔ epi ei kinjmaʔ erik kin konduk ei singin nik enjing. Epi ombu ni simba nge nik enjing.

<sup>25</sup> Pe kunum eni angil orung nga kapil kapli kupiiring, eim ond peri ele sik tonu kindnjing.

<sup>26</sup> Pe tonu embe pulnjung, eim kos enjing miʔ embe yi miʔ pulnjung, “Jura Wumb King,” ninjing.

<sup>27</sup> Nga Jiisas pim konu ele mandi wu taʔ ond peri ele pinjingil. Wu taʔ opu erkil kin epi waning sikil elmbil. Wu endi Jiisas angil tundung tonu kindik, nil tunjung. Nga endi sik, Jiisas angil taring tonu kindik nil tunjung.

<sup>28</sup> (Pe Gos ek ok pulk miʔ keimi tor onum. Ek ei yi miʔ ninim, “Enim wumb kis kin muʔum ni kenjing.”)

<sup>29</sup> Pe wumb ok puk erik, eim kin ek kis nik ngunjung. Wumb peng ak mak erik yi ninjing, “Nim wu men ngii top kis erpi, nga kunum tekliki nga tekmbii,” nin wu.

<sup>30</sup> “Pe ninim paki to! Tokun, nim ond peri ele si kindkin, mani wa!”

<sup>31</sup> Yi miʔ ku, wumb kuʔmaʔ kalilmin wumb kin, wumb mon toʔmun wumb kin, ek kis nik Jiisas ngunjung ku. Pe wumb en enim ek nik piinjing, “Eim wumb eipi kin paki tum, ba ei eim kapli paki tunermba!”

<sup>32</sup> Kapli, Gos kindim wu Kraisi ei Esrel wumb king, eim ond peri ele si kindkin, mani wangli! Wang kin, sin kanpin, pii gii ninim wu ei wumb paki tumbii ni orum ni kenmin,” pa ninjing. Wu taʔ Jiisas kin ouni nil tunjung, wu taʔ yi ku ek nikil Jiisas ngunjunguʔ.

#### *Jiisas Kuʔum Poru Nim*

(Masyu 27:45-56, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

<sup>33</sup> Nga tinga konu beli palim kunum ei, mei konu orung orung pei emii pim. Emii pepi pang, konu pou neng konu eni tekliki erim.

<sup>34</sup> Pe pou neng konu eni tekliki erang kin, Jiisas wii dinga tum. “Eloi, Eloi, Lama

Sambaksanii.” Sinim ek ei ak topun yi ninim, “Na Gos! Na Gos! Nim na nimbil erang na si kindin?”

<sup>35</sup> Pe wumb kopur mandi mulnjung wumb ek ei piinjing. Piik ek yi ninjing, “Piyei! Wu Elainja ni wii tonum,” pa ninjing.

<sup>36</sup> Pe wu endi sikir pupu, ep noʔ epi endi sipi noʔ wain ele tuk kindim, epi kumbii elim epi ei sipi, Jiisas ngum. Pe wu ei yi nim, “Sinim tep er moʔpun kinamin, pe Elainja opu, Jiisas ond peri ele sipi mani simba min?”

<sup>37</sup> Nga Jiisas eim dinga wii topu kin, eim kuʔum.

<sup>38</sup> Pe alap owundu endi men ngii ele pim, ei tonu piltan topu, mer mani tor pupu topu, orung orung pum.

<sup>39</sup> Pe opu elim wumb tep elim wu, Jiisas pim konu mandi opu angpi kenim ni Jiisas kuʔmaʔ miʔ yi erim. Pe eim ek nim, “Keimi mendpiʔ, wu ei Gos kingam,” pa nim.

<sup>40</sup> Nga amb kopur mulnjung ei turii miʔ yi angk, kanik mulnjung. Molk kin, tuk endi muʔum ei, Mariya Makandala muʔum, nga endi Mariya Jeims mam ekii kin Josis, pe endi Salom muʔum.

<sup>41</sup> Kumb ok Jiisas Galilii konu multum kunum ele, amb ombu eim kin ekii sik eim paki toʔmun. Pe amb pei eipi mulnjung konu ei, en enim Jiisas kin Jerusalem konu ele onjung.

#### *Jiisas Tukpu Ele Pendnjing*

(Masyu 27:57-61, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

<sup>42-43</sup> Nga kunum pou neng, Josep Ari-masiya konu ele moʔpu om. “Eim kos piilim wu num, ka wii moʔum,” pa nilmin. Eim yi ku, Gos kunum tep ermba omba nipi, kui erpi moʔulum. Pe yi mil, Josep eim ngii ele nirik pupu, Pailos kumb ele engim. Pe eim mund mong kulerim mon! “Pe na Jiisas ngenj simbie ond,” pa nipi pum.

<sup>44</sup> Pe Pailos noman embin top piim. Pe opu elim wu endi kii sim, “Eim kuʔum poru nim min?”

<sup>45</sup> Eim opu wumb tep elim wu ek piipi poru nipi om. Opu, Josep kin ek nim, “Eim ngenj ei kapli sinjii,” pa nim.

<sup>46</sup> Josep eim alap kuru endi top erim. Pe eim Jiisas ngenj sipi mani tu wum. Pe eim alap kuru sipi, Jiisas ngenj ele kum tum. Pe sipipi, komung endi tukpu sim, konu ele mani kindim. Pe tukpu sinjing, ei ku tukpu owundu pendnjing. Pe Josep eim ku endi sipi, tukpu ele pandi tum.

<sup>47</sup> Nga Amb Mariya Makandala kin Mariya endi Josis mam, amb taʔ kan mulnjunguʔ. Pe tukpu ele Josep Jiisas sipi mani kindipi kankil mulnjunguʔ.

## 16

*Jiisas Angpi Konj Tonu Pum**(Masyu 28:1-8, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)*

<sup>1</sup> Nga kor kunum pupu poru neng kin, Mariya Makandala kin amb Mariya Jeims mam kin Salom, en enim kopung ni epi muru ka tum epi ei top enjing. Erik, sipik Jiisas nenj kopung erngii nge sipnjing.

<sup>2</sup> Kor niłmin kunum ei opu pang kin, kupiiring eni tang, wumb en enim wumb tukpu konu ele punjung.

<sup>3</sup> Puk kin, en enim ek yi ninjing, "Wumb nii opu, ku owundu ei sipi ak tang, sinim wumb tukpu konu nirik bin," pa ninjing.

<sup>4</sup> Pe en enim kenjing ni, ku owundu tukpu ele pim ni pinerim mon! Wu endi ku ei sipi, ak topu kindim pim. Pe ku ei ku owundu wii mułum.

<sup>5</sup> Nga wumb tukpu ele tuk punjung. Puk kin kenjing ni, wu kangi wu endi angil tundung orung mułum. Mułum wu, eim konduk kuru olt endi kindim wu ei kanik, puku sinjing.

<sup>6</sup> Pe wu ei ek nipi ngum, "Enim puku sinenei! Enim Jiisas Nasares konu ele wu ei enim kuruk onmun, wumb eim sik, ond peri ele nil tunjung. Ba pe eim angpi nga konj pum. Pupu kin, eim ya ele mulałim. Kinei! Eim pendnjing konu ele kinei!

<sup>7</sup> Ba enim puk, eim ekii silmin wumb kanik ningii! Pe Piisa kanik ningii ku! 'Jiisas eim ok Galilii konu ele ok pum, yi mił eim ek nipi ngurum. Enim eim keningii,'" pa nim.

<sup>8</sup> Nga amb ombu nga sikir tor punjung. Puk kin, en enim tukpu ei si kindik, tungu punjung. Puk kin, en enim mund mong tang, en enim noman tuk ele mił pinerim. Pe en enim wu endi kin ek tingnenjing. Nimbił erang, en enim mund mong tum.

*Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim**(Masyu 28:9-10, Jon 20:11-18)*

<sup>9</sup> Kupiiring ok mendpił kunum kumna, Jiisas eim angpi nga tonu pum. Pe eim opu Mariya Makandala mułum konu ele pum. Amb ei ok, Jiisas gui kis angil orung nga tał tor kindim.

<sup>10</sup> Pe Mariya eim pupu, wumb ok Jiisas ekii silmin wu ombu kanpi nim. Pe wu ombu noman embin erang, ke nik mulnjung.

<sup>11</sup> Pe Mariya ek nipi wu ombu ngum, "Jiisas eim konj mułum, na kenj," pa nim. Pe amb ei ek piik ek nim, ek ei pii gii ninenjing, mon!

*Jiisas Nge Ekii Silmbił Wu Tał Jiisas Emeiyas Andlam Ele Kenjingil.*

*(Luk 24:13-35)*

<sup>12</sup> Pe ekii se, Jiisas ekii silmbił wu tał konu ele si kindik, tor punjung. Pe Jiisas wu eipi mił, wu tał onjngul konu ele tor om.

<sup>13</sup> Pe Jiisas ekii silmbił wu tał nga orung pukul. Jiisas ekii silmin wu kopur mulnjung konu ele kan ninjingil, ba wu ombu wu tał ek ei pii gii ninenjing.

*Pe Jiisas Ekii Silmin Wumb Eim Nge Kongun Ngum**(Masyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)*

<sup>14</sup> Nga ekii se, Jiisas ekii silmin wumb engki nga endeim molk, kuni nok kin, Jiisas mulnjung konu ele tonu om. Jiisas ek dinga yi nim, "Enim pii gii dinga pinałim," pa nim. "Pe en enim noman pirek ninim. Nimbił erang enim piinenjing? Wumb kopur kanik ninjing ba, ei pii gii ninenjing."

<sup>15</sup> Jiisas ek dinga nipi eim ekii silmin wumb ngum, "Enim pei konu owundu orung orung pei ele puk, na ek ka ningii.

<sup>16</sup> Wumb kopur pii gii nik, noł pinjing kin, Gos eim paki topu sipi orung simba. Ba wu ombu pii gii ninenjing kin, kos owundu omba kunum ei eim oł embin tui eim kin tonu omba.

<sup>17</sup> Nga wumb kombur Gos kin pii gii ninjing kin, Gos eim jep oł er sipi, peni ele kindimba. Yi mił, na embe ele ek nik gui kis ei to tor kindik si kindngii," pa nim. "Pe wumb ek ei endi mił ningii.

<sup>18</sup> Wumb ombu ka wembii angil ele embilngii, wembii ei wumb tołum epi ei enim tunermba. Wumb kombur to kondułum epi tumba ei kulerngii. Wumb endi kis ermba piingii, ei enim ngenj ele embilngii. Embilangin kin, wumb ening tumba ei poru nimba," pa nim.

*Jiisas Gos Eim Epin Konu Ele Tonu Sim**(Luk 24:50-53, Aposel 1:9-11)*

<sup>19</sup> Yi mił, pe Jiisas Owundu ek nipi poru neng kin, Gos ei epin konu ele tonu sim. Pe Jiisas Gos angil tundung orung mułum.

<sup>20</sup> Pe Jiisas ekii silmin wumb ei punjung. Puk kin, Gos nge ek ka ei konu orung orung wumb pei kanik nik ngunjung. Nga Owundu en enim kin ouni kongun er endim. Nga en enim ek nik jep oł enjing ei, Owundu eim er dinga kindim ku.

## Jiisas Nge Ek Ka Luk Pulom

### *Luk Ek Ei Potpu Tiopilas Ngum*

<sup>1</sup> Nim wu owundu Tiopilas. Ok Gos sin kin ol kombur eririm ol ei, pe keimi sin kin pe punum en enim pei angil ele mon pulnjung.

<sup>2</sup> Kumb ok, wumb kombur gupu ele piik kanik erik Gos nge ek ka kongun elmin ku. Ek ei nge sin sinjpin, ek mon pulnjung wumb pei ei ol ei nge pulnjung.

<sup>3</sup> Pe akip na yi ku, ek pol ei polup nim ngond. Ek ombu nge kii sip kom sep piip muls kunum kinan, na ol ei ekii sinj. Sip, ei piip kin puls ek ei ol pulk mil kun pulup ngond.

<sup>4</sup> Ek ei ek keimi, enim ok gerik piik. Yi mil erik ei enim pii kun erik mulngii. Pe ek ei yi ku polup ngond.

<sup>5</sup> Eros eim Jura wumb king multum kunum ei, wu endi Gos kin kulmal kalilim wu endi multum wu ei embe Sekaraiya. Eim kulmal kalilim wumb ei Apaisa nge tilap ele tep to elmin. Nga wu ei eim ambil Eron nge tilap ele amb ei, Elisembes pa nilmin.

<sup>6</sup> Pe wu amb yi tal el elip, Gos ningil ele ol ka er mulnjungul. Pe Gos Owundu nge ek dinga kanim kanim ni pendim, pei ekii sikil kun ka mulnjungul. Ol kis endi enerkil.

<sup>7</sup> Ba wu amb yi tal kangil endi mingnen-jngil mon! El elip wii mendpil mulnjungul. Wu amb tukui mendpil mulnjungul.

<sup>8</sup> Sekaraiya eim Gos kin kulmal kalilim kongun ei elim kunum ei, Sekaraiya nge tilap wumb ei kongun ele tonu onjung.

<sup>9</sup> Kulmal kalilim wumb elmin ol ei erik, Gos andan tang wu ei embe pe nik wang to tonu kindnjing. Kindangan kin, eim Gos ngii owundu paltang ka ele molpu kin, epi muru ka tolum epi ei sipi kin, dup eskil erpi kin, muru ku piilmin.

<sup>10</sup> Kunum ele Gos kin dup eskil muru ka kalpi elim kunum ei, wumb pei ok, andaring molk prei erik mulnjung.

<sup>11</sup> Pe Sekaraiya eim kenim ni, dup kalim konu angil tundung ele Owundu nge enjel angpi mulum ei kenim.

<sup>12</sup> Pe eim enjel kanpi eim puku sipi, mund mong tang piim.

<sup>13</sup> Ba enjel ek nipi Sekaraiya ngopu yi nim, "Sekaraiya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim prei en ek ei piim. Nim ambnim Elisembes eim wu kangil endi mengmba. Kangil ei, nim eim embe Jon ninjii," pa nim.

<sup>14</sup> "Mengang kin, nim noman ka peng, nim ka piinjii. Kangi ei tonu omba ei wumb pei ka piingii ku.

<sup>15</sup> Yi mil kangi ei wu owundu mulang, Gos Owundu eim kangi ei wu num mulmba ni piim. Pe eim nol wain ni nol dinga ombu nunermba. Eim mam kirim ele multum kunum ei Gos Gui Ka eim kin piki to mulmba," pa nim.

<sup>16</sup> "Jon eim ek neng kin Esrel wumb pei noman ak tok pii gii nik, Gos Owundu kin orung pungii nge nipi wumb ngumba.

<sup>17</sup> Gos Jon kindang opu, owundu nge ek ei ni pendim. (Jon eim owundu omba ele kumb se omba). Ek ni pendpi opu eim noman dinga piimba ei ok Elainja ek ni tor kindilim wu pirim mil yi eim yi ermba. Erpi kin, arim kingham noman to ak tungii nge nipi, wumb Gos ek to kindilimin wumb ei neng noman kun ka seng, wumb kun ka molk Owundu omba nge kui er mulngii nipi kongun yi ermba," pa nim.

<sup>18</sup> Sekaraiya ek nipi Gos nge enjel ngopu yi nim, "Na tukui er poru ninj. Na nam amb tukui erim ku. Nimbil erang na ek ei keimi ni piimbii?" pa nim.

<sup>19</sup> Pe Gos nge enjel ek yi nim, "Na Gepriyel, na Gos kumb ele kun molup enj. Gos Eim na kindang, na op nim nimbii nge onj. Pe ek pol ka ei nim kanip nind," pa nim.

<sup>20</sup> "Kapli nim piinjii. Nim na ek ei piikin noman ele kindnen kin, nim anmbil ak tang kin, ek tingnenjii, yi pepi pang, ol ombu opu poru nimba. Na nind ek ei keimi ekii se tonu omba."

<sup>21</sup> Wumb pei Sekaraiya anda omba ni piik kui er mulnjung. Epi nipe endi eim kin erang molum ni piinjing; tuk konu Gos ngii owundu ele ka molum?

<sup>22</sup> Ekii se eim anda opu, eim wumb kanpi ek nimba pinerim. Yi erang kin wumb en enim piik, Gos ngii owundu paltang ka tuk ele epi nipe endi kenim ni piinjing. Pe eim ek tingnarpi, angil ele minj erpi ek mil tangpi erang kenjing.

<sup>23</sup> Ekii se Sekaraiya eim Gos ngii owundu tuk kongun poru neng eim si kind ngii konu ele pum.

<sup>24-25</sup> Ekii se eim ambim Elisembes kangil mundii mulum. Pe amb ei eim koi er mulang oi angil orung o pang kin eim ek yi nim. "Pe Gos Owundu na kin noman ka ngum. Ok na kangil mulerim kunum ele, na wumb kin nengj singambil peng muls. Ba pe nga na singambil pinermbii," nim.

### *Enjel Mariya Kin Jiisas Tonu Omba Ek Nim*

<sup>26</sup> Pe oi angil orung nga endeim o pang, Elisembes wu kangi endi mengmba ei Gos enjel Gepriyel kindang pupu Galilii mei

owundu konu ele orung endi sim konu ei Naseres ele pui ni kindim.

<sup>27</sup> Gos enjel kindang pupu kin, ambil endi mulum konu ele pum ambil ei, wu endi simba nik kuimi to mundnjung. Wu ei embe Josep, wu ei King Deipis nge tilap. Pe ambil ei embe Mariya.

<sup>28</sup> Pe enjel er pupu ambil kanpi ek yi nim, "Nim molun ei? Gos Owundu nim kin eim noman ka ngopu nim kin molum," pa nim.

<sup>29</sup> Ba eim nim ek ei piipi, eim noman embin tang piim. Eim noman ele yi piipi, ei nipe ek ninim ni piim.

<sup>30</sup> Enjel ei ek yi nim, "Mariya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim kin noman ka ngopu molum.

<sup>31</sup> Nim piin min? Nim kangil mundnjii; nga kangil endi mengnjii. Kangi ei embe Jiisas ninjii," pa nim.

<sup>32</sup> "Eim wu owundu mulumba. Pe wumb eim kanik yi ningii, 'Gos Owundu kingam mendpil,' ningii. 'Gos eim King mundang eim kupam King Deipis molulum konu ele eim simba,'" pa nim.

<sup>33</sup> "Eim kunum kunum Jeikop nge wumb tilap ele eim King mulumba. Pe eim tep erpi mulumba konu kunum ei poru ninermba!"

<sup>34</sup> Mariya enjel kin ek yi nim, "O! ei erpi tonu omba mi! nenj? Na ambil wii mol, wu endi mola!im mola!im."

<sup>35</sup> Nga enjel ek ni orung kindpi yi nim, "Gos Gui Ka kapli nim nge noman tuk ele omba nim, Gos Owundu mendpil eim dinga kapli nim kin omba. Yi erang nim kapli kangi ei ekii se mengnjii, wumb eim embe sik yi ningii. Ei King ka wii Gos Owundu nge kingam yi ningii.

<sup>36</sup> Nim piin min? Bipanin Elisembes amb tukui sim, ba kangi endi kirim ele molum. Okrii wumb yi nilmin, kangil endi mingn-ermba nilmin. Ba pe eim kangi mundii mulang, oi angil orung nga endeim o pang molum. Pe Gos nim kin yi ku enim.

<sup>37</sup> Epi endi Gos kapli enermba mi! mon? Epi pei ei eim kapli ermba."

<sup>38</sup> Mariya ek yi nim, "Piin! Nam Owundu kongun ambil eim na kin nimbil ol ermba ni piimba ei kapli nim nin ei mi! ermba." Nga Gos nge enjel eim si kindpi pum.

#### *Mariya Elisembes Kenmbii Ni Pum*

<sup>39</sup> Kunum ei, Mariya eim sikir pupu mei komung ele tonu pum. Jura mei owundu endi sim konu ele pum.

<sup>40</sup> Sekaraiya ngii ele nirik pupu Elisembes kanpi, "Muliyoi!" nipi yi nim.

<sup>41</sup> Elisembes Mariya kanpi, "Muliyoi," nipi erim ek ei piipi eim kangil mundii mulum ei puku sipi piim ni Gos Gui Ka eim kin piki to mulum.

<sup>42</sup> Pe Elisembes eim wii dinga tum. Topu yi nim, "Gos noman ka nim ngum, ba amb

eipi kombur noman ka yi ngonali! mon! Pe kangi mundii molun ei Gos noman ka kangi ngonum.

<sup>43</sup> Na nii epi owundu ei na kin tonu onum? Nim Owundu mam ei na kin on; na kapli enanim.

<sup>44</sup> Piini! Nim na muliyo nin, ei piind, na kangi kirim ele molum, ei eim noman ka piipi tonu mani erang puku sim. Puku sipi, na piind nam Owundu mam mol ni piind.

<sup>45</sup> Owundu ek ei nim neng kin nim pii gii nin. Yi eran Gos nim kin noman ka ngonum. Ek ei ekii se yi mi! ermba," Elisembes yi nim.

#### *Mariya Nge Golang*

<sup>46</sup> Pe Mariya ek yi nirim,

"Nam noman ele Gos Owundu embe ambil tonu kindind.

<sup>47</sup> Gos Owundu na kin paki tonum nam nge noman tuk ele ka piind.

<sup>48</sup> Na eim kongun wii ambil mol ba eim na noman ngonum. Pe ekii se wu amb pei Gos nge eim na kin noman ka ngolum pa ningii.

<sup>49</sup> Gos Owundu nge dinga wii eim ol Owundu na kin ei nim. Gos eim embe ka wii sim.

<sup>50</sup> Wumb nii endi Gos Owundu mendpil molum ba sinim mei wumb minj molmun ni piinjing. Wumb ei Gos eim wumb ombu nge kingam nol ni mering kingenjing nol pei Gos eim kaimb kulum.

<sup>51</sup> Gos kongun dinga wii erim; wumb en enim wumb Owundu molun ni piinjing wumb ei en enim noman ele elmin. Wumb ei Gos to kindang eipi eipi pulmun.

<sup>52</sup> Wumb King dinga molmun Gos wumb ei to mani kindilim. Kindpi, wumb wii molmun wumb ei Gos wumb num tonu kindilim.

<sup>53</sup> Wumb kuni tang molmun wumb ei eim nge epi kanim kanim ka wii ngolum. Wumb epi pei salilim wumb ei Gos kindang wii punjung.

<sup>54</sup> Eim Esrel kongun wumb eim paki tang, sinim kupenjin nol ek keimi dinga nilim. Wumb ei eim ok kaimb sipi eririm. Yi mi! ku sinim kin kaimb sinim.

<sup>55</sup> Yi peng piipi kin, eim ek nipi sinim wumb kupenjin nol ei ngum, Eiparam nge wumb ekii se tonu ongii kaimb sipi ngum. Nga kunum kinan molk pungi," Mariya pa nim.

<sup>56</sup> Mariya Elisembes kin mulangil oi tekliki mi! o pang, nga ekii se eim ngii konu ele orung pum.

#### *Jon Wumb Nol Pendilim Wu Mengilmin Kunum Tonu Onum*

<sup>57</sup> Elisembes kangi mengmba kunum mandi erang, eim wu kangi endi mengrim.

<sup>58</sup> Wumb Elisembes nge opam noł wumb kin mandi mołmun wumb kin, molk piinjing ni ek om piinjing ei Owundu kin kaimb topu ngum. Nga wumb en enim eim kin ka piinjing.

<sup>59</sup> Kunum angil orung nga tekliki o pang, wumb kangki ei tu wuk ngenj kopisngii nge tu wunjung. Pe kangki ei embe Sekaraiya ninim ninjing ei eim arim embe mił.

<sup>60</sup> Ba kangki mam eim yi nim, “Mon! Sinim kangki ei embe Jon ninim!”

<sup>61</sup> Pe ek yi ninjing, “Nim bipanin embe endi yi pinalim.”

<sup>62</sup> Wumb ele ek mił enjing kangki eim arim yi mił kii sinjing. Arim kangki embe nipe embe simba erim.

<sup>63</sup> Eim ku pirambi ei sipi mon endi połpu embe Jon ni pułum. Nga wumb en enim kanik puku sik kin piinjing.

<sup>64</sup> Pe mendpił Sekaraiya gupu aki tang kin eim anmbil kapli erim. Eim ek nipi Gos embe ambil tonu kindpi mułum.

<sup>65</sup> Pe eim nge wumb konu mandi mulnjung wumb, mund mong tunjung. Oł ombu nge ek ombu orung orung konu Jura mei owundu ni konu komung ei ombu pang piinjing.

<sup>66</sup> Wumb ek ei piik en enim noman to piik, nga en enim yi ninjing. “Ekii se kangki ek er mułmba mił nenj?” Wumb yi piinjing, “Gos Owundu eim kin mołum,” ni piinjing.

### *Sekaraiya Oł Ekii Se Tonu Omba Nge Nirim*

<sup>67</sup> Gos Gui Ka arim Sekaraiya kin piki to mołpu eim paki tang yi nim. Pe eim Gos oł ekii se ermba oł piipi ek dinga nim.

<sup>68</sup> “Sinim Gos embe ambil tonu kindmin. Eim Esrel nge Gos eim opu sinim orung simba nge onum.

<sup>69</sup> Eim nge kongun wumb tilap ei King Deipis, Gos eim Owundu dinga wii endi mundang sinim sipi orung simba nge onum.

<sup>70</sup> Yi erang Gos eim ek keimi nilmin wumb ei gupu ele ni tor kindim.

<sup>71</sup> Eim ek yi nim, sinim opu wumb dinga ele sipi orung simba enim. Pe sinim kin noman kis piik wumb er mułngii konu ele sinim wumb ei dinga ele sipi orung simba.

<sup>72</sup> Sipi pang, eim sinim kupenjpın noł kaimb se ngopu paki tołum. Pe eim kumb ok ek dinga nipi pendpi oł ka elim oł ei piipi kin, yi mił erim.

<sup>73</sup> Ei keimi minj nipi sinim kupenjpın Eiparam multum konu ek keimi nipi ngurum.

<sup>74</sup> Eim sinim opu orung wumb eim nge dinga sipi orung simba. Eim ek dinga sinim ngum ei sinim eim kongun er mułmun. Sinim mund mong tunermin.

<sup>75</sup> Kunum kunum sinim mołpun, eim kongun ka erpin, kunum kunum ka minj mułpun, oł kun ka er mołpun, eim kumb ele mendpił erpin mułmun,” wumb kin ek yi nim.

<sup>76</sup> Nga ek yi nim, “Pe nim na kangki, ekii se nim Gos Owundu mendpił nge ek ni tor kindilim wu endi mulnjii yi ningii. Pe nim kumb se pukun, Owundu nge kongun er kun er mulnjii.

<sup>77</sup> Nim sinim eim nge wumb ek nikin wumb ngan, wumb en enim oł kis kil ngangin kin wumb ei Owundu sipi orung simba nge omba.

<sup>78</sup> Sinim Gos nge kaimb owundu sipi, sinim kin kindpi yi er ngumba. Eim epin konu tonu mendpił tilang ka wii ermba. Yi ermba ei nge Gos sinim wumb sipi orung simba nge omba.

<sup>79</sup> Tilang ei opu wumb kin emii tuk mołmun, ni wumb mandi koltmun ni piik tungu enjing. Wumb ei tilang ngumba sinim endmin nge andlam ei er ka erang sinim noman emin peng endmin.”

<sup>80</sup> Ekii se kangki ei tonu opu dinga erpi eim noman tuk ele dinga pim. Peng kin, eim wumb mulerngii konu mołpu Gos kongun ermba nge opu Esrel wumb mułngii konu ele tor omba.

## 2

### *Ambil Wenip Mariya Kangki Jiisas Mengim* (Masyu 1:18-25)

<sup>1</sup> Kunum ei, Rom wu owundu King mułum wu ei embe Akasas eim ek lo endi yi nipi pendrim. Wumb pei en enim konu ele mendpił ele puk kin, en enim embe pułngii nirim.

<sup>2</sup> Kunum ei kumna kin wumb embe połmun kunum ele Sairiinyas ei wu owundu Siriya mei owundu ele tep er mułum kunum ei.

<sup>3</sup> Yi erang kin, wumb en enim konu ele punjung. Puk kin, en enim embe pułngii. Polk poru neng kin, en enim konu ele orung punjung.

<sup>4</sup> Josep eim King Deipis nge wumb tilap ende. Pe Josep eim Naseres konu ele Galilii mei owundu si kindpi, pupu Jura mei owundu Deipis nge konu ele purum konu ei embe Beslem konu nilmin.

<sup>5</sup> Eim ambim Mariya kin tep to pukuł, eł elip embe ni wumb ngunguł nge pukuł. Punjunguł kunum ei Mariya kangil mengmba mił mandi erang pukuł.

<sup>6</sup> Wumb tał konu ele mułangil ei Mariya kangil mengmba kunum mandi erim.

<sup>7</sup> Pe eim kingam kumna kung kou ngii ele mengrim. Nimbił erang wumb pałmin ngii pei piki tum. Pe alap endi sipi pandi topu



pandang mer kung kou kuni nołmun konu ele pandang pim.

*Kung Siipsiip Es Tołmun Wumb Kung Siipsiip Tep Er Mulnjung*

<sup>8</sup> Kunum ei, wu kombur kung siipsiip es tołmun wumb Juriya mei konu ele andaring mulk. Wumb en enim kung siipsiip tep erik mulnjung.

<sup>9</sup> Pe Owundu nge enjel kindang om. Opu, Owundu nge dinga tilang opu en enim mulnjung konu ele erang wumb ombu en enim mund mong enjing.

<sup>10</sup> Ba Owundu nge enjel ek nipi wumb ngum, "Enim mund mong tunerngii! Piik, mulei! Na enim kin ek ka endi tu wund. Enim wu amb konu orung orung pei piik noman ka piingii nge ek tu wund," pa nim.

<sup>11</sup> "Kunum ele King Deipis nge konu owundu ele amb endi kangil kembis mengnim. Kangi kembis ei enim sipi orung simba wu ei Kraiss, ei wu Owundu Gos kindang om.

<sup>12</sup> Pe na ek endi nemb enim yi mił piik kin, puk keningii. Enim keningii ei kangi kembis endi alap kin tuk kindik mer kung kou kuni nołmun konu ele palim ei keningii. Kanik kin, enim piingii ni na ek eim kin nind ei keimi pimba."

<sup>13</sup> Owundu nge enjel ei ek yi neng kin, pe sikir enjel pei mani ok eim kin mulnjung. Noman ka piik golang nik Gos ngunjung.

<sup>14</sup> "Gos embe ambilk tonu kindngii. Mani mei wumb noman emin pengli! Gos eim enim noman ka ngonum."

<sup>15</sup> Pe enjel pei epin konu orung punjung. Pe kung siipsiip es tołmun wumb ei en enim ek dinga ninjing. "Sinim pamin! Beslem konu sikir pupun, Owundu ek yi mił nim epi tonu onun ei kinamin," nik punjung.

<sup>16</sup> Pe wumb sikir puk, Josep kin Mariya tel mulnjungul kenjing. Kangi kembis ei mer kung kou kuni nołmun konu ele pim kenjing.

<sup>17</sup> Pe kan poru nik, orung puk kangil kembis ei nge ek piinjing mił nik tor kindnjing.

<sup>18</sup> Pe wumb pei molk piinjing ni, kung siipsiip es tołmun wumb ninjing ek ei piik kin, kom sek piinjing.

<sup>19</sup> Ba Mariya eim ek ei piipi noman ele kindpi, kom se piipi minj mułum.

<sup>20</sup> Kung siipsiip es tołmun wumb orung puk Gos embe ambilk tonu kindik punjung. Wumb en enim ka piik, Gos ek piik kanik enjing. Ei Gos enjel ek nipi erim mił kenjing ku.

<sup>21</sup> Ekii se kunum angil orung nga tekliki o pang, kangil kembis ngenj kopsinjing. Kopsik, kangil ei embe Jiisas ninjing mił eim mam mingnerim kunum ei Owundu enjel kindang opu nim. Ei kangil embe yi nengin nim mił ninjing.

*Simion Kin Ana Tel Jiisas Men Ngii Owundu Kenjingil*

<sup>22</sup> Kunum poru neng, Mariya kin kingam kin ka mulngul ol enjing ei, Moses lo ek nilim mił enjing. Pe arim mam tel kangil ei Jerusalem konu ele sipkil Gos Owundu kin ngungul nge sipinjingil.

<sup>23</sup> Ei yi mił, Gos Owundu lo ek yi er pendilim mił nilmin. "Kangil wu kumna mengilmin kangil ei Gos Owundu kongun ermba nilmin ol ei nge enjingil."

<sup>24</sup> Wumb tal el elip Gos kin kulmal kelngil ei Moses lo ek nilim mił yi mił enjingil. Ei Owundu lo ek palim mił ermbil ni piinjingil. Kei Pulmu mił tal min kei wal eipi tal sikil Gos kin kulmal kelmbil ni sipinjingil.

<sup>25</sup> Kapli, wu endi Jerusalem konu ele mułum wu ei embe Simion. Ei wu kun minj mułum wu ek piipi elim wu, ei eim wumb Esrel wumb sipi orung simba nge wu endi omba, ni kui er mułum. Gos nge Gui Ka ei Simion kin mułum.

<sup>26</sup> Gos nge Gui Ka ei eim yi nirim, "Simion sikir kulenjii mon!" pa nirim. "Nim Owundu nge kindang wu Kraiss kumb se kenjii," pa nim.

<sup>27</sup> Gos nge Gui Ka je erang Simion pupu men ngii owundu ele nirik pum. Pe kingam arim mam tal sikil tu wukul lo ek ninim mił ermbil ei Gos Owundu kin ngungul nge onjngul.

<sup>28</sup> Simion eim kangi ei sipi sipim. Si pang kin, Gos embe ambilk tonu kindpi, yi nim.

<sup>29-30</sup> "Pe Owundu pe ni ninim kongun wu ei er ka eran noman emin sepi piyangli nim. Nam ningil ele nim sin sikin orung sinjii nge on ei kanip ka piip mol.

<sup>31</sup> Nim ek ok nirim, 'Simion, sikir kulenjii mon! Nim Owundu nge kindang wu Kraiss kumb se kenjii,' pa nim. Wu amb pei keningii nge en. Wu ei kindang sinim sipi orung simba nge om yi nirim mił en.

<sup>32</sup> Gos eim tilang mani kindim. Kindpi, tilang ei erang wumb tilap eipi nim ol ei nge ekii sik noman tok piik erngii. Nga nim nge enjel wumb embe owundu erim," Simion Jiisas nge ek pei nirim.

<sup>33</sup> Kangi mam arim tal Simion nim ek ei piikil puku sikil piinjingil.

<sup>34</sup> Pe Simion Gos ek ka nipi en enim ngum. Nga ek yi mił nipi Mariya ngum, "Pini! Gos eim noman ele kangi ei yi erang Esrel wumb pei bok tonmun, ba wumb kombur nga angk gii nik dinga tołmun. Eim Gos nge noman ele tuk mundum mułmba. Mułang kin, wumb pei eim kin ek kis nik ngok erngii.

<sup>35</sup> Erangin kin, nim noman tuk ele tui mił tang yi mił kaimb erang piinjii. Eim wumb en enim noman tuk ele andan tang kin noman tuk ei to tor kindmba," pa nim.

<sup>36</sup> Gos nge ek ni tor kindiŋim amb endi muŋum amb ei embe 'Ana' niŋmin. Eim arim Panul muŋum; eim nge wumb tiŋap Asir; amb ei amb tukui mendpiŋ muŋum. Ok, eim wam kin kung ngii angil orung nga taŋ muŋum.

<sup>37</sup> Ekii se wam kuŋang kin, eim wii muŋang kung ngii 84 pei o pum. Amb ei eim men ngii owundu mei wak tunaŋim. Eim konu kuni mowii nipi eim Gos kin prei tek tek eŋim. Ei epin, tinga Gos embe ambil dinga kindpi kongun eŋim.

<sup>38</sup> Kunum ei Jiisas arim mam teŋ eim tu wunjuŋul eim men ngii opu Gos kin noman ka piipi ngum. Pe eim kangi ei nge ek ni tor kindpi nim. "Kangi ei enim wumb pei kui er mulnjuŋ wumb kin Jura wumb pei sipi orung simba nge om," pa nim.

<sup>39</sup> Wumb en enim Owundu nge lo ek niŋim miŋ ele enjuŋ. En enim Galilii mei orung puk, Naseres konu ele punjuŋ.

<sup>40</sup> Pe kangi ei oupu tonu opu dinga er muŋum. Moŋpu kin, eim noman ka wii peng moŋpu, nga Gos eim noman ka Jiisas ngum.

#### *Kangi Jiisas Men Ngii Owundu Ele Pum*

<sup>41</sup> Kangi mam arim taŋ eŋ elip ei kung ngii endi o puŋum kunum ei kunum kunum Jerusalem konu ele puŋmbuŋ. Kunum ei konu kor owundu kunum ei yi niŋmin, 'Pasopa kuni owundu numun,' pa niŋmin kunum ei.

<sup>42</sup> Jiisas eim kung ngii engki nga taŋ yi miŋ multum kunum ei, kor owundu ekii silmin oŋ ei sik Jiisas arim mam ni Jerusalem konu ele punjuŋ.

<sup>43</sup> Ekii se, 'Pasopa kunum' ei poru neng, nga si kindik orung punjuŋ; ba kangi Jiisas Jerusalem konu ele enj multum. Pe arim mam taŋ Jiisas multum ei piinkeril.

<sup>44</sup> Kunum ei arim mam taŋ Jiisas wu amb kin onmun ni piikil. Yi ni piikil okuŋ, nga eŋ elip wumb tiŋap ende kin wumb puŋ kin endik konu kurkuŋ endkil mon pirim.

<sup>45</sup> Nga topultung kurkuŋ endkil, ba mon pirim. Yi peng kin, nga Jerusalem konu ele orung pukuŋ, kur keningil nge pukuŋ.

<sup>46</sup> Nga kunum ei, wumb taŋ kurkuŋ andangil kunum tekliki o purum. Nga ekii se pu kenkil ni men ngii owundu ele nirik multum kenkil. Wumb ek mon poŋmun wumb mulk konu ele tuk multum. Wumb ei ek ninjuŋ ek ei kii se piipi nga wumb nik ek miŋ piipi nipi orung kindpi multum.

<sup>47</sup> Wu ombu eim ek ei piik kin, kangil ei eim noman ka peng ek nipi kii sipi erang, wu ombu en enim puku sik endnjuŋ.

<sup>48</sup> Arim mam taŋ Jiisas kankil nga puku sinjuŋil. Mam ek nipi yi nirim, "Kangil nim nimbil erang sil kin yi en? Nim arnim kin na kin noman embin tang kin, nim kurpuŋ andinmbil," pa nim.

<sup>49</sup> Kangi Jiisas eim ek ni orung kindpi yi nim, "Nimbil erang, elip na kurkuŋ andinmbil? Elip piinenjuŋil min; na nam Arnan ngii owundu konu moŋ?" pa yi nim.

<sup>50</sup> Ba wumb taŋ Jiisas ek nim ei ek puŋe pii kun eneningil.

<sup>51</sup> Kapli, mam arim taŋ kin orung punjuŋ. Nga Naseres konu ele tor punjuŋ. Pe mam arim taŋ ek ninjuŋil ek ei piipi ekii silim. Pe eim mam eim niŋim ek ombu piipi noman ele tuk kind piip muŋum.

<sup>52</sup> Jiisas oupu tonu wang, eim noman ka wii tonu om. Wang kin, wu amb eim kan ka kanilmin ei nga Gos kan ka kanilim ku.

## 3

### *Jon Wumb Noŋ Pendilim Wu Gos Ek Wumb Ngum*

*(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Jon 1:19-28)*

<sup>1</sup> Kung ngii engki nga angil orung o pang Taipiriyas Siisa Rom King owundu miŋ muŋum. Nga wu Pansiyas Pailos Jura mei owundu wu num muŋum. Nga Eros Galilii mei owundu wu num muŋum. Pe angim Pilip Esuriya kin Trakonaisis ele wu num muŋum. Pe wu endi Laisenyas Apiliin konu ele wu num muŋum.

<sup>2</sup> Anas kin Kaiyapas ni wu owundu kulmaŋ kalilmbil wu taŋ moŋmbuŋ. Kunum ei Jon Sekaraiya kingam eim wumb konu ele mulenjuŋ konu ele muŋum. Pe Gos ek eim kin ek nipi ngurum.

<sup>3</sup> Yi erang kin, Jon eim Jura noŋ Joran konu wumb mulk konu ele orung orung pum. Pupu, Gos ek piirim miŋ ni Joran wumb ngang, "En enim piyei! Oŋ kis si kindik, noman ak tok ok noŋ pingii," ei miŋ nirim. "Pe Gos enim oŋ kis kil ngumba," pa nim.

<sup>4</sup> Ek ni tor kindiŋim wu endi Aisaiya eim mon ele ok ek yi miŋ puŋum ei keimi tonu orum.

"Wumb mulenjuŋ konu ele wu endi wii top yi niŋ: 'Owundu nge andŋam er kun erei!' nim.

<sup>5</sup> 'Pe mei mani pum ni komung tonu pum ni, peng mei kis tonu mani er punum kin andŋam mapi erim ei, enim nge nipi eim er kun ermba,' pa nim.

<sup>6</sup> 'Wumb pei keningii ni Gos kongun erpi wumb pei sipi orung simba nge ermba.' "

<sup>7</sup> Wumb pei wangin kin, Jon wumb noŋ pendpi ngumba nge ok. Eim ek yi nim, "Enim ek kend oŋ eŋmin wembii kis miŋ moŋmun. Enim wumb nii nipi ngum, Gos nge oŋ ekii se enim kin tonu omba ei nge enim kapli koi erik si kindik punerngii.

<sup>8</sup> Enim noman ak tok onjuŋ kin, enim noman konj ka sik mulngii, nge nipi ngum. En enim noman piik ele molk nik, 'Eiparam ei sin erinjuŋ' ei ninerei mon! Na enim

kanip nind, Gos ya ku ombu, kapli erang, Eiparam kingam nol mulngii.

<sup>9</sup> Wu endi tui maimi kin ond tami tumba enim mił yi ku wumb noman tuk to ak tunenjing kin, ond mong tunanim ond ei kohmung to dup kahilmin mił Gos eim wumb ombu kin yi ku ermba.”

<sup>10</sup> Eim ek yi neng kin, wumb pei eim kii sinjing, “Pe sin nimbil ol er wamin, nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?”

<sup>11</sup> Pe ek nipi orung kindim wumb ngopu yi nim, “Wu endi konduk tał simba wu ei wu endi ngunjii. Nga wu endi kuni sinermba ei ngunjii,” pa nim.

<sup>12</sup> Wumb ku takis simin wumb ok nol pingii nge onjung. Wumb ei eim kin sinjing, “Ek emb wu, sin nimbil ol er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?”

<sup>13</sup> Ek yi nipi wumb ei ngum, “Enim lo ku takis singii nimba mił sei! Nga enim ku endi pendik simin ni enerei mon!”

<sup>14</sup> Pe opu wumb ok eim kii sinjing ku, “Sin nimbil ol er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?” nik kii sik ninjing. Pe Jon ek nipi ngum, “Enim wumb wii kepii tunarik, kos wii enerik, ku wii sinerngii mon! En enim kongun ku ei mendpil ambilk, noman ka piingii,” pa nim.

<sup>15</sup> Wu amb epi simin ni noman dinga piik kin, en enim noman ele kom sek yi er mulnjung. Molk, yi piinjing, Jon ei Gos kindang om wu Krais min, ni piinjing.

<sup>16</sup> Pe Jon ek nipi orung kindim, “Na nol sip enim nol mendpil pendip ngond. Ekii se wu endi omba wu ei eim dinga ei kapli ermba ei na dinga ei kapli enanim. Eim dinga ei kapli ermba. Na wu ka mon. Na eim kongun wu eim simb su kan ei na kapli si kindmbii, ba na kapli enanim. Eim wu num mohum. Eim enim Gos nge Gui Ka ele nin dup ele kin ouni yi mił wumb nol pendip ngumba.

<sup>17</sup> Eim kapor sipi ambilpi kuni wiis nginamin si kindpi er ka ermba. Pe kuni wiis ei sipi kuni ngii ele kapli kulou tumba. Ba wiis tindkan ei dup kelmba. Dup ei nupu kumbulermba mon! Piram kunum kunum nupu pimba.”

<sup>18</sup> Jon eim ek kanim eipi eipi neng kin wumb ek dinga ngopu, yi mił, kunum ei Jon eim Gos ek ka nipi wumb ngum.

<sup>19</sup> Ba Jon Eros kin ek ngang, Eros eim wu num endi eim nge angim nge ambim embe Erosiyas sim. Eros eim ol kis kanim kanim eipi erim.

<sup>20</sup> Jon Eros kin ek nipi ngum. Ngang kin, eim Jon kan ngii pendim. Pendang, Eros mong owundu sim.

<sup>21</sup> Wumb pei nol pek mulangin kin, Jiisas nol pim ku. Jiisas nol pepi tonu opu, peri er mulang kin, ei kupu mul ei wul al pum.

<sup>22</sup> Gos nge Gui Ka ei mani opu eim kin om. Gos Gui Ka ei kenjing ni kei Kurmul mił mani om. Ei epin Gos ek endi nipi mani opu yi nim. “Nim na kangi! Na nim kin noman ngond. Na nim kin ka piip ngond,” nim.

*Jiisas Kupam Nol Nge Embe  
(Masyu 1:1-17)*

<sup>23</sup> Kunum ei Jiisas eim kongun mendpil ermba erim. Nga eim kung ngii engki nga tekliki o pang eim kongun ermba erim. Wumb piik eim Josep kingam ni piinjing.

<sup>24</sup> Elai nge kingam Josep; Masas nge kingam Elai; Liiwai nge kingam Masas; Melkai nge kingam Liiwai; Janai nge kingam Melkai; Josep nge kingam Janai;

<sup>25</sup> Masaraiyas nge kingam Josep; Emos nge kingam Masaraiyas; Neiyam nge kingam Emos; Eslii nge kingam Neiyam; Nakai nge kingam Eslii;

<sup>26</sup> Mas nge kingam Nakai; Masasaiyas nge kingam Mas; Semen nge kingam Masasaiyas; Josek nge kingam Semen; Jora nge kingam Josek;

<sup>27</sup> Jonan nge kingam Jora; Tesa nge kingam Jonan; Serapapel nge kingam Tesa; Sialsiel nge kingam Serapapel; Nerai nge kingam Sialsiel;

<sup>28</sup> Melkai nge kingam Nerai; Endai nge kingam Melkai; Kosam nge kingam Endai; Elmaram nge kingam Kosam; Er nge kingam Elmaram;

<sup>29</sup> Josuwa nge kingam Er; Eliyesa nge kingam Josuwa; Jorim nge kingam Eliyesa; Masas nge kingam Jorim; Liiwai nge kingam Masas.

<sup>30</sup> Saimon nge kingam Liiwai. Jura nge kingam Saimon; Josep nge kingam Jura; Jonam nge kingam Josep; Elaikim nge kingam Jonam;

<sup>31</sup> Meliya nge kingam Elaikim; Mena nge kingam Meliya; Masas nge kingam Mena; Nesan nge kingam Masas; Deipis nge kingam Nesan;

<sup>32</sup> Jesii nge kingam Deipis; Oper nge kingam Jesii; Bowas nge kingam Oper; Salmon nge kingam Bowas; Naison nge kingam Salmon;

<sup>33</sup> Aminarap nge kingam Naison; Armin nge kingam Aminarap; Arni nge kingam Armin; Ecran nge kingam Arni; Peres nge kingam Ecran; Jura nge kingam Peres;

<sup>34</sup> Jeikop nge kingam Jura; Aisak nge kingam Jeikop; Eiparam nge kingam Aisak; Tera nge kingam Eiparam; Neiyor nge kingam Tera;

<sup>35</sup> Serak nge kingam Neiyor; Tiyu nge kingam Serak; Pelek nge kingam Tiyu; Eper nge kingam Pelek; Sila nge kingam Eper;

<sup>36</sup> Keinan nge kingam Sila; Apaksas nge kingam Keinan; Sem nge kingam Apaksas; Nowa nge kingam Sem; Lemek nge kingam Nowa;

<sup>37</sup> Mesusala nge kingam Lemek; Enok nge kingam Mesusala; Jeres nge kingam Enok; Manalail nge kingam Jeres; Keinan nge kingam Manalail;

<sup>38</sup> Enos nge kingam Keinan; Ses nge kingam Enos; Andam nge kingam Ses; Gos nge kingam Andam.

#### 4

*Seisen Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim (Masyu 4:1-11, Mak 1:12-13)*

<sup>1</sup> Gos Gui Ka opu Jiisas kin paki to mułang, Jiisas eim nga noł Joran si kindpi orung pum. Pang kin, Gos Gui Ka eim sipi konu wumb mulenjing konu sipim.

<sup>2</sup> Gos Gui Ka Jiisas paki tang mułum. Mołang kin, wumb mulenjing konu ele mułang kunum 40 o pum. Kunum ele Seisen opu Jiisas kanpi ek nipi eim ermba mił ei kenmbii ni erim. Kunum ele Jiisas eim kuni nunerim, wii minj mułum. Ekii se kuni tang piim.

<sup>3</sup> Seisen yi nim, "Nim Gos kingam pim kin, kom ku ei nen kin bres eranghi!" nim.

<sup>4</sup> Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Gos ok połmun ek ele yi nim, 'Kuni bres mendpił wumb nołmun ei kapli enałim, wumb konj mulerngii,' " pa nim.

<sup>5</sup> Seisen Jiisas tonu sipi sikir andan topu mei orung orung tep eliłim wumb pei mołmun konu ei andan tum.

<sup>6</sup> Pe Seisen ek yi nim, "Tep elim wumb ele dinga pałim ei kin epi ka wii ya mołum ei kin ei na nim ngumbii," pa nim. "Epi ka ya mołum ei na epi ei nga kapli nanim noman ele wu endi ngumbii," pa nim.

<sup>7</sup> "Pe nim na kin prei en kin na epi ei pei nim ngumbii," pa nim.

<sup>8</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Gos ok połmun ek ele yi ninim, 'Nim Gos Owundu embe ambil tonu kindkin eim kongun ei minj enjii ninim,' " pa nim.

<sup>9-11</sup> Pe nga Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem konu ele men ngii owundu engim ele tonu mondpu ek yi nim. "Gos ok połmun ek ele yi ninim, 'Gos nge enjel nim kin tep er mułngii. Er mołangin kin, enjel en enim angil nim ambilk tonu singii. Embiłangin kin, ku endi simb ele tunermba yi mił ninim.' Pe nim Gos kingam pim kin, nim ya ele angkin puku si mani punjii," pa nim.

<sup>12</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, "Gos ok połmun ek yi ninim, 'Nim Gos Owundu oł ei ermba nim kenjii ba oł ei nim kapli enenjii,' " pa nim.

<sup>13</sup> Pe Seisen ek nipi erim oł ombu Jiisas ermba ni kanpi erim, ba mon peng Seisen

kunum endi nga op ermpii ni piip si kindpi pum.

*Jiisas Galilii Konu Ele Kongun Pułngun Mond Erim*

*(Masyu 4:12-17, Mak 1:14-15)*

<sup>14</sup> Gos nge Gui Ka dinga ele Jiisas kin mołang kin, Galilii mei ele orung pum. Pe eim ek ka ei konu orung ele pei pang wumb piinjing.

<sup>15</sup> Kunum ei Jiisas eim, wumb men ngii ele Gos ek kunum kunum nipi wumb ngolom. Ngang, wumb pei eim embe ambil tonu kindilmin.

<sup>16</sup> Jiisas Naseres konu ele pum. Konu ei ok Jiisas kangil kembis kin konu ele mołpu owundu erim ei, konu ele mołum. Kor kunum ei, pupu men ngii ele pułum. Pupu, Jiisas kunum kunum Gos ek ka gerpi elim ei wumb piilmin.

<sup>17</sup> Pe wumb, Gos ek ni tor kindilim Aisaiya wu ei ok pułum ek sik ngangin, ek ei gerpi kenim ni ek yi piim.

<sup>18</sup> "Gos nge Gui Ka ei na kin mułang kin, eim na kongun ngopu enjii nipi kindim. Ei na op wumb epi sinałim wumb kin Gos ek ka yi nip ngumbii nge onj. Wumb kan puk mołmun ei tor wii mułngii. Ningil tumbun mołum wumb ei ka nik mułngii. Wumb endi noman embin peng mołmun wumb ei na paki tumbii nge onj.

<sup>19</sup> Na op enim nip ngond, pe kunum Owundu nge wumb eim sipi orung simba nge om."

<sup>20</sup> Jiisas ek mon połmun ni tuk kindpi, ngopu eim mani mułang, wumb men ngii ele tuk mołangin wumb ei Jiisas kin ningil kanik minj mulnjung.

<sup>21</sup> Pe eim ek nipi wumb ngumba nge erim. "Akip Gos ek ei tor onum. Yi mił enim piik poru ninmin."

<sup>22</sup> Pe wumb eim embe ambilk tonu kindik, eim ek ka nim ni piik mulnjung. Molk, en enim ek yi ninjing, "Wu ei Josep kingam min mon?"

<sup>23</sup> Jiisas eim piipi kenim wumb pei eim ek pii gii ninenjing. Ninerangin kin, eim ek yi nipi wumb ngum, "Ek ekin endi na kin enim yi nik na ngungii, 'Ond mong ngopu elim wu ninim nge ngenj er ka enjii. Nim Kapaniyam konu ele oł en ei sin piinjpin. Pe ya ninim mei ele oł ei nge enjii,' " pa nim.

<sup>24</sup> Eim ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi ek ni tor kindilim wu mołpu ek keimi nimba; ei eim nge ngii konu mołmun wumb ei eim ek ei piinerngii.

<sup>25</sup> Na ek keimi nip enim ngond ei enim piinmin. Elaineja multum kunum ei Esrel amb pei mulk, wenjing noł kulk kunum ei kupu muł ei poru nirim. Pe kung ngii

tekliki o pang oi angil orung nge endeim purum kunum ei konu pei orung orung kumb kuni owundu sirim.

<sup>26</sup> Ba Gos Elaineja kindpi pupu Esrel amb wei endi mulum konu pui ni kindnerim. Mon! Gos Elaineja Serepas konu ele Sairon mei orung pui nirim konu ele, amb endi wam kultum amb ei, kuni salim konu ele nim pui nipi kindrim.

<sup>27</sup> Gos nge ek ni tor kindilim wu endi Elaineja orung kunum ei wumb kinj wumb pei Esrel konu mulk, konu ei tuk ele wumb endi ka mulerik mon! Siriya konu ele kinj wu Neimin ni wu ei minj ka multum." Jiisas nirim ek ei eim nge wumb tilap ende ei eim ek piinenjing.

<sup>28</sup> Wumb men ngii ele nirik molk ek ei piik popul sinjing.

<sup>29</sup> Pe wumb tonu angk, Jiisas ambilk konu owundu anda kindnjing. Kindangin kin, konu owundu ei, tonu komung endi ele sim. Pe wumb eim sik komung ele orung tonu sip komung ele to olkup to kindngii.

<sup>30</sup> Ba eim tuk wumb onjung konu opu, tuk ele opu am pum.

*Wu Endi Gui Kis Mulum  
(Mak 1:21-28)*

<sup>31</sup> Eim Kapaniyam konu ele tor pupu, mei owundu endi sim ei Galilii nitmin. Pupu, kunum ei kor kunum wumb mulnjung Gos ek ka nipi wumb ngum.

<sup>32</sup> Wumb eim ek ei piik wumb tuk puku sik enjing. Nimbil erang Jiisas ek ei dinga palim.

<sup>33-34</sup> Men ngii ele wu endi gui kis tuk mulum wu ei ngii ele tuk mulum. Moļu kin wii dinga topu, ek dinga nipi yi erim. "Jiisas, Naseres konu wu, nim ya ele nimbil ol enjii on? Nim sin kin tunjii on min? Nim sin kan wiik to si kindnjii! Na nim piind ei Nim Gos nge wu kun ka wii," pa nim.

<sup>35</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kindpi, ek dinga ngum, "Nim ek tingnarkin, wu ei si kind o pui!" nim. Gui kis ni wu ei to kindang mani pupu wumb mulnjung konu tuk pim. Pe gui kis wu ei kin ol endi nga enerim wii si kindpi pum.

<sup>36</sup> Wumb pei puku sik, yi ninjing, "Ek ei nipe ek yi ninjing? Wu ei wu Owundu eim dinga salim ei eim ek dinga nipi gui kis ngang kin, gui kis pei eim ek piik wu endi si kindik punjung," pa ninjing.

<sup>37</sup> Ol yi mi erang kin, Jiisas eim erim ol ei wumb nik pangin, wumb konu ele orung orung pei piinjing.

*Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim  
(Masyu 8:14-17, Mak 1:29-34)*

<sup>38</sup> Jiisas men ngii ei si kindpi anda opu, pupu Saimon ngii engim konu ele nirik pum. Pupu, kenim ni, Saimon ambim mam

ening owundu tang pim. Pe wumb ok Jiisas kii sengin, "Amb ei paki tunjii," pa ninjing.

<sup>39</sup> Pe eim pupu amb mulum konu ele mandi angpi ek dinga neng, ening tum ni poru nim!" Neng kin, amb ni sikir angpi kuni wumb pei ngum.

<sup>40</sup> Eni mani ba erang, wumb pei ening kanim kanim pim wumb, Jiisas mulum konu ele tu wunjung. Pe eim wumb kis pim wumb, peng ele endeim endeim ni angil ambilpi pang, wumb pei ka mulnjung.

<sup>41</sup> Jiisas ek nipi ngum. Pe gui kis ombu wumb pei si kindik konu eipi eipi punjung. Gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, "Nim Gos kingam." Ba eim gui kis ek ngopu, "Ek tingnerei!" nipi ek dinga ngum. Gui kis ombu Jiisas nim ek piik, "Eim Kraiss wu endi Gos kindang om," ni piinjing.

<sup>42</sup> Pe kupiiring ok, Jiisas pupu wumb mulenjing konu ele pum. Pang kin, wumb eim pum konu kanik, ekii sek punjung wumb ei si kindik punenjing mon! Eim konu eipi punermba nik, eim endim konu ekii sik punjung.

<sup>43</sup> Ba eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe na ek ka nip wumb ngumbii ei nge Gos sinim tep er molum mił ei nip wumb tilap eipi kin nip kongun ei nge ermbii," pa nipi kindim.

<sup>44</sup> Pe eim Jura konu wumb, men ngii engim konu ele pupu Gos ek nipi wumb ngum.

## 5

*Jiisas Ek Neng, Piisa Eim Ekii Sim  
(Masyu 4:18-22, Mak 1:16-20)*

<sup>1</sup> Kunum endi nol wer ele mandi Genesares nol gop ele Jiisas eim angpi mulum. Nga eim wu amb pei Gos ek ni ngang piimin nik wumb pei eim kin ok wumb piki tok mulnjung.

<sup>2</sup> Eim kenim ni nol kanu tał nol gop wer ele pinjingil, omu tołmun wumb tor punjung. Wumb omu kon polk omu tołmun wumb en enim omu kon ei nol was er kun erik mulnjung.

<sup>3</sup> Jiisas eim nol kanu endi ele tonu purum. Purum nol kanu ei Saimon nge kanu. Nga eim Saimon kanpi yi nirim, "Nim nol kanu ei nol ele pip to tuk kindii!" nirim. Pe eim nol kanu ele moļu, Gos ek ka nipi wumb ngurum.

<sup>4</sup> Eim ek ni poru nipi, ekii se eim Saimon kanpi nim, "Nim nol kanu pip to sipkin, omu kon tuk nol ele mani kindkin omu sinjii nge kindii," nim.

<sup>5</sup> Saimon ek nipi orung kindim, "Epin kunum endi sin kongun enjpin omu tunenjpjin. Pinerang, sin omu endi tunenjpjin mon, ba nim nin, ei kapli nga omu kon pulmbii," pa nipi mani kindim.

<sup>6-7</sup> Omu tołmun wumb kombur yi erangin kin, omu kon omu piki top mułum. Mułang kin, omu kon kilip tumba nge erim. Yi erangin kin, omu tołmun wumb ei en enim kongun ende ełmin wumb noł kanu eipi se mulnjung ei tu wangin nik angil pinou enjing. Erangin wangin kin, noł kanu tał omu kindnjing piki topu noł kanu tał noł ele mandring simba erim.

<sup>8</sup> Saimon Piisa eim jep oł ei kanpi Jiisas simb ele mani pupu yi nim, “Nim si kind po! Na oł kis ele wu moł,” pa nim.

<sup>9</sup> Pe eim omu pei sinjing omu ei kanpi, eim puku sim. Pe wumb eim kin tep to mulnjung wumb, puku sinjing ku.

<sup>10</sup> Sependii nge kingam tał, Jeims kin Jon tał ei Saimon kin tep to andiłmin, wu tał yi ku puku sinjingil. Pe Jiisas ek nipi Saimon ngum, “Nim mund mong tunerii! Ekii se wumb na ek piimin nik ongii ei nim wumb pei nik tuk sikin, na ek ni wumb ngunjii ei omu yi mił, wumb yi mił tuk ongii.”

<sup>11</sup> Omu tołmun wumb ei noł kanu noł wer ele tu wunjung. Tu wangin kin, en enim epi kanim kanim pei si kindik Jiisas kin ekii sinjing.

*Wu Endi Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim  
(Masyu 8:1-4, Mak 1:40-45)*

<sup>12</sup> Eim konu owundu ele multum konu ele, nga wu endi multum. Multum wu ei, eim ngenj kinj owundu tum. Eim Jiisas kanpi, opu Jiisas simb ele mani mołpu prei erpi yi nirim. “Owundu, nim noman ele erim kin kapli, nim na er ka enjii,” pa nirim.

<sup>13</sup> Jiisas eim angil ei kinj tum wu embilmbii ni erpi ek yi nim. “Na noman ele nim ka mulnjii,” pa nirim. Neng kin, kunum ele mendpil Jiisas kinj tum wu ei er ka erim.

<sup>14</sup> Nga Jiisas ek dinga nipi eim ngopu yi nim, “Nim wu endi ek ninenjii mon! Nim ngenj sipkin Gos kulmał wu ei andan tunjii. Tan kin, ngenj ka salim ni piingii nikin kulmał kelnjii ei Moses lo ek ele palim mił erang, wumb yi piingii nim ening ni poru nim ni piingii. Nim nga ek wumb ninenjii mon!”

<sup>15</sup> Ba Jiisas oł erim ombu konu orung orung pei eim ek pang wumb pei piinjing. Piik kin, Jiisas mułum konu ele onjung. Ok Jiisas ek ei piimin nik wumb kis pim ei tu wunjung kin er ka nge ermba.

<sup>16</sup> Ba eim wumb mulenjing konu pupu kunum ei eim prei elim.

*Wu Endi Simb Angil Kis Mułum Ei Er Ka Erim  
(Masyu 9:1-8, Mak 2:1-12)*

<sup>17</sup> Kunum endi eim wumb ei ek nipi ngopu multum kunum ei lo ek piilmin wu kombur kin lo ek emb tołmun wu kombur

mulk ku. Wumb ei Galili mei orung orung kin Jura mei nin Jerusalem konu owundu ele ni wumb ombu onjung. Owundu nge dinga Jiisas ngang, Jiisas ening pirim wumb ei er ka ermba nge om.

<sup>18</sup> Wu kombur wu endi peł ele pendik tu wuk. Wu ei embil poru, dinga pineririm wu, ei en enim nirik sipik Jiisas mułum konu ele kumb ele mandi pendngii sipik.

<sup>19</sup> Ba konu ele wu amb pei piki topu pirim. Nga wu ening pim wu ei nirik sipngii konu ele tuk sineririm. Yi erang kin ngii andaring ele sipik tonu ngii beł ele ambil wuł ał kindik peł ele pim wu mani Jiisas mułum konu ele kun mani kindik.

<sup>20</sup> Jiisas wu ombu pii gii pirim wu ei kanpi kin yi nirim, “Wu puł, nim oł kis ei kil ngum,” pa nim.

<sup>21</sup> Wumb lo ek połmun wumb ni lo ek piilmin wumb en enim noman nendii to piik yi kii sinjing. “Wu ei wu nii opu Gos kin ek ambilim? Wu endi wumb oł kis ei kil ngunermba; ba Gos endeim minj yi ermba.”

<sup>22</sup> Jiisas wumb ombu noman ele piipi si kindim. Pe eim ek nipi orung kindpi, yi nirim, “Nimbił erang en enim noman ele ek eipi eipi nik punmun?”

<sup>23</sup> Nipe ek endi enim noman ele embin tonum? Na ninj ek ei embin tonum min? Na nim, ‘Oł kis ei si kindind!’ min ‘Na nim angkin puil!’ nind? Pe na oł endi eramb enim kanik keimi nik piingii.

<sup>24</sup> Ba na enim piingii ni piind, na wu kingam noman dinga ya mei ele salim. Kapli wumb oł kis kil ngumba, yi erang kin eim ek nipi wu endi embil dinga punerim ei nge er ka erim. Na nim kanip nind, ‘Nim angkin, peł sikin, ninim nge ngii konu ele orung puil!’ ” nind.

<sup>25</sup> Yi erang, pe mendpil wu amb ningil ele eim engim. Angpi peł sipi eim ngii konu ele pupu Gos embe ambil tonu kindim.

<sup>26</sup> Pe wumb pei Jiisas erim oł ei ka nik puku sik enjing. Ba wumb Gos embe ambil tonu kindik. En enim noman ele piik nik minj endnjing. Yi mił ninjing, “Pe sin oł eipi minj endi kenjpin,” pa ninjing.

*Jiisas Liıwai Wü Tum  
(Masyu 9:9-13, Mak 2:13-17)*

<sup>27</sup> Ekii se Jiisas eim andlam andpi pupu, kenim ni wu endi ku takis silim wu, ei eim ku takis ngii ele mułum wu ei embe Liıwai. Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim na onj konu ele oi!” nim.

<sup>28</sup> Pe eim angpi epi pei si kindpi Jiisas pum konu ele ekii se pum.

<sup>29</sup> Liıwai eim ngii konu ele kuni owundu endi erpi Jiisas ngum. Pe ku takis silmin wumb pei kin, wumb eipi pei kułou tok wu tał kin kuni ei nunjung.

<sup>30</sup> Pe lo ek ekii silmin wumb ni, peng lo ek mon polmun wumb ni wumb ok Jiisas nge ekii silmin wumb mulnjung konu ele noman kis piik mulk kii sinjing. “Nimbil erang enim ku takis silmin wumb kin nga ol kis elmin wumb kin enim kuni ende nonmun?”

<sup>31</sup> Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim. “Enim wumb ening endi pinalim wumb ei, ond mong ngopu elim wu kin punalmin min, ba ening pim wumb ei minj ond mong ngopu elim wu pangin kin ond mong ngolum.”

<sup>32</sup> Na wumb ol kis er molmun wumb ei ol kis kil ngop sip orung simbii nge onj. Ba wumb kun ka molmun ni piinjing wumb, ei kin na onenj,” pa nim. “Nimbil erang na nga wumb ol kis enjing ei kin ngii konu pup onermbii ku?” pa nim.

<sup>33</sup> Pe wumb kombur ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Jon nge ekii silmin wumb kuni mowii elmin. Erik, Gos prei kunum kunum elmin. Lo ek ekii silmin wumb nge ekii silmin wumb ombu yi ku elmin. Ba nim nge ekii silmin wumb kuni nok yi elmin. Ei nimbil erang elmin?”

<sup>34</sup> Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim wu endi amb simba elim kunum ei kapli ei wumb pul kuni mowii erngii min? Ei mon!

<sup>35</sup> Ba ekii se opu wumb wu amb simba er molum wu ei si tor singii kunum ei eim kan se nolum kin tep to mulermba kunum ele kuni mowii erngii.”

<sup>36</sup> Jiisas ek ekin endi nipi ei nge wumb noman konj kin wumb noman ok nge ende punermba ek ei wumb ngum. Eim yi nim, “Wu endi konduk konj ei kilip to kembis kembis erpi, aninga konj endi sipi konduk ok nge ele mui tumba. Pe wu endi ermba ei eim konduk konj er kis mondpu ermba ei, konduk konj ei kanim eipi miil pimba. Nga konduk ok nge kanim eipi miil pimba ku.”

<sup>37</sup> Pe wu endi kung meme ngenj ming, miil ok nge ele nol wain konj tuk kindnalmin. Ei mon! Wu endi yi miil ermbii ni ermba wu ei eim kung meme ngenj ming miil ok nge tok neng, nol wain konj ei tor puhum. Nga kung meme ngenj ming miil nge ei kis molulum ku.

<sup>38</sup> Ba wu endi nol wain konj kulpu kung meme ngenj ming miil konj ele tuk kindmba.

<sup>39</sup> Pe wu endi eim nol wain ok nge nolum, ‘Ei nol wain ka wii,’ pa nim. Eim nol wain konj singin ka pinalim.”

## 6

*Gos Kor Kunum Ei Kongun Mon Nilim  
(Masyu 12:1-8, Mak 2:23-28)*

<sup>1</sup> Kor kunum Jiisas eim tuk kuni mong wiis palilim konu ele andpi mulum. Jiisas nge ekii silmin wumb ombu ok kuni wiis mong ei sik ambil winin tok nuk.

<sup>2</sup> Ba lo ek ekii sinjing wu ombu yi ninjing, “Gos kor kunum, ei kongun mon nilmin kunum ei, ba enim nimbil erang enim?”

<sup>3</sup> Jiisas ek ni orung kindpi yi nirim, “Enim king Deipis sin kupenjpin eim epi erim miil enim piinarik na ek yi nind. Kunum ei eim kin eim wumb kin kuni kulnjung.

<sup>4</sup> Deipis eim Gos ngii owundu ele nirik pupu, bres Gos nge kumb ele sim bres ei sim. Pe bres ei wumb pei nunerngii mon nik, Gos kin kulmal kalmin wumb minj ambil nungii nilmin. Ba Deipis eim bres nopu nga eim nge wumb ei bres ngang nunjung ku. Ek ei enim gerik piinjing min?” Ei kii sipi nim, “Nimbil erang enim King Deipis kin ek ninanmin, ba na sin kin ek ninmin?”

<sup>5</sup> Jiisas ek dinga nga nipi yi nim, “Gos kindang mei ele na wu kingam mol. Molup, kor kunum owundu mol.”

*Wu Endi Angil Kis Mulum Ei, Jiisas Kor  
Kunum Er Ka Erim  
(Masyu 12:9-14, Mak 3:1-6)*

<sup>6</sup> Pe nga kor kunum endi eim pupu men ngii ele pupu Gos ek nipi wumb ngum. Kunum ei wu endi mulum wu ei angil tundung orung miyem poru nim.

<sup>7</sup> Lo ek emb tolmun wumb kin lo ek ekii silmin wumb kin ei Jiisas ermba ol ei kenmin nik kui er mulnjung. Molk kin, yi piinjing ni kor kunum wumb endi kis pimba er ka ermba ni kanik mulnjung. Molk kin, Jiisas kos er ngumun nik mulnjung.

<sup>8</sup> Ba Jiisas eim wumb noman tuk ele piinim. Piipi kin, wu angil miyem poru nim wu ni, “Angkin Oi!” Neng, wu ni sikir opu wumb mulnjung konu tuk engim.

<sup>9</sup> Pe Jiisas eim ek nipi wumb ngum, “Na pe enim kii simbii end. Sinim lo ek nipi kunum ol ka ermin min ol kis ermin, ei ninim min? Wumb kin paki topu er ka ermin, min wumb topu er kis ermin?” a nim.

<sup>10</sup> Jiisas wumb mulnjung konu tuk kanpi andpi, wu endi angil miyem poru nim ei kan sipi nim. “Nim angil tun kindii!” Yi neng kin, wu ei yi erang eim angil ni ka erim.

<sup>11</sup> Ba wumb en enim noman kis dinga piinjing. En enim ek nik piik piik enjing. Erik, en enim yi ninjing, “Jiisas kin nimbil ol ermin,” ninjing.

*Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Engki Nga  
Tal  
(Masyu 10:1-4, Mak 3:13-19)*

<sup>12</sup> Kunum ei Jiisas eim prei ermbii ni piipi komung endi ele tonu purum. Eim prei erpi Gos ngurum kunum ei eim prei er mulang kin, konu tengrim.

<sup>13</sup> Tengmba erang kin, Jiisas ekii sinjing wumb wangin nim. Neng, wangin wu engki nga tal sipi wumb embe 'Ek se andilmin wumb' pa yi nirim.

<sup>14</sup> Wu embe endi Saimon, Jiisas embe Piisa ni ngum. Nga endi Endru ei Saimon nge angim. Embe nga Jeims kin Jon tel, Pilip ni Barsolomu.

<sup>15</sup> Pe Masyu ni Tomas ni Jeims Alpiyas nge kingam Saimon wu ei lo ekii silim wu.

<sup>16</sup> Pe Jeims nge kingam Juras nin nga Juras Eskeriyas konu wu eim Jiisas opu orung wumb mulnjung konu ni peni ele kindmba.

*Jiisas Wumb Pei Kin Kongun Erim  
(Masyu 4:23-25)*

<sup>17</sup> Pe Jiisas wumb ei kin mani punjung. Nga puk konu kun sim konu eim nge ekii silmin wumb kin pei tep to engnjing. Pe wumb pei Jura mei konu ele orung orung ni Jerusalem konu owundu ele ep nol wer ele konu ele Taiya konu ni Sairon konu ni wumb pei ok mulnjung.

<sup>18</sup> Wumb ei ok eim ek piimin nik onjung. Pe eim wumb ening pim wumb ombu er ka erpi, wumb gui kis tuk mulang onjung wumb ei Jiisas wumb ombu er ka erim.

<sup>19</sup> Wumb pei angil Jiisas embilngii enjing. Nimbil erang Jiisas dinga pupu wumb pei, wumb ening pim wumb ei Jiisas er ka eririm.

<sup>20</sup> Jiisas eim nge ekii silmin wumb ombu kanpi ek yi nim, "Enim wumb wii epi sinerang mołmun wumb ei, ka piyei! Gos sinim tep er kanpi mołum ol ei enim nge salim.

<sup>21</sup> "Enim kumb kuni palmin, enim ka piyei! Ekii se enim noman ka piik mulngii. Pe enim wumb ke ninmin, ei enim ka piyei! Ekii se enim tokul erngii.

<sup>22</sup> "Ekii se wumb enim wu kingam ei kin ekii se punmun ei keningii. Kanik kin, wumb en enim noman kis peng piingii. Piik kin, enim kon si kindngii ni, enim kin ek kis ningii ni, enim embe sik epi kis mil ombu nge singii kunum ei, enim ka piingii.

<sup>23</sup> "Pe wumb enim kin yi erik ninjing kin enim ka piik noman ka seng mulngii. Enim piingii, epin konu ele enim kumep singii ei owundu salim. Kumb okrii enim kupenjing nol ol ei, Gos nge ek ni tor kindilmin wumb kin yi ku elmin. Yi mil ku enim kumep ka singii. Ei Gos nge ek ni tor kindilmin wumb kin tep to singii.

<sup>24</sup> "Ba enim kom ku ngenj ele peng, enim noman ka piik er mołmun ei enim noman ka piik erngii. Erangin, ol ei er poru

nik mołmun ei enim wumb ei kan kun er mulngii.

<sup>25</sup> "Enim wumb epi pei kanim kanim sinjing kin enim noman ka simba. Ekii se enim epi sinerang kin kuni kulngii. Enim wumb pe tokul er ka piinmin wumb ei kan kun er mulngii. Ekii se enim ke nengin ningil ka mani omba.

<sup>26</sup> "Pe enim wumb pei enim embe ambil tonu kindik ninjing kin enim pii kun er mulngii. Ok en enim kupenjing nol ek kend tok, ek ni tor kindilmin kend wumb embe ambil tonu kindik elmin ol yi erngii ei kanik mulngii," pa nirim.

*Wumb Opu Orung Wumb Kin Noman  
Ngunjii Ol Ei  
(Masyu 5:38-48, 7:12a)*

<sup>27</sup> Ba enim na ek piik mołmun wumb ei, na ek nind ei piyei! Enim opu orung wumb mulngii, ei kapli noman ka ngok mulngii. Pe wumb enim noman kis piingii, ei enim wumb ei kin epi ka erngii.

<sup>28</sup> Wumb enim kin ek bultung ningii ei, enim kengip ek ka nik wumb ombu noman ka ngungii. Nga wumb enim kin ol kis erngii wumb ei, enim Gos kin prei erik paki tungii," pa nim.

<sup>29</sup> Wu endi nim kon taki tum kin, nga orung ak tan orung tumba ku. Wu endi nim kon takis ei simbii nipi erim kin, nim konduk ei kin ouni mon ninenjii ku.

<sup>30</sup> Wu endi epi endi kii sipi nim kin, nimba epi ei ngui! Pe wu endi nim epi wii sipim kin, nim nga orung tu wii nikin, ek dinga ninerii!

<sup>31</sup> Enim ermin ni piingii ol ei, wumb enim kin enjing kin, nga enim wumb ombu kin ol yi ku erngii.

<sup>32</sup> Wumb enim kin noman ngołmun wumb ei, nga enim noman ngangin enim nipe noman piingii? Pe wumb ol kis enmin wumb ei, wumb kombur noman ka piik ngołmun ku.

<sup>33</sup> Pe enim wumb kombur ol ka er ngangin kin, nga wumb enim kin ol ka er ngungii. Nga ei enim nipe noman piingii? Wumb noman kis piik ol kis elmin wumb ei kombur ol ka yi mil elmin.

<sup>34</sup> Enim epi kombur wumb ngunjung kin, nga orung simin ningii ei enim noman nipe noman piingii? Wumb ol kis elmin wumb ol ka erik wumb eipi ngołmun ku. Pe wumb ombu epi ende mil silmin.

<sup>35</sup> Ba enim opu erii wumb ei noman ka ngok, enim ol ka erik wumb ngungii. Enim wumb ngungii epi ei nga ngok orung kindmin ni piinereii! Enim ol ei erik epi ka wii owundu singii. Enim ele yi erik molk punjung kin enim Gos kingam nol mendpił mulngii. Wumb Gos kin noman ka piinalmin ei Gos wumb ombu kin noman ka



ngolom. Ngopu kin, wumb kis kin noman ka ngolom. Ngopu, wumb kis kin ouni ngolom.

<sup>36</sup> Enim wumb eipi kaimb singii, ei enim Ernjing Gos kaimb silim mił ku singii.

*Wumb Eipi Kin Kos Ninmin Ei*  
(Masyu 7:1-5)

<sup>37</sup> Enim wu endi ek ei nge nik mok tołum wu oł ei mił enerngii. Enim wumb oł kis ei si kindangin kin, Gos enim oł kis ei kil ngumba ku. Pe nga enim epi endi mok tołum wu er kun elim mił enerngii. Yi mił enjing kin Gos enim epi embin tui ei mok tumba. Wumb oł kis ei ni ka enjing kin enim oł kis ei Gos kil ngumba ku.

<sup>38</sup> Pe enim oł kanim kanim yi erngii mił yi ku Gos enim kin yi ermba. Pe wumb enim kin pimba mił ngungii ei, pei ngungii. Ei ngok pangin piki topu bein tumba ermba, ei enim ngungii. Pe enim epi wumb ngungii yi mił ku Gos enim ngumba.

*Jiisas Ek Ekin Nga Ngum*

<sup>39</sup> Jiisas ek ekin endi nipi wumb ngum ku. Ei yi nim, “Wu ningil tumbun mołum wu ei, nga wu endi ningil tumbun mułmba wu ei, andlam andan top simba min? Ei mon! Wu tał ouni tukpu ele bok tunguł.

<sup>40</sup> Mon kangil ei ek mon wu ek nipi ngolom wu ei to mani kindnermba. Eim mon kanpi poru nimba ei kapli eim ek mon wu mił mułmba.

<sup>41</sup> Enim wumb eipi kanik oł kun pinermba mił ermba ei ni kun enerngii mon! Ei nimbil erang ninim oł yi nge elin ku? Nimbil erang nim angnim ningil ele epi moł palim ei kankin nin? Ba ninim epi moł owundu endi ningil ele palim ei piin min?

<sup>42</sup> Nimbil erang nim angnim ek nin? ‘Angnan, nim ningil ele epi moł endi palim, na si kindmbii,’ nin. Ba ninim ningil ele epi owundu palim ei ninim piinan min? Nim ek kend wu, nim epi owundu endi ninim ningil ele palim ei si kindkin, ekii se ninim angnim ningil ele kun kankin epi moł pimba ei kapli si kindnjii,” pa nim.

*Ond Kis Ei Mong Kis Tolum*  
(Masyu 7:16-20, 12:33-35)

<sup>43</sup> Ond ka ei, mong kis tunałim. Yi ku ond kis ei nga mong ka tunałim.

<sup>44</sup> Wumb en enim ond anglim ei kanik piłmin. Piik kin, ond ei ond ka min mon, ni kaniłmin. Wumb en enim ond pik ei gał mołpu mong tołum ei tingnałmin. Nga ond wain yi ku, ond wain ei ond kembis angpi gał mołpu mong tołum ei tingnałmin mon.

<sup>45</sup> Wu endi eim noman ka palilim wu ei oł ka elim ku. Erpi, oł ka wii elim. Nga wu kis ei eim noman kis piki topu peng, eim oł kis elim. Noman ele oł yi mił palilim ei gupu ele tor olum.”

*Ngii Takilmin Ei Oł Tal Palim*  
(Masyu 7:24-27)

<sup>46</sup> “Nimbil erang enim na ‘Owundu, Owundu’ nilmin, ba na ek nind ek ei enim piinanmin?

<sup>47</sup> Wu endi na kin opu na ek piipi ermba wu ei na eim kanip moł. Mołup, eim ermba oł ei andan tamb enim piingii.

<sup>48</sup> Wu ei yi mił, wu endi ngii tekmbii ni tukpu sipi mer mani pupu, mei ele ku owundu pei kindpi siimen elim. Ekii se ngii tonu ele takilim, noł owundu topu ngii ei nirik omba, ba kapli onermba. Nimbil erang wu ei eim ngii dinga wii tekim.

<sup>49</sup> Ba wu endi na ek piipi nga ekii sinermba wu ei yi mił wu endi ngii tonu mei peł ele tekim. Eim mei mani ei ku dinga kindnarpi siimen enerim. Ekii se noł owundu topu, noł ngii ele nirik wang kin, ngii sikir er kis mułum. Nimbil erang wu ei ngii mił dinga pinerim.

**7**

*Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu, Ei Eim Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim.*  
(Masyu 8:5-13)

<sup>1</sup> Jiisas ek ei nipi wumb ngopu poru nipi, ekii se eim Kapaniyam konu ele pum.

<sup>2</sup> Rom wu endi opu elmin wumb 100 pei opu elmin wumb pei tep elim, wu ei kongun wu endi mułum. Opu tep elim wu eim kongun wu eim noman ka ngolom wu ni ening peng erang kulmba mandi erim.

<sup>3</sup> Opu tep elim wu ei eim Jiisas kin ek ei piipi mułum. Pe eim Jura wu num kombur kindang puk ek nengin kin, Jiisas opu, na kongun wu ei er ka ermba nipi kindim.

<sup>4</sup> Wumb puk Jiisas multum konu ele tor puk ek dinga nik, Jiisas nik yi ninjing, “Wu ei wu ka nim wu ei paki tunjii min?”

<sup>5</sup> Eim sinim Jura wumb kin noman ka ngolom. Eim mendpil men ngii ei takpi sinim ngurum.”

<sup>6</sup> Pe Jiisas wu ombu kin tep to purum. Jiisas opu, opu tep elim wu eim ngii konu mandi pang kin, opu wu 100 tep elim wu ni wu puł kombur kindang puk Jiisas kin ek ngii nge puk. Puk yi nik, opu tep elim wu ni yi nim, “Jiisas, nim wu Owundu! Nim na ngii konu ombii nikin okun kis piinjii; na wu ka mon. Nim na ngii nirik onerii!” yi ninim pa nik.

<sup>7</sup> “Pe yi ku, na wu ka pim kin, nim ngii konu ele na ombii min, ei mon. Ba nim ek ei nen na kongun wu ei ka mułmba,” pa nim.

<sup>8</sup> “Nimbil erang, na yi ku wu num kombur kongun ngokuł elmin oł ei na kongun er moł. Pe na nge opu wumb ei na ek piłmin. Pe wu endi ‘Pui’ nimbii, ei kapli ba. Nga wu endi ya ‘Oyo!’ nimbii, ei kapli omba. Pe nam kongun wu, ‘Nim oł ei erii!’

nimbii, ei kapli ermbe. Na nge wu num ombu kongun ei na ngunjung mił na yi end. Ba nim noman dinga peng ening ei nge er ka ekin ei kapli nim na nge kongun wu ening ei kapli er ka enjii," pa yi nim.

<sup>9</sup> Pe Jiisas ek ei piipi, eim wu ei noman ka jili sim ni piim. Pe eim ak topu wumb eim orung konu ekii se ok ei kanpi yi nirim. "Na enim kanip nind, Esrel wumb pei mołmun konu ele wu endi noman ka peng, pii gii yi mił peng na kinenj mon!" pa nim.

<sup>10</sup> Opu elmin wumb tep elim wu, wu pul kombur kindang ok wu ni nga orung puk kenik ni, kongun wu kulmba erim ni nga konj multum.

*Jiisas Nein Konu Ele Kang Wu Endi Er Konj Sim*

<sup>11</sup> Ekii se nga Jiisas eim konu owundu endi purum konu ei embe Nein. Jiisas eim nge ekii sinjing wumb kin, wumb pei eim purum konu puk.

<sup>12</sup> Eim pupu konu owundu ele andlam ondu pahim ele mandi pang, wu endi kultum wu ni tu wuk wu kultum ei, mam eim kingam endeim mendpil mułum ei, kulang kui tunjung nge ei tu wuk. Tu wangin kin, amb ei wam kumb ok kultum. Pe wumb konu ele wumb pei amb ei kin ouni ok.

<sup>13</sup> Jiisas Owundu amb ei kanpi, kaimb piipi yi nirim. "Amb, nim ke ninerii mon!" pa nirim.

<sup>14</sup> Pe eim mandi pupu, wu kulii pirim konu ele eim pel ele embilim. Pe wumb wu tu wuk wumb ei angik mulk. Pe Jiisas nipi yi nirim, "Kangi wu, kanpi nind, nim engnjii!" pa nim.

<sup>15</sup> Pe nga kultum wu ei tonu mułum. Mołpu, ek nipi multum. Mułang kin, Jiisas wu ei sipi mam eim ngurum.

<sup>16</sup> Yi erang kin, wumb pei mund mong tok, Gos embe ambilk tonu kindnjing. Wumb yi ninjing, "Gos ek nipi oł ekii se ermbe wu owundu sinim konu ele tuk onum," ninjing. Wumb ek nga yi ninjing, "Gos eim opu eim wumb si orung simba nge opu wumb paki topu enim," ninjing.

<sup>17</sup> Jiisas erim oł ei pang kin, wumb Jura mei konu ni wumb konu orung orung pei piik punjung.

*Jon Wumb Noł Pendilim Wu Eim Ekii Sinjing Wu Tał Jiisas Kin Kindim.*  
(Masyu 11:2-19)

<sup>18</sup> Jon nge ekii sinjing wumb ei epi pei ek nik eim ngunjung.

<sup>19</sup> Jon eim ekii sinjngil wu tał wii tum. Eim yi nim, "Elip pukuł Owundu kankil yi kii singil," pa nim. "Ok Gos wu endi kindmbii neng, sin kui er mulnjpun wu ei nim min? Min sin nga wu endi omba ni kui ermin min?"

<sup>20</sup> Wu tał Jiisas kin okuł ek yi ninjngil. "Jon noł sipi wumb noł pendilim wu, ei sil nim kin pel neng onmbuł ninjngil. Nikil yi ninjngil, 'Ok Gos wu endi kindmbii neng sin wu endi omba ni kui enjpin wu, ei nim walim endi?' "

<sup>21</sup> Kunum ei Jiisas wumb ening kanim kanim pirim wumb kin, wumb ening kis pirim wumb ni, wumb gui kis tok multum wumb ei pei er ka erim. Pe wumb pei ningil tumbun multum ei pei er ka eririm ku.

<sup>22</sup> Pe Jiisas ek nipi wu tał ngopu yi nirim, "Elip pe pukuł Jon konu ele kankil, na ya pe nipe oł erip ek nipe ek nip eramb elip piikił, kankil enmbil ei pukuł, Jon kan ningil pel nim. Wumb ningil kis mułum wumb ei, kenjing. Simb kis mułum wumb, nga ka seng andlam endnjing. Wumb kinj tum wumb ei, ka sim. Wumb kom ngum wumb ei ek piingii neng ek piinjing. Pe wumb kulnjung wumb ei nga ok tonu konj mołmun. Wumb epi endi sinalim wumb ei Gos ek ka ngang piki tołum.

<sup>23</sup> Wumb na Jiisas kin pii gii ninjing, en enim pii gii ei mani punerim, wumb ei ka piingii.

<sup>24</sup> Jon ek ni kindang onjngul wu tał nga orung pangil; Jiisas Jon nge ek nipi wumb pei ngopu yi nim. "Ok, enim Jon mułum konu ele wumb mulenjing konu ele puk epi nipe endi kenjing? Min enim puk konu pop tang goł kembis ei kenjing min mon? Wu ei goł mił mon?"

<sup>25</sup> Enim epi nipe kengii nge punjung? Enim wu endi epi konduk ka wii erpi mułum ei keningii punjung min? Ei mon! Wumb konduk ka wii kindik, en enim ngenj ele epi ka elmin ei King ngii owundu ele minj mołmun.

<sup>26</sup> Ba enim puk epi nipe keningii nge punjung? Enim pul wu endi Gos oł ekii se ermbe ei nge nipi mułum wu ei kenjing min? Ei keimi; wu ei eim nge kongun ende ek ni tor kindilim wu pei to mani kindilim.

<sup>27</sup> Wu ei mendpil Gos nge ek yi ninim, "Piini! Na ek se endmba wu endi kindmbii wu ei, na ek ok sipipi nim, kumb se pupu nim andlam ei to ka er sipi mułmba."

<sup>28</sup> Jiisas ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond, 'Kunum ele Jon ya mei ele wumb pei ei kamb mani kind poru ninim. Ba akip kunum ele wu endi Gos sinim tep er kanpi mułum oł ei wu wii mił pii gii nim kin, wu ei Jon to mani kindnim,'" pa nim.

<sup>29</sup> Wumb ek ei piik poru nik, wu amb ni wumb ku takis silmin wumb pei ek yi ninjing, "Gos eim kun ka wii mułum wumb ei Gos noman ele ekii sengin ok Jon angil ele wumb noł sipi wumb noł pendpi ngum."

<sup>30</sup> Ba lo ek piilmin wumb kin, lo ek emb tołmun wumb ei Jon angil ele noł pinenjing yi mił erik, Gos nge noman ele wumb

ei buł ngok kin, andłam andan tum ei si kindnjing.

<sup>31</sup> Jiisas ek yi nirim, “Akip kunum ei na enim wumb ekii sinenjing mił wumb sip mondup ei nimbil oł erngii? Wumb ei jili wumb?”

<sup>32</sup> Pe wu ombu yi mił, kangil kembis kombur konu endi tuk ele molk, kangil kembis kombur eipi kin wii tunjung. Tok yi ninjing, ‘Sin mingal kepil tonmun nimbil erang enim golang ninanmin?’ a ninjing. ‘Pe nga sin golang kaimb er ninmin ei enim ke ninanmin. Ei yi mił en enim noman endi pinalim eipi eipi punum.’

<sup>33</sup> Jon sinim noł pendpi ngolum wu ei tonu om. Eim opu noł wain ni bres ei endi numerim. Pe enim wumb yi ninjing, ‘Wu ei gui kis tuk molum,’ ninjing. Ei mon!”

<sup>34</sup> Pe na wu kingam op kuni nop, noł wain nop end. Pe enim wumb molk yi ninjing, ‘Wu ei kuni pei minj nołum,’ ninjing. ‘Wu ei noł wain pei minj nopu,’ yi elim nilmin. Nik, ‘Eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb oł kis erik elmin wumb ei kin puł pałam,’ pa nilmin.

<sup>35</sup> Ba wumb noman ka pałim wumb, ei yi nilmin. ‘Gos nge noman ka ei epi ka wii nilmin.’”

*Oł Kis Elim Amb Endi Jiisas Simb Ele Kopung Erim*

<sup>36</sup> Lo ek piłim wu endi embe Saimon Jiisas kin ek nipi eim kin kuni numbuł nirim. Eim lo ek piłim wu ei ngii konu ele pupu kuni no multum.

<sup>37</sup> Amb endi oł kis elim amb, konu owundu ele mułum. Pe amb ei mołpu piim ni Jiisas pupu lo ek piłim wu ngii konu ele kuni nonum nik. Nengin, piipi kin amb ei eim kopung muru ka ming endi sipi om.

<sup>38</sup> Pe eim pupu Jiisas buł morung orung angpi, simb ele mołup ke nipi mułum. Ke nim ningil ka ei, Jiisas simb ele purum. Ei kanpi eim peng enjin olt sipi, Jiisas simb ele kil ngum. Ngopu kin, Jiisas simb ele kum su sipi er mułum. Mołpu kin, kopung muru ka ni sipi, Jiisas simb ele kindrim.

<sup>39</sup> Lo ek piłim wu ei, Jiisas wii tang om wu ei, eim epi ei kanpi eim noman yi piim. “Wu ei, Gos oł ermba oł ei, keimi nipi elim kin amb ei piipi mon. Amb ei, yi elim nimba ni piim amb ei, amb oł kis elim.”

<sup>40</sup> Yi erang kin, Jiisas eim wu noman ele, piim ek nipi ngumbii ni piim. Piipi kin, Saimon kanpi neng, “Saimon,” yi nim. “Ek mon wu, nim ek ninjii pim ek ei ni!” a nim.

<sup>41</sup> Pe Jiisas ek yi nim “Wu tał, wu endi kin kom ku sikil, nga ekii se ngo orung kindmbil ni sikil, wu endi kom ku 100 pei mił sirim. Nga wu endi, kom ku kum endeim mendpił sirim. Wu tał kom ku yi mił si ngokuł, pendkil pirim,” pa nim.

<sup>42</sup> Wu tał epi endi ngo orung kindngil pin-erang, wu ni kan wiik turum. Yi erang kin, wu tał eim kin noman ngunjnguł wu endi nii eim noman ka wii piipi eim ngumba?”

<sup>43</sup> Saimon ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na yi ni piind, wumb endi oł kis pei kil ngo si kindmba wumb ei,” pa nim. Neng kin, “Nim ek kun nin,” pa ni Jiisas yi nim.

<sup>44</sup> Pe eim ak topu amb ei kanpi kin, ek nipi Saimon ngum. “Nim ya amb ei kan min? Na nim ngii konu onj ei, nim noł kulkun, na simb ele noł kindnen; ba amb ei na simb ele, noł kindpi enim ei eim ke nim ke noł sipi na simb ele noł kindnim. Pe eim peng enjin sipi, na simb ele kil ngonum,” pa nim.

<sup>45</sup> “Nim nam kin kum su sinen. Ba na tuk op mułamb, pe amb ei opu, na simb ele kum su sipi enim,” pa nim.

<sup>46</sup> “Nim nam peng ele kopung kindnen; ba amb ei eim kopung ka wii na simb ele kindim.”

<sup>47</sup> Yi mił peng kin, na nim kanip nind, “Eim na kin noman ka ngum. Ngopu kin, nim ei piinjii; eim nge oł kis ei pei elim; ba na eim oł kis kil ngop poru nind, Gos wu endi kin oł kis aninga er kil ngum kin, wu ei Gos noman pei ngunałim; ba aninga ngolum.”

<sup>48</sup> Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Na nim nge oł kis ei si kindin.”

<sup>49</sup> Wumb eim kin peł ele ende mulnjung wumb ei, en enim ek nik piik piik enjing. Nik ek dinga nik, “Wu ei nii, wumb oł kis ei kil ngonum?”

<sup>50</sup> Jiisas ek nipi, amb ei ngopu yi nim, “Amb, ninim nge pii gii je erpi, nim si orung sinim. Pe nim pukun, noman emin ka peng mulnjii.

## 8

*Amb Kombur Jiisas Pum Konu Ele Tep Tok Punjung*

<sup>1</sup> Pe nga Jiisas konu owundu ni konu kembis andpi Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mołum mił ei nipi wumb ngum. Jiisas eim nge ekii silmin wu engki nga tał eim kin andik mulnjung.

<sup>2</sup> Pe amb kombur ok, ening pim amb ombu ni, gui kis tuk mułum amb ombu, Jiisas er ka eririm. Amb ombu, Jiisas pum konu ele punjung ku. Amb endi ‘Mariya’ nilmin, ei ‘Mariya Makandala,’ pa nilmin. Ok Jiisas eim amb ei, gui kis angil orung nga tał pei tor kindrim.

<sup>3</sup> Pe Jo Ana, Susa nge ambim wu ei King Eros ngii ele tep er molulum ei, eim embe Susana. Pe Susana ni amb pei onjung ku. Amb ombu puk, Jiisas kin, Jiisas nge ekii silmin wu ombu, kom ku paki tok elmin amb ombu, ouni puk ku.

*Pe Ek Ekin Wu Endi Kuni Emb Kindim Ek Po!*

*(Masyu 13:1-9, Mak 4:1-9)*

<sup>4</sup> Wumb tilap owundu endi ok, kuḷou tunjung wumb ei, konu owundu eipi eipi wumb pei Jiisas muḷum konu ele onjung. Wangin kin, Jiisas ek ekin endi topu nipi ngum.

<sup>5</sup> “Wu endi kuni wiis emb sipipi emb kindrim ei kombur wumb andam endik konu ele mani pang, wumb kimbangin, kei ok nok nok enjing.

<sup>6</sup> Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku muḷum konu ele mani pum. Pe kuni wiis ei sikir tonu om, ba mei noḷ muḷ erang, kuni ei kulii erpi, kolpu poru nim.

<sup>7</sup> Pe kuni wiis kopur, pupu kan gaḷ pim konu ele mani pum konu ele, kan gaḷ mul ei tonu opu, kuni wiis ei to mani kindim.

<sup>8</sup> Pe kuni wiis emb kombur mei ka ele mani pum ei sikir tonu om. Opu kin, kuni wiis pei topu muḷum. Tum, ei 100 pei pei kuni wii yi tonu muḷum.” Jiisas ek yi nipi ek dinga wii nim, “Wu endi kom pimba, wu ei kom sepi ek ei piyangh!”

<sup>9</sup> Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei, ek ekin topu ninim, “Ek ei, puḷe piimin nik kii sinjing.

<sup>10</sup> Pe eim yi nim, “Gos sinim tep er muḷum miḷ ei eim ek koi er palim ek ei piipi kin nipi enim ngonum. Ba torung wumb eim ek ekin top nim ek ei mendpil piinjing, ba ek ekin ei puḷe pii poḷ tunenjing. Tunarik kin, en enim konu orung orung kind keningii, ba epi endi kinenjing. Pe nga ek ei pingii, ba puḷe piinerngii mon!” pa nirim.

<sup>11</sup> “Ek ekin tum ek puḷe yi palim. Kuni wiis mong ei Gos nge ek.

<sup>12</sup> Pe kuni wiis kopur pupu andam ele mani pang kin, wumb andik kaminmin ei Gos ek wumb piinmin, ba nga Seisen opu Gos ek ka ei topu eipi kindnim. Eim yi piinim, wumb Gos kin pii gii nengin kin Gos sipi orung simba ni piipi enim.

<sup>13</sup> Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku muḷum konu ele mani pum, ba dumbul mer mei ele mandring punalim mon. Puḷe yi miḷ wumb Gos ek piik sik, noman ele kindik ka moḷumun. En enim pii gii dinga ninarik muḷangin kin, epi embin tui endi tonu olum ei, wumb en enim dinga mulaḷmin kin, bok toḷmun.

<sup>14</sup> Pe kuni mong kombur pupu, kan gaḷ muḷum konu puḷ ele mani pum ei wumb Gos ek ka piik, nga kongun erik, ba mei ele epi kanim kanim noman peng, kom ku ni epi ka wii ka ka piik, yi er muḷangin kin Gos ek ei piinarik, to mani kindinmin. Yi erangin kin, en enim kongun ei tonu opu mong tunenim mon, ba mani pupu koltum.

<sup>15</sup> Ba kuni wiis mong kombur, pupu mei ka ele mani pum ei yi miḷ; wumb Gos ek

piik, ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim noman dinga peng, kongun kunum kunum yi erik mulnjung ei, kuni wiis mong pei tum miḷ yi er mulnjung.

*Dup Alam Ek Ekin Endi (Mak 4:21-25)*

<sup>16</sup> Wumb endi dup alam kalpi, ming ele mani kind pendmba min? Dup alam kalip peḷ mandring pendmba, ei kapli tilang erip tor omba min? Ei mon! Dup alam kalk tonu peḷ ele sengin kin, wumb kanik nirik puk anda ok yi erngii.

<sup>17</sup> Epi pei nim kinan koi er saḷim ei, ekii se kenjii wumb nii oḷ pei koi er pendmba ei ekii se, wumb eim pii poḷ tungii.

<sup>18</sup> Enim kan kun er molk, ek ka piik erngii. Wu endi eim noman dinga peng, eim piipi kun er moḷpu pii gii nipi muḷmba, wu ei Gos nga eim dinga ngumba. Nga wu endi eim noman ka ni oḷ kun ka ombu piipi kun enarpi muḷmba wu ei, Gos wu ei noman ka ni oḷ kun aninga pimba ei Gos sipi orung sipi si kindmba.

<sup>19</sup> Kunum ele Jiisas nge mam ni angim noḷ ok, ba wumb konu ele piki topu peng kin, wumb ei mulk konu tuk ongii konu endi sineririm.

<sup>20</sup> Wumb kombur molk yi nik, “Jiisas nim nge wumb, manim ni angnim noḷ ok, nim kenmin nik anda moḷmun,” pa nik.

<sup>21</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nirim, “Wumb Gos ek ka ei piik, ekii singii wumb ei, na nge engnan noḷ ni, minan noḷ muḷngii,” nirim.

*Jiisas Ek Neng Konu Pop Owundu Tum Ei Poru Nim*

*(Masyu 8:23-27, Mak 4:35-41)*

<sup>22</sup> Kunum ele Jiisas kin eim ekii silmin wumb, noḷ kanu endi ele puk. Pe Jiisas ek yi nirim, “Sinim noḷ gop mohum konu ele orundung pamin!” nirim. Neng, noḷ tuk ele puk.

<sup>23</sup> Pe noḷ kanu sikir pang kin, Jiisas eim or pirim. Konu pop owundu endi noḷ gop ele pop owundu endi turum. Topu, noḷ mer kanu ele tuk pang, wumb kuḷngii kunum mandi eririm.

<sup>24</sup> Pe wumb en enim puku sik andik Jiisas or pirim konu ele to konj kindik yi nik, “Owundu! Owundu! Sinim kuḷmun paḷim,” pa nik. Pe Jiisas eim angpi konu pop owundu ei kin, noḷ topu tonu omba eririm ei ek dinga nipi ngurum. Ngang kin, konu pop kin noḷ owundu tumba eririm ei wii sirim. Noḷ oḷup enerim, wii pim.

<sup>25</sup> Pe Jiisas eim ek nipi, eim ekii silmin wumb ngum, “Enim pii gii ei konu jiki pum?” Yi neng kin eim ekii silmin wumb en enim mund mong tok noman embin tang moḷmun. Molk kin, yi nik, “Wu ei nii? Eim

ek nipi konu pop kin nol ei ek neng, eim ek ei piinmbil!”

*Wu Wulu Endi Ei Gui Kis Pim, Jiisas Tor Kindim*

*(Masyu 8:28-34, Mak 5:1-20)*

<sup>26</sup> Ekii se Gerasiin konu ele tor punjung. Galilii konu nol gop ele orundung sipim konu ei, orung sim.

<sup>27</sup> Jiisas eim nol kanu si kindpi tor pum. Pang kin, konu ele wu endi eim mulum konu ele tor om. Wu ei gui kis kombur eim kin mulum. Wu ei kumb ok eim alap pandi topu tilaŋim mon! Eim ngii endi pinaŋlim mon ku. Eim pupu wumb guimeng ele pu palilim.

<sup>28</sup> Wu ei Jiisas kanpi, eim ek dinga nipi wii tum. Topu kin, Jiisas simb ele mani pupu pim. Pepi ek nipi, wii dinga topu yi nim, “Jiisas, nim Gos Owundu mendpil kingam. Sinim kongun ende enalmin mon. Nim na kin nimbil ol enjii on? Na nim kin prei erbii, ei nim na ngenj kumbii ngunenjii mon!” pa nim.

<sup>29</sup> Gui kis ei ek yi nim. Nimbil erang Jiisas eim ek dinga nipi wu ei kin si kind kin tor punjii nim. Eim ek nim miŋ erim. Kunum kunum gui kis ei, wu ei kin molulum. Pe wumb wu ei ambil gii nik, kan tok angil ele, kan tok er pendilmin ei, wu eim to kilip tolum. Pe gui kis ei yi erpi miŋ wu ei si mengpi wumb mulalmin konu ele si pang, eim molum.

<sup>30</sup> Jiisas wu ei gui kis mulum wu, ni ek nga ngopu kii sim, “Nim embe nii?” Pe eim yi nim, “Na embe, ‘opu ond wumb,’” nimbil erang, gui kis pei eim kin pei molulum.

<sup>31</sup> Pe gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, “Jiisas nim sin konu kis ele kindnenjii!”

<sup>32</sup> Kung tilap pei konu komung endi ele mandi kuni nok er molmun. Yi nik kin, gui kis ombu Jiisas kin wii tok ek dinga ninjing, “Nim kapli sin kung ombu kin pei! Neng kin, bin,” ninjing. Pe Jiisas wak tang, punjung.

<sup>33</sup> Gui kis ombu wu ei si kindik, kung mulnjung konu ele tuk punjung. Pe kung ombu andlam dinga sikirik puk konu kis endi ele punjung. Punjung, konu ei nol gop ele tuk puk nol nok kulnjung.

<sup>34</sup> Kung es tok mulnjung wumb ei, ol ei kanik tungu erik punjung. Puk kin, konu kembis ni konu owundu sim konu wumb kanik ninjing.

<sup>35</sup> Pe wumb pei puk, erim ol ei kenmin ni punjung. Puk kin, kenjing ni Jiisas kin wu gui kis mulum wu ei kin, mulnjungul ei kenjing. Wu ei gui kis pei eim si kind pangin, eim alap taŋi mulum kenjing. Pe eim noman ka peng, eim Jiisas mulum konu

ele simb ele mani mulum. Wumb pei onjung wumb ei kanik mund mong enjing.

<sup>36</sup> Kung es tolmun wumb ei ok kanik puk, wumb ei Jiisas wu ei kin erim ol ei ek pol tok er mulnjung. Ok eim gui kis eim kin mulang, Jiisas opu gui kis topu tor kindang, wu ei er ka erim.

<sup>37</sup> Gerasiin konu ele wumb pei onjung. Wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim, sin konu ele si kindkin pui!” pa ninjing. Wumb en enim mund mong erik ninjing. Nga Jiisas eim nol kanu endi ele tonu pupu, orung bii ni pum.

<sup>38-39</sup> Gui kis wu ei si kind punjung wu ei eim prei erpi yi nim, “Jiisas, na nim kin tep to bii,” pa nim. Ba Jiisas wu ei, “Orung pui!” nipi yi nim. “Ni ninim ngii konu ele orung pukun, Gos owundu nim kin nimbil ol erim, ei nikin wumb ngunjii,” pa nim. Yi neng kin, wu ni orung pupu wumb konu owundu ele pupu Jiisas eim kin nimbil ol erim ei nipi wumb pei nipi ngum.

*Jiisas Wu Num Ei Ambilam Er Ka Erpi Nga Amb Eim Kon Embilim Ei Er Ka Erim.*

*(Masyu 9:18-26, Mak 5:21-43)*

<sup>40</sup> Pe Jiisas nol gop nga orung wang kin, wumb pei ka piinjing. Nimbil erang wumb Jiisas orung omba ni piik kui er mulnjung.

<sup>41</sup> Pe wu endi om wu ei embe Jairas. Wu ei eim wu num endi, eim Jura wumb men ngii tep erpi molulum. Wu ei Jiisas simb ele mandi mani pupu, prei erpi ek dinga nim. “Nim na ngii konu ele onjii!” pa nim.

<sup>42</sup> Wu ei eim ambilam endeim mendpil multum ambil ei kung ngii engki nga tal multum. Multum, ambil ei kulmba mandi erim.

Pe Jiisas Jairas ngii konu ele bii nipi andlam ele pang kin, wumb pei eim pum konu ele ambil gii nik punjung.

<sup>43</sup> Pe amb endi mulum amb ei eim kung ngii engki nga tal, ei pei eim miyem o tor minj pupu mulum. Pe wumb endi eim miyem o tor pum, ei er ka erngii wumb endi mulenjing mon.

<sup>44</sup> Pe amb ei Jiisas mulum konu ele mandi om. Opu, eim Jiisas kon takis ele minjin tamb kin, “Nam nge miyem tor pum ei kep ermba,” ni piim. Pe opu yi erang kin, sikir miyem tor pum ni kep erpi nga tor onerim mon, ka mulum.

<sup>45</sup> Pe Jiisas ek yi nim, “Wumb nii na kon takis ei minjin tonum?” Pe wumb pei molk, “Na mon! Na mon!” pa ninjing. Piisa ek yi nim, “Owundu, wumb tilap pei nim kin molun konu ele angik molmun. Ei sin er kan pol tumun miŋ nenj?”

<sup>46</sup> Ba Jiisas ek yi nim, “Wumb endi na minjin tang piinj. Piyamb kin, na dinga kombur tor pang piinj,” pa nim.

<sup>47</sup> Nga amb erim amb ei koi ermba mił pinerim, Jiisas eim piim. Yi peng kin, amb ni opu, Jiisas mułum konu ele mani mei ele kan mani kanpi mułum. Mułang kin, wumb pei kumb ele eim Jiisas kon takis minjin tang ek ei pule nipi wumb pei mulnjung konu ni tor kindim. Kindpi yi nim, “Na oł ei eramb kin na ening ei sikir poru ninim,” pa nim.

<sup>48</sup> Pe Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Nim pii gii je ninim er ka enim, nim orung pukun, ninim noman emin ka seng punjii!” pa nim.

<sup>49</sup> Pe eim ek nipi mułang kin, wu endi om. Om wu ei Jairas wu num Jura men ngii tep elim wu num ei ngii konu ele wu ei mulpu om. Opu, yi nim, “Wu num! Nim ek mon wu owundu ei kongun dinga ngunenjii! Nim ambilanim ok kułum,” pa nim.

<sup>50</sup> Ba Jiisas ek ei piipi, ek dinga nipi orung kindim, “Nim mund mong tunenjii! Nim pii gii nen, ninim ambilanim ei konj mułmba,” pa nim.

<sup>51</sup> Pe Jiisas wu ei ngii konu ele pum. Wumb punjung ei kan wiik tang nirik on-erngii, mon nim. Jiisas kin Piisa ni Jon, Jeims ni eim arim mam tał mendpił nirik punjung. Wumb ei mendpił eim kin nirik punjung.

<sup>52</sup> Wumb pei en enim ambiił ei nge nik ke dinga nik mulnjung. Jiisas opu ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ambiił, ei mendpił kulerim mon, ba eim or mił palim,” pa nim.

<sup>53</sup> Pe eim ek nim ei wumb kanik tokuł enjing. Nimbiił erang, ambiił eim kułum poru nim, wumb ei kanik tokuł enjing.

<sup>54</sup> Ba Jiisas ambiił ei angii ambiiłpi, ek dinga nipi ngum, “Ambiił kembis, nim engii!” a nim.

<sup>55</sup> Pe ambiił ei noman konj opu eim kin tuk wang, eim sikir engim. Engang kin, Jiisas yi nim, “Enim kuni endi ambiił kembis ei ngei!” pa nim.

<sup>56</sup> Pe ambiił kembis ei arim mam tał puku sinjngiił. Ba Jiisas ek dinga nipi wumb tał ngum, “Ełip wumb kankiił na oł endi ei, kankiił ninerngiił mon!” pa nim.

## 9

*Jiisas Eim Ek Se Andiiłmin Wu Engki Nga Tał Eim Kongun Kindang Puk.*

*(Masyu 10:5-15, Mak 6:7-13)*

<sup>1</sup> Pe Jiisas eim nge er se endiiłmin wu engki nga tał wii tum. Wangin kin, eim noman dinga wu ombu ngopu kindang puk kin wumb gui kis to kindik, ening pimba wumb ei er ka erik, erngii pa nipi, eim nge noman dinga ngopu kindim.

<sup>2</sup> Wu ombu kindang, puk wumb kanik Gos ek ka nik wumb ngok, nga Gos sinim

tep er mołum ek ei nik, wumb ening pimba ei nengin wii mułngii pa nip kindang punjung.

<sup>3</sup> Pe eim ek nipi wu ombu ngum, “Enim andiam turii punгии pendik, silmin epi ei sinerngii. Pe dolu ni, kon kembis ni kom ku ni, kuni bres ni, epi endi sipnerngii. Konduk tał er sipnerngii mon!” pa nim.

<sup>4</sup> “Enim puk konu endi tuk puk, ngii endi mułngii ngii ele minj mułngii. Molk kin, ek nik wumb ngok er molk poru nik. Nga ekii se enim ngii konu ele pinjing konu ei si kindik punгии.

<sup>5</sup> Pe nga enim konu eipi pangin wumb enim ngii konu ele sipnarik enjing kin, enim konu ele si kindik punгии. Puk kin, mer simb ele mei kułman mułmba ei tami to kindik punгии. Yi erik pangin kin, wumb en enim enjing oł ei piingii,” pa nim.

<sup>6</sup> Yi neng kin, wu ombu puk konu pei andik punjung. Puk kin, Gos ek ka ei nik wumb ngok, wumb ening pepi erim, ei er ka erik punjung.

<sup>7</sup> King Eros eim mołpu Jiisas nge ek ombu pei piipi, eim noman embin to piim. Nimbiił erang wumb kombur molk, “Jon wumb noł pendiiłmin wu mer tukpu ele tonu onum,” ninjing.

<sup>8</sup> Pe wumb kombur yi ninjing, “Ok ek ni tor kindiiłmin wu endi Elainja tonu onum,” ninjing. Nga kombur, yi ninjing, “Ok Gos oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wu ni nga endi onum,” pa ninjing.

<sup>9</sup> Wumb yi nengin kin King Eros yi nim, “Na Jon peng ei kołmung enj, ba ek ei er piik ninmin mił nenj nipi opu kin, ‘Jiisas kenmbiił,’” ni piim.

*Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum*

*(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Jon 6:1-14)*

<sup>10</sup> Jiisas nge ek se andiiłmin wu orung ok, en enim erik oł ombu Jiisas kanik ek poł to nguk. Pe Jiisas wu eipi ombu si kindpi, en enim mendpił Beseira konu owundu ele punjung.

<sup>11</sup> Ekii se wumb eim ek ei piik, eim pum konu ele ekii se punjung. Eim pum konu pangin kin, eim ka piim. Piipi, eim Gos sinim tep er mołum, ek ei nipi ngum. Ngopu, wumb ening pim wumb, ei er ka erim.

<sup>12</sup> Ekii se pou neng, eim nge er se andiiłmin wu engki nga tał, orung ok yi ninjing, “Nim wumb ombu kindan, en enim konu orung punгии. Puk kuni simba, kan sik nungii,” pa ninjing. “Ya konu ele sinim mołmun, konu ei kuni sinaiłim mon. Nga wumb konu ele mulałmin.”

<sup>13</sup> Ba Jiisas ek yi nim, “Enim kuni endi wumb ei ngungii. Kuni endi salim min?” Pe eim nge er se andiiłmin wumb ombu yi

ninjing, “Sin kuni endi sinañim. Ba bres angil orung kin omu tañ, ei mendpiñ salim,” pa ninjing. “Pe sin pei kapli pupun, wumb pei ombu nge kuni pei top ermin min?”

<sup>14</sup> Wumb pei mulnjung wu ei 5,000 yi pei mulnjung. Jiisas eim nge er se andilim wumb kanpi nim, “Enim wumb kuñou konu eipi eipi wumb 50 miñ to mundeñ!” pa neng yi enjing.

<sup>15</sup> Jiisas nge er se andilim wu ombu, eim nim miñ yi enjing. Erangin kin, wumb pei mani mulnjung.

<sup>16</sup> Jiisas eim bres angil orung ei sipi, omu tañ ei sipi, ei epin konu ele kanip, Gos kin prei erim. Erpi, bres engin topu, eim er se andilim wu ombu ngum. Nga eim er se endim wumb sik, kuni mok tok wumb pei mulnjung wumb ei ngunjung.

<sup>17</sup> Pe kuni ngunjung kuni ei, wumb pei nunjung. Pinang pang kin, kuni orung pei mulum ei sik gerenj kon engki nga tañ to piki tunjung.

<sup>18</sup> Kunum endi, Jiisas eim mendpiñ prei er mulum. Pe eim nge er se andilim wumb ei eim kin ouni mulnjung. Muñangin kin, Jiisas ek nipi, wu ombu kii sim. “Wumb na nii, pa ninmin?”

<sup>19</sup> Wu ombu ek ni orung kindik yi ninjing, “Wumb kombur, nim Jon wumb noñ pendilim wu pa ninmin. Nga wumb kombur, nim wu Elainja pa ninmin. Nga wumb kombur yi ninmin, ‘Gos oñ ekii se ermaba ei, piipi niñim wu ok kulum, nga konj tonu onum, ninmin,’” pa ninjing.

<sup>20</sup> Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngopu yi nim, “Enim na nii pa ninmin?” Piisa ek nipi orung kindipi yi nim, “Nim Gos kindim wu Kraiss, mendpiñ molun,” pa nim.

*Jiisas Eim Kolpu Nga Ngenj Kumbii Sipi Ermaba Nge Nim*  
(Masyu 16:20-28, Mak 8:30-9:1)

<sup>21</sup> Pe Jiisas ek dinga nipi eim nge er se andilim wu ombu ngum, “Enim wumb endeim, endeim kanik, ek ei ni tor kindernerngii, mon!” nipi ngum.

<sup>22</sup> Pe eim ek yi nim, “Na Wu Kingam ei, ngenj kumbii kulmbii,” pa nim. Kulmañ kañilmin wumb owundu ni, lo ek polmun wumb pei, na kin buñ ngungii. Ngok kin, na to kundngii. Kundangin kin, na mei konu ele kunum tekliki pimbii. Pep, nga angip tonu ombii,” pa nim.

<sup>23</sup> Jiisas ek nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, “Pe wu endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman ele oñ kanim kanim ermabii nipi piimba noman ei to mani kindpi, kunum kunum eim ngenj kumbii sipi, kongun dinga erpi, endmaba ei yi miñ eim ond peri ei kan sipi andpi, na ekii simba,” pa nim.

<sup>24</sup> “Wu endi eim noman ele er endmaba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi na nge noman piipi, eim noman ele to kundmaba ni erim, ei eim noman konj punermaba; ba eim kunum kunum konj mulmaba.

<sup>25</sup> Pe wu endi eim, kongun owundu erpi, eim mei epi pei simba wu, ei eim noman konj am ba. Pang kin, mei ele epi, ei opu, eim paki tumba miñ nenj? Ei kapli enanim.

<sup>26</sup> Pe wu endi na ek ni tor kindernermba; eim na kin buñ ngang piipi, yi ermaba wu ei, na Gos kindang na mani op wu kingam moñ; na wu ei kin buñ ngop piimbii ku. Wu kingam eim nge tiñang owundu kin, eim nge arim Gos kin, Gos nge enjel ka wii ouni ongii kunum ei, eim kin yi ku erngii.

<sup>27</sup> Na ek keimi nip enim ngond, ‘Wu kombur ya ele angilmin wu ombu, ei kulerngii. Nga molk kin, Gos sinim tep er molum ei nge noman dinga ei keningii.’”

*Jiisas Nge Ngenj Ei Kanim Eipi Miñ Pim*  
(Masyu 17:1-8, Mak 9:2-8)

<sup>28</sup> Jiisas ek ei nipi, muñang kunum angil orung nga tekliki poru neng, eim Piisa, Jon ni Jeims sipi, eim prei ermaba nge, komung endi ele tonu punjung.

<sup>29</sup> Eim prei er muñang kin, eim kumb ningil ei eipi miñ kulum. Eim konduk ni kupu kuru mendpiñ miñ tiñang erim.

<sup>30</sup> Pe wu tañ eim kin tor okuñ, ek tang mulnjung. Sin ok kupenjin noñ wu tañ ei Moses kin Elainja teñ kin ek tengnjung.

<sup>31</sup> Wu tañ tiñang owundu erim konu tor okuñ, Jiisas Jerusalem konu oñ endi ermaba ei nikil, nga Jiisas mei ele si kindpi ba, ei nikil enjingil.

<sup>32</sup> Pe Piisa kin eim angim tañ, ningil se andpi erang kin, mani pu pingii pim. Ba yi er muñangin kin, Jiisas nge tiñang owundu ni wu tañ tiñang owundu mulnjung konu ele erim.

<sup>33</sup> Wu tañ Jiisas mondkuñ si kindkil punguñ enjingil. Pe Piisa ek dinga nipi yi nim, “Wu Owundu, sinim ya molmun ei ka; sin ngii wii tekliki ele tekmin. Ngii endi nim nge, endi Elainja nge, endi Moses nge,” pa nim. Ba Piisa eim ek ei pii poñ tunarpi nim.

<sup>34</sup> Pe ek ei nipi muñang kin, konu kupu endi opu, wu kei kin peli erim. Erang kin, kon kupu ei en enim pandi tang kin, mund mong enjing.

<sup>35</sup> Konu kupu peli erim, konu tuk ele, ek endi tor om. Ek yi nim, “Ei na kangi, na eim noman ngop moñ. Enim eim nimba ek, ei piingii,” pa nim.

<sup>36</sup> Ek tor om, ei poru neng kin, kenjing ni Jiisas eim, endeim mendpiñ mulum. Muñang kin, en enim ek tinenjing. Ekii se kunum ei wu kei epi endi kaninmin pa nik, yi ninenjing mon.

*Kangi Endi Gui Kis Mułum Ei Er Ka Erim  
(Masyu 17:14-18, Mak 9:14-27)*

<sup>37</sup> Kupiiring komung ei si kindik, mani punjung. Puk, kenjing ni wumb tilap owundu endi andlam ele ok Jiisas kan sinjing.

<sup>38</sup> Wumb onjung konu, tuk ele wu endi om, wu ei wii dinga topu yi nim, "Owundu! Na nim kin prei end, nim na kangil ei kenjii. Na kangil endeim mendpił mokum.

<sup>39</sup> Gui kis endi, eim ambil gii nipi, sikir wii topu yi elim. Pe gui kis ei, ol kis eim kin elim. Erang kin, jipambil kuru endi eim gupu ele tor olum. Pe gui kis ei ngenj tuk, er kis mondpu, eim tor punalim," pa nim.

<sup>40</sup> "Pe nam nim nge, er se andilim wu ombu kanip nemb, to tor kindngii, nemb puk; ba nim nge er se andilim wumb ei enjing kapli enerim mon!

<sup>41</sup> Jiisas ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Enim wu amb pei kunum ele, enim pii gii dinga ninanmin. En enim noman ele kun pinalim. Kunum nimberii na enim kin molup ol embin tui ei nge, er kun er mułmbii? Nim kangil ei ya tu wa!"

<sup>42</sup> Pe eim kangil ei andpi wang kin, gui kis ni elim ol ei erang, kangi ei olkup topu kindang, am pupu bok kis topu pim. Ba Jiisas eim gui kis ei ek dinga ngopu kindpi, kangil ei er ka erpi, arim mułum konu ngo orung kindim.

<sup>43</sup> Wumb pei molk kenjing ni, Gos nge noman dinga ele ol ei erang, wumb puku sik enjing. Nga epi pei erim ele nge, enim embin to piinjing.

Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nipi ngum.

<sup>44</sup> "Enim kom ka sek, molk ek ei piingii. Kunum kinan mon; pe nga wu Gos kindang mani opu wu kingam ei, wu kombur sipik, wumb pei angil ele ngungii."

<sup>45</sup> Ba eim er se andilim wumb, en enim ek nim ek ei, pule pii pol tunenjing. Tunarik kin, nga ek ei pule koi er pim. En enim mund mong tok Jiisas kin ek ei kii se piimin, min mon ni piik mulnjung.

*Nii Owundu?*

*(Masyu 18:1-5, Mak 9:33-37)*

<sup>46</sup> Jiisas nge er se andilim wu ombu, en enim ek mił enjing. Erik, yi ninjing, "Sinim molmun, tuk ele wu nii owundu mułmba?"

<sup>47</sup> Pe Jiisas eim yi piim, en enim noman tukrung yi palim, ni kenim. Kanpi, eim kangil kembis endi tu wum. Kangi ei eim kin tep to engim.

<sup>48</sup> Jiisas eim ek nipi yi nim, "Wumb endi kangil ei kanpi nam kangil ni piipi paki tumba, ei yi mił eim na paki tum ku. Pe wu endi na paki tumba, ei Gos Owundu na kindrim wu ei paki tumba ku. Kangil kembis tuk molum ei mił wumb endi yi erpi

kangil kembis noman palim mił, yi peng na kongun yi erpi mułmba ei wu owundu mendpił."

<sup>49</sup> Pe Jon ek ni orung kindpi yi nim, "Owundu, sin kenjpin wu endi nim nge embe ele nipi gui kis piim wu ei to tor kindrim. Ba eim sinim andinmin konu ele ekii se onanim. Sin yi nipin kin mon ninjpin."

<sup>50</sup> Ba Jiisas ek nipi eim ngum, "Enim mon nik yi enerngii mon! Wu endi enim kin ek ka nipi ermba, ei enim opu orung wu mon!"

<sup>51</sup> Gos eim Jiisas sipi, ei tonu nga orung simba, kunum ei mandi erim. Yi erang kin, Jiisas noman dinga kindpi Jerusalem konu ele ba erim.

<sup>52</sup> Jiisas eim ba pendpi, wu kombur ok puk, wumb kanik ningii nge, nipi kindim. Pe wu ombu ok puk, Sameriya konu ele ok tuk puk, eim omba nge er kun er mulnjung.

<sup>53</sup> Ba wumb konu ele wumb, en enim ngii konu Jiisas sipngii kis erang piinjing. Nimbil erang, wumb en enim yi mił piinjing; Jiisas Jerusalem konu ele ba onum ni piinjing.

<sup>54</sup> Pe Jiisas nge, er se andilim wu tal, Jon kin Jeims tel Sameriya konu ele wumb ol ei kankil orung onmbul, ek nikil Jiisas ngunjungul. "Owundu! Nim er piin mił nenj? Sin ei epin konu ele dup opu wumb ombu nangli ninim min?"

<sup>55</sup> Ba Jiisas kan ak topu, wu tal kanpi ek ngum.

<sup>56</sup> Ek ngang kin, nga konu eipi endi punjung.

*Wumb Endi Jiisas Kin Ekii Singii*

*(Masyu 8:19-22)*

<sup>57</sup> Andlam ele andik puk, pangin kin, wu endi tor opu ek yi nirim, "Nim pe punjii on konu ei na bii. Nim konu eipi endi punjii konu ei, na bii ku."

<sup>58</sup> Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Owu simbii ei mei tukpu ele or palimin. Nga kei ei ngii salim. Ba mei mani opu wu kingam ei, peng sipi or pimba konu ele sinalim," pa nim. "Pe nim na kin kii yi sikin ekii simbii nin, ei ninim pii pol ton min?"

<sup>59</sup> Pe wu endi eipi kanpi, ek dinga nipi ngum, "Nim na ond konu ele ekii se wa!" nim. Wu ei ek yi nim, "Nim na kapli pup arnan kulum ei, tukpu top pendip ombii min?"

<sup>60</sup> Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Wumb na noman konj sinanim ei wumb kulii mił molmun ei kapli wu ei tukpu tungii; ba nim pukun wumb kankin, Gos sinim tep erpi, molum mił ei ninjii," pa nim.

<sup>61</sup> Wu endi opu yi nim, "Owundu! Na kapli, ok pup nam nge wumb tilap ei, angil



sip pendip kin, na nim kin ekii sip ombii min?"

<sup>62</sup> Pe Jiisas ek yi nim, "Wu endi eim andlam kun bii ni pupu, nga kan orung kindpi, nga na noman palim mił er nimba wu ei Gos sinim tep er mołum kongun palim ei kapli enermba mon!"

## 10

*Jiisas Wu Engki Angil Orung Nga Tal Gos Kongun Ele Kindim*

<sup>1</sup> Ekii se Owundu eim wu nga engki angil orung nga tal to tonu kind mondpu, eim wu tal tal ni kindang punjung. Ei ekii se eim omba konu ele ok ni kindang punjung. Eim wu ombu puk konu owundu ni, konu wii ni pei nipi kindim. Ekii se eim konu ombu pei andpi ba nge piipi nim.

<sup>2</sup> Kindpi yi nim, "Kuni pei poł top mołum, ba kongun wu pei mulałmin. Yi piik kin, enim kuni arim ei kin prei kunum kunum er mulałgin kin, kuni arim eim kongun wu pei kindang kuni kulou tungii nge pungii," pa nirim.

<sup>3</sup> "Piinmin! Enim pei! Na enim kung siipsiip wał mił tuk owu simbii mulnjung konu ele kindind.

<sup>4</sup> Enim ku kon min simb su min kon erik se mohmun ei mendpił sipngii. Enim epi eipi endi sipnerngii. Andlam ele puk wumb kin 'Wei!' a ningii; ba enim ek kinan tangk yi erik mulerngii mon!" pa nim.

<sup>5</sup> "Pe enim puk, wumb ngii endi ele, nirik punjung kin, ok enim ek yi ningii. 'Enim ngii ele wumb noman emin seng mułngii!' ek yi ok ningii," pa nim.

<sup>6</sup> Pe wu endi eim noman emin peng, ngii ele mułum kin, eim ek noman emin ningii ek ei wu ele kin ba, min wumb endi noman yi pim endi mulenjing kin, enim noman emin ningii ek ei; nga en enim kin orung wang kin, 'Enim kin noman ka pimba; ba wumb ei kin noman ka piinenmba, mon!'

<sup>7</sup> Pe en enim konu endi tuk puk kongun erangin kin, nga wumb endi enim ngii konu ele sipik kuni mok to nungii kuni ei minj. Nga ngii endi puk, endi puk enerngii mon.

<sup>8</sup> Nga enim ngii ele minj molk, kuni ni, noł ni, nipi epi endi ngungii ei nungii minj. Nimbił erang kongun enmin wumb ei ku kapli silmin enim ngii ele puk yi enerngii mon!

<sup>9</sup> Wumb kombur ening tang, piingii ei er ka erei! Erik yi ningii, 'Gos sinim kin tep erpi mołum, kunum ei ya mandi onum,' pa ningii.

<sup>10</sup> Pe enim konu owundu, endi tuk pangin kin, wumb enim sik ngii konu ele sipnarik, ninjing kin, enim puk andlam wer konu owundu ele angk, molk, ek yi ningii.

<sup>11</sup> 'Enim nge kulman, sin simb ele mulum, ba nga en enim kin orung kindinmin. Ba enim piik kun erngii, Gos sinim tep er mołum, omba kunum mandi enim.'

<sup>12</sup> Na enim kanip nind; kunum poru nimba kunum ei, Sorom konu ele oł embin tui tonu orum ya konu ele tonu onermba. Ba konu ele oł embin tui owundu mendpił tonu omba.

*Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tunanmin Ei Kaimb (Masyu 11:20-24)*

<sup>13</sup> Enim Korasin ni Beseira konu ele wumb piik kun er mułngii. Pe na jep oł yi enim kin enj oł ei Sairon konu ele kin Taiya konu ele ok yi elamb kin, wumb ombu molk, kon mił epi geltii kend munduk, dup sik ele molk sik, pakik andan tok, en enim oł kis buł ngok, noman to ak tunjung ni wumb, keningii nik yi elmin.

<sup>14</sup> Gos wumb mok tumba kunum mandi ermba ei, Taiya kin Sairon konu ele oł embin tui, tonu orum ei kembis. Ba akip oł embin tui, enim kin tonu omba ei, owundu tonu omba. Nimbił erang, enim noman ak tunenjing.

<sup>15</sup> Pe enim Kapaniyam konu ele wumb ei, epin konu ele ambilk tonu pungii erngii ei mon! Ba enim dup konu ele mani pungii."

<sup>16</sup> Pe Jiisas ek yi nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, "Wu endi enim ningii ek ei piipi nim kin, ei na ek piimba. Wu endi enim kin, buł ngopu nim kin, ei na kin buł ngonum ku. Pe wu endi na ek piinarpi; buł ngopu mułmba ei, Owundu na kindang onj ei, eim kin buł ngumba ku," pa nim.

<sup>17</sup> Ekii se wu engki angil orung nga tal, 70 pei orung ok, ka piinjing, Jiisas kanik yi ninjing, "Owundu! Nim embe ele nemin, gui kis ni ombu, sin ek piik, ekii sik tor punjung," pa ninjing.

<sup>18</sup> Pe Jiisas Seisen eim dinga poru nipi yi nim, "Na mołup kenj ni, Seisen ei epin konu ele kupu kuru mił, boi ni mani om. Opu, gur gali owundu nipi kumb kinang erim.

<sup>19</sup> Enim piyei! Na enim dinga ngunj. Ngamb kin, enim ka wembii ni epi, enim kin tumbii ni ermba, ei eim piik kanik, enim opu orung wumb ongii ei, enim to mani kindngii. Enim pungii konu ele epi endi, enim to mani kindnermba mon!

<sup>20</sup> Ba enim ka piik yi ninerngii, 'Gui kis enim sin ek ekii sik, tor punmun.' pa ninerngii mon! Enim Gos kin ka piingii, Gos enim ei epin konu ele enim embe poł pendim palim. Nimbił erang enim Gos kinglyam noł mołmun."

*Jiisas Eim Ka Piipi Arim Gos Ngum (Masyu 11:25-27, 13:16-17)*

<sup>21</sup> Kunum ele Gos Gui Ka je, Jiisas kin ka piipi ngang kin, Jiisas ka piipi, ek yi

nirim, “Gos Owundu! Nim tonu epin ni mani mei ele owundu molun. Ei na nim kin ka piind. Nim wumb noman ka pepi, peng pim wumb ei kin, ol ka dinga ei en enim kin koi erkin pendin, ba nga kangil kembis mil noman yi peng molun ei kin, ol ei andan tokun en, ei ka ninim noman ka pim mil en.

<sup>22</sup> Na arnan eim epi pei na angil ele pei ngolun. Eim kingam ei wumb endi pii pol tunałmin mon! Arim, eim mendpil, kingam pii pol tołum. Nga arim wumb endi pii pol tunałmin. Kingam mendpil arim piilim. Pe kingam mendpil eim noman ele Ernjing wumb andan tumba, wumb ei Ernjing piingii.”

<sup>23</sup> Jiisas nge er se andilim wumb mendpil eim kin mulnjung. Molk kin, eim kan ak topu ek nim, “Enim piik kanik enmin ol ei, wumb kombur yi kenjing kin, wumb ei ka piyangin.

<sup>24</sup> Na enim kanip nind, kumb ok Gos nge ol ekii se ermba ol ei piik nilmin wumb kin, wu King ni, wumb ei ok, enim pe kaninmin ol ei nge kenmin nik mulk. Ba en enim kinerik mon. Enim pe piinmin ek ei piimin ni mulk, ba en enim piinerik.”

#### *Sameriya Wu Endi Eim Wumb Kaimb Sim Ek Pol*

<sup>25</sup> Pe wu endi lo ek piipi elim wu, ei eim yi piim. Nam ek nemb Jiisas nimba mil ei kenmbii nip nirim. “Ek andan wu! Na nimbil ol erip, noman konj sip kunum kunum ka mulmbii?”

<sup>26</sup> Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Gos lo ele nipe ek pahim? Nim er gerin mil nenj?”

<sup>27</sup> Pe eim ek dinga nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, ei Gos nim nge, nim eim kin noman ka ngunjii ei, ninim noman nge ninim noman tuk, ninim dinga pei eim kin ngunjii. Pe ninim kapli wumb nii endi ninim piikin, nanim wumb nii ni piimbii ei nanim wumb ende mil na kin mandi pep molun; yi mil ninim noman kultun mil yi kulkun wumb ei ngunjii.”

<sup>28</sup> Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Nim ek kun nin, ninim nin mil yi enjii! Erkin nim noman konj kunum kunum ka sikin mulnjii.”

<sup>29</sup> Ba lo ek piilim wu ei, eim embe ambil ka ermbii ni piim. Piipi kin, nga Jiisas kii sim. Sipi yi nim, “Na wumb nii ni piimbii ei nanim wumb endi mil na kin mandi molun?”

<sup>30</sup> Pe Jiisas ek yi mil nipi orung kindim, “Jura wu endi Jerusalem konu ele si kindpi, wul mani Jeriko konu ele pum ni, wumb waning elmin wumb kombur, eim andlam ele kan sinjing. Wu waning elmin wu ombu ok, eim epi pei sik, eim kepil tok erik pendik, en enim pangin kin, wu pupu kulmba peng pim.

<sup>31</sup> Pe kunum ele kulmal kalilim wu endi, eim andlam ele wul mani pum. Pupu, andlam ele pum ni wu pim ei kan si kindpi pum.

<sup>32</sup> Yi ku, pe nga Liiwai kulmal kalilim paki tołum wu endi andlam ele tor opu pum. Pupu kin, wu ei kanpi si kindpi, opu orung andlam ele pupu pum ku.

<sup>33</sup> Ba Sameriya konu ele wu endi andlam ele opu, pupu mer wu ei pim konu ele tor pum. Eim wu ei kanpi, eim mund mong ele kaimb kis piim.

<sup>34</sup> Pe wu ni eim mandi pupu, kepil mundum konu ei kanpi, kopung kindpi, nol wain kindpi yi erim. Yi erpi sipi, tonu sipi, eim nge kung dongkii ele tonu kindim. Kindpi sipipi, sing ngii ele pendpi, tep ka er mulum.

<sup>35</sup> Pekil kupiiring, eim ku mong engki sipi, ngii sing ngii tep elim wu ei ngopu yi nim. ‘Nim na wu ei tep ka er mulii! Pe nim epi endi ya wu ei kin ngun kin, na ya orung ombii kunum ei, na nim kum epi top orung kind ngumbii,’ pa nipi eim pum.

<sup>36</sup> Pe nim er piim mil nenj? Wu tekliki andlam ele andik onjung. Nim wumb nii piinjii ei ninim wumb endi mil nim kin mandi mulang wumb kis ei ok wu ei tunjung?”

<sup>37</sup> Lo ek piilim wu ei ek yi nim, “Eim wu ei kan kaimb piipi wu ei, paki tum.” Pe Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, “Nim pukun ol yi ku erii!” pa nim.

#### *Jiisas Opu Amb Masa Kin Mariya Tel Kenim*

<sup>38</sup> Pe andik puk, Jiisas pupu konu endi ele tuk pum. Amb endi mulum amb ei, embe Masa. Eim Jiisas sipi eim ngii konu ele sipim.

<sup>39</sup> Masa ni amb ei eim angim endi mulum amb ei, embe Mariya. Mariya eim Jiisas mulum konu simb ele mandi opu molpu Owundu ek nim mil piipi mulum.

<sup>40</sup> Ba Masa eim kongun pei erpi, kuni kehim. Pe eim noman eipi eipi pum. Masa pupu, Jiisas kanpi yi nim, “Owundu, na nge engnan ei, na wak tang, na mendpil kuni er ka end. Ei nim piinan min; eim kindan opu, na paki tumba,” pa nim.

<sup>41</sup> Ba Owundu ek nipi orung kindim, “Masa! Masa! Nim noman ele epi kanim kanim piikin nin.

<sup>42</sup> Ba epi endeim mendpil ka wii ei, pe Mariya epi ka ei, piipi simba enim. Ei wumb endi eim epi ka ei sinermba mon!”

## 11

### *Prei Erngii Ol Ei*

*(Masu 6:9-13, 7:7-11)*

<sup>1</sup> Jiisas eim konu orung endi prei er mulum. Ekii se prei er poru nipi wang,

eim nge er se andilim wu endi opu yi nim, "Owundu, nim sin prei ermin mil ei, andan to!" pa nim. "Ok Jon wumb eim se andilim wumb prei erpi eim nge kongun wu ombu andan tum mil yi, sin prei ermin mil enjii," pa nim.

<sup>2</sup> Pe eim ek nipi ngum, "Enim prei enjing kin yi erngii.

'Sinim Erinjpin, nim embe ele kun ka wii mendpil tonu mulmba. Nim sin tep er molun konu ei tor omba.

<sup>3</sup> Sin nge kuni nim kunum kunum ele sin ngo!

<sup>4</sup> Nim sin ol kis enjpin ei kil ngunjii. Nimbil erang, sin yi ku, wumb ol kis sin kin erik ei, ninim noman palim mil, sin kin yi enanmin, ei pei si kindinmin. Nim sin ol embin tui endi tonu opu, sin kin erang kin, sin ol kis ermin ei kapli, nim sin paki to si orung sin kin, sin konu ele mandi punenmin.' "

<sup>5</sup> Pe eim ek yi nipi ngum, "Enim molmun konu tuk ele, eim wu angim endi molum ei, eim pupu, epin tuk memb, ngii andaring pupu angim ek dinga nipi ngopu yi nim, 'Engnan, nim bres tekliki na ngui!' a nim.

<sup>6</sup> 'Na nge wu pul endi konu turii andpi om. Na kuni ngumbii sinerang kin; na op nind,' pa nim.

<sup>7</sup> Angim ngii nirik pim wu ei, ek dinga nipi yi nim. 'Na angip tonu ombii pinalim; ngii ondu palim. Na kangil kin or palmin. Na angip, nim epi endi sip ngumbii pinalim.'

<sup>8</sup> Kapli, ei nimbil ol ermba? Na ek nip enim ngond, 'Eim na engnan nipi piinarp, epi endi ngunerim, eim yi piimba; wu ei wii tek tek top molum nipi, eim kapli angip opu, angim epi sinerang om, ei paki top ngumba.'

<sup>9</sup> Na enim kanip nind, nim Gos kin kii sin kin nim ngumba sinjii. Enim epi endi kuruk endngii ei, kapli keningii. Enim ngii ondu, to seki ningii ei Gos kapli aki tumba.

<sup>10</sup> Wumb Gos kin prei elmin ei epi silmin. Wu endi epi kurpu andilim ei, kan silim. Pe wu endi Gos kin mandi molpu, ngii ondu to teki teki nimba ei, Gos kapli aki topu ngumba.

<sup>11</sup> Enim molmun konu tuk ele, wu nii endi eim kingam opu, kii sipi, omu endi ngumbii nimba; ba eim arim ei ka wembii kis endi ngumba min? Ei mon!

<sup>12</sup> Wu endi kingam ei, kei mul numbii nimba; ba eim arim ei ka ep min, epi endi ngumba ei numba min? Ei mon ku!

<sup>13</sup> Pe enim wumb kis, ei en enim kingenjing epi ka ngolmun. Ei en enim piingii ku. Yi mil, enim Ernjing ei epin konu molum ei, enim prei erik, Gos Gui Ka simin ningii ei, enim kapli ngumba. Ngang kin, Gos sin kin ol ka pei erpi ngonum."

### *Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Ouni Enim Ninjing*

(Masyu 12:22-30, Mak 3:20-27)

<sup>14</sup> Jiisas wu endi gui kis mulang, ek tingnalim ei, to tor kindim. Gui kis ei pang kin, wu ei ek tangpi yi er mulang kin, wumb kanik, noman embin to piinjing.

<sup>15</sup> Ba wumb kombur yi ninjing, "Eim gos kend owundu Biyelsipul nge ele gui dinga kis ombu, to tor kindnim. Ei gui kis nge tep elim wu," pa ninjing.

<sup>16</sup> Pe wumb kombur eim ermba jep ol ei, kenmin nik, ol endi ermin, ninjing. Nik yi ninjing, "Nim jep ol endi ei epin konu ele ol endi erii!" ninjing.

<sup>17</sup> Ba Jiisas wumb noman tuk ele eim piim. Piipi kin, eim ek dinga nipi ngum, "Pe wumb mei ende wumb en enim eipi eipi puk, paltik opu ermin nik erngii. Ei en enim konu kunum kinan olt ka sinermba. En enim mei konu kis mulmba. Nga ngii endi eskil topu pupu, ngii endi ele pimba ei ngii endi eskil topu, mani ba ku.

<sup>18</sup> Seisen nge tilap ei ok eipi eipi puk, opu ermin nik erngii ei, kapli ka mulngii ni nenj? Enim nik na gui kis tor kindind; ei nimbil erang Biyelsipul nge dinga ele gui kis ombu to, tor kindind, ninmin ei na nind.

<sup>19</sup> Enim yi ninmin, "Na gui kis to tor kindinj ei Biyelsipul dinga ele to tor kindinj pim kin, kapli en enim Jura engnjing nol gui kis to tor kindinmin ei kindinmin mil nenj? Yi mil ku en enim ek ele ni peni ele kindpi kos er ngumba.

<sup>20</sup> Gos angil ele erang, na gui kis top kindinj pim kin, kapli Gos sinim kin tep ermba om ni piimin.

<sup>21</sup> Pe wu dinga endi, opu kileng ambilpi, eim ngii ele mulmba ei eim ngii konu ka simba.

<sup>22</sup> Ba wu endi eim dinga pupu wang kin, wu ei kin opu erngil ei, wu ei kapli, eim wu endi opu kileng ni kumb tepii ei kapli simba. Eim opu ermbii nip piingii ni opu, wu ei topu eim epi sipi, wumb mok to ngopu yi ermba pend piipi omba.

<sup>23</sup> Wu endi na kin opu ermba wu ei, na kin wu pul mon! Wu endi na nge kung siipsiip kin, tep er kun enermba, ei eim na kung siipsiip ombu, to eipi eipi kindilim."

<sup>24</sup> "Gui kis wu endi si kindpi pulum ei, pupu mei kep ka salim, konu molulum. Gui kis ei konu endi kan sinalim kin, yi ni piilim. 'Ok nam muls, ngii konu si kindip onj konu ei nga bii,' ni piilim.

<sup>25</sup> Pe pupu ngii ele kurpu kenim ni, ngii ei er kun er salmin ei sim.

<sup>26</sup> Ka seng kanpi, pupu gui kis angil orung nga tal nipi tu wum. Ei eim dinga ei to mani kindik ol kis elmin. Erik, ngii ele nirik puk molulumun. Ok wu ei kis aninga mulum, ba pe kis mendpil molum."

<sup>27</sup> Jiisas eim ek ei nim, kunum ei wumb pei mulnjung. Konu tuk ele amb endi mułum. Amb ei ek dinga nipi wii yi mił tum. “Amb ei ok nim mengpi nim am ngurum amb ei eim ka piyangli.”

<sup>28</sup> Jiisas ek nipi yi nim, “Ei minj mon, ba wumb Gos kin ek piik ekii sinmin wumb ei kapli ka piyangli.”

*Wu Kombur Jep Oł Kenmin Nik Wii Tunjung*

*(Masyu 12:38-42)*

<sup>29</sup> Wumb pei ok kułou tangin, Jiisas ek yi nim, “Akip kunum ele, wu amb pei wumb kis mołmun. En enim kii sik ek nik, jep oł minj kenmin ninmin. Ba na jep oł endi andan tunerbii. Ei Jona nge jep oł mendpil ei andan tumbii.

<sup>30</sup> Gos kumb ok Jona Ninipe konu ele pui nipi kindrim, ba Jona Gos ek nirim mił ekii sinerang kin, Gos jep oł endi erpi andan tang, omu owundu eim kirim ele tuk pupu kunum tekliki pirim. Ei Ninipe konu ele mołmun wumb keningii nipi enerim mił yi ku wu kingam mołum. Ei eim Gos oł ei ermba ei akip wumb mołmun kunum ele keningii nipi ermba.

<sup>31</sup> Ekii se Gos eim wumb, mok tumba kunum ei, wumb tep er mułum amb kuin konu mei orundung mułum amb ei tonu opu, wumb oł kis enjing ei ni peni ele kindpi ermba. Nimbil erang amb kuin mei wer orung mendpil mułum. Pe eim opu King Solomon eim noman ka piim ei piimba nge om. Ba pe wu endi Solomon to mani kindim wu endi ya ele mołum; ba en enim eim ek piinenjing mon.

<sup>32</sup> Ekii se Gos eim, wumb pei mok tumba kunum Ninipe konu ele mołmun wumb kin, wumb akip kunum ei wumb ouni orung tonu ongii. Ok oł kis ombu nik tor kindngii. Nimbil erang Ninipe konu ele wumb Jona nirim ek ei piik, noman ak tok. Ba pe ya mołum wu ei Jona ek to mani kindim, ba enim noman ak tunanmin.

*Ngenj Ele Tilang*

*(Masyu 5:15, 6:22-23)*

<sup>33</sup> Wumb dup alam kałilmin ei sik ngii nirik mandring, peł ele kindngii ele mandring kindik pendngii ei mon! Wumb dup kalk tonu peł ele pendilmin, wumb ngii ele nirik ongii ei, dup tilang ei kanik ongii.

<sup>34</sup> Nim ningil, ei ninim ngenj ele nge tilang. Pe ninim ningil ka piimba ei ninim ngenj tilang ka ermba. Pe nim ningil kis mułum kin, nim ngenj pei emii ermba.

<sup>35</sup> Ei piik en enim, kan kun er mułngii. Mon pim kin tilang noman tuk salim ei nga emii ermba.

<sup>36</sup> Pe ninim noman tilang pei pim kin, noman ele emii endi pinermba mon. Ninim noman pei tilang ermba. Ei dup alam tilang

enim mił yi ninim noman ele tilang erpi pimba,” pa nim.

*Ek Mon Wu Ni Kulmal Kałilmin Wumb Oł Kis Enjing*

*(Masyu 23:1-36, Mak 12:38-40)*

<sup>37</sup> Jiisas ek ei nipi poru neng kin, lo ek piilim wu endi opu, “Jiisas, nam ngii konu wang kuni numbuł,” pa nim. Yi neng kin, Jiisas pupu peł ele mułum.

<sup>38</sup> Lo ek piilim wu ei mołpu kenim ni, Jiisas noł was enarpi, kuni ok num. Nang kanpi wu ei, eim noman embin to piim.

<sup>39</sup> Ba Owundu yi nim, “Enim lo ek piilmin wumb enim kuni nołmun ming torung was er ka elmin wumb tukrung penj mołum. Yi mił enim noman tuk ele oł kis ni, waning epi erngii nge piki top pałim.

<sup>40</sup> Enim wumb noman pinałim. Gos enim nge ngenj torung erim, ba eim enim ngenj tukrung enerim min?

<sup>41</sup> Ba enim noman tuk pałim oł ka epi yi erngii nge wumb kaimb er mołmun wumb ei paki tungii. Enim yi erangin kin, enim noman tuk ka seng kin, enim wumb paki tungii,” pa nim.

<sup>42</sup> “Ba enim lo ek piik kin wumb, piik kun er mułngii. Enim keming ni tem ni epi mok tok engki erik, epi orung endeim sik Gos ngolmun. Ba enim wumb noman ngok elmin, oł ei si kindik, andlam kun si kindik, Gos kin noman ngunałmin. Enim oł ei erik, nga oł endi si kindnałmin mon ku.

<sup>43</sup> “Enim lo ek piik elmin wumb, piik kun er mułngii. Enim yi mił piilmin, sin men ngii ele kumb se mułamin kin, wumb keningii nik elmin. Pe kunum endi, wumb kułou tołmun kunum ei, sin onmun nik angil sik, yi erangin wumb eipi, ei sin keningii nik. Enim noman yi piilmin wumb. Yi erngii ei kan kun erik mułngii.

<sup>44</sup> Enim mołmun ei yi mił, wumb tukpu tołmun, ba jep oł er pendnałmin, mei mandring koi er pałim ei kan kun enarik tonu peł ele andlam andilmin, ba mandring mei konu ele ka sinałim mił enim yi mołmun. Ba wumb kan kun enarik kin, nga wumb ok emin mołmun mił yi ku molk kapli enanmin.”

<sup>45</sup> Wu endi lo ek piik nik elmin wu ei nge endi ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek mon wu! Nim ek yi nikin, sin kin ek embilin ku,” pa nim.

<sup>46</sup> Pe Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Enim lo ek piilmin wu, enim kan kun er mułngii. Enim oł embin tui er wumb ngolmun. Ngangen kin, wumb kongun dinga elmin; ba en enim angil endi tuk kindik, wumb ei wurii wii paki tunałmin mon!

<sup>47-48</sup> Enim kan kun erik mułngii! Ok enim kupenjing noł Gos oł ekii se ermba oł ei

piik nilmin wu ombu to kundnjung. To konduk kin, tukpu ele en enim epi kuk moke ngok pendnjing. Yi enjing ei, en enim kupenjing nol enjing ol ei en enim noman ele kapli en enim ni piik enjing. Keimi, nimbil erang enim kupenjing nol Gos ek ka ni tor kindilmin wumb to kundnjung? Nga enim tukpu sik epi kuk moke ngok enjing. Ol ei ngenj torung ol keimi mil pim, ba noman tukrung ol keimi enenjing, mon!

<sup>49</sup> Yi erangin kin, Gos eim noman ka piim ek ei ok eim nim, "Pe na Gos ol ekii se ermbii ol ei, piip nimba wu kin, Gos ek ka ei si endngii wumb kindamb ongii. Ei wumb kombur konu eipi eipi pangin, embii monduk to kundngii.

<sup>50</sup> Pe kunum ele, wumb ei ok Gos ol ekii se ermba ei piik ni tor kindilmin, wumb to kunduk. Akip kunum ele en enim ol embin tui singii. Ei ok wumb ombu to konduk mil ni, pe kunum ele erik mil singii.

<sup>51</sup> Am kumb ok, wu Eipel kultum. Nga mering wu Sekaraiya kultum. Ei Gos ngii kulmal kalilmin konu kin men ngii konu tuk ele kultum. Ei ngenj kumbii singii nim ei, pe molmun wumb ei keimi. Na enim kanip nind, enim wumb tilap ei pe ngenj kumbii singii.

<sup>52</sup> "Enim ek ka piik sinjing, ba wumb kombur tuk puk ek ka simin ni enjing, ba en enim singii andiam ei, enim ondu ngunjung ei, enim kapli konu ele tuk punerngii mon!"

<sup>53</sup> Jiisas ngii ele si kindpi anda pupu pum. Pe lo ek polmun wumb kin, lo ek piik nilmin wumb en enim ek nik, eim ngunjung. Ngok kin, eim gupu ele ek kanim kanim kopur kii sipin, yi nimin nik piik enjing.

<sup>54</sup> Eim ek endi nipi ngumba min, nik kui er mulnjung. Eim Jiisas ek endi nipi nim kin, ek nipin eim kos er ngumun ni piinjing.

## 12

*Ol Kend Ol Ei Kan Kun Er Kindngii  
(Masyu 10:26-27)*

<sup>1</sup> Wumb pule mam pei ok kulou tunjung, ba konu wumb pei piki topu pim, wumb endi kombur kembngii pim. Kunum ei Jiisas eim ek ok, nipi eim er se endim wumb ngum. "Enim kan kun er mulngii. Lo ek piik nilmin wumb ei ek kend tok nilmin ei, yiis bres tuk kindilmin mil." Jiisas ek ei pule yi mil nirim, "Lo ek piik nilmin wumb ek kend tok, ek ei wumb eipi ngangin piik kin en enim er kis mondukmun.

<sup>2</sup> Pe epi pei koi er sahim ei ekii se nga peni ele omba," pa nim. Epi pei kum topu palim ei, ekii se nga peni ele wang wumb keningii.

<sup>3</sup> Yi palim ei, enim ek koi erik emii peng ninjing kin, ei nga kupiiring eni topu

tilang enim mil ek ei tilang erpi, peni ele wang kin, wumb piingii. Enim ek aninga ngii nirikring ninjing ek ei, nga tonu ngii tondrung ele angk nik tor kindilmin mil pimba," pa nim.

<sup>4</sup> "Enim na wumb pul, na enim kanip yi nind. Wumb enim ngenj ei to kundngii ei mund mong tunerngii! Mon!" pa nim. "Pe nga ekii se wumb ei ol endi nga kapli enerngii mon!

<sup>5</sup> Ba na enim mund mong tungii wu, endeim na enim andan tumbii," pa nim. Enim wu ei kin mund mong tungii; wu ei wumb to kondulum. Nga ekii se, eim wumb sipi dup konu kis ele kindmba ku. Na enim kanip nind, enim eim kin mund mong tok mulngii.

<sup>6</sup> "Enim piinmin! Kei Winu angil orung ei, ku kundii tal ngok silmin ei, enim piinmin. Ba Gos kei ei pei kanpi piinim. Nga endeim Gos ourun tunanim mon!

<sup>7</sup> Na ek keimi nind. Gos enim peng enjin tukrung, ei pei gerpi kanpi poru nanim. Enim mund mong tunerngii! Enim kei Winu kembis mil ei, to mani kindinmin. Yi mil ku Gos enim kin pei tep er kanpi molum."

<sup>8</sup> "Na enim kanip nind, wumb endi na embe ele ek nipi wumb kumb ele kanpi nimba wumb ei, eim na kin nimba ei wu kingam yi ku nimba. Ei eim Gos enjel kumb ele wu ei embe ambil tonu kindmbii.

<sup>9</sup> Pe wumb endi na kin, wumb ningil ele bul ngopu nim kin, na eim Gos enjel ningil ele eim bul ngumbii ku.

<sup>10</sup> "Wumb nii endi wu kingam kin, ek ambilpi ek kis nimba wu ei, Gos eim ol kis kil ngumba. Ba wumb endi eim yi nipi Gui Ka dinga kongun owundu erim, ei embe ambil mani kindpi, yi nimba wumb ei Gos kapli ek kis yi mil nimba wu, ei kil ngo si kindnermba mon!

<sup>11</sup> "Pe wumb enim sik sipik men ngii ele wu owundu mulngii ningil ele ni, wumb num mulngii konu ningil ele sipngii ei, enim mund mong enerngii mon! "Pe sin nipe ek ei nimin? Nik, yi ni piinerei mon!

<sup>12</sup> Wumb enim kin ek ningii kunum ei mendpil, Gos Gui Ka, enim ningii ek ei, enim ek andan tumba. Nipi ngang kin, enim ningil ek ei mil ningii."

*Ku Ni Epi Ambil Notum Wu Wulu Pum Ek Ekin*

<sup>13</sup> Wumb pei mulnjung konu tuk ele, wu endi opu Jiisas kanpi, ek nipi ngum, "Ek mon wu! Nim ek nikin na angnan ngunjii. Ngan kin, eim sil erinjipil epi ei pei mok to simbil," pa nim.

<sup>14</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kind ngopu yi nim, "Nimbil erang wumb nii na ek kos mil piimbii nik to tonu kindnjing min, nga

elip erinjngil koł epi elip kin mok top kapil kapil erpi elip ngumbii min ei kapli enanim mon!”

<sup>15</sup> Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi wumb ngopu yi nim, “Enim kan kun er mułngii. Wumb epi pei simba ei nik, kan bun bun kulerngii mon! Pe epi pei simba wumb ei, eim kułmba kunum ei, epi ombu eim paki tunerngii mon!”

<sup>16</sup> Pe eim ek ekin endi topu wumb ngopu ek dinga nim, “Wu num endi epi ni ku pei saħim wu ei, eim kuni telim ei, poł pei topu mołum.

<sup>17</sup> Pe wu num ei eim noman ele piipi, ‘Na nimbil oł endi ermbii?’ ni piim. ‘Na kuni tuk kindmbii ei ngii pei sinalim,’ ni piim.

<sup>18</sup> Eim yi nim, ‘Nam ermbii mił nenj?’ ni piim. ‘Na yi ermbii, kuni ngii kembis kembis ombu to kis erpi, kuni ngii owundu konj tekmbii,’ nim. ‘Takip kin, kuni tem ni kuni kanim kanim sip nam ngii ele tuk kindmbii. Nam kuni pei saħim, kung pei nop mułmbii,’ nipi kin, kor mułum.

<sup>19</sup> Mołpu kin, eim ei ek nipi yi nim, ‘Nim kung ngii pei kor molkun, kuni ni epi saħim. Nokun kin, ka ka piikun mulnjii,’ pa nirim.

<sup>20</sup> Ba Gos ek nipi wu ei ngum, ‘Nim wu kom noman ka pinerang nikin mołum. Nim epin mendpil nim kulnjii. Kułan kin, epi pei ka er sin, ei wumb nii simba?’

<sup>21</sup> Ei yi mił, wumb en enim epi pei kułou mondułmun wumb ei, Gos kumb ele ok epi sinerii mił mołmun,” pa nim.

*Gos Kin Noman Pii Gii Ninim  
(Masyu 6:25-34)*

<sup>22</sup> Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nim, “Na enim kanip nind, ‘Enim noman konj ele noman to minj kulerngii mon!’ Enim yi ningii, ‘Sinim kuni nipe kuni numun? Nga enim ngenj ele piik kin, alap ni epi nipe endi kindmin,’ yi ni piinerngii mon!

<sup>23</sup> Noman konj sikin konj mulnjii ei, kuni minj ni piinerngii; nga ngenj ele alap minj ni piinerngii!

<sup>24</sup> Enim kei Goi ni kei kanim kanim ei piingii. Enim kei piin min? Kei ei kuni tilałmin, nga kuni kełngii ngii sinalim; nga kuni tu wuk kułou tunałmin; ba Gos eim kei kuni ngołum. Enim wu amb ei kei to mani kindinmin ei, enim wumb owundu mołmun.

<sup>25</sup> Pe enim mołmun konu tuk ele wu endi noman dinga pimba. Ei eim nga nipi, pupu eim noman konj ei kung ngii kopur nga sipi, mułmbii ni pimba, ei kapli enanim; ba Gos mendpil ei kapli ermba.

<sup>26</sup> Pe enim epi kembis endi erngii ei kapli enerim kin, Gos mendpil kapli ermba. Nimbil erang enim epi kanim kanim pei noman to piinmin?

<sup>27</sup> Enim epi kuk ka wii ei piin min? Ei kongun endi enałmin mon. Ei wii tonu onum. Pe enim alap enałmin; ba na enim kanip nind, kumb ok King Solomon, eim alap ka wii kindim. Ba ei ya epi kuk ka wii ei mił alap endi kindnerim mon!” pa nim.

<sup>28</sup> “Pe kuni taħimın konu epi ka wii tonu opu mołum ei, pe mołum; ba topuł tok tor kindik dup kełngii. Pe epi wii ei nge Gos kan wiik tołum. Ei enim kan kun erngii. Gos enim tep ermba ku; ba enim wu amb pii gii dinga pinałim.

<sup>29</sup> Yi piik, enim noman embin to piinerngii. Sin nipe kuni kin noł numun, epi nipe epi simin nik yi piinerngii mon!

<sup>30</sup> Mei konu orung orung torung mołmun wumb ei, epi pei er simin mił nenj ni piik mołmun; ba enim Ernjing ei epi ei nge singii ni piinim.

<sup>31</sup> Enim Gos enim tep er mołum oł ei, kan kun er mułngii. Pe Gos eim enim epi ombu kapli ngumba ku.”

*Ei Epin Konu Epi Pei Salim  
(Masyu 6:19-21)*

<sup>32</sup> “Enim wumb tilap kembis kung siip-siip mił ombu, enim mund mong tunerngii. Enim Ernjing Gos ka piipi, eim tep er mołum konu ei, ‘Enim ngumbii mułngii,’ pa nirim, ek ei palim.

<sup>33</sup> En enim epi pei wumb ngangin kin, wumb top tok singii ku ei, wumb wii mułngii wumb ei, paki tok ngungii. Ngangin kin, enim ku nin epi ombu am punermba. Pe ninim kon endi sinjii kon, ei sikirpi kilip topu numun tunermba; ba kon dinga wii seng kindnjii. Pe enim epi ka wii kanim kanim, epin konu kułou tungii ei am punermba. Konu ele waning wumb tuk ok waning sinerngii; nga ka pila min, epi kis endi tuk ok epi ombu, nok erik kis mundnerngii mon! Pe enim epi ka wii, ei epin konu kułou tungii, ei am punermba. Epin konu ele waning wumb tuk onerngii; nga ka pila min, nga epi kis endi tuk onerngii mon.

<sup>34</sup> Enim nge epi ka konu ele saħim konu ele, kunum kunum enim noman tuk konu ele saħim ku.”

*Kongun Wu Ek Er Kun Er Mułngii Ek*

<sup>35</sup> “Enim kan talk, dup alam si kalk, konduk kindik, nipe epi endi erik, en enim er kun erik mułngii.

<sup>36</sup> Jiisas ek nipi yi nim, “Enim mułngii ei, wu owundu endi omba. Nik kin, wumb en enim or pinarik, er mołmun mił mułngii. Ei yi mił, wu ei eim kuni owundu nok erngii ei, orung omba ei si kindpi kin, opu ngii ondu to teki teki nimba, ei sikir ok aki tungii.

<sup>37</sup> Wu owundu ei opu kanilim ni, eim nge kongun wumb or pinałmin ei, wumb ka

piingii. Na enim kanip nind, wu owundu eim alap sipi osii er tałpi, kan tałpi, eim nga kuni er kun er sepi yi nimba. 'Na nge kongun wumb ok peł ełe molk, kuni owundu nungii nge ngumbii,' pa nim.

<sup>38</sup> Pe wu owundu ei epin tuk mii memb omba min, kei kultu kumna tumba kunum ei omba min, eim opu kenmba ni, eim kongun wumb or pinarik omba nik, kui mułngii wumb ei ka piingii," pa nim.

<sup>39</sup> "Enim oł ei piinmin! Wu endi eim ngii konu waning wumb ongii ni piipi kin, eim ngii konu tep ka wii er mołum ei, tuk punałmin mon!

<sup>40</sup> Enim yi ku er kun erik mułngii. Wu kingam eim omba kunum ei, enim piik kunum ełe, omba ni piinerngii."

*Kongun Wu Ka Min Kongun Wu Kis Nge Ek Ekin*

(Masyu 24:45-51)

<sup>41</sup> Pe Piisa ek ekin yi nim, "Owundu, nim sin kin ek ekin pei ni ngon min, sin wumb eipi kin ek ouni nin min?"

<sup>42</sup> Pe Owundu yi nim, "Pe tep enim ei nii tep mołum? Mołpu kin, eim noman ka palim. Peng kin, eim kongun tep ka mołum. Mołpu kin, owundu eim wu endi to mundang mołpu, kongun wumb tep er nim min? Nipi kin, wumb kuni kunum simba kunum ei ngopu erangii nim min?"

<sup>43</sup> Ekii se wu owundu ei orung opu, eim kongun wu ei ok ek nim mił, ei piipi kin, kongun er mołum wu ei eim ka piimba.

<sup>44</sup> Na ek keimi nip enim ngond, wu owundu eim, 'Epi pei tep er mulii!' nimba. Neng kin, tep er mułmba.

<sup>45</sup> Ba kongun wu ei eim noman yi piim, 'Na wu owundu ei sikir orung onermba,' ni piipi, kongun wumb ei wu amb ni kepui topu kin, eim pupu kuni nopo, noł nopo, wulu pang er andpi mułum.

<sup>46</sup> Pe eim yi er mułum ei, eim wu owundu ei kunum nenj omba nipi kin, kui er mulerim. Pe kunum endi eim pii poł tunarpi mułum. Pe wu owundu opu, eim kongun wu ei kepui topu, wu sipipi wumb wii molk kongun pii poł tunarik mułnjung konu ełe mundum. (Konu ełe wumb pii giu ninenjing wumb).

<sup>47</sup> Kongun wu ei eim wu owundu elim oł ei piilim; ba eim wu owundu noman ełe kongun kun enarpi mułum. Wu ei wu owundu opu, ek ngopu kin, kepui dinga wii tumba.

<sup>48</sup> Pe kongun wu ei, eim wu owundu kongun elim oł ei piinarpi kin, oł eipi er mułum kin, wu owundu ei opu, ek ngopu kin kepui aninga er tumba palim. Wumb endi epi pei ngang sim pim kin, wumb ei epi yi ku erpi kin nga pei ngo orung kindmba. Nga wumb endi ek ka min,

kongun ka ni, epi pei kanim kanim ngum ei, wumb kin kongun oł yi mił ku erpi ngo orung kindmba.

*Jiisas Eim Wumb Tilap Mok Tumba Wu (Masyu 10:34-36)*

<sup>49</sup> "Na op dup owundu kindamb, mei ełe opu dup numba. Nam noman dinga ni piip, nam dup ei sikir numba.

<sup>50</sup> Na noł endeim pimbi ei yi mił, na kin oł embin tui owundu endi tonu onum. Onum oł ei na kin sikirpi poru nimba. Nip moł; ba sikirpi poru ninerang kin, nanim noman embin enim.

<sup>51</sup> Pe enim piinmin! Na op enim opu erik erngii oł ei (opu ond wu mił op) mon nimbii onj min? Mon. Na enim kanip nind, "Na op wumb tilap ende en enim opu erngii, nge onj.

<sup>52</sup> Akip ni, nga ekii se, wu amb kangil kombur ngii ende mułngii wumb ei, ok eipi eipi puk, tilap tał er mułngii. Pe tilap endi, opu orung erpi tilap tał ngumba. Ngang kin, nga tilap tał opu orung er eim kin ngungul.

<sup>53</sup> Yi er puk kin, kangi ei arim kin opu ermaba ku. Nga arim kingam kin opu ermaba ku. Nga amb mam eim ambilam kin opu ermaba; nga ambilam eim mam kin opu ermaba ku. Pe amb mam eim kingam ambim ei kin opu orung erang; nga kingam ambim ei kingam mam kin opu orung erang kin yi erngii."

*Epi Nipe Tonu Omba Ei Piilmin Oł Ei (Masyu 16:2-3)*

<sup>54</sup> Pe eim ek dinga nipi wumb ngopu nim, "Enim konu eni tonu opu, mani pupu, enim konu ei kon kupu endi tonu onum ei kaninmin. Kanik kin, enim yi ninmin, 'A konu kumb tumba.' Enim yi nilmin oł ei keimi, konu kumb tołum.

<sup>55</sup> Pe enim mułangin kin, konu pop owundu endi mer ełe tołum kunum ei, enim yi nilmin, 'A konu eni owundu pimba,' pa nilmin. Yi nilmin, oł ei keimi tonu ołum.

<sup>56</sup> Enim ek kend wumb! Enim kupu kin mei ełe oł ermaba ei kan poru nilmin. Ba nimbil erang, enim Gos oł kombur pe tonu onum, nga tonu omba ei, kan kun enanmin?

*Pe Nim Giyeng Ni Molkun Wumb Nim Kin Kos Ningii Ei Er Kun Enjii. (Masyu 5:25-26)*

<sup>57</sup> Nimbil erang enim oł ei ek nik kun kind piinarik, oł kun nilmin?

<sup>58</sup> Kunum endi nim wu endi nim kin kos er ngumba wu ei kin, tep to punjii. Ei andlam ełe pukul, wu ei kin ek ni ka enjii. Mon pim kin, wu ei nim sipi, kos piilim wu endi angil ełe ngang kin, kos piilim wu ei nim sipi opu ond wumb angil ełe

ngang, opu ond wumb nim sipik, kan ngii ele kindngii.

<sup>59</sup> Na enim kanip nind, nim kan ngii ele sikir tor onenjii mon! Ok ninim kom se piikin, ku epi owundu endi min, ku kembis pei ei ngo orung kind poru ninjii," pa nim.

### 13

*Wumb Endi Gos Kin Noman Ak Tunermba Ei Eim Am Ba*

<sup>1</sup> Kunum ele, wumb kombur molangin kin, enim nik Jiisas ngunjung. Galilii wumb kombur molangin kin, Pailos eim kulma kelnjing wumb ei, topu miyem sipi nga kulma kelnjing, kung miyem ei sip endi kindim.

<sup>2</sup> Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, "Galilii wumb ei er molk, Galilii wumb kombur to mani kindinmin, ni piik ninmin min? Pe Galilii wumb tilap ei ol kis elmin, wumb ni piik ninmin min? Ele nge kapli wumb ei ol embin tui sinjing min?"

<sup>3</sup> Na enim kanip nind. Ei mon! Ba enim yi ku, noman ak tunenjing kin, enim pei yi mi ku kolk am puk poru ningii.

<sup>4</sup> Kumb ok kunum Sailom ngii olt endi eskil topu mani pupu wumb engki nga kapli kapli pei to kundum. Wumb ei ol kis erik ol ei, wumb eipi Jerusalem konu molmun wumb ol kis ei to mani kindim ni piik ninmin min?

<sup>5</sup> Ei mon ku! Na enim kanip nind, 'Enim noman to ak tunenjing kin, enim yi mi ku kolk am puk poru ningii,' pa nind.

*Ond Pik Mong Tunanim Ei Nge Ek Ekin*

<sup>6</sup> Pe eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, "Wu endi eim ond pik tuk kuni wain pin talim. Ba ekii se opu, ond pik ei mong tonum min? Op, mong tang numbii ni piipi opu kin, kenim ni mon pim.

<sup>7</sup> Mon peng kin, ek nipi eim kongun wu ngum, "Nim piin! Kung ngii tekliki molup op kin, ond pik mong numbii ni onj, ba mong tunerim. Pa'im, ei nim kolmung to kindii! Nimbil erang ond ei mei nol wii nonum?" pa nim.

<sup>8</sup> Kuni mong nge kongun elim wu ei ek nipi orung kindpi yi nim. "Wu owundu! Nim kapli nen, kung ngii endeim minj nga mulmba min? Mulang kin, na mer ond pul ele mei akip kung kou enj tu wup, kindip kin, yi ermbii," pa nim.

<sup>9</sup> "Yi erpi pindamb kin, nga kung ngii endi ele kapli mong tumba. Yi eramb kin, mong tunerim kin, nga kolmung tui nen kin, to si kindmbii," pa nim.

*Kor Owundu Kunum Jiisas Amb Endi Er Ka Erim*

<sup>10</sup> Kor kunum endi Jiisas Gos ek ka nipi wumb ngum. Ei men ngii endi ele molpu ek nipi ngum.

<sup>11</sup> Kunum ele amb endi mulum, amb ei gui kis endi mulum. Gui kis ei, amb ei ening ngang kin, kung ngii engki nga kapli kapli pei o pum. Gui kis ei erang kin, amb ei ening kan sipi pim ei eim bul engin tang kin, kun ba pinerim mon.

<sup>12</sup> Pe Jiisas amb ei kanpi yi nim, "Nim ya wa!" Amb ni wang kin, Jiisas ek yi nim, "Na nim ening ei er ka er poru nind," pa nim.

<sup>13</sup> Amb ei wang kin, Jiisas angil sipi, amb ei embilim. Embilang kin, amb ni sikir kun engim. Angpi kin, Gos embe ambil tonu kindim.

<sup>14</sup> Ba men ngii ele tep molulum wu ei, Jiisas amb ei kor kunum er ka erim ei, mon nipi, Jiisas kin popul sim. Sipi kin, ek dinga nipi wumb pei ngopu yi nim, "Kongun ermin kunum ei kongun minj ermin. Kunum angil orung nga endeim ele kongun ermin. Enim ei ngenj er ka ermaba ni pingii wumb ei, kongun kunum wangin kin, er ka ermaba. Enim ele nge piik kin, kor kunum wumb yi nge, ya ele tu wunerei!" pa nim.

<sup>15</sup> Pe Owundu ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb kanik ek kend nik pendik, nga puk ol eipi eipi elmin wu, kor kunum enim kung kou ni, kung dongkii ni konu kuni ngo pendilmin konu ei kan posik sipik, nol ngok, nga tu wuk, yi elmin ol ei piinarkin nin min?"

<sup>16</sup> Ba amb ei, Eiparam nge tilap ambilam, Seisen ambil gii nipi mulang kin, kung ngii engki nga kapli kapli pei opu pum. Ei akip kor kunum ei na eim kan mi pe mulum ei, pilngan to kindind," pa nim.

<sup>17</sup> Eim ek yi neng kin, opu orung enjing wumb ei singambil sinjing. Pe wumb pei eim erim ol ka ei kanik ka wii piinjing.

*Ek Ekin Kombur Jiisas Wumb Ngum (Masyu 13:31-32, Mak 4:30-32)*

<sup>18</sup> Jiisas ek ekin nga topu yi nipi ngum, "Na nipe epi endi su sip kin, nga Gos wumb tep enim ei tonu ok pei molmun ei nip ngumbii?"

<sup>19</sup> Ei yi mi, kuni emb kembis wii endi sinim embe 'maser,' pa ninmin. Wu endi kuni emb maser ei sipi kin eim kuni talim konu ele talpi pendim. Pe kuni maser ei ekii se ond mi tonu om. Ond ei engim konu kei ok molulumun."

<sup>20</sup> Ek ekin nipi nga nim, "Na Gos wumb konu orung orung wumb pei tep er molum ol ei, na epi nipe endi mi su sep nimbii?"

<sup>21</sup> Ei yiis bres tuk kindilmin mi, amb endi bres plawa ming owundu endi sipipi, yiis kin endi kindim ei, ekii se bres plawa ei



oupu tonu om. Ei yis ninmin epi ei konu orung orung pang kin, yi elim.

*Ngii Ondu Kembis  
(Masyu 7:13-14,21-23)*

<sup>22</sup> Jiisas eim pupu, konu owundu ni konu kembis kombur sim konu tor pum. Pup andpi kin, Gos ek emb topu, wumb ngopu yi erim. Erpi kin, eim Jerusalem konu ele ba nge pum.

<sup>23-24</sup> Pang kin, wu endi opu yi nim, "Owundu, Gos wumb endeim, endeim ni sipi orung simba min?" Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, "Enim embil dinga kindik, kongun dinga erik, ngii ondu kembis wii ele tuk pungii. Ei yi mił enim kan kun er mulngii nge Gos erim. Na ek nip enim ngond, ei nimbil erang wumb pei ngii ondu kembis wii nirik bin nik erngii; ba kapli enermba mon!

<sup>25</sup> Ekii se ngii arim ei opu kin, ngii ondu ngumba. Ngang kin, enim ok andaring ok, molk yi ningii. 'Owundu, ngii ondu aki to!' yi ningii. Pe eim ek yi nipi ngumba, 'Enim jili wumb, na piinand.'

<sup>26</sup> Nga enim yi ningii, 'Sin nim kin ende molpun, kuni nopun, nol nopun, nim andlam ele andpin, ek emb topun, sin konu owundu ngolan,' pa ningii.

<sup>27</sup> Ba eim ek yi nipi enim ngumba, 'Enim jili wumb, na enim piinand. Enim ol kis elmin wumb, na mol konu kunerei!'

<sup>28</sup> Ba enim molk ke ningii ni, Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ni, Gos ek ka ni tor kindilim wumb pei Gos konu sinim tep enim konu ele, tuk mulngii ei keningii. Ba en enim mon, si kindik torung mulngii. Molk kin, en enim gupu mong kongk kin ke nik mulngii.

<sup>29</sup> Pe wumb konu eni tonu onum konu wumb ni, eni mani punum konu wumb ei ni, ei orung wumb ni, mer mani orung wumb ni, wumb ei tonu ok, Gos sinim kin tep er molum konu peł ele, kuni owundu nok er mulngii.

<sup>30</sup> Keimi! Pe wumb kombur en enim ekii se omun ni erngii wumb ei, nga ok kumb se pungii. Wumb kombur pe o kumb se bin ni erngii wumb ei, am ekii se mendpił ongii.

*Jiisas Jerusalem Konu Ele Kanpi Kin Ke Nim.  
(Masyu 23:37-39)*

<sup>31</sup> Kunum ele mendpił lo ek piik nilmin wumb kombur ok, ek yi ninjing, "Nim konu ele si kindkin, konu eipi endi ele pui! King Eros nim tumba enim," pa ninjing.

<sup>32</sup> Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim eim kanik ek ningii, 'Piimin! Akip min, topuł endi, gui kis ei na to tor kindip, ening pimba wumb ei, er ka erip, ermbii. Toi na kongun poru nimba.

<sup>33</sup> Ei yi mił, pe min, topuł min, tał kunum na andpi kongun ermbii. Ei nimbil erang

wumb, wu endi Gos ol ekii se ermba ol, ei piik nilmin wu, endi to kundngii ei, Jerusalem konu tu wuk minj, to kundngii.

<sup>34</sup> "O Jerusalem konu ele wumb! Jerusalem konu ele wumb! Enim wumb Gos nge ek keimi nik ol ekii se ermba ol ei piik nik elmin wumb, ei enim to kundmun. Gos kindilim wumb ei ku tok yi elmin. Kunum kunum na enim kei kultu mam wał ombu sipi eim kong mandring kindilim mił, na enim yi ermbii; ba en enim mon nilmin.

<sup>35</sup> Piinmin! Gos enim konu owundu si kindpi, enim to anda kindim poru nim. Na enim kanip nind, ekii se na enim kinarik, ek yi ningii, 'Wu endi Gos owundu nge embe ele om wu ei, eim embe ambil tonu kindamin,' ningii ei, enim na kinerngii mon."

## 14

*Jiisas Wu Ngenj Owum Wu Endi Er Ka Erim*

<sup>1</sup> Kor kunum endi, Jiisas pupu lo ek ekii sik elmin wumb nge wu num endi ngii konu kuni num ni, Jiisas eim ermba ol ei kanik kui erik mulnjung.

<sup>2</sup> Wu endi simb ni angil ngenj ombu pei opu mułum wu ni, Jiisas mułum konu ele mandi opu mułum.

<sup>3</sup> Jiisas wu ei kanpi kin, ek nipi, wu lo ek piilmin wu kin lo ek ekii sik elmin wumb kin wu ombu kii sim, "Sinim lo ek kapli ninim ni, kor kunum wu ei endi ening pimba er ka ermin min mon?"

<sup>4</sup> Ba en enim ek tinarik mulnjung. Mułangin kin, Jiisas wu ni sipi, er ka er kindang pum.

<sup>5</sup> Pe ek nipi yi nim, "Enim molmun konu ele wu nii endi eim kingam endeim mułmba min; wu endi eim kung kou ni endi pupu kin nol tukpu ele mani pupu pimba ei, kor kunum kapli sikir sipi kin, tonu simba min mon?"

<sup>6</sup> Pe wumb en enim eim nim ek ei ni orung kindnenjing.

*Wumb En Enim Nge Embe Ei Ambil Mani Kindngii*

<sup>7</sup> Jiisas molpu kenim ni, wumb kuni owundu ngungii onjung. Wumb ei pe kumb se ele konu ka wii mulmun ni piinjing, yi kanpi Jiisas eim ek ekin endi nipi, yi nim.

<sup>8</sup> "Wu nii eim amb simba pendpi nim kunum ele; 'Oi!' nimba. Ei nim pukun peł kumb ele mulenjii. Mułang kin, wu owundu endi wii tangin kin, opu peł kumb ele mułang, nim enjii mił nenj?"

<sup>9</sup> Nim 'Oi!' nin wu ni, opu yi nim, 'Nim peł kumb ele sim peł ei, ya wu ei ngui!' nimba. Yi neng kin, nim singambil owundu peng

kin, pukun buł morung peł ele mulnjii," pa yi nim.

<sup>10</sup> "Ba wu endi nim wii topu, kuni num-buł oi nikin, nim pukun, buł morung peł ele mulnjii. Wu endi wii topu opu nim kanpi yi nimba, 'A— na wu pul, nim ya peł tonu ele mulii!' nimba. Yi neng kin, nim embe tonu pang kin, wumb pei ningił ele kuni ende nunjii," pa nim.

<sup>11</sup> "Ei yi mił, wu endi eim embe ambil tonu kindmba wu ei, wu eipi endi wu ei nga to mani kindmba ku; ba wu endi eim embe to mani kindmba wu ei, wu eipi endi eim embe ambil tonu kindmba."

<sup>12</sup> Pe wu ei kanpi kuni owundu ngumbii oi nirim wu ei, ek yi nim, "Nim kuni owundu endi en kin, angnim noł ni, wu pul ni, ninim tiłap ende wumb min, konu ende wumb ku pei simba wumb ei min, pei kan ninenjii! Yi en kin, ekii se wumb ei nim wii tangin kin, nim pan kuni nunjii kuni ei, nga ngo orung kindngii!" pa nim.

<sup>13</sup> "Mon! Pe nim kuni owundu endi en kin, pukun wumb epi sinerang kaimb wii mołmun wumb ni, wumb ningił kis mułum wumb ni, wumb simb angil kis mułum wumb ni, wumb ening peng pimba wumb ei nge ninjii!" pa yi nim.

<sup>14</sup> "Pe wumb ombu nge nim kuni owundu ngunjii wumb ei, nga ngo orung kindnerngii! Nimbił erang ei ninim ekii se Gos epi ei ngo orung kindmba kunum ei, wumb kun ka molk wumb ei, nga angk, tonu konj ongił kunum ei, Gos nim epi ka ngumba."

*Kuni Owundu Nonmun Ei Nge Ek Ekin  
(Masyu 22:1-10)*

<sup>15</sup> Pe tuk ele wu endi en enim kuni endi no mulnjung wu ei mołpu, piim ni, Jiisas ek nim ek ei piipi, ek yi mił ngum, "Wu endi Gos sinim tep er kanpi mołum konu ele, wu endi kuni konu ele nupu mułmba wu ei, ka piyanghi!" nim.

<sup>16</sup> Jiisas wu ei ek nipi ngum, "Wu endi eim kuni owundu endi er sepi kin, wumb pei tung kindim wumb ei, kuni owundu ele ngungii ongił.

<sup>17</sup> Pe kuni nungii kunum ei, eim kuni er kun er sepi kin, eim kongun wumb kindang, puk ok, eim kan nirim wumb ei wangin kin, 'Kuni er kun er sep moł,' nirim. Neng kin, eim kongun wumb puk, 'Kuni er kun er sim, enim wei!' pa nik.

<sup>18</sup> Ba eim ek kanpi nirim wumb ei, pei ek yi minj ku nik, 'Sin omun pinalim ku,' nik. Wumb endeim opu yi nirim. 'Na aka pin konj endi top enj ei, pup kenmbii palim. Na ombii pinalim, ei kapli min?' pa nim.

<sup>19</sup> Nga wu endi ek yi nirim, 'Na kung kou kongun erngii nge kung engki top er sinj. Na kung kou kongun erngii kanip bii. Na kapli bii pinalim mon!' nirim.

<sup>20</sup> Pe nga wu endi eipi ek yi nirim, 'Na pe minj amb konj sinj kin, na kapli bii pinalim,' pa nirim.

<sup>21</sup> Pe kongun wu ni orung pupu, eim wu owundu ni kanpi nirim. Pe ngii arim ni, popul sipi yi nirim. 'Nim sikir pukun, konu andlam owundu ni, kembis ni, pei pukun, wumb epi sinerang mułngii wumb ni, simb kis mułmba wumb min, ningił tumbun wumb ni, wumb simb angil kiłip to pum wumb min, wii to sikin, ya na ngii ele nirik to wunjii puil!' ni kindim.

<sup>22</sup> Pe ekii se kongun wu ni, orung opu yi nirim, 'Wu owundu, nim nin ek ei na piip enj; ba ond peł kopur wii simba palim,' pa nim.

<sup>23</sup> Nga wu owundu ek dinga nipi kin, eim kongun wu ngum. 'Nim pukun, andlam owundu nim konu owundu ele tuk mołmun wumb ei, se kulou to kinan kapli erim kin, nga konu owundu taring wumb tałip epi ni, wumb mołmun ei ni, tu wunjii ku! Na ngii ele wumb piki tumba,' pa nipi, kindang pum.

<sup>24</sup> 'Na nim kanip nind; wumb kumb se kuni owundu nungii pa nir wumb ei, na kuni owundu ele, kapli nunerngii mon!' pa nim."

*Wumb En Enim Ok Noman To Piik Jiisas  
Kin Ekii Singii  
(Masyu 10:37-38)*

<sup>25</sup> Wumb tiłap owundu Jiisas pum konu ele ekii se punjung. Jiisas kan ak to yi nim.

<sup>26</sup> "Noł ei wakin to si kindnarpi, nga eim noman ele oł kanim kanim ermbii. Nip, piimba noman ei top mani kindnerim kin, op nanim kongun wu mendpił mulermba mon.

<sup>27</sup> Wu endi eim na kin noman to piipi kin, eim nengen kumbii sinarpi, kongun dinga enarpi, eim nge ond peri kon sinarpi yi ermba wu ei, na kin ekii se omba ei, na nge kongun wu mulermba mon!

<sup>28</sup> Nimbił erang enim mołmun konu ele wu endi ngii olt takpi ei, tonu bii ni piimba wu ei, eim mołpu kin, ngii ei ku nimberii ba ei piipi kin, ermba wu ei, ngii kapli tekmba min mon?

<sup>29</sup> Ok eim yi ni piinarpi kin, mei ele ku simin er poru nipi kin, ngii tekmba mił pinerim. Wumb pei wu ei kanik kin, ek kulnjung.

<sup>30</sup> Pe wumb kanik yi niłmin, "A— wu ei ngii pułngun mond, ba eim tekim ni, ngii ei takpi poru ninerim mon!" pa ninjing.

<sup>31</sup> Pe kang endi eim pupu kin, king endi kin opu ermbii niłim ei, eim mołpu kin, kom sipi piipi kin, kun er pendpi, king ei opu wumb 10,000 pei mendpił mołmun, (kar angil orung mił) ni piipi, eim opu wu 20,000 pei nga mendpił mołmun (kar engki mił) ni

seng kin, eim kin ouni pułmun. Pupu kin, eim kom se piipi kin, wu king endi ei topu kindmbii min mon, ni piim.

<sup>32</sup> Pe king endi eim opu wu kanilim kapli enalim kin, wu king endi opu wumb sipi, opu konu turii mił mołutum konu ek ni kindpi, 'Opu enerambil,' ek ni ka erambil nipi yi nihim.

<sup>33</sup> Ei yi mił ku, enim mołmun konu ele, wu endi eim epi pei buł ngunarki mułum kin, wu ei na nge kongun wu mon."

<sup>34</sup> "Wu endi eim noman ele epi kanim kanim pei buł ngopu, na kin ekii simba. Nga noman to orung kindpi piim kin, ei eim ep kusa kis mułang kin, kongun endi pinerang si kindinmin mił eim yi mołum. Ep kusa ei epi ka; ba ep kusa singin ei pinarpi nim kin, sinim er ka ermin mił nenj?"

<sup>35</sup> Ep kusa ei nge sinim aka pin ele kindnermin. Nga ep kusa ei nge kung kou enj kin endi kindnermin ku. Ep kusa ei wii si kindmin. Wumb endi eim kom pim kin, ek ei piyangli!" pa nim.

## 15

### *Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin Top Nim (Masyu 18:12-14)*

<sup>1</sup> Oł kis elmin wumb kin, wumb ku takis silmin wumb kin, ok Jiisas nim ek piinjing.

<sup>2</sup> Lo ek piik ekii silmin wumb kin, lo ek połumun wumb, en enim yi ninjing, "Wu ei wumb oł kis elmin wumb kin, kuni ende nonum," nik ek kis ninjing.

<sup>3</sup> Yi ninjing kin, Jiisas eim ek ekin topu nipi wumb ngum.

<sup>4</sup> "Enim mołmun konu ele wu endi, kung siipsiip 100 pei mułum wu ei, kung siipsiip endeim am ba; ba ei eim kung siipsiip 99 pei wii mondpu, si kindpi pupu kin, kung siipsiip endeim kurmba wu ei, eim kung siipsiip endeim am pum ei, kur kan sipi minj omba.

<sup>5</sup> Eim kurpu andpi kan sipi kin, tu wupu, eim pepil ele pendpi tu wum. Tu wupu kin, eim ka piipi mołum.

<sup>6</sup> Sipi tu wupu kin, eim nge puł wumb ni, wumb ngii mandi mołmun wumb ei, wii tang kulou tunjung. Tangin kin, ek nipi ngum, 'Enim na kin ouni ka piingii! Na kung siipsiip endi am pum; ba nga kur kan sip tu wunj!'

<sup>7</sup> Na enim kanip nind; yi mił ku, tonu epin konu ele wumb 99 pei ka mołmun wumb ei, nga noman ak tunerngii ka piingii. Ba oł kis erpi elim wu endi, eim noman ak tumba ei, tonu epin wumb ka wii owundu piingii," pa nim. Pe nga ek ekin yi mił nim."

### *Kom Ku Amb Pum Ek Ekin*

<sup>8</sup> Pe amb endi eim ku engki se mułmba ei, kom ku endi am ba. Kapli ei eim dup alam

kał pingii, nirikring brum erpi, kur mołpu kin, kan sim.

<sup>9</sup> Amb ei eim ku kan sipi kin, eim wumb puł ni, ngii mandi mołmun wumb ei, wii top wangin kin, kulou tunjung. Tangin kin, eim ek nipi wumb ngum. 'Enim na kin ka piik ngungii; nimbil erang na ku ni kan sinj.'

<sup>10</sup> Na enim kanip nind yi mił, 'Epin konu ele Gos nge enjel pei, wu endi eim oł kis er andilim wu ei, noman ak topu wang kin, enjel wu ei onum wu ei kin ka nik ka ka piłmin.'"

### *Kangi Endi Arim Si Kindpi Pum Ek Ekin*

<sup>11</sup> Jiisas ek ekin nga yi nim, "Wu endi eim kingam tał mołmbul.

<sup>12</sup> Pe eim kingam ekii ni, arim kanpi yi nim; 'Wusa, nim sil epi mok tokun sil ngan kin, na nge epi mił pe simbii,' pa nim. Pe erinjngil epi ombu mok topu, kingam tał ngum.

<sup>13</sup> Pe kunum kinan enerang kin, kangi ekii ni eim epi pei sipi kin, konu turii eipi pupu mułum. Mołpu kin, eim ku ni, epi pei sipipi, oł kis erpi, wumb ngopu yi elim.

<sup>14</sup> Eim epi sipipi, wumb ngopu, yi erpi pang kin, ku poru nim. Neng kin, kumb kuni owundu simba kunum mandi erim. Pe eim epi endi sinerim mon.

<sup>15</sup> Sinerang kin, eim pupu konu ele wu endi kin kongun eririm. Wu ei eim kindang, pupu kin, kung es tum.

<sup>16</sup> Wu ei kung eim aka kis ngum. Ngang kin, aka kis ei eim kirim ele numbii, ni piim. Pe wumb endi eim kin epi endi ngenenjing mon.

<sup>17</sup> Pe eim mołpu piim ni, 'Na ernan nge kongun wumb ei, kuni pei seng nok er mołumun; ba na kuni je kulmbii end,' ni piim.

<sup>18</sup> Piipi kin, yi nim, 'Nam ernan kin bii,' pa nim. Pup kin, eim kanip nimbii, 'Wusa, na nim kin, Gos kin oł kis enj,' pa nim.

<sup>19-20</sup> 'Akip na wu ka endi mił onenj; na nim nge kangil pa ninenjii mon; ba na nim kin kongun wu mił mułmbii,'" pa nim. Pe eim angpi kin, eim arim kin pun.

Ba eim pupu kin, konu turii ele mułum. Mułang kin, arim eim kenim. Kanpi kin, eim kingam kaimb sipi piim. Eim kaimb kis piipi kin, eim sikir pupu, eim kingam wunj kangilpi, gupu to num.

<sup>21</sup> Pe kangi ni eim arim kanpi yi nim, 'Na wu ka mon; nim na kangil pa yi ninerii mon! Na nim kin, Gos kin, na oł kis enj,' pa nim.

<sup>22</sup> Pe arim ni, kongun wumb kanpi yi nim, 'Enim puk kin, konduk olt ka wii ni sikir tu wuk kin, kangi ei talk kindei! Kindik kin, eim simb su kindik kin angil dong eim angil ele kindik, yi erie!' pa nim.

<sup>23</sup> 'Puk kin, kung kou wał ka wii endi kanik kin to tu wangin kin, sinim kuni nopun, ka piyamin! Nimbił erang sinim eim onum nipin, ka piimin.

<sup>24</sup> Nimbił erang, na kangi ei koltum ni piinj; ba nga konj mołpu kin nga orung onum. Eim am mendpił pum; ba nga orung onum,' nik ka piinjing.

<sup>25</sup> Pe eim kingam kumna ei aka pin ele mułum. Ekii se opu kin, ngii orung ele mułum. Mołpu piim ni, golang nik, ek ka nik, non enjing, eim piim.

<sup>26</sup> Pe kongun wu endi wii topu kin, kii sipi yi nim. 'Ei nimbił oł enmin?'

<sup>27</sup> Wu ei ek yi nim, 'Nim nge angnim ni orung om. Wang kin, nim arnim kung kou wał ka wii endi to koipi kin, kingam om konu ka piipi kuim. Nimbił erang, eim kingam kułum ni piim; ba nga orung wang kin, eim noman ka piipi enim.'

<sup>28</sup> Ba eim kingam kumna ni popuł sipi, nirik punerim. Punerang kin, arim anda opu, ek ka kombur nipi ngum.

<sup>29</sup> Kingam ek nipi arim ngopu yi nim, 'Kung ngii kinan na nim kin kongun wii minj er moł. Na nim niłin ek ei endi to kindnał mon; ba nim kung meme wał ni, endi na ngonan. Ngan kin na sip nam wu puł ombu ouni kin, kuni nok, ka piik, yi eranmin mon!' pa nim.

<sup>30</sup> 'Ba nim kinganim ei, nim ngurun epi no poru nipi kin, oł kis erpi, andam amb kan andpi kin, nga orung wang kin, nin kung kou wał ka wii ei to koin,' pa nim.

<sup>31</sup> Pe arim ek nipi eim ngum; 'Kangi! Kunum kunum nim na kin molkun, na epi ombu pei nim tep er mołum.

<sup>32</sup> Ba pe sinim ka piipin kin, noman ka simba. Nimbił erang, ninim angnim koltum ni piinjpin; ba konj mołpu kin, nga orung onum. Eim am pum; ba sinim si orung sinmin,' pa nim."

## 16

### *Ek Ekin Topu Kongun Tep Er Molułmun Wu Ei Wu Kis*

<sup>1</sup> Jiisas ek nipi, eim er se andilim wumb ngum. Ngopu kin, yi nim, 'Wu endi ku pei sałim wu ei eim nge kongun wumb, eim epi pei wu endi tep mondułum. Nga wumb kombur ok, wu num ei kanik kin, ek kis nik yi ninjing. 'Nim tep mundun wu ei, nim epi pei wii si kindin,' pa ninjing.

<sup>2</sup> Pe eim tep kongun wu ni, wii tang kin om. 'Nimbił erang nim oł ei eran kin na ek ei piind? Nim pukun kin, na epi pei nim kin sałim mił ei nen piimbii,' pa nim. 'Nim nga na epi pei ni, na kongun wumb tep enenjii mon,' pa nim.

<sup>3</sup> Pe kongun tep er mułum wu ni yi piim, 'Na nimbił oł ermbii? Wu owundu, na

kongun wumb tep muls kongun ei, na tor kindmba ninim; na pup kin, mei akip ermbii ei, na dinga pinałim. Nga wumb kuni kenim nimbił ei, na singambił enim.

<sup>4</sup> Ba nam epi endi ermbii piind oł ei eramb kin, wumb na sik, en enim ngii konu sipngii ei, wu owundu na to tor kindmba kunum ei, na wumb tep mulermbii kunum.'

<sup>5</sup> Pe eim wumb endeim endeim ni, wii topu yi nim, 'Enim wu owundu kin epi endi ngo pendngii ei wei!' nim. Yi neng kin, wu endi ok om. Wang kin, kongun tep wu ei kii sim, 'Nim epi nipe mił, na wu owundu ei kin ngo pendin?'

<sup>6</sup> Pe wu ni yi nim, 'Na wu owundu kin ming owundu kopung ei nge 100 pei sinj,' pa nim. Pe tep wu yi nim, 'Nim sirin pipe ei sin kin, pipe ei nge 50 ming minj pei sikir pulii,' pa nim.

<sup>7</sup> Ekii se nga wu endi om. Wang kin, kongun tep wu ei kanpi yi nim, 'Nim na nge wu owundu ei kin, epi nipe mił nim sin?' Pe wu ni yi nim, 'Na kuni mong wiis kon 100 pei sinj,' pa nim. Neng kin, tep wu ni yi nim, 'Nim pipe sirin pipe ei tu wan kin, nga 80 pei kon minj pulnjii!' pa nim.

<sup>8</sup> Nga ekii se wu owundu eim kongun tep er kis mundun wu ni, embe ambił tonu kindim. Nimbił erang, wu ei eim wumb noman ka peng enmin oł mił erim. Ba mei wumb en enim oł kis kanim kanim ei pule erngii nge noman ka peng, piik kun erik mołmun; ba Gos nge wumb tilang erang, oł ka er mołmun wumb ei yi mił mon!" Ya mei ele wumb oł kis elmin wumb ei nge enmin ei, wumb noman dinga peng, enmin oł erik kin, wumb tilang ele mołmun wumb Gos nge wumb ei to mani kindinmin.

<sup>9</sup> Na enim kanip nind, 'Mei ele ku ni epi ei sik, en enim wumb eipi ei ngok, yi erik kin, wumb puł ei tonu ongii. Pe ekii se ku ni epi ei poru nim kin, enim Gos mołum konu ele puk epi ka wii orung singii.

<sup>10</sup> Pe wu endi eim epi kembis ei kan kun er mołum kin, epi owundu ei kan kun er mułmba ku. Pe wu endi epi kembis ei, kongun kun er mulerim kin, epi owundu ei kongun kun enermba ku.

<sup>11</sup> Pe enim ya mei ele epi kis ele ku ei kan kun er mulenjing kin, wumb nii enim Gos oł epi ngang ei, kan kun er mułngii? Wu endi yi erpi kin, kan kun enermba mon.

<sup>12</sup> Pe enim mei ele epi ei kan kun er mulenjing kin, Gos ninim ngumba epi ei, wumb ni kapli yi nimba epi ombu kan kun er se endnjii ei, nii mił endi yi nimba? Ei mon!

<sup>13</sup> Wu endi eim noman dinga piim kin wu ei, mei ele wumb wu owundu Seisen nge kongun ermba. Yi erim kin wu ei, Gos

Owundu nge kongun kunum ende ermbe ei kapli enanim, ei mon mendpi!

<sup>14</sup> Lo ek piik ekii silmin wumb en enim ku nin epi noman palilim. Pe en enim molk piinjing ni, Jiisas ek ei neng kin, en enim Jiisas kin ek bu morung opu er ninjing.

<sup>15</sup> Ba eim ek ni ngopu yi nim, "Enim ol ka enmin nik, wumb ningil ele enmin; ba Gos enim noman ele kaninim. Epi endi wumb en enim embe ambil tonu kindmin ei, Gos ningil ele ol kis mendpi! enmin.

<sup>16</sup> Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb ek ei ok pirim; nga lo ek ei ok pirim kunum ei, Jon wumb nol pendilim wu orum; ba Jon kunum ei o purum. Pe kunum ei Gos nge ek ka ei opu, konu orung orung pei punum. Pang ek ei yi mik; sinim Gos sinim tep er molum konu ei, wumb pei piimin ei, wumb pei konu ele tuk bin nik, kongun dinga elmin.

<sup>17</sup> Ekii se mul mei ei poru nimba; ba lo ek ei am punermba mon. Lo ek aninga wii kopur ku am punermba, ei mon!

<sup>18</sup> Wumb pei en enim amb si kindik, amb eipi sik, wu eipi amb ei wunduk yi enmin. Pe wu endi eim ambim si kindrim amb ei, nga wu endi eipi sim ol ei, amb sinmin lo ei wu ei to kindpi kin, amb wundpu mil sim."

*Wu Endi Ku Salilim Wu Kin Lasaras Kin*

<sup>19</sup> "Ok ku ni epi pei salilim wu endi multum wu ei, eim konduk ka wii minj kindilim. Wu ei kon kundii ka wii, wu king mil kindilim; nga kunum kunum eim kuni ka minj nolum.

<sup>20</sup> Wu ku salilim wu ei, ngii ondu ele, wu endi epi sinafim wu endi mulum. Wu ei eim ngenj ele mong molpu kin, toru mil pei mulum wu ei embe Lasaras.

<sup>21</sup> Wu ei eim piilim wu; ku ni epi pei salilim wu ei kuni nang kin, kuni elim ni, kuni mend ei eim numbii ni piilim. Nga owu ok eim ngenj tonu o mulum ei, anmbil kin pen silmin.

<sup>22</sup> Ekii se wu endi epi sinafim wu ni kulum. Kulang kin, Gos nge enjel ok kin, eim sipik, Eiparam kin ende mundnjung. Pe nga wu ku ni epi pei salilim wu ei kulum. Kulang kin, sik tukpu to pendnjung.

<sup>23</sup> Pe wu ku ni epi pei salilim wu ni, dup konu kis ele molpu kin, ngenj kumbii owundu sipi mulum. Molpu kin, tonu kind kenim ni, Eiparam mulum konu ei turii mil mulang kin, Lasaras mandi mulang kin, ouni muljungul.

<sup>24</sup> Pe wu ku ni epi pei salilim wu ok ku ngenj ele peng no endrim wu ni, wii dinga topu yi nrim. 'Ernan Eiparam! Nim na kaimb sikin, Lasaras kindan eim angil ei nol kindpi tu wang kin, na anmbil ele kindang jii nimba. Na ya dup ele ngenj kumbii owundu piind,' pa nim.

<sup>25</sup> Ba Eiparam yi nim, 'Kingnan, na nim piikin ok ninim konj multum kunum ei, nim epi ka kankin si nolun; ba Lasaras epi kis minj nolum. Ba akip kunum ele, eim noman ka seng mulang kin, nim ngenj kumbii owundu piin,' pa nim.

<sup>26</sup> 'Epi endi eipi yi palim ku. Sin molmun konu ei, enim molmun konu ei, Gos du! owundu endi salim du! ei, wumb ya molmun wumb ei, enim molmun konu ele onerngii mon! Nga wumb orung molmun wumb ei, nga ya sin molmun konu ele, onerngii mon ku!'

<sup>27</sup> Pe ok wu ku nin epi salilim wu ni yi nim, 'Ernan, na nim kanip nind. Nim Lasaras kindan pupu, na ernan ngii konu ele ba,' pa nirim.

<sup>28</sup> 'Na engnan nol angil orung pei molmun ei Lasaras pupu, ek dinga neng kin, piingii. Mon peng kin, engnan ol ei noman ak tunenjing kin, na ya ngenj kumbii sip ei mol konu ele, ongii ku, ei mon!' pa nim.

<sup>29</sup> Ba Eiparam yi nim, 'En enim Gos ek ka ni tor kindilmin wumb nge ek ni, Moses nge ek ei salim, min mon? Seng kin, ek ei piingii,' pa nim.

<sup>30</sup> Pe nga wu ni yi nim, 'Wusa Eiparam! Ei kapli enermba mon! Wumb koltmun wu ei endi pupu nimba, ei kapli piik kin, noman ak tungii,' pa nim.

<sup>31</sup> Pe nga Eiparam ek nipi wu ei ngum, 'Pe Moses kin Gos ek ka ni tor kindilim wumb nge ek pol ei piinenjing kin; nga wumb kulii mer tukpu ele angk tonu ok ningii ek ei, pii gii ninerngii mon ku.'"

## 17

*Ol Kis Erpi Wumb Pii Gii Ei To Kindilim (Masyu 18:6-7,21-22, Mak 9:42)*

<sup>1</sup> Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi yi nim, "Epi kanim kanim tonu omba ei je erang, wumb ol kis erngii. Ba wumb endi kis ei erang, wumb ol kis je erik mulnjung. Wumb endi ol kis erim wu ei, epi kis eim kin tonu wang kin, eim kaimb er mulmba.

<sup>2-3</sup> Mon peng, wu ei molpu, wumb kombur pii gii dinga pinalim wumb ei kin, ol kis erpi mulmba. Enim ku owundu endi sik kin, wu ei num goltum ele kan to pendik sipik, ep nol ele kindei!" nim. "Yi erangin kin, eim ol kis wu endi, wumb pii gii dinga pinalim ol kis je erngii ei, enermba, mon mendpi! Ei en enim kan kun er mulngii!

Pe nim angnim ol kis enim kin, nim eim ek dinga ngunjii. Nga eim noman ak tum kin, eim ol kis erim ei ni, ka enjii,' pa nim.

<sup>4</sup> "Pe wu endi eim nim kin ol endi kunum angil orung nga tal pei erim kin, nga wu ei, orung opu, noman ak tumbii nim kin opu, kunum angil orung nga tal ermbe. Yi erim kin, nim eim ol kis erim ei, kil ngo, ka enjii."

<sup>5</sup> Nga Jiisas nge ek se andilmin wumb, Owundu kanik yi ninjing, "Nim sin pii gii je erang opu kin, dinga pimba," pa ninjing.

<sup>6</sup> Pe Owundu yi nim, "Enim pii gii palim ei, kuni 'Maser,' nilmin, mong kembis wii mił yi pim kin; pe enim ond mong owundu tołum ond ei kanik yi ningii. Nim puł pei pir pukun, ep noł peł ele, nga polkun piinjii! Nengin kin, ei kapli; enim ek ningii mił, ekii se sipi, piipi ba."

*Kongun Wumb Elmin Ol Ei*

<sup>7</sup> "Enim konu ele wu endi mołpu kin, eim wu kongun wii elim wu ei, eim kindang pupu, kung siipsiip es tołum min, kongun mei ele akilim min, er andpi wang kin, eim mołpu yi nimba. 'Nim sikir wa! Kuni nunjii wa!' nimba min?"

<sup>8</sup> Min pe eim kin ek yi nimba; 'Nim, na kuni er kun er sekin kin, ninim kan takin kin, na kuni si mengkin tu wunjii. Tu wan kin, na kuni kin noł ok namb; nga nim kuni kin noł kin ekii se nunjii.'

<sup>9</sup> Wu endi eim kin kongun wii er mołum wu ei, ol ka enim kin eim ka piipi ngumba min? Ei mon!

<sup>10</sup> Yi palim ei enim yi ku. Enim Gos ek nimba mił ei erngii ei kapli; ba enim yi ningii, 'Sin kongun wu wii, sin kongun ei minj enmin.'

*Wu Engki Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim*

<sup>11</sup> Jiisas eim Jerusalem konu andlam ele andpi pum. Pupu kin, Sameriya ni konu Galilii konu ele tuk pum.

<sup>12</sup> Pe eim opu konu endi tor wang kin, ngenj kinj bumbum tum wu engki ok, eim kan sinjing ei, en enim konu turii mił engnjing.

<sup>13</sup> Angk kin, ek nik wii dinga tok yi ninjing, "Jiisas tep wu owundu! Nim sin kaimb sinjii min?"

<sup>14</sup> Pe eim en enim kanpi yi nim, "Enim puk, kulmał kafilmin wumb mołmun konu ele ngenj andan tungii. Tangan kin, kulmał kafilmin owundu enim kin kulmał kelangan kin wumb pei keningii." Yi neng pangin kin, en enim ngenj ei opu, ka erim.

<sup>15</sup> Pe kinj bumbum tum wu mulnjung konu ele, wu endi eim kenim ni, eim ngenj ka seng kanpi kin, sikir orung pum. Pupu kin, Gos embe ambil tonu kindim.

<sup>16</sup> Wu ei pupu, Jiisas simb ele gopsing pii pol mołpu kin, "Jiisas! Nim ol ka en!" pa nim. Wu ei eim Sameriya konu ele wu.

<sup>17</sup> Pe Jiisas wu ei kanpi, yi nim, "Na piip mił, wu engki kinj bumbum tum ni piinj; ba wu angil orung nga kapli kapli kombur jili mołum?"

<sup>18</sup> Pe wu kombur ok, Gos embe ambil tonu kindngii onanmin? Ba ya wu konu eipi wu ei, mendpil om min?"

<sup>19</sup> Pe eim kanpi, ek nipi ngum, "Nim angkin po! Nim nge pii gii je erang, er ka enim," pa nim.

*Gos Sinim Wumb Tep Erpi Omba Enim (Masuy 24:23-28,37-41)*

<sup>20</sup> Pe lo ek piik silmin wumb Jiisas kii sinjing, "Kunum ngenj Gos opu, sinim tep erpi omba?" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Gos opu sinim tep ermaba kunum ei, omba ol ei, enim ningil ele kinerngii mon!" pa nim.

<sup>21</sup> "En enim piinmin! Wumb ek yi nin-erngii, 'A ya ele mołum, mon orung mołum,' yi piinmin. Gos sinim ya tuk tep er kanpi mołum."

<sup>22</sup> Jiisas eim nge er se andilim wu kanpi yi nim, "Enim nge noman ele ek dinga piingii. Pe mei mani nga opu wu kingam ei, omba ol ei kenmin; ba enim kan sinerngii mon!"

<sup>23</sup> Enim mulngii konu ele wumb yi ningii, 'Orung ele mołum, a mon ya mołum. Ya onum, mon wuł onum, mon al ele onum.' Yi nik erngii ei, enim piik, ekii sik punerngii, mon!

<sup>24</sup> Ei yi mił elim, kupu tilang enim, ei tonu, wuł, al pulum. Pe wu mei mani, nga wu kingam opu mei ele wu kingam telim wu ei, eim omba kunum ei, sikir wang kin, wumb pei keningii.

<sup>25</sup> Ba ok wu ei, eim ngenj kumbii sipi erang kin, akip kunum ele mołmun wumb, en enim wu ei kin, buł ngungii," Jiisas yi nim.

<sup>26</sup> "Ok Nowa kanu mulk wumb ol yi tonu orum mił; nga ekii se, wu mei mani nga opu, wu kingam telim wu ei, yi ku erngii.

<sup>27</sup> Ok wumb pei yi erik puk, amb ngok, amb sik, kuni nok, noł nok, yi er pangin kin; Nowa eim noł kanu owundu ele tuk purum kunum ei, wumb pei kulnjung poru nim.

<sup>28</sup> Nga Los multum kunum ei, wumb yi erik ku. Noł nok, kuni nok, kongun erik, epi emb talk erik, ngii takik, epi top erik sipik, nga wumb eipi kin ku sik, yi erik.

<sup>29</sup> Ba Los eim Sorom konu ei si kindpi purum ei, dup kin ku sulpa ni, ei konu kumb mił, muł elim epi ei, Gos kindang orum. Opu kin, wumb pei to kundrum.

<sup>30</sup> Pe yi ku, mei mani nga opu, wu kingam mołum wu ei, tor sikir omba kunum ei, ol yi ku ermaba," pa nirim.

<sup>31</sup> "Kunum ele, wu endi ngii tondrung mołpu; nga mani opu, nirikring eim epi simbii nipi omba ei, kapli enermba. Yi mił ku, wu endi eim aka pin ele mułmba ei, nga orung pupu, ngii konu epi endi sinermaba mon!"

<sup>32</sup> Enim Los ambim erim ol ei piingii. Amb ei ak to kan orung kind kanpi kin, eim ku mił polpu angrim.

<sup>33</sup> Wu endi eim noman konj kunum kunum moŋpu kin, eim sipi orung simbbi ni ermba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi eim nge noman konj ambil gii ninarpi, muŋmba wu ei, eim ekii kunum kunum ka muŋmba.

<sup>34</sup> Na enim kanip nind. Akip kunum ele, wu taŋ ngii endeim ele or pingil ei, Gos wu endi sipi, endi pindang pimba.

<sup>35</sup> Pe nga amb taŋ eŋ elip, aka pin kongun ouni eŋmbil ei, Gos amb endi sipi kin, endi mundang muŋmba.

<sup>36</sup> (Pe wu taŋ pani pin ele muŋguŋ ei, Gos wu endi sipi kin, wu endi mundang muŋmba.)

<sup>37</sup> Jiisas eim nge kongun wumb ek ei piik, kii sik yi ninjing, "Owundu, epi ei er omba miŋ nenj?" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wumb min epi endi koŋpu paŋim konu ele, kei sikapi puk, kulou tok moŋumun. Yi miŋ ku, mei mani opu wu kingam taŋpi muŋum ei, sikir tor omba kunum ei, wumb pei eim keningii."

## 18

### *Ek Ekin Ei Ek Pii Kun Elim Wu Kis*

<sup>1</sup> Jiisas ek ekin endi nipi, er se andilim wumb ngum, "En enim kunum kunum enim prei erik kin, enim ten kulk yi en-erngii," pa nim.

<sup>2</sup> Eim ek yi ni nim, "Konu owundu kos piilim wu endi muŋum wu ei, Gos kin men tunalim. Nga eim wumb kin kaimb piinalim ku.

<sup>3</sup> Amb endi wam kultum amb ei, konu ele muŋang kin, kunum kunum amb ei opu, yi nilim. 'Na nga opu orung wumb ei onmun. Nim na paki tokun kin, na kin kos piinjii,' pa nilim.

<sup>4</sup> Kos piilim wu ei ok, 'Nam amb ei paki tunerbii,' ni piim. Nga eim noman ele yi piim ei, 'Gos kin mund mong kulermbii; nga na wumb ombu kin piinerbii ku,' nilim.

<sup>5</sup> 'Ba amb ei wam kultum amb ei, na kin kongun owundu ngoŋum ei, na eim kos ele paki top nimbii,' pa nim. 'Kos piinera mb kin, kunum kunum wang kin, na piip kis piimbii,' ni piim."

<sup>6</sup> Pe Owundu ek yi nim, "Enim kos piipi kun elim, wu kis ei, nipi ek ninim ei, enim piyei!

<sup>7</sup> Nimbil erang Gos eim nge wumb sipi, mundum wumb ei, kunum kunum epin, tinga pei, Gos kin ke minj nik moŋmun. Gos wumb ombu kos ele paki tumba min mon? Pe eim kunum kinan er moŋpu kin, ekii se paki toŋum min mon?

<sup>8</sup> Na ek nip enim ngond. Gos eim wumb ombu sikir paki tumba. Ba ekii se, wu mei mani opu wu kingam wu ei, ekii se opu

kenmba; ya mei ele wumb pii gii nik, prei erik, er muŋngii min mon? Ei opu kenmba."

### *Kulmat Kalilmin Wumb Kin Ku Takis Wumb Ek Ekin Ei*

<sup>9</sup> Wumb kombur en enim yi piinmin, "Sin oŋ ka erpin pii gii nipin moŋmun," ni piilmin. Piik kin, wumb kombur ei, wumb kis moŋmun nik piilmin. Ba Jiisas ek ekin topu, wumb ei ngum.

<sup>10</sup> Ngopu yi nim, "Wu taŋ Gos kin prei erngil, pendkil pukuŋ, men ngii owundu ele tuk punjngul. Wu endi ku takis silim wu, nga wu endi lo ek ekii sipi elim wu, wu taŋ punjngul.

<sup>11</sup> Pe lo ek ekii sipi elim wu ei eim eipi pupu angpi, prei yi erim, 'O Gos, na pu kombur miŋ mon. Na nim kin ka piip ngond. Nga wumb epi waning sik erik, oŋ kun enarik kin, amb wam moŋum ei wunduk enim oŋ ei, na yi enaŋ mon! Pe na ya wu ei ku takis sipi elim wu ei miŋ, na mon ku.

<sup>12</sup> Kunum kunum kongun endeim tuk ele, kunum taŋ ni ku, na kuni nonarip mowii peŋ. Pep kin, kuni ni epi pei ei mok top engki erip, eipi epi kandip, endeim ni ku nim ngoŋ.

<sup>13</sup> Ba ku takis silim wu ei, eim konu turii engim. Angpi kin, ei epin konu kinerim mon! Nipi kin, eim pepil ele topu ek nim, 'O Gos, na oŋ kis eŋ wu. Gos nim na kaimb se!' a nim.

<sup>14</sup> Na enim kanip nind; wu ei ku takis silim wu ei, Gos nge ningil ele wu ei, kun moŋum; ba lo ek ekii sipi elim wu ei mon. Wu endi eim embe si tonu kindmbii ni ermba wu ei, Gos wu ei to mani kindmba. Ba wu endi, eim embe to mani kindmbii ni ermba, Gos wu ei, eim embe ambil tonu kindmba."

### *Jiisas Noman Ka Ek Nipi Kangil Ngum (Masyu 19:13-15, Mak 10:13-16)*

<sup>15</sup> Pe kangil kembis Jiisas muŋum konu ele to wangin kin, Jiisas angil tonu peng ele kindpi, ek kengip ngumba ni tu wunjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wu ombu kanik kin, wumb ek ngunjung.

<sup>16</sup> Pe Jiisas kangil kembis ombu wii topu, mandi sipi, ek yi nim, "Enim kangil kembis ei kun erangin kin, na moŋ konu ele wangin kin, Gos sinim tep erpi moŋum oŋ ei, wumb pii gii pim kin, kangil miŋ yi Gos oŋ ei sinmin," pa nim.

<sup>17</sup> "Na ek ei keimi nip enim ngond. Gos sinim tep er moŋum oŋ ei, tuk ba, ei kangil yi miŋ; wu endi ek ei pii gii ninenim kin, Gos sinim tep er moŋum konu ele tuk punermin, mon!"

### *Wu Num Ei Epi Pei Moŋum (Masyu 19:16-30, Mak 10:17-31)*

<sup>18</sup> Pe Jura wumb nge wu num endi Jiisas kin kii sipi, ek ni ngolum. “Wu ka wii, na noman konj sip kunum kunum er mułmbii mił nenj?”

<sup>19</sup> Pe Jiisas ek nipi ngum, “Nim na wu ka wii nin; ba Gos endeim mendpił ka wii mołum. Nimbił erang nim ek yi mił nin? Nim kan kun erkin piinjii.

<sup>20</sup> Gos kengip ek Moses ngurum ek ei nim piilin. Ek yi nilim, “Ek kend tokun ninenjii; nim epi wangin enenjii; wumb to kundnenjii; amb wam mułmba amb ei wundnenjii; ninim arnim manim ek ningii ei piikin, ekii sinjii.”

<sup>21</sup> Pe wu num ni ek yi nim, “Na kangil kembis kin moł; pe op wu dinga moł ei, na oł ombu poru ekii sip poru nił,” pa nim.

<sup>22</sup> Jiisas ek ei piipi, ek nipi, wu ei ngum, “Nim epi endi sinarpi nim kin, nim epi pei wumb ngokun, nga ku sinjii ku ei, wumb kurpu wii mułngii wumb ei ngunjii. Nim oł yi en kin, nim epi ka wii epin konu ele sałim epi ei, am punałim mon! Epi ei nim sinjii. Pe nim na ond konu ele ekii se oi!” pa nim.

<sup>23</sup> Ba wu num ni, ek ei piipi, eim noman embin to piim. Nimbił erang wu ei, eim ku nin epi pei sim ei, wakin top si kindip punermbii ni piim.

<sup>24</sup> Jiisas wu ei kanpi yi nim, “Wumb ku pei sałim wumb ei, Gos sinim tep er mołum oł ei, singii ei, kaplı enermba mon! Ba wumb ei kongun dinga erik singii.

<sup>25</sup> Pe kung kamil ya gal alap mui gal tundii ele mił ondu kembis ei tuk bii ni ermba; ba ei kongun dinga erpi, ngenj kumbii sipi tuk ba palim. Yi mił ku, wu ku nin epi pei sałim wu ei, Gos sinim tep er mołum oł ei, simbii ni ermba; ba eim kongun dinga wii erpi, noman embin sipi, simba palim ku.”

<sup>26</sup> Wumb ek ei piik, yi ninjing, “Ek mon wu, wumb nii endi epi erpi kin noman konj sipi kunum kunum mułmba?”

<sup>27</sup> Ba Jiisas ek yi nim, “Epi endi wumb erngii kaplı enermba mon; ba ei Gos kaplı ermba,” pa nim.

<sup>28</sup> Pe Piisa ek yi nim, “Piini! Sin kongund-pun, ngii, mei, amb kangil ni, epi si kindpin, nim kin ekii se onmun.”

<sup>29</sup> Pe Jiisas ek nipi, eim er se andiłim wu ombu ngum, “Na ek keimi nip, enim ngond. Wumb endi Gos sinim tep er mołum oł ei, kongun paki topu erpi wu ei, eim amb angim noł, arim mam kangil ni, epi pei si kindpi omba.

<sup>30</sup> Wu ei nga akip Gos epi pei ngo orung kindpi oł ka erang kin, nga ekii se epin konu ka ele, noman konj kunum kunum sipi, ka mułmba,” pa nim.

<sup>31</sup> Pe Jiisas eim nge ek se andiłim wu, engki nga tał sipi, ek yi nip ngum. “Enim kinei! Akip sinim Jerusalem konu ele tonu

punmun. Ok Gos ek ka ni tor kindiłmin wumb ek mon polk, pei yi nik, wu mei manin opu wu kingam mołum wu nik, ek keimi tor omba.

<sup>32</sup> Pe nga Jura wu num kombur eim sik kin, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin kin, wumb ei eim kin ek buł morung nik, oł kis erik kin, jipambił tok erngii.

<sup>33</sup> Erik kin, kepil tok, ond peri ele to kundangin kin, nga kunum tekliki ele, nga konj angpi tonu ba,” pa nim.

<sup>34</sup> Ba Jiisas eim nge ek se andiłim wumb ei, ek ei pułe pii poł tunenjing. Pe eim ek ei pułe koi erim. Pe eim nge kongun wu ombu, eim ek ei pii kun enenjing.

*Wu Endi Ningil Tumbun Mułum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim*

*(Masyu 20:29-34, Mak 10:46-52)*

<sup>35</sup> Pe Jiisas eim Jeriko konu ele tor wang, wu endi ningil tumbun multum wu ei, andlam wer ele mułpu kin, wumb ku nin epi ngei, ni multum.

<sup>36</sup> Pe eim mołpu piim ni, wumb pei onjung. Wangin kin, eim wumb kii sim, “Ei nimbił oł enim?” a nim.

<sup>37</sup> Pe wumb eim kanik, yi ninjing, “Jiisas Naseres konu ele wu onum,” pa ninjing.

<sup>38</sup> Wu ni wii dinga tum, “Jiisas, nim King Deipis nge miyem ende wu. Pe nim Owundu mołun, na kaimb se!”

<sup>39</sup> Pe wumb kumb se onjung wumb ei, eim ek ngunjung, “Nim ek tingnar!” ninjing. Ba wu ei, wii dinga nga tum. “Jiisas nim King Deipis nge miyem ende kingam, na kaimb se!”

<sup>40</sup> Jiisas opu angpi, wumb kanpi kin, ek yi nim, “Wu ei, ya tu wei!” nim. Wu ni mandi opu angang kin, Jiisas eim wu ni kii sim.

<sup>41</sup> “Na nim kin, nimbił oł ermbii ni piikin nin?” Pe wu ni yi nim, “Owundu, na ningil ei, ka seng, kenmbii nip nind,” pa nim.

<sup>42</sup> Pe Jiisas wu ei kin, ek nipi ngum, “Nim ningil ele tilang ermba ei, ninim nge pii gii je, er ka enim,” pa yi nim.

<sup>43</sup> Yi neng kin, sikir wu ni, ningil ka seng kenim. Wu ei, Jiisas pum konu ele, ekii se pupu, Gos embe ambił tonu kindim. Kindpi kin, wumb en enim oł ei, kanik kin, Gos embe ambił tonu kindnjing ku.

## 19

*Jiisas Kin Sakiyas Takis Siłim Wu*

<sup>1</sup> Jiisas Jeriko konu ele tor pupu, nga bii ni pum.

<sup>2</sup> Wu endi mułum wu ei, embe Sakiyas. Wu ei, wu ku takis siłimin wumb ei, tep er mołum. Wu ei, eim ku nin epi pei sałim.

<sup>3</sup> Eim Jiisas kenmbii ni piim; ba wumb pei onjung. Sakiyas eim wu osii peng kin, Jiisas kenmba mił pinerim.



<sup>4</sup> Pe eim sikir kumb se pupu, ond endi 'Sikimor' nilmin ele, tonu pum. Pupu, moŀpu kin, Jiisas andŀam ele, omba kenmbii ni mukum.

<sup>5</sup> Pe Jiisas konu ele tor opu, kan tonu kindpi yi nim, "Sakiyas, nim ond si kindkin sikir mani wa! Akip na nim kin muŀmbii," pa nim.

<sup>6</sup> Pe eim ka piipi, sikir mani om. Opu kin, Jiisas sipi, eim ngii konu ele sipim.

<sup>7</sup> Pe wumb pei kanik kin, ek kis ninjing. Nik kin, yi ninjing, "Jiisas eim wu kis ei kin, or pimba punum," ninjing.

<sup>8</sup> Pe Sakiyas eim opu wumb kumb ele angpi, yi nim, "Owundu, akip na epi pei kulou to mondup kin, epi orung sip, wumb epi sinalim wumb ei ngumbii. Nga orung sipip, wu endi kin epi waning erir konu ele, wu ei kin, kunum kapil kapil sipi, ngo orung kindmbii," pa nirim.

<sup>9</sup> Pe Jiisas eim ek nipi ngum, "Akip nim ni ninim nge wumb, ya ngii ele molmun wumb ei, Gos sipi, orung sinim," pa nim. Pe nga ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Pe wu ei Eiparam nge tilap ende wu.

<sup>10</sup> Wu mei mani opu wu kingham telim wu ei, wumb am punjung ei, sipi orung simba nge om."

*Kongun Wu Engki Ku Sinjing Nge Ek Ekin Ei*

*(Masyu 25:14-30)*

<sup>11</sup> Wumb ek ei piyangan kin, Jiisas nga ek ekin topu ngum. Nimbil erang Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi om. Wumb yi ku ni piinjing ei, Gos sinim tep er moŀum ol ei, mandi tor omba enim, ni piinjing.

<sup>12</sup> Piyangan kin, eim ek ekin yi nim, "Wu Owundu endi konu turii endi pupu, king owundu mundangan moŀpu kin, nga orung omba nge punum.

<sup>13</sup> Wu owundu ei opu kin, eim ku engki miŀ sipipi, eim kongun wu engki wii topu, ku ngond ei sik, kongun erik muŀngii. Muŀangan kin, "Na nga orung ombii," pa yi nim.

<sup>14</sup> Wumb konu ende wumb ei, wu owundu kin kis piinjing. Piyangan kin, wu owundu ei, eim si kind pendpi pum. Pang kin, wumb kombur ekii se punjung. Puk kin, yi ninjing, "Sin wu ei king mulermba," pa ninjing.

<sup>15</sup> Ba mon, wu ni king mundangan kin, nga si kind orung om. Opu kin, yi nim, "Na ok ku ngunj wu ombu, wii tangin wangin," pa nim. "Na piimbii, kongun erik ku numberii orung sinjing ei, piimbii," pa nim.

<sup>16</sup> Pe wu endi kumb se opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim miŀ na ngun ei, na kongun erip pup kin, kum endeim nga sinj," pa nim.

<sup>17</sup> Pe king ni yi nim, "Nim kongun wu ka, nim kongun ka en. Nim epi kembis ei tep ka en ei akip na nim kindamb pukun, konu ele owundu orung orung saŀim ei, konu engki pei tep enjii," pa nim.

<sup>18</sup> Nga kongun wu endi opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim miŀ na ngun ku ni, kongun er piip kin, ku angil orung miŀ sinj," pa nim.

<sup>19</sup> Pe wu owundu yi nim, "Na nim kindamb pukun kin, konu ele owundu angil orung pei tep er mulnjii," pa nim.

<sup>20</sup> Pe nga kongun wu endi om. Opu kin, yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim miŀ ni, ya alap kin kum to pendinj palim," pa nim.

<sup>21</sup> "Nimbil erang na nim kenj ni, nim wu wumb kin ek nikin elin. Na kanip kin, nim kin mund mong kuls. Nim wumb eipi epi silin, nga kuni wumb eipi kuni ei silin." Nga epi eipi nge nim sikin yi elin.

<sup>22</sup> Pe king ei ek dinga nipi, kongun wu ei ngum, "Nim kongun wu kis, ninim nin ek ele, na nim kos er ngumbii. Keimi nim piin; na wu wumb kin ek dinga nip erip, epi wumb eipi nge ei pup sip kin, kuni wumb eipi nge sip ele nin min?"

<sup>23</sup> Nim na ku ei mer ku beng ele tuk kind sen ele, kongun er pukun, na ku endi seng, nam op kin, simbii ei, nimbil erang kindnen?"

<sup>24</sup> Wumb mandi mulnjung wumb ei kanpi yi nim, "Enim wu ei, ku endeim miŀ ei, sik sipik, wu endi ku kum endeim saŀim wu ei ngei!" pa nim.

<sup>25</sup> Pe wumb yi ninjing, "Owundu, ei wu ku kum endeim sim," pa ninjing.

<sup>26</sup> Eim ek yi nim, "Na enim kanip nind. Wu endi epi pei simba wu ei, epi nga na epi pei eim ngumbii. Nga, wu endi eim epi kembis simba epi ei, na sip orung simbii," pa nim.

<sup>27</sup> Ba pe wumb na kin opu orung er nik, 'Sin kin king mulermba ninjing wumb ei, na ya ele kumb ningil ele tu wuk, to kundngii!" pa nim.

*Jerusalem Konu Owundu Ele Jiisas King Miŀ Tuk Pum*

*(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Jon 12:12-19)*

<sup>28</sup> Jiisas ek ei nipi pendpi, eim andŀam ele ok andpi pupu kin, Jerusalem konu ele tor pum.

<sup>29</sup> Pe eim pupu, Bespeis ni, Besanii konu ele mandi opu, komung endi, 'Olip,' wumb yi nilmin, konu ele tor pum. Pupu kin, eim nge ek se andilmbil wu taŀ kindang, kumb se punjungul.

<sup>30</sup> Eim wu taŀ kanpi, yi nim, "Eŀip konu orung ele peŀ. Pukuŀ kin, konu endi tuk pu keningil ni, kung dongkii waŀ endi, kan kuŀ kindnjing palim ei ok wumb mulenjng

kung dongkii ei, kan pos si mengkil, tu wel!" pa nim.

<sup>31</sup> "Wu endi elip kii sipi, 'Kung dongkii ei, nimbil erngil enmbil?' Yi nipi nim kin, elip yi ningil, 'Sil Owundu ei, kongun peng tu wel neng, enmbil pa ningil,' pa nim.

<sup>32</sup> Pe Jiisas wu ta! kindang puku!, kenjngil ni, Jiisas nim mil yi kenjngil.

<sup>33</sup> Pe wu ta! ni, kung dongkii kan pos sikil, pengil. Kung dongkii arim opu, kanpi yi nim, "Nimbil erang elip kung dongkii wa! kan posinmbil?"

<sup>34</sup> Pe wu ta! ni, yi ninjngil, "Sil wu Owundu ei, kongun peng tu wel neng, enmbil," pa ninjngil.

<sup>35</sup> Pe wu ta! kung dongkii ni, Jiisas mu!um konu ele, tu wunjngul. Pe el elip konduk ei sikil kin, tonu kung dongkii ele sengil kin, Jiisas tonu pe! ele mu!um.

<sup>36</sup> Jiisas kung dongkii ele mo!pu pang kin, wumb en enim nge wu Owundu onum ni piik, en enim konduk gulk, andlam ele sengin pum.

<sup>37</sup> Pe eim opu, komung Olip ele mandi mani ba erang kin, pe eim nge ek se andilmin pei wu ombu, ka ka piinjng. Piik kin, "Sin jep ol pei kenjpin," nik, wii dinga tok kin, Gos embe ambil tonu kindnjng.

<sup>38</sup> Pe enim wii dinga tok, yi ninjng, "Owundu nge embe ele, king ei onum ni, Gos embe ambil tonu kindmba," nik yi ninjng. "Pe epin konu ele emin ngo, ka sengli. Seng kin, nga Gos embe tonu mendpil pangli."

<sup>39</sup> Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb kombur, wumb tuk ele molk ei, piik yi ninjng, "Ek mon wu Owundu, nim nge ek se andilmin wu ombu, ek ngo."

<sup>40</sup> Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim kanip nind. Ek nik wii tok yi enerangin kin, kom ku ombu, kapli wii tok, ek tengingii," pa nim.

<sup>41</sup> Jiisas eim Jerusalem konu ele mandi opu, wumb ombu kanpi kin, ke nim.

<sup>42</sup> Nipi yi nim, "Pe enim ol ka ombu piik, noman emin sek kin, ka piingii. Ba pe epi ombu koi er palim ei, enim kinerngii," pa nim.

<sup>43</sup> "Ekii se kunum endi tonu omba ei, enim nge opu orung wumb ok, enim mu!ngii konu ele sik, pok pok erik, mei akikik, mei ngo tonu kindik monduk, enim kin opu ermin nik, yi erngii," pa nim.

<sup>44</sup> "Pe nim kinganim nol ni, nim kin tuk mu!ngii wumb ei kin, pei to kundngii. Pe ku endi sik, ku endi pe! ele pindnerngii! Nimbil erang enim Gos opu paki tumba kunum ei, pii pol tunenjing," Jiisas ek yi nim.

*Gos Ngii Owundu Ele Wumb Epi Top Enjing Ei Jiisas To Kindim*  
(Masyu 21:12-17, Mak 11:15-19, Jon 2:13-22)

<sup>45</sup> Akip Jiisas eim men ngii owundu ele nirik pupu, wumb men ngii ele epi top er mulnjung ei, to tor kindim.

<sup>46</sup> Eim ek dinga nipi yi nim, "Gos nge ek ele, yi ninim, 'Na nge ngii ele prei ngii simba;' ba enim erangin kin, ngii kis mo!pu kin, ngii ei, koi er seng kin, wumb epi waning erik kin, er kis mondunmun."

<sup>47</sup> Pe kunum kunum eim wu amb sipi, men ngii owundu ele, ek emb to ngopu yi elim. Erang kanik kin, lo ek pu!mun wumb ni, lo ek piik ekii silmin wumb ni, wumb tep elmin wu num ombu ni, eim to kundngii nge andlam kurnjung.

<sup>48</sup> Ba wumb pei Jiisas eim ek piimin nik, eim endim konu ele wumb pei endinjing. Pe wu num ombu, eim kin ek endi nik, to kundngii nge andlam endi sinerim, mon.

## 20

*Wumb Jiisas Kii Sik, "Nim Nii To Mundum," Ninjing*  
(Masyu 21:23-27, Mak 11:27-33)

<sup>1</sup> Kunum endi Jiisas men ngii owundu ele ek ka nipi, wumb ngum. Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb ni lo ek polmun wumb ni, wu num ombu, nirik onjung ku.

<sup>2</sup> Nga wumb ombu, eim kanik yi ninjng, "Nim sin kankin nei! Nim dinga ei, jili sikin okun nin? Nim noman dinga ei, nii ngopu ol ei, erii nim?"

<sup>3</sup> Pe Jiisas ek nipi, wumb ombu ngopu ek nim, "Pe yi ku, enim na kii sinmin ol ei nge, enim kii simbil. Enim na ek nei!

<sup>4</sup> Jon wumb nol pendilim ol ei, Gos epin konu ele dinga ngum min; ya mei wumb elmin ol ei, dinga sipi erim min?"

<sup>5</sup> Pe wumb en enim yi ninjng, "Sinim ei epin epi pa yi nimin ei, kapli eim yi nimba, 'Nimbil erang enim eim ek pii gii ninenjing?' nipi yi nimba," yi ni piinjng.

<sup>6</sup> Pe 'Sinim wumb ol minj,' pa nimin ei, wumb piik kin, Jon Gos ek kan ni tor kindilim wu nik, pii gii nik, sinim tungii," pa ninjng.

<sup>7</sup> Pe wu num ombu ek nik, Jiisas ngok yi ninjng, "Sin pii pol tunanmin," pa ninjng. "Jon wumb nol pendilim wu ei, eim nge dinga konu jili silim?"

<sup>8</sup> Pe Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Yi mil ku, na enim kanip ninernbil ei, na nipe dinga palim."

*Kongun Wumb Kis Ei Nge Ek Ekin*  
(Masyu 21:33-46, Mak 12:1-12)

<sup>9</sup> Pe Jiisas eim ek yi nipi pendpi, ek ekin endi nipi, wumb ngopu yi nim, "Wu endi eim ond mong wain konu ei telim. Pe ond

mong wain konu ei sipi, wumb kombur kongun erngii wumb ei ngang kin, ekii se wumb ei, ond mong wain orung kindngii ni ngum. Ngopu pendpi kin, eim konu turii endi pupu, kunum kinan mulmba pum.

<sup>10</sup> Pe ond mong wain ei nolmun kunum mandi erang kin, ond mong wain arim ei, eim kongun wu endi kindang opu kin, wumb ond mong wain kongun er mulnjung konu ele om. Pe eim yi ni piim, 'Kongun wu ombu, ond mong kuni aninga ngangin kin, tu wumba,' nipi kindang om. Ba wumb kongun ele er mulnjung ei, kongun wu ei, kepil tok, ek ngok, wii to tor kindnjing.

<sup>11</sup> Pe nga, wu endi nga kindang om. Ba wumb yi ku nga erik, wu ei tok, eim kin ol kis erik, wii pui nengin kin, pum.

<sup>12</sup> Pe nga wu endi kindang om. Ba wu ei, kepil tok, miyem sik, olkup to tor kindnjing.

<sup>13</sup> Pe wumb yi erangin kin, ond mong kuni arim ei, yi ni piim. 'Na er erbii mil nenj?' nim. 'Pe na kangii endeim ei na eim noman ngol kangi ei, kindmbii ei, eim kapli ek nimba ek ei piingii,' pa nim.

<sup>14</sup> Ba kongun er mulnjung wumb ei, kenjing ni, wu num ni kingang om. Kanik kin, en enim ek nik, piik enjing. Erik kin, yi ninjing, 'Wu ei, eim arim nge epi eim simba wu ei, sin tamin! Topun kin, ya konu ei, sin sinim kongun er mulmun,' pa yi nik mulnjung.

<sup>15</sup> Pe wu ni ambil gii nik, sipik tor sipik, to kundnjung.

Ek ekin top yi nim, 'Pe wu num ei wumb kongun wumb ei kin, nipe ol ermba?'

<sup>16</sup> Wu num ei opu, ond mong wain konu ele kongun enjing wumb ei, pei to kondpu kin, ond mong wain konu ei wumb eipi endi ngumba. Pe wumb en enim ek ekin ei piik kin, yi ninjing; "Mon peng yi en-ermba," ni piinjing.

<sup>17</sup> Ba Jiisas eim wumb kan orung kind kanpi kin, ek yi nim. "Ek ei nipe ek Gos ek polulmun ek puke er piimin min mon?"

'Wumb ngii tekmin wumb ei, ngii tumunj ei si kindik; ba tumunj ei, ngii tumunj ok nge mendpil tonu orum.'

<sup>18</sup> Pe wumb pei ngii tumunj ele, bok tunjung kin, wumb glas ming mil tumb tumb ermba; min ngii tumunj ei, mani opu wumb topu nim kin, wumb ei kulngii ngenj kinerngii, kulman mil ermba," pa nim.

*Jiisas Siisa Kin Ku Takis Ngumba Nik Kii Sinjing*

(Masyu 22:15-22, Mak 12:13-17)

<sup>19</sup> Jiisas ek ekin endi nipi kin, kulmal kahilmin wumb owundu ni, lo ek polulmun wumb ombu, piingii nge piipi nipi ngum. Ngang kin, pe kunum ele mendpil eim

ambil gii ningii mil pim; ba wumb pei mulangin kin, en enim mund mong enjing.

<sup>20</sup> Erik kin, Jiisas ermba ol endi koi er kan mulnjung. Mulangin kin, eim ol endi ermba ni kan mulnjung wumb ei, wu kombur kindangin ok, Jiisas eim ek nipi ermba ei, ok kan mulnjung. Ok kan mulnjung wu ombu, ek kend tok, ek kun mil ninjing. Nik, "Eim ek yi nim," pa nik kin, eim ambil gii nik, ek piipi kun elim wu, gapman owundu mulum konu epi sipngii enjing.

<sup>21</sup> Pe wumb ombu, Jiisas kii sik, ek ninjing, "Ek mon wu, nim nin ek ei sin piinmin ei ek kun pahim. Pe nim ek kun nikin, wumb ngokun elin. Pe nim wumb mei ele wumb pei, kankin ek ei, ek ende minj nikin pulun. Ninim Gos nge ek ei mendpil nikin, wumb ngokun yi minj elin.

<sup>22</sup> Pe nim er piin mil nenj? Sinim Siisa wu owundu ei kin takis ngumun min mon?"

<sup>23</sup> Ba Jiisas eim ol kend tui ei enjing ei, Jiisas eim piim. Piipi kin, eim ek nipi, wumb ombu ngum.

<sup>24</sup> "Pe enim ku endi na andan tungii. Tangin kin, ku ele min men endi molum ei, wumb nii molum?" Pe wu ombu yi ninjing, "Min men ei Siisa molum."

<sup>25</sup> Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Pe enim Siisa nge epi ei Siisa ngungii. Pe nga Gos nge epi ei Gos ngungii," pa nim.

<sup>26</sup> Wumb pei mulnjung konu ele, ek neng kin, Jura wu num ombu, kunum endi eim ambil gii ningii pinerim. Eim ek nipi, orung kindim ek ei, piik noman embin tang kin, ek nik orung kindngii pinerang kin, gupu mum to mulnjung.

*Wumb Kolk Nga Konj Molmun Nik, Jiisas Kii Sinjing*

(Masyu 22:23-33, Mak 12:18-27)

<sup>27-28</sup> Pe wumb kolk nga konj tonu piinarik piilmin wumb tilap kombur ok, ek yi nilmin. "Wumb kulnjung wumb ei nga konj tonu punerngii," nilmin wumb ombu, Jiisas kii sik yi ninjing, "Ek mon wu, Moses lo ek endi yi pultum. 'Pe wu endi amb sipi, molpu kin, kulmba ei, eim ambim kangil endi mulerim kin, eim nge angim amb ei simba. Sipi kin, eim angim nge kang ambil mengpi simba.'

<sup>29</sup> Pe wu endi eim angim nol angil orung nga tal mulnjung. Wu kumna amb sim ei, kangil endi mingnarpi kin, kulturem.

<sup>30</sup> Nga angim amb ei sim kin, eim kulum ku.

<sup>31</sup> Kulang kin, nga angim endi sim ei ku, wu ni kulum. Yi mil, wu angil orung nga tal pei, amb endeim minj sik kolk, yi minj er puk. Wu angil orung nga tal pei ok, kangil endi mingnarik kin, kolk poru ninjing.

<sup>32</sup> Nga ekii se, amb ei eim mendpil kul-tum ku.

<sup>33</sup> Pe wumb kulii, nga konj tonu ongii kunum ei, amb ei, wu nii ambim mendpil mulmba? Wu angil orung nga tał, amb endeim ele sinjing ei, wu nii amb ei, wam mendpil mulmba?" pa ninjing.

<sup>34</sup> Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngum, "Wu amb ni, akip kunum ele, en enim wu amb seng kin, yi enmin.

<sup>35</sup> Wumb nii endi, Gos kunum ekii se kapli konj tonu ongii nimba wumb ei, noman konj kunum kunum sik mulngii wumb ei, wu amb sik erngii ei, pii pol tunałmin mon!

<sup>36</sup> Nga wumb ei, nga kulerngii. Nimbił erang, Gos nge enjel mołmun mił yi mulngii. Gos eim wumb ei tukpu ele, nga tonu konj sim ei, Gos eim kingam ambilał nol mulngii.

<sup>37</sup> Pe Moses wumb kulii ei, nga konj ok mulngii, pa yi nilim ku. Gos ok ek ka mer pol pendrim ek ei, Moses ond kembis endi dup nang kenim. Moses Gos Owundu ni, sinim kupenjpın nol ni, ek yi nim. 'Eim Eiparam nge Gos; Eim Aisak nge Gos, eim Jeikop nge Gos mołum,' pa nim.

<sup>38</sup> Pe Gos ei wumb kulii ei nge Gos mon. Ba wumb ok pei konj mołmun wumb ei nge Gos. Eim ningil ele, wumb pei konj mołmun."

<sup>39</sup> Eim ek nipi ngang kin, nga lo ek pulmun wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Ek mon wu, nim ek ka wii nin," pa ninjing.

<sup>40</sup> Wumb ei mund mond kulk, nga ek endi kii sik erngii, pinerim.

*Gos Wu Endi Mei Mani Kindang Om Ei Nii?*

*(Masyu 22:41-46, Mak 12:35-37)*

<sup>41</sup> Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu kii sim, "Nimbił erang, wumb molk, Kraıs Gos wu ei kindang na op wu ei, King Deipis nge miyem ende wu," pa nimir.

<sup>42</sup> "Mer mon Sam ele Deipis yi nirim, 'Sin Owundu na Owundu kanpi yi nirim, Nim na angil tundung orung mulii!' pa nirim.

<sup>43</sup> Nga ekii se, 'Nim nge opu orung wumb sip kin, nim simb ele mani kindmbii,' pa nim.

<sup>44</sup> King Deipis eim Kraıs Gos kindang wu ei, eim 'Owundu' nirim. Pe nimbił erang, Deipis eim miyem ende wu ninmin?"

<sup>45</sup> Wumb pei molk, eim nim ek ei piinjing ni, Jiisas eim ek nipi, eim nge ek se andiłmin wumb ngum.

<sup>46</sup> "Enim lo ek piik elmin wumb ei, ek ningii ei, enim piik kan kun erngii! En enim konduk ele olt endi kindik erangin kin, wumb keningii nik elmin. En enim yi piilmin; ol ei erpin, wumb konu kulou tungii ni, wumb men ngii ele konu ka wii

keningii ni piilmin. Nga kuni owundu ei, sin sinim kumb ele pu mulamin kin, wumb keningii ni piik, enim embe tonu kindik, yi elmin.

<sup>47</sup> Pe wumb ei, en enim puk, amb wenjing kołmun amb ei, ngii konu ni, ku ni, epi ombu waning sik; ba wumb kumb ele prei kinan er puk elmin. Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb ombu kos owundu singii," pa nim.

## 21

*Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Pei Ngum (Mak 12:41-44)*

<sup>1</sup> Jiisas eim men ngii mołpu kenim ni, wu ku salilmin wu ambil ngolmun wu, en enim Gos nge men ngii ku konu ele Gos kin noman ka ku kindnjing.

<sup>2</sup> Pe eim kenim ni, amb endi wam kultum amb ei, epi endi sinałim amb, kurpu endi eim, ku kundii kembis tał, mer Gos kin noman ka piik kindnjing konu ele, kindim.

<sup>3</sup> Pe Jiisas eim ek nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Ya amb kurpu ei, wam kulum amb ei, eim ku kindnim amb ei, enim wumb pei eipi kindnjing ku ei, to mani kindnim.

<sup>4</sup> Pe enim wumb eipi ei, enim ku pei salim ei, enim epi wii Gos kin ka pii ngonmun. Ba amb ei, eim epi endeim sinałim; ba ei ku tu wupu ngonum. Nga eim kuni simba ku ei, sinałim, mon!"

<sup>5-6</sup> Wumb kombur men ngii owundu ele nik ek ninjing, "Ngii ele kom ku mon ka wii ngunjung. Nga wu amb Gos kin noman ka epi kindnjing." Nga Jiisas ek yi nim, "Ol ei pe enim kaninmin ei, nga kis mulmba ei kunum endi simba kunum ei, ku endi tondrung peł ele pinermba. Pei er kis erpi, konu orung orung pei eipi eipi mani kindmba," pa yi nim.

*Ol Embin Tui Tonu Omba Jiisas Yi Nim (Masyu 24:3-14, Mak 13:3-13)*

<sup>7</sup> Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, "Ek mon wu, kunum nenj epi ei tonu omba? Epi ei omba kunum ol endi erang kin, sin kenmin kunum ei, mandi omba, min mon?"

<sup>8</sup> Jiisas eim ek yi nim, "Enim kan kun er mulngii! Wumb kombur ok, enim kin ek kend to ngungii. Ngok kin, wumb pei ok, na embe ei singii. Sik kin, yi ningii, 'Wu ei na ond kunum mandi enim.' Nik kin, yi erngii; ba enim ningii ek ei piik, pungił konu ekii se punerngii, mon!" pa nim.

<sup>9</sup> "Wumb tilap kembis tuk ele, en enim nginmał enmin ningii, ku. Nga wumb tilap pei konu orung orung pei opu owundu enmin nik erngii ei, enim piingii; ba enim mund mong tunerngii mon! Ol ombu ok tonu omba; ba kunum poru nimba kunum ei, sikir tonu onernba," pa nim.

<sup>10</sup> Jiisas eim wumb kanpi ek nipi ngum, "Pe wumb tilap endi pupu kin, wumb tilap endi kin ermba. Pe wu king endi nge tilap ei pupu kin, king endi nge tilap ele opu erngii.

<sup>11</sup> Pe konu kopu owundu tonu omba; nga konu kombur kumb kuni owundu sepi kin, wumb ening owundu pimba ku. Nga kupu muł ele keningii ni, muł ei owundu erpi, oł kanim kanim erang kin, enim mund mong erngii.

<sup>12</sup> Ba epi ombu tonu onerang kin, enim wumb ok, enim ambil gii nik kin, oł embin tui kanim kanim erngii. Erik kin, enim sik sipik, men ngii ele kos piik kin, nga enim sik, kan ngok, yi erngii ku. Yi erik kin, enim na embe ambil to mani kindmin ni erngii nik sipik, king ngii konu ele gapman mułngii konu ele, enim sipngii," pa nim.

<sup>13</sup> "Yi erngii kunum ele, enim na ek ka ni tor kindngii.

<sup>14</sup> Kunum ele en enim noman ele, piik dinga erik kin, nga nipe ek endi ok ni orung kindmin ni, yi piinerngii mon!

<sup>15</sup> Na nam ek enim ngamb ek ei, keimi ni piik, ni tor kindngii. Enim kin noman ka ngop ermbii, nim. Enim nge opu orung wumb ei, enim ek tok kindik, enim to mani kindmin ni erngii ei, kapli enermba. Na enim nip ngunj ek ei, kapli dinga pimba.

<sup>16</sup> Arnim manim ni, angnim ni, miyem ende wumb ni, puł wumb ok, enim nge opu orung wumb kin ngungii. Ngok kin, kombur en enim mułngii wumb ei, kombur to kundngii ku.

<sup>17</sup> Pe wumb pei enim kin popuł kis singii ei, nimbil erang enim na embe ambil tonu kindngii.

<sup>18</sup> Gos epi ei piinerim kin, enim nge peng enjin ei, endi am punermba mon. Gos wumb pei noman tuk piinim ku.

<sup>19</sup> Kunum kunum en enim dinga kind er mulnjung kin, kapli en enim noman konj mendpił singii.

<sup>20</sup> "Ba enim molk kinangin kin, opu wumb ok Jerusalem konu owundu ele orung orung onjung kin, enim pii poł tungii ei, Jerusalem konu ele owundu ni, konu er kis mundngii kunum ei, mandi enim ni piik mułngii," pa nim.

<sup>21</sup> "Kunum ele, wumb Jura konu ele molmun wumb, ei sikir puk kin, tonu komung ele pungii. Nga Jerusalem konu ele owundu tuk molmun wumb ei, tungu puk, konu eipi eipi simba konu ele pungii. Nga wumb konu orung orung ele torung molmun wumb ei, nga konu ele tuk punerngii.

<sup>22</sup> Kunum ele, oł kis elmin wumb ei, Gos wumb ombu kin kumep ngumba ei, mer Gos mon ele palim ek ei, pei keimi pimba.

<sup>23</sup> Kaimb kunum ele, amb kangil am ngopu mułmba min, kangil mułang mułmba amb ei, kaimb er mułngii! Oł embin tui ele, konu orung orung tonu wang kin, Gos eim popuł sim mił ei, eim wumb ombu kin kos erpi ngumba.

<sup>24</sup> Wumb ei tui pei nopu poru nimba. Nga opu orung wumb ok, kan ngok, konu eipi orung orung pei kindngii. Wumb tilap eipi simb ei, Jerusalem konu ele kembngii. Yi er mułangin kin, wumb tilap eipi kunum ei, Gos to mundum kunum ei, poru nimba," pa nim.

*Gos Kindmba Wu Ei, Wu Kingam Omba (Masyu 24:29-31, Mak 13:24-27)*

<sup>25</sup> "Nga tonu muł ele eni ni, kanjip ni, oi ombu, oł kanim kanim erngii. Mani mei ele konu orung orung, wumb en enim, oł embin tui peng mułangin kin, ep noł topu, gur gali nipi ermba ei, wumb piik mund mong erngii.

<sup>26</sup> Wumb pei en enim mei ele tonu omba ei, noman embin to piingii. Pe wumb kulmun ni piik kin, noman pepi kun erang mułngii. Nimbil erang tonu muł ele oi ni, kanjip ni ombu, ołup, ermba.

<sup>27</sup> Oł ei tonu wang kin, molk keningii ni, Gos kindang opu mei wu kingam telim ei, eim kupu peł ele omba. Opu kin, eim dinga owundu peng kin, nga eim tilang owundu ka wii ei, erang kin omba.

<sup>28</sup> Nga ekii se, oł ombu tonu wang kin, enim kunum ele angk, en enim peng kan tonu kanik er mułngii. Nimbil erang, sinim kis mulamin kin, oł embin tui tonu orum ei, Gos sinim paki tumba nge kunum ei, mandi erang orum," pa nim.

*Ond Pik Ei, Konu Eni Ba, Min Kumb Tumba Ei, Andan Totum*

*(Masyu 24:32-35, Mak 13:28-31)*

<sup>29</sup> Nga Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu kin, yi nim. "En enim ond mong pik kanik kin, nga ond eipi pei kanik erei!" pa nim.

<sup>30</sup> "Pe enim kinangin kin, ond ei, onguł konj topu nim kin, konu eni owundu ba, enim nik, yi piingii. Akip kunum ei kuni mong poł tonum.

<sup>31</sup> Yi mił, enim oł ombu kinangin yi mił erpi nim kin, en enim piingii. Gos sinim tep er mułmba kunum ei mandi omba, enim ni piingii!" pa yi nim.

<sup>32</sup> "Na ek keimi nip enim ngond. Wumb kunum ele wumb konj mułngii kunum, ei epi ombu tor omba.

<sup>33</sup> Muł kin mei poru nimba; ba na ek ei poru ninermba," pa yi nim.

<sup>34</sup> "Ba enim kan kun er mułngii! Mon pim kin, enim noł kunum kunum nok wulu pang kin, en enim molk, ngenj epi ele noman piingii; ei mon! Pe enim noman ka peng mulenjing kin, Gos kindmba wu

ei, wu kingam omba kunum ei, sikir tor omba. Eim omba ei yi mił; kung min, kei endi, karip tan sikir pupu kin, kei min, epi mondnum mił, yi sikir omba.

<sup>35</sup> Epi ei tonu omba kunum ei, wumb mołmun konu ele orung orung pei tonu omba.

<sup>36</sup> Kunum kunum en enim kan kun er mułngii! En enim Gos kin kunum kunum prei er mułngin kin, Gos enim dinga ngumba. Ngang kin, oł embin tui enim kin tonu ombii ni ermba; ba enim pii gii nik, dinga pimba. Peng er molk kin, wu kingam Gos mei mani kindrim ei, kumb ele engingii," pa nirim.

<sup>37</sup> Kunum kunum Jiisas wumb pei sipipi, Gos ngii owundu ele, wumb ek nipi ngopu, yi ehim. Ba emii peng, eim pupu, komung Olip ele mołum. Mołpu or pepi kin, Jerusalem konu men ngii orung om.

<sup>38</sup> Nga wumb en enim ngii konu pek, kupiiring ok Gos ngii owundu ele Jiisas nge ek ka piłmin.

## 22

*Juras Ek Dinga Nipi, Jiisas Sipi Kin, Noman Pim Wumb Ngum*

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Jon 11:45-53)

<sup>1</sup> Pe kunum endi bres yiis punenim kunum ei, kuni owundu, 'Pasopa,' niłmin kunum ei, mandi erim.

<sup>2</sup> Pe kułmał kałiłmin owundu ni, lo ek piłmin wumb ni, en enim wumb pei mulnjung ei, mund mong tunjung. Mułangin kanik kin, en enim yi ninjing, "Sinim Jiisas koi erpin kin, er to kundmun, mił nenj?" a ninjing.

<sup>3</sup> Pe Seisen Juras noman ele tuk pum. Nga Juras eim 'Eskeriyas,' niłmin. Jiisas eim nge ekii siłmin wumb ende wu engki nga tał, ei nge wu.

<sup>4</sup> Pe Juras eim pupu, kułmał kałiłmin owundu kin, men ngii ele tep mołumun wu ombu ni, kanpi nim. Eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge er endim.

<sup>5</sup> Yi ngang kin, wumb en enim ka piik, ku nin epi sik kin, wu ei ngumun, ninjing.

<sup>6</sup> Pe Juras eim kapli nipi, eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge, kanpi endim. Eim kunum endi mołpu kenim ni, wumb pei Jiisas kin mulenjing.

*Jiisas Kin Ekii Sinjingił Wu Tał, Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjingił.*

(Masyu 26:17-25, Mak 14:12-21, Jon 13:21-30)

<sup>7</sup> Pe kunum ei, bres yiis punerim kunum ei, tonu wang kin, wumb kung siipsiip wał endeim ni, to kałiłmin ei, 'Pasopa' pa niłmin.

<sup>8</sup> Pe Jiisas eim Piisa kin, Jon teł konu endi ele kindpi yi nim, "Elip pukuł kin, 'Pasopa,'

kuni er kun erangil, sinim kuni numun," pa nipi kindim.

<sup>9</sup> Wu tał eim kankil, yi ninjingił, "Nim piin! Sił konu jili er kun ermbil?"

<sup>10</sup> Pe Jiisas ek yi nim, "Elip konu owundu ele tuk pangil kin, wu endi noł ming endi sipi, tu wumba konu ele, ekii se pukuł kin, wu ei ngii jili nirik ba, konu ele, elip nirik pungul.

<sup>11</sup> Pe elip ngii ei, arim mułmba ei, kankil ningił, 'Ek mon wu ek yi nim, Na nge ek se andiłmin wu engki nga tał ei kin, kuni numbii palting ele, jili salim?'

<sup>12</sup> Yi nengil kin, wu ei eim ngii tondrung ele palting owundu endi salim ei, ngang kin, elip sinim kuni 'Pasopa' er kun er singil," pa nipi kindim.

<sup>13</sup> Wu tał ni punjingił. Pukuł kin, kenjingił ni, Jiisas nim mił yi kenjingił. Kankil kin, kuni 'Pasopa' nungii nge, er ka enjingił.

*Jiisas Kin Ekii Sinjingił Wu Tał, Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjingił.*

(Masyu 26:26-30, Mak 14:22-26, 1 Korin 11:23-25)

<sup>14</sup> Pe kuni nungii kunum seng kin, Jiisas ni, eim er se andiłmin wu kin, tonu pei ele molk kin, kuni nok mulnjung.

<sup>15-16</sup> Kuni nok molk kin, Jiisas yi nim, "Na ek keimi nind. Na enim kin kuni 'Pasopa' endi nop moł ei, na ka piind. Ekii se ngenj kumbii simbi. Nimbil erang 'Pasopa' kunum nga simba ei, na enim kin, kuni endi nunermbii, mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei, peni ele wang kin, oł ei ek keimi pimba," pa nim.

<sup>17</sup> Eim ming kap noł wain endi sipi kin, Gos kin prei erim. Nga eim yi nim, "Enim noł wain ming kap ei, endeim endeim ni nui!" nim.

<sup>18</sup> "Na ek keimi nind. Akip min ekii se, mering pei, na ond mong noł wain ei nunerngii mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei tonu omba," pa nim.

<sup>19</sup> Nga bres sipi kin, Gos kin prei erpi, ngopu kin, Eim bres engin tum. Topu kin ek yi nim, "Bres ei na ngenj mił mołum. (Na ngenj ei enim paki tond; enim nok kin, na kin piik er mulngii!)

<sup>20</sup> Nok poru nengin kin, nga yi mił ku erpi, ming kap endi, ond mong noł wain mułum ni sipi, yi ku erang kin, nok poru nengin kin, yi nim; "Noł wain ei, enim kin oł konj endi erip ngond. Yi mił enim Gos nge wumb nanim kin, tep to mołpun, o ende punmun. Nga ming kap ond mong noł wain mułum ni, sipi kin, yi ku erim. Erpi kin, yi nim; ming kap ond mong noł wain ei, na enim kin kondrak konj endi end ei, na miyem mił peng kin, enim kin paki to ngond.)

<sup>21</sup> Ba wu endi na sipi kin, wumb opu orung wumb angil ele pendmba ei, akip sil kuni ende nopus kin, pel ele ende molmbul, wu ei minj.

<sup>22</sup> Wu ei, mei mani opu wu kingam pim ei, Gos eim noman piim mil yi erim. Ba wu ei wu kingam sipi kin, wumb opu orung wumb ngumba wu ei, na kaimb sind,” pa nim.

<sup>23</sup> Jiisas eim ek yi neng mil, wu ombu en enim endeim endeim ni, ek nik, kii sik, piik piik enjing. Erik kin, “Sinim kin wu nii endi ol ei ermba?” enim yi kii sinjing.

<sup>24</sup> Pe eim nge ek se andilmin wumb molk kin, ek mil enjing. Erik kin, yi ninjing, “Sinim molmun konu ele, wu nii owundu molum?”

<sup>25</sup> Pe Jiisas ek nipi ngum, “Wumb king eipi ei konu eipi eipi molmun ei, king en enim noman dinga peng kin, king owundu molk wumb tep erik, wumb yi mil ninjing. Nga en enim embe ele ol ka erik, wumb ngok elmin.

<sup>26</sup> Ba wu endi, wu num mulmbii nipi ermba wu ei, wu kongun wii mil mulmba. Nga wu noman peng wu owundu mulmbii ni piimba wu ei, kongun wu mil, enim paki topu ngopu kin, kongun erpi mulmba.

<sup>27</sup> Wu nii endi wu owundu molum? Pe wu kuni kalpi tu wulum wu ei, min tonu pel ele molpu kin, kuni nolum wu ei min? Nga en enim yi ku ni piik, kuni pel ele molpu kin, kuni nolum wu ei mendpiil. Ba na enim molmun konu ele tuk molup kin, kongun wu mil, enim paki top mol,” pa nim.

<sup>28</sup> “Epi kanim kanim ol embin tui na kin tonu onum kunum ei, enim na wak tunenjing; ba enim na kin mulnjung.

<sup>29</sup> Na nge Ernan sinim tep er kanpi molum, Eim noman dinga ei na ngum. Akip na noman dinga ei, enim ngamb kin, enim mulngii,” pa nim.

<sup>30</sup> “Nam enim tep er mulmbii noman dinga ei, enim kuni pel seng kin, nok mulngii. Pe enim ok, King mil molk, Esrel wumb engki nga ta, wumb tilap ei kin, kos piilmin wu mil, mulngii.”

*Piisa Nim Nam Bul Ngunjii, Nipi Jiisas Yi Nim*

*(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Jon 13:36-38)*

<sup>31</sup> “Saimon! Saimon! Nim piikin; pe Seisen eim enim kin kuni mong wiis elmin ol ei mil, enim kin yi ku ermba. Ei eim enim kin mok topu wumb dinga molałmin wumb nin, nga dinga molmun wumb, kapli kongun erpi sipi, eim andlam ele kindmbii ni ermba ei, dinga mil molałmin kin, wumb wii mil molmun.

<sup>32</sup> Ba na prei erip kin, nim Saimon paki tunj ele nge nim pii gii ei, dinga pimba.

Ekii se nim noman ak tokun orung on kin, ninim angnim nol paki tunjii,” pa nim.

<sup>33</sup> Piisa ek yi nim, “Owundu, na er kun er mol. Nim kin kan ngii ele ouni bik; nga nim kulnjii ei, na er kun er mol, na nim kin ouni kulmbul,” pa nim.

<sup>34</sup> Jiisas ek nipi yi nim, “Piisa, na nim kanip nind. Akip kunum ele epi peng kin, kei kultu wii tunenerang kin, nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Na wu Jiisas ninmin, ei na kinal!’ pa ninjii.”

<sup>35</sup> Pe Jiisas ek yi nim, “Ok na enim kindinj ei, enim ku ni, kon ni, simb su ei sipnerei! Kunum ei, enim epi endi simin ni piinjing min mon?” Pe en enim yi ninjing, “Sin ol endi yi enerim mon.”

<sup>36-38</sup> Enim Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Pe enim tuk molmun wu endi ku kon pimba ei simba. Nga kon yi ku. Wu endi tui kepil sinerim kin, eim kon takis ei sipipi, ku sipi, tui kepil top ermba. Erpi kin, tui kepil simba,” pa nim. Pe wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya kan! Sin tui kepil tał salim.” Eim yi ni piim, “Enim na ek ei pii pol tunenjing. Eim yi nim, ‘Ek ei kapli poru nim,’ pa nim. Na enim kanip nind, Gos ek ok pulum yi nirim, ‘Enim ol kis elmin wumb mil, eim kulou tum,’ pa nim. Nimbil erang ek ei, na nind mil, keimi tonu omba. Gos mon ele na ek nim ek ei, akip keimi tonu onum.”

*Gesemania Konu Ele Jiisas Prei Erim  
(Masyu 26:36-46, Mak 14:32-42)*

<sup>39</sup> Jiisas eim anda pupu, tonu komung Olip ele, ba pum ei, eim kunum kunum prei erpi, yi elim. Ol ei erang mil, eim nge er se andilmin wumb ombu, ekii se punjung.

<sup>40</sup> Pe eim konu ele opu kin, ek nipi er se andilmin wu ombu ngum, “Enim prei erangin kin, epi kis endi erangin kin, kenmbii nip tonu omba epi ei enim kin onermba,” pa nim.

<sup>41</sup> Pe nga eim wu ombu mondpu kin, eim konu eipi mandi pum. Pe eim simb gopsing pii pol molpu kin, prei erim.

<sup>42</sup> Jiisas eim wumb epi kis kanim kanim eim kin tonu wang kin, eim arim kin ke nipi, ek ekin yi topu nim. “Arnan! Nim na ming kap embin tui ei, na numbii ni piin kin, ninim noman ele sinjii. Ba nim na noman ele, nim ekii sinenjii mon. Ninim noman ele piikin enjii,” pa nim.

<sup>43</sup> Jiisas eim Gos kin prei er mulang kin, pe tonu epin konu ele enjel endi mani opu kin, eim dinga ngum.

<sup>44</sup> Jiisas eim noman embin kis piipi kin, eim prei dinga erpi mulang kin, eim kurun ei, miyem mil opu, mei ele mani pum.

<sup>45</sup> Pe eim prei er pendpi angpi kin, eim ek se andilmin wumb mulnjung konu ele pum. Pupu kenim ni, or pinjing kenim ni, en

enim noman embin tang kin, piik pinjing, kenim.

<sup>46</sup> Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Enim nimbil erang, enim or palmin? Enim konj kind, angk prei erei! Mon pim kin, o! kis endi enim kin tonu omba,” pa nim.

*Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum*

(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Jon 18:3-11)

<sup>47</sup> Jiisas eim ek nipi mulang kin, wumb tilap owundu endi onjung. Wu endi Juras nilmin wu ei, Jiisas nge ek se andilmin wu engki nga ta! tuk molmun wu endi eim kumb se om. Eim mandi opu kin, Jiisas kin kumb gupu to numba nge om.

<sup>48</sup> Ba Jiisas ek nipi Juras ngum, “Juras, nim wu kingam ei, nim eim gupu to nokun sikin kin, opu orung wumb ngunjii min?”

<sup>49</sup> Jiisas eim nge ek se andilmin wumb molk, kenjing ni, o! ei tonu omba enim nik, Jiisas kanik kin, yi ninjing, “Owundu, sin tui kepil sipin kin, wumb ei tumun, min mon?”

<sup>50</sup> Yi nik kin, wu endi tui kepil tang kin, kulmal kahilim owundu nge kongun wu ei, eim nge kom orung angil tundung orung, kihip topu mani om.

<sup>51</sup> Ba Jiisas kanpi yi nim, “Mon! O! ei si kinde!” pa nim. Yi nipi kin, wu ni kom ele embilang kin, kom ni, nga ok pim mil, pim.

<sup>52</sup> Pe Jiisas ek nipi, kulmal kahilim owundu ombu ni, men ngii owundu ele tep molmun wu ombu ni, wumb num pei, wumb eim ambil gii ngii nge ok wumb ei, Jiisas yi nim, “Enim tui nin, kepil epi ei sik kin, tu wunmun ei, enim waning wu endi tungii nge onmun min?”

<sup>53</sup> Na enim kin kunum kunum men ngii owundu ei molmun. Ba enim na peng ele, enim angil embilamin, mon. Ba akip kunum ei, enim kunum seng enmin. Akip Seisen emii ele molpu kin, epi kis elim ei nge, dinga akip tor onum,” pa nim.

*Piisa Ek Yi Nim, “Na Jiisas Ninmin Ei, Na Kinal.”*

(Masyu 26:57,58,69-75, Mak 14:53,54,66-72, Jon 18:12-18,25-27)

<sup>54</sup> Jiisas eim ek nipi poru neng kin, wumb ombu eim ambil gii ni sipnjing. Pe wumb ei, eim sipi kin, kulmal kahilim owundu ngii konu ele tuk sipnjing konu ele, Piisa eim ekii se pum. Pupu kin, konu turii mil molpu, kan mulum.

<sup>55</sup> Ngii owundu kung gui tukrung ele engim konu ele, dup kalk mulnjung konu ele, Piisa tep to mulnjung ku.

<sup>56</sup> Kongun amb endi molpu kenim ni, Piisa eim dup ele mulum kenim. Amb ni, eim kanpi kin, yi nim, “Wu ei, Jiisas kin tep to molulum wu,” pa nim.

<sup>57</sup> Ba Piisa ek nipi, “Mon!” pa nipi yi nim, “Amb, wu ei, na kinal!”

<sup>58</sup> Ekii se nga, wu endi Piisa kanpi kin, yi nim, “Nim eim nge tilap ende,” pa nim. Ba Piisa yi nim, “Kawukeiya! Na mon!”

<sup>59</sup> Molang kin, nga ekii se, wu eipi endi pupu yi nim, “Keimi mendpil, wu ei, eim kin tep to andilim wu. Eim Galilii konu ele wu,” pa nim.

<sup>60</sup> Ba Piisa ek dinga nipi ngopu, yi nim, “Wu, nim nin ek ei, na pii pol tunand.” Piisa eim ek yi nipi mulang kin, kei kultu wii tum.

<sup>61</sup> Pe Owundu eim ak topu, Piisa kenim. Pe Piisa eim piim ni, Owundu ek endi eim kin nirim ek ei piim. Ek ele nge, eim kei kultu wii tunermba kunum ei, nim yi ninjii, “Na Jiisas kinal, pa nikin, kunum tekliki enjii,” pa nirim.

<sup>62</sup> Pe Piisa eim tor pupu, ke dinga wii nim.

<sup>63</sup> Wumb Jiisas ambil gii nik, ek ngok, kepil tok enjing.

<sup>64</sup> Pe wumb Jiisas eim ningil ele, alap pandi to pendik, kepil tok, yi ninjing. “Pe nim ek ni tor kindilim wu mendpil min mon; ek ni! Wu nii nim kepil tonum ei, ninjii,” pa ninjing.

<sup>65</sup> Wumb ek kis kanim kanim nik, eim kin ngunjung.

*Kaunsil Wumb Ningil Ele Jiisas Kos Enjing*

(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Jon 18:19-24)

<sup>66</sup> Ekii se konu eni tang kin, Esrel wumb num ei ni, lo ek piilmin wumb ni, ek kengip tolmun wumb ni, Gos kin kulmal kahilmin wumb ni, ok kulou tok molk kin, Jiisas sik sipik, kaunsil mulum konu ele sipik, yi ninjing.

<sup>67</sup> “Nim sin kan kin, ‘Na Gos er salim wu kindang, Kraiss,’ pa nilin, ei keimi min mon?” Pe Jiisas ek nipi ngopu, yi nim. “Na enim kanip nimbii; ba enim pii gii ninerngii.

<sup>68</sup> Nga na enim kin ek kombur kii simbii nim kin, enim na ek ei ni orung kind-nerngii, palim.

<sup>69</sup> Ba pe ekii se, kunum kunum mei mani opu wu kingam ei, eim Gos angil tundung ele mulmba konu ei, Gos eim dinga wii salim,” pa nim.

<sup>70</sup> Pe wumb yi ninjing, “Nim ek ei nin ei, nim Gos kingam molun min?” Pe eim ek yi nim, “Enim ninmin ek ei, na mendpil.”

<sup>71</sup> Nga wumb en enim yi ninjing, “Sinim nipe ek nga nipin kii simin? Eim gupu ele, ek ei ninim, sin sinim piinmin, ei poru!”



## 23

*Pailos Kumb Ele, Jiisas Kos Enjing*

(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Jon 18:28-38)

<sup>1</sup> Yi nik kin, wumb pei eim sipik, Pailos mulum konu ele sipnjing.

<sup>2</sup> Pe kos piingii nge nik, eim kin ek yi ninjing. "Sin wu ei kenjpin ni, eim sin wumb tilap ele, elmin ol ei, eipi erpi elim. Pe eim sin ku takis Siisa ngolmun ei, eim mon nipi, eim 'Nam Gos kindang wu Kraiss nipi, nam King,' pa nipi, yi elim," pa ninjing.

<sup>3</sup> Pe Pailos eim kii sim, "Nim Jura wumb King min?" Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi, ek yi nim, "Ninim nin mi! yi," pa nim.

<sup>4</sup> Pailos ek nipi, kulma! kalilim owundu ni, wumb pei kanpi yi nim, "Na wu ei, erim ol endi kan sinand, mon!" pa yi nim.

<sup>5</sup> Ba wumb ek dinga nik, yi ninjing, "Eim ek nipi wumb ngang kin, wumb eim ek piik, Jura konu ni, konu orung orung pei, mund mong elmin. Pe Galilii konu ele, eim er opu opu ya ele onum," pa ninjing.

*Nga Jiisas Sipik, Eros Kin Kos Enjing*

<sup>6</sup> Pailos eim ek ei piipi kin, wumb kii sim, "Wu ei Galilii konu ele wu min?"

<sup>7</sup> Nga wumb eim kanik yi ninjing. Pe eim piim ni, Jiisas nge konu ei, Galilii konu orung ele, Eros tep elim konu ei piinim. Kapli Pailos ek ei piipi kin, nga kindang pupu, "Eros molum konu ele orung pangli," nim. Kunum ei, Eros Jerusalem konu ele mulum.

<sup>8</sup> Eros Jiisas kanpi kin, eim ka piim. Nimbil erang Jiisas ek ei Eros piim; ba kunum kinan, eim Jiisas kenmbii ni piipi mulum. Eros eim yi piim, "Jiisas jep ol endi erang, kenmbii," ni piim.

<sup>9</sup> Yi piipi kin, Eros eim epi pei Jiisas kin kii sim; ba Jiisas eim ek endi nipi kin, orung kindnerim, mon!

<sup>10</sup> Kulma! kalilmin owundu ni, lo ek piilmin wumb ei ok, mandi angk kin, Jiisas kos erngii nge, ek dinga kind ninjing.

<sup>11</sup> Eros ni, eim nge opu endi wumb ni eim ek ngok, ek kis kanim kanim nik erik, konduk ka wii endi mon kanim kanim mulum kon ei kindik kin, nga eim Pailos mulum konu ele orung kindnjing.

<sup>12</sup> Kumb ok, Eros eim Pailos kin opu elmbil; ba pe el elip, ek ka nikil, ende punjngul.

*Pailos Yi Nim, "Ond Peri Ele Nil Teil" Nim*

(Masyu 27:15-26, Mak 15:6-15, Jon 18:39-19:16)

<sup>13</sup> Pe Pailos eim kulma! kalilmin owundu ni, wu num ni, wumb pei ok kulou tei nipi, wii tum.

<sup>14</sup> Pe eim ek nipi, yi nim, "Enim wu ei ya sik tu wunjung ei, yi ninjing, 'Wu ei sin tilap ele, ek nipi wumb noman er kis elim,' nik, tu wunjung. Pe na wu ei, enim kumb ele ek nip, wu ei kii sind; ba eim enim enmin ek ei, endi neng kin, na piinand. Wu ei, ol endi enerim. Sinim wu ei kin, kos ermin mi! mon!

<sup>15</sup> Nga Eros eim erim ol endi enerim, mon ku! Nga ei eim orung kindang onum. Piinmin! Wu ei, ol kis owundu endi erang kin, sinim kapli, eim to kundmun.

<sup>16</sup> Pe na wu ei kepil top kindamb kin, orung pangli," nim.

<sup>17-19</sup> (Ba en enim elmin ol ei, yi kor owundu kunum ei, kan ngii palmin wu ei, endi tor kindilim.) Pe wumb pei wii tok kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei to kondkun, Barapas kindan kin, sin kin wangli!" ninjing. (Barapas eim konu owundu ele gapman kin opu erpi, wu endi to kundrum. To kindang kin, Barapas sik kin kan ngii pendik.)

<sup>20</sup> Pailos wumb nga kanpi, ek yi nirim, "Wu ei Jiisas, eim orung kindamb, ba," ni piim.

<sup>21</sup> Ba wumb wii tok, nga yi nik, "Ond peri ele, to kond!" Wumb pei yi ku ninjing.

<sup>22</sup> Pe Pailos nga kunum ei ngang kin, kunum tekliki mi! nim, "Nimbil erang, wu ei nipe ol endi erim? Na eim ol endi erim min, nip kurunj; ba ol endi erang kin, tumun ei kapli; ba, mon!" nim. "Yi piip kin, wii kepil top kindamb, ba," pa nim.

<sup>23</sup> Ba wumb dinga puk, ek dinga nik, wii dinga tok, "Ond peri ele kulangli!" ninjing. Pe wii ek dinga nik, Pailos nim ek ei, to mani kindnjing.

<sup>24</sup> Wumb ek yi nengin kin, Pailos wumb kanpi, yi nim, "En enim dinga kindik, 'Wu ei tumun,' ninmin ei, wu ei, en enim sipik, tei! Na mon minj!"

<sup>25</sup> Wu ei, gapman kin opu erim ni, wu endi to kundmun nik, sik, kan ngii pendik, wu ei, wu amb pei si orung simin nik. Pe Pailos mani wu endi ei kindan, "Wangli," nik. Pe Pailos Jiisas kindang wang kin, wumb sipik.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung*

(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Jon 19:17-27)

<sup>26</sup> Pe opu ond wumb Jiisas sipik kin, wu endi ambil gii nik wu ei, embe Saimon. Saimon ni wu ei, eim Sairiini konu ele wu. Wu ei opu, konu owundu ele tuk bii ni erang kin, wumb ond peri ele tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei pindang ele pindangin ko wupu kin, Jiisas pum konu ele ekii se pum.

<sup>27</sup> Pe wumb ke nik, kaimb kulk, puk kin, Jiisas pum konu ele ekii se punjung.

28 Ba Jiisas ak topu amb kombur kanpi kin, ek yi nim, “Enim Jerusalem konu ele amb! Enim na kin piik ke ninerei! Ke ningii pim kin, en enim nge kangil ei piik ke nik kin, en enim nge piik ke ningii,” pa nim.

29 “Piinmin! Ekii se ek endi tonu omba ei yi pimba. ‘Amb kangil mengnarik amb ni, kangil mengnenjing amb ni, amb am ngunenjing amb ni, amb ombu pei ka piingii.’ Nimbil erang kunum ei, wumb muljung kin ol embin tui enim kin tonu omba.

30 Tonu om kunum ele wumb kombur komung ele ek yi ningii. Enim komung ombu mani ok kin, ‘Sin tei!’ nimin. Nga komung kembis kembis ombu yi ku, ‘Sin to pandi tei!’ nimin.

31 Yi mil erang enim ol ei ond konj ele enmin; ba nga ond kulii ele enim nimbil ol erngii?” Jiisas eim ek yi nim, “Ei ol konj ei tonu wang kin, enim kaninmin,” pa yi nim. “Nga ekii se ond kulii ei, mering ekii se ol ei enim na kin piik mulngii wumb ei, ol yi tonu omba ei, enim nimbil ol erngii?” pa yi nim.

32 Wumb eipi tał tu wunjung wu tał, ol kis elmbil wu tał, Jiisas tok, wu tał ouni tungii nge enjing, enjing.

33 Pe wumb konu endi ele tor punjung konu ei, embe ‘Wumb peng embil’ konu ei yi nilmin. Nilmin konu ele, Jiisas ond peri ele tok, wu tał ol kis elmbil wu tał, nil tunjung ku. Wu endi Jiisas angil tundung orung peng kin, nga wu endi angil taring orung pim.

34 Jiisas ek nim, “Arnan, nim piin, wumb en enim ol kis en enim ei pii pol tunarik enmin. Kapli nim wumb ol kis ei kil ngunjii,” pa nim. Pe Jiisas konduk ni alap epi ei wumb ku kembis mil epi ei kinjmal erik kin, konduk ei simin nik enjing.

35 Wumb molk, kanik muljung; ba wumb peng pim wumb ei, en enim ek ngok yi ninjing. “Eim wumb eipi paki topu yi elim. Pe keimi Gos eim Kraiss telim wu ei, kindang opu, wumb paki topu elim pim kin, kapli akip ei eim paki topu, ond peri ele si kindpi, mani omba,” yi ninjing.

36 Opu ond wumb ei kin ek ngok, yi ninjing ku. Yi erik kin, mandi ok, epi kumbii elim epi ei, sipi ngumun ninjing.

37 Pe ek ngok kin, yi ninjing, “Nim keimi Jura wumb nge King pim kin, kapli ninim paki to!” ninjing.

38 Ond peri ele, tonu eim peng ele, ek mon endi yi pulnjung, “Wu ei, Jura wumb ei nge King,” pa nik pulnjung.

39 Epi waning elmbil wu kis tał tuk wu endi, Jiisas kin ek yi nirim. “Nim Kraiss Gos kindang telin wu ei min? Kapli ninim paki tokun kin, sil kin ouni paki tunjii ku!” pa nim.

40 Ba wu eipi endi orung pim wu ni ek ei piipi kin, wu ek nim wu ni, ek ngum. “Nim ngenj kumbii sin mil wu ei yi ku sinim. Ele nge nim Gos kin mund mong tunan min?”

41 Wumb silip to kondunmun ei, silip mong sinjipi ele to kondunmun. Ba ya wu ei, eim ol kis endi enerim konu ei tonmun,” pa nim.

42 Pe wu ni ek yi nim, “Jiisas ekii se, nim wu King dinga owundu mulun kin, na piinjii,” pa nim.

43 Pe Jiisas ek nipi yi nim, “Na ek keimi nind, akip kunum ele mendpil, nim na kin Gos nge konu ka wii ele ouni mulmbut,” pa nim.

#### *Jiisas Kulum Poru Nim*

*(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Jon 19:28-30)*

44 Pe konu eni beli seng kin, Gos eni pandi topu erang kin, konu orung orung emii mil pepi pang kin, pou mil neng kin, emii pim ei poru nim.

45 Pe mendpil alap ka wii endi, Gos ngii owundu ele, pim alap ei, tuk kilip topu, orung orung tał pim.

46 Jiisas ond peri ele pepi, ek dinga nipi yi nim, “Arnan, na noman tuk ei, nim angil ele kindind,” nipi eim kulum.

47 Pe opu elmin wumb ei, tep elim wu ni, kanpi kin, Gos nge embe ambil tonu kindim. Kindpi yi nim, “Keimi mendpil, wu ei, wu ol kis endi enalim.”

48 Pe wu amb pei pei ok, enim mil kenmin nik onjung. Ok molk, kenjing ni, epi keimi peng kanik, en enim kaimb sik, pepil ele tok, nga orung punjung.

49 Pe Jiisas nge wu pul ombu pei ni, Galilii konu ele amb kombur kin, ekii se ok, turii angk, epi kis ei Jiisas kin tonu wang kin, ei kanik mulnjung.

#### *Jiisas Nge Ngenj Ei Sipik, Kom Ku Tukpu Endi Ele Pendnjing.*

*(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Jon 19:38-42)*

50 Pe wu endi multum wu ei, eim embe Josep. Wu ei konu owundu ele multum konu ei, Jura wumb molulmun konu ele, embe ei, ‘Arimasiya,’ pa nilmin. Wu ei, wu kaunsil molulum wu ei, ol ka elim wu.

51 Wu ei eim kaunsil eipi ek nilmin, ol kis elmin ele, ekii sipi enalim. Eim Gos konu sinim tep er molum konu ei, ekii se peni ele wang kenmbii nipi, minj kui er molulum.

52 Wu ei Pailos kin pupu, “Jiisas nge ngenj ei simbii,” pa nim.

53 Pe Jiisas ngenj sipi, mani tu wupu, alap kuru endi sipi, pandi tum. Topu sipipi kin, tukpu endi ele mani kindim tukpu ei, kom ku owundu endi tunduk sik, ele ok wu endi tuk kindnalmin, ele kindim. Kindim tukpu andilim ele ku owundu ondu ele ngunjung.

<sup>54</sup> Kor kunum ei, tonu omba mandi enim ei, kunum ka wii kunum ei er molumun.

<sup>55</sup> Amb ombu Galilii konu ele si kindik, Jiisas kin ok, nga Josep purum konu ele ekii se puk. Puk kin, Jiisas tukpu to pendik mi, kenmin ni punjung.

<sup>56</sup> Kanik poru nik kin, en enim ngii konu ele orung puk. En enim kopung ka wii ni, epi muru ka tolum epi ei, er kun erik kin, Jiisas ngenj ele kopung ei kindngii enjing.

Kor kunum "Kor mulei!" nik mi kor mulnjung.

## 24

### *Jiisas Nga Angpi Konj Tonu Pum*

*(Masyu 28:1-10, Mak 16:1-8, Jon 20:1-10)*

<sup>1</sup> Pe kongun kunum kumna, kor ei kupi-iring ok, amb ombu en enim wumb tukpu ele punjung. Puk kin, kopung ka wii ni, epi muru ka tolum epi sik kin, epi ei er kun er sik, mi sinjing.

<sup>2</sup> Puk kin, kenik ni, ku endi pandi to pendik ni, tukpu ele pineririm.

<sup>3</sup> Wumb ok wumb ni, tukpu ele tuk puk; ba Jiisas Owundu ngenj ei kinerik mon.

<sup>4</sup> Pe wumb en enim noman ele piik, mund mong erik mulk. Molk kenik ni, wu ta konduk kuru pirim wu ta, el elip mulku. Mulku wu ta nge konduk erang kin, wumb keningii pineririm.

<sup>5</sup> Amb ombu en enim keningii pinerang kin, mani mei ele kan mani kanik mulnjung. Mulangin kin, wu ta ek nikil ngunjung; "Nimbi erang enim wumb tukpu konu ele wumb endi konj molum nik kur onmun?"

<sup>6</sup> Ba eim ya molalim! Eim angpi tonu pupu pum. Eim Galilii konu ele molpu kin, enim kin nipe ek nipi ngum ek ei, en enim piingii?

<sup>7</sup> Eim ek yi nirim, "Wu kingam ei sipik, wumb ol elmin wumb ei ngangin kin, sipi to kundangin kin, tukpu konu ele mani pu pepi kin, nga kunum tekliki pang kin, eim nga opu konj ba," nirim.

<sup>8</sup> Wumb ek ei piik ni, Jiisas ok ek nirim mi piinjing.

<sup>9</sup> Wumb tukpu konu ele si kindik, orung punjung. Puk kin, ek nik, eim ek se andilmin wu engki nga endeim mulk, konu ele kanik nik ei, epi kenik mi nik, wumb epi pei ngok yi enjing.

<sup>10</sup> Pe Mariya Makandala ni, Jo Ana, ni Mariya Jeims mam ni, amb ombu mulangin kin, ek ei nik, Jiisas ek se andilmin wumb mulk konu ele kanik ninjing.

<sup>11</sup> Ba wumb ei, ek ei ek wii ninmin ni piik kin, pii gii ninerik, mon.

<sup>12</sup> Ba Piisa angpi sikir pupu, Jiisas tukpu tuk konu ele kenmbii nipi purum. Pe eim sip topu, tukpu ele nirik pupu kenim ni,

alap mendpil sim. Seng kin, eim nga orung ngii konu ele pupu, epi ei kenim mi piipi mulum.

### *Emeiyas Wumb Andlam Ele, Wu Ta Jiisas Kenjingil*

*(Mak 16:12-13)*

<sup>13</sup> Pe kunum ele mendpil, Jiisas pii gii ninjingil wu ta el elip, konu endi Emeiyas ni konu ele pungul nge punjungul. Pukul andlam ei Jerusalem konu ele pupu, nga Emeiyas konu ele tor pulum konu ei, angil orung nga ta turii mi salim.

<sup>14</sup> Wu ta andkil pukul kin, epi pei kenjingil mi ei, nikil punjungul.

<sup>15</sup> Wu ta el elip, ek nikil, kii sikil punjungul ei, Jiisas eim wu ta onjungul konu ele ekii se om ei kinenjingil.

<sup>16</sup> Ba epi endi wu ta ningil ele peli erang kin, Jiisas kan pol tunenjingil mon!

<sup>17</sup> Pe eim opu, ek nipi kii sipi yi nim, "Elip epi nipe nikil onmbul?" Eim ek yi neng kin, wu ta ni nikil ek piinerkil; kan mani kankil mulnjungul.

<sup>18</sup> Pe wu endi embe Kliyopas wu ei, ek nipi orung kindim, "Wumb konu orung orung pei ok Jerusalem konu ele minj molmun. Pe nim mendpil Jerusalem konu epi ei tonu onum piinan min?"

<sup>19</sup> Nga wu ei ek yi neng kin, Jiisas wu ta kii sim, "Epi nipe?" Wu ta eim kankil yi ninjingil, "Epi Jiisas Naseres konu ele wu ol ei tonu om. Eim ek ni tor kindilim wu molpu kin, kongun ei nga erpi, Gos ningil ele ek dinga nipi wumb ngolum.

<sup>20</sup> Wumb peng pim wumb ni, kulma kalilmin owundu wumb ni, Jiisas sik sipik, kos piilim wu owundu ngunjung. Pe kos piilim wumb owundu ek nik piik kin, wumb kombur eim ond peri ele to kundnjung.

<sup>21</sup> Ba kumb ok sin pii gii yi ninjpin kin, wu ei Esrel wumb kis mulnjung kin, ol embin tui tonu orum kin, Gos enim paki tumba nge orum. Pe nga ek endi palim ku. Epi ombu om ei, pe kunum tekliki kunum salim.

<sup>22</sup> Akip sin amb kombur ok ek nengin kin, sin mund mong enmin. Kupiiring ok en enim Jiisas tukpu to pendnjing konu ele kenmin nik punjung.

<sup>23</sup> Ba Jiisas nge ngenj ei kinanmin nik, ok sin kanik yi ninjing. Eim kinenjpin, ba Gos nge enjel ok yi ninjing, 'Eim konj molum,' ninjing.

<sup>24</sup> Nga sin wu kombur puk kin, keningii nge punjung ei, amb ok ninjing mi ku ninjing. Ba eim kinanmin," pa ninjing.

<sup>25</sup> Jiisas eim ek dinga nipi wu ta ngum, "Elip noman ele dinga pinaim min? Elip ek ni tor kindilmin wumb ek pei nilmin ek ei elip pii gii ninenjingil.

<sup>26</sup> Nimbil erang elip piinanmbil? Gos Krai telim wu ei kindang, eim ngenj kumbii ok sipi kin, nga kunum ka seng kin, Gos nge dinga tilang owundu ngang mulmba?"

<sup>27</sup> Pe eim Moses lo ek ni, ek ni tor kindilmin wumb nge ek ei nimba erim. Pe eim ek nipi wu tał ngum ei, konu orung orung Gos mon ele ek nipi eim mendpil pa ninim ei, ek pułe nim yi mił nim.

<sup>28</sup> Pe wu tał el elip konu ele mani punjngul. Pe Jiias eim yi erpi ba nge pum.

<sup>29</sup> Ba wu tał eim kin ya mulmun konu ele, emii pimba mandi enim, yi nengil. Nengil kin, Jiias wu tał kin mulum.

<sup>30</sup> Ekii se kuni nungii pendik, Jiias eim wu tał kin mulum. Molpu kin, eim bres sipi, Gos kin prei erpi, wu tał ngum.

<sup>31</sup> Jiias eim wu tał kin yi erang kin, wu tał ningil pirek neng kin, Jiias kan poł tangil kin, nga Jiias eim mulerim. Eim am pum. Pang kin, wu tał eim nga kinenjngil mon.

<sup>32</sup> Wu tał el elip ek nikil piinjngil. "Silip andlam ele wambil kin, eim silip kin ek ka nipi ngum. Ngopu kin, Gos nge ek pułe nipi ngopu erim. Kunum ele silip noman pirek neng," yi ninjngil.

<sup>33</sup> Wu tał ek yi nikil kunum ele mendpil orung pukuł, Jerusalem konu ele pukuł. Pukuł ni, wu engki nga endeim mulk. Nga en enim nge puł wu kombur ouni mulnjung.

<sup>34</sup> Molk kin yi ninjing, "Keimi mendpil, Owundu ni nga orung om," pa nik enjing. "Eim orung om ei, Saimon eim kenim."

<sup>35</sup> Pe wu tał el elip andlam ele erim ol ei, ek poł tunjngul. Tokul kin, yi ninjngil. "Eim bres ambil engin topu Gos kin prei erang kin, sił eim kan poł tunjpuł," pa ninjngil.

*Jiias Kin Ekii Sinjing Wumb Jiias Kenjing Ku*

(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

<sup>36</sup> Pe en enim ek yi nik mulangin kin, Jiias eim opu tuk, mii memb ele engim, "Enim noman ende sek ka piik kin, mulngii!" Jiias yi nim.

<sup>37</sup> Ba wu en enim mund mong tok enjing. Wu ombu, "Sin sinim gui endi kaninmin," ni piinjng.

<sup>38</sup> Pe eim ek nipi wumb ngum, "Nimbil erang enim puku sik andinmin? Nimbil erang enim noman embin to piik mulnjung?"

<sup>39</sup> Enim na simb ni angil ele kinei! Na mendpil mo! Na gui mon! Gui ei ngenj na palim mił pinałilim mon!" pa nim.

<sup>40</sup> Eim ek yi nipi kin, eim simb, angil pei andan topu ngum.

<sup>41</sup> En enim ka wii piinjng; ba pii gii ninenjing. Pe en enim noman embin to piik mulnjung. Mulangin kin, eim yi nim, "Enim kuni kopur ya sahim min?" yi kii sim.

<sup>42</sup> Pe en enim omu endi ni ngunjung.

<sup>43</sup> Pe Jiias eim sipi, nang kin, kenjing.

<sup>44</sup> Eim ek nipi ngopu yi nim, "Ok, na enim kin molpu, ek nip ngunj ei, piinjng. Moses nge ek nin, ek ni tor kindilmin wumb ek poł nin, mon Sam ele ek palim ek ei, na nge ek palim. Ekii se keimi tonu omba nir mił tonu keimi onum."

<sup>45</sup> Jiias eim ek ei nipi kun erang kin, wumb Gos ek ei pii kun enjing.

<sup>46</sup> Pe eim ek yi nim, "Krais Gos kindang telim wu ei, eim ngenj kumbii sipi kohpu; nga kunum tekliki eim tukpu ele angpi, nga konj tonu opu ba," nirim.

<sup>47</sup> "Pang kin, eim nge embe ele, wumb ek nik ngok erangin kin, wumb tilap ok, noman ak tok Gos ek piingii. Piyangin kin, Gos wumb ombu ol kis kil ngumba," pa nim. "Akip enim Jerusalem konu ele ni, konu orung orung pei ele puk, kongun ei erngii," pa nim.

<sup>48</sup> Pe enim puk, ek ombu pei wumb kanik ningii.

<sup>49</sup> Enim piinmin! Gui Ka Gos ok enim ngumbii nirim mił, Owundu ei, akip na enim ngumbii. Ba enim puk kin, Jerusalem konu owundu ele mulangin kin, tonu epin konu ele Gos nge dinga ei enim kin kindmba," Jiias yi nim.

*Gos Jiias Sipi, Tonu Epin Konu Ele Tonu Sipim*

(Mak 16:19-20, Aposel 1:9-11)

<sup>50</sup> Eim wumb ombu sipipi, Besanii konu ele sipipi, eim angil tonu kindpi, noman ka ek nipi ngum.

<sup>51</sup> Pe eim ek ka nipi ngopu mulang kin, Gos eim sipi epin konu ele tonu sipim.

<sup>52</sup> Wumb en enim Jiias embe ambil tonu kindik, nga Jerusalem konu ele orung puk kin, en enim ka ka piinjng.

<sup>53</sup> Kunum kunum Gos ngii owundu ele molk kin, Gos embe ambil tonu kind mulnjung.

## Jiisas Nge Ek Ka Jon Pułum

### *Ek Konj Ei Tonu Opu Wu Telim*

<sup>1</sup> Am kumb ok Gos nge ek ka ei Jiisas Kraiss se multum. Mei eneririm kunum ei eim Gos kin ouni multum. Jiisas eim Gos Mendpil.

<sup>2</sup> Am kumb ok mendpil, Jiisas Kraiss eim Gos kin ouni mulkuł.

<sup>3</sup> Molkuł, eim mendpil epi kanim kanim pei eririm. Epi endi andlam eipi endi ele tonu enerim, mon! Eim erang tonu om.

<sup>4</sup> Noman konj ei eim kin pim. Pe noman konj ei wumb tilang ngum.

<sup>5</sup> Tilang ei wumb noman tuk emii konu tilang ngolum. Emii ei erpi tilang ele tuk onermba mon!

<sup>6</sup> Pe wu endi tonu om; wu ei embe Jon. Gos eim wu ei nipi, kindang om.

<sup>7</sup> Wu ei opu, ek ni tor kindmba nge om. Eim Jiisas nge tilang ei ni tor kindmba nge om; eim ek mong wumb ek ei piik, ambil gii nik, pii gii ningii nge nimba nge om.

<sup>8</sup> Jon eim tilang ei mon, eim Jiisas nge tilang owundu palim ei ni tor kindmba nge mendpil om.

<sup>9</sup> Jiisas eim tilang ei keimi. Eim tilang ei wumb pei ngolum. Eim mani mei konu omba eim kunum ele.

<sup>10</sup> Gos Jiisas Kraiss kin mei ei eririm. Erang, Jiisas eim opu mei ele multum; ba mei wumb eim pii pol tunenjing mon!

<sup>11</sup> Eim pupu eim nge konu pum; ba eim nge wumb tilap ei eim onum pa ninarik, eim ek ei piinenjing mon!

<sup>12</sup> Ba wumb kombur eim ek ei piik, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing. Pii gii ninjing wumb, ei eim sipi Gos nge kingam ambilam nol mulngii nipi mundum.

<sup>13</sup> Gos nge kingam ambilam nol mulngii ei wumb miyem ele mengk singii min; wumb nge ngenj ele mengk singii; min wu noman ele mengk singii ei ok Gos nge kingam ambilam nol mulerngii mon. Gos eim nge wumb er mundulum. Wumb ei Gos nge noman ele eim kingam ambilam nol mendpil mulngii.

<sup>14</sup> Jiisas eim mei mani opu wu talpi Gos nipe mil molum, eim sinim anda tum eim tuk sinim kin molum. Sinim Gos nge kingam mendpil eim nge tilang owundu ei kan poru ninjpin. Eim nge tilang Gos Owundu kindang om. Jiisas eim noman kun ka ni ele kun ka mendpil; ei eim kin piki top molum.

<sup>15</sup> Jon eim ek ei nipi eim wii dinga topu yi nim, "Wu ei ok na enim kanip yi ninj, 'Wu endi na ond konu ekii se omba wu ei, na

nge Owundu. Nimbil erang na tonu onerir kunum, ei eim kumb ok multum.' "

<sup>16</sup> Sinim wumb pei, eim nge ka wii epi pei sinmin ei eim kin piki to molum. Eim nge noman ka ei sinim kin am pei ngopu minj molum.

<sup>17</sup> Nimbil erang, Gos eim lo ek ei Moses angil ele ngurum. Ba Jiisas Kraiss eim noman ka ngopu ni, ek keimi mendpil ei Jiisas Kraiss eim sin kin tonu om.

<sup>18</sup> Wumb endi Gos endeim kinalim mon. Gos eim nge kingam endeim mendpil, ei eim mendpil Gos arim kin ouni molulum. Ei eim Gos nge elim ol ei, pule ni tor kindpi sinim ngolum.

### *Jon Wumb Nol Penditim Wu Ek Ni Tor Kindim*

*(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Luk 3:1-8)*

<sup>19</sup> Jura wumb molk, Gos kin kulmal kahlmin wu kombur ni, Liiwai wumb men ngii kongun paki tok elmin wumb ei, nik kindangan Jerusalem konu si kindik ok, Jon kanik kii sinjing, "Nim Nii?"

<sup>20</sup> Pe Jon eim ek ei koi enerim mon. Eim ek ni tor kindpi ek dinga yi nim, "Na Kraiss Gos kindang wu mon!" pa nim.

<sup>21</sup> Pe wu ombu eim kii sinjing, "Pe nim Elainga Gos nge ek ni tor kindilim wu ok multum min?" Pe eim yi nim, "Ei na mon." Nga wu ombu kii sinjing, "Sin wu endi ol ekii se tonu omba ei piipi nimba wu endi omba nipin kui er mulnjpun, wu ei nim min?" Nga Jon ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei na mon," pa yi nim.

<sup>22</sup> Wu ombu en enim yi ninjing, "Pe nim nii? Wumb si kindik ninjing ek ei nim nipin ngonmun. Pe ninim ek nikin, 'Na wu ei,' pa nen piimin," pa ninjing.

<sup>23</sup> Pe Jon eim ek yi nim, "Enim noman tuk ele er kun erei!" Ek pule ei yi mil,

'Na wu endi eim konu wumb mulenjing konu ele wii top ek dinga nip,' yi ninim. 'Owundu nge andlam to kun erei!' Ei ok ek ni tor kindilim Aisaiya ol ekii se tonu omba nge piipi nirim ek ei nge nimbii ond," pa yi nim.

<sup>24</sup> Lo ek piilmin wumb, wu ombu kindangan Jon kin onjung.

<sup>25</sup> Pe wu ombu Jon kii sik yi ninjing, "Nim ok wu Aisaiya ol ekii se tonu omba ei piipi nilim wu ei mon. Nga nim Kraiss Gos kindang om mon; nga ol ekii se tonu omba ei wu endi mon. Nga nim nimbil erang wumb nol pendkin en?"

<sup>26</sup> Pe Jon eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na nol mendpil ele wumb nol pendind. Ba enim molmun konu tuk ele wu endi angpi molum. Ei enim piinanmin mon.

<sup>27</sup> Wu ei na ond konu ekii se omba; ba na nam wu ka mon, eim simb su kan ei pos

kindnembii mon. Eim oł kis min, oł embin ei na si kindnembii, mon!”

<sup>28</sup> Epi ombu pei Besanii konu orung noł Joran ele tonu om. Konu orung ele, Jon wumb noł pendpi ngum.

*Jiisas Eim Gos Nge Kung Siipsiip Wał Mił*

<sup>29</sup> Jon eim topuł mołpu kenim ni, Jiisas eim mułum konu omba nge om. Pe Jon eim yi nim, “Ei Gos nge kingam kung siipsiip wał mił wumb kułmał kałiłmin eim onum kine! Eim onum kułang mei ele wumb pei kis kil ngumba nge onum,” pa yi nim.

<sup>30</sup> “Wu ei na ek yi mił nir, ‘Wu endi ond ekii se omba; ba wu ei na nge wu owundu nir. Nimbil erang na minan mingneririm kunum ei, eim am kumb ok mendpił eim multum.’

<sup>31</sup> Na nam eim pii poł tunerir mon. Ba na op wumb noł mendpił pendip ngur. Ei nge Esrel wumb Gos kingam ni piingii.”

<sup>32</sup> Pe Jon eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Na kenj tonu epin Gui Ka kei Kurmuł mił ninmin mił yi mani om. Opu, eim kin mułum,” pa nim.

<sup>33</sup> “Pe na nam eim piip poł tunerir; ba Gos na kindang op, wumb noł mendpił ele pendip ngur. Eim na kin ek nipi ngopu yi nirim. ‘Nim moł kinan Gos Gui Ka ei opu, wu endi kin mułum kin, wu ei wumb Gos nge Gui Ka ei, wumb noł mił pendpi ngumba.’

<sup>34</sup> Pe na nam kanip poru nip, ek ei nip, tor kindinj. Ei Gos kingam mendpił,” Jon eim ek yi mił nipi kindim.

<sup>35</sup> Nga kupiiring, Jon eim kin ekii sinjngil wu tał ouni mulnjung.

<sup>36</sup> Molk kin, Jon eim mołpu kenim ni, Jiisas andłam ele, andpi pum. Pang kin, Jon eim ek yi nim, “Gos nge kung siipsiip wał ei onum, kenei!” pa yi nim.

<sup>37</sup> Eim kin ekii sinjngil wu tał, eim ek yi mił nim ei, piinjngil! Piikil, Jiisas pum konu ele ekii sikil punjngul.

<sup>38</sup> Jiisas eim pupu, kan ak topu, wu tał kanpi, ek nipi, wu tał ngopu, yi nim, “Elip epi nipe kurkuł, onmbul?” Pe wu tał ek ni, orung kindkil. “Nim ek emb tołun wu, nim ngii jili salim?” yi nikil, eim kii sinjngil.

<sup>39</sup> Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Elip ya okuł kine!” nim. Wu tał pukuł eim mułum konu ngii ei kankil kin, eim kin ouni mulnjung. Nimbil erang, konu eni kapil kapli erim ei, eni wuł mani pupu, konu pou nim.

<sup>40</sup> Wu tał Jon ek neng, piikil, Jiisas pum konu ele, ekii se punjngul wu tał, endi Endru, ei Saimon Piisa angim.

<sup>41</sup> Pe Endru eim pupu, angim Saimon kanpi, yi nim, “Sin Gos Kindim Wu Kraiss om, kenjpin ei, sinim Kraiss Gos Kindim Wu ei, sin kenjpin,” pa nim.

<sup>42</sup> Pe Endru eim angim Jiisas mułum konu ele, kenmba nipi sipim. Jiisas eim kanpi, yi nim, “Nim Saimon, Jon nge kingam; ekii se, nim embe endi Siipas ningii; Griik wumb embe ei yi mił nilmin. Piisa ei pułe, ‘Kom ku,’ yi nilmin,” pa nim.

*Jiisas Pilip Kin Nasaniyel Tet Wii Tum*

<sup>43</sup> Nga kupiiring, Jiisas eim Galilii konu ele bii nipi opu, Pilip kan sipi, yi nim, “Na ond konu ekii se wa!” a nim.

<sup>44</sup> Pilip ni wu ei, eim konu ele embe Beseira konu ei, Piisa kin Endru tel konu ende.

<sup>45</sup> Pilip Nasaniyel kur kanjpi yi nim, “Ok Moses lo ek połpu, nga ok ek ni tor kindiłmin wumb, eim kin ek polk wumb ei nge, ni wu ei sin kenjpin. Eim Jiisas Naseres konu ele wu Josep nge kingam,” pa nim.

<sup>46</sup> Pe Nasaniyel ek nipi yi nim, “Naseres konu ele, akip epi ka endi tonu omba min mon?” Pilip ek nipi, orung kindpi, yi nim, “Nim okun kenjii; oi!”

<sup>47</sup> Jiisas kenim ni, Nasaniyel eim kin wang kanpi, eim ek yi nim, “Ei Esrel wu mendpił onum, kenei! Ek kend endi ni, eim kin pinalim, mon!”

<sup>48</sup> Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim na er kaniłin mił nenj?” Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Pilip nim kin ek tinerim kunum ei, nim ond mong pik puł ele mułun ni, na nim ok kenj,” pa nim.

<sup>49</sup> Pe Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek emb tołun wu! Nim Gos nge kingam mendpił. Nim Esrel wumb nge King,” pa nim.

<sup>50</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nim ok kenj ond pik puł ele mułun kunum ei na ninj, nim pii gii nin min? Ekii se nim kenjii ei epi owundu mendpił tonu omba,” pa nim. Ei Jiisas eim ekii se jep oł piipi nim.

<sup>51</sup> Jiisas ek nga nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Ekii se enim molk piingii ni, na Gos kindang mani mei ele tels wu moł; yi erang Gos nge andłam ele sinim. Eim kin ek tangpin piipin ermin andłam ele aki tum. Ekii se enim molk keningii ni, tonu epin wuł ał pang, Gos nge enjel pei, tonu puk, nga mani ok erngii ei, na kin ongii. Na Gos kindang mani mei wu tels wu moł.”

## 2

*Wu Endi Keina Konu Amb Sim*

<sup>1</sup> Kunum tekliki ele, wu endi Keina konu orung Galilii nilmin konu ele, wu endi amb simba erim konu ele, Jiisas mam pupu konu ele mułum ku.

<sup>2</sup> Jiisas eim nge ekii silmin wumb kin, Jiisas kin Keina konu ele, wangin nik tung kindnjing.

<sup>3</sup> Ekii se no! wain nunjung poru neng, Jiisas mam opu, Jiisas kanpi yi nim, “No! wain nunjung poru ninim,” pa nim.

<sup>4</sup> Pe Jiisas mam kin ek yi nim, “Amb ei nim epi mon. Na nam noman ele, na nam andan tumbii kunum ele tonu onanim mon,” pa nim.

<sup>5</sup> Jiisas nge mam eim ek nipi kongun wii elmin wu ombu kanpi yi nim, “Jiisas eim nipe ek endi enim kanpi nim kin enim eim nimba mil, ekii sik erei!” a nim.

<sup>6</sup> No! ming mil owundu angil nga endeim mil sim. Ei Jura wumb no! was elmin ol ei nge ming. No! kulngii ei no! kulk ming endeim piki top mulmba ei nge su 20 ni 30 su pei sik ninmin.

<sup>7</sup> Jiisas ek nipi, “No! ming pei ele no! kulk piki tei!” pa nim.

<sup>8</sup> Pe Jiisas eim kongun wii elmin wu ombu kanpi yi nim, “No! kopur bein tok, sipik wu kuni wumb ngonum tep elim wu ei ngei!” nim. Yi neng kin, sipik ngunjung.

<sup>9</sup> Pe kuni mok topu tep er mulum wu ei, pe no! ei sipi nopy piim ni, no! wain mendpi! pim. Wu ni yi piim, “No! wain ei jili orung sinjing,” ni piim. Ba kongun wu ming owundu no! kulnjung wu ombu en enim piinjing. Pe kuni mok topu tep er mulum wu ei eim ek nipi wu amb sim wu ei kii sipi yi nim.

<sup>10</sup> “Wumb pei no! wain ka mil ei ok ngok, erang wumb nok kis er mulangin no! wain kis mil ei ekii se ngo!mun. Ba ni nim no! wain ka ei ambil gii nikin, ekii se tu wun,” pa yi nim.

<sup>11</sup> Jiisas eim jep ol ei am kumna mendpi! erang, eim nge noman dinga tilang ei andan tum. Kunum ele eim nge ekii sinjing wu ombu Jiisas kin pii gii ninjing.

<sup>12</sup> Pe kunum ei poru neng, Jiisas eim mam angim no! ni eim ekii sinjing wu ombu kin Kapaniyam konu ele puk, kunum kopur konu owundu ele mulnjung.

*Gos Ngii Ele Wumb Epi Top Er Mulnjung Ei, Jiisas Topu Tor Kindim*

*(Masyu 21:12-13, Mak 11:15-17, Luk 19:45-46)*

<sup>13</sup> Jura wumb kuni owundu Pasopa no!mun kunum mandi erang, Jiisas eim Jerusalem konu ele tonu pun.

<sup>14</sup> Nirikring, Gos nge men ngii owundu ele wumb kung kou ni, kung siipsiip ni, kei ni, kom ku tilan erik. Enjing, wumb ombu ok pe! ele molk ku tilan erik mulnjung.

<sup>15</sup> Pe Jiisas eim kan endi sipi, wumb ei kan pilangsi topu, wumb to anda kindim. Kindpi, wumb ku tilan erik mulnjung wumb ei top bein topu, ku pe! ni ku ombu orung orung si kindim.

<sup>16</sup> Jiisas kanpi, wu kei tu wuk, ku sik erik mulnjung wumb ei kanpi ek yi nim, “Enim

epi ei sipei! Enim na Arnan ngii yi erangin opu, top ngii mil sinermba mon!” pa nim.

<sup>17</sup> Jiisas eim kin ekii silmin wumb ei, en enim yi piinjing. Gos ek endi yi palim mil keimi tonu om. “Na kongun dinga erpi, Arnan nge men ngii ka simba nipi end.”

<sup>18</sup> Ba Jura wumb ei kanik yi ninjing, “Nim jep ol nipe jep ol endi eran, sin kenmin nim nge noman dinga peng ol yi mil en?”

<sup>19</sup> Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos men ngii ei to mani kindangin, nga na kunum tekliki mendpi! ngii ei si tonu kindip tekmbii,” pa yi nim.

<sup>20</sup> Pe Jura wumb yi ninjing, “Kung ngii 46 kinan, wumb ngii ei teknjing. Ba nim kunum tekliki mendpi! ngii ei tekmbii nin min?”

<sup>21</sup> Ba Jiisas eim Gos men ngii ei nim ek, ei eim ngenj ele kolpu nga kunum tekliki konj angpi tonu ba ei piipi, ek ei nim. Ba wumb ek ei pii pol tunenjing mon.

<sup>22</sup> Ei mil, Gos eim kolpu ekii se eim sipi nga konj angpi orung simba nirim ek ei, eim nge ekii silmin wumb ei Gos nge ek pol ei piik mil Jiisas eim yi kun nipi tor kindang, ek ei pii gii mendpi! nik, mulnjung.

*Jiisas Eim Wumb Pei Noman Tuk Piipi Poru Ninim*

<sup>23</sup> Jiisas eim Jerusalem konu ele Jura kor owundu Pasopa kunum ka ele mulum. Mulang, wumb pei eim jep ol erim ei kenjing. Kanik, eim yi erim ol ei eim kin pii gii ninjing.

<sup>24</sup> Ba Jiisas eim wumb pii gii ninmin ninjing ei Jiisas eim keimi ni piinerim mon. Piinarpi, eim wumb kin bii ni piinerim. Nimbil erang wumb pii gii ninenjing. Jiisas wumb noman ele kan poru nilim.

<sup>25</sup> Wumb endi molk wumb ombu yi mil ol yi mil elmin pa nik Jiisas eim ek ngunerngii mon. Ele nge nimbil erang Jiisas eim wumb pei noman tukrung nipe ele noman pim ei eim kan poru nim.

### 3

*Jiisas Eim Nikoriimas Kin Ek Nim*

<sup>1</sup> Wu endi wu num ei, eim embe Nikoriimas. Wu ei eim lo ek piilim wu. Eim Jura wumb ei tep wu num mo!um wu.

<sup>2</sup> Wu ei eim epin kunum opu, Jiisas mulum konu opu yi nim, “Ek emb tokun wumb ngolon wu. Sin piinmin, nim Gos kindang, ek emb tokun wumb ngunjii nge on. Pe Gos wu endi kin mulermba, ei eim jep ol en mil yi kapli enermba mon.”

<sup>3</sup> Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Keimi mendpi! na nim kanip nind. Pe wu endi ei opu noman tuk konj kangil kembis mil punerim kin, Gos sinim tep er mo!um wumb ei kin konj mulermba mon.”

4 Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb tukui molk nga kangil kembis mił tonu ongii mił nenj? Nga menjing kirim ele tuk pangin, nga menjing mek kindangin ok konj mułngii nin min?”

5 Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi eim noł pepi, Gos Gui Ka ei sipi opu, wu konj mił punerim kin, keimi wu ei Gos sinim tep er molum ele tuk punermba mon.

6 Wumb nii endi ngenj ele mengnim ei ngenj ele wumb, nga Gos Gui Ka ele wumb konj tonu ongii ei, Gos Gui Ka nge wumb,” a nim.

7 “Na nim kanip nind, ek ei piikin noman embin to pinerii mon! Nim okun, nga wu konj mił mułii,” pa nim.

8 “Konu pop tonum, ei eim pop top orung pupu, orung pupu enim. Konu pop onum ei nim piin. Ba konu jili opu, nga jili orung punum ei nim piinan. Yi mił, wumb pei Gos Gui Ka ele ok, wumb konj mił mulnjung kin, yi mił ku,” pa nim.

9 Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Epi ei er tonu omba mił nenj?”

10 Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Esrel wumb nge ek emb tokun ngołum wu mołun, ba nimbil erang nim epi ei pii kun enan?”

11 “Keimi mendpił na nim kanip nind. Sin ek nipin enim ngopun ninmin ei, epi sin kanpin poru nipin kin, ek ni tor kindpin enim ngonmun. Ba enim ek ei piinarik, buł ngok ngok enmin,” pa nim.

12 “Na enim mei ele epi ei, enim kanip ninj; ba ek ei enim pii gii ninanmin mon! Pe na tonu epin epi ei nip enim ngumbii ei, er pii gii ningii mił nenj?”

13 Wumb endi tonu epin pupu kinalim mon! Gos Jiisas (Krais) kindang opu mei wu telip ei, na nam mendpił konu ei kanil. Nimbil erang ei nga nam moł konu.”

14 “Kumb ok Moses eim mei wumb mulenjing konu ele ka wembii endi mił ond endi tonu kindpi pendim; yi mił ku Gos kingam kindang opu mei wu telim wu ei, wumb yi mił ku erik; nga eim ond peri ele tonu kindik tok kundngii.

15 Kundangin, wumb pei na kin pii gii ninjing kin, en enim noman konj sik kunum kunum ka mułngii.

16 Keimi, Gos eim kingam endeim mendpił mołum. Ba Gos eim mei wumb pei noman mendpił ngopu, eim kingam endeim mendpił ei ngum. Gos eim yi mił erang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin mułngii. Wumb ei noman konj sik, kunum kunum konj mułngii.

17 Gos eim kingam kindang om ei, wumb kos piipi, wumb ek nipi kun erpi yi ermba nge onerim mon. Gos kingam ei kindang

om ei, wumb sipi Gos kin orung simba nge kindim.

18 Wumb eim kin pii gii ninenjing kin, Gos kos owundu piimba. Kunum ei en enim Gos kin mulerngii mon, kunum kunum dup nok mułngii. Nimbil erang, Gos kingam endeim ei kin pii gii ninenjing. Nga wumb eim kin pii gii nik mułngii wumb ei, noman konj sik, kunum kunum konj ka mułngii.

19 Gos wumb kos piimba ei, ek pule yi pałim. Jiisas tilang owundu ei mei wumb noman tuk kin tilang ermba. Ba wumb en enim emii konu noman kulk, tilang ele onenjing mon. Nimbil erang, wumb en enim oł kis er mulnjung.

20 Wumb oł kis elmin wumb ei, en enim tilang ei noman ngunałmin. Nimbil erang, wumb en enim oł kis peni ele omba ni piik nge onałmin. Onarik, tilang ele oł ka ei kin, opu orung erik buł ngołmun.

21 Ba wu endi eim oł kun elim wu, ei eim tilang ele opu, erang wumb kaniłmin. Wu ei eim Gos nge dinga ele enim ni piilmin.”

#### *Jon Eim Jiisas Nge Ek Pule Ei Ni Tor Kindim*

22 Pe epi ei poru neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kin, Jura konu orung ele puk. Konu ele pu molk, eim nge ekii silmin wumb ei wumb noł pendik, elmin.

23 Jon eim yi ku wumb noł pendpi eririm, ei konu Eimon ni konu ei, Salim konu mandi sirim. Noł pei pim konu ele wumb ok noł pinjing.

24 Eros Jon sipi kan ngii pindneririm kunum ei erim.

25 Jon nge ekii sik wu ei nge ombu ni Jura wu endi kin, tuk ek orung orung nik, wumb noł pendik elmin oł ei nge nik.

26 Pe Jon nge ekii sik wu ombu ok, eim kanik yi nik, “Ek mon wu, nim wu endi kin ok nim kin Joran konu orung molkuł, wu ei nim ek ni tor kindin. Wu ei eim wumb noł pendnim nik, wumb pei eim kin punmun,” pa ninjing.

27 Pe Jon eim nipi yi nim, “Gos tonu epin molum ei epi endi wumb ngunermba; nga wumb endi ei eim kapli sinermba mon. Nimbil erang Gos eim Krais kindang ya mani opu, wumb noł pendik elmin oł ei ermba nge om.

28 Enim ok piimin, na ek nip ngunj, ‘Na Krais mon. Ba Gos na eim ekii se omba konu na ok kindang ond,’ pa yi ninj.

29 Pe wu endi eim amb sim kin, wu ei eim amb ei mendpił mułmba. Pe eim nge wu angim ei angpi piim ni, eim angim wu ei amb sipi ek tungang, eim piipi ka piim. Nimbil erang wu ei amb simba wu ei ka piinim. Yi mił ku, na noman ka ka piki top molum.



<sup>30</sup> Eim nge embe ei am owundu ei tonu mendpił pang, na nge embe ei am mani mendpił ba,” nim.

<sup>31</sup> “Wu endi tonu mołpu mani om kin, ei owundu mendpił mołum. Wu endi mei konu tonu om kin wu ei mei wu. Mei ełe epi ei nip ngonum, ba wu endi tonu epin mani om wu ei, Jiisas epi pei tep er mołpu Owundu mendpił mołum,” pa yi nim.

<sup>32</sup> “Wu owundu eim ek nilim ei, piipi poru nipi, kanpi poru nipi, ek nipi tor kindim, ba wumb endeim endeim, endi eim nim ek ei piik, sik, ambil gii nik, piik mulałmin min?

<sup>33</sup> Wumb endi eim ek ei ambil gii nik mułngii, wumb ei, ek ei piik ni orung kindngii. Gos ei eim ek keimi mendpił nilim,” pa ningii.

<sup>34</sup> Wu ei Jiisas Gos kindang om. Opu, Gos erim ek ei nipi tor kindim. Nimbil erang Gos eim Gui Ka ei, wu ei kin dinga aninga er ngunerim mon; ba eim dinga owundu pei ngołum.

<sup>35</sup> Arim Gos eim kingam Jiisas ei noman ngopu, eim epi pei kingam angil ełe ngopu, wu ei Jiisas epi pei tep er mołum.

<sup>36</sup> Wumb endi Gos kingam ei kin pii ninjing kin, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Wumb endi Gos kingam ek ei pii gii ninenjing kin, noman konj ei, sinermba mon. Gos wumb ei kin kos owundu erpi kindang; nga kumep kis eim kunum kunum simba.”

#### 4

##### *Jiisas Sameriya Amb Endi Kin Ek Tengim*

<sup>1</sup> Kunum ełe lo ek piilmin wumb ek endi yi mił piinjing, “Jiisas eim kin ekii siłmin wu ombu ei wumb noł pendik ngołmun. Nga wumb pei Jiisas kin ekii siłmin ninjing. Jon kin wu ombu aninga ekii sek punjung,” pa ninjing.

<sup>2</sup> Ba Jiisas eim wumb noł pendnerim mon. Eim kin ekii siłmin wumb ei wu amb noł pendik ngunjung.

<sup>3</sup> Jiisas eim lo ek piilmin wumb ei ek ei piimmin ni piipi, eim Jura konu ei si kindpi, Galilii konu orung pum.

<sup>4</sup> Pupu andlam endi ełe ekii sipi pupu, Sameriya konu ełe tuk pup ełe orundung tor bii ni pum.

<sup>5</sup> Pe Jiisas eim pupu, Sameriya wumb konu owundu endi ełe tor om. Konu ei embe Saikar nilmin. Konu ełe kumb ok Jeikop mei nendii kingam Josep ngurum mei ei, konu ełe mandii mił sim.

<sup>6</sup> Noł tukpu ei kumb ok Jeikop siłim noł tukpu, ei konu ełe sim. Jiisas eim noł tukpu ełe mandii mułum. Jiisas andlam olt om eim ten erim. Ei konu eni tinga beli sim kunum.

<sup>7</sup> Sameriya amb endi noł kułmba nge om. Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Noł na ngan numbii,” a nim.

<sup>8</sup> Jiisas ei kin ekii sik ok wu ombu konu owundu ełe puk, kuni top erngii nge punjung.

<sup>9</sup> Sameriya amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Jura wu, na Sameriya amb. Nimbil erang, nim na noł ngamb nin? Jura wumb kin Sameriya wumb kin tep tok ende andnałmin mon!” pa nim.

<sup>10</sup> Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos eim epi wii wumb ngołum ei nim piin kin, kapli nim na nii ei nim pii poł tokun kin na kii sen kin, noł ei ngamb nim nokun konj kunum kunum mulnjii noł ei na nim ngumbii,” pa nim. Jiisas eim noman konj ngumba ei nge piipi, ek nipi amb ei ngum.

<sup>11</sup> Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, noł ming endi sinałim; pe nim noł wumb nok konj kunum kunum mułngii noł ei, er sinjii mił nenj?

<sup>12</sup> Sinim nge kupenjpın Jeikop, eim noł tukpu ei sin ngum. Ok eim kingam noł ni eim kung kou ni, kung siipsiip ni, ei pei noł ei ngołum. Pe nim, eim to mani kindkin sin noł ka wii ngunjii min?”

<sup>13</sup> Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb ya noł tukpu ełe nonmun wumb ei, nga noł ełe kulk nungii.

<sup>14</sup> Noł ei kunum kunum tangpi, tonu opu topu tor wang ei noman konj ngang konj kunum kunum mułmba,” pa yi nim.

<sup>15</sup> Amb ei ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim noł ei na ngo! Ngan, na noł nuwa engerang, nga ya noł tukpu ełe op kulermbii,” pa nim.

<sup>16</sup> Jiisas eim ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim pukun, wanim nen. Nga ya we!” nim.

<sup>17</sup> Amb ni ek yi nim, “Na wu molalim,” pa nim. Pe Jiisas ek yi nim, “Amb, nim na wu mulalim nin ei keimi nin.

<sup>18</sup> Ok, nim wu angil orung pun. Pe nim wu endi nim kin mołum ei ninim wu mendpił mon.”

<sup>19</sup> Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu na pe piind nim Gos oł ekii se ermba oł ei piikın niłin wu.

<sup>20</sup> Sin Sameriya konu ełe wumb ok kupenjpın noł mulk, ei tonu komung Gerisim ełe kułou tok Gos kin men tok ełmin. Nga enim Jura wumb ei yi nilmin. Men tok erngii konu ei Jerusalem konu ełe salim,” pa nilmin.

<sup>21</sup> Jiisas ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim na ek ei pii gii ninjii. Ekii kunum endi tonu omba kunum ei, mandii wumb tonu komung Gerisim ełe Gos men tok enarik, nga wumb pei Jerusalem konu ełe Gos men tok enerngii ku.

<sup>22</sup> Pe enim Sameriya konu eŕe wumb en enim Gos pii poŕ tunarik, men tok eŕmin. Nga sin Jura wumb ei Gos piŕmin eim kin men tok eŕmin. Ei nimbil erang, Gos ei kongun erpi, wumb sipi eim kin orung simba nge wu ei, sin Jura wumb kin om.

<sup>23</sup> Kunum endi tonu omba nik, ei pe tonu om poru ninim. Wumb en enim Gos kin men tok keimi mendpiŕ eŕmin wumb ei en enim noman tuk eŕe Gos kin noman ka ngungii. Nga en enim men tok keimi erik, Gos kin ngungii.

<sup>24</sup> Gos wumb miŕ mon! Gos eim Gui Ka moŕum. Wumb endi Gos kin men tok erngii ei, Gui Ka eŕe erik en enim noman ka ngok; ek keimi noman ka ngok ek keimi nik Gos ngungii."

<sup>25</sup> Amb ni ek yi nim, "Na piind, wu endi omba, 'Krais' niŕmin. Wu ei om kin, sinim kin Gos nipi oŕ erim ei nipi ngumba."

<sup>26</sup> Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, "Ei na; na pe nim kin ek tang moŕ," pa nim.

<sup>27</sup> Eim ek yi neng kin eim nge ekii sik wu ombu orung onjung. Wu ombu en enim yi piinjing, "Eim amb ei kin nimbil erang, ek tangnim?" ni piinjing. Ba wu endi opu, "Nim amb ei kin nimbil erang ek tangkin moŕum? Nim nimbil oŕ en?" Jura wumb oŕ yi miŕ enaŕmin; yi ningii wu endi onenjing nik, en enim yi piinjing.

<sup>28</sup> Pe amb ei eim noŕ ming ei mani kind sepi, konu owundu eŕe orung pum. Pupu, wumb kanpi yi nim.

<sup>29</sup> "Enim wu endi moŕum ei, keningii wei!" pa nim. "Wu eim na ok eŕe miŕ pei ei nipi ngum. Ei Krais min mon?"

<sup>30</sup> Pe wumb konu owundu eŕe si kindik, Jiisas muŕum konu eŕe bin ni punjung.

<sup>31</sup> Kunum eŕe, eim ekii sinjing wu ombu ek dinga yi ninjing, "Ek emb toŕum wu, nim kuni nui!" a ninjing.

<sup>32</sup> Ba Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, "Na kuni kombur saŕim ei enim piinanmin," pa nim.

<sup>33</sup> Yi miŕ neng kin, Jiisas kin ekii siŕmin wu ombu, ek en enim yi ninjing, "Wumb endi eim kuni endi tu wuk ngunjung min?"

<sup>34</sup> Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Na kuni ei ya mani mei eŕe kuni mon; ba yi miŕ. Na Gos kindang onj; ei eim noman eŕe na ekii sind. Eim nge kongun ei na er poru nimbii," pa nim.

<sup>35</sup> "Enim ek yi niŕmin, 'Oi kapil kapli paŕim ei poru neng, sinim kuni kuŕou simin kunum,' pa niŕmin. Na enim kanip nind, enim kan orung kind kinei! Kuni pei pol top moŕum. Ei pe kunum eŕe kuni singii. (Ei Jiisas eim ek ekin miŕ end nim.) Wumb ok wumb ei pe na kin pii gii nik erngii," pa nim.

<sup>36</sup> "Wu nii endi eim kuni wiis kilip topu kuŕou tum kin, ei eim kumep ka simba. Nga

eim wu endi kuni wiis emb teŕim wu ei kin, eŕ elip ouni noman ka piingil. Nga yi miŕ ku, wumb nii endi eim yi erang kin wumb na kui erik pii gii ninjing kin, eim kumep ka simba. Nga nim wu endi kin Gos eŕe ka ei wumb kin ek emb topu ngum, eŕ elip ouni noman ka piingil.

<sup>37</sup> Pe ek yi miŕ ei keimi, "Wu endi kuni emb taŕpi pendilim kin, wu endi opu kuni kuŕou topu silim."

<sup>38</sup> Na enim kuni se nip kindamb punjung, ei enim kongun er tilenjing; wumb epi kongun dinga er taŕ pendnjing konu, enim puk kuni singii nge punjung."

<sup>39</sup> Pe Sameriya wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Nimbil erang, amb ei eim ok erim oŕ ei, Jiisas eim piipi nipi tor kindim. Amb ek yi neng kin, wumb Jiisas eim kin pii gii ninjing.

<sup>40</sup> Pe Sameriya wumb ok Jiisas eim kanik, kii sik yi ninjing, "Nim sin kin muŕmun min?" pa nengin kin, Jiisas eim konu eŕe kunum taŕ mendpiŕ muŕum.

<sup>41</sup> Pe kunum ei wumb pei nga Jiisas nge ek piik eim kin pii gii ninjing.

<sup>42</sup> Pe wumb ei ek yi ninjing, "Amb, nim ek ei sin pii gii mendpiŕ ninenjpin mon. Sin sinim eim ek ei piipin, nga eim kanpin enmin. Sin piipin eim wu ei mendpiŕ mei wumb pei Gos kin sipi orung simba nge onum, pa ninjing.

### *Jiisas Wu Owundu Endi Eim Kingam Er Ka Erim*

<sup>43-44</sup> Jiisas eim ek nipi tor kindpi yi nim, "Gos oŕ ekii se ermbe ei piipi nipi tor kindpi elim wu, ei eim konu eŕe eim embe tonu punanim," nim. Pe wumb Jiisas eim ek ei piinerangin kin konu eŕe kunum taŕ moŕ pu poru nipi pendpi, eim konu eŕe si kindpi, Galilii konu eŕe pum.

<sup>45</sup> Pe Jiisas eim pupu Galilii konu eŕe tor pang, wumb eim onum nik ka piinjing. Nimbil erang, ok en enim kor owundu kuni owii, 'Pasopa' niŕmin kunum ei Jerusalem konu eŕe puk Jiisas nge epi kanim kanim erim ei kenjing.

<sup>46</sup> Nga Jiisas eim opu, Galilii konu eŕe orung konu endi Keina niŕmin eŕe tor om. Konu eŕe ok eim noŕ mendpiŕ ei erang opu noŕ wain mendpiŕ pim konu eŕe. Pe Kapaniyam konu eŕe gapman nge epi tep elim wu endi muŕum. Wu ei eim kingam ening tum.

<sup>47</sup> Wu ei eim moŕpu piim ni, Jiisas Jura konu si kindpi, Galilii konu eŕe onum ninjing. Wu ei yi piipi eim pupu, Jiisas kin dinga kii sipi yi nim, "Nim kapli mani na ngii pukun, na kangi kuŕmba mandi enim. Ei er ka erkin se konj sinjii," nim.

<sup>48</sup> Jiisas eim ek nipi eim ngum, "Pe enim jep ol kanim ei kinenjing kin, enim pii gii ninerngii," pa nim.

<sup>49</sup> Pe gapman nge epi tep er mołum wu ni yi nim. "Owundu, nim sikir mani oi! Mon peng kin, na kangi ei kołpu ermbe," pa nim.

<sup>50</sup> Jiisas ek nipi wu ei ngopu yi nim, "Nim po! Nim kinganim ei konj kindpi mułmba," nim. Wu ni Jiisas nim ek ei pii gii nipi pum.

<sup>51</sup> Wu ni eim andlam ele pupu peng, eim nge kongun wumb tor ok, eim kanik yi ninjing, "Nim kinganim ni ka wii mołum," pa ninjing.

<sup>52</sup> Pe wu ni eim kongun wu ombu kii sim, "Konu eni kunum nenj eim ka wii mił mułum?" "Oltin konu eni beli orung kunum ei, eim ening ei poru neng, ka wii mułum," pa yi ninjing.

<sup>53</sup> Yi nengin kin, arim eim piim oltin kunum ele Jiisas ek yi nim, "Nim kinganim konj mułmba," pa yi nim, ei piim. Pe eim pii gii neng, eim nge wumb tilap ei kin ouni Jiisas kin pii gii ninjing.

<sup>54</sup> Jiisas eim Juriya konu ele si kindpi pupu, Galilii konu om. Opu kin, Galilii konu ele, eim jep ol nga ei eririm. Jiisas eim ok noł wain eririm. Nga wu ei kingam er ka erim, jep ol tał mił erim.

## 5

### *Besera Konu Ele Noł Gop Kembis Ele Jiisas Wu Endi Er Ka Erim*

<sup>1</sup> Pe ei poru neng kin, Jura wumb kor owundu nge kuni owundu endi tonu onum nengin kin, Jiisas eim Jerusalem konu ele tonu pum.

<sup>2</sup> Jerusalem konu ele mandi kung siipsiip ngii ondu konu ele endi sim konu ele, noł gopu kembis endi mułum. Noł ei Eipru wumb ek embe ele embe yi silmin, 'Besera' nilmin. Konu ele ngii tika angil orung engim.

<sup>3</sup> Ngii tika ele, wumb pei ening pim wumb ni, ningil kis mułum wumb ni, simb kis mułum wumb ni, wumb ngenj embil pei kułum wumb, pei konu ele muljung. Noł ei olup tumba ni kui er mułumun.

<sup>4</sup> Kunum endi, Gos Owundu nge enjel endi kindang opu, noł ele mandring pupu, noł ei olup tang kin, wumb endi ok opu mani noł ele pułum ei, eim ening ei poru nipi, ka sałilim.

<sup>5</sup> Wu endi ngii tika ele mułum wu ei, eim ening kunum kinan tang pałilim. Wu ei kung ngii 38 pei mułum.

<sup>6</sup> Jiisas opu kenim ni, wu ei or pepi mułum. Jiisas piinim ni wu ei ening kunum kinan tum pim. Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim ngenj ei opu, ka ba ni piin min?"

<sup>7</sup> Ening pim wu ei ek nipi orung kindim, "Wu Owundu, noł ei olup elim kunum ei, wu endi na paki tangin bii ei, wu endi mon. Nam bii ni ele ei, kapli enerang, wumb na to mani kindik, ok ku noł ele puk pułmun," pa nim.

<sup>8</sup> Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim tonu angkin ninim peł ei sikin pui!" nim.

<sup>9</sup> Pe sikir wu ni angpi, eim peł ei sipi pum. Pe kunum ele, kor kunum.

<sup>10</sup> Jura wumb wu ei kanik yi ninjing, "Pe kor kunum ei, nim nimbił erang peł ei ko wukun tu wun? Ninim nge peł tu wun ei, sin nge men tołmun lo ele mon ninim," pa ninjing.

<sup>11</sup> Ba wu ening peng opu ka pum wu, ni ek yi nim, "Wu ei ka er ka erim wu ei eim yi nim, 'Nim peł ei sikin pui!' nim," pa nim.

<sup>12</sup> Pe wumb eim kii sinjing, "Wu nii nim peł ele sikin pui nim?"

<sup>13</sup> Ba wu ening pim wu opu ka pum wu ei, Jiisas pii kun enerim mon. Nimbił erang, wumb pei tuk ele muljung. Jiisas eim konu eipi pum.

<sup>14</sup> Ekii se Jiisas wu ei, men tołmun ngii owundu ele kanpi wu ei nim, "Piini! Nim pe ka molun; nga ol kis endi enenji. Nim nga en kin ol embin tui owundu endi nim tonu omba," pa nim.

<sup>15</sup> Pe wu ni pupu, Jura wumb kanpi yi nim, "Wu endi na er ka erim, ei Jiisas."

<sup>16</sup> Yi neng kin, Jura wumb Jiisas tumun ni piik enjing. Nimbił erang, eim ol ei kor kunum men tołmun lo ele mon nilim kunum ei, Jiisas eim jep ol ei enim.

<sup>17</sup> Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Na Arnan ei kunum kunum kongun er mołum. Pe na yi ku kongun ei end," pa nim.

<sup>18</sup> Yi neng kin, Jura wumb, "Jiisas to kundmun mendpil," ninjing. Nimbił erang, eim lo ek kor kunum palim ek ei, ekii sipi enałim. Ei ek yi ninim, "Gos ei na Arnan mendpil," ninim ek ei yi mił, "Eim Gos mił mołpu ninim min?" a yi ninjing.

### *Gos Kingam Eim Dinga Peng Kongun Enim*

<sup>19</sup> Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Na Gos kingam nam noman ele ol endi enand, mon. Nam Arnan elim kanil epi ei minj end. Arnan eim elim epi pei ei, na eim kingam yi ku ermbii.

<sup>20</sup> Na Arnan eim noman ka na ngopu, eim epi pei enim mił na andan tołum. Nga Arnan eim kin kongun owundu kombur nga na andan tumba ku. Yi mił erang kin, enim puku sik erngii.

<sup>21</sup> Arnan eim wumb kulii eim nga noman konj ngolum. Yi mił ku, nam noman ele wumb ombu noman konj ngamb konj mułngii ni piil ei, na yi mił ku el.

<sup>22</sup> Arim, wumb oł kis enjing kin kos piin-  
ermba. Eim kongun ei mok topu, na eim  
kingam kos ei piip ermbii nip, eim kingam  
ngum poru nim.

<sup>23</sup> Yi mił pałim, wumb pei Arim embe  
ambil tonu kindilmin. Yi mił ku, kingam  
anm embe ambil tonu kindngii. Wumb  
endi kingam nam embe ambil tonu kind-  
nenjing kin, Arim eim kindang eim embe  
ambil tonu kindnerngii,” pa yi nim. (Jiisas  
eim kin Gos eim kindang om ei, ek ekin mił  
nim.)

<sup>24</sup> “Na ek keimi mendpił nip enim ngond.  
Wumb endi na ek ni piipi na kindang onj  
ei, Gos kin pii gii nim kin, eim noman konj  
sipi kunum kunum ka mułmba. Wumb ei oł  
kis enjing, eim kos ei tonu onermba mon!  
Eim wumb koltmun ngenj ei si kindpi, pe  
eim noman konj nga sipi kunum kunum  
mułmba.”

<sup>25</sup> Jiisas ek nga nipi yi nim, “Keimi mend-  
pił na enim kanip nind. Kunum endi tonu  
omba min, ei pe tonu onum ei, wumb kulii  
wumb ei Gos nge kingam na ek ei piingii.  
Wumb na ek ei piingii wumb ei, noman  
konj sik kunum kunum ka mułngii.

<sup>26</sup> Na Arnan, eim noman konj nge puł wu,  
eim noman dinga ei na eim kingam ngum.  
Pe kingam na yi ku, nam noman konj ka  
nam kin pałim. Wumb Gos ek pii gii ninjing  
kin, kingam na wumb ei noman konj ei  
ngumbii.

<sup>27</sup> Gos kindang opu mei wu telim ei, na  
eim arim eim kingam wumb oł kis enjing  
kos piipi, ‘Erangli!’ ni piipi ngum.

<sup>28</sup> Enim ek ei kin puku sinerngii mon.  
Kunum endi tonu omba wumb kulii mer  
tukpu ele wumb ei, na ek ei nimbii piingii.

<sup>29</sup> Piik, tukpu konu ele si kindik tor ongii.  
Wumb oł kun elmin wumb ei angk, noman  
konj sik kunum kunum mułngii. Wumb oł  
kis kanim kanim erik kulk wumb ei, angk  
tonu ok, nga oł kis enjing kos ele piik kin  
konu kis pungii.”

*Wumb Kombur Jiisas Nge Ek Puł Ei Ni  
Tor Kindilmin*

<sup>30</sup> “Na nam noman ele epi endi enermbii.  
Na Arnan eim ek nim mił piinj ek ei nip,  
wumb oł kis enjing kos ermbii. Nimbil  
erang, wumb kos piimbii ei kun ka sałim  
mił piimbii. Na kindang onj ei, eim noman  
ele na ekii sip ermbii end.

<sup>31</sup> “Pe na nam mendpił ek endi ni tor  
kindmbii ek ei, ek keimi min mon? Nii  
piimba?

<sup>32</sup> Ba Arnan mołpu na ek ek ei nipi tor  
kindim. Pe na piind, na ek ei nip keimi  
mendpił pałim.

<sup>33</sup> Ok enim Jon multum konu, ek nik, kii  
sik kindik ei, Jon ek keimi na kin nipi tor  
kindrim.

<sup>34</sup> Wumb na ek ni tor kindik, na enj oł  
pule nik enmin ei, piinand mon. Ba na  
noman ele on ek ninim ek ei, Gos enim sipi  
orung simba ni piip ek ei nind.

<sup>35</sup> Jon eim dup alam mił tilang erpi wumb  
ngum. Enim noman ele, dup alam ei kin  
kunum aninga er ka piinjing,” Jiisas yi  
ninim.

<sup>36</sup> “Ba epi endi ei, Jon na kin ek nirim ei to  
mani kindim ei, na nge pułe ni tor kindim.  
Kongun pei na Arnan ngum kongun ei, er  
poru nimbii. Kongun ombu na end, na  
kongun ei erip, wumb andan tamb, wumb  
piingii nip end. Na Arnan kindang onj ni  
piingii.

<sup>37</sup> Na Arnan ei, na kindang onj. Na Ar-  
nan, eim na nge pułe nipi tor kindim. Enim  
eim ek endi piinałmin. Nga eim kinałmin  
ku.

<sup>38</sup> Eim nge ek ei, enim kin pinałim ku.  
Nimbil erang Arnan wu endi kindang opu,  
eim kin enim pii gii ninenjing.

<sup>39</sup> Gos nge ek ka mon ele gerngii ei, enim  
noman konj sik, kunum kunum mułngii ni  
piilmin. Ek ei, na nge ek pułe ei, ni tor  
kindilim,” pa nim.

<sup>40</sup> “Ba enim na kin ok, noman konj  
ei simin ni piinanmin. Enim noman yi  
pinałim,” pa nim.

<sup>41</sup> “Wumb na embe ambil tonu kindngii  
ni piinand.

<sup>42</sup> Ba na enim noman ele piind. Enim Gos  
kin noman ka ngok ngok enmin oł ei, enim  
noman ele pinałim.

<sup>43</sup> Na Arnan nge noman dinga ele na onj;  
ba ei na nind ek ei, enim piinanmin. Ba wu  
endi eim nge noman dinga ele nipi omba  
wu ei, eim nimba ek ei, piingii.

<sup>44</sup> Enim wumb eipi, sin embe ambil tonu  
kindngii ni piinmin. Ba enim Gos mendpił  
tonu mołum ei, sinim embe, ei ambil tonu  
kindmba ni piinanmin. Pe Gos Owundu  
tonu mołum ei, enim eim embe ele, pii gii  
ningii ei kapli enanim mon.

<sup>45</sup> Enim piinmin mił, na Gos kin ek nip  
enim oł kis kos er ngumbii ni, noman to  
piinerngii mon! Wu endi enim kin kos er  
ngumba wu ei, Moses. Wu ei enim piik kin,  
‘Sin paki tumba,’ ni piinmin, ba ei enim kos  
erpi ngumba wu,” pa nim.

<sup>46</sup> Pe enim Moses nge lo ek ei pii gii nik  
pim kin, na ek ei pii gii ningii ku. Nimbil  
erang, Moses eim na nge ek ei pultum.

<sup>47</sup> Ba Moses eim pultum lo ek ei pii gii  
ninenjing kin, kapli na nge ek ei enim pii  
gii ningii mił nenj?”

## 6

*Jiisas Eim Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum  
(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Luk 9:10-  
17)*

<sup>1</sup> Jiisas eim ek ei nipi poru ni pendpi, eim Galilii no! gopu ele orundung orung pum. Pum konu ei, nga embe, "Taiperiyas no! gop' nilmin.

<sup>2</sup> Pe wumb tilap owundu ei eim wumb ening pim wumb ni, eim jep o! pei erim ei, kanik kin, eim pum konu ele ekii sik punjung.

<sup>3</sup> Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu eim sipi kin, tonu komung ele tonu puk mulnjung.

<sup>4</sup> Jura wumb kor kunum ka nilmin ei, 'Pasopa' kuni owundu nilmin kunum ei mandi omba enim.

<sup>5</sup> Jiisas eim mo!pu kin, kan orung orung kind kenim ni, wumb tilap owundu endi eim kin ongii nge onjung. Pe eim ek nipi, wu Pilip ngopu yi nim, "Sinim kuni min bres konu jili sipin wumb ei kuni ngumun?"

<sup>6</sup> Pilip ek nimba ek ei piimbii nipi kin, Jiisas eim Pilip kii sim. Jiisas eim ermba mil o! ei pii poru nipi nim.

<sup>7</sup> Pilip ek nipi, orung kindpi yi nim, "Sinim bres top ermin, ei ku 200 mil ba pa!im, ei ya mo!mun wumb ei, nungii ei kapli enermba," pa nim.

<sup>8</sup> Jiisas kin ekii silmin wumb ei, wu endi embe Endru ei, Saimon Piisa angim, eim ek yi nim.

<sup>9</sup> "Kangi endi eim kuni bres embe 'barlii' angil orung kin, omu ta! eim se mo!um. Ei ya wumb tilap owundu mo!mun ei, kapli ermba pina!im," pa nim.

<sup>10</sup> Jiisas eim ek yi nim, "Wumb nengin kin, mani mu!ngii," pa nim. Wumb konu ele kui engimb pei pim konu ele mulnjung. Pe wu konu ele mulnjung wu ei, 5000 pei yi mil, wu am pei mulnjung.

<sup>11</sup> Wumb pei mani mu!angin kin, Jiisas eim bres angil orung ni sipi kin, Gos kin prei erpi, mok topu, eim ekii silmin wumb ngum. Nga eim omu ta! yi ku erpi ngum. Eim ekii silmin wumb kuni ei, wumb pei ngok, wumb ei en enim kuni numun ni piinjing mil, nunjung.

<sup>12</sup> Wumb tilap owundu ei kuni nangen kapli erang kin, kuni mend orung pei mu!um. Pe Jiisas eim ekii silmin, wu ombu kanpi yi nim, "Enim kuni orung mo!um ei, sik kulou tungii. Mon peng kin, kuni ei wii mil ba, ei mon!" pa yi nim.

<sup>13</sup> Pe wu ombu, bres barlii nunjung orung mu!um ei sik girenj kon engki nga ta! tu wunjung ei, wumb pei kuni nunjung, orung mu!um ei, sik girenj kon tunjung.

<sup>14</sup> Pe wumb pei Jiisas eim jep o! erim ei kanik yi ninjing, "Keimi mendpi!, wu ni tor kindilim wu ei Gos kindang mei konu ele om ei, sin paki tumba nge om," pa yi ninjing.

<sup>15</sup> Pe Jiisas eim piim ni, wumb ei ok eim ambilk, eim en enim king mundngii enjing ei piipi kin, wumb pei si kindpi kin, eim endeim mendpi! tonu komung ele orung pum.

*Jiisas Eim Tonu No! Pe! Ele Andpi Pum (Masyu 14:22-23, Mak 6:45-52)*

<sup>16</sup> Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu no! gopu ele mani punjung.

<sup>17</sup> Puk no! kanu ele tonu puk kin, Kapaniyam konu ele orung bin ni piik punjung. Pe konu emii ermba erim kunum ei, Jiisas eim wu ombu kin tor onerim.

<sup>18</sup> Pe wu ombu no! kanu ele pangin kin, konu pop owundu topu, no! tuk ele topu, pinin nipi yi erim.

<sup>19</sup> Pe wu ombu no! kanu ele eim dolu sik pu, konu turii mil ele puk kenjing kin, ni Jiisas no! pe! ele opu, mani no! kanu ele mandi om. Wang kin, wu ombu en enim mund mong enjing.

<sup>20</sup> Ba, Jiisas eim opu yi nim, "Enim mund mong enerei! Na mendpi! ond," pa yi nim.

<sup>21</sup> Wu ombu, eim no! kanu ele tuk simin nik enjing ni, no! kanu ei pe mendpi!, en enim pungii ni piik onjung konu ele, kun tor om.

*Wumb Pei Jiisas Kur Andik Punjung*

<sup>22</sup> Nga kupiiring, wumb tilap owundu pei en enim yi piinjing. Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu mendpi! no! kanu ele punjung. Jiisas eim no! kanu ele, tonu pupu, punerim. No! kanu endi konu ele, sina!im mon. Jiisas konu ele tor omba nik, no! gop ele orungdung wumb ei kupiiring ok, ok konu ele mulnjung. Ba Jiisas eim no! pe! ele andpi pum ei, wumb en enim piinenjing.

<sup>23</sup> Taiperiyas konu ele nge no! kanu kombur ok Owundu Jiisas bres sipi, Gos kin prei erpi, wumb kuni ngang nok enjing konu ele mandi onjung.

<sup>24</sup> Pe wumb tilap owundu ei molk kenjing ni Jiisas kin eim ekii silmin wu ombu kin, konu ele mulenjing. Pe no! kanu kombur ele tonu puk, Kapaniyam konu ele pupun, Jiisas kurmun nik, Kapaniyam konu ele punjung.

*Jiisas Eim Epin Konu Ele Bres Mil Mo!um*

<sup>25</sup> Wumb tilap ni konu ele tor puk, Jiisas eim kenjing. Kanik kin, yi ninjing, "Ek emb to wumb ngo!un wu, nim kunum nenj ya on?"

<sup>26</sup> Jiisas eim ek nipi, wumb tilap ei ngopu yi nim, "Na ek keimi mendpi! enim kin nip ngond. Enim jep o! pei enj kanik kin, nga na kuruk onanmin mon. Ba enim kuni bres ei nangen, pinang punum ei piik kin, na kuruk onmun?" pa nim.

<sup>27</sup> Nga Jiisas eim yi pim, “Enim ya mei ele kuni minj numun kuni ei namin ni piik, ele nge kongun enerngii mon. Ba enim kongun erngii ei, noman konj kunum kunum mulngii ei nge kongun erngii. Noman ei kunum kunum konj salim kuni ei singii. Singii kuni ei nge, wu kingam Gos kindang mei konu ele mani opu wu telim ei, enim ngumba. Arnan Gos eim noman dinga wii ei, na kin ngum poru nim.”

<sup>28</sup> Pe wumb ei ek yi mil ninjing, “Sin nimbil ol erpin, Gos nge kongun ei erpin bin?”

<sup>29</sup> Jiisas ei nipi orung kindpi yi nim, “Gos nge kongun ei yi palim. Enim Gos na kindang ya mei ele op kin, na kin pii gii ningii.”

<sup>30</sup> Wumb ei en enim yi ninjing, “Nim jep ol nipe jep ol eran, sin nim kin pii gii nimin? Pe nim kongun nipe kongun enjii?”

<sup>31</sup> Kumb ok sin nge kupenjpin nol ei, wumb mulenjing konu ele kuni mana ei, sik nunjung. Gos nirim ek yi mil ninim, ‘Gos tonu epin konu ele kuni ei, ngang kin nunjung.’ Pe nim kuni yi ku, sin nga numun ni piik enjing.”

<sup>32</sup> Wumb ek yi mil nengin kin, Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Moses eim tonu epin konu ele kuni keimi ei sipi kin enim kupenjing nol ei ngunerim mon. Na nge Arnan eim tonu epin konu ele kuni keimi ei, noman konj kunum kunum enim ngonum.”

<sup>33</sup> Gos eim bres ei ngum bres ei, tonu epin konu ele si kindpi, mani om bres ei, mei wumb noman konj ka ngomun,” pa nim.

<sup>34</sup> Pe wumb ei enim yi ninjing, “Owundu, nim bres ei, sin kunum kunum ngunjii!” pa yi ninjing.

<sup>35</sup> Jiisas ek yi nim, “Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii salim ei nam. Wumb endi na kin omba wumb ei, nga epi endi simbii ni piinermba mon. Ei yi mil, wumb ei, nga kuni tang piinermba. Nga wumb endi na kin pii gii nim kin, eim nol nga nuwa erang kin, piinermba mon.”

<sup>36</sup> Na enim kanip ninj, enim na kan poru ninmin. Ba enim na kin pii gii ninenjing mon!” pa nim.

<sup>37</sup> “Pe wumb pei na Arnan ngumba wumb ei, na kin ekii sik ongii. Wumb endi na kin omba ei, na eim to tor kindnermbii; keimi mendpil mon!”

<sup>38</sup> Na tonu epin konu ele si kindip, mani mei konu ele onj ei, nam noman ele ekii sip, endmbii nip onenj, mon! Na Arnan eim kindang onj ei, eim nge noman piimba mil ei, na ekii simbii.

<sup>39</sup> Eim noman ele yi piipi kin, na kindang onj ei, yi mil; wumb pei eim na ngopu poru nim ei, na wumb endi si kindnermbii mon. Ekii se mul mei poru nimba kunum

ei, nam wumb pei Gos kin, nga konj sip orung simbii.

<sup>40</sup> Na nge Arnan ei eim noman yi palim. Wumb pei na kangi ei kanik pii gii ninjing kin, noman konj ka sik kunum kunum mulngii. Mulngii wumb ei, na kunum poru nimba kunum ele, wumb ombu na konj sip orung simbii.”

<sup>41</sup> Jiisas eim yi nim, “Na nam kuni bres ei tonu epin konu ele, si kindip mani onj.” Yi neng kin, Jura wumb ek ei piik, popul sik, eim ek ngok, ek pei nik eim ngunjung.

<sup>42</sup> Pe wumb en enim yi ninjing, “Wu ei Jiisas, Josep nge kingam. Sinim eim arim mam ei kaninmin. Nimbil erang eim yi ninim? Na tonu epin konu ele si kindip mani mei konu ele onj, ninim?”

<sup>43</sup> Pe Jiisas eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “En enim molmun tuk ele, ek eipi eipi ninerngii mon!”

<sup>44</sup> Wumb endi na kin wii onermba, mon! Na nge Arnan ei na kindang kin, na onj. Eim wu endi tu wupu, na ngum kin wumb ei, eim kunum poru nimba kunum ele, na wumb ei, nga konj sip orung simbii.

<sup>45</sup> Ek ni tor kindi kindilmin wumb mon ele ek ka palim ei,

‘Gos wumb pei, ek ei emb topu wumb ngokum. Pe wumb ei, na nge Arnan ek ei piik, ekii sik poru nik wumb ei, na kin olmun,” pa nim.

<sup>46</sup> Wumb endi Gos endeim kinalmi mon. Na Gos kin ouni molup kin, na kindang mei ele onj. Na endeim mendpil, na Arnan Gos kanil.

<sup>47</sup> Na ek keimi mendpil nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nimba wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mulmba.

<sup>48</sup> Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii salim ei, nanim ngol.

<sup>49</sup> Kumb ok, enim nge kupenjing nol, wumb mulenjing konu ele kuni mana nilmin kuni ei nok, kolk mon erik, poru nik.

<sup>50</sup> Ba pe kuni ei eim tonu epin konu ele si kindip mani om kuni ei, na nam mol kuni ei, wumb endi sik nungii ei, na kin pii gii ningii wumb ei, kunum kunum konj mulngii.

<sup>51</sup> Na kuni ei, noman konj peng kin, tonu epin konu ele si kindip, mani onj. Pe wumb endi, kuni ei sipi nim kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mulmba nge, ei simba. Pe na kuni ei, eim ngumbii ei, nam ngamb to kundangin kin, mani mei ele wumb ei noman konj singii.”

<sup>52</sup> Pe Jura wumb en enim molmun tuk ele ek eipi nik yi mil ninjing. “Nimbil erang eim ngenj ngopu kin, sinim ei ngenj kuni mil ei ngumba?”

<sup>53</sup> Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond ei,

Gos kindang mani opu mei wu telim ei, na kohup miyem bein tamb kin, wumb na kin pii gii ningii wumb ei, noman konj kunum kunum mulngii ei, singii. Ei yi mił, wumb endi kuni ni, noł nunjung kin kunum kunum konj mulngii.

<sup>54</sup> Wumb endi na nge miyem ngenj mił epi nołmun wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mułmba. Gos Owundu kunum poru nimba kunum ei, na wumb ei nga konj sip orung simbbii.

<sup>55</sup> Nimbbil erang, na nge ngenj kin miyem ei, noman tuk nge kuni mendpił mołum.

<sup>56</sup> Wumb endi na ngenj, miyem mił epi ei nopolu, na kin piipi, mułmba wumb ei, na nam wumb ei kin mułmbii ku.

<sup>57</sup> Arnan eim konj kunum kunum mołpu kin, na kindang op, Arnan nge noman dinga ele nge, nam noman konj moł. Pe yi mił ku, wumb endi na ngenj mił epi ei num kin, nam nge noman dinga ele, eim noman konj kunum kunum sipi, mułmba ei, eim ngumbii.

<sup>58</sup> Pe kuni ei tonu epin konu ele si kindpi mani om kuni ei, ok enim kupenjing noł wumb mulenjing konu ele, kuni nok, kolk poru ninjing, ei kin ende mon. Wumb endi, kuni ei num kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba," Jiisas yi nim.

<sup>59</sup> Kapaniyam konu ele men tołmun ngii ele, Jiisas eim ek emb topu, wumb ngopu, eim ek yi nim.

#### *Ek Noman Konj Pimba Ek Ei Jiisas Nge Mendpił*

<sup>60</sup> Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu pei ek ei piik, noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, "Wumb nii endi ek ei piimba?"

<sup>61</sup> Ba eim ekii silmin wu ombu, ek ei piik kin, ek orung orung ninjing ei, Jiisas ei eim noman ele, ek ei piim. Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu ngopu yi nim, "Enim ek ei enim noman ele to kis enmin?" pa nim.

<sup>62</sup> "Pe Gos kindang mani mei wu telim ei, na mani onj, konu ele nga orung epin konu ele tonu pup kin, nimbbil ol mił piingii ei, enim kis piingii?"

<sup>63</sup> Noman konj ei, Gos Gui Ka wumb ngolum; ba sinim wumb noman konj sinahim. Pe sinim ngenj ei, wumb kulii mił mołum. Na ek ei nip enim ngond ek ei, enim noman ele kuni mił mołum ek ei, enim noman konj ngolum.

<sup>64</sup> Ba enim mołmun konu tuk ele mołmun wumb ei, kombur pii gii ninanmin." Kumb ok pii gii ninarik mulnjung wumb ombu ei Jiisas piim. Wumb ei, na nge opu orung wumb konu ele, ni tor kindmba ni yi pimir.

<sup>65</sup> Pe Jiisas ek yi nim, "Wu endi na nge opu orung wumb kin na ni tor kindmba ei nge na piip kin, ok ek ei, nip enim ngunj,"

pa nim. "Pe na nge Arnan ei, eim dinga wu ei ngunelang kin, wu ei na kin onelang mon."

<sup>66</sup> Jiisas ek ei nipi, poru neng kin, wu ombu Jiisas kin ekii sik erik, wu ombu Jiisas si kindik, en enim orung punjung. Puk kin, nga Jiisas kin tep to endnenjing mon.

<sup>67</sup> Pe Jiisas eim ek nipi, eim kin ekii silmin wu engki nga tał ei, kanpi yi nirim, "Enim yi ku, na si kindik, pungii enmin min?"

<sup>68</sup> Saimon Piisa eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Owundu, pe sin konu jili orung bin? Nim nge ek ei mendpił, noman konj kunum kunum sin kin noman konj ngumba.

<sup>69</sup> Sin nim kin pii gii nipin poru ninmin. Nim Gos nge ol kun ka nge puł wu ei, sin piinmin," pa nim.

<sup>70</sup> Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nimbbil erang na enim wu engki nga tał wii top sinj; ba enim mołmun konu tuk ele wu endi mołum ei, Seisen gui kis eim kin mołum," pa nim.

<sup>71</sup> Jiisas ek nim ei, Juras Saimon Eskeriyas nge kingam ei kin piipi nim. Jiisas kin ekii sinjing konu ele tuk mołmun, wu engki nga endeim mulnjung konu ele tuk, eim mułum. Ba ekii se, wu ei eim Jiisas sipipi, opu orung wumb angil ele ngopu kin, ku sim.

## 7

#### *Jiisas Nge Angim Noł, Eim Kin Pii Gii Ninenjing*

<sup>1</sup> Pe ei poru neng kin, Jiisas eim Galilii konu ele endim. Ba Jura wumb eim tumun ni erangin kin, eim Juriya konu ele nga endnerim mon.

<sup>2</sup> Jura wumb en enim kor owundu kunum endi alap ngii ele kuni owundu nołmun ol ei nge, kunum ei tonu omba ei, mandi enim nik enjing.

<sup>3</sup> Pe Jiisas eim angim noł yi ninjing, "Nim ya konu ele si kindkin Jura konu ele pan, nim kin ekii sik ok wu ombu, nim enjii kongun ei keningii," pa ninjing.

<sup>4</sup> Wumb ombu Jiisas kin ek yi ninjing, "Pe wu endi eim peni ele mułmbii ni piip, yi eim ei, eim epi koi er enalim mon. Nim epi yi ermbii ni piikin kin, pukun wumb ningil ele pei enjii," pa ninjing.

<sup>5</sup> Jiisas eim nge angim noł ei, eim kin pii gii ninarik kin, ek yi mił ninjing.

<sup>6</sup> Yi nengin kin, Jiisas ek nipi yi nim, "Kunum ei wumb pei na piik kanik erngii ei, tonu onanim; ba enim kuni owundu pungii kunum ei, noman ele pei salim," pa nim.

<sup>7</sup> "Ya mei wumb ei, en kin opu orung er ngunerngii mon; ba na kin opu orung enmin. Ei nimbbil erang, na ek nip tor kindił ei, 'En enim ol kis enmin ei,' na ni tor kindip

kin, ek yi mił ei na kin opu orung enmin,” pa nim.

<sup>8</sup> “Pe en enim kuni owundu ei puk, Jura wumb kor kunum ka niłmin kunum ei, puk keningii. Ba pe nga, na kor kunum ka ei pup kinermbii. Na bii kunum ei tonu onanim.

<sup>9</sup> Jiisas eim ek yi nipi kin, eim Galilii konu ele kunum kombur nga enj mułum.

*Jura Wumb Kuni Owundu Nik Ełmin Alap Ngii Ele Jiisas Pupu Kenim.*

<sup>10</sup> Jiisas nge angim noł ei Jura wumb kułou tok elmin konu ele keningii nge ok punjung. Pe eim yi ku ekii se pum. Jiisas eim pum ei, peni ele punarpi kin, koi mił erpi pum.

<sup>11</sup> Jura wumb kułou tok mulnjung kor kunum ka ele molk. “Wu ni jili punum?” pa nik, kuruk mulnjung.

<sup>12</sup> Pe Jura wumb eim kin ek kanim kanim ninjing. Wumb kombur molk, “Mon wu ei, wu ka,” pa ninjing. Ba wumb kombur molk yi ninjing, “Mon wu ei, eim wumb kanpi kin, ek kend topu niłim,” pa ninjing.

<sup>13</sup> Jura wumb kombur Jiisas kin pii gii nik, wumb pei konu ele tuk mulnjung; ba lo ek piłmin wumb kin mund mong enjing. Erik kin, wumb endi tonu angk, Jiisas nge ek endi ninenjing. Nimbil erang, wumb endi ek nipi, “Jiisas ei Mesiya” nimba wu ei, men tołmun ngii ele, to anda kindngii niłmin, pim.

<sup>14</sup> Pe Jura wumb kuni owundu kunum ka nik elmin kunum ei, aninga mandi no poru ningii, er mułangin kin, Jiisas Gos ngii owundu tuk ele angpi, ek nipi wumb ngum.

<sup>15</sup> Pe Jura wumb kenjing ni mon gerpi nim. Neng kin, wumb puku sinjing. “Eim mon konu endi pupu neng kin, kinenjpin mon? Nga eim mon ei gernim mił nenj?”

<sup>16</sup> Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngopu yi nim, “Na pe nip, enim ngond ek ei, na nge mon. Ei Gos nge ek, eim na ‘Pui’ nipi, kindang kin, na onj.

<sup>17</sup> Pe wumb endi, Gos ek ei piipi nipi, ermba wumb ei, eim na nind ek ei piipi om kin, eim Gos kin ba. Min na nam noman ele ek ei nind.

<sup>18</sup> Wu endi eim noman ele, ek ninim ei eim embe tonu ba ni piipi ninim. Ba wu endi kindang om ni piipi kin, eim embe er tonu kindpi kin, ek kun nipi ermba wu ei, eim oł kis endi eim kin pinermba, mon!

<sup>19</sup> Kumb ok Moses enim lo ek nipi, ngurum kunum ei, enim mołmun konu tuk ele, wumb endi lo ek ei, ekii sinarik; ba enim na nimbil erang na to kundmun, ninmin?”

<sup>20</sup> Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Nim gui kis endi nim kin mołum. Wumb endi nim to kundnerngii mon!” pa ninjing.

<sup>21</sup> Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na jep oł owundu endi enj ei, enim pei puku sinjing,” pa nim.

<sup>22</sup> “Moses enim ngenj kopsingii oł ei, nipi ngum ei keimi. Pe enim oł ei, Moses kin onerim mon. Oł ei enim nge kupenjing noł kin tonu om; ba enim kangil kunum tonu opu, ngenj kor owundu kunum ele kopsilmin,” pa nim.

<sup>23</sup> “Pe enim Moses nge lo ek ei, am kun ekii siłmin. Ba en enim kangil ei, kor owundu kunum tu wuk kin, ngenj kopsilmin. Pe na yi ku, kor owundu kunum ei, wu ening pim wu ei, er ka enj; ei nimbil erang na kin popuł sinjing?”

<sup>24</sup> Epi ningil ele kanik kin, epi mok tunerngii! Enim epi pei mok tungii ei, oł kun pałim mił kun erngii!”

*Wumb Yi Ninjing, “Gos Kindim Wu Krajs Wu Ei Min?”*

<sup>25</sup> Pe wumb Jerusalem konu ele mołmun wumb kombur ek yi ninjing, “Nimbil erang wu ei to kundmun ninjing wu min?” pa yi ninjing.

<sup>26</sup> “Pe kine! Eim wumb mulnjung konu peni ele, ni tor kindnim. Nga wumb ek endi ni orung kindnanmin. Pe keimi, Jura wu num peng pim wu ombu, piinmin ei, Gos kindim wu Krajs min?”

<sup>27</sup> Pe sinim wu ei eim nge ngii konu ele sinim piinmin. Nga Krajs omba kunum ei; ba wumb endi eim nge ngii konu ele piinerngii. Yi peng kin Jiisas ei Krajs ya mon,” pa ninjing.

<sup>28</sup> Jiisas men tołmun ngii ele Gos ek ei piipi wumb tor kindpi mułang kin, ek kombur ei piipi, eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Enim na piinmin! Na ngii konu ele enim piinmin ku! Ba na nam noman ele onenj, mon. Na Arnan eim na kindang kin, onj ei, oł kun mendpił pałim mił end; ba enim pii kun enanmin mon!

<sup>29</sup> Na nam eim piind. Na Gos kin ouni muls. Gos eim na kindang kin, na mani mei ele onj,” pa nim.

<sup>30</sup> Pe wumb eim kan ngumun ni piinjing; ba Jiisas eim kongun ei poru ninerim. Yi peng kin, wumb endi Jiisas embilmba mił, pinerim mon.

<sup>31</sup> Pe wumb pei eim nim ek, pii gii nik, yi ninjing, “Gos kindang wu Krajs tonu om kin, eim jep oł pei erpi, ya ei enim jep oł ombu to mani kindpi, kapli piipi yi enermba mon!” yi ninjing.

*Opu Ond Wu Kombur Kindangin Puk Kin, Jiisas Kan Ngungii Nge Punjung.*

<sup>32</sup> Lo ek piłmin wumb ei, piinjing ni wumb pei Jiisas nge ek ei eipi eipi nengin kin piinjing. Lo ek ekii sik elmin wumb ni, kułmal kałilmin wumb pei puk, opu ond wu



kombur nengin puk kin, eim kan ngungii nge punjung.

<sup>33</sup> Pe Jiisas eim ke nipi, wumb ngopu yi nim, "Na enim kin kunum aninga er moł. Nga na eim kindang onj konu ełe orung bii," nim.

<sup>34</sup> "Na bii konu ei, enim kuruk endngii ei, na kaplı kan sinerngii, mon! Nga na bii konu ełe, enim kan sinerngii mon!"

<sup>35</sup> Pe Jura wumb en enim ek nik yi ninjing, "Eim konu jılı pang kin, sinim eim kur andinmin ninim? Eim sinim Griik wumb konu ełe pupu kin, Griik wumb kin, ek nipi ngopu, ermba ninim min?"

<sup>36</sup> Pe eim yi ninim, 'Enim na kuruk pungii ei, kan sinerngii,' ninim. Nga, 'Nam bii konu ełe, enim kaplı punerngii,' pa ninim. Ek ei pule er palim mił nenj?" pa yi ninjing.

#### *Noł Konj Kunum Kunum Mołum*

<sup>37</sup> Jura wumb kor owundu kuni owundu simba kunum ei, mandi poru neng kin, kunum owundu mendpił palim. Jiisas eim angpi ek dinga yi nim, "Wumb endi na kin pii gii ninjing pim kin, kaplı na kin ok pii gii ningii. Yi mił peng kin, wumb endi noł nuwa mułum kin, na kin wang, noł ngamb numba," pa nim.

<sup>38</sup> Ei Gos nge ek ełe yi ninim, "Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim noman tuk ełe noł konj mił tonu omba," pa nim.

<sup>39</sup> Jiisas ek ei, Gos Gui Ka kin ek yi nim, "Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim Gui Ka ei singii." Kunum ei, Jiisas eim nge tiłang owundu ei sinarpi kin, epin konu ełe tonu orung punerim kunum ei, Gui Ka ei tor onerim.

#### *Wumb Tiłap Tał Er Mulnjung*

<sup>40</sup> Wumb kombur Jiisas ek ei piik, "Keimi mendpił wu ei, Gos ek ni tor kindiłim wu mołum," pa ninjing.

<sup>41</sup> Nga wumb kombur yi ninjing, "Wu ei, Gos kindang nge wu Krai tonu om," pa ninjing. Nga wumb kombur ek eipi nik yi ninjing, "Gos kindim wu Krai eim Galilii konu ełe tonu omba min? Jiisas eim Gos kindim wu Krai mon, ni piinjing.

<sup>42</sup> Gos nge ek ełe yi nirim, "Gos kindang wu ei Krai eim Deipis nge tiłap ende. Pe eim Beslem konu ełe tonu omba nirim konu ełe, ok Deipis multum konu ei salim."

<sup>43</sup> Wumb ek yi nik kin, wumb tiłap tał erik, Jiisas kin eipi eipi punjung.

<sup>44</sup> Wumb kombur, "Eim kan ngumun," ninjing; ba wumb endi eim embiłmba wumb endi, mulerim mon.

#### *Jura Wu Num Ombu Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing*

<sup>45</sup> Pe opu ond wu ombu, nga orung puk kin, lo ek piłmin wu ni, kulmał kałiłmin wu

owundu ombu ni, kanik yi ninjing, "Enim nimbil erang, wu ei tu wunmun?"

<sup>46</sup> Yi nik opu ond wu ombu, ek ni orung kindik yi ninjing, "Ok wu yi nge endi, opu ek wu ei ninim mił ei ninerim mon!" pa yi ninjing.

<sup>47</sup> Yi mił nengin kin, pe lo ek piłmin wumb ombu ek yi ninjing, "Wu ei, enim kin ek kend topu ngonum, ku min?"

<sup>48</sup> Enim kanmin ei, sin lo ek piipin, elmin wu ombu ni, men tołmun wu num ombu ni, endi pii gii nik erangin kin, kenjing min?"

<sup>49</sup> Ei mon! Ba wumb Jiisas kin pii gii ninjing ya wumb ei, Moses lo ek piınarik enmin, wumb ei, Gos kos owundu singii," pa ninjing.

<sup>50-51</sup> Wu Nikoriimas ei wu ombu nge men tołmun ngii kongun ende elmin wu ei, eim ok, epin tuk memb kunum ełe Jiisas kin purum. Wu ei eim ek yi nim, "Sinim lo ek ei wumb kos wii er ngumun ninim? Ei mon! Sinim eim nge ek ei ok piipin, eim nimbil oł erim ei piimin," pa yi nim.

<sup>52</sup> Pe lo ek piłmin wu kombur, eim kin ek nik kii sinjing, "Pe nim Galilii konu ełe wu min? Lo ek ei, ger kankin, enjii. Ek ni tor kindiłim wu endi, Galilii konu ełe tonu onermba," pa nik yi ninjing.

## 8

#### *Amb Endi Wu Pułum Oł Ei To Kindim*

<sup>1</sup> (Wumb pei en enim ngii konu ełe eipi eipi pangin kin, nga Jiisas eim tonu komung Olip ełe tonu pum.

<sup>2</sup> Kupiiring ok eim pupu kin, men tołmun ngii owundu ełe nga pum. Pang kin, wumb pei eim kin wangin eim mołpu kin, ek emb to nipi, wumb ngopu kin, yi er mułum.

<sup>3</sup> Lo ek piłmin wu ni, lo ek połmun wumb ni, amb sik elmin oł ei, amb endi lo ek ei to kindim nik, tu wuk kin, tuk ełe engindangin engim.

<sup>4</sup> Engang kin, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, "Ek emb to wumb ngolon wu, ya amb ei wu puk enmin oł ei to kindim ni kenjing," pa yi ninjing.

<sup>5</sup> "Moses nge lo ek ełe, wumb ombu yi erngii ei, kom ku to konduk erngii, pa nipi pendim. Pe nim nipe ek ninjii?"

<sup>6</sup> Wumb en enim yi piinjing, "Sin ek yi ninmin. Eim nipe ek nimba ei, piipin kin eim oł kis kun pinermba mił ermba, ni kenjing. Ba Jiisas eim kan mani kanpi kin, eim angil orung ei sipi, mei ełe mei tumb mił nipi, mani kanpi er mułum.

<sup>7</sup> Wumb am ek nik, kii sik mułangin kin, Jiisas eim angpi, ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Enim mołmun konu ełe wumb endi eim oł kis enalim wu endi mułum kin, eim amb ei ok, ku tangi," nim.

<sup>8</sup> Jiisas eim ek yi nipi kin, nga mani moḷpu kin, mei ele mei tumb nipi, mani kanpi er muḷum.

<sup>9</sup> Pe wumb ek ei piik kin, en enim oḷ kis erpin ni piinjing wumb ei, pei endeim endeim ni, anda punjung. Puk wu num ombu, kumb se pangin kin, wumb wii ekii se punjung ku. Jiisas endeim mendpiḷ muḷum. Nga eim muḷum konu ele amb ni opu, eim kumb ele engim.

<sup>10</sup> Pe Jiisas eim angpi kin, yi nim, “Amb, wumb ni jili moḷmun? Wumb endi, nim kin kos ermba wumb endi moḷum min mon?” pa nim.

<sup>11</sup> Amb ni ek yi nim, “Owundu, wumb endi mulahim mon!” Pe Jiisas yi nim, “Na yi ku, nim kos enermbii. Nim po! Pukun, nga oḷ kis endi enerii mon!” ni Jiisas yi nim.)

#### *Jiisas Mei Wumb Ele Tilang Moḷum*

<sup>12</sup> Ekii se Jiisas wumb men toḷmun tuk moḷmun wumb ek nipi yi nim, “Na nam mei wumb ele tilang moḷ. Wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noman tuk ele, emii pinermba mon. Wumb ei, eim tilang konu ei eim kin pimba wu ei, noman konj simba,” pa nim.

<sup>13</sup> Lo ek piik elmin wumb ei ek nik, eim ngok yi ninjing, “Nimbiḷ erang ninim nge nikin ek ei, ni tor kindin? Kindin ek ei, keimi mon,” pa ninjing.

<sup>14</sup> Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, “Keimi, na nam nge ek ei nind; ba na nind ek ei keimi. Nimbiḷ erang na nam angip onj konu ei piind. Nga nam bii konu ei piip moḷ. Ba enim na nam ngii konu ei enim piinanmin. Nga na konu jili bii ei, enim yi ku, piinerngii mon!

<sup>15</sup> Pe enim mani mei oḷ palim miḷ ei, wumb mok tonmun. Ba na wumb endi ei, mok tonaḷ mon!

<sup>16</sup> Ba na wumb mok tuḷamb kin, kapli na mok kun mendpiḷ tuḷamb. Nimbiḷ erang, na nam endeim mendpiḷ mon. Na Arnan na kindang mani mei ele onj ei kin ouni kongun erpiḷ wumb mok tumbul.

<sup>17</sup> Enim nge lo ek ei yi palim, ‘Pe wu taḷ ek ende miḷ, ni tor kindngii ei, ek keimi,’ pa yi niḷmin.

<sup>18</sup> Na nam ek ei nind. Ei na Arnan na kindang op kin, nam ek yi ku, nip tor kindin.”

<sup>19</sup> Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Nim Arnim konu jili moḷum?” Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na Arnan, enim pii poḷ tunanmin ei, enim na Arnan ei enim piinerngii. Ba enim na piinjing kin, kapli enim na Arnan ei piingii ku.”

<sup>20</sup> Men toḷmun ku saḷiḷim konu ele ek ei nirim kunum ei, eim men ngii owundu ele wumb ek emb topu ngurum. Wumb endi eim sipi, kan ngungii miḷ pineririm. Nimbiḷ

erang, Jiisas nge kongun ei poru ninerim mon!

#### *Enim Na Bii Konu Ele, Enim Kapli Punerngii*

<sup>21</sup> Jiisas eim ek nga nipi, wumb ngum, “Na pe konu ele bii ei, enim na kinerngii. Pe enim kulangan kin, oḷ kis ei enim kin pim kin, na Arnan kin tonu bii konu ele enim onerngii mon.”

<sup>22</sup> Eim ek yi neng kin, Jura wumb en enim yi ninjing, “Nimbiḷ erang eim ek yi ninim? ‘Na eim tui min epi endi sipi, eim to kundmba ninim min?’ Eim kan to kulmba nge ninim min?”

<sup>23</sup> Pe Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Enim ya mei mani ele wumb; ba na nam tonu epin konu ele nge wu. Enim ya mei ele wumb; ba na mei konu ele nge wu mon!” pa nim.

<sup>24</sup> “Yi piip kin na ek nip enim ngond. Pe enim kulangan kin, enim nge oḷ kis ei pepi muḷmba. Ele nge Gos kindim wu ei, na enim pii gii ninenjing kin, pe enim kulngii; ba oḷ kis pei ei piram pepi muḷmba.”

<sup>25</sup> Pe wumb ek yi ninjing, “Nim wu nii?” Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Ok na enim kanip ninj, wu ei mendpiḷ na moḷ,” pa nim.

<sup>26</sup> “Enim elmin oḷ ei nge, na am ek pei palim. Na enim elmin oḷ ele, kos wu miḷ piip ermii. Ba ei eim, na pui nip kindang onj ei, eim nge ek ei keimi mendpiḷ palim. Eim nim ek ei, na piip op kin, mei wumb ombu kanip nind.”

<sup>27-28</sup> Jiisas Erinjpin Gos kin ek nipi ngum ei, wumb en enim piinerngii mon. Piinerngii kin, Jiisas eim ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ekii se enim Gos kindang opu, mei wu teḷim wu ei, na ond peri ele, tonu kindngii. Kindngii wu ei na moḷ ei, enim piingii. Na nam noman ele, ek endi ninand mon. Na Arnan nipi, andan to ngurum ek ei mendpiḷ, nip enim ngond.

<sup>29</sup> Na Arnan ‘Pui’ nipi kindang kin, na onj. Eim na kin ouni moḷum. Na endeim mendpiḷ muḷamb kin, eim na si kindnaḷim mon. Kunum kunum na eim noman elim epi ei, minj erip yi el.”

<sup>30</sup> Jiisas eim ek yi neng kin, wumb pei eim kin pii gii ninjing.

#### *Wumb Wii Moḷmun Wumb Nin Kan Ngii Miḷ Ambil Gii Nik Moḷmun Wumb*

<sup>31</sup> Jiisas ek yi nipi Jura wumb pii gii ninjing wumb ei ngum, “Pe enim na ek ele mendpiḷ ekii sik mulnjung kin, na nge ek se endngii wumb mendpiḷ muḷngii.

<sup>32</sup> Molk, ek keimi mendpiḷ ei piik er mulangan kin, ek keimi enim erang tonu ok, kunum ka seng kin, wii muḷngii. Oḷ kis ni, embin tui ni, oḷ kanim kanim ei enim kin

tonu onermba. Ei yi mił enim wumb Seisen nge kongun wii erik, mulerngii mon!”

<sup>33</sup> Wumb ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, “Sin Eiparam nge tilap ende wumb. Sin kunum endi wumb kin kongun wii enalmin. Nim nimbil erang sin opun, kongun ni endi tonu onerang kin, kunum ka seng kin, wii mołmun nin?”

<sup>34</sup> Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Wumb pei ol kis elmin ei Seisen nge kongun wii elmin; ba kumep pule ei wumb kulngii.

<sup>35</sup> Kongun wii elmin wumb ei, ngii konu ele molałmin mon. Arim kingam ei, mendpil kunum kunum mołum. Wumb kis en enim yi nilmin, wumb endi, sin tep enermba ninmin wumb ei, en enim am mendpil pungii.

<sup>36</sup> Pe yi mił, Gos kingam ei enim sipi, Gos kin orung sim kin, ei keimi mendpil; enim noman konj sik mulngii. Enim ol kis si kindangin kin, enim kunum ka seng mulngii.

<sup>37</sup> Na piind ei, enim Eiparam nge tilap ende; ba na nge ek ei enim noman tuk ele pinalim. Enim ek ei piinarik kin, na to kundmun ninmin.

<sup>38</sup> Na ek nip tor kindil ei, na Arnan nge epi pei kan poru nip nind. Pe enim yi ku, kupenjing noł elmin ol ei enim yi ku elmin.”

#### *Enim Nge Erinjing Ei Seisen*

<sup>39</sup> Wumb ei ek ni orung kindik yi ninjing, “Sin nge kupenjin Eiparam,” pa ninjing. Pe Jiisas nga ek nipi, ngopu yi nim, “Pe enim Eiparam kupenjing noł mołmun; ba enim Eiparam elim ol ei mił enim enanmin, mon!” pa nim.

<sup>40</sup> “Na ek keimi nip enim ngunji ei, na Gos nirim ek ei piip kin, nip enim ngunji; ba pe enim na to kundmun, ninmin. Ba Eiparam eim ol yi nge eneririm, mon.

<sup>41</sup> Enim kupenjing noł elmin ol ei enmin.” Yi neng kin wumb ek nik, eim ngok yi ninjing, “Mon, sin kupenjin endeim mołum ei Gos. Sin eim nge kupam noł mendpil mołpun si kindinmin,” pa ni yi ninjing.

<sup>42</sup> Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Keimi, Gos ei enim kupenjing pim kin, enim kapli na noman ngungii. Nimbil erang, na Gos kin ouni mołup kin onj. Na nam noman ele onenj mon! Gos na pui nip kindang kin, na onj.

<sup>43</sup> Nimbil erang enim na nge ek ei pii kun enanmin? Pule yi mił palim, enim na ek ei piinmin ni piinmin.

<sup>44</sup> Enim kupenjing ei Seisen nge kupam noł mołmun. Pe enim kupenjing nge noman ele, ekii sik, dinga puk mołmun. Wu ei ok wumb to kondulum ol yi erpi kin, eim ol kun mendpil palim ei ekii sinerim mon. Nimbil erang, ol kun ei eim kin pinerim

mon. Eim ek kend topu nipi, ek kun mił nilim. Eim ek kend nge pul wu, ei eim mendpil mołum,” pa nim.

<sup>45</sup> “Ba na ek mendpil ei kun nip enim ngond. Nimbil erang enim na ek ei ekii sinanmin?”

<sup>46</sup> Enim mołmun konu tuk ele wu endeim angpi kin, na ol kis kun pinerim mił ei en pa yi nimba min? Mon pim kin, na ek mendpil kun pim ek ei ninj. Ba nimbil erang, enim na nind ek ei pii gii ninanmin?”

<sup>47</sup> Gos nge kingam noł ei, Gos nge ek pei ei piimin. Enim Gos nge kingam noł molałmin mon! Nimbil erang enim Gos nge ek ei piinalmin mon.

#### *Eiparam Tonu Oneririm Kunum Ei Jiisas Kumb Ok Multum*

<sup>48</sup> Jura wumb ek dinga nik, orung kindik yi ninjing, “Sin nim Sameriya konu ele wu pa nilmin. Nim gui kis endi nim kin mołum, pa nilmin. Ei keimi mendpil, min mon?”

<sup>49</sup> Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na gui kis endi na kin molałmin mon. Na nam Arnan nge embe ambil tonu kindil ei, enim na embe ei to mani kindinmin,” pa yi nim.

<sup>50</sup> “Na nam embe ei, tonu ba ni, kongun ei enand mon. Wu endi na nge embe ambil tonu kindmbii ni piinim ei, eim wumb kos piipi, kun erpi, mok tumba. Eim na kin kun ermba ku.

<sup>51</sup> Keimi mendpil, na enim kanip nind. Wumb endi na ek ei ekii simba wu ei, eim kulermba; ba kunum kunum konj mulmba,” pa yi nim.

<sup>52</sup> Jura wumb ek yi ninjing, “Pe eim nim piinmin nim gui kis endi mołum. Eiparam mołum wu ei kulum; nga ek ni tor kindilim wumb tonu onjung ei, kulnjung ku. Pe akip nim yi nin, ‘Wumb endi na ek ei, ekii simba wumb ei, kularpi kin, konj kunum kunum mulmba,’ pa nin.

<sup>53</sup> Nimbil ol en? Nim Eiparam sin nge kupenjin ei, nim to mani kindkin nin min? Eiparam eim kulum, nga ek ni tor kindilim wumb tonu ok, wumb ei kulnjung ku. Pe ninim wumb nii mił tonu onjii en?”

<sup>54</sup> Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nam embe ambil tonu kindmbii ei, epi wii mił pimba. Ba nam nge Arnan eim na embe ei ambil tonu mendpil kindnim. Pe en enim yi nilmin, ‘Sin nge Gos’ nilmin.

<sup>55</sup> Ba enim eim piinanmin. Na nam eim piip moł. Pe na nam eim kinal, nimbil ei, enim ek kend tok nilmin mił, yi nimbii. Ei mon! Na nam eim piipi poru nipi kin, eim ek kun ei ekii sind.

<sup>56</sup> Enim nge kupenjing Eiparam ei eim na mani mei ele ombii kunum ei kenmbii

ni, ka piipi mulum ei, eim kanpi kin, eim noman ka seng mulum.”

<sup>57</sup> Nga Jura wumb ek nik, Jiisas ngok, yi ninjing, “Nim wu gal kangi wu molun. Pe nim Eiparam er ken mił nenj?”

<sup>58</sup> Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. OK Eiparam eim tonu oneririm kunum ei, na muls.”

<sup>59</sup> Yi neng kin, wumb kom ku sik, eim tumun nik enjing. Ba Jiisas eim koi erpi kin, men tołmun ngii owundu si kindpi anda pupu pum.

## 9

### *Ningil Tumbun Mulum Wu Endi Ek Pot Tonum*

<sup>1</sup> Jiisas eim andpi pupu kin, kenim ni, wu endi ningil tumbun mulum wu endi mulum. Wu ei, kangil kembis mam kirim ele tor orum ei, yi er pirim.

<sup>2</sup> Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Ek emb to ngolun wu. Pe wu ei, eim ol kis erim min, eim arim mam tel ol kis enjingil min?”

<sup>3</sup> Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei eim ol kis erim kin, nga eim arim mam tel ol kis enjingil pule ei mon. Ba Gos eim kongun erpi, dinga owundu yi erang kin, eim nge pule wu ei kin tor wang kin, wumb keningii nipi, wu ei kin tonu om.

<sup>4</sup> Pe mendpił ei, eni kunum mił ka salim ele, sinim Gos kongun ermin. Eim na kongun ele kindang kin, na onj. Gos eim nge kunum poru nimba kunum ei, epin mendpił mił mulumba kunum ei sinim kongun endi kapli enermba mon.

<sup>5</sup> Pe na ya mei ele mol ei, na mei wumb nge noman tuk ele tilang mol.”

<sup>6</sup> Jii Jiisas eim ek yi nipi, jipambil topu, mani mei ei kindpi kin, mei kin jipambil dangindpi sipi, noł oi mił, wu ningil ele pendim.

<sup>7</sup> Pendpi eim yi nim, “Nim pukun, noł gopu Sailom ele was enjii!” nim. Sailom ei sinim pule yi ninim, ‘Eim kindang pum.’ Pupu, noł ele was erpi, orung opu, ningil ka seng kin, kenim.

<sup>8</sup> Wumb eim konu ende wumb ni, ok eim kanik wumb ni, “Wu ei ok molpu kin, wumb ku ni epi ngei nipi, molulum wu ei min?” Wumb eim ka mulang kin, kanik ek yi ninjing.

<sup>9</sup> Ba wumb kombur yi ninjing, “Wu ei mendpił,” pa ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, “Mon, wu ei mił, wu endi molum,” pa ninjing. “Ba wu ei, wu eipi.” Pe wu ei, eim molpu kin, yi nim, “Ei na ya mol,” pa nim.

<sup>10</sup> Yi neng kin, wumb ek nik ngok, yi ninjing, “Nim ningil ei opu, ka erim mił nenj?”

<sup>11</sup> Pe eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei, Jiisas niłmin wu ni, eim mei kin noł eningii erpi sipi, na ningil ele pendpi kin, yi nim, ‘Nim pukun, noł gop ‘Sailom ele,’ was enjii!’ Neng kin, na pup, was erip, nam ningil ei, ka seng kin, epi kenj,” pa nim.

<sup>12</sup> Wumb wu ei kii sinjing, “Pe wu jili pum?” Wu ni yi nim, “Na kinenj,” pa nim.

<sup>13</sup> Pe wumb wu ei ok ningil tumbun mulum ni, lo ek piilmin wumb mulnjung konu ele sipnjing.

<sup>14</sup> Kunum ei, kor owundu kunum Jiisas noł oi sipi kin, wu ei kin yi erpi kin, ningil tumbun mulum ei, er ka erim.

<sup>15</sup> Lo ek ekii silmin wumb nga wu ei kii sinjing, “Nim ningil ei opu, ka erim mił nenj?” Wu ni ek nipi, orung kindpi yi nim, “Eim noł oi sipi kin, na ningil ele pindang kin, na pup was eramb kin, na ningil ei tilang erim.”

<sup>16</sup> Pe lo ek piilmin wumb ek yi ninjing, “Gos wu ei kindang onerim; eim kor owundu kunum ei eim piianim min? Eim kor owundu ei lo ek piilim min mon?” Ba wumb kombur ek yi ninjing, “Ol kis elim wu ei, jep ol ei ermba mił nenj?” Wumb en enim ek yi nik, en enim eipi eipi puk, tilap tal mił molk kin, ek yi ninjing.

<sup>17</sup> Nik kin, nga wu ningil tumbun mulum wu ei, kii sik yi ninjing, “Pe nim wu ningil er ka erim wu ei, eim embe er sin mił nenj?” Wu ei, ek yi nim, “Ei wu ek ni tor kindilim wu endi Gos kindim wu,” pa nim.

<sup>18</sup> Keimi, ok wu ei, eim ningil tumbun mulum; ba pe, eim ningil ei pirek neng kenim. Ba Jura wumb ol ele pii gii ninenjing. Pe wu ningil opu, ka pum wu ei, eim arim mam noł wii tunjung.

<sup>19</sup> Wii tok kin, wumb ek nik, wu amb tal kii sinjing, “Wu ei elip nge kingenjingil min? Mam mengrim kunum ei, wu ei eim ningil tumbun mulum pa ninmbil. Ba pe, nimbil erang eim ningil ka seng kin, epi kan kun enim?” Nik yi ninjing.

<sup>20</sup> Arim mam tel, ek yi ni orung kindinjingil. “Silł piinmbil ei mam mengrim kunum ei, eim ningil tumbun molł pirim ei, silł piinmbil.

<sup>21</sup> Ba pe, eim ningil ei ka seng kin, epi kanpi enim ei, silł pii polł tunanmbil. Wumb endi ni, eim ningil ei er ka erim ei, silł pii kun enanmbil ku. Eim wu dinga molum ei, eim kapli enim kii sik piingii.”

<sup>22</sup> Wu ei nge arim mam tel, Jura wumb kin mudi mong erkil yi ninjingil. Nimbil erang Jura wumb owundu ek yi mił ni pendnjing wu ei, Jiisas ei Krai Gos kindang wu ei om nimba wumb ei, men tołmun ngii ele, to anda kindngii nik pendnjing.

<sup>23</sup> Pe arim mam tel, ek pule nikil yi ninjingil, 'Eim wu dinga molum ei eim kii sik piyei!' ninjingil.

<sup>24</sup> Pe nga wumb ek nga nik kin, wu ei ok ningil tumbun multum wu ni, wii tok, se orung sik yi ninjing, "Gos eim jep ol ei erim. Nim Gos nge embe tonu kindkin, ek keimi ninjii. Sin piinmin wu ei, ol kis elim wu."

<sup>25</sup> Wumb ek yi nengin kin, wu ningil ka mulum wu ni ek yi nim, "Na ningil er ka erim wu ei, ol kis elim wu min, ei na pii kun enand, mon! Ba epi endi na piind ei, na ok ningil tumbun multum; ba pe tilang erang kin, kanip ei piind," pa nim.

<sup>26</sup> Neng kin, wumb yi kii sinjing, "Eim nim kin, nimbil ol erpi kin, nim ningil ei er ka erim?"

<sup>27</sup> Wu ni ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim ok kanip ninj ei, enim piinenjing min? Nimbil erang nga piimin, ninmin? Pe enim wu ei kin ekii singii nge ninmin, min?"

<sup>28</sup> Pe Jura wumb ek kis nik, orung kindik yi ninjing, "Nim eim nge ekii sin; ba sin Moses kin ekii sinjpin molmun.

<sup>29</sup> Sinim piinmin ei, Gos ek nipi, Moses ngurum. Ba wu ei, konu jii tonu om? Ei sin piinanmin!" pa ninjing.

<sup>30</sup> Yi nengin kin, wu ningil ka mulum wu ni yi nim, "Ei ol endi eipi mil, owundu endi tonu om ei, enim piinanmin. Piinarik kin, konu jii wu ei tonu om; ba nam ningil ei erang opu, ka mulum ei piind," pa nim.

<sup>31</sup> Nga nipi yi nim, "Sinim piinmin ei, Gos wumb ol kis erik enim, wumb ei ninmin ek ei, Gos piinanmin mon. Ba wumb Gos kin men tok erik kin, Gos ol keimi palim mil ekii sik enim ei, en enim ek ningii ei Gos eim piim.

<sup>32</sup> Am kumb ok mendpil, wu amb endi kangi endi mingang ningil tumbun multum ei, wu endi opu, ei er ka eririm nengin kin, sin piinalmin ei nge ek pol.

<sup>33</sup> Pe Gos ei kindnelang kin, eim ol yi nge endi enelang mon!"

<sup>34</sup> Lo ek piilmin wumb ek dinga nik, wu ei ngok yi ninjing, "Nim manim nim mengim ei, ol kis enjing konu eke nim molkun, okun tonu on. Ei nim ol kis wu mendpil molkun kin, nga sin kin ek emb tokun, man mil ngunji en min?" Wumb ek yi nik, eim men tolmun ngii owundu to tor kindnjing.

*Noman Tuk Ele Jiisas Nge Tilang Ei Pinalim Mon*

<sup>35</sup> Jiisas eim piim ni, wu ei to anda kindmin nengin kin, eim pupu, wu ei kan sim. Kan sipi yi nim, "Nim Gos kindang opu, mei wu telim ei kin pii gii nin, min mon?"

<sup>36</sup> Pe wu ei ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu Owundu, Gos kindang opu, mei wu

telim ei, wu nii? Nim na kan nen kin, pii gii nimbii," nim.

<sup>37</sup> Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim eim kan poru nin ei, pe nim kin, ek tang molum wu ei," pa nim.

<sup>38</sup> Wu ei yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind!" Nipi, mani mei ele molpu kin, Jiisas kin men topu erim.

<sup>39</sup> Jiisas eim ek yi nim, "Na mani mei ele op, wumb mok tumbii nge onj. Wumb Gos ek pii pol tunenjing kin, wumb ei ningil tumbun mil mulang mulngii wumb ei, nga ka seng kin, tilang mendpil erang kin, kanik pii pol tungii. Ba wumb ningil pe ka seng kin, ka nik, pii pol tonmun ni, wumb ei piik, nga ningil tumbun mil mulangin kin, tilang mendpil kanik kin, pii pol tunanmin, mon."

<sup>40</sup> Pe lo ek piilmin wu kombur ele mandi molk, Jiisas nim ek ei piinjing. Piik yi ninjing, "Sin yi ku, sin ningil ele tumbun mil molang molpun kin, Gos ek pii pol tunanmin, nin min?" a yi ninjing.

<sup>41</sup> Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Enim ningil ei tumbun mil mulelang kin, enim kin Gos ek ei pii pol tunarik kin, enim ol kis endi enenelangin mon. Ba en enim yi nilmin, 'Sin ningil ei, tilang mendpil enim,' yi nilmin ele nge, enim kin ol kis ei molum," pa nim.

## 10

*Kung Siipsiip Nge Kung Gui Ei Nge Ek Ekin*

<sup>1</sup> "Ek keimi mendpil na enim kanip nind. Wumb endi, kung siipsiip nge kung gui ondu ele, tuk punermba mon; ba wu endi, konu eipi orung opu, kung gui to tangindpi tuk olum ei, wu epi waning wu opu, kung siipsiip sipi yi elim.

<sup>2-3</sup> Ba wu endi kung siipsiip kung gui ondu ele, tuk pulum wu ei, kung se tolum wu molum. Kung gui ondu ele, tep molpu elim wu ei, eim kung gui ondu aki tang kin, kung siipsiip ombu, eim ek tangilim ei piilmin. Nga eim kung siipsiip pei embe sipi sipi elim wu ei, kung siipsiip kung gui anda silim.

<sup>4</sup> Eim kung siipsiip ombu pei anda sipi, poru nipi kin, wu ei opu kumb se pang kin, kung siipsiip ombu, eim ek ei piik kin, eim pulum konu ele, kung siipsiip ekii sik pulmun.

<sup>5</sup> Wumb eipi endi kin, ekii sinałmin mon. Kung siipsiip en enim tungu elim. Nimbil erang kung siipsiip wumb eipi ek ei piinalmin mon."

<sup>6</sup> Jiisas eim ek ekin ei nipi ngum; ba wumb eim nim ek ei, pule pii pol tunenjing, mon!

*Jiisas Wumb Kung Siipsiip Mił Tep Ka Elim*

<sup>7</sup> Nga Jiisas ek nipi yi nim, “Keimi mend-pił, na enim kanip nind. Na nam kung siipsiip kung gui ondu mił moł,” pa yi nim.

<sup>8</sup> “Wumb pei ok, kumb se onjung wumb ei, ek kend tok, epi waning sik elmin wumb mił onjung. Ba wumb Gos nge kung siipsiip mił mulnjung wumb ei, en enim ek kend tok elmin; wu ombu nge ek piinenjing mon.

<sup>9</sup> Na nam ngii ondu mił moł. Wumb endi na kin pii gił nim kin, ngii ondu ele, opu tuk ba wumb ei Gos eim sipi orung simba. Na nge wumb ei, kung siipsiip mił tep er mulmbi ni, pupu anda opu, kuni ka wii sipi nopolu ermba ei, yi mił ku, na wumb kuni nin, epi kanim kanim pei ngumbii.

<sup>10</sup> Epi waning wumb ei, epi eipi endi simba nge onalim mon! Ba kung siipsiip ei, to konduk kin waning sik erngii nge piik olmun. Ba na mei mani op, wumb pei noman konj singii nge onj. Wumb noman konj wii mendpił sinjing kin, en enim noman ka wii peng piingii.

<sup>11</sup> Na kung siipsiip nge tep wu ka moł. Kung siipsiip tel ka er molulum wu ei, eim kolpu kin, kung siipsiip ombu paki tumba. Jiisas eim kolpu kin, wumb paki tumba ei piipi kin, ek yi mił nipi wumb ngum.

<sup>12</sup> Wu endi ku simba nge piipi ni kongun erpi kin, kung siipsiip es tołum wu ei, kung siipsiip tep wu ka mularpi kin, kung siipsiip nge ernjing mił mularpi elim wu ei, eim mołpu kanilim ni, owu simbii endi olum ei, eim kung siipsiip ombu si kindpi kin, tungu pulum. Pang kin, owu simbii ei opu, kung siipsiip nopolu, to eipi eipi kindpi yi elim.

<sup>13</sup> Nimbił erang wu ku kongun elim wu erpi kin, kung siipsiip ombu piinalim mon; eim kung siipsiip si kindpi kin, pulum.

<sup>14-15</sup> Na kung siipsiip nge tep wu ka wii moł. Na nam kung siipsiip ombu piyamb kin, nga kung siipsiip ombu na piilmin ku. Ei yi mił, na nge Arnan ei, na piilim. Nga na eim piil ku. Piip kin, nam nge ngenj ele kolup kin, kung siipsiip ombu paki tumbii.

<sup>16</sup> Na nge kung siipsiip eipi kombur mołmun ku. Ei ya ele nge kung gui tuk ele mularmin. Kung siipsiip ei ya ele tu wamb kin, nam ek ei piingii ku. Ei kung siipsiip tilap endeim mendpił mulangin kin, nga kung siipsiip tep wu endeim mendpił mołup kin, tep ermbii.

<sup>17</sup> “Na nge Arnan eim, na noman ngum ei, pule yi palim. Na nam noman konj ei, si kindamb kin, wumb to kundangin kin, nga angip, tonu op, konj mulmbii,” pa nim.

<sup>18</sup> “Wumb endi, na noman konj ei, sin-ermba mon. Na nam nge dinga ele, nam noman konj ei, wak to kindip kin, nga nam nge dinga ele nam noman konj ei eipi

orung simbii kongun ei, na nge Arnan nipi ek ei na ngum,” pa nim.

<sup>19</sup> Jura wumb ei, ek ei piik kin, wumb ok eipi eipi puk, tilap eipi eipi mił mulnjung.

<sup>20</sup> Wumb pei molk yi ninjing, “Wu ei, eim gui kis tuk mołum! Mulang kin, eim noman wulu pang kin, ek eipi eipi ninim. Nimbił erang, enim eim nge ek piinmin?” yi ninjing.

<sup>21</sup> Nga wumb kombur yi ninjing, “Ek ei, gui kis nge ek mon. Pe gui kis ei pim kin, wu ningił tumbun mulum ei, kapli er ka er kindnermba mon; ba eim wu ei er ka erim,” pa ninjing.

*Jura Wumb Jiisas Kin Buł Ngok, Opu Orung Enjing*

<sup>22</sup> Men tołmun ngii ei ombu aki tok, kor owundu kunum ka ei tonu wang kin, wumb pei Jerusalem konu ele punjung. Puk kunum ele konu jii nirim kunum ele pirim.

<sup>23</sup> Men tołmun ngii andaring ond pos olt konu ele ‘Solomon nge ngii tika,’ yi nilmin konu ele, Jiisas eim andpi pupu, andaring ngii ele endim.

<sup>24</sup> Endang kin, Jura wumb ok eim si pok erik, eim kanik yi ninjing, “Kunum nimb-berii nim ek nen kin, sin noman tał tonum? Pe nim Gos kindang mei mani wu Kraiss pin kin, ek ni tor kindan kin, sin piimin,” pa ninjing.

<sup>25</sup> Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na enim kanip ninj; ba enim na pii gił ninan-min. Na kongun pei Arnan nge noman dinga ele, kongun end ei, nam nge embe ele andan tum kongun ei tonu onum.

<sup>26</sup> Ba enim kung siipsiip na nge tilap ende mon pim kin, enim na kin pii gił ninanmin.

<sup>27</sup> Nam nge kung siipsiip ombu, nam ek nił ei piilmin. Nga nam en enim piil. Nga en enim na nił ek ei ekii silmin ku.

<sup>28</sup> Yi erangin kin, na en enim noman konj sik, kunum kunum mulngii nge ngoł ei, en enim am punerngii mon! Nga wumb endi na angil ele, kung siipsiip ombu sipnerngii, mon ku!

<sup>29</sup> Na nge Arnan ei, wumb ei kung siipsiip mił sipi kin, na ngum. Na Arnan eim nge noman dinga ei, epi pei to mani kindilim. Na nge Arnan angil ele, wumb endi, na wumb ei, si tor sinermba mon.

<sup>30</sup> Na Arnan kin sik ende mendpił.”

<sup>31</sup> Jura wumb kom ku nga sik, eim tungii nge enjing.

<sup>32</sup> Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Na nge Arnan kongun ei na ngang kin, enim kin kunum pei andan tunj. Enim kongun nipe kongun na end ei ni piik kin, enim na tungii nge enmin?”

<sup>33</sup> Jura wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Sin kongun ka endi en nipin kin,

nim kom ku tumun enanmin. Ba nim Gos kin ek bul ambilin ni tumun nge enmin. Nim wu wii molkun kin, 'Nam Gos mol,' nin," pa ninjing.

<sup>34-35</sup> Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wumb ombu ok, Gos nge ek ei en enim piinjing. Gos eim ek nirim mil ei ngurum. 'En enim gos,' nim. Pe Gos nge ek ka ei am punermba mon! Nimbil erang ninmin? Enim nge lo ek ei Gos yi mil ninim. Na enim kanip ninj ei, enim Gos mil molmun.

<sup>36</sup> Ba na Arnan Gos eim na kindang, na ya mei ele mani onj. Pe na ek yi nind, 'Na Gos nge kingam,' pa yi nind. Pe nimbil erang, enim yi ninmin, 'Nim Gos kin ek bul ambilin,' ninmin?

<sup>37-38</sup> Pe na nam nge Arnan Gos nge kongun enenj kin, enim na ek ei pii gii nin-erngii. Ba na Arnan Gos, eim nge kongun ei na end. Pe enim na ek ei pii gii ninerngii pim kin, na nipe kongun enj ei piik kin, enim pii gii nei! Nik kin, en enim noman pimba mil, ei piingii. Na Arnan ei, eim na kin mulang, nga na eim kin mol," pa nim.

<sup>39</sup> Nga wumb Jiisas ambil gii nik, kan ngumun nik enjing; ba eim opu, tor pupu am pum.

<sup>40</sup> Jiisas eim am pupu, nol Joran konu ele Jon ok wumb nol pendpi erim konu ele tor pupu, konu ele mulum.

<sup>41</sup> Mulang kin, wumb eim mulum konu ele wumb pei onjung. Ok kin, en enim ek yi ninjing, "Keimi, Jon eim jep ol'endi enerim. Ba Jon eim wu ei nge nipi kin, ek pei nim ek ei keimi mendpil palim," pa yi ninjing.

<sup>42</sup> Pe konu orung ele wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing.

## 11

### *Lasaras Kulum Poru Nim*

<sup>1</sup> Wu endi ening owundu tang pim wu ei, eim embe Lasaras. Eim Besanii konu ele pim. Besanii konu ele, eim nge aim ta! Mariya kin angim Masa tel muljungul ku.

<sup>2</sup> Amb Mariya ei eim kopung mur ka wii tolum epi ei sipipi, Jiisas simb ele, kopung ka wii kindpi kin, nga eim peng enjin ei sipi, Jiisas simb ele kil ngum. Ngopu, yi enim amb ei, eim aim Lasaras ei, eim ening owundu tang pim.

<sup>3</sup> Peng kin, eim aim ta! ek nikil, Jiisas mulum konu ele kindinjgil. Kindkil, ek yi ninjingil, "Owundu, nim noman ngolum wu ni, eim ening owundu tang palim," ninjingil.

<sup>4</sup> Pe Jiisas ek ei piipi kin, yi mil nim, "Ening ei eim kulmba ening mon! Ening ei, Gos nge embe ambil tonu kindmba nge erim. Nga Gos nge kingam ei, na embe ambil tonu kindmba erim ku."

<sup>5-6</sup> Jiisas eim Masa kin, Mariya kin, Lasaras ni, wumb kei noman ngolum. Jiisas eim molpu piim ni, Lasaras ening owundu tang palim, nengin kin, Jiisas eim kunum ta! nga mulum konu ele enj mulum.

<sup>7</sup> Nga ekii se Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kanpi nim, "Sinim Jura konu ele orung pamin!" nim.

<sup>8</sup> Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, "Ek eim to ngolum wu! Pe mendpil, Jura wumb nim ku tumun nik enjing ei piinarkin kin, nga konu ele bii, nin min?"

<sup>9-10</sup> Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Konu eni tonum kunum ei, wumb kongun elmin. Pe wu endi, konu eni pim kunum ei, andlam ei bok tunaim. Nimbil erang, konu eni topu mei ele tilang erang kin, kanpi andilim. Pe na kin yi mil ku; akip eni tonum kunum ele, na kongun poru ninanim. Na kunum kulmbii nge kunum ei tonu onanim. Ba nga wumb endi, konu emii palilim kunum ele, andlam andilim ei, bok tolum. Nimbil erang, tilang endi, eim kin paki tang kin, andlam andnalim mon. Ba na kulmbii kunum ei tonu onenim kin, na kapli endmbii.

<sup>11</sup> Jiisas eim yi nipi kin, nga yi nim, "Sinim nge wu pul Lasaras eim or pim kin, pe na to konj kindmbii nge bii end," pa nim.

<sup>12</sup> Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, "Owundu, pe wu ei eim or pim kin, eim nga kapli mulmba," ninjing.

<sup>13</sup> Jiisas eim Lasaras koltum ni piipi, nirim ek ei nim: ba eim ekii silmin wu ombu, en enim yi piinjing. Lasaras eim or mendpil peng ninim ni, yi piinjing.

<sup>14</sup> Ba pe Jiisas eim ek yi nipi, wu ombu ngopu yi nim, "Lasaras eim kulum ei, na enim kin ek ekin top ninj ei, enim eim or palim," ni ninjing.

<sup>15</sup> Na enim kin ka piip kin kunum ele, Lasaras kulum kunum ei, na eim ngii konu ele sikir punenj. Nimbil erang, akip enim na kin pii gii dinga nga ningii. Ba pe sinim eim kin bin," pa nim.

<sup>16</sup> Tomas embe endi, 'Diriimas,' nilmin ei, eim ek yi nim. "Sinim eim kin ouni kulmun nge pamin!" nim.

### *Wumb Angk Konj Pungii Ni, Wumb Noman Konj Sik Erngii Ei Jiisas Nge Pul Wu*

<sup>17</sup> Pe Jiisas eim pupu, Besanii konu ele tor pupu kin, piim ni, Lasaras eim kulum. Kulang kin, tukpu tunjung ei, kunum kapil kapli, o pum ni piim.

<sup>18</sup> Besanii konu ei Jerusalem konu ele owundu mandi mil sim.

<sup>19</sup> Pe wumb pei ok, Mariya kin Masa tel enginjgil kulum ei, ke nik ni, kaimb mulmun nik, tep to molmun nik onjung.

<sup>20</sup> Amb Masa piim ni, Jiisas onum nengin kin, eim pupu, andlam ele kan simbbi nipi pum. Ba Mariya eim ngii konu ele enj mułum.

<sup>21</sup> Amb Masa pupu kin, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, nim ok ya ele mułutan kin, na einan ei kulelang.

<sup>22</sup> Nga pe na piind ku, pe nim Gos kin epi endi simbbi ni, prei enjii ei, eim kapli nim ngumba."

<sup>23</sup> Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim ainim ei nge angpi kin, konj ba," pa nim.

<sup>24</sup> Neng kin, Masa ek nipi, Jiisas kin yi nim, "Na piind, eim Gos kunum ei poru nimba ele angpi kin, nga konj tonu omba," ni piipi, yi nim.

<sup>25</sup> Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Angk kin, tonu ongii ol ei nin, nga noman konj sik elmin ei, pule na. Pe wumb endi na kin pii gii nim kin, eim ngenj ele kulang kin, eim noman tuk kulermba mon! Nga tonu opu, noman konj kunum kunum mułmba.

<sup>26</sup> Wumb pei konj molk, na kin pii gii ningii wumb ei, am punerngii mon. En enim noman konj ei sik kin, kunum kunum mułngii ei, nim pii gii nin, min mon?"

<sup>27</sup> Masa Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind. Nim Krai, nim Gos nge kengam. Gos ok ek nipi kin, nim mei konu ele kindmbii nirim ei, nim mendpi!" pa nim.

### *Jiisas Eim Ke Nim*

<sup>28</sup> Masa eim ek yi nipi pendpi kin, eim pupu, angim Mariya kanpi nim, "Ek emb to ngopu elim wu ei, opu molpu kin, 'Nim oi! ninim,' " pa nim. Nipi kin, eim angim Mariya kanpi ek endi nipi ngum.

<sup>29</sup> Mariya ek ei piipi, sikir pupu Jiisas mułum konu ele tor pum.

<sup>30</sup> Pe Jiisas Besanii konu ele tor onerim mon; ba Masa pupu eim kan seng kin, ek tangkil enjngil konu ele enj mułum.

<sup>31</sup> Pe Jura wumb ok Mariya kin kaimb er mulnjung wumb ei, kenjing ni, Mariya eim sikir angpi kin, anda pum. Pe aim pendnjing konu ele ke nipi ermba punum ni piik, wumb eim pum konu ele, ekii sik anda punjung.

<sup>32</sup> Amb Mariya opu, Jiisas mułum konu ele tor opu, Jiisas kenim. Kanpi opu, Jiisas simb ele mani pupu, pepi yi nim, "Owundu, nim ya mułutan kin, na einan ei kulenenelang mon!"

<sup>33</sup> Yi nipi kin, eim ke nim ei, Jiisas kenim. Nga wumb eim kin onjung wumb ei, ke ninjing ku. Pe Jiisas eim kaimb sipi kin, noman ele embin to piim.

<sup>34</sup> Piipi kin, Jiisas eim yi nim, "Enim eim sipik, konu jili orung pendnjing?" Wumb yi ninjing, "Owundu, nim ya okun, kenjii!"

<sup>35</sup> Pe Jiisas eim ke nim.

<sup>36</sup> Pe Jura wumb eim ke nim ei, kanik yi ninjing, "Jiisas eim wu ei noman ngolum ei, piipi kin, ke ninim," ninjing.

<sup>37</sup> Ba Jura wumb kombur ek yi ninjing, "Jiisas eim wu endi ningil tumbun mułum ei, eim er ka erim. Pe wu kulum ei, Jiisas elang kin wu ei kapli kulelang.

### *Jiisas Lasaras Nga Er Konj Sim*

<sup>38</sup> Jiisas eim noman ele embin peng piipi kin, eim tukpu to pendnjing konu ele om. Pe Lasaras tukpu to pendnjing ei, kom ku owundu endi ele, tunduk tuk puk. Nga ku endi sik kin, tukpu ei ondu nguk.

<sup>39</sup> Pe Jiisas eim yi nim, "Enim kom ku owundu ei aki tei!" nim. Wu kulum wu ei, eim aim Masa molpu kin, yi nim, "Owundu, wu ei kulum kunum kapil kapli poru nim ei, eim kumun ngonum," pa nim.

<sup>40</sup> Jiisas ek nipi, Masa ngopu yi nim, "Nim nimbil ol enim? Na ok nim kanip ninj ei, nim pii gii nin pim kin, kapli Gos nge noman dinga owundu ei kenjii."

<sup>41-42</sup> Pe wumb ku ei tukpu ele si kindnjing. Pe Jiisas eim kan epin konu ele tonu kanpi yi nim, "Arnan, nim na prei end ei, nim piin. Kapli na nim kin ka piip ngond. Na piind ei, kunum kunum nim na prei ele ei piilin. Ba pe wumb ya ele na kin ouni molmun wumb ei na nim kin nind. Pe wumb yi piingii ei, nim na kandan onj ni piik wumb ei, na kin pii gii ningii," pa nim.

<sup>43</sup> Jiisas eim ek yi nipi kin, eim wii dinga topu yi nim, "Lasaras, nim si kindkin anda wa!" nim.

<sup>44</sup> Pe wu kulii ei, angpi kin, anda om. Eim kultum kunum, kan simb angil ele, kan to pendik mil ni, alap kumb ele peng to pendik mil ni, kun om. Pe Jiisas ek yi nim, "Eim alap ngenj ele palim ei, si kindangin kin, panghi!" pa nim.

### *Wumb Peng Pim Wumb Ek Nik Piik Kin, Jiisas To Kundmun Ninjing.*

*(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Luk 22:1-2)*

<sup>45</sup> Pe Jura wumb kombur ok, Mariya kin ke nik mułmun wumb ei, Jiisas jep ol owundu erang kanik kin, eim kin pii gii ninjing.

<sup>46</sup> Ba wumb kombur en enim puk kin, lo ek piik ekii silmin wumb mulnjung konu ele puk kin, Jiisas eim ol yi erim mil ei, kanik ninjing.

<sup>47</sup> Yi nengin kin, kulmał kafilmin wu ni, lo ek ei ekii sik elmin wu ni puk kin, kaunsil kanik nik kin, kulou tunjung. Tok yi ninjing, "Wu ei, epi jep ol kanim kanim enim ei, er ermin mil nenj?" yi ninjing.

<sup>48</sup> "Pe sinim kan wiik tamin kin, ol yi nge erpi pang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii ei, nga Rom opu elmin wumb ok, sinim men tolmun ngii owundu ni, sinim Jura wumb tilap ei, to kis erngii, ei mon!"



<sup>49</sup> Wumb muljung konu tuk ele, wu endi mulum wu ei, embe Kaiyapas. Wu ei, eim kulmal kalilmin ei, eim tep mulum kunum. Pe eim ek yi nim, "Enim noman ele epi endi to piik kin, enanmin mon," pa nim.

<sup>50</sup> "Enim yi to piinerngii mon. Wu endeim kulmba wu ei, eim wumb pei paki tumba ei ka. Mon pim kin, sinim Jura wumb tilap pei, Rom opu ond wumb ok, sinim pei to kundngii," pa nim.

<sup>51</sup> Eim noman ele piim mil, ei piipi kin, ngunerim mon. Eim kulmal kalilmin owundu kongun tep ermaba nik kin, ei kung ngii ele ermaba. Ba Gos yi erang kin, eim of ekii se tonu omba ni piipi nilim wu yi nim. 'Jiisas eim kolpu kin, Jura wumb pei paki tumba,' ni yi nim.

<sup>52</sup> Jiisas kolpu kin, Jura wumb mendpil paki tunermaba mon. Gos nge kingam nol konu orung orung pei molmun ei kin, pei kolpu kin, Gos nge wumb pei sipi kin, tilap endeim mendpil kindmba.

<sup>53</sup> Pe Jura noman pim wumb ei, kunum ele ni piik kin, Jiisas eim to kundmun ni piik enjing.

<sup>54</sup> Yi mil nengin kin, Jiisas nga tuk Jura wumb kulou tok erik kin, konu peni ele endnerim. Pe eim konu ele si kindpi kin, am pupu, wumb mulenjing konu ele orung mandi mil, sim konu owundu ele mulum. Pe eim mulum konu ei embe 'Epriyam.' Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin puk ele, ouni mulnjung.

<sup>55</sup> Jura wumb kor owundu kuni 'Pasopa' nolmun kunum ei, mandi erim. Pe 'Pasopa' kunum ei, mandi erang kin, wumb konu orung eipi eipi wumb ei, Jerusalem konu owundu ele tonu puk kin, en enim noman ele kil ngumun ni, of ei pii kun erik kin, Moses lo ek nilim mil, yi kun erngii nge punjung.

<sup>56</sup> Pe wumb pei, Jiisas kurngii enjing. Wumb en enim men tolmun ngii nirikring ele angk molk, yi ninjing, "Enim er piinmin mil nenj? Eim pe kuni owundu 'Pasopa' ei, kanpi ermaba nge omba, min mon?"

<sup>57</sup> Jura wumb kulmal kalilmin wu owundu ombu ni, lo ek piilmin wumb ni, ek ni piik enjing, "Wumb kii semin, eim jili molum ei piipin kin, pe eim kan ngumun," pa yi ninjing.

## 12

*Amb Mariya Kopung Ka Wii Tolum Ei Jiisas Simb Ele Kindim*

(Masyu 26:6-13, Mak 14:3-9)

<sup>1</sup> Kunum angil orung nga endeim mil molk, kor owundu kuni 'Pasopa' nungii ei, tonu omba pim. Pe kunum ele, Jiisas eim Besanii konu ele Lasaras nge konu ele wu

ei, Jiisas eim tukpu to pendnjing ei, Jiisas er konj nge sim wu ngii konu ele pum.

<sup>2</sup> Besanii konu ele wumb Jiisas nge kuni er sinjing sim. Amb Masa eim kuni ongul erim. Nga Lasaras eim Jiisas kin kuni nunjung wumb ei kin, ouni mulnjung.

<sup>3</sup> Pe amb Mariya eim ku owundu top erpi sim kopung ka ming owundu mil endi ei, tu wupu kin, Jiisas nge simb ele kopung bein topu kin, nga Mariya eim nge peng enjin ei sipi kin, eim simb ele kil ngum. Pe kopung muru ka wii tolum ei tuk ngii ele pei muru ka tolum.

<sup>4-5</sup> Ba Jiisas eim kin ekii silim wu ei, embe Juras Eskerias konu ele wu ei, ekii se Jiisas opu orung wumb onjung konu ele nipi ngum wu ei, ek yi nim. "Sinim kopung ka wii tolum ei sikin, wumb eipi ngopun, ku 300 pei mil sipin kin, wumb wii mulnjung wumb ei ku ngopun. Nimbil erang sinim enenjpun?" pa nim.

<sup>6</sup> Ba Juras eim ek yi nim ek ei, wumb wii molmun wumb ei kin ek keimi ninerim mon. Eim waning ermaba nge piipi, yi nim. Eim ku kon ei, eim tep mundang molpu kin, ku waning nolum.

<sup>7</sup> Jiisas eim yi nim, "Nim amb kun eran pangli! Ekii se, na tukpu ele pendngii kunum ei, eim yi ermaba," pa nim.

<sup>8</sup> "Wumb epi sinaim wumb ei, enim kin kunum kunum molmun. Ba na enim kin, kunum kunum mula, mon!"

*Gos Kulmal Kalilmin Wumb Lasaras To Kundmun Ninjing*

<sup>9</sup> Jura wumb pei, Jiisas Besanii konu ele molum ni piik kin, eim mulum konu ele onjung. Ok kin, Jiisas mendpil keningii nge onenjing mon. Ok Jiisas eim Lasaras kulum ei, eim er konj sim ei, Lasaras kenmin nik kin, onjung.

<sup>10</sup> Kulmal kalk elmin wumb owundu ei, Lasaras to kundmun ku, ni piinjing.

<sup>11</sup> Nimbil erang, Jura wumb pei Lasaras piik kin, kulmal kalk lo ek piik elmin wumb ei kin, si kindik kin, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing.

*Jiisas Jerusalem Konu Ele King Mil Tuk Pum*

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Luk 19:28-40)

<sup>12</sup> Kunum endi nga, wumb tilap owundu ei ok, 'Pasopa,' kunum kor owundu kunum ei ok piinjing ei, Jiisas Jerusalem konu ele omba ni piinjing.

<sup>13</sup> Yi piik kin, wumb ei puk kin, ond ongul ni epi sik, andlam ele kui er mulnjung. Molk kin, wumb ei, wii tok yi ninjing: "Pe Gos sin paki tumba! Sinim Owundu Gos eim kindang onum. Eim embe ambil tonu kindmin. Eim sin Esrel wumb nge King!"

14-15 Pe Jiisas kung dongkii wał endi, kan sipi, tonu ele mołpu kin, om. Ei Gos nge ek ka ok pułum ele yi mił nim.

“Saiyon konu owundu ele, wumb mund mong enerei! Pe nga enim nge king ei onum kin, eim kinei! Eim kung dongkii wał peł ele mołpu, onum.”

16 Ok Jiisas kin ekii silmin wu ombu, Jiisas eim epi oł erim ei, pii poł tunenjing. Ba ekii se Jiisas epin tonu ele pum, eim tilang owundu ei seng kanik kin, en enim piinjing ni, Gos nge ek kumb ok pulk ele pim ei, kun erang piinjing. Nga wumb eim kin enjing oł ei piinjing ku.

17 Ok Lasaras kulang paki to pendik kunum ei, wumb pei Jiisas kin molk, Jiisas eim Lasaras tukpu ele wii tang kin, Lasaras angpi opu kin, konj nga multum ele wumb pei, jep oł erang kanik wumb ei, Jiisas eim oł yi eririm pa nik, ek yi ninjing.

18 Wumb pei ei jep oł erpi eririm ei piik enjing wumb ei, puk kin, andlam ele, kuruk punjung.

19 Pe lo ek piik nik elmin wumb ei, en enim ek nik, piik piik erik kin, yi ninjing. “Pe enim enjing oł ei kapli enanim. Wumb pei en enim eim kin ekii sik punmun.”

*Griik Wumb Kombur Jiisas Kenmin Ni Piik Kin, Punjung*

20 Wumb pei, Jerusalem konu ele tonu puk ei, en enim kor owundu kuni ‘Pasopa’ ele puk kin, Gos kin men tok ermin ni punjung. Nga Griik wumb kombur ele ouni punjung ku.

21 Wumb Griik wumb ei, Pilip kin onjung. Pilip eim Galilii konu ele orung Beseira konu kembis ele wu. Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Wu puł, sin Jiisas kenmin ni piinmin,” ninjing.

22 Pe Pilip pupu kin, Endru kanpi ek ei neng kin, pukul Jiisas kankil yi ninjing.

23 Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, “Gos na kindang mani mei wu telim ei onj. Pe na tilang owundu simbiu kunum ele, mandi enim,” pa nim.

24 “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe Gos kingam Krai ei, eim mani mei ele kindim. Pe Gos nge kingam kindang, eim mani mei ele opu kulelang kin, eim mendpił mułang. Ba Gos kingam mani mei konu ele opu kulmba ei, eim wumb eim kin pii gii ninjing wumb pei, eim sipi orung simba. Ei yi mił ku, kuni mong eim endi mei ele mani kulenelang kin, eim mendpił mułang; ba kuni emb endi mei ele mani kulang kin, kapli ei kuni mong pei simba.

25 Wu endi ngenj ele bun bun kulpu ermba wu ei, eim nge noman opu konj pimba ei, am ba. Ba wu endi, eim ngenj ei mendpił piinarpi kin, Gos nge ek ekii sipi, eim kongun er mułmba wu ei, eim noman

konj sipi kin, kunum kunum konj mułmba ei, eim am punermba mon!

26 Pe wu nii endi, na nge kongun ei erim kin, eim na kin ekii simba wu ei, na mulmbii konu ele, na nge kongun wu ei, eim na kin ouni mułmbu. Pe wu endi, eim na kongun ei ermba wu ei, na nge Arnan eim embe ambil tonu kindmba.”

*Wu Kingam Ei Wumb Ond Peri Ele Tonu Kundei!*

27 “Pe nam noman tuk ele ei, embin tonum. Pe na nip kin, ek nipe ek nimbii? Pe nam Arnan kin yi nimbii, ‘Arnan, nim epi embin tui na kin tonu omba enim ei, nim se! Na ek yi mił ninermbii min? Nimbil erang, oł embin tui ei, na kin tonu omba nge nip kin, akip onj.

28 Nam Arnan ni nim nge embe ei, tonu opu owundu pimba.” Jiisas eim ek yi neng kin, pe Gos ek endi tonu epin konu ele tor opu, yi mił nim, “Na nam embe ei, wumb ambilk tonu kindnjing. Pe nga am opu owundu ba enim,” pa nim.

29 Wumb Jiisas kin mandi angk mulnjung wumb ei, ek piik kin, yi ninjing. “Gur gaki endi enim,” ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, “Mon, enjel endi opu, eim kin ek tangnim,” ninjing.

30 Jiisas eim ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Gos ek ei na kin mendpił ninanim mon! Ek ei, enim kin paki tungii nge piingii, ninim,” pa nim.

31 “Pe kunum mandi enim ei, Gos ya mei ele mołmun wumb ei, mok tumba. Pe Seisen mei konu ele mołmun wumb ei, tep mołum wu kis topu kindmba.

32 Pe na mei ele moł, ekii se wumb na ond peri ele to kundngii kunum ei, na wumb pei sip kin, na nam kin orung simbiu,” nim.

33-34 Jiisas eim ek yi nim ei, eim kulmba nge ei, piingii ni yi nim. Wumb ek orung kindik kin, yi ninjing, “Sin lo ele piinmin ei, lo ek yi ninim, ‘Krais Gos kindang wu, mei ele mani opu, eim kunum kunum konj mułmba,’ ninim. Nimbil erang, nim ek yi nin, wumb wu kingam ei ond peri ele to kundngii nin? Wu kingam ei nii?” a nim.

35 Jiisas ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Pe kunum aninga kopur, mei wumb nge tilang ei, na enim kin ouni mułmbii. Pe enim tilang ele, oł kun andik er mulngii. Mon pim kin, Seisen nge emii dinga ei, enim sipi orung simba. Wu endi eim emii peng ba ei, eim konu jili orung ba ei, eim piinermba mon!

36 Pe enim tilang peng mołmun ele tilang ei, na kin pii gii ningii. Enim na kin pii gii ninjing kin, enim tilang ei nge, kingam ambilam nol mił mulngii. Nga enim tilang ei, andik kin, oł kun erngii ku!” pa nim. Jiisas eim ek ei nipi, poru nipi kin, eim

wumb muljung konu ele, tuk am pup kin, koi erim.

*Jura Wumb Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing*

<sup>37</sup> Jura wumb Jiisas eim jep ol pei erim ei, kanik kin; ba enim Jiisas kin pii gii ninenjing mon.

<sup>38</sup> Pe ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya nirim ek ei, pe keimi tonu pim. Ok wu ei, Aisaiya eim ek yi mił nirim:

“Owundu wumb nii endi, sin ek ei ni tor kindinjin ei, pii gii ninenjing mon. Pe Owundu eim nge noman dinga ei, wumb pei kin andan tang kin; ba wumb ei, pii pol tunenjing.”

<sup>39</sup> Wumb Jiisas kin pii gii ninenjing. Nimbił erang ek ei tor kindilim wu ei, Aisaiya ek endi nga nirim mił ei, keimi pirim. Eim ek yi mił nirim.

<sup>40</sup> “Gos eim, en enim ningil ambil ak tang kin, en enim ningil ele, kapli kun kinerngii mon! Nga noman erang kin, kom ku mił peng kin, en enim noman ele, pii kun enerngii mon! Pe nga en enim, nanim kin wangin kin nanim paki top kin, ol yi ermbii ni piik, enanmin!” pa ni Gos Owundu yi nim.

<sup>41</sup> Ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya eim Kraiss Gos kindang mei konu ele mani wu nge tilang owundu ei, kanpi kin Kraiss nge ek ka mendpil nirim.

<sup>42</sup> Pe Jura wumb num kombur, Jiisas kin pii gii nik kin; ba en enim lo ek piik nik elmin wumb ei kin, mund mong erik kin, ek nik tor kindnenjing. Nimbił erang, lo ek piimin wumb ei, sin men tołmun ngii ele, to anda kindngii, ni piik.

<sup>43</sup> Gos en enim embe ei, ambil tonu kindmba ni piinarik, mon! Wumb en enim nge embe ei, ambil tonu kindngii, ni piik enjing.

*Jiisas Wumb Kos Piimba Ek Ei*

<sup>44</sup> Jiisas eim wii dinga topu kin, yi nim, “Wumb nii endi, na kin pii gii nimba ei, na kin mendpil mon! Ba Gos na kindang onj kin, ouni pii gii nimba ku.

<sup>45</sup> Wumb endi, na kenmba ei mił ku, na Arnan na kindang onj ei, kenmba ku.

<sup>46</sup> Na nam ya mei wumb ele, tilang nge onj. Wumb nii endi na kin pii gii nimba wumb ei eim wumb nii endi, noman tuk emii ol kis ele, min ol ei mił mulermba wu ei, na tilang ele ekii simba.

<sup>47</sup> Pe wumb endi, na ek ei piipi, ekii sinerim kin, na eim ek kos mił piip, yi enernbii. Na mani mei ele op, wu amb ek piip, kun erip kin, kos piip, ermbii nge onenj mon? Na wu amb pei, Gos kin orung simbii nge onj.

<sup>48</sup> Pe wumb endi, na nge ek ei ekii sinarpi buł ngopu erim kin, eim kin kos piipi,

ermba wu endi mołum. Pe na ek nip, tor kindind ek ei, pii gii ninenjing kin, ekii se Gos kunum poru nimba kunum ei, eim kos owundu piimba.

<sup>49</sup> Na nam noman ele piip kin, ninand mon. Na Arnan eim na kindpi kin, eim ek ei nipi, na ngopu kin, yi mił nim na nind.

<sup>50</sup> Pe na piind ei, na nge Arnan ek ei, kunum kunum konj ngumba nge nip kin, tonu kindilim ei yi mił palim. Na ek pei ni tor kindind ei, na nge Arnan na kanpi nim ek ei, na nip tor kindind,” Jiisas pa nim.

## 13

*Jiisas Eim Ekii Silmin Wu Ombu Simb Ele, Was Erim*

<sup>1</sup> Pasopa kuni nołmun kor owundu ei, tonu omba mandi erang kin, Jiisas eim piim. Eim mei ele si kindpi kin, Arim kin orung ba nge ni piim. Piipi kin, eim nge wumb mei ele mani mulngii ei kin, noman ngołum. Nga eim mei ele wumb pei noman ngopu pupu kin, kulmba kunum ei, poru nim.

<sup>2</sup> Pe kunum poru neng kin, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, kuni nok mułangin kin, Seisen opu, Jura Eskerias konu ele Saimon nge kingam eim noman tuk ele pum. Pang kin, Juras eim Jiisas sipi kin, opu orung wumb ongii konu ele nipi, tor kindmba nge piim.

<sup>3</sup> Jiisas eim piipi, poru nim kin, eim Arim epi pei kin, noman dinga eim ngopu, poru nim. (Nga Juras Eskerias Saimon nge kingam ermba ol ei piim ku.) Gos eim kindang om kin, nga eim Arim Gos kin, orung ba, ku.

<sup>4</sup> Pe Jiisas eim kuni peł ei, si kindpi kin, eim angpi, kon takis ei, guł topu sepi kin, kon alap endi sipi, eim kend ele tałpi kin, eim kongun wu mił erim.

<sup>5</sup> Eim yi erpi kin, noł sipi, ming endi sim ele noł bein to kindim. Pe noł ming ni sipi, eim nge ekii silmin wu ombu simb ele, was erpi kin, kon alap kend ele tałpi pendim ni sipi kin, eim simb ele kil ngopu, yi erim.

<sup>6</sup> Eim simb was erpi opu kin, Saimon Piisa mułum konu ele tor wang kin, Piisa eim ek yi nim, “Owundu, nim na simb ele was enjii on?” a nim.

<sup>7</sup> Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na pe ol ei, ermbii end ol ei, nim pe pii pol tunenjii. Ba ekii se, ol ei pułe, nim pii kun enjii,” pa nim.

<sup>8</sup> Piisa ek dinga yi nim, “Nim na simb was enenjii mon!” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe na nim simb ei was enenj kin, nim na kin ouni mulenjii mon!”

<sup>9</sup> Nga Saimon Piisa yi nim, “Owundu, nim na simb ele mendpil was enerii! Ba na peng ele ni, angil ele, pei was erii!” pa nim.

<sup>10</sup> Nga Jiisas eim ek yi nim, "Wumb ngenj ele, no! was ok pei enjing ei, nga was enerngii mon! Ba simb ele mendpiil, no! was erngii nge salim ei, erngii. Pe enim noman tuk ele ka seng kin, mo!mun. Ba enim wumb pei mon! Wu endi, Juras Eskerias wu ei, eim noman tuk ele o! kis salim.

<sup>11</sup> Jiisas ek ei piipi, poru nim wu ei, eim opu orung wumb nipi, tor kindmba wu yi nim, "Enim wumb pei noman tuk ele ka mulahmin," pa nim.

<sup>12</sup> Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu simb was er poru nipi kin, eim kon takis ei, nga kindpi kin, eim pe! konu ele orung mulum. Mo!pu kin, ek yi nim, "Na enim kin o! enj ei enim piinmin, min?"

<sup>13</sup> Enim na ek emb to ngokun elin wu owundu nilmin. Nik kin, enim ek kun yi nilmin. Na yi mi! mo!.

<sup>14</sup> Na ek emb top wumb ngop, wu Owundu mo!up kin, na enim simb ei was enj. Nga enim yi ku, enim engnjing no! kin, o! yi mi! erei!" nim.

<sup>15</sup> Na o! ei pe erip kin, enim andan top enj o! ei, nga enim engnjing no! kin yi ku erngii.

<sup>16</sup> Na ek keimi mendpiil enim kanip nind, 'Kongun wu ei, eim nge wu Owundu ei kap! to mani kindna!im. Nga wu endi kongun ermba pum wu ei, eim kindang pum wu ei, to mani kindpi kin, eim wu Owundu mi! mulermba mon.

<sup>17</sup> Pe enim o! ei nge pu!e piik kin, enim yi mi! enjing kin, enim noman ka piingii.

<sup>18</sup> "Na nam sip mundunj kin, enim wumb ombu kin nind ei, enim pei mon. Ba pe epi ele nge wumb ok pu!mun Gos nge ek nirim ei, keimi pa!im. Gos nge ek yi mi! nirim: 'Wu endi, na kin ende mo!pu! kuni nunjpu! wu ei, na nge opu orung wu, tonu opu mo!um.'

<sup>19</sup> O! ei tonu onerang kin, na pe ek ei nip, enim ngond. Pe ekii se wu ei, o! yi erang kin, enim kanik kin, na Krai Gos kindang mei wu onj kin, pii gii ningii."

<sup>20</sup> Jiisas eim yi nim, "Na ek keimi mendpiil nip enim ngond. Na nge kongun wu kindamb pangin kin, wumb endi sipi tuk simba wu ei, eim na kin ouni simba. Nga wu endi na sim kin, na Arnan na kindang onj ei, ouni simba ku."

*Juras Jiisas Sipi Kin Opu Orung Wumb Ngumba Nge Pum*

(Masyu 26:20-25, Mak 14:17,21, Luk 22:21-23)

<sup>21</sup> Jiisas eim ek yi mi! neng kin, eim noman tuk ele embin tang kin, piipi yi nim, "Na ek keimi mendpiil nip enim ngond. Enim mo!mun konu tuk ele wu endi mo!um

wu ei na opu orung wumb ongii konu ele nipi, tor kindmba."

<sup>22</sup> Eim ek yi mi! neng kin, eim kin ekii silmin wumb ombu, en enim kumb kin erik kanik, "Wu nii endi ninim," ni piinjing.

<sup>23</sup> Wu endi Jiisas kin ekii silim wu ei, Jiisas eim noman ngo!um wu ei, Jiisas mulum konu ele mandi wii mulum wu ei, embe Jon.

<sup>24</sup> Pe Saimon Piisa, Jon kanpi, peng ku tonu nim eim mandi mo!um ei, eim kii se, Jiisas wu nii endi nimba ei, piimin ni piim.

<sup>25</sup> Pe Jon eim Jiisas mulum konu ele mandi pupu, Jiisas nge kom sipi mo!pu kin, yi mi! nim, "Owundu, nim nii kin nin?"

<sup>26</sup> Jiisas eim ek nipi, orung kindpi kin, yi nim, "Pe na kuni bres sup kin kindip orung sip kin, eim ngamb numba ei, wu ei mendpiil. Pe Jiisas eim kuni bres sup kin kindpi kin, orung sipipi, Juras Eskerias, Saimon nge kingam ei ngum.

<sup>27-30</sup> Pe Juras kuni ei sipi nang kin, Seisen Juras noman tuk ele tuk pum. Pe Jiisas eim ek yi nim, "Nim epi endi enjii pin kin, sikir enjii," nim. Pe Juras kuni orung ei, sipi nupu kin, sikir anda pupu pum. Pe konu emii pim ei, poru nim. Jiisas eim ek ni piim; ba ei tonu pe! ele kuni ende nok mulnjung wu ombu, ek ei pu!e pii po! tunenjing. Wu kombur en enim yi piinjing. Juras ku tep elim wu ei kin, ninim ni piinjing. Juras eim epi top ermba ni konu kor owundu kunum top erpi, min wumb epi sinerang, wii mulnjung wumb ei ngopu, yi erang kin, Jiisas piipi ninim ni, yi piinjing.

#### *Lo Ek Konj*

<sup>31</sup> Juras anda pupu pang kin, Jiisas eim ek yi nim, "Pe Gos kindang opu wu kingam telim, tilang owundu seng kin, nga Gos wu kingam ei kin, tilang owundu simba.

<sup>32</sup> Pe na Gos nge tilang owundu ei, na andan top ninj kin, Gos kindang mei wu telim ei, na nge tilang owundu andan yi ku tumba. Gos eim andan topu, sikir ermba.

<sup>33</sup> Enim na kangii mi!, na enim kanip nind. Kunum endi ekii se aninga, enim na kurngii. Pe kunum aninga, na nam enim kin ouni mo!. Pe ek ei Jura wumb kan yi ku ninj ek ei, enim kanip nind ku. 'Na bii end konu ei, enim punerngii.'

<sup>34</sup> Na enim lo ek konj endi nip, enim ngond endi ei, yi mi!. Enim engnjing no! noman ngungii ei, na enim noman ngo! mi!, yi ngungii.

<sup>35</sup> Pe enim engnjing no! endeim endeim ni, noman ngunjung kin, wumb pei yi piingii ei, enim na kin ekii sik endnjing wumb, ni piingii," Jiisas yi nim.

*"Piisa, Nim Nam Bu! Ngunjii," Nipi Jiisas Yi Nim*

(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Luk 22:31-34)

<sup>36</sup> Saimon Piisa ek kii sipi, yi nim, “Owundu, nim konu jili punjii nin?” Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe na bii end konu ei, nim na kin ekii sikin punenjii. Ba ekii se, nim na kin ekii sinjii,” nim.

<sup>37</sup> Piisa nga ek nipi yi nim, “Owundu, nimbil erang pe, na nim kin ekii sip on-ermbii? Na pe kolup kin, nim paki tumbii,” Piisa yi nim.

<sup>38</sup> Nga Jiisas ek kii sipi, Piisa ngopu yi nim, “Pe nim kolkun, na paki tumbii nin min? Na ek keimi mendpil nip, nim ngond; kei kultu pehi wii tunermba kunum ei, nim na nge embe ei, kunum tekliki ni tor kind-nenjii,” Jiisas yi nim.

## 14

### *Erinpin Gos Kin Pungii Andlam Ei Jiisas Molum*

<sup>1</sup> “Enim noman embin tonum, yi enerei mon! Enim Gos kin pii gii ninjing kin, na kin pii gii ningii ku,” Jiisas pa nim.

<sup>2</sup> “Na nge Arnan molum konu ele, konu pei salim. Pe yi sinelang kin, na enim ok kanip nilamb. Na nge Arnan ngii ei pup kin, enim nge konu ele, er kun ermbii ni pund.

<sup>3</sup> Na pup konu ele er ka er sep kin, nga orung op, enim kin ouni bin. Ei yi mił, na mulmbii konu ele, enim na kin ouni mulngii ku.”

<sup>4</sup> Jiisas eim yi nim, “Na bii end konu ele andlam ei enim piinanmin min?”

<sup>5</sup> Pe Tomas ek nipi yi nim, “Owundu nim konu jili punjii nin? Sin piinanmin. Pe nim punjii andlam ei, sin er piimin mił nenj?”

<sup>6</sup> Jiisas ek nipi ngopu, yi nim, “Na nam Arnan molum konu ele, andlam ei nge moł. Nga na nam ek keimi ei nge pul wu. Nga na nam noman konj kunum kunum ei nge pul wu moł, ku! Wumb endi na Arnan molum konu ele andlam eipi endi punermba, mon, andlam ei, na mendpil.

<sup>7</sup> Pe enim na piik mulnjung kin, na nge Arnan ei, enim piingii ku. Pe enim eim piik kanik enmin mił, nga yi kun kanik piik erngii,” Jiisas yi nim.

<sup>8</sup> Nga Pilip ek yi nim, “Owundu, nim Arnim ei, andan tan, sin kapli piimin,” a nim.

<sup>9</sup> Nga Jiisas ek nipi, Pilip ngopu yi nim, “Na enim kin kunum kinan muls. Pe Pilip nim na pii pol tunen, min? Wumb endi na piim wumb ei, na nge Arnan piim ku. Nimbil erang nim yi nin, ‘Nim Arnim, sin andan tan kenmin, nin?’

<sup>10</sup> Pe nim Pilip, na kin pii gii ninen, min? Na Arnan kin moł; nga na Arnan ei nam kin molum. Na ek nip, enim ngond ei, na nam nge noman ele nip ngunand mon. Na Arnan eim na kin eim nge kongun ei end.

<sup>11</sup> Enim na kin pii gii ningii. Na nam Arnan kin moł. Nga Arnan eim na kin molum. Pe enim ei piik, pii gii ninenjing kin, nga na kongun ni, jep ol pei erip punj ei, enim piingii. Piik kin, na kin pii gii ningii.

<sup>12</sup> Na ek keimi mendpil nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nim kin, eim na kongun ele mił, yi ermba ku. Nga kongun owundu ermba ei, na enj kongun ei am tonu kindmba. Nimbil erang, na Arnan molum konu ele bii pund.

<sup>13</sup> Epi endi simin nik kin, na nge embe ele prei enjing kin, enim kapli singii. Yi erangin kin, na Arnan eim nge kingam na kin embe ambil tonu kindmba.

<sup>14</sup> Enim na nge embe ele ol endi ermbii nik, Gos kin kii sik, prei enjing kin, na kapli ermbii.”

### *Jiisas Gos Nge Gui Ka Ei Kindmbii Nim*

<sup>15</sup> “Enim na kin noman ngunjung kin, na lo ek ei piik, ekii singii ku.

<sup>16</sup> Nga na Arnan kin kii simbii Gos eim nge Gui Ka kindang, enim paki tumba wu ei, ek keimi pul wu. Ei enim kin kunum kunum mulmba.

<sup>17</sup> Ei Gos ek ka ei, ek keimi mendpil nimba. Mani mei wumb pei eim singii ei, kapli enanim. Nimbil erang, eim kanik kin, pii pol tunanmin. Nga eim kongun elim mił, ei piinanmin ku. Ba enim ei piinmin. Nimbil erang, ei eim enim noman tuk ele molum kin, nga mulmba ku.

<sup>18</sup> “Na enim kin si kindip pamb kin, enim kangil ernjing, menjing mulerang molmun mił, yi mulerngii mon. Na enim kin orung ombii.

<sup>19</sup> Mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, na kunum aninga kinerngii mon, ba enim na keningii. Na noman konj sip, kunum kunum mulamb kin, ei nga enim yi ku, noman konj kunum kunum mulngii.

<sup>20</sup> Kunum ele, enim piingii ei, na Arnan kin mulamb kin, yi mił ku, enim na kin mulangin kin, nga na enim kin, yi ku moł.

<sup>21</sup> “Wumb nii endi, na nge lo ek ei sipi, ekii simba wumb ei, na kin noman ngonum. Ngang kin, na nge Arnan eim noman wumb ei kin ngang kin, nga na wumb ei kin, noman ngumbii ku. Nga na eim mulmba konu ele tor wamb kin, na nam eim kin andan tumbii ku.”

<sup>22</sup> Jiisas eim ek yi mił neng kin, wu Juras endi, eim Eskerias Saimon nge kingam mon. Wu eim ek nipi, Jiisas ngopu yi nim, “Owundu, nimbil erang nim sin kin, ni ninim andan tunjii nin, ba ya mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei kin, nim andan tunenjii nge nin, min?”

<sup>23</sup> Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe wumb endi na noman ngolum ei, eim na

nge ek ekii simba wu ei, na nge Arnan wumb ei, kin noman ngumba ku. Nga sil Arnan kin, na ouni o puł, wumb ei kin mułmbuł.

<sup>24</sup> Wumb endi na kin noman ngunałim ei, eim na nge ek ei ekii sinalim ku. Pe enim piinmin ek ei, na nam nge ek mon. Na Arnan nge ek ei, eim na ngopu kindang kin, na onj.

<sup>25</sup> “Pe na enim kin ouni mołpun kin, na ek ombu enim kanip nind.

<sup>26</sup> Ba enim paki mendpił tołum ei, Gos Gui Ka enim paki tumba. Na nge noman dinga ele, na Arnan ei kindmba. Gos Gui Ka enim kin epi pei andan tumba. Tang kin, enim nge noman ele pirek neng kin piingii ei, na enim ok nip ngur ek ei, pei enim noman ele piingii.

<sup>27</sup> “Na enim si kindip, bii peng kin, na enim noman emin ngond. Nam nge noman emin kanim eipi enim ngond ei, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, en enim noman emin ngok enmin of ei nge, na enim ngunand mon. Enim noman embin tum kin, mund mong yi energii mon!

<sup>28</sup> Na enim kanip kin nip ngunj ek ei, pii poru ninmin, ‘Na pe enim si kindip kin, na Arnan kin bii end. Ba na nga enim kin orung ombii.’ Pe enim ok na kin noman ngunjung kin, na nge Arnan kin bii nge, enim ka piingii. Ei nimbil erang, na Arnan kin bii kunum ei, Gos Gui Ka kindamb kin, enim kin mołpu kin, dinga ngumba. Nga na Arnan eim Owundu mołang kin, na mani moł.

<sup>29</sup> Nga pe of ei, tonu onerang kin, na ek ei, ok nip enim ngond. Pe ekii se, yi mił tonu om kin, enim na kin pii gii ningii.

<sup>30</sup> Pe na enim kin ek pei nip, enim ngumbii pinalim. Nimbil erang, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Seisen noman tuk ele mułang kin, ei ongii mandi onum. Pe eim of endi na kin ermba ei, kapłi enanim.

<sup>31</sup> Ba mani mei ele wumb pei, epi endi piingii ei, na Arnan kin noman ngop ei nge, na Arnan ek nirim mił ei, na ekii sil.”

“Pe enim engngei! Sinim pamin!” Jiisas pa nim.

## 15

*Jiisas Eim Ond Mong Wain Mił Mendpił Mołum*

<sup>1</sup> Jiisas eim ekii silmin wumb ek nipi ngum, “Nam na ond wain mendpił mił moł. Na nge Arnan ei, ond wain pin nge tep elim wu mił mołum. Nga wumb ei na kin pii gii ninjing wumb ei, na nge ond angil mił mołmun.

<sup>2</sup> Na nge angil ele ond mong tunałim ei, na Arnan top tor kindilim. Ei yi mił, wumb

nga of kun ka enarik wumb ei, na kin pii gii ninenjing wumb ei, na Arnan wumb ei, top tor kindmba. Ond angil kombur mong tołum ei, na Arnan eim kołmung topu, er ka erpi erang kin, nga mong pei ka tumba. Ei yi mił, wumb of kun ka kombur of ei elmin; ba of kun pinalim mił of ei, top si kindmba. Yi erang kin, wumb ei, of kun ka mendpił nga erngii.

<sup>3</sup> Na nge ek nip, enim ngond ei erang kin, enim noman tuk ele, kun ka wii mułngii.

<sup>4</sup> Enim na kin ouni mułangin kin, na enim kin mułmbii. Pe ond angil ei pupu, ond mam ele kin pinerim kin, ei ond mong tunermba. Yi mił ku enim na kin mulenjing kin, enim yi ku, of kun ka wii energii mon!

<sup>5</sup> “Na ond wain mendpił mił moł. Nga enim ond wain ei angil mił mołmun. Wumb endi eim na kin mułang kin, na eim kin mułmbii ei, eim of kun ka wii pei ermba. Pe enim na wak tunjung kin, enim of kun ka wii endi energii, mon!

<sup>6</sup> Pe wumb endi na kin mulerim kin, ei yi mił, ond wain angil kulii erang kin, to tor kindinmin mił, yi erngii. Erik kin, ond angil ei, kulou tok kin, dup kalilmin.

<sup>7</sup> Pe enim na kin mułangin kin, na nge ek ei enim noman tuk ele pim kin, enim noman ele Gos kin prei erngii ei, enim kin of yi mił ku, tonu omba.

<sup>8</sup> Pe enim of kun ka wii enjing kin, na Arnan of ele nge, eim embe ambil tonu ba. Seng kin, enim na nge kongun wumb mendpił erik mułngii.

<sup>9</sup> Na Arnan na noman ngołum mił, yi ku, na enim kin noman ngoł. Enim na kin mulnjung kin, na noman ele, enim kin kunum kunum er ngumbii.

<sup>10</sup> Pe enim na nge lo ek dinga ei ekii sinjing kin, enim na nge noman kunum kunum er ngumbii. Ei mił ku, na nam Arnan nge lo ek dinga ei, kun ekii sil. Sip kin, eim nge noman kaimb ngopu ele ei, na moł.

<sup>11</sup> “Na nam ek ei, enim kin ngond ei nge, noman ka ei enim kin peng kin, enim noman ka piik mułngii. Ei enim noman tuk ele piki to peng kin, kunum kunum ka piingii. Yi ni piip kin, na ek ei enim kin ngond.

<sup>12</sup> Na nge lo ek dinga ei yi mił pałim. Enim engnjing noł mołmun ei, noman ele ngungii ei, na enim noman ngoł mił ngungii.

<sup>13</sup> Pe wumb endi eim nge wu puł pei ni, wumb endi paki tumbii ni, erpi kułmba ei, noman ngok, ngok enmin of ei, to mani kindmba.

<sup>14</sup> Pe enim na ek dinga nind ek ei ekii sinjing kin, enim nam nge wumb puł mendpił mułngii.

<sup>15</sup> Kongun wu ei eim nge wu owundu ermba of ei piinalim. Pe yi ku, na enim

kongun wu ninermbii mon. Nimbil erang, na Arnan nge ek nipi ngurum ek ei, na enim kin nip poru ninj. Ei nge, na piip kin, enim nge wu pul mendpil nind.

<sup>16</sup> En enim na sik, mundnenjing mon! Ba na enim sip, poru nip kin, mundunj. Mondup kin, enim kongun ele kindinj ei, enim Gos kongun erangin kin, ol kun ka wii tonu omba nge nip kindinj. Pe enim nge kongun kun ka wii tonu wang kin, kunum kunum yi erik mulngii. Mulangin kin, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erik na Arnan ngok epi endi simin ningii ei, enim kapli ngumba.

<sup>17</sup> Na enim ek dinga yi mil nip ngond. Enim engnjing no!, endeim endeim ni, ei noman ngungii.”

*Mei Wumb Pei Jiisas Kin Ekii Silmin Wu Ombu Kin, Opu Orung Erngii*

<sup>18</sup> “Ya mei ele pii gii ninenjing wumb, enim kin opu orung enjing kin, enim piingii ei, na kin kumb se, opu orung erik, ei piingii.

<sup>19</sup> Nga enim pii gii ninenjing mei ele wu mendpil pilang kin, wumb ei, enim si tuk, noman ngok silangin. Ba enim ya mei ele nge wumb mon. Na enim pii gii ninenjing wumb ei si tor kindip kin, enim nam nge sip mundunj. Ele nge, mei ele pii gii ninenjing wumb ei, enim kin opu orung erngii.

<sup>20</sup> Na enim kanip nind ek ei piik mulngii, ‘Kongun wu ei eim nge wu owundu ei, to mani kindnermba mon! Pii gii ninenjing wumb ei, na muls konu ele ok, na kin ol embin tui ngunjing ei, ol ei mil, enim mulngii konu ele, yi erngii ku. Na nge ek ekii sinjing pim kin, enim nge ek ei, ekii singii ku.

<sup>21</sup> Ba wumb ei, na Arnan molpu kin, na kindang onj ei, piinenjing wumb ei, enim kin ol pei yi erngii. Nimbil erang, enim na nge ekii silmin wumb molmun.

<sup>22</sup> Pe keimi onarip kin, na ek wumb ei ngunenj pim kin, wumb en enim ol kis enjing ei, singambil piinerngii. Ba pe, wumb en enim ol kis ei koi erngii konu ele endi sinafim mon.

<sup>23</sup> Wumb endi, na kin opu orung ermaba ei, eim nge Arnan ei kin, opu orung ermaba ku.

<sup>24</sup> Kongun ele kanim kanim ok, wumb endi enerik ol ei nge, na enim konu tuk ele enj. Pe keimi, na jep ol ei enenj pim kin, wumb en enim ol kis ei pim kin, ei piinerngii. Ba pe ol ei kanik poru nik, na nge Arnan kin ouni, opu orung enmin. Nimbil erang, enim na kin pii gii ninenjing.

<sup>25</sup> Ba en enim enmin ol ei, en enim lo ek endi, lo mon ele pol pendnjing ek ei, pei keimi tor onum. Ek ei yi mil ninim, ‘Wumb en enim na kin opu orung wii enmin.’

<sup>26</sup> “Ba paki tolum nge wu endi, enim kin erang, dinga mulngii ei, eim na Arnan kin molum ei, na kindamb, enim kin omba. Omba wu ei Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpil nilim. Gos Gui Ka pim kin, na Arnan kin molpu kin, omba. Gui Ka ei opu, na nge ek ei nip tor kindmaba.

<sup>27</sup> Nga enim na nge ek ni tor kindngii ku. Nimbil erang, ok enim na kin mulangin kin, na kongun ei pulngun mondup kin enj. Nga ok molk kin, pe molum,” Jiisas pa nim.

## 16

*Jiisas Ek Nga Eim Ekii Silmin Wumb Ngum*

<sup>1</sup> Jiisas nga ek yi nim, “Na enim pii gii ei, si kindik, enerngii ni piip kin, ek ei nip enim ngond.

<sup>2</sup> Enim Jura men tolmun ngii ele wumb enim to anda kindngii. Nga ekii se, enim Gos nge kongun paki tok ermin ni piik kin, wumb ei, ok enim to kundngii.

<sup>3</sup> Wumb en enim na nge Arnan ei piinarik kin, nga na piinarik kin, ol yi mil erngii.

<sup>4</sup> Ba na enim kin ol embin tui ol ei nge, tonu omba ni piip kin, na enim kengip ngop nind. Nga ekii se, ol ei tonu om kin, enim ei piingii.

Na enim kin ek yi nir mil, ei piingii. Nimbil erang, ok na enim kin molup kin, ek ei nip enim ngunerir.

*Gos Nge Gui Ka Kongun Yi Elim*

<sup>5</sup> “Ba na Arnan kindang onj konu ei, nga orung bii end. Ba enim molmun wu ei, endi na, ‘Nim konu jili punjii en?’ Ek yi endi nik kin, na kii sinenjing mon.

<sup>6</sup> Ba na ek ei, enim kanip nemb kin, enim nge noman ele embin mendpil enim.

<sup>7</sup> Ba na ek keimi nip enim ngond. Na enim si kindip kin, na bii ele nge, enim paki tumbii. Pe na punenj kin, Gos Gui Ka ei, enim paki to ermaba ei, enim paki tunermba. Pe na punenj kin, enim dinga paki to ermaba Gos Gui Ka ei, enim kin onermaba. Ba na punj kin, eim kindamb kin, enim kin omba.

<sup>8</sup> Nga Gos Gui Ka opu, ya mei konu ele, pii gii ninenjing wumb ei, kongun erpi andan tang kin, en enim piingii ei, ol kis enjing pimba. Nga ol kun ka ol palim ni, Gos en enim kos pimba ei, piingii ku.

<sup>9</sup> Gos Gui Ka andan tang kin, wumb en enim ol kis enjing pule ei, en enim na kin pii gii ninarik kin, endnjing ei, piingii ku.

<sup>10</sup> Nga ol kun mendpil ei nge pule andan yi mil tumba. Nimbil erang na Arnan kin nga orung bii ei, enim nga na kinerngii mon.

<sup>11</sup> Gos wumb kos piimba ei nge pule andan yi mil tumba. Nimbil erang, mei ele

wumb tep er mołum wu ei Seisen, eim dup owundu kin kunum kunum mułmba. Yi mił ku, wumb pii gii ninenjing wumb ei kos owundu singii ku.

<sup>12</sup> “Na ek pei palim ei nip enim ngumbii end; ba pe na enim ngumbii end ei, pe enim kapli ei piinerngii palim.

<sup>13</sup> Ba Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił niłim ei, opu ek nipi enim kin ek keimi andan tumba. Nga eim noman ele ek endi nipi enim ngunermba mon! Ba Gos nge ek eim piipi ek ei nipi enim ngumba. Ngopu kin, nga ol ekii se tonu omba ei nipi enim ngumba ku.

<sup>14</sup> Gos Gui Ka eim na nge ek ei sipi opu kin, enim tor pułe nipi andan tumba. Ol yi ermba ele, na embe ambil tonu kindmba.

<sup>15</sup> Na Arnan nge epi pei ei, na nge ei piip kin yi mił mind. Gos Gui Ka na nge epi pei ei sipi opu kin, enim kin andan tumba,” pa nim.

*Noman Embin Tonum Ei, Nga Kunum Kunum Ka Piimba*

<sup>16</sup> Jiisas nge ek yi nim, “Pe nga kunum aninga kopur enim kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii!”

<sup>17</sup> Jiisas eim kin ekii silmin wu kombur en enim ek yi mił ninjing, “Ek ei pułe sinim piimin ni, ninim mił nenj? Eim yi nim, ‘Enim pe kunum aninga na kinerngii. Nimbil erang nga nam Arnan kin bii ni pund,’ pa nirim.

<sup>18</sup> Nga ek yi ninjing, ‘Pe kunum aninga,’ ninim ei nipe ek ninim? Sinim eim ninim ek ei, pułe pii pol tunanmin,” ninjing.

<sup>19</sup> Nik kin, Jiisas eim kii singii enjing ei, Jiisas eim piipi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na ninj ek ei, pułe piimin nik, kii sik orung orung er mołmun min? Na ek yi mił ninj, ‘Kunum aninga pe enim na kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii,’ pa ninj.

<sup>20</sup> Ei na ek keimi mendpił nip enim ngond. Mani mei ele wumb ombu pei, na to kundnjung kin, ka piingii. Ba ele nge, enim noman embin to piingii. Nga noman embin ei, opu ka peng kin, nga enim ka mendpił piingii.

<sup>21</sup> Amb endi kangil mengmba ei piipi kin, noman embin to piilim. Nimbil erang ei ngenj kumbii elim; ba eim kangil mengpi kin, eim ngenj kumbii nga piinerim mon. Eim kangil mengpi tonu om ei, kangil kan ka kanpi se mułum.

<sup>22</sup> Ei mił pe enim noman embin piinmin. Ba na enim nga kenmbii kunum ei, enim ka piingii. Enim noman ka piingii ei, wumb endi to eipi kindnermba mon!

<sup>23</sup> Kunum ele enim epi endi na kin kii sinerngii mon! Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe enim na Arnan kin epi endi

simin ni, prei erngii ei, na nge noman dinga ele, enim kii singii epi ei enim ngumba.

<sup>24</sup> Ok enim na nge noman dinga ele epi endi simin nik kin, Gos kin prei enenjing mon! Pe enim epi endi ei kii sik ei, sinjing kin, en enim noman ka mendpił seng piingii,” pa nim.

*Mei Ele Ol Kis Ei Jiisas To Mani Kindim*

<sup>25</sup> Jiisas nga ek yi nim, “Na ek ombu nip ek ekin top ninj. Nga ekii se kunum endi, tonu omba ei, enim kin ek ekin top nip enernbii, mon! Ba nam ek kun nip tor kindip kin, Arnan mołum mił eim kin nip tor kindmbii.

<sup>26</sup> Kunum ele, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erngii; ba na enim kin ek nip yi ninenj ele, na nam prei eramb kin, na Arnan kii sip enim paki tumba, ei mon nip end.

<sup>27</sup> Na nge Arnan enim noman ngonum. Ngang kin, nimbil erang, enim na kin noman ngonmun. Na Arnan Gos kin mołup, enim kin onj ei enim pii gii ninjing.

<sup>28</sup> Kumb ok na nam Arnan kin ouni mołup, Arnan si kindip mani mei ele onj. Pe na mei konu ele ei si kindip kin, Arnan kin nga orung bii,” pa nim.

<sup>29</sup> Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu en enim yi ninjing, “Pe nim ek ekin tu-narkin kin, ek ni tor kindin,” pa ninjing.

<sup>30</sup> “Pe sin pii kun enmin ei, nim wumb endi epi kii simba ni, kui enan mon. Ninim, epi pei pii poru niłin wu ei, pe sin pii gii ninmin ei, nim Gos kin ouni molkun on,” pa ninjing.

<sup>31</sup> Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe enim na kin pii gii ninmin min?”

<sup>32</sup> Piinmin! Pe kunum mandi enim ei, tor wang kin, wumb enim endeim endeim mułngii konu ele, si pok erik, en enim konu eipi eipi kindngii. Kindangin kin, enim na si kindik kin, konu ele eipi eipi pungii. Ba na nam mendpił mulernbii mon! Na Arnan kin ouni mułbul,” pa nim.

<sup>33</sup> “Na nam noman ele yi piind ei, enim na kin noman emin seng mułngii ei, na enim kin ok ek yi ninj, ‘Mani mei ele enim ol embin tui palim. Ba enim noman dinga peng mułngii! Mułangin kin, na ya mei ele wumb dinga ol kis ei na to mani kind poru ninj,’” pa nim.

## 17

*Jiisas Eim Prei Erpi Kin, Eim Kin Ekii Silmin Wu Ombu Paki Tum*

<sup>1</sup> Jiisas ek yi ni poru nipi, eim tonu epin konu ele tonu kanpi yi nim, “Arnan, kunum tonu op poru ninim. Ninim nge kinganim ei eim embe ambil tonu kindnjii. Yi mił Arnan, ninim nge kinganim na, nim embe ambil tonu kindmbii.



<sup>2</sup> Nimbil erang, nim na noman dinga ngun, poru nim. 'Na wumb pei tep er mulmbii,' nin. Ninim wumb sikin kin, na ngun wumb ei, nam nge noman konj ei, wumb ngumbii. Pe noman konj ei ngunj, wumb ei sik, kunum kunum konj mulngii.

<sup>3</sup> Noman konj sik, kunum kunum mulngii ei yi mi; wumb en enim piinmin. Nim Gos keimi endeim mendpil molkun kin, nam Jiisas Kraiss, nim mendpil na kindan onj ni, yi piingii.

<sup>4</sup> Arnan, na nim nge embe ambil tonu kindip kin, ya mei ele wumb ei, andan tunj poru nim. Neng kin, nim na kongun ei erii ni ngun, kongun ei, na er poru ninj.

<sup>5</sup> Pe na Arnan, kumb ok mei sineririm kunum ei, na nim kin ouni mult ei, nam tilang owundu pirim. Pe na yi piind, Arnan, ok nam tilang owundu ei na ngunjii!

<sup>6</sup> "Nim mei wumb ele tor sikin kin, wumb na ngun wumb ei, ninim nge noman dinga ei, na andan tunj. Ninim nge wumb ei, na ngo poru nin. Nga wumb ei nim nge ek ei ekii ka sinjing.

<sup>7</sup> Pe wumb en enim piinmin ei, Arnan nim epi pei na noman dinga ngo poru nin ei piik kin, nga epi ei, ninim kin onum ni piinmin ku.

<sup>8</sup> Nim ek pei ni na ngun ek ei, na nip wumb ombu ngunj ei piik kin, keimi na nim kin ouni molup kin, onj ni piinmin. Piik kin, nim na kindan onj ni, nim kin pii gii nik molmun.

<sup>9</sup> Na prei eramb kin, nim wumb omba paki tunjii. Tokun kin, mani mei ele pii gii ninenjing wumb pei ei kin, nim paki tunjii na prei enand mon. Ba Gos, ninim wumb sikin kin, na ngum wumb ei kin, prei erip paki tunjii. Nimbil erang wumb ei, ninim sikin mundkun eran kin pii gii ninjing wumb ei, nim nge wumb molmun.

<sup>10</sup> Na nge wumb ei, nim nge wumb pei, nga nim nge wumb ei, na nge wumb. Pe wumb ei, na embe ambil tonu kindinmin.

<sup>11</sup> Na nim kin ombii. Pe na mei konu ele nga mulermbii; ba wumb ei mei konu ele mulngii. Na Arnan ol kun ka nge pul wu. Arnan, ninim wumb ei, tep eran kin, ninim nge noman dinga ele mulngii. Sihip noman ende palim ei mi, wumb en enim yi mi peng ku, mulngii.

<sup>12</sup> Na wumb ombu kin, ouni muls kunum ei, na tep ka eramb kin, nim nge noman dinga ele ka mulnjung. Nim noman dinga endi nikin, na ngun ei, piip kin, na tep ka er mulamb kin, endi am punerim ei, ninim nge mon pulun ele, ek yi nirin mi ei, keimi pimba palim. Wu endeim mendpil am ba.

<sup>13</sup> Arnan, pe na nim kin ond. Na mei konu ele molup kin, na ek ei nemb kin, na nge noman ka ei, wu ombu kin piki tang,

mulngii ei nge, en enim noman ka peng yi er mulngii.

<sup>14</sup> Arnan, nim nge ek ei, na nip wu ombu ngunj. Ba wumb pii gii ninenjing wumb ei, wumb ombu kin opu orung enjing. Nimbil erang wumb en enim pii gii ninenjing wumb ei mi, wumb endi mon. Nga yi mi ku, na pii gii ninenjing wumb ei mi endi mon ku.

<sup>15</sup> Na prei erip kin, mei ele si tor sinjii ninand mon! Na prei erip kin nimba wumb ombu tep ka enjii nge nind. Yi eran kin, wu kis endi Seisen ei opu enim pii gii ei to eipi eipi kindnermba mon.

<sup>16</sup> Nga en enim mei ele nge wumb mon! Pe na yi ku, mei ele nge wu mon ku!

<sup>17</sup> Gos nim wumb ei eran kin, ninim na nge ek ei, ekii singii. Ninim ek ei ek keimi mendpil.

<sup>18</sup> Ok nim na kindan op mei ele wumb mulnjung konu ele muls ei, yi mi ku; na wu ombu mei ele wumb molun konu tuk ele punmun. Punmun ei, kindind ei nge, mei wumb pei nim ek piingii.

<sup>19</sup> Na nam nge noman konj ngop kin, wu ombu kin paki tumbii ei, ninim nge ek keimi ei, pii gii ninjing kin wumb ei, ninim nge ek ekii singii. Pe wu ombu nim nge wu mendpil mulngii.

<sup>20</sup> "Na wu ombu kin mendpil, prei er ngunand mon! Ba wu ombu puk kin, na nge ek ei ningii wumb ei kin, wumb na kin pii gii ningii nip end ku.

<sup>21</sup> Na nim prei er ngond yi; wu ombu pei noman ende sek mulngii. Arnan, nim na kin mulan, na nim kin mulamb enmbil ol ei, wumb ei yi erngii. Erik kin, silip kin piik mulngii, ei nge, mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, yi piingii. Gos nim kindan onj ni piik kin, pii gii ningii.

<sup>22</sup> Nim na embe ambil tonu kindin ei mi ku, na en enim kin yi ku erinj. Ei nge, en enim noman ende sek mulngii. Ei yi mi ku, kumb ok silip noman ende se mulmbul.

<sup>23</sup> Nim na kin ende molmbul yi ku, na en enim kin ende molmun. Yi mi ermbil ei, en enim noman ende sek mulngii. Pe nga mei ele pii gii ninenjing wumb ei, en enim piingii ei, Gos nim na kindan onj, ni piingii. Nim wumb ei noman ngo lun mi ei, na noman ngo l.

<sup>24</sup> "Arnan, na noman ele yi piind. Nim wumb sikin kin, na ngum wumb ei, na pu mulmbii konu ele, ouni molmun nind. Ei nge, na wumb nam nge tilang owundu ei keningii. Kumb ok mei sineririm kunum ei, Gos nim na noman ngolun. Nga tilang owundu ei, ngurun ku.

<sup>25</sup> Na Arnan! Nim Gos ol kun ka mendpil pul wu. Mani mei ele pii gii ninenjing wumb ei, nim pii pol tunerik mon! Ba na

nim piil. Nga ya wu ombu nim piilmin ku. Gos nim na kindan onj ni piinjing.

<sup>26</sup> Na nim nge ol dinga ei, wumb kanik andan tunj. Na nga andan tumbii nge wumb, en enim noman ngok enmin, ol ei piingii. Nim ei piikin kin, nim na noman ngun yi ku, wumb ei kin ngunjii. Nga yi ku, na en enim kin, ende mulmbii," pa nim.

## 18

*Juras Jiisas Opu Orung Wumb Kin Ngum (Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Luk 22:47-53)*

<sup>1</sup> Jiisas eim prei erpi ei poru neng kin, eim kin ekii silmin wu ombu kin, ouni puk, nol endi embe Kiron. Nol Kiron ele orung puk kin, orung ond Olip mong nolmun ond pin pendnjing konu ele, tuk punjung.

<sup>2</sup> Juras Jiisas nipi, opu orung wumb ngumba wu ei, eim konu orung ele ond Olip telnjing konu ele, eim piim ku. Nimbil erang, kunum kunum Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin, ond mong Olip telnjing konu ele, kulou tolmun konu ele Juras eim piim.

<sup>3</sup> Pe Juras eim opu wu kombur sipi kin, nga kulmal kalilmin owundu enim nge opu ond wu kombur kindangin wu ni, lo ek piilmin wu ei sipi, konu orung ele, tuk om. Pe wumb ombu, dup jep kandik sik, opu epi sik, ambilk tu wunjung.

<sup>4</sup> Jiisas eim kin, ol ombu pei tonu omba erim ei, Jiisas eim piipi poru nim. Nipi kin, wumb onjung konu ele mandi pupu yi nim, "Enim nii kuruk onmun?" pa nim.

<sup>5</sup> Pe wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Sin Jiisas Nasares nge konu ele wu ei kurpun onmun," pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi, orung kindipi yi nim. "Ei na mendpil mol."

Nga Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngumba wu ei, wumb kin ouni angk mulnjung.

<sup>6</sup> Nga Jiisas eim ek yi nim, "Ei na mendpil mol!" Yi neng kin, wumb puku sik, orung bin ni erik, mei ele mani bok tunjung.

<sup>7</sup> Jiisas nga ek nipi yi mil kii sim, "Enim nii kuruk onmun?" Wumb ek nik yi ninjing, "Jiisas Nasares konu ele wu ei kurpun onmun," yi ninjing.

<sup>8</sup> Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Na enim ek poru ninj ei, 'Na mendpil mol.' Pe enim na kuruk onjung kin, wu ombu wak tangin pungi," pa nim.

<sup>9</sup> Eim ek yi nim ek ei, ok eim nirim ek ei, keimi pimba ni piipi nim. "Arnan, nim wu ombu na ngun ei, endi wak top kindnenj."

<sup>10</sup> Saimon Piisa eim tui kepil olt endi, se mulum ei sikir sipi, kulmal kalilim owundu wu ei nge kongun wu endi nge kom ele, tui

topu, kilip to kindim. Tum kongun wu ei, eim embe 'Melkas' nilmin.

<sup>11</sup> Pe Jiisas eim Saimon Piisa kanpi yi nim, "Tui kepil olt ei nge, konu ele orung kindii! Na Arnan ol embin tui ei to mundum ei, na kin tonu onermba ni piin min?" pa nim.

*Jiisas Anas Mulum Konu Ele Sipnjing*

<sup>12</sup> Pe opu elmin wumb tilap ei ni, opu tep elim wu ni, Jura wumb opu ond wu ombu ni, enim ok Jiisas ambil gii nik, kan ngunjung.

<sup>13</sup> Wu Kaiyapas gulum Anas mulum konu ele ok sipnjing kunum ele, Kaiyapas eim kulmal kalilim wu owundu kongun konj ei erim.

<sup>14</sup> Kaiyapas eim ok Jura wumb kanpi yi nirim, "Wu endeim kapli kolpu, sinim wumb pei paki tumba," nirim.

*Piisa Yi Nim "Na Jiisas Kinal," Nim*

*(Masyu 26:69-70, Mak 14:66-68, Luk 22:55-57)*

<sup>15-16</sup> Saimon Piisa kin, na Jon, Jiisas sipnjing konu ele ekii se punjungul. Nga wu endi eim kulmal kalilim wu owundu ei kanilim. Yi peng kin, wu Piisa ni pupu, Jiisas sipik enjing konu ele tuk pum. Pupu, kulmal kalk elmin wumb ei, ekii se pum; ba Piisa eim kung gui ondu mande ele torung angpi mulum. Pe na Jon, wumb onjung konu ele tuk ele onj. Pe na pup kin, kung gui ondu tep mulum ambil ei kin ek neng kin, na Piisa nirik tu wunju.

<sup>17</sup> Ambil kung gui ondu ele tep er mulum ambil ei, ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Nim wu ei kin, ekii sikin endin wu kun min?" Piisa ek nipi yi nim, "Na mon!"

<sup>18</sup> Kongun wumb ni, opu ond wumb ei, en enim dup endi kelnjing. Nimbil erang konu jii nim. Wumb ei, dup ele mande dup piik mulnjung. Nga Piisa eim tuk ele pupu angpi kin, dup ele piipi mulum ku.

*Kulmal Kalilim Wu Owundu Ei Jiisas Kii Sim*

*(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Luk 22:66-71)*

<sup>19</sup> Kulmal kalilim wu owundu ei, eim Jiisas kin ekii sik ok, wu ombu nge kii sim. Nga eim ek nipi, wu ngopu eririm ek ei mil piimbii nipi kin, Jiisas kii sim.

<sup>20</sup> Jiisas eim ek nipi, orung kindipi yi nim, "Na wu amb pei kanip ek peni ele nip ngoi. Nga kunum kunum men tolmun ngii ele ni, Gos nge men ngii owundu ele, nirik wumb pei ek emb top nip, wumb ngoi ku. Konu ele Jura wumb kulou tolmun konu ele, ek embe top nip ngoi. Na ek endi koi er ninal mon.

<sup>21</sup> Nimbil erang nim na kii sin? Ek emb top wumb ngop ei piinjing wumb molmun

wu, kii sikin piinjii. Wumb ombu na nir ek ei piik molmun," pa nim.

<sup>22</sup> Jiisas eim ek yi mił neng kin, opu ond wu endi mandı angpi mułum ni opu, Jiisas angıł misin topu, yi nim. "Nim ek yi mił nıkin, kułmał kalıřim wu owundu ngon min?" pa nim.

<sup>23</sup> Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe na ek kis endi nił pim kin, kaplı pe nim ni tor kindan wumb pei piingii. Ba ek kun ninj pim kin, kaplı pe nimbıl erang nim na ton?" pa nim.

<sup>24</sup> Pe Jiisas kan to pendnjing mił peng kin, wu Anas Jiisas kindang, kułmał kalıřim wu num Kaiyapas mułum konu ele kindim.

*Piisa Nga Yi Nim, "Na Jiisas Kinał Mon!"*  
(Masyu 26:71-75, Mak 14:69-72, Luk 22:58-62)

<sup>25</sup> Saimon Piisa eim dup piipi, angpi mułang kin, wumb eim kanik yi ninjing. "Nim wu ei kin ekii sikin wu min?" Pe eim ek kend topu yi nim, "Ei na mon!" nim.

<sup>26</sup> Kułmał kalıřim owundu wu ei nge kongun wu endi Piisa eim wu ei kom tui kepıi kin tum ei nge, tilap ende wu endi, opu yi nim, "Keimi mendpił na nim kenj ei nim eim kin ouni tuk ond mong Olip pin ele, tuk mułun ni kenj," pa nim.

<sup>27</sup> Piisa nga eim ek dinga nipi yi nim, "Na Jiisas kinał mon!" Yi neng kin, pe mendpił kei kultu peli wii tum. Wii tang kin, Piisa eim kin Jiisas ok nirim mił, ek ei piim.

*Jiisas Pailos Mułum Konu Ele Sipnjing*  
(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Luk 23:1-5)

<sup>28</sup> Kułmał kalıřim wu num ombu ngii ei kin si kindik. Pe nga Jiisas sipik, gapman owundu ngii ele mułum konu ele sipnjing kunum ele, kupaıring sipnjing. Jura wumb en enim gapman owundu ngii ele nirik punenjing. Nimbıl erang, en enim lo ek yi mił pałim. "Sin wumb eipi ngii ele nirik bin ei, sin ngenj ele penj mułmba; ei mon!" niłmin. "Ele nge, sin kuni owundu 'Pasopa,' ei nunermin," ni piinjing.

<sup>29</sup> Yi piik kin, torung mulnjung. Pe Pailos eim tor opu, yi nim, "Enim wu ei, nimbıl oł erim nik, kos erngıi tu wunjung?"

<sup>30</sup> Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Pe wu ei, oł kis endi enelang kin, sin nim kin tu wunelamin mon," pa ninjing.

<sup>31</sup> Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "En enim wu ei sipik, en enim lo pałim mił, kos piik erngıi, sipei!" a nim. Nga Jura wumb ek yi ninjing, "Sin lo ek wu endi to kundmun min niłmin, ei sin to kundmun mił mon?" pa yi ninjing.

<sup>32</sup> Nengin kin, oł ei, Rom wumb oł yi mił elmin oł ei nge ok, Jiisas eim ond peri kułmba nge, ei ni pendrim. Pe eim ok,

wumb kan nirim ek ei mił, keimi pimba erim.

<sup>33</sup> Nga Pailos gapman ngii owundu ele nga nirik pum. Pupu kin, Jiisas wii tang wang kin, Pailos ek nipi, Jiisas kii sim. Sipi kin, yi nim, "Nim Jura wumb nge king min mon?"

<sup>34</sup> Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe ninim noman ele, ek ei piikin nin, min wumb endi eipi, na king nim ek yi mił nengin kin, nin min?"

<sup>35</sup> Nga Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na Jura wu min? Nimbıl erang ninim nge Jura wumb tilap ei ni, kułmał kalk elmin wu num ombu ni, nim tu wuk, na moł konu ele ngunjung. Pe nim nimbıl oł kis endi en?"

<sup>36</sup> Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na nge konu sinim tep er mołum konu ei, ya mei ele konu tep er mułutamb kin, keimi na nge kongun wumb ei opu erik, Jura wumb endi ok, na sik, Jura wumb ngunenelangin mon! Ba na sinim tep er kanip mołum konu ei, ya mei ele mon!" pa nim.

<sup>37</sup> Nga Pailos ek yi nim, "Pe nim king endi min?" Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei ninim na king pa nin. Na minan ei na mei ele mengim. Na mei ele tonu onj ele nge, na ek nip, wumb ngop, kongun yi mił erip, ek keimi nip tor kindip el. Wumb pei ek keimi mendpił ei ekii siłmin wumb ei, na ek ei piilmin."

<sup>38</sup> Pailos ek nipi, ngopu yi nim, "Ek keimi nim nin ek ei nipe mił?" Yi ni pendpi anda pupu kin, Jura wumb kanpi kin, ek nipi ngopu yi nim, "Na wu ei, oł kis endi erim ei, na kur kan sinand. Wu ei kin, oł kis endi eim erim pinalim.

*Pailos Yi Nim, "Jiisas Ond Peri Ele Nil To Kunde!" Nim*

(Masyu 27:15-31, Mak 15:6-20, Luk 23:13-25)

<sup>39</sup> Ba enim nge oł endi yi pałim. Ei 'Pasopa' kunum ei, kan ngii wu endeim ni kindmbii, niłmin. Pe na Jura wumb king ei, enim kin tor kindmbii min mon?"

<sup>40</sup> Wumb pei nga wii dinga tok, yi ninjing, "Ei mon! Nim Barapas kindan wangli!" Barapas eim wumb to kondpu, wumb eipi epi nge waning sipi elim wu mołum.

## 19

1-2 Yi nengin kin, Pailos ek yi neng kin, opu wumb Jiisas sipik kepıi tunjung. Nga opu wumb kan jimbiltang gał mułum ei nge sik, king nge peng kon endi mił erik, peng ele pendik kin, king nge alap mił alap kundii endi sik, eim telnjing.

<sup>3</sup> Talk pendik kin, opu wumb ok yi ninjing, "Jura wumb nge king owundu

moʻlum?” Nik, ek kulsik, angil misin tok, yi enjing.

<sup>4</sup> Pailos nga tor opu wumb kanpi yi nim, “Enim kinei! Pe na eim sip tor tu wup, enim ngamb kin, enim piingii ei, na eim erim ol ei endi, na kan sinand mon!”

<sup>5</sup> Pe Jiisas tor om. Opu kin, eim kan jimbiltang gaʻ mulum ei sik, eim peng kon miʻ enjing, ei eim peng ele mulang kin om. Nga alap kundii king miʻ talk kin, kindangan om. Opu kin, Pailos wumb kin ek yi nim, “Wu ei, enim kinei!”

<sup>6</sup> Yi miʻ peng kin, kuʻmaʻ kalilmin wu owundu nin opu ond wumb ombu nin Jiisas kenjing ni, wumb ombu wii dinga tunjung, “Eim ond peri ele nil to! Eim ond peri ele nil to,” yi wii tunjung. Pe Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “En enim wu ei sik, ond peri ele nil tei! Na wu ei ol kis erim ol ei, kan sinenj mon!” pa nim.

<sup>7</sup> Jura wumb ek nik orung kindik yi ninjing, “Sin lo ek endi palim ei, lo ek ei yi ninim, ‘Wu ei kuʻmba. Nimbil erang na Gos nge kingam moʻ, nilim.”

<sup>8</sup> Pe Pailos ek ei piipi kin, mund mong nga erim.

<sup>9</sup> Yi erang kin, Pailos kin Jiisas nga gapman ngii owundu ele nirik punjngul. Pukuʻ kin, Pailos kin ek yi nim, “Nim jili molkun on?” Ba Jiisas eim ek endi nipi, orung kindnerim mon.

<sup>10</sup> Pailos ek nipi yi nim, “Nimbil erang nim na ek ei, ni orung kindnan? Na dinga ele, nim si kindamb punjii. Nga na dinga ele, nim ond peri ele nil tumbil ei, nim pii pol tunan min?”

<sup>11</sup> Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe Gos tonu mohum ei, nim dinga ngunelang kin, nim kapli na to mani kindnelan mon! Nga wu ei na sipi, nim angil ele ngum wu ei, eim nge ol kis ei nim nge ol kis en ei to mani kindim. Eim nge ol kis am tonu mendpil palim!”

<sup>12</sup> Pailos eim ek ei piipi kin, Jiisas ek dinga nip, tor kindamb ba, ni piim. Ba Jura wumb wii tok, ek dinga nik yi ninjing, “Pe nim wu ei kindan pum kin, nim Rom wu owundu, Siisa nge wu pul mon!” pa ninjing. “Wu nii endi, ‘Na king’ nimba wu ei, Rom wu owundu, Siisa nge opu orung wu mulmba.”

<sup>13</sup> Pailos eim wumb ek ei piipi kin, ek yi nipi, opu wu endi Jiisas sipi anda tu wum. Pe Pailos eim tonu kos piik elmin konu ele mulum. Pailos mulum konu ei, kom ku pel kuʻ salmin konu ele mulum. Nga Eipru wumb konu ele embe yi nilmin, ‘Gapasa’ nilmin.

<sup>14</sup> Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa,’ kor kunum nik, kuni er kun erik elmin. Nga ‘Pasopa’ kunum ba konu eni beli pim. Peng kin, Pailos ek yi nim, “Jura wumb en enim king ei kinei!” pa nim.

<sup>15</sup> Pe kuʻmaʻ kalilmin wu owundu ek orung kindik yi ninjing. “Sin nge king endi eipi mulalim, ba wu Siisa sin nge king endeim moʻlum.

<sup>16</sup> Pe nga Pailos eim Jiisas wumb nge angil ele ngum. Ngang kin, wumb ombu Jiisas ond peri ele nil to pendngii nge ngum.

*Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung*  
(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Luk 23:26-43)

<sup>17</sup> Yi miʻ peng kin, wumb ombu Jiisas sipnjing. Sipangin kin, Jiisas eim ond peri ei ko wupu sipi kin, tor pum. Pum konu ei embe, ‘Wumb peng embil konu,’ nilmin. Konu ei embe endi Eipru ek nik, ‘Golkasa’ nilmin.

<sup>18</sup> Konu ele, wumb ombu Jiisas ond peri ele nil tunjung. Tok kin, nga wu eipi taʻ ond peri ele taʻ eipi yi ku nil tunjung. Wu endi Jiisas nge angil taring ele nil tok kin; nga endi Jiisas nge angil tungdung ele nil tunjung. Tok nga, Jiisas wu taʻ kin tuk mii menb ele nil tungung.

<sup>19</sup> Pailos eim mon endi polpu kin, Jiisas pim ond peri ele tonu kind pendim mon ei, ek yi miʻ nim, “Jiisas Nasares Konu Ele Wu Ei Jura Wumb King,” yi ni pol pendim.

<sup>20</sup> Konu orung ele, Jiisas ond peri ele nil tunjung ei, konu owundu ele mandii miʻ sim. Pe Jura wumb pei Pailos ek pulum ei gerik piik enjing. Erik ek ei, Eipru wumb ek ni, Griik wumb ek ni, Rom wumb ek ni, ei miʻ pol pendim.

<sup>21</sup> Pe Jura kuʻmaʻ kalilmin wu num ombu Pailos kin ek yi ninjing, “Pailos, nim ek mon yi pulerii mon! ‘Jura wumb nge king’ ei mon; ba nim ek mon yi miʻ pol! ‘Wu ei eim yi nim, na Jura wumb nge king,’ yi puliii!” pa ninjing.

<sup>22</sup> Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Ek na puls, ei pol poru ninj ei penghi!” pa nim.

<sup>23</sup> Nga opu ond wumb kapil kapli ombu, Jiisas ond peri ele nil to pendik kin, Jiisas alap ni konduk ei, mok tok, en enim wu endeim endeim ni sinjing. Nga kon takis ei sik ku; ba kon takis ei mui toʻmun konu endi sineririm. Sinerang kin, kon ei, tonu orung orung er mani puk pirim.

<sup>24</sup> Pe opu wumb en enim ek yi nik, “Sinim kon takis ei, to piltan to yi enermin mon!” nik. “Sinim kom ku kembis miʻ silin kin kinjmaʻ erpin kin, wu endeim mendpil konduk ei simba,” ninjing. Nik ol yi erik kin, Gos nge ek ok pultum yi nirim, miʻ keimi tonu opu poru nirim.

“Na nge alap konduk ei mok to sinjing. Nga na kon takis ei, kom ku kembis miʻ kinjmaʻ erik kin, wu endeim simba nik, yi enjing.”

Ei keimi tonu wang kin, wumb yi enjing ei Gos nge ek nirim miʻ keimi tonu om.

<sup>25</sup> Pe Jiisas ond peri ele to pendnjing konu ele, Jiisas eim mam ni, angim Mariya ei, Kliyopas nge ambim ni Mariya Makandala ouni ok engnjing. Amb ombu ok, Jiisas to pendnjing ond peri ele, mandi ok engnjing.

<sup>26</sup> Jiisas eim kenim ni, mam kin, Jiisas eim noman ngopu elim wu ei, na Jon ouni mandi ond peri ele enginjngil. Pe Jiisas eim ek nipi, mam ngopu yi nim, "Wu ei, nim kinganim mił mołum."

<sup>27</sup> Nga Jiisas eim noman ngolum wu, na Jon kanpi yi nim, "Amb ei, nim manim mił mołum," pa nim. Pe kunum ele, na Jon, Mariya nam ngii konu ele orung sip kin, tep er se moł.

### *Jiisas Kulum Poru Nim*

*(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Luk 23:44-49)*

<sup>28</sup> Pe ei poru neng kin, Jiisas eim piim ni, eim kongun ei pei poru nim. Nga Gos nge ek mon ok pulum ei, keimi tonu orum ei, poru nipi yi nim, "Na noł nuwa enim," nim.

<sup>29</sup> Noł ming endi piki to pim ei, epi gupu tołum noł wain ei kindangan kin, piki top pim. Pe wumb endi sikir pupu, noł tuk silim epi ei mił epi endi sipi mułang kin, Jiisas numba piipi kin, epi endi tu wupu kin, noł gupu tołum epi tuk kindim. Kindpi kin, goltum endi tu wupu kin, Jiisas gupu ele pendim.

<sup>30</sup> Pe Jiisas eim noł gupu tołum noł wain ei, nopo yi nim, "Nam kunum pei ei poru ninim," a nim. Yi mił nipi kin, eim peng to mani kindpi kin, kulum. Nga eim noman tuk gui ei, wak tang pum.

### *Opu Ond Wu Endi, Jiisas Demb Ele Kileng Tum*

<sup>31</sup> Pe kunum ei, kuni owundu 'Pasopa' numun nik, kuni er kun elmin. Nga kor owundu tonu wang kin, Jura wumb lo ek yi mił ni pendilmin ei yi mił, "Kor owundu ele, wumb kongun endi enerngii mon!" pa nilmin. Ei yi mił peng piik kin, kulnjung wu kei ngenj tonu ond peri ele mulerngii, ni piinjing. Pe wu Kombur Pailos kanik kii sik, ek yi ninjing. "Enim sikir ok kin, wu kei nge simb angil ele sikir embil engin tangin kin, sikir kulangan kin, si mani singii," pa ninjing.

<sup>32-33</sup> Pe opu ond wumb puk kin, wu tał Jiisas kin ouni ond peri ele nil tunjung wu tał, simb angil ele, ambilk engin tok enjing; ba puk kin, Jiisas kenjing ni kulum pim. Nga eim simb angil embil kin engin tok enenjing, mon.

<sup>34</sup> Ba opu ond wu endi Jiisas demb ele kileng tum. Tum konu ele, sikir miyem kin noł ouni tor om.

<sup>35</sup> Pe na Jon, oł ei erim, ei kanip piinj. Pe nga, na Jon ek ei nip tor kindind ei kapli, enim pii gii ningii. Na ek nind ek ei, keimi

mendpi! Na piip kin, ek nind ei, ei keimi mendpił nip tor kindind.

<sup>36</sup> Epi ei tonu om ei, Gos nge ek ok pulum ei nirim ei, keimi tor om. Ek ei yi mił pałim, "Eim nge embil endi to engin tunerngii mon!"

<sup>37</sup> Nga Gos nge ek ok pulum ele, ek endi yi mił ninim, "Opu ond wu ei, kileng to kundum wu ei keningii," pa nim.

### *Kom Ku Tukpu Ele Jiisas Tukpu Tunjung (Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Luk 23:50-56)*

<sup>38</sup> Ei epi poru neng kin, Josep wu ei eim Airmasiya konu ele wu ei, eim Jiisas kin ekii silim wu endi om; ba eim Jura wumb kin mund mong erpi kin, eim pii gii ei ni peni ele kindnerim. Josep eim opu, Pailos kanpi kin, yi nim, "Na Jiisas ngenj ei simbił ond," pa nim. Pe Pailos kapli neng kin, Josep Jiisas ngenj ei sipim.

<sup>39</sup> Nikoriimas wu ei, eim ok, Jiisas mul-tum konu ele epin kunum kunum orum wu ei, eim om ku. Om wu ei, eim ond kanim eipi eipi tał ei nge muru ka tołum epi ei sipi tu wum. Tu wum ond tał nge, epi muru ka wii tołum ei ende kindik mundnjung. Pe ond kopung ei, epi embin owundu er 100 mił yi kapli erim.

<sup>40</sup> Wu tał Jiisas nge ngenj ei sipinjngil. Pe wu tał epi muru ka tołum ei, Jiisas ngenj ele kindikił. Nga alap ka wii pandi tokuł ei enjingil Jura wumb, wumb kulii tungii pendik elmin oł ei, enjingil.

<sup>41</sup> Jiisas ond peri ele, to pendnjing konu ele, aka pin endi sim. Pe aka pin ele, tukpu konj endi sim. Tukpu konj ei, ok wumb kulii endi tukpu ele tunenjing mon.

<sup>42</sup> Pe kunum ei, kor owundu kuni 'Pasopa' kunum mandi erang kin, Jura wumb kuni er kun elmin kunum ei, mandi poru nimba. Nga tukpu konj mandi mołum ei, wu tał Jiisas konu ele pendinjngil.

## 20

### *Jiisas Nga Angpi Tonu Opu Konj Pum*

*(Masyu 28:1-8, Mak 16:1-8, Luk 24:1-12)*

<sup>1</sup> Pe Mariya Makandala eim kor kunum kupiiring ok tangpi kun enerang kin, eim Jiisas pendnjing konu tukpu ele tor om. Opu, eim kenim ni Jiisas eim pendik, tukpu ele kom ku owundu endi, ondu ngok pend-njing; ba eim kenim ni, ondu ngok pend-njing mił pinerim.

<sup>2</sup> Yi peng kin, eim nga sikir pupu, Saimon Piisa kin wu endi Jiisas eim noman ngolum wu ei, Jon kin mulnjunguł konu ele kanpi yi nim, "Sinim Owundu tukpu ele pinałim; sipinjng pałim. Sin piinamin; eim sipi jili orung pendnjing da."

<sup>3</sup> Pe Piisa kin na kin sił ngii konu ele punjukul.

<sup>4</sup> Pupuł kin, sikir punjpuł; ba na Jon, Piisa eim pend si kindip na ok punj. Pup kin, Owundu tukpu tunjung konu ele, ok tor punj.

<sup>5</sup> Pup kin, mani pii połup, tukpu ele epi sip kenj ni alap tuk sim; ba eim tuk pup kinenj.

<sup>6</sup> Saimon Piisa ekii se tor opu, tukpu ele tuk pupu, kenim ni alap ei mendpił sim kenim.

<sup>7</sup> Nga alap, Jiisas eim peng ele pandi tok pendnjing alap ei, sinerim mon! Alap ei simbir ka erpi, orung ele eipi kind sim.

<sup>8</sup> Pe na Jon ok onj, tukpu ele tuk punj ku. Pup, epi ei kanip kin, na pii gii ninj.

<sup>9</sup> Pe kunum ei, Gos nge ek ok pułum ei, sił pii kun enenjpil. Gos nge ek ei yi nirim, "Jiisas eim tukpu ele angpi konj ba," yi mił ninim.

<sup>10</sup> Pe sił Jiisas kin ekii simbił wu tał, nga ngii konu ele orung punjpuł.

*Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim  
(Masyu 28:9-10, Mak 16:9-11)*

<sup>11</sup> Pe Mariya eim, tukpu ele, torung angpi kin, ke nipi engim. Ke ni, pendpi kin, tukpu ele kan tuk kind kenim.

<sup>12</sup> Kenim ni, enjel tał alap kuru kindinjgil wu tał mulnjungul ni kenim. Ok Jiisas eim ngenj pim konu ele mulnjungul enjel endi, Jiisas nge peng sim ele mułang kin, endi Jiisas nge simb sim konu ele mułum.

<sup>13</sup> Pe enjel tał ek nikil Mariya ngokuł yi ninjngil. "Amb, nim nimbil erang ke nin?" Pe eim ek nipi, ngopu yi nim, "Na nge Owundu sipnjing pahim ei, eim sipik, jii orung pendnjing ei na piinand," nim.

<sup>14-15</sup> Yi nipi, kan orung kind kenim ni, wu endi engim. Ba amb Mariya ei, eim wu ei Jiisas ni piinerim mon! Pe amb Mariya eim yi ni piim; ei eim aka pin tep mułum wu endi ni piim. Nga Jiisas eim kanpi kin, yi kii sim, "Amb nim nimbil erang ke nin? Nim wumb nii kurun?" Mariya ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim eim si pendin kin, na nen kin, piip eim simbił," pa nim.

<sup>16</sup> Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Mariya!" Pe amb Mariya nga ak topu, Eipru wumb ek ele yi nim, "Raponai!" Pule ei yi mił, 'Ek emb to ngoluł wu,' yi nim.

<sup>17</sup> Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Nim na ambil gii ninerii mon! Na Arnan kin nga orung tonu punenj, kokuł. Nim orung pukun kin, na engnan noł kankin yi ninjii! 'Na Arnan nga enim Ernjing mułum ele tonu pund. Nga nam nge Gos ni, enim nge Gos mułum konu ele, tonu bii pund,' " Jiisas yi nim.

<sup>18</sup> Pe amb Mariya Makandala eim orung pupu, Jiisas eim kin ekii siłmin wu mulnjung konu ele pum. Pupu, ek nipi yi nim, "Na Owundu kan poru nip ond." Nipi, Jiisas eim kanpi, nipi ngum ek ei nipi, wu ombu ngum.

*Jiisas Kin Ekii Siłmin Wu Ombu Jiisas Nga Kenjing*

*(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Luk 24:36-49)*

<sup>19</sup> Jiisas kin ekii siłmin wu ombu, Jura tep elmin wumb owundu kin mund mong enjing. Erik kin, en enim ngii endi ondu dinga ngo pendik kin, nirik mulnjung. "Konu kor kunum endi, konu eni mani pang kin, en enim ngii nirik mulnjung. Pe Jiisas eim opu tuk ele engim. Angpi kin, yi nim, "Enim noman emin pangli," nim.

<sup>20</sup> Yi mił neng kin, Jiisas ngenj orpuł angil ni, demb ei andan tum. Jiisas kin ekii siłmin wu ombu, nga Owundu kanik kin, ka piinjing.

<sup>21</sup> Jiisas ek nga nipi wumb ombu ngopu yi nim, "Enim noman emin ka piingii. Arnan kindang onj mił, yi ku nga enim kindamb kin, nam kongun ei er pungii!" pa nim.

<sup>22</sup> Eim ek yi mił nipi kin, eim pop topu, wu ombu kin kindpi kin, yi nim, "Gos nge Gui Ka enim kin ngond," pa nim.

<sup>23</sup> "Na enim noman dinga ngond. Pe enim wumb kombur oł kis ei kil ngonmun ningii; ei kapli poru nimba. Nga enim wumb kombur oł kis ei pangli ningii wumb ei, oł kis pimba ku," pa nim.

*Tomas Jiisas Kenim*

<sup>24</sup> Jiisas eim kin ekii siłmin wu engki nga tał mulk konu ele Jiisas wumb ei kin, nga tor orum kunum ei, wu endi tuk ele mulerim wu ei Tomas, nga eim embe endi 'Dirimas,' niłmin.

<sup>25</sup> Pe wu eipi ombu, Jiisas kanik Tomas ninjing; ba Tomas eim ek nipi, wu kombur ngopu yi nim, "Pe na Jiisas nge ngenj orpuł ei kanip, nam angil mong ei sip ambilip, eim angil ni, demb ele orpuł ei kanip enenj kin, kapli na pii gii ninermbii mon," pa nim.

<sup>26</sup> Nga ekii se, kongun endi opu pang, Jiisas kin ekii siłmin wu ombu kin, Tomas ni ouni mulk. Molk kin, en enim Jura tep elmin wumb kin, mund mong erik kin, ngii ondu dinga ngo pendik poru nik, en enim nirik mulk konu ele, Jiisas opu tuk ele engim. Angpi kin, ek yi nirim, "Enim noman emin ka sengli," nirim.

<sup>27</sup> Pe Jiisas eim ek nipi, Tomas ngopu yi nim, "Nim angil mong ei yi ele pendkin kin, na angil orpuł ele kenii!" nim. "Nga nim nge angil ei, na demb orpuł ele, tuk kindii! Pe nim pii gii ei to kindnenjii; ba nim pii gii dinga ninjii!" pa nim.

<sup>28</sup> Tomas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nim na nge Owundu! Nim na nge Gos mendpi!”

<sup>29</sup> Jiisas ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim na kankin pii gii nin min? Wumb na kinarik kin, pii gii nik yi enim wumb ei, ka piingii.”

### *Jon Nge Pule Ek Ei Pultum*

<sup>30</sup> Jiisas eim jep ol nga pei erpi kin, eim nge ekii silmin wu ombu mulk, tuk ele erim. Ba na Jon Jiisas erim jep ol ei, pei mon ele pulenj, mon.

<sup>31</sup> Ba na ek pol poru ninj ei, enim Jiisas ei eim Kraiss Gos kindang wu eim, enim pii gii ningii ei, eim Gos nge kingam. Pe enim eim kin pii gii ninjing kin, kapli enim eim nge embe ele, enim noman konj sik, kunum kunum mulngii nge singii.

## 21

### *Jiisas Eim Kin Ekii Silmin Wu Angil Orung Nga Tal Jiisas Kenjing*

<sup>1</sup> Ekii se nga, Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu kin tor om. Opu kin, Taipiriyas konu ele ni konu orung ep nol gop molum konu ele, Jiisas eim nge yi mul tor om.

<sup>2</sup> Saimon Piisa ni, Tomas eim embe nga endi ‘Dirimas,’ nilmin ei ni, Nasaniyel, Kena konu kembis ele, Galilii konu owundu ele wu ei ni, Sependii nge kingam tal ni, nga wu tal Jiisas kin ekii sinjingil wu tal kin, ouni muljung.

<sup>3</sup> Pe Saimon Piisa ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Na omu tumbii pund,” nim. Wu ombu ek nik, eim ngok yi ninjing, “Sin nim kin ouni bin,” ninjing. Pe puk, nol kanu ele, tonu puk punjung. Ba kunum pei ei emii peng kin, en enim omu endi tunenjing mon.

<sup>4</sup> Pe konu kupiiring konu eni tonu omba erang kin, Jiisas eim pupu, nol gop orung wer ele, engim. Ba eim kin ekii silmin wu ombu ei, Jiisas ni piinenjing mon.

<sup>5</sup> Pe Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Kang wu kei, enim omu endi sinmin min?” Pe wu ombu ek nik, orung kindik yi ninjing, “Mon.”

<sup>6-7</sup> Nga eim yi nim, “Enim omu kon nga sik, nol kanu angil tunding ele kindik, omu kombur singii,” nim. Yi neng kin, omu kon pulnjung ni, omu pei sinjing. Pe omu kon ei tonu singii pinerim mon; kon ei wurup mendpi nim. Na Jon, ek nip, Piisa ngopu yi nim, “Ei Owundu!” Pe Saimon Piisa eim kon takis gulpu sepi, kongun erim. Nga eim Owundu ek ei piipi kin, kon takis ni kindpi, puku sipi, nol ele mani pum. Pupu kin, Jiisas mulum konu ele sikir pum.

<sup>8</sup> Jiisas kin ekii silmin wu kombur wangin kin, omu mer kon ele, piki top pim ni, ambil gii nik tonu sinjing. Nga wu ombu nol wer

ele, turii mil mulenjing. Mulk konu ele ei su yi mil, 300 simb mil sim.

<sup>9</sup> Pe ok nol wer ele, tor ok kenjing ni, dup endi nupu pim. Pim konu ele, kenjing ni omu kombur dup ele pim. Nga bres orunding kenjing ni sim ku.

<sup>10</sup> Jiisas ek nipi wu ombu ngopu yi nim, “Enim omu pe kon pol sinjing ei, kopur tu wei!”

<sup>11</sup> Pe Saimon Piisa eim nol kanu ele tonu pupu, omu kon ni ambilpi kin, nol pel ele ambilpi sipi kin nol wer ele sipim. Omu owundu owundu tuk omu kon ele piki top pim. Omu tuk molmun ei, omu peng yi mil 153 pei molmun. Mulnjung omu pei ombu mulk, ba omu kon kilip tunerim mon.

<sup>12</sup> Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Enim ok, kuni neil” a nim. Pe Jiisas nim ek ei, wu endi eim kii sinerim mon, “Nim nii?” En enim piinjing ni, “Ei Owundu,” ni piinjing.

<sup>13</sup> Jiisas eim dup konu ele opu, bres ni sipi, wu ombu ngum. Nga omu yi ku erim.

<sup>14</sup> Jiisas eim kolpu nga tukpu ele angpi opu kin, nga konj pupu endim. Pe eim kin ekii silmin wu ombu kin, kunum tekliki peni ele tor wang kin, kenjing.

### *Piisa “Nim Na Nge Kung Siipsiip Ombu Kuni Ngo!”*

<sup>15</sup> Kuni nok poru nik, Jiisas ek nipi, Saimon Piisa ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon nge kingam, nim epi eipi pei ele to mani kindkin, na noman ngon min?” Saimon ek yi nim, “Keimi Owundu, nim piin; na nim noman ngond.” Pe Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip wal mulangan kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei, kung siipsiip mil kuni ngunjii.”

<sup>16</sup> Jiisas ek nga nipi, Piisa ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman ngon min mon?” Piisa ek orung kindpi yi nim, “Owundu, na nim noman ngond,” nim. Nga Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Nim na nge pii gii ninjing wumb kung siipsiip mil ei, tep ka er mulii!” a nim.

<sup>17</sup> Jiisas nga ek kunum tekliki nipi, Saimon ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman palim min?” Pe Piisa eim noman embin to piim. Nimbil erang pe ek kunum tekliki mil nipi, Piisa kindpi yi nim, “Pe nim na noman ngokun nin min?” Pe Piisa ek nipi, Jiisas ngopu nim, “Owundu, ninim epi pei piilin wu. Nim piin, na nim noman ngo!” Pe Jiisas nga ek yi ku nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip mil mulangan kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei kung siipsiip mil kuni ngunjii,” pa nim.

<sup>18</sup> Na ek keimi mendpi nip nim ngond, ok nim wu kangi wu multum kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piilin

konu ele kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jili bii ni piikin konu ele pulun. Nga ekii se, nim tukui enjii kunum ei, nim angil tonu kindkin mulan kin, wumb nim kan kend ele talk, ninim bii ni piinenjii konu ele sipngii," Jiisas yi nim.

<sup>19</sup> Jiisas ek nirim ei pule yi miɓ, Piisa eim ond peri ele kulmba oɓ ei miɓ nirim kunum ei, eim Gos nge embe ei ambiɓ tonu kindmba nge nim. Jiisas eim ek ele nge piipi kin yi nim. Pe Jiisas Piisa kanpi yi nim, "Nim na bii konu ekii se!" a nim.

*Jiisas Eim Noman Ngoɓum Wu Ei Nge Ek*

<sup>20</sup> Piisa eim kan ak topu, kenim ni, na Jon ekii sip onj. Na ok kuni nuk kunum ele, na Jiisas multum konu ele, mandi moɓup yi ninj, "Owundu, nim wu nii opu orung wumb ongii konu ni tor kindmba?"

<sup>21</sup> Piisa na kanpi kin, ek yi nipi Jiisas ngum, "Owundu, wu Jon ei eim nipe oɓ miɓ endi eipi kulmba?"

<sup>22</sup> Pe Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Pe nam noman ele, eim konj mulang kin, na nga orung ombii kunum, ei kapli. Pe ei nim nge epi mon! Nim na kin ekii se onjii."

<sup>23</sup> Yi miɓ nga ek ei, angim noɓ mulnjung konu ele, eipi eipi nipi angim noɓ kin ngum. Ngopu, yi nim, "Ekii silim wu ei, Jon eim kulermba. Ba Jiisas eim 'Wu ei kulermba,' ei, yi ninerim mon. Ba Jiisas eim yi nim, "Ei na nam noman ele pim kin, wu ei konj mulang kin, na orung ombii kunum ei, ei nim nge epi mon!"

<sup>24</sup> Ei ekii silim wu endi, eim ek ei ni tor kindnim. Nga eim ek mon ei poɓpu, poru nim ek mon ei, sinim piinmin ek mon ei, ek keimi mendpiɓ ninim.

<sup>25</sup> Ba nga oɓ kanim kanim pei, Jiisas eim erim ku. Kapli wu nii endi, eim Jiisas nge oɓ erim mon ei, pulmbii ni piim kin, kapli mon pulngii ei, pei mulmba. Na piind ei, ya mei konu ele orung orung pei mon pululangin kin, kapli konu endi wii sinenelang, mon!



## Luk Mon Aposel Polpu Ek Se Andilmin Wumb Oł Enjing Ei Pulum

*Jiisas Eim Ek Dinga Nipi, "Gos Gui Ka Kindmbii," Nim*

<sup>1-2</sup> O Tiopilas, na mon ei, ok nam pei puls. Jiisas eim epi pei erpi, wumb andan topu erim ek ei, na puls. Kumb ok ni, pe kunum ele, eim kongun pulngun mundum. Ekii se, eim tonu epin ba erim kunum ei, eim ek se andilmin wumb kengip ngopu noman dinga ei, Gos Gui Ka kin ngurum. Ekii se, nga Gos Jiisas tonu epin sim.

<sup>3</sup> Jiisas ngenj kumbii kulum. Kulum poru neng kin, nga ekii se, eim ek se andilmin wu mulnjung konu konj tor om. Pe eim epi ei erang kin, nam konj mol ni piingii nipi yi nim. Pe kunum 40 ele, Jiisas eim kenjing kunum ele, Jiisas eim Gos epi pei tep erpi, kanpi molum ei, ek nipi ngum.

<sup>4</sup> En enim tep to molk kin, eim wumb ei ek nipi ngum. Enim Jerusalem konu, ele si kindnengii, ba Erinjpin Gos ek yi nim, "Na enim epi ngumbii ei, enim epi ei kui erik mulngii. Molk kin, na ek yi mil nip enim ngunj.

<sup>5</sup> Jon wumb nol pendpi ngum, ba kunum endi kinan punenmba ei, Gos Gui Ka enim nol pendpi ngumba."

<sup>6</sup> Pe kunum ele, Jiisas wumb kin tep tok mulnjung. Molk kin, eim kil sinjing, "Jiisas Owundu! Nim Esrel tilap wumb paki tokun, Rom wumb to mani kindnjii min? Kunum ele, Esrel wumb nga wii mulngii."

<sup>7</sup> Pe eim ek nipi ngum, "Ei enim epi mon; pe enim kunum kunum pingii kapli enermba ei Erinjpin Gos eim elim. Pe eim enim tep molum.

<sup>8</sup> Ba ekii se Gos Gui Ka, enim kin omba. Nga enim enim noman dinga ngumba. Ngang, na ek Jerusalem konu ningii ei Juriya konu orung ni Sameriya konu ni, mei konu orung orung pei pang kapli ermba."

*Jiisas Eim Ei Epin Konu Orung Pum*

<sup>9</sup> Jiisas eim ek ei nipi poru nim; pe en enim kanik mulnjung. Mulangin kin, Jiisas eim tonu pum. Pe kupu endi eim tonu sipim. Sipang wumb kanik mulnjung ni am sipim.

<sup>10</sup> Eim pum, pe Jiisas nge wumb en enim ei mul ele kanik enjing. Pe sikir wu tał konduk kuru pim, wu tał tor onjungul

<sup>11</sup> Wu tał okul yi ninjngil, "Enim Galilii wumb, enim nimbil erang angk ei mul ele kanik molmun? Ei Jiisas, pe Gos eim kin sipi orung sipi ei tonu epin sipipi, eim nga

orung omba ei enim pe kaninmin mil yi orung omba."

*Wu Endi Juras Kongun Simba Ni To Tonu Kindnjing*

<sup>12</sup> Yi erang, en enim komung ei si kindik, komung ei embe Olip, pe Jerusalem konu orung punjung. Komung pim ei, Jerusalem konu mandi pim.

<sup>13</sup> Pe en enim konu owundu ele tuk punjung; en enim tuk molmun konu ele tonu punjung. Punjung, wu embe yi mil Piisa, Jon, Jeims, Pilip, Endru, Tomas, Basolomu, Masyu, Elpiyas kingam Jeims, Jeims kingam Juras. Saimon wu endi wumb ei nge Rom wumb to mani kindngii nirim.

<sup>14</sup> Pe wu ombu en enim noman ende kindik, prei erik mulnjung. Amb kombur ni, Mariya Jiisas mam ni, Jiisas angim nol yi ku prei erik mulnjung.

<sup>15-19</sup> Wu Juras yi mil erim. Wu ei mei endi top erim ku ei kulmal kalimin wumb owundu ngunjung. Ngangin kin, eim ol kis er pendpi, wumb sipipi Jiisas mulum konu andan tum. Eim bok topu mani pum. Pe eim nge ngenj tuk ele engin topu eim kirim ni tulup nipi tor pum. Ekii se wumb pei Jerusalem konu mulk wumb pei ek ei piik nik punjung. Pe en enim ek ele konu ei 'Akeltama' nik mei konu ei wumb miyem konu ninjing. Wumb kulou tolmun kunum ei, Piisa pii gii wumb kumb ele angpi, ek endi nipi ngum. Pe wumb 120 mil pei mulnjung.

Piisa ek nim, "Engnan nol, enim piyei! Gos pipe mon endi multum, kumb ok Gos Gui Ka wu Deipis gupu ele nipi tor kindrim. Juras kin nim, pe ei eim Jiisas ba konu andlam andan tang, wumb Jiisas keningii. Ek ei pepi peni ele omba, nik pe pepi tor onum.

Ok Jiisas Juras sin kin to tonu kind mondum. Molpu, sin kongun ende er mulpun elmin nipi," Piisa yi nim.

<sup>20</sup> Piisa yi nim, "Ek ei mer mon Sam ele Jura wumb golang Deipis pulum ek yi nipi nim,

'Eim ngii konu wii simba, wu endi mulermba,' mon Sam ele ek yi ninim. 'Pe nga wu eipi endi eim kongun simba,' pa ninim."

<sup>21-22</sup> "Wumb endi Jiisas nga konj tonu om kenim ni wu ei sin kin tuk omba. Wu ei sinim kin tep topun endinmin. Kunum kunum Jiisas eim sinim kin pupu opu er molum. Kunum ele Jon eim wu amb nol pendpi ngurum. Kunum ele nga Gos Jiisas sipi orung epin konu simba," pa nim.

<sup>23</sup> Piisa ek yi mil nim, "Kapli wu tał embe tumun." Wu endi Josep, Basapas ninmin

wu ei, wu ei embe eipi endi palim ku, embe endi Jasas, pe wu endi embe Masaiyas.

<sup>24</sup> Pe en enim prei erik, "Owundu! Nim wumb pei noman tuk nim piin. Wu ta! nii endi muamba ei nim to tonu kindin ei nim sin andan to!

<sup>25</sup> Tan wu ei Juras elim kongun ei ermba. Juras eim kongun ei si kindpi eim dup konu ele pum."

<sup>26</sup> Pe wumb en enim prei erik, Gos wumb andan tang angil tonu kindnjing ni Masaiyas wumb pei engki nga endeim ele tuk kindangin kin, kongun ele enjing.

## 2

### *Gos Gui Ka Mani Om*

<sup>1</sup> Gos Gui Ka mani om kunum ei Pendikos nilmin. Pasopa kunum 50 poru neng, Pendikos kunum om. Pii gii wumb en enim ngii endi ele kulou tunjung.

<sup>2</sup> Pe sikir tonu mu! ele ek tengim, konu gur gali mi!, owundu endi top ngii ele nirik wumb mulnjung konu om.

<sup>3</sup> Pe wumb molk kenjing ni dup anmbil mi! pei onjung. Pe epi ei gal topu wumb mulnjung konu eipi eipi punjung.

<sup>4</sup> Gos Gui Ka Jiisas nge wumb mulnjung konu tuk opu poru nim. Gos Gui Ka je erang wumb pei, wumb ek eipi eipi tengnjing. Ei Gos Gui Ka erang yi enjing.

<sup>5</sup> Pe Juras wumb Jerusalem konu mulnjung wumb, ei Gos ek piilmin wumb konu orung orung pei onjung.

<sup>6</sup> Pe konu gur gali owundu neng kin, wumb ok kulou tunjung. Wumb ok molk ek ei piinjing ni, Gos nge wumb ek eipi eipi nik mulangin kin, nimbil erang puku sik mulnjung.

<sup>7</sup> Wumb puku sik noman embin tang mulnjung. Molk, ek yi ninjing, "Nimbil erang wumb ei ek eipi eipi nik enmin, ei Galilii wumb min?"

<sup>8</sup> Nimbil ol erang sinim ek erinjin menjpin nol sinim ngopun ele ek ei piilmin mi! nilmin. Wu ombu Galilii konu wumb min?"

<sup>9</sup> Sinim wumb Parsiya ni konu Miriya ni Eilam, Mesoposemiya konu sinim wumb konu orung orung wumb, Juriya ni Kaparosiya, ni Ponsas ni Eisiya wumb molmun.

<sup>10</sup> Prisiya ni Pampiliya, Eisip ni, wumb orung orung Aprika konu Sairiini, ni sin Rom wumb ya ele pei ya ele molmun.

<sup>11</sup> Wumb Griis ni Areipiya ni sinim Jura wumb ni wumb tilap eipi ei sinim Jura elmin ol ei enmin. Ba sinim wumb pei sin sinim ek piimin; Gos nge jep ol pei nipi sinim ek ele nipi ngolum."

<sup>12</sup> Pe puku sik, noman embin tang mulnjung. En enim ek dinga nik piik enjing. "Epi nimbil ol enim?"

<sup>13</sup> Ba wumb kombur en enim ek bu! morung nik ek dinga ninjing, "En enim nol nok wulu pang kin, ek eipi eipi ninmin," pa ninjing.

### *Piisa Gos Ek Ka Ei Nipi Wumb Ngum*

<sup>14</sup> Pe Piisa engki nga endeim mulnjung konu ele tuk angpi wii dinga topu ek dinga nipi wumb ngum. "Enim Jura wumb ni wumb ok Jerusalem konu wumb ok molmun; enim kom sek, ol enim ei ni ngamb piingii," pa nim.

<sup>15</sup> "Enim wumb ombu nol nok wulu punum ni piinmin ba mon; akip konu kupiiring eni pim.

<sup>16</sup> Ba ol ei Gos nge ermba ol ei piipi nilim wu Joel yi ninim.

<sup>17</sup> 'Gos ek yi nim, ekii se poru nimba kunum mandi erang Gos Gui Ka wumb pei ngamb eim Gos pei ngumbii,' pa yi nim. 'Pe enim kingenjing embitenjing ni Gos ol ekii se ermba ei piik nilmin wumb ek tangilmin mi! yi tengingii. Noman ka wii enim wu kangi wu mulngii konu andan tumbii, or kumb mi! er keningii. Pe wu tukui ombu piingii konu or kumb ka andan tamb keningii, pa nim.

<sup>18</sup> 'Kunum ei enim wu amb kongun wumb na Gui Ka pei ngumbii ku. Ngamb kin Gos ol ekii se ermba ei piik nilmin wumb ei ek nilmin mi! ningii.

<sup>19</sup> Pe na tonu kupu mu! ele jep ol eipi mi! kombur ermbii. Mani mei ele na miyem ni dup ni, dup eskil owundu ni jep ol ermbii,' nim.

<sup>20</sup> 'Eni kunum ei eramb emii pimba; pe oi ei eramb, miyem mi! ermba. Pe ekii se Jiisas orung omba kunum ei tangpi tilang owundu ermba,' pa nim.

<sup>21</sup> 'Pe wumb pei Gos embe pii gii nik wii tungii wumb ei sipi orung seng kin, Gos eim nge wumb mulngii. Gos ermba ol piipi nilim wu Joel,' yi ninim.

<sup>22</sup> "Enim Esrel wumb, enim ek ei piingii: na enim Jiisas Naseres wu nge nip ngumbii end. En enim kaninmin, ol dinga ni kongun erpi jep ol kanim kanim enim ol ombu enim piik kanik elmin ei, Gos eim mendpiil wu ei Jiisas kindang om.

<sup>23</sup> Wu ei Jiisas kumb ok epi pei Gos Eim piipi ek nipi pendrim. Pe wu ei enim angil ele kindim. Enim Jura wumb ek kis nik enjing. Nimbil erang tor wumb ei Jiisas ond peri ele nil to kundnjung?"

<sup>24</sup> Ba Gos eim Jiisas nga er konj sim. Eim ngenj kumbii kulpu erim ei Gos eim kulnjung wumb konu ele si kindpi nga er konj sim.

<sup>25</sup> Ok Deipis yi mi! pulum, Jiisas ek dinga nirim,

'Gos Owundu na kumb ele kunum kunum molum. Eim nam angil tundung orung mu'lang kin na epi endi kapli to mani kindnembba mon!

26 Yi erang kin, na noman ka seng, gupu tokul palim. Nam piind ei nam ngenj ei epi ekii se omba nip mo'. (Ba Gos kin pii gii nip mo'). Yi mi' ku epi endi nam ngenj ei kapli ambil gii ninernmba.

27 Pe na noman tuk ei pang, Gos eim dinga ele na paki tang, wumb kulii konu mulernmba mon. Pe nim nge kinganim mendpil eim ngenj punernmba mon!

28 Nim na noman kunj bii andlam ele andan to kun erngii. Nim na kin mu'lan na ka piip minj mulmbii, Deipis ek yi nim.

29 "Engnan no' na sinim kupenjpim Deipis multum mi' nip kun kun erbii end. Deipis eim kultum tukpu tuk, tuk ei akip sinim molmun konu ya salim.

30 Ba Deipis eim Gos ekii se ermba o' ei piihim ku. Gos ek dinga nipi yi nim, 'King Deipis kinganim ekii se nim pe' molun konu ele mulmba,' nim.

31 Ba kumb ok Deipis eim Gos ermba epi ei kan poru nirim. Pe yi nirim,

Krais Owundu wu ekii se omba wu ei, nga konj tonu orung omba nirim. 'Gos eim wumb kulii konu wak tunenmba. Eim ngenj purpu kumun ngunernmba ku.'

32 Jiisas wu ei, Gos eim sipi orung nga konj sim. Sin wumb pei ei kanpin kin ninmin.

33 Pe Jiisas eim angpi tonu pupu Gos Jiisas eim angil tundung wu Owundu mundum. Pe ei Gos Gui Ka sim. Ei ok Gos nirim mi' yi erang kin akip Gos Gui Ka pei ngang, sinim wumb sipin kin sin ek eipi eipi ninmin ei enim kanik piik enim.

34 Deipis eim ngenj ei epin konu tonu punerim. Ba ei ek nipi pulum. Gos Owundu ek nipi nam wu num ei ekii se omba. Yi mi' nipi ngum,

'Nim na angil tundung orung mulnjii.

35 Pe ekii se nim opu orung wumb ei na to mani kindmbii mendpil. Sip, nim simb ele mandring kindmbii.'

36 "Pe sinim Esrel wumb tilap pei sinim ek ei pii kun er mu'lan. Pe Jiisas ei sinim sipin ond peri ele tonu kindpin, ei Gos eim sipi Krais wu Owundu ekii se omba ei mundang mo'um!" Piisa ek yi nim.

*Wu Amb Gos Ek Piik Noman Ak Tok Nol Pinjing*

37 Wumb en enim ek ei piinjing noman ele embin tum. Piisa kin wu kombur kin kan yi ninjing, "Enginjpim no', sin nimbil o' ermin?"

38 Pe Piisa ek nipi wumb ngum, "Enim noman ak tok ok Jiisas Krais embe ele no' pingii, ei Jiisas enim noman kis kil ngumba.

Enim yi erangin kin Gos nge Gui Ka enim kin wii ngumba.

39 Ok Gos ek dinga yi nipi pendim. Enim kin en enim kangil ni wumb konu turii molmun wumb pei ngumbii nirim mi' Gos Owundu wumb ei wii tang, onjung. Wumb ei Gos eim ek dinga nipi ngum."

40 Piisa ek nga endi nipi tuk kindim; ek pei dinga nipi ngum, "Enim piik kun er mu'ngii; mon pim kin, enim wumb o' kis enim wumb ei kin pei poru nimba."

41 Yi neng kin, wumb pei Piisa ek nim mi' pii gii nik no' pinjing. Pe kunum ele wumb 3,000 pei Jiisas kin pii gii ninjing.

42 Gos nge ek se andi'min wumb ei ek ninjing. Wumb ei dinga piinjing ei engnjing no' paki tok, kuni ende nok, prei erik enjing.

*Wumb Tuk Ok Gos Ek Piinjing Wumb Ei O' Ka Enjing*

43 Pe wumb pei puku sik Gos jep o' pei eim nge ek se andi'min wumb kin erim.

44 Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing, wumb ei ende mulnjung. Pe epi salim min simba ei pii gii wumb epi ende salim.

45 Wumb ei en enim epi ni, mei ni, wumb ok top to sengin, ku ni epi ei sik, wumb eipi epi sinerang molmun wumb ei ngunjung.

46 Wumb en enim noman ende sek, ka piik enjing. Kunum kunum en enim men ngii owundu engim konu puk puk elmin. En enim kuni ngii eipi eipi ele ende nok nok elmin.

47 Kunum kunum Gos embe ambilk tonu kindik, Jerusalem wumb yi piinjing. Wumb pii gii wumb, en enim noman tuk ka seng molmun. Kunum kunum Gos eim wumb kopur sipi orung sipi erang, wumb Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ei pei pei orung sim.

### 3

*Wu Endi Eim Simb Kis Mu'um Ei Opu Ka Pum*

1 Piisa Jon tel tonu men ngii owundu prei erbii ni punjngul. Kunum ei konu eni tekliki erang punjngul.

2 Wu endi mu'um, wu ei ok mam mengrim kunum ei simb yi er pirim mi' pim. Wu ei tu wuk men ngii owundu ele, ondu embe, "Ka wii ele mundangin," kunum kunum mo'pu, wumb ongii kom ku kenim nipi, er mu'amba nik mundangin mo'um.

3 Wu ei mo'pu kenim ni Piisa kin Jon tel men ngii owundu ele nirik pungul nge onjngul. Wu ei ek nipi wu ta' ngopu yi nim, "Epi endi na ngei," nim.

4 Piisa kin Jon kin wu ni dinga kenjingil. Piisa ek nim, "Nim ya sil kenjii!"

5 Pe eim kan ak topu kenim ni, wu ta' epi endi na ngungul ni piim.

<sup>6</sup> Ba Piisa ek yi nim, “Na ku pinañim. Ba na palim epi ei ni ngumbii. Naseres konu, Jiisas embe ele na nind, ‘Nim angkin pol!’”

<sup>7</sup> Piisa angil tundung orung wu ni ambil tonu sim. Wu ni Jiisas dinga sipi, simb si kun er engim.

<sup>8</sup> Wu ni puku sipi angpi pum. Pe wu tañ kin men ngii nirik punjung; wu ni men ngii owundu pupu, puku sipi er andpi Gos embe ambil tonu kindim.

<sup>9</sup> Wumb pei mulk kenjing ni wu ei andpi Gos embe ambil tonu kindpi endim.

<sup>10</sup> Wumb piinjing wu endi men ngii owundu ondu ka wii ele moļu, ku ni epi ngei nipi, kenim ni moļu, ei wumb kenjing ni wu ei keimi muļum, kanik puku sik oļ erim puļe pii poļ tunenjing.

#### *Piisa Gos Ngii Owundu Ele Gos Ek Ka Ni Ngum*

<sup>11</sup> Wu ei Piisa kin Jon teļ punjnguļ konu ekii se pum. Pe wu amb pei sikir ok Solomon palting men ngii owundu palting endi konu andaring ele onjung.

<sup>12</sup> Piisa ei kanpi ek dinga nipi wumb ngum, “Enim Esrel wumb nimbiļ erang, enim oļ ei noman embin to piinmin? Nimbiļ erang siļ kin kanik enmin? Enim yi ni piinmin, siļ nge dinga ele ni siļ oļ ka eļmbiļ ele nge wu ei erambil opu andpi punum ni piingii? Ei mon!”

<sup>13</sup> Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ei, Gos sinim ok sinim kupenjpın noļ Gos ei, eim kongun wu Jiisas eim ambil tonu kindmin. Wu ei enim sik opu orung wumb ngunjung. Ba wu num owundu Pailos si kindmbii ni piim; ba enim wumb dinga puk mon nik eim kin buļ ngunjung.

<sup>14</sup> Enim wu ei oļ kis endi enarpi wii kun ka multum, wu ei Jiisas Gos kingam mendpiļ buļ ngok, yi nik, wu endi wumb to kundum wu ni piimba, ei kindangan kin, sin kin wangli nik.

<sup>15</sup> Jiisas Gos kingam mendpiļ ei sinim wumb sipi noman konj ngolum. Wu ei enim to kundjung, ba Gos nga er konj sim. Pe siļ moļu kenpiļ, ek ei ni tor kindmbii nge moļbuļ.

<sup>16</sup> Siļ Jiisas kin pii gii nembil kin Jiisas enim. Jiisas dinga ele yi wu ka elim. Enim kanik piinmin ei Jiisas eim siļ pii gii ele nge erpi, enim wumb pei ningil ele enim.

<sup>17</sup> “Keimi na piind engnan noļ enim kin wumb owundu kin pii kun enarik kin Jiisas to kundjung.

<sup>18</sup> Ba kumb ok Gos eim nge ek keimi niļmin wumb ek yi nik, Gos eim nge kingam Kraiis ngenj kumbii kuļpu kuļmba nirim. Pe akip enim wumb oļ kis enmin ei, ek ni tor kindiļmin wumb ninjing opu peni ele keimi punum.

<sup>19</sup> Pe enim piik kin noman ak tunjung kin, kapli Gos eim enim oļ kis ombu kil ngopu poru nimba.

<sup>20-21</sup> Yi enjing kin Gos enim kin tep muļmba. Pe Gos enim noman tuk dinga ngang, ka piik muļngii. Gos ok ek dinga nirim, ‘Na Kraiis King Owundu enim kin kindmbii.’ Gos eim wu owundu ei sinim kin kindmba, wu ei embe Jiisas. Pe epin konu Jiisas er moļum. Kunum ei Gos epi pei konj nga ermba miļ ok eim ek keimi niļmin wumb en enim gupu ele niļmin. Kunum ele Gos Jiisas mei ele mani nga kindang eim oļ ei ermba.

<sup>22-23</sup> Moses ek yi nirim,

‘Owundu ei enim Gos, pe enim engnjing sipi, Gos eim ek keimi niļmin wu ei, nam miļ yi muļmba. Enim eim ek nimba miļ piingii. Piik, nimba miļ erngii. Pe wumb pei ek keimi niļmin wu miļ nimba ei piinerngii wumb ei Gos wumb top kundmba. Pe wumb ei Gos nge wumb nga mulerngii, Gos yi neng,’ Moses piipi nirim.

<sup>24</sup> Gos ek ni tor kindiļmin wumb ok yi nik, Samyuel kin Gos ek niļmin wumb ekii se tonu onjung. Pei yi ninjing, ‘Kunum ei akip saļim kunum ei,’ pa ninjing.

<sup>25</sup> Enim Gos nge ek keimi niļmin wumb ei nge kingenjing miļ muļngii. Enim nge kupenjing noļ Gos ek dinga nipi pendrim miļ siļ muļngii. Gos Eiparam kanpi ek dinga nipi ngurum.

‘Nim nge tilap ele wumb tilap pei na kengip ek ka nip ngumbii.’

<sup>26</sup> Gos eim nge kongun wu Jiisas er mundum. Pe kindang enim mulnjing konu ok om. Opu, enim Gos ek ka kengip top nipi ngumba nge om. Nimbiļ erang eim enim oļ kis ombu kil ngumba nge om.”

## 4

### *Piisa Kin Jon Teļ Kan Ngunjung*

<sup>1-3</sup> Wu tañ wumb kankiļ, ek nikiļ mulnjunguļ; pe men ngii owundu ele wu tañ wumb kankiļ ek yi miļ ninjingiļ, Jiisas angpi tonu konj nga om. Pe yi ku wumb kulnjing wumb ei angk tonu ongii. Yi nengiļ, kuļmaļ kaļiļim owundu kin, men ngii tep elim wu owundu kin, wumb kolk nga konj punaļmin ni, piļmin wumb ombu ok, mon ek piik kis piinjing. Pe emii peng wu tañ ambil gii nik, kan ngunjung. “Kupiiring eļip kos piimin,” ninjing.

<sup>4</sup> Ba wumb pei ek ei piik, pii gii ninjing. Pe wumb pii gii nengin kin, wumb pei ei yi miļ 5,000 wumb mulnjung.

<sup>5-6</sup> Topuļ Jura wumb owundu ni, men ngii kongun wumb ni, lo andan toļmun wumb ni, Jerusalem konu kuļou tumun ninjing.

Men ngii ele molūmun wumb ei Anas ni Kaiyapas ni Jon ni Eliksander ni kulmaḥ kaḥiim owundu, eim nge wumb pei, kulou tunjung.

<sup>7</sup> Gos nge ek se andilmbil wu taḥ en enim kumb ele engnjingil. Angkil, wu taḥ kii sinjing, “Eḥip dinga nipe eḥip embe nii nge ele oḥ ei enjingil?”

<sup>8-9</sup> Gos Gui Ka Piisa kin piki top muḥum; pe eim ek yi nipi ngum, “Enim Esrel wu owundu ni men ngii kongun eḥmin wumb. Enim siḥ wu endi simb kis muḥang, paki topuḥ enjpiḥ ni, siḥ kin ek ningii enmin min? Wu ei er ka muḥum miḥ nenj ei enim piinmin min?”

<sup>10</sup> Yi erpi nim kin enim pei piyangin, enim Esrel wumb ei pei piingii ku. Jiisas Krai Naseres konu wu, eim embe ele wu ei ka molum. Moḥpu, yi enim kumb ele molum. Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung, ba Gos eim Jiisas nga er konj seng opu konj pum.

<sup>11</sup> Ond tumunj endi enim ngii takilmin wumb si kindnjung ei nimbil erang enim konu ele kindngii ni piinenjing. Jiisas eim ond tumunj ei miḥ muḥang kin Jiisas eim ngii tumunj mendpiḥ miḥ molum. Eim ngii takilmin wumb si kindnjung.

<sup>12</sup> Wu eipi endi sinim kapli paki tunermba mon! Ei Gos sinim wu endi eipi andan topu ngunanim. Jiisas endeim sinim sipi orung simba.

<sup>13</sup> Wumb kenjing ni Piisa kin Jon teḥ ek dinga nikil, dinga pu mulnjungul. Wu taḥ wumb kin mund mong kulenjingil. Yi piinjing ek mon ngii punalmbil ni piinjing. Wu taḥ mulnjungul yi piik kin noman pei piinjing ei ok wu taḥ ele Jiisas kin tep to mulnjungul ni piinjing.

<sup>14</sup> Pe wu ei kenjing, ni wu ei ka moḥpu, wu taḥ kin angpi muḥum ei, wumb en enim kenjing. Pe ek nik wu taḥ ngungii ek endi pinerim.

<sup>15</sup> Wu taḥ kaunsil ngii si kindkil tor peḥ ninjing. Wu taḥ pangil miḥ, en enim ek nik piinjing.

<sup>16</sup> “Pe sinim wu taḥ kin nimbil oḥ ermin? Wu taḥ jep oḥ endeim erangil kin, wumb Jerusalem wumb pei kenjing. Pe ei sinim kapli koi ermin miḥ mon.

<sup>17</sup> Ba mon pim kin, ek ei wumb konu pei pang piingii. Yi ermba ei piikil kin wu taḥ kin ek dinga nimin. Pe wu taḥ nga Jiisas embe ele nikil wumb eipi ngunerngil.”

<sup>18</sup> Pe wu taḥ wii to orung sik yi ninjing, “Eḥip nga ek endi Jiisas embe ele nikil enerngii mon!” ninjing.

<sup>19</sup> Ba Piisa kin Jon teḥ nikil orung kindnjungil. Pe siḥ Gos ek si kindpiḥ enim ek ningii miḥ piimbil. Ei Gos kumb ele kapli ermba min? Ei enim piingii.

<sup>20</sup> Ba wu taḥ yi ninjingil, “Siḥ gupu pandi tumbul miḥ mon. Epi kanpiḥ ek piipil enjpiḥ miḥ ei, wumb kanpiḥ nimbil ni piinjingil.

<sup>21</sup> Pe kaunsil wumb ek dinga endi nik wu taḥ ngunjung. Wu taḥ si kindkil punjungul. Pangil, kaunsil wumb andḥam endi kurpun, wu taḥ kan ngumun, ni piik enjing. Nimbil erang wumb pei Gos eim embe ambilk tonu kindangan kin, kaunsil wumb wu taḥ kan ngumun nik enjing kapli enerim.

<sup>22</sup> Wu ei wu taḥ, Gos jep oḥ erangil opu konj pum wu ei, kung ngii 40 pei molum.

*Gos Nge Tilap Wumb Prei Dinga Erik, Dinga Sik Gos Ningii Enjing*

<sup>23</sup> Wu taḥ eḥ elip wumb puḥ kombur kin punjungul. Pukul, wumb ei kankil kulmaḥ kaḥiim owundu, ni tep eḥmin wumb ombu ek ninjing miḥ wumb kan ninjingil.

<sup>24</sup> Ek ei piik poru ni pendik, en enim noman ende kindik prei yi miḥ enjing. “Gos Owundu nim ei epin en, ya mani mei en, pe ep noḥ en, ei pei nim er sin.

<sup>25</sup> Gos Gui Ka je sin erinjin Deipis ek gupu ele tor orum.

“Ei Gos nim nge kongun wu, Gui Ka ek nirim. Nimbil erang wumb tilap eipi ei popuḥ sinmin. Pe wumb tilap ek yi ninjing. Sin epi owundu eramin piingii nik piinjing; ba ei kapli enerngii.

<sup>26</sup> Pe King pei konu orung pei kui er molk opu ermin ninjing. Pe wumb tep eḥmin wumb owundu kulou tok Gos Owundu to mani kindmin ninmin. Eim kingam Krai eim ekii se omba wu ei to mani kindmin nimin.”

<sup>27</sup> Keimi mendpiḥ konu owundu ele, ya Eros ni Pailos ni wumb eipi ni Esrel wumb pei kulou tok Gos nim nge kongun wu ka wii, nim Krai ok kindan eim ya mani om.

<sup>28</sup> En enim kulou owundu tok, ek nik pendik, ek ei dinga pimba ni Jiisas ok yi nirim miḥ yi erik.

<sup>29</sup> O wu owundu, nim piin wumb nim kin ek dinga ninmin. Ninim sin kongun wu molmun ei paki tan, sin nim ek ei sin dinga kindpin ni tor kindmin. Kindpin, sin mund mong piinermin mon!

<sup>30</sup> Nim angil to kindan ening pimba wumb ei ka muḥngii. Jiisas nge embe ele jep oḥ enjii. Nim nge kongun wu ka wii Jiisas.”

<sup>31</sup> Prei er poru nengin kin ngii mulnjung ngii ei olup erim. Pe Gui Ka en enim kin tuk opu piki to poru nim. Pe Gos embe ambilk tonu kindik Gos ek dinga nik, wumb kin mund mong piinenjing.

*Gos Nge Tilap Wumb Noman Ende Sinjing*

<sup>32</sup> Pii gii wumb en enim noman ende sinjing. En enim ek endeim minj piik mulnjung. Wu endi epi eipi simba, ei na

epi mendpil ninermba mon; epi sinim epi ende.

<sup>33</sup> Jiisas nge ek se andilmin wumb ei, Jiisas nga konj tonu pum nik, ek ei ninjing. En enim ek ninjing, ek ei dinga pim. Pii gii ninjing wumb ei Gos nge noman ka moŕpu poru nim.

<sup>34</sup> Enim moŕmun konu wu endi kuni ni epi sinerang, ka muŕmba wu ei wumb pei mei sep ngii moŕangin wumb, ei epi wumb eipi ngok, ku silmin, ku ei tu wunjung wunjung.

<sup>35</sup> Tu wangin kin, ku ei sipik, Jiisas nge ek se andilmin wumb simb ele kindnjing. Pe Jiisas nge ek se andilmin wu ei sik kanik, wumb kuni sinarpi elim wumb kanik mok tok ngolmun.

<sup>36</sup> Pe wu endi Saipris konu muŕum wu ei embe Josep. Eim Liwai wu endi, Gos nge ek se andilmin wumb, eim embe eipi endi ngunjung ei embe Banapas ninjing. Embe ei nge puŕe yi, wumb noman tuk paki toŕum wu.

<sup>37</sup> Wu ei eim, wu eipi endi, eim mei ei top erim ku ei tu wupu kin, Gos nge ek se andilmin wumb mulnjung simb ele kindim.

## 5

### *Ananaiyas Kin Sipaira Tel*

<sup>1</sup> Ba wu endi muŕum wu ei embe Ananaiyas, ambim nge embe Sapaira. Ananaiyas eim mei orung ei wu eipi ngopu ku sim.

<sup>2</sup> Pe ku sirim ku aninga ei nge ambilpi wiik top se muŕum. Eim ambim ei piipi muŕum. Ananaiyas eim ku orung sipi tu wum. Tu wupu, Gos nge ek se andilmin wumb mulnjung konu simb ele sim.

<sup>3</sup> Pe Piisa ek nim, “Nimbiŕ erang Seisen nim noman kin piki topu molum. Pe nim Gui Ka kin ek kend to pendkin, mei ku orung sin ku ei orung tu wum palim.

<sup>4</sup> Ok wumb mei top enenjing kunum ei, mei ei nim nge, ba mei top er poru nengin, pe ku ei nim nge sim. Nimbiŕ erang nim noman yi miŕ palim. Nim wumb kankin ek kend ton ni piin ei mon; nim Gos kin ek kend to ngon.”

<sup>5</sup> Ananaiyas ek ei piipi, mani pupu, bok topu kuŕum. Pe wumb ek ei piik, mund mong kulnjung.

<sup>6</sup> Pe wu kangi wu ok, wu ei alap pandi to sipik, kui tunjung.

<sup>7</sup> Ekii se eni tekliki o pang, Ananaiyas ambim opu tor om. Ba oŕ yi eim piinenim.

<sup>8</sup> Pe Piisa ek nipi amb ei ngum, “Nimbiŕ oŕ en? Eŕip mei ku sinjngiŕ kapŕi yi miŕ enim min mon?” Pe amb ek nim, “Ei keimi nin. Yi miŕ siŕ sinjpiŕ.”

<sup>9</sup> Piisa ek nga nipi ngum, “Nimbiŕ erang eŕip ek ni endi kind pendkiŕ Gos Gui Ka enim miŕ ei kenmbiŕ ni enjngiŕ? Nim nge

wanim wumb sik kui tungii sipnjing wumb ei ok ngii ondu ele moŕmun. En enim pe nim sipngii ku.”

<sup>10</sup> Pe nga sikir amb ni, Piisa simb ele mani opu bok topu koŕpu pim. Ba wu kangi wu ombu nirik onjung. Ok, kenjing ni amb ei koŕpu pim. Ok, sipik wam pim konu mandi eim kui tunjung.

<sup>11</sup> Pe Gos nge pii gii wumb konu orung orung ei mulnjung wumb ei, mund mong kulk mulnjung.

<sup>12</sup> Gos nge ek se andilmin wumb, jep oŕ kanim kanim wumb pei mulnjung konu tuk enjing. Pe pii gii niŕmin wumb en enim, men ngii owundu andaring Solomon nge palting ele ek nik kuŕou to moŕumun.

<sup>13</sup> Pe tor wumb mund mong kulk ok ende mulenjing. Pe wu amb en enim pii gii wumb Gos embe ambilk tonu kindnjing.

<sup>14</sup> Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Pe Jiisas nge tiŕap ele wumb pei tuk onjung.

<sup>15</sup> Wumb enim kis erim wumb ei, tu wuk andam ele pendnjing. Pe peŕ kanim kanim tu wuk pendnjing. Pendik, yi ni piinjing, eni tang, Piisa opu kin, eim min men ei wumb to tingndang wumb ombu ka muŕngii ni piinjing.

<sup>16</sup> Wumb konu orung orung wumb, kin Jerusalem wumb orung pei mulnjung wumb, pei ok kuŕou tunjung. Wumb ei ok miŕ, ening pim wumb tu wunjung. Pe gui kis tuk muŕum wumb kombur tu wunjung wumb ombu pei ka molk poru ninjing.

### *Gos Nge Enjel Kindang Ek Se Andilmin Wu Ombu Si Tor Sim*

<sup>17</sup> Kuŕmaŕ kaliiŕim wu owundu ni, eim nge wumb ni wumb kolk nga konj angk piinalmin wumb ni pei wumb ei Jiisas nge ek se andilmin wumb kin noman kis piinjing.

<sup>18</sup> Pe wumb ombu ok Gos nge ek se andilmin wumb sik, er kan ngii kindnjing.

<sup>19-20</sup> Ba epin emii peng. Gos eim enjel kindang opu, kan ngii owundu aki topu, wu ombu si tor tu wum. Tu wupu yi nim, “Enim puk, nirik men ngii owundu ele puk, pe noman konj ek onum ek ei wumb kanik ningii,” pa nim.

<sup>21</sup> Gos nge ek se andilmin wumb ek ei piik pendik punjung. Kupiiring okrii puk men ngii owundu ele wumb ek ni wumb ngunjung. Kuŕmaŕ kaliiŕim wu owundu ni ei wu kombur kin onjung. Ok kaunsiŕ ni Esrel wumb noman pim wumb kin kuŕou tunjung. Tok, ek nik kan ngii kindik, Gos nge ek se andilmin wu ombu kindangin, wangin ninjing.

<sup>22</sup> Pe kan ngii ele tep moŕumun wumb puk kan ngii ele kenjing ni, Gos nge ek se andilmin wumb mulenjing. Kanik, puk ek yi ninjing.

<sup>23</sup> “Sin kan ngii ele kenjpin ni ngii ondu dinga ngo pendnjing. Nga kan ngii tep wumb ngii ondu ele angk mulnjung. Pe sin kan ngii aki topun, kenjpin ni wumb endi nirik mulenjing.”

<sup>24</sup> Men ngii owundu ele tep mołum wu owundu ni kułmał kałilim wu owundu ni wumb ek ei piik noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Pe nga nimbil ol ermba,” ninjing.

<sup>25</sup> Pe wu endi opu yi nim, “Enim wu kombur kan ngii kindnjing, wu ombu puk mer men ngii owundu ele wumb kanik Jiisas ek nik ngok mołmun,” pa nim.

<sup>26</sup> Kan ngii tep elim wu ni eim wu kombur ni puk, wu ombu simin ni punjung. Puk, wu ombu kepil tunenjing. En enim mund mong kulnjung, wumb ok ku sik tungii ni piinjing.

<sup>27-28</sup> Pe wu ombu tu wuk kaunsil wumb mulnjung konu tuk ele engindnjing. Pe kułmał kałilim wu owundu ek dinga nim. “Sin enim kanpin mon ninjpin, enim wumb kanik Jiisas embe ei nge nik wumb ngunerei mon ninjpin. Pe enim wumb Jerusalem konu wumb enim ek ei nge pei mołmun. Enim ek nik, sin wu ei to kundunjpun,” ninmin. “Gos sin kin ekii se kos piimba.”

<sup>29</sup> Ba Piisa kin Gos ek se andilmin wu pei ek dinga ninjing. “Sin Gos nge ek ei piimin, wu ek ei piinermi mon!” pa ninjpin.

<sup>30</sup> “Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung. Ba sinim ok kupenjpun nol nge Gos opu Jiisas erpi konj sim.

<sup>31</sup> Gos eim si mengpi sipi, eim angil tundung orung mundang mołum. Pe eim sinim nge wu owundu mołpu, sinim paki top mołum. Pe Esrel wumb noman to ak topu sinim ol kis ombu kil ngopu erpi pum mołum.

<sup>32</sup> Sin wu ombu epi pei mołum, ei nge kenjpin ni tor kindpin onmun. Pe Gos nge Gui Ka ek yi ninim. Gos eim ek piik pii gii ninmin wumb ei Gos Gui Ka wumb ombu ngonum.”

### *Gameliyel Ek Nim Ek Se Andilmin Wumb Kaunsil Ek Ka Nim*

<sup>33</sup> Pe wu owundu ombu ek ei piik, noman kis peng kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb to kundmun, ni piik enjing.

<sup>34</sup> Pe kaunsil konu lo ek piilmin wu endi engim. Wu ei eim lo ek piilim wu num, wu ei embe Gameliyel. Eim wumb lo ek nipi ngang wumb eim embe ambil tonu kindilmin. Wu ei yi nim, “Jiisas nge wumb ei anda kindangin pangin,” nim.

<sup>35</sup> Eim ek nipi kaunsil wumb ngum, “Enim Esrel wumb, pe enim ol endi ya wu ombu ermin ni enjing kin, enim Esrel

wumb, en enim pii kun erik erngii,” pa nim.

<sup>36</sup> “Enim piinmin! Ok wu endi multum. Embe ei Tiyras eim yi nim, ‘Na, nam noman dinga pałim.’ Yi neng kin, wumb 400 eim ek ekii sinjing. Ba wumb eim to kundnjung. Pe eim ekii sinjing wumb tungu punjung. En enim kongun ei wii mil enjing.

<sup>37</sup> Ekii se gapman wumb embe pułang Galilii wu Juras eim wumb kombur nipi sim. Wumb ei Juras nim ek ei puk gapman wumb kin opu erpin tumun ninjing. Ba eim yi ku kułum. Kulang, wumb eim kin ekii sinjing wumb, ei tungu eipi eipi puk poru ninjing.

<sup>38</sup> Yi ku akip na enim kanip nind. Enim Jiisas ek se andilmin wumb ombu nge kanik tungu erngii. Erik, kan wiik to mungii. Pe wu endi eim kongun ei puł pendip ermbii ni ermba. Wumb ombu ek ei keimi punermba mon nik.

<sup>39</sup> Gos eim kongun ele nge puł wu pim kin, enim andlam ondu ngunerngii. Ondu ngunenjing kin enim Gos kin opu erngii.”

<sup>40</sup> Yi neng kin, eim nim ek ei piinjing; Gos ek se andilmin wu ombu wangin tunjung. Enim Jiisas ek se andilmin wu ombu wangin kepil tunjung. Tok, ek yi ninjing, “Enim nga Jiisas embe ele nik enerngii mon!” ek dinga nik ninjing. Nik, si kindangin punjung.

<sup>41</sup> Pe Jiisas ek se andilmin wu ombu kaunsil ni wumb mulnjung si kindik, anda punjung. Puk yi piinjing, Gos yi nipi piim, “Sinim wumb owundu mil mołmun ni, Gos sinim to tonu kind mundum. Nimbil erang, Jiisas nge embe ele sinim singambil piinmin.”

<sup>42</sup> Kunum kunum men ngii owundu ele ni en enim ngii konu ei, wumb kanik Gos ek nik ngok er mulnjung. Ek yi ninjing, “Jiisas wu ei ekii se omba, wu ei eim ek pol ka wii ei si kindnenjing, kongun er andik nik minj mulnjung.”

## 6

### *Wu Angil Orung Nga Tal Jiisas Nge Se Andilim Wumb Paki Tunjung*

<sup>1</sup> Kunum nga Jiisas nge wumb pei tonu onjung. Wumb Jiisas nge wumb Griik ek nilmin wumb ei Eipru wumb ek nilmin wumb ei kin kis piinjing. Yi nilmin, “Wumb kombur kuni ni epi sinerim wumb ei kunum kunum paki tołmun. Ba sin amb enim paki tunanmin. Amb wenjing kulnjung amb ombu sinim paki tunanmin.”

<sup>2</sup> Yi erangin kin, Jiisas nge ek se andilmin wu engki nga tal molk Gos nge wumb pei wii tok, “Wei!” ninjing. “Pe sin Gos nge

ek ni ngołmun ei si kindpin kuni mok to mulnjupun kin ei kapli enemba mon.

<sup>3</sup> Ba engnan noł enim wu angil orung nga tał kurngii. Wu ombu en enim embe ka peng, wumb Gos ek piik erangin, en enim Gos Gui Ka tuk ele mułang wumb ei ni Gos Gui Ka wumb ei kin mułngii. Wumb ei ni peng ka pepi ermba wu ei, sin to tonu kindamin sinim kongun ei tep erngii.

<sup>4</sup> Pe sinim kunum kunum prei erpin Gos ek nipin, wu amb ngopun mołmun.

<sup>5</sup> Pe wumb pei ek ei piimin ni, ka piinjing. Pe wumb nik tonu kindangin Siipen ni wu ei pii gii wu dinga wii, Gui Ka eim kin piki to mułum. Pe Pilip to tonu kindnjing. Prokoras ni Nikanor, ni Taimon, ni Parmenas, ni Nikolas. Nikolas eim tilap eipi Andiyok konu wu, ba ok Jura wumb tilap ele tuk orum.

<sup>6</sup> Pe wu ombu Jiisas nge ek se andilmin wumb kumb ele engnjing. Pe Jiisas nge ek se andilmin wu prei erik angil tonu kindik enjing.

<sup>7</sup> Pe Jiisas ek ei pang wumb pei piinjing. Pe wumb pei Jiisas nge wumb Jerusalem konu mulnjung. Jiisas kin kulmał kalilmin wumb ei pei pii gii ninjing ku.

<sup>8</sup> Siipen eim Gos nge noman ka nipi eim wu dinga mułum. Pe eim jep oł pe wumb kin mołmun konu tuk elim.

<sup>9</sup> Pe wumb ok Siipen kin ek opu er nik. Wumb men ngii endi engim. Wumb ombu ngii takik ei Jura konu tuk ele tekik. Ek ei men ngii ele nge "Priiman," pa nilmin. Pe Jura wumb kombur konu Sariiniya ni Aleksandriya ni Silisiya, Eisiya konu wumb onjung kin Siipen ek opu er ninjing.

<sup>10</sup> Gos Gui Ka Siipen mułum konu noman ka ngum. Yi erang kin, wumb wii eim ek to mani kindngii ba pinerim.

<sup>11</sup> Pe wumb ek kend tok erangin, wumb eipi kombur ek ni piik punjung. Pe wumb ombu yi ninjing, "Sin piinjpin. Eim Moses kin Gos teł ek ei nipi kis erim."

<sup>12</sup> Wumb ei ok, wu amb mulnjung konu kend tok nik, wu lo ek puhmun wumb ni men ngii kongun wumb ei kanik nik, pei mulnjung konu kanik ek kend tok ninjing. Nik puk, Siipen ambil gii nik sipik, kos ngii konu sipnjing.

<sup>13</sup> Enim wu kombur kindangin kin andik angk eim kin ek kend tok ninjing wumb ombu yi nik. "Kunum kunum wu ei eim ek kis nipi ya Gos ngii konu ele nipi lo ek nipi elim ku.

<sup>14</sup> Sin piinjpin eim yi nim, 'Jiisas Naseres eim konu ele kis mondpu, Moses oł ok nirim ek ei topu eipi kindpi ermba,'" pa nim.

<sup>15</sup> Wumb pei kaunsil ngii mulnjung wumb ei, pei wu ei minj kenjing. Pe wumb kanik mulnjung ni Siipen kumb ningil ei

Gos wu sinim tep elim wu kumb ningil yi mił nge sim.

## 7

*Siipen Eim Ek Nipi Ek Pii Kun Ełmin Wumb Ngum*

<sup>1</sup> Pe kulmał kalilim wu owundu ei yi nim, "Ek ei keimi min?"

<sup>2</sup> Siipen yi nim, "Erinjpjin noł ni engnan noł, enim piyei! Ok sinim kupenjpjin Eiparam eim Mesoposemiya konu owundu multum. Eran konu puneririm kunum ele Gos eim nge tilang ka wii ele Eiparam kin tor om.

<sup>3</sup> Pe yi nim, 'Nim mei konu ni angnim noł si kindnjii. Pe nim pan, na mei endi nim andan to ngumbii,' nirim.

<sup>4</sup> Pe Eiparam eim Kaltiya konu si kindpi, Eran konu pupu mułum. Pe ekii se eim arim kulum. Kulang, Gos eim kindang opu, ya mei ele mułum; konu pe sinim mołmun konu ei.

<sup>5</sup> Gos Eiparam mułmba mei konu endi ngang, kongun er mułmba mei konu endi ngunerim mon! Pe mei aninga endi ngumba ei ngunerim mon. Ba Gos ek yi nim, 'Ekii se mei ei ngamb, nim embilnjii, ei nim tilap ni nim kinganim noł ele mułngii.' Eiparam kangil mulenjing kunum ei Gos ek yi nim.

<sup>6</sup> Gos ei yi mił nim, 'Ekii se nga kinganim noł wumb mei eipi nge ele mułngii. Nim nge kinganim noł wumb mei eipi nge ele molk wumb mei wumb ei kongun wii er mułngii. Mulangin, wumb eipi enim oł embin tui er kis mundngii, ei kung ngii 400,' pa nim.

<sup>7</sup> 'Nim nge kinganim noł wumb ei kin kongun wii er mułngii, ba ekii se, na wumb tilap eipi ei kin kos er ngumbii. Nimbił erang nim nge tilap mei ei si kindik pungii.'

<sup>8</sup> Ba ok kunum ele Gos eim Eiparam kin, ek dinga mon endi ni pendrim. Gos eim Eiparam kin ek dinga nip ekii se ermba ei nirim.

<sup>9</sup> "Ok sinim kupenjpjin noł wu engki nga tał, Josep kin noman kis piik, Josep wumb eipi ngok ku sik. Pe wumb ei Josep sik Eisip konu sipik. Ba Gos Josep paki topu multum.

<sup>10</sup> Epi endi eim kin omba erim ei Gos eim paki tum. Pe Gos Josep kin noman ka ngopu erang, Josep kongun ka erim. King Pero yi nim, 'Nim Eisip konu tep wu owundu molkun, na ngii konu epi pei tep mulnjii,' nirim.

<sup>11</sup> Ekii se Eisip konu kumb kuni owundu sim. Pe Keinan konu orung orung, kuni owundu sim ku. Oł embin tui ei pim. Pe sinim kupenjpjin noł ombu kuni ka si nungii mił pinerim.



<sup>12</sup> Ba Jeikop moꞑpu piim ni, kuni wuꞑ Eisis konu pei moꞑum ninjing. Pe eim kingam noꞑ, sin kupenjpjin noꞑ ei kumna Eisis konu kindang punjung.

<sup>13</sup> Ekii se nga kindang punjung. Pe Josep eim angim noꞑ ek dinga nim, 'Na Josep moꞑ.' Yi neng kin, Pero piim Josep nge wumb tilap ende onjung ni piim.

<sup>14</sup> Pe Josep ek nipi kindpi, 'Arim Jeikop wangli,' nim. Eim kin eim nge wumb tilap ei 75 mendpil ouni onjung.

<sup>15</sup> Pe Jeikop wuꞑ mani Eisis konu pum. Pu moꞑpu kuꞑum. Eim kingam noꞑ ei sinim kupenjpjin noꞑ kulnjung ku.

<sup>16</sup> Pe Jeikop eim kingam noꞑ eim sipik Sekim konu kui tunjung. Ok Eiparam eim Ermor wumb kin mei Sekim top er sirim.

<sup>17</sup> "Gos kunum ei epi ei erbii ni piriim. 'Ok Eiparam kanpi ermba,' pa nirim. Kunum ei epi pei tonu omba enim. Esrel wumb tilap ei Eisis konu owundu tonu onmun ei ok Eisis konu piki tonum.

<sup>18</sup> Ekii se Eisis king endi tonu orum. Ei Josep pii poꞑ tuneririm.

<sup>19</sup> Wu King ei sinim nge wumb tilap ele ambil gii dinga nirim. Sinim nge kupenjpjin noꞑ oꞑ kis erpi ngum. King ei ek dinga nipi Esrel wumb, wu kangil mengingii ei anda kind pindangin kolk poru ningii nirim.

<sup>20</sup> Kunum ele Moses tonu om. Kangi ei Gos kan ka kenim ni Gos kangi ei kin noman ngum. Arim mam tel ngii konu tep er muꞑangil oi tekliki o pum.

<sup>21</sup> Ekii se kangi Moses eim andaring pendnjing. Pe king Pero ambilam eim kan sim. Sipipi eim kingam miꞑ se muꞑum.

<sup>22</sup> Moses eim Eisis oꞑ elmin miꞑ ei andan tangin er moꞑuꞑum. Eim wu dinga moꞑpu, kongun erpi, ek dinga nipi elim.

<sup>23</sup> "Moses eim moꞑpu pang kin, kung ngii 40 pei o pang, moꞑpu piim. Esrel engnan noꞑ moꞑmun konu pup kenmbii ni piim.

<sup>24</sup> Pupu kenim ni, Eisis wu endi pupu Esrel wu muꞑum konu kepil tum. Pe pupu Esrel wu ni paki tum. Moses eim wu ei to orung kindim. Kindpi, Eisis wu ei to kundum.

<sup>25</sup> Eim yi piim, nam tilap Esrel wumb ende ni piim. Gos sinim Moses angil ele paki tonum ni piingii ni piim. Ba wumb yi ni piinjing.

<sup>26</sup> Kupiiring nga wu taꞑ opu enjingil, Moses konu ele tor om. Opu, wu taꞑ opu enjingil ei, embii erbii ni erim. Yi nim, 'Elip angim angim, nimbiꞑ erang opu erngil enmbil?'

<sup>27</sup> Pe wu endi angim kin opu erim wu, ei Moses ambil peri ngum. Ngopu yi nim, 'Nim wu wumb nii nim wu owundu mundang molkun sin tep erii?' nim.

<sup>28</sup> 'Oltin Eisis wu endi to kundun miꞑ, akip na to kundnjii en min?'

<sup>29</sup> Wu ei yi neng kin, Moses sikir tonu pupu Miriyan konu eipi nge ele muꞑum. Ekii se eim kingam taꞑ mulnjunguꞑ.

<sup>30</sup> "Muꞑangil, eim kung ngii 40 pei opu pum. Gos kindang sinim tep enim, enjel ei nge opu ond kembis endi pim konu ele dup erang num. Konu ele mandi pupu dup kenmbii ni piim. Dup komung Sainai mani num. Dup tukrung ele moꞑpu ek endi yi nim.

<sup>31</sup> Moses oꞑ ei kanpi piim; eim kum sep piipi mandi pup kenmbii ni pum. Pe Gos Owundu ek yi nim,

<sup>32</sup> 'Na Gos nim nge kupanim noꞑ Gos moꞑ. kupenjing Eiparam, Aisik, Jeikop, wu kei na Gos moꞑ.' Pe Moses puku sim. Sipi, eim Gos kenmba gaꞑ erim.

<sup>33</sup> Pe Owundu ek yi nim, 'Nim simb kum paꞑim ei sikind! Na Gos moꞑ, ya konu ele nim angihin konu ei konu ka wii mendpil salim.

<sup>34</sup> Na nge wumb, Eisis konu kis er moꞑmun ei, na kanip moꞑ. Na enim kei ninjing ei piinj. Pe na mani op paki tumbii nge ombii. Kongun embin tui ei si kindmbii. Pe nim na kindamb Eisis konu punjii, " pa yi nim.

<sup>35</sup> Siipen ek yi nim, "Moses ei ok enim ni wu owundu moꞑpu sin tep mulii nim?" Yi ninjing, "Gos eim dinga ele enjel ei kindang ond kembis Moses mandi ele pum. Wu ei nga Gos kindang pupu tep wu moꞑpu Esrel wumb sipi orung simba nge pum.

<sup>36</sup> Moses eim wumb sipim. Pe eim Gos nge jep oꞑ kanim kanim erim. Erpi pupu, ep noꞑ kundii muꞑum konu jep oꞑ erim. Pe konu wumb mulenjing konu, kung ngii 40 pei opu pum.

<sup>37</sup> Esrel wumb pei mulnjung. Pe Moses eim Esrel wumb kanpi nim. Enim nge engnjing endi Gos sipi, to tonu kindmba wu ei, nga Gos kongun endi, oꞑ ekii se ermba ei piipi nipi ermba.

<sup>38</sup> Ekii se wumb mulenjing konu ele kuꞑou tunjung. Pe Moses Esrel wumb kin mulnjung. Enjel eim ek nikil tonu kumung Sainai komung mulnjunguꞑ. Molkuꞑ kin, Gos nge ek sim. Ek ei ek konj ka seng kin sinim kupenjpjin noꞑ, Moses nipi ngurum. Ek ei konj seng kin, pe nga ek ei sinim salim ku.

<sup>39</sup> "Ba sinim kupenjpjin noꞑ ei Moses ek piinerman ninjing. Nik, 'Mon,' pa nik. 'Sinim Eisis konu orung nga pamin,' pa nik, yi piinjing.

<sup>40</sup> Pe Esrel wumb Eron kanik ninjing, 'Nim sin nge gos eran kin kumb se pang kanpin ekii se bin,' ninjing. 'Pe Moses eim sin Eisis konu tor tu wumba; ba eim jili orung punum, sin piinanmin.'

<sup>41</sup> Kunum ele kung kou waꞑ endi enjing. Pe kuꞑmaꞑ kalk gos kend ei ngunjung. Pe

epi ei en enim angil ele enjing epi ei kin ka piik embe ambil tonu kindik er mulnjung.

<sup>42</sup> Yi erangin kin, Gos en enim kin but ngum. Ngang kin, en enim oi, kanjip, eni ei embe ambil tonu kindik, epi ombu sin gos erngii nik, Gos erngii mer mon ele Gos ek ei ekii se ermba piilmin. Wumb ei ek pulk ek ei yi nim.

'Enim Esrel wumb enim ok ya konu wumb mulerik kunum ei enim kung ngii 40 pei mulk, enim kung kou ni kung siipsiip ni ombu kulma! kalk na ngonararik elmin. Ba enim ek kend gos kulma! kalk ngok enmin.

<sup>43</sup> Enim kend Moluk gos ngii ele sipnjing. Pe kanjip kin gos kend Rapan elmin. Enim epi ombu erik embe ambilk tonu kindik enmin. Pe na enim kindamb Bepilon konu orung orung pungii.' Gos Owundu ek yi nim."

<sup>44</sup> Siipen ek yi nim, "Sinim kupenjpjin no!, ok wumb mulnjung mei ele mulnjung. Kunum ele Gos ek piimin nik, alap ngii endi Gos nge alap ngii tekik, nimbil erang Gos nge eim embe ambilk tonu kindngii. Erik, alap ngii ei Moses kanpi yi mil tekei, nirim.

<sup>45</sup> Kunum ekii se sinim kupenjpjin no! Josua kin ok en enim wumb mei singii onjung. Wumb konu tilap eipi nge mei sinim kupenjpjin no! pangin kin, Gos wumb tilap eipi ei to kindrim. Kunum ei, Gos nge ngii alap ei sipnjing. Sipik, alap ngii takik Gos eim embe ambilk tonu kindnjing kunum ele Deipis tonu orum.

<sup>46</sup> Gos eim Deipis kin noman ngang, Deipis prei erpi Gos Jeikop kin ngii endi tekmbii nim.

<sup>47</sup> Ba Solomon Gos ngii endi tekim.

<sup>48</sup> "Ba Gos Owundu mendpi! wumb takilmin ngii ei mulalim. Gos nga ekii se ermba ol ei piipi nilim wu yi nirim mil.

<sup>49</sup> Owundu ek yi nim, 'Epin konu ei na pe! mil tep erip mo!, mei konu ei na simb ele tonu kind send konu tep erip ku mo!. Ngii nipe ngii na ngii nik takinmin? Pe na kor mo!up ermbii ei konu jili?

<sup>50</sup> Pe nga na angil ele epi ombu pei enenjin min? Gos yi nim. Gos nge ek ni tor kindilim wu endi yi mil nirim. Gos Owundu mendpi! eim wumb takilmin ngii ei molalim.'

<sup>51</sup> Enim wumb Gos ek piinalmin, enim wii mo!mun wumb noman kom, ni epi pinalim. Kunum kunum enim Gos Gui Ka to kindik kindik enmin. Enim ok kupenjing no! mulk ol ei nge enim yi mo!mun.

<sup>52</sup> Ok Gos ermba ol piipi nilim wu ei wu nii mu!um? Pe enim kupenjing no! wu ei kin ol kis endi enjing min mon? Mon! Wumb ok tonu ok Gos ek kun palim mil nik wu endi ekii se omba wu ei ol kis endi enalim mon. Yi nik erik wu ombu to kunduk. Wu ei wu

ka; ba pe akip enim wu ei enim puk wumb opu orung mulnjung konu nengin eim to kundnjung.

<sup>53</sup> Enim Gos nge lo ek ei sik ei, enjel gupu ele sinim kupenjpjin no! sik. Pe nga ek ei sinim piinmin ku, ba ekii sinanmin."

### *Siipen Ku Tangin, Kulum*

<sup>54</sup> Ek ei piinjing mil nenj noman ele keimi tang kin, piinjing. En enim gupu mong kongk, Siipen kin popu! kis sinjing.

<sup>55</sup> Ba Siipen, Gos nge Gui Ka kin piki to mu!um. Mu!ang kin, eim ei epin konu dinga kenim ni, Gos konu ka wii tilang ka wii er sim konu Jiisas Gos angil tundung orung engim.

<sup>56</sup> Pe Siipen ek nim, "Kinei! Na epin konu ka wii seng kand; wu kingam Jiisas Gos angil tundung orung anglim."

<sup>57</sup> Yi neng kin, wumb wii dinga wii tunjung. En enim kom ambilk pandi tunjung. Sikir puk, Siipen ambil gii ninjing.

<sup>58</sup> Pe eim konu owundu ele to tor kindnjing. Kindangan pang, ku sik pum konu ku tunjung. Wumb ok kin ek kis nik enjung, wumb en enim konduk gulk, wu kongun wu endi mu!um konu mandi kindnjing. Kangi wu ei embe Sol.

<sup>59</sup> Pe wumb Siipen ku to kundmun ni enjing. Pe Siipen prei yi erim, "Owundu Jiisas, na nge noman tuk ei nim se!"

<sup>60</sup> Pe Siipen eim gopsing pii pol mo!pu wii dinga tum, "Gos Owundu, nim ol kis ei er orung kindnenjii." Siipen ek yi nipi, eim kulum.

## 8

### *Siipen To Kundnjung Ei Sol Eim Noman Ka Piim*

<sup>1-2</sup> Siipen to kundnjung. Wumb kombur Gos nge ek ei pii gii ninjing wumb ombu Siipen kui to pendik, ke owundu ninjing. Sol noman ka piim kunum ele Gos nge wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei ol embin tui enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek piik mulnjung wumb ei tuntu punjung. Puk, Jura konu ni Sameriya konu eipi eipi punjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu er mulnjung.

<sup>3</sup> Pe Sol eim Gos nge wumb er kis er endim. Wumb ngii konu pei nirik pupu wu amb ni sim. Sipi, kan ngii ele kindpi elim.

<sup>4</sup> Pe Gos ek piinjing wumb tungu puk eipi eipi puk, Gos ek ka ei nik wumb ngunjung.

<sup>5</sup> Pilip Sameriya konu owundu ele mani pum. Pupu, Jiisas nge embe Krai ekii se omba ek pu! ele nipi wumb ngum.

<sup>6</sup> Wumb pei Pilip Gos ek nim ei piik. Pe Pilip ek nim ei wumb kom se piinjing. Piik, Gos jep ol erim ei kanik enjing.

<sup>7</sup> Wumb pei gui kis tuk mu!um; wu onjung wii dinga tok wumb nga ka mulnjung.

8 Yi erang kin wumb konu owundu ele mulnjung wumb pei ka piinjing.

9 Wu endi konu owundu ele mułum, wu ei embe Saimon. Ok eim kum kondpu ol kanim kanim elim wu. Yi erang kin, Sameriya wumb noman pei piinjing. Eim yi nilim, "Na wu owundu."

10 Pe wumb embe pim wumb pinerim, wumb pei Saimon ei piinjing. Wumb molk yi ninjing, "Wu ei Gos nge dinga piinim," ninjing. Wumb eim kanik wu owundu dinga wii nilmin.

11 Wumb Saimon ek ei dinga piinjing. Nimbil erang ei kunum kunum ol ombu erang kanik, jep ol ei keimi ni piimin."

12 Ba ekii se Pilip eim Gos enim ek ka ei nipi, Gos nge epi kanim kanim ei andan tang kanik, Gos embe ele nipi sinim tep er molum ni, Jiisas embe ele neng, pii gii nik, wu amb ni ok nol pinjing.

13 Pe Saimon pii gii nim ku. Pe nol pepi Pilip kin ouni mułum. Saimon molpu kenim ni Gos nge jep ol kanim kanim Pilip erim. Erim ei, kanpi tungu erim.

14 Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu molk piinjing ni Sameriya wumb Gos ek piinmin, ninjing. Yi nengin kin, Piisa Jon tel konu ele kindangin punjngul.

15 Wu tal al mani pukuł Gos kin prei erangil, Gos wumb ombu paki topu Gos nge Gui Ka ngumba ni punjngul.

16 Nimbil erang Gos nge Gui Ka ei mani wang kin, ei sinenjing. Jiisas kin pii gii nik, eim embe ele mendpil nol pinjing.

17 Pe wu tal wumb angil tonu kindangil wumb ei Gos nge Gui Ka sinjing.

18 Saimon kenim ni Jiisas nge ek se andilim wu tal wumb angil tonu kindangil wumb Gos Gui Ka sinjing. Yi erangil kin, Saimon kom ku si ngopu wu tal kin tu wum.

19 Eim ek yi nim, "Elip noman dinga ei nge na nge! Na wu endi angil tonu kindamb Gos nge Gui Ka simba," nim.

20 Ba Piisa ek nipi ngum, "Gos eim epi ei wii ngołum ei, nim ku ngop simbii ni piikin nin min? Pe Gos nim kin ku kin, ouni poru nimba.

21 Ei nim epi mon, nim noman tuk Gos kaninim, ba ei kapli enanim mon.

22 Nim noman to ak tokun, keimi ol kis en ei si kindkin, ninim Gos Owundu kin prei enjii. Erang kin, nim nge noman kis piin ni ol ombu Gos kil ngopu si kindmba.

23 Na nim kand. Nim noman tuk epi kis pei noman palim. Yi ku nim keimi poru nimba mendpil." pa nim.

24 Pe Saimon ek nipi orung kindpi yi nim, "Elip Gos kin prei erngil na paki tumba. Prei erangil kin, epi elip ek ninjingil epi ei na kin tonu onenmba."

25 Pe Gos nge ek se andilmin wu tal ek nikił poru ninjingil. Owundu ek ni poru ni pendkił Jerusalem konu nga orung punjngul. Andlam ele pukuł Gos ek ka Sameriya konu wumb tilap pei ni ngokuł ngokuł punjngul.

*Esiopiya Wumb Mulnjung Konu Pilip Ek Ka Nipi Ngum*

26 Owundu kindang sinim tep enim enjel ei opu Pilip kin ek nim, "Nim pukun orung tor pukun Jerusalem andlam si kindkin, Geisa konu orung mani punjii." Andlam salim ei orung wumb mulamin.

27 Pe Pilip angpi andlam ele pupu kenim ni Esiopiya wu endi mułum. Wu ei wu owundu molpu, Kadesi konu Kuin kin kongun er mułum. Pe Esiopiya wu eim ku ni epi pei tep er se mułum. Wu ei Jerusalem konu Gos embe ambil tonu kindim, ek piimbii ni om.

28 Pe eim nga ngii konu orung ba erim. Eim kung os karis ele molpu, Aisaiya Gos nge ek ni tor kindilim wu ei mon pol pendim er gerpi pum.

29 Pe Gos nge Gui Ka Pilip kin yi nim, "Nim sikir tonu pukun kung os karis ei kin tep to punjii!"

30 Pe Pilip sikir pupu tonu pum. Pupu, piim ni wu ei Gos Aisaiya nge ek ger pum. Pilip ek nim, "Pe nim gerin ek pule, nim piin min mon?"

31 Wu ei ek yi ni orung kindim, "Pe wu endi na andan tunenjing kin, na er kanip piimbii mił nenj?" Pe Pilip kanpi nim, "Nim na mol konu tonu wa!"

32 Ek ei Gos ek gerim yi mił gerim.

"Eim tu wunjung ni kung siipsiip mił to kundngii nge tu wułmun ol ei tu wunjung. Kung siipsiip wał ei enjin kopus silmin ei ke ninalim.

33 Eim to mani kindik, kos er kun enenjing mon. Wumb endi opu eim tilap wumb yi mulnjung. Molmun nimba wu ei kapli enanim. Eim epin konu pum."

34 Pe Esiopiya wu ei Pilip kii sim, "Gos nge ek ni tor kindilim wu piipi yi nim ek ei nii pułum? Eim kin ninim min, wumb eipi kin ninim?"

35 Pe Pilip ek nipi wu ei ngum. Eim Gos ek nipi Jiisas ek ka ei nipi ngum.

36 Andlam ele pukuł, nol endi pim konu punjngul. Wu num ni yi nim, "Nol endi palim. Epi nipe endi erang na nol pinenmbii?"

37 Pe Pilip ek nipi ngum, "Nim noman ele pii gii keimi nin kin kapli. Wu ei ek dinga nim, 'Na Jiisas Krais Gos kingam ei na pii gii ni mol,' wu ni yi nim.

38 Pe ek neng, kung os engim. Pe Pilip kin wu num ei kin nol ele mani punjngul. Pe Pilip wu ei nol pendpi ngum.

<sup>39</sup> Wu ta! no! si kindil tonu onjngul. Pe kunum ele mendpil Gos Owundu nge Gui Ka opu, Pilip sipim. Wu num ni Pilip eim kinenim. Pe wu num ni eim ka piipi, eim ngii konu andlam ele orung pum.

<sup>40</sup> Pe Pilip pupu konu Asros ni konu endi tor om. Eim pupu konu owundu sim konu orung Jiisas ek ka ei nipi wumb ngum. Ekii se pupu konu Sameriya ni konu ele tor om.

## 9

*Sol Eim Noman To Ak Top Gos Ek Pii Gii Nipi No! Pim*

(Aposel 22:6-16, 26:12-18)

<sup>1-2</sup> Sol nge ek dinga nipi, owundu nge wumb ei to kundmun ni ek nipi kulma! kahlim wumb Gos ek piik mulnjung konu kindim. Pe men ngii Jura wumb mulnjung konu ei embe Damaskas. Pe pipe sipi Sol ngum, pipe ek yi nim, "Pe Sol wumb kombur kindang Owundu nge wumb andlam ele puk ninjing kin, kan ngopu Jerusalem tu wangli!" nim.

<sup>3</sup> Pe Sol andlam andpi pupu Damaskas konu ele tor pum ni, ei epin tilang ele tor opu Sol om konu orung orung tilang erpi eni mil dinga tum.

<sup>4</sup> Pe tilang ei Sol tang mani mei pepi piim ni ei epin ek endi tor om, "Sol! Sol! Nim nimbil erang na wumb tilap ei er kis mundun?"

<sup>5</sup> Sol ek yi nim, "Owundu nim nii?" Pe eim yi nim, "Na Jiisas. Nim na tilap wumb ei nimbil erang tokun en? Ei nim na tokun en ku."

<sup>6</sup> Nim angkin konu owundu ele tuk punjii. Pan, wu endi molum wu ei, nim ol endi enjii mil yi nipi ngumba," pa nim.

<sup>7</sup> Wumb Sol kin tep to onjung wumb ei mulnjung wumb ei ek ningii; ba ningii pinerim. Ek ei epin tor om ek ei piinjing, ba wumb endi kinenjing.

<sup>8</sup> Pe Sol angpi kenmbii ni erim, ba ningil tumbun mulum. Mulang, wumb eim angil ambilk Damaskas tonu tuk sipnjing.

<sup>9</sup> Kunum tekliki ningil ka enerim, kuni ni no! ni ombu nunerim mon.

<sup>10</sup> Pe Jiisas nge wu endi Damaskas konu mulum wu ei embe Ananaiyas or kumb kenim ni Gos ek nim, "Ananaiyas!" Nga eim yi nim, "Owundu na mol."

<sup>11</sup> Owundu ek yi nim, "Nim pukun konu embe ek yi nim, 'Kun salim' konu ele punjii. Juras ngii konu ele kii sinjii. Wu endi mulmba wu ei Tasas konu wu ei, eim embe Sol eim prei er molum."

<sup>12</sup> Prei er mulpu kunum ele eim noman kindpi piim ni wu endeim angpi mulum. Wu ei embe Ananaiyas. Wu ei opu eim angil tonu Sol peng ele embilim. Yi erang

kin, eim ningil er kun ermbe," Owundu yi nim.

<sup>13</sup> Ananaiyas ek nipi orung kindim, "Owundu, na piinj wumb pei wu ei kin ek yi ninjing, 'Wu ei ol embin tui elim, Jerusalem nim wumb mulnjung konu elim,' wumb yi ninjing."

<sup>14</sup> Sol, kulma! kahlim wu owundu kin wumb pipe sipi poru nim. Wumb konu ele wumb Gos ek piik er mulnjung wumb ei, Jiisas embe ambil tonu kindik enmin."

<sup>15</sup> Ba Owundu ek nipi ngopu yi nim, "Nim po! Wu ei akip na nge kongun wu. Na eim kongun eipi endi kindamb pupu wumb tilap eipi nge ni, King ni mulngii konu ele na embe nge ele nipi sipipi, Esrel wumb kin mulmba ku."

<sup>16</sup> Pe na eim epi embin tui kanim kanim andan tamb kanpi, na nge embe ele ek nimba."

<sup>17</sup> Pe Ananaiyas eim pum. Pupu, ngii ele nirik pupu angil Sol nge peng, tonu kindpi ek nim, "Engnan Sol, Jiisas Owundu nim andlam ele kenim ei na kindang ond. Nimbil erang nim ningil ka erang kenjii. Gos nge Gui Ka nim kin piki to mulmba."

<sup>18</sup> Pe sikir Sol ningil ele pim epi omu kindin mil ei sikir tor pang, eim ningil nga ka seng kenim. Eim angpi pupu no! pim.

<sup>19</sup> Ekii se Sol eim kuni nopo erpi dinga peng mulum. Damaskas konu Sol eim Jiisas nge wumb kin tep to mulum.

<sup>20</sup> Molpu, sikir Gos nge ngii Jura konu orung orung sim. Konu pum, eim Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, "Jiisas ei Gos kingam mendpil."

<sup>21</sup> Wumb pei ek ei piik, puku sinjing. Sik, ek yi ninjing, "Wu ei Jiisas embe ele nge prei erik enjing ei eim mon nipi, Jerusalem wumb topu elim wu mendpil."

<sup>22</sup> Ba Sol eim noman tuk dinga nga pang, Damaskas mulnjung wumb eim ek ei piik ek ei kapli enerang orung kindngii. Eim wumb andan ka topu yi nim, Jiisas ei Kraiis wu ekii se omba, nilmin ei nipi ngum.

*Jura Wumb Sol Kin Opu Orung Erangin Kin Sol Tunggu Pum*

<sup>23</sup> Kunum pei o pang, Jura wumb kulou tok ek ni piik, Sol to kundmun, ninjing.

<sup>24</sup> Ba Sol wumb ninjing ek ei piim. Jura wumb konu owundu ele andlam ele epin, tinga, kui er molk, Sol to kundngii nge mulnjung.

<sup>25</sup> Ba Sol eim ek ekii sinjing wumb, eim ku ngii ele tuk tonu sipnjing. Pe Sol gerenj kon owundu endi sim konu mulum. Molang, eim nge ekii sinjing wumb kan pilngan tangin, mani mei ba ni enjing.

<sup>26</sup> Ekii se Sol Jerusalem konu pum. Eim Jiisas ekii sinjing wumb kin kulou topu nipi

sipipi, wumb eim kin mund mong kulk, eim Jiisas nge wu endi min nik pii gii ninenjing.

<sup>27</sup> Ba Banapas Sol nipi sipipi, Gos ek se andilmin wumb mulnjung konu sipim. Pe eim ek pol topu Sol, Owundu Jiisas kenim mił yi pol top ngum. Pe Jiisas nge embe Sol dinga nipi Damaskas konu wumb nipi ngopu erim mił ei pol tum.

<sup>28</sup> Yi erang, Sol en enim kin tep to molpu Jerusalem konu and mulnjung. Gos Owundu ek ei dinga nipi wumb ngopu eim mund mong kulerim.

<sup>29</sup> Sol Jura wumb Griik nilmin wumb ei kin ek tangpi erim. Wumb ei kin ek mił erim. Ba wumb en enim andlam endi kan sipin, eim to kundmun ninjing.

<sup>30</sup> Ekii se Sol angim nol ek ei piik, Sol si mengk Sisariya konu manı sipnjing. Sipik, eim Tasas konu kindnjing.

<sup>31</sup> Pe Jura konu ni Galilii konu ni Sameriya konu ei pei orung Gos nge kulou tunjung wumb ei kunum ele ka mulnjung. Opu ni epi pinerang kin, Gos nge wumb dinga mulnjung. Wumb en enim Gos Owundu ek nim mił ekii sengin, Gos nge Gui Ka en enim noman tuk to dinga erim. Wumb pei Gos ngii ele ok Gos ek piinjing.

<sup>32</sup> Pe Piisa konu pei andpi pum. Pupu, Lira ngii konu ele pum. Pupu, Gos nge wumb pii gii ninjing wumb mulnjung konu ele pu mulum.

<sup>33</sup> Konu ele wu endi mulum. Wu ei embe Einiyas. Wu ei ngenj dinga punerim, wii sirim. Wu ei eim or minj pepi mulang, kung ngii angil orung nga tekliki o purum.

<sup>34</sup> Pe Piisa ek nipi wu ei ngum, "Einiyas! Pe Jiisas Kraıs nim er ka ermba enim. Nim angkin, or pin peł er kun enjii!" Pe wu ni sikir engim.

<sup>35</sup> Pe Lira wumb ni Seron wumb pei noman ak tok Owundu kin pii gii ninjing.

### *Piisa Tapisa Nga Er Konj Sim*

<sup>36</sup> Jopa ni konu ele Gos nge amb endi mulum, amb ei embe Tapisa. Griik wumb ek eipi Dorkas nilmin Amb ei kunum kunum ol ka erpi, wumb epi sinałim ei eim wumb paki topu elim.

<sup>37</sup> Kunum ei eim ening endi kan sipi kulum. Pe eim nge was er ka erik tukrung palting ele tonu kind pendnjing pim.

<sup>38</sup> Lira ni konu ei Jopa konu ele mandı sim. Pe Gos nge wumb molk piinjing ni, Piisa eim Lira konu ele molum ni piinjing. Pe wu tał kindangin pukul ni, Piisas ek ningil, "Nim sin kin wa; mulerii!"

<sup>39</sup> Pe Piisa eim tał kin sikir punjung. Piisa pupu tor pang, eim sik tuk palting ele tonu sipnjing. Amb pei wenjing nol kulnjung ombu ok Piisa mulum konu mandı ok ke nik mulnjung. Dorkas konduk ni kon enim

konduk ei en enim molum epi ombu tu wuk andan tok enjing.

<sup>40</sup> Piisa amb pei anda kindim. Eim gopsing pii pol molpu prei erim. Er pendpi, kan ak top amb ngenj ele nim, "Tapisa, nim ang!" Pe amb ni ningil kanpi Piisa kenim ni kanpi angpi mulum.

<sup>41</sup> Piisa amb ni angil ambilpi angndang engim. Pe amb Tapisa konj mulum. Pe Piisa wumb Gos kun er molk enjing wumb wii topu, amb wenjing nol kulnjung amb poru wii tum. Wangin kin, Dorkas en enim ngum.

<sup>42</sup> Ek ei Jopa konu orung orung pang piinjing. Piik, wumb pei Gos Owundu kin pii gii ninjing.

<sup>43</sup> Jopa konu Piisa kunum kinan mulum. Piisa wu endi kin mulum wu ei kung kou ngenj kongun elim wu kin mulum. Wu ei embe Saimon.

## 10

### *Enjel Opu Koniiiyas Molum Konu Ek Nipi Ngum*

<sup>1</sup> Pe wu endi Sisariya konu mulum wu ei embe Koniiiyas. Wu ei opu wumb, pei 100 tep elim. Wu opu elim wumb ei, Rom opu wumb embe Esalii konu nilmin.

<sup>2</sup> Wu ei eim Gos ek piilim. Eim ni ngii ende palmin wumb ombu Gos embe ambilk tonu kindilmin. Jura wumb epi endi sinarpi elim, ei eim ku pei sipi ngolum. Kunum kunum eim Gos kin prei er ngolum.

<sup>3</sup> Kunum ele eni pou neng eni tekliki erang kin, epi endi kenim ni or kumb mił yi erim. Gos nge enjel endi kindang, eim kin opu, ek yi nim, "Koniiiyas!"

<sup>4</sup> Koniiiyas enjel kanpi mund mong erim. Erpi kin, ek yi nim, "Owundu, ei epi nipe?" Pe enjel ek nipi Koniiiyas ngum, "Nim prei erkin wumb epi sinerim ei nim paki tokun en ei Gos piipi molum.

<sup>5</sup> Pe nim wumb kombur kindan, Jopa konu puk wu endi kurgii, wu ei embe Saimon, wu endi embe Piisa wu ei wii tangin ya omba.

<sup>6</sup> Wu ei Saimon endi ele, ngii konu molum. Wu kung kou ngenj kongun elim wu. Eim ngii ep nol wer ele angilim."

<sup>7</sup> Gos enjel Koniiiyas kin ek ni pendpi pum. Pe Koniiiyas eim kongun wu tał wii topu, opu wu endi wii tum ku. Opu, wu ei eim Koniiiyas kin paki topu molpu, Gos embe ambil tonu kindim wu.

<sup>8</sup> Koniiiyas enjel nim ek ei kun nipi wu tekliki ngum. Ek nipi ngopu, pe Jopa konu pei ni kindang punjung.

<sup>9</sup> Andlam ele andik puk, emii peng or pinjing; tingang puk, Jopa konu owundu ele mandı punjung. Kunum ele Piisa ngii ele tonu pupu prei erim kunum ele konu eni tinga mił sim.

<sup>10</sup> Piisa eim kuni tang kin, kuni numba erim, kuni er ka enjing epi endi Piisa or kumb mił er kenim.

<sup>11</sup> Eim kenim ni ei muł ełe epi endi wul ał pang kin, epi endi mani om. Ei alap owundu mendpił epi ei orung orung ambil epi tuk si ya mei ełe mani om.

<sup>12</sup> Tukrung ełe kung ni kei ni, epi nui nunerii, ka wembii, ni epi pei mułum.

<sup>13</sup> Pe ek endi Piisa kanpi nim, "Piisa, nim angkin kung ni epi to kał nui!" nim.

<sup>14</sup> Ba Piisa ek nim, "Owundu, na mon! Na epi nonał. Epi ei nge na nonał."

<sup>15</sup> Ek ei nga tor opu yi nipi, Gos ngołum. "Epi ei Gos konj erim ni nonałmin nin min?"

<sup>16</sup> Epi ei kunum tekliki mani opu nga ei muł tonu pum.

<sup>17</sup> Piisa noman embin to piipi, or kumb ei pule er pałim mił nenj ni piim. Eim yi piipi mułang kin, Koniiiyas wumb ei ngii ondu andaring ełe engnjing.

<sup>18</sup> Ok, wii dinga tok yi ninjing, "Saimon, eim embe endi Piisa konu jili mołum; ya ełe mołum min mon?"

<sup>19</sup> Piisa eim or kumb kenim ei noman embin to piim. Pe Gos nge Gui Ka ek nim, "Piisa, wu tekliki, nim kuruk onmun.

<sup>20</sup> Pe nim pukun, wu ombu kin pungi. Nim noman embin to piinenjii. Na wu ombu na kindamb, onmun."

<sup>21</sup> Wu ombu mulnjung konu Piisa pupu yi nim, "Enim wu endi kur endnjing wu ei na. Enim er onmun mił nenj?"

<sup>22</sup> Wu ombu ek yi ninjing, "Opu ełmin wumb 100 pei tep erim wu Koniiiyas sin 'Pei' ni kindang onmun. Eim wu ka mołpu Gos nge embe ambil tonu kindpi mołum. Jura wumb pei molk wu ei ka nilmin. Pe enjel ek nipi ngum wu ei ngii konu wang kin, nim ek kombur nen piimba," ninim.

<sup>23</sup> Pe Piisa ek nipi wu ombu, "Nirik wei!" pa nim. Eim wu ombu kin pim. Pek kin, kupiiring Piisa wu ombu kin punjung. Jopa konu wumb pii gii nik mulnjung wumb ei, eim Piisa kin ouni punjung.

#### *Piisa Koniiiyas Ngii Konu Pum*

<sup>24</sup> Puk, andłam ełe andik punjung. Kunum ełe endeim or pinjing. Pek, puk Sisariya konu tor bin ni punjung. Pe Koniiiyas eim wumb ongii ni kui er mułum. Eim nge wumb tilap ei wii topu eim nge wumb pul ei wii to tuk sipi er mułum.

<sup>25</sup> Piisa ngii ełe ni ei bii ni pum. Koniiiyas anda o pupu, Piisa kumb ełe om. Opu, Piisa simb ełe mong gopsing pii połpu pepi ka piim.

<sup>26</sup> Ba Piisa eim angil ambil tonu sim. Eim ek yi nim, "Na nim mił wu ende, eipi mon, na wu ku."

<sup>27</sup> Piisa wu ei kin ek nipi nirik punjungul. Pukuł, kenjingil, nirik wumb pei kułou to mulnjung.

<sup>28</sup> Piisa ek dinga nipi yi nim, "En enim pi-inmin! Jura wumb endi kin wumb tilap eipi kin ende endnerngii nilmin. Pe nga wumb tilap ei ngii wu endi ba konu punerngii nilmin ku. Ba Gos na kin oł yi erim. Na wumb endi kis mołum nip wu endi ka mołum nip yi ninenmbii mon.

<sup>29</sup> Ei piip kin, na ek ei ni tor kindind. Na enim ek nik kindnjing ei piip kin na ya ond. Pe na enim ek ei to kindnenj. Ei nimbil erang, enim na wii tunjung ei piip ond?"

<sup>30</sup> Pe Koniiiyas ek yi nim, "Epi endi na kin wang pe kunum tekliki o pang, ei yi mił, na nam ngii konu mołpu konu eni tekliki erang, prei er muls. Kunum ełe, wu endi opu na kumb ełe engim. Eim alap telim epi ei tilang enim mił yi erim.

<sup>31</sup> Pe eim ek yi nim, 'Koniiiyas, Gos nim prei en ei piinim. Pe Gos eim piinim, nim wumb epi sinerim wumb ei paki ton ei piinim.

<sup>32</sup> Pe nim wu ombu kindan Jopa konu puk Saimon mułmba ei ningii. Wu ei embe endi Piisa. Wu ombu puk kin, Saimon wu endi ngii konu ełe mołum. Wu ei kung kou ngenj kongun ełim wu. Pe eim ep noł wer ełe eim ngii angilim."

<sup>33</sup> Yi neng kin, na wu ombu nim mułun konu pei nemb punjung. Pe nim oł ka erkin on. Pe sin wumb pei ya Gos kumb ełe o mołum. Ei ek pei Owundu nim nipi ngum, ek ei ni sin ngan piimin," Koniiiyas ek yi mił nim.

#### *Piisa Koniiiyas Ngii Konu Ek Ka Ni Tor Kindim*

<sup>34-36</sup> Pe Piisa ek yi nim, "Keimi, pe na piind, Gos eim wumb kanpi ende kindnim. Wumb eipi eipi Gos ningil ełe ende mił mołmun. Wumb pei konu orung orung wumb ende oł ka erpi Gos kin mund mong kułmba wumb ei noman Gos ngołum. Enim piinmin! Gos sin Esrel wumb kin ek nipi kindilim. Kindang kin, eim ek ka Jiisas Kraiis wu endi Gos eim kindang om. Pe sinim pei kin Owundu mołum.

<sup>37</sup> Pe en enim piinmin! Ok Jom noł pingii ek ei nipi poru nirim. Ekii se ek kanim kanim ei enim piik. Kunum ełe ek ei Galilii konu opu, Jura konu orung pei piik.

<sup>38</sup> Ek ei Jiisas Naseres ek, Gos eim Gui Ka kin dinga eim ngum. Pe eim konu eipi eipi pupu wumb paki tum. Gos eim kin mułang, Seisen wumb kin mołpu, wumb Seisen er kis mundum wumb ei, Jiisas er ka erim.

<sup>39</sup> Sin ek ni tor kindim ek, kanpin ninmin. Wumb sin konu Jura konu ni Jerusalem konu kindinmin wu ombu, konu pei wu ei ond peri ełe to kundnjung.

<sup>40</sup> Pe kunum tekliki pang, Gos eim nga er konj sim. Sipi peni ele kindim.

<sup>41</sup> Pe Jura wumb pei ningil ele kinenjing, mon! Gos eim erang sin Gos eim ok nirim wu ombu eim ek nipi tor kindpin ermin. Wu eim tukpu ele angpi nga orung wang, sin eim kin kuni ende nopun, no! ende nopun enjpin.

<sup>42</sup> Eim sin kanpi nim, 'Enim wumb pei kanik, ek ei ni tor kindngii. Gos Owundu eim wu ei Jiisas minj mundang mo!up, wumb kulii konj pei kos ermba ni mundum.'

<sup>43</sup> Kraiis wu endi Gos kindang omba wu, ei Gos ek ni tor kindilmin wumb ek dinga nik wumb ngunjung. Gos wumb ei pii gii ninmin wumb ombu ol kis ei kil ngumba."

<sup>44</sup> Piisa ek ei nipi mulang kin, Gos nge Gui Ka mani opu wumb pei ei piik mulnjung konu om.

<sup>45</sup> Pe Jura wumb pii gii pim ninjing wumb Piisa kin onjung, wumb ei puku sinjing. Nimbil erang Gos Gui Ka erpi wumb tilap eipi ei ngonum.

<sup>46-47</sup> Jura wumb ombu molk piinjing ni, wumb en enim ek eipi eipi nik Gos embe ambil tonu kindnjing ek ei yi nengin kin, Piisa ek nim, "Wumb nii endi no! pek enmin ei mon nimba? Wumb ei sinim Gui Ka sinjpin mil sinmin."

<sup>48</sup> Pe ek nipi wumb ngum, "Enim Jiisas Kraiis embe ele no! pingii." Pe wumb ek ninjing, "Nim sin kin kunum kopur muln-jii," ninjing.

## 11

*Piisa Konu Eipi Ek Pol Sipipi Jerusalem Wumb Ngum*

<sup>1</sup> Gos nge ek se andilmin wumb kin, pii gii wumb Jura konu orung orung molk piinjing ni, wumb tilap eipi ei Gos ek piinjing poru ninim ninjing.

<sup>2-3</sup> Pe Piisa Jerusalem konu tonu pum. Pang kin, ngenj kopus silmin pii gii nilmin wumb, Piisa kin ek dinga ninjing. Nik, eim ek ngunjung.

<sup>4-5</sup> Ba Piisa eipi tonu om mil nipi ngum. Ek yi nim, "Jopa konu owundu ele muls. Mo!up, prei erip mo!up, or kumb mil endi enj. Epi ei alap owundu kupu mul si kindpi mani om. Epi ei orung orung kapli pim ni, mani na muls konu om.

<sup>6</sup> Pe na mo!up, epi ei mandil kenj ni mani mei ele, epi ei ni ka wembii ni kei ni epi pei mulnjung.

<sup>7</sup> Na mo!up piinj ni, ek endi yi nim, 'Piisa, nim epi ombu to ka!, no!' nim.

<sup>8</sup> Ba na yi ninj, 'Owundu na mon! Na epi kis mo!um epi endi nop nga ka sim nop ena!, mon!' ninj.

<sup>9</sup> Ei epin ek ei nga tor om. 'Epi Gos enim epi ei ka salim, ei kis ninenjii!'

<sup>10</sup> Epi ei kunum tekliki tor om. Pe sikir epi ei pei ei mul ele tonu pum.

<sup>11</sup> Pe kunum ele wu tekliki sin mulnjpun ngii ele tonu onjung. Sesariya wu endi, wu kei kindang na muls konu onjung.

<sup>12</sup> Pe Gos nge Gui Ka ek nim, 'Nim wu kei kin ouni pungii,' nim. 'Nim noman embin kuleriil' Pe wu kei kin pii gii wumb angil orung nga endeim na kin pupun Koniiliyas ngii konu nirik punjpun.

<sup>13</sup> Pe wu ei eim ek nipi nim, 'Eim Gos kindang opu sinim tep enim wumb ei nge kenim mil nipi sin ngum.' Ei yi nim, 'Nim Jopa konu pukun wu Saimon mo!um nen omba, wu ei embe endi Piisa.

<sup>14</sup> Eim nim ek kombur nipi ngumba. Ek ele nim Gos nim sipi orung sipi, nim ngii endi wumb ei Gos sipi orung simba,' yi nim.

<sup>15</sup> Na ek nip mo!amb kin, Gos nge Gui Ka wumb mulnjung konu om. Ei sinim kin ok orum mil yi om.

<sup>16</sup> Na owundu ni eim ek ei nga piind, 'Jon wu amb no! mendpil pendpi ngum. Ba enim Gos nge Gui Ka ele no! pendmba.'

<sup>17</sup> Ok sinim Jiisas Kraiis kin pii gii nemin epi ka wii sinim kin wii ngumba. Gos Gui Ka sin ngurum mil ei nge akip wumb ombu ngonum. Nii na kapli? Gos andlam owundu ngumbii min?" Piisa ek yi nim.

<sup>18</sup> Piisa ek nim ek ei piik, "En enim ek ei si kindik Gos embe ambil tonu kindik," enjing. "Yi erangin, Gos wumb tilap eipi noman to ak tum ku, wumb ei noman konj sik mulngii ku."

*Andiok Wumb Gos Ek Piik Mulnjung Wumb Tonu Ok Kongun Enjing*

<sup>19</sup> Ok Siipen kolpu pang kin, ol embin tui owundu endi tonu om. Pe pii gii wu kombur tungu puk konu eipi eipi punjung. Puk, Piniisiya konu ni Saipris konu ni Andiok ni konu ele punjung. Ek nik wumb eipi Gos ek ngunenjing; Jura wumb minj ek nik ngunjung.

<sup>20</sup> Ba wu kombur tuk ele mulk, Saipris konu ni Sairini ni konu ombu puk, Andiok konu puk Griik wumb Jiisas ek ka ni ngunjung ku.

<sup>21</sup> Gos Owundu nge dinga ele opu seng kin, wumb pei pii gii nik, Gos kin noman to ak tok Gos Owundu kin pii gii ninjing.

<sup>22</sup> Jerusalem konu Gos nge tilap ek ei piik wu, Banapas Andiok konu kindangin pum.

<sup>23</sup> Eim opu kenim ni, Gos wumb ombu kaimb sipi piki to mulum. Banapas opu kanpi ka piim. Pe eim Gos ek dinga nipi wumb ngum. Wumb piik kin, Gos Owundu kin kunum kunum mandi ok mulnjung.

<sup>24</sup> Banapas ei wu ka, Gos nge Gui Ka eim kin piki to mulum. Enim Gos kin pii gii

dinga pim. Pe wumb pei Gos nge tilap ele truk unjung.

<sup>25</sup> Pe Banapas Sol kurpu, Tasas konu ele pum.

<sup>26</sup> Pupu, kur kan sipi, Andiok konu ele orung tu wum. Kung ngii endeim Gos nge tilap wumb Andiok konu mulku, Gos ek ka nikil, wumb ngunjungu Andiok konu ele Gos nge wumb ele kumna embe, 'Krisin' o ninjing.

<sup>27</sup> Kunum ele, ekii se piik nilmin wu kombur Jerusalem konu si kindangan Andiok konu mani unjung.

<sup>28</sup> Ek ni tor kindalmin wumb mulnjung konu, wu endi tuk mulum wu ei embe Akapas. Wu ei Gos Gui Ka piki tang, orung orung pei kumb kuni owundu simba nim. Ekii se Kloryas King owundu mulum kunum ele, kumb kuni owundu simba kunum.

<sup>29</sup> Yi neng kin, Gos pii gii wumb Andiok konu ele ek nik piik. Jura wumb engnjing no! eipi molmun ei paki tumun. Gos nge tilap wumb endeim ni yi piinjing. Ku seng kin, kongun ele ku orung paki to kindmin ni piinjing.

<sup>30</sup> Ek yi ni pendik, ku ngangin Banapas kin Sol ta! kindangan sipkil, peng pim wumb mulnjung konu ngunjungu.

## 12

*King Eros Jeims To Kondpu Piisa Kan Ngii Ele Kindim*

<sup>1</sup> Kunum ele, wu King Eros tilap ele mulnjung wumb ei topu kan ngopu ol embin tui erim.

<sup>2</sup> Pe King Eros Jeims angim Jon tui to kundum.

<sup>3</sup> King Eros Jura wumb kenim ni, erim ol ei ka piinjing. Piyangin, kanpi Piisa kan ngum ku. Erim, kunum ei Jura wumb bres yis punerang nunjung kunum ele erim.

<sup>4</sup> Piisa ambil gii nik, kan ngunjung. Piisa kan ngopu, opu wu kapil kapil mulnjung konu kindim. Kindang kin, tep er mulnjung wu kapil kapil mulnjung konu opu wu kapil tep er mulnjung. Wu King Eros eim yi piim, Pasopa kunum ei ekii se Gos wumb Jura wumb Piisa sipi wumb mulngii konu ele kos ermbii ni piim.

<sup>5</sup> Yi erangin kin, Piisa kan ngii ele mulang kin, opu wu tep er mulnjung. Ba Gos nge tilap ele prei erangin kin, Gos Piisa kan ngii palim ei paki tumba nik prei dinga kind er mulnjung.

*Sinim Tep Enim Wumb Ei Piisa Kan Ngii Ele Si Tor Sim*

<sup>6</sup> Wu King Eros 'Piisa kos ele tumbii,' nim, kunum ele epinding, opu ond wu tal enginjingil konu ele Piisa eim tuk ele or pim. Piisa simb angil ele kan sen to pendnjing.

Pe opu wu ta! kan ngii ondu ele tep er ang mulnjungul.

<sup>7</sup> Gos Owundu sinim tep enim wu ei kindang kin, opu kan ngii nirikring wang kin, konu eni mi! topu tilang erim. Pe sinim tep enim wu ei opu, "Piisa, Piisa!" nipi, or pim to konj kindim. Kindpi, ek yi nim, "Nim sikir angkin," kan sen angil to pendnjing ei Gos nge dinga ele wii pilngan to mani pum.

<sup>8</sup> Pe sinim tep enim wu ei ek nipi Piisa ngum, "Nim kan talkin, su kindkin er!" Neng, Piisa yi erim. Pe sinim tep enim wu ek nipi Piisa ngum, "Nim konduk kindkin, na ond konu wa!" nim.

<sup>9</sup> Piisa mulum palting ei si kindpi, sinim tep enim wu ei pum konu ekii se pum. Ba Gos sinim tep enim wu ei kindang opu erim ol ei, keimi ni piinerim. Piisa eim yi ni piim, "Na or kumb end," ni piim.

<sup>10</sup> Pe puku! andlam ele tep mulnjung konu si kindkil puku!, endi si kindkil. Ekii se, puku! ain kin ondu dinga ngo pendnjing ni, Gos nge dinga ei eim aki to sim. Ondu ei aki tok konu owundu ele pulmun andlam ondu ele tor puku!, andlam endi punjungul. Pe sikir enjel sinim tep enim wu ei Piisa si kindpi am pum.

<sup>11</sup> Pe Piisa noman o peng piim. Piisa ek yi nim, "Pe na piind. Gos sinim tep enim wu ei kindang, wu King Eros angil ele na si tor sinim ni piim. Jura wumb na kin epi kis ermin ninjing ei, kanpi eim nge dinga ele na sip tor sinim," ni piim.

<sup>12</sup> Pe ei piipi pendpi, Jon mam Mariya ngii konu ele pum. Jon ei embe endi eipi 'Mak' pa nilmin. Wumb pei kulou to molk prei er mulnjung.

<sup>13</sup> Piisa opu ngii ondu andaring ele to teki teki ni mulum. Pe kongun amb endi mulum, ambil opu ngii aki tumba nge om. Ambil ei embe Ronda.

<sup>14</sup> Ambil ei opu piim ni Piisa ek tengim. Piisa anda ngii ondu ele engim. Engang piipi, eim ka piipi ngii aki tunarpi; nga sikir orung pum. Pupu kin, wumb kanpi yi nim, "Piisa om, ngii ondu ele molum," pa nim.

<sup>15</sup> Pe wumb ambil ei kanik yi ninjing, "Nim wulu pang nin min?" Ba ambil ei ek dinga kind yi nim, "Keimi, molum," nim. Wumb molk, yi ninjing, "Piisa nge anjel onum ninjing."

<sup>16</sup> Ba Piisa ngii ondu ele piram to mulum. Pe ngii ondu aki to kenjing ni Piisa angpi mulum. Kanik, puku si endnjing.

<sup>17</sup> Piisa eim angil tonu kindpi, "Ek tingnerei!" nim. Piisa eim kan ngii pim, Gos Owundu er tor tu wum mi! ei pol topu wumb ngum. Ngopu yi nim, "Enim Jeims kin angim no! yi nei!" a nim. Piisa ek yi ni pendpi, nga anda pupu konu eipi endi ele pum.



<sup>18</sup> Pe ekii se tingang, opu wumb kenjing ni Piisa mulerang opu wumb mund mong kulk Piisa jili pum, nik kurnjung.

<sup>19</sup> Pe wu King Eros Piisa kurum ba kan sinerim. Sinarpi yi nim, "Opu wu tep mulnjung wu, ombu to kundmbii," nim. Neng kin, opu wumb to kundngii enjing. Erik kin, wu King Eros Juriya konu si kind pupu Sisariya konu ele mulum.

#### *Wu King Eros Kulum*

<sup>20</sup> Wu King Eros eim Taiya wumb kin Sariron konu wumb ei popul kis piim. Wumb en enim ok, wu King Eros wu num endi mundulum, wu ei embe Balasis kanik yi ninjing. "Nim ek nin sin noman kis ei mani pangli. Sin wu King Eros konu ele, sin wumb pei eim kin kuni si nopun molmun."

<sup>21</sup> Wu King Eros eim kunum endi kulou tumun ni pendrim. Kunum ei, eim king elmin epi ei sipi, king molulum konu ele molpu ek kinan nipi mulum.

<sup>22</sup> "Wumb king nim ek ei piik ek kend tok yi ninjing, ek ei eim wumb gupu ele tor onanim. Gos gupu ele tor onum," ninjing.

<sup>23</sup> Wu King Eros eim Gos mendpiil embe ambil tonu kindnerim. Yi erang kin, Gos sinim tep enim wu ei kindang opu King Eros tum. tang kin, King Eros kirim kilanj nang, eim kulum.

<sup>24</sup> Ba Gos ek ei dinga tonu opu wumb konu orung orung ele pei pum.

<sup>25</sup> Banapas kin Sol ta, kongun ei Jerusalem konu er poru nikil, si kind orung Andiok konu punjngul. Pukul, Jon ni wu ei sinjngil, wu ei embe eipi endi Mak, wu ta kin tep to punjung.

## 13

### *Banapas Kin Sol Tel Gos Ek Ele Kongun Erngil Nge Punjngul Wu Sol Kongun Kumna Erim*

<sup>1</sup> Andiok konu ele, Gos nge wumb tilap mulnjung konu ele Gos ol ermba, ol ei piik nilmin wu kombur mulnjung. Pe ek embe to ngolmun wu kombur mulnjung ku. Mulnjung kin, wu ombu embe yi: Banapas, Simiyon, embe endi eipi Naisa ni Lusiya, wu ei Sairiini konu ele wu, Manain ngii endi palmbil wu Eros Terak, angim endi Sol wu ombu Andiok konu ele mulnjung.

<sup>2</sup> Wumb ombu prei er molk, kuni mowii mulnjung. Molk kin, Gos nge Gui Ka ek yi nim, "Enim Banapas kin Sol tel to tonu kindangin nam kongun wii top ngumbii kongun ei erngil."

<sup>3</sup> Pe kuni mon nik mowii molk, angil tonu kindik prei erik, wu ta Gos kongun ele kindnjing. Pe wu ta kindangin punjngul.

### *Saipris Konu Wu Ta Gos Ek Ka Ei Ninjngil*

<sup>4</sup> Gos nge Gui Ka ei, wu ombu kindang Selusiya konu ele punjung. Selusiya konu ele wu ombu nol kanu owundu sik Saipris mei konu kembis ele punjung.

<sup>5</sup> Wu ombu puk, Salamis konu ep nol wer ele tor punjung. Puk, Jura wumb men ngii engim konu Gos ek nik wumb ngunjung; wu endi Jon Mak wu ta paki topu mulum.

<sup>6</sup> Pe wu tekliki Saipris konu ele punjung. Puk, Pepos konu tor punjung. Pepos konu ele wu endi kum kondpu ol kanim kanim elim. Wu ei yi nim, "Na Jura tilap ek ni tor kindil wu mol," ba eim ek kend tum. Wu ei embe Bar-Jiisas.

<sup>7</sup> Wu ei gapman owundu kin tep to mulum gapman wu ei, eim embe Serkiyus Polas. Serkiyus Polas eim noman ka peng, Banapas kin Sol ta wii tang okul. "Gos ek nengil piimbii," pa nim.

<sup>8</sup> Ba Elimas ni wu ei eim kum kondpu, epi kanim kanim erpi elim wu. Griik wumb ek ele wu ei embe Elimas ninjing. Wu ei eim wu ta to mani kindmbii ni erim. Erpi, wu gapman owundu wu ei noman to kis eramb, Gos kin pii gii ninim ei si kindmba nipi erim.

<sup>9-10</sup> Ba Sol eim Pol pa ninmin ku, ei Gos Gui Ka noman dinga ngum. Elimas dinga kanpi ek nipi ngum, "Nim Seisen nge kingam, nim ol ka ombu nim er kis mundun. Nim ek kend tolu wu. Nim Gos Owundu ol ka ei er kis mundnjii en. Nim ol ei si kindnjii nimbil enim?"

<sup>11</sup> Pe Gos Owundu angil ele nim tang, nim ningil kis mulmba. Pe nim kinarkin, mulun kunum kopur epi ei ba," nim. Pol ei yi nipi mulang kin, kupu miil epi emii erim endi opu Elimas eim ningil ele pandi tum. Pe Elimas eim pupu, wumb endi eim angil ambilk, andlam andan to sipngii nipi pum.

<sup>12</sup> Wu gapman owundu ol ei kanpi puku sim. Sipi, eim Gos Owundu ek pii gii nim.

### *Pisiriya Konu Ol Andiok Wu Ta Ombu Kongun Enjngil*

<sup>13</sup> Pol kin kongun ende er mulnjung wumb, Pepos si kindik nol kanu ele puk Perka konu Pampiliya konu owundu ele punjung. Ba Jon eim wumb ombu si kindpi, Jerusalem konu orung pum.

<sup>14</sup> Perka konu si kindik, puk Pisiriya konu owundu Andiok konu tor punjung. Kunum ei, kor kunum tor punjung. Puk kin, Jura wumb Gos ngii ele nirik puk mulnjung.

<sup>15</sup> Gos ngii ele wu owundu ombu Moses lo ek ei gerik, Gos nge ek keimi nilmin wumb ek ei gerik poru nik, Pol kin tep to onjung wumb ei kii sinjing. "Engnan nol enim onjung. Ek endi pim kin, nengin sin noman ele tang piimin," pa ninjing.

<sup>16</sup> Pe Pol angpi angil tonu kindpi ek nim, "Enim Esrel wumb kin, wumb tilap eipi

Gos kin mund mong kulnjung wumb, enim piingii!

<sup>17</sup> Gos Esrel nge wumb, ok wumb sinim nge kupenjing no!, Eisip konu mulk kunum ei, Gos erang wumb tilap owundu tonu ok. Ekii se Gos nge dinga ele konu ei si kindpi tor tu wum.

<sup>18</sup> Pe ok konu wumb mulngii konu ele ol embin tui endi tonu wang kin, kung ngii 40 kinan mulnjung. Pe ok konu wumb mulngii konu ele Gos kupenjpjin no! paki tum; ba wumb ei Gos ek piinenjing, ei nge wumb ei kung ngii pei mulnjung.

<sup>19</sup> Pe Keinan konu ele, Gos wumb tilap angil orung nga ta! topu eipi kindim. Kindpi, Esrel wumb mei ele mulnjung. Mei ele no mulangin kin, kung ngii 450 kinan no mulnjung.

<sup>20-21</sup> Ekii se Gos Esrel wumb kombur tep erngii nipi mundum. Mundum wu ombu mulangin kin, kunum ele ek ni tor kindilim wu Samuyel mulum. Mulum kunum ele, king mulmba, pa ninjing. Kis kingam Sol, Gos sipi ngum wu ei, Benjamin nge tilap ele, pe Sol king mulang kung ngii 40 kinan mulum.

<sup>22</sup> Ba Gos king Sol tor kindpi, king Deipis mundum. Molpu, wumb kanpi yi nim, 'Na Jesii kingam kan sind. Na wu ei noman ngond. Eim na noman piimba mil kongun ermba,' pa nim.

<sup>23</sup> Gos eim ok nirim mil ol ei erim. King Deipis nge tilap ele, Gos eim kingam Jiisas kindim. Sinim sipi orung simba wu ei, Esrel wumb mulnjung konu kindim.

<sup>24</sup> Kunum ele Jiisas oneririm kunum ei, Jon wumb no! pendilim, wu Gos ek nipi yi nirim. 'Enim Esrel wumb, noman ak tok, no! pingii,' pa nirim.

<sup>25</sup> Jon eim kongun poru nimba erang yi nirim, 'Enim na er piinmin mil nenj? Enim kui er mulnjung wu ei na mon. Enim na nind ek ei kom se piingii! Wu endi ekii se omba wu ei, na eim simb su kan ei kapli si kindnermbii mon! Eim wu owundu.'

<sup>26</sup> "Engnan no! Enim Eiparam nge tilap ele, pe wumb kombur Gos nge ek ele mund mong kulnjung wumb ei, Gos sinim sipi orung simba ei, Gos nge ek sinim kin kindim.

<sup>27</sup> Jerusalem wumb ni wu mulnjung wumb ei, wu ei piinenjing. Gos epi nipe ekii se ermba ei, piik nilmin wumb ek ninjing kor kunum ele mon gerilmin ei piinenjing ku. Wumb kis ombu Jiisas sipik kos erik ngunjung. Yi mil Gos ol ermba ni tor kindilmin wumb ninjing mil yi enjing.

<sup>28</sup> Wu ei mong endi sipi erang tungii ei kapli, ba wumb Pailos kin wii to kundii minj ninjing.

<sup>29</sup> Ok Gos ol ermba ei piik nilmin, wu ek pol ek gerik poru ninjing. Ekii se ond peri

ele, Jiisas si mani sinjing. Sik, tukpu ele kui tunjung.

<sup>30</sup> Ba Gos eim Jiisas tukpu ele er konj sim.

<sup>31</sup> Wumb Galilii konu si kindik, Jerusalem eim kin ouni punjung wumb ei eim kenjing. Ekii se eim nga orung wang kin, kenjing wumb ei eim nga keningii ku.

<sup>32</sup> Pe sin enim kin Gos ek ka ei yi nimin. 'Ol ei ok Gos eim Jura wumb kupenjpjin kanip ngumbii,' nirim.

<sup>33</sup> Ei pe Gos eim kingam sinim ngonum. Eim Jiisas nga er konj sim, Gos ek mer mon ok nge Sam 2 pu!um mil ei yi nim, 'Nim na kangi mendpil. Pe na nim arnim mol.'

<sup>34</sup> Eim mer tukpu ele er konj sim; nga tukpu ele orung ba mil mon. Gos eim ek yi nim, 'Na enim noman ka ngumbii. Ok na Deipis ngumbii nir, ei enim kapli pii gii ningii.'

<sup>35</sup> Sam nga pu!um ek endi yi ku nim, 'Nim kongun wu ka wii nga kulermba.'

<sup>36</sup> Sinim piimin! Deipis eim Gos nge noman ele kongun er molpu sinim wumb mulnjung konu mei ele tuk molpu erim. Ekii se kolpu pupu eim nge kupenjing no! mulnjung konu ele purpu mani pum.

<sup>37</sup> Ba wu ei Jiisas Gos nga er konj sim wu ei purnerim.

<sup>38</sup> Engnan no!, enim ei dinga piingii! Sin Gos ek ka ei enim kin yi ninmin. Gos wu ei Jiisas kin enim ol kis ei kapli kil ngumba.

<sup>39</sup> Moses sinim lo kengip topu ngurum ek ei, sinim ol kis kil ngopu, sinim ka mulngii ninerim mon. Ba wu ei Jiisas eim kin pii gii ninjing wumb ei kanpi ol kis ei kil ngopu, wumb kun ka mulngii nirim.

<sup>40</sup> Enim ol kun ka erik mulngii! Epi kis ei enim kin onermba; ok Gos ermba ol ei piik ek dinga nilmin wumb yi nik.

<sup>41</sup> 'Enim wumb ek, bul mong tung, noman kis piik, enim ei epi kis tonu omba. Pe na enim kin kongun endi end. Ek ei, wu endi enim nik ngangin pii gii ninenjing.'

<sup>42</sup> Banapas kin Pol tel anda pungul enjingil ni, wumb ek yi ninjing. "Nga kor kunum elip okul, Gos ek ka ei nge nengil," wumb piimin ninjing.

<sup>43</sup> Wumb pei Gos ngii si kindik anda puk punjung. Jura wumb pei ni wumb tilap eipi ei, Gos ek pii gii ninjing ku. Jura wumb men tok elmin ol ei enjing. Pol kin Banapas punjungul konu ekii se punjung. Wu ta! ek nikil ngunjungul, wumb noman to dinga erangil, Gos nge noman ngopu, enim piik mulngii.

<sup>44</sup> Kor kunum endi mandi erang, wumb konu orung orung wumb pei ok Gos ek piimin ni ok kulou tok mulnjung.

<sup>45</sup> Ba Jura wumb molk kenjing ni, wumb pei ok kulou tunjung. Tangin kin, ei nge

Jura wumb popul kis sik, Pol ek nim ei to mani kindmin. Pol buł morung ek ambilk mulnjung.

<sup>46-47</sup> Pol kin Banapas tel ek dinga nikil yi ninjngil, "Keimi, sil Gos ek ei enim kin ok kanpil nimbil. Ba en enim Gos ek pinarik buł ngok. Yi nimin, sin Gos konu ka ele kunum kunum mulmun. Pinakim ninmin ei, enim piingii. Sil pe Gos Owundu yi ninim, 'Elip wumb tilap eipi endi kin pe!' pa nim. Gos Owundu sil kin ek yi nim, 'Elip wumb mulngii konu dup mil tilang erang mulngul ei nge Gos wumb pei sipi orung simba.'

<sup>48</sup> Wumb tilap eipi Gos ek ei piik, Gos Owundu kin ka piinjng. Wumb pei en enim ka piik konu ele pupun kunum kunum konj mulmun. Nik, Gos ek pii gii nik mulnjung.

<sup>49</sup> Gos Owundu ek ei konu orung orung pei pang piinjng.

<sup>50</sup> Piik kin, Pol Banapas tel Gos ek nikil, wumb ngunjngul. Amb kombur ni wu owundu ni ok, Gos ek piik mulnjung. Ba Jura wumb ok, wumb tilap eipi kin ek nik, kunj tangin erangin wumb ok Pol kin Banapas tel ek ngunjng. 'Sin konu ele mulerngil!' nik, to tor kindnjng.

<sup>51</sup> Wumb yi erangin kin, wu tał wumb keningii nikil, simb su mei ele tami to kindambil piingii. Sin ol kis enjpin ni piingii nikil enjngil. Er pendkil Aikoniyam konu ele punjngul.

<sup>52</sup> Andiok konu Gos nge tilap ele tuk onjung, wumb ei Gos nge Gui Ka ek sik, ka piik mulnjung.

## 14

### *Wu Tał Aikoniyam Konu Gos Kongun Enjngil*

<sup>1</sup> Aikoniyam konu wu tał, Pol kin Banapas kin pukuł. Jura men ngii ele nirik punjngul. Pukuł, Gos ek ka ei nikil wumb ngangil. Wumb tilap eipi ni Jura wumb pei pii gii ninjng.

<sup>2</sup> Ba Jura wumb kombur pii gii ninenjng, wumb ei tilap eipi kan nengin, Gos tilap er kis ermin nik enjng.

<sup>3</sup> Banapas kin Pol tel Aikoniyam konu ele kunum kinan mulkuł. Gos Owundu ek nikil, wumb ngokuł mulnjungul. Owundu wu tał paki dinga tang kin, wu tał jep ol kanim kanim enjngil. Jep ol erangil, Gos wu tał epi noman ka ngum. Ngang kin, wumb kanik Gos ek ei keimi, ni piinjng.

<sup>4</sup> Wumb konu owundu ele mulnjung wumb ei, sikind eipi puk, wumb kombur puk Jura wumb ek ninjng mil ei piinjng. Wumb kombur puk, Gos nge kongun wu tał Gos ek sinjngil konu ele puk piinjng.

<sup>5</sup> Ekii se wumb tilap eipi kin Jura wumb kin wu noman pim wumb ok, "Pol kin Banapas tep tumun," nik onjung. Wumb ombu ok, kom ku sik, "Wu tał to kundmun," ninjng.

<sup>6</sup> Wumb ek yi nengin piikil, tungu pukuł konu kembis Lisra kin Derpii tał sim, konu owundu Laikoniya konu orung orung mandi sim.

<sup>7</sup> Pe wu tał konu ele molkuł, Gos ek ka ei nikil wumb ngokuł mulnjungul.

### *Lisra Konu Ele Wu Tał Kongun Er Mulnjungul*

<sup>8</sup> Lisra konu ele wu endi mulum wu ei, simb tał ouni kis mulang, andlam endmba pinerim. Ok mam kirim tuk multum, eim yi er peng tor orum. Wu ei andlam endmba pinerim.

<sup>9</sup> Wu ei Pol ek nim mil dinga kanpi mulum. Pe Pol wu ei dinga kenim ni wu ei pii gii pim, ei eim simb ka ermba, ni piim.

<sup>10</sup> Pol ek dinga nipi yi nim, "Nim angkin simb kun kamb!" neng, wu ni sikir angpi pum.

<sup>11</sup> Wumb pei Pol erim ol ei kanik, en enim Laikoniya konu ek ei dinga ninjng. "Owundu wumb mil okuł, sinim konu okuł," ninjng.

<sup>12</sup> Banapas wumb eim embe 'Sus' ninjng. Pol ek nihim wu nik, wumb Pol embe 'Ermes' ninjng.

<sup>13</sup> Sus ngii owundu ei konu owundu ele torung ele engim. Sus ngii owundu ele kulmał kałim wu ei, kung kou peke kombur tuk tu wum. Pe plawa kuk wulu kindnjng ei, sipi konu owundu ele mandi om. Eim kin wumb kin kulmał kałpin wu tał ngumnik onjung.

<sup>14-15</sup> Gos nge ek se andilmbil wu tał, Banapas kin Pol tel ek ei piikil ol ei nge er mulnjung. Wu tał kis piikil el elip konduk to kis enjngil. Erkil, sikir pukuł, wumb punjung konu ele pukuł wii tunjngul. "Nimbil erang, enim ol ei enmin? Sil wu sinim ngenj ende. Sil Gos ek ka ei nipil enim ngambil ol yi nge si kindik Gos ek ka piik molk Gos konu ka ele pungii. Nipil kongun er onmbul.

<sup>16</sup> Keimi, ok wumb ol kis er endnjng ei, Gos eim kan wiik tum.

<sup>17</sup> Ba ei koi enerim; wumb kinerngii ni enerim mon. Gos epi pei kanim kanim eririm. Sinim kaninmin, eim epin konu molpu, sinim kin konu kumb ngopu, sinim erang, epi pei ka tonu onum. Gos sinim kuni ka ngang, sinim noman ka seng, ka piimin."

<sup>18</sup> Wu tał ek dinga yi nikil, pe wumb el elip kin kulmał kelngii elmin wu ei mon nikil enjngil.

### *Wumb Pol Kom Ku Tunjung*

<sup>19</sup> Andiok konu kin Aikoniyam konu Jura wumb kombur ok, wumb mulnjung konu kunj tangin, wumb ku sik Pol to kundnjung. To konduk, nga ngundundii sik, konu owundu ele tor sipnjing. Sipik, yi piinjing, kulum ni piinjing.

<sup>20</sup> Pe Gos nge tilap ok orung mulangin kin, Pol angpi konu owundu ele tuk pum. Kupiiring Pol kin Banapas tel Derpii konu ele punjungul.

<sup>21</sup> Wu tał Gos nge ek ka, ei nengil wumb pei tuk ok Gos nge kongun wumb mulnjung. Ekii se wu tał Lisra konu ni Aikoniyam konu ni Andiok konu ele orung punjungul.

<sup>22</sup> Pukul, Gos nge tilap ele mulnjung wumb ei, Gos ek nikil, wumb ngangil wumb Gos ek pii gii nik mulngii nikil ek dinga ninjngil. Enim pii gii nik mulngii. "Sinim Gos tep er molum konu tuk bin ei, ok sinim epi embin tui endi sinim kin omba ei ko wupun andpin bin."

<sup>23</sup> Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu tał pukul tep wumb mulngii nge to tonu kind mundunjngul. Pe wu tał kuni nunarik, prei erkil Gos ngunjngul, wumb Gos kin pii gii nik mulnjung wumb pei, Gos owundu angil ele kindinjngil.

*Andiok Konu Kin Siriya Konu Ele Wu Tał Orung Punjungul*

<sup>24</sup> Ekii se wu tał andkil pukul Pisiriya konu tor pukul, Pampiliya konu ele tuk punjungul.

<sup>25</sup> Wu tał pukul mani Perka konu Gos ek ka ninjngil. Nikil, ekii se pukul Aseliya konu punjungul.

<sup>26</sup> Aseliya konu pukul, nol sip ele pukul, Andiok konu tuk punjungul. Ok konu ele, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu tał Gos angil ele tuk kindnjing. Kindangin, Gos wu tał paki tumba nik ninjing. Wu tał pukul Gos kongun er pendkil, nga konu ele orung onjungul.

<sup>27</sup> Andiok konu tor okul, Gos tilap ei nengil kulou tunjung, el elip Gos kongun er pangil, Gos paki top erim ek yi ninjngil. Gos wumb tilap eipi noman aki tang, wumb ei Gos ek piik pii gii ninjing.

<sup>28</sup> Wu tał Gos tilap wumb ele tuk onjung wumb kin kunum kinan mulnjungul.

## 15

*Gos Nge Tilap Ele Mulnjung Wumb Kulou Owundu Jerusalem Konu Tunjung*

<sup>1</sup> Jura konu wumb kombur mani ok Gos nge tilap ele mulnjung, wumb kanik kengip ek yi ninjing. "Enim Moses lo ek piinarik, ngenj kopsik enenjing kin, Gos enim sipi orung sinermba," ninjing.

<sup>2</sup> Wumb ei ok yi nengin, Pol kin Banapas tel, wumb ei kin ek popul kis sikil. Wumb

ei kin wu tał kin ek opu er ninjing. Pe Gos nge tilap ele mulnjung, wumb ek nik, Pol kin Banapas tel kin wu kombur kin kindangin, Jerusalem konu tonu puk, Gos ek se andik kongun elmin wumb kin, wumb noman pim wumb kin, ek ei nik, ka ergii ni punjung.

<sup>3</sup> Gos nge tilap wumb, wu ombu kindangin puk, en enim Piniisa konu kin Sameriya konu tuk ele puk. Gos nge wumb konu tał ele mulnjung, wumb ei kanik, ek yi nik. Gos wumb tilap eipi erang, noman tuk aki tok, Gos eim ek piimin nik, Gos nge tilap wumb noman ka piik wumb ek ei nik ngunjngul.

<sup>4</sup> Jerusalem konu tor pangin, Gos nge tilap wumb pei ni Jiisas nge kongun wumb ni, wumb peng pim wumb kin ek tengnjing. Pe Pol kin Banapas tel Gos paki tum mil nikil ngunjngul.

<sup>5</sup> Lo ek piimin wumb wumb ei, ok yi ninjing. "Elip wumb nengil, ngenj kopsik, Moses lo ek palilim mil yi ergii."

<sup>6</sup> Yi nengin, Jiisas ek se andilmin wumb nin, wumb noman pim wumb, ek ei nik kun ergii nge enjing.

<sup>7</sup> Ek pei nik poru nengin, Piisa angpi ek nipi yi nim. "Engnan nol, enim piinmin ok Gos sinim kongun mok topu, na kongun Gos ek ka ei wumb tilap eipi kin pup ek nip ngamb, wumb pii gii ningii kongun ei Gos na ngum.

<sup>8</sup> Gos eim wumb pei noman tuk kaninim, ei eim sinim andan topu ngonum. Ei Gos eim ka kanpi sinim andan tum. Gos sinim eim Gui Ka ngum mil yi wumb ngonum.

<sup>9</sup> Gos sinim kin ol eipi erpi, wumb tilap eipi kin ol erpi yi enanim, mon! Wumb Gos kin pii gii nengin kin, Gos wumb erang ka molmun.

<sup>10</sup> Enim nimbil erang Gos nimba mil piimin nik enmin? Enim ol embin tui ei Gos tilap ele nimbil erang ol embin tui ngonmun? Ok sinim kupenjpim nol ol embin tui ei nge ko wunerik, ol ei nge akip sinim ko wunermin ku. Sinim pei kapli enanim.

<sup>11</sup> Sinim pii gii ninim, Jiisas Owundu noman ka ngopu, Gos sinim sipi orung simba yi mil ku, wumb ombu orung sinim."

<sup>12</sup> Piisa ek yi nim, "Sinim kulou tunjpun, ek peng endi pinaim." Kom sek mulangin, Banapas kin Pol tel ek nengil piinjing. Pe Pol kin Banapas tel ek yi ninjngil, "Wumb tilap eipi mulnjung konu, Gos sil paki tang sil jep ol ele enjpi."

<sup>13</sup> Wu tał ek ni poru nengil, Jeims ek yi nim, "Engnan nol, enim na ek nimbii end, kom se piyei!"

<sup>14</sup> Saimon ek yi nim, "Kumna Gos wumb tilap eipi kin om. Opu, eim nge wumb tuk seng kin ok mulnjung."

<sup>15</sup> Gos nge ek piik niłmin wumb ek ei ende mił ek yi mił pulnjung. Ek ei nge Deipis nge tilap wumb, ok ninjing.

<sup>16</sup> Owundu yi nim,

'Ekii se na orung ombii, Deipis ngii mani pum ngii ei nga tekmbii. Eim ngii konu ele mulum epi, kis mulum ei nga konj ermbii.

<sup>17</sup> Wumb eipi Gos nam Owundu ni kurngii. Ei wumb pei, wumb tilap eipi nam sip mundunj wumb.'

<sup>18</sup> Kumb ok Gos Owundu eim, ek nipi tor kindpi," yi nim.

<sup>19-21</sup> "Sinim piinmin, kumb ok ek ei pepi opu pe yi ku palim. Konu owundu kembis pei orung orung salim konu ei kor kunum Moses lo ek ei ger piik minj mołmun." Jeims ek nga yi nim, "Nimbił erang na noman ele yi palim. Wumb tilap eipi noman ak tok Gos ek ekii sinjing. Ei sinim noman embin piingii ek ninermin. Sinim pipe topun yi nimin, 'Kuni epi gos kend nik kuingii epi ei nunerngii. Amb wam mulang ngunduk enmin oł ei si kindik. Kung min epi nipe endi kan kulk pindangan kulang, nungii ei nunerngii. Kung min epi nipe miyem ei nunerngii ku.'"

*Wumb Tilap Eipi Gos Nge Tilap Ele Tuk Ok Gos Ek Piik Mulnjung Konu Pipe Pol Kindnjing*

<sup>22</sup> Yi nik kun erik, Jiisas ek se andiłmin wumb kin, wu owundu ni Gos tilap ele mulnjung wumb pei, kulok tok yi nik. Wu tał kindangan wumb tilap eipi, Gos nge tilap ele tuk ok mulnjung konu punguł nik. Andiok konu Pol kin Banapas teł kin kindangan punjnguł. Pe Juras ei embe endi Basapas, kin Sailas kin kindnjing. Wu tał pukuł, Gos nge tilap wumb mulnjung konu ele kumna punjnguł. Pukuł, tep er mulnjunguł.

<sup>23</sup> Pipe endi kindik yi ninjing, "Sin Jiisas nge ek se andiłmin wumb kin men ngii kongun wumb ombu sin enim enginjin noł mołmun. Sin pipe ei połpun, enim tuk wumb tilap eipi tonu ok, Andiok konu ni Siriya ni Silisiya konu ele mołmun.

<sup>24</sup> Sin ek ei piinjin, sin wu kombur ok ek kanim kanim nik enim noman to wulu mił kindngii, enjing. Wumb ombu ok enim noman tuk to kis enmin ei, sin yi erei ninenjin mon.

<sup>25</sup> Sin noman ende sepin ek ka piipin, Gos ek se andiłmin wu kindmin. Wu tał Banapas kin Pol teł sin noman ngolmun wu tał enim kin kindinmin.

<sup>26</sup> Wu tał eł elip ngerj ele piinarkił, Jiisas Kraiss Owundu kongun ele embe ambił tonu kind punjnguł.

<sup>27</sup> Sin Juras kin Sailas teł kindinmin. Wu tał ek sikil tu wunmbuł, ek ei nengil enim piingii.

<sup>28</sup> Gos nge Gui Ka ei sin kin mulang, sin ek ei ninmin. Sin ek eipi endi nipin, enim ngunermin. Enim piinmin, ek ei minj piik mulei!

<sup>29</sup> 'Enim kung ni epi eipi endi gos kend nik kuingii epi ei nunerei! Pe kung miyem ni kung kan kulk pindangan kulmba ei nunerei!' yi ninjing, 'Wu eipi embinjing ei ningil enarik, en enim ka mulngii. Pe enim ek ninmin ei piik ka mulnjung kin kapli ermba, enim ka muleiyo.'

<sup>30</sup> Gos nge tilap wumb, ek se andiłmin wu ombu kindangan, Andiok konu ele punjung. Puk, Gos nge tilap wumb mulnjung konu tuk sik pipe ei wumb ngunjung.

<sup>31</sup> Konu ele Gos nge tilap wumb pipe ei ger kanik piinjing; pipe ei gerik ka piinjing.

<sup>32</sup> Juras kin Sailas wu tał eł elip Gos ekii se ermba oł ei piikił, wumb kankil ek ni dinga enjingił.

<sup>33</sup> Wu tał Andiok konu ele kopur kinan mulnjunguł. Pe Gos nge tilap wumb noman ende sek, ka piik, wu tał nga orung kindangan punjnguł. Eł elip kindangan onjnguł, wumb mulnjung konu orung punjnguł.

<sup>34</sup> Ba Sailas eim punarpi, Andiok konu ele mulum.

<sup>35</sup> Pol kin Banapas teł Andiok konu ele enj mulnjunguł. Pe wu tał wumb eipi kin andkił, Gos ek nikil wumb ngokul enjingił.

*Pol Kin Banapas Teł Eipi Eipi Punjnguł*

<sup>36</sup> Ekii se kunum kopur o pang, Pol Banapas kanpi yi nim, "Silip orung pupuł, enginjił noł konu owundu orung mołmun konu ele pupuł kenmbil. Ok silip Gos ek nipil wumb ngunjpuł wumb, akip pupuł kenmbil ni wumb ka mołmun min kis mołmun, ei pupuł kenmbil."

<sup>37</sup> Banapas, Jon kin eł elip kin tep to bin ni piim. Jon embe endi Mak.

<sup>38</sup> Ba Pol ek yi nim, "Wu ei ok silip Pampiliya konu si kindpi konu eipi pum. Silip kin kongun ele punerim. Pe eim silip kin ouni punermba mon!"

<sup>39</sup> Pe wu tał ek opu er ninjingił. Banapas kin Pol teł noman ende punerim. Punerang kin, wu tał konu eipi eipi punjnguł. Banapas eim Mak ni sipim. Pukuł, noł kanu endi ele tonu pukuł Saipris konu ele punjnguł.

<sup>40</sup> Sailas Pol kin punjnguł. Pe Gos nge tilap wumb mulnjung konu yi ninjing, "Gos noman ka peng, elip kin tep er mulang punguł," ninjing.

<sup>41</sup> Pol Sailas kin pukuł Siriya, Silisiya konu ele tor pukuł, Pol Gos ek dinga nipi Gos tilap mulnjung wumb ngum.

## 16

### *Timosii Pol Kin Sailas Kin Tep To Punjungul*

<sup>1</sup> Pe pupu Derrpii kin Lisra konu ele tor pupu ku. Konu ele wu endi mulum, wu ei embe Timosii. Wu ei Gos nge tilap ele tuk pupu Gos ek piipi mulum. Wu ei mam Jura amb, Gos ek piilim. Arim Griik wu.

<sup>2</sup> Gos tilap wumb wumb Lisra konu kin Aikoniya konu wumb molk, eim elim ol ei ka nik tor kindnjing. Yi ninjing, "Timosii ei wu ka," ninjing.

<sup>3</sup> Pol Timosii kin tep to bil ni piim; pe Pol Timosii sipipi ngenj kopsim. Pol yi ni piim, Jura wumb konu orung ele molmun nipi yi erim. Nimbil erang Jura wumb ol ei erim, wumb pei piinjing, Timosii arim Griik wu.

<sup>4</sup> Pe andik puk konu owundu ele andik punjung. Ek ei ok Jiisas nge ek se andilmin wumb ni wumb peng pim wumb, kulou tok ek yi ninjing. Ek ei nik Gos tilap mulnjung wumb, Jerusalem konu ei ngok yi ninjing, "Enim ek ei minj piik ekii singii," ninjing.

<sup>5</sup> Yi nengin kin, wumb Gos tilap wumb pei kin pii gii dinga nik mulnjung. Gos nge tilap ele tuk onjung wumb pei.

### *Pol Maseroniya Wu Endi Kenim*

<sup>6</sup> Andik konu puk Prisiya konu kin Galasiya konu tuk ele and punjung. Gos nge Gui Ka ek neng kin, "Gos ek ele Eisiya konu ele ninenei!" nim.

<sup>7</sup> Puk, Misiya konu ele puk, nga Bisiniya konu ele bin ni piik punjung. Ba Jiisas nge Gui Ka andlam ele puneningii mon nim.

<sup>8</sup> Pe puk Misiya konu tonu ele si kindik Trowas konu tor punjung.

<sup>9</sup> Epinding Pol pepi or kumb mil er kenim ni Masironiya wu endi molpu ek dinga yi nim. "Pol, nim ya Maseroniya konu ele okun sin paki tunjii."

<sup>10</sup> Pol or kumb er kanpi ek yi nim, "Sinim Maseroniya konu bin," nim. "Gos sinim wii tonum. Sinim pupun, Gos ek ka ei nipi wumb konu ele wumb ngumun."

### *Liriya Konu Gos Tilap Ele Tuk Om*

<sup>11</sup> Na Luk mon ele puls, enim na kin tep to punjung. Yi erang kin, nol sip endi tonu puk, Samoreis konu ele tor punjung. Nga kunum endi puk Niyapolis konu tor punjung.

<sup>12</sup> Pe sin konu ele si kindpin, pupun Pili-pai konu ele tor punjung. Pe konu endi ok Rom wumb mulk konu ele, konu owundu embe Maseroniya ele kunum kopur aninga mulnjpun.

<sup>13</sup> Pe kor kunum, sin konu owundu andlam ele tor punjung. Pupun, nol endi pim konu ele punjung. Nol owundu ele, konu ka seng, prei ermin ni piinjpin. Pe nol

wer ele amb kombur mulnjung, amb ombu sin kin tep to ek tang mulnjpun.

<sup>14</sup> Amb endi embe Liriya, amb ei ek ninjpin, Gos ek ei piim. Eim Gos embe ambil tonu kindim; amb ei konu Taiyasaira konu owundu ele amb. Amb ei eim alap ku owundu pulum ei, kongun erpi ku owundu silim. Amb ei Gos paki tang piim, amb ei Pol ek nim mil kom sipi piim.

<sup>15</sup> Amb ei ni wumb eim ngii ende wumb pei nol pinjing. Amb ei nol pepi, sin kanpi ek yi nim. "Enim na Gos kin pii gii dinga nind ni piinjing, na ngii konu ongii," pa nim. Eim ek dinga nipi yi neng kin, sin eim ek piipin punjung.

### *Pol Kin Sailas Tel Pilipai Konu Kan Ngii Pinjingil*

<sup>16</sup> Kunum endi sin prei elmin konu ele punjung. Pe wii kongun ambil endi sin andlam ele om kan sinjpin. Ambil gui kis pahim, ambil ei epi ekii se omba ol ei piipi nilim. Yi erang kin, wu amb ei tep elmin wumb ei ku pei silim.

<sup>17</sup> Ambil ei sin kin andpi mulum. Molpu, wii topu ek dinga nipi yi nim, "Wu ombu Gos kongun mendpil enmin. Gos owundu ek ei nik, sinim Gos kin orung simba nge onmun."

<sup>18</sup> Kunum kunum ambil ei ek yi minj nipi endang, Pol eim piipi ten enim. Pe ek dinga nipi yi nim, "Gui kis, nim ambil ei si kindkin pui! Jiisas Kraiss nge embe dinga ele, na ek nind." Yi neng kin, gui kis ni ambil sikir si kindpi am pum.

<sup>19</sup> Ambil tep elmin wumb ombu ku sik elmin, ol ei am pang kanik Pol kin Sailas tel ambil gii nik. Sipik, wu num kombur mulnjung konu kulou tu wunjung.

<sup>20</sup> Wu tal sipik, kos piilmin Rom wumb mulum konu yi ninjing, "Wu tal Jura konu ele wu, sinim wumb noman er kis ermbil," ninjing.

<sup>21</sup> "Pe wu tal sinim Rom wumb mon, ei piipin sinim elmin ol ei piinarkin enmbil," pa ninjing.

<sup>22</sup> Wumb wu tal kin ek ngok nengin, kos piilmin wumb enim ek yi ninjing, "Wu tal konduk gulk kindik kepil tei!" ninjing.

<sup>23</sup> Pe wu tal kepil tok tok sipnjing. Sipik, kan ngii ele kindnjing. Wumb puk, kan ngii tep elmin wu kanik ninjing, "Nim wu tal tep dinga er mukei!" ninjing.

<sup>24</sup> Kan ngii ele tep elim wu, ek ei piipi wu tal sipi kan ngii tukrung ele pendim. Pe wu tal simb eipi eipi sipi ond tundii ele tuk kind to gii ni to pendim.

<sup>25</sup> Pol kin Sailas tel mulnjungul, epin tuk mii memb prei erkil Gos kin golang nikil enjingil. Kan ngii wumb kombur wu tal ninjingil ei piik mulnjung.

<sup>26</sup> Pe sikir konu kopu mił owundu endi tum. Topu, kan ngii ondu tumunj, ond ei to tor kindim. Pe kan ngii ondu aki topu wii sim. Seng kin, kan sen wumb kan wumb to pendnjing, kan sen ni wii pilngan topu sim.

<sup>27</sup> Kan ngii tep wu ei kenim ni kan ngii ondu ombu pei ak topu wii sim. Kanpi, yi ni piim, "Kan wumb pei tor punjung," ni piipi eim tui kepil sipi, eim to kundmbii ni erim.

<sup>28</sup> Ba Pol kanpi wii dinga topu yi nim, "Nim yi enerii! Sin kan wumb pei ya mołmun," pa nim.

<sup>29</sup> Kan ngii tep elim wu ei wii topu, tilang er nipi sikir nirik om. Wu ei eim mund mong kulpu, Pol kin Sailas tel mulnjungul konu simb ele mani pupu mulum.

<sup>30</sup> Tep wu ni wu tał sipi anda sipi yi nim, "Elip wu owundu, na nimbil ol eramb Gos nga na sipi orung sipi paki tumba?"

<sup>31</sup> Pe Pol kin Sailas tel yi ninjingil, "Nim Jiisas Owundu pii gii nin kin Gos nim sipi orung seng, eim kin mulnjii. Nim amb kangil ni yi ku mulngii."

<sup>32</sup> Pe Pol kin Sailas tel Gos ek ka nikil, wu ei ngii ende pinjing wumb, Gos ek nikil ngunjungul.

<sup>33</sup> Pe kunum ele mendpil, kan ngii tep elim wu ni wu tał sipipi kepil mundunjungul konu noł kindpi er ka erim. Erpi, kingham ambilam noł, Gos ek piik noł pek enjing.

<sup>34</sup> Wu ni wu tał sipipi, eim ngii konu sipipi kuni ngopu yi erim. Eim ka ka piipi, eim ngii ende wumb Gos kin pii gił nik kulnjung.

<sup>35</sup> Ekii se tingang, kos piilmin Rom wumb tep wumb kombur kindangan onjung. Ok yi ninjing, "Wu tał kan ngii si kindan pangil," pa ninjing.

<sup>36</sup> Pe kan ngii tep mołulum wu ei ek ei piipi Pol nimba nge om. Opu yi nim, "Kos piilmin Rom wumb ninmin, 'Elip pe!' ninjing," pa nim. Yi nim, "Elip noman ka seng pel," nim.

<sup>37</sup> Ba Pol ek nipi tep wu ombu ngum, "Sił Rom wu, ba kos piilmin Rom wu ombu sił kin kos pii kun enanmin. Mon! Sił wumb kumb ningil ele kepil tok yi enjing. Tok kin sipik, kan ngii ele kindnjing. Pe akip sił kos piik ka enarik, koi erik sił kindngii enmin min? Mon mendpi! En enim ok sił sik tor spngii."

<sup>38</sup> Pe kan wumb tep elmin wumb puk, kos piilmin Rom wumb mulnjung konu puk ninjing. Kos piilmin Rom wumb, wu tał ek ei piik mond mong kulnjung. Nimbil erang wu tał ei Rom wu ku.

<sup>39</sup> Pe puk kaimb sik, wu tał sik tor tu wunjung. Ok wu tał kanik yi ninjing, "Elip ya konu ele mulerngil, tor pukul pe!" ninjing.

<sup>40</sup> Yi nengin kin, wu tał ngii si kindkil kin, tor pukul Liriya ngii konu punjungul. Pukul kin, Gos tilap wumb mulnjung kankil, Gos ek nik ngangil wumb piyangan kin, konu owundu bil ni punjungul.

## 17

### *Teslonaika Wumb Pol Kin Sailas Tumun Ninjing*

<sup>1</sup> Pol kin Sailas tel andkil pukul, Ampipolis konu tor punjungul. Konu ele si kindkil pukul, Apoloniya konu ele tor punjungul. Konu ele nga si kindkil, pukul Teslonaika konu tor punjungul. Jura wumb men ngii konu ele engim.

<sup>2</sup> Pol eim ok elim ol ei nga erim. Pol pupu wumb men ngii ele nirik pum. Kor kunum tekliki ele enj mołpu kin, Gos ek ei andan topu wumb ngopu mulum.

<sup>3</sup> Gos nge ek pule nipi wumb ngopu mulum. Gos nge Kraiss wu endi mundum wu ei kindang om ek ei, nipi ngum ku.

<sup>4</sup> Pe wumb kombur Pol kin Sailas tel, ek piik pii gii ninjing. Griik wumb kombur Gos ek ei piik elmin ku. Pe wumb tilap owundu wu tał ek piik ekii siłmin ku. Pe wu num embilenjing ombu yi ku wu tał ek piinjing ku.

<sup>5</sup> Ba Jura wumb wu tał kin kis piinjing. Yi erangin kin, wumb epi sinerim wumb ok, wumb mulnjung konu ele tuk molk punjung. Wumb ombu konu ele tuk puk, epi kis er mundnjung. Wumb ok Jeison ngii konu si pok erik, wu tał si tor sipipin wumb ngumun nik sipnjing.

<sup>6</sup> Ba Pol kin Sailas tel sinenjing. Sinarik kin, Jeison kin Gos nge tilap mulnjung wumb ambil gii ni sipnjing. Sipik, gapman mulum konu ele sipnjing. Sipik, gapman wu kanik yi ninjing, "Wumb ombu konu orung orung pei ol kis enmin," pa ninjing. "Wumb ombu pe ya mołmun ei," pa ninjing.

<sup>7</sup> "Pe Jeison wumb ombu sipi eim ngii konu sipim. Wumb pei en enim wu king owundu ek nilim, ek ei piinałmin. King endi mołum ei, eim embe Jiisas. Wumb en enim yi nilmin," pa ninjing.

<sup>8</sup> Wumb konu ele wumb ni gapman wumb ek ei piik noman embin kulnjung.

<sup>9</sup> Yi piik, Jeison ku sik, eim kin wumb epi kombur ku sinjing ku. Sik poru ni kindangan kin punjung.

### *Pol Kin Sailas Tel Beriya Konu Kongun Enjingil*

<sup>10</sup> Kunum ele epinding, Gos nge tilap wumb Pol kin Sailas tel Beriya konu ele kindnjing. Pol kin Sailas tep pukul Beriya konu ele tor punjungul. Pukul kin, Jura wumb men ngii engim konu nirik punjungul.

<sup>11</sup> Jura wumb Derpii konu mulnjung ei, Gos ek kunum kunum piik mulnjung. Ba Teslonaika konu Jura wumb mulnjung ei, Gos ek kopur piik kun erik mulnjung. Wumb ombu Gos ek piik ka piik mulnjung. Kunum kunum Gos ek gerik kanik, wu tał ei keimi ninmbil min, ni ger piik minj mulnjung.

<sup>12</sup> Wumb pei pii gii ninjing. Griik wumb num pei pii gii ninjing ku. Wu amb pei pii gii ninjing.

<sup>13</sup> Ekii se Jura wumb kombur Teslonaika konu piinjing, ni Pol Beriya konu opu Gos ek ka nipi wumb ngopu mołum ninjing. Yi nengin piik, konu ele punjung. Puk kin, wumb konu ele wumb noman to wulu kindik ek kend tok ngok enjing.

<sup>14</sup> Yi erangin kin, wumb Gos tilap wumb molk, Pol mani ep noł wer ele kindangin pum. Ba Sailas kin Timosii tel Beriya konu mulnjungul.

<sup>15</sup> Wumb Pol sipik andlam ele tu wunjung wumb ombu Pol sipik Asenj konu sipnjing. Sipi kindik kin, orung omun ni erangin kin, Pol ek nipi kindim. Ek nipi kindpi Sailas kin Timosii kin, 'Elip sikir wei!' nim.

*Asenj Konu Pol Ek Ni Tor Kindim*

<sup>16</sup> Pol Asenj konu wu tał onguł nipi kui er mulpu kin, kenim ni konu ele wumb ek kend gos mendpil konu ele piki topu mułum. Mułangin kin, eim noman embin to piim.

<sup>17</sup> Wumb yi nge mułangin kanpi pupu Jura wumb men ngii ele pupu, wumb Gos ek nilmin wumb kin ek nipi mułum. Kunum kunum pupu wumb kulou tangin konu andpi, men ngii konu wumb kanpi nipi yi erim.

<sup>18</sup> Pe wumb ek mon wumb Epikuriyan wumb kin Soik wumb kin ek orung eim kin ek ngok ninjing. Wumb kombur molk yi ninjing, "Wu ei ek owul owul nipi endim, wu ei nimbil erang ek ei ninim ninjing?" Pe wumb kopur molk yi ninjing, "Eim gos konu eipi endi mułang nipi onum," ninjing. Pol eim Jiisas nge ek ka nipi, Jiisas konj angpi nga orung pum, ek ei nipi wumb ngum.

<sup>19</sup> Pe wumb Pol sik sipik, Ariyopakas konu kaunsil mułum konu sipnjing. "Wu ei ek konj endi nim, ek ei neng sin piimin," ninjing.

<sup>20</sup> "Sin nim ek ei piimin. Ei ek eipi mił endi palim. Ek ei pule er palim mił ei sin piimin," ninjing.

<sup>21</sup> Asenj konu wumb kin konu eipi wumb ok Asenj konu ele molmun wumb ei, ol eipi endi enalmin mon. Ba ek konj ningii min, ek pol konj minj piik nik elmin.

<sup>22</sup> Yi nengin kin, Pol Ariyopakas konu kaunsil mułum konu tuk mołpu ek yi nim.

"Enim Asenj wumb, na enim kand ei Griik enim men ngii ele puk ol elmin ol ei dinga peng elmin palim.

<sup>23</sup> Ok na enim konu ombu andip, Griik enim men ngii ek nik enmin ei kanip endinj. Enim kulmał kehgii konu endi er ka er sek mon yi pulmun. Ku mon endi polk pendik yi nilmin. 'Gos endi sin pii pol tunanmin. Ba wii embe sipin kulmał kalmin ninjing. Ok enim gos kinarik wii noman je piik yi elmin.

<sup>24</sup> Akip na Gos epi pei eririm. Epi mei ele epi kanim kanim eririm. Gos ei Gos Owundu ei, epi ni mani mei konu pei tep er mołum. Pe Gos eim wumb angil kin, Gos ngii tekinmin ei nirik mulałim.

<sup>25</sup> Gos eim epi sinerang wumb endi epi sipi Gos ngunalałim mon. Gos eim mendpil, eim epi kanim kanim er pendpi, sinim wumb tep erpi, noman konj ngopu mułang kin, sinim ol yi er mołmun.

<sup>26</sup> Wumb kupenjpin endeim mendpil nge ele, opu opu pe sinim wumb pei mołmun. Wumb erang konu orung orung pei mołmun; Gos eim wumb kunum ele ei konu mułngii nipi er sirim.

<sup>27</sup> Wumb kuruk ok kan singii, Gos nipi piim. Wumb endi Gos kan simbii nipi piimba, wu ei piipi er mołpu kaninim. Gos konu turii molalałim; ya sinim wumb pei endeim endeim ni tep er mołum," pa nim.

<sup>28</sup> "'Gos eim kin sinim noman konj ngoluł. Ngang kin, sinim andpin mołpun enmin.' Ei yi mił ku enim nga wumb noman piilmin wumb kombur ei yi mił polk pendnjing.

<sup>29</sup> 'Sinim Gos kingam noł mołmun.' Yi mił Gos kingam noł mołamin kin, pe sinim noman yi piinerman, Gos wu angil ele ku ni ond ni endi er kindang, Gos mił endi mołum ni piinerman, mon!

<sup>30</sup> Ok wumb pii pol tunarik mulnjung kunum ei, Gos eim wumb epi pei yi erangin ei, ek ninanim. Ba pe Gos wumb pei kanip nip, konu orung orung wumb noman ak tok nam kin wei!" pa ninim.

<sup>31</sup> "Gos eim kunum endi nipi mondpu, kunum ele wumb ol kis min ka enmin ei kanip, kun er mułmbii," pa nim. "Gos eim wu endi Jiisas to tonu kindim, wu ei gupu ek nimba, ek ei piimin. Wu ei eim tukpu si kindpi, tonu opu konj mołum. Mułang kin, yi mił Gos wumb pei andan topu, eim ek nilim ei keimi nilim."

<sup>32</sup> Piik tukpu ele pepi nga konj angpi tonu omba ninim, ek ei wumb kombur yi ninjing, "Nim ek ei nga nen piimin," ninjing.

<sup>33</sup> Yi nengin kin, Pol wumb ombu si kindpi pum.

<sup>34</sup> Ba wumb kombur Pol nim ek pii gii ninjing. Wu endi embe Daiyonisiyas, eim



Ariyopakas konu ele, kaunsil wu endi, amb endi embe Damaris. Pe wumb eipi pii gii ninjing ku.

## 18

### *Pol Korin Konu Kongun Erim*

<sup>1</sup> Ekii se Pol Asenji konu si kindpi, Korin konu pum.

<sup>2</sup> Pol pupu Jura wu endi kan sim wu ei, embe Akuila. Eim ngii konu embe Ponsus. Eim ambim embe Pisila. Pe Esalii mei owundu molku onjungu. Nimbi erang, King Kloryas Jura wumb pei kanpi nim, "Enim Jura wumb Rom konu owundu si kindik pungii," pa nim. Pe Pol wu amb ta mulnjungu konu pum.

<sup>3</sup> Eim kin wu amb ta kongun ende elmin. Pol eim wu amb ta kin mulum. Molk kin, kongun er mulnjung. Molk kin, alap ngii ei nge kongun er mulnjung.

<sup>4</sup> Kor kunum kunum Pol eim Jura wumb men ngii ele pupu ek nipi tep to mulum. Pol Gos ek ka ei dinga nemb, Jura wumb kin Griik wumb Gos kin pii gii peng mulngii ni piim.

<sup>5</sup> Ba kunum ekii se, Sailas kin Timosii tel Maseroniya konu si kindkil mani punjungu. Kunum ele Pol Gos ek ei kunum kunum wumb kanpi nipi minj endim. Jura wumb kanpi ek dinga nipi yi nim, "Jisas ei Kraismendpi, Gos wu endi kindang om," pa nim.

<sup>6</sup> Ba Pol nim ek ei piinarik, Pol bu morung ek embilnjing. Yi nengin kin, Pol eim konduk ele kulman mulum ei, sik sik topu kindim. Pol ek yi nim, "En enim ol kis erik mulnjung kin, en enim dup konu ele pungii. Na ek endi pinalim. Akip na pup wumb tilap eipi endi kin bii," pa nim.

<sup>7</sup> Pol men ngii ei si kindpi, wu endi ngii konu pum. Wu ei embe Taisas. Wu ei eim Gos kin pii gii peng molulum wu. Eim Jura wumb men ngii engim konu eim ngii konu mandingim.

<sup>8</sup> Jura wumb men ngii tep er molulum wu ei, embe Krispas. Wu ei eim ambim kingam nol pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. Pe Korin wumb pei Pol ek nim ek ei piik, ekii sik, pii gii nik, nol pek enjing.

<sup>9</sup> Kunum endi emii peng kin, Pol or kumb mil er kenim ni Gos Owundu ek yi nim, "Nim mund mong kulerii! Gos ek ni tor kindnjii; nim gupu mum tunerii mon!" nim.

<sup>10</sup> "Na Gos nim kin mol, wumb endi nim topu enemba mon! Nam wumb konu ele tuk pei molmun," pa nim.

<sup>11</sup> Pol Korin konu ele molpu, kung ngii endeim molpu, oi angil orung nga endeim pei mulum. Molpu kin, Gos ek nipi wumb ngopu mulum.

<sup>12</sup> Ba ekii se Rom gapman wu Galiyo Akaiya konu ele, wu owundu mulum. Kunum ele, Jura wumb en enim Pol kin opu orung enjing. Pe Pol kos ele tonu tu wuk yi ninjing.

<sup>13</sup> Wu ei wumb ek nipi ngonum, "Gos embe ambilk tonu kindngii yi mil yi erei!" nim. Ek ei nipi ek lo palim mil kun er ninanim mon, ninjing.

<sup>14</sup> Pol eim ek nimba erang kin, Galiyo ek nipi Jura wumb ngum, "Enim Jura wumb, wu ei ek kis endi nipi, lo ek endi kis erpi erim. Na enim ngii ek ei piimbii," pa nim.

<sup>15</sup> "En enim ok na kanik ek endi ningii min, enim lo min embe kombur ningii ei na piinermii mon. En enim nik kun erngii. Na ek ei kos piinermii!" pa nim.

<sup>16</sup> Yi nipi kin, wumb kos ngii ele to anda kindim.

<sup>17</sup> Pe wu num endi Jura wumb men ngii tep er mulum wu ni ambil gii ninjing. Wu ei embe Sosreniis kos ngii konu ele kepui tunjung. Ba gapman wu Galiyo ol ei enjing ei noman to piinermim.

### *Pol Andiok Kin Siriya Konu Ele Si Kindi Orung Pum*

<sup>18</sup> Pol pupu konu ele, kopur kinan mulum. Mol kin, pendpi Gos tilap wumb mulei nipi, nol sip endi tonu pupu si kindpi pum. Pang sip, ei pupu konu endi Siriya ni konu ele bii ni pum. Pisila kin Akuila eim kin tep to punjung. Puk, Senkriya konu ele, Pol eim peng pek tum. Nimbi erang eim ek dinga nipi tonu kindim.

<sup>19</sup> Pe puk Epesas konu ele tor punjung. Pol wu amb ta konu ele si kindpi, Pol eim pupu Jura wumb men ngii engim konu nirik pupu, wumb kin ek tangpi mulum.

<sup>20</sup> Wumb Pol kanik yi ninjing, "Kunum kopur sin kin mulnjii!" ninjing, ba Pol wumb ninjing ek ei piinermim mon!

<sup>21</sup> Pol eim orung ba pendpi yi nim, "Gos noman ele na orung pui nim kin, nga orung ombii," nim. Gos tilap wumb angil sipi, "Mulei!" nipi pum. Nol sip ele tonu pupu Epesas konu si kindpi pum.

<sup>22</sup> Nol sip pupu Sisariya konu tor pang kin, Pol Jerusalem konu Gos nge tilap mulnjung wumb ei, kanpi mulei nipi pendpi, Andiok konu mani pum.

<sup>23</sup> Andiok konu ele Pol kunum kinan mulum. Molpu, nga si kindpi pum. Pupu kin, Galesiya konu kin Perkiya konu tuk andpi, Gos nge tilap mulnjung wumb ei kanpi ek nipi, dinga erpi endim.

<sup>24</sup> Jura wu endi eim Aleksandriya konu ele wu eim opu Epesas konu mulum. Wu ei embe Apolos. Wu ei ek ka nipi Gos ek ei piipi nipi eim.

<sup>25</sup> Wumb kombur eim ok Gos Owundu ek ei nik ngolmun. Wu ei eim noman ka ele

dinga pim. Wu ei wumb kanpi, Gos ek ka nipi wumb ngopu yi nilim. Jiisas ehim ol ni epi ei nga nipi kun er ngolum. Ba wu ei Jon wu wumb nol pendpi ngolum, ek ei mendpi pilim.

<sup>26</sup> Wu ei eim pupu, Jura men ngii sim konu ele tuk pupu Gos ek nipi Jura wumb ngum. Gos ek palim mil kun Pisila kin Akuila tel wu ei ek dinga nikil ngunjngul. Ekii se wu Apolos noman ka dinga kindpi mulum.

<sup>27</sup> Ekii se wu Apolos Akaiya konu ele tor pum. Epesas konu wumb Gos nge tilap ele muljung wumb, ombu pipe polk Akaiya konu Gos tilap muljung konu kindik, Apolos eim singii nge ninjing. Wu Apolos Akaiya konu ele tor wang kin, wumb Gos noman ngang muljung konu pupu, wumb ombu Gos ek ka ei nipi ngopu, eim wumb tilap ei paki ka topu mulum.

<sup>28</sup> Pe eim kongun dinga erpi, Jura wumb ek kanim kanim nik ei to mani kindpi, "Gos ek andan kun ka topu wu amb ngumbii," nim. "Gos nge ek ele wumb andan ka tum. Topu, Jiisas eim Kraiss wu endi Gos kindang om," pa nim.

## 19

### *Pol Epesas Konu Kongun Erim*

<sup>1</sup> Apolos Korin konu mulum kunum ele, Pol Andiok konu molpu, Epesas konu ele om. Epesas konu ele opu, Jiisas nge er se andilmin wumb muljung kenim.

<sup>2</sup> Pol opu wumb kii sim, "Ok enim pii gii ninjing kunum ei, enim Gos Gui Ka sinjing min?" Pe wumb ek yi ninjing, "Mon! Gos Gui Ka molum min? Sin ok ek ei piinenjpin," ninjing.

<sup>3</sup> Pol ek yi nim, "Enim nol nipe nol pinjing?" Wumb ek yi ninjing, "Jon wumb nol pendpi ngolum wu ei ek yi mil nirim, ele nge sin nol pinjpin."

<sup>4</sup> Pe Pol ek yi nim, "Ok Jon wumb nol pendilim wu ek yi mil nirim, "Enim wumb noman ak tangin kin, nol pendim. Pe enim eim om konu ekii se omba wu ei pii gii ningii. Omba wu ei embe Jiisas."

<sup>5</sup> Wumb ek ei piik kin, Jiisas owundu embe ele nol pinjing.

<sup>6</sup> Pol eim angil tonu kindang kin, Gos Gui Ka wumb kin om. Pe wumb en enim ek eipi eipi nik, Gos ol ekii se ermba ol ei, wumb piik nilmin mil yi nik muljung.

<sup>7</sup> Pe wu muljung wumb ei engki nga tal, mil muljung.

<sup>8</sup> Pol Jura wumb men ngii engim konu tuk pupu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim kunum tekliki konu ele molpu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim Gos ek nipi, Gos tep er molum konu ele, ek ei nipi wumb ngum.

<sup>9</sup> Ba wumb kombur en enim noman dinga peng, noman ak tunarik molk kin, Gos ek pii gii ninarik, wumb kanik ek kis nik, Gos Owundu ek ei pii kum enenjing. Yi erangin kin, Pol Gos nge wumb sipi sipim, wu Tiranas ei nge konu men ngii mil ele, Pol wumb sipim, wumb Gos ek ka ei kunum kunum nipi ngum.

<sup>10</sup> Yi erpi molang kin, kung ngii tal o pum. Pe Eisiya mei konu owundu ni, Jura wumb ni Griik wumb ni wumb pei ok Pol ek nim ek ei piinjing.

<sup>11</sup> Pol angil ele Gos nge jep ol dinga wii mendpi pei erim.

<sup>12</sup> Wumb ok, Pol mulum konu alap ni epi tu wuk Pol ngenj ele minjin tok sipik, wumb gui kis pim wumb ni ening pim wumb ei embilangin kin, gui kis ni ening pim wumb pei erpi ka erpi ngum.

<sup>13</sup> Jura wumb kombur puk andik, wumb gui kis mulum konu puk kunji erik to tor kindik enjing, wumb kombur Jiisas Owundu nik embe ei nge nik elmin. "Pol, Jiisas ek nilim wu embe ele nilim, ek na nip enim ngond," yi mil nilmin.

<sup>14</sup> Jura wu Gos kin kulmal kalilim wu ei, kingam nol angil orung nga tal wu ei embe Skiipa. Wu ombu kongun ei nge elmin.

<sup>15</sup> Ba wu endi gui kis tuk mulang kin, eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Jiisas eim na piinim, Pol eim na piinim ku. Enim ei nii? Na pii pol tunand," pa nim.

<sup>16</sup> Pe wu ei gui kis pim wu, ni puku sipi wumb ombu topu topu se endim. Topu, wu ombu kepil topu, wumb ngenj er kis mondpu, konduk ni to piltan to er kis erim. Erang kin, wumb ei ngii ele si kindik ngenj wii punjung.

<sup>17</sup> Ekii se Jura wumb kin Griik wumb kin Epesas konu muljung wumb ei, piik mund mong kis kulk muljung. Molk kin, Jiisas Owundu nge embe ambil tonu kindik muljung.

<sup>18</sup> Wumb pei pii gii pim wumb, kum erik, ol ok nge ol kanim kanim enjing, wumb ei en enim ok nik tor kindik enjing.

<sup>19</sup> Wumb pei kum konduk ol kanim kanim elmin, mon ei tu wuk wumb muljung konu dup kalk enjing. Pe wumb en enim mon ei ku ngok elmin ei ku yi mil 50,000 mil pei.

<sup>20</sup> Ol ei nge Gos Owundu nge embe opu dinga pum. Pe Gos ek dinga mendpi pupu tonu pum.

### *Epesas Wumb Pol Kin Ek Kis Nik Wii Tunjung*

<sup>21</sup> Ekii se, Pol Gos nge Gui Ka je Pol ek nipi pendim. Pendpi kin, Pol Maseroniya konu ele andpi pupu kin, Griik konu ele pupu Jerusalem konu ele bii ni piim. Pe Pol ek

yi nim, “Konu ele pup kin, nga Rom konu ele orung bii ku,” nim.

<sup>22</sup> Pol eim paki toľmbuľ wu taľ, embe Timosii kin, Erasus teľ, Maseroniya konu ele, kindang punjunguľ. Pol eim Eisiya konu ele kunum kopur muľum.

<sup>23</sup> Kunum ele, wumb kombur Gos nge tilap wumb ei, ek kanim kanim nik, wii tok, ek owuľ owuľ ninjing.

<sup>24</sup> Konu ele, wu endi muľum wu ei, eim embe Demiiisriyas, wu ei, kom ku epi kongun ele epi kanim kanim elim. Wu ei, eim epi kombur kom ku epi ombu erpi, Aremiyas kend gos ngii ele nirik kind mon-duľum wu ei, oľ yi nge elmin wumb ei, ku pei silmin.

<sup>25</sup> Pe wu ei, eim kongun wu ombu wii topu kin, wu kongun wii elmin wu ombu wangin kin, kuľou tok, Demiiisriyas ek nipi wumb ngum. “Wu kei sinim kongun ka ei erpin kin, ku pei wang sipin enmin.

<sup>26</sup> Wu ei, Pol wumb pei ek neng kin, wumb eim ek niľim ek ei, Epesas konu ele mendpiľ enerim. Enim piik kanik enmin konu orung orung ni, Epesas konu ele pei andpi, yi nim, ‘Sinim gos angil ele enmin ei gos mendpiľ mon?’

<sup>27</sup> Pol ek ei je erpi kin, sinim kongun ei to mani kindmba. Yi nge mon. Pol ek ei erpi, sinim noman ele tang kin, sinim gos amb Aremiyas ngii owundu ei, ni piinerim. Kumb ok, Eisiya ni konu ele orung orung pei, gos amb Aremiyas ei kin, embe ambil tonu kindilmin. Ba Pol ek ei erpi, gos amb Aremiyas embe to mani kindnim.”

<sup>28</sup> Wumb ek ei piik kin, wii dinga tok yi ninjing, “Sinim Epesas konu ele gos Aremiyas embe, am ei tonu kin ba!” ninjing.

<sup>29</sup> Pe wumb en enim wumb pei wii tok puk konu owundu ele tor pangin kin, wumb pei wii tok punjung. Puk kin, wumb kuľou toľmun konu ele kuľou tunjung. Wumb puk kin, wu Geiyas kin Arisakas kin, ouni sik, ngii owundu ambil gii nik, tor sik punjung. Maseroniya wu taľ Pol kin tep to andilmin.

<sup>30</sup> Pol eim wumb punmun konu bii ni erim; ba Gos nge tilap ele tuk punjung wumb ei, ambil gii ninjing.

<sup>31</sup> Eisiya gapman owundu pei, Pol kin wu puľ miľ moľangin kin, ek ni Pol kin kindim. Nik kin, yi ninjing, “Pol wumb kuľou tonmun konu ele nim tor punerii!” nik yi ninjing.

<sup>32</sup> Wumb tilap owundu ei, wumb noman eipi eipi peng moľmun. Wumb kombur ek endi nik nengin kin, wumb kombur wii eipi tok enmin. Pe wumb pei kuľou tok ninmin, ek piinarik, wii ok kuľou tonmun.

<sup>33</sup> Pe Jura wumb kombur wu Aleksander ekii se kindangan pupu kin, tuk ele angpi,

angil tonu kindpi, wumb ninjing ek ei, ni orung kindmbii ni erim.

<sup>34</sup> Ba wu Aleksander ei, wumb wu ei Jura wu ni piik, gupu endi kindik, yi ninjing, “Sin Epesas konu ele gos Aremiyas ei, eim embe ambil tonu kindmin,” ninjing. Nik kin, wu dinga to er muľangin konu eni taľ o pum.

<sup>35</sup> Ekii se Epesas konu ele mon kongun elim wu ei, eim wu amb kin ek tingnerei mon! Nipi, ek dinga nipi, yi nim, “Enim Epesas wumb, wumb nii endi Epesas konu ele owundu seng gos kend Aremiyas men ngii owundu ele Epesas konu ele tep elim ei wumb endi pinalim min? Pe nga tonu epin konu ele Gos nge kom ku mowii nilmin mani om min?”

<sup>36</sup> Wu endi ek nipi, orung kindmba ei, kapli en enim wiik to mulnjung. Enim nge epi endi sikir ermin ningii ei, enerngii,” pa nim.

<sup>37</sup> “Enim wu taľ enim tu wunjung; ba wu taľ enim gos kend amb Aremiyas ngii owundu ele, epi waning enenjingil. Pe wu taľ enim gos kend amb ei, endi ek buľ morung ninenjingil mon.

<sup>38</sup> Pe wu Dimiiisriyas eim kongun wumb kin, enim wu endi, ek kis nipi ermbe ei, kos piingii ningii ele kunum saľim. Pe gapman owundu ombu moľmun ei, ek ei piik kin, kos er kun erngii,” pa nim.

<sup>39</sup> “Enim ek endi ningii pimba ei, en enim kuľou toľmun konu ele ni kun erngii.

<sup>40</sup> Pe sinim kapli kos silmin. Pe kunum ele, sinim mong sinmin; ba ek puľe endi pinahim.”

<sup>41</sup> Nga kuľou toľmun ngii ele tep elim wu ek yi nipi, kuľou tunjung ei to tor kindim.

## 20

*Pol Maseroniya Kin Griik Konu Ek Ka Nipi Andpi Muľum*

<sup>1</sup> Wumb ek dinga nik enjing ei, poru neng kin, Pol eim Gos tilap ele mulnjung wumb wii to, tuk sim. Pol ek ei nipi, wumb Gos tilap wumb ngopu, noman to dinga erim. Wumb ek ka nipi, angil sipi pendpi kin, Maseroniya konu ele pum.

<sup>2</sup> Pe Pol konu ele angpi kin, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, Gos ek nipi ngopu, noman to dinga erim. Erpi andpi kin, nga Griik konu ele pum.

<sup>3</sup> Pol pupu Griik konu ele oi tekliki muľum. Ekii se sip endi pupu kin, Siriya konu ele bii ni piim. Pe Jura wumb kengip erik, eim to kundmun ninjing. Ba Pol eim noman dinga kindpi kin, nga Maseroniya konu ele orung bii ni piim.

<sup>4</sup> Wu Sopasa, Beriya konu ele wu ei, eim arim Piras Pol kin tep to pum. Pe Teslon-aika konu ele wu taľ, endi Arisakas kin

Sekandas, Geiyas ei, Derpii konu ele wu, Eisiya konu ele wumb Timosii kin Tropimas wu ombu, Pol kin ouni ok punjung.

<sup>5</sup> Wumb ombu kumb se puk kin, Trowas konu ele sin omun ni, kui er muljung.

<sup>6</sup> Sinim bres yiis sinalim kuni ei, nołmun kunum ei, pe Gos Esrel wumb Eisip konu ele sipi orung sirim kunum ei sinjpin. Sipin ele piimin, sin pupun Trowas konu punjpin ei, kunum angil orung ele tor punjpin. Sin kongun endeim Trowas konu ele punjpin.

*Trowas Konu Ele Pol Yusikas Er Konj Sim*

<sup>7</sup> Kor kunum sin kulou topun kuni numun. Pe Pol Gos ek nipi wumb ngum. Kupiiring sin bin kunum, Pol ek nipi pang kin, emii pim.

<sup>8</sup> Sin tuk ngii ele kulou tunjpin konu ele dup alam pei mulum.

<sup>9</sup> Wu kangu wu endi embe Yusikas. Wu kangu wu ei, eim ngii ondu ele mandi mulum. Pe Pol ek kinan nipi pang kin, Yusikas eim Pol ek ei piipi molpu kin, or tumek er bok tum ngii ei, tonu kin engim. Wumb mani puk kin, Yusikas simin ni punjung; ba Yusikas kulum pim.

<sup>10</sup> Pe Pol mani pupu, ek yi nim, "Enim noman embin tunerii! Ke ninerii mon! Wu ei, eim konj kindpi kin, eim konj mulmba," pa nim.

<sup>11</sup> Pol nga tonu opu kuni nupu, ekii se wumb kin ek kinan nipi molpu kin konu tengim. Tingang kin, Pol si kindpi pum.

<sup>12</sup> Wu kangu wu ei, si pangin wu ei, konj mulang kin, wumb en enim ka piinjing.

*Pol Trowas Konu Si Kindpi Milirus Konu Pum*

<sup>13</sup> Ba sin ok pupun sip ele tonu pupun kin, Asos konu ele tor punjpin. Pupun kin, Pol Asos konu ele mulum. Sin sip ele bin ni pamin kin, Pol eim yi ninim. "Andlam ele andip pup Asos konu ele bii," nim.

<sup>14</sup> Sinim pupun Asos konu ele pupun Pol kan simin. Kan sipin kin, sip ele pupun, Misiliini konu ele punjpin.

<sup>15</sup> Pe sin Misiliini konu ele si kind punjpin. Pupun, singil pepin kin, tingang Kiyos konu ele mandi tor punjpin. Nga pupun, Samos konu ele kan sipin kin ele pinjing. Kupiiring nga pupun, Milesis konu ele tor punjpin.

<sup>16</sup> Pol eim noman dinga ele yi piim, "Epesas konu ele si kindpin bin," ni piim. Pol eim Eisiya konu ele kunum ei, "Mulermbii," ni piim. "Eim sikir bii," ni piim. Kapli tor punj kin, wumb Gos Gui Ka mani kindrim kunum ele, tor pup Jerusalem konu ele wumb kenmbii ni pirim.

*Pol Eim Epesas Konu Ele Wu Num Ombu Angil Sipi Pum*

<sup>17</sup> Sin pupun Maileisas konu ele si kindpin. Pol ek nipi Epesas wumb muljung konu ele kindim. Nipi yi nim, "Gos nge tilap ele mołmun wumb ei, wu num kombur wangin," nim.

<sup>18</sup> Wu num ombu eim kin wangin kin, Pol eim ek dinga nipi wu num ombu ngum. "En enim piinmin, na Eisiya konu ele ok op, erir ol ei piinmin. Yi erip kin, na enim kin tep to mulnjpin.

<sup>19</sup> Enim piinmin! Jura wumb na to mani kindinmin ni erangin kin, na noman embin owundu tum. Ba na nam ngenj ei piinarip kin, Gos Owundu nge ek ka ei kongun erip punj.

<sup>20</sup> Na ek endi mund mong kularip kin, ek endi nip, enim ngunenj. Na ek ninj ei, enim paki tołum. Wumb kulou tołmun konu ni, ngii konu pei, na enim ek nip ngoł ei, enim piik mołmun.

<sup>21</sup> Kunum kunum na Jura wumb kin, Griik wumb kanip yi mil nil, "Sinim noman ak topun Gos kin bin. Pe Jiisas sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas kin pii gii mimin," pa nim.

<sup>22</sup> "Pe enim piyei! Na Gos nge Gui Ka ei je na Jerusalem konu ele sipnim. Jerusalem konu ele epi ni endi, na kin tonu omba ei, na piinand. Ba Gos piinim," pa nim.

<sup>23</sup> "Ei na piil, konu orung orung pul ei, Gos nge Gui Ka ei, ek dinga nipi na ngolum. Nipi ngopu kin, yi nilim, 'Nim ol embin tonu kan sikin, kan ngii punjii,' nipi na ngolum.

<sup>24</sup> Ba na nam ngenj ei kaimb kulenj. Na nam ngenj ei piinenj. Na nam andind andlam ei, endmbii minj ni piinj. Nam Jiisas Owundu kongun ngum kongun ei minj erip, poru nimbii," ni piinj. "Kongun ei, Gos ek ka nip wumb ngop, wumb Gos eim wumb noman ka ngumba ek ei minj nip, endinj.

<sup>25</sup> "Enim piinmin! Ok na andip, Gos kingham Jiisas ek mon nip ngunj; ba ekii se, enim pei na kineningii mon," nim.

<sup>26</sup> "Ei piip kin, na ek ei nip enim ngond. Pe tuk ele, enim wu endi am pum kin pule, na kin pinermba," pa nim.

<sup>27</sup> "Na Gos ek ka wii mund mong kularip kin, enim ngunenj mon!

<sup>28</sup> En enim ka molk, Gos nge tilap wumb mulngii ei, tep er mulngii. Gos nge Gui Ka ei, enim kongun ei nge ngonum. Gos nge tilap wumb ei ka molk kin, Gos nge wumb tep ka er mulngii. Gos eim nge kingham miyem ei, sinim ol kis kil ngum.

<sup>29</sup> Na piind, na enim si kindip pund. Ekii se wumb kombur enim kin tuk ok, Gos nge tilap wumb ei, ek kis nik, noman to wulu kindangan kin, enim Gos keimi ek ka ei nge, pii gii ninerngii," pa nim.

<sup>30</sup> “Pe wumb kombur enim tuk mołmun konu ele tilap endi, wumb ok, ek kis kend kanim kanim nik erangin kin, Gos nge tilap ele tuk puk mołmun. Wumb ei nge, yi ningii ek ei, piingii,” pa nim.

<sup>31</sup> “Yi piik kunum kunum enim tep ka er mułngii. Enim oł ei piingii nip kin, na enim kin tuk kung ngii tekliki mołup kin, ek dinga wu endeim endeim ni ngunj. Na ningil ele ka mani wang kin, ek ei ninj.

<sup>32</sup> “Akup na enim Gos angil ek mundamb mołmun, Gos eim enim noman ka ngumba. Eim enim kapli er dinga ermba, Gos wumb nii endi noman ka ngumbii ni piilim. Enim wumb pei pii gii ninjing wumb ei ngang kin, epin konu ele ka pungi.

<sup>33</sup> Na nam noman ele, alap ni, ku ni, ei wu epi pei seng mołmun ei, kom se piinenj mon!” pa nim.

<sup>34</sup> “Enim piinmin, na angil tał ei nge, kongun erkil. Na epi endi sinerim ei, sip yi el. Wumb na kin ende mołmun wumb ei, paki tołum ku.

<sup>35</sup> Na kongun pei ele kongun ei, enim andan top kin, sinim kongun ei, dinga kind er bin. Sinim kongun yi erpin kin, wu endi epi sinernmba ei, paki tumun. Sinim Jiisas Owundu ek ni mił piipin ermin. Wumb endi eim ka ka piipi kin, eim epi wumb eipi ngumba ei, ka wii. Pe wumb endi epi ngang sipi kin, ka ka piimba ei, aninga ka piipi simba.

<sup>36</sup> “Pol eim ek ei nipi poru nipi kin, eim mong gopsing pii połpu prei erim. Erang kin, wu num ombu ni prei ouni enjing.

<sup>37</sup> Ekii se Pol ba erang kin, wumb Pol ambilk gii nik, ke nik, kaimb sinjing.

<sup>38</sup> Pol ek yi nim, “Enim nga na kinerngii,” pa nim. Yi neng kin, wumb kaimb kis sik, noman embin tang mulnjung. Mułangin kin, noł sip ele ouni si pangin pum.

## 21

*Pol Sip Ele Tonu Pupu Jerusalem Konu Ele Ba Pum*

<sup>1</sup> Sin wumb wakin topun, sip ele pamin kin, kos konu ele ba pum. Kun pupun pupun kunum endi, Kos konu ele tor punjpun. Nga Kos konu ele si kindpin kin, Pasara ninjing konu ele tor punjpun.

<sup>2</sup> Sip endi, Piniisiya konu ele ba nge bin ni, kui er mulnjpun. Pe sip ele tonu pupun, punjpun.

<sup>3</sup> Pe sin pupun, Saipris konu ele orung pupun, si kindpin punjpun. Sin pupun, Siriya konu ele tor pupun, Taiya konu ele mulnjpun. Sip epi sipim ei, konu ele tor kindim.

<sup>4</sup> Pe sin pupun, Gos tilap mulnjung wumb kan sipin, kunum angil orung nga tał mulnjpun. Gos Gui Ka ei Gos tilap wumb

noman ele ek ngang kin, wumb Gos tilap wumb molk yi ninjing, “Pol, nim Jerusalem konu ele punerii!” ninjing.

<sup>5</sup> Sin konu ele moł pendpin kin, nga punjpun. Gos tilap ele mulnjung wu amb kangii ambil pei, sin sinim konu owundu ele tor tu wunjung. Pe ep noł wer ele mołpun kin, Gos kin prei enjpin.

<sup>6</sup> Pe sin sip ele bin, pendpin, angil sipin, sip ele pamin. Wumb en enim si kindik, ngii konu ele orung orung punjung.

<sup>7</sup> Sin sip ele tonu pupun, Taiya konu ele si kindpin kin pupun. Solemes konu ele tor punjpun. Sin Gos tilap ele mulnjung wumb kin, kunum endeim mołpun, nga punjpun.

<sup>8</sup> Pepin kin, kupiiring sin konu ele si kindpin kin, Sisariya konu ele punjpun. Sin pupun, Gos ek ngołum wu Pilip, ngii konu ele punjpun. Pupun kin, eim kin mulnjpun. Eim Gos nge wumb mułangin kin, angil orung nga tał nge wu endi mulnjung konu ele mulum.

<sup>9</sup> Wu eim ambilam kapil kapli mulnjung ambilam wii ombu, Gos epi ermba ek ei piik nilmin.

<sup>10</sup> Pe sin Sisariya konu ele, kunum pei mulmun. Gos oł ekii se ermba oł ei piipi nilim wu ei, eim embe Akapus. Eim Juriya konu ele si kindpi kin, Sisariya konu ele mani om.

<sup>11</sup> Eim sin kin mani opu, Pol kan mum pendim kan mum ei sipi, ei eim simb angil ele, kan mum topu, yi nim, “Gos Gui Ka ek yi nim, ‘Jerusalem konu ele Jura wumb, en enim kan mum arim kan, yi mił tungii,’ pa nim. ‘Yi erik sipik, wumb tilap eipi endi ngungii,’” nim.

<sup>12</sup> Sin wu amb pei ek ei piipin kin, Pol kin ek dinga nik kin, “Pol Jerusalem konu ele tonu punerii!” pa ninjing.

<sup>13</sup> Ba Pol ek yi nim, “Enim nimbil erang ke nik? Na noman embin tungii. Na kan ngii ele bii nip er kun er mulał mon. Ba na Jerusalem konu ele kulmbii ei kapli ku. Jiisas Owundu nge embe ambil tonu kindip eramb kin, na tungii ei nge, ngenj ele gał kularip moł.”

<sup>14</sup> Pe sin eim noman ele eipi enermin. Sin ek tingnarpin wiik tunjpun. Sin yi ninjpin, “Owundu eim noman ele kapli,” ninjpin.

*Jerusalem Konu Ele Pol Eim Opu, Kongun Er Endim Mił Nim*

<sup>15</sup> Kunum kopur o pang kin, sin Jerusalem konu ele bin ni, epi er kun er mulnjpun.

<sup>16</sup> Pe wumb kombur Gos tilap ele tuk puk kin, Sesiriya konu ele mulnjung wumb ei, sin kin tep to punjung. Sin pupun, Neson ngii konu ele sipinjin wu ei, Saipris konu wu ei, eim am kumb ok eim Gos tilap ele

tuk purum. Eim yi piim, sin eim ngii ele mułmun ni piim.

<sup>17</sup> Sin Jerusalem konu ele tor punjpun wumb ei, Gos tilap ele mulnjung wumb ei, tor ok, sin kanik, ka piik, angil embilk enjing.

<sup>18</sup> Pe kupiiring, Pol eim sin kin pupu kin, Jeims mułum konu ele pupun, kenmin ni punjpun. Pe Gos ngii engim konu ele wu num Jeims kin mulnjpun.

<sup>19</sup> Pol eim kongun er endim mił, ek pol topu, Gos eim paki topu erang kin, Pol eim wumb tilap eipi ele, tuk kongun er endim mił, ni wumb ngum.

<sup>20</sup> Wumb ek ei piik, Gos embe ambil tonu kindnjing. Wumb ek nik, eim ngunjung, "Pol nim ek piik! Jura wumb pei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, pei ek dinga nik, lo ek ambil gii ninjing.

<sup>21</sup> Ba wumb kombur, wumb kanik nik kin, ek nim kanik ninjing. Pol eim Jura wumb kanpi, wumb tilap eipi tuk ele mułangin kin, ek nipi, Moses lo ek ei si kindngii ni elim. Enim kangil ngenj kopisnarik kin, ok elmin ol ei, ekii sinerei nipi elim.

<sup>22</sup> Pe sinim nimbil ol ermin? Keimi, enim piik ni nim ya on.

<sup>23</sup> Pe akip sin nim ek nimin ei, akip enjii, ninjing. Sin wu kapil kapli mułmun wu kei, ek keimi endi ninjing. Nik kin, tonu kindnjing.

<sup>24</sup> Nim wu kei kin, Jura wumb men ngii pungi. Enim elmin ol ei, Moses lo ek ei nim ekii sikin eran kin, enim pei ka mułngii. Pe nim wumb ombu ku ngan kin, wumb en enim peng enjin pek tungii," pa nim. "Nim yi eran kin, wumb molk keningii ek ei, nim kanik ek kend ni piingii. Wumb nim kin piingii wu ei, lo ek elim ni piingii.

<sup>25</sup> Wumb tilap eipi, Gos ek piik, tuk ok mułmun wumb ei, sinim pipe Pol kindin-jpin ei, kindpin kin, sinim ok ek ni pendin-jpin ek ei, nipin ngunjpun. Nipin yi nipin kin, enim kan kun er mułngii. Enim kung ni, epi eipi endi, gos kend nik kuingii epi ei, nunerei! Pe kung miyem ni, kung kan kuł pindangin kin, kułmba ei nunerei!" yi ninjpin. "Wu amb eipi ningil enerngii mon; ka mułngii."

<sup>26</sup> Pe Pol wu ombu seng kin, kupiiring wu ombu seng kin, en enim ka mułngii er punjung. Pe yi erpi opu kin, men ngii owundu ele tuk om. Opu kin, Gos kin kułmał kałilim wu ei ek nim, "Kunum nenj wumb en enim konj molk kin, en enim endeim endeim ni ok, Gos kin kułmał kelngii nge ongii?"

<sup>27</sup> Ekii se kunum angil orung nga tał poru neng kin, Eisiya konu ele Jura wumb ok kenjing ni, Pol tuk men ngii owundu ele mułum. Kanik kin, wumb pei ek dinga nik piik kin, Pol ambil gii ninjing.

<sup>28</sup> Pe wumb wii dinga tok ninjing, "Enim Esrel wumb, sin paki tei! Ya wu ei, epi konu orung orung pei wumb andan topu ngonum. Esrel wumb to mani kindpi kin, sinim lo ek to mani kindpi kin, sin men ngii owundu ek nipi kis enim," pa ninjing. "Pe eim epi endi sinim men ngii ele tuk tu wupu kin, er penj mondpu kin, Griik wumb kombur sinim men ngii ele nirik tu wum," ninjing.

<sup>29</sup> Nimbil erang, wu Tropimas Epesas konu ele wu ei, ok Pol eim konu owundu ele tuk tu wupu kin, men ngii owundu ele tuk tu wupu mundum, ni piinjing.

<sup>30</sup> Pe Jerusalem konu ele wumb ni, wumb pei sikir ok kułou tunjung. Pe Pol ambil gii nik kin, men ngii owundu ele sik, anda tu wunjung. Nga ngii ondu sikir ngunjung.

*Rom Konu Ele Opu Elmin, Tep Elim Wu Pol Sim*

<sup>31</sup> Pe wumb si andik, Pol ek tangin ek ei nik kin, to kundngii enjing. Wu owundu opu elim wu mułum konu ei piipi, wumb ek yi ninjing. Jerusalem wumb pei puku si endnjing.

<sup>32</sup> Yi erangin kin, eim opu wu kombur sipi, wu opu elmin wu tep elmin wu kombur sipi, wuł mani pangin kin, pe Jura wumb molk kenjing ni, wu num owundu opu wumb sipi, tu wang kanik kin, Pol kepii tunarik, wakin tunjung.

<sup>33</sup> Pe opu elmin wu num ni opu, Pol ambil gii nim. Nipi opu, wumb neng kin, kan sen tał tu wuk kin, kan tunjung. Eim wumb kii sipi, yi nim, "Wu ei nii? Wu ei nimbil ol erim?"

<sup>34</sup> Wumb tilap owundu molk wumb kombur ek endi nik, wii tok erangin kin, wumb kombur ek eipi nik, wii tok nengin kin, ek tał er pim. Pe wumb eipi eipi dinga nengin kin, opu elmin wu num ni, ek ei pule pii pol tunerim mon. Yi erangin kin, wu num ei, ek nipi, eim opu wu ngum. "Enim Pol, enim ngii dinga ele nirik sipei!" nim.

<sup>35</sup> Pol ngii ond peri ele kamb piip tonu pum. Pang kin, wumb ek dinga nik, Pol to kundngii erangin kin, opu wumb Pol ko wuk sipnjing.

<sup>36</sup> Wumb tilap owundu ekii se puk kin, wii tok yi ninjing, "Eim to kundei! Eim to kundei!" yi nik punjung.

<sup>37</sup> Opu ond wumb en enim, Pol sik sipik, en enim ngii ele nirik sipnjing. Sipangin kin, Pol ek nipi, opu wu num ni ngum, "Na kapli, nim kin ek endi nip ngumbii min?" Pe opu wu num ni yi nim, "Nim Griik wumb ek piilin min?"

<sup>38</sup> Na piind, nim Eisip wu ni piind. Ok kembis kin nim gapman kin opu enjii en wu 4,000 tui kepii ambil sipinjing. Sipik

puk kin, mei wumb mulenjing konu ele punjung.”

<sup>39</sup> Ba Pol ek yi nim, “Na Jura wu moł,” pa nim. “Na konu ele Tasas kin Silisiya konu ele owundu ei, embe pułum. Na kapli ek nip kin, wumb ngumbii min?”

<sup>40</sup> Pe opu elmin wu num ni kapli neng kin, Pol angil tonu kindang kin, wumb ek tingnarik mulnjung. Pol eim Eipru wumb ek ele, nipi yi nim.

## 22

<sup>1</sup> “Engnan noł ni, arnan noł ni, enim wumb kom sek mulangin kin, na ek endi nip, orung kindmbii end.”

<sup>2</sup> Ek ei Pol nipi wumb ngum. Pol Jura wumb ei nipi wumb ngang kin, wumb ek ei piik, kom ka sek, ek tingnarik er mulnjung.

<sup>3</sup> Pol ek yi nim, “Na Jura wu,” pa nim. “Na manan, na Tasas kin Silisiya konu ele mengim. Na konu ele ya mołup kin, owundu enj. Pe na ek emb top ngum wu ei, Gameliyel eim, na ek emb to ngum ei, sinim kupenjpjin noł elmin oł ei kin, lo ek nipi, na ngum. Yi nipi ngang kin, na Gos ek ele dinga piip muls. Yi mił ku, enim dinga puk enmin.

<sup>4</sup> Nam pii gii ninj ele ei nge, ok wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, se andip top el. Wu amb ni, to kondup el. Wumb kopur kan sen ele top kin, kan ngii kindip yi el,” pa nim.

<sup>5</sup> “Wumb kułmał kałiłmin wumb owundu, ek pii kun elmin wu num ni, wumb ei kapli ek ei piingii. Wumb ombu, na kin pipe ngangin kin, Damaskas konu ele Jura wumb pipe to ngopu kin, na Damaskas konu ele andip puł. Andip puł ei, wumb kan si sipip, kan sen top kin, kan ngii kan ngop el.

*Pol Pii Gii Nirim Kunum Ei Ek Pol Tonum (Aposeł 9:1-19, 26:12-18)*

<sup>6</sup> “Na andip pup kin, konu eni tonu tuk mii memb pahim oł ei peng kin, Damaskas konu ele mandi punj. Pe sikir ei, epin dup mił tilang dinga na muls konu ele erim.

<sup>7</sup> Tilang yi erang kin, na mei ele mani pup pemb kin, ek endi ei epin tor opu yi nim. ‘Sol! Sol! Nim nimbił erang, na kin oł embin tui ngon?’

<sup>8</sup> Na ek yi nip orung kindinj, ‘Owundu, nim nii?’ Ek na nipi yi nim, ‘Na Jiisas Naseres konu ele moł. Nim na kin oł embin tui en,’ pa nim.

<sup>9</sup> Wumb na kin punjpun wumb ei, dup mił epi tilang erim ei kenjing. Ba wu endi na ek nipi ngum ei, piinenjing, mon.

<sup>10</sup> Pe na ek yi ninj, ‘Owundu, pe na nimbił oł ermbii?’ Pe Owundu ek nipi, na ngopu yi nim, ‘Nim angkin Damaskas konu ele pui!’

nim. ‘Konu ele wu endi mołum wu ei, nim kongun enjii mił nipi ngumba,’ pa nim.

<sup>11</sup> Pe tilang ei, dinga erang kin, na epi kan dembin tumbii pinerim. Wumb na kin tep to onjpun wumb ei, na angil ambilk kin, Damaskas konu ele sipnjing.

<sup>12</sup> Konu ele wu endi mulum wu ei, eim embe Ananaiyas. Wu ei lo ek pei ekii silim wu mułang kin, Jura wumb en enim, Damaskas konu ele mołumun wumb ei molk kin, wu ei ka ni piilmin.

<sup>13</sup> Wu ei, na muls konu ele mandi opu angpi, ek nipi yi nim, “Engnan Sol, nim ningil nga kenjii,” nim. Pe kunum ele mendpił, na ningil ka seng kin, na kan poł tunj.

<sup>14</sup> Pe eim ek yi nim, “Sinim kupenjpjin noł paki topu elim Gos ei, eim tonu nim kindang molkun kin, eim ermbe oł pii poł tokun. Pe Kraiss mułmba ei, kan poł tukun kin, ek nimba ei piikin, yi enjii ni to mundum,” pa nim.

<sup>15</sup> “Nim pe nimbił oł erang kankin kin, piikin en? Nim oł ei pukun, wumb pei kankin kin, ek ni tor kindnjii.

<sup>16</sup> Pe nim nimbił erang nim kui er mołun? Nim pukun noł pii nim. Nim Jiisas embe ele nikin ke nen, Gos eim nim oł kis kanim kanim elin oł, ei kil ngopu si kindmba,” pa nim.

*Gos Pol Kindang Wumb Tilap Ei Kin Pum*

<sup>17</sup> “Ekii se na Jerusalem konu ele Gos ngii op kin, Gos kin prei er mołup kin, or kumb mił endi enj.

<sup>18</sup> Or kumb mił erip kinamb kin, Gos Owundu na kin ek yi nim, ‘Sikir Jerusalem konu ele si kindkin po! Nim na ek ya ele ninjii ei, wumb nim ek ei, kapli pii gii ninerngii,’ pa nim.

<sup>19</sup> Na nam ek yi ninj, ‘Owundu, na konu ele orung orung nim ngii ele pup kin, wumb nim kin pii gii nilmin wumb ei, mon nipi, kepui topu, kan ngii ele kindil.

<sup>20</sup> Ok Siipen nim ek se andiim wu ei, to kundnjung kunum ele, na eim kin mandi engir. Na orung kanip engamb kin, wumb konduk gulk tungii nip, orung engir.’

<sup>21</sup> Ba Gos eim ek yi nipi na ngum, ‘Nim po! Na nim konu turii endi kindamb pukun kin, wumb tilap eipi endi kin mulnjii,’ pa nipi kindang punj.

<sup>22</sup> Jura wumb Pol nim ek ei piik, ek dinga nik kin, “Eim to kundi” ninjing. “Wu ei nge, ya mei ele mulermba wu ei, konj mulermba,” ninjing.

<sup>23</sup> Wumb wii dinga tok kin, en enim konduk gulk kin, mei kułman si tonu kindnjung.

<sup>24</sup> Yi erangin kin, wu num mołpu ek yi neng kin, Pol sik sipik, opu wumb ngii ele nirik sipnjing. Wu num ei ek yi neng kin,

opu wumb Pol kepil tok, Jura wumb ek dinga ninmin, "Ek pule piimin," pa nim.

<sup>25</sup> Pe opu ond wumb kan sik kin, kan tunjung. Opu elmin wu tep elmin wu ei, Pol engim konu ele mandi engang kin, Pol ek yi nipi wu ei ngum. "Lo ek nipi, Rom wumb yi kan ngei nim min? Enim ek nik, ka enarik, kepil ok tok enmin ei, kapil min?"

<sup>26</sup> Opu wu tep elim wu ei, ek ei piipi pupu kin, wu num owundu mulum konu ele pupu, ek dinga nipi yi nim. "Nim wu ei kin nimbil ol enjii en? Wu ei Rom wu," pa nim.

<sup>27</sup> Pe wu num ni, Pol mulum konu ele ek nipi Pol ngum, "Nim Rom wu min?" Pol molpu yi nim, "Na Rom wu," pa nim.

<sup>28</sup> Wu num ek yi nim, "Na ku owundu ngopu kin, na Rom wu mol," pa nim. Ba Pol ek nipi, yi nim, "Na manan na Rom konu ele ok mengim. Pe na Rom wu mol."

<sup>29</sup> Pe wumb Pol kii sik, kepil tok enjing wumb ei, mund mong kulnjung. Wu num ni, Pol Rom konu ele wu endi kan ngumbii enj ni piipi kin, gal kulum.

<sup>30</sup> Wu num ei, eim Pol palim mil ei, pule piimbii nim. "Pol eim nimbil ol erim ei piimbii," nim. Yi nipi kin, kupiiring ok, eim Pol kan sen si kindpi kin, wumb kulmal kahilmin owundu wumb ni, kaunsil wumb pei ok, kulou tungii nim. Pe wu num ni, Pol sipi ngii ele mani tu wupu kin, wumb ombu kumb ele engndim.

## 23

*Jura Wumb Ek Pii Kun Elmin Wumb Mulnjung Konu Ele Pol Ek Nipi Ngum.*

<sup>1</sup> Pol kaunsil wumb mulnjung konu ele dinga kanpi kin, ek nim, "Engnan nol, na Gos kumb ele endinj. Endinj ei, nam noman ka seng, andip op kin, akip ya mol. Nam ol kis endi enj ni piinand."

<sup>2</sup> Pol ek yi neng kin, kulmal kahilmin owundu Ananaiyas wu ei, ek yi nim, "Enim wumb Pol engim konu ele mandi molmun wumb ei, Pol gupu ele angil kum tei!" nim.

<sup>3</sup> Pe Pol ek nipi, Ananaiyas ngum, "Nim ngenj torung orung ambilk ka ka en; ba tukrung ka sinalim. Gos ek nim kapil tumba," pa nim. "Nim ya ele molkun lo ek ele piikin kin, na ek ngond; ba ninim lo ek ei to kindkin, wumb na tei!" pa nim.

<sup>4</sup> Wumb Pol engim konu ele mandi enjing wumb ei, yi ninjing, "Nim Gos nge kulmal kahilmin wu owundu ei, ek kis nikin ngum," pa ninjing.

<sup>5</sup> Pol ek yi nim, "Engnan nol, na wu ei kulmal kahilmin wu owundu ei na piinenj, 'Nim wumb tilap ele wu num ei, ek yi ni kis enenjii mon!' Gos lo ek nilim ek ei palim ei, na piip mol."

<sup>6</sup> Pol kaunsil wumb kombur eim piim. Piipi kin, wumb ek pii kun elmin wumb wii topu, ek dinga nim, "Engnan nol, na lo ek piil wu. Na lo ek piilim wu nge kingam. Na pii gii nind ei, wumb kulnjung wumb ei, wii nga konj tonu punggii ei, na pii gii nind. Ek ele nge nip wumb ngop erip endamb kin, wumb na akip tu wuk, kan ngii ele kindangan kep mil nind."

<sup>7</sup> Pol ek ei neng kin, lo ek piilmin wumb kin wumb kolk nga konj tonu ongii ni piinalmin wumb ba, tuk ele ek mil enjing. Yi erangin kin, en enim eipi eipi punjung.

<sup>8</sup> Pe wumb kombur en enim yi nilmin, 'Wumb kolmun wumb ei nge angk tonu punengii,' nilmin wumb ei, tep wumb mulalmin kin, gui ele mulalmin ni piilmin. Ba wumb ei, lo ek ekii sik elmin wumb ei, ek pei pii gii nilmin.

<sup>9</sup> Yi erangin kin, wumb wii dinga tok onjung. Lo ek piilmin wumb ei, eim nge tilap ele punjung. Puk angk kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei ol kis endi en enim mon," pa ninjing. Guimeng sinim tep enim wumb ei, min endi opu wu ei kin, ek ninim," pa ninjing.

<sup>10</sup> Wumb ek mil owundu enjing ei, wu num ei piipi kin, ek yi nim, "Wumb orung orung molk kin, Pol angil ambilk orung seng kin Pol kulmba," ni piim. Yi piipi kin, opu wumb ni kindang puk kin, Pol sik, "Ya tuwei!" nim. Neng puk kin, Pol sipik, opu wumb en enim ngii konu ele nirik sipnjung.

<sup>11</sup> Ekii se emii peng kin, Gos Owundu Pol kumb ele angpi ek yi nim. "Pol, nim noman dinga peng piinjii! Jerusalem konu ele ek dinga nin, nim yi mil ku Rom konu ele na ek ninjii!" pa nipi, Gos Owundu ek yi nim.

<sup>12</sup> Tingang kin, Jura wumb ek endi yi ni pendnjung. Ek dinga nik, "Pol to kundmun ninjing, 'Sinim Pol to kundmun pendpin kin, kapil kuni nol ni, epi nunermin, mon!' ninjing.

<sup>13</sup> Wumb ek keimi nik, ek ei ni tonu kind pendnjung. Wumb mulnjung ei, wumb pei 40 mil mulnjung.

<sup>14</sup> Pe wumb ei puk kulmal kahilmin wu owundu ni, wumb kin men ngii ele kongun wumb kin kanik, ek yi ninjing, "Sinim Pol to kundmun kunum, kuni nol mowii piimin, wii pepin, Pol to kundamin poru nimba," ninjing.

<sup>15</sup> "Enim kulmal kahilmin wumb owundu ni, kaunsil wumb ni, enim ek nik, 'Wu num molum konu ele nengin, Pol sipi mani tu wangli,' ninjing. 'Enim ek nga nik kii sik, Pol ek ninim ek pule nga nipin piipin kin, tor kindmba,' ninjing. 'Sin tumun nge, er kun er molmun,' ninjing. 'Pol eim opu, enim kin opu kun enermba. Sin Pol to kundmun,' pa yi ninjing.



<sup>16</sup> Pol eim aim kingam ei mułum ni ninjing ek ei piipi kin, opu ond wumb ngii konu ele mułum konu nirik pupu, Pol kanpi, nim.

<sup>17</sup> Pol eim opu elmin tep elim wu ei, Pol wii tang kin, om. Wang kin, ek yi nim, “Kangi wu ei, wu num mułum konu ele sipi, kangi ei, wu num ei kin ek endi nimbii, ninim. Kangi wu ei ek endi nipi wu num ei nipi ngumbii ninim,” pa nim.

<sup>18</sup> Opu elmin tep elim wu ni, kangi wu ni sipi, wu num mułum konu ele sipim. “Kan pim wu Pol, na wii topu, kangi wu ei nim mułum konu ele si pang kin, ek endi nimbii,” pa nipi onum.

<sup>19</sup> Pe wu num ni, kangi wu ni angil embilim. Ambilpi kin, sipi orung sipim. Pukul kin, el elip mendpil mulnjungul. Pe wu num nipi yi nim, “Nim na kin nipe ek ninjii on?”

<sup>20</sup> Pe wu kangi wu ni, ek nipi yi nim, “Jura wumb kengip er pendik, nim kii semin kin, Pol, kupiiring nim si mani tu wunjii,” ninjing. “Pe wumb en enim ek kend tok, ek dinga nik, Pol, eim nim ek pułe, am kii si piimin ninjing,” pa nim.

<sup>21</sup> “Ba nim wumb ombu ek pinerii! Pe wumb kopur mołmun wumb ei, kopur aninga 40 mił kopur mołmun. Wumb ei ek dinga nik, kuni noł ni, epi nunarik molk pangin kin, Pol to kundmun kunum ei, kuni noł epi numun ninjing. Pe wumb andlam ele kui er mołmun. Pe nim en enim ek ninjii ek ei, kapli nik mulnjung.

<sup>22</sup> Pe opu wu num ni, kangi wu ni kindang orung pum. Pang kin, ek yi nim, “Nim na kankin nin ek ei, nga wumb eipi endi kan ninerii, mon!” nipi kin, kindang pum.

#### *Opu Elmin Tep Elim Wu Ei, Pol Piilikis Gapman Wu Ei Kin Kindim*

<sup>23</sup> Pe opu wu num ni, opu elmbil wu num tał wii tang wangil, ek yi nim. “Elip opu wumb 200 sikil, kung os ele mulngii wu 70 sikil kin, kileng embilngii wu 200 sikil, pukul kin, Sisariya konu eni emii peng 9 erang kin, andik pei!

<sup>24</sup> Pe enim kung os endi, er ka er sengin kin, Pol mułmba nge er ka er mułang kin, puk gapman wu owundu Piilikis mołum konu ele, pei neng pungii.

<sup>25</sup> Opu wu num ni, pipe end yi pułum.

<sup>26</sup> “Na Kloriyas Lisiyas, na pipe ei polup kin, gapman wu owundu Piilikis mułum konu ele kindind.

<sup>27</sup> Jura wumb wu ei, ambil gii nik to kundmun nik enjing. Ba na wu ei kii sip piinj ni, wu Rom konu ele wu peng kin, na nge opu wu pei sip op kin, Jura wumb angil ele si tor tu wunj.

<sup>28</sup> Na wu eim nimbil ol erim ol ei, pułe piimbii. Nip kin, kausil wumb mulnjung konu ele mani sipinj.

<sup>29</sup> Yi erangin kin, na pup kenj ni, wumb en enim lo ek ele nge piik kun enarik kin, wu ei, wii tumun, ninjing. Wu ei ol kis enerim. En enim wumb kepil to si pipin kin, kan ngii kindpin erpin ei, kapli enanim.

<sup>30</sup> Ek endi akip tor wang kin, piind ei, wumb en enim ek koi nik, wu ei to kundmun ninjing, piind. Yi nengin kin, na kanip wu sip nim kin kindind. Wumb wu ei kin ek ngok enjing ei, nim kanik ni tor kindik yi erangin kin, gapman wu owundu ei, pipe ele ek yi ninim ni pułum.”

<sup>31</sup> Opu wu num neng kin, opu wumb Pol sik sipik, Ansiparis konu ele, emii peng sipnjing.

<sup>32</sup> Konu tingang kin, opu wu en enim ngii konu ele orung punjung. Pe opu ond wumb ombu, kung os ele mulnjung wu ombu, Pol sik, Sisariya konu ele sipnjing.

<sup>33</sup> Kung os ele mulnjung wumb ei puk kin, pipe ni sik, wu gapman owundu ni ngunjung. Ngok kin, Pol sik gapman owundu kumb ele engindnjing.

<sup>34</sup> Pe wu gapman owundu ni, pipe gerpi kangi kin, Pol kii sim.

<sup>35</sup> “Wumb pei ya ok nim kin ninjing ek ei nengin kin, na piimbii,” nim. Pe wu ni, ek yi nim, “Eros gapman ngii ele kan ngo pendngii,” pa nim.

## 24

#### *Wumb Peng Pim Wumb Pol Kin Kos Piinjing*

<sup>1</sup> Ekii se kunum angil orung o pang kin, wu kulmal kalilim owundu wu ei eim embe Ananaiyas. Eim ni, wu num kombur ni, wu endi ek nilim wu endi kin onjung. Ok kin, wu ei eim embe Tursulas. Puk kin, wu gapman owundu ei kanik, Pol kos enjing ek ei piik kin punjung.

<sup>2</sup> Gapman wu owundu ni Pol wii tang wang kin, Tursulas eim ek nipi ngumba nge om. Opu yi nim, “Wu owundu Piilikis, nim sin paki tang kin, sin ka mołmun. Mołpun kin, opu ni epi kis endi tonu onanim mon. Ninim noman ka peng kin, sinim wumb tilap ei pei kumb ok kis mołpun onjpun; ba pe opun, konu pei ka seng mołmun.

<sup>3</sup> Nim yi eran kin, nim kin noman ka piipin ngopun, nim kin noman ngumun.

<sup>4</sup> Sin nim kin ek kinan nipin kis piinjpin kin, na ek aninga nip ngamb kin, nim noman ka seng kin, sin ek ei piinjii,” pa nim.

<sup>5</sup> “Sin wu kenjpin, ba wu epi pei kis erpi, wumb pei kin ek opu ngopu erim ei, eim kenjpin. Jura wumb ni, konu mei orung

orung pei wumb kin, ek opu ngopu yi elim wu,” pa nim. Yi erpi kin, eim wu num mił mołpu kin, sin wu tilap ei sipi, tilap eipi Naseres tilap embe sim.

<sup>6-8</sup> Pe wu ombu yi ninjing, “Pol, sin Gos ngii owundu er kis mundmbii, ni piipi elim. Erang kin, sin eim ambil gii nipin. (Sin sinim lo ek ei nge piipin, Pol Jura wumb kos ele tunmun. Ba wu num owundu Laisiyas ni opu kindpi kin, eim Pol sin angil ele, si tor kindnim ninjing. Eim yi nim, wumb Pol kin kos erngii wumb ei, nim kin tonu ok, nim kanik ningii,” nipi yi nim.) “Pe ninim wu ei, ek nikin kii sinjii. Sin wu ei kin kos ermin enjpin ei, Tursulas ek yi mił nipi ngum.

<sup>9</sup> Jura wumb pei paki tok, Pol ek ngok, wumb ek ninmin ek ei, keimi mendpił ninjing.

*Pol Ek Nipi Piilikis Ngum*

<sup>10</sup> Wu gapman owundu ni, Pol peng tonu kindpi erang kin, Pol ek yi nipi orung kindim. “Na piind, nim kung ngii pei, wumb tilap ei kin lo pii kin mołkun. Yi erang kin, ei na noman ka piip nim ek ni orung kindind.

<sup>11</sup> Ninim wumb kii se piin kin, ninim ek yi mił piinjii. Na Jerusalem konu ele Gos kin prei erbii nge onj ei, kunum kinan endi op punanim kunum 12 o pum.

<sup>12</sup> Jura wumb na men ngii owundu ele, wu endi kin ek opu mondup ninenj. Pe na wumb nip sip, kułou top, men ngii ni, konu owundu ele ni, na wumb endi nip, si kułou top yi end nip enenj mon.

<sup>13</sup> Akip ek endi nik, na kin kos er ngungii ei, ek ei pule enim piik kun enanmin. Enarik kin, ek ei ningii ei nim keimi piinjii,” pa nim.

<sup>14</sup> “Ba na ek endi nip nim ngumbii. En enim wumb yi mił ninjing, ‘Na ek eipi of elmin of kin ekii sip, wumb en enim yi mił,’ ninjing. Ek ei kend ek yi ninjing. Of ei na piip, ekii sil; ba of ei keimi mendpił.

<sup>15</sup> Na Gos kin nimbił of ermba of ei, kui er moł ei, wumb yi mołmun. Gos wumb kulnjung wumb erang kin, nga tonu ok konj pungii. Pungii wumb ka mulnjung wumb kin, wumb kis mulnjung wumb ouni konj angk tonu ongii. Na Gos kin kui er moł ku.

<sup>16</sup> Yi palim ei piip kin, nam noman dinga kunum kunum piip end. Nam of kis endi, Gos kumb ele ni wumb kumb ei pei na enak; nam kun moł.

<sup>17</sup> Na pup wumb konu eipi ele kung ngii kombur mołup kin, na nim Jerusalem konu ele op kin, nam wumb tilap ende kin mołup yi ei. Wumb endi epi sinarpi elim wumb ei, paki top ngoł. Ngop kin, Gos kin kułmał nge epi tu wuł ku.

<sup>18</sup> Na kongun ei nge erip, of ele erip, men ngii owundu ele mułamb kin, nam ngenj konj kindrim. Wumb na kanilmin ku. Pe wumb pei na kin mułamin wumb ei, ek endi na kin ninałmin mon.

<sup>19</sup> Ba Jura wumb Eisiya konu ele mołmun wumb ei, ok na ambil gii ninjing. Wumb ei na kin ek ningii pim kin, nim kumb ele ok, na kin kos nengin piimbii,” pa nim.

<sup>20</sup> “Pe mon pim kin, wumb ombu ya mołmun wumb ei, na nimbił of enj ei nengin kin, na kunum endi kaunsil kin engir kunum ei, na erir of ei ningii,” pa nim.

<sup>21</sup> “Mon pim kin, ek endeim mendpił. Ok na wumb mulk konu tuk mołup kin, wumb wii tur. Na Gos wumb kuhii wumb ei nga er konj simba nipi, wii topu, wumb ngur konu ele, akip nim kumb ele, na sik kos ele tu wunmun ni piind,” pa nipi Pol ek yi nim.

<sup>22</sup> Wu gapman Piilikis ek ei piim kin, Gos tilap ele tuk punmun wumb, wu kopur piilim wumb gapman owundu ek yi piipi kin, Jura wumb kanpi nim, “Enim kui er mułangin kin, opu wu num Lisiyas eim ya mani wang kin, na enim kos ei piip kun erbii,” pa nim.

<sup>23</sup> Pe opu elmin wu owundu ni Pol sipi kin, kan ngii ele sipim. “Pol kan dinga mił ngunerei! Pol wumb puł endi ongii ei, mon ninerngii! Ninarik kin, Pol paki tungii nge ongii,” pa nim.

<sup>24</sup> Kunum kopur o pang kin, Piilikis ambim Drusila kin onjngul. Drusila ni amb ei, eim Jura amb. Piilikis eim Pol wii topu, ek kombur neng piimbii ni om. Pol Gos nge tilap ele tuk pu molk kin, Jiisas Kraiss kin ek pii gii ninmin mił pule pol topu nipi ngum.

<sup>25</sup> Ba Pol ek ei piipi, of kun ele, kun elmin mił ku pim kin, noman pim epi to mani kindpi, ekii se Gos wumb pei kos owundu ermba. Piilikis ek ei piipi kin, mund mong kułpu, “Pol, pui!” nim. “Ekii se na kunum endi sim kin, nim wii tumbii,” nim.

<sup>26</sup> Piilikis ni wu gapman owundu ei, eim noman eipi endi peng piipi kin, Pol kunum kunum neng opu kin, ku ni, epi endi ngumba ni piipi, wii tang olum.

<sup>27</sup> Ekii se, kung ngii tał o pang kin, wu eipi Porsiyas Peses ni, wu ei Piilikis kongun elim kongun ei, wu ei sipi erim. Pe Piilikis eim, Jura wumb kanip nimbił ni piipi kin, Pol kan ngii ele enj pendngii nge, nimbił ni piim.

## 25

*“Pol Siisa Wu Num Owundu Neng, Kos Piimba,” Pa Nim.*

<sup>1</sup> Peses eim opu konu owundu ele kunum tekliki mołpu kin, Sisariya konu ele si kindpi, Jerusalem konu ele tonu pum.

<sup>2</sup> Wumb kułmał kałiłmin owundu wumb ni, Jura wu num ni, wumb puk kin, Pol kin ek to monduk mił nik yi enjing.

<sup>3</sup> “Nim sin paki tunjii, min? Tokun kin, wu ei Jerusalem konu ele sipnjii, ninjing. Wumb en enim ok andłam ele koi er pek kin, Pol tumun ni piik, tu wunjung.”

<sup>4</sup> Ba Peses ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pol Sisariya konu ele kan ngii kan pim. Pepi kin, kunum aninga kopur mołpu kin, nga Sisariya konu ele orung bii,” nim.

<sup>5</sup> “Enim wu num ombu, na kin ouni bin,” pa nim. “Wu ei oł kis endi erim kin, sin kos ni piimin.”

<sup>6</sup> Peses eim wumb ombu kin, kunum nendii mił engki mułum. Mołpu kin, Sisariya konu ele mani pum. Pupu kin, kupiiring eim kos ngii ele mołpu kin, “Pol si tu wei!” nim.

<sup>7</sup> Pol wang kin, Jura wumb Jerusalem konu ele si kindik kin, mani onjung wumb ei ok, Pol engim konu ele mandi angk kin, ek kis kanim kanim nik, Pol ngunjung; ba wumb en enim wu owundu Peses piimba ek mendpił, endi ninenjing.

<sup>8-9</sup> Pe Pol ek nipi, orung kindim, “Na oł kis endi enenj mon! Jura wumb lo ek ei mon; pe men ngii owundu ek ei mon; Rom wu king owundu ei ek ei mon; na ek kis min oł kis ei endi enenj mon! Wu num Peses eim Jura wumb kin, ek ni piimba pendpi kin, yi nim, “Pol nim, Jerusalem konu ele tonu pu mułan kin, na tonu op kin, kos piimbii,” pa nim.

<sup>10</sup> Pol ek nipi yi nim, “Kos ngii, ya na angil ngii, ek king owundu angil konu ele mendpił, na kos piingii,” pa nim. “Nim wu owundu nim piin. Na oł kis endi Jura wumb kin enenj mon!”

<sup>11</sup> Na oł kis endi erip kin, mong endi sip eramb kin, enim na kaplı to kundngii,” pa nim. Pe ek nik, na kos enmin ek ei, kełmi mon! Wu endi na angil ambilpi, wumb ngunermba mon. Wu king owundu ei, na kos piimba,” pa nim.

*Pol Nipe Oł Erim Ei Wu Peses King Akripa Kii Sim*

<sup>12</sup> Peses eim kaunsil kin ek nipi pendpi kin, Pol kanpi nim, “King owundu ei kin kos pinjii pim kin, king owundu kin kos ele piingii,” pa nim.

<sup>13</sup> Kunum kopur o pang kin, king Akripa kin, Berniis kin Sisariya konu ele okuł. Peses kanpił, angil simbil ni onjnguł.

<sup>14</sup> Wu amb tał pukuł, Sisariya konu ele kunum kinan mulnjunguł. Mułangil kin, Peses Pol ek ombu ni, king wu owundu ei ngum. “Wu endi mołum wu ei, ok Piilikis kan ngo pendrim wu ei, piram pałim,” pa nim.

<sup>15</sup> Ok, na Jerusalem konu ele mult kunum ei, kułmał kałiłmin owundu wumb ni, Jura wumb pei, wu ei ek ngok, “Na nim wu ei oł kis erim; ek eim kin ngunjii min, nik elmin.

<sup>16</sup> Ba na ek nip, orung kindip yi ninj, ‘Sin Rom wumb wii endi, kos erpin enalmin mon! Wu ei opu, kos piingii konu ele engmba. Angpi kin, eim kos erngii ek ei nipi, orung kindpi, yi elim.

<sup>17</sup> Wumb ei, na kin ouni onjpun kin, na op kunum kinan, kui er mulał. Kupiiring kos ngii ele mołpu kin, wu ei, ‘Tu wei!’ ninj.

<sup>18</sup> Pe wumb kos er ningii, wumb ei ok, engnjing. Ek kis endi nik, wu ei elim, oł kis nik, ngunenjing. Na piinj; ba wumb en enim ek eipi endi nik enmin ni piinj,” pa nim.

<sup>19</sup> “Wumb en enim ek opu erik ninjing, Pol eim yi nilim, ‘Wu ei Jiisas kułum wu ni, nga konj mołum. Nga men ngii ele mołpu kin, ek nirim ku.’ Ek nik sipik, Pol kin ek ngok, kos ermin ni sipnjing.

<sup>20</sup> “Pe na wu num kos piimbii, wu yi nind. Na ek ombu kii simbii ei, embin enim, ‘Ei nim pukun, Jerusalem konu ele mułan kin, na Jerusalem konu ele op kos piimbii min?’

<sup>21</sup> Ba Pol ek yi nim, ‘Na kan ngii pemb kin, Siisa king owundu ei na kos piimba,’ pa nim. Neng kin, ‘Na Peses kan ngii ele nga pindamb pimba. Pepi kin, Siisa king owundu mołum konu ele kindmba,’” pa nim.

<sup>22</sup> Pe King Akripa ni, wu num Peses kii sipi, yi nim, “Na nam wu ei ek piimbii,” pa nim. Pe wu num Peses yi nim, “Topuł piinjii,” pa nim.

<sup>23</sup> Kupiiring, King Akripa kin Berniis kin okuł, alap epi ka sikil, onjnguł. Okuł pukuł kin, kos piik, kułou tołmun ngii, wumb num ni konu owundu ele opu, tep elmin wumb pei kułou tołmun ngii ele nirik punjnguł. Pe Peses ek yi nim, “Pol, tu wei!” nim.

<sup>24</sup> Pe Peses ek yi nim, “Wu King Akripa ni, wumb pei kułou tok mołmun. Enim ya wu ei keinei!” a nim. “Jura wumb pei ni Jerusalem konu ele ya wumb pei ni enim wu ei kin, ek dinga ninjing. Nga wu ei konj mołpu kin, enermba,” a nim.

<sup>25</sup> “Ba na kanip kin, eim to kundmun oł endi enerim. Wu ei, eim wu owundu King Siisa nam kos piyamb kin, ekii se, “Na eim kindmbii end,” pa nim.

<sup>26</sup> “Na eim ek piip kin, pipe połpu, sinim wu num King mułum konu ele kindmbii ei, na wu ei, ek endi kan sinenj, mon!” pa nim. “Wu King Akripa ni, enim wu pei mołmun konu ele tu wamb kin, sinim wu ei, ek piipin, na pipe pol kindmbii,” pa nim.

<sup>27</sup> “Na kan wu endi, eim wu num kindamb kin, kos piipin enjpin ek ei ni, kindnembii ei, na piind ei kaplı enanim,” pa nim.

## 26

*Pol Ek Nipi Wu King Akripa Ngum*

<sup>1</sup> King Akripa Pol kanpi yi nim, "Ninim ek endi piimbii," pa neng kin, Pol angpi eim ek yi nim.

<sup>2</sup> Pol yi nim, "King Akripa, nim ek nin ei, na piip kin, ka piind. Jura wumb na kin ninmin ek ei, na nip orung kindmbii end," pa nim.

<sup>3</sup> "Nim sin Jura wumb elmin ol ei, nim piikin si kindin. Pe sin noman kanim eipi eipi pahim ei, nim piilin. Nim piikin ek ei, na nip ngamb kin, nim ek ei piikin kin, ten sikir kulenji.

<sup>4</sup> Ok na kangil mo lup op kin, pe piram mol. Molul kunum ei, nam nge tilap ele mo lup kin, Jerusalem konu ele andil ei, Jura wumb na piilmin.

<sup>5</sup> Kumb ok, na ek nip el ei, enim kanik elmin. Elmin ei na ek nip el mil, ni tor kindngii," pa nim. "Wumb piinmin, na wumb lo ek piik elmin ol ei nge, mil lo ek piilmin wumb ol ei ol endi eipi mil; sinim men ngii lo ei mil kapli sinalin mon.

<sup>6</sup> Akip na ya ele engamb kin, na kin kos enmin, ei pule yi palim. Na Gos kin pii gii nip kin, ok sin kupenjin no, Gos ek dinga piilmin wumb ol ei nge, na yi piip mol.

<sup>7</sup> Sin nge wumb tilap engki nga ta wumb ei, Gos keimi kin, emii peng, tinga, Gos ek ei minj piilmin. Piik kin, ek ei pii gii nik kin, kui er molmun. Na yi ku, King owundu, na ek ei pii gii nip, kulii wumb nga konj ongii nge, kui er mol. Ele nge, Jura wumb, na sik, kos ngii ele, tu wunmun," pa nim.

<sup>8</sup> "Nimbiil erang, enim wumb kopur kulnjung wumb ei, Gos nga er konj simba. Nimbiil erang enim pii gii ninanmin?"

<sup>9</sup> Kumb ok, na yi piir. Nam epi pei erip kin, Jiisas Naseres wu ei, eim embe to mani kindmbii, ni pir.

<sup>10</sup> Na erip kin, ya Jerusalem konu ele kulmal kahilmin wumb owundu ei, pipe na sip, yi erip kin, Gos nge tilap ele mulnjung wumb sip, kan ngii ele kindip, wumb eipi kin yi ni piip kin, Gos nge wumb to kundmbii nip yi el.

<sup>11</sup> Kunum kunum wumb Gos ngii ele mulangan kin, ol embin tui erip yi el. Na erip kin, yi nil. "Enim pii gii ninjing kin, ek kis ni ngok, yi erei!" pa nip kin, na yi nil. Na wumb kin kis piip kin, wumb pulmun konu ele ekii se pup, konu owundu turii sahilim konu ele pul ku."

*Pol Eim Gos Tilap Ele Tuk Om Mil Pol Tum*

*(Aposel 9:1-19, 22:6-16)*

<sup>12</sup> "Na kulmal kahilmin wumb owundu pipe sip kin, Damaskas konu ele punj.

<sup>13</sup> King owundu konu ele seng kin, andlam andip punj. Pup kenj ni, dup endi

ei epin tonu ele mani om. Opu kin, dup mil tilang owundu erpi kin, eni tilang ei kapli enerim mon. Tilang eipi mil erang kin, na kin tep to onjpun wumb ei kin ouni erim.

<sup>14</sup> Sin onjpun wumb pei, mei ele kanpin mani punjpun. Na pep piinj ni, epin wumb ek mil ei, tonu mul ele tor opu yi nim, 'Sol, Sol, nimbiil erang, nim na embe to mani kindin? Nim Gos opu en ei yi mil, nim epi mul molun epi ele ton ei, ninim ngenj kumbii sinjii,' pa nim.

<sup>15</sup> Pe na ek yi ninj, 'Owundu, nim nii?' Owundu ek nim, 'Na Jiisas, nim na nimbiil erang ton?"

<sup>16</sup> Nim tonu simb ele angkin mulii! nim. 'Na nim kin ond ei, nim en ol ei kanip kin ond,' pa nim. 'Na nim kongun ngamb kin, nim na kongun enjii. Erkin kin, na end ol ei, kan mil ninjii. Ekii se, na nim epi endi andan top ngumbii,' pa nim.

<sup>17</sup> 'Ekii se na nim wumb angil ele sip, wumb tilap eipi ele simbiil ku. Na nim wumb ei molmun konu ele kindind.

<sup>18</sup> Nim pukun nen kin, wumb noman ak tok emii konu ele si kindik kin, tilang enim konu ele ongii,' pa nim. 'Seisen nge dinga ei, si kindik kin, Gos kin ongii. Wangin kin, na wumb ol kis elmin ei, kil ngop wumb ei na kin pii gii nik kin, na nge wumb molmun konu ele ouni mulngii,' pa nim.

<sup>19</sup> Pol ek yi nim, "King Akripa, na ei epin Gos ek ei piip kin, na ek ei to kindnenj.

<sup>20</sup> Mon, na ek nip, Damaskas konu ele wumb ok ngop; ekii se Jerusalem wumb mulnjung konu ele pup, ni ngop; nga pup, Jura wumb konu ele orung nip; nga pup, ek ka ei nip, wumb ngamb kin, enim wumb noman ak tok, Gos kin orung ongii nge ninj. Nip yi ninj kin, enim noman ak dinga tok, Gos kin orung ongii ninj," pa nim.

<sup>21</sup> "Ek ele nge mendpil, Jura wumb na men ngii owundu ele, ambil gii nik kin, na to kundngii nge enjing.

<sup>22</sup> Gos Owundu na kin paki tang kin, na ek ei akip ya angip nip, wumb num ni, wumb pei mulnjung konu ele nind. Moses gupu ele ni, ek ni tor kindilmin wumb gupu ele ni, tor om ek ei minj na nind.

<sup>23</sup> Gos ek ni tor kindilmin wumb ek yi ninjing. 'Krais eim ngenj kumbii kulmba ninjing. Pe eim kulpu kin, nga angpi konj orung omba. Ekii se wumb kulii wumb pei eim kin tonu ongii ku. Eim opu ek yi nimba, Gos wumb orung simba nge tilang Esrel wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, ouni ni tor kindmba," pa nim.

<sup>24</sup> Pol eim ek yi mil piipi nirim. Wu owundu Peses, Pol kin wii dinga tum, "Pol, nim noman wulu punum. Nim epi kanim kanim pei piikin sin epi ei, nim to wulu kindnim."

<sup>25</sup> Pol ek yi nim, “Wu owundu Peses, na wulu punand mon! Na ek keimi nind, na noman kun peng nind,” pa nim.

<sup>26</sup> “King epi ombu pei piilim ek ei piip kin ek pei ni poru nip kin, na mund mong kuland. Na piind ek ombu, wu king ei eim ningil ele ke kanpi, ek piinanim ni piinenj min? Eim piilim. Nimbil erang epi ombu endi koi er tonu onanim?”

<sup>27</sup> King Akripa, nim Gos nge ek mendpil nilmin wu ninjing, ek pii gii nin min? Na piind, nim pii gii nin.”

<sup>28</sup> Pe King Akripa ek nipi Pol ngum, “Kunum aninga moḥpuḥ, nim na Gos ek andan ton ei, na Gos kin tuk pup muḥbii,” pa nim.

<sup>29</sup> Pol ek yi nim, “Kunum olt min aninga ei kapli ku. Enim wumb pei akip kunum ele moḥpun kin, na prei er Gos ngamb kin, enim wumb ya moḥmun wumb ei pei, na moḥ miḥ yi muḥngii; ba kan sen ei enim angil ele, pendnermba ni piind,” pa nim.

<sup>30</sup> Pol ek yi neng kin, pe king ni, wu num ni, amb Berniis ni, angk muljung.

<sup>31</sup> Wumb pei anda puk poru nengin kin, en enim molk ek dinga nik yi ninjing, “Wu ei sinim kin oḥ endi enerang kin, sinim kan ngii ele kindmin, min to kundmun ei kapli enanim.”

<sup>32</sup> King Akripa ek nipi Peses ngum, “Wu ei Siisa kin kos piinenmbii nilang kin, nim wu ei kindan puḥang,” pa nim.

## 27

### *Pol Noḥ Kanu Ele Pupu Rom Konu Ba Pum*

<sup>1</sup> Wumb ek ni poru nengin kin, sin sip ele pupun, Rom konu ele bin nge punjpun. Oḥ elim tep erpi, opu wu 100 se andpi elim wu mulum konu ele kan wu kombur ni, Pol ni punjung wu ei, eim embe Juliyas. Wu ei wu owundu king Siisa nge opu tep wu num moḥum.

<sup>2</sup> Sin sip endi tonu pupun kin, Aramisim konu ele punjpun. Pe sip ei pupu, noḥ wer ele Eisyas mei owundu ele tor pum. Pe sin punjpun kin, Arisakas ni, Tesalonaika konu ele ni, Maseroniya ni konu ele wu ei, sin kin tep to punjpun.

<sup>3</sup> Pe kupiiring sin Sairon konu ele tor punjpun. Juliyas ni wu ei, Pol kin oḥ ka endi erim. “Pol eim kapli pupu kin, wumb puḥ kanpi, kuni si ngopu ermbe,” pa nim.

<sup>4</sup> Sin Sairon konu ele si kindpin pamin kin, konu pop owundu endi topu, sip konu eipi pupu kin, konu pop kembis topu, Saipris konu ele orung pum.

<sup>5</sup> Pe sin ep noḥ pupun Pampiliya kin Silisiya konu ele pupun kin, Maira kin Lisiya konu ele tor punjpun.

<sup>6</sup> Kunum ele, opu elmin tep elim wu ei, opu kenim ni Aleksandriya konu ele sip endi Esalii mei owundu ele bii ni om. Pe sin sip ele pamin neng kin, sin sip ele tonu punjpun.

<sup>7</sup> Pe sin sip ele mon kind pupun pamin kin, konu pop tang, sip ei andḥam punerim. Nga orung pupun, wumb sip kongun elmin wu kongun dinga erangin kin, Nairas konu ele pupun. Sin pupun, mei owundu mandi pamin kin, Kriis ni Salmoni konu ele mandi punjpun.

<sup>8</sup> Pe sip wumb kongun dinga erangin kin, taki taki pupu, konu endi tor punjpun. Konu ei embe ‘Konu ka’ nilmin, konu ele Lasiya konu owundu ele mandi punjpun.

<sup>9</sup> Kunum pei o pang kunum endi konu pop owundu topu kin, noḥ owundu tum. Tang kunum pei poru neng kin, Pol ek nipi wumb ngopu yi nim.

<sup>10</sup> “Enim wumb sinim pupun pamin kin, kongun owundu tonu wang kin, epi pei am ba. Ei epi ni, noḥ sip ni kis ermbe. Sinim pei poru nimba ku,” pa nim.

<sup>11</sup> Opu elmin wumb tep elim wu yi piim. Sip ambilim wu ek nim piimbii, ni piim. Pe sip amblim wu ni, sip ele tep elim wu ni, Pol nim ek ei piinenjing mon!

<sup>12</sup> Pe sip tor opu, pek elmin konu ni, konu ei sip konu pop topu ermbe ei, pimba miḥ konu ka sinerim. Pe wumb en enim sip ele muljung, wumb kengip erik, “Pamin,” ninjing. “Sinim pupun, Piiniks konu ele muḥmun. Wumb kengip erik pamin,” ninjing. “Sinim pupun Piiniks konu ele pupun muḥmun sip tor opu pahim konu ei konu ka seng kin, pop onermbe, konu ele pu muḥmun,” pa ninjing.

### *Konu Pop Owundu Topu, Noḥ Dinga Om*

<sup>13</sup> “Ekii se konu ka seng kapli sikir pupu, en enim ninjing konu tor bin,” ni piinjing. “Pe epi embin elim epi ele, pimba epi konu endi ni tonu sik, noḥ ele puk, Kriis konu bin,” ni punjung.

<sup>14</sup> Ba ekii se konu pop owundu endi opu, Kriis konu ele tor om.

<sup>15</sup> Konu pop owundu tang kin, sip ba pinerim. Pinerang kin, pop owundu topu, sip si mengpi konu ele orung pum.

<sup>16</sup> Sin si kindpin tor pupun, noḥ tuk ele mei kembis endi sim konu ele punjpun konu ei, embe Kora. Sin kongun dinga erpin kin, noḥ kanu kembis kan kuḥ sipmin ni enjpin.

<sup>17</sup> Pol noḥ kanu kembis ei kan se andik, kan kuḥ gii nengin kin, sip yi ku kan kuḥ enjing; ba mund mong tang, er muljung. Molk kin, en enim yi piinjing, “Sinim konu ku moḥum pupu kin, enim konu ele sipipi, Aprika konu ele simba enim nik, sip pop to

siplim alap kan ei mani pendik, tonu no! ele enj mulnjung.”

<sup>18</sup> Konu pop ni no! owundu tang pepin kin, kupiiring sip ele mu!um epi ei, sip no! ele si kindpin enjpin.

<sup>19</sup> Kunum ta! poru neng kin, kunum endi ele, en enim kongun dinga erik kin, sip ele kan epi ni endi si kindik.

<sup>20</sup> Kunum kunum sin pop owundu ni, no! owundu topu elim. Erpi kin, sin eni ni, kanjip endi kina!min mon. Ba sin noman pep kun enerang kin, sin konu endi ele tor bin pina!im. Sin pupun ku!mun mendpi! onmun ni, yi piipin punjpin.

<sup>21</sup> Kunum kinan wumb kuni sinarik, wii mu!angin kin, Pol ekii se opu, tuk angpi, ek nipi wumb ngum. “Enim wu ok na ek nir ek ei piik, Kriis konu ele si kindnarik. Pe yi ku epi enim kin pei am punermba.

<sup>22</sup> Ba pe na kanip enim nind. Enim noman ka sengli! Sin wu endi am punermba mon. No! kanu ei kapli pupu mani ba minj.

<sup>23</sup> Na Gos nge wu, na Gos nge embe ambil tonu kindip ku mo!. Pe oltin epin emii pep erang kin, Gos kindang sinim tep enim wumb ei, endi opu, na or pe! konu ele mandi engim.

<sup>24</sup> Pe ek yi nim, ‘Pol, nim mund mong enerii! Nim pukun, wu king owundu mo!um konu kumb ele, pu engnii. Nim piin! Wumb pei konu mo!mun ei, Gos nim ngopu poru nim; enim wumb konj mu!ngii,’ pa nim.

<sup>25</sup> Yi mi! peng piipin kin, enim wumb mund mong kularik mule! Gos eim epi pei ermbii nim ek ei, nind ei, na pii gii nip mo!.

<sup>26</sup> Ba sinim sikir pupun, konu mei wii sa!im punmun,” nim.

<sup>27</sup> Kunum engki nga kapil kapli no! sip pe! ele or pepin, wamin kin, konu eni beli sirim. Seng kin, no! sip ele kongun elim wumb, en enim piinjing ni, mei konu ele mandi onmun ni piinjing.

<sup>28</sup> Puk, kan su sipin ei simb 120 mi! pirim. Nga pupun su epi kindim ei simb 90 mandi mi! sim.

<sup>29</sup> Mei konu ele mandi mi! seng kin, sip kongun wumb en enim mund mong kulk, sip no! pimba nik, epi embin owundu elim kapil kapli epi ei, mani kindnjing. Kindik kin, prei erik, eni sikir tonu wangli, nik er mulnjung.

<sup>30-31</sup> Sip ele kongun elmin wumb en enim and!am endi kan sipin tor bin ni piinjing. Sip wurup owundu epi si to mani kindmin yi kend tok ninjing. Nengin kin, no! kanu kembis ele kan topun bin ni enjing ba, Pol ek nipi opu elmin tep elim wu ei nipi ngum. “Sip ele kongun er and!min wu mulenjing kin, kapli enim konj mulerngii,” pa nim.

<sup>32</sup> Yi neng kin, opu ond wumb kan ni kilip tangin kin, no! kanu kembis mani wii pum.

<sup>33</sup> Eni tonu omba mandi erang kin, Pol wumb ek nipi ngum. Wumb to konj kindpin, kuni endi kan si numun ni piim. “Kunum engki nga kapil kapli pepin onjpin, ba kuni endi nunenjpin. Akip wii ku mo!mun,” pa nim.

<sup>34</sup> “Yi peng piip kin, na nind, ‘Kuni nei! Neng nok kin, enim embil dinga pimba. Enim peng enjin ei endi opu punermba. Enim wumb pei konj mu!ngii.”

<sup>35</sup> Pol ek yi nipi, “En enim kumb ele angpi kin, Gos ka piipi ngopu,” bres sipi, engin topu, nopo erim.

<sup>36</sup> Yi erang kin, wumb pei noman ka peng, wumb en enim kuni nunjung ku.

<sup>37</sup> Sin ya sip ele tuk mulnjpun wumb ei, 276 pei yi mulnjpun.

<sup>38</sup> Wumb kuni nunjung kapli erang kin, kuni wiis mu!um kuni ei mo!pu, sip embin ermba nik kin, ep no! ele mani si kindnjing.

### *No! Sip Er Kis Mu!um*

<sup>39</sup> Konu eni topu erang kenjing, ba konu ei pii po! tunenjing. Molk kenjing ni, konu ka endi sepi, tuk pupu, ku kulta ka sepi erim. Ele nge kindangan kin, ka sim konu ele pepin; nga no! wer ele tonu bin ni piinjing.

<sup>40</sup> Epi embin owundu erim epi pei, kan ku! mani kindnjing ei, kopis kilip tok kindangan kin, ep no! ele pim. Ok sip bu! morung kumb ele, kan ku! kilip tunjung. Kan ei pos kindangan kin, pe endi sel tonu kindangan kin, sip ele tor ok mu!angin kin, sip pupu, ep no! ele pupu pim.

<sup>41</sup> Ba sip pupu, no! ku po!pu tonu opu pim konu ele pupu pim. Sip kumb ei pupu, ku pim konu ele dinga er pim. Sip bu! morung ei, no! ep no! topu, to kis erim.

<sup>42</sup> Opu wumb yi ni piinjing, “Kan ele pinjing wumb ei, angil no! si kina!min ei pei to kundmun,” ni piinjing.

<sup>43</sup> Ba opu elmin tep elim wu ei, “Pol paki tumbii,” ni piim. Ba Pol eim opu wumb mon nipi, yi nim, “Wumb angil no! sik kani!min wumb ei puku sik kin, angil no! sik, tor pangin,” nim.

<sup>44</sup> Pe wu eipi sip epi kis mu!um epi ei sik, no! pe! ele pek puk, tor pungii nge punjung.

## 28

### *Pol Molta Konu Ele Mu!um*

<sup>1</sup> Sin konu ele opun, tor opun, konu embe Molta, pa ninjing, piinjpin.

<sup>2</sup> Wumb konu ele wumb, sin kin o! ka enjing. Pe konu kumb topu, sin jii neng kin, wumb ond tukuk, dup kalk, sin sik dup ele mundangan kin mulnjpun.

<sup>3</sup> Pol eim ond apirip ku!ou topu si dup ke!im. Pe ka wembii endi dup mu! erang kin, tor opu, Pol angil ele tumb!um.

4 Wumb konu ele, wumb molk kenjing ni, ka wembii ei Pol angil ele nop enj pim. Kanik kin, yi ninjing, "Wu ei, wumb keimi to kundum. Wu ei ep noł kularpi kin, ya piram mołum. Ba wu owundu ei, kun elim gui ei, wu ei konj mulermba ni piinim," pa yi ninjing.

5 Ba Pol ka wembii ni erang kin, pupu dup ele peng kin, Pol eim oł endi enerim; ba eim ka mulum.

6 Wumb yi ni kanik, mulnjung. Pol eim angil ei oupu mani opu pepi kin, kulmba ni kanik, mulnjung. Ba wumb kunum kinan molk, kenjing ni, Pol oł endi enenim, mon. Pe wumb en enim noman endi sek yi ninjing, "Wu ei gui min?"

7 Konu sim konu ele wu num endi, eim mei ele tep elim wu ei, eim embe Publiyas. Wu ei sin sipipi, eim ngii konu ele sipim. Pe wu ei, sin tep ka erpi, kuni ngopu, yi er se mulang kin, kunum tekliki o pum.

8 Pe Publiyas nge arim ei ening peng mulum. Ening tang kin, ngenj mul erang kin, enj kunum mulum. Pol wu ei mulum konu ele mandi pupu, ambilpi, prei erang kin, wu ni eim ka mulum.

9 Pol yi erang kanik kin, wumb konu ele wumb ening peng tang pinjing wumb ei wangin kin, Pol yi ku erang kin, wumb en enim ka mulnjung.

10 Yi eramin kin, wumb sin kin oł ka wii enjing. Ekii se en enim sin kin epi pei paki tok sipik, sip ele kindnjing.

11 Sin konu ele oi tekliki moł kindpin. Konu ele sip endi sin tu wum kunum ei, konu pop owundu tum kunum ei, sin sip ele sipim. Sip ei, Eleksandriya konu ele nge, kumb ele orung wu kangil min men tał mulum ei, gos kend Sus nge er mondułmun.

12 Sin pupun, Sairakus konu ele tor punjpun. Pupun kin, kunum tekliki mulnjpun.

13 Sairakus konu ele si kindpin kin, pupun Telim konu ele wang kin, nga kunum endi konu pop owundu tum. Tang kin, nga ekii se kunum tał pupun, Pusiyołai konu ele tor punjpun.

14 Konu ele, Gos nge tilap wumb kombur mulnjung. Wumb ei molk yi ninjing, "Sinim kin kongun endeim ya ele mułei!" ninjing. Yi nengin kin, sin opun kin, Rom konu ele punjpun.

15 Rom wumb Gos tilap ele tuk pu mulnjung wumb ei, sin tor wamin ni piinjing. Pe wumb ombu, ok epi top konu ele Apiyas epi top ngii tekliki engim konu ele tor ok, sin andlam ele kenjing. Pol wumb ombu kanpi kin, Gos kin ka piipi, eim noman dinga piim.

16 Sin Rom konu ele tuk punjpun konu ele, gapman wu kapli nipi, ngii endi Pol ngang kin, pinjing. Opu ond wu endi tep er mulum.

17 Kunum tekliki o pang kin, Pol Jura wumb num mulnjung wumb ei, wii tum. Pe wumb ok kulou tangin kin, Pol ek yi nim, "Engnan noł, na oł endi erip, sinim tilap ei to mani kindnenj, min sinim nge kupenjin noł elmin oł ei, to kindnenj mon. Ba wumb na wii kan ngii Jerusalem konu ele kindnjing. Rom wumb kin kindnjing.

18 Rom wumb na kin kos piinjing. Piinjing, ba ek endi ni to kundnenjing; nga to kundngii pinerim. Ei kanik kin, na wak tunjung.

19 Ba Jura wumb ek ei piinenjing. Yi erangin kin, na bii andlam endi sinerim. Pe nam yi ninj, "Wu num owundu ei, na ek ei pii kun ermba," ninj. Ba ei na wumb tilap ei kin, oł kis endi ermbii ni piinenj.

20 Pe ek pul ei minj, "Na enim wii tamb onmun," pa nim. Na enim kanip ei nimbii ninj. Na pii gii nip, epi ei kui er moł, yi mił ku, sinim Jura wumb pei epi ei minj kui er mołmun oł ei, min na simb ele kan tangin pei," pa nim.

21 Wumb ek ni Pol ngunjung, "Jura wumb endi pipe polk, ek endi yi ninenjing mon." Pe Jura wu endi opu ek nipi, "Nim kin ek ni kis erpi, ermba ei mon.

22 Pe sin sinim nim noman ele, ek pimba mił nenj piimin ni, onmun?" pa ninjing, "Sin piinjin, wumb konu ele orung pei wumb yi ninjing, "Tilap ei eipi eipi punmun,"" yi ninjing.

23 Kunum endi Pol palim ngii ele, kulou tumun nik pendik, ok kulou tunjung. Kupiring nik pangin kin, eni wuł mani pum. Eim ek ei pule nipi, wumb ngum. Pe eim Gos sinim kanpi, er mołum mił nipi, Moses lo ek ei nipi, Gos ermba oł noman ele piik niłmin wu, ek ei ngang kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing.

24 Wumb kombur Pol nim ek ei, pii gii ninjing. Ba wumb kombur pii gii ninenjing.

25 Wumb en enim, noman eipi eipi peng punjung; ba Pol ek endi, kumna ek dinga nipi ngum. "Gos Gui Ka ek dinga nipi, Gos ermba oł piipi niłim wu ei, Eisiya pultum ek yi nim.

26 'Nim pukun wumb tilap mołmun ei, kankin yi ninji. Pe enim ei dinga piingii; ba pule piinerngii,' pa nim. 'Pe enim epi endi dinga keningii; ba epi endi kun enerngii,' pa nim.

27 'Wumb noman tuk ek ei, pii kun enenjing. Kom ele, ek piingii kis erim. Pe en enim kom ele, ambil pelkip ninjing. Yi erangin kin, en enim ningil ele, epi endi kinenjing; kom ele ek piinenjing, noman tuk ek pule piinenjing. Pe en enim puk puk, nga noman ak tok, na kin onenjing mon. Wangin kin, na en enim er ka ermbii; ba onenjing.'

<sup>28</sup> Pe en enim noman tuk piingii, Gos Owundu eim ek ka eipi sinim wumb sipi, orung simba nge erim. Gos eim ek yi nipi kindang kin, wumb tilap eipi ei ek piingii.”

<sup>29</sup> Pol ek ei nipi poru neng kin, Jura wumb en enim punjung. Puk kin, wumb en enim ek opu, er monduk ninjing.

<sup>30</sup> Kung ngii tał Pol eim ngii endi top to sim konu eke, pep mołpu kin, wumb eim kin onjung wumb ei, ol ka erpi, ngopu mołum.

<sup>31</sup> Pol eim Gos sinim kanpi mołum ek ei nipi, wumb ngopu, wumb Jiisas Krai Owundu ei nipi, ek dinga neng kin, wumb piinjing. Wu endi opu, Pol ek to mani kindmba pinerim mon!



## Pol Mon Rom Wumb Połpu Kindim

*Pol Mon Połpu Rom Wumb Konu Ele Kindim Krai Nge Ek Se Andilmin Wumb Nge Kongun*

<sup>1</sup> Na Pol, Krai Jias nge kongun wu, mon polup ngond. Gos na ek se andil wu to tonu kindpi mundum. Mondpu kin, na kindang, Gos eim nge ek ka ei nip to tor kindmbii, nipi mundum.

<sup>2</sup> Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi pendim mil ei, eim ek nirim mil, eim nge ek keimi nilmin wumb, Gos nge ek ka mon ei, kun keimi mendpil nik.

<sup>3</sup> Gos kingam Jias Krai, Gos nge ek ka eim kin nirim. Gos kindang opu mei wu telitim ei, eim king Deipis nge kupam nol, tilap ende ele, tonu orum.

<sup>4</sup> Eim Gos erang kin, noman tuk gui ol kun ka molum ei, andan topu kin, peni ele kindim. Kindpi kin, eim Gos nge kingam dinga salim ei, Gos eim tukpu ele erpi sipi, nga tonu konj sim. Jias eim sinim nge Owundu molum. Gos eim Jias piipi kin, noman ka sinim ngum. Ngopu kin, Krai kin eim na ek se andil wu, nipi mundum. Mundang kin, wumb tilap eipi eipi, konu orung orung wumb pei, eim kin pii gii nik, ekii sik yi erngii.

<sup>5</sup> Gos na to tonu kindang ei, Jias nge noman dinga ele, na kongun ngum. Ngang kin, na eim ek nip, tor kindip kin, wumb orung orung wumb tilap pei kopur, Gos nge ek ka pii gii nik, ekii sik erngii.

<sup>6</sup> Ei enim yi mil ku, enim Rom wumb, Gos to tonu kindpi mundang kin, Jias Krai nge wumb tilap ende puk molmun.

<sup>7</sup> Yi mil ku, na mon ei polup kin, enim Rom konu wumb pei ngond. Gos enim noman ka ngopu, enim to tonu kindpi mundang kin, eim nge wumb mulngii.

Nga sinim Erinjpin Gos kin, Owundu Jias Krai enim kin noman ka ngopu, nin noman emin ka ngumba.

*Wumb Ka Piik, Prei Erik Gos Ngungii*

<sup>8</sup> Kumb se, na ek yi mil nimbii end. Na enim piip kin, na Gos Krai Jias kin ka piip ngond. Nimbil erang, wumb konu orung orung pei wumb ei piik kin, enim Jias Krai kin pii gii ninjing ei piinmin.

<sup>9-10</sup> Gos piinim ei, na nipe ek ninj ei keimi. Eim piinim, na noman tuk gui ele dinga kindip kin, eim kingam Jias nge ek ka nip, tor kindip nind. Eim piinim, na kunum kunum, enim Gos kin prei erip ngond. Na prei end ei, Gos eim noman ele, kunum endi, na enim kin ombii ei, kapli Gos piinim, na ombii.

<sup>11</sup> Nimbil erang, na enim molmun konu ele, ombii ni piind. Na enim kin op, Gos Gui Ka epi ka na ngum ei, enim ngumbii. Ngamb kin, enim noman tuk ele dinga peng, pii gii nik, dinga erik mulngii.

<sup>12</sup> Na ek pule yi mil, na pii gii ele, enim paki tumba. Nga enim pei pii gii ele ei, na paki tumba ku. Yi mil kunum endi, sinim ouni pii gii ei, dinga peng mulmun.

<sup>13</sup> Na engnan nol, enim ei pii kun erngii ei, kunum kunum na enim molmun konu ele, ombii nip nip enj. Ba na andlam endi sinaim. Na yi ni piinj, enim wumb molmun konu ele, na kongun enj mil, mong tang, enim Jias kin pii gii ningii ku. Yi mil, wumb tilap eipi wumb kopur pii gii ninjing ei, yi mil ku enim yi erngii.

<sup>14</sup> Nimbil erang, na Jias epi endi na go pendim epi ei, orung kindip wumb pei paki tumbii. Wumb kopur Griik ek nilmin wumb ni, ek eipi nilmin wumb ku; wumb kopur noman ka wii seng, gerik piik nilmin wumb, nga wumb kopur noman ka sinerang kin, gerik piinarik molmun ku. Wumb pei kin, na Gos nge ek ka ni tor kindip paki tumbii.

<sup>15</sup> Yi mil peng, na noman tuk ele dinga kindip, na enim Rom konu molmun wumb yi ku, Gos nge ek ka, na enim kin ni tor kindip ngumbii ku.

*Gos Nge Dinga Ei Eim Ek Ka*

<sup>16</sup> Yi mil, Gos ek ka ei na ni tor kindmbii ei, singambil sinand, mon. Nimbil erang, ek ka ei, Gos nge noman dinga yi erang wumb nii endi, Jias kin pii gii ningii wumb ei, Gos sipi orung simba. Kumb se Jura wumb, nga wumb tilap eipi Griik wumb ku.

<sup>17</sup> Yi mil, Gos nge ek ka ei, Gos nge ol kun ka elim ol ei, peni ele kindpi, sinim andan topu ngum. Ngang kin, ele nge wumb pii gii ele, tonu onum. Wang kin, nga pii gii ei, ol kun ka ol ei, tonu onum ku. Gos nge ek ka ok pulum ek ei, yi mil ninim.

“Wumb nii endi Gos kin pii gii nim kin, Gos wu ei kun ka pa nipi kin, nga erang konj kunum kunum mulmba.”

*Gos Nge Popul Kis Pii Gii Ninenjing Wumb Kin Ngumba*

<sup>18-19</sup> Yi mil, Gos nge noman popul kis sipi, epin molum konu ele, mani mei peni ele, wumb pei andan tum. Tang kin, wumb ol kis erik, nga ol kun ka palim mil enarik. Nga Gos nge ek ka keimi ei to mani kindik enim ol ei, Gos nge kumep kis ei, wumb tilap ei kin tonu omba. Nimbil erang Gos ol kun ka ei, wumb pei andan tum ei yi mil; Gos nge ol kun ka eim peni ele kindim ei, wumb piik kanik er molmun.

<sup>20</sup> Kumb ok mendpil, Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ei, pepi wang kin, pe akip yi ku palim. Wumb pei, Gos eririm

epi peni ele kindang kin, kanik piik enjing. Erik kin, Gos nge o kun ka ni, noman dinga ei piilangin kin, ba Gos kineniilangin mon. Yi mi erang, wumb pei en enim mong kis kanim kanim enjing; ba Gos kumb ele, koi enerngii mon. Erik kin, sin mong ei piinanmin, pa ninerngii mon.

<sup>21</sup> Nimbil erang, wumb pei Gos mo lum ei piilmin; ba wumb ei, en enim Gos embe ambil tonu kindnenjing kin, Gos ei Gos owundu mendpil ni piinarik kin, Gos kin noman ka piik ngonalmn ku. Wumb en enim noman ele, wulu pupu kun pinerang kin, nga en enim noman tuk ele, o kis piki topu emii er palim.

<sup>22</sup> Wumb en enim nilkeng sik, yi ninmin, 'Sin noman ka wii palim,' pa ninmin: ba en enim noman ele, kun pinernang kin, wulu pang nik mo lumun.

<sup>23</sup> Nga wumb en enim, Gos tilang owundu ka wii salim ei, kulermba; ba konj kunum kunum mulmba. Gos eim kin bu ngok, eim embe ambilk tonu kindnenjing mon. Ba en enim, Gos aki tok ya mani mei epi ku ni, ond ni, wu kulngii mi ni, kei mi ni, ka mi ni, wembii mi ni, epi wii ombu gos kend mi erik, ambil tonu kindik, men tok ngok enjing.

#### *O Kis Kanim Kanim*

<sup>24</sup> Yi mi erang, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman tuk noman ele, erngii enjing o kis kanim kanim pei ei, erangin nim. Wumb ei, en enim nge ngenj ele o kis penj mu lum o ei, en enim kin yi enjing.

<sup>25</sup> Nimbil erang wumb ei yi mi ku, Gos nge ek ka keimi ei si kindik, nga en enim ek kend tok piik enjing? Wumb ei Gos epi erim epi ei embe ambil tonu kindnjing; ba wumb ei, Gos mendpil mo lum pulwu eim bu ngok, embe ei ambil tonu kindnenjing mon. Gos Owundu eim epi kanim kanim pulwu, sinim wumb sinim Gos eim embe kunum kunum ambilpi, tonu kindmin ei keimi mendpil.

<sup>26</sup> Yi mi erang, wumb yi mi enjing, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman ele erngii enjing o kis penj kanim kanim pei enjing. Erik yi mi ku, amb kopur en enim wenjing kin si kindik kin amb eipi kin o kis penj mu lum ei enjing; ba en enim o kun pim mi enenjing mon.

<sup>27</sup> Pe nga wu kopur yi mi enjing ku, wu kopur o kun ka mi enenjing mon. Wu kopur ei en enim nge embnjing ei si kindik, nga wu kopur eipi kin, o kis penj mu lum o ei enjing. Wu kopur ei, en enim noman tuk ele, dup mi gur neng kin, o kis kanim kanim pei penj mu lum ei enjing. Yi mi o kis enjing wumb ei, Gos kumbii kis owundu ngang singii.

<sup>28</sup> Nimbil erang wumb ei, Gos nge o kun ka ei noman ele ambil gii ninarik. Nga ekii sinarik enjing wumb ei, Gos kanpi, wiik topu mu lang kin, en enim noman ele erngii enjing o kis kanim kanim penj mu lum o ei enjing.

<sup>29-31</sup> Wumb pei noman tuk ele, o kis kanim kanim piki topu mo lum. Wumb ei o kun enarik; wumb eipi kin o kis erik; wumb eipi nge epi ei, noman dinga kindik simin ni piik; wumb eipi kin opu orung erik; wumb eipi epi pei salim wumb ei kin, kis piik, wumb eipi to konduk; wumb eipi kin ek mi erik; wumb eipi kin ek kend tok epi sik; nga wumb eipi kin noman tuk dinga kis piik ngok; wumb eipi kin ek kis dinga nik erik; wumb eipi kin ek po kis tok ni ngok; Gos kin noman kis piik, opu orung erik ngok, ek dinga nik; nga wumb en enim embe ambil tonu kindik; wumb en enim noman ele sin sinim wumb ka wii pa nik; nga nipe o kis kanim kanim pei konj ermin ni piik; wumb erinjing menjing no ei nge ek piik kin, ekii sinenjing ku. Wumb en enim noman ka pinaim mon. En enim o keimi ermin nilmin; ba ei kapli enalmn mon. Nga wumb en enim miyem ende wumb kin kaime sinalmn mon. Nga wumb eipi kin noman ka piik ngonalmn mon ku.

<sup>32</sup> Wumb pei, Gos nge lo ek dinga ei piilmin lo ek dinga ei, yi mi ninim. Wumb nii endi, o kis yi nge enjing kin, wumb ei kolk kin, Gos kin kumep kis singii. Ba wumb en enim, epi kis kanim kanim pei er pangin kin, nga wumb eipi o kis yi ku erangin kin, en enim ka piinmin ei, o kis mendpil palim.

## 2

#### *Gos Nge Kos Piimba Konu Kun Ka Mendpil Salim*

<sup>1</sup> Yi mi erang, enim Jura wumb pei, wumb eipi kin kos erik ngok enmin ei, na enim endeim endeim kin ek nip ngond. Ni ninim o kis en ei, koi enenjii mon. Enim piinmin, enim wumb eipi kin kos erik ngolmun. Ele nge, en enim ekii se kos singii. Nimbil erang, enim wumb eipi kin kos erik ngolmun. Nga ni ninim o yi nge elin ku.

<sup>2</sup> Nga sin Jura wumb piinmin ei, Gos kos owundu kun ka palim mi ermba. Wumb ei o kis enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba.

<sup>3</sup> Nga enim Jura wumb en enim wumb eipi kin, kos erik ngonmun; ba en enim o kis yi mi enjing ku. Enim nipe ni piinmin? Enim Gos nge kos owundu ei si kindik kin, orung puk, wii mu ngii min?

<sup>4</sup> Pe nga enim nipe ni piinmin? Gos nge noman ka wii owundu enim ngonum ei, Gos enim kin kunum olt kinan kis kui er

molum. Nga Gos enim kin kumep kis sikir ngonanin mon. Gos nge ol kun ka ei nge, enim epi ei wii mil ni piinmin min? Gos nge ol kun ka ei nge, enim epi ei wii mil ni piinmin min? Gos nge ol kun ka ei erang kin, enim noman ei to ak tungii nge erim ei, enim piinanmin min?

<sup>5</sup> Ba enim nge noman tuk ei, kom ku mil dinga palim. Peng kin, enim noman tuk ele to ak tunenjing. Ele nge, Gos kunum owundu kunum ele, Gos popul kis sipi kin, nga kos owundu kun ka er ngopu, konu peni ele kindpi ermaba ei, enim dup konu kumbii kis owundu singii.

<sup>6</sup> Sik kin, yi mil wumb nii endi nipe ol enjing mil ol ei nge, Gos mok topology kumep ngumba.

<sup>7</sup> Wumb kopur en enim ol kun ka minj erik punmun. Nga en enim Gos nge tilang owundu ka wii ei, kongun dinga erik kin, kur kanik singii. Sengin kin, Gos wumb ombu nge embe ambil tonu kindmba. Nga wumb ei, noman konj kunum kunum konj mulmun ei, kur kanik kin, singii ku. Wumb ei, Gos noman konj kunum kunum ei ngumba.

<sup>8</sup> Ba wumb kopur en enim ngenj ele, noman kulk kin, Gos nge ol kun ka ei ekii sinarik kin, bul ngok enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. Gos eim jiki pang kin, popul kis sipi, kumep kis wumb ei kin ngumba.

<sup>9</sup> Kunum ele, wumb pei ol kis enjing ei, ngenj kumbii kis kin, ol embin tui kis ei, enim kin tonu omba. Kumb se Jura wumb, nga ekii se tilap eipi wumb, ol kis enjing wumb ei minj, kumep kis singii.

<sup>10</sup> Ba wumb nii endi, ol kun ka elmin wumb ei, Gos nge tilang owundu ka wii ni, eim noman emin ka ei ni, nga embe owundu tonu kindilim ei, Gos wumb ombu kin ngumba. Kumb se Jura wumb tilap, nga ekii se, torung wumb tilap eipi oui ngumba ku.

<sup>11</sup> Gos nge ningil ele, wumb pei kanpi kin, su ende mil kindim.

<sup>12</sup> Yi mil erang, torung tilap eipi wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing. Sinarik kin, Gos lo ek ei piinarik mulnjung wumb ei, en enim ol kis enjing wumb ei, Gos kos piipi, en enim sipi kin, dup konu ele kindang, am pungii. Ba Jura wumb tilap ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinjing. Ba wumb ombu, ol kis enjing wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum wumb ei kin, Gos kos owundu piimba.

<sup>13</sup> Yi mil erang, wumb nii endi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piinjing; ba ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kun ka molmun wumb ei ninermaba mon. Ba wumb Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sik erngii

wumb ei, Gos wumb kun ka molmun wumb nimba.

<sup>14</sup> Yi mil wumb tilap eipi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing; ba en enim noman ele, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sinimin kunum ei, wumb en enim lo ek endi pinalim; ba en enim noman tuk ele, lo ek mil peng kin, en enim nipe ol erngii ei piilmin.

<sup>15</sup> Yi mil wumb en enim elmin ol ei, peni ele andan tang kin, Gos lo ek wumb kongun erngii mil, en enim noman tuk ele Gos mon pol pendim. Pindang kin, wumb en enim noman tuk gui ele, yi mil ku peni ele, andan topology, keimi nipi ngolum. Nimbil erang, en enim noman tuk ele, ak mak erpi; nga kunum endi, en enim kos erpi ngolum. Nga kunum endi, en enim enjing ol ei kapli nipi ngolum ku.

<sup>16</sup> Ei yi mil peng kin, Gos ek ka yi mil ninim. Gos kunum owundu tonu omba kunum ele, Kraisi Jisas kin kos owundu piimba. Ei epi kanim kanim wumb pei noman tuk ele, koi er palim epi ei kos piimba. Na Pol Gos ek ka ei ni tor kindind.

#### *Jura Wumb Tilap Lo Ek Ei Kapli Paki Tumba Ni Piilmin*

<sup>17</sup> Ba enim yi mil ninmin, "Sin Jura Wumb." Nga enim lo ek ambil gii ninjing kin, ei en enim Gos kos owundu paki tumba, ni piinjing. En enim embe ambil tonu kindik kin, sin sinim Gos nge wumb molmun, ningii.

<sup>18</sup> Enim Gos nge noman ele piilmin. Nga enim ol kun ka mil, kapli ninjing ku. Nimbil erang Gos lo ek ele, enim piik sik, poru ninjing.

<sup>19</sup> Nga enim yi mil ni piilmin, sin lo ek ele, sin ek keimi pule ei, sipin poru ninjpin. Nga sin kapli ei, ningil tumbun molum wumb, andlam kun ka andan to sipmin. Nga en enim yi mil ni piinmin wumb ei, emii palim konu ele molmun wumb ei, sin tilang mil, andlam andan to sipmin, ni piinmin.

<sup>20</sup> Nga enim wumb noman kun pinalim wumb kin, wumb kangii ambil kembis kin, ek mon andan tok ngolum wumb molmun. Enim piilmin, Gos lo ek ei ek keimi ni, noman dinga tuk palim ek ei, piilmin.

<sup>21</sup> Nga enim wumb eipi, ek mon andan tok ngolum; ba en enim kin, ek mon ei, andan tok ngolum min? Kunum ele, enim lo ek ei ni tor kindinmin ei, enim wumb eipi nge, epi waning sinerngii pa nilmin; ba en enim, wumb eipi nge epi waning silmin min?

<sup>22</sup> Nga enim lo ek endi yi mil nilmin. Wu eipi nge embnjing ei, enim wu eipi nguduk enerngii, mon nilmin; ba en enim wu eipi embnjing ngundulmun! Nga enim ek kend gos ei, wumb men tolmun ei, enim

noman kulermin mon, niłmin; ba enim wumb nge men ngii ek kend gos epi yi mił waning silmin min?

<sup>23</sup> Nga en enim embe ambil tonu kindik kin, ek yi mił niłmin. Sin Gos lo ek ei sinjpin; ba enim Gos lo ek ei ekii sinałmin mon. Ele nge, enim Gos embe to kis erik elmin!

<sup>24</sup> Nimbił erang, Gos ek ka kumb ok pulum mił yi ninim, “Enim Jura wumb Gos kin oł kis enjing oł yi nge, wumb tilap eipi oł ei kanik kin wumb ei, Gos kin ek kis nik, ek buł ambilk, yi elmin.

<sup>25</sup> Yi mił, enim Jura wumb Gos lo ek ei piik, ekii sinjing kin, kapli enim ngenj kopsik elmin oł ei, pułe kun pimba. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing kin, kapli enim ngenj kopsik elmin oł ei, pułe ei wii mił pimba.

<sup>26</sup> Yi mił, wumb tilap eipi wumb nii endi, ngenj kopsik elmin oł ei enałmin; ba Gos lo ek ei ekii sinjing, kapli Gos wumb ei kanpi kin, yi mił enim nge Jura wumb mił, ngenj kopsik elmin oł ei, ende mił ni piim.

<sup>27</sup> Keimi, enim Jura wumb Gos lo ek ele, enim piik sinjing. Nga enim ngenj kopisnjing ku. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing mon. Nga wumb tilap eipi wumb ngenj kopisnenjing wumb ei, Gos lo ek ei keimi ekii sinjing kin, wumb en enim enjing oł ei, enim Jura wumb kin kos erik ngungii.

<sup>28</sup> Wumb nii endi, eim noman tuk ele, Jura nge wumb tilap keimi mił mulerim kin, wumb ei Jura wumb mendpił mon. Nga ngenj kopsik elmin oł ei, ngenj torung ele epi mendpił, mon ku.

<sup>29</sup> Ba wu endi eim noman tuk ele, Jura wu mułum kin, wu ei Jura wu mendpił mułmba. Nga ngenj kopsik elmin oł ei, noman tuk ele epi ei, lo ek ele mendpił mon. Epi ei, Gos Gui Ka ele epi mołum. Wumb endi oł yi mił erim kin, wu ei wumb ningil ele, wu num mułmmba mon; ba Gos ningil ele wu num mułmba.

### 3

*Oł Kis Ei Erpi, Oł Kun Ka To Mani Kindnermba, Mon!*

<sup>1</sup> Jura wumb erpi, wumb tilap eipi wumb ei, to mani kindinmin mił nenj? Nga nipe epi ka endi erpi, Jura wumb ngenj kopsik elmin oł ei tonu olum?

<sup>2</sup> Kawukeiya! Pe Jura wumb, Gos kin epi kanim kanim paki tang kin, pei sinjing. Kumna mina ei yi mił, Gos eim nge lo ek ka ei, Jura wumb ngang kin, tep ka erik mułngii nipi ngurum.

<sup>3-4</sup> Nimbił erang, Jura wumb kopur Gos kin pii gii ninenjing. Ba en enim oł kun pinalim mił ei erik kin, Gos nge oł kun ka ei, to mani kindngii min? Ei mon mendpił.

Gos endeim mendpił, ek keimi kun ka kunum kunum nilim. Ba wumb pei ek kend tok niłmin. Gos ek ka kumb ok mon poł pendrim ek ei, yi mił ninim,

“Nim Gos ek niłin ei, ek keimi kun ka pahilim. Peng kin, wumb nim kos erik ngunjung kin, kapli nim dinga angkin kin, kos kun ka erkin poru ninjii.”

<sup>5</sup> Ba nipe mił sinim oł kis elmin oł ei erang kin, Gos oł kun ka mołum ei, andan tang kenmin min? Sinim nipe ek nimin? Ek ei Gos oł kun ka enarpi kin, sinim kin kumep kis kun pinalim mił ngumba min? Na wumb endi mił ya mei wu, noman ele ekii sip ek yi nind.

<sup>6</sup> Ei mon mendpił! Pe Gos eim kun ka mulerim kin kapli nga eim nipe mił erpi, ya mei wumb pei kos owundu piipi, mok topu, eipi eipi kindmmba?

<sup>7</sup> Ba na nam ek kend top ninj kin, kapli Gos nge ek keimi mendpił ei peni ele tor omba. Ele nge, Gos nge embe owundu ei, owundu mendpił tonu omba. Nimbił erang na wu oł kis el wu? Nga nipe na kos piip kumep kis ngang simbił?

<sup>8</sup> Pe sinim ek yi mił nimin? “Kapli sinim oł kis eramin nemin kin, kapli oł kun ka ei, tonu omba.” Kapli oł ei sinim ermin min? Wumb kombur sin kin ek buł morung ninmin wumb yi ninmin; ba ei ek kend to ninmin. Wumb ei en enim dup konu kumbii kis ei kapli singii. Ei oł kun ka mendpił.

*Wumb Endeim Eim Kun Ka Mulalim Mon; Wumb Pei Oł Kis Elmin*

<sup>9</sup> Pe nga sinim nipe ni piinmin? Pe sinim Jura wumb tilap mołpun kin, wumb tilap eipi ei to mani kindinmin? Ei mon mendpił. Nimbił erang na ek yi mił nip poru ninj. Sinim Jura wumb tilap ni, wumb tilap eipi ouni pei, oł kis dinga ei ambil gii nipi to mani kindang mołmun.

<sup>10-13</sup> Gos ek ka kumb ok pultum ek ei yi mił ninim.

“Wu endi oł kun ka elim wu endi molalim, mon mendpił! Wu endi Gos nge oł kun ka ei, piinalim mon. Nga wu endi Gos mołum ni piipi kin, kur kinalim mon ku. Wumb pei Gos nge oł kun ka ei buł ngunjung. Ngok kin, en enim Seisen nge andlam kis ele punjung. Wumb endeim eim oł kun ka enerim mon. Wu endeim mendpił mił mon. En enim num goltum ei, wumb kulii kui tonmun tukpu ele, aki mił to salim. Wumb en enim gupu anmbil ele, wumb eipi kin ek kend tok ngolmun. En enim gupu ngenj mandring ele, wumb kin

am ek kis mendpil tuk sahim ei, wembii kis kum keming mil, wumb to kondulum epi ei, yi mil elmin.

<sup>14</sup> Wumb en enim gupu ele, ek mil enmin ni, ek kis penj molum ei, en enim kin piki topu molum.

<sup>15</sup> Wumb en enim sikir puk kin, wumb eipi to kundangin kin, miyem kui ba nge punjung.

<sup>16</sup> Wumb en enim konu orung orung punjung konu ele, wumb eipi to kis monduk kin, ngenj kumbii kis ngunjung.

<sup>17</sup> Wumb en enim noman emin ka seng molk kin, pungii nge of ei, enalmin mon.

<sup>18</sup> Wumb en enim Gos kin mund mong kularik kin, Gos kin pii kun enarik kin, nga Gos nge embe ambil tonu kindnalmin ku."

<sup>19</sup> Pe sinim yi ni piinmin. Gos lo ek ei, Jura wumb ni ngurum ei, wumb nii endi Gos lo ek ei piik kin, mandring mulk wumb ei kin nirim. Yi mil neng kin, wumb endeim kapli yi ninermba, 'Nam wumb kun ka mendpil mol,' ninermba mon. Ba wumb ya mani mei ele wumb ei, Gos ningil ele of kis kun ka pinahim mil of ei, pei enjing. Wumb ei, Gos kin kumep kis singii.

<sup>20</sup> Nimbil of erang wumb endi eim Gos lo ek nirim mil erpi, ekii sipi kin, Gos ningil ele wu kun ka mulermba mon. Nimbil erang, Gos lo ek ele ei, sinim pei of kis elmin of ei, andan to tor kindnim.

#### *Gos Kin Pii Gii Ninjing, Wumb Kun Ka Molmun*

<sup>21</sup> Ba pe Gos nge of kun ka of ei, peni ele tor wang kin, wumb pei keningii nge om. Ei nge lo ek ele kin ekii sipi onerim mon; ba andlam eipi mil om. Yi mil ku, lo mon ek ei nin, Gos nge ek mon ni, tor kindilmin wumb ei kin ouni Gos nge of kun ka of ei nge, ek kun ka ni tor kindilmin.

<sup>22</sup> Gos of kun ka ei yi mil, wumb nii endi Jiisas Krai kin pii gii ninjing kin, Gos wumb ei kin kun ka molmun wumb, ni kaninim. Jiisas wumb pei eim kin pii gii ninjing wumb ei Gos ek yi mil nim. Nimbil erang wumb pei Gos ningil ele, wumb eipi eipi mil molalmin mon; wumb ei ende mil molmun.

<sup>23</sup> Nimbil erang wumb pei of kis minj erik kin, nga sinim Gos nge of kun ka tilang owundu ei sin sinim kin kapli enermin mon. Sin sinim Gos kin mandi molalmin mon ku.

<sup>24</sup> Ba Gos wumb pei eim kaimb sipi, noman ka ngopu erim ei, wumb Gos epi ka wii ei top enenjing mon; Gos wii ngum. Ei nge Krai Jiisas sinim eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos eim sipi, orung sim.

<sup>25</sup> Gos Jiisas Krai sinim kin ya mani mei ele kindim. Kindang opu kin, Jiisas eim ond peri ele kolpu, eim miyem bein topu,

sinim wumb of kis enjpin of ei, kil ngopu, si kindmba nge om. Ele nge Krai kin pii gii ninjing wumb ei mendpil, kil ngopu sipi orung sim. Seng kin, eim of kun ka sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kumb ok Gos eim wumb of kis enjing ei, Gos kanpi kui erpi, wiik topu kunum olt kinan mulum. Nimbil erang Gos eim wumb ei eim kin, noman ak tungii min mon ni piipi kin, kui er molum.

<sup>26</sup> Ba pe Gos nge of kun ka ele ei peni ele kindpi kin, sinim mei wumb andan tum ei nge sinim piinmin. Piipin kin, Gos eim mendpil kun ka molum. Pe nga wumb nii endi Jiisas kin pii gii ningii ei, Gos wumb ei kin, yi ku 'Kun ka molmun wumb' nimba.

<sup>27</sup> Pe nga nipe epi endi pim kin kapli sin sinim embe ambil tonu kindmin? Ei epi endi mon; Gos epi endi ei ondu ngopu poru nim. Nipe epi endi ei ondu ngum? Lo ek ele ekii sinmin ei min? Ei mon mendpil! Yi mil peng kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing ei, epi ei nge mendpil.

<sup>28</sup> Ba sinim yi mil ni piilmin. Wumb endi Jiisas kin pii gii ningii ele mendpil, Gos wumb ei kin, 'Kun ka molmun' nimba. Ba wumb Jura lo ek ele mendpil, ekii sik erngii ele mon.

<sup>29</sup> Mine Gos ei, Jura wumb tilap nge mendpil, Gos min? Gos ei, wumb tilap eipi nge, Gos yi ku min? Ei keimi, Gos ei wumb tilap eipi nge Gos ku.

<sup>30</sup> Yi mil keimi, Gos endeim mendpil molum. Gos eim kapli erang kin, Jura wumb ni, wumb tilap eipi pei ouni, Gos kingam Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, Gos wumb ei kin, 'Kun ka molmun wumb,' nimba.

<sup>31</sup> Yi mil peng piipin kin, sinim Jiisas kin pii gii nimir of ei, Jura lo ek ei, to mani kindmin min? Ei mon mendpil! Ba pule eipi yi mil, sinim pii gii nilmin of ei, Jura lo ek ei keimi nipin kin, ambil gii nimir.

## 4

### *Gos Eiparam Of Kun Ka Elim Wu Nim*

<sup>1</sup> Pe nga sinim nge kupenjing Eiparam ok mulum wu ei, sinim molmun mil yi mulum. Yi mil peng kin, sinim eim kin nipe ek nimir?

<sup>2</sup> Yi mil, keimi Eiparam lo ek ele ekii silim pim kin, kapli ele nge eim, wu kun ka tonu opu mulum ei, eim kapli eim embe ambil tonu kindmba. Ba Gos ningil ele, eim embe kapli ambil tonu kindnermba mon.

<sup>3</sup> Yi mil, Gos ek ka ei nipe ek mil nimir? "Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge Gos Eiparam wu kun ka molum," pa nirim.

<sup>4</sup> Pe nga wumb nii endi kongun ermba ei, eim kumep simba kumep ei, epi ka wii

endi wii sinermba mon. Ba kumep ei, eim kongun erim mił, kumep sim.

<sup>5</sup> Ba wu nii endi lo ek ele kongun enerim ba wu Gos kin pii gii nirim wu ei, Gos eim wu ei oł kis erim wu ei oł kun ka elim wu nimba. Nimbil erang wu ei, eim Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos wu ei je kun ka nipi mundrum.

<sup>6-8</sup> Yi mił ku wu endi lo ek ele ekii sinerim; ba Gos wu ei kin wu kun ka nimba. Deipis wu ei kin yi mił nirim ku. Deipis wu ei ka piyangli nirim.

Deipis yi mił nirim, "Gos wumb pei oł kis kil ngopu si kindpi pandi tum wumb ei ka piingii. Gos Owundu wu endi kin oł kis pinerim kin wu ei eim ka piyangli," nirim.

<sup>9</sup> King Deipis ok nirim ek ka ei, wumb nii endi ka piingii ei, Jura wumb tilap ngenj kopsik elmin wumb ei kin, mendpil ngumba min? Min orung wumb tilap eipi wumb ngenj kopsinarik elmin wumb ei kin, ouni ka piik singii ku min? Sinim pii kun ermin! Sinim yi nipin nipin enjpin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos Eiparam kin kun ka elim wu nipi mundrum.

<sup>10</sup> Kunum nenj Gos Eiparam kin wu kun ka nirim? Kunum ele eim ngenj kopsinerim kunum ei, min eim ngenj kopsim kunum ei min? Keimi, eim ngenj kopsinerim kunum ei Gos Eiparam kin 'Wu kan ka' nirim.

<sup>11</sup> Eiparam ok Gos pii gii nirim. Nirim ele nge, Gos eim kin kun ka nipi mundum. Mundang kin, jep oł wumb keningii ni epi eim ekii se ngenj kopsim. Pe nga Eiparam sinim wumb Gos kin pii gii nik kin, ngenj kopsinenjing wumb ei nge kupenjpin. Yi mił ku, sinim Gos kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos sinim kun ka mołmun wumb pa nimba.

<sup>12</sup> Eiparam eim wumb ngenj kopsik elmin wumb ei nge, kupenjing mił mołum ku. Ba nga wumb ngenj kopsilmin ei nge minj mon. Eiparam eim ok Gos kin pii gii nipi kin, ekii se ngenj kopsirim. Wumb ngenj kopsik elmin wumb ei kupenjing, Eiparam ok erim mił ei pii gii nik kin, ekii sik enjing ku.

*Wumb Gos Kin Pii Gii Ninjing Ele Nge Ok Gos Ngumbii Nirim Epi Ei Ngang Singii*

<sup>13</sup> Yi mił, Gos eim Eiparam kin kupam noł ok ek dinga nipi ngumbii nirim ei, ya mani mei pei ngumbii nirim. Gos ek dinga Eiparam kin nirim ek ei, lo ek ele tonu onerim mon! Ba Eiparam Gos kin pii gii nirim ei nge, Gos Eiparam wu kun ka nipi mundum. Yi mił peng kin, Gos eim Eiparam kin dinga ek nirim mił yi eririm.

<sup>14</sup> Ei yi mił, wumb pei lo ek ekii silmin wumb ei, Gos epi dinga nirim epi ei singii kapli, ba pii gii ei wii mił, pimba. Nga yi ku, Gos Eiparam kin ek dinga nipi pendrim ek ei, wii mił pimba ku.

<sup>15</sup> Ei yi mił peng kin, Gos lo ek ei erang kin, Gos nge popul kis wumb kin tonu omba. Ba lo ek endi pinelang kin, kapli wumb endi lo ek endi to kis enim pa ninelangin mon.

<sup>16</sup> Yi mił erang kin, pul ele nge wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Gos epi ngumbii nirim mił epi ei, ngumba. Ngang kin, Gos eim ek dinga nirim mił epi ei, Gos nge noman ka ngolum ele nge mendpil, keimi tonu omba. Ele nge mong keimi ek dinga ni pendrim ek ei, dinga peng kin, Eiparam kupam noł pei kin ekii se tonu omba. Ele nge lo ek ekii sik elmin wumb ei nge minj mon; ba wumb pei, Eiparam kin ekii sik kin, Gos pii gii nilmin ele nge mendpil. Eiparam eim sinim pii gii ninjpin wumb ei nge kupenjpin mendpil mołum.

<sup>17</sup> Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim mił, yi nim. "Na nim Eiparam wumb tilap eipi eipi pei ernjing mił, enim se mundunj," pa nirim. Ek dinga nipi pendrim ek ei, Gos ningil ele dinga palim. Peng kin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos wumb kulnjung wumb ei nga si kindang kin, konj molk kin tonu ongii nge Gos. Gos ek neng kin, ele ok sinerim epi ei, Gos ek piik kin, ele tonu onjung.

<sup>18</sup> Eiparam eim wu tukui ni, kangil endi mengnermbii ni piinerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi, kui er mulang kin, Gos ek keimi ok nirim mił ei, tonu omba ni piirim. Yi mił, wumb andlam kanik poru ninjing ei mił, Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim nge kui er mulang kin, Gos ek nirim mił, eim kapli ermba. Pe Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos ek yi nirim mił, "Nim nge kupanin noł pei, yi mił tonu ongii."

<sup>19</sup> Nga Eiparam eim kung ngii pei 100 mił mukum ei, eim wu tukui mendpil mołpu kin, eim ngenj kulmba mił erim. Nga ambim Sera yi ku tukui mołpu kin, ngenj kulmba mił erim ku; ba Sera eim kangil endi mingnerim mon! Eiparam ele nge ni piipi kin, ba eim Gos kin pii gii dinga peng kin, wakin tuerim mon.

<sup>20</sup> Nga Eiparam Gos ek dinga nipi, pendrim mił ni piipi kin, eim noman tal pinerang kin; eim pii gii ei ouru neng kin, wakin tuerim mon. Yi erang kin, Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nipi kin, eim Gos kin noman ka piipi kin, Gos embe ambil tonu kindim.

<sup>21</sup> Nimbil erang, Eiparam eim noman dinga piirim ei, Gos ek keimi dinga nirim mił ei, kapli keimi ekii se ermba ni piirim.

<sup>22</sup> Yi mił erang kin, Gos Eiparam kin ek yi nirim, “Nim wu kun ka mołun.” Ele nge Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim.

<sup>23-24</sup> Ba ek ei, Gos nge ek ka ele Eiparam kin ni piirim. “Eim wu kun ka mołum,” ni piirim. Ba Gos ek ka ei Eiparam kin mendpił ninanim mon. Ba Gos ek ka ei sinim kin ouni ninim. Sinim nge pii gii ei, Gos eim Jiisas sinim nge Owundu tukpu ele, nga konj tonu sim. Ele nge Gos ni piipi kin, sinim wumb kun ka ekmin wumb ni piirim ku.

<sup>25</sup> Yi piipi kin, Gos Jiisas sinim kin, ya mani mei ele kindang opu kin, ond peri ele kołpu kin, nga eim miyem sinim oł kis enjpin ei kil ngum. Gos nga Jiisas sipi tonu seng kin, nga konj mołum. Yi mił erang kin, Gos sinim pii gii ninjpin wumb eim ningil ele ‘Kun ka mołmun,’ wumb nimba.

## 5

### *Sinim Pii Gii Wumb Gos Kin Kun Ka Mołmun Wumb Nimba*

<sup>1</sup> Pe yi mił erang, sinim Gos kin pii gii ninjpin ele nge, Gos sinim kin kun ka mułmun, ninim. Yi mił erang, pe sinim Gos kin noman emin peng mołamin kin, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss eim oł ei nge erang kin, sinim pii gii wumb kin tonu om.

<sup>2</sup> Kraiss Jiisas eim endeim mendpił, andlam ele aki tang kin, sinim kapli Gos kin eim noman ka ngokum ele, tuk bin konu ele, sinim pe mołmun. Pe nga sinim ka piipin, Gos ngopun kin, kui er mołamin kin, Gos nge tilang owundu ka wii ei, eim kin ouni sinim ni piipin kin, kui er mołmun.

<sup>3</sup> Pe nga, sinim epi ei minj, ka piinerman mon. Ba sinim oł embin tui kanim kanim sinim kin tonu omba ei kin, ka piimin ku. Nimbil erang, sinim piinmin, sinim oł embin tui ei erpi kin, sinim noman dinga ngang kin, sinim kapli angpin, dinga kindpin, er mołmun.

<sup>4</sup> Nga sinim noman dinga peng mołamin kin, kapli sinim wumb oł embin tui tonu wang kin, dinga angk mołmun oł ei mił, mułmun. Mołpun kin, sinim oł dinga angk mułmun, oł ei nge pim kin, kapli sinim Gos ngumbii nirim mił, epi ei simin ni piipin kin, kui er mułmun.

<sup>5</sup> Nga sinim Gos kin pii gii nipin kin, kui er mołmun ei nge, sinim singambil piinerman. Nimbil erang, Gos eim noman ka wii ngang kin, sinim kin noman ele kindang ei, piki tum. Tang kin, Gos eim nge Gui Ka ei sinim paki topu kin, wii ngum.

<sup>6</sup> Kunum ele, sinim dinga pinerim kunum ei, kun mendpił, Gos Kraiss kin, Kraiss ya mani mei ele opu, ond peri ele kołpu, eim sinim mei wumb pei Gos bul

ngopun kin, oł kis enjpin wumb ei, Gos sipi orung sim.

<sup>7</sup> Na yi ni piind. Wu endi mołpu, wu kun ka endi kin kołpu kin, paki tumbii ni, noman to piinim; ba eim kapli enermba mon! Yi peng kin, wu wumb endeim endeim ni molk, en enim nge noman dinga kindik kin, kapli erang, wu ka endi kin kolk kin, paki tungii.

<sup>8</sup> Ba Gos eim noman ka wii ei, sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kunum ei sinim oł kis piraam er mułamin kin, Kraiss opu, eim ond peri ele kołpu kin, sinim oł kis enjpin ei, kil ngopu si kindim.

<sup>9</sup> Yi mił erang kin, pe Kraiss kołpu kin, eim miyem sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, pe Gos sinim kun ka mołmun ninim. Yi mił, sinim piinmin ei Kraiss sinim paki tang kin, Gos popuł kis ni, kumep kis ei, sinim kin tonu onermba, mon!

<sup>10</sup> Yi mił, sinim ok Gos kin opu orung wumb mił mulnjpun kin, kunum ele, Kraiss kołpu kin, sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ele nge, Kraiss eim sinim Gos kin sipi, nga orung seng kin, pe sinim Gos kin noman ende sepin mołmun. Kraiss nga angpi, tonu opu kin, konj mołum. Ele nge, sinim yi mił ku, eim noman konj ngang kin, sinim eim kin ouni konj mułmun. Mułamin kin, Gos eim kos owundu ei, sinim kin tonu onermba mon.

<sup>11</sup> Ei yi mił mendpił, mon! Ba, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss eim erang kin, sinim Gos kin nga orung sim. Ele nge, sinim Gos kin noman ka pii ngonmun.

### *Andam Kułum Ba Kraiss Konj Mołum*

<sup>12</sup> Yi mił erang, wu endeim Andam oł kis erim ele nge, oł kis mani mei ele tonu om. Wang kin, oł kis oł ei, wumb pei kulngii oł ei, pepi kin, tonu om. Wang kin, oł kis oł ei, wumb pei kulngii oł ei, pepi kin, om. Yi mił erang kin, wumb pei oł kis enmin ele nge, wumb pei koltmun.

<sup>13</sup> Yi mił, oł kis enjing oł ei, ya mani mei ele ok pim. Nga ekii se, Gos lo ek Moses ngurum. Ngang kin kapli, ba Gos lo ek mulelang kin, wu endi mołpu, wu endi kin, nim oł kis yi en, pa ninelang.

<sup>14</sup> Ba Andam mułum kunum ei pupu, Moses kunum ele, wumb pei mulnjung ei, kolk minj punjung. Wumb eipi pei, Andam oł kos erim oł ende mił, enenjing; ba wumb ei pei oł kis eipi mił erik kin, kulnjung ku.

Nga wu Andam eim jep epi endi Kraiss ekii se omba, yi mił mułum.

<sup>15</sup> Ba Gos epi ka wii ei, wumb pei wii ngopu epi ei kin, Andam oł kis erim ei kin, epi ende mił mon. Ei keimi, wumb pei wu endeim Andam oł kis erim ele nge wumb pei kulnjung; ba Gos noman ka, wumb pei wii ngum ei, owundu mendpił. Gos eim

noman ka ngopu ni, epi ka wii ele nge, wumb pei wii ngurum ei, Kraiis Jiisas kin tonu opu kin, wumb pei paki tum.

<sup>16</sup> Gos epi ka wii wumb pei wii ngum epi ei kin, wu endeim Andam of kis erim ei kin, epi ende miil mon. Yi miil, wu Andam endeim kin of kis ei tonu wang kin, wu Andam Gos kos owundu piimba kunum ei, wu ei am ba. Nga yi miil, wumb pei of kis enjing ku; ba Gos epi ka wii, wumb pei kin wii ngang kin, Gos wumb ei kin, kun ka molmun, nimba.

<sup>17</sup> Ei keimi, wu endeim Andam eim of kis erim. Ele nge, wumb koltmun of dinga ei wumb pei tonu wang kin ele nge, wumb pei to mani kindnim. Kapli yi miil ku nga, wu endeim Jiisas Kraiis kin, wumb pei Gos nge noman ka ngolum ni, epi ka wii ei wii ngolum epi ele nge, Gos sinim wumb kun ka nilim ele nge, sinim wumb king miil, tep er mulmba.

<sup>18</sup> Yi miil erang kin, wu endeim Andam of kis erim ele nge, kumep kis wumb pei sik kin, kulngii. Yi miil ku, wu endeim Kraiis eim of kun ka erim ele nge, wumb pei of kis enjing, eim kil ngopu, si kindpi kin, noman konj ngurum. Ngang kin, wumb sik kunum kunum konj mulngii.

<sup>19</sup> Yi erang, Andam Gos ek ekii sinerim ele nge, wumb pei kin of kis of ei tonu om. Yi miil ku, Kraiis Gos ek ekii sirim ele nge, wumb pei Gos kin wumb kun ka molmun, nimba.

<sup>20</sup> Pe nga, Gos lo ek wumb ngurum ei erang kin, wumb en enim of kis erik miil ei, owundu mendpiil tonu om. Ba Gos nge noman ka ngopu ei, wumb of kis enjing of ei, to mani kindim. Kindang kin, Gos nge noman ka ngopu eim of ei, owundu mendpiil tonu opu pim.

<sup>21</sup> Yi miil peng kin, wumb of kis elmin of ei, dinga kis peng kin, wumb koltmun of ei kin tep er molum. Ei yi miil ku, pe Gos noman ka ngopu erang kin, sinim Gos kin of kun ka er molmun. Molamin kin, sinim Owundu Jiisas Kraiis kin, sinim noman konj kunum kunum mulmun nge nipi ngurum. Ngang kin, Gos nge noman ka ngopu ei, dinga owundu tonu opu kin, tep er mulmba.

## 6

*Of Kis Elmin Of Ei, Sinim Kulnjpun Ba Sinim Kraiis Kin Konj Mendpiil Molmun*

<sup>1</sup> Sinim nga nipe ek nimin? Sinim of kis minj er mol pamin kin, Gos noman ka wii ei, tonu owundu mendpiil omba. Sinim ek yi miil nimin min?

<sup>2</sup> Ei mon mendpiil! Sinim of kis elmin of ei, sinim kulnjpun. Ei nge, sinim nimbiil erpin kin, nga of kis er molpun bin?

<sup>3</sup> Sinim Kraiis Jiisas kin dambiltpin ende pupun, nol pinjpin kin, kunum ei, sinim Kraiis kin ouni kolpun kin, eim kin ende nol pinjpin. Enim ei piinanmin min?

<sup>4</sup> Sinim nol pepin ngunjpun kin, ei pule yi miil, sinim Kraiis kin dambiltpin ende pupun, kulnjpun. Pe nga, Gos eim Kraiis kin, sinim ouni tukpu tum. Tang kin, Kraiis kolpu, nga Arim Gos eim dinga wii eim sipi, angpi tonu opu, nga konj molum. Mulang kin, sinim yi miil ku, nga sinim angpin tonu opun, nga noman konj sipin, er endmin ku.

<sup>5</sup> Yi miil, sinim Kraiis kin dambiltpin ende pupun, eim kulum miil, sinim yi miil ku, kulmun. Keimi, yi miil ku, nga sinim eim kin ende pupun kin, eim konj tonu om. Sinim yi miil ku, konj tonu opu mulmun.

<sup>6</sup> Yi miil erang, sinim piinmin ei, sinim ngenj noman ok nge ei, Kraiis kin ouni, ond peri ele nil to pendinjin. Yi miil erang, sinim ngenj ele of kis elmin of ei nge, dinga sinim kin ambil gii ni mulum ei, si kindpi kin, poru nimba. Yi miil erang, of kis elmin of ei, sinim kin, nga ambil gii ni, tep enermba mon.

<sup>7</sup> Nimbiil erang, wumb endi kolpu poru nim ei, nga of kis dinga ele, wu ei ambil gii nga ninermba, mon!

<sup>8</sup> Ba sinim Kraiis kin ouni kulnjpun kin, kapli nga sinim pii gii nipin, Kraiis kin ouni nga, konj kunum kunum mulmun.

<sup>9</sup> Nimbiil erang, sinim yi ni piimin ei, Kraiis kolpu, nga angpi tonu opu kin, konj molum. Molpu kin, nga kulermba mon. Wumb koltmun of dinga ei, nga Kraiis kin to mani kindpi kin, tep mulermba, mon!

<sup>10</sup> Yi miil, Jiisas kulum of ele nge, yi miil Jiisas wumb of kis elmin of ei nge, dinga to mani kindpi kin, kunum endeim minj kolpu, poru nim. Ba pe akip, Jiisas eim noman konj molum ele nge, kunum kunum Gos embe ambil tonu kindpi, molum.

<sup>11</sup> Yi miil ku, enim komb se piingii ei, en enim of kis elmin of ele kin, kolpun molmun. Pe of kis dinga ei, enim kin nga ambil gii ninanim, mon! Ba akip, enim Kraiis Jiisas kin dambiltik ende puk kin, Gos embe ambil tonu kindpin kin, konj kunum kunum molmun.

<sup>12</sup> Pe nga, of kis elmin of ei, enim kan wiik tangin kin, enim ngenj ele, ambil gii nipi, nga tep enermba, mon! Yi miil peng kin, enim ok nge ngenj noman ele of ei, nga ekii sinerngii, mon!

<sup>13</sup> Nga enim nga simb angil nin, epi ei, nga wak tangin pupu kin, of kis nge of ei, ekii sik kin, kapli of kis nga energii, mon. Ba enim nge noman, kin simb angil ni, epi pei, Gos kin ngungii. Yi miil, wumb endi Kraiis kin kolpu kin, nga tonu konj molpu kin, noman konj simba. Seng kin, nga sinim nge simb angil ni, epi pei Gos



ngumun ele nge, Gos nge ol kun ka ol ei, erik kin, molk pungii.

<sup>14</sup> Pe yi mił, ol kis elmin ol ei, nga enim kin dinga kindpi kin, tep nga enermba mon. Nimbil erang, pe enim lo ek ele nge kos owundu ngopu ei, mandring mulamin mon; ba enim Gos nge noman ka ngolum ele nge, mandring molk pungii.

### *Wumb Ol Kun Ka Kongun Wii Elmin*

<sup>15</sup> Yi mił, pe sinim nimbil ol ermin? Sinim lo ek ele nge, kos owundu ngopu ei, mandring pupun mulenjpun kin, sinim kin nga tep enerim mon; ba Gos noman ka ngolum ei, sinim mandring pupun mulnjpun kin, kapli sinim ol kis nga ermin min? Ei mon mendpi!

<sup>16</sup> Ei keimi, enim ei piinanmin min? En enim nge ngenj nin, epi wu eipi kin, ek ekii sik erik kin, wu ei, en enim tep er mulang kin, kapli wu ei kin, enim kongun wii wumb mił mulngii. Ei yi mił ku, enim ol kis elmin ol ei kin, kongun wii wumb mił mulngii. Molk kin, enim kulngii ol ei singii ku. Min mon pim kin, enim Gos nge ol ekii sik kin, Gos eim kin kongun wii wumb mił, kun ka er mulngii.

<sup>17</sup> Ba Gos kin noman ka piik ngungii. Ok enim ol kis ele kin, kongun wii er mulnjung. Ba akip Gos eim enim sipi orung seng kin, eim kin mandring molmun. Molangin kin, enim noman tuk ele Gos ek keimi kun ka ekii sik kin, puk er molmun. Ele nge, enim Gos kin ka piik ngungii.

<sup>18</sup> Pe Gos enim ol kis elmin ol ei nge, kan ngo pendnjing ei, si tor seng kin, enim wii molk kin, Gos nge ol kun ka elmin ol ei nge, kongun wii er molk pungii.

<sup>19</sup> Na enim dinga sinamin mei wumb kin, ek yi mił nind. Nimbil erang, enim dinga sinamin mei wumb noman ele, ekii sip nind. Ei yi mił, ok enim nge ngenj orung nin, epi sipik, noman ok nge ol penj ol ei, kongun wumb wii mił mulnjung kin, enim ol kis penj pei pei enjing. Yi mił erang kin, pe enim ngenj orung nin, epi pei ei sipik, ol kun ka ol ele kin, kongun wii wumb mił ngok erngii. Erik kin, enim Gos nge ol kun ka ol konj mendpił, tonu wang kin, mulngii.

<sup>20</sup> Yi mił, ok kunum ei, enim ol kis elmin ol ei, kongun wii erik mulnjung. Kunum ei, enim ol kun ka ol ei, kan ngunerim, mon; ba enim ol ei kin, wii mił mulnjung.

<sup>21</sup> Ba kunum endi, enim ol kis elmin ol ei, nipe epi ka endi silmin ei nge, akip enim singambil sinmin? Pe enim ol kis enmin ol ei nge, kumep ei enim kulngii.

<sup>22</sup> Ba pe, Gos enim ol kis nge, kan ngii mił mulnjung ei tor sim. Sipi kin, sinim Gos eim nge kongun wii wumb mił mundum. Ele nge, epi pułe yi mił tonu onum. Wang kin, enim ol kun ka er molk kin, nga ekii se

noman konj singii ei, kunum kunum molk pungii.

<sup>23</sup> Yi mił, ol kis elmin ol ei nge, kumep ei kulngii. Ba Gos eim nge epi ka wii ei, sinim wii ngum epi ei, noman konj kunum kunum mulmba. Noman konj ei, Krai Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

## 7

### *Wu Amb Silmin Ek Ekin Endi*

<sup>1</sup> Engnan nol, na ek ei nip enim ngond ei, enim lo ek ele piłmin wumb kin nind. Kunum ele, wu endi konj mulmba kunum ele minj, wu ei lo ek ele mandring molpu kin, tep er mulmba. Enim ei piinanmin nimin?

<sup>2</sup> Kapli yi mił, amb endi wu pang, wam konj mulum kin, kapli lo ek ei, amb kin wam dambiltpi ende kindnim. Ba wam kulum kin, kapli lo ek ei ok se ende kindim lo ek ei, nga wu amb tał ei, se ende kindnanim mon.

<sup>3</sup> Yi mił, pe amb endi eim wam konj mulang kin, eim wam mani kind si kindpi pupu kin, wu eipi endi pum kin, amb ei eim ol kis erpi kin, wam kin kun ka mulalim mon. Ba amb eim wam kulang kin amb ei, lo ek ei, eim ambil gii ninermba mon. Eim wii mulmba. Molpu kin, amb ei, eim nga wu endi eipi pum kin, eim ol kis enermba mon.

<sup>4</sup> Yi mił ku, engnan nol, enim Krai kin dambilik ende punjung. Kunum ele, enim lo ek ele kulnjung. Kulangan kin, lo ek ele, enim nga ambil gii ninerim mon. Ei yi mił, enim wu eipi kin puk molmun. Enim wenjing mił Krai eim tukpu ele, tonu angpi opu kin, nga konj molum. Molang kin, sinim Gos eim nge ol kun ka ol ei, er molamin kin, mong mił topu erang kin mulmba.

<sup>5</sup> Yi mił ku, ok kunum ele, sinim noman ngenj ok nge ol kis ele, tonu wang kin, ekii sipin er mulnjpun. Nga kunum ele, lo ek ele erang kin, sinim ol kis nga pei tonu wang kin, er mulnjpun. Ele nge, sinim ngenj ele, kongun er pang kin, sinim kulmun ol ei mong mił topu, ei sinim kin tonu om.

<sup>6</sup> Ba akip, sinim kulamin kin, lo ek ei, sinim nga ambil gii ninanim, mon! Sinim wii mił molmun. Nimbil erang, sinim ok kunum endi ei, lo ek dinga ei, sinim kan ngo pendim. Ba pe, sinim kongun enmin ei, sin noman tuk konj ele nge enmin. Ele nge, sinim lo ek mon ok nge ele, ekii sinanmin mon. Ba pe, sinim Gos Gui Ka nge ol konj ei, sinim andan tang kin ekii sinmin.

### *Jura Lo Ek Kin Ol Kis Elmin Ek Kin*

<sup>7</sup> Pe nga, sinim nipe ek endi nimin? Jura lo ek ei, ol kis nimin min? Ei mon mendpił!

Ba lo ek ei, na o! kis o! andan tunene!ang kin, na kapli piinene!ang. Ei yi mi!, lo ek yi ninim, "Nim wu eipi nge epi ei, bun bun kulenjii mon." Yi mi! ku, lo ek ele, na kin yi ninerim kin, kapli na kan bun bun sinmin ei, sinene!ang.

<sup>8</sup> Ba o! kis ei, lo ek ele kin and!am ei, tonu om. Wang kin, bun bun kultmun o! kanim kanim ei, na noman tuk ele, tonu opu er mo!um. Ba lo ek ele, pinene!ang kin, kapli o! kis ei, koltmun o! yi mi! pi!ang.

<sup>9</sup> Yi mi!, ok na Jura lo ek ei, na kin pinerim kunum ele, na konj mul. Ba ekii se, Jura lo ek na kin tonu wang kunum ei, o! kis elmin o! ei, nga angpi tonu opu, konj mu!um. Mo!pu kin, na noman tuk ele topu kundang kuls mi! enim.

<sup>10</sup> Nga Jura lo ek ele nge, wumb noman konj ngumba mi! enim; ba na konj mi! lo ek ei, na kos erpi ngopu kin, to kundmba mi! enim.

<sup>11</sup> Nimbi! erang, o! kis elmin o! ei, lo ek ele kin, and!am kan sim. Sipi kin, Jura lo ek ei kongun erpi, na kin kend topu ngum. Ngang kin, Jura lo ek yi mi! erpi kin, na kos owundu ngopu ei, na to kundmba nge mi! enim.

<sup>12</sup> Yi mi! erang kin, Gos lo ek Jura ngum ei, kun ka mo!um. Nga Gos ek dinga pei ei, kun ka ni, kun ni, ka wii mo!um ku.

<sup>13</sup> Ei nipe mi! palim? Pe lo ek ka wii ei, na topu kundang kin, na kuls min? Ei mon! O! kis elmin o! ei, na to kundang, na kuls. Yi mi! erang, o! kis elmin o! ei, peni ele tonu om. O! kis ei, o! kis mendpi! Ei lo ek ka wii ei sipi, kongun erpi kindang kin, o! kis koltmun o! ei, tonu om. Wang kin, lo ek ei, na o! kis pu!e ei, andan topu ngum ei, o! kis mendpi!.

#### *O! Kis Elmin O! Ei, Wumb Noman Tuk Ele Kan Ngum*

<sup>14</sup> Sinim piinmin, Jura lo ek ele, Gos Gui Ka nge epi palim. Ba na nam ngenj ei, mei wumb ngenj palim. Peng o! kis ei, na ambi! gii nipi, kan ngopu, tep er mo!ang kin, na eim nge kongun erip mo!.

<sup>15</sup> Keimi, na end epi ei, pu!e ei piinand. Yi mi!, na epi endi noman ngop ermbii ni piind epi ei, na enand mon. Ba epi, na noman ngonand epi ei, na kunum kunum end.

<sup>16</sup> Pe nga, na epi endi enerbii ni piinj epi ei, na end; kapli na o! ei nge, na yi nil, 'Lo ek ei kun ka palim,' nil.

<sup>17</sup> Yi mi! erang, pe o! ombu kun ka pinalim o! ombu, nam enenj, mon; ba o! kis elmin o! ei, na kin tuk mo!pu enim.

<sup>18</sup> Yi mi!, na yi ni piind o! kun ka elmin o! ei, na nge noman ngenj ok nge ele, tuk mula!im mon. Ba na noman ele piind epi o!

kun ka ei, na ermbii ni piind; ba na ermbii, kapli enanim mon.

<sup>19</sup> Yi mi!, na epi o! kun ka ermbii ni piind o! ei, na enand. Yi mi! enarip kin, na epi o! kis enerbii ni piind o! ei, na end.

<sup>20</sup> Yi mi!, na kunum kunum epi endi enerbii ni piind epi ei, enj kin kapli ei na nam enand mon. Ba yi mi!, o! kis elmin o! ei, na noman tuk ele mo!pu enim.

<sup>21</sup> Yi mi! erang, na kenj ei, lo mi! epi o! ei, kongun yi mi! erim. Kunum endi, na epi nipe kun ka ermbii ni piind ei, o! kis elmin o! ei, mendpi! mo!pu kin, na kin mandi mo!pu, ambi! gii neng kin, na ermbii mi! nenj? Ei kapli enanim mon.

<sup>22</sup> Yi mi!, na nam noman tuk ele, Gos lo ek ei ekii sip, ermbii ni, noman ele ka piind.

<sup>23</sup> Ba pe, na kand ei, lo ek eipi endi na ngenj tuk ele, aninga kopur palim. Lo ei, na noman tuk ele, ok pim lo ei kin, nga Gos nge lo ek konj, na ekii sip piinj lo ek ei kin, opu orung erung enmbi!. Pe lo ek o! kis elmin o! ei, na kan ngopu, ambi! gii nipi, dinga erim. Nimbi! erang, o! kis elmin o! ei, na ngenj tuk ele aninga kopur piram kongun er palim.

<sup>24</sup> Keimi, na wu noman embin kis palim wu mo!. Wumb nii endi, na nge ngenj kulmba ngenj ei, si kindmba?

<sup>25</sup> Pe na Gos kin, sinim Owundu Jiisas Krai, na o! kis elmin o! ei, si kindang, wii mo!up kin, noman ka wii piip ngond. Ei nam o! yi mi! palim. Peng kin, nam Gos lo ek ei mendpi!, na noman tuk ele, ekii sip kin mo!; ba na nge ngenj ok nge ele, lo ek o! kis elmin o! ei, ekii sip kin, kongun er mo!um.

## 8

### *Gos Gui Ka Noman Konj Ka Ngolum*

<sup>1</sup> Yi mi! erang, pe wumb nii endi Krai Jiisas kin dambiltipi ende kindim wumb ei kin, Gos kos owundu piipi, mok topu, o! kis nge kumep kis ei, Gos ngunermba, mon!

<sup>2</sup> Nimbi! erang, Gos Gui Ka nge lo ek kongun erpi, na noman konj ka ngolum. Ngum kunum ei, na Krai Jiisas kin dambiltipi ende kindpi kin, na lo o! kis elmin o! ei nin, koltmun o! ei nin, na sipi kin, wii kindang mo!.

<sup>3</sup> Yi mi!, sinim ngenj noman ok nge ei kin, lo ek ele nge dinga enene!ang, Gos eim o! yi mi! erim. Erang kin, lo epi ei, lo ek kun kapli enene!ang, ba Gos ei eim yi erim. Erpi kin, ele nge o! kis si kindim. Si kindpi kin, Gos eim nge kingam Jiisas kindang, mei mani opu, sinim mei wumb ta!pi erang kin, o! kis elmin wumb mi! mu!um. Mo!pu kin, Krai nge ele Gos sinim o! kis elmin o! kumep ei, ko!pu kin, sipi orung sim.

<sup>4</sup> Gos yi mi! erang kin, ele nge lo ek ei, o! kun ka mi! tonu opu pimba. Nimbi! erang, pe sinim nge ngenj noman ok nge

oꞑ ei, sinim andnanmin mon. Ba pe sinim Gos Gui Ka kin dambiltpin ende pupun kin, ouni andinmin.

<sup>5</sup> Yi miꞑ, pe wumb nii endi, eim ngenj ok nge ele oꞑ kis endmba ei, eim noman ele ei, ngenj ok nge kin, minj piipi endmba. Ba wumb nii endi Gos Gui Ka noman ele, ekii sipi, oꞑ kun ka ermba wumb ei, en enim noman ele, Gos Gui Ka ek nimba miꞑ ekii sik, piik kin, andik muꞑgii.

<sup>6</sup> Pe wu endi ngenj ok nge ele oꞑ kis elmin oꞑ ei, eim noman tuk ele pim kin, wu ei kuꞑmba. Ba nga wu endi, eim Gos Gui Ka nge oꞑ ei ambil gii nipi muꞑm kin, kapli wu ei, noman konj sipi kin, noman emin peng muꞑmba.

<sup>7</sup> Ei yi miꞑ, wu nii endi, eim ngenj ok nge noman ele ekii sipi muꞑm kin, wu ei Gos kin opu orung erpi moꞑum. Nimbiꞑ erang, wu ei eim Gos lo ek ei mandring molakiꞑim mon. Ei yi miꞑ, kapli enermba mon.

<sup>8</sup> Wumb nii endi eim ngenj ok nge elmin oꞑ ei erpi, muꞑm kin, wumb ei Gos eim noman ele kun ka erngii miꞑ, ei kapli enerngii mon.

<sup>9</sup> Ba akip, enim ngenj ok nge ei, ekii sik enanmin mon. Ba pe enim Gos Gui Ka nge oꞑ ele, ekii sik, er moꞑmun. Muꞑangin kin, keimi Gos Gui Ka enim noman tuk ele muꞑmba. Ba pe wumb nii endi, Kraiꞑ nge Gui Ka eim noman tuk ele mulerim kin, wumb ei Kraiꞑ nge wumb tilap ende miꞑ mon.

<sup>10</sup> Ba Kraiꞑ enim noman tuk ele moꞑpu nim kin, enim noman tuk ele gui konj muꞑmba. Nimbiꞑ erang, enim Gos nge ningiꞑ ele, wumb kun ka moꞑmun. Yi miꞑ ku, enim ngenj ok nge ele, oꞑ kis elmin oꞑ ei, enim kin erang, kulnjung. Nimbiꞑ erang, oꞑ kis elmin oꞑ ei, enim kin ngenj ok nge ele paꞑim.

<sup>11</sup> Pe yi miꞑ, Gos ei eim Jiisas koꞑpu pim ei eim sipi kindang kin, nga anpi konj moꞑum. Nga Gos nge Gui Ka ei enim noman tuk ele muꞑmba ei, kapli eim Jiisas Kraiꞑ koꞑpu konu sipi kin, nga konj kindang moꞑum. Ei eim, enim nge ngenj ele noman konj ei, yi miꞑ ku, enim ngumba. Ngang kin, eim Gui Ka je erang enim noman tuk ele moꞑum.

*Gos Gui Ka Erang Sinim Gos Nge Kingam Noꞑ Moꞑmun*

<sup>12-13</sup> Yi miꞑ erang kin, engnan noꞑ, enim ngenj ok nge ele nge kumep endi ngok, orung kindngii ei, endi sinaꞑim mon. Ba enim ngenj ok nge oꞑ ei kin, ekii sik, er endinjing kin, kapli enim kulngii. Ba enim Gos nge Gui Ka nge dinga ei sik kin, enim ngenj ok nge oꞑ ei, to mani kindngii. Kindik kin, kapli enim noman konj sik, kunum kunum muꞑgii.

<sup>14</sup> Wumb nii endi, Gos Gui Ka nimba miꞑ ekii sipi, endim kin, wumb ei Gos nge kingam noꞑ mendpiꞑ muꞑgii.

<sup>15</sup> Keimi yi miꞑ, enim gui endi enim sinjing ei, er kan miꞑ ngang kin, enim kin ngum ei, enim sipi kindang, eim kin kongun wii enmin. Enmin kongun ei, enim mund mong kulerngii, mon! Ba enim Gos Gui Ka ei enim sinjing ei erang kin, enim Gos nge kingam noꞑ muꞑgii. Molk kin, Gos Gui Ka nge dinga ei enim kin peng, Gos kin prei erik ngok kin, enim eim kin yi niꞑmin. "Arnan na nge Arnan," pa niꞑmin.

<sup>16</sup> Gos Nge Gui Ka eim sinim kin noman tuk gui ei dambiltpi ende pupu paki topu kin, eim ek dinga nipi yi nim. "Enim Gos nge kingam noꞑ moꞑmun," pa nim.

<sup>17</sup> Pe sinim Gos nge kingam noꞑ mulnjpun kin, kapli sinim Erinjpin Gos nge epi, ek keimi dinga nipi, ngumbii nirim miꞑ epi ei, simin ku. Keimi, sinim Gos eim epi ka wii pei simin. Sipin kin, Kraiꞑ ngum epi ei simin. Kraiꞑ kin ouni simin. Ba nga sinim Kraiꞑ eim nge ngenj kumbii sim miꞑ yi ku sinim simin. Sipin kin, sinim eim kin ouni ekii se eim nge tilang ka wii owundu ei simin ku.

*Ekii Se Sinim Gos Nge Tilang Owundu Simin*

<sup>18</sup> Na keimi ni piind, sinim ngenj kumbii sinmin ei, epi wii miꞑ. Ba Gos nge tilang owundu ka wii ei, Kraiꞑ kin ngum epi ei miꞑ, sinim yi ku simin. Ele nge, tilang ka wii ei, ekii se Gos sinim kin andan tumba.

<sup>19</sup> Yi miꞑ, Gos epi kanim kanim ya mani mei ele ok eririm epi ei, akip kui er moꞑmun. Muꞑamin kin, Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, eim kingam noꞑ andan tang, peni ele wang kin, enim kanik piik, erik muꞑgii.

<sup>20</sup> Yi miꞑ, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim ok eririm epi ei, ekii se kis moꞑpu kin, epi wii kun miꞑ pinerim mon. Ele nge, en enim nge noman ele yi miꞑ enerik mon. Ba Gos eim nge noman ele yi piipi eririm. Erpi kin, Gos eim kos owundu piipi, eim kin mandring kindpi muꞑang kin, ekii se oꞑ tonu omba ei nge, kui erik moꞑmun.

<sup>21</sup> Nimbiꞑ erang, Gos eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, ambil gii nipi moꞑum epi ei, to kis erpi moꞑum konu ei, to tor seng kin, wii moꞑmun. Muꞑangin kin, Gos nge eririm epi pei ei, wii kun ka molk kin, nga Gos nge kingam noꞑ nge tilang ka wii ouni sik er muꞑgii.

<sup>22</sup> Sinim yi ni piinmin, Gos ya mei ele epi kanim kanim pei eririm epi ombu, ngenj kumbii sik, ke nik, tor kindinmin ei miꞑ, amb kangiꞑ buꞑ tang mengingii enmin yi miꞑ pepi wang kin, akip yi miꞑ ku paꞑim.

<sup>23</sup> Ba ya mani mei ele epi kanim kanim pei, Gos eririm epi ei mendpil mon. Ba yi ku, sinim Gos Gui Ka ei, sinim noman tuk ele, kuni mong kumna mil aka pin sinjpin. Pe sinim yi ku, ngenj kumbii sipin, ke nipin, Gos eim kin sinim kui erpin mulamin kin, Gos kunum ei sinim eim kingam nol mil erpi kindang kin, kui er molmun. Kunum ele Gos sinim ngenj noman tuk pei erpi kindang kin, sinim sipi orung simba.

<sup>24</sup> Gos sinim sipi orung sim ele nge, sinim kui er molmun. Pule yi mil, sinim epi nipe endi sinalim epi ei, simin ni piipin kui er molmun. Ba wumb nii endi, epi endi simbii ni piimba epi ei sim kin, nga kui er mulmba min? Ei mon!

<sup>25</sup> Ba pe sinim epi nipe endi simin ni noman dinga piinmin epi ei kinenjpin kin, kapli sinim nipe epi endi simin ni piipin ei, kunum olt kinan kui er molmun.

<sup>26</sup> Yi mil ku, sinim noman dinga pin-ermba wumb ei, Gos nge Gui Ka ei opu sinim kin paki tolum. Nimbil erang sinim nipe ol mil endi prei erpin kin, nga sinim epi nipe endi kii sipin simin nipin prei ermin ei sinim piinanmin. Ba Gos Gui Ka sinim nge nipi, eim prei dinga erpi kin, Gos kin ngonum ei sinim piinanmin ek ei, Gos kin kii sipi ngang kin, sinim paki tolum.

<sup>27</sup> Nga Gos eim sinim wumb noman tuk ele, piipi kanpi enim. Nga Gos eim Gui Ka epi nipi endi piinim ei, Gos piipi kanpi enim ku. Nimbil erang Gos Gui Ka prei erpi, wumb nii endi Krai nge tilap molmun wumb ei kin, Eim Gos noman ele prei ermba ni piinim mil erpi kin sinim paki tolum.

<sup>28</sup> Sinim piinmin, Gos epi kanim kanim pei sipi tikandi kindpi kin, kongun kun ka erpi, wumb nii endi Gos eim kin noman ka piipi ngonmun ei, yi mil enim. Wumb ei, Gos eim noman ele yi ni pendrim mil wumb ei, Gos eim kin sipi orung sim.

<sup>29</sup> Nimbil erang wumb nii endi, kumb ok Gos eim ni piirim mil, eim noman ele yi ni pendrim ku. Gos eim si orung sipi erang kin, ok eim nge kingam Jiisas molum mil mulngii. Molk kin, Krai eim kumb se wu num mulang kin, nga wumb nii endi Gos kin pii gii ninjing wumb ei, eim angim nol ekii mil mulngii.

<sup>30</sup> Wumb nii endi, kumb ok Gos eim si orung simbii ni pendrim mil wumb ei, eim sipi orung sim. Seng yi ku wumb ei Gos eim kin 'Wumb kun ka.' nipi mundum. Mundum wumb ei, Gos eim wumb kun ka nipi wumb ei, Gos eim nge kingam nol mil, tilang dinga ka wii ei mok to ngum ku.

*Gos Noman Ka Ei Sinim Kaimb Sipi Ngonum*

<sup>31</sup> Gos epi kanim kanim pei sinim kin eririm ei, sinim nipe ek nimin? Pe Gos sinim kin molpu kin, sinim epi kanim kanim paki dinga topu erim kin, wumb nii endi sinim kin opu orung erpi ngumba?

<sup>32</sup> Gos eim nge kingam eim kin, ambil gii ninerim mon. Ba Gos eim nge kingam sinim wumb pei paki tumba nge kindim. Yi mil erang, Gos kingam sinim kin wii ngum kin, kapli nga eim sinim epi kanim kanim pei Krai eim kin ouni sinim kin epi pei ngunermba min?

<sup>33</sup> Wumb nii endi Gos eim sipi orung seng molmun wumb ei, nga wumb eipi endi ok kapli kos piik kin, opu orung erik ngungii min? Ei mon! Gos eim mendpil sinim wumb kun ka molmun, ninim.

<sup>34</sup> Yi mil, wumb nii endi kapli wumb eipi kin kos piipi, mok tumba min? Ei mon! Ba Krai Jiisas eim kolpu kin, nga Gos sipi kindang kin, angpi tonu opu nga konj molum ku. Pe eim Gos kin angil tundung orung kun molpu kin, nga sinim paki tumba nge Gos kin prei dinga erpi, ngopu molum.

<sup>35</sup> Wumb nii endi Krai nge noman ka ei sinim kin ngum ei to si kindmba? Ol embin tui sinim kin tonu omba min; nga ngenj kumbii simin min; nga wumb sinim kin kepii tok ol embin tui ngungii ei min; nga sinim kuni tumba min; nga sinim alap nin, epi sinalim min; nga epi kis kombur sinim kin to kis ermba min; nga wumb sinim kin opu erik to kundngii min; nga ol kanim kanim ombu pei, sinim nge noman ngolum ei, sinim Krai to tor si kindngii min? Ei mon mendpil!

<sup>36</sup> Gos ek ka ei ok mon pol pendim mil yi ninim.

"Pe sinim Krai nge wumb tilap mulamin ele nge, kunum kunum wumb eipi sinim to kundmun mil nik erik erik enim. Yi mil, wumb ei sinim kung siipsiip to kondulmun mil sinim yi ni kanilmin."

<sup>37</sup> Ei mon! Sinim dinga peng kin, ol embin tui epi ombu kanim kanim pei to mani mendpil kindinjp kindinjin. Ele nge, Krai nge dinga ei, sinim kin ngum ele nge Krai eim kaimb sipi, sinim kin noman ka ngum.

<sup>38-39</sup> Yi mil erang, na keimi ni piind ei, epi endi Gos eim noman dinga ka ei, sinim to eipi kapli kindnermba, mon! Kulngii ol ei min; nga konj ol ei min; nga Gos nge enjel ei min; nga mul mei ele peng erik tep molmun wumb ei min; pe salim epi ei min; nga ekii se mendpil tonu omba epi ei min; nga dinga kanim kanim ei min; nga mei tondrung epi ei min; nga ya mei mundrung epi ei min; nga epi eipi endi Gos kanim kanim ya mani mei eririm epi ei min; epi ei pei, Gos noman

ka sinim wii ngum ei kapli si kindnermba mon! Gos noman ka ei Kraiis Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

## 9

### *Gos Kin Eim Nge Tilap Wumb Esrel*

<sup>1</sup> Na ek keimi nind. Na Kraiis nge wu na ek kend tunand mon. Gos nge Gui Ka ei, na noman tuk ele paki topu kin, na noman ngolum. Yi ku, na noman tuk ele piimbii ek ei, Gos Gui Ka ni ngolum.

<sup>2</sup> Yi mi!, na noman tuk ele embin owundu pepi kin, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb kin, na noman tuk ele kumbii owundu kunum kunum pepi pupu kin, poru ninanim mon.

<sup>3</sup> Yi mi!, na kapli erim kin, na en enim piip kin, na Kraiis wakin top mani kind si kindip yi enj kin, kapli Gos na kos owundu piipi kin, na sipi dup konu kis ele kindmba ele nge, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb ei, Gos sipi orung simba.

<sup>4</sup> En enim Esrel wumb, Gos nge wumb tilap se mundum. Mundang Gos eim erang kin, eim nge kingam no! mulangin kin, eim nge noman dinga tilang owundu ei kenjing ku. Nga Gos eim ek dinga nipi pendrim ek ei ni ngopu kin, nga Gos eim lo ek ni ngopu kin; nga enim Gos keimi kin men tolmun o! ei nin; nga Gos ok ek keimi nipi ngumbii nirim epi ei sinjing ku.

<sup>5</sup> En enim kumb ok kupenjpin no! Eiparam, Aisak, Jeikop nge tilap ende ele nge, en enim tonu onjung. Ok tilap ele nge, Kraiis ya mani mei ele opu, eim mei wu mendpil, wumb ei nge tilap ende mulum. Mulang kin, pe eim epi kanim kanim pei Gos tep er molum. Eim Gos mendpil! Kapli sinim eim embe kunum kunum ambil tonu kindmin, keimi!

<sup>6-7</sup> Ba na ek nind ei, Gos ok ek keimi ni pendim ek ei tonu onanim, pa ninand mon. Nimbil erang, wumb tilap kopur, Esrel wumb kin tonu onjung. Ok wumb tilap ei Esrel nge wumb tilap mendpil mon. Yi mi! ku, Eiparam nge tilap wumb aninga kopur eim kin tonu onjung; ba wumb ei, Eiparam nge kingam no! mendpil mon. Gos ek yi nipi Eiparam ngum, "Aisak nge wumb tilap mendpil ei, ninim nge wumb keimi mendpil mulngii," pa nim.

<sup>8</sup> Ei pule yi mi!, kangil ya mani mei ele wumb ngenj ele mengk tor kindmin kangil ei, Gos nge kingam no! mendpil mon. Ba pii gii wumb kangil ngenj ele mengk tor kindmin ei, Gos eim ok ek keimi ni pendrim mi! menginmin ei, Eiparam nge wumb tilap keimi mendpil molmun.

<sup>9</sup> Yi mi!, Gos ok ek keimi ni tor kind pendrim mi! ek yi ninim. Kunum ele, nga

kung ngii ele na orung ombii ni pendinj kunum ei, amb Sera kangi endi mengmba.

<sup>10</sup> Ba ei mendpil mon ku! Nimbil erang, amb Riipeka nge kangi ta! erinjingil endeim eim sinim kupenjpin Aisak.

<sup>11-12</sup> Ba Gos eim noman ele, ok ni pendim mi! mendpil, eim kangil endi to mundum. Nga Gos yi nipi, amb Sera ngurum, "Kangi kumna Eiso eim molpu kangi ekii Jeikop eim ek nimba mi! ekii sipi kin, eim kin kongun erpi kin, yi ermba. "Gos kumb ok ek yi ni pendrim mi!, ekii se kangi ta! mengim ei, el elip kis min ka endi erngil ei, Gos kangil nii endi eim noman ele ermba ni to mundum mi! erim. Ei eim kongun wu Jeikop, epi endi ermba mi! ei piinerim mon.

<sup>13</sup> Yi mi!, Gos kumb ok, ek ka mon pol pendrim mi! ek yi ninim, "Na wu Jeikop kin noman ngond, ba na wu Eiso kin noman ngonarip kin, opu orung erip ngond."

<sup>14</sup> Yi mi!, sinim nipe ek endi ninim? Sinim Gos o! kun ka endi enanim pa ninim min? Ei mon mendpil!

<sup>15</sup> Yi mi!, Gos Moses kin ek yi nirim, "Na wumb nii endi kin, noman ka ngumbii wu ei, kapli yi erip kin, noman ka ngumbii. Nga na wu endi kin kaimb sinj kin, kapli yi mi! na kaimb simbii ku."

<sup>16</sup> Yi mi! peng kin, Gos noman kaimb silim o! ei, wumb en enim noman ele, epi ei simin ni piinmin mi! ei, sinerngii mon. Ba Gos eim noman ele piilim mi!, wumb kin kaimb sipi ngolum.

<sup>17</sup> Yi mi!, ok Gos ek ka ei mon pol pendrim mi!, King Pero kin nipi ngurum. "Na nim kin epi enj ei, nim king owundu molun pule ei, na nim si kindamb molun ei nge, na nge noman dinga ei nge, andan tamb kin, wumb pei keningii. Kanik kin, na nge embe ei, wumb mei konu orung orung pei ambil tonu kindngii. Ele nge mendpil, na nim king mundunj," pa nirim.

<sup>18</sup> Yi mi! peng kin, Gos eim wumb nii endi kin, eim noman ka ngumbii ni piilim mi! ei, kapli eim wumb ei kin, eim noman ka piipi kin, kaimb si ngolum. Nga Gos wumb nii endi kin, noman tuk dinga kis pengii nilim mi!, kapli Gos eim noman ele, wumb ei kin, noman tuk dinga kis pengii nilim mi! eim. Nga Gos eim noman ele erbii ni piimba ei ermba ku.

### *Gos Nge Popul Kis Kin Nga Noman Ka Kin*

<sup>19</sup> Enim wumb endi na kin ek yi nimba. "Ei yi mi! kapli nimbil erang Gos wumb o! kis enmin ninim. Nga wumb nii endi Gos noman ele to eipi kindmba?"

<sup>20</sup> Ba ei nim wu nii endi dinga pukun kin, Gos kin ek ngokun ek ni orung kindnjii min? Ek ekin endi yi mi! palim. Kapli mei nganmbi ming endi mi! wu endi erim kin

ek yi nimba? “Nimbił erang nim na ya mił en?” nimba.

<sup>21</sup> Pe wu endi mei nganmbi sipi kin, ming elim wu endi eim mei aninga kopur sipi, ming tał erim. Wu ei ming endi kongun ka elim ming ka erim. Nga endi ming ka mon, ei kongun wii mił ming endi erim. Erim ei kapli min mon?

<sup>22</sup> Gos oł erim mił ei kapli min mon? Gos eim popul kis pim popul ei, peni ele tor kindmba enim kindang kin, wumb Gos nge noman dinga ei piik kun erngii. Pe nga, wumb ming mił wumb ei, mandi dup konu ele ngenj kumbii singii er molmun. Ba Gos eim wumb ei kin, kunum olt kanpi wiik tang kin, wumb molk punmun.

<sup>23</sup> Yi mił erang, Gos eim noman ele, tiłang owundu pei ka wii ei, sinim wumb pei kin noman ka andan topu, ngo tor kindrim. Kindpi kin, wumb ming mił nii endi, Gos eim kin ok sipi mundrum wumb ei kin, noman ka piipi, kaimb sipi ngurum wumb ei, Gos nge tiłang owundu ka wii singii.

<sup>24</sup> Sik kin, sinim mendpił, Jiisas kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim kin sipi mundrum. Ba ei Jura wumb tiłap mendpił mon. Ba nga kopur torung wumb tiłap eipi, Gos eim kin sipi mundrum ku.

<sup>25</sup> Gos ok ek ka ei ek ni tor kindiłim wu Osiya, mon poł pendrim mił yi ku ninim.

“Wumb nii endi, ok nam wumb mulenjing wumb ei, akip nam nge wumb mułngii, pa ni sip mundmbii. Nga wumb nii endi, ok nam nge wumb tiłap mulerangin kin, na noman ka en enim kin ngunenj wumb tiłap ei, akip nam nge noman ka ngo sip mundmbii.”

<sup>26</sup> Wumb en enim mulk konu mendpił ele, Gos wumb ei kin ek yi nirim.

“Enim na nge wumb mulałmin konu ele, Gos kunum kunum konj molułum konu ele enim, nam Gos nge kingam noł molmun, pa nimbii.”

<sup>27</sup> Gos ok ek ka ek ni tor kindiłim wu Aisaiya poł pendrim mił Esrel wumb kin wii dinga topu yi ninim.

“Yi mił peng Jura wumb tiłap ele ep noł ku kulta mił pei molmun. Sinim beltmin ei kapli enanim mon; ba Gos wumb ei kin aninga kopur, eim kin sipi orung simba.

<sup>28</sup> Nimbił erang, Gos Owundu ya mani mei ele wumb oł kis enjing ei, kos owundu piipi, kumep kis ei sikirpi sipi, wumb ei kin ngumba.”

<sup>29</sup> Gos ek ka ok Aisaiya mon poł pendrim mił yi ninim,

“Gos eim wumb tonu epin pei mułangin kin, tep er molum Gos ei, sinim wumb kupenjpin noł tiłap aninga kopur wakin topu, mundnelangin

kin, kapli sinim Sorom nin Gomora konu tał ele kulnjung wumb mił mulułamin.”

*Esrel Wumb Gos Kin Pii Gii Ninenjing Mon*

<sup>30</sup> Yi mił erang, pe sinim nipe ek endi ninim? Ek yi mił endi ninim; torung wumb tiłap eipi ei, en enim Gos nge oł kun ka ei, kongun dinga erik sinenjing mon. Ba wumb en enim Gos eim kin sipi mundang kin, kun ka mulnjung. Nimbił erang, wumb ei, en enim Gos eim kin pii gii ninjing ei, sipi mundum.

<sup>31</sup> Ba Jura wumb tiłap en enim kongun dinga erik, en enim Gos lo ek ele, kun ka ei ekii simin nik enjing. Ba en enim Gos nge lo ek ele, ekii sik enjing ei, kapli enerim mon mendpił!

<sup>32</sup> Nimbił erang en enim kapli enerim? Yi erang kin, en enim Gos kin pii gii nik, Gos nge oł kun ka oł ei simin nik enenjing mon. Ba en enim kongun dinga erik kin, Gos nge oł kun ka simin ni piinjing wumb ei, en enim Kraisi ei kom ku mił molum ei, wumb ei simb kom ku ele tok bok tunjung. Tok kin, Kraisi kom ku mił, eim kin pii gii ninenjing mon.

<sup>33</sup> Kumb ok, Gos ek ka mon poł pendrim mił ek ei Kraisi kin yi ninim.

“Enim kanik piik erngii! Ya Saiyan konu ele, kom ku mił endi palim ei, Gos nge kom ku dinga ei, wumb simb ele kep tang kin, en enim erpi to kindang kin, mani pungii ni pendim. Ba wumb nii endi eim Gos kindim kom ku kin, pii gii nimba wumb ei Gos kindim kom ku ek kin, eim singambił kulermba mon, ba dinga pupu engmba.”

## 10

*Jura Wumb Tiłap En Enim Gos Nge Oł Kun Ka Ei Sinenjing*

<sup>1</sup> Na engnan noł, nam noman tuk ele dinga piind ei, Esrel wumb ei Gos sipi orung simba. Ele nge, na wumb en enim kin prei erip Gos ngond.

<sup>2</sup> Na wumb en enim kin pii kun erip kin, ek ni tor kindind. En enim Gos kin dinga pang kin, ekii simin nik enmin; ba wumb en enim noman ele, Gos kin piik kun ka enałmin mon.

<sup>3</sup> Yi mił erang, wumb en enim pii kun enarik kin, Gos enim wumb kun ka nimba mił, ei pii poł tunanmin mon. Nga en enim noman ele oł kun ka oł ei ambił tonu kindmin ni piinmin, ba Gos en enim wumb kun ka molmun nim mił, ei mandring punarik kin, ba en enim noman ele ekii sik elmin.

<sup>4</sup> Yi mił erang, Kraisi tonu wang kin, pe Jura lo ek ei mani pupu poru nim. Yi mił,

wumb nii endi Kraiss kin pii gii nik, ekii sik enjing wumb ei, kun ka molmun wumb nimba.

*Gos Wumb Pei Si Orung Simbii Ni Piinim*

<sup>5</sup> Ei yi mil, Moses ok mon pol pendrim mil yi ninim. "Wumb nii endi, Gos lo ek pei ekii simba wumb ei, Gos kin kun ka se mulmba," pa nirim. Wumb nii endi Gos lo ek nirim mil ekii sipi mulmba wu ei, konj sipi er mulmba.

<sup>6</sup> Ba wumb en enim Kraiss kin pii gii ninggii wumb ei, Gos kin kun ka mulngii ele nge yi ninim. 'En enim kin noman tuk ele, ek yi piinerngii mon!' Wumb nii endi eim ei tonu epin konu ele tuk ba, ele nge pupu kin, Kraiss ya mani mei ele tu wumba.

<sup>7</sup> Nga enim yi mil ninerngii mon ku; 'Wumb nii endi eim mer mei ele mandring ba,' ele nge pupu kin Kraiss kolpu palim konu ei, sipi orung tonu tu wumba.

<sup>8</sup> Ba Gos ek ka ei nipe ek ninim? Gos ek ka ei enim kin mandi opu salim ei, enim gupu ele kin, noman tuk ele palim. Peng kin, Gos ek ka sinim ni tor kindinjin pin ele nge, enim pii gii ninggii.

<sup>9</sup> Yi mil, enim gupu ele ek dinga ni tor kindik yi ninggii, 'Jiisas eim Owundu,' pa ninggii. Nga enim noman tuk ele pii gii nik kin, Jiisas kolpu pim kin, Gos eim sipi kindang, angpi tonu opu, nga konj molum ele nge. Kapli Gos enim Jiisas kin sipi orung simba.

<sup>10</sup> Yi mil erang, enim noman tuk ele Jiisas kin pii gii ninjing kin, Gos kin kun ka molmun. Nga enim gupu ele, ek dinga ni tor kindinjing kin, Jiisas kin pii gii ninim ele, Gos enim sipi orung eim kin simba.

<sup>11</sup> Gos ek ka Kraiss kin yi ninim, "Wumb nii endi Eim kin pii gii nimba wumb ei, Eim kin singambil kulermba mon.

<sup>12</sup> Yi mil, Jura wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, Owundu ningil ele molk, ende mil kindinmin. Sinim pei Gos sinim nge Owundu endeim mendpil molum. Molpu kin, eim nge noman ka ni, epi ka wii ei, wumb nii endi eim nge embe sipi kin, kii sipi elmin wumb ei ngohum.

<sup>13</sup> Yi mil, Gos ek ka ei yi ninim, "Wumb endeim endeim ni Owundu nge embe kii sik kin, men tok erngii wumb ei, Owundu eim sipi orung simba."

<sup>14</sup> Ba wumb nii endi Jiisas kin pii gii ninelangin kin, nimbil ol mil erik Jiisas kin wii tulangin? Nga wumb nii endi, Jiisas ek ka piinene-langin kin, nimbil ol mil erik kin, pii gii nilangin? Pe nga wumb endi Jiisas ek ka ni tor kindimba wumb endi mulerim kin, kapli nimbil ol mil erik kin, piingii?

<sup>15</sup> Nga Jiisas eim nge ek ka ni tor kindngii wumb endi kindnerim kin, kapli nipe mil wumb Jiisas ek ka ni tor kindngii? Jiisas

ek ka yi ninim, "Wumb Jiisas ek ka sik, tu wunmun wumb ei, ol ka wii mendpil enmin."

*Esrel Wumb Gos Ek Ka Ekii Sinenjing*

<sup>16</sup> Ba wumb pei Gos ek ka ei en enim ekii sinenjing mon. Kumb ok ek ni tor kindilmin Aisaiya mon pol pendrim ek yi ninim. "Sinim nge Owundu wumb nii endi, Gos ek ka ei sin ninjin ek ei pii gii ninjing?"

<sup>17</sup> Yi mil peng kin, sinim pii gii ninmin ei wumb ek ka ni tor kindnjing konu ele piipin kin, pii gii ninmin. Nga ek ka endi sinim piinmin ei, Kraiss nge ek ele, sin ni tor kindinmin.

<sup>18</sup> Ba na ek endi kii sin. Wumb pei ek ka ei enim piinenjing min? Keimi, en enim piinjing ei, Gos ok ek ka yi ni pendrim mil ninim.

"Wumb en enim gupu ele Gos ek ka wumb konu mei orung orung ele am pei ni tor kindnjing. Nga ek ka ei, wumb pei mei konu orung orung turii ele pepi pum ku."

<sup>19</sup> Nga na ek endi kii sind.

"Esrel wumb Gos nge ek ka ei piik kun enenjing min?"

kumb se, Moses ek yi nirim,

"Na enim ol yi eramb kin, enim Esrel wumb molk kin, wumb tilap eipi, tilap ende mon wumb ei epi ka wii sengin kin, enim kanik, bun bun kulk kin, simin ni piingii. Nga na ol yi eramb kin, enim Esrel wumb molk wumb tilap wii mil, noman kun ka pinaim mil wumb ei kin, enim popul kis sik ngungii."

<sup>20</sup> Pe nga, Aisaiya ok ek dinga ni pendrim ei, mund mong topu ninerim mon; eim ek yi nim,

"Nga wumb kopur en enim na kenmin ni piinenjing wumb ei, na kan sinjing. Wumb kopur na kanik kin, kii sinenjing wumb ei kin, na nam peni ele tor op kin, andan tunj."

<sup>21</sup> Ba na Gos Esrel wumb kin, piip ek yi nind, "Na kunum olt, nam angil tor kindip kin, enim nam kin ongii nja enj; ba wumb ei, na ek ekii sinarik kin, nga na kin kis piik ngok, opu orung elmin wumb mil molmun."

## 11

*Gos Esrel Wumb Aninga Kopur Kin Kaimb Sipi Ngum*

<sup>1</sup> Na nga ek endi kii sind ei, Gos eim nge Esrel wumb tilap ei to tor kindim min? Ei mon mendpil! Na Pol Esrel wumb tilap ende wu. Nga na Eiparam nge miyem ende wu. Nga na Benjmin nge tilap ende wu ku.

<sup>2-3</sup> Gos eim nge wumb tilap Esrel ei eim kumb se piipi mundum wumb ei, to tor kind mundnalim mon. Ok Gos ek ka mon

poł pendrim wu Elainja Gos ek ni tor kind-nim wu endi kin nirim mił, ei piinanmin min? Elainja wu ei Esrel wumb kin kos er ngopu kin, Gos kin men topu yi nim.

“Gos Owundu, nim nge ek ka ni tor kindihmin wumb ei Esrel to konduk poru ninjing. Nga nim nge kulmał kahlamin konu ei to kis mondok kin, mani kind si kindnjing. Pe nga na minj mok; ba na kuruk andik kin, na to kundngii enmin ku.”

<sup>4</sup> Ba nipe ek endi Gos Elainja kin nipi orung kindpi ngum? Eim yi ninim, “Na nge wumb 7,000 pei mołmun wumb ei, ek kend gos Beil kin mong gopsing pii polk, men tok ngunenjing wumb ei, nam kin sip tuk si mundunj.

<sup>5</sup> Pe nga akip yi mił ku, Gos Esrel wumb tilap aninga kopur eim kin sipi, tuk si mundum. Mondpu kin, Gos eim wumb ei kin kaimb sipi, noman ka ngum.

<sup>6</sup> Ba Gos eim noman ka ngolum wumb ei, si tuk sipi mundum. Mundum wumb ei, kongun yi nge enenjing mon. Sinim kongun yi nge ei enjpin kin, kapli Gos noman ka ngolum of ei, noman ka mendpił mon.

<sup>7</sup> Yi mił, sinim nipe ek endi ninim? Gos epi ei Esrel wumb kan simin nik, dinga kindik enjing; ba epi ei sinenjing mon. Gos eim wumb kopur aninga si tuk, si mundum wumb ei mendpił sinjing. Ba wumb eipi kopur Esrel wumb en enim noman tuk ele Gos dinga ei erang kin, nga wumb ei epi ka ei sinenjing mon.

<sup>8</sup> Kumb ok Gos ek ka mon poł pendrim mił ek ei yi ninim,

“Gos eim wumb noman tuk ele erang kin, or mił pik. Nga Gos wumb ningił ei erang kin, kengii pineririm. Nga Gos wumb kom ei erang kin, ek piingii pineririm ku. Pe en enim yi minj er molk wangin wangin kin, pe yi ku er mołmun.”

<sup>9</sup> Pe Deipis ek nipi yi ninim,

“Pe nga wumb kuni nonmun peł ele Gos erang kin, ka op mił nin, omu kon nin, nga kui ka nem seng palmin mił, wumb en enim to mani kindang kin, en enim Gos kin kumep kis ngumba nge ei singii.

<sup>10</sup> Pe nga en enim ningił ei tumbun mołpu, ei emii er peng kin, en enim kinalmin mon. Nga en enim buł to ek nik; nga sik er kun enerngii mon; ba ek ni peng kunum kunum mułngii.”

*Gos Wumb Tilap Eipi Wumb Sipi Orung Sin*

<sup>11</sup> Yi mił, na nga kii sind kunum ei, Jura wumb tilap of kis enjing ele, bok to mani punjung ei, nga Gos kin angk, tonu ongii

pinerim; ei mon mendpił! Ba Esrel wumb en enim Gos kin buł ngok enjing ele nge, Gos wumb tilap eipi si orung sim. Gos epi ka wii ei, torung wumb tilap eipi sinjing. Sengin kin, Gos of ei erang kin, Jura wumb epi ka wii ei, en enim kanik simin ni piik kin, wumb kin popuł kis sinjing.

<sup>12</sup> Pe nga, Jura wumb Gos kin pii gii ninenjing ele nge, ya mei konu ele orung orung wumb tilap eipi pei, Gos nge epi ka ngum ei sinjing. Nga Jura wumb en enim Gos nge of ka ei si kindik kin, of ele nge, wumb tilap eipi ombu kin, of ka ei tonu om. Pe nga, Esrel wumb pei nga Gos nge of ka ele ekii sik kin, eim tilap tuk punjung kin, kapli of ka ei nge, wumb tilap pei kin, am of kun ka wii tonu omba.

<sup>13</sup> Pe na Pol ek ka ni tor kindip kin, enim torung wumb tilap eipi wumb kin ngond. Ei na Gos nge ek se andił wu mołup kin, wumb torung wumb tilap eipi kin, mołup kin, kongun yi ermbii. Erip kin, na nam ka piip, bong nip, Gos nge kongun ei end.

<sup>14</sup> Na yi mił erip kin, na nam nge Jura wumb tilap ei, en enim Gos epi ka ei, bun bun kulk, simin ni piik, erngii. Ele nam nge Jura wumb kopur, en enim kapli Gos eim kin sipi, orung seng ongii nge, na Pol kongun ermbii.

<sup>15</sup> Yi erang, Jura wumb tilap ei, Gos kin buł ngangin kin, to tor kindang mołmun. Ele nge, Gos pe torung wumb eipi pei konu mei orung orung ei, Gos nga sipi orung sim. Yi mił, Gos nga Jura wumb orung sim kin, kapli pułe yi mił, wumb kolk, nga angk, tonu ok, konj mołmun yi mił mułngii.

<sup>16</sup> Ek ekin yi ninim, kumb se, bres plawa aninga kopur sik, bres erik kin, Gos kin ngolum. Nga bres kumna ei. Gos nge kapli nga plawa owundu ei, Gos nge ku. Nga endi yi ku, ond dumbuł ei, Gos nge pim kin, kapli nga puł nin kirang ei, Gos nge ku. Pułe yi mił, ond dumbuł nin, bres kumna ei, wu Eiparam mił, nga ond kirang nin bres plawa ei, Esrel wumb mił.

<sup>17</sup> Ba Gos ond olip kirang kopur engin to si kindim ei yi mił, Jura wumb kombur, ond olip kirang mił ei, to si kindim. Si kindpi kin, nga wumb tilap eipi torung wumb ei, ond olip kirang wii mił, nga erang kin, ond olip kirang mendpił konu ele, dambiltpi ende kindim. Kindang kin, nga akip enim ond olip mam ele, Gos epi ka wii sik, Jura wumb kirang kumna mił, enim nge konu ele sinmin.

<sup>18</sup> Yi mił, enim Gos ok Jura wumb ond olip kirang mił, engin topu kindrim ele, enim bong ninerngii mon. Enim ond olip kirang ei kin, bong ninjing kin, kapli enim kom se piik, kun erngii ele nge, enim ond olip puł ei, enim mingnenjing mon; ba ond olip puł ei, enim mengim.



<sup>19</sup> Ba enim yi ningii ni piind. “Gos eim Jura wumb ond Olip kirang mił, eim engin topu kindim. Kindpi kin, nga eim sinim dambiltpi ende kindpi kin, olip kirang ok pim nge konu ełe, eim se ende kindim.”

<sup>20</sup> Ei keimi mendpił, Gos Jura wumb ond olip kirang mił, eim enim engin topu kindim. Nimbil erang, en enim Gos kin pii gii ninenjing mon. Ba enim torung wumb tilap eipi pii gii ninjing ełe nge mendpił, dinga angk mołmun. Molk kin, enim noman tuk ełe, Jura wumb kin bong nik, oł yi energii mon! Ba enim Gos oł erim mił, enim mund mong kulk yi erngii!

<sup>21</sup> Yi mił, Gos Jura wumb ei, ond olip kirang mendpił mił, eim enim to tor kind si kindim. Yi erang kin, Gos enim wumb tilap eipi ond olip kirang eipi mił ei, kan wiik tunernba mon ku!

<sup>22</sup> Ya ełe enim kinei! Gos nge noman ka ngopu kin, nga wumb kin kos owundu piipi, kumep kis ngolum ku. Jura wumb, Gos nge oł ka ei buł ngunjung kin, Gos wumb ei kin, kos owundu piipi, kumep kis ngolum. Ba enim tilap eipi wumb, Gos kaimb sipi ngum kin, kapli enim Gos nge kaimb sipi ngolum ełe nge, mandi er mułngii! Mon pim kin, Gos enim to kis erpi si kindmba ku.

<sup>23</sup> Pe yi mił, Jura wumb ok Gos wumb ond olip kirang mił engin to si kindim wumb ei, Krai kin pii gii ninarik, si kindnjing kin, kapli Gos wumb ei kin, dambiltpi ende kindang, ond olip puł ełe orung pungi. Puk, Gos eim kapli dinga ełe erang kin, wumb ond olip puł ełe orung puk mułngii.

<sup>24</sup> Enim piinmin! Ok, enim torung wumb ond olip kirang wii mił emi pin mulnjung. Mulangin kin, Gos eim enim engin topu, si tuk sipi, ond olip mendpił ełe kin, dambiltpi ende kindim. Ond olip ei, enim nge ond mon. Yi mił erang kin, nga Jura wumb ond olip kirang mendpił mił ei, kapli Gos nga sipi, orung sipi kindang kin, ond olip mendpił nge puł ełe, dambiltpi se ende kindmba.

*Gos Eim Noman Ka Piipi, Kaimb Sipi, Wumb Pei Ngum*

<sup>25</sup> Engnan no! Ek keimi endi koi erpi pałim ek ei, enim piingii ni piind. Mon pim kin, en enim noman ełe epi ei sin sinim piinmin ni piingii. Yi mił, na enim kin koi erpi pałim ek ei, pule nip ngumbii end ek ei, yi mił, Jura wumb kopur en enim noman tuk ełe dinga puk mulnjung. Molk pangin kunum ełe, wumb tilap eipi, Gos molum konu ełe tuk ok, pei molk kapli enjing.

<sup>26</sup> Kapli oł ełe nge, nga Jura wumb pei, Gos sipi orung simba. Sipi kin, Gos ek ka dinga ok mon poł pendrim mił Krai kin ek yi ninim.

“Saiyon konu ełe paki tołum wu ei tonu omba. Opu wu ei, Jeikop nge wumb kupam noł oł kis enjing oł ei, pei si kindmba.”

<sup>27</sup> Ełe nge, na ek keimi dinga wii nip pendind kunum ei, na enim oł kis enjing ei, na si kindmbii.”

<sup>28</sup> Nimbil erang, Jura wumb Gos ek ka ei ekii sinark mulnjung wumb ei kin Gos buł ngopu yi erim. Ełe nge enim torung wumb tilap eipi ełe Gos paki tum. Ba Gos eim Jura wumb kin noman ka ngopu kin, nga eim nge wumb mendpił sipi er pendim. Ełe nge Gos eim ok Jura wumb kupenjing noł kin ni piipi yi erim.

<sup>29</sup> Yi mił, Gos eim ok wumb eim kin sipi mundum wumb ei, Gos eim epi ka endi wii ngumbii nirim mił epi ei keimi ngolum. Ełe nge Gos eim noman ełe ekii se ak topu, orung kindpi ngunermbii, ni piinałim mon.

<sup>30</sup> Enim torung tilap eipi wumb ok, enim Gos ek ka ei ekii sinarik yi elmin. Ba akip, enim Gos noman ka piipi, kaimb sipi, Gos enim kin ngum epi ka ei enim sinjing. Nimbil erang, Jura Gos nge tilap wumb ei, Gos ek nirim mił ei piinarik kin, ekii sinenjing mon.

<sup>31</sup> Yi mił ku, pe Jura wumb tilap Gos ek ka ei piinarik kin, ekii sinanmin mon. Yi mił erang, akip Gos enim wumb tilap eipi kin, noman ka piipi kin, paki tonum. Ba ełe nge, ekii se Gos eim Esrel wumb kin noman ka piipi, kaimb sipi kin, paki yi mił tang singii ku.

<sup>32</sup> Yi mił erang, Gos eim wumb pei eim nge lo ek ei ekii sinarik kin, pii gii ninenjing wumb ei, kan ngopu mundum. Mundum ełe nge Gos eim wumb pei kin kaimb sipi, noman ka ngumba.

*Sinim Wumb Pei Gos Embe Ambil Tonu Kindngii*

<sup>33</sup> Keimi mendpił, Gos eim epi ka wii pei mendpił sałim ei nin, nga eim noman ka wii mendpił ei nin, nga eim epi kanim kanim pei piinim epi ei, eim kin piki topu, owundu mendpił molum. Sinim mei wumb kapli, Gos nge mok topu elim oł ei nin, eim nge oł kanim kanim kun elim oł ei nin, sinim piinmin mił ei kapli enermin mon.

<sup>34</sup> Pe Gos wumb ok mon poł pendrim mił ek ka yi ninim,

“Wumb nii endi, sinim nge Owundu eim noman ełe piinim mił epi ei, sinim kapli piimin min? Nga wumb nii endi, eim kapli ermba mił oł ei Gos kin ek ni ngumba min?”

<sup>35</sup> Nga wumb nii endi, eim kunum endi Gos kin epi endi ngolum ei, Gos eim kin kapli ngo orung kindii nimba min?” Mon mendpił!

<sup>36</sup> Yi mił erang, Gos ya mani mei ełe epi kanim kanim pei Gos eim pułwu mołum. Nga Gos eim yi ku epi kanim kanim pei se ende kindpi tep er mołum. Nga epi kanim kanim pei ei Gos nge seng kin, eim embe ambil tonu kindngii. Sinim Gos nge embe kunum kunum ambil tonu kindmin. Ei keimi!

## 12

*Sinim Ngenj Kin Noman Konj Ei Gos Kin Ngumun*

<sup>1</sup> Ei yi mił, engnan noł, nimbil erang Gos nge noman ka ngolum ełe nge, na enim dinga to konj kindil. Enim ngenj pei ei Gos kin orung ngungii. Yi mił, wumb Gos kin kułmał kalk ngolmun mił enim yi erngii! Ba enim ngenj pei konj mułang kin, enim oł kun ka Gos kin ngungii. Ngangin kin, Gos eim noman ełe, ei eim kin enim men tok ełmin oł ełe nge mił Gos eim simba. Oł yi nge, ei Gos kin men keimi tołmun oł ei, sinim noman ełe yi mił pimba.

<sup>2</sup> Peng kin, enim ya mani mei ełe wumb oł kis enmin oł ei mił, enim yi enerngii mon! Ba Gos erang kin, enim noman tuk ełe konj ka mendpil ngang kin, singii. Sengin kin, yi mił enim Gos nge nipe oł kun ka endi eim noman ełe erngii, ni piinim mił, yi erngii. Erik kin, enim oł kun ka ni, Gos nge noman enim epi ei ni; Gos nge oł keimi mendpil pei piingii.

<sup>3</sup> Nimbil erang Gos eim noman ka ei nge na kin dinga ngum. Ełe nge, ek na enim kin endeim endeim ni ngond. Enim wumb owundu mołmun, ni piinerngii mon. Ba enim mołmun mił, yi erik pii kun erik mułngii. Enim noman tuk kun ka palim mił ni piik Gos enim pii gii ningii nipi ngum mił, yi endeim endeim ni piik mułngii.

<sup>4</sup> Yi mił ku, sinim wumb ngenj ełe pei erpi kin, kanim eipi eipi kind pendrim. Pe ngenj eipi eipi er pendrim mił, ei pei kongun ende, endi enanmin mon.

<sup>5</sup> Yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Ba Kraisi nge wumb ngenj ende minj mołmun. Nga sinim endeim endeim ni, wumb eipi kin Gos dambiltpi ende kindang kin, ngenj endeim mił peng mołmun.

<sup>6</sup> Gos sinim kin noman ka ngolmun ełe nge, sinim endeim endeim ni, kongun eipi eipi ermin nge dinga ngum. Ełe nge, Gos nge noman ka, epi ka wii, ei wii ngum. Ngang kin, wu endi Gos ek ka endi sim mił, ni tor kindim kin, kapli eim pii gii palim mił, ni tor kindmba. Sinim yi mił ermin ku.

<sup>7</sup> Kapli wumb nii endi, eim wumb eipi paki tumba nge noman pim kin, kapli wu ei wumb eipi paki dinga wii tumba. Pe nga wu endi, eim ek emb tumba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei, wumb eipi kin ek emb dinga topu ngumba.

<sup>8</sup> Pe wumb endi eim wumb eipi noman to konj kindmba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin yi mił, wumb noman to konj dinga kindmba. Nga wu endi, eim wumb eipi kin epi ka mok topu, ngumba nge noman yi pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, epi pei ngumba. Nga wu endi Gos nge kongun tep wu mułum kin, kapli wu ei eim kongun ełe minj piipi kin, dinga erpi mułmba. Nga wu endi wumb eipi kin kaimb si ngolum kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, paki ka tumba.

*Noman Ngolmun Oł Ei*

<sup>9</sup> Enim wumb eipi kin noman keimi ngungii. Nga enim oł kis kanim kanim pei buł ngungii. Ngok kin, enim oł kun ka ełe, ambil gii nik mułngii.

<sup>10</sup> Enim wumb eipi kin noman ka ngok kin, enim Kraisi kin pii gii nik kin, angim angim mił mułngii. Molk kin, noman dinga kindik, enim wumb eipi nge embe ambil tonu kindngii.

<sup>11</sup> Enim kongun ełe ten kulk enerngii, mon! Ba enim kongun kunum kunum dinga kindik erngii. Yi mił, enim noman tuk gui dinga kindik kin, Gos Owundu nge kongun erik mułngii.

<sup>12</sup> Enim Gos Owundu orung omba ei nge kui erik mułngii. Mułangin kin, oł embin tui enim kin tonu om kin, kapli enim dinga angk, kui erik mułngii. Molk kin, enim kunum kunum Gos kin prei ełmin oł ei, ambil gii nik mułngii.

<sup>13</sup> Kapli, Gos nge wumb kombur epi endi sinerang mułngii wumb ei kin, enim paki ka wii tok, ngungii. Nga konu eipi wumb kombur enim ngii konu ełe ongii ei, kapli enim wumb ei kin paki ka tok, tep ka erik mułngii.

<sup>14</sup> Wumb kombur enim kin oł embin tui erik ngunjung kin, kapli enim Gos kin kii sik, prei erangin kin, Gos wumb ei kin paki ka tumba. Nga enim Gos kin prei erik kin, wumb ombu kin ek kis nik, prei enerngii, mon!

<sup>15</sup> Wumb nii endi ka piim kin, kapli enim wumb ei kin ka piingii ku. Nga wumb nii endi eim ke nipi, noman embin pim kin, enim wumb ei kin ke nik, noman embin to piik, ngungii ku.

<sup>16</sup> Enim wumb endeim endeim kin, noman ende sek ngungii. Enim noman ełe, wu owundu mołmun ni piinerngii mon! Ba enim wumb epi pei sinalim wumb ei kin, ende nok pek kin, molk pungi. Enim epi kanim kanim pei, sin piinmin, ni piinerngii mon!

<sup>17</sup> Pe wumb endi enim kin oł kis erpi ngum kin, nga enim wumb ei kin oł kis er orung kind, ngunerngii mon! Enim kapli

noman ele ka piik, wumb pei nge ningi ele, of kun ka erik mulngii.

<sup>18</sup> Pe enim kapli noman tok piik kin, wumb eipi kin opu ermin ni piinergii mon. Ba enim wumb eipi kin noman ende sek kin, kun ka erik mulngii!

<sup>19</sup> Engnan nol, na noman enim ngond. Wumb nii endi eim, enim kin of kis erim kin, enim wumb ei kin of kis erik, orung kindik ngunerngii mon! Ba enim wumb kin ei, kapli mering kindangin sengli. Gos eim popul kis wumb ei kin tonu opu si kun ermaba! Kumb ok, Gos mon pol pendrim mil ek yi ninim. "Gos Owundu yi ninim, 'Na wumb nii endi of kis elim kumep kis ngo orung kindngii pule ei, na mendpil,' " Gos Owundu yi ninim.

<sup>20</sup> Ba kumb ok, Gos mon pol pendrim mil ek yi ninim, "Enim nge opu erii wumb ei, en enim kuni sinerang kin, en enim kuni tang mulnjung kin, enim kuni ngungii. Nga nol nuwa erang mulnjung kin, nol kulk ngangin kin, nungii ku. Keimi enim yi mil enjing kin, kapli opu erii wumb en enim singambil erang piingii."

<sup>21</sup> Enim of kis elmin of ei, enim kamb mani kindnerangli mon. Ba enim of kun ka pimba mil erik kin, of kis elmin of ei kamb mani kindngii.

## 13

*Enim Ya Mani Mei Ele Tep Elmin Wumb Ei, Ek Ningii Mil Ekii Sik Erngii*

<sup>1</sup> Enim wumb pei ya mani mei ele wumb tep elmin wumb ek ningii mil, ekii sik erngii. Wumb tep enmin wumb ei, en enim nge noman dinga ele nge molaamin mon; ba wumb ei Gos nge angil ele er kindpi kin, kongun ei mundang molmun. Pe ya mani mei ele, tep enmin wu ei, Gos eim mulngii neng molmun.

<sup>2</sup> Yi mil erang, wumb nii endi eim, ya mani mei tep enmin wu ei ningii ek ekii sinarik, ek to kindnjing kin, wumb ei Gos nge ek ei to kindpi kin, ekii sinanmin ku. Pe nga wumb ei, ek ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kumep kis ngang kin, singii.

<sup>3</sup> Yi mil, pe wumb nii endi, eim of kun ka ermaba wumb ei, eim ya mani mei ele tep enmin wu kin, mund mong kulerngii mon. Ba wumb nii endi, eim of kun ka mil enerim kin, of kis erim wumb ei, eim kin, mund mong kulmba. Enim mani mei ele tep enmin wumb ei kin, mund mong kularpin kin, wii mulmun ni piinjing kin, kapli enim of nipe of kun ka endi pimba mil erngii. Yi mil erangin kin, tep elmin wumb enim embe ambil tonu kindik kin, ka piik ngungii.

<sup>4</sup> Yi mil, ya mani mei tep enmin wu ei, Gos nge kongun wu noman dinga ngang

kin, enim kin paki tang kin, kongun ka enmin. Ba enim of kun ka pinermaba mil erik ninjing kin, kapli enim mund mong erngii. Nimbil erang mei mani tep enmin wumb ei kin, Gos noman dinga ngang kin, ambilk molmun. Molk kin, tep enmin wumb ei noman dinga ei wii sinenjing mon. Ba tep enmin wumb ei, Gos nge kongun wumb molmun. Molk puk kin, wumb nii endi eim of kis mil erim kin, kapli wu of kis elim wu ei, kumep kis ngang simba.

<sup>5</sup> Yi mil erang, sinim mei ele tep elim wu ei kin dinga ele mandring mulmun. Molpun kin, sinim Gos nge kumep kis ele nge minj, mund mong kulernmin mon; ba nga yi ku, sin sinim noman tuk gui ele nge, ek nimba mil, ekii sipin er mulmun ku.

<sup>6</sup> Ele nge, enim mei tep elmin wumb ei kin, enim ku takis tolmun ku. Nimbil erang, tep elmin wumb ei, Gos nge kongun wumb molmun; wumb ei, kunum kunum takis kongun ele nge tep erik molmun.

<sup>7</sup> Enim wumb pei ku sinjing wumb ei ku ngo orung kindik ngungii. Nga ku takis silmin wumb ei kin, enim ku takis tok ngungii. Nga wumb endi konu eipi epi konu endi tuk om kin, kapli enim ku ngo orung kindik ngungii ku. Nga enim wu num endi mulum kin, enim wu ei kin ek ekii sik, mandring molk pungii ku. Nga enim wu num endi embe ambil tonu kindim kin, kapli enim eim embe ambil tonu kindngii ku.

*Noman Ngolum Wu Ei Lo Mendpil Ekii Sim*

<sup>8</sup> Enim wumb eipi endi epi endi si no pendik enerngii mon. Ba wumb eipi ngo pendikmin of yi mil, kunum kunum pepi mulmba. Ele nge of ei, enim wumb eipi kin noman ka ngungii. Nimbil erang wumb endi wumb eipi kin noman ngolum ei, eim Gos lo ek ele keimi ekii silim.

<sup>9</sup> Pe Gos nge lo ek ei yi ninim, "Enim wu eipi embnjing ngundnerngii mon; nga enim wumb eipi endi to kundnerngii mon; nga enim wumb eipi epi endi waning sinerngii mon; nga enim wumb eipi epi kan bun bun sik kin, simin ni yi piinergii mon." Nga lo ek eipi endi yi ninim ku. Ei lo ek eipi pei si ende kindpi kin, ek peng endeim mendpil palim. "Enim nge tilap ele mandi molmun wumb ei, noman ka ngungii ei, en enim noman ngolum mil, yi ku ngungii."

<sup>10</sup> Wumb nii endi, wumb eipi kin noman ngolum ei, eim wumb mandi molmun wumb ei kin, of kis enahim mon. Yi mil, wu endi noman ngolum wu ei, eim Gos nge lo ek ele keimi ekii silim.

*Sinim Kun Ka Endmin*

<sup>11</sup> Pe nga, na yi mił nip enim ngond. Enim mołmun kunum ele piinmin. Pe kunum ele mendpił, enim or pałmin ei, enim konj kindik mułngii. Nimbil erang enim piinmin; ok enim pii gii ninjing kunum ele, Gos enim sipi orung simbii nim kunum ei, kunum kinan sim. Ba pe, kunum ei mandi mendpił enim.

<sup>12</sup> Konu emii pałim ei mandi poru nimba enim. Nga konu tilang ei ya mandi opu sałim. Pe nga sinim emii pałim mił oł kis elmin oł ei, si kindmin. Si kindpin kin, sinim Gos nge tilang opu elmin alap kumb tepii mił ngum epi ei sipin kin, oł kis ei to mani kindmin.

<sup>13</sup> Pe sinim oł kun ka, erpin endmin. Yi mił ku, wumb tilang erang ele andinmin. Nga sinim noł nopun, wulu pang kin, nilkeng sinermin mon. Nga wu eipi embinjing kin ngundpun, nga oł kis penj mułum oł ei enermin mon. Nga sinim wumb eipi kin ek mił erpin kin, wumb eipi nge epi endi simba ei, kan bun bun sinermin mon ku.

<sup>14</sup> Ba sinim Owundu Jiisas Krai sinim konguk konj mił kindpin kin, eim oł kun ka oł erpin eim kin dambiltpin ende pupun mułmun. Mołpun kin, nga sinim ngenj ok nge ele nge nga noman ei to piinenmin mon.

## 14

*Enim Engnjing Noł Kin Kos Erik Ngunerngii Mon!*

<sup>1</sup> Pe wumb nii endi eim pii gii ei dinga pinerim kin, wumb ei enim eim si mengk kin, Gos nge tilap wumb kin tuk sipngii. Ba enim wu ei eim nge noman ele piinim mił ei, enim to pulpel tunerngii mon!

<sup>2</sup> Wu endeim eim pii gii dinga nipi kin, eim kung kuni ni epi endi nambii ni piłim mił, ei nołum. Ba wu endi eim pii gii dinga pinerim kin wu ei, eim aka pin kuni ei mendpił nołum; ba kung minj nonałim.

<sup>3</sup> Pe wu nii endi eim kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, eim wu eipi endi aka pin kuni mendpił nołum wu ei kin, kis piipi ngunermba mon! Pe nga, wu endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim yi piipi kin, wu endi kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, oł kun pinalim mił enim ninermba mon. Nimbil erang, Gos wu ei eim tilap ele tuk sipi, mundum ku.

<sup>4</sup> Wumb nii endi, enim wumb eipi nge kongun wu endi mułmba ele, kanik kin, nim oł ei kun ka enmin oł kun pinalim mił, oł kis en ningii min? Wu ei eim nge kongun tep wu ei opu, wu ei eim kongun kis min ka erim ei, eim kapli mok topu, piimba. Pe nga keimi, wu ei eim dinga engmba. Nimbil erang Owundu Krai eim wu ei, eim

kapli paki tang kin, wu ei eim dinga angpi mołum.

<sup>5</sup> Wu endi eim yi ni piipi kin, kunum endi ei kunum kor owundu tangpi seng kin, nga kunum kopur to mani kindnim ni piinim. Nga wu endi eipi yi ni piinim; kunum kunum ei kunum ende mił ni piinim. Wumb endeim endeim ni, en enim noman ele, pii kun erik mułngii!

<sup>6</sup> Pe wumb nii endi eim kunum endi ei kor owundu ni piinim wu ei, eim kunum ele men topu, Owundu nge embe ambil tonu kindpi mołum. Nga yi ku, wu endi eim kung kuni kanim kanim nołum wu ei, eim Owundu nge embe ambil tonu kindmba. Kindpi kin, eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngopu kung kuni nołum. Pe wumb nii endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim Owundu kin piipi kin, kung minj kopur nonałim. Nonarpi kin, nga eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngolom ku.

<sup>7</sup> Yi mił, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, konj mołpu kin, na noman ele yi ermbii ni, noman to piinermba mon! Nga yi ku, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, kułmbii ei nam noman ele ermbii ni, noman to piinermba mon, ku. Ba Owundu nge noman ele mendpił pałim.

<sup>8</sup> Nga sinim konj mułmun ei kapli, sinim Owundu nge. Nga yi ku, sinim kułmun ei kapli, sinim Owundu nge ku. Yi mił, sinim konj mułmun min, sinim kułmun ei, sinim Owundu nge mendpił mołmun.

<sup>9</sup> Ele nge mendpił, Krai kołpu kin, nga angpi, tonu opu, konj mołum. Yi mił erang, sinim koltmun wumb ei nin sinim konj mołmun wumb ei nin, tał oui eim Owundu mułmba.

<sup>10</sup> Nga nim nimbil erang nim angnim noł kin kos piikin ngon? Nga nim nimbil erang nim angnim noł kin ek kis nikin ngon? Yi mił sinim wumb pei Gos eim ningil ele engamin kin, Gos sinim kin kos owundu piipi ngumba.

<sup>11</sup> Ei yi mił kumb ok Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim,

“Owundu yi ninim, ‘Na konj mołup kin, na ek keimi nip enim ngond. Wumb endeim endeim ni mong gopsing pii polk, na kin men tok ngungii. Nga enim endeim endeim ni, gupu ambil ek dinga ni tor kindik kin, nam embe ambil tonu kindik erngii.’ ”

<sup>12</sup> Yi mił erang, sinim wumb endeim endeim ni, ya mani mei ele nipe oł endi enjpin ei ni, tor kindpin kin, Gos ngumun.

*Enim Oł Yi Erangin Kin Enim Engnjing Noł Bok Tok Oł Kis Enerngii Mon.*

<sup>13</sup> Pe enim wumb eipi endi kin, kos ni ngunerngii mon; ba enim noman tok piingii. Enim engnjing noł ei kin, epi endi

erangin kin, o! kis endi erngii ei min, enim andlam ondu ngok, yi enerngii mon!

<sup>14</sup> Sinim nge Owundu Jiisas na andan tang mo! Mo!up kin, na piind epi kanim kanim pei ei, eim kin penj mulalim; ba konj ka molum. Ba wumb nii endi eim epi endi ei, penj tonum ni piinim epi ei, eim noman ele piinim mi! epi ei, penj topu molum.

<sup>15</sup> Yi mi!, enim kuni penj mulum kuni nonmun ei, enim engnjing noman tuk ele to kis mondunmun. Ele nge, enim piingii ei, enim nga wumb eipi kin noman ngo-na!min o! ele nge andinmin. Nga Kraiis eim kolpu kin, nga eim wumb yi nge, si orung simba nge kulum. Yi mi!, nga enim wumb ei kin enim kuni nonmun ele nge erang kin, wumb ei nge noman tuk kis mulmba ei, yi mi! nga enerngii, mon.

<sup>16</sup> Mon pim kin, enim epi ka wii salim ni piinmin epi ei, wumb endi epi ka wii ei kanik kin, epi ei kin, ek kis nik ngungii.

<sup>17</sup> Yi mi!, kuni nok, nga no! nok elmin o! ei, Gos eim wumb pei tep er molum konu ele pul mi! mon. Ba Gos wumb pei tep er molum konu ei pule yi mi!; noman emin ni, o! kun ka ei ni, noman ka ka piik enmin o! ei nge, Gos nge Gui Ka je erang kin, o! yi nge tonu olum.

<sup>18</sup> Yi mi! erang, wumb nii Kraiis kin ekii sik, o! ombu enjing kin, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngumba. Nga wumb enim kun ka molmun wumb, pa nimba.

<sup>19</sup> Yi mi!, nga sinim kunum kunum kongun dinga yi mi! erpin kin, wumb eipi kin paki topun eramin kin, wumb noman emin seng molk kin, noman tuk dinga pang mulngii.

<sup>20</sup> Yi mi!, enim mowii kuni ei piik kin, wumb noman tuk Gos nge kongun ele, to er kis mundnerngii mon. Keimi, kuni kanim kanim pei ei kun ka nungii; ba enim kuni ele erpi kin, wu endi bok topu, orung pupu, o! kis enim ei, yi mi!, nim en kin, ei o! kun ka mon; ei o! kis enjii.

<sup>21</sup> Ba enim kung minj nungii min, no! wain nungii ei min, epi endi eipi erngii o! ei erangin kin, enim engnjing no! bok tok, orung puk kin, o! kis enmin o! ei, kapli o! ei enim enenjing kin, enim o! kun ka mendpi! erngii.

<sup>22</sup> Enim nge pii gii ei tuk enim kin molum ei, Gos kin enim kin pii gii ouni molum ni piingii. Piik kin, wu endi eim epi ka wii ni piinim ei, eim noman tuk ele kos piipi, mok topu enanim; kapli wu ei eim ka ka piipi mulmba.

<sup>23</sup> Ba wumb nii endi eim noman ta! sepi piipi kin, kuni numba wu ei, Gos kos piipi, wu ei ngumba. Nimbi! erang, ei eim pii gii ninarpi kin kuni num. Yi mi!, kuni ni, epi kanim kanim pei, wumb endi pii gii ele tonu onerim kin, kapli ei o! kis enim.

## 15

<sup>1</sup> Sinim wumb pii gii dinga pepi nim kin, kapli wumb endi pii gii dinga pinerim kin, sinim wumb ei paki topun, o! embin ei sinim ko wumun. Ko wupun kin, sin sinim noman ele mendpi! enermin mon.

<sup>2</sup> Ba sinim endeim endeim ni, mandi molmun wumb ei nge, noman ele erngii mi! ermin. Eramin ele nge, enim o! kun erangin kin, ekii sik kin, noman dinga singii.

<sup>3</sup> Yi mi!, Kraiis ei eim noman ele ekii sipi, eneririm mon. Ba eim eririm mi!, kumb ok Gos mon po! pendrim mi! ek yi ninim, "Wumb ek kis ni!min ek kis ei, Gos kin nik ngunjung. Ba ek kis ei na kin tonu om," pa ninim.

<sup>4</sup> Yi mi!, ek ka kanim kanim pei kumb ok Gos mon po! pendrim ei sinim andan to ngumba nge pultum. Po! pendrim mon ei, sinim noman tuk dinga ngopu kin, nga sinim dinga angpin, pii gii nipin kin, Gos orung omba ei nge kui er molmun.

<sup>5</sup> Pe nga, Gos ei eim wumb noman tuk dinga kindang kin, dinga angk, pii gii molmun pulwu molum. Molpu kin, Gos eim enim paki tang, molk pangin kin, wumb endeim endeim kin noman ende sek kin, Kraiis Jiisas o! kun ka elim sinim andan topu kin, enim ei ekii simin.

<sup>6</sup> Sipin yi mi!, enim pei ek nik ende kindik kin, kulou tok, Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas Kraiis nge Arim, eim nge embe ambii tonu kindipin mulmun.

### *Kraiis Eim Jura Wumb Kin Torung Tilap Eipi Wumb Kin Paki Tolum*

<sup>7</sup> Yi mi!, sinim wumb endeim endeim ni sipin kin, ek ka nipin tuk simin. Yi mi! ku, Kraiis sinim tuk sim mi!, yi mi! ku erngii. Erik kin, sinim pei Gos nge embe ambii tonu mendpi! kindmin.

<sup>8</sup> Na ek yi mi! nind. Kraiis tonu opu kongun wu mi! molpu kin, wumb ngenj kopsik elmin Jura wumb ei, paki tumba nge om. Eim yi mi! erpi kin, Gos nge ek ka keimi dinga kindpi kin, keimi tonu orum. Yi mi! erpi kin, Gos ek mong keimi nirim mi!, keimi sinim kupenjpin no! Eiparam, Aisak, Jeikop wu kei kin tonu orum.

<sup>9</sup> Nga ele nge, wumb tilap eipi wumb Gos nge noman ka ei kanik kin, Gos embe ambii tonu kindngii. Yi mi!, Gos eim kumb ok mon po! pendrim mi!, ek yi ninim.

"Ei yi mi!, na torung wumb tilap eipi ei kin na Gos embe tonu kindip ngumbii. Nga na golang nip kin, nim embe ambii tonu kindmbii."

<sup>10</sup> Nga Gos ek ka endi yi ninim,

"Enim torung wumb tilap eipi ei kin, ka piik Gos eim nge si mundum Jura wumb tilap ei kin, ka piik erngii."

11 Nga Gos ek ka endi yi ninim ku.

“Enim torung wumb tilap eipi enim Gos Owundu nge embe ambil tonu mendpil kindngii. Nga wumb pei Gos Owundu nge embe ambil tonu kindngii ku.”

12 Nga kumb ok, Aisaiya Gos ek ka ni tor kindihim wu mon pol pendrim mil, ek yi ninim ku.

“Deipis nge arim Jesii nge kupam nol ele nge, wu endi tonu omba. Wu ei tonu opu, orung tilap eipi wumb ei kin, tep er mulmba. Mulang kin, wumb tilap eipi wu num ei kin, pii gii nik, eim en enim sipi orung simba nge kui er molmun.”

13 Sinim Gos kin kui er molmun Gos eim pulwu. Eim erang kin, enim pii gii ele nge, enim noman ka ka piik kin, nga noman emin enim kin, noman tuk ele piki topu mulmba. Mulang kin, enim Gos Gui Ka nge dinga ei sik kin, nga enim Gos sipi orung simba ei nge, kui erik mulngii. Mulangin kin, enim noman tuk ele piki topu mulmba.

*Pol Gos Kongun Erim Mil Pute Patim*

14 Na nge engnan nol! Na noman ele piind ei, enim noman tuk ele ol kun ka minj piki to molum. Nga ei enim kin noman dinga kanim kanim enim kin peng kin, enim kapli wumb endeim endeim ni andan tok kin, noman ka ngungii.

15 Ba na enim kin mon polup ngunj ei kopur ek dinga mil nind. Nga na enim kin mund mong enenj mon; ba na enim noman tuk ele to konj kindmbii nge enj. Nimbil erang Gos eim na kin noman ka piipi ngum.

16 Ngais kin, Kraiis Jiisas eim erang, na Pol Kraiis Jiisas nge kongun wu endi mil mol. Molup kin, wumb tilap eipi wumb kin, Gos nge kulmal kalmin ol ei nge erip kin, nga Gos ek ka ni tor kindinj. Kindip kin, nga tilap eipi wumb ei, Gos sipi orung simba nge tu wunj. Tu wamb kin, Gos nge Gui Ka ei je erang, wumb ei Gos kin ol kun ka er mulngii. Yi mil, wumb Gos kin kulmal ka wii mil, Gos noman ele piim mil ngunj.

17 Yi mil erang, na Kraiis Jiisas kin kongun erip ngunj ei, na ka ka piip kin, na Gos nge kongun erip ngunj.

18 Yi mil, na nga epi eipi endi ni tor kindnermbii mon; ba na epi endeim mendpil ni tor kindmbii. Na ek pol Kraiis na kin kongun erim mil ele, ni tor kindmbii end. Ele nge ek nin elim ol ei, wumb tilap eipi wumb ei, Gos nge ek ka ele ekii sik erngii.

19 Gos eim dinga ei andan tang ei, na jep ol enj ele kenjing. Ei Gos eim nge Gui Ka nge dinga ei, na ngang kin, kongun enj ele, en enim kenjing. Yi mil nga, na Jerusalem konu ele kongun pulngun mondup kin, na Kraiis nge ek ka ei ni tor kind erip kin, konu

orung orung andip, Eiliikam konu ele tor op erip kin, nip poru ninj.

20 Yi mil, nam kunum kunum noman ele ermbii ni piind ol ei, Kraiis nge ek ka ei ni tor kindip kin, konu jili mil endi Kraiis nge embe piinarik molmun konu ele, nimbii ni piind. Ba na konu endi eipi wumb ok, Kraiis nge ek ka ni tor kindnjing konu ele, na ek ka ei ni tor nga ninermbii mon. Ba nga na wumb Kraiis ek ka piinarik molmun konu ele ek ka ei, ni tor kindmbii.

21 Ba kumb ok, Gos ek ka mon pol pendim mil, Kraiis kin ek yi ninim,

“Wumb nii endi eim nge ek ka ei piinenjing piim kin, pe kanik piik erngii. Nga wumb nii endi en enim eim nge ek ka ei piinenjing kin, pe piik kun erngii.”

*Pol Eim Rom Wumb Konu Ele Bii Nipi Piim*

22 Yi mil erang, na enim Rom wumb kin ombii ni piind. Ba kunum kunum na nge kongun end ei, na andlam ondu ngonum. Ba na ombii kapli enanim.

23 Ba akip na ya konu ele kongun enj ei, endi nga pinalim mon. Na kumb ok kung ngii pei o pang kin, na molup enim kin op, kenmbii ni piinj.

24 Yi mil erang, ekii se na Spein konu ele bii ni piind. Kunum ele, na enim kumb se kanip kin, ekii se Spein konu ele bii. Na enim kin kunum kopur molup kin, noman tuk ka piyamb kin, ekii se enim na si mengk, Spein konu andlam ele paki tangin kin, kapli na Spein konu ele bii.

25 Ba akip na ku kopur si mengip kin, na Gos nge wumb Jerusalem konu owundu ele molmun ei, ku sipip, paki top ngumbii.

26 Yi mil, Masironiya konu wumb ni, Akeiya konu wumb ei, ku nin epi ombu sik kulou tok, Jerusalem konu ele Gos kin pii gii ninjing wumb epi endi sinerang wumb ei kin ngok, paki tumun ni piinjing.

27 Wumb ombu en enim noman ele ka piik kin, ol yi enjing. Nga yi ku, en enim Jerusalem konu ele wumb kin, ku nin epi ngo pendnjing epi ei ngo orung kindngii. Nimbil erang, Jerusalem konu ele wumb, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei torung wumb kin nik ngunjung. Ngok kin, nga yi ku, torung tilap eipi wumb ei, kuni nin, ngenj ele epi ei ngo pendnjing epi ei, Jerusalem konu ele wumb ei paki tok ngo orung kindngii ku.

28 Yi mil erang, na kumb se kongun ei er poru nimbii. Nga na ku nin epi ei, Jerusalem konu ele wumb ei angil ele kun ngop pendip poru ninj kin, kapli na enim nge andlam ele op, enim kanip kin, ekii se na Spein konu ele bii.

29 Pe na piind ei, na enim kin ombii kunum ei, Kraiis nge epi ka wii ngum epi

ei, na kin piki top moʻlang kin, epi ka wii ei na tu wup, enim kin ngumbii.

<sup>30</sup> Na engnan noʻ, na enim dinga kii sind ei, enim sinim nge Owundu Jiisas Kraiis ei kin, nga Gos Gui Ka nge dinga noman ka ei kin, enim kongun dinga erik, na kin ouni men tok, Gos kin kii sik ngangin kin, Gos eim na paki tumba.

<sup>31</sup> Yi miʻ erangin kin, na Juriya pii gii ninenjing wumb ei, kapli na kongun ermbii miʻ, na ambilʻ gii nik ngunerngii. Nga enim Gos kin men tok erangin kin, Jerusalem konu eʻ Gos kin pii gii ninjing wumb ei, na kongun end ei noman erang piik kin, na paki tamb kongun ei singii.

<sup>32</sup> Yi miʻ erang, Gos eim noman eʻ, na enim kin ombii kunum ei, na ka ka piip ombii. Op kin, na enim kin kor aninga kopur sip kin, na noman tuk eʻ dinga simba.

<sup>33</sup> Gos eim noman emin puʻwu ei, eim enim pei kin muʻmba. Ei keimi!

## 16

### *Pol Eim Ek Ka Nipi Wumb Pei Ngum*

<sup>1</sup> Pe nga enim piyei; na enim kin ek endi ngamb kin, sinim nge einjpin Piipii nge ek endi ni ngamb piingii. Amb Piipii eim Senkreiya konu owundu eʻ men toʻmun wumb paki toʻmun.

<sup>2</sup> Tang kin, na yi ni piind, enim Kraiis Owundu ni piik kin, amb Piipii ei sik tuk kindangin kin, enim pii gii wumb kin muʻmba. Enim Gos nge wumb yi miʻ enjing kin, ei oʻ kun ka. Amb Piipii eim noman embin endi pim kin, enim kapli paki tok nik, kun erngii. Nimbiʻ erang eim wumb pei paki topu kin, nga eim na paki tum ku.

<sup>3-4</sup> Enim Priska kin, Akuila kin, 'We!' a ningii ku. Nik kin, eʻ elip, na kin Kraiis nge kongun ende elmin wu amb taʻ. Wumb taʻ eʻ elip, mandi kolkul kin, na paki tungul nge pim. Yi miʻ na mendpiʻ, wumb taʻ kin, ek ka nip ngunenj mon; ba torung wumb tilap eipi men toʻmun wumb ei yi ku, wumb taʻ kin, ek ka nik ngoʻmun ku.

<sup>5</sup> Nga enim na nge ek ka ei, Gos nge men toʻmun wumb taʻ nge ngii konu eʻ, kulou tok toʻmun eʻ, nik ngungii ku.

Nga yi ku, enim na nge ek ka ei, Epenesas nik ngungii wu ei, na nge noman ngoʻ wu ei, kumb se Eisiya konu owundu eʻ wumb kin, Kraiis kin pii gii nirim.

<sup>6</sup> Na nge ek ka, amb Mariya kin nik ngungii. Mariya ei eim enim kin kongun dinga kind erpi kin, enim paki toʻmun.

<sup>7</sup> Pe enim wu taʻ, Andronaikis kin Juniyas, kapli 'Ka muʻngul' a nik kin, ngungii ku. Ngok kin, eʻ elip na nge wumb kin, miyem ende miʻ ei, na kin kan ngii eʻ ouni pinjpin. Eʻ elip ok, Kraiis kin pii gii

ngungii kin, na ekii se ninj. Eʻ elip Kraiis nge ek se andilmin wumb ei nge, wu num miʻ mulnjungul.

<sup>8</sup> Pe enim wu Ambliyasis kapli 'Ka moʻnun' a nik ngungii ei, eim sinim nge enginjpin Owundu Jiisas kin pii gii neng kin, na nge noman ka ngoʻ wu.

<sup>9</sup> Pe enim wu Erpanis kin, 'Kapli ka moʻnun' a nik ngungii ei, eim sinim nge kongun ouni wu, Kraiis nge kongun ehim. Nga wu Sakis kin, 'Kapli ka moʻnun,' a nik ngungii ku. Ei eim na noman ngoʻ wu.

<sup>10</sup> Pe enim wu Apelis kin, 'Kapli ka moʻnun,' a nik ngungii ku. Ei eim Kraiis nge kongun dinga kindpi elim wu. Pe nga enim wu Arisopolus kin, eim nge ngii ende wumb kin, ek ka, nik ngungii ku.

<sup>11</sup> Nga enim wu Eroriyan kin, 'Kapli ka moʻnun,' a nik ngungii ku. Ei eim nam nge wumb miyem ende. Pe nga, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Narsisis kin ngii ende moʻmun wumb ei kin, 'Kapli ka moʻnun' a nik ngungii ku.

<sup>12</sup> Pe enim amb taʻ Traipeina kin Traiposa kin, 'Ka moʻmbul,' a nik ngungii. Amb taʻ Owundu nge kongun elmbil amb. Nga yi ku, enim amb Persis kin, 'Ka moʻnun,' a nik ngungii. Ei eim sinim nge Owundu kin, noman ngopu kin, kongun dinga elim amb ei, na nge noman ngoʻ amb.

<sup>13</sup> Nga enim wu Rupus sinim Owundu nge kongun ka elim wu ei kin, nga eim mam kin, 'Kapli ka moʻmbul,' a nik ngungii ku. Amb ei, na nge minan mendpiʻ miʻ moʻmun.

<sup>14</sup> Nga enim Asinkrisis Plekon, Ermes, Pasropus kin, Ermas wu pei, 'Enim kapli ka moʻmun,' a nik ngungii ku. Nga sinim enginjpin noʻ kopur, wumb ombu kin moʻmun wumb pei kin, 'Ek ka,' a nik ngungii ku.

<sup>15</sup> Nga enim Pilolokus kin, Juliya kin, Neras kin, nga eim aim Olimpasi kin Gos nge wumb kopur pei en enim kin ouni moʻmun ei, 'Kapli ka moʻmun,' a nik ngungii ku.

<sup>16</sup> Nga enim Gos nge wumb pei endeim endeim ni engnjing noʻ kin, angil sik, kangilk tuk sik erngii ku. Nga Kraiis nge men toʻmun wumb pei, enim kin ek ka nik ngungii.

### *Ek Ni Poru Nipi Kengip Ngop Ek*

<sup>17</sup> Na engnan noʻ, na enim noman toʻ konj kindamb kin, enim kan noman erik muʻngii. Molk kin, wumb nii endi enim pii gii wumb kin, to eipi eipi kindngii enmin min; nga Gos ek ka enim sinjing ei, ekii sik enanmin ei min; nga wumb ombu oʻ kis erangin kin, wumb eipi bok tok kin, oʻ kis elmin. Enim wumb yi nge, bul ngok, ekii sinerngii mon.

<sup>18</sup> Yi miʻ, wumb ombu en enim, sinim nge Owundu Kraiis Jiisas nge kongun ei enaʻmin mon; ba en enim ngenj noman eʻ ekii sipin

kin, ermin ni piinmin. Piik kin, en enim gupu ele ek ka mił nik kin, nga ek kend mił tok nik kin, wumb eipi nge noman dinga pinalim mił, ei ek kend tok ngok, elmin.

<sup>19</sup> Yi mił, enim Gos ek ka ei ekii siłmin oł ei, wumb pei piik poru ninmin. Yi mił erang, na enim kin ka ka piip ngond; ba na noman ele piind ei, enim oł kun ka erik mułngii. Erik kin, oł kis elmin oł ei, noman to piinerngii mon!

<sup>20</sup> Pe nga, Gos eim noman emin ngolum pulwu, eim kunum olt mon, Gos eim Seisen erang kin, enim nge simb ele, kamb mani kindmba. Pe Kraissinim nge Owundu Jiisas ei, eim noman ka enim kin mułmba.

<sup>21</sup> Wu Timosii, na kin kongun ende elmbil wu. Timosii nin, Lusiyus nin, Jeisin nin, Sosipaser nin, wumb ei na nge tilap ende wumb pei ei, 'Enim kapli ka mołmun,' a nik ngonmun.

<sup>22</sup> Na Tersiyas, na Pol gupu ele ek neng kin, na mon ei polt. Polup kin, na Owundu nge embe ele, 'Enim kapli ka mułei,' a nip ngond.

<sup>23</sup> Wu Geiyas, na Pol kanpi kun er si mołutum wu ei, eim 'Enim kapli ka mułei,' a nipi ngonum. Nga men tołmun wumb tep ka elim wu ku. Nga Erasus konu peni owundu ele, ku tep elim wu ni, Korsus sin nge enginjpin kin, el elip, 'Enim kapli ka mułei,' a nikil, ngolmbul ku.

<sup>24</sup> (Pe sinim nge Owundu Kraiss Jiisas ei, eim noman ka, enim kin pei ouni mułngii; ei keimi.)

*Prei Erik Gos Embe Ambil Tonu Kindngii*

<sup>25</sup> Pe nga, sinim Gos eim embe ambil tonu kindinmin. Pe nga, Gos eim kapli enim er dinga kindmba ei, na Jiisas Kraiss nge ek ka ni tor kindinj ele, kindmba ei, Jiisas Kraiss nge ek ka ei, kumb ok koi er paliim ek ei, pe mendpil, Gos sipi peni ele kindim.

<sup>26</sup> Kindang kin, pe Gos ek keimi ei, ek ni tor kindilmin wumb mon polk kin, peni ele tor kindnjing. Nga kunum kunum konj mołutum Gos, eim andan tang kin, wumb tilap pei kanik kin, piik erngii. Yi erik kin, Gos erang, wumb pei pii gii nik kin, Gos nge oł ei, ekii sik erngii.

<sup>27</sup> Gos ei eim endeim mendpil! Eim noman kun ka piinim nin, epi kanim kanim piilim pulwu. Sinim Jiisas Kraiss kin, Gos eim embe ambil tonu kunum kunum kindmin; ei keimi!



## Pol Mon Korin Wumb Kumna Polpu Kindim

### *Pol Mon Kumb Se Polpu Korin Wumb Kin Kindim Ek Ei*

<sup>1</sup> Mon ek ei, na Pol polup kindinj. Na nam Gos eim noman ele, to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge ek se andilmin wu mił erip moł. Nga Sosenes eim sinim enginjin ei, eim ek ka yi ku, nipi kindim.

<sup>2</sup> Kindang kin, Gos eim nge wumb tilap Korin konu ele mołmun wumb pei, en enim Gos erang kin, ok wumb konj kun ka mendpil mołmun. Molk kin, nimbil erang, enim pei Jiisas Kraiss nge wumb tilap ende puk mołmun. Wumb nii endi Jiisas Kraiss kin ek ka nik, prei erik ngonmun wumb ei, Gos nge oł kun ka erik molk kin, sinim Owundu kin nga enim Owundu kin ouni mułmun.

<sup>3</sup> Pe kapli, sinim Erinjin Gos kin, Jiisas Kraiss Owundu ouni, enim kapli noman ka ngokuł, nga noman emin pei ngunguł ku.

<sup>4-6</sup> Pe Jiisas Kraiss nge eim ek ka enim kin erpi kin, dinga kindang palim. Peng kin, enim ok Jiisas Kraiss kin dambiltik ok ende punmun ei, enim Gos nge oł kun ka kanim kanim pei seng kin, mołmun. Gos ek keimi ninmin ele ni, Gos noman ka palim ele mił, yi ku piinmin. Piyangin kin, na nanim kunum kunum enim piip kin, Gos kin ka piip ek ka nip ngond. Nimbil erang Gos eim noman enim ngonum. Ngopu kin, noman kulpu, enim ngonum ei, nimbil erang enim Jiisas Kraiss eim nge wumb mendpil mołmun.

<sup>7</sup> Pe enim Gos nge oł kun ka wii ngonum ei, enim oł ele sinarik kin, wii endi mulalmin mon. Ba pei sinmin yi erik kin, nga muł mei poru nimba kunum ei, Jiisas Kraiss Owundu peni ele tor omba nge kui erik mołmun.

<sup>8</sup> Mułangin kin, sinim nge Jiisas Kraiss Owundu peni ele tor omba kunum ei, ek kend tonmun ek ei ni, oł kis kun pinerim oł ei nge, endi enim kin peng kindnermba. Nga eim enim ambil gii nipi, dinga erpi sipi, mułang pupu kin, Jiisas Kraiss Owundu nge kunum ei, muł mei tał poru nimba kunum ei kapli poru nimba. Neng kin, enim pii gii dinga pim kin, epi endi enim kin ek endi kapli enerngii, mon!

<sup>9</sup> Gos ei eim ek keimi mendpil pulwu ei, enim kapli Gos kin pii gii ningii. Gos eim enim to tonu kindpi sipi kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim nge Owundu kin kindang, dambiltipin o pun ende pupun mułmun.

<sup>10</sup> Pe nanim angnan noł, na enim noman ele to konj kindip kin, ek dinga yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Jiisas Kraiss sinim nge

Owundu noman dinga ele nip ngond. Enim pei kapli, noman piik ende kindik kin, ek ende ningii. Nga enim noman eipi eipi peng kin, ek eipi eipi nik, mulerngii mon. Nga enim noman ende sek kin epi kanim kanim noman to piingii ei, enim piinmin epi omba.

<sup>11</sup> Pe nga wumb kombur amb Klowses ngii konu ele no pek mołmun wumb ei, ok ya na kanik kin, ek kun ninjing. Nam angnan noł ei, enim ek mił erik kin, ek kanim kanim eipi eipi ninjing.

<sup>12</sup> Pe na ek yi mił piind, enim pei oł yi nge enim; nga wumb kombur enim mołmun konu ele molk kin, ek ei nge ku nik mołmun. Na nanim Pol kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun na nam wumb kombur yi ku nik mołmun; na Apolos kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Piisa kin ekii sik kongun paki top enj wu moł. Nga wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Jiisas Kraiss kin ekii sip kongun enj wu moł.

<sup>13</sup> Enim oł yi nge kapli enerngii mon. Pe Jiisas Kraiss eim endeim mendpil mołmun. Nga wu endi Jiisas Kraiss mił eipi endi mulalmin mon. Na Pol ond peri ele kularip enim oł kis kun sinerang mulnjung ele ngunenj mon? Nga enim na embe Pol ele enim noł pinenjing mon ku.

<sup>14</sup> Na nanim ka piip Gos ngond ei, na enim endi noł pendip ngunenj; ba wu tał Krispis kin Geiyas mendpil noł pendip ngunj. Mon pim kin, wumb pei na kin ekii singii; ba Kraiss kin ekii sinerngii, mon.

<sup>15</sup> Yi mił erang, wumb torung wumb ek yi ninerngii mon. En enim Pol embe ele noł pinjin kin, Pol kin ekii simin. Simin ningii ek ei, kapli enenmba mon.

<sup>16</sup> Ei keimi na nanim Sepanis eim ambim nin, kingam ambilim noł nin, na noł pendip ngunj; ba nga na wumb kombur eipi noł pendip ngunenj mon, ni piind.

<sup>17</sup> Jiisas Kraiss na kindim ei, wumb noł pendkin ngunjii nipi, kindnerim mon. Jiisas Kraiss eim na kindim ei, eim ek ka nip, tor kindip wumb ngumbii nip na kindim. Kindpi ei ek nip, tor kindmbii ni, ya mani mei ele wumb noman palim ek ei sip, ende kindip; mon pim kin, Jiisas Kraiss opu ond peri ele kulum ek ka ei, ek wii mił endi pinernmba mon. Jiisas eim ek ka ei am dinga wii mendpil pimba.

### *Kraiss Nge Dinga Ei Gos Nge Dinga*

<sup>18</sup> Pe wumb oł kis kun pinerim mił erik mołmun wumb ei, Jiisas opu ond peri ele kołpu erim oł ei, epi wii mił ni piinmin. Ba wumb Jiisas kin pii gii nik enim wumb ei, Gos orung simba wumb ei ni piik kin, Jiisas ond peri ele kołpu, nga konj tonu opu erim

Gos ek ka ei, Gos nge noman dinga mendpił sałim ni piinmin.

<sup>19</sup> Yi mił erang, Gos eim ek ka ele yi ninim, ei keimi sinim piinmin,

“Na kaplı wumb noman ka wii dinga peng mulngii ei, top erip, kis mundamb, noman ka yi nge peng mulerngii, mon!”

Pe nga,

“Na nanim yi ermbii wumb nii endi, noman peng sin sinim epi pei piinmin ni piingii wumb ei, noman eipi eipi pałim ei sip, eipi eipi kindmbii,” ninim.

<sup>20</sup> Pe nga noman piłmin wumb jili mił mołmun? Nga wumb Gos ek kanim kanim pei mon połmun wumb jili mił mołmun? Nga wumb ek mił elmin, wumb ya mei ele mołmun wumb ei jili mił mołmun? Gos eim ya mei ele wumb pei, noman ka pałim ni piinmin ei erpi kindang kin, noman mendpił endi pinalim mon!

<sup>21</sup> Gos eim noman ka owundu pałim ei, eim oł yi nge erang tonu om. Ya mani mei ele wumb pei en enim noman pim ele, Gos nge eim noman to piik enjing, ei kaplı enerim mon. Yi peng kin, Gos eim noman ka piipi yi erang kin, wumb eim pii gii ninjing wumb ei sipi orung sim. Seng kin, sin Gos ek ka ei kin, noman owundu pinalim mił mei wumb ni piinjing kin, ek ka ei nipin, tor kindinjinpele nge, Gos wumb ei sipi orung sim.

<sup>22</sup> Nga Jura wumb Gos ek ka ele piipin gii ninim; ba sin tonu epin Gos jep oł endi kanpin kin, pii gii ninim nik, yi nilmin; nga Griik wumb noman ka dinga erik simin ni piik elmin wumb ei ku.

<sup>23</sup> Ba sin Jiisas Kraiss ond peri ele kulum ei, sin ek ni tor kindamin. (Wumb oł kis kun pinerim er mulnjung wumb ele, sip orung sip erim ek ei, sin nipin tor kindpin ngonmun.) Jiisas ek ka ei piik kin, Jura wumb ombu geltii kulk, buł ngok enjing. Ba wumb tilap eipi wumb ombu, noman ele ek ei, ek kun pinalim mon ni, noman yi to piinmin.

<sup>24</sup> Ba wumb ombu, Gos eim sipi orung sim wumb; Jura kin wumb tilap eipi kin ouni, ek ka ei pii gii ninimin ei, Kraiss eim, ei eim Gos nge noman dinga mołum; nga Gos nge noman ka wii ei, eim mendpił mołum.

<sup>25</sup> Pe Gos eim noman wii mił ei, wumb noman owundu pałim ei to mani kindim. Nga Gos nge dinga ei wii mił dinga epi ei, wumb nge dinga owundu ei to mani kindim.

<sup>26</sup> Pe angnan noł, enim kom se piyei! Ok enim nimbil oł mił erik mulnjung? Gos eim enim to tonu kindpi mundang kin, sipi orung sim. Pe en enim ni ombu en enim mulnjung mił, ei piinmin. Enim wumb

aniga kombur noman ka wii peng mulnjung. Enim wumb aniga kombur enim dinga peng, mulnjung. Pe nga enim wumb aniga kombur wu num embe pułum ei, wumb noman ele yi mił piłmin.

<sup>27</sup> Ba Gos eim ya mei ele wumb mendpił mił mon. Wumb wii mił wumb eipi ni piinmin ei nge, Gos eim erpi, tonu kindpi sipi, wumb noman pałim ni piik mołmun wumb ei, topu singambil sipi ngum. Pe nga ya mani mei ele wumb wii, dinga pinalim wumb ei, Gos sipi, erpi, tonu kindpi, wumb dinga owii sałim wumb ei, to singambil sipi ngum.

<sup>28</sup> Gos eim ya mani mei ele epi wumb kanik si kindinmin wumb wii mił endi sipi kin, nga wumb epi sinalim wumb yi nilmin wumb ei sipi kin, nga epi endi molalim epi endi ei sipi kin, tonu kindpi erpi ei, wumb noman pałim wumb nin, epi pei dinga sałim epi ei nin, pe sałim epi ei to mani kindpi wii mił kindang mulmba.

<sup>29</sup> Mon pim kin, wumb endi kaplı eim embeambilpi tonu kindpi kin, Gos kumb ele mołpu yi ermba. Ei mon!

<sup>30</sup> Ba Gos eim enim erpi tu wupu, Jiisas Kraiss kin dambiltpi se ende kindpi kindang mołmun. Gos eim Jiisas Kraiss kindang, Jiisas eim sinim nge noman konj ni, noman ka wii puł wu mołum. Sinim Jiisas eim kin o pun, Gos nge oł kun ka wumb mił Gos eim sinim kaninim. Yi mił erang, Gos Gui Ka sinim kin mulang kin, sinim Gos nge oł kun ka oł ei ekii simin, nipin yi elmin. Pe nga sinim Kraiss kin pii gii ninjin kin, Gos eim kin sinim sipi orung sim.

<sup>31</sup> Mon pim kin, Gos eim ek ok nirim mił tonu omba. “Wumb nii endi ka ka piipi kin, epi ele embeambil tonu kindmba, ei kaplı; ba wu ei ka ka piipi kin, Gos oł ka wii eririm ei piipi kin, Gos Owundu embeambil tonu kindmba.

## 2

*Pol Ek Ka Ni Tor Kindpi Kin, Jiisas Kraiss Opu Ond Peri Ele Ek Ei, Wumb Nii Ngum*

<sup>1</sup> Kindang na yi ku angnan noł enim kin onj kunum ei, Gos ek keimi koi erpi pim ek ei, na nip tor kindip enim ngunji. Ngunji ei, na ek oł kinan ka wii endi nip kin, nga noman owundu pim wumb mił endi nip, enim kin ngunenji mon.

<sup>2</sup> Pe na nanim noman to piip epi kanim kanim pei, noman to piinenji ei, enim tep to ek nip ngop muls; ba Jiisas Kraiss endeim mendpił ouru ninerim ei, eim opu ond peri ele kulum ei mendpił, noman to piinji.

<sup>3</sup> Pe enim kin op muls kunum ei, nanim dinga endi peng piinenji; nga nanim gał owundu sip pur pur tang muls.

<sup>4</sup> Pe nga, nanim ek ka nip tor kindip kin, na ek andan top wumb ngunji ei, ya mani

mei ele wumb noman ka owundu peng ninmin ol ei nge ninenj mon; ba Gos eim Gui Ka ele na paki tang, dinga ngang kin, ek keimi nip tor kindinj.

<sup>5</sup> Ba enim nge pii gii ei, ya mani mei ele wumb noman palim ei mił, enim pinałim; ba enim pii gii ei, Gos kin eim dinga ele palim.

<sup>6</sup> Peng kin, sin noman dinga palim ei nipin, wumb nii endi opu, Jiisas kin pii gii dinga pipi, mohum wumb ei kin, nipin ngonmun. Ba noman dinga ya mani mei ele wumb noman dinga mon; nga ya mani mei ele tep enim wumb ei dinga mon ku; nga dinga epi endi eipi nge mon ku; dinga ombu ele am ba.

<sup>7</sup> Pe ek noman dinga endi na nip tor kindip ei, ok Gos eim nge noman dinga koi erpi pim. Kunum ele, mul mei enerim kunum ei, yi erpi pendim. Na ek nip tor kindip ei, wumb kinenjing koi erpi pim ei, Gos nge tilang ka wii sinim kanpin piimin.

<sup>8</sup> Ya mani mei ele tep elmin wumb nin, wumb eipi yi ku, ei kaplı Gos noman dinga ei kanik piik, kun enenjing mon. Pe en enim piiłangin kin, en enim kaplı Jiisas Kraiss Owundu tilang owundu pul wu ei, ond peri ele to kundnelangin.

<sup>9</sup> Ba Gos eim ek ka ele yi mił nirim, “Wumb endeim kaplı endi ningil ele piik kin, nga kanik kun enarik. Nga wumb endeim kaplı kom ele pi-inarik; nga wumb endeim noman ele to piinarik epi ei mendpil, Gos eim epi ka wii erpi kin er mołpu kin, wumb nii endi eim kin noman kulk ngungii wumb ei mendpil ngumba.”

<sup>10</sup> Ba Gos eim koi erpi pim epi ei, Gos Gui Ka kin, sinim pii gii ninmin wumb andan topu ngum. Ei eim Gos Gui Ka ele yi erpi kin, epi kanim kanim pei kurnum. Nga Gos eim epi mandring mendpil koi erpi ermbii ni piim epi ei, Gos Gui Ka yi ku erpi kurnum.

<sup>11</sup> Pe wumb endi kaplı, noman palim min, nimbił ol endi ermbii ni piinim ei, wumb eipi endi piinałmin mon. Ba wumb ei, eim nge noman tuk gui mendpil piinim. Nga Gos eim, nipe noman endi palim ei, Gos eim nge Gui Ka ei mendpil piinim.

<sup>12</sup> Gos eim nge Gui Ka ei, sinim noman ka ngang sinjpin ei nge, ya mani mei ele wumb nge noman ele mon. Yi peng kin, sinim kaplı, Gos eim nge Gui Ka epi kanim kanim pei wii ngum ei nge, pii pol tumun.

<sup>13</sup> Ei kaplı, sinim ek ele nipin tor kindipin ei, ya mani mei wumb noman ka wii palim mił ninanmin mon! Ba Gos eim Gui Ka ele nge, sinim ek pulę nipin tor kindmin. Wumb nii endi, Gos nge Gui Ka noman tuk ele mołum wumb ei, Gos nge Gui Ka ei, Gos ek ka andan topu ngum.

<sup>14</sup> Pe nga wumb nii endi, Gos Gui Ka mulermba wu ei, Gos eim ol epi kanim kanim pei ngonum ei, kaplı sinerngii. Nimbił erang wumb ei Gos kingam Jiisas kin pii gii ninenjing. Eim am keimi pii pol tunarpi kin, kaplı enermba mon. En enim ombu kombur mon ni piik kin, noman to piinerngii. Nimbił erang Gos Gui Ka wu ei kin, paki tunermba mon.

<sup>15</sup> Pe wumb nii endi eim kin, Gos Gui Ka mołum ei ol epi kanim kanim ei mok to piipi, kanpi kun enim; ba nga wumb eipi endi kaplı ok, wumb ombu ol yi ermin ni piik enmin, pa nik; mok tok kanik, piik enerngii, mon.

<sup>16</sup> Gos eim ek ele yi ninim, “Wumb endi kaplı, Gos Owundu noman palim mił kaplı piinermba. Wumb endi kaplı, Gos Owundu ‘Yi erii yi erii,’ pa ninermba, mon.”

Ba pe sinim pii gii ninjing wumb, Jiisas Kraiss eim nge noman ka ei, yi mił piik mołmun.

### 3

#### *Gos Nge Kongun Wumb*

<sup>1</sup> Ba nanim angnan nol, nanim pii gii ninjing wumb dinga Gos Gui Ka mołum wumb kin mołpu kin, ek nip ngunj mił, enim yi ku, nip ngumbii pinałim. Nimbił erang enim Gos Gui Ka mulałim wumb mił ele, ek yi mendpil nip ngond. Nimbił erang enim Jiisas Kraiss kin pii gii ei, kangil kembis mił palim; enim pii gii dinga pinałim, mon.

<sup>2</sup> Na enim ek nip ngunj ek ei, ombu am to mił, dinga pinałim nge kuni, dinga punum mił ek yi nge mił, ende nip ngunenj. Nimbił erang enim ek yi nge, ei piingii nge, piik kun enarik mułngii. Nga pe yi ku, enim piik kun enarik mołmun.

<sup>3</sup> Nimbił erang pe yi ku, enim ol kis elmin wumb mił no pek mołmun? Wu angim ek buł morung mił erik, ek mił erik, yi enmin ol ei kun pinałim mił enmin. Nga enim Gos ek pii gii yi ninarik, piik kun enarik kin, erik mołmun mił, enim mei wumb yi ku erik mołmun.

<sup>4</sup> Yi mił erang, enim wumb endi molk yi ninmin. Na nanim, “Pol kin tep to endinj.” Nga endi yi ninim, “Na nanim Apolos kin tep to endinj.” Ol yi elmin ol ei nge, ya mani mei ele nge wumb mił mołmun; ba Jiisas nge ol kun ka mendpil mił molałmin mon.

<sup>5</sup> Nimbił erang enim wumb sił Pol kin Apolos tel kin ek mił enmin. Sił Gos nge kongun wu mendpil mołmbuł. Sił Gos nge, eim ek ka nipil, tor kindpil, wumb ngumbuł nge kongun eipi eipi mił ngum. Kongun ele erambuł ei, enim ok pendik kin, Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing.

<sup>6</sup> Nengin kin, na nanim Pol, Gos ek ka ei kumb se ni tor kindip kin, kongun yi enj.

Kongun ei yi mił, wumb kuni emb mei ele taltmin. Na kumb se kongun yi erip kin, Gos eim ek ka nip tor kindinj. Nga Apolos eim na erip mundunj, kongun kumb ele, paki to erpi, tuk kindpi pum ei, wumb kuni emb kumb se talk pendik kin, ekii se konu eni pang kin, noł kulk tu wuk, bein tonum mił, Apolos eim kongun yi mił erim. Ba Gos eim mendpił, ek ei erpi mułang kin, kuni mił połpu, tonu op mong tum. Tang kin, wumb ei eim ek piik, ekii sik, pii gii ninjing.

<sup>7</sup> Gos ek ka kun emb taltim wu ei Pol, eim wu num mon! Nga ekii se wu endi opu, Gos ek ka ni wumb ngopu erim konu ele paki to erim wu ei, Apolos eim wu num mon ku. Ba Gos eim mendpił, kongun erpi kanpi, sep mułang kin, opu mong keimi tang kin, wumb ok eim ek ka ei pii gii ninmin ei, Gos eim endeim mendpił Owundu mołum.

<sup>8</sup> Wumb nii endi, Gos nge ek ka kongun kumb se pułgun mondpu erim ei, kuni emb mił kindpi o pum. Nga ekii se wumb kombur, Gos nge ek ka kongun ele erik mundjung ele nge, erik ok punjung ei, Gos nge ek ka ele, emb kindik pendnjing konu ele, noł mił kindik ok punjung. En enim kongun ende enjing mił ei, kumep yi ku, se orung singii ei nge, Gos yi ku ngumba.

<sup>9</sup> Ba sił Pol kin Apolos, Gos nge kongun ende wu mołbuł. Nga enim pei mei mił seng kin, Gos eim nge mei konu ele kongun enim.

Nga yi ku, enim pei ngii mił seng kin, Gos eim nge ngii ele takpi er mołum.

#### *Gos Nge Kongun Wu Ei Ngii Tatłmin Wu Mił*

<sup>10</sup> Gos eim nge noman kaimb si na kin ngopu, na ngii takip piilim wu endi tonu op, yi mił moł. Na nam ngii tekngii konu mei nop erip sinj. Na paki mani połup kin, ngii pułgun mondpu enj. Nga wu eipi endi opu, ngii tumunj ele tonu kindpi kin, ngii tekim. Ba nga wumb eipi endeim endeim nik, piik kun erik kin, ngii tekngii.

<sup>11</sup> Gos Jiisas Kraiss eim ond paki dinga mił połpu angndang kin, tonu peł ele, ngii takinmin ei, na Jiisas Kraiss eim ek ka enim kin nip tor kindip ngunj. Kunum ei ekii se, nga wumb endi eipi, ond paki dinga eipi endi polk angndangin kin, tonu peł ele, enim ngii yi teknerngii mon.

<sup>12</sup> Na ek ei nip enim wumb ngond. Wumb pii gii nilim wu endi Gos paki dinga ele epi ka kanim kanim sipik ngii takinmin ei, ku gol mił; nga ku silpa mił; nga kom ku ka mendpił mił; ku owundu noman kultmun ku ei mił epi ei sik dinga mułmba ba; nga wumb kombur ond min; kupuł engimb min; kuni wiis kilim ei sipik; ngii ele takinmin, epi ei dinga pinarpi kin, sikir poru nipi amb ba.

<sup>13</sup> Pe wu endi kongun erang mił Kraiss nga orung omba kunum ele, opu peni ele omba kunum ele, dup opu peni ele omba kunum ei, Gos wumb pei mok tumba kunum ele, nipe kongun endi erim ei, dup opu pendpi, ambıl kinang wu ei kongun yi enim ei, kaplı min mon? Ei kanik kin, pii poł tungii.

<sup>14</sup> Pe wumb nii endi eim ngii ele, Jiisas Kraiss paki dinga ele kin takpi ei, kindang kin, pepi mołum. Ekii se dup nonarpi nim kin, ngii dinga mułang kin, kongun wu ei kumep ka simba.

<sup>15</sup> Ba wumb nii endi, eim kongun endi ermbii ni piimba ei, eim dup nupu erpi kis mundpu nim kin, kaplı eim kumep ka sinermba; ba eim kaplı Gos se orung simba. Ei yi mił, wu ei eim epi ombu, dup numba erang, se tor sengin kin, wu yi mił ka mułmba.

<sup>16</sup> Enim epi ei, kom se piyei! Enim wumb pei Gos eim nge men tołmun ngii mił mołmun. Molk kin, Gos eim Gui Ka enim kin noman tuk ele pu mołum.

<sup>17</sup> Pe wumb endi Gos eim men tołmun ngii ele erik, kis monduk, ninjing kin, Gos eim kaplı wumb ei erpi kin, to kis mundmba. Nimbił erang, Gos eim men tołmun ngii ele, eim kun ka wii mendpił mułmba. Enim Kraiss kin dambiltik ende puk molk ninjing kin, pe enim Gos men tołmun ngii mił molk pungii.

<sup>18-20</sup> Wumb mei ele wumb, noman ka wii sałim ni piinmin ei, Gos eim ningił ele, epi wii mił kenim ele nge, Gos eim ek ele yi ninim, "Mei wumb, sin sinim noman ka pałim ni piinmin ei, epi kanim kanim kun pinermba mił endi erngii ei, Gos eim kaplı wumb ei noman ele, ambıl gii nipi, andlam ondu ngumba nge sałim." Nga Gos eim ok pulum ek endi yi ninim, "Gos Owundu eim wumb noman pałim wumb ei, noman tukrung ei, eim kanpi piipi kin, noman wii mił pałim ni piinim." Pe wumb endi, ei eim ek kend topu, yi enermba mon. Wu ei yi ni piipi, 'Na nanim ya mani mei ele, epi kanim kanim ei noman peng pei piind,' ni piimba wu ei, eim noman yi mił piipi mułmba wu ei, eim noman wulu pang mił mułmba. Wumb yi ni piik yi erangin kin, kaplı wu ei nga opu, noman peng kaplı, epi kanim kanim pei pii poł topu, kanpi kin, kun erpi mułmba.

<sup>21</sup> Yi mił erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon. Epi kanim kanim pei ei enim nge simba.

<sup>22</sup> Na Pol ni, Apolos ni, Piisa ni, mei ni, epi konj ni, epi kulum epi ni, pe epi mołmun ni, nga ekii epi tonu omba epi ni, epi pei ombu enim nge simba. Enim epi ombu ele enim tep erik mułngii.

<sup>23</sup> Nga enim Kraiss Jiisas nge wumb. Nga Kraiss Jiisas eim Gos nge mendpił. Yi mił

erang, wu endi wumb embe to tonu kind-nermba, mon!

#### 4

*Gos Kindim Wu Krai Nge Ek Se Andilmin Wumb*

<sup>1</sup> Enim kapli, sin kin piingii ei, Jiisas Krai nge kongun wu molk piingii. Sin sinim Gos nge koi erpi palim ek keimi ei nge tep er molpun yi erik kin, ek ni tor kindpin molmun.

<sup>2</sup> Pe epi endeim mendpil, wu endi epi kanpi, tep erpi se molum wu ei, eim wu num nirim mil mendpil ekii sipi, erpi mulmba.

<sup>3</sup> Pe wu endi min, wumb pei, na nge ol ei, kongun kun ka tep erip ol ei, mok tok erngii epi ei, wii mil erngii ni piind. Yi mil ku, na nge ol ei mok top enal ku.

<sup>4</sup> Na enim kin kongun erip na ol kis endi enj min mon, ei na piinand; ba Gos eim piinim. Gos Owundu endeim mendpil, na ol kis min ol kun ka enj ei, mok topu kindnim.

<sup>5</sup> Yi peng kin, enim kapli wumb endi ol kis min ol ka erim kin, enim sikir mok tok enerngii mon! Gos Owundu orung omba kunum ei koku. Enim Gos Owundu orung omba kunum ei, kui er mulngii. Gos eim epi koi erpi molum epi ei, wumb noman tuk ele ei sipi peni ele kindmba. Nga wumb noman ele epi erngii epi ei, peni ele kindang kin, wumb pei piingii. Kunum ele, Gos ei eim kapli, wumb endeim endeim ni, ol enjing mil ei, Gos wumb ei enim nge embe ambil tonu kindmba.

<sup>6</sup> Nanim angan no! Apolos kin, na nanim kin, ek nip tor kindind ei, enim piingii nip nind. Na nanim ek ei nip, enim ngop ei, andan top mil nip ngond. Nga enim kapli pii pol tungii ei, nipe ek endi mil nind. Enim kapli, Gos eim ek ele ninim mil ei, ekii singii. Enim kapli, wu endi eim embe ambil tonu kindik kin, nga wu endi eim embe ambil mani kindik kin, yi enerngii, mon!

<sup>7</sup> Angnan! Enim wumb nii endi enim wu num mundnjung? Ei endi mon! Wumb pei ende mil molmun. Pe keimi, enim epi pei salim epi ei, Gos enim ngum. Ngang kin, pe enim ek yi mil ninerngii mon! "Na ol ka wii enj kin, epi ka wii tonu om ei, ni piinerngii mon!

<sup>8</sup> Enim kunum kunum yi mil ni piinjing, "Sin pe kapli epi kanim kanim pei sinjpin. Nga epi endi noman enanim mon. Sin wu king mil tonu onjpun; ba Gos nge ek se andilmin wumb andan tok ngunenjing mon ku." Pe keimi, enim king mulnjung kin, na ka piimbii ku. Yi mil pim kin, kapli sin enim kin tep to king mil mulmun.

<sup>9</sup> Pe na nanim yi mil ni piip kand ei, Gos eim sin ek ka se andpin nipin wumb ei, am mer sipi, ele pim kongun ei, erngii nipi ngum. Yi mil erang, sin wumb ol yi enjing nik, sipik, tok konduk wumb mil molmun. Wumb pe sin keningii nge nik elmin wumb mil, sin yi mil molmun. Ya mani mei ele wumb pei ni, tonu epi enjel pei yi ku, sin minj mani kanik molmun. Yi mil, sin dinga sinaim.

<sup>10</sup> Wumb sin kin yi mil ninmin, 'Enim Jiisas Krai nge kongun ermin ol ei nge ermin;' ba wumb yi ninmin, 'Enim piik kun enarik noman pinalim wumb mil nik molmun. Ba enim noman yi to piinmin ei, sin noman ka wii palim wumb,' ni yi piinmin. 'Nimbi! erang, sin Jiisas Krai nge wumb tilap molmun.' Nga wumb sin kin yi mil ninmin. 'Enim wumb dinga pinalim wumb; ba sin wumb dinga salim.' Wumb yi ni piinmin, 'Sin wu num molmun; ba enim wumb embe pinalim wumb mil molmun.'

<sup>11</sup> Sin ok kin, pe kunum kunum, Jiisas Krai eim kongun erpin endinjin kunum ei, kuni nin, nol nin, epi ei sinerang kin, wii pepin pepin enjpin. Nga alap nin, epi pei sinerang kin, wii molpun endamin. Nga wumb sin kepil tok, ek bul ambilk, nik nik enjing. Pe nga sin ngii sinerang kin, tuk andpin andpin mulnjpun.

<sup>12</sup> Sin sinim no pepin, andpin kongun erpin ei, sin sinim angil ele kongun dinga kindpin enjpin. Nga wumb sin ek kis kun pinerim mil, ek bul ambilk enjing ku; ba sin prei erpin, Gos ngopun, eim kapli paki tang kin, noman to ak to erpin piinjin. Nga erpin kin, sin ngenj kumbii ngolmun kunum ei, sin kanpin, wiik tolmun.

<sup>13</sup> Pe wumb sin ek bul ambilk, ek nik ngunjung ei, sin ek kun ka pim mil, nipin orung kindinjin. Kindpin kin, ya mani mei ele wumb, sin kin noman yi to piinmin. 'Sin kuni kiim nin, epi mol mil,' ni piinmin wumb ei, enim epi wii mil endi molmun wumb mil, endi kun ka mulaimin mon! Wumb ei en enim sin kin noman yi to piinmin.

<sup>14</sup> Na nanim ek ei nge polup, enim kin kindind ei, enim piik kin, singambii singii nge, nip ngonand mon! Ba na enim ek kengip dinga ngop kin ek nip ngond. Nimbi! erang, enim nam kang ambil mil molmun. Mulangin kin, enim nam noman kulup ngond.

<sup>15</sup> Pe enim 10,000 wumb pei kapli enim tep erik molmun wumb ei mil molk kin, Jiisas Krai nik kin, andan tok wumb ngungii; ba enim ernjing pei mulaimin mon. Na nanim enim erinjing mil mendpil molup, si kindin. Nimbi! erang enim kumb se, Jiisas eim ek ka ei piik kin, eim nge wumb tilap molk kin, pii gii ninjing ei, na

Gos eim ek ka ni tor kindip kin, enim ngunj.

<sup>16</sup> Pe yi peng kin, na enim ek dinga nip ngond ei piingii. Na nanim noman palim mił erip kin, andan top mundunj ele, kapli enim ekii sik, erik pungii.

<sup>17</sup> Oł ele nge, na piip kin, Timisii kindamb kin, enim mołmun konu ele onum. Opu kin, nanim kingam mił, na eim noman ngond. Ngop pendip kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun ei ambıl gii nipi pum. Pupu kin, eim Jiisas Kraiss noman konj ngang kin, na Jiisas ekii sip, kongun erip, mołup pund mił ei, eim enim nipi ngang kin, piingii. Na Gos nge tilap wumb konu eipi eipi mołmun wumb ei, ek yi ku, nip ngoł ek ka ei, eim enim kanpi kin, ni tor kindipi ngumba.

<sup>18</sup> Wumb kombur en enim, wumb owundu mołmun ni piik kin, en enim embe ambilk tonu kindik kin, noman yi to piinmin ei, na Pol tungu erip, enim kin onermba ni piinmin. Nimbil erang, na Timosii enim kin kindinj.

<sup>19</sup> Ba sinim nge Owundu eim noman ele kapli ni piim kin, na enim mołmun konu ele, si kirip ombii. Nga nam nipe epi endi bong nik enmin wumb ei, erngii nge kur kan simbii. Na en enim nipe epi endi ningii ek ei nge, mendpil mon; ba en enim dinga palim ei, kurup kenmbii.

<sup>20</sup> Nimbil erang Gos eim sinim kin tep er mołum oł ei, ek ninmin ele nge mon; ba Gos eim nge dinga ele mendpil palim.

<sup>21</sup> Pe enim na ek piinenjing kin, na enim kin pe epi nipe endi mił, endi ermbii ei nge, enim noman to piinmin? Pe na enim kin kepil tumbii nge ombii min, na noman emin sep kin, enim noman tuk giyeng ni seng kin, enim kin ombii?

## 5

### *Wumb En Enim Oł Kis Men Tołmun Ngii Ele Enjing*

<sup>1</sup> Pe wumb en enim oł kis erik mołmun mił, nik ngunjung. Pe wumb kombur enim mołmun konu ele tuk molk oł kis erik ei, amb ngunduk, oł kun pinerim mił enmin. Enim wumb endeim, eim arim nge amb eim seng kin, tep tokuł, no pekił andinmbil. Oł yi nge ei, torung pii gii ninenjing wumb mołmun ei, oł yi nge ei kun pinalim mił ni piinmin.

<sup>2</sup> Pe nimbil erang en enim nge embe ambilk to kindik enjing? Ei mon; ba enim oł ei si kindik kin, nga kaime sik, kei nik mułngii. Pe wu endi eim oł kis yi nge erim ei, enim kapli eim tuk mołum ei, to tor kindangin kin, pupu torung mułmba. Mołpu kin, enim kin tep to mulermba mon!

<sup>3</sup> Pe na enim kin tep to mulał, mon! Ba na noman tuk gui ei, enim kin tep to mił mołum. Mołpu kin, Jiisas Kraiss nge dinga

ele, na wu ei oł kis kun pinerim mił, erpi mułum wu ei kin, na ek ok noman ele piinj mił, ni tor kindip ngond. Nip kin, na enim kin tep to mołup kin, nimbii mił nind.

<sup>4</sup> Na ok noman ele piinj yi mił nind. Pe enim ok, Jiisas Kraiss nge dinga ele, se kulou tok, o ende pungii. Kunum ei, na noman tuk gui enim kin tep to mulmbii. Nga Jiisas Owundu nge dinga ele, sinim kin tep to mulmba.

<sup>5</sup> Wu ei oł kis elim wu ei, tuk mołum ei, to tor kindangin pupu kin, Seisen kin ba. Pang kin, Seisen eim ngenj oł ele, to kis mundmba. Yi mił erang kin, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, wu eim nge noman tuk gui ei, sipi orung simba.

<sup>6</sup> Pe enim engin mił erik, embe ambilk tonu kindik kin, oł yi nge enmin oł ei, kun ka mon. Enim ek ei piyei! Ek endi yi mił ninmin, 'Bres kopur owundu mił o wułum epi yiis ei, aninga kopur kindilmin. Oł yi erang kin, bres o wupu owundu elim. Ei yi mił ku, wumb oł kis kun pinalim oł enmin ei, aninga erik punmun. Nga ekii se, oł kis wumb kin orung orung punmun.

<sup>7</sup> Pe enim oł kis kun pinalim yi nge, erik mołmun ei, yiis mił bres kin orung orung pei punum yi mił si kindngii. Si kindik kin, kapli enim bres konj yiis pinalim ei, yi mił oł kis pinerang kin, am kun ka mendpil mułngii. Nimbil erang Jiisas Kraiss eim kolpu kin, sinim kin kindim. Kindipi kin, eim Jura wumb Eisip konu molk kin, kung siipsiip to kundjung mił, eim sinim kin yi kolpu ngum.

<sup>8</sup> Yi peng kin, kapli sinim oł kis kun pinalim mił, erpin mołmun ei, si kindmin. Ei yi mił ku, Jura wumb yiis aninga kembis kindangin kin, bres o wupu owundu elim epi ei, kunum owundu Eisip konu ele, Gos en enim paki topu kin, Eisip konu ele se mengpi, tor tulum ele piik kin, bres wii erik, kuni owundu wii nołmun, epi yiis endi kindnałmin mon. Nga sinim kapli kun ka mołpun ek keimi nimin.

<sup>9</sup> Na yi nip mon polup kin, enim kin kindinj. Kindip kin, enim wu eipi oł kis kanim kanim kun pinerim mił, wu eipi nge amb ngunduk elmin wumb ei kin, tep tok, ende endnerngii mon.

<sup>10</sup> Yi erang kin, enim wumb kanim kanim endi kun ka pinerim mił, ya mani mei ele wumb oł kis wu eipi nge amb ngunduk enmin; nga wumb mei ele epi kanim kanim pei simin ni piinmin; nga wumb kombur epi pei wan waning simin ni piinmin; nga gos kend men tok erik ngonum wumb ei, oł yi nge enmin wumb ei si kindik kin; nga ya mei ele epi pei si kindik kin, wumb kin wii mendpil mułngii. Na nanim enim kin mon polup kindinj ei, ek yi ninand mon.

<sup>11</sup> Ba na enim kin ek nip mon polup end ei, pule yi mił. Wumb endi eim ek yi mił nimba, 'Na nanim Jiisas Kraiss nge tilap ele mok;' ba nga eim wu eipi nge amb ngunduk tep to oł kun pinalim mił erpi kin; nga epi kanim kanim pei eim minj ku simbił ni piipi kin; nga gos kend kin men topu erpi ngopu kin; nga wumb kin ek buł ambilpi kin; nga noł nok noman wulu pang kin, peng pep kun enerang kin; nga wumb eipi epi waning si kin, enim wumb yi nge ei enim kuni ende nok, tep ende tok yi enerngii, mon!

<sup>12</sup> Nimbil erang kongun ei na nanim kongun mon; nga enim kongun mon ku. Torung wumb Gos eim tilap ele mulałmin wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin pa nipi, wumb ei mok tok enerngii mon! Ei nimbil erang, ei sinim nge kongun mon.

<sup>13</sup> Ba wumb ombu Gos eim tilap ele, torung molk oł kis kun pinalim mił enmin wumb ei, Gos eim kapli mok tumba. Ba pe nga, Gos tilap ele tukrung mołmun wumb ei kin, enim mok tok erngii kongun mendpil pałim. Gos ek ninim mił yi erngii, "Enim wumb endi oł kis elim wu endi enim kin mołum wu ei, to tor kinde!" niłim.

## 6

### *Pii Gii Wumb Engnjing Kin Kos Erik Ngunerngii*

<sup>1</sup> Pe wumb endi enim Gos nge wumb mołmun konu wu ei, wumb eipi kin ek nimba wu ei pupu kin, wumb torung wumb kos piłmin wumb kin punermba mon. Nimbil erang wu ei eim singambil sinerim min? Ba wu ei eim Gos nge wumb kin kos piimba.

<sup>2</sup> Enim ei piyei! Gos eim nge wumb tilap ele mołmun wumb ei, ekii se kapli enim ya mani mei ele wumb orung erang Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, kii sik epi kanim kanim erngii ele piik kin, mok tok erngii. Yi mił erang keimi, enim ya mani mei ele wumb oł kis kun pinerim mił enjing wumb ei kin, enim kii sik, mok tok erik, pa yi ningii pim kin, nga ek nin, epi kembis ombu, enim nik sipik, kun erngii ku.

<sup>3</sup> Enim ei piingii, ekii se sinim kapli, Gos eim enjel mołmun ei, oł endi erngii ei, sinim mołpun oł ei mok topun ermin, pa nipin ngumun. Yi peng kin, sinim kapli ya mani mei ele ek nin, epi kembis kombur kun pinerim mił erik mołmun ei, sinim kapli nipin, mok topun kun ermin.

<sup>4</sup> Yi peng kin, sinim na mei ele kos ek nin, epi kanim kanim ele pim kin, sinim nimbil oł erang, wumb Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, epi ombu mok tok enmin?

<sup>5</sup> Na ek ei mon polup kin, enim singambil singii nge nip ngond. Pe keimi, wumb

kombur enim pii gii ninjing wumb mołmun konu ele wumb, noman pim wumb ei, kapli nik piik, enim oł kun enmin, nga oł kis kun pinerim mił, mok tok kos erngii ni piik; ba wu endi mołaim min?

<sup>6</sup> Ba wumb kombur, enim Gos nge wumb tilap mołmun ei, en enim engnjing kos ek piik nge sipik, Gos kin pii gii ninenjing wumb kumb ele si pangin kin, wumb ei enim oł nik piik, mok tok, kos erngii min?

<sup>7</sup> Enim engnjing endi si mengk, kos erngii sipinmin. Oł yi nge enim to mani kindpi kin, enim oł kun ka pim mił, enenjing pa nipi ngonum. Pe nga enim kapli kanił wiik tangin kin, wumb enim epi waning sik; nga ek kend tok silmin mił, yi erngii.

<sup>8</sup> Ba enim engnjing noł pii gii ninjing wumb kos erik kin, pin pin erik, wumb eipi epi toltuk sinmin.

<sup>9-10</sup> Enim ei piyei! Wumb oł kis elmin wumb ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. Enim wumb en enim noman ele ek kend tok enerngii, mon. Wumb ombu Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii. Wumb ei oł kun pinalim oł elmin wumb ei, wu eipi amb ngunduk sik; nga gos kend embe ambilk tonu kindik elmin; nga wu eipi embnjing kin tep tok, no pek elmin; nga wu endi wu eipi kin amb mił tep to pek elmin; nga wumb eipi epi waning silmin; nga wu endi epi kanim kanim pei salilim wu ei, wu eipi bun bun kulpu kin, simbił ni piilim; nga wu endi noł nang kin, noman wulu pang mołmun; nga wumb endi eim wu eipi kin ek embilmba; nga endi yi ku wu endi wu eipi tui to pendpi eim ku ni epi aninga waning silim. Wumb yi nge ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon.

<sup>11</sup> Pe enim mołmun wumb kombur ok oł yi nge erik mulnjung; ba pe, Gos kingan Jiisas eim miyem ele, enim noman tuk ele oł kis kun pinerim, erik mulnjung oł ei, kil ngo si kindim. Nga Gos eim nge Gui Ka ele erpi sipipi kin, enim to eipi kindpi kin, nga erang ok, wumb kun ka mendpil mołmun. Nimbil erang enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ele, pii gii ninjing.

<sup>12</sup> Wumb kombur yi mił niłmin, "Epi kanim kanim pei, sin kapli ermin," ni lo yi ninanim mon; "Ba epi kanim kanim pei erngii," ei kombur enim paki tunermba. Keimi, lo yi ninim, 'Nga epi kanim kanim kapli pei ermbii,' ni piind; ba na epi ombu ei na ambil gii ninarpi kin, kongun wu mił kongun wii erip mulermbii, mon.

<sup>13</sup> Keimi, kuni ei sinim kirim ele nge, nga sinim kirim palim ei kuni ele nge; ba ekii se Gos eim kapli sinim kirim kin kuni kin ei Gos eim erpi kin, to poru nipi, si kindmba. Ba sinim ngenj ei sipipin, oł kis kun pinerim mił, enermin mon. Nga ei

amb ambil kin tep tunarpin kin, nga or ende pepin kin, piipin andinmin, ei mon! Ba sinim ngenj ei Gos Owundu eim nge ngenj; nga Gos Owundu ei eim sinim nge ngenj eke moʔum.

<sup>14</sup> Gos eim dinga ele mendpil, Jiisas Owundu koʔpu pim ei, erpi sipi kin, nga konj kindim. Nga sinim yi ku, ei eim dinga ele mendpil, sinim nga kulmun ei, erpi sipi kin, nga konj kindimba. Yi erang, sinim ngenj konj kunum kunum mulmba.

<sup>15</sup> Pe enim kom sek piingii ei, sinim ngenj pei ei, Jiisas Kraiss eim nge ngenj yi peng kin, nga sinim Jiisas Kraiss sinim eim ngenj ei, sipipin kin, nga amb andlam owul andilim amb ei nge, sinim Kraiss ngenj ei sipipin oʔ yi nge, enermin ku. Ei am mon mendpil!

<sup>16</sup> Pe enim kom sek piingii. Pe wu endi eim amb ningil owul owul kanpi andilim amb ei kin, tep tokul, or ende pekil erngil ei, Gos ek yi mil ninim, "Wu ngenj ei opu, amb ngenj kin opu, ende pupu, si kindpi kin, amb ei kin wu ei kin ngenj ende pupu moʔum.

<sup>17</sup> Ba wumb nii endi eim, Jiisas Owundu kin dambiltpi o ende pupu nim kin, eim noman tuk gui ka molkuʔ kin, o ende punjungul.

<sup>18</sup> Oʔ kis yi nge kun pinalim oʔ ei, bul ngok, si kindngii. Oʔ kis kanim kanim eipi kun pinalim enmin oʔ ei, ngenj torung oʔ enmin; ba oʔ kis yi nge kun pinalim oʔ ei, eim ngenj er kis mondpu kin, oʔ kis enim.

<sup>19</sup> Enim piyei! Enim ngenj noman tuk ele ei, Gos eim Gui Ka nge ngii mil, enim kin no pepi moʔum. Gos nge Gui Ka, ei eim enim ngang kin, enim ngenj noman tuk ele moʔum. Enim nge ngenj ei en enim nge mon.

<sup>20</sup> Gos eim enim kumep owundu to pendpi kin, sipi orung sim. Ei yi peng kin, epi kanim kanim en enim ngenj ele erngii epi ei, Gos eim embe ambilk tonu kindngii.

## 7

### *Wu Amb Sitmin Oʔ Ei Nge*

<sup>1</sup> Ok enim mon endi polk kindnjing ei nge; pe na mon poʔup kin, orung kindind. Pe wu endi eim amb endi sinarpi ni, epi endi enerim kin, ei oʔ ka ermba.

<sup>2</sup> Ba nimbil erang wumb ningil eipi eipi kanilmin wumb, pei moʔum. Molk kin, oʔ yi elmin oʔ ei piki tonum. Yi mil erang, wu amb endeim endeim ni mulangin kin, nga amb wu endeim endeim ni mulang kin, oʔ yi mil erngii.

<sup>3</sup> Wu ngenj ei ambim nge ngenj kapli eim pandi tunermba mon. Yi mil ku, amb ngenj ei wam nge ngenj kapli eim yi ku, pandi tunermba, mon ku.

<sup>4</sup> Amb eim nge ngenj ei, eim tep erpi mulalim mon; ba amb wam eim nge ambim ngenj tep erpi moʔum. Pe nga wu eim ngenj ei eim tep erpi mulalim ku; ba amb eim wam nge ngenj ei eim tep erpi moʔum.

<sup>5</sup> Pe wu amb el elip wu amb nge tep tonmun oʔ ei nge noman ele tonu om kin, kapli tep tungul. Pe nga el elip, mon pa nikil, kunum ele mendpil prei erpil, yi ermbil nikil erngil, ei kapli; nga ekii se okul, wu amb nge tep tumbul ni, noman to piingil ei kapli erngil. Mon pim kin, Seisen opu pendpi kin, kom top, mon nipi kin, yi ermba. Nga el elip, ngenj ele sipkil kin, wumb eipi kin oʔ kis yi nge erngil.

<sup>6</sup> Na enim kii sinjing kin, wu amb simba ek ei piip nind. Nind ek ei, enim wu amb singii ei, yi mil erngii ei kapli; ba ei lo ek endi mon.

<sup>7</sup> Pe na noman yi to piind. Wu amb pei na amb sinarip wii moʔ mil, yi mulngii; ba wumb endeim endeim ni, Gos eim en enim noman dinga kanim kanim yi mil ngum. Gos eim wumb kombur en enim wenjing min embnjing. Nga Gos wumb kombur yi mil ngum; amb sinarik; nga wu punarik, wii mulngii.

<sup>8</sup> Pe na ek ei nip wu amb sinalmin; nga amb wu punalmin; nga amb wenjing koʔmun wumb ei kin nip ngond. Ngond ek ei, enim yi moʔmun mil, na moʔ mil, yi erik mulngii; ei ka wii!

<sup>9</sup> Ba wumb endi eim ngenj kin noman ele tep kun enermba ei, kapli wu endi amb simba min, amb wu endi ba ei kapli. Mon pim kin, wumb ei eim noman tuk ele dup mil gur neng kin, oʔ kis endi ermba.

<sup>10</sup> Pe nga wu amb sinmin; nga amb wu punmun wumb ei kin, na lo ek dinga endi nip ngond. Ngond ek ei, nanim lo ek mon; ba Gos Owundu lo ei nipi ngonum. Ei yi mil, amb endi eim wam mani kindpi kin, pun punermba mon.

<sup>11</sup> Pe nga wam ei mani kindpi, si kindpi pupu nim kin, amb ei, eim wii mulmba. Wu endi eipi punermba mon; ba amb eim nge wam kin orung ba ei kapli. Nga amb ei wam noman emin sepi kin, eim kapli, eim ambim se orung simba. Nga mon pa nipi kin, wu amb si kindnermba mon.

<sup>12</sup> Nga wumb eipi kombur kin, nanim ek yi mil nip ngond. Ngond ek ei, Gos Owundu nge ek ok nirim mil pulum, mon. Nanim nip enim ngond. Pe nga, pii gii nim wu endi, eim ambim pii gii ninerim kin, ba eim wam kin kapli, 'No pep moʔup bii,' pa nimba. Nimba ei, eim wam kapli mani kindpi kin, si kindnermba mon!

<sup>13</sup> Pe nga pii gii nim amb endi, eim wam pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin 'Tep to no pep moʔup bii,' pa nimba. Nimba



ei kapli, amb ei eim wam mani kindpi kin, si kindnermba mon.

<sup>14</sup> Pe enim piinmin! Wu endi pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin tep tumba wu ei, eim oł kun ka elmin mił mułmba. Nimbil erang eim ambim pii gii nirim ele erim. Pe nga ambim eim pii gii ninerim kin, amb ei eim wam pii gii nim wu kin, tep to mułmba. Nga yi ku Gos amb ei kanpi kin, kun ka mił mułmba ni kaninim. Nimbil erang amb eim wam pii gii nirim ele erim. Ba yi peng kin, enim kangi ambil menglangin kin, kapli kun ka mulenelangan. Ba nga oł yi enjing palim mił ei, oł kun ka erik mił mołmun.

<sup>15</sup> Pe nga wumb endi eim pii gii ninerim kin, ei eim wam min, ambim mani kind, si kindpi kin, bii pa nimba. Nimba ei, kapli yi ermba mił, ei pii gii nirim wu, min amb ei, kapli eim ambil gii ninerngii. Oł yi ermba mił, Gos eim ek yi nipi, "Enim noman emin palim ele, no pek mułngii," pa nim.

<sup>16</sup> Ba pe nim pii gii nin amb ei, nim pii kun eran kin, wanim kapli pii gii nimba min mon; nim piinan. Yi mił nim wanim si kindnenjii mon. Pe kapli, nim pii gii wu, nim pii kun eran kin, ambnim kapli pii gii nimba min, ei nim piinan. Yi mił nim ambnim si kindnenjii mon ku.

<sup>17</sup> Ek ele nge wu amb simba ei Gos eim wumb nii endeim endeim ni mok tum. Ba epi ei kin, Gos nirim mił, wu endeim endeim ni yi mił mułngii. Mułangan mił, na lo ek yi mił nip kin, Gos tilap wumb konu orung orung mołmun wumb nip ngunj.

<sup>18-19</sup> Ei yi mił Jura wu endi ngenj kopsik elmin wu endi mułang kin, Gos wii topu, se orung sim ei, eim kapli ngenj kopsik elmin oł ei, si kindmbii ni enermba mon. Pe nga torung wu endi mułang kin, Gos eim wii topu se orung sim kunum ei nge, enim ngenj kopsik enalmin oł ei, ermbii ni piinermba mon. Nimbil erang ngenj kopsik elmin oł ei min, ngenj kopsik enalmin oł ei min, ei oł mendpił endi mon; ba oł yi erngii ei oł mendpił, Gos eim nge ek enim piik kin, ekii singii ei, oł keimi mendpił.

<sup>20</sup> Pe wumb nii kanim kanim endi ok mułangan kin, Gos en enim mok topu, wii topu se orung sim ei, en enim nii ok mulnjung kin, yi ku molk pungii.

<sup>21</sup> Pe enim wumb kombur wumb eipi kin kongun wii erik mułangan kin, enim wumb noman embin to piinerngii. Yi mił, Gos eim enim wii topu, sipi orung sim. Ba nga kapli enim andlam kun seng kin, enim wumb kin kongun wii erik mołmun ei, si kindik kin, en enim noman ele kongun ei erik mułngii.

<sup>22</sup> Wu endi wumb kin kongun wii erpi ngopu mołum ei, eim wu endi eim Gos Owundu eim wii topu se orung sim. Nga wu ei, Gos kin wii mułmba. Mułmba ei,

eim erpi, oł kis kun pinerim ei si kindpi, erpi kindpi kin, wumb konj mił mołum wu ei, Jiisas Kraiss nge kongun wu mendpił mołum. Nga orung wu eipi endi kin kongun enarpi kin, Jiisas Kraiss eim wii topu, se orung sim ei, eim nge kongun wu mołpu kin, kongun wii erpi, ngopu mołum.

<sup>23</sup> Gos eim sinim kumep owundu ngopu kin, sinim sipi orung sim. Pe enim yi mił no pek mei wumb kin enim noman ele kan ngii mił molk yi mulerngii mon.

<sup>24</sup> Na angnan no! Sinim Gos kin mandi pupun kin, tep to mułmun. Pe nga yi ku, sinim wumb endi ok mulnjpun kunum ele, Gos sin wii topu erim kunum ei, yi mił Gos kin ekii sipin mołmun.

*Amb Wu Punenjing Amb Ni, Wu Amb Sinenjing Wu Ni, Amb Wenjing Kulum Amb*

<sup>25</sup> Pe na, amb wu punarik mołmun amb ombu kin, ek yi mił nip ngond. Gos Owundu eim ek dinga endi yi nipi ngunerim mon; ba na nanim noman ele piind mił, ni tor kindip ngond. Ngond ei, nimbil erang Gos Owundu eim na kin kaimb owundu sipi, kolpu ngum. Ngang kin, kapli enim na ek kun ka ei piik kin, ekii singii.

<sup>26</sup> Pe akip kunum ele, oł embin tui kanim kanim tonu onum ele pim kin, na yi ni piind ei, kapli enim akip mołmun mił, yi ku mułngii!

<sup>27</sup> Pe wumb kombur enim embnjing mołum ei, mani kind, si kindmbii ni, noman to piikin enenjii mon! Pe nga, wumb kombur enim amb sinenjing pim kin, amb endi simin ni, noman yi peng kin, noman to piinerngii, mon ku.

<sup>28</sup> Ba pe nga enim amb kombur sinjing kin, ei enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon. Pe nga amb kombur wu punarik mułngii amb ei, wu endi pungii nge, en enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon ku. Ba na enim wu amb sinjing wumb ei, ya mei ele oł embin tui epi kanim kanim enim kin omba ei, piip kin nind. Nind ek ei, wumb ngenj kumbii ngang kin, wumb ngenj kumbii sinmin oł ei, piip nind. Nind ek ei, enim kin yi tonu omba, ei mon, ni piip kin nind.

<sup>29</sup> Angnan noł, na nam yi mił piip nind. Sinim mei mani kunum kopur kinan tangpi simba pinalim. Yi peng kin, akip kin ekii se wu amb singii wu mułngii ei, en enim amb mulerngii mił kongun dinga erik mułngii.

<sup>30</sup> Pe nga wumb kombur ke ningii ei nge, Gos kin kongun dinga erik ke ninerngii wumb, yi mił mułngii. Pe nga wumb kombur ka piik mułngii wumb ei nge, Gos kin kongun dinga erik noman embin seng mołmun wumb, yi mił mułngii. Pe nga wumb kombur epi top tok singii wumb

ei nge, Gos kin kongun erik epi sinerang mołmun wumb, yi mił mułngii.

<sup>31</sup> Pe wumb kombur mei ele epi kanim kanim sałim ei sik, nok erik pungii ba, wumb ei Gos kin kongun dinga erik kin, nga mei ele epi ei kin, noman kulerngii mon. Nimbil erang ya mei ele epi kanim kanim ombu epi eipi mił tonu opu kin, nga am pupu poru nimba.

<sup>32</sup> Pe na nanim noman yi palim, epi kanim kanim enim noman ei embin to pi-inerngii mon. Pe amb sinanmin wu ombu, Gos Owundu kongun palim mił, noman to piik er mułngii. Nimbil erang enim Gos Owundu kin noman ka piik ngungii nge enim.

<sup>33</sup> Ba amb sinmin wu ombu, en enim ya mei ele epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim embnjing kin, noman ka to piik ngok, yi enim.

<sup>34</sup> Yi peng kin, wumb kombur en enim noman tał peng erik mołmun. Yi mił ku, nga amb wu punanmin amb ni ambil ombu, en enim Gos Owundu kongun ei, noman to piik kin, erik mułngii. Molk kin, ei enim ngenj ele of kun ka palim mił erik kin, noman tuk gui ele molk enim. Ba wu punmun amb ombu, en enim ya mei ele epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbil erang en enim wenjing kin noman ka piimba, nik enim.

<sup>35</sup> Na nanim ek nind ei nip eramb kin, enim paki top kin, kun ka mułngii nge end. Nga enim amb singii nge of, andlam ondu ngunand; ba nanim enim of kun ka pimba mił erik kin, nga enim. Gos Owundu eim kongun ele mendpil erik kin, am eim kin mendpil noman to piik erngii. Nga epi eipi endi, enim noman to piinerngii mon!

<sup>36</sup> Pe nga wu endi eim ambłam wu endi eipi simba nik, kuimi to kindangin kin, mułmba. Mułang kin, kung ngii pei o pang, ambil wu simba wu ei kenim ni, arim ambil ambil gii ni mulum. Mułang kin, arim eim kenim ni andlam eipi endi sinerang kin, kapli eim noman ele piipi, ambil ei wu ei ngumba. Ngang kin, of kun pinałim mił enerim mon. Kapli, ambil wu ei pang kin, wu amb mułnguł.

<sup>37</sup> Ba nga arim eim dinga kindpi kin, ambłam wak tunermba. Nga epi eipi endi sikir erii ninernba mon; ba nga eim nge noman ele, eim kun ka tep erpi mołmun. Nga eim noman ele piipi pendpi kin, eim ambłam kuimi to mundnjung kin, ambil ei wii mulpu kin, wu endi punernba mon ni piim. Yi mił wu ei ka wii erim.

<sup>38</sup> Yi mił erang, arim ambłam wu ei kuimi to mundnjung kin, wu endi ngum kin, ei kapli ermba. Pe nga arim endi ambłam wu

endi ngunerim kin, wu ei ka wii mendpil erim.

<sup>39</sup> Pe amb endi wam konj mołum ei, wam kin tep tokuł mołmbuł. Ba nga amb ei eim wam kułmba ei, eim kapli wam kin ende punernba mon. Ba eim wu eipi endi bii ni piimba, ei kapli ba. Ba eim pii gii ninim wu endi ba.

<sup>40</sup> Ba na nanim noman ele palim mił nip ngond. Amb ei, eim wam kułmba; nga ei eim wu endi eipi punarpi kin, eim wii mołum mił, ei ka mendpil pimba. Pe na nanim noman to piind ei, Gos eim nge Gui Ka na kin andan topu mołum ku.

## 8

### *Kuni Sipik Gos Kend Kin Embe Ambil Tonu Kindik*

<sup>1</sup> Pe na mon polup kindind ei nge kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik ngunjung. Pe enim yi mił kii sinjing ei, am keimi mendpil. Sinim pei noman kun ka peng piipin kin, erpin mołmun. Wumb en enim yi ninmin, "Noman yi palim ei sin epi kanim kanim pei piipin, si kindpin mołmun," pa ninmin. Ei yi erpi, enim embe ambil tonu kindang kin, ka ka piik enim; ba wumb noman kultmun of ei, en enim kin pim kin, en enim kapli erpi dinga kindilim.

<sup>2</sup> Pe wumb nii endi eim yi noman to pimba, "Na epi kombur am mendpil piind," ni piimba wu ei, eim noman piimba mił, ei kapli enanim, mon. Gos wu ei kanpi epi wii mił ni piinim.

<sup>3</sup> Ba wumb nii endi, Gos kin noman kultum wu ei, Gos eim wu ei piinim mił, eim nge wu mendpil mołmun.

<sup>4</sup> Pe nga kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik kin, sik ngunjung ek ei, na nind. Ei sinim piinmin, gos kend ei Gos keimi mon! Ba ei min men wii mił; ba Gos eim endeim mołmun. Nga sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpil mołmun.

<sup>5</sup> Ba nga keimi, epi kanim kanim pei "Gos mołmun, nga owundu mołmun," pa nilmin. Yi peng kin, ei tonu epin muł ele ni, ya mani mei ele, gos kend owundu ombu pei mołmun.

<sup>6</sup> Yi mił, ba sinim nge Gos keimi endeim mendpil mołmun. Sinim Erinjpin Gos Eim endeim mendpil. Eim epi kanim kanim pei eririm nge pulwu. Sinim ei eim kin tep to mułmun ni piipi eririm. Nga Jiisas Kraiis Owundu endeim mendpil mołmun. Eim epi kanim kanim pei erim ei, eim ele mendpil erim. Erang kin, sinim eim kin noman konj sipin, no pepin mołmun. Yi mił ku, sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpil mołmun.

<sup>7</sup> Ba wumb pei epi ombu pei keimi, ei pii poʔ tunanmin. Nga wumb kombur ni piik kin, en enim kuni sipik kin, gos kend kin, embe ambil tonu kindik ngunjung kuni ei, en enim nunjung. Nimbil erang en enim yi piilmin, gos kend ond ku mil, keimi moʔum, ni yi piinjing. Piik kin, ei minj noman to piinjing. En enim noman tuk ele dinga piinenjing. Piinarik kin, kuni ei nunjung. Nangin kin, noman tuk ele ei dinga pinalim mil erim oʔ kis erpi kin, noman tuk ele to kis mondnum.

<sup>8</sup> Keimi, kuni numun ei, sinim erpi sipipi kin, Gos eim kin mandi kindnermba mon. Pe sinim kuni ei nonenjpun kin, sinim embe Gos kumb ele to mani kindnermba mon. Pe nga kuni ei nunjpin kin, sinim embe Gos kumb ele to tonu kindnermba mon ku. Yi peng kin, kuni yi nge ei nunermin mon.

<sup>9</sup> Ba enim kanik, kun erik muʔngii! Pe enim kuni nok, oʔ yi nge enjing kin, wumb kombur pii gii dinga ninanmin wumb ei, bok tok, si kindik, orung puk kin, oʔ kis kun pinalim mil erngii. Mon pim kin, enim kuni nok, oʔ yi nge enim konu ele mendpil, wumb kombur bok tok, si kindik, orung puk kin, oʔ kis nga erngii nge, enim noman tuk ele yi ninim.

<sup>10</sup> Ei yi mil, nim oʔ ombu am piil ni piilin, wu endi gos kend men tok ngii peʔ ele molkun kin, kuni nun. Nun kunum ele, wu endi eim noman tuk ele dinga pinerim wu ei, nim kanpi kin, nim nun kuni ei, ekii se wu ei, gos kend kuni numba ku.

<sup>11</sup> Nim kan kin, nim oʔ ombu piilin wu, ninim oʔ ei eran kin, angnim endi noman tuk ele dinga pinerim wu ei, eim noman ele nim er kis mundun. Nim angnim wu ei, Kraisi ei ond peri koʔpu kin, wu ei sipi orung sim.

<sup>12</sup> Ei yi mil enim oʔ ei erangin kin, engnjing noʔ noman tuk ele dinga pinalim ombu, ei erpi kis mondnum. Wumb ei kin oʔ kis enim. Ba yi ku, enim oʔ yi nge enjing kin, Kraisi ei kin oʔ kis kun pinerim mil erik ngonnum ku.

<sup>13</sup> Yi peng kin, kuni namb kin, nanim angnan noʔ bok tok enjing kin, nam kuni ei nge nga endi nunermbii mon. Mon pim kin, nanim angnan noʔ kapli oʔ kis endi oʔ kun pinerim mil erngii.

## 9

### *Gos Nge Ek Se Andilmin Wu Nge Kongun*

<sup>1</sup> Pe epi endi erpi, na noman tuk ele ambil gii ni se molalim mon. Pe na Gos nge ek se andilmin wu moʔ. Pe na Jiisas sinim nge Owundu ei na kenj ku. Jiisas Owundu nge kongun enj ei mong tum ei, enim moʔmun.

<sup>2</sup> Keimi, wumb kombur yi ni piingii. Na Gos nge ek se andilmin wu molaʔ ni piingii;

ba ei keimi, na Gos nge ek se andilmin wu moʔ. Ei yi erang kin, enim ok pendik, Jiisas kin pii gii dinga nik moʔmun. Yi ku enim kapli piinmin ei, na enim kin Gos nge ek se andilmin wu mendpil moʔ.

<sup>3</sup> Pe wumb na kin kos mil erik, oʔ yi en yi en, nik enim ei, nanim ek yi mil nip, orung kindind.

<sup>4</sup> Pe wumb sin ek se andilmin wumb kin kuni ni noʔ ngok erngii ei, sin Gos Owundu nge kongun ermin ei, sin sipin kapli numun, ei kis min?

<sup>5</sup> Piisa kin Gos nga ek se andilmin wumb eipi kin Owundu nge angim noʔ yi mil ku erik. Ei kapli enim ek se andilmin wumb pii gii amb sik, sin kin tep tok Gos kongun erik andmin. Nga kapli sil yi ku erpil kin, nga kuni ngok ei sipil nambuʔ, ei kis min?

<sup>6</sup> Banapas kin na kin mendpil sil sipil, ngenj kongun erpil, kuni se nopus moʔmbuʔ ni, na yi piind; ba nimbil erang sil sipil mendpil, yi mil ermbii?

<sup>7</sup> Pe opu ond wu endi eim opu peng, opu ermba; ba ei eim kuni kan sipi, nopus mulermba mon! Pe nga wumb endi ond mong pin telmba kuni ei, nga eim sipi numba ku. Pe nga kung kau es toʔum wu ei, eim kung kau am to sipi, numba ku. Yi mil elmin, nga ei nge kuni noʔmun.

<sup>8</sup> Pe epi ombu wumb oʔ kun palim mil ermin ni noman yi to piinmin ei, na oʔ ei nge kin mendpil ninermbii mon. Nimbil erang nga Gos eim nge lo ek epi yi ku ninim.

<sup>9</sup> Sinim Gos Moses lo ek ngurum ek piinmin ei, ek yi ninim.

“Pe kung kou kombur simb ele kimbangin kin, kuni wiis mong topu, konu eipi eipi pulum ei, kung kou ombu gupu ele epi endi sik, kum tok kung kou kuni nunermba nik yi enerngii mon.”

Ei Gos kung kau ombu mendpil, noman to piipi ninim min?

<sup>10</sup> Gos ek yi piipi, nirim ei, sinim nge mendpil noman to piipi kin, ek yi mil nirim. Keimi mendpil, ei sinim piimin nipi, mon poʔpu pendrim. Pe wu endi kuni telngii konu mei topu ka ermba. Nga wu endi kuni mong topu mulang kin, tengmba ei, eʔ elip kuni mong ele kongun erangil kin, kuni kopur simbil ni piikil kin, kongun yi mil erngil.

<sup>11</sup> Pe sin Gos eim ek ka kuni mong mil, enim moʔmun konu ele kindinjpun. Kindpin kin, enim noman tuk ele kuni mil dinga sinjing. Sik kin, sin kunum kunum no pepin moʔmun ei, enim sin kin kuni ni epi ombu, sin paki tumba epi kopur pei, enim sin kin ngungii ei, kapli sin numun ni piinmin. Piipin kin, ei kun pinalim ni piinmin min?

<sup>12</sup> Pe nga wumb kombur enim kin epi kombur simin ni piingii, ei kapli. Ba sin kumb se enim kin kongun erpin kin, ei kapli sin enim kin epi pei simin ni piinjpin; ba oł yi nge, ei sin enenjpin mon. Yi peng kin, sin sinim oł embin tui kanim kanim ei ko wupun kin, kongun erpin punjpin.

Mon pim kin, Jiisas eim ek ka ni tor kindpin enjpin kin, andlam ei ondu ngun-jpun. Yi peng kin, sin kuni ni epi enim kin sinenjpin.

<sup>13</sup> Enim ek keimi mendpił piik si kind-inmin. Ei men ngii ele kongun elmin wu ombu men ngii ele ngolmun kuni ei, sik nołmun. Nga wumb kung sipik, dup kalk, Gos ngolmun wu ombu, kung tongndung en enim sik, nołmun ku.

<sup>14</sup> Yi mił ku, Gos Owundu eim lo ek yi mił nipi pendim. Ei wumb nii endi, Gos eim ek ka nik, tor kindik kin, wumb ngungii ei, en enim kuni nin epi kanim kanim pei, Gos kongun erngii ele nge wumb ei kin, sik nok pek kin, molk pungii.

<sup>15</sup> Ba na epi ombu endi, enim kin yi mił sip enenj mon. Pe nga mon ei połup kin ngond; ba oł ei nge, nanim ermbii nip, ngonand mon. Yi peng kin, kumb se na kulmbii ei kapli. Mon pim kin, wu endi na noman ka piind pułe ei, na enim kin ek ka nip tor kindip wii ngond ei, sipi kin, tor sipi si kindmba.

<sup>16</sup> Yi mił, na Gos ek ka nip tor kindind. Na kongun ei mendpił Gos na buł ele tonu kindim kin, kongun ei mendpił ermbii. Nga kongun eipi endi sinalim mon. Na Gos ek ka nip, tor kindnenj kin, na noman tuk ele kis mendpił mułmba. Yi mił, kongun ei erip kin, na nanim embe ambii tonu kindnermbii.

<sup>17</sup> Pe kongun ei, nanim noman ele mendpił ermbii nip elamb kin, na nge kongun enj ele kumep silamb. Yi mił ermbii nip enand; ba na kongun ei end. Gos eim 'Na enjii,' pa nipi ngum kongun ei, erip moł.

<sup>18</sup> Pe na kongun enj ele, monge ei yi mił endi sind. Na Gos ek ka enim wii nip ngunj; ba na monge endi eipi sinermbii mon. Na ka piind ele nge, ei na monge mendpił sind. Sip kin ei nge, enim ek ka ei wii sinmin.

<sup>19</sup> Pe na nanim wu endi nge kongun wu mulał mon; ba na nanim noman ele erip wumb pei nge kongun wu moł. Mołup kin, kongun erip, wumb pei Gos sipi, orung simba nge kongun erip kin, ek ka nip, tor kindip moł.

<sup>20</sup> Yi mił, Jura wumb kin mołup kongun enj ei, Jura wumb nok pek mulnjung mił, na yi ku erip kin, nop pep muls. Yi erang kin, Jura wumb Gos kin sip, orung simbii nge muls. Pe nga, nanim Gos lo ek Moses ngurum ei, na tep enanim; ba na wumb mił no pep mołup kin, Gos lo ek Moses ngurum

ei ninim mił, ekii sinj. Sinj lo ei, nanim wumb kin tep to mołup kin, yi enj ei erip kin, wumb ei lo ek ekii sinjng wumb ei, Gos se orung simba nge enj.

<sup>21</sup> Yi mił ku pe nga torung wumb tilap eipi wumb, Moses lo ekii sinenjng wumb ei no pek erik mulnjung mił, na yi ku enj. Ei yi erip kin, torung wumb tilap eipi wumb Gos kin sip, orung simbii nge, yi enj. Pe na oł yi nge end ei, erip kin, Gos lo ek to kindip kin, ekii sinenj mon. Ba ninim Kraiss lo ek nipi ngum ele, nanim ekii sip andind.

<sup>22</sup> Wumb pii gii dinga pinerim wumb ei kin, na yi ku, pii gii dinga pinerim mił ku onj. Yi erang kin, na wumb pii gii dinga pinerim wumb ei, Gos kin sipi orung simba nge enj. Pe nga wumb pei oł kanim kanim enjng mił, na yi ku oł ei nge enj. Yi erip kin, na wumb aninga kombur Gos kin sipi, orung simba nge enj.

<sup>23</sup> Oł kanim kanim pei, ei na enj ei, yi erip kin, Gos eim ek ka nip, tor kindip kin, nga Gos embe ambii tonu kindip enj. Enj ei wumb kombur ok, Gos ek piik pii gii nengin kin, Gos en enim epi ka wii ngang kin, en enim ka ka piik erngii. Na nanim yi ku erip kin, ka ka piip ermbii.

<sup>24</sup> Pe enim keimi piinmin wumb kombur sikirik puk kin, epi ka wii endi singii nge punmun. Pupun kin ei, wu pei sikir pulmun; ba wu pei minj puk kin, epi ka wii endi sinerngii mon. Enim ei piyei! Yi mił erang, enim yi ku, sikirik dinga puk kin, Gos nge epi ka wii salim epi ei, singii nge punmun.

<sup>25</sup> Wumb pei sikirmin ni piingii wumb ei, en enim kongun dinga erik, noman nin ngenj dinga kindik kin, noman ele epi kanim kanim to mani kindik. Yi erik kin, kapli dinga sikir puk kin, epi ka wii endi singii. Ba ekii se, epi ei, am ba; kunum kunum eim kin tep mulermba. Ba sinim sikir dinga pupun kin, epi ka wii simin epi ei, kunum kunum tep mułmba.

<sup>26</sup> Yi peng kin, na nanim kun sikirip punj, poru niim konu ele pup kin, na kanip kin, orung orung kindnenj mon. Yi mił ku, nanim angil ele kum tonmun wu ei mił moł. Kunum kunum nanim angil tał ei, angil wii olkup top kindamb kin, wii konu pop top punałim mon.

<sup>27</sup> Ba nanim ngenj ele, kongun dinga kindip eramb kin, nanim piind noman palim mił, na ngenj ekii simba. Mon pim kin, nam Gos ek ka nip, tor kindip, wumb ngamb kin, ekii se sikir pup, bok tamb kin, Gos epi ka wii sinenj kin, na kin ka mulermba.

## 10

*Gos Kend Kin Men Tok Erik Ngok, Noman To Piinerngii*

<sup>1</sup> Angnan no!, na enim kin kom se piingii ei, na ek nip ngond. Sin sinim Jura wumb kupenjpjin no! Eisip konu si kindik kin, Moses kin ekii sik punjung ei, kupu mu! endi mandring ele, andan topu, en enim wumb mulenjing konu ele molk punjung. Puk kin, 'Ep No! Kundii' pim konu ele, tumb tok puk kin, orundung no! wer ele tor punjung.

<sup>2</sup> Pe wumb en enim kupu mu! ele nin, ep no! kundii tumb tok orundung tor punjung, Gos wumb ei no! ele no! pendpi ngum. Nga ok, Moses kin tep tok, ekii sik punjung.

<sup>3</sup> Pe en enim pei wumb mulenjing kulii konu ele, kuni ende mi! nunjung ei, Gos eim en enim ngum kuni ei, nunjung.

<sup>4</sup> Nga wumb pei no! ende mi! nunjung ei Gos ngum no! ei, nunjung. Keimi, en enim pei kom ku ele tor om no! ei, minj nunjung. Pe nga, sinim piinmin ei Krai eim no! ngopu, paki topu kin wumb ombu en enim kin, tep tok punjung.

<sup>5</sup> Ba Gos eim, wumb pei enjing o! ei, kanpi ka piinarki kin, nga noman kulpu ngunerim mon. Yi peng kin, kulnjung wumb pei aninga ombu, mei wumb molamin konu orung orung ele, wumb kolk kin, molk punjung.

<sup>6</sup> Pe o! kanim kanim ombu, sinim kenmin ni, andan topu ngonum. Yi erpi kin, andan topu ngang kin, sinim o! kis yi nge, wumb ombu enjing o! yi nge, noman to piinergii mon!

<sup>7</sup> Nga gos kend embe ambil tonu kindik noman to piinergii. Wumb kombur enjing o! ei mi!, enim yi enerngii! Ei nge, Gos eim ek ka ele yi ninim, "Wumb mani pei ele molk, kuni nok, no! nok erik kin, nga angk tonu ok, non erik." Yi erangin kin, gos kend kin ka piik nik enjing.

<sup>8</sup> Nga ok wumb kombur wu amb eipi nguduk kin, o! kis kun pinerim mi! erik kin, yi mi! erik. O! yi nge, ei sinim yi enermin mon! Wumb kombur o! yi nge erik muljung wumb ei, kunum endeim mendpi! ele, 23,000 wumb pei kulnjung. Yi erang kin, enim o! ei enerngii, mon!

<sup>9</sup> Sinim Gos Owundu ei nge, epi kuni ngumba min mon; ei o! ermba mi! kenmin nik, wumb kombur enjing ei, yi mi! enerngii mon. Yi erangin kin, ka wembii kis ok, wumb ei tangin kin, kolk poru ninjing.

<sup>10</sup> Enim kapli, Gos sin kin, 'O! yi mi! yi mi! enjii,' ei enim pa nik kin, wumb kombur o! yi nge enjing o! ei, yi nge enerngii mon! Wumb kombur o! yi nge enjing ei, Gos enjel wumb to kondulum nge enjel opu kin, wumb kombur to kondpu poru nim.

<sup>11</sup> Pe o! kanim kanim wumb ombu kin tonu om ei, wumb o! ei andan tang kin, noman to piingii, nipi enerim. Nga sinim o! yi nge enerngii nipi, andan topu kin, Gos

eim ek ka ele pendim palim ei, pe mu! mei, poru nimba kunum ei, mandi erang kin, no pepin molmun.

<sup>12</sup> Yi mi! erang, wumb nii endi, eim nanim Krai pii gii dinga angip mu!mbii ni, noman yi to piimba wumb ei, eim kanpi, kun erpi kin, no pepi mu!mba. Mon peng kin, eim o! kis kun pinerim mi! erpi kin, bok topu, si kindpi kin, orung ba.

<sup>13</sup> Pe o! erngii mi! kenmba o! kanim kanim enim kin opu, kom topu, enim noman ngenj ele yi erii yi erii nimba ei, o! konj andlam endi eipi opu, enim kin onanin. O! yi nge, ei wumb pei kin yi tonu opu opu erim. Ba sinim Gos kin pii gii dinga nimin, kapli Gos sinim ambilpi gii dinga nipi kin, sinim paki tumba. Nga enim Gos eim kanpi wiik tang kin, opu kom topu, erii erii nimba ei enim to mani kindnermba; ba enim dinga ele ngang kin, dinga erngii. (Pe nga o! yi erngii mi! kenmba o! endi enim kin opu, kom topu, yi erii yi erii nimba ei Gos eim enim dinga ngang kapli dinga angk pendik o! yi nge omba, ei kanik kun erik mu!ngii.) Nga Gos eim enim kapli paki topu, andlam topu seng kin, o! yi nge, enim kin tonu om kin, enim dinga angk molangin kin, o! erngii mi! kenmba ei, enim to mani kindnermba, mon!

<sup>14</sup> Yi peng kin, nanim angnan no! Enim kapli, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, men tok erik ngok, enmin o! ei nge, bu! ngok, eipi pungii.

<sup>15</sup> Na enim kun ka pi!min wumb ei kin, ek nip ngond. Nip ek ei, enim piik mok tok, pii kun erik mu!ngii!

<sup>16</sup> Pe ming ele no! wain molum ei, sinim o! ka epi ni, ek ka nipin, Gos ngonmun. Pe sinim ming ele, no! wain Jiisas miyem mi! nonmun ei, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. Pe nga bres engin to nonmun ei, Jiisas ngenj mi! ele, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim.

<sup>17</sup> Yi erang kin, bres endeim salim ei, yi mi! ku, sinim wumb pei molmun. Molk kin, bres ei, sinim wumb pei dambiltpi sipi kin, ngenj ende mi! kindnim. Nimbi! erang sinim wumb pei, bres endeim ele mendpi! Jiisas ngenj mi! engin topun se nonmun.

<sup>18</sup> Pe enim kom sek piingii! Esrel wumb kung kuni, nin epi ombu, dup kalk kin, Gos nguk. Ngok kin epi ei, tongndung sik, nok yi enjing. Wumb kung, nin kuni epi ei, dup kalk, Gos ngunjung wumb ei ok, Gos kin dambiltik, o ende puk kin, eim embe ambilk tonu kindnjung.

<sup>19</sup> Pe na ek ninj mi!, ei pule yi palim. Ei gos kend, min kuni sipik kin, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngungii epi ta! ei, epi wii mi! molum. Ei epi keimi mon!

<sup>20</sup> Mon! Na ek yi ninj. Yi mi!, torung pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin noman to

piinanmin wumb ei, kuni nin epi tu wuk kin, gos kend kin embe ambilk tonu sik, ngok enmin ei, sipik kin, Gos keimi kin ngunenjing. Yi peng kin, na enim gui kis kin ende puk, eke tuk molk kin, kuni yi nge, ei se nunerngii mon, ni piip nind.

<sup>21</sup> Enim kapli Jiisas Owundu nge miyem mił ming wain eke nok, nga puk kin, gui kis nge ming kin ende nunerngii mon! Nga enim Jiisas Owundu nge peł eke, kuni Jiisas eim ngenj mił ei nok eim kin mendpił men tok erik kin, nga puk, gui kis nge peł eke, eim kuni mułmba, ei sik nunerngii, mon!

<sup>22</sup> Sinim yi eramim kin, Jiisas Owundu kin noman kis piipi ermbe ei, nipin ermin ei, yi enermin mon! Nga Jiisas Owundu nge dinga owundu ei nge, kapli sinim dinga to mani kindnim.

*Sinim Kunum Kunum Gos Embe Ambil Tonu Kindmin*

<sup>23</sup> Kapli sinim epi kanim kanim pei ermin mił, yi peng kin, en enim kapli yi mił ninmin; ba epi ombu ei, sinim paki tunanim mon. Nga sinim epi kanim kanim pei kapli ermin mił; ba epi kanim kanim ombu ei, sinim noman tuk eke dinga ngonanim mon!

<sup>24</sup> Wu endi eim oł endi erpi ei, eim noman eke mendpił to piimba, oł ei nge enermba mon. Ba enim wumb eipi nge oł erangin kin, noman to piik erngii nge oł ei nge paki tok erngii ku!

<sup>25-26</sup> Gos eim ok ek ka yi mił nirim, “Mei nin nga epi kanim kanim pei mołum ei, Gos Owundu eim nge epi pei mołum.”

Ei yi mił erang kin, enim kung minj nim epi kanim kanim ep top ngii ele top tungii ei, kapli sik nok pungii. Nga, enim kuni kaninmin ei ka min kis kii endi sik energi! Mon pim kin, enim noman tuk eke embin to piingii.

<sup>27</sup> Pe nga pii gii ninerim wumb endi mołpu, eim ngii konu kuni nungii, ‘Wei’ a nimba. Neng kin, enim bin ni noman to piingii ei kapli. Enim kuni ei ngumba kuni ei, pei nungii. Nungii kuni ei nok kin, nga kii sik energi! Mon pim kin, enim noman tuk eke embin to piingii.

<sup>28</sup> Ba wu endi enim kanpi kin, ek yi nimba, “Kuni ei sipik, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngunjung kuni.” Yi peng kin, kuni ei nunerngii mon! Nimbił erang wumb enim kuni sipik, yi mił enjing, pa nipi ngumba wumb ei kin, eim noman tuk eke nipe ek nimba ei, piik kin, kuni ei nunerngii!

<sup>29</sup> Pe na enim noman tuk eke piip ninand mon. Ba wumb endi eipi nge noman tuk eke, kis min ka mułmba ei nge, na piip nind, ‘Enim kuni ei nunerngii mon!’ Nanim kuni ei nanim noman pałim mił, na kapli ekii sip

numbii. Pe nga wumb endi na end oł ei, eim noman eke mok topu piipi kin, ei kun pinałim; ba na nam wiik top muls. Mon pim kin, wu endi nge noman tuk eke kis mułmba.

<sup>30</sup> Pe nga nanim kuni eke, Gos kin ek ka nip ngop numbii. Ba wu endi opu na kuni ek ka nip Gos kin ngopu nunj kuni ei, na kin oł yi nge yi nge en pa nimba. Ei kapli enerim. Pe nga nim kuni ei nunjii ei kapli; ba wu eipi gos kend kuni kin ek endi ekii sikin enenjii mon!

<sup>31</sup> Yi mił ku, enim nipe epi endi ermbii, kuni nungii min, noł nungii min, oł epi kanim kanim pei yi erngii ei, kapli. Enim yi erik kin, Gos embe ambilk tonu kindngii nge erngii.

<sup>32</sup> Enim Jura wumb nin, wumb tilap eipi nin, nga Gos nge pii gii ninjing wumb tilap mołmun ei, noman to piingii. Nga enim erngii oł ei kanik kuni erik. Mon pim kin, wumb ei Gos orung simba nge andlam ei ondu ngunerngii mon! Nga ek kanim kanim tonu omba ei, enim pii kuni erik, no pek molk pungii.

<sup>33</sup> Pe na yi mił ku end oł ei, enim yi erngii. Ei nanim epi oł kanim kanim enj ei erip kin, wumb pei noman kulk kin, ka piingii nge erip erip end. Nga na nanim erip kin, ka piip, paki top, ermbe ni enand mon. Ba wumb pei ka piik kin, paki top ermbii oł ei, erip ngond. Ngond ei yi eramb kin, Gos wumb pei se orung seng kin, eim kin mułngii.

## 11

*Men Tok Kengip Ek Tok Elmin Oł*

<sup>1</sup> Nanim Kraisi erpi, andan topu mundum kongun ei, ekii sip end mił, enim na kanik kin, oł yi mił ku, enim na kin ekii sik erngii.

<sup>2</sup> Na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindind. Nimbił erang enim kunum kunum nam kin noman to piik kin, nga Gos oł andan top nip, enim ngunjek ei, ekii sik enmin?

<sup>3</sup> Ba na enim piingii ek ei nip ngond ei, Kraisi ei eim wu pei peng erpi kin, tep erpi mołum. Nga wu mołmun ei, en enim embinjing kin peng erik kin, tep erik mołmun. Nga Kraisi, Gos eim peng erpi kin, tep erpi mołum ku.

<sup>4</sup> Yi peng kin, wu endi prei ermbe min, Gos eim ek ka koi erpi nipi, wumb peni eke kułou tok mułngii konu eke ngumba ei, nga eim peng eke, kum topu pendpi, yi ermbe. Ei erpi kin, Kraisi nge embe ambil tonu kindnanim mon. Ba wu ei, eim singambii simba.

<sup>5</sup> Pe nga amb endi prei erpi Gos kin ngopu ermbe min, Gos eim ek ka koi erpi pałim eke, wumb kułou tok, men tok erngii konu

ele, nipi tor kindpi kin, wumb ngumba. Nga peng ele epi endi kum topu, pandi tunermba. Yi erang kin, amb ei wu mił ermbii ni piinim eim wam nge embe mani kindpi kin, nga wam eim singambil simba. Pe nga, peng kum tunarpi kin, angpi ek ninim amb ei, yi mił ku, eim peng enjin pek topu kolmung tumba ei, nga eim singambil simba.

<sup>6</sup> Ei yi mił amb endi eim men topu peng erpi, kunum ele peng kum tunermba ei, nga eim peng enjin kolmung topu pek topu, esimb ermba. Ba amb ei peng enjin kolmung topu, nin pek esimb topu ermba ei, eim nge singambil piimba ei, kapli amb ei peng kum tumba.

<sup>7-9</sup> Nimbil erang kumb se, Gos eim amb endi sipi, wu eneririm mon; ba Gos wu kumb se sipi kin, amb endi eririm. Nga Gos eim amb nge piipi kin, wu eneririm mon; ba Gos wu nge piipi kin, amb eririm.

<sup>10</sup> Yi peng kin, amb en enim Gos kin prei erpi ngopu peng enjin kum pandi tungii ei, epi andan tumba ei, wam kin mandring mulmba. Nimbil erang Gos nge enjel oł ei keningii.

<sup>11</sup> Ba Gos Owundu kin pii gii ninjing wumb ei, oł yi nge piik molmun. Pe nga amb eim mendpił mulmba ei, kapli enermba. Nga wu eim mendpił mulmba ei, kapli enermba ku.

<sup>12</sup> Nimbil erang Gos eim wu sipi kin, amb kumna eririm. Ba pe nga wu molmun ei, amb menginmin. Nga epi kanim kanim pei ei Gos pulwu minj molum.

<sup>13</sup> Enim kapli en enim ek ei mok tok kanik kin, piik en ergii. Oł yi nge, amb endi wumb pei kulou tok, Gos kin prei erik mulngii. Mulangin kin, amb eim peng enjin kum pandi topu, oł yi nge erpi, prei erpi Gos ngumba oł ei, kapli min mon? Ei mon!

<sup>14</sup> Nimbil erang sinim wu amb pei nge oł elmin oł ei, sinim andan tonum. Pe nga, wu endi eim peng enjin olt pupu mulmba wu ei, eim singambil simba.

<sup>15</sup> Ba amb peng enjin olt molum ei, Gos eim amb ngum ei, peng pandi tungii nipi ngum ei, amb moke ka wii endi sahim.

<sup>16</sup> Ba wumb endi eim peng enjin pandi tołmun ek oł yi nge ninmin ei, kapli enanin pa nipi ermba ei, nanim yi mił nip, orung kindmbii ei, sin sinim wumb yi mił nipin oł eipi endi andan topun ngonalmın. Nga Gos nge eim wumb tilap konu eipi molmun ei, oł yi nge oł eipi endi erik kin, Gos kin men tok erik, noman to piinalmin mon.

### *Jiisas Owundu Nge Kuni*

<sup>17</sup> Pe nga kengip ek ei, polup nip enim ngond ei, nip enim embe ambil tonu kindnermbii mon. Nimbil erang enim men ngii kulou tok enim oł ei, kun ka enalmin mon.

Ba enim oł ka palim aninga aninga erik enim; nga aninga kombur oł kis enim ku.

<sup>18</sup> Kumb se, na ek yi nimbii ei, enim tuk men tok erik, kulou tok molmun konu ele, enim eipi eipi puk, tilap eipi eipi molk Gos kin men tok erik, ngok enim. Pe na ek ninmin piind ei, kopur aninga keimi mił palim, ni piind.

<sup>19</sup> Yi mił, enim Gos nge tilap wumb molmun konu ele, tuk tilap eipi eipi puk enim ei, keimi enim kin tonu omba. Yi peng kin, enim molmun konu tuk ele, wumb oł kun ka elmin wumb ei, peni ele tor wangin kin, wumb pei keningii.

<sup>20</sup> Yi mił erang, enim ok eipi eipi kulou tok, Gos kin men tok ergii; ba enim ok Jiisas Owundu nge kuni simba ei, ok sik nunergii mon. Nimbil erang, enim kuni ei, oł kun ka mił nonalmin, mon.

<sup>21</sup> Pe enim kuni nungii erik, enim endeim endeim ni en enim kuni erik, singii mił, sikir nok pungii. Nga wumb kombur kuni tang molmun. Nga wumb kombur noł wain nok, wulu pang kin, andik molmun.

<sup>22</sup> Pe en enim kuni nok, noł nok, oł yi nge ergii ei, enim ngii konu sinalim min? Ba enim Gos eim nge wumb tilap molmun ei, epi wii mił molmun ni piinmin. Nga epi pei sinalim wumb ei, to singambil monduk enim. Pe enim oł yi nge enim ei, na enim kin nipe ek endi nip ngumbii, ni piinmin? Na enim oł ei enim na nip, embe ambil tonu kindnermbii, ei am mon! Na enim embe ambil tonu kindnand, mon!

<sup>23-24</sup> Pe Jiisas Owundu eim ek ei nipi, andan topu, na ngum. Ek ei na enim nip ngunj ek ei, Jura Jiisas Owundu sipi, opu orung wumb angil pendim. Epin kunum ele, kumb se Jiisas Owundu eim bres endi sirim. Nga Jiisas eim prei erpi, ek ka nipi, Gos ngopu, bres sipi, engin topu yi nim, “Bres ei nanim ngenj mił engin topu, enim paki top ngond. Ngond kuni ei nungii! Yi erik kin, nanim kin noman to piingii.”

<sup>25</sup> Nok poru nik, yi mił ku, nga noł wain ming ele mультum. Jiisas ei sipi, prei erpi, ek ka nipi Gos ngopu, yi nirim. “Noł wain ming ei, na miyem mił ei nge, Gos nge lo ek konj enim nip ngonum. Kunum nenj enim noł wain yi nge sik, nungii ei, nok kin, kunum ele, nanim kin noman to piingii.”

<sup>26</sup> Yi mił erik piik molangin kin, Jiisas ek ka nik tor kindngii. Kindangin kin, Jiisas Owundu yi erik, eim ond peri ele kolpu, nga oł pei ombu erim. Nga bres ei nungii min, noł wain ming ei nungii kunum ele, na ek ka ei nik tor kindngii ei, kunum ele Owundu nge orung omba ni piingii.

<sup>27</sup> Yi mił erang, nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinałim erpi eim noman tuk ele mok topu piipi, kun enarpi kunum ele, Jiisas Owundu nge ngenj bres mił ei, si

nopu, nga ming no! wain Jiisas miyem mi! ei nopu, yi ermba ei, wumb ei o! kis kun pinerim mi! erpi kin, Jiisas Owundu nge ngenj kin miyem ele, ngonum.

<sup>28</sup> Yi peng kin, wumb pei en enim noman tuk ele kumb se mok tok, en enim kii sik, pii kun erik, kapli mulnjung kin, en enim bres ei nin, no! wain ming ele mo!um ei, kapli nungii.

<sup>29</sup> Pe nga wumb endi eim o! yi nge ermba ei, bres Jiisas Owundu nge ngenj mi! ei nonum; nga no! wain ming Jiisas Owundu nge miyem mi! nonum; ba Jiisas ngenj pule ei nge pii po! tunarpi kin, nonum ei, eim erpi, pul ei, sinim Gos kos owundu eim kin mendpil tonu omba.

<sup>30</sup> O! yi nge enjing ei, enim wumb kombur ening pepi erang kin, ngenj simb angil dinga pinalim. Nimbil erang enim noman tuk ele o! kun ka pinalim. Nga enim wumb kombur kulnjung; ku.

<sup>31</sup> Pe en enim kumb se, kii sik, noman tuk ele, mok tok piingii. Piik kin, o! kun ka pimba mi! kunum kunum enjing kin, ekii se Gos kos owundu enim kin tonu onermba, mon!

<sup>32</sup> Ba sinim nge Jiisas Owundu sinim kin kapli, kos piipi, kii sipi, mok topu, orung opu, kumep kis topu, ngo orung kindmba ei, yi mi! sinim Erinjpin Gos nge kang ambil mulangin mi! erim. Yi mi! erang, sinim mei wumb pii gii ninenjing wumb kin, Gos kos owundu tonu omba ei, piinermin mon.

<sup>33</sup> Yi peng kin, na angnan no! Enim kunum ele, kulou tok, ok ende puk, men ngii ele kuni owundu endi nungii ei, wumb kombur wangin kin, enim kui erik mulangin kin, pei ok, kulou tok, ende molk nungii.

<sup>34</sup> Ba pe, wumb endi kuni tumba ei, eim ngii konu ele kuni numba. Ei erpi kin, wumb ei, eim enim kin kuni nge nungii. Mon pim kin, nga ekii se Gos nge kumep kis enim kin tonu omba. Pe nga, epi endi kii sinjing ei, nanim enim kin op kunum ele, na ei er kun ermbii.

## 12

### *Gos Nge Gui Ka Epi Ka Wii Wumb Wii Ngolum*

<sup>1</sup> Pe Gos Gui Ka epi ka wii wumb wii ngolum. Ngolum ele nge nanim angnan no! enim ek keimi ei, pii po! tungii ni piind.

<sup>2</sup> Pe enim piinmin ei, okrii enim torung wumb mulnjung kunum ele, Seisen nge wumb enim wunduk, gos kend kin tuk sinjing. Gos kend ek ei piinarik kin, enim gos kend ei kin ekii sik puk enjing.

<sup>3</sup> Yi mi! erang, na noman ele enim ek ei keimi piingii. Piik kin, wumb nii endi Gos nge Gui Ka eim kin mo!pu kin, nga eim kin ek endi nipi erim kin wu ei, eim ek

yi mi! ninermba, 'Jiisas dup konu ele am ba mendpil kin ek bu! morung' ninermba mon. Nga wumb endi Gos Gui Ka mulerim kin wu ei, eim ek yi ninermba; Jiisas eim Owundu mo!um; pa ninermba mon.

<sup>4</sup> Gos eim Gui Ka epi ka wii kanim kanim pei wumb wii ngolum. Ba Gos Gui Ka endeim mo!pu kin, epi ka ombu ngonum.

<sup>5</sup> Pe nga sinim Gos Owundu nge kongun kanim eipi eipi palim mi! erik mo!mun; ba Gos Owundu endeim mendpil mo!um ei, eim kin, kongun erik mo!mun.

<sup>6</sup> Sinim Gos nge kongun ele, dinga kanim eipi eipi sipin enmin; ba Gos endeim minj mo!pu kin, eim kongun ele wumb pei sipi, dinga ngang enmin.

<sup>7</sup> Gos eim nge Gui Ka ei, eim wumb endeim endeim ni, andan topu ngonum. Ngang kin, Gos eim nge wumb pei mo!mun ele, paki tumba nipi enim.

<sup>8</sup> Pe Gos eim epi ka wii ombu, wumb eipi eipi ngonum. Ngang kin, wumb endi Gos noman ka wii mendpil palim mi! ei, Gos Gui Ka paki tang kin, nipi tor kindnim. Gos Kui Ka ende ku nga, wumb endi eim Gos noman ka koi erpi palitim o! piitim mi!, dinga ngolum.

<sup>9</sup> Nga wumb endi pii gii ninmin o! ei nge epi dinga o! erpi, Gos Gui Ka ende mo!um ei, dinga ngang sim. Nga wumb endi Gos Gui Ka dinga ngang kin, wumb ening kanim kanim peng piingii ei, kapli erpi sipi, konj simba nge dinga sim.

<sup>10</sup> Gos Gui Ka ende ku, nga wu endi jep o! ermba ei nge, dinga sim; nga wu endi dinga sipi, Gos nge noman ele nipi tor kindnim; nga wumb endi dinga sipi, Gui Ka min gui kis kongun enim mi!, nik kanik kin, pii po! tonum; nga epi Gos Gui Ka kin onum epi ei, Seisin gui kis kin onum ni mok tupu, piimba epi ei sim; nga wu endi ek eipi endi piinarpi kin, kanim kanim wumb pii po! tungii mi!, ek ei nipi Gos Gui Ka dinga ngang sim; nga wu endi eim piinermba ek ei, kanim kanim ok kep erpi, wumb ngang piingii dinga ei sim.

<sup>11</sup> Ba ei Gos Gui Ka endeim mendpil endeim mo!pu kin, epi ka wii o! kanim kanim ombu pei erpi wumb ngonum. Gos Gui Ka epi kanim kanim ka wii pei wumb endeim endeim ngumbii ni piinim mi!, yi ku ngang kin, wumb endeim endeim sinmin.

### *Ngenj Nge Ek Ekin Endi Salim*

<sup>12</sup> Yi mi! Kraiss nge wumb eim kin dam-biltpi ende mo!pu kin, ngenj ende mo!um; ba simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim ombu pepi, nga eim er kindang kin, wumb endeim mi! mo!um. (Sinim yi mi! ku ngenj, simb, angil epi kanim kanim pepi, nga sinim wumb mi! erpi kindang kin, ngenj endeim endeim ni mo!mun.)



<sup>13</sup> Pe sinim mołmun wumb, kombur Jura wumb, nga kombur wumb tilap eipi pii gii ninjing wumb; nga wumb kombur wumb endi kin kongun wii erik ngolmun; nga wumb kombur en enim nge, epi kanim kanim ermin ni piłmin. Wumb pii gii ninjing ei yi elmin wumb pei ombu, ei Gui Ka endeim ele nol pek, ok dambiltik, se ende punjung. Nga Gos sinim wumb pei Gui Ka endeim ele mendpil erpi, sipi kindang kin, o pun ende mołmun.

<sup>14</sup> Pe sinim ngenj ele endeim mił aninga endi pinałim mon; ba ngenj simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim aninga pei mołum; ba ngenj endeim ele mołum.

<sup>15</sup> Pe wumb endi nge eim simb ei, eim yi nimba, “Na nanim angil pinał mon. Yi mił ku, “Nanim ngenj ele aninga pinał ku,” pa ni simb yi nimba. Ba simb eim ngenj ele aninga mołum.

<sup>16</sup> Pe wumb endi nge eim kom ei yi nimba, “Na nanim ningil pinał mon! Yi mił ku, nanim ngenj ele aninga pinał ku.” Yi nimba; ba kom eim ngenj ele aninga mołum.

<sup>17</sup> Pe sinim ngenj pei ningil minj pep pułang kin, ek tangk kin, elangin ei erik, piłlangin mił nenj? Pe nga kom minj pei ngenj ele pep pułang kin, mur top kunum ngop elangin, epi ei er piłlangin mił nenj?

<sup>18</sup> Ba ngenj ei yi mił mon. Gos eim sinim ngenj ele epi endeim endeim ni pendim ei yi mił; ei eim noman to piipi, ermbii ni pirim mił, eririm.

<sup>19</sup> Sinim ngenj ele aninga mił endi piłang kin, ei ngenj mendpil ele endi pinentang mon.

<sup>20</sup> Ba sinim ngenj ele, yi mił pinałim mon. Wu amb ngenj ele simb, angil, kumb, ningil, epi kanim kanim aninga pei, ngenj ele palim. Ba yi mił erang, wumb ngenj endeim palim. Yi mił ku, sinim pii gii ninjing wumb tilap ende mołmun; ba kongun eipi eipi palim.

<sup>21</sup> Yi peng kin, wumb endi nge ningil yi nipi angil kin, kaplı yi ninermba mon. “Na nanim mendpil kaplı ngenj kongun ele ermbii,” pa nim. “Sikind pui!” Nga wumb endi nge peng yi nipi, simb kin kaplı yi ninermba mon ku, “Na nanim mendpil kaplı ngenj kongun ele ermbii,” pa nim. “Sikind pui!” pa nim.

<sup>22</sup> Ei yi mił mon! Ngenj ele aninga piınmin ei, dinga pinałim; ba ei ngenj ele pinerim kin, ngenj ei kun ka pinermba mon ku.

<sup>23</sup> Pe nga ngenj kombur sinim piipin ei, epi mendpil mon; epi wii mił, ni piimin. Ngenj aninga ei, pandi topun, er ka erpin, kanpin kin, kun erpin se andinmin. Pe nga ngenj endi ka pinałim ni piınmin ei, er ka erpin nga kanpin kin, kun erpin se

andinmin. Yi peng kin, sinim ngenj ele aninga, singambil sinermin.

<sup>24</sup> Pe sinim ngenj aninga, ka mendpil salim ei kaplı, kongun endi ka erpin ngumun pinałim. Gos eim mendpil yi erpi kin, ngenj se endi kindpi, pendim palim. Erang kin, ngenj aninga kombur ele en enim wii mił ni piınmin; ba eipi aninga kopur erpi sipi, tonu kindang kin, embe tonu kindim.

<sup>25</sup> Yi peng kin, ngenj ele aninga aninga orung orung si kindnerngii mon! Ba ngenj ele aninga eipi eipi palim ei, noman ende sek kin, endeim endeim ni noman to piingii.

<sup>26</sup> Yi mił ku, sinim pii gii wumb ei, ngenj aninga aninga mołmun. Mulangin kin, ngenj ele aninga aninga palim ei, ngenj ele aninga endeim kumbii sim kin, ei ngenj pei, kumbii minj sik pungii. Pe nga ngenj aninga endeim nge embe ambilk tonu kindnjing kin, ngenj pei yi ku ka piingii.

<sup>27</sup> Enim pei Krai nge ngenj mił mołmun. Enim endeim endeim ni Krai nge ngenj aninga aninga ele, molk tuk tuk enmin.

<sup>28</sup> Pe Gos eim nge wumb tilap ei, eim kongun ka wii ngang kin, erik mołmun. Kumb se mołmun ei, Gos ek se andiłmin wumb; nga Gos ek ka koi erpi palim ei, piik niłmin wumb; nga ekii se, wumb kin ek andan to ngolmun wumb; nga wumb ombu jep ol kanim kanim elmin wumb ombu; nga mering ening peng kanim kanim kaplı erik sipik kun elmin wumb; nga wumb eipi paki tok elmin wumb; nga wumb kongun elmin wumb nge tep elmin wumb; nga wumb ek eipi eipi piinenjing ek ei sik, nik tor kindiłmin wumb.

<sup>29</sup> Pe en enim wumb pei, Gos eim ek se andiłmin wumb pei mon; nga en enim wumb pei, Gos epi ekii se ermba epi ei piik niłmin wumb pei mon ku. Nga wumb pei Gos nge ek andan tołmun wumb pei mon; nga wumb pei, jep ol kanim kanim elmin wumb pei mon ku.

<sup>30</sup> Nga wumb pei ening peng kanim kanim pimba ei erik, kun erik, paki tok, elmin wumb pei mon; nga wumb pei ek eipi eipi wumb ei piınanmin ek ei, ningii wumb pei mon; nga wumb pei ek ei kep erik sik, wumb piingii ek ele tuk kindang kin, piingii ei, wumb pei erngii wumb, pei mon ku.

<sup>31</sup> Ba enim noman tuk ele, dinga kindik kin, Gos Gui Ka enim wii ngum epi ka wii ombu minj, noman to piik singii. Sik kin, yi erang, andlam ele nanim andan tumbii, ekii sinjing ei, am ka wii mendpil ei nge, noman kultmun ol ei.

## 13

### *Noman Kultmun Ol Ei*

<sup>1</sup> Pe na nanim wumb eipi eipi nge ek ei piip nimbii min, Gos enjel ninmin ek ei piip

nimbii. Ba pe, nanim noman kultmun oʻei, nanim kin pinerim kin, nanim ek nimbii ei, epi wii beli kepil tangin kin, gur ninim min, ond giramus kepil ngonmun ei mil, nanim ek ei yi mil pimba.

<sup>2</sup> Pe na nanim Gos eim epi ekii se ermba ek ei, ni tor kindilmin oʻei dinga sip nimbii nin, Gos nge ek koi er palim ek ei pei piimbii nin, Gos eim noman ka wii ei epi kanim kanim pei nam piil ku. Nga nam pii gii dinga pim kin, ei kapli komung ei, orung pui nimbii, kapli ba; ba nam noman kultmun oʻei nge, nam kin pinerim kin, kapli nam epi wii mil mendpil mulmbii.

<sup>3</sup> Pe nanim epi kanim kanim pei seng sip kin, wumb epi sinaim wumb ngumbii. Pe nga nanim ngenj Gos opu orung wumb ngamb kin, wumb ei sik, dup kelngii; ba na nanim wumb noman kulk enmin oʻei, nanim kin pinerim kin, kapli ei nanim paki tunermba mon.

<sup>4</sup> Noman kulk ngok enmin oʻei, yi mil peng. Wumb eim kin ek kis nik ngok enjing; ba eim ek ka nipi, orung kindmba; nga wu ei, wumb eipi paki ka tolum; nga eim wumb eipi endi epi min ka wii epi salim wumb ei kin simbil ni piipi kin, noman kis piipi, ngonermba mon. Nga yi ku, wu ei, eim embe ambil tonu kindnalim mon ku. Nga wu ei eim noman el ambil tonu kindnalim mon.

<sup>5</sup> Pe nga noman kulk ngolmun oʻei, wumb eipi kin oʻei kun pinaim mil, oʻei erpi kin, oʻei enalmin mon. Pe nga oʻei, eim nge epi mendpil eim noman topu pinaim mon. Nga oʻei sikirpi jiki pang wu endi kin ni epi kin ei enalim mon. Nga oʻei, wumb eim kin oʻei kun pinaim oʻei eim kin enmin; ba ei eim noman to piinalim mon.

<sup>6</sup> Pe nga noman kulmun oʻei, wumb nge oʻei kis kun pinaim ei kin, ka piinalim mon. Ba wumb Gos nge oʻei kun ka elmin oʻei kin ka piilmin.

<sup>7</sup> Pe nga noman kulmun oʻei, wumb noman ele elmin oʻei kin ka piinalim; ba ei ek ni tor kindnalim embin ei ko wupu, si kindnalim mon. Pe nga oʻei pii gii nilim ei eim wumb kin epi ka wii elmin, kis enalmin mon. Pe nga oʻei, eim Gos oʻei ermba ei piipi kin, kui er molum. Pe nga oʻei, eim oʻei embin tui eim kin tonu om; ba eim dinga angilim.

<sup>8</sup> Noman kulmun oʻei nge, kunum kunum pepi ba minj, poru ninermba mon. Ba nga Gos oʻei ekii se ermba ni tor kindilmin oʻei, poru nimba. Pe nga ek eipi eipi wumb piinalmin ek ei, wumb kombur sinjing; ba ei kapli nga ek tingnerngii mon; ei poru nimba. Nga oʻei, noman owundu koi erpi palim oʻei, poru nipi, si kindmba.

<sup>9</sup> Ei yi mil, pe sinim oʻei, noman ka wii ele aninga kopur piilmin. Nga pe sinim oʻei,

ei, Gos epi koi erpi palim ei ekii se ermba oʻei, ni tor kindilmin aninga kopur piilmin.

<sup>10</sup> Pe nga ekii se sinim noman piilmin oʻei kun ka wii mendpil tonu omba kunum ei, noman piilmin dinga oʻei aninga kopur kun ka pinaim mil, ei poru nipi, si kindmba; ba noman kultmun oʻei, kunum kunum mulmba.

<sup>11</sup> Ok kunum ele, nanim kangil kembis muls. Kunum ei, nanim ek tenginj ei, kangil kembis mil ek tenginj. Nga na kangil kembis mil noman to piinj. Nga nam kangil kembis mil noman ele mok top piinj. Ba ekii se, pe nanim wu molup kin, kangil kembis noman ele oʻei si kindip, poru ninj.

<sup>12</sup> Kapli pe, sinim nol ele kaninmin ei, min men ele, ei kun ka mil mon. Ei yi mil ku, sinim Gos ek keimi aninga kopur pii pol tunanmin. Pe nga ekii se, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, sinim Gos nge noman ka wii piik kenmin. Yi mil ku, pe sinim wumb kumb ningil kaninmin. Pe na Gos ek keimi aninga kopur piind; ba ekii se, na Gos ek keimi pei piimbii. Ei yi mil ku, Gos eim na kin pei kanpi piinim.

<sup>13</sup> Ba pe nga, oʻei kunum kunum palilim oʻei, tekliki molum. Oʻei endi Gos kin pii gii nilmin oʻei; nga oʻei endi, Gos kin kui er molmun oʻei; nga oʻei endi, noman ngolmun oʻei, palim. Ba kumb se mendpil oʻei ele noman ngolmun oʻei nge palim.

## 14

### *Gos Gui Ka Epi Ka Wii Kumna Wii Ngonum*

<sup>1</sup> Yi mil erang, enim wumb noman kulk ngok elmin oʻei, noman am dinga nga kindik kin, to piingii. Piyangin kin, nga enim noman ele to piik, Gos Gui Ka epi ka wii kanim kanim wii ngang kin, singii. Ba Gos Gui Ka epi ka wii kumna epi ei, enim noman dinga kindik kin, singii. Singii epi ei, Gos epi koi erpi, ek keimi palim epi ei wumb ni tor kindik kin, ningii.

<sup>2</sup> Pe nga, wumb endi ek eipi eipi piinanmin ek ei, ninim ei nipi, ya mei ele wumb ngonanmin mon; ba eim ek ei nipi, Gos kin kun ngonum. Nimbil erang, wumb endi molpu kin, ek ei piinanmin. Ba Gos Gui Ka ele nge, dinga ei, Gos ek keimi koi erpi, palim ek ei nipi, tor kindipi erim.

<sup>3</sup> Ba nga wu endi Gos eim ek keimi oʻei ekii se erpi, tonu omba palim ek, ei nipi, wumb ngonum. Ngopu erang kin, wumb pii gii dinga erpi, nga wumb noman ele to piik, oʻei kun ka palim ei, erik mulangin kin, nga wumb noman tuk ele dinga sik, emin mulngii.

<sup>4</sup> Pe wu endi eim ek eipi eipi piinanmin ek ei nimba, wu ei, eim noman tuk ele mendpil paki topu, ngonum; ba wu endi

Gos eim ek keimi oġ ekii se ermba oġ palim ek ei nipi, wumb ngonum ei, Gos nge tilap wumb pei nge noman tuk ele paki topu ngonum. Yi miġ, enim Gos ek keimi koi erpi palim dinga ei singii.

<sup>5</sup> Pe nga, nanim yi ni piind. Enim pei kapli ek eipi eipi wumb piinanmin ek ei, ningii ni piind; ba na enim noman owii ngond ei, enim pei Gos eim ek keimi, koi erpi palim ek ei ni tor kindik ningii. Pe wumb ei, Gos eim ek keimi koi erpi palim ek ei, nipi wumb ngonmun. Nik wumb ngonmun kongun ei, am epi owundu mendpiġ pupu, pepi ba; ba nga wu endi eim ek eipi eipi eim piinanmin ek ei nipi, wumb ngonum. Ba pe nga wumb endi moġpu pendpi kin, ek ei nge kep erpi ngang mulerim kin, kapli ek ei, Gos tilap wumb pei paki tunerim mon. Tunerang kin, wu ei ek eipi eipi ni tor kindpi ermba wu ei, eim kongun mani muġmba.

<sup>6</sup> Pe na angnan noġ, na enim kin ombii kunum ei, op kin, enim piinerngii ek eipi eipi nip ngumbii. Ba nga na enim kin Gos ek keimi konj endi nipi ngumba ei, nip enim ngunermbii min; Gos ek ka puġe koi erpi palim enim kin nip ngunermbii min; Gos eim ek keimi koi erpi palim ek ei, nipi tor kind ngunermbii min; nga enim piingii ek kombur, nip andan top ngunermbii kapli na ek eipi eipi piinand ek ei, enim kin nip ngunj kin, ei epi pei enim paki tunerimba mon!

<sup>7</sup> Yi miġ ku pe nga, mingaġ min giisa, noman konj pinaġim wumb miġ, pe nga golang ek eipi eipi kun ka tingnerim kin, sinim golang ek mong ei pii kun enanmin mon!

<sup>8</sup> Pe nga, wu endi eim opu nginmaġ erngii kunum tang seng kin, wu endi wii tumba ei, kun ka toġmun miġ tumba. Nga wii kun tunerim kin, wumb opu nginmaġ erngii nge erik, kun erik mulerngii mon.

<sup>9</sup> Nga enim yi miġ ku, nga wumb endi kapli enim ek mong eipi endi wumb piinerngii ek ei nengin kin, kapli ek puġe ei, pii poġ tunerngii mon. Ba enim ningii ek ei, konu pop top sipipi, ek wii miġ endi kindang kin, punum.

<sup>10</sup> Yi miġ, mei konu orung orung ek eipi eipi pei pepi punum. Ba ek ei, ek wii miġ mon. Ek ei nge, puġe eipi eipi salim.

<sup>11</sup> Ba wumb ningii ek ei, na pii poġ tunenj kin, ningii wumb ei, tilap eipi wu ni piingii; nga yi ku, wumb ek eipi ningii wumb ei, tilap eipi ni piimbii.

<sup>12</sup> Pe nga enim yi miġ ku, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei wii ngonum ei, simin ni piinmin. Pe nga, enim kapli noman ele to piik kin, Gos Gui Ka epi ka wii ei wii ngum epi sik, kongun dinga erik, Gos nge tilap

wumb pii gii dinga sek kin, ei nge Gos koi erpi palim dinga oġ ei simin.

<sup>13</sup> Pe wu endi eim piinanmin ek eipi endi nimba ei, eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, ek ei, ak topu, ni tor kindmba oġ ei, Gos eim paki topu ngumba.

<sup>14</sup> Pe enim ek eipi eipi piinanmin ek ele nge, enim prei enjing kin, enim nge noman tuk gui ei prei erpi moġum; ba enim noman ele prei enanim mon.

<sup>15</sup> Yi miġ peng, enim ek eipi eipi piinanmin ek, Gos Gui Ka paki tang kin, prei erngii. Enim kapli enim nge noman tuk gui ele, prei erngii; nga enim noman ele yi ku, prei erngii. Nga enim ek eipi eipi piinanmin ek, enim nge noman tuk gui ele golang nik piingii. Nga enim noman ele golang nik piingii ku.

<sup>16</sup> Nim yi enen kin, pe nim noman tuk gui ele mendpiġ, ek ka nikin, Gos kin ngunjii. Pe nga wu endi tuk kuġou tungii konu ele moġum; ba eim ek ei pii poġ tunanim ek ei, keimi ni ngumba; ba nim prei erkin, ek ka nikin, Gos ngunjii ei, eim kapli nimba; ba ek ei pii poġ tunanim, mon ku.

<sup>17</sup> Pe nga ninim ek ka nikin, Gos ngunjii ei, ka piim kin, wu endi nim kin tep to muġmba wu ei kin, noman tuk ele paki tunerim mon.

<sup>18</sup> Pe na Gos kin ka piip, ek ka nip ngond ei, ek eipi eipi piinand ek ei, ni tor kindind. Kindind ek ei na mendpiġ nip tondrung pup; nga enim pei kambip, mani kindind ei, enim ek eipi eipi piinanmin ek ei, ni tor kindinmin.

<sup>19</sup> Ba Gos nge tilap wumb ei, Gos kin ek ka nik elmin kunum ele, na noman ele kapli ek mong endeim endeim ni, angil orung mendpiġ nimbii. Nipi ek ei, kapli wumb eipi pei muġangin kin, ek ei andan top nip ngumbii. Ba na ek eipi eipi piinand ek mong 10,000 pei ek mong ei, ninermbii mon. Nimbiġ erang ek ei enim noman tuk ele, paki tunerimba mon.

<sup>20</sup> Angnan noġ! Enim oġ ei nge, noman ele kangi ambil kembis miġ yi mulerngii, mon. Ba oġ kis ele nge, kapli enim kangi ambil kembis miġ oġ kis enamin miġ ku, noman to piik erik muġngii ei kapli. Ba en enim noman ele nge, dinga pang kin, wumb dinga miġ muġngii.

<sup>21</sup> Gos eim nge lo ek ele yi miġ polk, pendnjing palim.

“Wumb eipi gupu ele nin, wumb ek eipi nilmin wumb ombu nin, na wumb ei kin ek nemb kin wumb ei, piingii nip ninj. Ba yi ku erik, nanim ek nind ei piinanmin,” Owundu yi nim.

<sup>22</sup> Yi miġ erang, wumb ek eipi eipi piinanmin ei, ni tor kindmin ek ei, Gos nge pii gii ninjing wumb nge mon; ba Gos nge dinga jep kin pii gii ninenjing wumb ei kin, andan

tonum. Ba nga Gos ek keimi koi erpi palim ni tor kindinmin ek ei, pii gii ninenjing wumb ei kin, ek mon; ba ek ei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei kin, Gos noman ele, andan tonum.

<sup>23</sup> Yi peng kin, Gos nge tilap wumb pei kulou tungii kunum ele, nga wumb ombu pei en enim ek eipi eipi piinanmin ele, tangk ni tor tor er muhgii. Pe nga wumb kombur, torung mołmun min, pii gii ninenjing wumb kombur ok, muhgii ek ei piik, en enim yi ningii, "Ei enim noman mendpił pinalim, wulu pang kin, nik er mołmun ni," yi ningii.

<sup>24</sup> Ba enim Gos eim nge ek keimi koi erpi palim ek ka ei, nik tor kindnjing kin, wumb kombur pii gii ninenjing wumb muhgii min, torung wumb kombur, tuk ok muhgii ei, ek ei opu, noman tuk ele kileng tang kin, noman ak to piingii min, en enim ol kis kun pinerim mił enjing pimba ei, mok tok piingii.

<sup>25</sup> En enim noman tukrung koi erpi pimba ei, opu peni ele tor omba ei, en enim Gos kin ming kopsing, pii pol molk kin, Gos kin noman to piik kin, ek ka ni ngungii. Nik kin, yi ni tor kindngii ei, "Gos keimi ya sinim kin mołum."

*Gos Kin Men Tok Elmin Ol Ei Kun Ka Pimba*

<sup>26</sup> Angnan nol! Na yi mił ni piind, ei kunum enim o ende puk, Gos kin ek ka nik erngii ei, wu endi golang nimin ni tu wulum. Nga wu endi ek andan tołum nge wu. Nga endi Gos ol erim ek ei nipi tor kindiim nge wu. Nga wu endi ek eipi eipi piinanmin ek ni tor kindiim nge wu. Nga wu endi ek eipi pule ei ak topu, ni tor tor erpi ngolum nge wu. Epi kanim kanim erngii ei Gos nge tilap wumb paki tołum epi minj erngii.

<sup>27</sup> Pe nga wumb endi ek eipi eipi piinermba ek ei, nimba pim kin, wumb tał nin, tekliki mendpił, kapli ningii kunum endeim wu endeim mendpił nimba. Nga wu endi kapli ningii ek, endeim endeim ni kep erpi kindang kin, ek ei piingii.

<sup>28</sup> Pe wu endi piinerim ek, eipi eipi nimba wumb muhgii; ba ek kep ermba wu endi mulerim kin, wu ek nimba wu ei, wu yi nge ei kulou tungii konu ele, ek tingnermba mon. Ba eim ni piipi kin, nga ek nipi konu eipi pupu kin, ei eim kin Gos kin mendpił nimba.

<sup>29</sup> Nga wumb tał min tekliki, Gos eim nge ek ka koi erpi palim ol ei nik, tor kindngii. Nga wumb kombur molk, kanik pii pol tok, "Yi ninmin yi ninmin," nik mok tok erngii.

<sup>30</sup> Ba nga wu endi tuk kulou tungii konu ele mołpu kin, ek nimba ek endi konj Gos eim andan topu ngum. Ngang kin, wu ei

piipi kin, eim kin wu endi kumb se angpi ek nipi kin, tor kindpi ngopu mułmba wu ei, ek ninermba mon!

<sup>31</sup> Enim pei kapli Gos eim ek ka koi erpi palim ei nik, tor kindngii. Ba wu endeim endeim ni ku ni pangin kin, wumb pei tuk muhgii ei, paki tang, piik sik kin, noman tuk ele dinga ngang singii.

<sup>32-33</sup> Pe nga Gos eim ol kun enalmin ol ei nge, pulwu mon; ba Gos eim noman emin pulwu mołum. Yi ku, Gos eim ek koi erpi palim ek ka ei nik, tor kindik, wumb ngolum wumb ei, en enim noman tuk gui ei, en enim tep elmin. Yi erang kin, wu endi ek nimba, wu eipi endi, kom seng kin wu eipi nimba.

<sup>34</sup> Yi peng kin, Gos nge tilap wumb yi mił ku amb en enim Gos nge tilap wumb kulou tungii konu ele angk, ek endi nik, enerngii mon. En enim angk, ek endi tangk, nik enerik mon; ba wenjing kin ek piik, ekii sik erngii. Erik kin, Gos lo ek ele ok, yi mił nirim.

<sup>35</sup> Pe amb en enim ek endi pii kun enarik, kii singii peng kin, amb ombu en enim ngii konu ele puk, wenjing kin kii sik, pii pol tungii. Nga kulou tok molk, ek ningii konu ele, amb endi angpi, ek kii sip, yi enermba mon. Nimbił erang ol kun pinalim ei, en enim singambil singii.

<sup>36</sup> Nimbił erang enim ol ei nge, ekii sinenjing? Gos eim ek ka ei, enim kin mendpił tor om min? Nga Gos ek ka ei enim kin mendpił tonu om min?

<sup>37</sup> Pe wumb endi eim Gos nge ek ka koi erpi palim ei nipi, tor kindpi kin, wumb ngumbii ni piim kin, nga Gos Gui Ka ei ka wii epi kanim kanim wii ngonum dinga ei, endi sim pim kin, eim kapli noman to piimba. Ele nge, na mon polup enim ngond ei, Gos Owundu eim nge lo ek dinga nipi ngum.

<sup>38</sup> Pe wumb endi na Pol ek ei piinarpi, noman eipi eipi piipi endim kin, enim wu ei kin yi piingii. Wu ei Gos nge ek ka koi erpi palim ni, tor kindnalim wu ni piingii.

<sup>39</sup> Yi peng, nanim angnan nol! En enim Gos ek ka keimi koi erpi palim ek ei, ni tor kindik kin, ngungii kongun ei, noman dinga kindik erngii. Ba enim wu endi ek eipi eipi piinanmin ek ei, nimba wu ei, mon pa ninerngii mon! Nga ek pii pol tunerngii ek ele, pinnermin pa ninerngii mon!

<sup>40</sup> Ba sinim Gos kin elmin ol pei, enim am kun ka pimba mił, mendpił erik pungii.

## 15

*Jiisas Kraiss To Kundnjung Ba Nga Konj Tonu Om*

<sup>1</sup> Pe nanim enim kin nga nemb kin, piingii. Angnan nol! Jiisas Kraiss eim ek

ka ei nip enim ngunj. Ngunj ek ei, enim piik sinjing ele nge, en enim pii gii ei erpi, dinga kindang kin, enim angk, dinga kind er molmun.

<sup>2</sup> Ek ka ei, na nip tor kindip enim ngunj ei, ek ka ele Gos erpi, enim sipi orung sim. Ek ka ei enim noman tuk ele ambilk gii nik muhgii. Ba enim pii gii ninjing ei, epi wii mił pim kin, Gos enim sipi orung simba min?

<sup>3</sup> Pe na nipe ek endi ok sinj ei, nip tor kindip, enim kin ngond. Ei yi mił, ei am epi owundu mendpil, Krai eim ond peri ele kolpu, sinim ol kis kun pinerim enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, ei tuk Gos eim nge ek ok nirim mił, yi nipi pałim.

<sup>4</sup> Wumb Jiias kui tunjung; nga kunum tekliki ele nge, nga angpi, konj tonu om. Om ei, Gos eim nge ek ele yi nirim mił pałim.

<sup>5</sup> Kumb se Jiias Piisa kin tor wang kin, Piisa eim kenrim. Nga kunum endi Jiias ek se andilmin wumb mulk konu ele tor wang kin, kenik.

<sup>6</sup> Nga Jiias eim nge wumb tilap 500 pei kin opu, nga kopur kin eim kenjing ei, kunum ende minj kenik, wumb kopur pei konj molmun. Ba nga wumb kombur kulnjung.

<sup>7</sup> Nga Jiias opu, Jeims Jerusalem men tołmun ngii tep erpi wu kin wang kin kenrim. Nga ekii se Jiias eim nge ek se andilmin wu ombu kin pei wang kin kenik.

<sup>8</sup> Am ekii se mendpil, nanim Pol Jiias na kin wang kenj. Nimbił erang na ek se andilmin wu ekii se mendpil tonu onj. Na nam kangil kembis kun ka mił tonu onerim mon. Yi mił ku, Jiias Owundu na kin om ei, na kenj ele ei, jep ol mił endi na kenj. Kunum ei, na Gos tilap wumb kin ol embin tui erip ngunj.

<sup>9</sup> Pe na nam Jiias nge ek se andilmin wu ombu ei kin, wu num mon; na kembis wii mił mendpil tuk onj. Pe na nanim Jiias nge ek se andilmin wu, ngii wu mił mon. Nimbił erang nanim Gos nge tilap wumb mulnjung ei, top er kis mondup kin, nga sip, kan ngop kin, yi enj.

<sup>10</sup> Ba Gos eim nge noman ka na kin ngopu, sim konu ele, na mol. Pe yi nge na mol. Gos eim nge noman ka na kin ngum ei nge, mong tumba mił wii punerim mon. Na Pol kongun dinga enj kin, Gos nge ek se andilmin wumb eipi, Gos nge kongun ka enjing ei, to mani kindinj. Ba kongun ei, na nanim nge dinga ele enenj mon. Ba Gos eim nge noman ka na ngang kin, paki topu, tep to enjpił.

<sup>11</sup> Yi peng kin, Gos ek ka ei nge na kin tor wang enim piinjing min; ek ka ei nge en enim Gos ek se andilmin wumb eipi kin tor wang piinjing ei ek endi pinałim mon. Ei

sin pei ek ka ei nipin, tor kindpin kin, enim ngonmun. Ek ka ele, enim pii gii ninjing ei, ek endi ka wii pałim.

*Nga Ekii Se Kulii Wumb Angk Tonu Ongii*

<sup>12</sup> Pe nga sin ek ka ni tor kindinmin ei, Krai eim kolpu, nga angpi, opu konj tonu om. Pe nimbił erang enim kombur wumb molk, kulngii wumb ei nge angk, tonu ok, konj punerngii mon pa niłmin.

<sup>13</sup> Ba pe kulii wumb angk, tonu ok konj punerngii ei, keimi pim kin, ei Krai eim angpi opu, konj punerim mon ku.

<sup>14</sup> Krai kolpu, nga angpi, opu konj punerim kin, sin ek ka ei ni tor kindpin, enim ngumun ei, epi wii mił pimba. Nga enim pii gii ningii ei, epi wii mił pimba ku.

<sup>15</sup> Ei am keimi pimba ku; nga sin ek ni tor kindpin ngonmun ei, Gos kin ek kend topun ngonmun. Nimbił erang sinim Gos eim ek ninmin yi mił, Gos eim Krai kolpu peng erpi, eim sipi konj kindim ek ei ninmin. Ei nga, Gos eim Krai erpi sipi, konj kindnerim pim kin, kapli pe nga keimi, kulngii wumb ei nga angk, tonu ok, konj punerngii mon ku.

<sup>16</sup> Pe nga Gos wumb kulnjung wumb ei, nga tonu ok, konj mulenjing pim kin, keimi yi ku, Gos Krai eim angpi, tonu opu, nga konj punerim mon ku.

<sup>17</sup> Pe Gos Krai eim angpi, tonu opu nga konj sinerim pim kin, nga enim nge pii gii ninmin ele nge, epi paki tunerba mon. Enim nga ol kis elmin ol ei kumep kis singii nge molmun.

<sup>18</sup> Ei nga yi ku, Krai nge pii gii ninjing wumb ei kolk, wii puk, am punmun.

<sup>19</sup> Pe sinim yi mił mendpil ni piinmin ei, sinim mei ele noman konj molmun kunum ele, sinim Krai eim kin pii gii nipin kin, orung omba nge kui er molmun. Nga wumb kombur wumb eipi kin kaimb kultmun ei, kembis mił ba. Nga wumb ei sinim kin kaimb owundu kis kulk ngungii.

<sup>20</sup> Ba ei keimi mendpil, Krai kolpu, nga angpi, tonu opu, nga konj tonu sim. Nga wumb kolk, or mił pałmin wumb ei, Krai eim konj tonu opu, eim kuni mong kumna mił topu, peni ele tor om. Ei yi mił ku, Gos wumb kolk, pałmin wumb ei, erang kin, angk tonu ok, nga konj pungii ku.

<sup>21</sup> Ei yi mił, wu endeim Andam mendpil erang kin, wumb pei ol kis ele, kulngii ol ei tonu om. Yi mił ku, nga wu endeim mendpil Jiias erang kin, wu pei kolk, nga angk, tonu ok, nga konj tonu ongii.

<sup>22</sup> Ei yi mił, kulii ol Andam erang kin, sinim wumb pei koltmun. Ei yi mił ku, nga Gos nge tilap wumb Krai kin o ende puk, molmun wumb ei, kulngii ei erpi sipi kin, nga konj tonu simba.

<sup>23</sup> Ba wumb pei endeim endeim ni, en enim nga angk, ok konj puk erngii ei, en enim kunum tangpi simba mił, ku erngii. Kraiis eim kumb se mendpił erim. Nga mering wumb ni, eim nge wumb tilap ei, eim nga orung omba kunum ei, wumb ei tonu nga konj ongii.

<sup>24</sup> Pe nga kunum poru nimba kunum ei, epi kanim kanim pei poru nimba kunum ei, Kraiis eim kaplı, opu orung wumb pei tep elmin wumb ei nin, nga gapman kongun enmin ei nin, nga dinga kanim kanim ele, kongun enmin ei pei topu mani kindpi, tep er molum konu ei, pei sipipi kin, Arim Gos ngumba.

<sup>25</sup> Ei yi mił, Kraiis eim tep erpi, mołpu pang, kunum ele, eim opu orung wumb pei to mani kindpi kin, Kraiis eim simb ele kamb mandring kindmba.

<sup>26</sup> Pe am ekii se mendpił opu orung epi ombu ele, wumb koltmun ol ei, to mani kindpi kin, nga ei poru nimba ku.

<sup>27</sup> Gos nge eim ek ka ele yi ninim, "Gos eim epi kanim kanim pei sipi, eim simb ele kamb mandring kindpi erang kin, eim epi ombu tep erpi mułmba. Gos ek keimi ei peni ele palim ei, sinim piinmin. "Epi kanim kanim pei," ninim ek ei, Gos Kraiis kin sipi to mani kindpi kin, ninanim mon. Ba Gos ei eim mendpił Kraiis kin mandring mulermba mon. Ei eim epi kanim kanim pei Gos eim Kraiis simb ele kamb mandring kindang kin, tep enim.

<sup>28</sup> Ba ekii se kunum ele, epi kanim kanim pei sipi kindang kin, Kraiis eim tep ermba. Erpi kin, nga kaplı Gos Kingam Kraiis ei eim Arim Gos kin kirkar er pupu mułmba. Ok, Gos eim erang kin, Kraiis epi kanim kanim pei tep enim; ba pe nga, Gos eim Kraiis nin, epi kanim kanim pei tep erpi mołpu kin, kumb ele mendpił mułmba.

<sup>29</sup> Pe nga ek ei wumb kulngii nga angk tonu konj ongii keimi pinerim kin, kaplı wumb kombur noł pek wumb kulnjung wumb ei nge, paki tungii nge elmin ol ei, wii mił mułmba. Pe nga keimi mendpił, wumb kulii kombur angk, tonu konj punerngii. Mon pim kin, kaplı wumb noł pek ei nge, wumb kulii paki tungii mił nenj?

<sup>30</sup> Pe nga ek ei keimi pinerim kin, sin sinim ek se andilmin wumb kin, ek ni tor kindmin kunum kunum ele, sin to kis mundmba konu ele, tuk pupun pupun enim ei, wii mił enim min?

<sup>31</sup> Angnan noł! Kraiis Jiisas sinim nge Owundu enim eim kin o ende puk mołmun ei nge, na enim embe ambiił tonu kindip ngond. Ek ei keimi! Nga yi ku, na ek dinga nip ngond, ei kunum kunum na opu orung wumb kin kulmbii erip erip end.

<sup>32</sup> Pe na ek ekin mił nimbii end. Epeses konu owundu ele, na wumb ka simbii mił

epi ombu kin ek mił erip erip enj. Epi ei nge ol enj ei, wii mił pim kin, kaplı kulngii wumb nga angk tonu konj punerngii. Ba nga keimi Gos wumb kulii wumb nga angk, ok nga konj tonu punenjing pim kin, kaplı ek ei wumb nilmin mił kun ka mułmba ku. "Sinim kuni ni, noł nopun, ka piipin kin, kaplı topuł sinim kulmun poru nimba," wumb yi mił nilmin.

<sup>33</sup> Enim kaplı, kanik wiik tangin kin, wumb kombur ek ei nge niik kin, enim to wulu kindik, si kindnerngii mon! Wumb ol kis elmin wumb ei erangin kin, nga wumb ol kun ka erik mołmun wumb ol ei nge, erik kis mondunmun.

<sup>34</sup> Pe enim noman wulu punum ol ei, si kindik kin, kun ka mułngii. Molk kin, ol kis enim ol ei, nga enerngii mon! Na nind ek ei, enim piyei! Enim mołmun wumb kombur, Gos kin pii poł tunanmin. Na nind ek ei nge, enim singambiił singii, nip nind.

*Kolk, Nga Tonu Ok, Konj Puk, Ngenj Konj Eipi Mił Singii*

<sup>35</sup> Ba wumb endi yi kii simba koltmun wumb ei, nga angk, tonu ok, nga konj pungii mił nenj? Kulii wumb ngenj nipe ngenj endi silangin kin, nga tonu konj olangin?"

<sup>36</sup> Pe na enim kin ek yi mił nind. En enim noman pinałim wumb! Pe keimi, enim kuni mong endi mer mei ele telangin kin, ei tonu op, mun onermba; ba kumb se kuni mong ei kolpu pendpi kin, nga mun omba.

<sup>37</sup> Pe nim mer mei ele, kuni emb endi talkin, pendin kuni mong ei, ekii se mong tumba mił ei mon! Pe kuni kinapi mong emb endi min, kuni emb kanim eipi endi, nim telin ei tonu opu, kuni nipe kuni endi, mong tumba nikin telin?

<sup>38</sup> Ba Gos eim kuni ei nge, nipe ngenj endi simba ei, eim noman ele piim mił, ku ngonum kuni mong ombu, en enim ngenj palim mił ku ngonum.

<sup>39</sup> Nga epi kanim kanim pei, en enim ngenj ei, pei kanim ende minj pep punanim mon. Wumb ngenj ei, en enim ngenj kanim ende palim, nga kung kanim kanim ei ngenj endi eipi palim. Nga kei ombu, en enim ngenj palim ei, kanim endi eipi palim. Nga omu ombu, en enim ngenj kanim endi nga eipi palim ku.

<sup>40</sup> Pe nga tonu epin konu ele epi ombu, ngenj salim; nga ya mani mei ele epi ombu, yi ku ngenj salim. Ba epin konu ele epi ombu, ngenj tilang ka wii kanim endi salim. Nga ya mani mei ele konu epi ombu, ngenj kanim eipi salim.

<sup>41</sup> Nga eni ei, eim nge tilang kanim endi salim. Nga oi ei, eim nge tilang eipi endi salim; nga kor kanjip ei, eim tilang eipi endi salim. Nga kor kanjip en enim

mołmun ombu, en enim tilang ombu pepi kin, kanim kanim kindnim ei, en enim kin palim.

<sup>42</sup> Ei sinim yi mił ku, kulnjung wumb nga angk, tonu ok, nga konj pungii wumb ei, ngenj sipik, tukpu tonmun kunum ei, ngenj ei pupu nga mei telmba. Ba nga angk, tonu ok, nga konj mułngii ei, en enim ngenj ei purnermba mon ba; kunum kunum konj ka mułmba.

<sup>43</sup> Pe ngenj kui tonmun kunum ei kis mołpu, ngenj ei wumb keningii ka pinerim; nga dinga pinerim ku. Ba ngenj nga angk, tonu ok nga konj pungii kunum ei, ngenj tilang ka simba; nga ngenj dinga pimba ku.

<sup>44</sup> Pe ngenj kui tonmun kunum ei, mei ele nge ngenj; ba ngenj angk, tonu ok, nga konj pungii kunum ei, tonu epin konu ele nge ngenj. Nga ngenj ei nge mei ele, keimi ngenj mendpil pim kin, ei yi mił ku, nga tonu epin konu ele nge ngenj, yi ku keimi simba.

<sup>45</sup> Ei nge ku, Gos eim nge ek ka ele ok pulum yi mił ninim, "Wu kumna ei, Andam ei mei ele tonu orum ei, wumb mił, no pepi, yi erpi multum. Nga ekii se Andam Kraisi ei, eim noman konj pulwu ei, eim wumb ei noman konj ele ngołum.

<sup>46</sup> Ba ei tonu epin konu ele nga epi ombu ngenj ei, kumb se onanim mon; ba mei ele nge epi ombu ngenj mendpil ei, kumb se onum. Wang kin, nga ekii se tonu epin konu ele nge epi ombu ngenj ei, bultundung onum.

<sup>47</sup> Pe kumb se wu Andam nge ngenj ei Gos mei mendpil sipi eririm. Ba nga ekii se wu Andam Kraisi ei, tonu epin Gos mani kindang om.

<sup>48</sup> Wumb ya mani mei ele wumb ei, en enim wu kumb se mei ele eririm ei, ende mił, en enim yi mił mołmun. Nga wumb tonu epin wumb ombu, en enim wu endi tonu epin mani om ende mił, en enim yi mił ku mołmun.

<sup>49</sup> Nga pe, sinim wu kumb se mei ele eririm ei, kumb ningil mił wu kin sinim yi mił ku mołmun. Nga yi mił ku wu ekii se tonu epin mani om wu Kraisi ei kin, sinim yi mił ku mułmun.

<sup>50</sup> Na enim kin ek ei yi mił nind. Angnan no! Pe mei ele ngenj wumb ei, Gos epi ka wii er ka erim ei sinerngii, nga Gos eim tep erpi mołmu konu ele tuk punerngii mon. Nga purmba epi endi nin, purnermba epi endi ei nin, konu ende tuk punerngii mon.

<sup>51</sup> Enim kom se piyei! Ek koi erpi palim ek ei, na enim kin nip ngumbii end. Ei sinim pei kulermin. Pii gii wumb kombur mułangin kin kupam ei Jiisas orung omba. Wang kin, Gos sinim pei erang kin, sinim ngenj kanim eipi mił endi sipin kin mułmun.

<sup>52</sup> Ei sikir mił sinim ningil kepil tonmun ei, nga konu poru nimba kunum ei, nga ekii se beli epin mani ei ek tengmba. Ek tingang kin, koltmun wumb ei, angk tonu ok, ok konj puk kin, nga kulerngii mon! Wumb konj kunum kunum mułmun. Nga sinim konj mołmun wumb pei, Gos erang kin o pun, ngenj kanim eipi mił endi sipin kin, mułmun.

<sup>53</sup> Ei yi mił, pe nga ngenj kułmba ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opu, ngenj konj ol kun ka mił simba. Ei kułngii nge ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opun simin ei, kunum kunum konj mułmun.

<sup>54</sup> Keimi, ngenj ei purmba; ba nga ngenj ei, Gos erang, ngenj ei kanim eipi mił opu mołpu kin, kunum kunum konj mułmba. Ngenj ei kułmba ngenj ei, Gos erang, opu ngenj kanim eipi sipi ngang kin, noman konj ol kun ka er mułmba. Kunum ele, sinim Gos ek pul palim mił, tonu wang kenmin. Nga ek yi mił ninim, "Gos eim mei ngenj kulii ol ei, to mani kindpi poru nim."

<sup>55</sup> "Ngenj kulii ol ei nge, dinga opu, wumb pei to mani kindmba nge dinga ei, poru nimba mił nenj? Ngenj kulii ol ei, eim kileng mul dinga mił mundum ei sinim wumb nga kumbii kis ngumba, mił nenj?"

<sup>56</sup> Kułngii ol ei, eim nge dinga ngenj kumbii ngopu kin, ol kis nge kumep kis ei kin sim, ol kis ei, eim nge dinga ei, mer Gos lo ele palim.

<sup>57</sup> Ba sinim Gos kin ka piipin ngumun ei nge, sinim nge Owundu Jiisas Kraisi sinim dinga ngang kin, epi tał ol kis nin, kulii ol ei, to mani kindpin ermin ei, sin yi ku enjingin.

<sup>58</sup> Yi peng kin, sinim keimi piinmin, kulii ol ei Kraisi to mani kindim. Nanim angnan noł, enim pii gii ele nge, dinga mendpil angk mułngii. Nga kunum kunum, en enim Gos Owundu eim nge kongun ngum ei, kun ka er dinga kindik kin, erik pungii. Nimbil erang enim piinmin ei, Gos Owundu eim nge kongun enim enmin ei, wii mił endi enerngii mon!

## 16

*Enim Ku Nin Epi, Gos Kin Pii Gii Wumb Eipi Ku Sinatim Wumb Ei Ngungii*

<sup>1</sup> Pe mund ka ku ei nge sipin, Gos nge wumb tilap Juriya konu ele mołmun ei paki tumun. Ei enim na ninj mił, ekii sik erngii ei, na Galeisiya men ngii ele pei mołmun wumb ei, na erei ninj wumb ei, yi ekii sik enjingin.

<sup>2</sup> Ei yi mił, pe kor owundu kunum kunum tangip simba kunum ei, wumb endeim endeim ni, en enim kapli, ku kombur mok tok, eipi kindik singii. Singii ei, wumb endi eim

kongun erpi, ku simba mił, eim ngii konu ele tongndung sim mił ngumba. Yi erpi kin, tongndung kindpi kin, sep mułmba. Mułmba ei, na ombii kunum ei, enim ku mok tok ngunerngii mon; ba enim ok, mok tok, eipi kindik kin, singii ku ei simbii.

<sup>3</sup> Na ekii se, enim kin op pendip kin, en enim wu kombur pungii nik, to tonu kindik, mundngii. Wu ombu, mon endi ek yi mił ni puls. Enim piinmin wu ei, to tonu kindpin wu ei, epi ombu sik tunmun. Nga enim ku nin epi, ka wii ombu ngumun nik kin, sinjing epi ombu, se mengk kin, Jerusalem wumb mołmun konu ele sipngii.

<sup>4</sup> Pe nga, na bii mił endi pim kin, nga kaplı wu ombu na kin tep topun bin.

*Pol Eim Yi Ermbii Ni Noman To Piim*

<sup>5</sup> Pe na enim kin ombii ei, ekii se ombii; ba kumb se, na Mesaroniya konu ele tuk pup kin, nga op enim kin ombii. Ei kaplı. Nimbil erang na Mesaroniya konu ele kumb se tuk pup ombii, ni piind.

<sup>6</sup> Pe na kunum kombur ni, enim kin no pep mułmbii min, nga wii sepi, jii owundu nimba kunum ei, enim kin mułamb kin, nga kunum ei poru nimba kunum ei, enim na paki tangin kin, nanim bii onj andlam ei bii. Nga mering, konu jili mił endi bii ei, ekii se bii.

<sup>7</sup> Na nanim enim kanip pendip kin, nga sikir bii ni piinand, mon. Ba na enim kin Ei Gos Owundu eim, na yi enjii ni piim kin, kaplı yi ermbii.

<sup>8</sup> Ba na nanim ya Epeses konu ele mułmbii ni piind. Mułamb kin, Gos Gui Ka mani orum kunum tonu omba kunum ele, noman to piipin yi er mułmun.

<sup>9</sup> Nimbil erang, Gos Owundu eim erang kin, na kin andlam owundu aki topu kindang salim. Seng kin, na kongun owundu peng ei, kaplı yi eramb kin mong peng, wumb pei pii gii nilangin kin, Gos nge opu orung wumb pei, na kongun end andlam ei ondu ngumun nik enmin. Yi mił erang, na ya konu mułmbii, ni piind.

<sup>10</sup> Kunum endi, Timisii enim mołmun konu ele om kin, enim kaplı piik kun erik, oi a nik, se tuk sik, yi erangin kin, eim nanim wumb kin ngii konu moł ni piip kin, noman emin peng mułmba. Nimbil erang eim Gos Owundu nge kongun erpi mołum ei, yi mił ku, na kongun yi erip end mił, eim yi elim.

<sup>11</sup> Yi mił kaplı, wumb endi, eim kin wu wii mił endi ni piik kin, kan mani kindik kin, buł ngok enerngii mon! Enim kaplı, eim paki tangin kin, ei nam moł konu ele orung omba. Yi erangin kin, eim noman emin peng opu kin, nam moł konu ele, angnan noł kin ouni ongii nge, kui er moł.

<sup>12</sup> Ei nge, sinim nge enginjpin Apolos, na eim 'Pui' a nil, nga kunum kopur, eim opu, enim kenmba dinga nip nil. Nil ei, angnan noł kombur kin tep to ongii ba; akip kunum ele mendpił, ombii ni noman yi, to piinalim mon. Ba eim omba kunum endi, tangpi sepi nim kin, kaplı eim enim kin omba.

*Pe Ek Nip Poru Nimbii End*

<sup>13</sup> Kan kun erik molk, en enim Jiisas Owundu kin pii gii ele, dinga angik, wu noman dinga kindik kin, wu mendpił mułngii ei, am dinga mendpił kindik mułngii!

<sup>14</sup> Kongun min epi kanim kanim pei enim ele, noman kulk ngok enmin oł, yi mił erngii.

<sup>15</sup> Angnan noł, enim piinmin ei, Sepanis kin, eim nge ambim kingam amblam noł tilap ei, en enim Akeiya konu ele, pii gii kumna wumb ninjing. En enim noman ele, Gos nge tilap wumb paki tok kin, Gos nge kongun dinga erik mołmun.

<sup>16</sup> Na enim noman ele to konj kindmbii ei nge, wumb ei, enmin oł ka ei nin, nga wumb kombur piki tok, tep tok, kongun enmin ei nin, wumb ei kongun dinga elmin ei nge, enim mandring molk, ekii sik erngii!

<sup>17</sup> Na nanim yi nge, ka piip, Sepanis nin, Posunasus nin, Akaikis na kin onjung. En enim na kin ok, na paki tunjung. Nimbil erang enim ya na kin mulelangin kin, enim na paki tulangin ku; ba enim na kin mulenjing. Yi mił wumb ei sinim paki yi mił tunjung.

<sup>18</sup> En enim na noman emin ka pendnjing kin, na ka piinj. Nga enim noman emin ka pendnjing ku. Yi mił ku, enim wumb yi nge embe ambil tonu kindngii.

<sup>19</sup> Pe Gos tilap wumb Eisa konu owundu orung orung ya tuk mołmun wumb ombu, enim kin ek ka nik, onmun nik enmin. Nga Akuila kin ambim Periska, nga Gos nge tilap wumb kombur ngii konu ele kulou tok enmin wumb ei, enim kin ek ka nik, onmun nik kin, Gos Owundu nge embe ele, nik ngok enjing.

<sup>20</sup> Nga pii gii ninjpin nge enginjpin noł, ya ele pei mołmun ei, en enim yi ku, 'Ek ka nik, mułeiyo,' nik enmin. Pe en enim engnjing endi kin nga engnjing endi ngunj kangilk, kaimb sik erngii. Nga enim 'Mułeiyo' nik erngii.

<sup>21</sup> Na Pol wu mon pułum wu ei kin, gal pipe kin ei sip, na nanim angil ele mon ei poru nimba nge pułup kin, enim kin 'Ek ka' nip, 'Mułeiyo' nip ngop end.

<sup>22</sup> Wumb nii endi, eim Jiisas Owundu kin noman ngunermba wu ei, Gos Owundu eim omba kunum ei, top kis ermba. Jiisas Owundu eim sikir orung omba.

<sup>23</sup> Jiisas Owundu eim nge noman ka wii enim kin wii ngopu mułmba.



<sup>24</sup> Na enim Jiisas Krai kin pii gii ninjing  
wumb ei kin, na noman ka ngond. Ei keimi!

## Pol Mon Korin Wumb Nga Endi Polpu Kindim

*Pol Mon Nga Polpu Korin Wumb Kin Kindim*

<sup>1</sup> Na Pol Krai Jias nge ek se andil wu, Gos noman ele na to tonu kindim. Nga sinim nge enginjin, Timisii kin ouni molpul kin, sil enim 'Ka muleiyol' kindimbi nge, Gos wumb Korin konu men ngii ele molmun wumb ei kin, nga Gos nge tilap wumb Akeiya konu ele pei molmun wumb ombu, ek ka muleiyol kindimbi.

<sup>2</sup> Gos sinim Erinjin kin, nga sinim nge Owundu Krai Jias ouni nge noman emin kin, noman ka ei enim kin pengli!

*Pol Eim Ka Piipi Gos Ngolum*

<sup>3</sup> Pe sinim Gos kin ka piipin ngumun. Nga Gos eim sinim nge Owundu Jias Krai nge Arim, nga Gos eim sinim nge Erinjin ei, eim sinim noman ka ngopu kin, sinim paki tolum nge pulwu.

<sup>4</sup> Sinim ol embin endi tonu olum kunum ei, Gos eim sinim paki topu ngolum. Ngopu kin yi ku, sinim wumb nii endi eim ol embin endi tonu omba kunum ei, sinim wumb ei kin kapli paki to ngumun ku. Ei sinim Gos paki tolum nge epi ende, sin sinim Gos kin sinjin epi ei, wumb ei kin paki tumun ku.

<sup>5</sup> Nimbil erang, sinim Krai kin ngenj kumbii owundu pei ouni ko wunmun ei, yi mil ku, nga sinim Krai nge paki tolum epi owundu ei, eim kin ouni sinim ku.

<sup>6</sup> Pe sinim ngenj kumbii sinjin kin, kapli ele nge enim ei paki topu kin, Gos enim si orung simba. Nga Gos sin paki tum kin, kapli nga sin enim paki tumun ku. Paki tamin kin, enim dinga ngang kin, kunum kunum dinga angk mulangin kin, ol embin tui ei tonu omba ei, sin dinga pupun angpin molmun mil, yi ku enim dinga angk mulngii.

<sup>7</sup> Pe sin enim kin epi ei kenmin ni, kui er molmun epi ei, dinga piipin molmun. Nimbil erang sin piinmin ei, enim sin kin ngenj kumbii ei, ende ouni ko wunmun. Pe Gos sin kin paki tang sinjin epi ei, enim sin kin ouni paki tang singii ku.

<sup>8</sup> Yi mil, sin noman ele enim piinmin ei, engnan nol sin Eisiya konu owundu ele, ol embin tui owundu sin kin tonu onum. Pe epi embin endi sin kin tonu onum epi ei, embin owundu kis mendpil. Yi erang kin, sin molpun bin ni piinjin; ba kapli dinga pang molpun kin, bin pinerim mon.

<sup>9</sup> Nimbil erang sin piinjin ei, sinim kulmun kunum mandi salim. Ba ei yi erang

kin, sinim nge dinga ei, kapli ermin ni piinmin mon; ba sin Gos eim nge dinga mendpil ei, kapli ei piimin. Nimbil erang Gos eim wumb kulngii nge, si konj sipi kindilim pulwu.

<sup>10</sup> Nga sinim konu kis ei pupun kulutamin; ba Gos Krai kin sinim sipi orung sim. Nga ekii se, eim sinim sipi orung simba ku. Pe Gos Krai kin sinim sipi orung simba ni dinga piyamin kin, nga eim sinim sipi orung simba ku. Nimbil erang sinim eim kin epi ka wii simin ni piinmin ei, nga eim kin kui er molmun.

<sup>11</sup> Pe ngenj sin kin prei erik kin, paki to ngungii ku. Yi mil, wumb pei sinim kin prei enim ei, Gos piipi kin, sin epi ka wii pei ngumba. Ngopu kin, wumb pei en enim ek nik kin, Gos kin noman ka piik ngok, nga sinim kin piik ngungii ku.

*Pol Eim Konu Endi Bii Ni Piim Ba, Eim Noman Tal Sim*

<sup>12</sup> Epi ei nge, sin bong ninmin ei, sin noman tuk gui ei ek ni ngolum epi ei, sin ni tor kindi kin, sin ol kun ka ni, noman tuk konj ka Gos sin ngurum noman ei, sin ni ngonum. Nga ya mani mei ele wumb noman dinga ol ei, sin kin tonu onanim mon. Ba Gos nge noman ka ngolum ei, sin ol yi mil erpin andinmin. Andpin kin, ya mani mei wumb kin, tuk ele andinmin ele nge, na enim wumb kin, ol yi mil nga erpin andinmin.

<sup>13</sup> Pe sin mon polpun, enim ngonmun ei, enim mendpil nipe pul endi pimba ei, gerik kanik piik erngii. Pe nga na piind ei, enim keimi piik poru ninmin.

<sup>14</sup> Nga ok yi ku, enim sin kin, aninga kopur pii kun erik. Ba ekii se, enim sin kin, nga pii kun erngii. Erang kin, sin enim kin bong nipin ka piipin ngumun ei, yi mil enim sin kin bong nik, ka piik ngok erngii kunum ele, Owundu Jias eim orung omba.

<sup>15-16</sup> Nimbil erang ei yi mil peng kin, na noman ele enim kin kumb se ombii ni piinj. Ei yi erip kin, enim kunum tal noman ka wii epi ei, paki tamb singii ni piinj ei, na noman ele, enim kin kumb se ombii ni piind. Nga ekii se, Masironiya konu wumb molmun ele, pup pendip kin, ya orung ombii ni wamb kin, enim na paki tok, Juriya konu ele kindangin bii.

<sup>17</sup> Ei yi mil, epi endi na noman ele ermbii mil nip end ei, na pii kun enarip nind min? Nga na epi endi ermbii ni piil epi ei, mani mei ele wu mil kapli mil mon; kunum ende mil yi nil min? Ei mon mendpil!

<sup>18</sup> Pe Gos eim keimi mendpil molmun mil, sin ol keimi ermin nimin ol ei, keimi ermin ku. Yi mil ek keimi, sin nipin enim

ngonmun ei, ek kapli min mon yi ninanmin mon.

<sup>19</sup> Pe Jiisas Kraiss Gos eim kingam nge ek ka ei, sin ni tor kindpin enim ngonmun ei, Timosii ni, Sailis ni, na Pol kin ek nipin ei, kapli min mon? Nipin yi elmin, wu endi sin ninanmin mon. Ba Kraiss eim Gos nge ek keimi minj nipi kin, kapli nihim wu.

<sup>20</sup> Ei yi mił, Kraiss eim Gos ek keimi dinga ni pendilim ek ei, kapli minj nipi kin, oł keimi pei ekii silim wu. Ei pule yi mił peng kin, sinim Jiisas Kraiss nge embe ele 'Ei keimi' nipin kin, sinim Gos kin ka piipin kin, eim embe ambil tonu kindmin.

<sup>21</sup> Ba Gos endeim mendpil erang kin, sin enim kin ouni Kraiss kin dambiltpin ende pupun kin, er dinga kindang mołmun. Nga Gos eim mendpil, sinim eim ek ka ei ni tor kindmin ni pendim ku.

<sup>22</sup> Gos eim sinim eim nge wumb nipi mon połpu kin, mundang mołum ei, eim Gui Ka ei, sinim noman tuk ele kindang mołum. Mołpu kin, Gos sinim kin ngumbii ni pendrim mił, ei keimi mendpil, sinim piinmin eim keimi sinim ngumba.

<sup>23</sup> Ba na Gos wii tamb kin, eim na noman tuk ele piipi kin, ni tor kindmba. Pe na Korin wumb konu ele onenj ei, pule yi mił pałim. Na nam ek dinga ei, enim wumb kin noman embin ngumba ei, nam noman ele mon ni piind.

<sup>24</sup> Sin enim pii gii ei, tep enanmin mon; ba sin enim kin kongun ouni eramin kin, enim ka piingii. Oł yi eramin kin, enim pii gii ei dinga pimba.

## 2

<sup>1</sup> Ei na noman ele yi ni piind. Na nga enim kin onerbii ni piind. Nimbil erang na enim kin wamb kin, enim noman embin piingii ei, mon ni piind.

<sup>2</sup> Pe na enim oł yi mił eramb kin, enim noman embin to piinjing kin, wumb nii endi na erang kin, na ka piimbii? Ba na enim noman embin ngunj kin kapli enim na erangin kin na ka piimbii.

<sup>3</sup> Nga ele nge, na mon ei, ok połup enim kin kindinj ei, na enim kin ombii ni piinj; ba kunum ele, enim noman embin na ngungii ni piip kin, na enim kin onenj. Ba na noman dinga piind ei, na ka piinj kin, kapli enim yi ku ka piingii.

<sup>4</sup> Yi mił ei, na noman tuk ele embin owundu kis peng kin, nga ngenj kumbii peng kin, na mon ei polt. Pe yi ku, na ke namb kin, ningil ka pei mani onum. Na oł yi eramb kin, enim noman embin to piinerngii. Ba na yi eramb kin, enim piingii ei, na enim kin noman ka pei ngond.

*Wumb Oł Kis Enjing Ei, Kil Ngo Si Kindim*

<sup>5</sup> Ba pe wumb nii endi, enim mołmun konu ele wumb ei, noman embin ngumbii ni ermba ei, na kin mon; ba ei erpi, enim wumb kombur kin noman embin ngang kin, enim noman embin to piingii. Pe na ek yi nind ei, eim kin oł dinga endi enerbii mon.

<sup>6</sup> Yi mił, pe kumep kis ei, wumb pei wu endeim kin, ngo orung kindnjing ei, yi mił kapli enim.

<sup>7</sup> Yi mił, enim oł eipi endi erngii. Erik kin, enim wu ei oł kis kil ngok, eim paki tok, noman emin ngungii. Mon pim kin, kapli noman embin wu ei, to mani kindmba.

<sup>8</sup> Yi erang kin, eim piimba na enim kin dinga kii sind ei, enim eim kin noman ka keimi mendpil ngungii.

<sup>9</sup> Ei pule yi mił peng kin, na enim kin mon ei, połup ngond. Ei enim piinmin mił nenj? Na enim kenmbii pend piip kin, oł yi mił andan top end ei, enim keimi ekii sinmin min mon?

<sup>10</sup> Pe enim wumb nii endi, enim oł kis ei kil ngo si kindnjing kin, na wumb ei kin, oł kis ei kil ngo si kindmbii ku. Pe na wumb endi nge oł kis endi enjing ei, na si kindinj ei, nimbil erang enim nge piip ele, na oł yi mił end. Pe Kraiss kaninim ei, na oł kis elmin oł ei, enim paki top, si kindinj.

<sup>11</sup> Sinim oł kis elmin oł ei, kil ngo si kindamin. Mon pim kin, Seisen sinim to mani kindmba. Nimbil erang, sinim Seisen eim noman ele, ek kend topu oł yi elim nge pułwu mołum ei, sinim piinmin.

*Trowas Konu Ele Pol Noman Embin Tui Oł Endi Tonu Om*

<sup>12</sup> Ba kunum ei, na Trowas konu ele, tor pup kin, Kraiss nge ek ka ei ni tor kindmbii ni punj. Na piind ei, sinim nge Owundu eim nge kongun ermbii konu ei, andlam ei aki to kindim salim.

<sup>13</sup> Ba na noman tuk ele embin pałim. Nimbil erang, na angnan Taisis mołum konu ele, kur kan sinenj mon. Yi mił peng kin, na wumb Trowas konu ele mulnjung wumb ei, 'Mułei' a ni pendip kin, na Maseroniya konu ele punj.

*Ek Se Andilmin Wumb Kraiss Eim Nge Dinga Ele Sik Opu Orung Wu To Mani Kindnjing*

<sup>14</sup> Ba sinim ka piipin kin, Gos ngumun ei, Gos eim dinga ei, sinim ngang sinjpin. Sinjpin ei, sinim Kraiss kin dambiltpin ende pupun kin, eim sinim paki tang kin, gui kis nge noman dinga ei, to mani kindmin. Pe nga Gos sinim erpi sim ei, Kraiss nge ek ka ei, kuni ka wii mił muru ka tołum. Tołum ei, wumb mei konu orung orung pei, sinim Kraiss nge ek ka ni tor kindamin kin, wumb pei piingii.

<sup>15</sup> Pe sinim yi mił mołpun kin, Krajs eim nge kulmał kalpi muru ka wii topu kin, tonu Gos eim mołum konu ele ngum. Pe muru ka wii ei, to tor pupu kin, wumb nii endi eim oł kis elmin oł ei, si kindpi kin, Gos kin orung si mundang mołmun wumb ei kin punum ku. Nga muru ka wii ei, tor pupu kin, wumb nii endi oł kis elmin oł ei nge erpi, bok to mani pupu kin, am pu mołmun wumb ei kin punum ku.

<sup>16</sup> Pe wumb koltmun sinim muru kis wii mił ei, topu tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis elmin ei, er mułum konu kis ele pum. Pe wumb noman konj sik mołmun wumb ei sinim muru ka wii mił ei topu, tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis elmin oł ei, si kindpi kin, orung Gos kin opu kin, noman konj mołmun wumb ei kin onum. Pe wumb nii endi ei, eim kongun yi mił endi kapli ermaba? Krajs sin paki tang kin, kapli sinim kongun ei ermin.

<sup>17</sup> Pe sinim wumb eipi mołmun ei mił, sinim yi mulałmin mon. Ei wumb en enim, Gos ek ni tor kindpin kin, ku simin ni piinmin. Ba sinim ek keimi nimin ei, Gos eim ek ka sinim ek se andilmin wu. Sinim Gos ek ka ni, kun ka keimi ni, tor kindmin ei, Krajs nge kongun wumb mołpun eim dinga ele ninmin ei, kunum kunum Gos sinim kanpi minj mołum.

### 3

#### *Korin Wumb En Enim Ek Konj Dinga Endi Nik Pendnjing Palim*

<sup>1</sup> Pe sin sinim nga pułgun mondpu kin, sinim embe ambil tonu kindmin min? Min nga sin sinim wumb kombur eipi ende mił mołpun min? Nga sin sinim wumb kombur pipe pulnjung ei, sin sinim embe ambil tonu kindngii nge nipin mon ei, enim kin ngumun min? Min nga en enim pipe endi yi mił pułngii ei, sin paki tumba nge ngungii min? Yi mił ei mon.

<sup>2</sup> Pe en enim mołmun ei, sinim noman tuk ele, sin mon mił poł pendinmin ei, wumb pei mon ei gerik piik erngii.

<sup>3</sup> Ei sinim kin peni ele nipi ngonum ei, Krajs eim mon połpu sinim kin kindim. Ei enim mon połumun epi gal ei, sik kom ku ele, mon połumun ei mił mon. Ba enim wumb noman tuk ele, Gos Gui Ka kunum kunum konj mołum Gos ei, mon poł pendim.

<sup>4</sup> Sinim ek yi nimin, nimbil erang sinim Gos kin pii gii ei, noman dinga palim ei, Krajs nge ele sinim oł yi mił enmin.

<sup>5</sup> Sinim piinmin ei, sin sinim kongun ei nge, endi kapli enanmin mon. Ba Gos eim sinim paki tang kongun ei, kapli ermin. Ei epi nipe epi endi sinim ermin ei, Gos eim mendpił kin tonu ołum.

<sup>6</sup> Yi mił Gos eim sinim kin mon konj poł pendim ele, sinim kapli erang kin, ek ka ni tor kindmin. Pe sinim kin mon konj ngum ei, lo ek mon; ba Gos Gui Ka lo konj ei ngum. Nimbil erang lo ek mon poł pendnjing ei, erang kin, wumb kołumun oł tor om; ba Gos Gui Ka nge mon konj ei erang kin, wumb noman konj ngolum.

<sup>7</sup> Pe Gos neng kin, Moses lo ek tonu kom ku peł ele, mon poł pendrim ek ei, wumb kołumun oł ei nge tonu orum. Ba Gos nge tilang owundu Moses andan topu ngurum kunum ei, Moses kanpi sipipi kin, Jura wumb kin si pang kin, wumb Moses eim kumb ningil ele, keningii pinerim mon. Nimbil erang tilang ei, owundu mendpił erpi multum. Ba nga tilang owundu mendpił er multum ei, pułgun mondpu am purum.

<sup>8</sup> Akip kunum ei, Gos Gui Ka kongun erpi kin, eim tilang owundu dinga pei nga simba ku.

<sup>9</sup> Yi mił ku, pe Moses lo ek ei, wumb kos enjing kin, nga tilang owundu dinga ei kongun erang kin, kapli pe sinim Gos kin kun ka mołmun wumb ei, si mundang kin, tilang owundu mendpił nga simba.

<sup>10</sup> Pe Moses lo ek ei, tilang owundu ei, kumb ok o purum. Ba tilang ei, pe piram pinatim mon. Ya pe, tilang owundu mendpił konj ei, noman konj tilang sinim simin nge onum.

<sup>11</sup> Yi mił pe, Moses lo ek ele poru nimba mandi enim ei, tilang pim kin, kapli nga yi mił, oł konj endi kunum kunum mułmba oł ei, tilang owundu simba ku.

<sup>12</sup> Yi mił, sin ek ni tor kindinmin ei, sin mund mong kulanmin mon! Nimbil erang sinim epi ka wii simin ni, piipin kin, kui er mołmun ei, sinim Krajs kin pii gii nipin ele, ek ni tor kindinmin.

<sup>13</sup> Ei sinim Moses elim mił ei, sinim enanmin mon. Moses eim kumb ningil ele, alap sipi kin, pandi tum. Tang kin, Jura wumb Gos Moses ngum tilang ei, pupu poru nimba erim ei, enim kinenjing mon.

<sup>14</sup> Ba wumb en enim noman ele dinga pang kin piingii ei, kapli enerim mon. Nga Jura lo ek ok nge ei kunum ele, gerik piik erngii ei, piinenjing mon ku. Nimbil erang akip yi ku, epi endi en enim noman ele, pandi topu pim. Yi mił erang kin, en enim epi pandi to pendnjing epi ei, Gos erang kin, Krajs endeim si kindim.

<sup>15</sup> Pe akip kunum ele, en enim Moses Gos nge lo ek ngurum ek ei, en enim gerik piik erngii pinerim. Nimbil erang en enim noman ele, alap mił epi ei, pandi topu pim ku.

<sup>16</sup> Ba kunum endi, wu endi eim Owundu kin pii gii nirim kunum ei, eim alap mił epi,

eim noman tuk ele, pandi topu pendim epi ei, Owundu si kindim.

<sup>17</sup> Pe nga, Owundu eim Gui Ka nge pułwu. Nga Gui Ka ei, wumb nii endi noman tuk ele mułum kin, kapli epi endi wu ei kin, ambil gii ninermba mon. Wu ei eim wii minj mułmba.

<sup>18</sup> Nga sinim wumb pei kumb ningil ele epi endi, pandi topu pinalim mon. Yi erang kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei, sinim andan tang kin, noł min men mił kaninmin. Kanpin kin, sinim min men ei, Owundu mołum mił, sinim yi mił ku tonu onmun. Opu kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei nga, nga simin ku. Nimbil erang epi ei, sinim kin aki topu ngonum ei, Owundu Gui Ka mołpu kin, tonu onum.

#### 4

*Ek Se Andilmin Wumb Ei, Krais Nge Mei Ngambii Ming Mił Molmun*

<sup>1</sup> Yi mił Gos eim sinim kin kaimb si ngopu kin, sinim kongun ele ngum. Ngang kin, sin kongun ei, noman tuk ele, embin topun yi mił enanmin mon.

<sup>2</sup> Pe sinim epi koi erpin, nga oł singambil kulpun enjpin oł ei, pei si kindmin. Sinim Gos eim ek ka ei, to eipi eipi kindpin kin, ek kend topun yi enermin mon ku. Ba sinim Gos eim nge ek ka ei, keimi peni ele ni tor kindpin kin, wumb nge noman tuk gui ei, noman ele ek keimi nilmin ei, tang piingii. Piik kin, wumb ei sinim kongun enmin ei, Gos ningil ele kun ka mołum ei keningii.

<sup>3</sup> Pe sinim Krais nge ek ka ei, ni tor kindinmin ei, keimi koi erpi pim kin, kapli ek ka ei, wumb nii endi konu kis ele, am pungii wumb ei nge, noman tuk ele mendpil koi erpi pimba.

<sup>4</sup> Mei konu ele, ek kend gos pułwu ei Seisen, eim wumb pii gii ninenjing wumb nge ningil ele mił, noman tuk ele ambil gii nipi pandi tang kin, emii palim mił molmun. Nga mołum wumb ei, Krais nge ek ka ei nge, tilang ei nin, Krais nge tilang owundu ei, wumb noman tuk ele tuk punerang kin, nga wumb oł ei kinerngii mon ku. Nga Gos mołum mił, Krais sinim kin keimi andan tonum.

<sup>5</sup> Yi mił, sinim ek ni tor kindinmin ei, sin sinim nge ek ni tor kindinanmin mon. Ba sin ek ni tor kindinmin ei, Jiisas Krais sinim nge Owundu ele, ek ni tor kindilmin. Nga Krais nge ek ka ekii sipin kin, sin sinim enim nge kongun wu molmun ei, Jiisas embe ambil tonu kindmin.

<sup>6</sup> Yi mił kumb ok, mei wii sirim kunum ele, Gos eim ek yi nirim, "Pe tilang ei, emii palim konu ele topu tor wangli!" Gos eim endeim ok eririm Gos, ei eim nge tilang ei erpi kin, sinim noman tuk ele topu kin,

tilang enim. Gos eim oł yi erpi tilang ei, sinim kin ngum. Ngang kin, tilang ei, sinim Gos eim tilang owundu ka wii ei nge, piik molmun. Molk kin, Gos nge tilang ei, Krais nge kumb ningil ele, min men mił kaninmin.

<sup>7</sup> Ba Gos eim mei ngambii ei sipi kin, sinim wumb ming wii mił eririm. Nga Gos nge ek ka ei, eim nge noman ele ka wii ei, sinim kin noman tuk ele kindang kin, eim sinim kin andan topu kin, sinim nge dinga endi pinalim mon. Ba Gos eim nge dinga ei, sinim noman tuk ele kindpi ngum.

<sup>8</sup> Pe nga oł embin tui sinim kin konu orung orung pei tonu onum. Ba oł embin ei, sinim noman ele to mani kindnanim mon. Nga embin pei sinim nge noman ele tonu wang kin, nga sinim noman ele ei, embin palim; ba sinim oł pei ombu wakin topun si kindnanmin mon.

<sup>9</sup> Sinim nge opu orung wumb pei molk kin, sinim to kis erik, oł embin tui ngok kin, yi elmin; ba Gos sinim kin wakin tunałim mon. Nga wumb kombur sinim to mani kindik kin, ngenj kumbii ngok yi enmin; ba sinim to kis mendpil erik poru ninalmin, mon.

<sup>10</sup> Kunum kunum sinim ngenj ele, Jiisas kultum ele nge, sinim ko wupun, sipin kin, se andinmin. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj ei nga sin ngenj ele tuk mułum pim kin, kapli wumb pei keningii.

<sup>11</sup> Yi mił, kunum kunum sinim konj molamin kin, oł embin tui ni koltmun oł ei, sinim kin tonu onum. Nimbil erang sinim Jiisas nge embe ele, ni tor kindpin ele nge, oł embin ei sinim kin tonu onum. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj dinga ei, sinim ngenj tuk ele mułang kin, wumb pei keningii.

<sup>12</sup> Ei pułe yi mił, koltmun oł ei nge, sin kin kongun erpi mołum. Nimbil erang sinim Owundu nge kongun ei enmin. Ba oł yi mił erang kin, Jiisas noman konj ei, enim kin kongun erpi mołum.

<sup>13</sup> Ba Gos kumb ok mon poł pendrim ek ka ei, yi ninim, "Na ek ei ni tor kindinj ei, na pii gii ninj ele nind." Ei sin pii gii ninmin ei ende mił. Pe sin ek ni tor kindinmin ku. Nimbil erang ei sin pii gii nipi ele ninmin.

<sup>14</sup> Sinim piinmin ei, Gos eim Owundu Jiisas kulang tukpu to pendik ei, si tonu angpi nga konj sim. Nga Gos eim sinim Jiisas ouni si tonu konj simba ku. Nga Gos eim sin enim kin ouni tu wupu kin, Gos mołum konu ele tuk tu wumba.

<sup>15</sup> Yi mił epi ei, tonu opu, enim paki tumba nge om. Yi mił, nga Gos wumb kopur nga pei pei eim nge noman ka ei wumb ngang singii. Sik kin, en enim Gos kin nga pei prei erik kin, noman ka piik ngok, Gos embe ambil tonu kindik yi erngii.

*Ol Embin Tui Tonu Wang Kin, Tilang Owundu Ermba*

<sup>16</sup>Ei yi mił peng kin, sinim ol ei piipin kin, Gos nge kongun ei wakin topun, si kindnanmin mon. Yi eramin kin, sinim ngenj torung ei kolulum; ba sinim nge noman tuk gui molulum konu ei, kunum kunum konj tonu olum.

<sup>17</sup>Yi mił peng kin, sinim mong ele ngenj kumbii ei, sinim kin tonu om ei, aninga kembis kembis kunum kombur sinmin. Ba ol ei kongun dinga erang kin, Gos nge tilang owundu ka wii kunum kunum molpu kin, sinim kin tonu wang simin. Sinim epi ka wii ei, ol embin tui ei, to mani kindmba.

<sup>18</sup>Yi mił nga sin enim epi endi, pe ningil ele kaninmin epi ei sin kinermin mon; ba epi endi sinim ningil ele kenmin epi ei, kunum aninga kopur pepi poru nimba. Ba sinim epi kinalmin epi ei kunum kunum piram mułmba.

## 5

*Sinim Nge Tonu Epin Er Mulmun Konu Ele*

<sup>1</sup>Yi mił, pe sinim ngenj ei ngii mił, ya mani mei ele molmun ngenj ngii mił ei, to kis poru nim kin, kapli sinim piinmin ei, Gos ei eim sinim kin ngenj ngii mił, eipi endi er kindim ei, tonu epin konu ele salim. Ngenj Gos erim ngenj ngii mił ei, kunum kunum epin konu ele konj mułmba.

<sup>2</sup>Ya pe kunum ei, sin sinim ngenj ngii mił, tuk ele ke nipin enmin ei, sinim ngenj konj ngii mił ei, epin konu ele salim ei, lo konduk mił, sinim pandi tumba ni dinga piipin kin, ol yi mił enmin.

<sup>3</sup>Yi mił peng kin, sinim ngenj ei konduk mił, kindpin mulmun ngenj wii mił, mulermin mon. Ei sinim ngenj konj ngii mił ele, molpu bin.

<sup>4</sup>Yi mił kunum ei, sinim ya mani mei ele ngenj ei, ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim noman embin to piipin kin, ek ni tor kindpin. Nimbil erang epi ombu sinim kin dinga pim. Ba sinim noman ele kulmun ni piipin kin, ngenj wii mulenjpin mon; ba ei sinim noman ele dinga kindpin kin, ngenj konj ngii mił sipin kindmin, ni piinjpin. Yi mił erang, sinim noman ele yi ni piinjpin ei, ngenj ok nge ei si kindpin kin, nga sinim ngenj konj ngii mił, kunum kunum mulmun ngenj ei, sipin kindmin ni piinjpin.

<sup>5</sup>Gos eim mendpil sinim ngenj konj ngii mił, simin ei nge er kun erpi kindim salim. Nga Gos eim nge Gui Ka ei, sinim ngum ei, sinim andan tang kin, eim nipe epi endi, sinim ngumba nge kindim salim ei, keimi sinim kin tonu wang kenmin.

<sup>6</sup>Yi mił, pe sinim kunum kunum noman tuk ele, dinga kindpin er mulmun. Pe sinim

piinmin ei, sinim ngenj ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim nge Owundu molum konu ele tep to ouni mulenjpin mon.

<sup>7</sup>Yi mił erang, sinim Jiisas kin pii gii nipin er andinmin. Ba Gos nge epi kombur ngumba epi ei, sinim kinarpin er andinmin ei mon.

<sup>8</sup>Sinim piinmin ei, sinim noman tuk ele dinga kindmin palim. Nga sinim ka piinmin ei, ya mani mei ele ngenj ei, si kindpin pupun kin, sinim nge Owundu eim molum konu ele, ouni tep to mulmun ni piinmin.

<sup>9</sup>Yi mił erang, sinim ya mani mei ele mulmun min, tonu Gos molum konu ele mulmun ei, kapli sinim noman dinga kindpin erpin kin, eim nge noman ele ekii sipin kin, ka piipin ngopun er mulmun.

<sup>10</sup>Yi mił, pe sinim pei Kraiss nge kumb ele engmin ei, eim sinim kin kos owundu piipi kin, mok tumba. Topu kin, sinim endeim endeim ni, ya mani mei ele molpu kin, sinim nipe ol kis min, ka endi enjpin mił ei, kumep ngang kin, simin.

*Sinim Kraiss Kin Molpu Gos Kin Ende Pupun Mulmun*

<sup>11</sup>Nimbil erang, sinim piinmin ei, Gos Owundu kin mund mong kulmun ni yi erpin kin, sinim wumb eipi kin Gos ek ni tor kindamin kin, wumb ei Kraiss kin pii gii ningii. Ba Gos sinim noman tuk ele, pei kanpi piipi poru ninim. Nga na noman ele piind ei, enim noman tuk gui ele, enim sinim kin piinmin ei, sinim peni ele molmun.

<sup>12</sup>Nga ek ele nge, sin sinim embe enim kumb ele ambil tonu kindnanmin mon. Ba enim sin kin, wumb ka ni piingii. Yi mił nga sin ek nipin poltmun ei kin, ka piik kin, wumb eipi nge ningil ele ni ngonmun. Yi mił erangin kin, enim wumb eipi kin, ek ni orung kindik kin, wumb en enim nge embe ele, ka ka piik enmin; ba wumb en enim nge noman tuk ele, ni piinanmin mon.

<sup>13</sup>Yi mił, sin wulu pang ninjpin kin, kapli ei sin Gos nge kongun enmin. Ba keimi, sin ek kun ninjpin kin, kapli sin enim kin paki tumun nge enmin.

<sup>14</sup>Yi mił erang, Kraiss eim noman ka ngolum ei, sin nge noman tuk ele to konj kindang kin, sin Gos nge kongun enmin. Nimbil erang sinim ei pii kun erpin kin, sinim piinmin ei, yi mił wumb endeim sinim kin, pei piipi kulum. Yi mił erang ele nge, sinim wumb pei Kraiss kin ouni kulnjpun.

<sup>15</sup>Nga Kraiss sinim wumb endeim endeim ni piipi kulum. Yi mił erang kin, sinim wumb konj molmun wumb ei, sin sinim noman ele ekii sipin kin, endmin ni ennermin mon; ba wu Kraiss eim sinim kin piipi kolpu

kin, nga angpi konj tonu pum ei, ni piipin kin ekii sipin andpin mułmun.

<sup>16</sup> Yi mił, akip sinim wumb endi ngenj ok nge oł ei, noman to piinermin mon. Nga ele nge, sinim wumb endeim endeim ni, noman ele mok topun kin, yi enermin mon ku. Ok yi mił, sinim Krai ngenj ele oł ei, noman to piipin yi enjpin; ba pe yi mił nga enałmin mon!

<sup>17</sup> Yi mił erang, pe wumb nii endi, eim Krai kin dambiltpi ende pupu mułun kin, kapli Gos eim erang kin, wumb ei tonu opu kin, wumb ei eim konj endi eipi mił mołun. Kapli wumb ngenj oł ok nge ei, si kindpi poru neng kin, nga wumb nge oł kun ka konj endi, tonu opu pałim.

<sup>18</sup> Gos eim oł ombu pei nge pułwu mołun. Ok sinim Gos nge opu orung wumb mul-njpun; ba pe Gos Krai erang kin, sinim wumb eim kin sipi orung seng kin, sinim eim kin dambiltpin ende pupun mołun. Mołun kin, eim sinim kongun ngang kin, sinim eim opu orung wumb ei paki topun kin, noman ende sek kin, puk mułngii.

<sup>19</sup> Sinim ek ei yi mił, Gos eim Krai kin ende mołun. Mołun kin, sinim Gos kin opu orung enmin wumb ei, eim erang Gos kin, dambiltpin pupun kin, noman ende sek mołun. Pe nga Gos eim sinim nge oł kis enjpin oł ei, eim noman nga to piinermin mon. Nga Gos eim sinim kin kongun endi ngang kin, sinim eim opu orung wumb sipi orung seng kin, eim kin erang, sinim noman ende sipin mołmun ei nge, ek ka ni tor kindmin.

<sup>20</sup> Yi mił erang kin, pe sinim Krai nge ek ka sipin kin, ni tor kindmin. Ei yi mił ku, Gos eim wumb pei kin, sinim nge gupu ele ek ei, ni tor kindmin. Nga sin nge gupu ele, Krai ninim ek yi mił, ni tor kindmin ei, sin yi mił enim noman ele dinga kindpin yi ninmin. "Enim wumb opu orung enmin oł ei si kindik kin enim Gos kin dambiltik ende puk kin noman ende sek mułngii!"

<sup>21</sup> Yi mił erang, Krai eim oł kis endi enerirmin mon. Ba Gos eim sinim oł kis enjpin oł ei sipi kin, Krai kin tonu kindim. Kindang kin, Krai eim sinim nge oł kis enjpin ei, eim sipi ko wum. Yi mił, Krai eim sinim kin yi erang kin, Gos nge oł kun ka oł ei, sinim nge noman tuk ele kindim.

## 6

### *Oł Embin Tui Ko Wunmun*

<sup>1</sup> Pe sinim Gos kin kongun ende erpin kin, sin enim kin ek dinga nipin kin, ngonmun. Enim Gos nge noman ka ei, enim sik poru ninjing. Mon pim kin, enim Gos nge noman ka si kindangin kin, wii pimba.

<sup>2</sup> Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim ek yi ninim,

"Nga ka wii sim kunum ei, na enim ninjing ek ei kun piinj. Nga na Gos enim sip orung sinj kunum ei, na enim paki tunj."

Enim piingii! Akip kunum ei, kunum ka wii salim. Nga enim piingii ku, akip kunum ei, Gos enim sipi orung simba nge kunum salim.

<sup>3</sup> Sin noman ele, wumb sin kongun enim ei, kanik kin ek kis nik kin, yi enerngii mon! Yi mił erangin kin, sin epi endi eramin kin, enim bok tok kin, Gos nge ek ka pii gii ninerngii nipin kin, yi enałmin, mon!

<sup>4</sup> Ba sin Gos nge kongun wumb mołun. Yi mił, sin oł kun ka kanim kanim pei erpin kin, wumb pei kin andan topun ngonmun. Ngopun kin, sin oł embin tui nin, epi sin kin er kis elim ei nin, nga ngenj kumbii kis ngonun epi ombu kin, sin dinga angpin mołun.

<sup>5</sup> Nga opu orung wumb sin kepil tok kin, nga sin sipik kan ngii kindik kin, nga opu orung wumb sin kin kis piik, si pok erik; nga sin kongun dinga kis elmin; nga sin kunum kunum epin tep er konj mołumun; nga sin kunum kunum kumb kuni tang mołun.

<sup>6</sup> Nga sin oł kun ka mendpil elmin; nga sin noman ele ka wii palilim; nga sin sikir kis piipin ngonalmn; nga sin wumb eipi kin er ka erpin kin, paki topun ngołmun; nga sin Gos Gui Ka kin dinga silmin; nga sin wumb eipi kin noman ka keimi ngołmun.

<sup>7</sup> Nga sin ek keimi ni tor kindimn; nga sin Gos nge noman dinga ngang kin, sin kongun elmin; nga sin oł kun ka palim mił oł ei, angil tundung ni, angil taring ele epi endi ambiltpin kin ele nge, sin opu orung wumb ei kin opu elmin.

<sup>8</sup> Wumb kopur sin nge embe ambil tonu kindinmin; ba wumb kopur sin nge embe to mani kindinmin. Nga wumb kopur sinim kin ek kis ninmin; ba wumb kopur sin kin ek ka nik ngonmun. Nga wumb kombur en enim yi ninmin, sin ek kend tonmun wumb, pa ninmin; ba sin ek keimi nilmin.

<sup>9</sup> Wumb kopur sin kin pii poł tonanmin wumb mił nik enim; ba wumb kombur sin kin pii poł tonmun. Ei sin mandi kołumun mił mołun; ba sin konj mołun. Gos sin kin kepil mił topu kin, sin er kun ermba enim ba eim sin kapli to kundnanim mon.

<sup>10</sup> Nga sin kin noman embin mendpil tonu ołun; ba kunum kunum sin ka piilmin. Nga sin wumb kurpu mił mołun; ba sin wumb eipi kin epi pei ka wii ngołmun. Nga sin epi endi sinalim mił mołun; ba sin epi kanim kanim pei salim.

<sup>11</sup> Enim Korin konu ele mołmun wumb ei sin enim kin ek peni ele ni tor kindinmin. Nga sin noman ka ei, enim kin ngonmun.

<sup>12</sup> Sin nge noman ka ei, enim kin ondu ngunanmin mon! Ba enim nge noman ka ei sin kin ondu ngonmun.

<sup>13</sup> Na ek yi ni tor kindind ei, enim nam nge kingam no! mi! mulnjung kin, enim noman tuk ei pei aki tok kin, sin kin ngei. Enim o! yi mi! erangin kin, sin enim kin enjpin o! ei, erik orung kindik ngungii.

*Enim Torung Wumb Kin Ende Punerngii Mon*

<sup>14</sup> Enim Gos kin pii gii ninarik kin, opu orung enmin wumb ei kin, kongun ende kindik kin, ende puk andik kin, yi enerngii mon. Pe o! kun ka ei kun, nga o! kis kun pinalim o! ei, oku! ende pungu! min? Na konu emii palim o! ei nin; nga tilang palim o! ei nin, oku! ende pungu! min? Ei mon mendpil!

<sup>15</sup> Pe Kraiss Seisen kin kapli noman ende kindngil mulngul min? Nga pii gii nilim wu endi kin, pii gii ninalim wu endi kin, noman ende peng kin, o ende pungu! min?

<sup>16</sup> Pe nipe o! endi erpi kin, Gos nge men ngii kin, nga ek kend gos ngii kin, o ende pungu! min? Yi mi! erang, sinim Gos kunum kunum konj mo!ulum Gos, eim nge men ngii mi! mo!mun. Yi mi!, Gos eim ok yi mi! nirim,

“Wumb ei en enim nam ngii konu ele mi! seng kin, en enim mo!mun konu ele nam tuk ele mulmbii. Nga na en enim nge Gos mulamb kin, nga en enim nam nge tilap wumb mulngii,” Gos yi nirim.

<sup>17</sup> Yi mi! Owundu ek yi nirim,

“Enim torung wumb mulngii konu ele si kindik puk kin, en enim konu eipi mulngii. Mulangin kin, enim epi penj mo!um epi ei, embilenjing kin, kapli na enim simbiu.

<sup>18</sup> Nga na enim nge Ernjing mulmbii. Nga enim nam nge kingam amblam no! mulngii, pa ni Owundu noman dinga owundu mendpil Pulwu,” yi nirim.

## 7

<sup>1</sup> Yi mi! ku, sinim Gos nge ek dinga keimi ngurum ei, sinjpin kin, kapli na nge wumb puk; sinim pei ngenj o! kis elmin o! ni, noman tuk gui o! kis elmin o! ombu ni, kil ngopun, si kindpin kin, sinim Gos nge o! kun ka er mo!um mi!, ekii sipin er mo!pun kin, sinim Gos kin mund mong topun mo!pun kin eim embe ambil tonu kindmin.

*Korin Wumb Pii Gii Nengin Kin, Pol Eim Ka Piim*

<sup>2</sup> Enim noman ka ei, sin kin ngungii. Sin wumb endi kin pund mong endi enenjpin mon. Nga sin wumb endi kin, er kis endi endinjing mon ku. Pe sin wumb endi kin,

ek kend to ngopun kin, epi endi waning sinenjpin mon ku.

<sup>3</sup> Na ek yi mi! nip enim kin to mondup mi! ninand mon. Ba na ek ok yi ninj, ‘Sin enim kin, noman ka ngunjpun kin, sinim kunum kunum oui ende mulmun. Yi mi! erang kin, sinim kulmun min, konj mulmun min, ei kapli sinim oui ende mulmun.’

<sup>4</sup> Na enim kin pii gii nip kin, ek keimi peni ele nip ngond. Nga na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindin kindind. Nga o! embin tui sin kin, tonu okum kunum ele o! ei, na noman emin ngang kin, na ka wii mendpil piil.

<sup>5</sup> Yi mi! erang ekii se, sin Maseroniya konu ele tor onjpun kunum ele, sin ngenj ele kor endi mulenjpin mon. Pe sin mong kanim kanim konu orung orung pei, sin kin tonu onum. Nga sin ngenj ele opu yi mi! tonu wang kin, sin noman tuk ele, embin sepi erang kin, tungu enmin.

<sup>6</sup> Ba Gos eim wumb endi noman tuk ele, embin salim ei, erpi kindang kin, noman emin salim. Seng kin, nga Taisis kindang kin, sin kin opu, paki topu kin, sin noman emin ngum ku.

<sup>7</sup> Nga Taisis sin kin om ele nge mendpil, Gos sin kin noman emin mendpil ngunerim mon. Ba nga, enim Taisis kin, noman emin ngangin kin, nga eim sin kin ek ei, tu wum ele nge, Gos eim sin kin noman emin ngum ku. Nga Taisis eim sin kin ek nipi, enim na noman erang kin, nam keningii nipi kindim. Nga enim noman tuk ele, na kin kaimb sinjing. Nga enim noman ele, na kin tep to mulmun ni piinmin. Yi mi! erang, pe na ka mendpil piind.

<sup>8</sup> Yi mi!, na mon polup enim ngunj ei, enim noman embin piinjing kin, kapli na akip enim kaimb sinand mon. Na piip kin, puls mon ei, enim noman embin ngang piinmin; ba ei kunum aninga kopur mendpil pepi kin, nga poru nimba.

<sup>9</sup> Ba akip kunum ei, na ka piind. Nimbil erang, na o! yi enj ele nge, enim noman embin piinjing ele, na ka piineng mon. Ba nimbil erang, enim noman embin piinjing ele nge, enim o! kis elmin o! ei, bu! ngok kin, enim Gos kin noman tuk to ak tunjung ele nge, na ka piind. Yi mi! erang kin, enim noman embin piinjing ei, Gos erang kin, sin o! enjpin ele, enim kin to kis enerim mon.

<sup>10</sup> Yi mi!, Gos nge noman embin o! ei, Gos erang kin, sinim wumb noman tuk ele, to ak tamin kin, Gos sinim sipi orung simba. Seng kin, nga sinim o! embin ei nge, nge, sinim noman embin nga sinermin. Ba ya mani mei ele o! embin tui, sin kin tonu wang kin, sin kis piipin eramin kin, sinim koltmun o! ei nge tonu okum.

<sup>11</sup> Yi mi!, enim pii kun erngii ei, Gos enim noman embin ngum ei, enim kin o! ka wii



kanim kanim er tonu kindim. Kindpi kin, enim noman ele, to konj kindpi kin, wumb eipi enim ol enjing mił nik ei, er kun enmin. Erik kin, nga wumb endi eim ol kis erim ei, enim mon nik, er kun enmin. Erik kin, nga enim Gos nge kos owundu tungu enmin. Nga enim noman ele, dinga kindik kin, sin kenmin ni piik kin; nga enim noman ele dinga kindik kin, wumb endi ol kis enjing ei, er kun erik kindngii. Nga enim kongun kanim kanim pei erik ele nge, ek ninmin ei, er kun erngii. Erangin kin, ol ei nge, peni ele wang kin, enim nge ol kis endi enim kin pinalim mon.

<sup>12</sup> Yi mił, na mon ok polup enim ngunj ei, na wumb endi ol kis erim ei min, wumb eipi endi wu ei kin, ol kis erim ni piip kin, mon ei pulenj mon! Ba na piind ei, enim nge ol kun ka ei, peni ele tonu omba. Nga Gos nge ningil ele, enim yi piingii ei, enim sin kin noman ka ngumun ni piingii ele nge, na mon ei puls.

<sup>13</sup> Yi mił, enim nge ol ka enjing ol ei, erpi kin, sin nge noman ele erpi emin ngonum.

Nga sin nge noman ele mendpil, emin ngonanin mon; ba sin nga ka mendpil piinmin ku. Nimbil erang Taisis nge noman emin seng kin, nga eim ka wii piipi mołum. Nga ol ei kanpin kin, sin nga ka mendpil piinmin.

<sup>14</sup> Yi mił, ok Taisis kumb ele, na enim nge embe ambil tonu kindinj ei, na enim nge ek ninj ei, na singambil sinenj mon! Ba sin ek pei enim kin ninjpin ek ei, keimi mendpil! Ei yi mił ku, sin enim nge embe Taisis nge kumb ele ambil tonu kindinmin ek ei, keimi mendpil peni ele tonu om.

<sup>15</sup> Taisis eim enim kin om kunum ele, enim eim kin mund mong erik kin, puku sik enjing; ba eim tuk sinjing. Sengin kin, eim nim mił ek ei, enim ekii sik enjing ol ei, eim piipi kin, eim enim kin noman ka nga ngonum.

<sup>16</sup> Pe na enim kin, keimi pii gii nind ei, enim ol kun ka keimi erngii ele nge, na ka wii piind.

## 8

### *Gos Nge Tilap Wumb Paki Totmun Ol Ei*

<sup>1</sup> Enginjpin no! Sin noman ele enim kin ek ni piinmin ei, Gos eim noman ka ei, nimbil ol endi, Maseroniya wumb men ngii konu ele andan tum mił ei enim piingii.

<sup>2</sup> Yi mił peng, ol embin tui ei, en enim kin owundu tonu opu kin ol ei, en enim erngii mił kenmba erim. Pe en enim epi endi sinerang kin, en enim wii mendpil mulnjung. Ba en enim ka ka piik mołmun ei erang kin, wumb eipi kombur noman ngunjung. Ngok kin, en enim ku nin epi

aninga, kułou tok kin, en enim kongun yi erik kin, wumb eipi ngunjung.

<sup>3</sup> Yi mił ni, na piip kin, na ek ei peni ele nip tor kindind. Kindind ei, en enim noman ele ekii sik kin, en enim nge ku nin epi aninga seng kin, nga min ele pei ei sik kułou tok, wumb eipi kin ngunjung.

<sup>4</sup> Wumb en enim sin kin dinga kindik kin, kii sik kin, sin kapli nimin ni piik kin, Gos nge tilap ele Jerusalem konu ele mołmun wumb paki tumun ni piik enjing.

<sup>5</sup> Nga ok sin pii gii ninjpin ei, en enim ku nin, epi aninga kopur kindngii ni piinjin; ba en enim yi mił mendpil enenjing mon; ba kumb se, en enim Owundu ngunjung. Pe nga en enim, Gos nge noman ele ekii sik kin, en enim sin kin yi ku ngunjung.

<sup>6</sup> Yi mił ku, sin Taisis dinga kii semin kin, eim kongun enim kin pulngun mondpu erim mił, eim yi ku, enim kin noman ka ngopu kin, kongun ei eim er poru nimba ku.

<sup>7</sup> Pe nga yi mił, epi pei ele nge, enim ol ka wii mendpil elmin. Ei enim Gos kin pii gii ninmin; nga enim pii gii ninmin ele nge, kongun dinga erik kin, ni tor kindik enmin; nga enim noman ele ka wii pei salim. Seng kin, enim Gos nge kongun ei, to konj dinga kindik enmin; nga enim sin kin noman ka ngok enmin; nga enim noman ka ngok enmin kongun ei, yi mił ku, nga pei erngii.

<sup>8</sup> Ei na enim kin, ek dinga 'Yi ereil' ngunand mon. Ba na enim kin nip ngond ei, wumb kombur kongun keimi ermin ni, noman to piinmin mił nind ele nge, na enim kin noman ka keimi ngonmun min mon; ei kenmbii nip nind.

<sup>9</sup> Yi mił, enim piinmin ei, noman ka ei sinim nge Owundu Jiisas Kraiss andan topu ngołum. Ngopu kin, ei eim epi kanim kanim pei keimi salim; ba nga sinim paki tumbii ni piipi ele, eim epi sinalim wu mił, endi tonu orum. Ol yi eririm ele, enim epi kanim kanim pei sengin kin, Jiisas Kraiss eim epi endi sinalim wu mił mołum.

<sup>10</sup> Pe nam nge noman ele, enim kin andan top ngond. Na kongun ei piip kin, kung ngii ok, enim kongun pulngun monduk erik kongun ei pe er poru ningii ku. Nga kongun ei, en enim wii mił enenjing mon; ba en enim noman ele, kongun ei ermin ni piik enjing.

<sup>11</sup> Yi mił, pe enim kongun ei er poru ninjing kin, kapli ei ka wii. Yi mił, ok enim sikir ermin ni noman ele piinjing mił, yi ku enim sikir er poru ningii! Nga yi mił, en enim nge dinga palim mił, kapli enim kongun ei erngii!

<sup>12</sup> Yi mił pe wumb endi eim noman ele, epi endi ngumbii ni piimba ei, kapli Gos eim noman ele kapli epi ei simba. Gos eim wu ei, epi pei salim epi ei piinim. Nga Gos

eim wu ei nge epi sahim ei, kapli mok topu ermba ku.

<sup>13-14</sup> Ei pule yi mił pinalim mon. Enim epi pei ngangin kin, nga wumb sik kin, epi aninga ngungii pa yi ninand mon. Ba enim epi mok tok kin, kapli kapli erngii pa nind. Enim epi pei sahim ei, enim epi singii mił sepi kin, nga kopur gulang sahim. Pe nga enim epi kopur singii pim kin, nga wumb enim paki tok ngungii ku. Ei enim wumb ei kin, epi mok tok kin, kapli kapli erik singii.

<sup>15</sup> Gos kumb ok ek mon poł pendrim ek yi ninim,

“Pe wumb nii endi eim kuni epi pei sirim wumb ei, eim kuni epi nga pei sineririm mon. Nga wumb nii endi eim kuni epi aninga mił sirim wumb ei, eim nga kuni epi aninga mił sineririm mon ku. Wumb yi tał epi kapli mił sikil.”

#### *Taisis Korin Konu Ele Kindnjing*

<sup>16</sup> Ba sin ka piipin kin, Gos ngonmun ei, Taisas eim noman ende sepi kin, Gos sin ngum noman ei nge ngang kin, enim paki tonum.

<sup>17</sup> Yi mił, sin eim kii semin kin, nga eim kapli nirim. Nipi kin, eim ka piipi kin enim paki tumbii ni om. Ba ei eim noman ele piipi kin, enim paki tumbii nipi kin, eim enim kin om.

<sup>18</sup> Pe nga sin Gos nge tilap ele mołmun wumb nge enginjpin endi kindamin kin, Taisis ouni pukul. Enginjpin ei, eim men ngii ele Gos nge ek ka ei ni tor kindilim embe mołum ku.

<sup>19</sup> Ei yi mił mendpił enalim mon; ba nga men ngii kongun elmin wumb enginjpin ei to tonu kindik kin, sin kin ouni andpi kin, nga noman ka ngopu kin, nga sin nge kongun paki topu ermba nik kindnjing. Nga sin kongun ei noman ka ngopun erpin kin Owundu nge embe ambil tonu kindpin erpin kin, wumb pei andan topun eramin kin, wumb pei piingii ei sin enim paki tumun ni, piipin ermin.

<sup>20</sup> Wumb endi sin kin ku nin, epi ka wii ei, men ngii wumb ngopun se andinmin epi ei kin, ek orung nipi yi ninermba mon. Yi mił, sin enginjpin ei, wu ei kin ouni kindinmin.

<sup>21</sup> Yi mił, sin noman ele oł kun ka palim mił, ermin ni piinmin. Ei sin Owundu nge ningil ele mendpił oł kun ka enanmin mon; ba sin mei wumb ningil ele kin ouni oł kun ka enmin ku.

<sup>22</sup> Pe sin enginjpin endi kindinmin ei, wu tał kin ouni pungi. Sin kunum kunum eim ermba mił kenmin nipin kin, oł yi mił erpin kin, eim kongun ngopun yi elmin. Nga sin kanilmin ei, eim paki topu kin, kongun dinga kindpi elim. Ba pe eim pii gii ninim ei, enim oł kun ka yi mił ku, erngii ni

piinim. Yi mił erpi kin, eim kongun ei dinga kindpi enim.

<sup>23</sup> Pe nga Taisas eim na kin kongun ouni ni er andilmbil wu; pe eim enim kin paki topu kin, kongun ermbii ni piinim ku. Pe nga sin nge enginjpin tał Taisis kin ouni pungi ei, enim piingii ku. Wu tał ei, men ngii nge kongun elmbil wu. Nga wu tał ele elip, Krais nge tilang owundu dinga ei, si tonu kindilmbil wu.

<sup>24</sup> Yi mił erang kin, enim noman ka ei andan tangin kin, wumb oł ei pule sinim ka ka piipin kin, kongun enim enmin ei keimi ni piingii. Nga men ngii wumb pei yi mił ku, sin enim kin ek ninmin mił ei, keimi ni piingii ku.

## 9

#### *Ku Nin Epi Ka Wii Gos Nge Wumb Paki Tolum*

<sup>1</sup> Enim piinmin ei, epi ka wii paki tolum epi ei, Gos nge wumb Juriya konu ele mołmun wumb ei kin ngolmun ei, enim piinmin. Yi mił peng kin, na mon endi polup ele nge, ngunermbii mon.

<sup>2</sup> Yi mił, na piind ei, enim noman ele kongun ei ermin ni piinmin. Yi mił piyangan kin, na Maseroniya konu ele mołmun wumb kumb ningil ele kanip kin en enim embe ambil tonu kindil. Na yi mił ninj ei, kung ngii ok, Akaiya konu ele wumb kongun yi mił erngii pendik kin, kui er mołmun. Nga en enim piinmin ei, enim kongun to konj kindik ermin. Ei yi mił ku, Maseroniya konu ele mołmun wumb to konj kindik kin, yi ermin ni piinmin ku.

<sup>3</sup> Ba na piind ei, sinim ek ninmin ei nipin kin, enim embe ambil tonu kindpin enmin ei, ek wii mił endi pinermba mon. Ba nga en enim kongun erngii nge kui er mulnjung kin, kapli na enim kin yi mił nip ngunj. Nga na yi mił piip kin ele nge, na engnan noł ombu enim kin kindin.

<sup>4</sup> Yi mił, sin enim enmin oł ei, pii gii keimi ninmin, na yi mił, ni piind. Mon pim kin, Maseroniya konu ele mołmun wumb na kin tep to wangin kinamin kin, enim er kun er mulnjung kin, kapli sin ele nge singambil simin. Nga enim yi mił ku, singambil singii ku.

<sup>5</sup> Yi mił peng piip kin, na engnan noł ombu kumb se kindamb kin, enim kin ongii. Ok kin, enim ku nin epi ka wii ei kulou tok, konu ele kindmin ni, er kun erik mulngii. Nga ku nin epi ka wii ei, en enim noman ele wii ngungii. Ba sin yi mił enim kin, epi simin nipin kin, yi kapli enermin mon.

<sup>6</sup> Pe enim ei, pii kun erngii. Wu endi eim kuni mong aninga telim kin, eim kuni mong aninga telim mił simba. Nga wu endi eim

kuni mong pei telim kin, eim kuni mong telim mil mong pei simba ku.

<sup>7</sup> Ei yi mil ku, enim wumb endeim endeim ni, noman tuk ele, pii kun erik kin, en enim nge noman ele ekii sik kin, enim nipe epi endi ni piingii mil, yi mil ngungii. Mon pim kin, wu endi epi ngumbii ni noman embin to piimba min, nga wu endi eim kin dinga kindik kin, ol yi erii, nengin kin kindmba. Nimbil erang Gos wumb endi epi noman ka piipi ngolum ei, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngolum.

<sup>8</sup> Gos eim kapli, enim epi pei ka wii enim singii palim mil ngopu kin, nga pei sik, eim enim kin ngumba ku. Ngang kin, enim pei sik kin, kapli erik mulngii. Yi mil, nga kunum kunum epi ka wii kanim kanim pei ngang kin, enim kapli wumb eipi kin ngungii ku. Ngok kin, enim kongun ka wii kapli paki tok kin, erik mulngii.

<sup>9</sup> Gos nge ek ka mon pol pendrim mil yi ninim,

“Gos ek piinim wumb endi, eim epi pei wumb kurpu wii molmun wumb ei kin ngonum. Ngopu kin, eim nge ol ka enim ele, kunum kunum ei eim kin pepi mulmba.”

<sup>10</sup> Pe Gos eim kuni mong wumb aka pin telngii nipi ngolum. Nga eim wumb kin kuni nungii nipi kin, ngolum ku. Nga yi mil ku, sinim kuni mong pei ngopu erang kin, kuni mong pei nga tonu omba. Omba kuni ei opu enim nge ol kun ka erpi kin, kuni mil owundu mendpil tonu omba.

<sup>11</sup> Gos enim epi pii kelip ngang kin, enim sik, wumb eipi kin pei yi ku ngungii. Nga enim epi ka wii ngunjung epi ei, sin sipin kin, wumb eipi epi ka wii ei ngamin kin, en enim, enim paki tungii nge ele, Gos kin ek ka ni ngok; nga Gos nge embe ambil tonu kindik kin, yi erngii ku.

<sup>12</sup> Yi mil, nga enim nge kongun ele, Gos nge wumb paki tungii. Tungii ele nge, enim wumb epi sinerang mulngii wumb ei, si ngok kin, kapli erngii. Nga ol ele nge mendpil mon; ba ol ele nge, enim Gos kin noman ka piik kin, nga ngungii ku.

<sup>13</sup> Enim kongun enim ei erik kin, engnjing nol paki tungii nge enim ei, en enim pii gii ei, peni ele andan topu ngonum. Ngang kin, engnjing nol enim enjing ol ei piik kin, enim Gos ek ka ekii sik kin, Krai nge ek ka ei, ni tor kindik enim ei piingii. Nga keningii ei, enim ka wii epi owundu ei, enim wumb wii ngolum. Nga wumb eipi pei ngolum ei kanik kin, Gos nge embe ambil tonu kindngii ku.

<sup>14</sup> Nga yi mil ku, piingii ei Gos nge noman ka ngolum ei, enim kin owundu pepi molum. Yi mil peng kin, en enim, enim kin dinga kindik kin, kenmin ni piik kin,

en enim Gos kin prei dinga kindpin eramin kin, Gos epi ka wii ngumba ni piinjing.

<sup>15</sup> Gos eim epi ka wii sinim ngolum ei, epi owundu ka wii mendpil. Yi mil erang, Gos nge ngolum ol ei, sinim pii pol tunanmin mon. Sinim Gos nge epi ka wii ngolum ele nge eim kin ka piipin ngumun.

## 10

*Pol Nirim Mil Gos Sinim Kin Kongun Ei Ngum*

<sup>1</sup> Na Pol, na nam enim nge noman to konj kindip kin, enim Krai nge elim ol ei, pii kun erngii! Erngii ei, Krai eim nge noman ele, ambil mani kindpi kin, eim wumb kin noman ka ngopu kin, ol kun ka elim. Wumb kombur na kin ek to monduk kin, yi nilmin. “Pol eim sinim kumb ele molpu kin ei, eim embe ambil to mani kindnim; ba nga Pol eim sinim kin turii molpu kin, eim ek dinga nipi sinim ngolum.

<sup>2</sup> Ba na enim kin dinga kii sip kin, na enim kin ombii kunum ei, enim kan kun erik mulngii! Na enim kin ek dinga nip ngunermii mon! Ba na ni piind ei, wumb kombur sin mei konu ele ol ei, elmin ni piik kin, wumb ei kin, na ek dinga ni tor kindip ngumbii.

<sup>3</sup> Yi mil, sin mei konu ele molpun kin, er andinmin; ba sin opu, mei konu ele wumb ei, yi mil opu enalmin mon.

<sup>4</sup> Yi mil, sin opu epi pei ambilmin epi ei, mei konu ele epi mon. Ba sin nge opu epi ei, Gos nge noman dinga salim. Seng kin, sin kapli opu orung gui kis nge noman dinga ei, to mani kindinmin.

<sup>5</sup> Sin wumb nge noman ele, en enim bong nik, tonu mendpil angilmin epi ei, Gos kin noman tok piingii nge andlam ei, ondu ngungii ei, sinim to mani kindpin kin, er kis ermin. Pe nga yi ku, sinim wumb nge noman ele pei, ambil gii nipin kin, kan ngii mil kindamin kin, enim Krai kin ekii singii.

<sup>6</sup> Sin kui er molpun kin, kapli enim sin ek ekii sik erngii. Erangin poru nim kin, kapli wumb kombur ekii sinenjing kin, kapli sin wumb ombu kin, kumep kis ngumun.

<sup>7</sup> Enim ningil ele epi pei ngenj torung palim mil, kanik piingii. Pe wumb endi eim pii gii dinga nim kin, eim Krai nge wu molpu kin, eim nga eim noman kun to piipi kin, eim Krai nge wu; nimbil erang, sin wu ei molum mil, sin yi mil ku, Krai nge wumb molmun.

<sup>8</sup> Yi mil, pe na sin noman dinga ei, wii ek owundu nip ermbii ele nge, sinim nge Owundu noman dinga ei, sin ngum. Ngum dinga ei enim nge pii gii ei, er dinga kindpi kin, si tonu simbii nipi ngum ei, sin enim to

kis er mani kindnermbii mon. Ele nge, na singambil sinermbii mon.

<sup>9</sup> Na ninj ek ei, enim piinarik kin, na enim to puku simbii nip mon ei, pulenj mon.

<sup>10</sup> Yi mił, enim kopur na kin ek yi ninmin, "Eim mon polpu kindim ei nge, ek embin nin, ek dinga palim. Pe nga eim ya sinim kin mululang kin, eim ngenj ele dinga kunum ele sin kenpin ei, eim dinga sinenelang mon. Nga eim ek ei wii mił palim," pa ninmin.

<sup>11</sup> Wumb nii endi, ek yi mił pii kun ermba wumb ei, eim sin mon poltmun ol ei, eipi mił enalmin mon. Ei sin ya mulelamin kunum ei, min nga sin enim kin ouni ele mulamin kunum ei, sin ol ende mił elamin.

<sup>12</sup> Yi mił, sin tungu erpin kin, sin wumb eipi en enim embe ambil tonu kindik elmin wumb ei kin, sin ouni kulou topun kin, en enim elmin ol ei, mok topun ermin ei, kapli enanim. Nimbił erang wumb ei, en enim elmin ol ei, en enim nge su ele mok tok elmin; ba wumb endi wumb eipi kin endeim endeim ni elmin ol ei, su wum kapli ende mił elmin. Wumb yi mił elmin wumb ei, noman pinałim mił molmun.

<sup>13</sup> Ba sin elmin ol su wum ei, mił mululamin kin, sin ek owundu nipin kin, sin sinim embe ambil tonu kindpin kin, yi enalmin mon; ba sin Gos nge kongun ei, su mił mok topu kindim mił su ei, sin ekii sipin ermin. Erpin kin, sin enim Korin konu ele molmun wumb kin kongun yi ku ermin.

<sup>14</sup> Yi mił, pe nga sin enim kin tor onjpun kunum ele, sin Gos nge kongun ei su mił, mok topu kin, sin kin kindim ele, sin tor punenjpin mon. Na nge, sin sinim embe ambil tonu owundu kindnermin mon. Ba sin enim kin kumb se opun kin, Kraiis nge ek ka enim kin tu wunjpun.

<sup>15</sup> Nga sin elmin ol su ei mił, ek owundu ninarpin kin, sin sinim embe ambil tonu kindnalmin mon. Kindnarpin kin, wumb eipi enim kin kongun er sinjing ele, piipin kin, ol yi ermin ni enalmin mon. Ba sin dinga kind piipin kin, enim nge pii gił ninmin ei, tonu opu dinga pimba ei, ni piipin elmin. Pe nga sin enim kin kongun ele tuk molmun ei, dinga pupu kin, owundu tonu opu kin, owundu mendpił pimba ni piipin enmin.

<sup>16</sup> Yi mił, nga sin konu eipi nge ek ka ni tor kindpin kin, enim kin orundung konu ele wumb ei, ni tor kindmin. Yi mił erang, sin wumb eipi nge kongun er sinjing konu ele, sin ek owundu nin, sin sinim embe ambil tonu kindmin ei, kapli enermba mon.

<sup>17</sup> Gos nge ek ok ni ka pendrim ek yi ninim,

"Pe wumb nii endi eim ka piipi kin, eim nge embe ambil tonu kindmba pim kin,

kapli wu ei Owundu nge embe ambil tonu kindmba nge Gos ka erim."

<sup>18</sup> Nimbił erang wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindim kin, wu ei Owundu nge ningił ele wu wii mił mulmba. Ba wumb nii endi Owundu eim wu ei, eim embe ambil tonu kindmba ei, kapli wu ei, Owundu nge ningił ele embe keimi pimba.

## 11

*Pol Ek Se Andilmin Ek Kend Wumb Ni Peni Ele Kindim*

<sup>1</sup> Na noman ele piind ei, enim na ol elou yi mił erip endinj kin, enim na kan wiik tungii. Tangin kin, keimi nam ol elou yi piind mił, erip endmbii.

<sup>2</sup> Yi mił Gos eim wumb kin noman ka ngołum kin, eim nge wumb mendpił mulngii ei, yi mił ku, na enim kin noman ka ngond. Nimbił erang na enim amb kuimi mił to mondup kin, enim wu endeim mendpił Kraiis nge ambim mił mulngii. Na enim ambil wenip andlam kun ka wii andilmin mił, ol kis pinaliłim yi mił, na enim Kraiis kin ngumbii.

<sup>3</sup> Ba kumb ok, wembii kis Seisen, eim amb Eiwa ek ak mak erpi kin, ek kend topu kin, ol kis erim. Erang mon pim kin, Seisen eim enim kin yi mił ku, enim nge noman ele, ek ak mak erpi kin, ek kend topu, to eipi kindang kin, ol kis erik kin Kraiis kin mendpił mularik kin, keimi ekii sik enerngii mon! Ol ele nge, na tungu erip mol.

<sup>4</sup> Yi mił, wumb nii endi enim kin, tor wang kin ei, enim Jiias endi eipi ni tor kindmba; ba ei sin ok ek ni tor kindnenjpin mon; min nga enim gui endi eipi konj endi singii enmin; ba ei enim ok sinenjing mon; min nga enim ek ka enim ok sinjing ei, mon; ba enim ek ka endi eipi wang kin, angil ele simin nik enmin. Pe wumb endi enim kin ele tuk opu kin, ol yi mił erang kin, kapli enim eim wiik tangin kin, eim ol yi mił kapli ermba.

<sup>5</sup> Pe na ol elou elim wu mił, na ek owundu nip kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end. Yi mił na ni piind ei, na enim nge ek se andilmin wu num mendpił wumb ei kin, na wu kembis wii mił, wumb ei kin mandring mulał mon.

<sup>6</sup> Pe na ek ni tor kindił ol ei, kapli kun pinenim pim kin, kapli ba nam nip ek endi nind ei, nam noman ele ka wii palim. Na piind ei, enim piinmin ei, akip sin enim kin peni ele, noman ele epi pei andan tunjpun.

<sup>7</sup> Na enim kin, Gos nge ek ka ni tor kindinj; ba enim na kin epi endi ngo orung kindnenjing mon. Na nam mani ele molup kin, na enim ambil tonu kindinj. Nimbił erang na ol yi enj ei, ol kis min?

<sup>8</sup> Pe na men ngii wumb konu eipi eipi na ku nin, epi ngok enjing ei, na sinj. Na sinj ku nin epi ei, na sip enim ngop kin, enim paki tunj. Na oł yi enj ei, na men ngii wumb nge ku nin epi ei, na waning mił sinj.

<sup>9</sup> Nga kunum ele, na enim kin tep to muld kunum ele, na epi endi sinerang kin kunum ei, na wumb endi kin noman embin ngunenj mon. Gos kin pii gii ninjing angim noł Maseroniya konu ele si kindik kin, Korin konu ele tor onjung wumb ei, na epi endi sinerim epi ei, pei paki tunjung. Paki tangin kin, yi mił er mołup kin, nga na noman embin enim kin ngunermbii mon ku.

<sup>10</sup> Yi mił Kraisd nge ek keimi ei na kin tuk mołum ei mił, nga na ek dinga keimi nind ei, nam embe ambiił tonu kindamb kin, Griis konu ele wumb konu orung orung pei, nam nimbii ek ei, wumb mon ninerngii mon!

<sup>11</sup> Nimbii erang na ek yi mił nind? Nga na enim kin na noman ka ei, ngonał nind min? Ei mon! Gos piinim ei, na enim kin noman ngol.

<sup>12</sup> Nga na pe end mił enim kin ku nin epi sinarip kin, wumb eipi kin simbii end oł ei, na am pirał erip mułmbii. Yi mił erip kin, ek se andiiłmin wumb eipi, en enim embe kapli ambiił tonu kindmin ni piik kin, yi mił nik kin, sin wumb eipi Gos kongun ende mił enmin. Erangin kin, na wumb ombu nge gupu ele ek ei pandi top kin, oł yi mił ermbii.

<sup>13</sup> Yi mił, wumb ombu ek kend tok kin, ek se andiiłmin wumb molk kin, en enim kongun erik kin, ek kend tok ełmin. Nga wumb ombu, en enim ngenj ele, to eipi mił kindik kin, Kraisd nge ek se andiiłmin wumb mił yi erik molmun.

<sup>14</sup> Nga sinim oł ei kin puku sinermin! Nimbii erang Seisen ei kapli eim nge ngenj ei, to eipi kindpi kin, eim ngenj ele Gos nge enjel tiłang elim ei mił, eim yi er mołum.

<sup>15</sup> Yi mił erang kin, Seisen nge kongun wumb en enim ngenj ele, yi ku to eipi kindik kin, Gos nge kongun oł kun ka ełmin wumb mił, yi ku tonu onjung oł ei nge, puku sinermin. Nimbii erang kunum poru nimba kunum ei, Seisen nge kongun wumb ombu, oł enjing mił, kumep ei singii.

<sup>16</sup> Na ok ninj mił, na pe nga nind. Wumb endi noman to piipi kin, na wulu wu endi moł ni piinim, ba ei mon! Ba enim yi piinjing kin, na wulu wu mił nind ek ei, enim piik, wiik tangin kin, yi mił, kapli na nam embe ambiił tonu aninga mił kindmbii.

<sup>17</sup> Pe na nimbii end ek ei, sinim nge Owundu nge noman dinga ele, nimbii enand mon. Ba na ek elou nilim wu ei mił, nam ek owundu nip pup kin, na nam embe ambiił tonu kindmbii end.

<sup>18</sup> Ba wumb kopur pei mei konu ele oł ei, ekii sik kin, ek owundu nik kin, en enim embe ambiił tonu kindiiłmin. Na yi ku, oł ei ekii sip kin, ek owundu nip kin, nam embe ambiił tonu kindmbii ku.

<sup>19</sup> Yi mił, en enim noman nge ka wii sengin kin, enim wulu wumb nge ek wii mił nengin kin, enim piik wiik tangin kin, ka piinjing.

<sup>20</sup> Yi mił, wumb endi enim kongun wii ełmin wumb kindmbii ni piipi kin, nga enim nge epi pei ei, sipi poru nimbii ni piipi kin, nga enim eim sipi, owundu mołpu kin, enim to mani kindpi kin, nga eim enim nge kumb ningiił ele, kon taki tum kin, kapli enim eim kin wakın tangin kin, oł yi mił ełmin.

<sup>21</sup> Yi mił, sin nge dinga sinerang kin, enim oł enjing mił ei, sin enanmin mon! Yi mił peng kin, na singambiił sip kin, ek ei ni tor kindmbii end.

Ba wumb endi eim dinga pupu kin, ek owundu ni tor kindim kin, kapli na yi ku, ek owundu ni tor kindmbii ei, wulu wu mił ek yi na nam embe ambiił tonu kindmbii end.

<sup>22</sup> Wumb ei Eipru wumb min? Kapli na Eipru wu ku moł. Wumb ei Esrel wumb min? Kapli na Esrel wu ku moł. Wumb ei Eiparam nge tiłap wumb min? Kapli na Eiparam nge tiłap wu ku moł.

<sup>23</sup> Wumb ei Kraisd nge kongun wumb min? Kapli na Kraisd nge kongun wu mołup kin, wumb ombu to mani kindinj kongun ei end. Pe na wulu wu mił ek nind ei, na Kraisd nge kongun dinga wii enj; nga wumb na kan ngii kunum kunum kindnjing; nga wumb na kunum kunum pei ya kepii tunjung; nga kunum kunum pei wumb na to kundngii enjing mił, ba na pe na konj moł. Yi mił peng kin, oł ele nge, na wumb pei to mani kindinj.

<sup>24</sup> Kunum angiił orung, Jura wumb na engki kapiił kapli mił, kan kepiił mił tunjung.

<sup>25</sup> Kunum tekliki, Rom wumb na kepiił tunjung. Nga kunum endeim, wumb na kom ku tunjung. Nga kunum tekliki, noł kanu owundu ele er kis mułang kin, na ep noł ele mani punj. Pup kin, na epin tinga kunum endeim olt mił, ep noł ele pinj.

<sup>26</sup> Nga na kunum pei andiłam olt mił ele, na mei ele punj; nga na noł ele mani ambiił mił enj; nga waning wumb, na to kis erngii mił enjing; nga nam nge Jura wumb, na to kis erngii mił enjing ku. Nga wumb tiłap eipi endi, na to kis erngii mił enjing ku. Nga konu owundu ele wumb ei, na to kis erngii mił enjing ku. Nga mei ele wumb mulenjing konu ele wumb min, epi endi, na to kis ermba mił, erim ku. Nga na ep noł kanu owundu ele muld ei, na to kis ermba mił ku erim. Nga ek kend tołmun angan noł angiił ele, na to kis erngii mił enjing ku.

<sup>27</sup> Na kongun dinga wii erip kin, enimb tum. Kunum pei emii peng, na kongun erip kin or pinał. Nga kunum pei, na kuni owundu topu, noł nuwa erip elim. Kunum pei, na kuni sinałim. Nga kunum pei, na konduk ni epi sinerang kin, na konu jii kuł ku.

<sup>28</sup> Nga oł ei mendpił mon. Nga kunum kunum pei, oł embin tui na kin tonu wang kin, ei na ko wuł epi ei, na men ngii wumb konu orung orung pei, tep kun ka ermbii ni, noman to piind.

<sup>29</sup> Nga wumb nii endi, eim dinga pinałim ei, yi mił ku, na dinga pinałim min? Nga wumb nii endi, eim bok topu, mani pupu, oł kis erim kin, kunum ei na noman kis to piinermbii min? Oł ele nge pei wumb eipi pei andan top keningii mił, na Krai nge kongun wu mendpił moł.

<sup>30</sup> Nga na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii andłam eipi endi pinerim kin, kapli nam nge dinga pinałim andłam ele, na ek owundu ele nam embe ambil tonu kindmbii.

<sup>31</sup> Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas nge embe ele, sinim kunum kunum eim ambil tonu kindmin ei, eim piinim ei, na ek kend tunand mon.

<sup>32</sup> Nga na Damaskes konu ele muls kunum ei, gapman owundu king Areses, eim nge konu owundu ele, eim wumb mundang molk kin, na to kan ngungii mił enjing. Ba na mer gerenj kon ele, tuk pinj kin, wumb na konu owundu kung gii ondu ele, na to tor kindik kin, na wu king eim angil ele am punj.

## 12

*Pol Eim Or Kumb Mił Er Kenim Ei, Gos Koi Erpi Andan Tum Mił Kenim*

<sup>1</sup> Na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii; ba oł ei na paki tunałim mon. Ba akip na or kumb mił kenj epi ei kin, sinim nge Owundu eim epi endi koi erpi andan topu kin, na ngum epi ei, ni tor kindmbii.

<sup>2</sup> Na piind wu ei, endi Krai kin pii gii nim wu ei, kung ngii engki nga kapil kapli o pang kin, wu ei tonu epin Gos mołum konu ele, si pang kin pum. Pum wu ei, eim nge ngenj kin pum min, eim noman tuk gui ei kin pum min, ei na pii poł tunand, mon; ba Gos eim mendpił piinim.

<sup>3-4</sup> Na piind wu ei, tonu epin Gos mołum konu ka wii ele, si pang kin pum. Pang kin, eim ngenj kin pum min, eim nge ngenj si kindpi pum min, ei na pii poł tunand; ba Gos eim mendpił piinim. Pe nga epin konu ele peng kin, wu ei, eim koi erpi oł kun ka wii epi endi piipi kin, wumb endi ek ni tor kindmba ei kapli enermba mon. Enerang

kin, mei wumb endi kapli ek ei ninermba mon!

<sup>5</sup> Nga na wu ei kin, ek owundu nip kin, eim embe ambil tonu kindmbii end. Ba na nam embe ambil tonu kindnermbii mon! Ba na nam dinga pinałim ele nge, na ek owundu nip kin, nam embe ei, ambil tonu kindmbii.

<sup>6</sup> Pe na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ni piilamb kin, kapli na wulu wu mił ek yi ninenełamb mon; ba na ek keimi niłamb. Nimbił erang wumb endi na wu ka wii endi moł ni, yi piinermba mon! Ba na piind wu ei, na oł end mił ei, kanpi kin, nga eim na ek nind mił ei piilim. Yi mił peng kin, wu ei na kin kun mendpił piimba.

<sup>7</sup> Nimbił erang Gos nge koi er pim ek ei, na andan tum ei, na kenj epi keimi kun ka wii mendpił yi mił peng kin, Gos eim piipi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ni, eim noman ele to piinerim mon. Nga yi mił peng kin, Gos eim na kin epi gal mił epi ei ngang kin, na ngenj ele połum nge ngum. Ngum epi ei, Seisen nge ek se andilim wu mił, na tumba nge ngum. Epi ele nge, na to mani kindpi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ei, na kapli enanim.

<sup>8</sup> Kunum tekliki, na Owundu kin prei erip kii sinj ei, eim na ngenj ele epi kis ei, si tor simba nge kii sinj.

<sup>9</sup> Ba Owundu eim na kin ek yi nim, "Na nim ngenj kumbii gal mił epi ei, si tor sinermbii. Nimbił erang, na nam noman ka ngol ei, nim kin kapli paki top elim. Nimbił erang, nam nge noman dinga ei, kun ka wii kongun erpi kin, wumb endi dinga pinerang mułmba wumb ei kin, kapli kongun elim," Owundu yi nim. Yi mił peng kin, na ek owundu nip kin, na noman dinga pinerang ele nge, na ka ka piind ele nge, Krai nge noman dinga ei, na kin kongun er mułmba.

<sup>10</sup> Yi mił, na noman dinga ei pinerang kin ele nge, na ka ka piip moł. Nga wumb na kin oł kis mił endi erngii; nga oł embin tui pei na kin tonu wang kin; nga wumb na kin oł embin ei ngungii; nga oł dinga endi na kin tonu wang kin, na ko wup kin, Krai nge kongun paki top ei. Nimbił erang kunum ele, na nge noman dinga pinerim kunum ei, na Krai kin, dinga mendpił simbii.

*Pol Korin Pii Gii Wumb Kin Noman To Piim*

<sup>11</sup> Na oł enj ei, wulu wu mił enj. Ba enim na kin yi mił erangin kin, na oł ei enj. Enim na embe ambil tonu kindilangin kin, ei kapli kun mendpił piilang; ba enim oł yi mił enenjing mon. Nimbił erang na wu wii mił mołup kin, na enim nge ek se andilim

wumb owundu mołmun mił mandring ei, na molał mon.

<sup>12</sup> Na enim mołmun konu ele tuk mołup kin, kongun dinga erip kin, ek keimi nge se andił wu, jep oł kanim kanim enim kin, na dinga kindip er muls. Mułamb kin, na enim kin jep oł kanim kanim ni, oł wumb puku silmin oł ei ni, wumb Gos nge noman dinga oł ei keningii mił, na eim nge ek se andił wu mołup kin, enj.

<sup>13</sup> Yi mił, men ngii wumb eipi pei epi nipe sengin kin, na enim kin epi endi paki tunenj? Ei epi ele nge mendpił, na enim kin paki tunenj ei, na enim kin ku nin epi kombur ambilił kin, sinenj mon. Na kaimb kuł kapli, enim na nge mong ei, er kun erik, si kindngii.

<sup>14</sup> Akip kunum tekliki, na enim kin ombii ni piip kin, er kun erip moł. Nga na enim kin epi embin endi ni, ngunand mon. Ei na enim ku nin epi ei, na simbii ni enand mon. Ba na enim mendpił simbii nip end. Yi mił erang kin, kang ambil ombu en enim kongun dinga erik kin, epi pei kułou tok kin, menjing ernjing noł epi ei, paki toł ngunalmın mon. Ba menjing, ernjing noł, en enim kapli, epi pei kułou tok kin, kang ambil paki tok kin, epi ngolmun.

<sup>15</sup> Na ka mendpił piip kin, na epi pei salim epi ei, enim ngop si kindmbii. Nga nam noman konj yi ku ngop kin, enim nge noman tuk ele paki tumbii. Pe enim na noman ka aninga ngunjung kin, na enim noman ka pei ngumbii ei kapli min?

<sup>16</sup> Ba enim wumb kombur na kin ek yi ninmin. Keimi mendpił, wu ei sinim kin epi endi peni ele sinalmın mon. Ba wu ei epi kenim wu. Nga eim ek kend top top ele nge, eim sinim ek kumb kulu ele topu kin, sinim eim kin ek ele nge, ekii simin ei nge min.

<sup>17</sup> Ba nimbił erang na enim kin wumb kombur kindinj wumb ei epi endi, ek kend tok kin, enim kin epi endi sinjing min?

<sup>18</sup> Na Taisis kii dinga sinj kin, enim kin ba ninj. Nga na angim endi eim kin kindamb kin, ouni pungul. Pukul kin, Taisis enim kin ek kend topu kin, epi endi enim nge angil ele, epi endi sim min? Pe nga, na kin Taisis kin ouni er andiłmbil ei, Gos nge Gui Ka endeim se andiłmbil min? Sil andlam ende ei andiłmbil min?

<sup>19</sup> Pe enim kunum kunum, noman yi to piinmin ei, sin pułpun ek ei, sinim oł ei, enim ningil ele, er kun elmin min? Ba ei mon mendpił! Sin Gos ningil ele, Krais kin dambiltpi ende kindang mołpun kin, ek yi mił ninmin. Sin enginjpin noł sin noman ka ngolmun wumb ei kin, sin ek nemin kin, kapli enim paki tamin kin, enim nge pii gii ninmin ei, dinga mendpił pimba.

<sup>20</sup> Yi mił, na nam mund mong tonum ei, nam enim kin ombii kunum ei, enim

mułngii ni piind mił, ei mularik kin, ba enim eipi mił mułngii ni piind. Nga enim ka keningii ei, na mułmbii ni piinmin mił ei, mularip kin, na eipi mił mułmbii. Na nam mund mong tonum ei, na kenmbii ei; enim ek mił erik, wumb eipi nge epi, kan bun bun sik kin, noman kis tonu wang kin, wu endi eim noman ele mendpił piilim mił elim, wumb eipi kin ek buł morung nik kin, ek waim elmin, en enim wumb num mołmun ni piik kin, oł kun pinałim mił erik kin, mong sik yi elmin.

<sup>21</sup> Na mund mong tonum ei, na enim konu ele, nga op ninj kin, nam Gos na enim ningil ele, to mani kindmba. Mon pim kin, na wumb pei kin ke nip kin, ok wumb ombu, en enim oł kis erik kin, en enim noman tuk ele to ak tunenjing mon! Wumb ei, oł kis penj tui nin; nga wu amb ngunduk nin; nga wumb wumb eipi kin noman kis peng kin, oł kis yi elmin.

## 13

*Korin Wumb En Enim Pii Gii Ei Pii Kun Erngii*

<sup>1</sup> Pe akip kunum tekliki, na enim kin bii ond. Pe wumb endi oł kis erim pim kin, kapli wumb tał min tekliki, noman ende sek kin, ek ni tor kindangan pa ni, Gos ek ka yi ninim.

<sup>2</sup> Ok wumb oł kis enjing kin, nga pe enim yi ku, oł kis enim enmin wumb ei ok, na enim kin ek yi mił ninj, "Enim pii kun erngii." Pe nga na enim kin ek dinga nind mił, na ok kunum tał yi mił ninj. Pe nga ekii se, na enim kin orung ombii kunum ei, oł kis enjing wumb ei, na wakin tunermbii mon! Na enim kin kumep kis ngumbii.

<sup>3</sup> Enim epi pei piimin ni piinmin ei, Krais na kin gupu ele ek ni tor kindim. Nga Krais enim kin mok topu ermba kunum ei, eim temb ninermba mon! Ba eim nge dinga ei, enim kin tuk ele kongun elim.

<sup>4</sup> Yi mił, Krais eim ond peri ele to kunduk kunum ei, eim dinga pineririm. Ba pe Arim Gos nge dinga ei ngang kin, pe eim konj mołum. Yi mił, sinim eim kin dambilpin ende pamin kin, sinim dinga pinerim ku. Ba sinim Gos nge dinga ele sinjpin kin, sinim eim kin konj mułmun. Mołpun kin, sin enim kin tuk ele Gos nge dinga andan tunun.

<sup>5</sup> Enim en enim noman tuk ele, kii sik piingii ei, enim pii gii ei, dinga ambil gii nik mołmun, min mon? Enim oł ei, en enim kur keningii. Enim keimi piinmin ei, Krais Jiisas enim noman tuk ele mołum min? Mon pim kin, kapli enim Krais kin pii gii pinerang kin, enim oł kis pei piki tonum.

<sup>6</sup> Ba na piip nind ei, enim piinmin ei, sinim Krais kin pii gii keimi ninmin.

<sup>7</sup> Ba sin Gos kin prei erpin ngamin kin, enim oł elou min, kun pinnermba oł mił endi enerngii mon! Mon pim kin, sin enim andan topun kin, sin kin oł kun ka tonu onum ni, piinerngii mon. Ba enim oł kun pimba mił erngii. Ba mon peng kin, sinim wumb pii gii pinerim mił, wumb tonu omun ei kapli.

<sup>8</sup> Yi mił, pe sinim epi endi ermin ei, ek keimi kin, to mani kindnermin mon; ba sinim ek keimi ei mendpił paki tonmun.

<sup>9</sup> Yi mił, sin ka piinmin kunum ełe, sin dinga pinerang kin, enim dinga palim. Nga sin Gos kin prei eramin kin, enim am oł kun ka wii kapli molk pungii.

<sup>10</sup> Yi mił, puł ei peng piip kin, na nam ya konu turii ełe mołup kin, mon ei połup kin, enim kin kindind. Yi mił erang kin, nam ombii kunum ei, enim kin embin tui nguneramb kin, Gos Owundu nge noman dinga ei nam ngum. Ngum dinga ei, tu wup kin, enim to mani kindip kin, kis mundmbii ei, kapli enermbii mon. Ba nam noman dinga ei, enim pii gii ei, paki topu dinga ngumba nge end.

*Ek Mandi Poru Ninim*

<sup>11</sup> Pe akip angnan no! Enim ka muleiyo! Na nind ek ei, enim piik kin, enim wumb dinga puk kin, kun ka molk kin, endi nimba ek ei, enim endeim ni noman ende sek kin, yi erik kin, enim noman emin seng mułngii! Nga Gos eim noman ka ngołum kin, noman emin pułwu ei, enim kin ouni mułngii.

<sup>12</sup> Enim wumb endeim endeim ni 'Oiyo,' nik kin, enim wumb ei ngunj kangilk kin, angil sik, Owundu kin ka piilim mił yi erngii.

<sup>13</sup> Gos nge oł kun ka ełmin wumb pei enim kin 'Muleiyo' nik kin, ek ka ni kindinmin.

<sup>14</sup> Sinim nge Owundu Jiisas Kraias nge sinim paki tołum ei kin, Gos nge eim sinim noman ka ngołum ei kin, Gos nge Gui Ka sinim kin dambiltpi ende pu mołpu kin, Gos tekliki, enim pei kin tep to mułngii.



## Pol Mon Galeisiya Wumb Połpu Kindim

*Galeisiya Wumb Mulnjung Konu Pol  
Mon Endi Połpu Kindim*

<sup>1</sup> Na Pol, Gos nge ek se andil wu. Wumb endi na to tonu kindangin kin, onenj mon. Nga wumb endi, na Gos nge ek ei se andil ni kin, kindnenjing mon. Ba Jiisas Kraiss kin, Arim Gos eim Jiisas Kraiss tukpu ele tor sipi kin, er konj kindim. Ei eim na kongun ele enjii nipi kin, kindang pup end.

<sup>2</sup> Na Pol ni, engnan nol kin ouni ya mołpun kin, sin pipe ei połpun, enim Galeisiya konu ele, Gos nge tilap ele wumb mulnjung konu ele kindinmin.

<sup>3</sup> Sinim nge Erinjpin Gos ni, Jiisas Kraiss Owundu eim, enim kin noman ka ngopu, noman emin ngang kin, mulngii.

<sup>4</sup> Jiisas Kraiss eim Arim Gos nge noman ele ekii sipi kin, kongun erim. Erpi kin, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, sinim nge ol kis ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim ya mani mei ele, ol kis sinim kin pinermba ni, si kindim.

<sup>5</sup> Yi mil peng, piipin kin, sinim eim embe kunum kunum ambil tonu kind mulmun ei, keimi pimba.

*Gos Ek Ka Endeim Mendpil Palim*

<sup>6</sup> Enim enmin ol ei, na piip kin, mund mong end. Yi nge, Kraiss nge noman ka ngopu kin, Gos enim sipi, nga orung sim. Pe sikir enim eim ek ka buł ngok, si kindik kin, ek ka kanim endi eipi ei piik kin, ekii sinmin.

<sup>7</sup> Ba ek ka eipi endi pinalim mon. Wumb kombur enim nge noman ele to eipi eipi kindik kin, ek kanim kanim nik enmin. Nga Kraiss nge ek ka wii ei nik eim eipi eipi kindim nik enmin.

<sup>8</sup> Ba sin sinim ek ka yi mil palim ei, ni tor kindpin ermin ei min, tonu epin nge enjel endi opu ek ka nimba ei, sin ok Gos nge ka ei, enim kin ni tor kindpin mil kapli, pinerim kin, wu ei eim am ba.

<sup>9</sup> Kumb ok, sin ek ni poru nipin kin ek ei nge, yi mil pe, na nga nip enim ngond. Pe wu endi enim kin ek ka nipi, enim ngumba ei nipi ngang kin, sin Gos ek ka ok enim kin ngunjpun mil ei, endi pinarpi nim kin, wu ei eim am ba ku.

<sup>10</sup> Yi erang kin, na pe nind ek ei, enim wumb na kin noman ka piik, ngungii min; Gos na kin noman ka piipi ngumba min; nga na wumb noman ele kom tunj min; na wumb nga kom tunj pim kin, kapli na Kraiss nge kongun wu mulermbii mon.

*Gos Eim Pol To Tonu Kindang Kin, Eim  
Nge Kongun Wu Mołum*

<sup>11</sup> Engnan nol, na enim ek kun kanip nip ngond ek ka ei, na enim ok kanip ninj mil ek ei, wu endi nge ek ka ei mon.

<sup>12</sup> Na wumb endi kin ek ka ei sinenj mon. Nga wumb endi na andan topu ngunerim mon mendpil; ba Jiisas Kraiss eim koi erpi pim ek ka ei, na andan topu ngum.

<sup>13</sup> Na kumb ok erir ol ei, enim piinmin; kunum ei, Jura wumb elmin ol ei, ekii sip enj ei, enim pii poru ninjing. Na Gos nge tilap wumb ei, ol embin tui erip ngoł. Ngop kin, na noman ele, nga top kis er poru nil ku.

<sup>14</sup> Ei nam nge wu su ende ombu men tok elmin ol ei, to mani kindil; na nge wumb tilap ende ei si kindip kin, Jura wumb elmin ol ei, ekii sil. Nam nge kupnan nol men tok elmin ol ei minj, dinga pup ekii sip pul.

<sup>15-16</sup> Ba kumb ok, na nam minan mingnerim kunum ei, Gos na to tonu kindpi mundrum. Ei nga, Gos nge noman ka na kin ngopu kin, na wii topu, sipi orung sim. Yi mil peng kin, eim ka piipi kin, eim nge kingam ei, na andan tum. Tang, na piip kin, wumb tilap eipi ei, ek ka ei, nip ngumbii nge ngum. Eim na andan tum kunum ei, na wumb endi na nipe epi mil endi ermbii ei, kii sip yi enenj mon.

<sup>17</sup> Na Jerusalem konu owundu ele, ok puneramb kin, wu kopur na nge ek se endngii wu kombur, ok mulnjung ei, kii sip punenj mon; ba na Areipiya mei konu owundu ele, ok punj. Nga orung op kin, Damaskas konu ele orung onj.

<sup>18</sup> Ekii se kung ngii tekliki ol pang kin, Jerusalem konu ele tonu pup, wu endi embe Piisa eim mulum konu ele ek tang mulambil. Mulambil kin, kongun tal nga angil mong endeim ol pum.

<sup>19</sup> Ba na Gos nge ek se andilmin wu nga endi kinenj; ba Jeims ei eim Jiisas Owundu nge angim mołum. Mołum ei, Jeims kin Piisa tal mendpil na kenj.

<sup>20</sup> Ek ei na akip połup kin, enim ngond ei keimi! Gos eim na kanpi mołum. Na enim kin ek kend top ngunand mon.

<sup>21-22</sup> Ekii se nga na pup, Siriya konu ele pup kin, nga Silisiya konu ele tonu punj. Ba Juriya mei konu ele Gos nge tilap wumb ele, Kraiss kin tuk ok mołmun. Wumb na Pol nge kumb ningil ele kan kun enenjing.

<sup>23</sup> Ba en enim ek yi mil mendpil piilmin. "Kumb ok wu ei, eim sinim pii gii wumb ol embin tui ngum. Ba pe eim pii gii nipi kin, er endrim ek ei, akip Gos nge ek ka ei ni tor kindim pii gii ei, ok to kis er endim ek ei nim."

<sup>24</sup> Yi mil erang, Gos na kin erim mil ei, na enj wumb piinmin. Yi erang kin, Gos eim embe ambil tonu kindinmin.

## 2

*Gos Nge Ek Ka Se Andilmin Wumb Ei Ok, Pol Kin Noman Ende Kindnjing.*

<sup>1</sup> Na kung ngii engki nga kapil kapli mo kindip, na Banapas kin Jerusalem konu ele nga sil tonu bil ni punjpu. Pe na Taisis sini, kin sin ouni punjpun.

<sup>2</sup> Gos eim na andan tang, "Pui!" neng, na punj. Nga eim nge ek ka ei na nip wumb tilap eipi ngumbii nge punj. Gos eim na andam ele andan topu ngum ei, na wumb peng pepi noman pim. Wumb ombu kin ek nip andan top ngunji ei, na nam yi ni piinj. Mon pim kin, nam kongun tilap eipi wumb kin, pe end ei kin, nga ok enj kongun ei, wii mil ba ni piind.

<sup>3</sup> Ba Taisis eim na kin ouni mo lum wu ei, Griik wu mo lum. Kunum ei, sin kulou tunjpun ei, Taisis ngenj kopsisngii ek dinga ei, wumb ninenjing mon.

<sup>4</sup> Ba nimbil erang enginjin nol mil, ek kend wumb kombur, koi erik kin, tuk olmun ku. Ok Jiisas Kraiis nge ol, sinim wii mo lum ngum ol ei, waning kan singii nge onjung. Jiisas Kraiis eim, sinim nge lo ek ei, kan ngopu ambil gii ni mulum ei, tor sipi kindang kin, sinim wii mo lum. Wumb ombu nga, sinim Kraiis kin wii mo lum ei, nga kan ngungii nge enmin.

<sup>5</sup> Ba kunum olt mon, sin Taisis eim ngenj kopsik erngii andam ele, aki topun ni ngonenjin mon. Nga sin en enim ek ei, endi ekii sinenjin mon ku. Yi mil erang, sin yi piinmin, Jiisas nge ek ka ei, dinga pepi mo lu kin, enim kin kunum kunum pepi mulmba.

<sup>6</sup> Wu kombur en enim, wu num mo lum wumb ni piinjing wumb ei, en enim nipe embe palim wumb ei, na kin epi wii mil palim ni piind. Gos eim wumb num embe palim wumb ei, ni kinalim mon. Wumb pei ende mil mo lum ni kaninim. Wumb ei embe palim wumb ombu, ek nga nik kin, na paki tok, ek nga nik ngonalmi mon.

<sup>7</sup> Ei mon mendpi! Ba en enim piik poru ninmin. Pe Gos na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, Gos eim ek ka ei nip kin, ngumbii nge kindang, na onj. Yi mil ku, Gos Piisa kindang kin, Jura wumb kin ek ka nimba nge pum.

<sup>8</sup> Yi mil ku, Gos eim Piisa dinga ngang pupu kin, Jura wumb kin ek ka se andilmin wu mil, kongun erpi mulmba nipi kindim. Nga na Gos eim yi ku, na dinga ngang kin, wumb tilap eipi kin, ek ka se andilmin wu mil, kongun erbii nipi kindim.

<sup>9</sup> Yi ku, Jeims ni, Piisa ni, Jon en enim Gos nge tilap wumb kin wu num, paki dinga mil wumb, yi ni piinjing. Piik kin, en enim pii poru nik enjing ei, Gos eim na kin noman ka ngopu kin, eim na kongun erbii nge

ngum. Yi mil peng kin, en enim Banapas kin, na tel angil sinjing ei, enginjin nol mendpi mil, angil sinjing. Sin noman ende kind piipin kin, ek yi ninjin. Sil, Pol Banapas tel, kapli wumb tilap eipi kin, pu mo lu kin, kongun erbii ei, Gos ek ka ni tor kindmbil. Nga en enim yi mil ku, Jura wumb kin puk, Gos ek ka ni tor kindik erngii ku.

<sup>10</sup> Wu num ombu en enim, ek endeim mendpi sil kin yi ninjing. Ekip wumb epi sinerang mo lum wumb ei kin, kaimb singil ol ei nge, na noman ngunji. Yi mil erang, na kongun dinga yi nge erbii.

*Piisa Ol Kis Elim Mil Er Pol Piipi Ni Tor Kindim*

<sup>11</sup> Pe Piisa Andiok konu ele om kunum ei, na Pol eim kun kanip kin, ek to kindinj. Nimbil erang Piisa eim mong sim.

<sup>12</sup> Mong seng kin, Jeims eim nge wumb kombur kin sipi, tu wunerim kunum ei, Piisa eim wumb tilap eipi kin kuni ende nolum. Ba pe, Jeims wumb tilap tor wangin kin, Piisa eim mund mong erpi kin, nga eim wumb tilap eipi kin mulerim, mon. Nimbil erang eim tungu erpi kin, Gos nge tilap wumb ngenj kopsik elmin ol ei nge, wumb tilap eipi wumb ei kin, dinga kindik, erngii enjing.

<sup>13</sup> Nga eipi Jura wumb Piisa kin, en enim ol kend tok, yi elmin ku. Erik kin, nga ekii se Banapas si pangin kin, ol kis ombu erangin kin, Banapas eim ekii sipi erim ku.

<sup>14</sup> Ba na kenj ni, wumb en enim andam kun endnarik kin, Gos nge ek keimi ei, ekii sinenjing ku. Pe Piisa wumb muljung konu ele, kanip yi nind. "Piisa nim Jura wu; ba wumb tilap eipi elmin ol ei, nim ekii se en. Ei nim Jura wu mil mulalmi mon! Pe nim nimbil erang, wumb tilap eipi ei, Jura wumb elmin ol mil ei, erei nin?"

*Wumb Endi Eim Jiisas Kin Pii Gii Nimba Ei Wu Kun Ka Mendpi Mulmba*

<sup>15</sup> Keimi, sinim Jura wumb menjpin mengim tonu onjpin mil mo lum. Sinim wumb yi mil mo lum wumb tilap eipi ol kis elmin wumb ei, yi mil sinim mon.

<sup>16</sup> Ba sinim piinmin; Gos eim sinim lo ek ei, ekii sinmin ei nge, ol kun ka mil wumb kinanim mon! Nga lo ek ekii sinmin ei, Gos eim wumb ei, wumb kun pa ninanim mon. Ba wumb endi eim Kraiis Jiisas kin pii gii nimba ei, Gos eim wumb ei kin, kun ka pa yi nimba. Pe sinim Kraiis Jiisas kin pii gii ni poru ninjin ei nge, Gos sinim wumb kun ka mo lum nimba. Ei nge, Kraiis kin pii gii nimin ei, lo ele nge mon! Nimbil erang wumb endi, eim lo ek ei endi ekii sipi erim kin, ele nge, Gos eim wu endi ei, wu kun ka mo lum, pa ninermba mon!

<sup>17</sup> Ba sinim Kraiss kin pii gii ninjpin kin ei nge, kapli Gos eim sinim kun ka kenmba ni, yi piimin. Nga ekii se, sinim wumb tilap eipi mił, oł kis erpin mołmun. Kapli kunum ei, sinim yi nimin, Kraiss eim oł kis ei nge, kongun elim wu nimin min? Ei mon mendpił!

<sup>18</sup> Pe na lo ek endi, ambıl piltan top si kindmbii ei, nga er ka sikir enj kin, wumb en enim yi piingii, 'Wu ei, oł kis elim wu,' ni piingii.

<sup>19</sup> Yi erang, lo ek ei na tang, na kołup poru ninj lo ek ei, nga na kan ngunermba mon. Ele nge, na Gos kin konj ouni mułmbii. Pe na Kraiss Jiissas kin ond peri ele, ouni kuls poru nim.

<sup>20</sup> Pe akip na konj kunum kunum moł konj ei, na nge mon; ba Kraiss eim na noman tuk ele mułang kin, na konj kunum kunum moł. Pe na ya mei ele and moł ei, pii gii peng and moł. Mołup kin, Gos kingam kin pii gii nemb kin, Gos eim kingam ei, na kin kaimb sipi, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, na paki tum.

<sup>21</sup> Na Gos nge noman ka ei, na wak tunand mon. Pe lo ek ei erpi kin, wumb Gos kin kun ka muljung kin, Jiissas kołpu poru nirim ei, eim wii mił kołpu poru nirim min? Ei mon!

### 3

#### *Lo Ek Kin Pii Gii Oł Ei Ekii Sılmin*

<sup>1</sup> Enim Galeisiya wumb owuł owuł mendpił mołmun. Sin enim Jiissas Kraiss andan to poru ninjpin. Ei mił, eim ond peri ele kulum ei, enim yi mił kenjing. Pe wumb nii endi enim neng kin, enim noman wulu pang mołmun?

<sup>2</sup> Na enim kin, epi endi kii simbii end. Enim Gos nge Gui Ka sinjing ei, er sinjing mił nenj? Enim lo ek ei, ekii sik ei nge, enim sinjing min? Nga enim Gos nge ek ka ei piik sik kin, pii gii nik ei nge Gos nge Gui Ka ei nge sinjing min?

<sup>3</sup> Pe enim wumb noman wulu pang mił mołmun min? Enim kumb se Gos nge Gui Ka ele noman konj er sinjing; ba pe enim ngenj ok nge kin, wumb dinga tonu ok kin, er poru ningii enmin min?

<sup>4</sup> Pe ok oł owundu kanim kanim enim kin tonu orum ei, enim wii sinjing min? Ba na ni piind ei, enim oł ei, wii mił enerik mon.

<sup>5</sup> Nimbıl erang, Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngopu kin, nga enim kin jep oł endi andan topu erim ei, enim lo ele nge kongun enmin min? Nga enim eim nge ek ka ei, pii gii ninjing min?

<sup>6</sup> Gos nge ek ka yi ninim, "Eiparam Gos kin pii gii neng kin, Gos eim yi nim, 'Eiparam nim pii gii ei je erang kin, nim wu kun mendpił molun,'" pa nirim.

<sup>7</sup> Yi mił ku, enim piingii ei, Gos nge ek ka ele pii gii ningii wumb ei, Eiparam kingam ambılam noł mendpił mułngii.

<sup>8</sup> Kumb ok, Gos eim piirim wumb tilap eipi endi, Gos eim nge ek ka ele, ekii se pii gii ningii ni piirim. Gos wumb ei kin, wumb kun ka mołmun, yi nimba ni piirim. Yi mił peng, Gos Eiparam kin, eim ek ka ei, ok nipi ngurum. Nga Gos ek ka yi nirim,

"Eiparam, nim pii gii ele, nim wumb tilap eipi orung orung pei, Gos nge epi ka wii singii."

<sup>9</sup> Pe yi mił, wumb nii endi pii gii ningii wumb ei, pii gii wu Eiparam kin ouni, Gos nge epi ka wii ei singii.

<sup>10</sup> Ba wumb pei en enim yi ni piinmin, lo ek ekii sılmin oł mendpił ei, epi pei to mani kindnim ni piinmin. Ba wumb yi nge, dup konu kis ele ngenj kumbii singii. Keimi, Gos nge ek ka yi ninim,

"Wumb pei Gos nge ek ka palim ek ei, pei ekii sinenjing kin, wumb ombu pei ei, dup konu kis ele, ngenj kumbii singii."

<sup>11</sup> Gos nge ek ka yi ninim,

"Wu endi eim Gos kin pii gii nimba wu ei, Gos wu ei kin, wu kun ka mułun,"

pa nimba. Wu ei, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Yi mił palim ei, sinim piipin pol tumun. Wu endi eim lo ek ekii seng kin, Gos wu ei, wu kun ka, yi nimba, andlam endi sinalam mon.

<sup>12</sup> Lo ek ei, pii gii ende mił mon! Gos nge ek ka yi ninim,

"Wu endi eim lo ek ombu pei ekii sipi endim wu ei, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba."

<sup>13</sup> Kraiss eim sinim lo ek ele, ngenj kumbii sinim ele, eim kin tonu wang sim. Sipi kin, sinim paki topu kin, Gos kin sipi orung sim. Keimi, Gos ek ka yi ninim,

"Wumb nii endi wu ei, ond peri ele tonu pim kin, wu ei singambil sipi kin, ngenj kumbii dinga kis sipi kulmba."

<sup>14</sup> Gos eim yi mił erang, Jiissas Kraiss eim kin, Eiparam nge epi ka wii ngolum ei, wumb tilap eipi kin, tonu wang singii. Gos yi mił erang kin, sinim eim nge ek ka ei, pii gii nipin kin, Gos ok nirim mił, eim nge Gui Ka simin.

#### *Gos Eim Ek Dinga Nipi Pendrim Ek Ei, Gos Nge Lo Ek To Mani Kindnerim Mon.*

<sup>15</sup> Engran no! Na sinim wumb elmin oł ei nge, piip kin nind. Pe wu endi eim kulmba peng kin, eim nge kingam noł ei, ni piipi kin, eim pipe połup sirim mił, eim epi ombu, mok topu yi erim. Erpi kin, pipe ei nge, wumb endi eim pipe pułum mił ei, to kis erik kin, eipi mił pulergii mon. Nga ek nimba ek ei endi, paki tok kin, yi er ninerngii mon ku.

<sup>16</sup> Pe Gos eim yi nim, “Na ek ninj mił, keimi ekii se tonu omba.” Pe ek dinga ei, Gos eim ek nipi, Eiparam kingam kin ouni mendpił, nipi ngurum. Eim ek endi yi mił nipi kin, eim kingam noł nguneririm mon! Nga kangil kin, pei nipi nineririm mon ku. Ba eim wu endeim kin mendpił nipi kin, eim ek dinga nipi yi nirim. “Nim nge kinganim mendpił ei,” eim embe Krai.

<sup>17</sup> Na nind ek pule ei, yi mił palim. Ok, Gos eim mon endi ei, oł dinga wii endi er pendrim. Nga ekii se, kung ngii 430 pei o purum. Pang kin, ekii se, lo ek ei tonu orum. Pe lo ek ei, ekii se tonu om ei, Gos eim nge ek dinga nipi pendrim ei, lo ek kapli to mani kindnermba mon.

<sup>18</sup> Pe sinim lo ek ei, ekii silmin oł ei, ekii sinjpin kin, lo ek ei, Gos eim sinim simin ni pendrim epi ei, kapli Gos sinim kin epi ngumbii nirim epi ei, simin ni piimin. Nga sinim eim nge dinga ele pendrim epi ei, sinamin mon. Ba Gos eim ek dinga nirim mił ei, eim Eiparam kin mendpił nipi pendrim mił, epi ka wii ngum.

<sup>19</sup> Pe lo ek ei, nimbil oł erang palim? Ei yi mił, Gos eim yi ni piirim lo ek ele erang kin, oł kis ei, peni ele tor omba, ni piirim. Piipi kin, lo ek ekii se kindang orum. Nga lo ek ei pepi mulang kunum ele, kangi ei mei ele omba. Ok, Gos eim ek dinga ni pendrim mił tonu orum. Ok Gos eim enjel ni, wu endi tuk mołum wu ei ni, ni nguk.

<sup>20</sup> Wu tuk mołum wu ei, eim wu endeim mendpił, kongun pinermba mon. Ba Gos endeim mendpił mołum.

*Lo Ek Ei, Sinim Erinjpin Ekii Mił Ei, Sinim Krai Mołum Konu Simba*

<sup>21</sup> Pe yi mił, Gos eim ok ek dinga nipi pendrim ei, lo ek opu orung enim min? Ei mon! Pe lo ek ele, sinim noman konj simin nemin, ngulang kin, Gos kin oł kun ka enmin oł ei, lo ek palim mił yi ekii si ngulamin; ba ei kapli enenelang!

<sup>22</sup> Ba pe Gos nge ek ka yi ninim, “Oł kis pei ombu, wumb kung gui mił poł tuk sipi mundum. Eim yi mił erang kin, sinim wumb Jiias Krai kin pii gii nipin mulnjpun kin, Gos eim nge pii gii wumb ngumbii nipi, ek dinga ni pendrim epi ei, sinim simin.

<sup>23</sup> Ok sinim pii gii ek ei, pii kun enenjpin kunum ei, lo ek ele ambil gii ni moł punjpun. Moł pamin kin, pii gii nimin ek ei, sinim kin peni ele tor orum.

<sup>24</sup> Yi mił erang, lo ek sinim erinjpin ekii mił erang kin, lo ei sinim sipipi kin, Jiias Krai kin tu wunum. Tu wang kin, sinim Gos eim nge ek ka ei, pii gii nemin kin, Gos eim sinim wumb kun ka mił nimba.

<sup>25</sup> Pe pii gii ek ei, sinim kin opu poru neng kin, pe sinim erinjpin ekii mił, lo ek ele, nga mandring mulełamin mon!

*Enim Pii Gii Ninmin Ei, Gos Kingam Noł Mendpił Mołmun*

<sup>26</sup> Enim pei Krai Jiias kin pii gii ninmin ele nge, enim Gos nge kingam noł mendpił mołmun.

<sup>27</sup> Enim wumb Krai kin noł pik wumb ei, enim pei Krai kin dambiltik ende puk kin, enim Krai nge oł kun ka erik mołmun.

<sup>28</sup> Yi erang kin, Jura wumb endi mon; nga Griik wumb endi mon; nga kongun wii elmin wumb endi mon; nga wumb endi eim noman ele epi elim wu endi mon; nga wu endi mon; nga amb endi mon. Ba akip enim Krai kin dambiltik ende puk kin, wumb ende pupun mołmun.

<sup>29</sup> Pe enim Krai nge wumb mulnjung kin, pe enim Eiparam nge kingam ambilam noł mulngii ku. Pe nga, enim mołmun wumb ei, Gos ok Eiparam kin ngumbii ni dinga nirim mił epi ei, enim pe akip singii.

## 4

*Gos Nge Kingam Noł Mołmun*

<sup>1</sup> Na nge ek ei yi mił, Arim nge epi kanim kanim, eim kingam eim pei, sipi poru nimba. Pe kingam ei, eim Arim nge epi pei tep erpi mołum. Ba eim kangil gal mił multum kunum ei, eim nge kongun wii wu, ende mił multum.

<sup>2</sup> Ba wu num mołpu, tonu kindiim wu ni, wumb tep erik mołmun wumb ei kin, ek nipe ek niłmin ei, kangi ekii sipi, yi er mołpu, pang pang kin, arim nipi pendrim kunum ele, poru nimba.

<sup>3</sup> Pe sinim yi ku, sinim kangil mił mulpun kunum ei, sinim ya mei mani ele epi ei, pei sinim kan mił ngurum.

<sup>4</sup> Ba kunum ei kapli erang kin, kapli Gos eim nge kingam kindang opu kin, amb Mariya eim mengim. Nga eim lo ek ele ekii sipi, er mulum.

<sup>5</sup> Nimbil erang, eim opu, sinim lo ek ele mandring mulnjpun wumb ei, sipi orung simba nge om. Yi mił erang kin, Gos sinim sipi kin, sinim eim nge kingam ambilam noł mił mołmun.

<sup>6</sup> Pe enim Gos nge kingam ambilam noł mołmun. Yi peng kin, Gos eim kingam nge, noman Gui ei kindang opu kin, sinim noman tuk ele opu kin, dinga wii tonum. Wii topu, “Wusa, Wusa,” yi nim.

<sup>7</sup> Yi erang kin, nim kongun wu wii mił, mulałin mon. Nim Gos nge kingam. Pe Gos nim sim kin, nim eim kingam mił mulnjii. Mulun kin, pe nim Gos eim epi ombu sinjii ku.

*Pol Galeisiya Wumb Ei Kin Eim Noman Embin To Piim*

<sup>8</sup> Ba ok, enim Gos mołum ni piinenjing mon. Piinarik kin, ya mani mei ele epi ni, gui kengii ni, epi ombu ni, ei Gos kend mił kan ngang kin endnjing.

<sup>9</sup> Ba pe enim Gos ei piinmin. Na enim kanip nind, Gos eim enim kanpi poru ninim. Pe enim nimbił erang, enim nga Gos kin buł ngok, ak tok, orung puk kin, mei ele gui kis ei, nga ekii sik, nga kongun owundu wii mił ei, nga sik, erngii punmun min?

<sup>10</sup> Kunum owundu endi, enim kanilmin kunum ei min, oi konj er tołum kunum ei min, kuni owundu tonu wang nołmun kunum ei min, kung ngii konj tonu olum kunum ei min, enim epi kanim kanim kanilmin.

<sup>11</sup> Na enim piip kin, mund mong end. Mon pim kin, na enim kin kongun dinga enj ei, wii mił ba, ni piip moł.

<sup>12</sup> Engnan no! Na enim kin piip ke nip, enim ok na moł mił, yi mułngii. Na enim mołmun mił, na op poru nip moł. Enim na kin pund mong endi enenjing mon.

<sup>13</sup> Enim piinmin; ok na nam ngenj ele ening pirim. Yi erang kin, kumna na op enim kin, Gos nge ek ka ei nip, enim ngur ei, na kumna or.

<sup>14</sup> Yi peng kin, na nge ngenj ele ening ei, enim kin ol embin mił tonu orum, ba enim na kin buł ngunenjing mon. Nga enim na kin ten kulenjing mon ku. Ba enim na sik, ngii konu sipnjing ei, enim Gos nge enjel endi mił yi sipnjing. Nga enim Krai Jiasas mił, yi na sinjing.

<sup>15</sup> Pe enim noman ka ka ni, jili orung pahim? Na enim elmin ol ei nge, keimi kanip nind. Pe kunum ele, enim kapli erim kin, enim nge ningil akik tor singii. Sik kin, na ngungii; ba enim ol ei, kapli enerngii.

<sup>16</sup> Nimbił erang na ek keimi nip enim ngunj ele nge, na enim kin, opu orung erip enim ngunj min?

<sup>17</sup> Wumb kombur enim, ol yi, yi erei, ningii ei, am ek ka wii ningii; ba enim Krai nge wumb si tor simin ni piik, yi ningii ei, enim wumb en enim, embe ambil tonu kindngii, ni piik, nilmin ku. Ba ei ol kun ka mon. Ei ol kis.

<sup>18</sup> Pe sin sinim ek ka ninjpin kin, ei ka! Kunum kunum sinim yi mił ermin, ei kapli. Pe sinim ende mulenjing pin, ol kun ka ei, enim si kindnerngii mon.

<sup>19</sup> Enim na nge kingam noł mołmun! Na ngenj kumbii nga sind ei, amb endi kangil mengmba peng sinim mił, na sind ei, sip pamb kin, Krai enim noman tuk ele, opu mułang kin, poru nimba.

<sup>20</sup> Na enim kin noman enim ei, pe na enim kin kunum ele, mułmbii end. Na ek endi eipi mił nip enim ngumbii end.

Na enim enmin ol ei, na noman embin to piind.

*Eikar Kin Sera Tel Ek Ekin*

<sup>21</sup> Enim lo ek ele, ekii simin ni piinjing kin, pe enim na nengin piimbii. Pe enim lo ek piinenjing min?

<sup>22</sup> Gos nge ek ka yi mił ninim. Eiparam eim kingam tał mulnjungul. Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kangii endi mengim; nga amb wii kongun enałim amb Sera ei, kangii endi mengim ku.

<sup>23</sup> Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kingam mengim ei, wu amb tep tołmun ol ei, kangii ei mengim. Ba amb kongun wii enałim amb Sera kingam ei, Gos nge ek dinga nipi pendrim mił, Gos eim paki tang kin, Sera kangii mengim.

<sup>24</sup> Pe ek ekin ei, pule yi palim. Amb tał ol erkił ei, Gos kin ol dinga wii ni pendrim mił, ende er pendkił. Amb endi Eikar ei, yi mił andan topu kin, komung Sainiyai ele, lo ek dinga nipi, Gos ngurum. Amb ei nge kingam noł tonu ok ei, wumb kin kongun wii mił erngii pirim. Am Eikar ol yi mił andan turum.

<sup>25</sup> Sainiyai ei komung endi, Arepiya mei konu owundu ele mołum, nilmin. Pe amb Eikar ei, Jerusalem lo konu ek ele mił mołum. Jerusalem konu ele amb ei, eim kongun wii elim nge, kingam noł kin ouni mił mołmun.

<sup>26-27</sup> Ba Jerusalem konu ele, endi tonu epin konu ele salim ei amb Sera ei sinim nge menjpin ei, eim wii mołum mił; sinim yi mił mołmun. Gos nge ek ka yi nipi, Jura wumb kin tilap eipi wumb kin, nipi ngonum.

“Nim amb nim kirim kep seng kangil mingnalin ei, nim kapli pe ka piinjii. Nim amb kangil mengnjii mił piikin kin, ngenj kumbii sinalin ei, nim gupu aki tokun kin, wii dinga tokun, ka piinjii. Nga amb endi wenjing molałim amb ei, eim kingam noł pei mołmun. Ba amb wenjing mołum amb ei, kangil mengnim ei, pei molałmin mon.”

<sup>28</sup> Na nge engnan no! Enim wu Aisak mił yi mołmun. Ei nge Gos eim ek dinga nipi pendrim mił ele, akip enim Gos nge kingam noł mołmun.

<sup>29</sup> Ba pe kangii endeim mam mengim ei, wu amb menginmin ol ei mił mengim. Ei ok kangii endi kin, ol embin tui ngurum kangii ei, eim mam Gos nge Gui Ka ele mengrim. Pe ol yi mił ku palim. Pii gii ninenjing wumb ei, Gos Gui Ka noman tuk ele mołum wumb ei kin, ol embin tui ngolmun.

<sup>30</sup> Ba Gos nge ek ka nipe ek ninim? Ek ka ei yi ninim,

“Amb kongun wii elim amb ei kin, kingam ta! to eipi kindangan, pangil. Nimbil erang kongun wii elim amb eim kingam ei, amb endi eim wii mil mo!pu kin, mengrim kingam ei, eim nge arim epi pei ei, kumb se kang ei, sinermba, mon,” Gos nge ek ka yi ninim.

<sup>31</sup> Yi mil ku, angnan no!, sinim amb kongun wii elim amb Eikar ei, eim nge kingam no! mon. Ba sinim amb kongun wii enarpi mo!um amb Sera ei, eim nge kingam no! mo!mun.

## 5

*Sinim Wii Mil Er Mulmun Ei, Am Kun Mil Mulmun*

<sup>1</sup> Krai eim sinim kan ngii mil ele si tor sim. Seng kin, sinim wii kun ka er mulmun. Sinim am dinga wii angpin er mulmun. Sinim wumb nga kan ngii mil epi, si tuk simin ni enermin mon; ba angk dinga er mulmun.

<sup>2</sup> Piinmin, na Pol na enim kin ek nip ngond. Pe enim ngenj ei kan wiik tangin kin, kopisnjing ele nge, Gos enim sipi orung simba, ni piingii ei, Krai nge kongun ei, enim kin endeim endeim ni, paki tunermba mon!

<sup>3</sup> Enim kan wiik tangin kin, enim nge ngenj kopisnjing kin, na ek ei nip peni ele tor kindmbii end. Pe enim ol ei enjing kin, kapli enim lo ek am pei ei kin, ekii singii.

<sup>4</sup> Pe enim lo ek, ekii simin ele nge, Gos wumb kun ka nimba ni piinjing kin, kapli enim Krai si kindik poru ninmin. Pe lo ek ele, Gos enim wumb kun ka mo!mun ninermba mon! Nga enim Gos nge noman ka ngo!um ei, si kindinmin ku.

<sup>5</sup> Gos nge Gui Ka dinga ele nge, sinim Gos kin pii gii ninmin. Nipin kin, Gos sinim kin wumb kun ka mo!mun, nimba ei nge, sinim kui er mo!mun.

<sup>6</sup> Pe wu endi eim Krai Jiisas kin dam-biltpi ende pu mo!um kin, kapli ngenj kopsik enmin ol ei, ol wii mil pimba. Nga wu endi ngenj kopsipi ol yi enermba ei, kapli ol ei, wii mil ku pimba. Ba pii gii ei yi erang kin, wumb eipi kin noman ngungii elmin ol ei, ol mendpil palim.

<sup>7</sup> Ok enim ol kun ka er andilmin. Pe nga wumb nii endi, enim ek keimi mendpil ei, ekii singii nipi kin, andlam ondu ngonum?

<sup>8</sup> Gos eim enim to tonu kindpi mundum ei; ba enim noman to piik kin, ekii sinmin ek ei nge mon.

<sup>9</sup> Bres olum epi yiis ei aninga endi kindilmin ei, bres pei owupu owundu elim.

<sup>10</sup> Na Jiisas Owundu kin pii gii nind ei, enim na noman ele ekii singii. Sik kin, enim noman endi eipi ekii sinerngii mon! Wu endi enim noman embin to ngopu

kindnim ei, eim embe na piinand. Wu ei, eim mong kis enim ele, eim ekii se, kumbii kis simba.

<sup>11</sup> Na angnan no! Nimbil erang na ngenj kopisngii ol ei nge, na ni tor kindnand ei nge, noman na kin ol embin tu ngonmun. Pe na ek ol ele nge ninenj mon; ba Jiisas ond peri ele kulum ek ni tor kindind ei nge, wumb pii gii ninenjing wumb ei, noman to kis piik erngii.

<sup>12</sup> Na noman ele, wumb ombu enim noman to kis erik kin, enim ngenj kopismin ol enmin wumb ei, en enim nge ngenj orung pei endi kopsik kin, si kindngii ei kapli.

<sup>13</sup> Na angnan no! Gos enim to tonu kindpi sim ei, enim Gos eim nge kingam no! molk kin, enim kan ngii mil, nga mulerngii mon! Enim wii mil mulngii. Ba mon peng kin, enim nge noman yi mil piingii. Sin sinim ka mo!mun ni piyangin kin, noman ok nge tonu omba. Enim noman yi nge, ni piinerngii mon. Ba enim engnjing nol kin, noman ka ngungii. Ngok kin, wumb ei kin kongun wu mil, ka erik mulngii.

<sup>14</sup> Lo ek pei ei, ya tuk lo ek endeim mendpil ele palim. Lo ek yi ninim, “Enim mulngii konu ele mandi mulngii wumb ei, noman ka ngok, paki tungii. Ei ni ninim noman ka piilin mil, yi mil paki to!un enjii.” Pe enim mulngii konu ele mandi mo!mun wumb ei kin, noman ngok, paki ka tunjung kin, kapli enim lo ek pei ekii sinmin.

<sup>15</sup> Ba en enim kung simbii wumb no!um mil, wumb endi kongk nunjung kin, enim ek kis nik kin, en enim op tuk erik ei, kan kun erik mulngii. Kom se piyei! Mon pim kin, enim pei to kis erik kin, am puk, poru ningii.

*Gos Gui Ka Nge Ol Ei Nin Noman Ngenj Ok Nge Ol Ei Nge*

<sup>16</sup> Ba na ek ei yi mil palim. Enim Gos Gui Ka nge, ol yi mil erik endnjing kin, kapli enim noman ngenj ele ok nge ei, ekii sinerngii mon!

<sup>17</sup> Yi mil ku, noman ngenj ok nge ei, Gui Ka ol ei to mani kindmbii nip enim. Nga Gui Ka ei, eim wumb ngenj noman ok nge ei, to mani kindmbii ni piipi enim ku. Pe ta! el elip, opu orung ouni elmbil. Yi mil erang, sinim epi endi ermin ni piimin ei, kapli enermin mon.

<sup>18</sup> Pe sinim Gos nge Gui Ka ol ei ekii sinjpin kin, kapli sinim nga lo ek ele, mandring mulernmin mon.

<sup>19-21</sup> Enim noman ngenj ok nge ol ei, pei kanik poru ninmin. Ei yi mil, wu amb ningil owul owul kanik elmin ol ei ni, ol kis elmin ei ni, noman tuk penj mo!um ol ei ni, wu amb noman ele ol kis ni piik mil, sikir noman ele tonu wang elmin. Nga gos kend kin ekii sik elmin ol ni, nga kum keming

ełmin oł ei ni, opu orung ełmin oł ei ni nga ek mił ełmin oł ei ni, wu endi kin epi bun bun sik ełmin oł ei ni, nga noman tuk kis piik ełmin oł ei ni, en enim noman ełe mendpił ekii siłmin oł ei ni, mok tok tilap tał eipi eipi puk ek mił ełmin oł ei ni, silap ende poł sik, eipi punmun oł ei ni; nga wumb kin noman kis piik ełmin oł ei ni, nga noł nok, wulu puk ełmin oł ei ni, noł nok, non kis erik, golang kis nik, oł ei ni; oł kis kanim kanim yi mił ełmin. Kumb ok na enim kanip ek dinga nir mił, pe yi ku, na nga enim kanip ek dinga nind ei, am wumb pei, konu orung orung pei, oł yi minj erik punmun wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ełe wumb ombu nge, tuk punerngii mon mendpił!

<sup>22</sup> Ba Gos nge Gui Ka ei yi erang kin, mong to er peni ełe ei, yi mił kindiim wumb eipi kin noman ngok; nga noman ka piik; nga noman emin peng; nga wumb en enim tumun ni piik erngii ei, kan wiik tok; nga wumb eipi kin oł ka erik ngungii; nga wumb eipi paki tok; nga kunum kunum oł kun ka minj er endngii!

<sup>23</sup> Nga wumb eipi noman kun ełe oł takil takil erik; nga en enim noman ngenj ełe ok nge ei to mani kindik; oł ombu nge lo ek endi, yi enerei mon; nipi pendim pinalim mon.

<sup>24</sup> Wumb Kraiss kin pii gii niłmin wumb ei, wumb eipi epi kan bun bun sinmin epi ei nin, ningił ełe oł kis ermin ni piik kin, kan ka piinmin oł ei nge nin, noman ngenj ok nge ei sipik kin, ond peri ełe nil to poru ninjing.

<sup>25</sup> Gos nge Gui Ka ei, sinim kin noman konj ka ngum kin, kapli nga sinim yi ku, Gos nge Gui Ka ełe nge, oł kun ka ei, ekii sipin er mułmun ku.

<sup>26</sup> Sinim nge embe ei, wii mił ambil tonu kindnermin mon! Nga enginjpin noł noman tuk ełe, er kis erpin ngunermin mon. Nga wumb eipi epi nge ei, sinim ni piipin kin, yi mił piinerman mon ku.

## 6

### *Sinim Enginjpin Noł Paki Topun Oł Embin Tui Ko Wumun*

<sup>1</sup> Angnan noł! Enim kinangin; wu endi mon sim kin, enim Gui Ka mułum wu endi, enim wu ei kin, ek ei noman emin ngok kin, taki taki nik, paki tok erngii ei, Gos kin mong sim. Enim pei endeim endeim ni, kan kun erik mułngii! Mon pim kin, Seisen enim mong, 'Yi sei, yi sei!' nipi ermba ku.

<sup>2</sup> Engnjing noł, enim ngenj ełe embin endi pim kin, kapli enim paki ka tungii. Oł yi nge erngii ei, enim Kraiss nge lo ek ełe, piik kin, ekii sik poru ningii.

<sup>3</sup> Pe wu endi eim yi piimba, 'Na embe palim,' ni piimba wu ei, eim embe pinermba mon! Wu ei, eim noman tuk ełe, ek kend topu ngonum.

<sup>4</sup> Wumb pei en enim kongun enim mił ei, mok tok, erngii kongun ei; ka min kis? Wu endi eim oł yi mił erim kin, eim oł ełe nge, ka piimba. Mon pim kin, wumb eipi erngii oł ei nin, eim enim oł ei sipi, ende kindpi kin, mok topu ermba.

<sup>5</sup> Wumb endeim endeim ni, en enim oł embin tui ei, en enim pei ko wungii.

<sup>6</sup> Wu endi eim Gos nge ek ka ei, emb to sirim kin, eim nge epi ka wii pei mok topu kin, ek emb to ngurum wu ei ngumba.

<sup>7-8</sup> Mon pim kin, en enim noman tuk ełe ei, ek kend tok erngii ei, wumb endi, Gos kin ek kend topu ngumba mił, pinalim mon. Pe wu endi eim kuni emb aka pin telmba mił kuni ei, nga tonu op kin, mong tang simba. Nga kuni eipi endi mon. Pe wu endi eim noman ngenj ok nge ei, kuni mong kis mił telim kin, wu ei eim kuni mong kis tengmba. Nga wu ei, eim dup konu kis ełe, kumbii kis simba. Ba wu endi eim Gos Gui Ka ełe kuni mong ka mił telim kin, wu ei Gos nge Gui Ka erang kin, wu ei eim kuni mong ka mił, noman konj sipi kin, kunum kunum konj ka mułmba.

<sup>9</sup> Yi peng piipin kin, sinim oł kun ka ei, ten kułpun oł yi enerman mon. Pe sinim oł kun ka ermin ei, ten kularpin yi mił enjpin kin, kunum ka simba kunum ei, sinim kuni mong keimi mił simin.

<sup>10</sup> Yi mił ku, pe sinim kunum endi, andlam endi kan sinjpin kin, pe sinim wumb pei kin, oł kun ka minj ermin. Ba sinim noman ełe kun ka peng kin, enginjpin noł Jiiss Owundu kin pii gii nik, mołmun wumb ei kin mendpił, oł kun ka mendpił ermin.

### *Pol Eim Kraiss Nge Ond Peri Ei Ko Wupu Ka Piim*

<sup>11</sup> Enim keningii! Nam angil ek mon ei, na owundu polup kin, enim ngond.

<sup>12</sup> Wumb kombur dinga puk kin, enim ngenj ełe kopisngii enim. Nimbił erang oł yi mił enim? Ei en enim, wumb eipi nge kumb ełe, sin sinim embe tonu ba, ni piik enjing. En enim yi mił piinjing. Mon pim kin, wumb kombur sinim Jiiss Kraiss nge ond peri ełe kułum ei, pii gii ninmin ei nge, sinim oł embin tui ngonum nik enim.

<sup>13</sup> Yi peng kin, Jura wumb ngenj kopsik ełmin oł ei, en enim lo ek kun ka ekii sinałmin mon. Ba wumb en enim yi ni piinmin ei, enim ngenj ei, kopispin ei nge piik kin, wumb en enim ngenj ełe kanik kin, sin sinim embe tonu ba, ni yi mił piinmin.

<sup>14</sup> Ba na nam epi eipi endi, embe ambil tonu kindnermbii mon! Ba na nam Jiisas Krais sinim Owundu nge embe ei mendpil, ambil tonu kindmbii. Eim ond peri ele kulum ei nge, na noman ka piip ngond. Krais eim nge ond peri ele ei, na ningil mei ele ol pei, kolpu poru nim. Pe na nam mei wumb ningil ele, kulii wumb mil mol.

<sup>15</sup> Yi peng kin, ngenj kopsik elmin ol ei, ol wii mil palim. Nga wumb kombur ngenj kopisnalmin ol ei, ol wii mil ku. Ba Gos sinim erang kin, sinim wumb konj mil molmun wumb ei, ol am keimi mendpil!

<sup>16</sup> Wumb pei en enim na ek ninj mil ol ei, noman ele ambil gii nik, ekii sinjing kin, wumb ei noman tuk ele, Gos noman ka nin, noman emin seng kin, nga Esrel Gos nge wumb ei kin oui muŋgii.

<sup>17</sup> Pe nga ekii se, wumb endi na kin, noman embin nga endi ngunerngii mon. Nimbil erang wumb Jiisas tuk ngenj kus ei, na nge ngenj ele palim.

<sup>18</sup> Angnan nol! Sinim nge Owundu Jiisas Krais nge noman ka ei, enim nge noman gui ele kin, kunum kunum muŋmba.



## Pol Mon Epeses Wumb Połpu Kindim

*Pol Mon Połpu Epeses Wumb Mulnjung  
Konu Ele Kindim*

<sup>1</sup> Na Pol Gos eim nge noman ele, na to tonu kindang kin, Krai Jisas nge er se andilim wu moł. Na mon połup kin, Gos nge wumb ombu, Epeses konu owundu ele mołmun wumb ni, enim Gos nge ekii silmin wumb ei ngond. Wumb ombu en enim, Jisas Krai kin pii gii dinga nik kin, eim nge kongun dinga kindik, erik mołmun.

<sup>2</sup> Gos sinim Erinjpin kin, Jisas Krai sinim nge Owundu nin, kapli enim kin noman ka ngopu kin, nga noman emin piipi ngumba.

<sup>3</sup> Sinim Owundu Jisas Krai nge Erinjpin Gos eim, sinim noman ek ka nipin ngumun. Nimbil erang eim nge Gui Ka sinim kin, epi ka wii kanim kanim pei epin konu ele mani kindpi wii ngum. Ngang kin, kunum ei, sinim Krai ei kin, tep to mołpun kin, dambiltpin ende punmun.

<sup>4-5</sup> Kumb ok, Gos mei konu eneririm kunum ei, Gos wu Krai kindang kołpu erang kin, sinim eim nge wumb mił to tonu kindim. Kindpi yi erang kin, Gos eim sinim kanpi mołum ei, sinim oł kun ka mił erpin mołpun kin, oł kis endi eramin, eim ningil ele pinermba. Nimbil erang, Gos Krai kin, sinim noman kułpu ngonum ei, Gos kumb ok noman to piipi kin, Jisas Krai, ei kin, sinim sipi orung sim. Sim ei, Gos eim nge noman ele ni, noman ka ngołum ele, sinim eim nge kingam noł mił mołmun.

<sup>6</sup> Sinim kapli Gos embe ambil tonu kindim. Kindpin kin, nimbil erang Gos eim nge noman ka ngopu ei, owundu ka wii mendpił mołum? Mołpu kin, eim kingam endeim mendpił, noman kululum ei, sinim wii mendpił ngum.

<sup>7-8</sup> Jisas Krai ond peri ele kołpu kin, eim miyem bein topu kin, sinim oł kis pei kil ngopu, si kindim. Si kindang kin, eim sinim paki tang kin, sinim kun ka mił mołmun. Mułamin kin, oł ombu sin kin kongun endi pinałim mon. Sin piipin kin, Gos eim noman ka owundu mendpił sinim kin ngum. Ngang kin, eim nge noman ka wii piipi kin, owundu mendpił epi pei kanim kanim piipi kin, sinim kin si kindnim.

<sup>9</sup> Piipi si kindpi kin, Gos nge noman ka wii ele ni, oł ekii se tonu omba ni piim oł ei, ermbii ni piirim; ba koi erpi ermbii ni pendrim ei, sinim kin andan tum. Andan tang kin, Krai om ei, Gos oł ei erpi, ende kindpi kin, poru nimba.

<sup>10</sup> Gos oł ei ermbii ni pendrim ei, eim kunum kun pimba kunum ele, eim eririm wumb ni epi kanim kanim pei dambiltpi se ende kindpi kin, tonu epin konu ele ni, mani mei epi kanim kanim pei mołum ei, Krai eim tep erpi kin, eim peng erpi mułmba.

<sup>11</sup> Pe nga epi pei ombu, Gos nge noman ka wii ele oł ei, ermbii ni piirim mił tonu omba. Sinim Krai kin opun kin, dambiltpin ende punmun. Gos am kumb ok, sinim Jura wumb eim nge wumb to tonu kindrim. Nimbil erang, kumb ok Gos oł ei ermbii ni piirim ei, eim noman ele eririm.

<sup>12</sup> Pe sin sinim Jura wumb ombu, Krai eim kin kumb se pii gii ninjpin. Sinim wumb Gos eim nge tilang owundu pałim ei eim embe ambil tonu kindim.

<sup>13</sup> Pe nga yi ku, enim torung wumb tilap eipi, enim Gos ek ka ei piik ninjing. Enim Krai kin pii gii ninjing kunum ei, Gos eim enim sipi orung sim. Sim kunum ei, Gos enim nanim wumb nipi, to tonu kind mondpu, andan topu yi erang kin, eim ok Gui Ka ngumbii nirim mił, yi erpi ngum.

<sup>14</sup> Gos Gui Ka ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, Gos nge ek keimi pałim. Peng kin, sinim Gos nge wumb eim ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, eim noman konj kunum kunum mołmun ei, sinim Gos eim nge wumb pei noman konj kunum kunum ei ngang kin, wumb ombu sengin kin, Gos eim paki tang kin, oł kun ka wumb mułngii; oł kis endi enanmin. Sinim Gos eim nge tilang owundu pałim ei, eim embe ambil tonu kindmin.

<sup>15-16</sup> Gos epi ka pei, sinim pei wii ngum ele, na piind ei, enim Jisas Owundu kin pii gii nik kin, nga enim Gos nge wumb kin noman ka ngonmun ei, na piinj. Oł ei nge, na piip kin, na kunum kunum Gos kin prei erip kin, enim enim oł ei, ka nip Gos ngond.

<sup>17</sup> Na Jisas Owundu Krai nge Arim Gos tilang owundu ka wii Pułwu kin prei erip, kii semb kin, eim nge noman dinga enim ngumba. Ngang kin, eim enim noman ka wii kapli, enim Gos eim oł koi er pałim oł ei, pii poł tungii.

<sup>18</sup> Na Gos kin prei erip, kii sini kin, Gos enim kin noman tuk ele eim tilang ka wii singii. Yi mił erang, enim epi ei kui erik mułangin kin, Gos eim tep erpi mołum konu ele enim sipi, orung simba nge, noman to piik kun erngii. Pe nga, enim Gos tilang ka wii owundu epi eim nge, wumb ok nirim mił singii nge salim ei, kapli pii poł tungii.

<sup>19-20</sup> Na nga prei erip ngop kin, enim piingii nge, Gos eim nge noman dinga wii ei, sinim Jisas kin pii gii ninjing wumb kin, noman tuk ele kongun er mołum. Mołpu kin, noman dinga ei, Gos nge dinga wii

mendpił ende mołum. Ei yi ku, Kraiś kulang kin, Gos nge noman dinga ei erpi, sipi kin, nga konj sim. Sipi kin, Gos eim epin konu ele kindang kin, eim angil tundung mundang mołum.

<sup>21</sup> Pe Kraiś eim Gos epin konu ele angil tundung dinga ele, akip tep er mołum. Mołpu kin, tep elmin wumb ni, noman dinga palim wumb ni, wu owundu noman palim wu ni, wumb num embe palim ni, wumb ombu akip kunum kunum mei konu ele mołmun, nga ekii kunum kunum epin konu ele mułngii ku. Jiias ei eim epi ombu pei to mani kindpi kin, eim wu owundu mendpił tonu pupu mołpu ba.

<sup>22-23</sup> Gos epi pei kanim kanim eririm ei, Kraiś nge noman dinga ele, epi ombu tep er mułang kin, Gos nge pii gii wumb pei eim kin ngo mandring tuk kindang kin, eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, wu num mołpu tep enim. Gos nge pii gii wumb, Kraiś kin dambiltik ende puk kin, Kraiś ngenj embił mił mołmun ei, Kraiś eim wu num mołpu kin, wumb ombu tep er mołum. Mołpu kin, eim epi kanim kanim konu orung erung pei tep er mołum konu ele, eim mołpu kin, kapli epi pei erpi, er kun erpi er ka elim.

## 2

*Gos Sinim Wumb Kolk Poru Ninjpin Wumb Ei Erang Kin Kraiś Kin Ouni Tonu Konj Mołmun*

<sup>1</sup> Ok enim tiłap eipi wumb noman eipi eipi peng kin, Gos kin buł ngok, oł kis kanim kanim erik kin, Gos kin molk, ende punałmin.

<sup>2</sup> Kunum ele enim mei konu ele oł kis kanim kanim ekii sik kin, enim mei konu ele nge, tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim ek piik ekii sinjing. Sik kin, oł kis kanim kanim tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim Gos ek piik kin, ekii sinanmin wumb ei kin kongun enim.

<sup>3-5</sup> Ei yi mił ku, sinim wumb pei sinim noman nge oł ermbii ni piinim oł ei, ekii sipin kin, ngenj ele oł kis kanim kanim enmin. Sinim mei wumb pei kumb se, oł kis kanim kanim elmin ei nge, Gos sinim kin kumep kis ngumba. Ba Gos eim kaimb owundu kulpu ni, noman ka dinga wii sinim ngum ei, owundu mendpił. Kunum ele, sinim oł kis ele, sinim wumb kulii mił mulnjpun ei, Gos kin ende punałmin mon. Sinim Gos ek to kindinjin; ba Gos Kraiś kin sinim nga eim kin ende pupun kin wumb noman konj mił mołmun. Mułangin kin, Gos eim noman ka wii sinim kin ngopu, sinim sipi orung sim.

<sup>6</sup> Seng kin, sinim pii gii wumb Kraiś Jiias kin dambiltin ende pamin. Ok sinim oł kis

ele, wumb kulii mił mulnjpun; ba Gos nge noman dinga ei erpi, si konj sipi kin, Kraiś kin to ende kindim. Akip Kraiś Gos kin tonu epin konu ele, tep er mołum konu ele, Kraiś mołum. Yi mił ku, akip sinim Kraiś dinga ele ei, oł kis oł ei tep erpin mołmun.

<sup>7</sup> Gos yi mił erim ni, epi kanim kanim ka wii pei owundu, eim nge noman ka wii mendpił tuk palim mił, sinim kin kunum kunum ekii se tonu omba kunum ele, andan tumba. Andan tang kin, Kraiś Jiias kin Gos nge noman ka sinim kin, andan top ngum.

<sup>8-9</sup> Ei yi mił, Gos nge noman ka enim ngang kin, enim oł kis ele, si kindik kin, Gos kin orung onjung ei nge, en enim pii gii ele nge, Gos enim sipi orung sim. Seng kin, nga en enim kongun endi enenjing mon! Ba Gos eim noman ka wii ngopu kin, enim sipi orung sim. Seng kin, Gos eim noman ka enim wii ngurum. Nimbil erang enim kongun erik sinenjing; ba kongun erik Gos nge noman ka ei silangin kin, en enim Gos nge noman ka ei sinjpin ni piik kin, en enim nilkeng silangin.

<sup>10</sup> Nimbil erang Gos sinim mei wumb pei eririm ei, sinim pii gii wumb Gos eim erpi sipipi kin, eim Kraiś Jiias kin dambiltipi ende kindim. Kindang kin, sinim eim kin kongun kun ka erpin ngumun. Gos eim ok yi nge, erngii ni piipi eririm mił, sinim kapli yi ermin.

*Kraiś Kin Ende Mołmun*

<sup>11</sup> Yi mił erang, enim tiłap eipi wumb kom se piingii! Kumb ok, enim torung wumb Gos kin noman to piinenjing. Ba Jura wumb enim, kun yi mił embe silmin wumb ei, ngenj kopisnarik kin, Gos kin noman to piinarik elmin wumb, pa nilmin. En enim embe yi silmin wumb en enim ngenj torung kopisilmin oł ei, yi erpin kin, Gos kin noman to piilmin wumb, pa nilmin.

<sup>12</sup> Enim piinmin kunum ele, enim tiłap eipi wumb Kraiś kin pii gii ninenjing. Enim torung wumb; ba Gos nge eim Jura wumb, to tonu kindpi mundum ei, enim yi mon. Kumb ok, Gos Eiparam eim kingam noł Jura wumb kin, ek dinga endi nipi ngurum oł ei, "Keimi ermbii," pa nirim. Nipi kin, Gos eim Jura wumb kin kindmbii pa nirim oł keimi; ei enim wumb eipi kin mon. Enim ya mei mani ele mulnjung; ba enim epi ka wii simin nge piik kin, kui er mulenjing kin, enim Gos Owundu mołam ku.

<sup>13</sup> Ba akip, enim wumb Kraiś kin pii gii nik kin, Kraiś kin dambiltik ende puk mołmun. Kumb ok, enim Gos kin mandi punenjing mon! Ba akip enim Gos eim kin mandi puk molk kin, tuk punjung ei, Kraiś ond peri ele sinim kin, kolpu kin, eim

miyem sinim o! kis kil ngopu kin, enim sipi Gos kin mandi tu wum.

<sup>14</sup> Yi mi! erang, Krai eim noman emin pu!wu, eim Jura wumb kin, tilap eipi wumb kin, noman se ende kindim. Ok Jura wumb kin, tilap eipi wumb kin, opu erii wumb mulnjung. Ba Krai kolpu kin, o! ei si kindpi kin, eim enim dambiltpi se ende kindim.

<sup>15</sup> Kunum ei, Krai eim ond peri ele kolpu kin, wumb tilap ta! opu erii o! ei, to mani kind poru nim. Eim Jura lo ek ni, ek dinga pei to mani kind poru nipi kin, eim tilap wumb ta! sipi kin, wumb konj tilap endi, noman ende erpi kin, eim kin dambiltpi se ende kindim.

<sup>16</sup> Nga Krai eim ond peri ele kolpu kin, wumb tilap ta! opu erii o! ei, to mani kindpi poru nim. Poru nipi kin, eim tilap ta! sipi kin, wumb konj tilap endi kindpi kin, Gos kin sipi orung tu wum.

<sup>17</sup> Pe nga Krai opu kin, Gos ek ka nge noman ende se kindpi kin, enim Jura wumb torung wumb kin, Gos kin molk mandi punjung wumb kin, Gos nge noman ende kindpi nipi ngum.

<sup>18</sup> Yi mi!, pe sinim Jura wumb kin tilap eipi wumb pei, Krai nge kongun dinga erim ele, sinim wumb tilap ta! ei, Gos Gui Ka endeim ele, sinim wumb pei paki tang kin, kapli sinim prei ermin kunum ele, sinim Erinjpin Gos mo!um konu ele tuk bin.

<sup>19-20</sup> Pe nga enim tilap eipi wumb, enim torung wumb kin, wii mo!mun wumb mi! mulk; ba akip enim yi mi! mula!min mon! Akip enim pii gii wumb ei, Gos nge tilap wumb kin, Gos nge o! kun ka elmin wumb tep to mo!mun. Wumb ei, Gos nge tilap ende mo!mun. Enim yi ku, pii gii wumb ei, Gos nge men ngii ei, Gos eim tuk mo!mun. Mo!pu kin, men ngii ei, Gos eim tekrim; ba enim pii gii wumb, ek se andi!min wumb kin, Gos ek ni tor kindi!min wumb kin, ngii pu!ngun mond takik, munduk konu ele, enim pe! ele takik tonu sipinjing. Si pangin kin, ngii tumunj ei, Krai Jiisas ngii ele, eim ngii tumunj ka wii mendpi! angpi kin, ngii ei pei se mo!mun.

<sup>21</sup> Nga Krai eim men ngii mi! wumb ei, eim kin dinga dambiltpi ende kindim. Kindpi kin, ngii wumb ei, tilap owundu o! kun ka erik tonu ngii ei, Gos nge eim men ngii mi!, wumb tilap mulngii.

<sup>22</sup> Enim pii gii wumb yi ku, Gos kindim wumb ei, eim kin dambiltpi ku, Gos eim kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, Gos enim pii gii wumb eipi kin, pei se ende kindpi kulou topu kin, eim men ngii owundu ele, ende mi! enim mulngii. Nimbil erang Gos eim Gui Ka ele, enim noman tuk ele opu mulmba.

### 3

#### *Pol Wumb Tilap Eipi Kin Kongun Erim*

<sup>1-2</sup> Nimbil erang na Pol Krai nge kongun wu, kan ngii ele pa! ei, enim wumb tilap eipi nge, enim kin kongun e!. Pipe na enim wumb tilap eipi kin ei nge, Gos kin prei erip kin, ngop mol. Keimi, enim wumb yi piinjing ei, Gos nge noman ka ngopu kongun ei, na enim paki tumbii nge ngum.

<sup>3</sup> Ok na enim kin, mon kembis aninga endi polup ngunj ei, Gos nge o! ei koi erpi kin, eim na kin andan tum ei, polup ngunj.

<sup>4</sup> Pe enim kin na mon ok aninga puls, gerik piingii ei, na noman ele piind ei nge, Krai kin o! ei koi erpi pim ei, Gos andan topu ngum ei piingii.

<sup>5</sup> Kumb ok wumb ei, Gos nge o! ei, koi erpi pirim ei, andan tunerim; ba akip Gos Gui Ka eim nge o! kun ka elmin wumb ei, ek se andi!min wumb kin, ek ni tor kindi!min wumb kin, o! ei koi erpi pim ei, andan topu ngum.

<sup>6</sup> Gos nge o! koi er pa!im ei yi nge, Gos nge ek ka ele, enim wumb tilap eipi kin, Jura wumb tilap ei kin, dambiltpi ende puk molk kin, Gos epi ka wii kanim kanim wii ngonum ei, en enim Jura wumb kin sinmin. Nga en enim, Gos eim men to!mun wumb ende ele, eim nge wumb tilap mo!mun. Mulangin kin, wumb ei, Gos nge epi ngumbii nirim epi ei, Krai Jiisas kin singii.

<sup>7</sup> Gos kongun ei, na ngopu kindang kin, eim ek ka ni tor kindnjii nipi kin, wumb tilap eipi ngumbii. Gos eim noman ka ni, noman dinga ei na kin ngang kin, kapli kongun ei ka ermbii.

<sup>8</sup> Gos nge wumb pei mo!mun mi!, na yi mi! mula!. Na wu owundu min, wu num mendpi! mon! Na wu wii mendpi! mol; ba Gos eim noman ka owundu, na kin ngum. Ngopu kin, kongun ei, Gos nge ek ka ni, Krai o! ka ni, epi ka wii kanim kanim ni, wumb tilap eipi wumb ei kin, na nip ngumbii.

<sup>9</sup> Gos Pu!wu ei, eim epi kanim kanim pei eririm o! ei, koi erpi kin, eim o! kanim kanim ermbii ni piipi noman ele, yi kis erpi pendrim ei, ok noman yi pirim ei, koi minj er pirim; ba akip nanim wumb pei, andan top, eramb kin, wumb piingii ei, Gos eim o! koi erii kanim kanim ombu, eim erpi, koi er kindang pirim.

<sup>10</sup> Ok Gos eim o! ei, koi er pendrim; ba akip kunum ele, Gos eim kongun ei men to!mun wumb pei ngum ei, eim noman ka wii kanim kanim ei, ni tor kindangin kin, epin konu ele tep elmin wumb kin, noman dinga pim wumb kin, ei eim noman dinga wii ei, andan tungii ei keningii.

<sup>11</sup> Gos kumb ok, eim noman ele ol yi ermbii ni pirim ol ei, Kraisi Jiisas sinim nge Owundu ele ni pendrim.

<sup>12</sup> Sinim pii gii wumb Kraisi Jiisas kin dambiltipi ende punjpun. Jiisas kin pii gii ninjpin ei nge, sinim Gos kin erpin kin, eim molum konu ele, sinim noman ele wii piipin tuk bin andlam ei, gal kulpun kin, pii pol tumun ei, Kraisi ei eim andlam mendpil.

<sup>13</sup> Enim wumb tilap eipi, na enim dinga kii sip nind ei, enim noman embin to pinere! Nimbil erang na enim kin ngenj kumbii sip ngond ele nge, enim paki tumba.

#### *Jiisas Kraisi Nge Noman Ka Ngolum*

<sup>14-15</sup> Gos ol ei, koi erpi Kraisi kin molum ele nge, na mong kopsing pii polup kin, Erinjpin Gos kin prei dinga ermbii end. Sinim mei wu amb tal kin el elip, kingam ambilam nol, en enim nge ngii ende pii gii ninjing wumb ni, epin konu ele yi ku wumb ngii ende wumb ei, Erinjpin Gos nge kingam nol molmun ei, Erinjpin Gos kin embe keimi silmin.

<sup>16</sup> Na Gos kin prei erip kii sind ei, Gos nge noman ka wii dinga owundu ni, eim epi kanim kanim ka wii salim ei, Gos nge Gui Ka kin, enim noman tuk ei dinga ngumba.

<sup>17</sup> Nga prei end ei enim Kraisi kin pii gii nengin ele nge, Kraisi eim enim noman tuk ele, kunum kunum mulmba. Molang kin, enim noman ka ei, dinga pimba ei, wumb eipi ngungii.

<sup>18</sup> Nga ol ei nge, enim Gos nge wumb pei kin, tep to noman dinga pendim palim ei, piingii ei nge, Kraisi eim noman ka ngolum ol ele nge, yi mil palim ei piingii! Piingii ei, wul al, nga tonu mani, ei owundu mendpil ngolum ei, wumb kapli pii pol tungii.

<sup>19</sup> Nga enim kapli Kraisi eim nge noman ka wii mendpil ngonum ei piingii; ba ei kapli, pei piik, poru ninerngii mon. Ba nga Gos nge ol kun ka kanim kanim ol ei, enim noman tuk ele piki tumba.

<sup>20</sup> Pe nga Gos eim nge noman dinga wii sinim pii gii kin, noman tuk ele kongun ermba ei, kapli prei erngii min, kii singii ei kamb mani kindmba. Gos eim nge dinga wii ei, kapli kongun erpi kin, tondrung ba.

<sup>21</sup> Yi mil ku, Gos men tolmun wumb pei, kunum kunum Kraisi Jiisas kin, Gos embe ambilk tonu kindngii ei, yi minj ekii se, kunum kunum pepi ba. Ei keimi!

## 4

### *Kraisi Nge Pii Gii Ninjing Wumb Noman Ende Palim*

<sup>1</sup> Na Owundu nge kongun enj konu ele, kan ngunjung wu molup kin, enim kin ek dinga nip ngo ngond. Ngond ei, Gos enim

erngii ni piinim ol ei, enim kapli kongun erik kin, pek molk pungii.

<sup>2</sup> En enim embe ambil mani kindik kin, nga enim kunum kunum wumb kin noman ka ngok kin, ek dinga ninarik kin, giyeng giyeng nik erngii. Enim engnjing nol kin, er orung kindnarik kin, kan wiik tok mulngii. Enim noman ka wumb ngok kin, wumb endi endi paki tang kin, nga endi endi paki tang kin, yi mil erngii.

<sup>3</sup> Enim noman ende sek kin, kongun dinga erik mulngii. Mulangin kin, Gos Gui Ka enim kin yi mil erang kin, enim sipi ende kindang kin, enim noman emin peng mulngii.

<sup>4</sup> Jiisas nge wumb tilap endeim molum. Nga Gos Gui Ka ei endeim molum ku. Ei yi mil ku, Gos enim wii topu sipim ei nge, enim epi ka wii endeim singii nge, piik kin, kui erik molmun.

<sup>5</sup> Jiisas Owundu ei endeim molum. Nga eim nge pii gii ol ei, endeim palim. Nga yi ku, nol pendik ngungii ol ei, endeim palim ku.

<sup>6</sup> Sinim pii gii ninjpin wumb nge, Erinjpin Gos Owundu endeim molum. Eim sinim kin pei epin konu ele tonu tep er molpu kin ol kun ka sinim kin pei kongun erpi kin, nga sinim kin noman tuk ele molum.

<sup>7</sup> Kraisi sinim endeim endeim ni eim nge dinga mok topu, wii ngang kin, eim kongun paki topu kin, epi ei sinim kin ngum. Ei nge mil, sinim mei ele mani wumb ombu kin, Kraisi sinim kin eim noman ka ele yi mil ku ngum.

<sup>8</sup> Gos ek ok pulum ek yi mil ninim, "Kunum ele, Kraisi epin konu ele tonu pum kunum ei, eim wumb Seisen kan mil ngopu kin, eim angil ele kindang mulnjung wumb ei, epin konu ele tonu eim kin sipim. Eim Seisen, to mani kindpi kin, eim nge wumb ei kin, eim nge noman ka wii pei wii ngum."

<sup>9</sup> Nga ek ei yi mil ninim, eim tonu purum ei, pule palim mil nenj? Ba kumb se nge, eim mani orum ei, kumna kin mani pupu mei ele mandring salim ele purum.

<sup>10</sup> Nga Kraisi eim, mei ele mani orum wu ei, yi ku, nga tonu epin konu ele tondrung purum. Eim ol ei erpi kin, mei konu ele orung orung pei, eim sipi konu ele ombu pei, mondpu si kindim.

<sup>11</sup> Nga Kraisi eim wumb kin epi ka wii ngum. Ngang kin, wu kombur, ek se andilmin wumb dinga ngang kin, mulngii; nga wu kombur, Gos epi koi erpi palim ol ei piik kin, ni tor kindilmin wumb dinga ngang kin mulngii; nga wu kombur, Gos ek tor kindmin konu orung orung pungii wumb, dinga ngang kin, mulngii; nga wu kombur,

men tolmun wumb tep elmin ni, Gos ek emb tolmun wumb dinga ngang kin, muhngii.

<sup>12</sup> Eim yi mił erpi kin, Gos nge tilap wumb ei, paki topu, er ka erim. Erpi kin wumb ei, Gos kongun kun ka erangin kin, eim nge wumb noman se ende dinga kindim.

<sup>13</sup> Kindpi kin, sinim pei o pun, noman ende pupun kin, sinim Jiisas kin pii gii nipin kin, Gos nge kingam Jiisas nge ol kun ka ei piiipin kin, nga wu dinga mił peng muhngii. Molk kin, Kraiss eim nge ol kun ka wii dinga pei ei kin, yi mił ku, enim wumb pei tonu ongii.

<sup>14</sup> Nga sinim kangii ambii noman ele, ek eipi eipi piik kin, ekii singii. Ei yi mił, nol kanu konu pop topu kin, konu ele orung orung mani purum. Nga yi mił, ek kend tonmun wu ei, wumb andlam eipi andan tok elmin. Erangin kin, wumb ei epi kun ka ol palim mił enanmin. Ei nge, enim yi mił enerngii.

<sup>15</sup> Ei mon, sinim ek keimi mendpił nipin kin, wumb eipi noman ka ngumun. Sinim pii gii ninjpin wumb nge wu num owundu Kraiss, eim nge ol kun ka ol ei, sinim ei ekii semin kin, wumb dinga peng kin tonu wangin kin Kraiss mił mułmun.

<sup>16</sup> Kraiss eim sinim nge peng er mołum. Nga sinim pii gii ninjpin wumb ei, Kraiss nge ngenj embii mił dambiltpi ende pupun mołmun. Mułamin kin, Kraiss sinim wumb endeim endeim ni, kongun eipi eipi pendpi ngum. Sinim wumb pei dambiltpin ende pupun kin, Kraiss nge kongun noman ende sepın ermin. Ei nge, Kraiss sinim wumb pei si tikandi kindpi kin, tep er mołum. Ei yi mił erang, Jiisas nge tilap wumb kin, wumb eipi noman ka ngangin kin, Gos eim tilap wumb eim ngenj embii mił molk kin, dinga tonu wangin kin, ol kun ka erik muhngii.

#### *Noman Konj Kraiss Kin Mołum*

<sup>17</sup> Pe Jiisas owundu nge noman dinga ei nge, na ek dinga endi nimbii end. Enim kunum nga olt endi, wumb eipi torung wumb erik mołmun, yi mił ku, enim yi mulerngii mon! Wumb tilap eipi wumb ei nge, noman ele kun ka pinałim ei, wii mił yi erik mołmun!

<sup>18</sup> Pe torung wumb tilap eipi ei, noman ele emii mił palim. Enim wumb ei, Gos nge noman konj ei, kunum kunum konj mułmba noman ei, sinenjing. Nimbii erang wumb ei, Gos ek ka piinarik kin, noman tuk dinga peng kin, Gos kin turii puk mołmun.

<sup>19</sup> En enim nga singambii kulałmin! En enim noman tuk ele penj mendpił mołum. Mułang kin, pe wumb ei en enim noman to piik kin, ol kis kanim kanim pei elmin.

<sup>20</sup> Ei nge enim Kraiss nge ol kun ka ol ei piinenjing.

<sup>21</sup> Enim Kraiss nge ol ei ni, ek enim piik enjing. Erangin kin, enim eim nge ol ei,

ekii sik kin, nga enim Jiisas nge ek keimi ei, piinjing ku.

<sup>22</sup> Pe enim noman ok nge ol ei, si kindngii. Nimbii erang noman ok nge ol ei, enim kin mołpu erang kin, enim ol kis kanim kanim enjing ei, si kindngii.

<sup>23</sup> Enim noman kin, noman tuk ele, Gos erang kin, am konj mendpił tonu wangii.

<sup>24</sup> Enim Gos noman konj sik kin, Gos eim noman konj mił, yi peng erik muhngii. Pe noman konj yi erang kin, enim Gos kin kun ka mendpił muhngii. Molk kin, eim ol kun ka ei, mił erngii.

<sup>25</sup> Pe nga enim ek kend tok elmin ol ei, nga enerngii mon! Enim wumb endeim ni, ek keimi nipin kin, erpin ngumun. Nimbii erang sinim pii gii ninjing wumb pei ei, Gos na Kraiss Jiisas nge tilap wumb dambiltpi se ende kindim.

<sup>26</sup> Enim jikii kis pang, piinjing kin, enim noman kis tok piinerngii mon! Enim jikii kis pang piinjing pim kin, enim eim mani ba kunum ei, enim kin mulermba mon! Ba kumb se jikii kis ei, poru nimba.

<sup>27</sup> Enim Seisen kin kunum se ngangin kin, enim ol kis endi enerang mon!

<sup>28</sup> Pe wu endi ok epi waning silim wu ei, nga waning sinermba mon! Pe wu ei angii ele kongun erpi kin, eim ku sipi kin, eim kuni ni, alap ni, epi top erpi kin, nga wumb epi sinałim wumb ei, paki tumba ku.

<sup>29</sup> Enim ek kis endi ninerngii mon! Enim ek ka paki tumba ek minj ningii! Enim ek yi nengin kin, wumb eipi paki topu kin, noman ka ngopu kin, ek kun ka nengin kin, wumb ek piingii wumb ei, noman ka ngok erngii!

<sup>30</sup> Pe enim Gos Gui Ka kin, noman embin to ngunerngii! Nimbii erang Gos Gui Ka enim kin mułang, Gos nge ek keimi ok nirim mił, enim wumb na nanim nge wumb ei, to tonu kind mundunj. Mundamb kin, Gos Gui Ka enim kin mułang, nga ekii se Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, Jiisas orung opu enim sipi, orung simba kunum ele, ol kis ya mani mei ele enmin ol ei, sinim kin pinermba mon; poru nimba.

<sup>31</sup> Enim noman tuk ele, kis piik kin, noman ele kis piik kin, enim jikii pang kin, wumb eipi kin ek dinga wii tok kin, nga wumb eipi kin ek kis ngok kin, nga noman kis min, ek kis kanim eipi endi enim pim kin, ei si kindngii!

<sup>32</sup> Enim nga yi mił ku erngii! Enim enginjing nol kin, noman ka ngok, nga wumb kin ol kun ka wii palim mił erngii! Nga wu endi enim mołmun konu ele mołpu kin, nim kin ol kis erim ei, kapli enim kanik wiik tok kin, eim ol kis ei kindngii. Gos nge Jiisas Kraiss, sinim ol kis pei kil ngopu, si kindpi, poru nim. Ei yi mił ku, enim wumb

eipi o! kis enim kin enjing ei, enim wumb ei, o! kis ei si kindpi poru nimba ku.

## 5

### *Enim Gos Nge O! Kun Ka Erik Mu!ngii*

<sup>1</sup> Ei yi erang, enim Gos nge kangsi ambil mo!mun. Nimbi! erang Gos enim wumb eim noman ka ngolum ei nge, enim Gos nge o! kun ka elim o! yi ku, ekii sik kin, kongun dinga erik mu!ngii!

<sup>2</sup> Enim noman konj ei, wumb eipi noman ka ngangin ei, yi mi! ku, Kraisi Jiisas sinim kin noman ka ngum. Ngang kin, eim ko!pu kin, noman konj ei kindpi kin, sinim wumb paki topu, Gos kin ku!ma! mur ka wii mi! topu kin, Gos Kraisi kanpi kin, kan ka wii kenim.

<sup>3</sup> Nimbi! erang enim Gos nge wumb mo!mun. Mo!mun ei, enim ya mani mei ele o! kis kanim kanim amb eipi kin, o! yi mi! si kindngii! Wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin o! ei ni, o! penj tui kun pinalim o! ei ni, yi enerngii, mon!

<sup>4</sup> Enim ek kis penj ninmin; nga ek wii pu!e pinalim ek ni, nga ek kun pinalim ek ei, pei ninmin ei ninerngii mon! Ba enim yi mi! erik kin, enim Gos kin ek ka nik ngungii.

<sup>5</sup> En enim ei kan kun erngii! Enim mei noman o! kis epi kanim kanim wumb kin ni, ei o! kun pinalim mi! ni, nga wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin ei nge, gos kend mi! epi sik, erik enim. Wumb yi mi! enjing kin, wumb ei Kraisi kin, Gos tep er mo!mbu! konu ka wii tuk ele, punerngii mon!

<sup>6</sup> Enim kan kun erik mu!ngii! Wumb ek kend tok, nga ek wii pu!e pinalim ek endi enim kin ningii; ba wumb ei nge, ek ei ekii sinerngii mon! Nimbi! erang epi ei nge, Gos pupu! kis wumb ei kin, tonu omba. Wumb ei, Gos kin bu! ngok kin, ekii sinenjing.

<sup>7</sup> Yi mi! pim kin, enim wumb ei kin, epi endi enerngii mon ku!

<sup>8</sup> En enim ok, noman tuk ele emii peng o! kis er mulnjung; ba akip enim Kraisi Owundu nge wumb tonu onjung kin enim Jiisas kin dambiltik ende pu molk kin, pe nga enim noman tuk ele tilang palim mi!, kap!i enim o! kun ka ei, yi mi! ku erngii!

<sup>9</sup> Pe enim noman tuk ele, tilang yi erang ei, kuni mong ka wii pei, yi mi! tonu omba. Wang kin, enim o! ka ni, o! kun palim o! ni, nga ek keimi o! pei yi erngii!

<sup>10</sup> Enim nipe epi endi enim noman ele, ermin ni erngii ei, Kraisi Owundu nge eim noman palim yi mi! erngii!

<sup>11</sup> Nga wumb epi wii endi pu!e pinalim epi elmin ei nge, enim enerngii mon! Nimbi! erang epi ei, o! kis emii palim mi!, kun pinalim yi erngii mi! ei, ekii sik enerngii

mon! Ba enim torung o! ei nge tilang palim ele, tu wangin erngii!

<sup>12</sup> Ei epi koi erik enim o! ei, sin ek ninmin ei, am singambii kultmun!

<sup>13</sup> Ba Jiisas nge ek ka tilang mi!, wumb o! kis kanim kanim enjing ei, si peni ele tor wang kin, epi ei wumb keningii. En enim elmin o! ei, konu peni ele andan tang kin, wumb pei keningii.

<sup>14</sup> Nipe o! kis epi peni ele tor omba ei, emii pinernba mon; ba ei tilang erang mu!mba. Ei mi! peng kin, eim ek yi mi! nirim,

“Enim or palmin ei, pinerngii! Enim angk konj kindik mu!ngii! Nga enim wumb kulii ei, angk tonu ok, konj mulei! Mu!angin kin, Kraisi enim tilang ngumba.”

<sup>15</sup> Enim er mo!mun o! ei, enim kan kun erik mu!ngii! Enim wumb noman kun pinalim wumb elmin o! ei, enim yi enerngii mon! Enim wumb noman ka wii palim mi!, o! ei erngii!

<sup>16</sup> Enim kunum kunum pei salim mi! ei, o! ka erngii! Nimbi! erang akip kunum ele, wumb o! kis enim.

<sup>17</sup> Yi mi! peng kin, enim wumb noman kun pinalim wumb mi!, yi enerngii mon! Ba enim kur keningii ei, nipe epi endi Owundu nge noman ele palim mi!, yi erngii!

<sup>18</sup> Enim no! wain nunerngii mon! Nok kin, enim noman ei wulu pang kin, enim o! kun pimba mi! enerngii mon! Ba enim noman tuk ele, Gos Gui Ka piki to mulmba. Mu!ang kin, enim o! kun ka pimba mi! erngii.

<sup>19</sup> Enim Gos ek ka nik kin, wumb eipi ngungii. Ngok kin, Gos ek nik golang kindik, Gos Owundu embe ambii tonu kindik, Gos Gui Ka giisa ni, mingal kepui kin tok, golang nik ei, enim noman tuk ele, ka ka piik kin, Gos Owundu ngungii.

<sup>20</sup> Kunum kunum Ernjpini Gos sinim kin epi ka wii kanim kanim pei ngum. Ngang kin, sinim Gos kin noman ka wii piipin ngumun ei, Kraisi Jiisas nge embe ele ngumun.

### *Wu Amb Simba Nge Ek*

<sup>21</sup> Wumb eipi en enim ningii ek ei piik kin, ekii singii. Nimbi! erang sinim Kraisi nge wumb, eim noman palim mi! ermin.

<sup>22</sup> Amb enim wenjing no! ningii ek ei piik kin, ekii singii. Yi mi! erik kin, Kraisi Owundu kin ekii sik erngii ku.

<sup>23</sup> Wu endi ei eim ambim kin tep er molum ei, yi mi! ku Kraisi ei eim nge tilap wumb kin tep er molum. Mo!pu kin, eim tilap wumb ei, eim ngenj endeim kin, ko!pu sipi, orung simba nge om.

<sup>24</sup> Nga embnjing no!, en enim wenjing no! ningii ek kanim kanim pei ei, am ekii

singii. Sik kin, yi mił ku, Gos nge tilap wumb ei, Krai nge ek ka ei pei, ekii singii ku.

<sup>25</sup> Wenjing noł, enim embnjing noł kin, noman ka piik ngungii! Yi mił ku, Krai nge wumb tilap ei, noman ka piipi kin, eim kołpu eim noman konj wumb ngopu paki tum.

<sup>26</sup> Yi mił erang, Krai eim nge tilap wumb sipi kin, eim ek ka ele oł kis kil ngopu kin, noł pendpi ngum. Yi er ngopu kin, eim nge tilap wumb sipi kin, Gos kin kindim.

<sup>27</sup> Eim yi erang kin, en enim konj mendpił mułngii! Mol k kin, oł kun ka minj erik, oł kis ei energii! Enerangin kin, eim ningil ele, kan ka wii mendpił mił kenmba. Kanpi, yi mił erpi, eim nge tilap wumb ei, kun ka wii mił sipi kin, eim kin tuk simba.

<sup>28</sup> Wu en enim nge ngenj noman ka ngok kin, kaimb sik ngonmun ei, yi mił, en enim nge embnjing kaimb sik kin, noman ka piik, ngungii! Wu nii endi eim ambim kaimb kulpu kin, noman ka ngumba ei, eim nge ngenj kaimb kulpu, noman ka yi ku ngolom.

<sup>29</sup> Yi mił erang, wumb endi eim nge ngenj kis piipi kin, noman ngunalim min, oł yi enalim mon. Yi ermba mił, eim kuni ngopu kanpi kin, ka er kun er si mololum. Nga Krai nge wumb tilap yi mił ku elim.

<sup>30</sup> Nimbil erang sinim Krai eim nge ngenj to dambiltpi se ende kindim.

<sup>31</sup> Ei yi mił, Gos eim nge ek ka yi nirim pul yi mił peng kin, "Wu eim nge arim mam tał wakin topu, ambim kin okuł ende punguł ei nge, wumb tał elip ende mułngul."

<sup>32</sup> Gos ek ka ele ei, ek ekin owundu endi, ek keimi ni tor kindim. Na yi mił, ni piinj pule ei, Krai kin eim nge wumb tilap ende molom.

<sup>33</sup> Ba ek ei nge, enim kin ninim ku. Enim pei endeim endeim ni wenjing noł, kaimb sik, noman ka ngok, embnjing ngungii ei mił, en enim ngenj ele kaimb sik, noman ka ngok elmin mił. Nga enim embnjing pei wenjing ek ningii ek ei, ekii sik kin, enim wenjing embe ambil tonu kindik, yi erngii.

## 6

### *Kangi Ambil Ni Menjing Ernjing Nge Ek*

<sup>1</sup> Kangi ambil, enim menjing ernjing ek ei piik kin, ekii singii! Nimbil erang, ei oł kun ka peng kin, Krai eim noman to piinim mił yi erngii!

<sup>2</sup> Enim kangi ambil, menjing ernjing, nge embe, ambilk tonu kindik kin, nga noman ka ngok yi erngii! Ei Gos lo ek kumna ek dinga nirim mił pałim.

<sup>3</sup> Yi enjing kin, enim kun ka mol k kin, nga enim ya mei ele kunum kinan mol k punyii.

<sup>4</sup> Ernjing enim kingenjing noł kin, enim oł noman embin tui kunum kunum erangin kin, jikii pupu, kis piingii oł ei, energii mon! Ba oł yi enarik kin, enim kingenjing noł ei, Krai nge oł kun ka andan tungii.

### *Kongun Wii Elmin Wumb Kin Kongun Tep Elmin Wumb*

<sup>5</sup> Enim kongun wii elmin wumb ei, kongun tep wu ek nimba ek ei ekii sik kin, noman ka ngok, ei mund mong tok, kongun dinga kindik erngii. Erik kin, enim noman tuk ka piik enmin mił, yi ku erngii! Enim kongun ei erik ele nge, enim Krai kin kongun mił erngii!

<sup>6</sup> Enim kongun tep wumb enim kanik kin, tep er mułngii kunum ei mendpił, kongun ermin ni piinerngii mon! Ba yi ku, enim Krai nge kongun erik kin, Gos eim erngii ni noman peng piinim mił, yi erik kin, eim noman tuk ele pei kongun wii erik mułngii ku.

<sup>7</sup> Enim kongun wii erik kin, noman ka ka piik erngii! Enim kongun yi mił erngii ei erik, ya mani mei wumb mendpił ngunanmin; ba sinim nge Owundu ngonmun.

<sup>8</sup> Enim piingii ei, Jiisas Owundu enim wu endeim endeim ni kumep ngumba. Ngang kin, enim kongun kumep sinjing wumb min, kongun wii erik kin, kumep sinenjing wumb ei, kongun ka erngii! Wumb ei pei pei, yi mił singii.

<sup>9</sup> Enim kongun tep wumb kunum kunum oł kun ka pimba mił erik kin, enim kin kongun wii er ngonmun wumb ngungii. Enim wumb kin kongun embin tui ngok kin, oł dinga energii mon. Nimbil erang enim piinmin ei, enim kongun wii enmin wumb ei ni, kongun tep wumb ei ni, tep wu endeim mendpił ei tonu epin konu ele molom. Eim wumb endeim endeim ni mok tumba ei eim ende mił mok tumba.

### *Gos Nge Dinga Opu Elmin Kumb Tepii*

<sup>10</sup> Ek ni poru nip nind! Enim Krai kin ok ende puk dambilitik mol k, dinga singii. Nimbil erang eim noman dinga owundu salim.

<sup>11</sup> Pe enim Gos opu erngii epi kanim kanim pei ngumba epi ei, tapik sik se endngii. Ei nimbil erang, enim Seisen wu kis enim kin, ek kend topu ermba kunum ei, enim dinga angk kin, eim kin opu orung erngii.

<sup>12</sup> Ei sinim mei wumb kin, opu orung enanmin mon. Ba sinim opu orung kindpin gui kis ei, tonu epin konu ele ni, ya mani mei ele molmun. Nga tep erpi, noman dinga sep kin, dinga kis emii enim konu ele molom, gui kis pei ombu ei sinim kin opu orung enmin.

<sup>13</sup> Nimbil erang enim akip Gos nge opu epi ngumba ei, si tapik mułngii. Nga

kunum endi, epi kis tonu omba kunum ei, enim kapli dinga angk kin opu orung wu enim tumba ermba kunum ei, eim kamb mani kindngii. Nga ekii se, opu er poru ningii kunum ei, enim angk kin, dinga puk engingii.

<sup>14</sup> Enim oł kun erik engingii ei, Gos ek ka keimi pii gii dinga nik, mum tulan mił, kend ele talk kin, nga oł kun ka erik erngii ei, kumb tepii mił enim pepił ele tepngii.

<sup>15</sup> Nga enim simb ele simb kum mundngii mił ei, Gos nge ek ka emin ni tor kindngii ei, yi mił er kun er mułngii.

<sup>16</sup> Kunum kunum enim pii gii dinga peng ele, kumb tepii mił, ambilk si endngii ei, yi mił erik kin, enim opu mong ei dup mił seng kin, Seisen wu gui kis eim tumba ei, enim si tor sengin kindngii.

<sup>17</sup> Gos sinim sipi orung simba ei, sinim peng ele, peng kon mił epi ei, si mundmun. Nga Gos ek ka ei, Gos Gui Ka tui jik mił ei, ambil gii nik mułngii!

<sup>18</sup> Oł ei pei erngii ei, Gos kin kii sik ngan-gin kin, enim paki tumba. Enim kunum kunum pei, Gos Gui Ka enim andan tumba kunum ei, enim prei erngii! Yi mił peng kin, enim kunum kunum or pinarik, konj molk kin, prei erik, kan kun erik mułngii. Nga enim Gos nge wumb kunum pei, prei erik kin, dinga ngok mułngii.

<sup>19</sup> Yi ku, enim na kin prei erik kin, Gos ngungii. Ngangin kin, Gos na eim nge ek ka nimbii ei, gupu aki topu seng kin, mund mong tunermbii. Gos ek ka koi erpi peng kin, wumb piinanmin ek ei, na nip tor kindamb kin, piingii. Enim prei erangin kin, na ek kun pimba mił nip ngumbii.

<sup>20</sup> Pule yi mił peng, na Gos nge ek se andilmin wu, eim ek ka ni tor kindmbii. Ei nge na kongun ele enj ei, konu kan ngii ele peł. Enim na kin prei erik, Gos ngangin kin, na Gos ek ka ei, mund mong tunarip kin, dinga ni tor kindip nimbii ek ka ei, nip minj mułmbii.

#### *Poru Nimba Ek*

<sup>21</sup> Wu Taikiikis sinim enginjpin wumb noman ka ngolmun ei, eim kin Kraiis nge kongun ka elim wu ei, na kongun ei mił, na moł mił ek ei ni tor kindpi enim ngumba.

<sup>22</sup> Ei yi mił, na wu ei enim kin kindind. Wu ei enim kin sin enmin oł pei ei, enim kin ni tor kindang piingii. Piik kin, enim noman tuk ele, dinga ka seng kin, mułngii.

<sup>23</sup> Erinjpin Gos kin, Gos Kraiis Jiisas Owundu kin ouni, sinim enginjpin noł pei kin, noman emin ka sepi kin, nga noman ka seng kin, nga pii gii dinga peng kin, ngang singii.

<sup>24</sup> Pe Gos nge noman ka eim wumb nii endi Owundu Kraiis Jiisas kin noman ka ngungii ei dinga ka ei ekii poru ninermba.



## Pol Mon Pilipai Wumb Połpu Kindim

*Pol Pipe Połpu Pilipai Wumb Mulnjung  
Konu Ele Kindim*

<sup>1</sup> Pol kin Timosii teł Kraiś Jiisas nge kongun wu mołpuł kin, pepe ei połpuł kin, enim Gos nge wumb Pilipai konu ele wumb mołmun. Enim Kraiś Jiisas kin dambiltik ende puk mulnjung wumb ei ni, tep er mołmun wumb ni, men ngii kongun elmin wumb enim pei sił pipe ei ngopuł kindimbil.

<sup>2</sup> Sinim nge Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiś ouni enim kin noman emin wii enim ngang kin, enim noman emin ka seng mulngii.

*Pol Noman Ka Piipi Gos Ngum*

<sup>3</sup> Kunum kunum ele, na enim kin piip kin, Gos kin noman ka piip ngoł.

<sup>4</sup> Na enim kin kunum kunum Gos kin prei erip kunum ei, na ka piip ngond.

<sup>5</sup> Nimbil erang enim na Gos kongun enjingil mił, kumb se paki toł ni, pe paki tumun ku.

<sup>6</sup> Yi mił erang, na piip poru nind ei, yi mił palim. Gos enim noman tuk ele kin, kongun ka wii enim kin pułngun mondpu erim. Gos eim kongun ei, erpi pang kin, Jiisas Kraiś kunum Owundu simba kunum ei, poru nimba.

<sup>7</sup> Pe na noman yi mił piip kin, enim ngond ei, kapli kun ka minj mołum. Nimbil erang na enim kin noman ka ngoł. Ei yi mił, enim pei Gos nge noman ka ei, na kin ngum ei, enim pei na kin noman ka ouni sinjing. Kunum tał pei, na kan ngii ele mult kunum ei ni, kunum ei na Gos ek ka ni tor kindip ele nge, dinga angip endinj. Kunum ele, enim na kin ouni erik kin, paki tok mulnjung.

<sup>8</sup> Gos mendpił eim kanpi piinim ei, na ek keimi mendpił nip, yi mił ngond. Na noman dinga kindip op kin, enim kenmbii ni piip mił piinand mon. Na noman ka ngołum oł ei, enim kin ngop ele, Jiisas Kraiś na kin ngum.

<sup>9</sup> Na enim kin Gos prei erip kin, kii sip ngop ei, yi mił, Na prei erip kin, enim nge noman ka wumb kin ngołum oł ei, dinga tonu ok, nga enim noman ka wii keimi ni, oł kun ka elmin oł ei piik kin, kun erngii ku.

<sup>10</sup> Ei mił, en enim kapli oł kun ka elmin oł ei, mok tok kin, piik kun ka mendpił erngii. Nga Kraiś omba kunum owundu ele, enim Kraiś ningil ele, oł kun ka wii molk kin, oł kis endi enim kin mulerngii mon.

<sup>11</sup> Mułangin kin, Kraiś Jiisas eim enim kin oł kun ka ei, enim andan topu erang kin,

oł kun ka oł ei, enim noman tuk ele kin, am piki top mułmba ei mułang kin, enim Gos nge embe ambil tonu kindngii ei, am ei tonu pupu pimba.

*Pol Kan Ngii Ele Pim Ei, Gos Ek Ka Paki Mił Tum*

<sup>12</sup> Engnan no! Na noman piip mił ei, enim piingii ei, oł embin tui na kin tonu om ei, ek ka nge andlam ei, ondu ngunerim mon! Ei ek ka ei am penghi; wumb piinjing ni, oł yi mił erim.

<sup>13</sup> Oł yi mił erim ei, Sisa ngii ele tep er mołmun wumb, opu wu ombu ni, nga wumb eipi pei ya mołmun wumb ei, na Jiisas Kraiś nge kongun wu ele nge, kan ngii pir ei, wumb na piinjing ku.

<sup>14</sup> Wumb ombu, na kan ngii pinj ei, piik kin, poru ninjing. Yi erang, enginjpin noł kombur pei, Owundu kin pii gii ninmin ku. Nga en enim nge noman ele dinga sik kin, mund mong ei si kindik kin, am Gos nge ek ka ei, am nik dinga kindik endnjing.

<sup>15</sup> Keimi, wumb kombur na embe punum nik kin, na kin noman kis piinjing. Piik kin, na to mani kindmin nik enjing. Pe oł ele nge, Kraiś eim ek ei ni tor kindnjing. Nga wumb kombur na Pol kin, noman ka piik ngok kin, Kraiś nge ek ka ni tor kindik kin, paki tok elmin ku.

<sup>16</sup> Nga wu ombu piinmin, na ya kan ngii mołup kin, dinga kindip, opu orung mił erip, Gos nge ek ka dinga ni tor kindip mił ei piik kin, na noman ngonmun. Ngok kin, ek ka ei ni tor kindilmin.

<sup>17</sup> Ba wumb kombur en enim nge embe el nge, piik nilmin. Nga Kraiś nge ek nilmin ei, noman kun palim mił ei, ni tor kindnalmin mon. Na kan pir ek embin tui ombu tui mił, nik tuk kindik kin, oł yi mił elmin.

<sup>18</sup> Pe nga ei epi nipe? Ei minj oł pei elmin ei, oł keimi mendpił min, oł kend yi mił elmin ku. Ei nge nik kin, Kraiś nge ek ka ei, nik wumb ngołmun. Oł ele nge na ka piind. Ei am ka minj piimbii.

*Pe Na Konj Muls Kin, Kraiś Kin Ouni Mułmbii*

<sup>19</sup> Nimbil erang na piip poru ninj ei, enim kunum kunum prei erik kin, na paki to ngołmun. Ngangin kin, Jiisas Kraiś nge Gui Ka ei nge, dinga na ngołum. Pe na piind epi ei, tonu onum ei, na paki tang kin, na am ka wii mułmbii.

<sup>20</sup> Pe yi mił erang kin, epi ei tonu omba ni, ka piip moł ek ei, ek ka wii tonu omba ele nge, kui er moł. Ei tonu wang kin, ei nge na ek nip tor kindinj na singambil kulernbii mon! Ermbii oł ei yi mił, na nam el oł ei, yi ku, erip mułmbii. Mułamb kin, pe na konj mułmbii kunum min, kulmbii kunum ei, na nge ngenj ei, Kraiś nge embe ele tonu omba.

<sup>21</sup> Keimi, na nge noman ele yi mił palim. Pe na noman ei konj ka pep nim kin, na Krai nge embe ambil tonu kindmbii ei kaphi. Ba pe, nga na kuls kin, na epin konu ele noman konj simbii ei, ka wii mendpił.

<sup>22</sup> Nga na ya mei ele konj muls kin, na kongun end kongun ei, epi keimi tonu omba. Ba na nipe andlam endi ekii sip ermbii ei, na piinand.

<sup>23-24</sup> Na nam noman tuk ele tal palim. Na kolup pup kin, Krai kin epin konu ele ouni mulmbii ei, am ka wii. Ba na enim kin ya mei ele muls kin, ei nga na enim paki tumbii ei, ka wii ku.

<sup>25</sup> Na pii gii dinga nip kin, na piip poru ninj ei, nga na enim kin ouni mulup kin, enim paki tamb kin, enim pii gii dinga nik kin, ka wii piik mulngii.

<sup>26</sup> Yi mił palim ei piip kin, na nga op enim kin ombii. Nga enim na kin ka piik kin, Krai nge embe ambil tonu kindngii.

*Pilipai Wumb Enim Pol Kin Tep Tok Ende Pu Molk Opu Erngii*

<sup>27</sup> Ba enim andlam endngii ol ei, am kun ka erik andik kin, Jiisas Krai nge ek ka ele mił, ekii sik wumb eipi andan tok, yi mił erngii. Nga na op enim kenmbii min, nga na enim kin onermbii min, ei epi wii mił, ba na enim nge ek ei piimbii ele ei, enim noman ende sek kin dinga angk mulangin kin piimbii. Molk kin, noman ende sek kin, wumb paki tok, kongun dinga erik yi erangin kin, Krai nge ek ka ele, pii gii dinga nik mulngii.

<sup>28</sup> Na piimbii end ek ei, enim nge opu orung wumb ek endi ningii ei, mund mong enenjing. Pe enim mund mong enenjing kin, pe wumb en enim piingii ei, en enim dup konu kis ele ngenj kumbii kis singii. Ba Gos enim andan yi mił tumba ei, Gos eim erang kin, enim sipi orung simba.

<sup>29</sup> Nimbil erang Gos enim Krai nge kongun ka erngii nipi kin, enim noman ka ngum. Enim Krai kin pii gii ningii nge nip kin, eim dinga ele mendpił ngunerim mon; ba enim Krai nge embe ele, ngenj kumbii singii nipi kin, enim eim dinga ngum ku.

<sup>30</sup> Na pii gii ele nge, ek opu dinga erir ei, enim kenik. Pe nga na opu end mił ele nge, ei enim piinmin. Pe enim piinmin ei, na opu end mił ol ei, sinim ouni tep topun er mulmun.

## 2

*Sin Sinim Nge Noman Ele To Mani Kindpin Enginpin Nol Noman Ngumun*

<sup>1</sup> Pe enim Krai kin molmun ei eim kin, noman tuk ele dinga silmin min? Pe enim eim noman ka sik piik kin, enim noman emin ka molmun min? Enim Gos Gui Ka nge noman konj ele, ende molmun min? Nga

enim wumb eipi kin noman ngok, kaimb sik, yi elmin min mon?

<sup>2</sup> Pe yi mił pim kin, pe enim na kin noman ka mendpił piik ngungii ei nge, tonu omba ol yi mił palim. Enim noman ende sik kin, wumb eipi kin noman ka ngok ei, ol endeim mendpił pimba. Peng kin, noman ende sek mulngii.

<sup>3</sup> En enim noman ele, embe wii ambil tonu kindnerngii mon! En enim noman ele, to mani kindik kin, nga wumb eipi nge embe, to tonu kindngii wumb ei, ka wii ni piik erngii.

<sup>4</sup> En enim nge noman ele epi ei mendpił, tep er mulerngii mon! Ba enim wumb eipi nge noman ele, epi ei tep ka er mulngii ku.

*Krai Eim Embe To Mani Kindang Kin Gos Eim Embe Ambil Tonu Kindim*

<sup>5</sup> Krai Jiisas nge noman endeim sirim mił ei nge, enim noman ende yi mił mendpił singii.

<sup>6</sup> Kumb ok, Jiisas Gos kin ende mendpił multum. Ba Jiisas eim Gos nge noman dinga tep er molom ol ei nge, dinga ambil gii ni piinerim mon. Eim Gos kin ekii sipi kin, mandring mulum.

<sup>7</sup> Mon! Eim nge ol dinga ei si kindpi kin, nga eim mei wu mił mani om. Opu kin, eim kongun wu wii mił, yi er mulum.

<sup>8</sup> Wumb kenjing ei, eim mei wu mił mendpił mulum. Eim nge noman ele embe ei, to mani kindim. Kindpi kin, Gos nge noman ele ekii sipi erim. Ol yi nge pepi pang kin, eim kulum kunum ei, poru nim. Pepi pang kin, keimi ond peri ele kulum.

<sup>9</sup> Kulang ele nge mendpił, Gos Jiisas nga konj sipi kin, eim to tonu mendpił kind mundum. Nga Gos eim embe ka wii mendpił endi ngum ei, wumb nge embe pei to mani kindim.

<sup>10</sup> Kindrim embe ei, Jiisas pa nipi ngum. Ngang embe ei, tonu epin konu ele wumb ni, ya mei ele wumb ni, mei mandring ele wumb ni, wumb ni pei, Jiisas eim endeim ambil tonu kindngii. Kindik kin, nga mong gopsing pii polk kin, eim embe ele ek ka nik kin, eim nge embe ambil tonu kindngii.

<sup>11</sup> Wumb pei gupu ele ek yi mił ningii. "Jiisas Krai ei Owundu," pa ningii. Yi mił nengin kin, Erinjpin Gos nge embe ei am tonu ba.

*Enim Tilang Mił Tuk Wumb Pei Kin Mulngii*

<sup>12</sup> Kapli, na nge wumb pul ei yi mił, ok na enim ek ninj ekii sinjing ei, pe yi mił ku erngii. Na enim kin muls kunum ele, enim epi erngii ek ei ninand mon! Ba pe, na konu turii mol kunum ele, enim na ek ekii sik kin, am ol yi nge erngii. Gos enim sipi orung sim ei nge, mund mong erik kin tungu erngii. Yi erik kin, kongun dinga erik

mulangin kin, Gos enim noman konj ka epi enim ngumbii nirim epi ei, ngang singii.

<sup>13</sup> Enim piinmin ei, Gos enim noman tuk ele kongun erpi molum. Nga Gos eim noman ele, enim noman tuk ele kindim. Kindang kin, nga Gos eim noman palim mi, yi kongun erik mulngii. Yi erik mulangin kin, Gos enim kan ka kenmba.

<sup>14</sup> Enim epi pei enmin ol ei nge ek mi enmin ol ei ni, kis piik, kii sik enmin ol ei ni, pei si kindik kin, er mulngii.

<sup>15-16</sup> Yi mi erang, enim ol yi mi erik kin, enim kun ka mulngii. Nga pund mong endi, enim kin pinermba mon! Enim Gos kingam nol mendpil mulngii. Nga enim noman tuk ele, orpu mi endi pinermba mon. Enim ek wumb noman konj ngolum ei, ambil gii nik mulngii. Ei molk kin, wumb tilap eipi pii gii ninenjing wumb ele, enim tuk molk kin, dup mi tilang erang kin, ya mei ele wumb ol kis elmin wumb ei, kin mulngii. Mulangin kin, nga Krai Owundu tonu omba kunum ei, na enim kin pei ka piimbii. Piip kin, na noman ele yi piimbii ei, na kongun wii mi erip kin, nga nam nge dinga ei, wii mi kindip ermbii mi mon!

<sup>17-18</sup> Enim nge pii gii ei, Gos kin kulmal kahimin mi yi palim. Nga kulmal kahimin poru nimba epi ele, nol wain bein tolmun. Yi peng kin, na miyem ele, nol wain mi bein tok, enim kulmal kahimin poru nimba erang bein tok kin, tonu kindnjing pim kin, ei epi wii mi. Ei na ka piimbii. Keimi, na enim kin ka piip ngumbii. Nga enim yi mi ku, ka piingii. Enim na kin ouni ka piipin mulmun.

#### *Timosii Nge Ek*

<sup>19</sup> Ba na Jiisas Owundu pii gii ninj kin, kapli Jiisas eim noman ele yi piim kin, kunum olt mon, na Timosii kindamb kin, enim kin omba. Nga Timosii orung opu, enim ek na kanpi neng piimbii. Piip kin, na ka piimbii.

<sup>20</sup> Na nge wu Timosii mi, nga wu endi mulam mon! Eim na kin noman ende sep ngolum. Ngopu kin, eim nge noman tuk ele enim paki tumbii ni dinga piilim.

<sup>21</sup> Wumb eipi pei, en enim noman ele epi ei, minj tep ka er molulumun. Molk kin, Jiisas Krai nge kongun ei, tep ka enalmin mon.

<sup>22</sup> Ba enim wu Timosii elim ol ei piinmin. Timosii eim ol kun ka elim wu. Eim na Krai nge ek ka kongun erir konu ele, eim na paki tolum wu. Ei eim yi erim ei, wu endeim kingam ei, eim arim paki tolum mi, Timosii na kin yi elim.

<sup>23-24</sup> Pe na kan ngii ele tor op piip kin, na Timosii kindamb kin, enim kin sikir omba. Pe na pii gii nind ei, Jiisas Owundu eim andlam endi top simba. Nga kunum aninga

kopur na yi ku, molup kin, nga enim kin ombii.

#### *Wu Epaporrais Nge Ek*

<sup>25</sup> Na nam piip kin, wu Epaporrais kindamb kin, enim kin omba ei, sinim nge enginjin. Na kongun ende wu ei, sil opu ende elmbil wu. Ok enim eim kindangin kin, na kin opu ei, enim nge men ek nilim wu ei, na paki tolum.

<sup>26</sup> Eim nge noman ele, enim kin opu kenmbii ni piipi kin, noman embin topu molum. Eim ening palim enim piinmin ei nge, eim noman embin to piinim.

<sup>27</sup> Keimi, ok eim ening pim. Peng kin, eim kulmba mandi erim. Ba Gos eim kin kaimb sim. Ba Gos eim kin mendpil, kaimb sinerim mon! Gos na kin kaimb sim ku. Gos eim ol embin tui ei, na kin pei tonu omba ei, mon ni piipi kin, na paki tum.

<sup>28</sup> Yi mi ku, na nam noman ele, na Epaporrais eim kindamb wang kin, enim nga kan ka kanik piingii. Ka piyangin kin, nam noman embin ei, aninga mani mi ba ku.

<sup>29</sup> Gos Owundu kin ka piik ngok kin, wu Epaporrais omba nge, ka piik sik kin, enim eim kin noman ka piingii. Wu yi nge, enim embe ambil tonu kindngii.

<sup>30</sup> Wu ei, Krai nge kongun er pupu kin, kulmba mandi erim. Eim konj mulmbii ni piinerim mon! Eim kongun ei piipi kin, enim kapli na paki tunenalangin kin, eim ni piipi kin, na kongun paki topu poru nilang.

### 3

#### *Krais Kin Pii Gii Ninim Wu Ei Wu Kun Ka Mendpil*

<sup>1</sup> Angnan nol! Na ek ei yi mi polup poru nimbii end. Enim Jiisas Owundu kin noman ka piingii. Na pipe ei nga polt ei nge, na noman embin topu poland mon. Nimbil erang na pipe nga ei, polup enim ngond ei, na enim kin paki top ngond.

<sup>2</sup> Wumb kung owu mi, ol kis kanim kanim elmin wumb molmun ei, enim kanik kun erik mulngii! Nga wumb ei nge, lo ek ekii sik kin, ngenj kopsik elmin wumb ei enim kanik kun erik mulngii! Wumb ei ngenj kopsik elmin ol ei, andan tonum wumb ei, Gos nge wumb.

<sup>3</sup> Ba sin sinim noman tuk ele Gos nge Gui Ka ele mulang kin, sinim andan topu kin, sinim Gos nge wumb molmun. Yi mi Gos embe ambil tonu kindpi kin, nga Krai Jiisas kin ouni embe ambil tonu kindmin. Sinim ngenj kopispin ol ei, sinim nge pii gii ei, paki tunanin mon.

<sup>4</sup> Pe na nge noman ele yi pim kin, ngenj ele ol ei, na Gos sipi orung simba nge andlam endi salam ei, na kapli paki tumba. Nga wumb kumbur ngenj elmin ol ei, sin

kapli paki tumba ni, pii gii ninmin ku. Ba na nam noman ele, am mendpil, yi mił to piimbii.

<sup>5</sup> Piyamb nimbił erang kunum angil orung nga tekliki o pang kin wumb kombur na ngenj kopsik. Na Esrel nge wu. Na Benjamin nge tilap wu moł. Eipru wumb ei na miyem ende. Na lo ek ei, na am keimi ekii sił wu. Ba oł ombu ei nge, na Gos sipi orung sinermba mon.

<sup>6</sup> Gos nge kongun ele, na dinga kindip kin, ekii sip enj. Na Gos nge wumb ei, oł embin tui ngop endinj. Nga yi ku, na wu endi na lo ek ekii silim min, nip kii simba ei, na mong endi pinermba mon.

<sup>7</sup> Ba epi pei salim ni, na embe ambil tonu kindngii ei, epi wii mił ni piind. Nimbił erang. Krais mendpil mołum ni piind.

<sup>8</sup> Jura wumb oł ei nge, na piip ninenj mon. Nimbił erang Krais Jiisas eim na nge Owundu mołum ei na piind. Pe na ni piind ei, Krais kin pii gii nipin enmin ei, keimi ni piind. Na Krais nge oł ei ekii sił. Sip kin, oł eipi eipi pei si kindip, epi pei ombu, epi moł wii mił, ni piind. Yi erip kin, na Krais eim, am ambil gii nimbii ni piind.

<sup>9</sup> Pe na Krais kin dambiltip ende pup moł. Lo ek ele, na wu kun ka el wu nimba ei, na piinermbii mon! Nam oł yi nge el, embe kun ka piimba ni piind. Piip kin, Krais kin pii gii nind ele nge, Gos eim na pii gii nind ei, eim na wu kun ka nimba.

<sup>10</sup> Na Krais am pii pol tumbii. Nga eim angpi konj tonu om. Kunum ele, na Krais eim nge dinga ei, na kenj. Na eim nge dinga ei, pii pol tumbii ni piind. Na Krais eim kin ende pup kin, eim ngenj kumbii sinim ei, oumi simbii ni piind. Eim Gos kin ekii sipi, piipi kultum epi ei nge, na eim piip kin, yi ku ermbii ni ambilip gii nip moł.

<sup>11</sup> Na dinga kapli erim kin, na oł yi mił erip kolup kin, nga tukpu ele, nga op konj pup kin, Krais kin epin konu ele bii ni piind ku.

*Pol Eim Sikir Pupu Kin, Epi Ka Wii Ok Silim*

<sup>12</sup> Na yi mił ni piinand. Nam Krais nge elim oł kun ka pei sip poru ninand mon! Ba oł ei nge, na kongun dinga erip ambil gii nip moł. Yi erang kin, Krais Jiisas eim yi mił erpi kin na ambil gii nip mołum.

<sup>13</sup> Engnan no! Krais nge oł ei, sip poru nip moł ni, piinand mon. Ba na noman endeim mendpil palim. Na oł ok nge kanim kanim pei enj ei, si kindip poru ninj. Si kindip kin nam kongun dinga erip ekii se, epi ka wii tonu omba epi ei, simbii ni piip end.

<sup>14</sup> Na andlam dinga sikrił ei nge, sikir pup kin, epi ka wii ei yi mił, Krais Jiisas nge noman konj ka wii ele mendpil, simbii ni

piind. Nga epi wii endi mon. Gos Krais kin na wii topu sipi kin, orung sim ei, na epin konu ele tonu bii ni, wii topu sim.

<sup>15</sup> Pe sinim nge noman ele, Gos kin noman dinga Gos nge wumb mendpil mił pim kin, pe na ek ninj mił ei, ekii singii. Ba enim noman endi eipi pim kin, pe Gos eim enim noman ele, kapli andan topu kin, er kun ermba ku.

<sup>16</sup> Ba sinim Krais nge oł kun ka wii sinjpin oł ei, am ambil gii nipin mołmun.

<sup>17</sup> Engnan no! Enim pei na end mił oł ei, pei ekii sik, erik poru nei. Nik kin, wumb oł kun ka yi nge enmin ei, kanik kun erik kin, enim oł ei ekii sik, yi er mułngii ku.

<sup>18</sup> Na ok, enim kunum kunum kanip ek ninj ek ei, nga enim kanip nind ku. Pe na ningil ele ke nind. Wumb pei Krais nge ond peri ele kułum ei, wumb opu orung mił enmin.

<sup>19</sup> Wumb ei, en enim nge ngenj noman ele, gos mił to tonu kindmin ni, yi piinmin. Wumb oł singambil palim epi ei, en enim noman ele, ka ka piik enmin. Erik kin, nga mei ele epi kis ombu, noman to piik er andinmin; ba wumb ombu nge, dup konu ele, ngenj kumbii dinga singii.

<sup>20</sup> Ba sinim, epin konu nge, wumb mendpil mołmun. Owundu, Jiisas Krais tonu epin si kindpi kin, mani mei ele omba nge, enim kui er mołmun. Mułangin kin, opu eim sinim sipi, orung simba ei nge, sinim kui er mołmun.

<sup>21</sup> Pe nga Krais opu kin, sinim nge ngenj wii ei erang kin Krais nge ngenj konj ka wii, yi mił simba. Seng kin, sinim Krais nge tilang owundu ei mił, sipin mołmun. Nga eim nge dinga ele erang kin, epi pei ei, eim kin mandring mułangin kin, eim tep er mołum.

## 4

*En Enim Noman Ende Sek, Noman Ka Piił, Noman Ka Singii*

<sup>1</sup> Angnan no! Krais nge oł yi mił palim ei piik kin, enim Jiisas Owundu kin dinga angk mułngii! Na ek nind mił mułngii. Na enim kin noman ngoł. Ngop kin na enim kin kaimb sił, nga enim na kin noman ka piik ngangin kin, enim na nge noman ka puł mił, wumb ka mołmun.

<sup>2</sup> Elip Yuoriya kin Sindikii elip amb tał elip piyeł. Elip Jiisas Owundu kin noman ende singil.

<sup>3</sup> Pe nim na nge kongun ende wu mendpil. Na nim kanip ek nind. Nim amb tał ei paki to! Amb tał na kin, Gos nge ek ka el, tep topun kongun ka er endinjin. Pe Klemn ni, na nge kongun ende wumb ni, amb tał kin kongun ende enjing. En enim nge embe ei, noman konj singii pipe ele palim.

<sup>4</sup> Kunum kunum enim Jiisas Owundu kin dambiltik ende puk ei nge, ka piik ngungii. Na ek nga nind ei, enim Jiisas kin ka ka piingii!

<sup>5</sup> Wumb pei enim kin piingii. Enim wumb eipi kin, oł emin ka elmin. Nimbił erang Jiisas Owundu mandi orung omba enim.

<sup>6</sup> Enim epi endi kin, noman embin kulerngii mon! Ba enim eipi epi endi simin ni piik erngii ei, enim Gos kin prei erik, kii sik, eim kin kunum kunum noman ka piik ngok, yi erngii.

<sup>7</sup> Gos nge noman emin ka oł ei, sinim ngolum ei, mei wumb pei noman dinga ei to mani kindnim. Nga Gos nge noman emin ka oł ei, sinim Kraiss kin dambiltipin ende pupun mołmun nge, noman tuk ele ni, noman ei Gos tep ka er mułmba.

<sup>8</sup> Engnan no! Na ek endi nga nimbił end. Oł pei ei oł keimi ni, pe nga oł ei nge, noman ka wii er palim ni, nga oł kun ka ni, nga oł kis endi penj mulahim oł ei ni, nga oł ka wii ni, nga oł kun ka ei nge embe ka palim. Nga oł ombu pei, eim oł kumb ele oł palim ei ni, nga oł ombu pei wumb embe ambil tonu kindinmin, oł ombu nge pim kin, enim kunum kunum noman ele piik er mułngii.

<sup>9</sup> Oł ombu pei, na enim nip andan top ngunj ei, sik poru ninjing. Nga oł epi pei piik kanik, er poru ninjing oł yi nge, enim kunum kunum yi erngii. Yi erangin kin, Gos noman emin ka sinim ngolum ei, enim kin ouni mułmba.

*Pilipai Wumb Epi Ka Ei, Wii Ngunjung Ei, Pol Eim Noman Ka Piipi Ngum*

<sup>10</sup> Na noman ka owundu piip kin, sinim nge Owundu ngond. Pe nga enim na kin noman nga to konj keimi ok, enim na piik; ba enim ongii nge andlam endi sineririr.

<sup>11</sup> Na epi endi sinalim nip kin, yi kii sinand mon! Na oł yi nge, ei piip poru ninj. Pe oł kanim kanim na kin tonu om kin, na oł ei nge, noman to piinermbii mon. Na noman ele epi ombu ei, kapli ni piil.

<sup>12</sup> Na wu endi epi sinalim mił, yi na ka piip muls. Mołup kin, na epi pei ambil gii ni ka piip muls ku. Wumb kuni pei nołmun oł ei, na ka piip moł. Nga wumb kuni tołum oł ei, na ka piip moł ku. Wumb epi pei seng mołmun oł ei, na piind ku. Nga wumb epi sinerang er mołmun oł ei, na piind ku. Na kunum kunum konu orung orung pei, na kapli oł pei ei, kapli ni ka piip moł.

<sup>13</sup> Kraiss eim am dinga ngolum. Nga eim nge dinga ele, na epi pei kapli ermbii.

<sup>14</sup> Ba enim oł ka erik kin, na kin paki tok kin, na embin tui ko wupun ei sinmin.

<sup>15</sup> Pe enim Pilipai konu ele wu amb, en enim yi mił ni piinmin. Ok na Gos nge ek ka ni tor kindip endinj kunum ei, na

na andip pup kin, Maseroniya konu ele tor punj kunum ei, Gos nge tiłap wumb endi, nga na kin o ende punenjpın mon. Nga epi ka ngok elmin oł ei, endi enenjpın mon ku. Ba pe enim mendpil, oł yi enmin.

<sup>16</sup> Keimi, na Tesalonaika konu ele muls kunum ei, enim yi ku na kunum endeim paki tunjung. Nga ekii se, enim na paki tunjung ku.

<sup>17</sup> Pe na nam ka wii epi endi enim kin simbii nip kin, kan sinenjpın mon. Na noman ele ei, enim nge oł ka ei, Gos nge epi ka wii enim ngumba. Ngang kin, enim epi ka wii ei singii. Nimbił erang enim na paki tunjung.

<sup>18</sup> Ba am epi pei, na kin am kapli er salim ei, na sinj poru nim. Na ngii konu ei, epi pei piki to mołum. Enim nge ka epi wii ngok kindnjing ei, Epaproraisis ngangin kin, tu wum ei, na sinj. Epi ka wii ngunjung ei, Gos kulmał kalilmin muru ka tołum mił, yi palim. Epi ei, enim Gos ngunjung ei, Gos eim epi yi nge silim. Pe Gos eim noman ele ka piilim.

<sup>19</sup> Na nge Gos ei, eim epi kanim kanim ka wii Kraiss kin salim. Pe nga enim epi endi sinarpi nim kin, Gos eim kapli enim kin ngumba.

<sup>20</sup> Gos ei Gos, sinim nge Erinjpın Gos. Yi peng piipin kin, sinim Gos eim embe kunum kunum ambil tonu kindmin, ei keimi!

*Ek Aninga Kopur Nga*

<sup>21</sup> Kraiss Jiisas nge wumb ei kin, na ek ka nip 'Mułeıyo' nind! Angnan no! Na kin mołmun ei, enim kin ek ka nik, 'Mułei,' a nik ngonmun.

<sup>22</sup> Gos nge wu amb ni, wumb pei enim kin noman ka piik ngok, "Enim mułeıyo!" ninmin. Wumb kombur king owundu Sisa ngii ele kongun elmin wumb ei, en enim dinga puk kin, 'Enim mułeıyo!' nik yi enmin.

<sup>23</sup> Jiisas Kraiss Owundu nge noman ka ei, enim kin mołpu kin, enim noman tuk gui ele, paki tang kin, ouni mułngii.

## Pol Mon Kolosii Wumb Polpu Kindim

### *Pol Mon Polpu Kolosii Wumb Ngum*

<sup>1</sup> Na Pol Gos eim nge noman ele, na to tonu kind mundang kin, Krai Jiasas nge ek se andilim wu, Timosii sinim enginjin.

<sup>2</sup> Mon ei polpu kin, Gos nge wumb Kolosii konu owundu ele molmun ei ngonmbul. Sinim enginjin en enim Krai kin pii gii nik molmun. Pe Gos sinim Erinjin eim enim noman ka ngopu kin, nga noman emin ngolum.

### *Prei Elmbil Kunum Ei Ek Ka Nipil Gos Ngolmbul*

<sup>3</sup> Sil prei enmbil kunum ei, ek ka nipil, enim kin Erinjin Gos nge sinim Owundu Jiasas Krai ngonmbul.

<sup>4</sup> Nimbil erang sin piinjin ei, enim Krai Jiasas kin pii gii nik kin, nga enim Gos wumb tilap ele pei noman ngonmun.

<sup>5</sup> Kunum ele, ek keimi Gos ek ka kumna opu, enim kin orum. Wang kin, enim piik ei, epi ka enim simin ni piik mulk, epi ei ngurum. Kapli enim pii gii kin, noman ngonmun ol, enim simin ni piik mulnjung epi ei, tonu pel ele palim ei, enim singii nge tonu epin konu ele salim.

<sup>6</sup> Gos ek ka ei, epi ka nipi, tu wang nge pupu kin, mei ele wumb konu ele orung orung pei punum. Pamb kin, yi mil, enim kin kunum kumna ek ka piinjing ei, Gos enim kin noman ka ngum ei, enim ok piinjing ei, keimi pim.

<sup>7</sup> Enim ek ka ei, Epapras kin, piik kan sinjing ei, sin noman ka eim kin ngamin kin, sin kongun ende wu, eim sin kin kongun ermin mil, Krai kin kongun dinga ka erpi kin, kunum kunum ngonum.

<sup>8</sup> Epapras eim sil kin ek yi nipi ngum. Ngum ei, enim noman kulnjung ei, Gos Gui Ka enim ngum.

<sup>9</sup> Puł ele nge, sil kunum kunum enim kin prei enjpił ei, enim mulmun pa ninjing kunum ei, sil Gos kin kii sinjpił ei, eim noman ele erngii ol ei, paki tang piingii. Nga Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim ngum.

<sup>10</sup> Nga enim pek kin, mulk pungii ei, Owundu eim noman pimba mil erangin kin, Gos eim kunum kunum ka pimba. Enim kongun kanim kanim ka wii erangin kin, mong ol kun ka wii tumba. Nga enim kapli ol kun ka ei, Gos kin piyangin kin, enim noman ele piki top mulmba.

<sup>11</sup> Enim kapli ei, Gos nge noman dinga ka wii kapli er dinga kindmba ei, kapli paki tang kin, enim epi kanim kanim tonu omba ei, enim dinga puk kin, kui erik mulngii.

<sup>12</sup> Nga enim ka piik, ek ka nik kin, Erinjin Gos ngungii ei, eim enim to tonu kindim ei, kapli enim eim epi singii pa nim, epi ei singii. Enim kapli singii ei, Gos eim kin pii gii ninjing wu amb ei, sinim tilang enim konu ele molmun.

<sup>13</sup> Gos eim sinim emii owundu pim konu ele ol kis erpin mulnjung ei, eim sipi orung tu wum. Nga eim sinim eim kingam Jiasas Gos eim noman ngolum kangii ei, tep er molulum konu ele tuk kindim.

<sup>14</sup> Gos kingam eim sinim se orung sim. Nga sinim ol kis si kindpi, kil ngang kin, sinim kun ka wii molmun.

### *Krais Eim Nge Ol Nin Eim Nge Kongun*

<sup>15</sup> Sinim Gos eim kinanmin; ba Jiasas kinanmin ei, eim Gos mil ku molum. Krai eim Gos kingam kumna ei, kumb ok mendpił multum. Mulang kin, eim epi kanim kanim endi sineririm.

<sup>16</sup> Gos eim epi kanim kanim pei eririm ei, Jiasas kin ouni molkul eririm. Nga tonu epin konu ele, nin mani mei ele epi pei eririm ei, epi kanim kanim kanmin epi nin, kinanmin epi nin, ei pei eririm. Gui mil noman dinga palim sinim kinamin wumb ni, nga owundu wumb ni, nga tep enim noman dinga palim wumb ni, nga konu orung orung mei ni epi pei Gos eim neng kin, Krai eririm ei, eim nge epi eririm.

<sup>17</sup> Epi kanim kanim endi er sineririm kunum ei, Jiasas eim ok multum. Epi kanim kanim Krai eim dambiltpi se ende kindnim ei, eim dinga ele, epi kanim kanim ombu erang kin, tonu onjung.

<sup>18</sup> Jiasas eim Gos nge pii gii wumb tep er mulang kin, kongun kun enim. Gos nge pii gii wumb ei, eim nge wumb tilap ei, men tolmun ngii mil molmun. Gos nge pii gii wumb noman konj ei, eim pule molum. Wumb Jiasas kumna kui tok pendnjung konu ele si kindpi kin, nga angpi tonu opu, konj mulum. Ei nge eim molpu kumb ele kindpi kin, wu num molpu kin, epi kanim kanim ombu ngopu tep elim.

<sup>19</sup> Ei nge, Gos eim noman ele, epi kanim kanim pei kun mendpił, Jiasas kin erim. Ei yi mil ku, Gos eim ol ei nge, Jiasas kin kindang, piki to molum.

<sup>20</sup> Jiasas ele nge, Gos eim mei wumb orung orung pei ni, tonu epin epi kanim kanim pei ni, eim kin sipi, orung simbii ni piim. Ei nimbil erang, eim ond peri ele to kundnjung. Jiasas ond peri kulum ei, Gos eim noman emin peng ele, ya mani mei ele wumb ni, nga tonu epin ele wumb ni pei kanim kanim eim kin sipi orung eim kin simba erim.

<sup>21</sup> Ok kunum endi, enim Gos molum konu ele, enim eim kin turii enj mulnjung. Mulangin kin, enim noman tukrung ele,

eim kin opu orung erik mulnjung. Nimbil erang enim noman kis to piik, er mulnjung.

<sup>22</sup> Ba pe Jiisas eim ngenj ei ond peri ele kulum ei, Gos eim enim kin erpi sipi kin, eim kin orung seng kin, eim kand nolum wumb mulnjung. Yi er pendpi kin, ek kend ende enim kin pinerang ele, eim molum konu ele, enim kun tuk simba.

<sup>23</sup> Enim kapli pii gii ambil gii nik, dinga erik mulngii! Mon peng kin, enim pii gii ninjing ele, kapli nga noman epi to piinerngii mon! Nga enim kumna kin ek ka piik, pii gii ninjing, pii gii ei, kapli wakin tunerngii mon! Ek ka ei nge, na Pol kongun wu molup kin, ek ka ei, wumb mei orung orung konu pei ni tor pum.

*Gos Eim Pol Kindang Pupu Kolosii Wumb Tilap Paki Tum*

<sup>24</sup> Pe na Pol, na ka piip kin, ngenj kumbii ei, enim kin sip kin ngond ei, na kapli Kraiss eim, sinim peng embil mil molum. Sinim pii gii wumb ei, eim ngenj simb angil pei kulpun ngopun molmun. Kraiss eim ngenj kumbii sim ei, poru ninerim ele, na paki top erip kin, poru nimbii nip end ei, eim nge pii gii wumb ele, na ol yi mil end.

<sup>25</sup> Gos eim na kin kongun ngum ei, enim nge paki tumbii kongun ei, Gos ek ka mong keimi ei pei ni tor kindil.

<sup>26</sup> Ek ka ei, kumb ok wumb mulk kunum ei, koi er pirim. Ba akip eim nge wumb tilap ningil ele peni ele opu, poru ninim.

<sup>27</sup> Gos ek pii gii ninenjing wu amb enim andan topu ngang kin enim kapli piingii. Piik kin, ek koi er pim ek ei, ka wii mendpil pim konu ele ba ni, tilang owundu mendpil ni, eim nge wumb tilap paki tang kin, piingii ei, eim embe tonu ba. Pang kin, ek koi er pim ek ei yi mil; Kraiss enim kin tep to tuk molum ei, enim kapli eim kin kui er mulangin kin, kapli enim embe ambil tonu sipi ngumba. Nga Gos nge tilang epi ka wii pei ei, enim Kraiss kin yi ku singii.

<sup>28</sup> Kapli sin Kraiss nge ek ka ni tor kindpin andan topun kin, enim wumb pei ngonmun ei, sin noman dinga kanim kanim nipin kin, andan to ngonmun. Ngopun yi erpin kin, Gos eim molum konu ele, wumb endeim endeim tu wunmun. Tu wangin kin, Kraiss kin dambiltipi se ende molk kin, dinga kindngii.

<sup>29</sup> Yi mil, na kongun dinga wii end ei, Kraiss eim noman dinga kis na ngonum ei, tuk na kin kongun enim.

## 2

*Enim Kapli Pii Gii Dinga Nik, Ek Kend Bul Ngok, Jiisas Kin Ekii Singii*

<sup>1</sup> Pe na enim kanip ek nimbii nind ei, na kongun dinga erip kin, enim kin ngunj. Nga Leiyorisiya konu ele molmun wumb

kin, nga wumb epi pei na kin kanik, piik enenjing wumb ombu, yi ku nip ngond.

<sup>2</sup> Na yi eramb kin, en enim noman tuk kapli dinga peng mulngii. Nga en enim wumb endi ongii ei, noman ngok yi erngii. Na yi piind ei, enim noman ka peng ele, kapli enim pii gii er dinga kindmba. Na noman yi palim ei, enim kapli Gos ek koi er palim ek ei, pule piingii ei, Kraiss eim, ek ei koi er palim ek ei nge, pule eim.

<sup>3</sup> Ku kon ele piki topu molum ei, yi mil ku. Gos nge noman kanim kanim ka wii palim ni, eim noman ele ek keimi kun ka palim ni, noman koi er palim ei, Kraiss eim kin piki to molum.

<sup>4</sup> Na enim kanip nind ei, wu endi enim ek ka ka nipi kin, noman to ak tumbii ni ermbe ei, kapli enermbe. Yi peng kin, na ek ei nind.

<sup>5</sup> Na enim kin tep to mulak; ba na noman tuk enim kin mol. Nanim enim kin ka piip kin, enim kanip mol ei, enim kongun kun erik, noman ende sek molk kin, nga Kraiss kin, pii gii nik dinga kindinmin.

*Sinim Kapli Kraiss Kin Tep To Molpun, Noman Konj Simin.*

<sup>6</sup> Enim Kraiss Jiisas Owundu pii gii nik kin, enim noman tuk ele sinjing. Yi mil ku, nga enim eim kin dambiltik se ende puk mulngii.

<sup>7</sup> Enim Kraiss kin dambiltik se ende puk kin, dinga puk angik mulngii! Mulngii ei yi mil, ond dumbul polpu, mer mani mei ele pupu kin, dinga angilim. Enim kapli ek ka ei, sin enim kin andan to nipin kin, ngunjpun ei mil, enim pii gii dinga nge sik mulngii! Nga kunum kunum enim ek ka nik kin, Gos ngungii.

<sup>8</sup> Enim kanik kun erik mulngii! Mon peng kin, wu endi ek kend topu ek nipi kin, mei wumb ek nipi enim ngumba. Eim ek keimi nipi enim ngunermbe mon! Wu yi nge, ei ek ok kupenjing nilmin ol ei, yi nik kin, nga pii gii ninanmin wumb en enim noman ele piik elmin ol ei, ek yi mil ningii ku. En enim nga Kraiss kin ek ka nik tor kindnalmin.

<sup>9</sup> Enim piinmin; epi kanim kanim ol kun ka ni, noman konj ei, Gos eim nge ol kun ka wii ei, Kraiss eim ngenj ele molpu kin, piki tonum.

<sup>10</sup> Eim molpu kin, Gos eim wu num kumb ele kindpi kin, lo ek kanim kanim pei kin, noman dinga kanim kanim pei, nga eim endeim mendpil. Nga enim Gos kindpin kin, wu Kraiss kin dambiltik se ende pu molk kin, eim nge noman konj kunum kunum epi keimi epi ei sinjing.

<sup>11</sup> Enim Kraiss kin dambiltik se ende puk kin, nga enim ol keimi erik kin, ngenj kopisilmin ei Gos wumb molmun nik kin, ol yi elmin. Kraiss ol erim ele, sinim ok enjpin

oġ kis ngenj ele, epi dinga si kindpin kin, poru ninjpin. Krai nge oġ ei, oġ keimi.

<sup>12</sup> Noġ pinjing kunum ele, Krai kin dam-bilitik ok, se ende puk muljung. Nga enim noġ mandring punjung ei, enim eim kin kui miġ tunjung. Nga enim tonu onjung ei, enim Gos nge noman dinga enim Krai kin pii gii ningii. Nik kin, ei eim Jiias tukpu ele, er konj kindim. Nga noġ pinjing ele, Gos eim enim Jiias kin, er se konj ende kindim.

<sup>13</sup> Enim ok kunum endi, kulii wumb miġ muljung. Nimbiġ erang enim oġ kis kanim kanim enjing. Erangin kin, enim Jura wumb mon; ba wumb tilap eipi molk kin, lo endi pinalim. Ba Gos pe enim erpi sipi kin, Jiias kin ende kindpi kin, nga si konj sim. Gos eim sinim oġ kis kil ngopu, si kindim.

<sup>14</sup> Lo ek kanim kanim mon ele moġum ei, sinim to mani kindmba erim ei, Gos eim si kindim. Ek ei yi nirim, "Sinim wumb kis mulhpun; ba Gos lo ek ei, to pulpeġ topu kin, Jiias sipi ond peri ele nil topu, poru nim."

<sup>15</sup> Mei wu num dinga kin, nga emii peng dinga muljung dinga ei, Gos Krai kin eim sipi, si kindim. Eim dinga wu num ei, mei wumb pei andan topu kin, ond peri ele, Gos wu ombu topu, kambii pi mani kindim. Kindpi kin, ei wumb pei ningiġ ele, wu ombu en enim, epi wii miġ moġmun.

<sup>16</sup> Yi miġ, wu endi nga ek wii nipi kin, enim kin lo ek ekii sik kin, kuni nin noġ nangii ele; nga kunum owundu tonu omba kunum; nga oi konj tonu omba kunum kuni bii nangii; nga kor kunum piik erngii ek ei, piinerngii mon.

<sup>17</sup> Lo ek ombu min, men mendpiġ ekii se omba epi andan tonum; ba Krai eim Owundu mendpiġ moġum.

<sup>18</sup> Enim wumb eipi kin kos erngii. Nga oġ endi kun punermba ei, nemin er kun erngii pa ninerngii mon. Nimbiġ erang si sinim or kumb miġ epi kenjpin ele, ermin nik enmin. Nga enim sin si mani kindamin kin, enjel kin men tok kin, er ngumun nik erngii. En enim oġ ei nge piik kin, enim bong ninanmin ni piik kin, enim kin andan tonmun. Nga en enim oġ yi enmin; wumb ei en enim bong ninmin. Nimbiġ erang en enim noman tuk ele, oġ kis ermin ni piik enmin oġ ei nge, mei wumb noman piiġmin oġ ei nge piinmin.

<sup>19</sup> Wumb yi nge, Krai wumb tilap mon. Krai ei sinim peng embiġ miġ moġum ei, sinim pii gii wumb ei eim ngenj simb angii pei kulhpun ngopun kin, moġmun. Sinim dambiltpin se ende pu moġmun ei, eim ngenj simb angii pei dambiltpin ngenj ende pupun moġmun. Sinim ngenj dinga sinim ei, Gos eim dinga ele opu, ba ni piinim miġ punum.

### *Sinim Krai Kin Ende Koġ Poru Ninjpin*

<sup>20</sup> Enim Krai kin tep to kolk poru ninjing. Nga mei wumb noman ele epi kis dinga pei wakin to si kindnjing. Nimbiġ erang enim wumb lo ei ekii sinmin.

<sup>21</sup> Lo ek ombu yi ninim, "Nim angii epi ele embilnii mon!" Nga epi ei, "Nim gupu ele tuk kindnenjii mon?" Nga epi ei, "Nim angii tuġ epi ele ngenenjii mon!"

<sup>22</sup> Epi ombu sik kongun erik kin, yi erangin kin, poru ninim. Sinim wu lo ek nimin ek ei, sinim piipin kin, ekii simin.

<sup>23</sup> En enim lo ek ei, epi ka ni piik kin, sin sinim men topun ek nipin kin, ekii sipin, tep ermin ni enmin. Nga ei, en enim ngenj ele, dinga kindpin kin, oġ ei ermin, ni piik enmin. Nga sin sinim bong ninarpin ele, oġ yi ermin nik enmin. Ba en enim oġ ei enmin ei, paki tunanim mon! Nimbiġ erang enim epi ok elmin epi ei, pira enim kin tuk paġim. Nga en enim ngenj ele, oġ kis enmin oġ ei nge, mani kindpin kin, si kindnanmin mon.

## 3

### *Gos Sinim Krai Kin Ouni Er Konj Sim*

<sup>1</sup> Pe nga enim Krai kin ouni er si kindang kin, angik nga konj onjung. Ok kin, kapli enim noman tuk ele, tonu epin epi ka wii ei, piik er muġgii. Nimbiġ erang tonu epin konu ele, Krai eim Gos angii ele tunding mandi ele, eim king moġum.

<sup>2</sup> Kunum kunum enim tonu epin konu epi ele, noman to piingii! Enim ya mani mei ele epi kapli noman to piinerngii mon!

<sup>3</sup> Nimbiġ erang enim ok nge oġ kis elmin oġ ele nge poru neng kin, kuljung. Nga enim noman konj ei, pe Krai kin koi er paġim ei, Gos kin mandi paġim.

<sup>4</sup> Krai eim sinim noman konj kunum kunum moġmun ei, puġwu moġum. Ekii se, eim konu peni ele orung omba kunum ei, enim yi ku, eim kin ouni peni ele, eim nge tilang dinga owundu enim konu ele ongii.

### *Sinim Noman Ok Nge Si Kindpin Wumb Konj Tonu O Moġmun*

<sup>5</sup> Yi miġ, enim ya mani mei ele oġ kis oġ ei, poru neng kin, to kundngii. To konduk kin, ei enim kin moġum ei, amb eipi kin ngundmun ni noman paġim ei nin, nga wumb en enim oġ kis ermin ni piik noman ele yi peng piinmin ei nin, nga oġ kis ele eramb nip noman yi paġim ei nin, nga kanik nuwa sinmin ei nin, nga wumb en enim noman ele kan simin ni piik bun bun sinmin, oġ yi nge, ei gos kend kin men tok er ngonmun.

<sup>6</sup> Wumb oġ yi elmin wumb ei kin, Gos kapli kumep kis to ngopu, orung kindmba. Nimbiġ erang wumb ei, Gos ek ekii sinenjing.



<sup>7</sup> Okrii en enim, oł kis ombu nge erik, molk endik oł kis ei nge, enim tep erpi, se endrim. Se endang kin mulk, nga enim oł ei pei enjing.

<sup>8</sup> Pe enim oł kis ei yi enjing ei, si kindngii ku. Ei yi mił, noman kis tonu onum; nga jikii pang piinim; nga wumb endi kin noman kis piik ngonmun; nga ek ninmin ei, wumb epi piik kis piik noman kis palim; nga ek kis penj mułum ei, ninmin yi en-erngii mon!

<sup>9</sup> Enim enjing kin, ek kend tunerngii. Enim ok, oknge enjing oł kis ei, mer noman tuk ełe palim ei, si tor kind, si kindnjing.

<sup>10</sup> Pe enim wu konj mił, tonu ok poru nik kin, si kindnjing ei, Gos enim kin noman konj tuk ełe wumb konj mił, ei erpi mundum. Nga kunum kunum Gos eim noman ka ngopu kin, Gos eim mił er kindang mołmun. Nga Gos Pułwu eim erang kin, wu ei tonu opu, wu konj mołpu, yi erang kin, Gos eim mołum mił, ei pii gii nik kin, pii poł tungii.

<sup>11</sup> Oł yi mił enjing ei, enim ninanmin mon! Enim Jura wumb mon; ba pe Jura wumb kin ende mołmun. Nga ngenj kopsik elmin ei, Gos nge wumb ei kin, ei nge ninanmin ei pinałim. Nga wu endi ngenj kopisnarik elmin wumb ei nge ninamin ku. Nga wumb kombur am ei tonu ond pin ełe mołmun wumb ni, wumb eipi ei wumb ombu en enim kung simbii mił kapli molk andiłmin wumb ni, nga kongun wii er ngok kin ku sinałmin wumb ei nge, wumb wii mił molk kin, en enim noman ełe ermin ni piiłmin oł ei elmin. Nga wu tał ende mołmbuł. Kraiș oł kanim kanim pei erang kin, opu ende mił pahim. Nga Kraiș eim tuk wumb eipi eipi kin, pei mołpu si kindnim.

#### *Sinin Wumb Noman Ngonmun Oł Ei Simin*

<sup>12</sup> Pe nga Gos enim to tonu kindim mołmun. Nga enim eim nge wu amb mułangin kin, nga eim enim. kin noman kułpu ngonum. Yi mił, nga enim oł yi nge, ei sik kin, nga enim yi erngii. Enim wumb pei kaimb sik kin, wumb pei kin oł ka erngii. En enim noman ełe kapli ambil mani kindik kin wumb kin oł dinga palim mił, erangin mon! Nga enim kin oł ende erik ninjing kin, kan wiik tangin erngii.

<sup>13</sup> Pe nga wu endi enim mołmun konu ełe mołpu kin, eim oł kun pinerim oł endi erang enim kin mong endi tonu omba. Enim angan noł kapli kin wii tangin kin, eim oł erim ei si kindmba. Gos Owundu enim oł ei si kindpi poru nim. Yi mił ku, enim wumb eipi oł kis enjing kin, oł ei si kind yi erngii! Nimbil erang sinim nge Owundu eim sinim oł kis enjpin ei, si

kindim. Si kindpi kin, ei mił ku sinim yi ermin!

<sup>14</sup> Pe nga wumb noman koltmun oł ei erpi, tondrung pupu kin, oł kanim kanim pei ngonum. Nga oł ei, epi kanim kanim ombu, ambil sipi kin, se ende kindmin. Pe enim wumb noman kultmun oł ei nge singii.

<sup>15</sup> Kraiș eim enim noman emin pii ngołum. Nga noman emin pii ei nge, enim noman ełe tep er mołpu kin enim dinga ngumba. Gos eim enim to tonu kind mundum ei, ngenj ende mułmun ei, noman emin ngungii oł ei singii. Nga enim kunum kunum kapli ek ka nik kin, Gos kin kunum kunum ngungii.

<sup>16</sup> Kraiș ek keimi kapli, enim kin keimi noman ełe tuk mułmba. Enim kapli, wumb endeim endeim kin andan tok kin, er kun erik ngungii! Enim kapli, noman ełe ek ka nik kin, Gos kin ngok kapli Sam golang nik, men tok golang nik Gui Ka er dinga kindmba golang ei nik, yi erik kin, Gos kin noman ka piik ngungii.

<sup>17</sup> Nga epi kanim kanim pei ek tangk kin, kongun erik erngii ei, enim kapli Jiias embe Owundu dinga ełe erngii. Nga eim embe ełe, kapli enim ek ka nik Erinjpin Gos ngungii.

#### *Wu Amb Tał Kangi Ambil Kin Oł Ei*

<sup>18</sup> Enim amb, wenjing ek nimba ei, enim piik ekii singii! Sik kin, oł yi erngii ei, Gos kin pii gii ninjing wumb oł palim mił erngii.

<sup>19</sup> Enim wu, kapli en enim embnjing noman ngungii! Nga enim kapli yi erik embnjing noł kin, ek dinga nik kin, noman embin pimba oł ei, enerngii mon!

<sup>20</sup> Enim kangil kapli, ernjing menjing ek kanim kanim pei ningii ek ei, ekii singii. Gos Owundu oł yi ernmin ei, noman ngonum.

<sup>21</sup> Enim ernjing menjing kapli, enim kindgenjing noł ek dinga kunum kunum ei ngunerngii mon! Yi erangin kin, enim kindgenjing noł oł kis ei si kindik kin, oł kun ka minj nik enerngii mon; ba kangil noman kis pimba.

#### *Kongun Wu Kin Wu Owundu Molmun Ek*

<sup>22</sup> Enim kongun wii elmin wumb enim kapli, wu num enim kin tep er mułmun kunum ei mendpil, kongun enerngii mon; ba enim tep enerngii kunum ei, enim kunum kunum kongun erngii ku. Nga enim kapli, Gos Owundu kin mund mong kulk kin, eim embe ambil tonu kindik kin, nga enim noman kongun erngii ełe, kun peng mułngii!

<sup>23</sup> Nga enim epi pei erngii ei, enim dinga kindik erngii. Erik kin, yi mił, enim kongun

erik kin, ya mani mei ele wumb kin mendpil mon; ba enim kongun erik kin, Gos Owundu kin ngonmun ku.

<sup>24</sup> Enim piinmin, ekii se Gos Owundu enim kongun ka yi enjing ele, kumep to ngopu kin, orung kindmba. Eim epi ei nge singii nipi kin, to tonu kindpi sim salim ei, eim nge wumb singii. Nimbil erang enim kapli Krai Owundu kin kongun er ngok molmun.

<sup>25</sup> Nga wumb endi ol kun pinermba mil ermbe ei, eim ol yi mil erim ei, eim kumep simba. Sinim kapli Gos kin ek ka ka nipin kin, yi erii ninermin mon.

#### 4

<sup>1</sup> Enim wu num kongun wu tep enmin ei, enim kapli en enim kongun wumb kin, ol ka kun palim mil erngii. Enim piinmin, enim nge Owundu tonu epin konu ele wu num molum.

*Prei Dinga Erik, Nga Andlam Kun Andik Erngii*

<sup>2</sup> Enim prei dinga kindik elmin ol ei, ambilk gii nik mulngii! Enim prei erngii ele nge, enim kapli noman ka to piik kin, Gos kin ek ka nik ngungii.

<sup>3</sup> Enim kapli prei erik kin, Gos ngungii kunum ele, sin kin prei erik ngungii ku. Gos eim kapli sin paki topu kin, eim nge ek ka nipin kin, wumb ngumun konu endi andan tang nipin kin, ngumun ei, Krai ek koi er palim ek ei, nipin ngumun. Pule ele nge, na kan ngii pal.

<sup>4</sup> Enim kapli prei erangin kin, na kapli ek ei koi er palim ek ei, nip erip kin, kun eramb kin, piingii ei mil, na kapli ermbii.

<sup>5</sup> Enim kapli, ol kanim kanim torung ngenj wumb mulngii konu ele ol kun ka pimba mil, erik endngii. Enim kongun erngii eni endi wii punerangli eni endi simba kunum ei, kongun erik minj mulngii!

<sup>6</sup> Enim ek ningii ek ei, singin erang kin, wumb piimin ku ni piinmin ek ei, wumb pei noman ngungii. Nga nim kapli kii sik erngii mil, kun ka erkin kin, Gos ek ka ni orung kindkin, wumb pei ngunjii.

*Pol Eim Tikikas Onisimas Kin Tep To Kindim*

<sup>7</sup> Wu Tikikas kapli, enim kanpi nimba ei, na kongun pei enj mil nimba. Tikikas ei, sinim enginpin keimi, nga eim Gos Owundu kongun wu ka kunum kunum elim wu ei, eim sinim kongun ende wu.

<sup>8</sup> Na eim enim kin kindinj ei pul ele, enim sin nimbil ol er mulmun ei, enim piik kun er mulngii! Yi erik kin, enim sin noman dinga ngopu kin, paki tumba ni piik er mulngii.

<sup>9</sup> Na Onisimas Tikikas kin tep to kindind ei, Onisimas sinim enginpin keimi. Nga eim enim nge kongun ende wu; wu tal kapli

sin ya ol kanim kanim enjpin ol ei, enim kankil ni ngungul.

*Pol Eim Ek Ka Nipi Kolosii Wumb Ngum*

<sup>10</sup> Arisakas eim na kin kan ngii tep to palmbil wu ei, eim ek ka nipi enim ngonum.

<sup>11</sup> Nga wu Mak kin Banapas tal, el elip, angim angim; nga el elip erinjingil tal angim angim ku ei, eim ek ka nipi, enim ngonum. Nga eim enim kin opu, enim kin 'Kapli Oi!' a nik, sik tuk singii ei, nanim ek enim kin ok, nip kindinj. Nga Jiisas eim embe ende Jasis nilmin ei yi ku, ek ka nipi enim ngonum. Wu tekliki kei mendpil, Jura wumb tilap ele molmun wumb ei, pii gii ninjing wumb ei, na kin paki tok kin, Gos kongun wumb tep er molum konu ele, Gos wumb tep er molum kongun ambil tonu sik kin, en enim kongun yi enjing. Erik kin, nanim noman dinga ngopu kin, paki owundu mendpil tonum ei, kapli na mulmbii.

<sup>12</sup> Epapras eim ek ka nipi enim ngonum ei, eim enim nge wumb ende, nga eim Krai Jiisas nge kongun wu. Kunum kunum eim prei dinga kind erpi, Gos ngang kin, kapli enim paki tumba. Eim Gos kin prei er ngang kin, Gos kapli noman palim ei piik kin, Gos ek ekii sik, keimi ni piik er mulngii.

<sup>13</sup> Na eim piip kanip, si kindip kin, na yi nip tor kindind. Eim kongun dinga erpi kin, enim paki topu kin, nga Lei Yorisiya kin, Erapolis wumb kin, pei paki topu ngonum.

<sup>14</sup> Luk sinim nge ond mong ngolum wu ka, eim kin wu Diimas wu tal, ek ka nikil, enim ngombul.

<sup>15</sup> Enim kapli, na ek ka nip kindind ei, enim nik kin, na Gos kin pii gii ninjing ei, engnan nol Lei Yorisiya konu owundu ele molmun ei ngungii. Nga nimba kin pii gii ninjing wumb pei, amb eim ngii ele kulou tok men tok kin, kunum kunum erik enjing.

<sup>16</sup> Pe nga mon ek ei, enim gerik poru ninjing kin, nga pipe ei, Lei Yorisiya men to ngolum ei, Gos tilap ele molmun wumb ei ngungii. Nnganin kin, wumb ei gergnii ku. Nga kunum ele, Lei Yorisiya wumb enim mon piik kin ngungii ei, enim gerik piingii.

<sup>17</sup> Pe enim Akipas kanik kin, yi mil ningii, "Owundu nim ngurum kongun ei, dinga ambil gii ni mulngii!"

<sup>18</sup> Ok mon pulum ei, na kongun paki tolum wu pulum; ba akip na Pol, na nam pipe ei polup kin, enim 'Ka muleiyo!' ek ei nip enim ngond. Enim piyei! Nga enim na kin noman to piingii ei, na kan ngii ele pep mol. Gos nge noman kaimb sim ei, enim kin pengli.

## Pol Mon Tesilonaika Wumb Kumna Połpu Kindim

*Pol Gos Ek Kumna Połpu Tesilonaika  
Gos Kin Pii Gii Ninjing Wumb Mulnjung  
Konu Kindim*

<sup>1</sup> Sailas Timosii ni, na Pol sin pipi ei połpun, enim Tesilonaika konu ele, Gos tilap ele tuk mulnjung wumb ngomun. Sinim Erinjpin Gos Owundu Jiisas Kraiss kin tep to mołmun. Gos enim noman ka ngang kin, enim noman emin ka seng mulngii.

<sup>2</sup> Kunum kunum sin Gos kin noman ka piinmin, pa yi nipin kin, enim ngołmun. Sin mołpun kin, enim embe sipin kin, Gos kin prei erpin, ngopun, yi elmin.

<sup>3</sup> Sin Erinjpin Gos kin kunum kunum prei erpin kin, enim pii gii ei dinga peng kin, kongun enjing ei, opu dinga pim kin, nipin yi elmin. Pe en enim kongun dinga erik kin, noman ka peng kin, Owundu Jiisas Kraiss orung omba kenmin nik kin, kui erik mołmun.

<sup>4</sup> Enginjin no! Gos enim kin ka piipi noman ka ngang kin, sin pii poru ninjpin. Gos enim tuk seng kin, enim eim nge mendpil mołmun.

<sup>5</sup> Sin Gos ek ka ei tu wunjpun ni, ek wii mił mon! Ek ei, dinga tonu opu, Gos Gui Ka opu enim noman dinga ngang kin, enim pii gii nik noman ende kindik mołmun. En enim pii ngii ei, sin enim kin paki topun kin, sin nimbil ol endi enjpin ei piingii.

<sup>6</sup> Enim sin enjpin ol ei, ekii sik erik kin Gos Owundu nge ol ei erik kin, Gos ek piik, ekii sik mułangin kin, enim kin ol embin tui pei tonu om. Ba Gos nge Gui Ka ei opu, enim noman ka ngang kin, nga enim noman ka peng kin, ka piik mulngii.

<sup>7</sup> Nga en enim ol kun ka ei ol embin tui pei tonu om kin, enim noman ka piik mulnjung yi erik kin pii gii wumb Maseroniya konu ni, Akeiya konu pei mulnjung ei, enim ol ei andan tok, yi enjing.

<sup>8</sup> Gos Owundu nge ek ka ei, enim nengin kin, wumb konu pei piik punmun. Maseroniya ni, Akeiya konu pei pang kin, wumb konu orung orung pei, enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, ek poł ei wumb pei pii poru, nik pangin kin sin nga ek nimin pinałim mon.

<sup>9</sup> Kunum ei, sin enim kin pamin kin, enim sin ek piik ekii sik kin, epi nipe endi tonu orum ei, en enim piinmin. Piik kin, poł tok nik mołmun. Mułangin kin, wumb ek poł tok, enim gos kend sik kindik enjing ol ei, en enim ni piik, er mołmun. Enim Gos kin noman tuk ele ak tok puk kin ei akip

enim Gos mendpil konj mołum ei nge, enim kongun wu mendpil mołmun.

<sup>10</sup> Pe wumb ek poł yi nik kin, enim Gos kingam kindang ei, epin konu ele si kindpi kin, mani omba nge kui er mołmun, ninjing. Nik ek ei, eim kulang kin, nga Gos eim sipi, orung sim. Gos kingam Jiisas, nga kindang opu kin, wumb ol kis mołmun wumb ei, kumep kis ngopu ermba kunum ei, sinim sipi orung simba.

## 2

*Pol Tesilonaika Konu Kongun Erim*

<sup>1</sup> Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, enjinjpin noł enim piimin. Piik kin, ok sin enim konu ele onjpun kunum ei, epi endi wii punerim mon.

<sup>2</sup> Ok sin Pilipai konu ele ngenj kumbii kulpun. Wumb sin ngenj to kis enjing ei, enim piimin. Ba sinim Gos ei sin noman ele er dinga erang kin, sin opu orung wumb kin, mund mong kulenjpin mon. Sin dinga pupun kin, Gos nge ek ka ei, nipi enim ngunjpun.

<sup>3</sup> Sin ek nipin enim ngunjpun ei, ek opu kun punermba ek endi nipin, ngunenjpin. Ngunarpin kin, pei ol kis endi enenjpin; min ek kend topun kin, ek ak mak erpin kin, enim ngopun yi enenjpin mon.

<sup>4</sup> Gos sin kin mołpu kin, eim sin noman tuk ele kanpi kin eim sin kin kongun ei nirim. Yi mił ku, sin ek ni tor kindiłmin ei, wumb noman ele kongun enanmin mon. Ba Gos eim noman ele sin kongun erpin kin, eim ek ka ei, eim wumb nik ngungii nirim. Nga Gos eim sin noman tuk kanpi kin, sin nipe ol ermin ei, kenmba pend piipi nirim.

<sup>5</sup> Enim piinmin, sin enim kin epi endi simin nipin kin, ek ka ninanmin mon. Gos eim piinim; sin epi endi bun bun kulpun kongun enenjpin mon.

<sup>6</sup> Wumb sin embe ambil tonu kindngii ni, yi piinenjpin. Nga wumb en enim, yi enengii mon ku. Nga wumb tilap eipi kin mon ku. Keimi, sin Jiisas nge ek se andiłmin wu, sin enim kin ek dinga kind ninmin. Nipin kin, sin embe tonu ba nimin ei kapli ba.

<sup>7</sup> Ba kumb ok, sin enim kin kangi ambil ka se mołulum mił, yi sin eim kin erpin mulnjpun.

<sup>8</sup> Sin enim kin noman ka ngołmun ei, piipin kin, Gos ek ka ei nipin enim ngonmun. Pe nga ei nge minj mon. Sin kolpun kin, enim paki tumun ni piinjpin ei, nimbil erang sin enim kin noman ngunjpun.

<sup>9</sup> Sin enginjin noł; enim piinmin. Sin kongun dinga enjpin ei, enim piinjning. Sin kongun dinga wii erpin kin, Gos nge ek ka ei nipin kin, enim ngunjpun. Nga sin ngenj

kongun ni, Gos ek kongun ei, epin tinga er punjpun ei, enim kuni ni epi endi, sin simin nge punenjpun mon.

<sup>10</sup> Enim piinmin, nga Gos piinim ku; sin enim pii gii wumb mulnjung konu ele sin kongun er punjpun ei, Gos eim ka pimba oł ei mił sik, kongun ka wii er punjpun. Pupun kin, Gos eim oł kun ka wii minj er punjpun. Pupun kin, oł kis endi enenjpun mon.

<sup>11</sup> Enim piinmin, wu endi, eim kingam noł kin ek ka nipi elim oł ei, yi mił ku, sin enim kin, endeim endeim ni yi mił enjpin. Erpin kin, enim noman to pirek nipin erpin kin, ek ni tor kindinjpun.

<sup>12</sup> Sin ek ni tor kindpin kin, enim pii kun erngii ek ei nipin kin, enim noman dinga pimba ek ei, ni ngunjpun. Sin yi ninmin; enim Gos oł kun ka palim mił, ei yi erik kin, kun erngii pa ninjpun. Gos eim sinim tep er mołum konu ele tilang owundu salim ei, tuk ongii nipi mołum.

*En Enim Pii Gii Ei Ni, Oł Embin Tui Tonu Om Ei Ni, En Enim Dinga Kindik Mulnjung*

<sup>13</sup> Kunum kunum, sin Gos kin prei erpin kin, ka pii ngopun oł ei, tonu omba nipin prei elmin ku. Kumb ok, enim Gos ek sin gupu eł piilmin ei, sinim wumb mendpił, ek mił mon. Enim Gos ek mendpił piinjing ek ei, enim pii gii wumb, noman ele pupu kin, enim pii gii wumb ei, kunum kunum dinga ngolum.

<sup>14</sup> Enginjpun noł, enim Gos nge tilap ele tuk ok mołmun ei, enim Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpun noł mołmun mił, enim yi ku mołmun, ni pinjing. Enim Krai Jiisas kin pii gii nik kin, enim wu amb ei, Gos nge mołmun. Enim ngenj kumbii en enim enginjing noł erangin kin, ngenj kumbii piinmin yi mił ku, Jura enginjpun noł wumb angil ele, Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb kombur, enim piimin ei, oł embin tui ei, ok yi mił piinjing ku.

<sup>15</sup> Jura wumb, Jiisas owundu kin, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb sik, to kunduk. To kunduk kin, sin to tor kindik yi erik kin, Gos piirin oł ei to kindik kin wumb pei kin, opu orung erik yi mił enjing.

<sup>16</sup> Wumb sin konu eipi eipi bin ei, mon nik kin, andlam ei, ondu ngungii enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek nipin kin, wumb tilap eipi ngumun; ba kongun dinga wii palim. Gos wumb eipi ombu, sipi orung simba ni piik kin kunum kunum, sinim kin oł kis owundu erik kin, tonu minj ek kulnjung. Ba Gos nge popuł sipi, wumb ombu piipi kin, kumep kis singii ei, pe kunum ele mendpił singii. Sik kin, kunum endi sinalim mon; ei poru ninim.

<sup>17</sup> Gos nge tilap ele mulnjung wumb ei, enim sin enginjpun noł, Jura wumb ok, sin enim kin mulnjpun ei sipnjing. Pe kunum aninga, sin kangil ernjing menjing mulalim mił, yi mulnjpun. Keimi sin enim kinenjpun; ba noman ele enim ngopun mulnjpun. Sin yi piipin kin, andlam kurpun, opun kin, enim kenmin ni piinjpun.

<sup>18</sup> Sin yi piipin kin, na Pol kunum kunum andlam kurunj; ba Seisen sin andlam ele ondu ngum.

<sup>19</sup> Ekii se, sin nge Owundu, Jiisas orung om kin, eim kumb ele sinim ouni tep to engmin. Engmin kunum ei, sin epi endi simin ni pipin kin, kui er mołmun. Pe sin enim kin noman ka wii piinmin ei, enim Gos tilap ele tuk semin. Ok enim Gos Owundu kin pii gii ninjing ele, sin ka piinmin.

<sup>20</sup> Keimi, sin kongun enjpin ele piik kin, Gos kin pii gii ninmin ei, enim sin kin bong nik kin, noman pa piik enmin.

### 3

*Timosii Pupu Ek Neng, Wumb Dinga Mulngii Nim*

<sup>1</sup> Sin kunum kinan er mołmun kis erang kin, sił Sailas tel mendpił, Asenj konu ele mołmbuł, ninjpil

<sup>2</sup> Nembił kin, sił Timosii, sinim enginjpun, Krai nge ek ni tor kindiłim wu ei, Gos nge kongun wu. Sił wu ei kindinjpil opu kin, enim kanpi kin, Gos ek ka nipi, dinga erpi, yi erang kin, enim Jiisas kin pii gii dinga peng mulngii.

<sup>3</sup> Molk kin, enim kombur oł embin tui ei, piik kin, mund mong kulk, yi energi! Enim Gos kin pii gii dinga nik mulngii! Ei nimbil erang, en enim piinmin. Gos noman ele ei, sinim oł embin tui yi nge, sinim ngenj ele pimba.

<sup>4</sup> Keimi! Ok sin enim kin mołpun kin, enim kanpin ek yi ninjpun. Ekii se, sinim ngenj kumbii simin, ninjpun. Pe yi mił tonu onum ei, enim piinmin.

<sup>5</sup> Yi mił peng kin, na kui er mulernbii. Na wu endi Timosii kindang kin, enim pii gii palim mił ei, opu neng kin, piimbii. Mon pim kin, wu endi Seisen, enim kom topu elim wu ei, opu enim kom tang kin, sin kongun erpin kongun ei, wii mił am ba.

<sup>6</sup> Pe Timosii enim ei kindpi kin, ya pe sin kin tor onum. Opu kin, eim enim kin ek ka nipi kin, sin ngonum. Enim pii gii peng molk kin, wumb eipi kin noman ngok mulngii, ninim. Kunum kunum, enim sin kin ka piik kin sin kenmin ni piik mulnjung. Nga sin yi ku, enim ek nimin ni mulnjpun.

<sup>7</sup> Sin nge enginjpun noł, sin enim pii gii nik mołmun ei, piipin kin, sin oł embin tui

pei tonu omba ei, sin kapli, sipin ko wupun, mulmun.

<sup>8</sup> Ei yi mił, pe Gos Owundu kin dinga muljung kin, sin konu tilang konj, kunum kunum mulngii konu ele mulmun.

<sup>9</sup> Sin Gos ningil ele enim pii gii ninjing ei, sin ka piłmin. Pe sin Gos kin noman ka pii ngopun kin, prei er mulmun. Mulamin kin, eim sin kin noman ka ngonum.

<sup>10</sup> Konu epin tinga kunum kunum, sin enim kenmin nipin kin, am prei minj er molmun. Pe nga enim nge pii gii ei, mani ba erim kin, sin prei dinga eramin ei opu, kapli ermaba.

<sup>11</sup> Sin yi piinmin, sinim Gos kin Owundu Jiisas eim, sin andan topu tu wupu kin, enim kin tor tu wumba.

<sup>12</sup> Sin noman ele yi piinmin. Gos Owundu enim noman ka ngang kin, enim wumb eipi kin, noman ka ngungii. Ngok kin, enim noman ka tuk piki to peng kin, wumb noman ngungii. Ngok kin, engnjing noł ni, wumb pei noman ka piik, ngungii. Ngok kin sin enim kin noman ka pii ngolmun, yi erngii.

<sup>13</sup> Sin piimin, Gos yi mił ermaba. Erpi kin, enim noman ele to dinga ermaba. Ekii se, Owundu Kraiss Jiisas eim orung om kunum ei, ok wu ka ombu kin, oui tep to ongii. Ongii kunum ele, enim am kun ka wii molk kin, Erinjpin Gos nge ningil ele, kun ka mulmun.

## 4

### *Gos Eim Wumb Yi Mił Endngii Ni Piinim*

<sup>1</sup> Enim Gos kin pii gii ninjing wumb enginjin noł ei, sin enim kin kii dinga sinmin. Nimbil erang enim sinim nge Owundu Jiisas kin molk kin, Gos eim noman tuk ele enim kin ka piimba oł ka ei mił, yi erik mulngii. Na ek enim kanip ninj ei, enim Gos kin oł kun ka minj er mulngii!

<sup>2</sup> Enim piinmin, sin Jiisas Owundu nge noman dinga ele, sin ek pei nipin kin, enim ngo poru ninjpin.

<sup>3</sup> Gos nge noman ele yi palim. Enim am oł kun ka er molk pungii. Enim amb opral amb mił, mulerngii mon!

<sup>4</sup> Pe amb sin enmin oł ka wii, ei pii kun erik! Wu amb sinmin mił oł ei nge mił kun ka singii!

<sup>5</sup> Enim amb endi kan bun bun kulerngii mon! Oł ei nge, wumb Gos ek piinarik kin, er molmun mił, yi elmin.

<sup>6</sup> Nga enim engnjing noł kin, ek kend tok, oł kis ermin nik kin, yi enerngii mon! Gos Owundu, wumb oł kanim kanim elmin ei, wumb oł embin tui ngotum ku. Sin enim ok, ek ombu ni tor kindpin kin, enim piik mulngii.

<sup>7</sup> Gos sinim wii topu sim ei, sim oł kis endi ermin nipi, wii topun, sinerim mon. Ba eim

andlam salim mił, kun ka mulngii pa nipi kin, sinim tuk sim.

<sup>8</sup> Pe yi palim, wumb endi ek ei buł ngumba ei, Gos nge ek kongun wumb kin buł ngunermaba mon. Wumb ei, Gos kin buł ngumba. Pe Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngonum.

<sup>9</sup> Na enim engnjing noł kin, noman ngok enmin oł ei nge, nip pulmbii ei mon! Nimbil erang, Gos enim oł ei nge, andan top nip, ngop poru nim.

<sup>10</sup> Pe enim Maseroniya konu ele wumb ei, noman ngok kin, konu ele orung orung noman ngolmun. Ba enginjin noł, sin ek dinga nga nipin, enim ngonmun. Enim am oł ei nge, erangin kin, tonu opu dinga ermaba.

<sup>11</sup> Enim noman emin ka peng, er molk kin, enim noman dinga piik kin, en enim nge epi ombu tep ka erik mulngii! Molk kin, en enim angil ele, kongun erngii. Sin oł enim kin, yi mił nipin ngunjpun.

<sup>12</sup> Yi erik kin, enim wumb Gos tilap ele tuk punenjing wumb ei, enim embe ambil tonu kindik kin, oł yi mił erngii. Enim kun ka erik endngii, kunum ei, enim epi endi simin ni piinerngii mon! Enim epi pei kapli er salim.

### *Jiisas Owundu Orung Opu Kin, Sinim Si Orung Simba*

<sup>13</sup> Sin enim enginjin noł nimin enmin ei, enim wumb koltmun wumb ei, pii poł tungii nge, ek ei ninmin. Wumb endi kulangan kin, enim kaimb sik, ke nik kin, yi mił er mulerngii. Gos pii gii ninenjing wumb ei, molk kin, enmin mił ni pingii; ei mon!

<sup>14</sup> Jiisas eim kolpu kin, nga angpi konj pum ei, sinim pii gii nimin. Nipin kin, sinim piimin, Gos nge dinga ele, Jiisas sipi orung sim. Gos wumb molk kuljung ei, eim Gos wumb ei ni, Jiisas kin oui sipi, orung simba kunum ei, pei orung ongii.

<sup>15</sup> Sinim nge Gos Owundu nge ek ei, enim kanpin yi ninmin. Ekii se Owundu nga orung omba kunum ei, sinim pe konj molmun wumb ei, ok kuljung wumb ei, si kindpin kin, ok punermin mon.

<sup>16</sup> Gos Owundu ek dinga yi neng kin, enjel Owundu wii dinga tang kin, Gos nge beli ei ek tengmaba. Yi ermaba kunum ei, Owundu tonu epin konu ele, eim si kindpi kin, mani omba. Wang kin, wumb Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ok kulk wumb ei, ok angk kin tonu ongii.

<sup>17</sup> Kunum ele, sinim konj molmun wumb ei, Gos Owundu sinim simba ei, wumb ok kulk wumb ei ni, oui simba. Owundu sinim tonu kupu ele, tonu simba. Si pang kin, sinim Owundu kenmin. Yi mił ermaba

kunum ei, Owundu kin kunum kunum ouni mulmun.

<sup>18</sup> Pe enim wumb engnjing no! kanik kin, ek ei nengin kin, noman dinga piik mulngii.

## 5

*Sinim Gos Owundu Omba Nge Er Kun Erpin Kin Kui Er Mulmun*

<sup>1</sup> Enim sin enginpin no!; sin ek endi nga po!pun kin, epi endi kunum ele, omba nipin, yi ninermin mon.

<sup>2</sup> En enim piimin! Jiisas Owundu nge kunum owundu omba ei, konu epin waning wu mi!, yi omba. Ba eim omba kunum ei, sinim piinanmin mon!

<sup>3</sup> Pe wumb molk yi ningii, "Pe kunum ka sahim ei, sinim ka mulamin," nik erngii! "Jiisas orung omba kunum ele mendpil, sinim to ak to er kis mundmba o! ei, sikir tonu omba. Omba kunum ele, ngenj kumbii simin ei, amb endi kangil mengmba peng kin, ngenj kumbii sinim ei mi!, yi tonu omba." Nga wumb epi ele nge, tungu pungii ei, kapli enermba mon!

<sup>4</sup> Ba enim enginpin no!, Gos nge tilang ele mo!mun ei, epi waning wu mi!, enim puku sik erik mulngii ei, enim kin tonu onermba mon!

<sup>5</sup> Enim wumb pei, eni kin Gos tilang owundu nge ele mo!mun wumb ei, konu epin mi!, Seisen nge emii konu ele, sinim tilang wumb ei, tuk punermin mon.

<sup>6</sup> Mon peng kin, sinim wumb eipi or pa!min mi!, pepin mulmun ei mon! Sinim ningil ele kanpin kin, noman ka seng kin, piipin mulmun.

<sup>7</sup> Yi mi! sinim piinmin, wumb pei or pa!min ei epin kunum ku or pa!min. Nga yi ku, wumb no! dinga no!mun wumb ombu, epin kunum ei ku, no! dinga nok kin, wulu pulum.

<sup>8</sup> Ba sinim eni topu, tilang erang mo!mun wumb ei, sinim noman ka seng kin, tilang erang mulmun wumb ei, Gos ek ambil gii nipin kin, pii gii nipin. Sinim wumb noman ngopun erpin kin, opu kumb tepii mi! kindmin. Sinim dinga pupun mulmun ei, Gos sinim orung simba. Seng kin, sinim peng ni, ngenj ele pei, sinim er dinga erang mo!mun ei, Jiisas Owundu omba kunum ei, kui er mo!mun!

<sup>9</sup> Gos eim wumb o! kis elmin wumb ei, kumep kis ngumba. Ngumba kunum ei, sinim kumep ei, Gos sinim simin ni pi-inerim mon. Ba sinim eim erpi kin Jiisas Krai sinim nge Owundu ei, sinim sipi orung simba ni pendim palim.

<sup>10</sup> Ok Jiisas eim ko!pu kin, sinim paki topu yi erpi kin, sinim konj mulmun min kulmun ei, sinim eim mo!mun konu ele, ouni konj kunum kunum mulmun.

<sup>11</sup> Yi mi! erang piik kin, pe nemin o! ei mi!, yi puk, ek ka nik kin, enginjing no! ngok, wumb endeim endeim paki tok kin, noman tuk ele dinga kindik erngii! Erik kin, enmin o! ei mi!, yi puk erngii!

<sup>12</sup> Enginpin no! Sin enim ek dinga ni ngonmun ei, enim kin wumb tuk kongun erik wumb ei kin, ka piik kin ek ka nik erngii ei, ekii singii! Owundu eim, enim konu ele wu num mundum wu ombu, ek nik kin, enim noman ele kun pendngii.

<sup>13</sup> Enim mulk wumb, en enim kongun erngii ei, kanik kin, noman ka ngok erik mulngii. Molk kin, Gos nge kongun ei tep er molk kin, angim angim noman ende sek kin, emin ka mulngii.

<sup>14</sup> Sin enim kin ek dinga ninmin wumb ei, ten kulk kin, er mo!mun ei, enim wumb ei kin ek dinga ningii! Wumb en enim mund mong kulk er mo!mun ei, enim wumb ei kin, ek nik dinga erngii! Wumb dinga pinerang er mo!mun wumb ei, enim paki tungii! Tok kin, enim wumb pei kin, kongun ka ei ni kunum kunum erik mulngii.

<sup>15</sup> Mon peng kin, enim tok o! kis erik wumb ei kin, nga enim o! kis erik wumb ei kin, orung kindik kin, yi enerngii mon! Kunum kunum Gos kin pii gii ninjing enim engnjing no! ei kin, wumb pei o! kun ka ei erik kin, kongun dinga erngii!

<sup>16</sup> En enim kunum kunum kaimb tok er mulngii.

<sup>17</sup> Enim kunum kunum prei erik Gos ngungii.

<sup>18</sup> Epi kis min ka enim kin tonu omba kunum ei, enim ek ka nik kin, ka piik ngungii. Ngok kin, Jiisas Krai nge dinga ele Gos o! ei nge erngii ni piilim.

<sup>19</sup> Enim Gos nge Gui Ka dinga ei bu! ngok kin, to mani kindnerngii mon!

<sup>20</sup> Gos nge ek ka ni tor kindik elmin wumb ni enim ngungii ei, bu! ngok kin, to mani kindnerngii mon.

<sup>21</sup> Ba enim epi kanim mok tok kin, epi kun ka mi! ei, ambil gii nik mulngii.

<sup>22</sup> Epi o! kis kanim kanim ei si kindngii! Si kindik kin, bu! ngok, eipi puk kin, yi erngii.

<sup>23</sup> Gos eim noman emin pulwu ei, enim erang kin, enim noman tuk ele o! kun ka mendpil tonu omba. Wang kin, en enim noman tuk gui ei ni, noman tuk ele ei ni, ngenj ei ni ombu pei, kun ka mendpil mulangin kin, sin nge Owundu Jiisas Krai nga orung omba kunum ei, sinim o! kis endi peng kin, kinermba mon.

<sup>24</sup> Gos eim ek keimi nilim nge pulwu ei, eim ok ek nirim mi! kunum kunum elim. Ele nge, sinim eim kin kapli pii gii nimin. Nipin kin, eim enim kingham no! wii topu tuk sim.

<sup>25</sup> Enginjpin noł, enim sin Gos kin prei erik ngungii.

<sup>26</sup> Sinim Gos nge wu amb mołmun ei, angil sipin kin, ek ka nipin, 'Weiyo!' nipin yi ermin.

<sup>27</sup> Owundu nge noman dinga ełe, na ek dinga nip enim ngond. Enim pipe ei enim enginjing noł pei ni, tuk sik, kułou to molk kin, pipe ei gerik piingii!

<sup>28</sup> Sinim Jiisas Krais Owundu nge noman ka ei, enim kin ouni peng mułngii.

## Pol Mon Tesilonaika Wumb Nga Endi Polpu Kindim

*Pol Pipe Endi Nga Polpu Tesilonaika  
Konu Kindim*

<sup>1</sup> Sailas, Timosii, na Pol, sin wu kei pipe nga polpun kin, enim Tesilonaika konu ele wumb Gos tilap ele molmun wumb ei, kin kindinmin. Enim Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss kin, ouni molmun.

<sup>2</sup> Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss kin, enim noman ka ngang kin, enim noman emin peng ka mulngii.

<sup>3</sup> Enim sin enginjpin nol piipin kin, kunum kunum Gos kin prei er ngopun molmun. Nimbil erang enim pii gii ei dinga palim. Pe enim wumb endeim endeim ni, noman ka ngangin kin, am opu ka ba.

<sup>4</sup> Sin sinim nge piipin kin, sin Gos tilang wumb molmun konu ele embe ni, tonu kindpin enmin. Erpin kin, sin wumb eipi kanpin ninmin ei, enim nge opu orung wumb ol embin tui tonu onum ei, piipin yi mil ninmin ku. Tesilonaika wumb ei, pii gii dinga peng molk kin, ngenj kumbii ol kis kanim kanim ni, ol embin tui tonu onum ei, dinga kindik molmun ei, piipin ninmin.

<sup>5</sup> Nemim ol ei, sinim yi mil andan topu ngonum ei, Gos eim nge kos piimba ei, kun ka mendpil molum. Ol ele nge, enim ol embin tui ei, enim kin tonu omba; ba enim dinga puk kin, Gos sinim tep er molum konu ele, enim tuk puk mulngii ni pendim. Ei keimi, enim kaphi pungi. Puk kin, Gos sinim tep er molum konu ele, tuk puk mulngii.

<sup>6</sup> Gos ol kun ka yi mil ermba. Wumb enim kin ol kis enjing wumb ei, Gos nga enim kin erpi, orung kindimba.

<sup>7</sup> Kunum ei, Owundu Jiisas orung omba kunum ei, Gos eim pe enim ol embin tui palim ei, to eipi kindimba. Kindang kin, enim konu ka ele kor mulngii ei, sinim ouni molmun. Gos nge enjel dinga ei, ombu kin, Jiisas kin, epin konu ele si kindik kin, mani ongii. Ok kin, konu peni ele tor ongii kunum ei, dup owundu kin, Gos kos piimba epi ei, ouni ongii.

<sup>8</sup> Kunum ele, wumb singindimba kunum ei, wumb Gos lo ek ekii sinarik enmin wumb ei, peni ele ongii. Jiisas Owundu eim wumb ombu topu, eim gupu ele neng kin, poru nimba.

<sup>9</sup> Wumb ei, kumep kis yi mil singii. En enim Gos kumb ele mularik konu ele, turii eipi molk. Molk kin, Owundu nge tilang ei kinarik kin, eim ol dinga wii ei kinarik kin, am mendpil pungi.

<sup>10</sup> Wumb ombu nge, Jiisas omba kunum ei, am pungi. Puk kin, kunum owundu ele, Jiisas wang kin, wumb Gos nge mulngii wumb ei, Gos embe ambil tonu kindngii. Nga wumb Gos eim kin pii gii nik mulngii. Molk kin, sin wumb nge ek tuk enim konu ele ninjpin; ba enim pii gii dinga ninjing.

<sup>11</sup> Sin ol ei tonu omba ni piipin kin, kunum kunum sinim Gos ei, eim enim paki tumba nipin kin, Gos kin prei er ngopun molmun. Sin pii gii nipin kin, kongun keimi minj er poru ningii.

<sup>12</sup> Yi palim ei piik kin, kunum ele, sinim nge Owundu Jiisas embe enim ambil tonu kindngii. Yi erangin kin, nga eim enim embe ambil tonu kindimba ku. Nga sinim Gos kin, Jiisas Kraiss ouni nge noman emin ka ngumba. Ngang kin, enim yi mil erngii.

## 2

*Lo Ek Pinarpi Ek To Kindilim Wu Kis  
Endi*

<sup>1</sup> Enginjpin nol, akip sinim nge Owundu Jiisas Kraiss orung omba nge ek nimin enmin. Ei eim orung omba ei, sinim eim kin tep to molmun ek dinga ei, nipin ngonmun.

<sup>2</sup> Pe wumb enim kanik kin, Owundu nge kunum owundu tonu om poru ninim ningii. Nga ek ni tor kindilimin wumb mendpil ei, wumb nilmin mil, ek ni tor kindilim kend endi opu yi nimba. Nga wu endi opu, sin enim kin pipe yi polk kindnjing nik, yi erngii ei, enim sikir noman embin to piik kin, noman eipi eipi sek enerngii mon!

<sup>3</sup> Wu kumbur ok ol ek kend tok erik kin, ningii ek ei, enim kom sek piinerngii mon! Kunum owundu Jiisas orung omba kunum ei, wii onermba. Kumb ok wumb pei, en enim Gos ek piinarik kin, Gos bu ngok enjing. Pe lo ek to kindpi kin, ol kis nge kanim kanim elim wu ei, opu peni ele tor omba. Wang kin, ekii se, eim dup konu kis ele poru nimba kunum ei, Owundu Jiisas orung omba ei, eim ok yi ermba.

<sup>4</sup> Epi kanim kanim, wumb en enim men tok elim epi ei, Seisen nge wu kis ei, eim epi ombu peni erpi, kis erpi kin, am epi ombu kin, opu orung erpi, ngopu yi ermba. Epi ombu pei to mani kindpi kin, eim pupu Gos men ngii owundu ele nirik pupu molpu kin, ek yi mil nimba; na Gos mendpil mol.

<sup>5</sup> Ok na enim kin molup kin, ek ei nge, nip enim ngunj ek ei, enim si kindnjing min, piik molmun.

<sup>6</sup> Enim piinmin; akip lo ek to kindpi elim wu ei omba; ba pe epi endi, eim andlam ele ondu ngonum ei piinmin. Kunum endi, kun simba kunum ei, lo ek to kindilim wu kis ei, tor opu, peni ele mulang kin keningii.



<sup>7</sup> Enim piinmin; lo ek to kindik enmin ol ei, pe kongun dinga palim. Pe ol kis nge pulwu ei, koi er pepi mulang kin, pe wumb nii endi, eim andlam ele ondu ngo pendim ei, eim orung wu kis ei, ei peni ele mulmba.

<sup>8</sup> Kunum ele, lo ek to kindpi elim wu ei, tor opu peni ele opu mulmba. Mulang kin, Owundu Jiisas eim gupu mulung je, pupu tang kin, lo ek to kindpi elim wu ei kulmba. Kulang kin, Owundu tor orung omba kunum ei, tilang owundu ermba konu ele kun Gos nge ek to kindpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim am to kis mendpil ermba.

<sup>9</sup> Lo ek to kindpi elim wu ei, Seisen nge dinga ele kongun elim. Pe Seisen nge dinga ele, ek kend ol ei ni, ol dinga wii kombur elim. Nga Seisen nge dinga ele, jep ol kanim kanim elim ku.

<sup>10</sup> Erpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim ek kend topu, ol kis kanim kanim erpi kin, wumb konu kis ele, am pungii nipi ermba. Am ek kend mami topu, wumb ngopu elim. Pe wumb ei, en enim ek keimi ei piik mulangin kin, Gos wumb ombu sipi orung tilang ermba; ba en enim ek ei noman ngunarik kin, bu! ngunjung.

<sup>11</sup> Yi erangin kin, Gos eim ek kend dinga wii endi topu, wumb ei ngang kin, wu kis ei, eim nimba ek ei mi!, pii gii dinga nik mulngii.

<sup>12</sup> Pe wumb Gos ek mendpil ei, pii gii ninerik; ba ol kis ei ermin ni, ka ka piik enmin. Wumb ei, Gos kos erpi, kumep tumba kunum ei, ngenj kumbii owundu singii palim.

#### *Gos Enim Sip Orung Simbii Nip Pendim Palim*

<sup>13</sup> Ba enginjin nol, Owundu enim noman ngopu yi erang kin, sin kunum kunum enim kin, prei er Gos ngopun molmun. Kumb ok Gos enim sipi, orung sipi kin, orung simbii nipi pendrim, ek ei palim. Gos nge Gui Ka ei, enim Gos nge wumb mendpil nipi pendim. Enim Gos ek keimi ei, pii gii mendpil ninjing ol ei nge, Gos enim sipi orung simba.

<sup>14</sup> Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss tilang owundu ei, Gos enim ngumba. Sin enim Gos ek ka ni ngupun kunum ei, Gos enim wii to sirim.

<sup>15</sup> Yi piik kin, enim sin enginjin nol; enim dinga angk mulngii. Gos nge ek pei, enim kin nipin ngunjpun kin, nga pipe kindinmin ei, ekii sik, andik molmun ei, piipin ninmin.

<sup>16</sup> Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ni, sinim Erinjin Gos ei, eim sinim noman ngolum. Nga eim noman emin ka ei, sinim kin ngang kin, sinim kin ek ka wii endi

simin ni piipin kin, kui er molmun ei, Gos orung omba kunum ei, simin.

<sup>17</sup> Nga Gos enim noman dinga ngang kin, eim enim paki tang kin, eim enim ol pei ka erim kin, ek ka minj nik, yi erngii!

### 3

#### *Enim Gos Kin Prei Erangin Kin Sin Paki Tumba*

<sup>1</sup> Enginjin nol, sin enim kin ek nga kombur sahim. Ei yi mi!, enim Gos Owundu kin prei erangin kin, Gos sin paki tumba. Tang kin, Gos ek ka ei konu orung orung pei pang kin, ek ei embe tonu ba; ba enim konu ele yi mi! noman tuk ele punum.

<sup>2</sup> Enim Gos Owundu kin prei erangin kin, wumb kis ok sin kin ol kis enjing ei, Gos kapli paki topu kin, si kindimba ei, enim piinmin. Wumb pei, Gos kin pii gii ninenjing wumb pei molmun.

<sup>3</sup> Ba Gos Owundu eim ek keimi dinga mendpil nilim ol eipi yi mi! ermba. Eim enim paki topu kin, enim tep dinga ermba. Yi erang kin, Seisen enim mulngii konu ele tuk onermba.

<sup>4</sup> Owundu sin noman dinga ngang kin, sin enim kin ek yi mi! ninmin; epi pei sin enim erei ninmin ei, enim yi elmin. Ekii se enim yi minj er mulngii.

<sup>5</sup> Sin noman yi piinmin; Gos enim noman ambil kun erang kin, enim Gos enim noman ngopu eririm ei piingii. Nga Jiisas Kraiss eim dinga pupu kin, ngenj kumbii sirim ei, enim pii gii ninmin ku.

<sup>6</sup> Enginjin nol, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss embe ele, sin enim kin ek dinga yi mi! ninmin. Enim nge Gos kin pii gii nik enginjing endi sin ok ni ngupun ek ei, piinarpi wii mulum kin, enim wu ei omba ei, kanik kin, ok eipi puk, yi erngii.

<sup>7</sup> Enim piinmin; enim sin erpin ol ei erngii. Ok sin enim kin mulpun, kunum ei, sin wii mulerpin mon.

<sup>8</sup> Sin enim angil ele, kuni wii si nunerpin mon. Sin top minj erpin. Sin kongun dinga erpin ei, kongun epin, tinga pei, kongun erpin. Nimbil erang sin ol embin tui endi, enim ngenj ele, embin endi kindnerpin.

<sup>9</sup> Yi mi!, sin enim kin kuni ni, epi si nulamin; ba yi mi! enerpin mon! Nimbil erang sin ol yi eramin kin, enim sin emmin ol ei kanik kin, ekii singii ni piipin erpin.

<sup>10</sup> Enim piinmin, kumb ok sin enim kin mulpun kunum ei, sin enim lo ek ni ngupun. Ei yi mi!, wu endi kongun enerim kin, eim kuni nunermba nilmin.

<sup>11</sup> Nimbil erang sin ek yi mi! nipin? Ei yi mi!, enim mulk konu tuk ele, wumb kombur wii molmun nengin piipin kin nipin. Ei kongun enarik kin, wii minj molmun nik; ba en enim, ek eipi eipi, wumb eipi eipi ei,

sin sinim epi nik elmin. Ba en enim epi mendpił mon.

<sup>12</sup> Sinim nge Owundu Jiisas nge embe ele, sin lo ek nipin kin, wu ombu nge ngupun. Sin ek yi enmin piik kin, oł yi erngii ni piipin nipin elmin. En enim mandi ele, kun ka molk kin, kongun erik kin, en enim nge kuni tonu wang kin, nungii nge nipin elmin.

<sup>13</sup> Ba enginjpin noł, enim oł ka enmin oł ei, ei kindmin ninerei mon!

<sup>14</sup> Pe wu endi, sin pipe połpun ninmin ek ei, ekii sinerim kin, enim wu ei kin, andan to kun er ngok mułngii. Molk kin, eim omba konu ei, ek tang ngunarik erangin kin, eim singambił erang piimba.

<sup>15</sup> Sin kin opu orung wu nik kin, ek ngok yi enerngii mon! Enim yi piingii, sin enginjpin nik, ngungii.

<sup>16</sup> Gos Owundu eim noman emin ka nge pułwu ei, eim kunum kunum eim enim kin, epi pei enim noman emin ka ngopu kin, Owundu eim enim kin kunum kunum tep er mułmba.

<sup>17</sup> Na Pol, na nam ek ei połup kin, enim ngond. Enim ka muleiyo! Na pipe pei nam połup kin, enim ngoł. Ek yi mił, ni połup kin, enim ngoł.

<sup>18</sup> Sinim nge Owundu Jiisas Kraiss ei, eim nge noman ka ele enim kin pei mułangli!

## Pol Mon Timosii Kin Kumna Połpu Kindim

*Pol Kumna Pipe Ei Połpu Timosii Ngum*

<sup>1</sup> Na Pol, na Krajs Jiisas nge ek se andil wu. Gos eim kin sinim sipi orung sim kin, Krajs Jiisas sinim kui er mołmun ei, eim na eim ek ka se endii nim.

<sup>2</sup> Timosii na Gos ek nip nim ngamb kin, pii gii nirin. Ele nge na nim arnim mił moł. Na pipe ei połup nim ngond. Sinim Owundu Jiisas Krajs ni, Erinjpin Gos ni, wumb kaimb sipi, wumb noman emin ka ngopu, wumb noman ka ngopu, yi ełim nge puhwu. Eim nim kin mulangli.

<sup>3</sup> Kumb ok na Maseroniya konu ele bii pendip kin, na nim kanip ek ninj mił yi ku, akip nind. Nim Epeses konu ele molkun, wumb kombur kindan puk kin, wumb ek kend tok nik, wumb ngok erngii ei, mon ninjii!

<sup>4</sup> Wumb en enim, kupenjing noł nge embe pei, ek kanim kanim ninmin ei, ek poł wii ni ek ei ninerngii! Wumb eipi ek ei nge, piik kun enarik kin, noman eipi eipi seng kin, Gos kin pii gii ninarik kin, Gos kongun ei, enenjing ku.

<sup>5</sup> Ba pe na lo ek ei nip nim ngond ei, wumb ekii sik enjing kin, kapli en enim noman emin pup, noman ka seng kin, Jiisas pii gii mendpil ningii. Pe en enim wumb eipi kin, noman ngok, enmin oł ei erngii.

<sup>6</sup> Ba wumb kombur, Gos ek ka ei piinarik, si kindik kin, ek wii ei piik owuł owuł yi erik mołmun.

<sup>7</sup> Pe wumb en enim, Gos nge lo ek ei, ek mon wu mołpun kin, wumb ek emb to ngopun, yi ermin ni piłmin. Ba en enim ek ei piinarik kin, ek pułe pii poł tunanmin ku.

<sup>8</sup> Sin piınmin, Gos lo ek ei kun ka pałim. Nimbił erang sin kongun kun ermin ei, Gos nirim mił ermin.

<sup>9-10</sup> Wumb lo ek to kindik, oł kis erik kin, Gos kin buł ngok, Gos ek piınnermin mon nik, wumb num ek piinarik kin, ernjing menjing to konduk, wumb eipi to konduk; nga wu eipi tok ełmin ku. Wu endi pupu kin, amb eipi kin ningił erang kin, oł kis kanim erik yi mił elmin. Nga wu kombur wumb epi waning sik, oł ei elmin. Nga wumb ek kend tok nik; nga ek kend tok, keimi mił nik elmin. Lo ek ka ei yi elim. Nga oł kis ei, eipi kanim kanim ei, Gos ek keimi kin, opu orung ełim ku.

<sup>11</sup> Ek keimi ei, ek ende mił, Gos ek ka ni ngopu, "Yi ninjii!" nim; ei ni tor kindind. Ek ka ei, nipi sinim ngopu yi ninim. Gos

tilang owundu ei, pułe yi minj, ka piik mulngii.

<sup>12</sup> Na ka piip kin, Krajs Jiisas sinim nge Owundu ngond ei, eim na dinga ngopu kin, eim noman ele piim. Yi mił, eim kongun ei kapli ermbii. Na noman ka piip eim kin ngond. Ei eim yi piim mił, na eim ek ka ei nimbii end.

<sup>13</sup> Keimi, ok na Gos embe ele, ek ni kis mondup kin, Gos nge wumb tilap ele tuk mołmun ei, top ek piinarip yi el. Ba na ek puł ei, na Gos kin pii gii ninarip kin, yi erip mult. Ba Gos eim nge tilang ei, na andan topu kin, na kaimb sim.

<sup>14</sup> Owundu na kin noman ka ngang kin, na Krajs Jiisas kin pii gii nip kin, noman ka ngond.

<sup>15</sup> Krajs Jiisas eim ya mei ele mani opu kin, sinim oł kis enmin wumb ei, sipi orung simba nge om. Om ei, ek keimi ek ei piik kin, wumb pei pii gii ningii. Nik kin, oł kis enmin ei, na puł pendip el.

<sup>16</sup> Ba Krajs Jiisas eim noman ka ei, ok na oł kis owundu el wu, kin ngum. Ngang kin, na wumb pei andan tunj oł ei, wumb kanik kin, Gos kin pii gii nik kin, kunum kunum konj ka mulngii. Yi pimba ei piipi kin, Gos ok, na kaimb sipi ngum.

<sup>17</sup> Ngang kin, eim king kunum kunum tep mołukum wu; nga kulahiłim ei, eim nge tilang owundu ni, noman ka wii ni, eim embe owundu ei, eim kin kunum kunum pimba. Ei keimi!

<sup>18</sup> Timosii nim na arnim nind. Gos ek mon ok połpu kin, eim ek ni tor kindiłim wumb nirim mił, nim kin pulnjung ei, na nim kin nga ngop ek ei, pii kun erkin kin, nim ambił gii nikin mulnjii.

<sup>19</sup> Ei nim pii gii dinga peng kin, nim noman tuk ka seng kin, moł punjii. Wumb kombur en enim noman tuk ele, ek nilim mił, buł ngok enjing wumb ei, en enim pii gii ei, nga pinerang kin, poru nim.

<sup>20</sup> Aimeniyas kin Eliksander tał yi enjingił. Na wu tał sip kin Seisen nge angil ele kindinj ei, pukuł kin Seisen ek piikił. Piikił kin, nga Gos kin ek ambił erngii ei, mon nip kindamb kin, punjngut.

## 2

*Prei Elmin Oł Ei*

<sup>1-2</sup> Akip kumna kongun ei, na nim andan top nemb kin enjii. Ek kumna pałim ei yi mił. Enim Gos kin noman ka ngok, prei erik kin, wumb eipi paki tumba nik kin, Gos eim kin kii sik yi erangin kin, wumb pei paki tumba. Pe king ni, gapman ni, yi ku, enim Gos kin, prei erik ngangin kin, sinim noman emin peng kin, sinim Gos andłam kun ka ele, ekii sipin bin.

<sup>3</sup> Prei yi nge ermin ei, Gos piipi kin, ka piimba. Sinim paki topu, noman ka ngopu kin, sinim orung sipi minj mołum.

<sup>4</sup> Eim wumb pei sipi, Gos kin orung seng kin, eim ek keimi pałim ei, puke piingii ni piinim.

<sup>5</sup> Sinim piinmin ei, Gos endeim mendpił mołum. Pe wu endeim tuk Gos kin wumb tuk oi ele angłim. Angłim wu ei, Krajs Jiisas mołum. Mołpu kin, eim wumb sipi, Gos kin orung simba nge angłim.

<sup>6</sup> Pe Jiisas kunum poru neng kin, eim noman konj eim wumb pei topu er si orung sim. Sipi kin, Gos piim mił, ei eim er tor kindim ei, Gos eim wumb pei sipi kin, orung simbii ni, peni ele er tor kindim.

<sup>7</sup> Gos eim yi nim, "Pol nim ek ei se endii," nim. Neng kin, na se andip, eim ek ei, ni tor kindip end. Na ek keimi nind; na ek kend tunand mon. Gos eim na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, ek nip ngop eramb kin, wumb ek keimi ei, pii gii ningii, nipi kindim.

<sup>8</sup> Yi pałim ei, na piip kin nind ei, en enim wumb konu orung orung wumb pei, Gos kin angil ele tonu kindik kin, prei erik, Gos ngok kin, kun ka mułngii. Molk kin, noman kis ni, ek mił erik enmin ei, si kindik kin prei minj erik mułngii!

<sup>9</sup> Na noman ele yi pałim; amb en enim konduk ni, epi elmin mił ei, kun ka erngii. Amb en enim peng enjin ele epi kanim kanim erik kin, biis gol ni, epi tilang erpi, biningał erpi, ku owundu pupu kin, enim epi ei sik kin, moke enerngii mon!

<sup>10</sup> Amb en enim Gos nge ambilał mułmun ni piingii amb ombu, en enim kongun ka kanim kanim erik mułngii. Amb ombu, en enim ngenj ele, konduk ka wii mił peng mułngii.

<sup>11</sup> Amb wu ek ei piik kin, en enim ek tingarik kin, wii molk, Gos ek piingii.

<sup>12</sup> Na amb endi, wu kin ek emb top kin, ermba nip mundnał. Amb en enim kom sek molk kin, ek minj piingii, nil.

<sup>13</sup> Nimbił erang Gos kumna Andam erpi kin, ekii se Eiwa eririm.

<sup>14</sup> Nga Andam ek kend ei, pii gii niner-irim; ba amb ei, eim ek kend ei, pii gii nipi kin, Gos lo ek piinarpi, ekii sinarpi kin, oł kis eririm.

<sup>15</sup> Ba amb en enim kongun ei, kangil minj mengk mułngii. Molk kin, en enim noman ka seng kin, oł kun ka erik kin, Gos kin pii gii nik kin, wumb noman ngok mułngii. Molk kin, Gos en enim sipi orung simba.

<sup>1</sup> Ek ei keimi, wu nii endi eim wumb Gos tilap ele tuk o mołmun wumb ei, tep mułmbii ni piimba ei, eim kongun ka simba.

<sup>2</sup> Pe tep ermba wu ei, eim kongun kun ermba ei, eim oł endi erang kin, kanik nik enerngii; ba eim kongun ka ermba. Eim amb endeim nge wam mułmba. Pe eim noman ele, kun ka erpi mułmba! Eim noman ka piipi kin, oł kun ka erpi ba. Eim wumb pei kanpi kin, ek ka nipi kin, eim ngii konu ele sipipi kin, kuni ngumba. Ngopu kin, nga wumb kin ek emb ka top ermba.

<sup>3</sup> Eim noł dinga nopu, wulu punermba mon! Eim noman kis sikir piipi kin, yi enermba mon! Wumb pei kin mandil ka mułmba. Eim wumb kin opu enarpi kin, ku nin epi ei, noman to piinarpi mułmba.

<sup>4</sup> Eim nge ambim, ni kangil ei pei, tep ka ermba. Erpi kin, eim kingam noł, eim nimba ek ei, piik kin, ekii sik erngii.

<sup>5</sup> Wu endi eim kingam, ambim noł tep ka mulermba wu ei, Gos tilap ele tuk ok mułmun wumb ei, tep enermba mon ku!

<sup>6</sup> Wumb konj, Gos tilap ele onjung wumb ei, tep wumb mulerngii. Mon pim kin, eim noman kis pepi erang kin, Gos wumb ei to tor kindpi kin, Seisen kin kindpi ermba.

<sup>7</sup> Nga wu endi Gos nge embe ele oł kun ka erpi kin, wumb torung mułngii konu ele erang wumb ei, eim oł kun ka wii enim nik kin, eim embe ambil tonu kindik, yi mił erngii. Erik kin wu ei, Gos tilap wumb mułngii konu ele tep wu mundangin kin mułmba. Pe eim embe ka pinerim kin, eim singambil piipi mołpu kin, Seisen nge omu kon ei mił, ele tuk ba.

### *Gos Nge Tilap Wumb Tuk Paki Tołmun Wumb*

<sup>8</sup> Yi minj, Gos nge tilap ele tuk molk paki tołmun wumb ei, noman ka piik kin, kongun kun ka erngii. Erik kin, enim ek gupu tał yi er ninerngii mon! Noł dinga nok kin, wulu punerngii mon! Nga enim wumb eipi epi simin ni piinerngii mon!

<sup>9</sup> En enim noman konj ka seng kin, ek keimi ei, ambil gii nik kin, pii gii dinga peng mułngii.

<sup>10</sup> Enim Gos nge tilap ele wu num ni, peng pim wu ni molk keningii. Wu kombur Gos nge tilap ele kongun paki tok mułngii wumb ei, kanik kin, kapli enjing kin, ekii se mundangin kin, kongun paki tok er mułngii.

<sup>11</sup> Yi mił ku, amb en enim oł kun pałim mił, oł ei erngii. Wumb ningii ek ei sipik kin, ek waim ninerngii mon. Pe noł dinga nunjung kin, nołmun mił piik nei. Nik kin, kunum kunum oł keimi kun ka minj erik mułngii.

<sup>12</sup> Gos nge tilap ele kongun paki topu mułmba wu ei, eim amb endeim minj

### 3

mulmba. Eim ambim kingam no! pei, tep ka erpi mulmba.

<sup>13</sup> Gos nge tilap ele kongun erngii wumb ei, kongun ka erangin kin, en enim ei tonu ba. Pang kin, Krai Jias nge ek ka ei, wumb en enim pii gii nik kin, dinga kindik, angk nik kin, wumb eipi ngungii ku.

#### *Gos Nge Elim Ol Pule*

<sup>14</sup> Keimi, na enim kin kunum mandi olamb; ba na mon ei polup kin, enim ngond.

<sup>15</sup> Pe na sikir enim kin tor onenj kin, enim pipe ek ei kanik kin, Gos nge tilap wumb ei, noman konj sik mulngii. Mol kin, Gos nge tilap wumb mulngii ei, Gos nge men ngii mil mululangin. Gos eim noman konj kunum kunum molulum nge pulwu. Enim ngii tumunj mil dinga peng mol kin, Gos ek keimi ei, ambilk tonu kindik er mulngii.

<sup>16</sup> Keimi, ek pule ei, Gos elim ol ei nge, owundu ei, wumb endi ei, to mani kindnerngii palim!

Ek ei yi mil, "Krais Jias eim mani mei ele opu kin, wu mendpil ta! molpu tor om. Wang kin, Gos Gui Ka ei, ek keimi mendpil nipi, ek pule ni tor peni ele kindim. Gos enjel eim kenjing ei, eim ek ei, wumb konu orung orung pei piinjing. Piik kin, mani mei ele wumb eim ek ni tor kindang kin, pii gii ninjing. Nik kin, Gos eim tilang owundu sipi, tonu epin sipipi kin, tilang owundu eim kin ngum."

## 4

### *Ek Emb Tok Wumb Ngok Ek Kend Tok Nilmin*

<sup>1</sup> Gos nge Gui Ka ek nipi, tor kindpi yi ninim. "Ekii se wumb kombur pii gii ek ei, si kindik kin, ek kend gui nimba ek ei, ekii sik pungii. Nga gui kis ek ei piingii ku."

<sup>2</sup> Ek kend wumb ei, ek kend tok ol yi mil elmin wumb ei, en enim noman tuk ele piinenjing. Piinarik kin, en enim noman tuk ele, ek kend pei to tor kindinmin. Kindinmin ei, en enim yi ni piinmin; sin noman tuk ele ol kun ka enmin, ni piinmin. Ba en enim noman tuk ele wulu pang mil mol kin, en enim ol kis elmin ol ei ni piinalmin mon!

<sup>3</sup> Wu amb sinermin mon nik kin, wumb kuni mon nik mowii elmin. Ba Gos ek keimi, pii gii nipin enmin wumb piinmin ei, Gos er sim salim epi ei, sinim eim kin noman ka pii ngopun kin simin

<sup>4</sup> Sinim piinmin, epi pei Gos er sirim salim ei ka. Sinim epi ei, si kindnenmin mon! Ei sinim sipin kin, Gos kin noman ka piipin kin ngumun.

<sup>5</sup> Keimi Gos eim ek ka ele, sinim prei eramin kin, eim sinim kin epi endi ermin epi ei, kun ka mulmba.

<sup>6</sup> Pe nim ek emb ka tokun angnim no! ngun kin, nim Krai Jias nge kongun wu ka mulnjii. Nga nim noman ele, ek ka ei, dinga pii gii ek dinga ei sikin kin, ol ta! ei, nim dinga ngangil kin, Gos kongun ei, ekii sinjii.

<sup>7</sup> Ba amb mam ombu, ek siimal eimal wii ei nik kin, ek jeril ningii ek ei, nim bul ngokun kin, nim Gos ol kun palim mil ei, kun er mulnjii.

<sup>8</sup> Nim pin kin, sinim ngenj ele kongun ermin ei, aninga er paki tumba. Ba Gos nge ol kun ka ermin ei, sinim paki owundu tumba. Ei pe sinim konj molmun ei, paki topu nga ekii se, eim sinim kunum kunum paki tang kin, konj mulmun.

<sup>9</sup> Ek ei, ek keimi mendpil, sinim wumb pei piipin kin pii gii nipin ermin palim.

<sup>10</sup> Gos eim wumb pei sip orung simbbi ni piinim ei, sinim wu amb Gos eim kin pii gii ni mulmun ei, keimi sim. Gos kunum kunum konj molulum pulwu eim kin, sinim pii gii keimi nipin kin, Gos sinim sipi orung simba ni, kui er mulmun. Ele nge piipin kin, sinim kongun dinga enmin.

<sup>11</sup> Nim ek ei nikin kin, emb to wumb ngo!

<sup>12</sup> Wumb nim keningii ei, nim wu kang wu mil, keningii. Ba nim wu wii mil ni piinerngii mon! Nim Gos tilap ele molkun kin, ek ka nikin, ol ei erkin andiam andkin kin, ol enjii mil ei wumb keningii. Pe nga ol kun erik enmin ol ei ni, wumb pii gii nik enmin ol ei, erkin andan tokun kin, wumb keningii.

<sup>13</sup> Kunum ele, nim na kui er mulnjii kunum ei, wumb kankin kin, Gos ek ei erkin nikin wumb ngokun kin, kongun dinga ei enjii. Erkin kin, wumb ol yi mil erngii nikin kin, ek ka ni wumb ngan piingii.

<sup>14</sup> Gos nge dinga ele, Gos Gui Ka ek ei nipi, nim ngum ei, nim ten kulkun enenjii. Gos nge tilap ele tep elmin wumb ol ei erik kin, nim angil peng ele ambilk kin, pui nik kindngii ei, si kindnenjii ku.

<sup>15</sup> Kunum kunum nim kongun ei, tep ka erkin kin ninim kongun ele kunum kunum er mulan kin, nim enjii kongun ei, ka mulang kin, wumb pei keningii.

<sup>16</sup> Nim noman ele ka peng kongun erkin kin, ek nikin wumb ngokun enjii ei, pii kun erkin kin, ninjii. Kunum kunum nim kongun dinga kindkin enjii. Pe ninim yi er mulan kin, ninim kongun ei, Gos kin kun ka er mulan kin, nga wumb nim gupu ele ek piingii wumb ei, pei kun ka mulngii ku.

## 5

*Pii Gii Wumb Kin O! Ka Erngii*

<sup>1</sup> Nim wu mam endi kin ek ngunenjii mon. Ninim arnim kin ek ka nilin yi mi! ku ek ka ninjii. Nga wu kang wu, ninim angnim no! kin, ek ka nilin mi! yi ku, ek ka ninjii.

<sup>2</sup> Ninim manim no! kin, ek ka nilin mi! ku, amb tukui ombu kin ek ka ni ngokun yi enjii. Ambil mu!ngii ei, ninim einim no! kin, ek ka nilin mi! ku, ek ka nikin o! ka enjii.

<sup>3</sup> Pe amb endi wam kulang kangil endi mulerang kin, eim amb wei mendpi! mu!mba ei, eim kin o! ka erkin kin, paki tunjii.

<sup>4</sup> Ba amb wei endi eim kingam min, kupam no! mu!ngii ei, enim piik kun erngii! Kongun kumna ei yi mi!, ninim arnim manim no! kin paki tokun kin, epi pei sinjii ei, ngo orung kindkin kin, tep ka erkin mulnjii. Keimi, Gos o! ei nge, noman peng piinim.

<sup>5</sup> Amb endi wam kulang kin, eim endeim multum amb ei, eim yi mi! elim. Eim Gos kin pii gii nipi kin, kunum kunum epin tinga, prei minj er molu!m.

<sup>6</sup> Ba amb endi eim wam kulang kin, eim Gos nge ek piinarpi kin, eim ngenj ele epi ka kanim kanim sipi kin, kuni nipe kuni endi numbii ni piipi kin, yi er mu!mba. Amb ei eim nge noman konj ka ei, nga sinermba mon. Sinarpi noman konj ka ei, am kulii mi! ko!pu kin, am mendpi! ba.

<sup>7</sup> Nim ek ei ekii sikin kin, amb ni, wumb kan neng kin, en enim epi endi ngenj ele pinerang kin, ka minj mu!ngii.

<sup>8</sup> Ba wu endi eim nge tilap ende ei, kan kun enarpi, eim nge miyem ende ei, kan kun enarpi kin, yi ermba wu ei, Gos kin pii gii si kindpi kin, wumb Gos ek piinarik mo!mun wumb ei, mi! mon. Eim am wumb ei, to mani kindpi kin, eim am wu kis wii mo!m.

<sup>9-10</sup> Kumb ok, wu amb wenjing no! kulk ei, nim amb ombu nge embe yi minj pulnjii. Amb nii endi, kung ngii engki ei nge angil orung nge endeim multum amb ei, eim wam endeim mendpi! kin multum ei, eim embe polkun pindan kin, Gos tilap wumb eim paki tungii. Nga eim kongun ka kanim kanim ermba ei piipi elim. Erpi kin, eim ok eim kingam no! tep ka eririm. Erang kin, wumb konu eipi wumb ok, kuni ngumba ngurum. Nga Gos nge tilap ele tuk mulk wumb ei, o! ka elim. Nga ening kis pim wumb paki to!um ku. Nga eim kongun kanim kanim erpi, kumep sinarpi kin, wumb wii paki topu kin, o! ka elim amb ombu kankin kin, en enim embe pulnjii.

<sup>11</sup> Ba nim amb ga! mi!, wenjing kulnjung amb ombu nge, embe pulerii mon! Amb ombu Krais nge ek ei, pii kun enarik kin,

nga wu konj puk kin, yi erngii ei, nim embe pulerii!

<sup>12</sup> Ok en enim ek dinga nik pendinjing ei, si kindik kin, o! ele enjing ei nge, en enim pu!e keningii.

<sup>13</sup> Nga o! eipi endi elmin ku. En enim ten kulk kin, wumb ngii eipi nge ele pulmun ei, en enim wii punalmin mon. En enim wumb eipi nilmin ek ei piik kin, wanang sipilmin. Sipik kin, wumb eipi nengin ek kanim kanim nilmin ek ei, sinim ninermin mon.

<sup>14</sup> Ei na yi piip kin, amb ga! mi! ombu nga wu puk kin, kangil mengk ngii konu ele, kongun er mu!ngii. Pe amb ombu yi mi! enjing kin, sinim opu orung wumb endi sinim kin tonu opu kin, ek kis nipi, onermba mon.

<sup>15</sup> Nim piin, amb kombur Jiisas nge andlam ka ei, si kindik kin, Seisen andlam ele ekii sinmin.

<sup>16</sup> Pe wu kombur Gos nge tilap ele molk kulangan kin, amb mendpi! mu!ngii. Mu!ngii amb ei, Gos kin pii gii nirim amb mam endi mu!m ei, eim opu kin, amb ombu, paki topu, yi er mu!ng kin, Gos nge tilap ele mu!ngii ei, noman embin pinermba mon. Nga Gos tilap ende mu!ngii wumb ei, amb endi wam mulerang kin, eim mendpi! mu!mba ei, paki tungii ku.

<sup>17</sup> Pe wumb num kongun ka erngii ei, enim Gos nge tilap ele mo!mun wumb ei, wumb ombu nge embe ambil tonu kindngii. Na wumb num ei, kongun dinga erik kin, Gos ek ei nik kin, wumb ngungii nip nind. Wumb ei, kumep ka wii kapli singii.

<sup>18</sup> Sinim piinmin, nimbil erang Gos ek ka mon po! pendrim ei, wumb kongun enmin ele ek yi ninim,

“Kung kou kuni wiis kembimba kunum ei, nim kung kou gupu ele kan tunenjii.” Nga ek yi nim, “Kongun enmin wumb ei, en enim wumb kumep singii.”

<sup>19</sup> Pe wu endi yi nimba, men ngii tep elim wu ei, o! kis endi erim. Erim nimba ek ei, nim piinenjii mon! Wu ta! tekliki mi!, ok ek yi ninjing kin, nim kii sikin piinji.

<sup>20</sup> Pe men ngii tep elmin wu kombur, o! kis enjing kin, nim men ngii tep elmin wu kombur wii tan kulou tangin kin, wu ombu pei mu!ngii o! kis erik enjing o! ei, ni kun eran kin, wu eipi ombu kanik kin, mund mong kulk kin, o! kis enerngii mon.

<sup>21</sup> Gos ni, Krais Jiisas ni, Gos nge enjel ei, kumb ele nim nind. Nim kongun ei, tep ka wii erkin mulii! Wumb eipi o! kis erngii ei, nim ek dinga nikin kin, nga ninim nge wu pul min, kongun ende wu endi o! kis ermba ei, kan wiik tokun kin, koi er pindnenjii mon! Nim wumb endeim endeim o! kis

erngii ei, ek kun minj nikin kin, er kun enjii.

<sup>22</sup> Nim wu ei, ka molum ni piikin kin, tep wu sikir mundmbii, ni enenjii. Yi en kin, wu ei, epi ol kis ei, nim kin pimba. Ninim ka mulnjii nge, pii kun erkin kin mulnjii.

<sup>23</sup> Nim nol wii minj nunenji! Nim nol wain aninga kopur kin ouni nunjii. Nan kin, kirim tuk ele paki tumba. Nimbil erang nim kunum kunum ening palim ei, nga pinermba mon.

<sup>24</sup> Wumb kombur ol kis elmin ei, Gos wumb ei kin, kos ermba. Erang kin, kos ele sikir punmun. Ol kis elmin ei, kos erangin kin, wumb pei sikir kanilmin. Ba wumb kombur ol kis erik enmin ol ei, koi er pepi ekii se, tor wang kin kaninmin.

<sup>25</sup> Yi mil ku, ol ka enmin ei, sikir tor onum. Nga wumb kombur ol ka enmin ei, sikir tor wang kin, kinenjii; ba ol ei kunum kunum koi er pinermba mon.

## 6

### *Kongun Wumb Nge Ek*

<sup>1</sup> Wumb kongun wii enmin wumb ei, wu mil piinmin. Na kongun tep enim wu ei, wu ka ni piil. Piip kin wu ei, embe ambil tonu kindip, yi eramb kin, wumb eipi ombu, Gos ek sin ni tor kindpin ni, Gos nge wumb tilap ol palim mil erik kin, ol kis endi enarik kin, kun ka enmin, ni piingii.

<sup>2</sup> Gos nge tilap ele molk kin, kongun wii enmin ei, noman yi piinerngii. Tep enim wu ei, na engnan nol ku, ni piip ek ningii ei, to kindmbii ni, yi piinerii mon! En enim yi piinmin ei, Gos nge tilap ele molum ei, na eim noman ka ngumbii ni piimin. Piik kin, na eim kin kongun ka eramb kin, eim na kongun ele epi ka sinim. Seng kin, en enim yi piik kin, kongun ka wii mendpil er punmun. Puk kin, kunum kunum nim wumb kongun wii ei nge, andan tan kanik kin, wumb en enim kongun ol ka ei, erngii.

### *Ol Mendpil Gos Epi Pei Keimi Silmin*

<sup>3-5</sup> Sinim nge Owundu Jiisas Kraiis nge ek ei, sinim Gos nge ol ei, ka nipi andan tonum. Pe wu endi, eim Jiisas nge ek kun ei ninarpi, si kindpi kin, ek eipi nipi, wumb ngumba ei, kun pinermba. Wu ei ek to kindpi kin, yi enim ei eim noman ka pinaim mon! Na nam wu ka ni piilim; ba eim noman kis peng kin, eim ek ka endi ninaim mon. Eim wumb ek mil erik kin, ek kis nik erngii ei nge, noman ngopu, yi elim. Elim ek ei nge, ol yi mil elim. Wumb eipi kin noman kis peng, opu erik kin, wumb ek bul ambilk kin, engnjing kin, ek kis nik elmin. Erik kin, kunum kunum ek mil erik yi elmin. Erik kin, en enim noman eipi peng kin, Gos ek keimi ei ambil gii ninaim.

Ninarik piik kin, yi piilmin; Gos nge ol ei, epi pei singii nge, elmin ni piilmin.

<sup>6</sup> Keimi, wu endi Gos nge piimba ol ei, ekii simba wu ei, Gos epi pei simba ku. Ei yi mil, pe wu endi eim Gos nge ol ka ei erpi molpu kin, nam epi salim ei, kapli ni piimba wu ei, eim epi ka pei eim kin simba.

<sup>7</sup> Sinim piinmin, sinim menjpin mei ele mengim kunum ei, sinim epi endi sipin tu wunenjpin mon. Yi mil ku, ekii se sinim mei konu ele si kindpin kin bin. Bin kunum ele, epi endi sipin kin, punermin mon.

<sup>8</sup> Pe sinim kuni ni, alap ni, epi pei mulang kin, yi ninim; sin epi pei salim pa yi ninim.

<sup>9</sup> Ba wumb nii endi, epi pei simbii ni piilim wumb ei, epi simbii ni erpi kin, bok tolum. Ei yi mil, wumb ka tumun nilmin wumb ei, ka mili kul pindangin kin tolum. Yi mil, wu endi epi pei simbii ni piimba wu ei, eim noman tuk ele, epi eipi eipi noman to piipi kin, bok topu, konu kis mendpil ele ba.

<sup>10</sup> Wu endi eim ku nin epi pei simbii ni piilim wu ei, eim ol kis ei nge pul mam pendpi kin, eim ol kis kanim kanim elim. Wu kombur en enim, ku nin epi noman peng kin, yi mil erngii wu ombu, en enim pii gii ei, si kindik kin, en enim noman tuk ele embin peng piingii.

<sup>11</sup> Ba nim Gos nge wu ei, ol ombu ngokun kin, si kind kin, eipi punjii. Gos nge ol kun ka ei, dinga erkin kin, andlam pimba mil punjii. Pukun pii gii nikin kin, wumb eipi noman ka ngokun wumb ei, nim tungii ei dinga angan kin, tungii. Tungii ol ei noman emin ka er wumb ngunjii.

<sup>12</sup> Wumb nii endi Jiisas kin pii gii pimba wu ei, eim yi mil; wumb ka wii epi wii singii nengin kin, sikir punmun ol ei mil, yi erik singii. Singii ei mil ku, nim Timosii yi mil ku enjii. Nim kongun ei dinga kind erkin kin, Gos nim kan wiik to mundang kin, kunum kunum noman konj sinjii. Sikin kin, nim pii gii peng kin, wumb ningil ele angkin kin, ek dinga ni tor kindkin wumb ngunjii!

<sup>13</sup> Gos wumb ni, epi pei eim noman konj ngolum. Pe Kraiis Jiisas eim ek pul, Pondiyas Pailos kumb ele ni tor kindrim. Gos kin, Kraiis Jiisas nge kumb ele, na nim Timosii kongun ei ngond.

<sup>14</sup> Nim Gos nge ek ka dinga ele tep ka er nikin mulnjii. Molkun kin, wumb ek kis penj, tui nin, wumb ek kis ni ngok kin Gos ek ka ei kin yi enerngii mon. Nim kongun kunum kunum erkin kin, tep er mulan kin, Kraiis Jiisas orung omba kunum ei, opu tor omba.

<sup>15</sup> Gos nge kunum sirim kunum ei, tonu wang kin, Jiisas kindang tor omba. Gos endeim mendpil noman ka piik kin enmin ol ei nge, pulwu. Nga eim mendpil dinga

peng kin, tep er moꞑum. Moꞑu kin, mani mei ele wu num ei, moꞑ mani kindangin kin, Gos wu num moꞑ tonu punum. Pupu kin, nga king mani mei ele king ei, moꞑ mani pangin kin, Gos King moꞑ tonu pupu moꞑum.

<sup>16</sup> Ei eim mendpiꞑ kulaliꞑim; eim tiꞑang owundu moꞑum. Pe sinim eim kin mandi bin miꞑ mon. Ok wumb endi, Gos kinaliꞑ mon. Pe wumb endi yi ku Gos kinanmin mon ku. Keimi eim nge embe owundu mendpiꞑ ni, eim noman dinga owundu ei ni, kunum kunum pimba, ei keimi!

*Wumb Epi Pei Saꞑiꞑim Wumb*

<sup>17</sup> Wumb ya mei konu ele, epi saꞑim wumb ei kankin, ek dinga ninjii. Mani mei ele epi sikir kis moꞑu elim epi ei kin, noman ngok kin, pii gii ninerngii mon. Ninarik kin oꞑ kis kanim kanim erik kin, ek piinarik erngii ei, mon nikin kin, Gos mendpiꞑ kin, pii gii ningii, ei kapli ninjii. Gos eim sinim epi ka pei, kunum kunum ngang kin sinim ka piꞑimin.

<sup>18</sup> Wumb epi pei saꞑiꞑim ei, kankin ninjii! Enim kongun ka pei erik kin, en enim kongun pei oꞑ kun ka enmin ni piik kin, ka piingii. Piik kin, kunum kunum en enim epi ei, mok tok wumb eipi eipi epi sinaꞑim wumb ei kin, ngungii.

<sup>19</sup> Pe wumb en enim oꞑ yi enjing kin, ekii se epi pei ei, en enim paki tumba. Yi erik kin, en enim kunum kunum konj mendpiꞑ sik kin, Gos konu ele muꞑngii.

<sup>20</sup> Timosii nim Gos nim ngum kongun ei, nim tep kun ka er mulnjii! Wumb ek wii nik erngii ek ei, nim piinarkin kin, nim ek ei buꞑ ngunjii. Nga wumb kombur molk kin ek kend tok ek kun paꞑim ningii. Ningii ek ei nge sin sinim noman ka wii paꞑim, pa niꞑimin. Niꞑimin ek ei nge Gos kin opu orung ek miꞑ paꞑiꞑim.

<sup>21</sup> Wumb kombur en enim yi ninmin, “Sin sinim noman ka paꞑim,” pa niꞑimin. Nik kin, Gos ek keimi pii gii ningii andꞑam ei si kindiꞑimin.

Gos nge noman ka enim ngang kin, enim kin muꞑmba.



## Pol Mon Timosii Kin Nga Endi Polpu Kindim

<sup>1</sup> Na Pol, na Krai Jisas nge ek ei se andip wu. Gos eim ek dinga yi ni pendim. Jisas Krai nge kongun ele, Gos eim noman konj ei, sinim mei wumb ngumbii nirim. Nipi kin, eim noman ele, "Na ek se endii," nim.

<sup>2</sup> Timosii nim na nge kingam mił, na pipe ei polup nim ngond. Sinim nge Erinpin Gos ni, Krai Jisas Owundu nim kin kaimb sipi nim noman ka ngang kin nim noman emin ka peng mulnjii.

<sup>3</sup> Na nge kumb ok kupnan noł wumb mulk wumb ei, Gos nge oł ei ekii silmin oł ei nge, kunum na nim kin piip kin, na Gos kin prei epin tinga kunum kunum erip kin, noman ka piip ngol.

<sup>4</sup> Nim ningil ka mani orum ei na piip kin, na nim kanip kin, ka piimbii ni piind.

<sup>5</sup> Nim pii gii nin ei, na keimi ni piind. Ei kend mon. Pii gii nin oł ei, nim apinim Lois elim oł ei nim en. Nga ninim manim Yunis yi ku elim. Pe na piind ei, na pii gii ei nge, nim kin palim ku.

<sup>6</sup> Ei na piip kin, nim nip ngond. Gos nge epi wii ngurum ei, nim noman pirek neng piinjii. Ok na nim peng ele, angil tonu kindinj kunum ei, Gos eim nim noman ka ei, epi wii mił nim ngurum. Pe ninim Gos noman ka epi wii ngurum ei, piikin kin enjii. Eran kin, nim noman ka sirim ei, am opu owundu ermba. Ei yi mił, wu endi eim dup kalpi kin, pup tang kin, nimbil oł elim? Ei sikir nupu owundu elim ei mił, yi enjii ku.

<sup>7</sup> Nim piin; Gos sinim kin Gui Ka ngum ei, sinim kulermin. Ba Gos Gui Ka sinim noman dinga ngum. Ngang kin, sinim wumb noman ka ngopun kin, sin sinim tep ka er mulmun nge ngum.

<sup>8</sup> Ei piikin kin, owundu nge ek ei singambil piikin kin, ninerii! Nim na kin singambil piinerii ku! Na Gos nge wu moł. Nim Gos nge dinga ngang kin, nim oł embin tui tonu omba ei ko wukun kin, na kin wan, silip kongun ende erpil kin, Gos ek ka ni wumb ngumbul.

<sup>9</sup> Gos eim sinim sipi orung seng kin, nam nge wumb mulngii nim. Pe sinim eim kin ouni ka endi eramin kin, Gos sinim sip orung sinerim mon. Eim nge noman ele, sinim noman ka ngopu kin, sinim wii to sim. Kumb ok, muł mei eneririm kunum ei, Krai Jisas eim sinim kin noman ka ngurum.

<sup>10</sup> Ba akip kunum ele, Krai Jisas sinim sip orung simba nge tor onum. Eim nge kongun ele, Gos nge noman ngurum. Ei tor

wang kin sinim piinmin, Krai Jisas eim wumb koltmun oł ei nge, to mani kindpi, si kindim. Si kindpi kin, Gos nge ek ka ni tor kindim. Ei yi mił, noman konj ei nga poru ninermba; ba kunum kunum konj pimba.

<sup>11</sup> Gos eim na kongun ngopu kin, ek ka ei ninjii ni mundum. Na mołup kin, ek nip, wumb ngop, ek se andip kin, wumb ek emb top, wumb ngop nip kin, ermbii ni mundum.

<sup>12</sup> Gos ek ka ei minj, na ngenj ele, oł embin tui tonu omba. Oł pule ele peng kin, na oł embin tui ei, ngenj ele tonu onum. Ba ele nge, na ngenj singambil piinermbii mon. Na wu ei kin, pii gii dinga peng moł ei, na pii poru nind. Eim na angil ele kongun ngurum ei, kunum kunum ka pep ba. Pang kin, eim kunum owundu sirim kunum ei tonu omba.

<sup>13</sup> Na ek kun nip, nim andan top ngunj mił, nim wumb kankin kin, ek ka ni ngan piingii. Nim Krai Jisas kin pii gii dinga peng kin, ek ninim mił piikin kin, Jisas eim noman ka ngokun kin, ek ei ambil gii ni mulnjii.

<sup>14</sup> Gos nim kin epi ka angil ele pendim ei, piikin kin, tep ka er mulnjii. Pe Gos nge Gui Ka sinim kin tuk ele molum ei, nim noman dinga ngopu kin, kongun ei paki tang kin, kongun ei kun ka er mulngii.

<sup>15</sup> Nim piin kin, Eisiya konu owundu ele, Jisas kin pii gii nik enjing wumb ni, Piselas ni, Emosenis ni wu tał kin, wumb pei na si kindinmin.

<sup>16</sup> Na Gos Owundu kin prei ermbii ni, wu Onesiporas ni eim amb kangil ei, Gos paki tumba ni piind. Kunum pei, Onesiporas eim na kin noman ka pii ngolum. Na kan ngii pir kunum ei, eim na kin singambil pinerim mon.

<sup>17</sup> Eim Rom konu owundu ele opu kin, eim na kur kan simbii nipi orum. Opu kin, na kan sirim.

<sup>18</sup> Na Gos Owundu kin prei eramb kin, Jisas orung omba ni pendrim kunum owundu kunum ele, Gos Owundu opu kin, wu Onesiporas kaimb sipi ngumba. Ngopu kin Onesiporas eim na Epeses konu ele epi kanim kanim erpi kin, na paki tołum; ei ninim piilin.

## 2

*Nim Krai Jisas Nge Opu Wu Ka Mulnjii*

<sup>1</sup> Pe nim na nge kingam mołun. Krai Jisas nim kin to dambiltpi se ende kind pendim ele, eim nim kin noman ka ngopu kin, noman dinga ka wii ngumba ei, nim kunum kunum sinjii.

<sup>2</sup> Pe ek pei na nip kin, wumb pei kumb ele ngunj ek ei, nim piin. Piikin kin, ek ei nikin, wu kombur ngan kin, dinga piik

erngii. Wumb ei, ambil gii nik molmun wumb ombu kin, kapli ek nik kin, wumb emb to ngungii ku.

<sup>3</sup> Nim Krai Jisas nge opu ond wu ka wii dinga molkun kin, ol embin tui endi tonu omba ei, nim dinga molkun kin, Jisas Krai nge opu ond wu mendpil mulnii.

<sup>4</sup> Opu ond wu endi, opu palim kunum ei, pupu kin, kongun eipi kanim kanim endi ena'im, mon! Opu dinga kind erpi, yi er mulang kin, opu ond wumb tep elim wu ei, kanpi ka piim.

<sup>5</sup> Wu epi simin nik kin, sikirik punmun ei, lo palim mi' ei, ekii sinarik punmun wu ei, epi endi sinermba mon.

<sup>6</sup> Wumb nii endi eim kongun dinga kind er pulum, wu min amb ei, eim kuni tonu wang kin, eim kuni ei, eim kumb se numba.

<sup>7</sup> Na nind ek ei, nim kom se piinjii! Owundu nim noman er kun erang kin, nim ombu pule pei pii poru ninjii.

<sup>8</sup> Kunum kunum nim molkun kin, piinjii ei, Jisas kolpu kin, nga tonu opu konj pum ei, piinjii. Eim Deipis nge tilap ende molpu kin, ek yi mi', na Gos ek ka nip tor kindip ek, ei nim piin.

<sup>9</sup> Na Gos nge ek ka ei, minj nip eramb kin, wumb na wu kis nik kin, na ol embin tui kanim kanim ngolmun. Keimi, na sip kangii el kindilmin; ba Gos ek ka ei, kan kapli pinermba mon. Ba pu nip konu ele orung orung eipi eipi ba.

<sup>10</sup> Ei nam yi piip kin, noman ele dinga kindip kin, ol embin tui ei piip ko wup el. El ei, erip kin, Gos eim nge wumb tilap ei, paki tol. Nam yi eramb kin, wumb Krai Jisas kin noman konj kunum kunum sik kin, kunum kunum eim kin ouni noman dinga tilang ei sik kin, ka mulngii nip kin, ol yi mi' end.

<sup>11</sup> Sinim ek ei pii gii mendpil ninjpin kin, ei keimi ni piimin,

“Sinim Jisas eim kin kolpun kin, sinim eim kin ouni noman konj kunum kunum sipin kin, ouni tep to mulmun.

<sup>12</sup> Sinim eim kin piipin kin, ol embin tui tonu omba kunum ei, sinim dinga kind molpun kin, eim king mulmba konu ele, sin eim kin ouni king mi' tep to molmun ku. Pe sinim eim bul ngunjpin kin, kapli eim yi ku, sinim bul ngumba.

<sup>13</sup> Pe sinim Gos eim ek ei piimin nimin; ba ek ei ekii sinarpin enjpin. Ba Krai Jisas eim mendpil ek ei, eim keimi piipi molum. Krai Jisas eim ek endi nipi keimi mendpil mulmba. Nimbi' erang ei eim ek kend ei, kapli tunermba mon.”

*Kongun Wu Mendpil Ei Gos Kin Embe Kotulum*

<sup>14</sup> Kunum kunum nim wumb noman pirem nimba piingii ek ei ninjii. Gos nge

ningil ele, ek dinga nikin kin, wumb ek mi' erik kin, ek kanim kanim nik erngii ei, mon nikin. Nikin kin, ol ei nge, wumb endi paki tunermba mon. Wumb to kis minj elmin. Wumb ek ei nge piim' wumb ei yi elmin.

<sup>15</sup> Nim kongun dinga kind erkin kin, nim kongun wu mendpil mulan kin, Gos nim kin ka piip ngumba. Ngopu kin, nim Gos ek ei, kun ni wumb ngan piingii ei, nim Gos kin singambil peng piinenjii.

<sup>16</sup> Ek eipi eipi nik kin, ek wii mi' nik erngii ei, enim mandi puk piinerngii mon. Ek ei ek pule pinalim ek ei nge, wumb nik si pangin kin, Gos ek bul ngok, ek ei piip kin, andlam kis punmun ei nge, enim punerngii mon!

<sup>17</sup> Wumb ek ei, sinim ngenj kinj kis nopolu owundu pulum ei mi', Aimeniyas kin Pailesis wumb ei nge, tilap ele ek yi palim.

<sup>18</sup> Wu ombu nge ek keimi ei, pii dembin tunarik kin, wu ombu ek yi mi' nilmin kin, sinim kolpun. Nga konj molmun poru ninmin; nga ekii se endi enermin mon. Enarpin kin, ek ele nge nik kin, wumb kombur nge pii gii ei, er kis mondukmun ku.

<sup>19</sup> Ba Gos eim ngii tununj dinga endi, pol engindrim dinga wii angilim. Pe ond pos ele Gos ek mon endi, yi nip molum. Gos eim nge wu amb ei, piipi kanpi poru nipi molum. Pe nga mon endi palim ku. Wumb pei, Gos embe silmin wumb ei, ol kis si kindik kin, bul ngok, ka mulngii.

<sup>20</sup> Pe ngii owundu endi angilim konu ele, nirikring ming ombu kanim eipi eipi pei salim. Pe ming kopur, ku silpa ni, gol ni, yi elmin. Nga ming kopur ond ni, mei nganmbi ni yi elmin. Elmin ming ombu nge kopur, kongun ka palim mi' elmin; nga ming kopur eipi kongun wii pei elmin.

<sup>21</sup> Ei yi mi', wumb nii endi eim ol kis elmin ol ei, Gos eim pei kil ngo si kindang kin, kun ka mulmba wumb ei, eim kongun mendpil, ka endi palim mi', kongun ei ermba. Wumb ei, eim ming ku silpa min, ku gol ka mi', yi molum. Nimbi' erang wumb ei, eim ngenj ni, noman tuk pei, Gos kil ngo si kindang kin, eim kongun ermba nge, er kun erpi molum.

<sup>22</sup> Wu kangi wu noman ele kis tonu wang kin ek kis nik erngii wumb ei kin, nim punenjii. Punarkin kin, nim ol kun ka ei erkin, pii gii peng kin, noman emin ka peng kin, wumb noman ka ngan kin; wumb noman emin ka peng kin; Gos owundu kin prei erkin, kii se ngokun kin mulnii.

<sup>23</sup> Wumb wulu pang kin, ek eipi eipi nik kin, erngii ei piinenjii. Piinarkin kin wumb noman ka pinerang kin ek ei nge, nik opu minj elmin.

<sup>24</sup> Gos nge kongun wu ek opu enermba mon. Eim wumb kin ol ka ermba. Eim wumb ek emb ka to ngolun kunum kunum

kui er moŕpu kin, kongun ka erm̄ba. Erang kin, wumb eim oŕ kis erngii min, oŕ embin ko wupu kongun minj erpi kin, Gos ek nipi kin, wumb ngopu minj muŕmba.

<sup>25</sup> Wumb eim ek to kindik erngii ei, ek taki taki nipi erang kin, Gos eim wumb ei, paki topu erang kin, noman ak to ok kin, ek keimi ei piingii.

<sup>26</sup> Ok Seisen eim, wumb ei omu kon miŕ poŕpu kin, tuk sirim. Seng kin, eim ek ei piik kin, ekii singii; ba nga ekii se, Gos ek keimi ei piik kin, noman ak tok kin, Seisen si kindngii.

### 3

#### *Kunum Poru Nimba Mandi Erang Oŕ Kis Tonu Omba*

<sup>1</sup> Ba nim oŕ yi miŕ piinjii, kunum poru nimba kunum ei, oŕ embin tui kanim kanim tonu omba.

<sup>2</sup> Pe wumb en enim mendpiŕ piingii. Piik kin, ku nin epi noman kulk kin; nga en enim embe ambil tonu kindik kin, oŕ kis erik kin; nga Gos kin wumb eipi ek buŕ ambik kin; nga en enim nge ngenj ele noman tep ka enarik kin; nga wumb wulu pang kin, kung simbii miŕ andik molk noman pinaŕim, miŕ erik kin; nga en enim oŕ kun ka eŕ kin opu orung ku eŕmin.

<sup>3</sup> Pe wumb en enim miyem ende noman ka ngonarik kin; nga ek kis ei si kindnarik kin; nga en enim wumb eipi kin ek buŕ ambik kin; nga en enim nge ngenj ele noman tep ka enarik kin; nga wumb wulu pang kin, kung simbii miŕ andik molk noman pinaŕim, miŕ erik kin; nga en enim oŕ kun ka ei kin opu orung ku eŕmin.

<sup>4</sup> Nga en enim nge wumb puŕ sik kin, opu erii wumb ngok kin; nga en enim oŕ kis ei sikir ekii sik erik kin; nga sin sinim wu num ni piik yi erik kin; nga en enim ngenj ele oŕ ei ka ka piik erik kin; nga en enim Gos kin noman ngunaŕmin mon.

<sup>5</sup> En enim ngenj ele ambil tonu kindik kin Gos nge oŕ ei miŕ ni piik erik; ba Gos nge noman Gos nge tiŕap ele wumb miŕ dinga ei en enim buŕ ngok eŕmin. Erik kin nim wumb ei yi erngii wumb ei kin nim tep to andkin punenjii mon!

<sup>6</sup> Wu kombur en enim andik, noman eipi eipi sek kin, yi eŕmin. Erik kin en enim amb ombu noman kis kanim kanim paŕiŕim amb ombu kin, kanik kin, amb ombu ngii konu ele, en enim nirik puk kin, en enim noman embin paŕim ei, en enim noman ele epi oŕ kis miŕ to eipi eipi kindik kin ambil gii nik yi eŕmin.

<sup>7</sup> Erik kin, amb ombu nge, kunum kunum ek keimi ei ni, kan simin ni eŕmin; ba kapli enaŕim.

<sup>8</sup> Ok wu Janis kin Jambris wu taŕ, Moses tep erim oŕ ei, to mani kindmbil ni piikil kin, jep oŕ kanim kanim kun pinaŕim oŕ ei eŕmbil. Eŕmbil oŕ yi nge, pe wumb ek keimi ei, to mani kindik yi ermin ku. En enim noman kun pinaŕim, yi erangin kin, pii gii pinerang kin andinmin. Ba wumb en enim pii gii ei, kapli pimba miŕ pinaŕim mon.

<sup>9</sup> Ba wumb enmin oŕ ei, opu owundu punaŕim mon! Pe wumb keningii ei, oŕ wulu pui miŕ endi ok, wu Janis kin Jambris teŕ erkil oŕ jii enmin ni keningii.

<sup>10</sup> Ba nim na kin kunum kunum andkin kin, ei na ek nip kin, wumb andan top enj. Nga andŕam andip eŕ miŕ ei, nim piik kin; nga na eŕ oŕ ei, pule nim piik kin. Nim na piin kin, na Gos kin pii gii dinga niŕ. Na wumb eipi kin noman ngop kin, kunum kunum nam dinga kind moŕup kin, Gos nge kongun eŕ, end ku.

<sup>11</sup> Nim piin ei, wumb na kin oŕ embin tui ngoŕmun ei, nim piin. Piik kin, nga ngenj kumbii konu ele orung Andiok ni, Aikoniyam ni, Lisra konu ele ombu pei piik. Nim piin ei, wumb na kin ngenj kumbii oŕ kanim kanim eŕmin; ba Gos Owundu eim nga ele si tor sim.

<sup>12</sup> Keimi wumb pei Kraiŕ Jiisas kin dam-biltik se ende puk, Gos nge oŕ ni, ek ka ei, ekii simin ni erngii wumb ei, opu orung wumb tangin kin, ngenj kumbii yi singii.

<sup>13</sup> Wumb kis ni, ek kend wumb ei, wumb ek kend to ngoŕmun. Nangan kin, nga Seisen nge ek kend tang owundu pulum ku. Wumb en enim oŕ kis owundu mendpiŕ eŕmin. Nga wumb eipi en enim kin, ek kend tok ngoŕmun ku.

<sup>14</sup> Nimbil erang wumb ei, nim ek ei nik ngunjung ei, pii kun er mulnjii! Muŕan kin, nim pii gii nikin ek ei, na nim emb top, nip ngur ek ei, dinga ambil gii ninjii.

<sup>15</sup> Pe nim ei piinjii ku, ok nim kangil kembis kin molkun kin, nim Gos ek ka ei nim piik kin. Piik kin Gos ek ka ei, nim noman ngang kin nga pii gii nikin muŕan kin, Gos ni Kraiŕ Jiisas nim sipi orung simba.

<sup>16</sup> Gos nge mon ek ka ei, Gos kin mendpiŕ om. Opu kin, Gos mon ek ka poŕ pendpi ek ei, Gos ek keimi mendpiŕ paŕim. Peng ek ei, sinim kin pii si kindpin kin, Gui Ka andan topu ngonum ek ei piipin kin, Gos oŕ kun ka ekii se bin.

<sup>17</sup> Gos ek ka ei, sinim Gos nge wumb erpi, kun ka erang kin, sinim Gos kongun ka wii ei, ermin nge, er kun erpin muŕmun.

### 4

#### *Nim Gos Ek Nikin Wumb Ngunjii*

<sup>1</sup> Kraiŕ Jiisas eim, wumb kuŕiŕ konj pei, mok tumba. Topu kin, eim Gos ningil ele

ni, Krajs Jiisas nge ningil ele, na ek nip kin, nim dinga ngond. Ngop kin, Jiisas ekii se orung omba ei, opu kin, wu king kunum kunum tep mulmba ei, na ek dinga nip nim ngond.

<sup>2</sup> Nim Gos ek ka ei piikin ek ei, ni wumb ngunjii ku. Ngokun kin wumb ek ei piimin min piinerman nik er mulngii; ba nim Krajs Jiisas ek ka ei, kunum kunum ek dinga ningii! Nikin kin, wumb en enim ol kis elmin ol ei ni piik kin, Gos ol kun ka ei ekii sinarik elmin. Erik kin, ei nim nen kin, Gos ol kun ka palim mil, ei ekii singii. Sik kin, kunum kunum nim kongun erkin kin, kui er mulun kin, wumb kin ek ka ni ngokun kin, paki dinga tokun enjii. Yi eran kin, wumb ei, noman to ak tok kin, ol kis si kindik kin, Gos ol kun ka pimba mil erngii.

<sup>3</sup> Piini! Ekii se wumb ek keimi ei pinerngii mon. Ba wumb en enim noman ele piik kin, ek emb tolmun wumb pei, sik erngii. Erik kin, wu ombu ek eipi ningii ei, kom se piik kin ekii singii.

<sup>4</sup> Wumb ei Gos nge ek keimi mendpil, ei si kindik piinarik kin, ek pol wii ni, siimal eimal ombu nge, kom sek piik erngii.

<sup>5</sup> Ba ninim kunum kunum kun ka piinjii! Piik kin, ol embin tui tonu omba; ba nim embin ei ko wukun kin, Gos ek ka ei nikin kin, wumb ngunjii. Nga wumb paki tan kin Gos nge kongun wu mil endi kongun kun ka enjii.

<sup>6</sup> Nim piin ei, pe nam noman konj ei, enim kin ngop si kindip pendip kin, nam ya mani mei ele wakin top si kindip bii kunum ei, mandi enim. Ei yi erip kin, nam kulmal mil kalip kin, nam nge miyem ei, enim kin bein top ngop pendip kin bii.

<sup>7</sup> Na nam kongun dinga kindip erip, sikirip pup kin, tor punj ei yi mik; Gos nam ngum kongun ei, dinga kindip, er poru ninj. Na pii gii ei wakin top kindnenj mon.

<sup>8</sup> Na pe na simbiu epi ei er kun er salim. Salim epi ei, yi mil ninim, pe Gos Owundu ningil ele, na wu kun ka nimba. Akip kunum ei, Owundu nam mendpil epi ka wii ei na ngunermba mon; ba wumb eim tor wang kin, kenmin ni, kui er mulngii wumb ei, yi ku singii.

<sup>9</sup> Nim na kin ombii nikin kin, er ka erkin kin, na kin sikirkin onjii.

<sup>10</sup> Piikin kin mulii! Wu Diimas eim na wakin topu kin, eim mei ele ol ei, noman peng kin, na si kindpi kin Tesalon-aika konu ele pum. Nga wu Kresenj eim Galeisiya konu ele pum. Nga wu Taisas eim Dalmeisiya konu ele pum.

<sup>11</sup> Wu Luk mendpil eim na kin molum. Nim wu Mak nen kin, ouni wel! Wu Mak eim kongun ka elim ei, na kongun paki tumba.

<sup>12</sup> Na wu Tikikas eim Epeses konu ele pui nip, kindamb kin pum.

<sup>13</sup> Nim onjii en kin, na konduk mul elim kon takis ei ni, wul Trowas konu ele, wu Kapas ngii konu ele salim ei, sikin mon ni, mon kombur, ka ngenj sik elmin ei, sikin tui ku.

<sup>14</sup> Elikander wu ei, eim kapa epi elim wu ei, na kin ol embin tui ngopu erim. Ekii se Owundu eim enim ol ei mil, eim kin kumep kis orung yi erang kin, piimba ku.

<sup>15</sup> Nim yi ku, wu ombu konu ele, kan kun er mulnjii. Mulnjii wu ei, sin ek pei to mani kindmba erim.

<sup>16</sup> Kumna ei, na kos ek nip, orung kindinj kunum ele, wu endi na kin tep to ngop ninj. Ninj kin, ol kis mil enmin ei, "Nim piinerii, mon!" ninj.

<sup>17</sup> Ba Gos Owundu na kin tep er mulum. Molpu erang kin, na Gos ek ka nip, wumb torung mulnjung wumb ei, ni ngunj. Kung simbiu wumb nolum konu ele pamb kin, Gos kulii konu ele si tor sim.

<sup>18</sup> Wumb na kin ol kis ermin ni enjing; ba Gos Owundu eim na kin ol kis kanim kanim na kin tonu omba ei si tor sipi kin, nga Gos eim sinim tep er molum konu ele, eim na sipi kin orung simba. Gos kin tilang owundu nin, embe owundu ei nin, kunum kunum mulmba; ei keimi!

#### *Ek Poru Ninim*

<sup>19</sup> Nim Pisila kin Akwila tal kin, wu Onesiporas nge kingam ambilam nol ni, wumb ombu kankin yi ninjii. Na enim wumb ei kin, 'Noman ka piip ngond,' yi mil niyo!

<sup>20</sup> Erasmus eim Korin konu ele enj molum. Nga Tropiimas eim ening peng kin, na eim Mailisas konu ele mond si kindip onj.

<sup>21</sup> Nim erkin kin, sikir onjii. Yi er mulan kin, pop topu, jii nip elim kunum ei tor omba. Yupulus ni, Purenj ni Lainas ni Kloriga ni wu ombu, ni wu angim angim pei nim kin noman ka ngonum ei, 'Nim ka muliyo!' ninmin.

<sup>22</sup> Gos Owundu nim nge noman tuk gui ele ouni mulmba. Gos eim nge noman ka ngopu enim ol ei, enim kin mulmba.

## Pol Mon Taisis Kin Polpu Kindim

### *Pol Eim Mon Endi Polpu Taisis Ngum*

<sup>1</sup> Na Pol, na Gos nge kongun wu molup kin, nga na Jiisas Kraiss nge kongun ek ka se andil wu mol. Gos eim wii to si mundum wumb ei, Gos na kindang op kin, wumb ombu nge pii gii ei, er dinga ermbii nge ond. Nga wumb paki tamb kin, wumb ek keimi ei piik kin, Gos nge ol kun ka palim mil, ei ekii singii.

<sup>2</sup> Na kongun erpi kin, wumb pii gii ei, er dinga eramb kin, wumb en enim ka ka piik kin, kunum kunum konj muhngii nge, kui er muhngii. Mol kin, kumb ok, Gos eim epi endi eneririm kunum ei, eim enim noman konj ei, ngumbii nirim. Nipi kin, eim ek kend tunañim mon.

<sup>3</sup> Nga ekii se, eim nipi pendrim kunum ei, eim wu kombur neng tonu ok kin, eim nge ek ka ei, ni tor kindngii. Kindik kin, ol ele nge; eim ek nipi peni ele tor kindang kin, Gos eim sinim sipi orung sim. Seng kin, pe eim na kin ek nipi poru neng kin, eim nge kongun ei, na erii nipi ngum.

<sup>4</sup> Na Taisis mon ei polup kin, nim ngond. Nim na nge pii gii nge kingam molum. Nim nipe pii gii palim ei, sin pei yi mil palim ku. Erinjpin Gos sinim nge paki tolum wu, Kraiss Jiisas eim nim noman emin ngopu kin, nim kin noman ka piipi ngumba.

<sup>5</sup> Na nim si kindip pamb kin, nim Kriiss konu ele enj mulun ei, pule ele mendpil. Na yi ni piind, nim kongun kun ka pinerim kongun ei, am er kun ka enjii. Erkin kin, Gos nge tilap ele muhngii wu kombur, to tonu kindan kin, wumb er muhngii konu ele, orung orung pei, yi mil ok, na nim kanip nir.

<sup>6</sup> Pe wu endi wumb ningil ele, ol kis endi enerim kin wu ei, eim nge ambim endeim mendpil muñmba; nga eim nge kingam nol, Kraiss kin pii gii nik ol kis ei enarik kin, nga ernjing menjing ek ekii sik piik er muhngii wu ei nge, kanik to mundangin kin, wu num molpu kin, wumb erpi, Gos ol kun ka pimba mil, yi er muñmba.

<sup>7</sup> Nim piin; Gos nge tilap ele wumb tep ermba wu ei, Gos nge kongun ele tep erpi kin, eim andlam kun ka endmba. Andpi kin, wumb eim ol olou endi erang kin, wumb kinerngii mon. Nga eim popul endi sipi enermba mon! Eim popul kis sikir piinermba; nga nol nopu noman wulu pupu, yi enermba; nga wumb owul owul tunermba; nga wumb eipi epi kan bun bun sinarpi; nga ku nin epi ombu ni noman to piinermba.

<sup>8</sup> Ba wumb konu ele eipi wumb ongii ei, ol ka ermba. Erpi kin, eim ol pei ka minj erpi, noman ka piimba. Eim am kun ka molpu kin, Gos nge ol ei pei ka ekii simba. Eim nge noman tuk ele am tep ka muñmba.

<sup>9</sup> Nga eim ek keimi kun ka nik nguk ek ei, eim am andan tok mil piipi muñmba. Molpu kin, wumb ek nipi dinga erpi kin, wumb noman ek kun ka pimba mil nipi ermba. Erpi kin, wumb ek to kindik erngii ei, eim ek dinga nipi kin, wumb kii sipi erang kin, wumb en enim ol kis enjpin ni piingii.

### *Kriiss Konu Ele Ek Kend Wumb Pei Mulnjung*

<sup>10</sup> Keimi, wumb pei ek kun ka ei, ekii sinañmin. En enim ek kend tok kin, ek kanim kanim noman ele ek kend tok wii mil nilmin. Nik kin, sin ngenj kopsiñmin wumb mil molmun ei, en enim ek kend tok eñmin.

<sup>11</sup> Wumb ombu nge, ol kend tok erik wumb ei, ku ni epi ei simin nik eñmin. Erik kin, sin sinim enermin ol nik kin, wumb andan to ngoñmun. Ngok kin ol ei nge, wumb kombur to wulu kindik kin, kangii ambil ni pei eñmin. Erik kin ol yi mil erngii ei, nim piikin kin, wu ei nge, to tor kindan ba.

<sup>12</sup> Ok Kriiss konu ele wu endi, en enim nge wu num ei, ek yi mil nim. Ok Kriiss wumb ei, wumb ek kend wumb mulnjung. Nga pe yi ku molmun ei, kung owu simbii nil molmun. Mol kin, kuni pei nok mol kin, nga ten eñim.

<sup>13</sup> Ek ei keimi, nim piilin mil, wumb kin ek dinga ni ngunjii! Ngan kin wumb noman ele, ek dinga nen, tang piik kin noman ak tok ok kin, nim ek ei, pii gii mendpil kun pimba.

<sup>14</sup> Jura wumb ek pol min, siimañ eimañ ek pol wii ei nge, kom se piinerngii! Nga lo ek kanim kanim nik erangin kin, ek keimi ei, bul ngok erngii ei, pii kongnduk muhngii.

<sup>15</sup> Wumb en enim noman ele, kuru ka simba. Ba wumb ol kis erik elmin wumb ei, Kraiss kin pii gii ninanmin. Ninarik kin, en enim endeim ka mulañmin mon. En enim nge noman tuk ele ei, pei kis erpi kin, penj mol poru nim.

<sup>16</sup> En enim gupu ele, ek yi mil nilmin, 'Gos ei na piind,' nilmin. Ba en enim andiñmin konu ei, Gos bul ngoñmun. Ngok kin, en enim Gos ek piinarik kin, nga ol kun ka keimi endi enañmin.

## 2

### *Wu Amb Tukui Nge Kengip Ek*

<sup>1</sup> Ba nim kengip ek kun ka nikan ngoñun ei, nim ol kun ka andan to ngoñun, yi nikan kin, wumb ngunjii.

<sup>2</sup> Ngo nikin kin, wu mam ombu, no! nok wulu puk, enarik kin, en enim o! kun palim mi! piik kin, en enim noman ka seng mu!ngii. Molk kin, pii gii ninmin ek ei piik kin, noman ka ngok enmin o! ei, ekii sik kin, o! embin tui tonu omba ei, dinga kind molk erngii ei, piingii.

<sup>3</sup> Nga yi ku nim nikin kin, amb mam ombu, en enim o! kun ka er andik mu!ngii. Molk kin, ek bu! morung ninarik kin; nga no! dinga ele nge, noman to piik kin; kongun wii mi! er mulerngii mon! En enim ek mon to!mun mi! molk kin, kongun kun ka erik kin, o! kun ka andan tungii ei, o! ka wii.

<sup>4</sup> Enim ambil kembis kembis ombu, enim o! yi erngii mi!, nik kin, andan to ngungii. En enim nge wu ni, kang ambil ni, noman ka ngok kin, o! yi mi! erngii.

<sup>5</sup> En enim nge noman ele, tep ka mu!ngii. Molk kin, am kun ka mu!ngii! Nga en enim nge ngii konu ele tep ka mu!ngii! Molk kin wenjing no! kang ambil am pei, tep ka er mu!ngii! Nga wenjing ek ningii ek ei ekii sik kin, o! yi mi! erngii ei wumb Gos kin bu! ngok, Gos kin ek kis nik yi enerngii mon!

<sup>6-7</sup> Nga yi ku, kangil kembis kembis en enim noman to piik kun ka erik mu!ngii! O! ombu nge nim pei erngii o! ei, nim min men mi! er endnjii ei, keningii. Kanik kin, nim o! kun ka ei ekii sik kin, o! kun ka kanim kanim ei minj erik endngii.

<sup>8</sup> Nga nim kongun wu kankin kin, ek yi mi! ninjii! Nga ek kun ka minj ninjii! O! yi mi! enjii ei, wumb nim o! endi en, ni piinerngii mon! O! yi mi! eran kin, sinim nge opu orung wumb ei, ok kanik kin, singambil singii.

<sup>9</sup> Nga kongun wumb kankin kin, ek yi ni ngunjii. Ngokun kin, epi pei wumb tep er mo!mun ele, mandring ka mu!ngii! Molk kin, enim kongun ka erangin kin, enim tep ermba wumb ei, enim kanpi noman ngumba. Ngang kin, wumb puk en enim nge wu num tep ermba wu ei kin, ek nik ngungii.

<sup>10</sup> Nga wumb epi orung endi waning simin ni piinerngii mon, ba en enim ek ei, am ekii singii! Nga tep wumb noman keimi kun piingii. Pe kongun wumb o! ele nge erangin kin, simin ek ka ni tor kindilmin ei, Gos nge ek simin nengin kin, paki to!um.

*Sinim Ka Mo!pun Jiisas Omba Kunum Kui Er Mu!mun*

<sup>11</sup> Sinim piinmin, Gos nge noman ka eim ngopu kin, enim o! ei peni ele tor opu poru ninim. Pe ele nge, eim wu amb pei sipi orung simba.

<sup>12</sup> Gos nge noman emin ei, sinim andan topu kin, sinim Gos bu! ngumun o! ei si kindpin kin, mei ele noman kanim kanim

ei, bu! ngopun kin, sinim and!am kun endmin nge piipin kin, Gos nge o! ele ekii simin ei, kunum pei sa!im.

<sup>13</sup> Gos eim nge noman emin ei, sinim andan to!um. Tang kin, sinim epi sipin ka ka piimin ei, sinim pii gii dinga peng keimi, Gos eim nge ti!ang owundu ei, sinim paki tumba. Tumba kunum ele, Kraiis Jiisas eim opu peni ele, tor omba.

<sup>14</sup> Kraiis eim nge noman konj si kindpi kin, sinim lo ek to kindpin kin, ek piinarpin elmin o! ei, Jiisas sinim sipi orung sim. Seng kin, eim noman ka ei sinim kil ngopu kin, sinim sipi orung seng kin, sinim eim nge mendpi! mo!mun. Pe sinim kongun dinga erpin kin, o! kun ka minj ermin.

<sup>15</sup> Nga kunum kunum nim Gos ek ka nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun kin, nim ek ninjii ek ei, wumb ekii singii nge ninjii. Nga ek dinga nikin kin, wumb ngokun wumb o! ele, ekii sinerngii mon ninjii! Mon pim kin, wu endi mo!pu wu ei, wu wii nipi yi ermba, ei mon!

### 3

*O! Kun Ka Ele Sinim Dinga Kind Mu!mun*

<sup>1</sup> Nim enim kin kunum kunum noman to piik kin tep elmin wumb num ni, eim nge kongun wumb ni, lo ek ele mandring puk erik mu!ngii. Molk kin, ek ningii ek ei, kapli ekii sik erngii. Erik kin, o! kun ka ei, kongun erngii nge, er kun erik piik mu!ngii.

<sup>2</sup> Nga wu endi kin, ek kis ngok yi enerngii mon! Nga opu enmin o! ei enerngii mon. En enim noman emin ka peng mu!ngii. Kunum kunum wumb ningil ele, o! emin ka ngungii ei, er mu!angin kin, keningii.

<sup>3</sup> Yi mi! nim piin kin, ok sinim noman ka yi nge, endi pinerim mon! Sinim ek to kindpin kin, ek gupu ele topun. Tamin kin Seisen sinim to wulu kindang kin, sinim wulu pang andilmin. Sinim ngenj noman ok nge, kan gii mi! tuk mulnjpun. Nga sinim noman ngenj ok nge, kanim kanim tonu wang kin, sinim nge ngenj ele ka ka piinmin. Sinim wumb eipi kin, kis piinmin; nga sinim wumb eipi epi ei kan bun bu sipin enmin; nga wumb eipi sin kin opu orung erangin kin, nga tuk sin sinim opu orung orung er mulnjpun ku.

<sup>4</sup> Ba Gos sinim sipi orung simba nge pulwu ei, sinim wumb kin o! ka ei erpi kin, sinim kin noman ka ngo!um. Ngopu kin, ekii se eim nge o! ei, peni ele tor orum ele nge, sinim sipi orung sim.

<sup>5</sup> Nga sinim nge o! kun ka sinim enjpin ele nge, sinerim mon, ba eim nge noman kaimb ele, piipi kin, sinim sipi orung sim. Sipi kin eim sinim noman tuk ele, kuku! top konj ka erang kin, sinim kangil ninangil

konj mił mołmun. Mołamin kin, Gos nge Gui Ka ei sinim noman konj ngum.

<sup>6</sup> Gos eim nge Gui Ka ei sinim kin pei bein tang kin, Jiisas Kraiss kin eim sinim sipi orung sim. Seng kin, Gos Gui Ka sinim nge noman tuk ele kin piki top mołum.

<sup>7</sup> Yi mił erang kin, eim oł yi mił erpi kin, sinim wumb kun ka mołmun nipi, Kraiss Jiisas nge noman emin ka ei, eim sinim sipi mondpu kin, eim nge noman konj sik kin, konj kunum kunum mułmun ei, sinim pii gii nipin kin, kui er mułmun.

<sup>8</sup> Ek ei ek keimi, na piind ei, nim ek dinga nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun nen, wumb pii gii nik kin, oł kun ka pimba mił ei, pei ekii sik kin, Gos nge kongun ele piik kin am dinga kind mułngii. Molk kongun oł yi nge erngii ei, kongun ei kapli wumb paki tumba.

<sup>9</sup> Ba wumb owuł owuł kanim ei, kii sik nik kin; en enim nge kupenjing ek ei, ni tonu kindik kin; opu erik kin; ek mił erik kin; lo ek ei nge nik kin; ek opu erik enmin oł ei, nim kankin si kindnjii! Pe sinim piinmin; oł ei sinim kapli paki tunermba mon! Nga oł ele nge, epi mendpił ka endi, tonu onermba mon.

<sup>10</sup> Wu endi Gos nge men ngii ei, er kis ermba min; wumb tılap kin ek kis nipi ermba ei min, eim nim kunum endeim min tał, wu ei kin ek nikin kin, noman er kun enjii! Nim ek nen kin, eim nim ek ninjii ek ei, piinarpi erim kin, eim kin buł ngungii!

<sup>11</sup> Nim piin! Wumb ei nge, andłam ka ei si kindinmin. Si kindik kin, en enim nge oł kis ei, en enim to kis mondnum.

### *Ek Kumb Aninga*

<sup>12</sup> Nga ekii se, na wu tał Aremas nin Tikikas kindamb kin, nim kin onguł kunum ei, nim sikir okun kin, Nikopolis konu ele onjii. Nim piin, na ek nip poru nir. Nemb kin, na Nikopolis konu ele ep noł mił owundu kis tumba kunum ei, na konu ele mułmbii nir.

<sup>13</sup> Nim kan kun er molkun kin, wu lo ek piilim wu ei, paki tunjii! Siinas kin Apolos teł, andłam punguł kin, epi paki tokun ngunjii! Ngan kin punguł ei, epi endi andłam ele kurkuł kin, yi enerngił mon.

<sup>14</sup> Sinim nge wu amb ombu, en enim kongun dinga erik kin, oł kun ka ei, andan tangin kin, wu amb kombur epi sinarpi ermba ei, paki tok erngii mił, ei andan tei! Mon pim kin, wumb ei wii mił molk kin, Gos nge oł kun ka ei, tonu opu kapli enermba mon!

<sup>15</sup> Wumb pei, wu amb na kin mołmun wumb ei pei, nim kin noman ka piik ngonmun. Nim kin, wu amb puł Gos kin oł kun ka pimba er mułngii wumb ei, enim sin

noman ka piik kin kindei! Gos Owundu nge noman ka wii ei, enim kin pengli!

## Pol Mon Pailiimon Kin Połpu Kindim

<sup>1</sup> Na Pol kin Timosii tał, nim Pailiimon noman ka ngonmbuł. Na kan ngii wu mił moł. Nimbił erang na Jiisas Kraiss kin ekii sip, eim kongun enj konu ele kan ngunjung. Timosii na kin tep to mołpuł kin eim sihip enginjpił. Sił nim noman ngunmbuł Pailiimon. Nim sił kongun enmbił mił yi en.

<sup>2</sup> Sił nga noman ka Apiya sinim einginjpin kin, Arkipas kin pii gii wumb nim ngii konu ele, kułou to mołmun. Arkipas eim wu dinga mendpił, Gos kongun dinga kindpi kin, sił enmbił mił yi eim wu ei, Pailiimon nim ngii konu ele mołum.

<sup>3</sup> Sinim Erinjpin Gos Owundu nim, eim kingam Jiisas Kraiss kin, kapli nim kin noman ka ngambił kin, nga noman ngangil kin, nim noman emin peng mulnjii.

<sup>4</sup> Na Gos Owundu nim kin, noman ka pii ngop kin, na ekii sip kin, ek ka nip end. Eramb kin, na kunum kunum ele, na nim kin Gos kin prei er ngond.

<sup>5</sup> Nimbił erang na piind ei, nim pii gii wumb pei, noman kulkun kin, nga nim Jiisas Owundu kin pii gii nikin ekii sin.

<sup>6</sup> Nga na prei end ei, nim kapli wumb Jiisas kin pii gii ninmin wumb ei kin, noman ende kindan kin, kapli enim paki top kin, er dinga kindmba. Nim okun kin kapli, epi ka ombu piin mił, sin yi ermin. Erpin kin kapli, sinim Jiisas embe ambił tonu kindmin.

<sup>7</sup> Na angnan, na ka mendpił piip kin, nga nim noman ka ei, na ngun ei, na paki tonum. Tang kin, nga nim noman ka ei, wumb pii gii niłmin wumb pei noman tuk ele kunum kunum paki tonum ku.

### *Pailiimon Onisimas Orung Simba*

<sup>8</sup> Yi mił erang, na kapli ek dinga kindip nimbił end. Nimbił erang na Jiisas nga tiłop ele mołup kin, na ek dinga mendpił kii sip nind kin, kapli nim oł kun pimba mił yi enjii.

<sup>9</sup> Ba na ek yi mił ninermbii mon. Wumb kin noman ngołmun oł ei sił ambił gii ninim. Neng kin, na nim kin kii simbił end. Keimi, na Pol Gos nge ek se andip nip wumb ngop yi el wu tukui moł. Mołup kin, pe na kan ngii ele pał ei, nimbił erang Jiisas Kraiss kin pii gii nip kin, ekii sip kin Gos ek nipi wumb ngunj konu ele na kan ngunjung.

<sup>10</sup> Na nim kin kii sind ei, wu Onisimas nge nip kin kii sind. Sipi kin, eim na kangi mił mołum. Mułang kin na eim arim mił mołup kin, na eim Jiisas kin pii gii ek ei, emb top

ngunj kunum ei, na kan ngii ele pep kin yi enj.

<sup>11</sup> Okrii wu Onisimas eim kongun ka wii endi nim kin kun enerim mon; ba pe eim kapli sił ouni paki topu kin, kongun ka enim.

<sup>12</sup> Pe na eim nim kin, ngo orung kindind ei, na noman tuk orung eim kin ouni ngond.

<sup>13</sup> Na noman yi piinj ei, eim ya nanim kin tep to mułmba ni piinj. Mołpu kin, kapli na kan ngii pał mił, eim na paki topu kin, enim konu ele sipi kin, enim kongun mił yi ermba. Erpi kin, na kan ngii pał ei, nimbił erang na Gos ek ka nip kin, wumb ngunj konu ele, kan ngunjung.

<sup>14</sup> Ba na kapli oł kanim kanim endi erip kin, eim kapli, yi nanim kin mułmba ni piind; ba nim kapli kumb se piikin kin, ninjii. Nikin kin, na nim kin oł yi erii nip kin, enermbii; ba nim ninim wu Onisimas sikin kin, orung sinjii ei, nimbił erang ninim oł yi ermbari ni piin kin, ei yi mił ku enjii.

<sup>15</sup> Nimbił erang, wu Onisimas eim nim kin si kindpi pupu kin, kunum kinan mul-tum. Mołpu kin, ele nge eim orung omba ei, nim kin kunum kinan olt kis ei, nim eim ambił gii ni se mułmba ni piind.

<sup>16</sup> Ok eim nim kin kongun wii kunum kunum er mułum; ba pe Onisimas eim wii mendpił mołpu kin eim kongun wu wii endi mulalim mon. Eim sihip nge enginjpił. Siłip eim noman ngumbuł ei, eim na angnan mił eim na noman mendpił ngond. Nim kapli, eim noman mendpił ngun. Nimbił erang ok eim nim kin kongun kunum kunum wii er ngołum. Ba pe eim kongun wu mendpił mon; ba Jiisas nge embe ele eim nim angnim mił mołum.

<sup>17</sup> Yi mił pe nim na kin Kraiss nge kongun ende wu ni piin kin, kapli nim wu Onisimas nim se orung sin ei mił, kapli yi mił ku nim na sinjii.

<sup>18</sup> Sikin kin, eim okrii nim kin oł kun pinalim mił endi erim kin, kapli nga nim epi endi ei, eim nim kin ngo pendim kin, kapli nim na kin ngo orung kindnjii.

<sup>19</sup> Na Pol nanim angil ele, mon ei puls ele, ei keimi nind. Na kapli eim nim kin epi endi sipi no pendim kin ei, kapli na nim kin ngo orung kindmbii; ba na nim epi na ngunjii ei ninand mon! Nimbił erang nim na kin noman konj pei ngunjii ei, na ninand ku. Nimbił erang na nim arnim mił mołup kin Jiisas nge ek ka nip kin, nim ngamb kin, nim eim kin pii gii nin.

<sup>20</sup> Keimi angnan; na kapli nim oł ei erkin kin, na kin paki to ngunjii. Nimbił erang siłip, Jiisas Owundu kin pii gii nipił mołmbuł. Nim kapli ek nikin kin, na noman tuk er dinga kindkin kin, kaimb se ngunjii.



Ngan kin, silip Jiisas Kraiss kin pii gii nipil kin, angim angim mołmbuł.

<sup>21</sup> Na piip kin, na mon ei połup kin nim kin ngond ei, na nim kin kii sip enjii pa ninj mił, nim am ekii sinjii. Ei na ni piind ei, nim kapli ol kun ka na kii sinj mił, am erkin ernding pukun kin, nga na kii sinj mił, enjii en.

<sup>22</sup> Kunum ele, nim Onisimas se orung sinjii kunum ei, nim na pimbii konu ele endi er kun enjii. Nimbil erang na namin nim kin ombii ni piind. Nimbil erang enim Gos na kin prei er ngonmun ei, Gos piipi kin, na enim kin orung kindmba.

*Ek Osii Endi*

<sup>23</sup> Epapras eim nim kin noman ka ngonum ei, eim na kin kan ngii ele ouni pałmbil. Nimbil erang eim Kraiss Jiisas kin pii gii nim ku.

<sup>24</sup> Nga yi ku Mak ni, Arisakas ni, Diimas ni Luk ni wu kei en enim, yi ku enim kin noman ka ngonmun. Ngok kin en enim na kin kongun tep to erpin erpin enjpin wu kei mołmun.

<sup>25</sup> Kapli Jiisas Kraiss Owundu nge noman ka ei enim noman tuk gui ele, tep to mułangli!

## Gos Mon Endi Eipru Wumb Kin Kindim

*Gos Eim Ek Ka Nipi Eim Nge Kingam  
Ngang Kin Sinim Kin Tor Kindim*

<sup>1</sup> Kumb ok, Gos eim ol kanim kanim pei ni, ek kunum kunum pei nipi kin, sinim Jura wumb kin, sinim nge kupenjpjin nol kin nirim. Ek ei, Gos nge epi ekii se tonu omba piik nik tor kindilimin wumb kin, nipi ngurum. Ngang kin, sinim kin ngunjung.

<sup>2</sup> Ba akip kunum poru nimba kunum ei, Gos eim kingam Jiisas kin, ek ka nipi, sinim kin ngurum. Pe Gos eim nge kingam mondpu kin, epi kanim kanim pei sipi kin, eim nge epi tep erpi mulmba. Ei eim Gos kin ouni molkul kin, mei nin, epi kanim kanim pei erkil.

<sup>3</sup> Jiisas nga eim Gos nge tilang owundu nge, min men andan topu kin, nga Gos nge ol kun ka molum mil, ol ei min men mil andan tonum. Nga Gos eim nge noman dinga nge ek ele, epi kanim kanim pei eririm ei, ambil gii nipi tonu embilim. Ekii se, eim wumb nge ol kis enjing ol ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi poru nim kin, kapli eim tonu epin konu ele, Gos nge eim angip tundung dinga ele, kun molum. Gos eim nge noman dinga ele, tep elim konu ele kin, ouni molum.

*Gos Eim Nge Kingam Ei Owundu Molpu  
Kin, Nga Enjel Ombu Ngonum*

<sup>4</sup> Nga Gos eim nge kingam Jiisas eim Owundu mendpil, molpu kin, eim enjel ombu ngonum. Nga Jiisas nge embe ei am Owundu mendpil tonu pupu kin, enjel nge embe ei to mani kindnim. Nga Jiisas nge embe ka wii mendpil.

<sup>5</sup> Yi mil, Gos eim enjel kin ek endi nipi, ngunerim mon,  
“Nam nge kingam. Akip, na nim nge arnim mil mulmbii.”

Nga Gos ek yi mil endi nipi kin, enjel ngunerim mon ku.

“Na eim nge arim mulmbii. Nga eim nam nge kingam mulmba.”

<sup>6</sup> Nga kunum ele, Gos eim nge kingam kumna ei, ya mani mei ele kindim kin, eim ek yi nim ku.

“Nga na Gos nge enjel pei eim kin men tok ergii.”

<sup>7</sup> Ba ei Gos eim enjel kin ek yi nirim,  
“Na Gos na nge enjel ei er kindip kin, konu pop mil tonu om. Nga na nge kongun wumb ombu er kindip kin, dup anmbil mil muljung.”

<sup>8</sup> Ba nga eim kingam kin Gos eim ek nga yi nim,

“Gos nim nge king pel konu owundu ele, kunum kunum mulnjii. Na nim nge king pel kun ka elin ol ei kin, nim nge king pel konu ele nim wumb tep ka mulnjii.

<sup>9</sup> Nim ol kun ka ol ei kin, ka piikin kin, noman ngolun. Nga nim wumb lo ek to kindilim ol ei, nim noman enanim mon mendpil. Yi mil erang, na nim nge Gos nim kin kopung bein top kindind. Kindamb kin, nim wu owundu to kindamb kin, nim ka piilin. Nga nim angnim nol ei, ka piik, yi mil energii mon.”

<sup>10</sup> Eim nga ek yi nim ku,

“Nim kumb ok mendpil, nim Owundu molkun kin, mei ele eririn. Nga nim nge angil ele kupu mul ei eririn ku.

<sup>11</sup> Nga mul mei ei kunum kunum mulerngil mon; ba nim kunum kunum mulnjii. Nga mul mei ouni, kon alap ok nge mil, tonu omba.

<sup>12</sup> Nga wumb endi konduk oknge ambilpi, mikim makim erpi, si kindmin. Si kindpi kin konduk eipi endi konj kindim ei yi mil, nim mul mei ak tokun kin, yi enjii. Ba ni ninim kunum kunum molun mil, yi minj molkun kin, nim ol eipi mil enenjii mon. Nga nim nge kung pani ei, poru ninermba mon!”

<sup>13</sup> Nga Gos eim ek endi nga nipi eim nge enjel endi kin ngunerim mon; ba eim nge kingam kin yi nirim.

“Nim ya na mol konu ele, angil tundung dinga ele mulnjii. Molkun kin, na nim nge opu orung wumb ei eramb kin, nim nge simb ele, pel epi mil mandring mundmbii.”

<sup>14</sup> Enjel ei nipe mil molmun? Ei en enim owundu mil molalmin mon; ba en enim Gos nge gui mil molkin, en enim Gos nge kongun erik. Yi erangin kin, eim kindang ok, wumb nii endi, en enim Gos sipi orung simba nge wumb, paki tungii nge onjung.

## 2

*Gos Wumb Sipi Orung Simba Ei Epi  
Owundu*

<sup>1</sup> Ei yi mil peng kin, sinim Gos nge ek ka keimi ei, Jiisas nirim mil, piinjpjin kin, kapli sinim nga kom sepin kin, dinga ambil gii ni, ekii sipin er mulmun. Mon pim kin, simin noman temb nipin kin, sinim Gos ek ka ei si kindpin punmun.

<sup>2</sup> Yi mil kumb ok, enjel pei Gos nge ek ka ei kun ni tor kindik ei, keimi andan tok, enjing kin, kapli wumb nii endi, lo ek ekii sinarik kin, Gos ek ei piinarik enjing kin, Gos eim wumb ei kin kumep kis ei kun ngum.

<sup>3</sup> Ngopu kin, sinim nimbil ol erpin kin, Gos nge kumep kis ei sinermin ei, nga sinim eim kin sipi orung simba nge ninim ek ka

ei, bu! ngopun kin, piinenjpin kin, kapli sinim yi ku kumep kis simin. Nga kumb se, sinim nge Owundu eim sinim sipi orung simba nge ek ei, ni tor kindim. Pe nga, wumb en enim, eim ek ka ei piinjing wumb ei ni, ek nik tor kindik, sinim ngok ek ei keimi, pa ninmin.

<sup>4</sup> Nga kunum ele endi ku, Gos eim ek ni tor kindpi kin, epi dinga kopur andan tum. Topu kin, eim ol ka kopur ni, jep ol kanim kanim erpi kin, to tor kindim. Nga Gos nge Gui Ka epi ka wii ngolum epi ei, eim nge noman ele ngum ei, sinim andan topu kin, Gos ek ka ei keimi nipi ngum.

*Jiisas Sinim Sipi Orung Simba Nge Pulwu*

<sup>5</sup> Pe nga sinim mei konu eipi ele, ekii se tonu omba ei ninmin. Gos eim nge enjel ei er kindang molk kin, mei konu ele, tep erngii ninerim mon; ba Gos eim kingam kin yi mil nirim.

<sup>6</sup> Wumb endi eim Gos nge ek ka ok pulum mil yi ninim,

“Wu nipe wu peng kin, Gos wu ei kin nim noman ngolun? Min wu ei nipe wu peng kin, Gos nim wu ei kin noman to piikin kin, tep ka en?”

<sup>7</sup> Gos nim wu eririn kunum ei, aninga kopur mani kembis erpi kin, enjel kin mandring kindrim. Nga ekii se, nim wu ei kin tilang owundu nin, embe ambil tonu kindkin kin, ngokun en.

<sup>8</sup> Nga nim epi pei wu ei nge simb ele mandring kindkin kin, tep ermba nge mundun.”

Keimi, Gos eim epi pei wu kin mandring kindpi kin, tep ermba nge mundun. Mondpu kin, Gos epi endi wu kin mandring kind pendpi kin, endi sinermba mon. Ba akip kunum ei, sin kinanmin ei, wu eim epi pei tep enim ei mon!

<sup>9</sup> Ba pe, sinim Jiisas kaninmin. Eim kunum kopur aninga, mani kembis enjel kin mandring mundang mulum. Mulang kin, Gos eim king mil tilang owundu nin, eim embe ambil tonu kindim. Nimbil erang eim kolpu kin, eim ngenj kumbii sim ele, ol yi mil erim. Yi mil erang, Gos eim noman ka ngopu kin, Jiisas wumb pei kin, kulmba nge paki topu erim.

<sup>10</sup> Gos erim ol ei, ei ol kun ka mendpil. Nimbil erang Gos eim epi pei nge pulwu. Eim epi pei ombu, eim embe ambil tonu kindngii nge eririm. Gos eim noman ele kangil ombu pei tu wupu kin, eim nge tilang owundu ka wii ei ouni singii. Yi mil erang kin, eim Jiisas ngenj kumbii sim ele nge, Gos eim wiik turum. Topu Jiisas erang kin, sinim sipi orung simba nge kumna mendpil nin, ol kun ka wii mendpil tonu om.

<sup>11</sup> Yi mil, Jiisas eim wumb ol kun ka ehim wu ei kin, nga wumb en enim ol kun ka wumb tonu onjung ei kin, Ernjing Gos ende molum. Yi mil erang ele nge, Jiisas eim wumb ei, angnan nol nimba ei, singambil kulerim mon.

<sup>12</sup> Nga Jiisas eim ek yi mil ninim, “Na nim Gos nge embe ele nip kin, ek ni tor kindip kin, nam angnan nol ngumbii. Na golang ni tor kindip kin, enim wumb pei kulou tungii konu tuk mii memb ele, nim embe ambil tonu kindmbii,” pa nim.

<sup>13</sup> Eim nga ek yi nim, “Na nam angim nol kin ouni Gos kin pii gii nimbii.” Eim nga ek yi nim ku, “Na ya ele mol, Gos na ngum kangil ombu kin ouni ni molmun.”

<sup>14</sup> Yi mil erang kin, kangil ei ngenj miyem wumb mil molmun. Mulangin kin, Jiisas eim yi mil ku, wumb nge ngenj miyem ele sipi tonu opu mulum. Eim ol yi mil erim ei, eim kulmba nge erim. Erpi kolpu kin, Seisen wumb koltmun ol ei nge dinga salim wu ei, eim to kis erpi mani kindmba.

<sup>15</sup> Nga Jiisas ol yi erpi kin, wumb kan ngii mil kunum kunum molk kin, kongun wii erik mulnjung wumb ei, eim sipi orung seng kin, wii mulnjung. Nimbil erang wumb ei, en enim kulngii ol ei nge, mund mong erik mulnjung.

<sup>16</sup> Yi mil erang kin keimi Jiisas eim enjel ei wumb mil mon; ei eim paki tumbii ni pinerim mon; ba eim Eiparam nge sinim tilap wumb ei, paki tumbii ni piinim.

<sup>17</sup> Ei yi mil, Jiisas eim nge angim nol molmun ei mil, ol kanim kanim pei elmin ei mil ku, eim kin tonu omba. Wang kin, eim kapli, Gos kin kulmal kalihim wu num molpu kin, Gos nge kongun ermba. Erpi kin, eim wumb kin kaimb sipi kin, eim kongun kun ka mendpil er mulmba. Mulang kin, eim kapli wumb pei nge ol kis ei, kil ngopu si kindmba.

<sup>18</sup> Nimbil erang ei eim ngenj kumbii ei, eim kin tonu wang kin, ol ermba mil, kenmbii ni piipi erim. Yi mil erang kin, ngenj kumbii wumb kin tonu wang kin, ol ermba mil, kenmbii ni piipi erim ei, eim kapli dinga peng kin, wumb ei kin, paki topu ermba.

### 3

*Jiisas Owundu Molpu Moses Ngonum*

<sup>1</sup> Na nge Kraiss kin pii gii ninmin nge angnan nol, enim Gos epi konu ele, molpu kin en enim mundang eim nge wumb molmun. Enim Jiisas molum mil, pii kun erik, eim Gos nge ek se andihim wu nin, kulmal kalihim wu owundu nin, enim eim kin pii gii nipin kin, eim embe ni tor kindngii.

<sup>2</sup> Jiisas ei mołum mił Gos eim mondpu kin, eim nge kongun kun ka erpi kin, Gos ek nirim mił ei, ekii sipi, keimi elim. Ei yi mił ku, Moses eim Gos ngii ele ok kongun erim mił, eim Gos nge wumb tiłap kin, oł kun keimi elim.

<sup>3</sup> Ba Gos eim ni piim mił, Jiisas eim kapli eim embe owundu tonu pang kin, Moses nge embe mani pum. Nimbil erang wumb endi Jiisas eim ngii tekim wu ei, eim embe tonu pang kin, nga Moses sinim mei wumb mendpił ngii mił, eim embe ei mani punum.

<sup>4</sup> Yi mił, ngii endeim endeim ni, wumb endi eim takilim; ba Gos eim epi kanim kanim pei eririm pulwu mołum.

<sup>5</sup> Pe nga Moses eim Gos ngii pei kongun wu mołpu kin, kongun kun ka erim. Erpi kin, Gos nge kongun wu mołpu kin, Gos nge epi kanim kanim ekii se ek nimba mił, ek ei Gos tiłap wumb Esrel kin ni tor kindim.

<sup>6</sup> Ba Kraiss eim Gos nge kongun wu minj mon; ba eim Gos kngam mołum ku. Mołpu kin, eim Gos nge ngii ei tep er mołum wu owundu ei kun ka tep elim. Pe nga sinim pii gii ninjpin kin, ambil gii dinga nipin kin, eim kin ka piipin kin, Owundu orung omba nge kui er mulpun kin, kapli sinim eim nge wumb ngii mił eim tep er mołum mił, sinim mułmun ku.

#### *Gos Nge Wumb Kor Kunum Singii*

<sup>7-8</sup> Yi mił erang kin, Gos nge Gui Ka ek nirim mił pii kun ermin.

“Akip kunum ei enim Gos ninim ek ei, piik enjing kin, kapli enim noman tuk ele dinga kindnerngii mon! Ei yi mił, Esrel wumb kumb ok, na nge ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing kunum ei, mei wii sim konu ele molk kin, na oł erbii mił, kenmin ni enjing. Erik kunum ele, en enim noman tuk ele, dinga kindik enjing.

<sup>9</sup> Na oł ka wii kanim kanim enj mił ei, kanik kin, kung ngii engki kapli kapli opu purum. Ba nga mei wii sim konu ele enim nge kupenjing noł ombu, na erbii mił kenmin ni enjing.

<sup>10</sup> Yi mił erangin kin, na wumb ei kin popuł kis sip kin, nga na ek yi ninj. ‘Enim wumb ei, kunum kunum ei, enim nge noman tuk ele, oł kis erik punjung. Puk kin na nge oł kun ka noman enerang kin, ekii sinenjing mon.’

<sup>11</sup> Pe nam popuł kis sip kin, na ek keimi dinga nip, tonu kindinj. ‘Wumb ei en enim na moł konu ele, tuk ok na nge kor konu ka wii ele mulerngii, mon mendpił!’ ”

<sup>12</sup> Na nge angnan noł, enim kan kun erik mułngii! Mon pim kin, wu endi enim mołmun konu ele, tuk mołpu kin, eim noman tuk ele, kis piipi kin, pii gii ei si kindpi

kin, eim Gos kunum kunum mołum Gos ei kin, buł ngopu, ermiba.

<sup>13</sup> Ba enim kapli kunum kunum enim wumb endeim endeim ni paki tołum ek ka ei, nik ngungii. Ngok kin, Gos pe akip kunum ei, akip mołum mił, yi erngii. Mon pim kin, wu endi enim tuk mołmun konu ele mołpu kin, oł kis ek kend topu oł ei erang kin, wu endi nge noman tuk ele, dinga kindpi ermiba.

<sup>14</sup> Yi mił, sinim kumb se Kraiss kin pii gii ninjpin kin, kapli pe pii gii ei, ambil gii ni mołpun kin, kapli kunum poru nimba kunum ei, yi mił enjpin kin, kapli sinim Kraiss kin ouni ende keimi pupun mułmun.

<sup>15</sup> Ei Gos nge ek ka ei ek yi ninim, “Akip kunum ei, enim Gos nge ek ka ei pii gii ningii. Nik kin, kapli enim noman tuk ele ambil gii dinga ninerngii mon! Ei yi mił erang, kumb ok Esrel wumb nam ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing.”

<sup>16</sup> Wumb nii endi, Gos ek piik kin, nga buł ngok ekii sinenjing wumb ei, eim nge wumb Moses Eisip konu ele mulnjung wumb ei, si kindik kin, tor tu wum wumb ei mendpił, oł yi mił enjing.

<sup>17</sup> Ei wumb nii endi, Gos en enim kin kung ngii engki kapli kapli pei popuł kis sim? Ei eim nge wumb oł kis enjing ele nge, en enim kin eim popuł kis sim wumb ei, en enim konu wii sim konu ele, mani puk kulnjung?

<sup>18</sup> Pe wumb nii endi, Gos ek dinga ni tonu mendpił kindpi kin, yi nim. Wumb ei na kor konu ka wii ele, tuk pu mulerngii mon? Ei wumb nii endi kin ek ninim? Ei wumb kopur en enim, Gos ek to kindik, ekii sinarik ermin wumb ei kin ninim.

<sup>19</sup> Yi mił nga, sinim piinmin ei, wumb en enim Gos kor konu ka wii ele, kapli tuk punerngii mon. Nimbil erang wumb en enim, Gos kin pii gii ninenjing mon.

## 4

#### *Gos Nge Wumb Ei Gos Nge Kor Ka Ei Singii*

<sup>1</sup> Pe sinim kin Gos eim ek dinga keimi nipi kin, sinim eim kin konu ka ele kor mułngii nim konu ei, pe piram sałim. Pe sinim wumb kopur mund mong ermin. Mon pim kin, sinim wumb kopur mołmun konu ele, wu endi tuk mułum kin, Gos konu ka ele, kor mułmun konu ele, kapli enerim kin, tuk punermiba.

<sup>2</sup> Yi mił, sinim Kraiss nge ek ka ei piinjpin mił, Esrel wumb ok yi ku piinjing. Ba Kraiss nge ek ka ei, enim piinjing ei, enim paki tuerim. Nimbil erang en enim, ek ka ei piik enjing; ba en enim pii gii ninenjing mon!

<sup>3</sup> Ba pe sinim wumb nii endi Gos kin pii gii ninjpin kin, Gos nge kor konu ka wii ele, tuk pupun kin, Gos kin ouni kor mułmun. Nga Gos eim ek yi nirim,

“Na nam wumb nge oł kis ele popuł sip kin, ek keimi dinga tonu kindip yi nir. ‘Pe wumb ombu en enim ya tuk nam kor konu ka wii ele ok kor mulerngii mon!’ ” Gos eim ek yi nirim.

Neng kin, ei eim mei ni, epi pei kongun er poru nirim kunum ei, kor mułmbii nirim mił, pe piram mołum. Mołpu kin, Gos kor konu ka wii piram palim ele nge eim yi ninim.

<sup>4</sup> Yi mił pe Gos nge ek ka ok mon poł pendrim kunum ele angil orung nga tał, ele nge ek yi nirim.

“Pe Gos eim nge kongun kunum angil orung nga endeim ele, kongun eririm. Nga kunum endeim ele Gos eim kor multum.”

<sup>5</sup> Pe nga Gos ek ka ele nge yi nirim, “Enim wumb ei nam kor konu ka ele tuk ok na kin kor mulerngii mon mendpił!” pa nirim.

<sup>6</sup> Yi mił erang, wumb nii endi, Gos ek ka ei piinmin wumb ei, Gos kor konu ka wii mołum konu ele piram mołum ei, aki topu seng kin, tuk pungii. Nga wumb en enim Gos nirim ek ka ei, ok piinjing; ba Gos nge kor konu ka mołum konu ele, tuk punenjing mon. Nimbil erang wumb ei Gos eim ek ka dinga keimi nirim ek ei piik; ba nga ekii sinenjing mon.

<sup>7</sup> Pe nga Gos kunum endi tonu kindmbii nirim, “Akip kunum ei mendpił tonu kindmbii,” nirim. Nga kindpi erpi kin, Gos ek yi nipi, Deipis kin ngurum ei, kung ngii pei o purum mił, yi ku ekii se nirim.

“Akip kunum ei Gos nge ek ei piik enjing kin, kapli enim noman tuk ele dinga kindnerngii mon! Enim Gos ek ei ekii singii!”

<sup>8</sup> Ba Josuwa wumb ei tep er sipipi wumb ei kor konu ka ele, si pang kin kor mulułangin kin, kapli Gos nga kunum endi, ekii se kor ka wii mułngii nge, ninenelang mon.

<sup>9</sup> Yi mił erang kin, Gos nge wumb ei, en enim Gos nge kor konu ka wii mułngii kunum ele piram salim.

<sup>10</sup> Yi mił, wumb nii endi Gos kor konu ka ele tuk pum kin, kapli wu ei, eim nge kongun erim mił, kor mułmba. Ei yi mił, Gos eim kongun erpi kin, nga kor mułum mił wu ei, yi mił ku mułmba.

<sup>11</sup> Yi mił erang, sinim noman dinga kindpin kin, Gos nge kor konu ka wii ele, tuk bin nipin ermin. Mon pim kin, wumb endi Gos ek ekii sinarpi mułum kin, ok wumb enjing mił, yi mił ku Gos kor konu ka wii ele, tuk punermba mon!

<sup>12</sup> Yi mił, Gos nge ek ka ei nirim mił piram palim kunum kunum konj mułang kin, noman dinga peng kin, wumb kin kongun enim. Gos nge ek ka ei, tui jik anmbil tał tukum salim mił ei, to mani kindim. Kindang kin, ek ka ei wumb noman tuk ele, tuk mendpił punum. Pupu kin, ei tuk mii memb noman tuk ele nin, noman tuk gui ei ni, wumb yi mił ku mok gopsing ni, embil sikin ei ni, mok topu kapli elim. Nga Gos ek ka ei, noman tuk ele noman to piingii nin noman tuk nge noman enim mił ei, mok topu kun enim.

<sup>13</sup> Nga epi endi Gos eririm epi ei, Gos ningil ele, kapli koi ermba mił mon. Ba epi pei ei peni ele, aki topu salim ei, Gos ningil ele, kanpi poru ninim. Neng kin, Gos sinim enmin oł pei, kanpi piipi kin, mok topu ermba.

#### *Jiisas Sinim Nge Kulmał Kalmin Nge Owundu Motum*

<sup>14</sup> Pe nga sinim nge kulmał kalmin owundu Jiisas Gos nge kingam ei, epin konu ele tuk mendpił pupu kin, Gos kin mołum. Yi mił erang, kapli sinim nge Owundu Jiisas ei, eim kin pii gii nipin kin eim ambil gii ninim.

<sup>15</sup> Yi mił, sin sinim noman dinga ei pinerang kin, sinim nge kulmał kalilim owundu ei, eim sinim kin kaimb sipi pinim. Piipi kin sinim kin ermba mił kenmbii ni piipi erim mił, oł enmin oł ei, kanim kanim pei Owundu kin, yi mił ku tonu om; ba eim oł kis endi eneririm mon! Yi mił erang, eim kapli sinim paki tumba.

<sup>16</sup> Yi mił erang nga, sinim Gos nge king peł ele, noman ka ngołum konu ei, tungu enarpin kin, mandi pupun prei erpin mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kaimb sipi kin, noman ka ngopu kin, oł ei, sinim nge embin simba ei, paki tang kin ei simin.

## 5

#### *Sinim Nge Kulmał Kalilim Owundu Jiisas Kaimb Sipi Ngonum*

<sup>1</sup> Yi mił peng kin, sinim oł yi mił elmin. Sinim jura men ngii kulmał kalilim owundu pei, wumb tuk mołmun wumb ei tonu kindik mundulmun. Eim wumb kin, Gos kin tuk mii memb mołpu kin, Gos kongun erpi kin, wumb paki tohum. Tang kin, eim wumb oł kis elmin oł ei kin, kulmał kalilim oł ei nin, epi ka wii ei, Gos kin ngołum ei nge, oł kis kil ngopu, si kindmba.

<sup>2</sup> Nga eim wumb nii endi, eim Gos oł kun ka pii kun enarpi kin, nga Gos nge oł kun ka ekii sinermba wumb ei kin ek dinga ninarpi kin, giyeng nipi elim. Nimbil erang ei, eim wu endi ku, eim nge ngenj dinga pinerang kin, eim kapli wumb pei paki tumba?

<sup>3</sup> Nga nimbil erang eim nge ngenj min, noman dinga pinerang kin, kapli eim Gos kin kulma kalpi ei, eim nge ol kis erim ei eim mendpil ngunermba mon; ba nga wumb eipi nge ol kis enjing kin, kulma kalpi ouni ngumba ku.

<sup>4</sup> Nga kulma kalhim owundu nge, kongun embe sakim. Seng kin, wu endeim ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, eim noman ele kongun ei, erbii ni piinerim mon. Ba Gos ei eim mendpil, wumb ei to tonu kindpi mundang kin, kongun elmin. Gos ok erang yi ku, Eron kulma kalhim owundu nge kongun ei, wii tonu kin, oi nipi kin, tonu kindpi mundum.

<sup>5</sup> Ei yi mil ku, Krai ei eim embe ambil tonu kindpi kin, kulma kalhim owundu mulmbii, pa ninerim mon. Ba Gos ei eim to tonu kindpi mondpu kin, kongun ei ngum. Ngopu kin, Krai kin ek yi nipi ngum, "Nim nam nge kingnan. Akip kunum ei, na nim arnim mo," pa nim.

<sup>6</sup> Nga eim mon eipi endi ele, ek yi nirim ku. "Nim Gos nge kulma kalhim wu endi kunum kunum molkun kin, wu Melkisirek eim kulma kalpi elim mil, nim yi ku ekii sikin er molun," pa nim.

<sup>7</sup> Pe Jiisas eim ya mani mei ele multum kunum ei, prei erpi, kii sipi kin ke dinga pei nipi kin, ningil ka mani opu kin, Gos ngurum. Ngang kin, eim piim ni Gos eim kapli eim kulmba ol ei, si tor simba ni piim. Nga Jiisas prei erim mil, Gos piipi molpu kin, paki tum. Nimbil erang eim Gos noman ele, ekii sim.

<sup>8</sup> Jiisas eim Gos nge kingam; ba eim ngenj kumbii sim ele, ol yi mil erim ku. Erang ele nge, andan keimi mendpil tonu, Gos ek nirim mil, ekii sipi mendpil er molun.

<sup>9</sup> Pe eim ol kun ka mendpil erang kin, wumb Gos kin sipi orung simba. Sipi kin, eim kunum kunum konj mulngii nge pulwu tonu om. Wang kin, wumb eim kin pii gii nik kin, ekii sik erngii wumb ei nge, sipi orung simba.

<sup>10</sup> Nga Gos Jiisas eim kulma kalhim owundu ei, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, eim Melkisirek kulma kalhim ol ei, yi mil ku ekii sipi er mulmba.

*Wumb Gos Kin Bul Ngok Kin, Orung Pungii Ei Nge, Kan Kun Erik Mulngii*

<sup>11</sup> Pe sinim Melkisirek ek ei nge, ek pei palim ni piinmin; ba ek ei er kun erpin ni, andan topun kin, enim ngumun ei, ngumun mil nenj? Nimbil erang ek dinga pul ei, enim pii kun erngii nge, noman pinalim wumb mil, tonu onjung.

<sup>12</sup> Yi mil pe, sin enim wumb kin kengip ek kunum olt andan topun kin, enim wumb eipi kin, kapli andan tungii. Ba wumb endi

enim kin kengip ek ei, andan topu kin, Gos ek ka mong kumna ei, andan topu enim ngumba. Ei yi mil, pe enim kuni mendpil mil nungii; ba enim kapli enanim mon. Ba enim yi mil, am to nok ei, minj nok molk pungi.

<sup>13</sup> Yi mil, wumb nii endi am to nok numba wumb ei, eim dinga pinerang kin, kangil kembis mil, piram molun. Nga wumb ei, Gos nge ol kun ka ol ei, piik kun enanmin mon.

<sup>14</sup> Ba kuni mendpil nolmun wumb ei, en enim tonu wangin kin, wumb dinga molmun. Nga wumb dinga ei, kapli ol kis min, ka sakim ol ei, kenmin ni piik enjing. Nimbil erang en enim ol kun ka ele, minj molk pulmun.

## 6

*Sinim Krai Kin Pii Gii Ei, Ambil Gii Nipin Mulmun*

<sup>1-2</sup> Yi mil pe, sinim Krai nge ek ka kumna nge kengip ek kembis kembis ei, piram mularpin nga ek ka dinga pule ei, piipin kin, er mulmun. Mulamin kin, wumb dinga mil tonu opun mulmun. Sinim ngii tumun mil kunum kunum pulanmin mon. Pule ei yi mil, sinim kumna ek ka kembis kembis ei, noman tuk ele ak topun piimin ni, ek ka ei, sinim bul ngopun kin, ol kis enjpin ol ei, noman konj ka pinalim mil ele piram mulmermin mon. Nga ek ka kembis kembis kumna ei Gos kin pii gii nimin ni; ek ka ei, kengip ek kanim kanim nol was ni wumb peng nol pendik ngok enmin ol ei ni; nga angil tonu peng ele ambilk Gos Gui Ka simin ni prei erngii ei ni; nga enim wumb kolk kin; nga konj tonu ok angk molmun ei ni; nga kos owundu piipi kumep kis kunum kunum singii nge ek ei mendpil piik kin, mulerngii mon.

<sup>3</sup> Sinim ol yi minj er mulmun ei, Gos eim sinim nge andlam ei aki topu nim kin, kapli ol yi ermin.

<sup>4</sup> Yi mil, wumb en enim nge noman tuk aki tok kin, Gos kin orung ongii ei, kapli enanim. Wumb ombu en enim Gos ek ka keimi ei, piinjing wumb ei, en enim Gos noman ka epi ei, tonu epin konu ele salim ei sinjing. Sik kin, nga en enim Gos nge Gui Ka epi ka wii ei, mok to sinjing ku.

<sup>5</sup> Nga enim Gos ek ka ei piinjing kin, ei ka wii ni piingii. Nga Gos nge mei ka wii ele, noman dinga ei, tonu omba mil ni piinjing ei, ka wii ku ni piingii.

<sup>6</sup> Ba wumb en enim Gos kin bul ngok kin, en enim ol kis enjing ei, kaimb si piik kin, bul ngok, si kindnanmin. Nimbil erang wumb kopur en enim, Gos eim kingam ei, ond peri ele birim bup mil, nga to kund-njung. Nga eim wumb mulnjung konu

ele wumb ei, kumb ele nga ambil gii nik erangin kin, singambil sipi piim.

<sup>7</sup> Ei yi mił peng kin, mei konu kembis endi sim ei, konu kumb pei topu, mani om. Opu kin, mei er ka erpi tonu wang kin, kuni mong ka topu kin tonu opu mulmba. Mulang kin, aka pin kuni ei, wumb telnjing wumb ei, paki tang kin, Gos eim erang kin, aka pin ka wii mił tonu omba.

<sup>8</sup> Ba aka pin ei, kan gal kanim kanim ei tonu wang kin, kapli ei mei er kis enim. Erpi kin, Gos nge ningil ele mandi topu, kis erpi kin, ekii se mendpil dup mił nopolu poru nimba. Mei poru nipi kin, yi mił ku, wumb ol kis elmin wumb ei, poru nimba ku. Ba wumb ol kun ka elmin wumb ei, Gos kin epi ka wii singii.

<sup>9</sup> Ba pe sin ek embin endi enim kin yi ninjpin kin, na nge wumb pul ombu enim, Gos ek ka ei, enim bul ngok, si kindnerngii mon; ba sin keimi piinmin ei, epi ka wii ol ei nge, Gos enim sipi orung simba.

<sup>10</sup> Yi mił, Gos eim ol kun ka elim nge pulwu molpu kin, en enim kongun ok enjing ol ei, Gos eim ouru ninermba mon. Nga enim noman ngonmun ol ei nge, andan tok, eim kin ngunjung kin, enim engnjing nol, Gos kin pii gii ninmin wumb ei, paki tok kin, nga yi ku erik molmun.

<sup>11</sup> Pe sinim noman owundu endi to pimin ei, enim endeim endeim ni, noman dinga kindik ei, minj pepi pang kin, kunum poru nimba kunum ei, poru nimba. Pe enim Gos nge ka wii endi kenmin ni, piinmin kui erik molmun ei, keimi tonu omba ei kenmin.

<sup>12</sup> Yi mił enim kongun enarik kin, ten kulerngii mon. Ba enim wumb pii gii nik kin, ten kularik enmin ol ei, yi mił enim ekii sik erngii. Erik kin, Gos ok ek nipi ngumbii nirim mił epi ei, kunum olt kui er molk pangin kin, ngang singii. Nga enim yi ku, wumb ombu elmin mił erngii.

*Gos Eim Keimi Piipi Kin, Ek Keimi Dinga Ele Nge Pii Gii Nimin*

<sup>13</sup> Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi, Eiparam ngurum ek ei, ol nipe ol endi ermbii ni piirim ol ei, nga Gos eim kin nirim. Kunum ele wumb endi eim owundu molpu kin, Gos kamb mani kindneririm mon. Kindnarpin kin, nga eim ek keimi dinga ni pendrim ei, eim nge embe ele piipi kin, nirim. Nirim ele nge, dinga ngolum.

<sup>14</sup> Ngang kin Gos eim Eiparam kin ek yi nirim, "Na ek keimi dinga nim kin ni pendinj ei, na ek ka wii endi nip ngamb kin, nim nge kupanim nol wumb tilap ei, pei tonu ok mulngii," pa nim.

<sup>15</sup> Nga wu Eiparam eim kunum olt ten kularpi kin, kui er molpu kin, Gos eim kin

ek keimi dinga ni pendrim mił, epi ngumbii ninim epi ei, ngang sirim.

<sup>16</sup> Pe wu endi, eim ek keimi mendpil dinga tonu kindpi endi ermbii nilim ei, eim wumb endi, eim embe tonu pulum wu owundu ei kin ek dinga ouni piipi nilim. Pe ek keimi mendpil nilmin ek dinga ei, en enim wumb kin ek orung orung mił nilmin ek ei, pandi tok poru ningii.

<sup>17</sup> Yi mił erang, kumb ok Gos eim noman el ol endi ermbii nilim ol ei, eim nipi peni ele kindpi kin, wumb nii endi ek keimi dinga nipi kin, nipe epi endi simba nilim ol ei, si kindnañim mon mendpil. Yi mił peng, eim ek keimi dinga ni nga eim nge embe ni pendilim ek ei, epi ka ei kin, pep ende kindilim.

<sup>18</sup> Yi mił, pe epi kei dinga salim epi ei, to eipi eipi kindpi kin, enermba mon. Gos eim ek keimi dinga mendpil nipi, tonu kindpi kin, nga eim ek kend topu enermba, mon mendpil! Ol ei, sinim wumb noman tuk ele, er dinga kindang kin, sinim sikir pupun kin, Gos molum konu ele mandi pupun mulmun. Yi mił erang, sinim nge noman tuk ele, Gos nirim mił epi ka wii ei, ambil gii nipin kin, kui er mulmun.

<sup>19</sup> Pe Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, yi mił nol sip si pendngii erik kin, epi wurup nipi, kan kin ambil gii nilmin epi ei mił, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, sinim noman tuk ele, yi mił ambil gii nipi, dinga ngumba. Ngopu kin sinim kui er molmun epi ei, nga ambil gii nilim wu owundu ei yi mił eim pupu kin, Gos nge men tolmun ngii owundu nge, palting ka wii mendpil ei nge, alap owundu tukrung pandi to sim konu ele pum.

<sup>20</sup> Pupu kin, palting ka wii ei, Jiisas kumb se, men ngii ele tuk pupu kin, andlam aki topu seng kin, sinim kin paki tumba nge pum. Pupu kin, nga yi ku, eim kulmal kalilim wu owundu Melkisirek kulmal kalilim nge tilap ende mił, eim kunum kunum tonu opu mulum.

## 7

*Gos Nge Kulmal Kalilim Wu Owundu Melkisirek*

<sup>1</sup> Yi mił ku, wu ei Melkisirek eim Seilim konu ele wumb ombu nge wu king molpu kin, nga Gos nge kulmal kalilim wu owundu ei, eim Gos Owundu eim am ei tonu molpu kin, Gos nge kongun eñim. Nga wu Eiparam eim, kumb ok opu erpi kin, king wumb to kondpu kin, eim ngii konu orung pum. Pang kin, wu Melkisirek eim andlam ele, Eiparam kanpi kin, nga noman epi ka wii ei ngurum.

<sup>2</sup> Ngopu kin, Eiparam eim opu erpi endi orang sim epi pei engki sahlim ele ei, endeim sipi kin, Melkisirek ngurum. Pe nga wu ei, Melkisirek ei, eim embe pule yi mil nilmin, "Wu king kun ka wii molulum wu" pa nilmin. Pe nga eim Seilim konu ele nge wumb king multum ku. Nga eim embe put nga endi yi mil pahim ku. "Wu king noman emin ngolum wu," pa nilmin.

<sup>3</sup> Pe Melkisirek nge mam arim tal ei nge, endi molaambil mon. Nga eim nge kupam nol ei nin, am kangil kembis kunum molk endik ei, endi mulerik mon ku. Nga kulk kunum ei, endi mulerik mon ku. Ba eim Gos nge kingam mil, eim Gos nge kulmal kahilim wu kunum kunum molulum.

<sup>4</sup> Pe enim keningii ni, eim wu owundu molum mil, ei keningii. Nimbil erang Eiparam sinim nge kupenjpim owundu ei, epi nipe epi engki sim epi ei, endeim Melkisirek ngopu poru nim.

<sup>5</sup> Nga Liiwai nge kingam nol ei, wumb kopur en enim kulmal kahilmin kongun ei, lo ek ele yi nik ngolumun ei, en enim wumb tilap ei, epi engki sahlim epi ei, endeim Esrel wumb kin ei silmin. Nga Esrel wumb ei, en enim wumb mei tilap ende wumb ei, en enim epi yi ku silmin. Nga en enim Eiparam nge kingam nol molmun. Ba Liiwai nge wumb ei, Esrel wumb kin engki epi sahlim ni epi endeim ni yi ku silmin.

<sup>6</sup> Ba wu ei Melkisirek wu owundu molpu kin eim Liiwai nge tilap ende mil mon; ba epi engki sahlim eim epi endeim sipi kin, Eiparam wu owundu yi ku epi ka wii ngum ei, Gos ek keimi dinga nipi ngumbii nirim mil, ngang sim.

<sup>7</sup> Yi mil sinim piinmin, wumb endi eim epi ka wii ngolum ei, wumb molk tonu owundu pulmun. Nga wumb endi eim epi ka wii silim wu ei, molpu kin, mani mil pulum.

<sup>8</sup> Ya ele nge, Gos kin kulmal kahilmin owundu kunum kunum konj molaamin wumb ei, epi endeim silmin. Ba nga wu eipi endi, Melkisirek Gos nge ek ka mon pol pendnjing ei, eim kin yi ninim. Eim wu konj kunum kunum molulum wu nga ei epi endeim silim ku.

<sup>9</sup> Nga Eiparam eim epi engki sahlim epi ei, Melkisirek kin, kumep endeim ni ngolum. Nga sinim yi mil ninim; Liiwai nge wumb ei, Eiparam kingam nol kin epi engki sahlim epi ei, endeim silmin ei, Eiparam kin kumep endeim ngo pendik kin, epi ei silmin ku.

<sup>10</sup> Nimbil erang, pe Liiwai eim mengnerik kunum ele, ol yi mil erik. Ba eim ek nirim ei, eim kupam nol, Eiparam nge ngenj ele, tukrung mil multum kunum ei, ek nirim ei, Eiparam eim Melkisirek kin, andlam ele kan sikil kunum ei, ek ei nikil. Yi mil nikil, wu Liiwai eim epi engki sahlim

ei, endeim epi sipi kin, wu Melkisirek yi mil ngurum ku.

### *Jiisas Melkisirek Mil Molum*

<sup>11</sup> Kumb ok, Liiwai nge tilap ei, Gos nge kulmal kahilmin wumb molk kunum ele, lo ek nipi kin, Esrel wumb ngurum; ba wumb ombu ol kun ka ol ei, enalmin mon. Pe Liiwai nge tilap wumb ei, Gos kulmal kahilmin wumb molk kin, kongun erangin kin, ka wii molpu nim kin, kapli nga wumb eipi endi opu kin, Gos nge kulmal kahilim wu owundu endi mulermba mon. Ba nga wumb nii endi, Gos nge wu owundu molum ei, Melkisirek eim mulangli nim mil, ei molum; ba Liiwai nge tilap ei Eron nge tilap mil mon.

<sup>12</sup> Yi mil nga, Gos nge kulmal kahilim wu owundu ei, to eipi eipi kindpi nim kin, kapli kulmal kahilim wu owundu nge, eipi endi tonu omba. Opu kin, kapli nga lo ek ei, to eipi eipi kindpi kin, kongun ei, tep ermba ku.

<sup>13</sup> Yi mil, sinim nge Owundu Jiisas epi ombu nge, ek ninim ei, eim wumb tilap eipi endi nge molmun. Molk kin, wumb tilap ei kin, Gos nge kulmal kahilim wu owundu nge kongun tonu ok kin, endi molaamin mon.

<sup>14</sup> Yi mil, pe wumb pei piinmin ei, sinim nge Owundu ei, Jura nge wumb tilap ele tonu om. Wang kin, Moses eim wumb tilap ei kin, Gos nge kulmal kahilmin wumb mulngii, pa ninerim. Ba Jiisas kulmal kahilim wu owundu lo ek konj endi ei tep er molum.

### *Nga Gos Nge Kulmal Kahilim Wu Owundu End Eipi Ei, Melkisirek Mil Molum*

<sup>15</sup> Yi mil, sinim kin keimi piinmin ei, wu endi eipi tonu opu kin, Melkisirek kulmal kahilim wu owundu ei, mil molum.

<sup>16</sup> Molum wu ei, tilap min miyem ende wu ei, to tonu kindik kin, kulmal kahilim wu owundu ni tonu kindik kin, lo ek nirim mil mundnenjing mon. Ba eim nge noman dinga ei, konj kunum kunum molulum ele nge erpi kindang kin, kulmal kahilmin wu mil molum.

<sup>17</sup> Yi mil, Gos nge ek ka mon pol pendnjing ei, eim kin ek yi ninim,

"Nim Gos nge kulmal kahilim owundu kunum kunum molun ei, Gos nge kulmal kahilim wu owundu Melkisirek multum mil, ekii sikin molun."

<sup>18</sup> Nga sinim piinmin ei, lo ek ok nge ei, orung kind si kindim. Nimbil erang ei dinga pinaim nin, nga sinim paki tunaam, mon ku.

<sup>19</sup> Yi mil, Moses nge lo ek ei epi endi kapli er kun mendpil enermba mon. Pe nga Gos eim andlam konj endi ei, sinim kui er molaamin kin, sinim kin tuk tu wunum. Tu wupu kin, andlam ei, lo ek ei to mani



kindim. Kindang ele nge, sinim kapli Gos kin mandi opun mulmun.

<sup>20</sup> Nga Gos eim Jiisas kulmaŋ kalilim wu owundu nipi kin, to tonu kindpi mundum ei, wii miŋ to tonu kindpi, mundnerim mon. Eim ek keimi ni tonu kind pendpi kin, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, kulmaŋ kalilimin wumb ok nge ei, ei yi miŋ mon.

<sup>21</sup> Ba Jiisas eim, Gos nge kulmaŋ kalilim wu owundu tonu opu, yi miŋ muŋang kin, Gos eim ek keimi nipi kin, er kindpi mundum. Nga Gos Jiisas kin, ek yi nim, "Owundu ek keimi ka ni, tonu kind er pendim. Eim nga eim noman ele, nga ak topu kin, endi eipi miŋ, endi pinermba mon. 'Nim Gos nge kulmaŋ kalilim owundu kunum kunum moŋun.' "

<sup>22</sup> Yi miŋ, sinim keimi ni piimin ei, Gos nge ek dinga konj ni pendrim miŋ ei, Jiisas kin nirim. Nirim ek ei, keimi mendpiŋ ka wii mendpiŋ palim. Pepi kin, Gos Eiparam kin nirim ek dinga ok nge ei, to mani kindnim.

<sup>23</sup> Nga kumb ok, kulmaŋ kalilimin wumb endeim endeim ni tonu ok, kolk nga eipi tonu ok, yi erik pei muljung; ba en enim kunum kongun kapli enanmin. Nimbil erang en enim kolulmun. Kolk kin, nga kunum kunum konj molahmin.

<sup>24</sup> Ba pe Jiisas eim kunum kunum moŋun. Nga Gos nge kulmaŋ kalilim owundu nge kongun ei nge sipi kin, wumb eipi endi kin, ngunermba mon; ba eim endeim kunum kunum erpi moŋulum.

<sup>25</sup> Yi miŋ nga, eim ol yi miŋ kapli ermba. Erpi pe nin, nga kunum kunum, wumb nii endi ei, eim kin ok Gos kin mandi ongii wumb ei, sipi orung simba. Nimbil erang, Jiisas eim kunum kunum moŋpu kin, Gos kin prei erpi kin, wumb ongii wumb ei, paki topu moŋulum.

<sup>26</sup> Yi miŋ, pe Jiisas eim Gos nge kulmaŋ kalilim owundu moŋpu kin, sinim kin epi endi simin ni piimba ei, paki toŋum. Nimbil erang Jiisas eim wu kun ka wii mendpiŋ moŋpu kin, nga eim ol kis endi ei, eim kin pinalim mon. Jiisas eim wu kun ka mendpiŋ moŋun. Moŋpu kin eim ol kis endi enarpi kin, Gos eim wumb ol kis erik molmun wumb ei kin, to eipi kindpi mandi molalim mon. Gos eim epin konu ele, to tonu mendpiŋ kindang moŋun.

<sup>27</sup> Kumb ok, kulmaŋ kalilimin wu owundu ei, kunum endeim endeim ni kulmaŋ kalilimin. Kumb se, kulmaŋ kalilimin wumb en enim ol kis elmin ei kin, kalk ngoŋmun. Nga wumb pei nge, ol kis enjing miŋ kulk ol kis ei, si kindngii nge, erik ngoŋmun. Ba Jiisas ei, ol yi nge enerim mon. Eim kulmaŋ kunum endeim mendpiŋ, wumb ol kis enjing ei nge mendpiŋ, kalpi ngum.

Ngum ei, Gos kin ei eim mendpiŋ, noman konj kalpi kin, Gos kin ngum.

<sup>28</sup> Moses nge lo ek ei wumb nii endi Gos nge kulmaŋ kalilimin owundu wumb miŋ muŋangin ei, dinga pinalilim wumb ei to tonu kindrim. Ba Gos nge ek ka keimi ni pendrim ei, lo ek ekii sipi kin, tonu opu kin, nga Gos nge kingam eim to tonu kindpi mundang kin, eim kapli mendpiŋ, kun ka mendpiŋ tonu wang kin, kunum kunum moŋulum.

## 8

### *Jiisas Sinim Nge Kulmaŋ Kalilim Owundu Motum*

<sup>1</sup> Pe kapli kumna ek pule sinim ninmin ei yi miŋ; sinim nge Gos kin kulmaŋ kalilim owundu na ninj miŋ, owundu yi miŋ moŋun. Moŋpu kin, pe Jiisas eim Gos Owundu king nge peŋ kumb ele nge, angil tundung nge dinga ele, tonu epin konu ele moŋun.

<sup>2</sup> Pe Jiisas eim Gos nge kulmaŋ kalilim Owundu moŋpu miŋ, palting konu ka wii ele moŋpu kin, kongun er moŋun. Er moŋpu kin, kongun ei Gos men toŋmun ngii keimi epin konu ele sipi tonu kindim. Kindpi kin, ei wumb endi kapli angil ele kongun ei, si tonu kind enenjing mon. Ba Owundu ei, eim mendpiŋ men ngii ei erpi kin, tonu kindang engim.

<sup>3</sup> Yi miŋ erang, Gos nge kulmaŋ kalilim Owundu mei konu ele, si tonu kindpi mundum kin, wumb pei en enim ka wii epi ni, nga kung ni, epi kulmaŋ kalk Gos ngoŋmun. Ei yi miŋ ku, sinim nge Gos kulmaŋ kalilim owundu ei, eim epi endi sipi kin, kulmaŋ kalpi, Gos kin ngumba ku.

<sup>4</sup> Pe Jiisas eim ya mani mei konu ele, muŋmbii niŋang kin, eim Gos nge kulmaŋ kalilim owundu mulelang. Nimbil erang wumb en enim Gos nge kulmaŋ kalilimin wumb en enim nga muŋangin kin, epi ka wii ei, Jura wumb lo ek ele nirim miŋ, yi elmin.

<sup>5</sup> Pe wumb en enim Gos nge kulmaŋ kalilimin wumb ei, en enim ei tonu epin konu ele, men ngii kun ka ele min men mon ele nge, piik kin elmin. Ei yi miŋ, Moses eim ol ende miŋ elim kunum ele, eim alap ngii tonu kindpi kin, tekmba eririm. Eririm kunum ele, Gos Moses kin ek ni ngopu yi nirim,

"Pe nim epi kanim kanim pei enjii ei, nim pii kun erkin enjii ei, yi miŋ epi pei na nim tonu komung ele muŋun konu ele, na mon endi andan tunj ni, yi miŋ enjii."

<sup>6</sup> Ba akip Kraiss Gos nge kulmaŋ kalilim Owundu nge kongun mundum ei, am tonu pupu moŋpu kin, ok nge wumb eipi Gos nge kulmaŋ kalilimin wumb moŋmun ei ngonum. Nimbil erang Jiisas eim wumb kin Gos kin moŋmun konu ele, tuk mii memb ele moŋpu

kin, Gos ek dinga nipi kin, pendrim ei, kun erpi kin, ei am ka wii mendpil motum ei, lo ek ok nge, to mani kindim. Nimbil erang Gos eim ek ni pendrim mil, ekii se tonu omba epi ka wii mendpil erpi kin, ol nge lo ek ei to mani kindim.

<sup>7</sup> Yi mil, pe kumb se ek dinga ni pendrim mil wumb pendnjing kun mendpil pilang kin, nga ekii se ek dinga ni pendrim mil, konj endi ei enenelang.

<sup>8</sup> Ba Gos eim nge wumb ol kun pinerim mil, ol kis enjing ei kanpi kin, eim kunum ele ek yi nim,

“Nga ekii se kunum endi tonu omba ei, na Esrel wumb tilap ni, Jura wumb tilap ouni kin, ek ni pendip kin, ek konj endi nip ngumbii,” ni Owundu yi nim.

<sup>9</sup> “Ba na ek konj ni pendip kin, ek ei, en enim nge kupenjing nol kin, na ek dinga ni pendir ei, yi mil mon. Pe kunum endi, na nam en enim Eisip wumb nge mei konu ele angil ele, si tor sip kin, sipir. Nga wumb ei, en enim na ek dinga ni pendir ei, ekii sik piik enenjing mon. Yi mil, pe wumb ei, en enim ol yi mil enerangin kin, na en enim kin bu! ngur,” pa ni, Owundu eim ek yi ninim.

<sup>10</sup> Nga Owundu ek nga yi ninim, “Akip kunum ei poru neng kin, kapli nam ek dinga ei, Esrel wumb kin nip ngumbii ei, ek konj dinga yi mil. ‘Nam nge lo ek konj ei, en enim kin noman ele kindmbii. Nga nam lo ek konj ei, en enim noman tuk ele, mon pol pendmbii ku. Pe nga, na en enim nge Gos mulmbii. Nga wumb ei, en enim nam nge wumb mungii.’

<sup>11</sup> Nga wumb endeim endeim ei nge, en enim wumb ende paki tok ek emb tok ngunerngii mon. Nga en enim mei ele, angnim nol wumb ende, ek ni ngunerngii mon. Enim Owundu nge piingii! Nimbil erang wu endi enim nipi ngunerim; ba enim na kin piingii. Piik kin, kangil kembis nin, wumb dinga mendpil ouni, na kin minj piingii.

<sup>12</sup> Yi mil, na wumb en enim pund mong enjing ei, na kaimb kulup kin kil ngumbii. Nga na en enim ol kis enjing ei, na si kindip kin, nga noman to piinermbii mon!” Owundu yi nim.

<sup>13</sup> Pe Gos ek dinga ni pendrim mil, ek konj ei nge, Gos ek dinga kumna ei erang kin, ok nge mil tonu om. Pe epi nipe epi endi ok nge pim ei, tukui aninga kopur pepi pupu kin, poru nimba. Nga yi ku kumna dinga ek ok nge mil tonu om ei, poru nimba ku.

## 9

*Ya Mani Mei Ele Nin, Tonu Epin Konu Ele Nin, Men Tolmun Ol*

<sup>1</sup> Pe kumb se ek dinga ni pendrim mil nge, men tolmun ol dinga ei nge, ni ngurum nin nga Gos men tolmun ngii ei, ya mani mei ele salim ku.

<sup>2</sup> Yi mil nga alap ngii endi anghlim. Angpi, alap ngii ei andaring konu ele palt-ing kun ka nilmin ei salim. Sepi kin, palt-ing tuk ei, dup alam nin pel endi nin, bres ei, Gos kin ngolmun ei nge, pel ele salim.

<sup>3</sup> Nga ernding tuk ele, alap nga endi salim. Palt-ing ei, am konu ka wii mendpil nilmin ei salim.

<sup>4</sup> Seng kin, palt-ing tuk konu ele kulmal nge kumo ei, eskil mur ka tolum epi ei, ku gol sik elmin. Nga tuk ond pous ele nge, Gos nge ek dinga ni pendrim ele, ku gol pei torung ele, kum to pandi tum. Nga ond pous tukrung ele, ming endi ku gol elmin ei, tukrung ele kuni kembis ‘mana’ nilmin, kuni ei nin, Eron nge dolu endi ei, mun mil olulum ei nin, kom ku tal kun mendpil salim ei, Gos nge mon lo ek Moses ngurum ei ni, pol pendrim nge salim.

<sup>5</sup> Nga tondrung ond pous pel ele, enjel mil tal moke ka wii ngokul Gos motum konu ele mil, ni piikil pandi tonmbul. Tokul kin, enjel mil nge kong mandring ele, ol kis enjing ei nge miyem ei, kil ngopu si kindmba mil, konu ele salim. Ba pe ol epi ombu ei kin, pul pei ni tor kindip kin, mon pulermbii mon!

<sup>6</sup> Pe epi ombu pei poru neng kin, Jura wumb kulmal kahlim wumb en enim alap ngii ele, palt-ing andaring ele nirik puk kin, nga anda ok erik kin, en enim nge kongun erik kin, Gos kin men tok elmin.

<sup>7</sup> Ba kung ngii endeim ni kunum ele, men tolmun ngii kulmal kahlimin owundu ei, eim endeim mendpil, alap ngii palt-ing ka wii mendpil am ei, eim nirikring pulum; ba eim tuk ele wii punalim mon. Nga eim kung miyem ei, Gos kin kulmal kalpi ngolum. Ngopu kin, eim ol kis elim ni, nga wumb ol kis piu kin enarik elmin ei, kil ngopu si kindmba nge men tolum.

<sup>8</sup> Ele nge Gos nge Gui Ka ei, sinim men tolmun ngii pule ele andan topu ngonum. Ngang kin, sinim wumb pei piinmin ei, alap ngii palt-ing kumb ele kongun pira-palim kapli sinim piinmin ei, men tolmun ngii palt-ing kun ka mendpil ei, ondu ei aki tunerim mon.

<sup>9</sup> Nga men tolmun alap ngii ei, akip nge min men kunum ele mil, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin men tolmun alap ngii kulmal kahlimin wumb kung nin, epi ka wii ei, dup kalk kin, Gos ol kis si kindmba nik ngonmun. Ba ol ombu pei men tolmun wumb nge noman tuk ele, ol kun ka mil erpi kin, paki topu ei, kapli enermba, mon mendpil!

<sup>10</sup> Ba oł ok nge kulmał kałiłmin oł ei, lo ek ei epi nipe epi endi nołmun kuni min, noł nungii min, nga wumb ngenj noł was kanim kanim erngii min, oł eipi kopur enerngii nge niłmin oł ei, ngenj torung minj ele nge, lo ek niłmin. Oł ei nge erik mułangin kin, ekii se Gos Kraiss kulmał kałiłmin Owundu to tonu kindpi mundang kin, oł kun ka wii oł mił erpi kin, to tonu kindim.

*Krais Eim Nge Miyem Kulmał Kelim*

<sup>11</sup> Ba kunum ele, wu Kraiss ei eim kulmał kałiłmin owundu mołpu kin, oł ka wii epi ei, Gos eim ek keimi dinga ni pendim mił, tonu om. Wang kin, Kraiss eim alap men ngii mił konj endi, tuk pum men ngii ei, Gos kin pungii nge ngii ei, ka wii mendpił. Ok nge alap men ngii ei, mił mon. Nga men ngii konj ei, wumb angil ele enenjing mon. Nga ya mani mei ele nge epi mon ku. Ba Jiissas men ngii ei, Gos mołum konu ele salim.

<sup>12</sup> Pe nga Kraiss eim men ngii nge palting kun ka mendpił ele mił tuk pum; ba eim kung meme nin, kung kou wał nge miyem ele, tuk men ngii ele sipi punerim mon. Ba eim kołpu kin, eim nge miyem mendpił mił, kulmał kałiłmin ele nge, kunum endeim mendpił, men ngii ele sipi kin tuk pum. Pupu kin, sinim Gos kin sipi orung sim ele nge, sinim kunum kunum konj mołmun.

<sup>13</sup> Yi mił peng kin, kung meme nin, nga kung kou pełe miyem ei kin, kung kou wał ei, dup kalk, dup sik kin, Gos ngangin kin, wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindmba mił nik enjing.

<sup>14</sup> Ba Kraiss eim miyem dinga ei, oł yi nge ei, to mani kindim. Kindpi kin, eim oł kun pinałim oł ei nge, eim endi pinerim kin, Kraiss eim dinga Gos Gui Ka kunum kunum mołum ei, eim kin sipi kin, Gos kin kulmał kałpi kin, noman konj ngum. Ngopu kin yi mił, Kraiss eim miyem dinga sinim ngenj torung ele kil ngonerim mon; ba eim miyem ei, sinim noman tuk gui ele epi konj epi pinałim ei, kil ngopu si kindim. Yi mił erang, Gos kunum kunum konj mołum Gos ei, eim sinim dinga ngang kin, eim nge kongun er mołmun.

<sup>15</sup> Yi mił erang, Kraiss eim Gos wumb kin tuk mii memb ele, paki tołum nge pulwu mołum. Mołpu kin, eim ek konj keimi dinga er pendim ek ei nipi kin, er dinga kindim. Kind erpi kin, eim kołpu, enim Gos kin sipi orung sim. Sipi kin, wumb enim oł kis oł ok nge ei, ek ni pendrim mił er mulnjpun ei, si kindpi kunum ele, wumb pei Gos ni pendrim mił wumb ei, Gos ekii sik onjung. Wangin kin, wumb ei Gos noman konj ngumbii nirim mił, ei ngang sik kin, kunum kunum ka mułngii.

<sup>16</sup> Pe wu endi eim ekii se kulmbii ni piipi kin, eim ek dinga nipi kin, kingam nii endi, na nge epi pei simba ni piipi kin, eim embe endi poł pendilim mił, ek dinga keimi ni pendrim mił kingam ei siłim. Nga eim arim ek ni pendrim mił, wumb pei piyangin kin, eim arim kulang kin, kapli eim arim nge epi eim ei, kingam pei simba.

<sup>17</sup> Nimbil erang wu endi ek ni mon poł pendrim mił, wu ei kulum kin, ek mon ei, mong keimi pimba. Ba wu ei ek ni mon poł pendrim mił wu ei, konj mułum kin, eim ek dinga ni pendrim ek mon dinga ei, wii mił pepi kin, kingam paki tunermba mon.

<sup>18</sup> Ei yi mił ku, oknge ek dinga ni pendrim mił, kung endi konj piram peng kin, kapli ek dinga ei wii mił pim; ba wumb en enim ka endi tok kin, miyem sik, bein tok kin, kumb se ek ni pendilim mił ek mon ei, er dinga kindmin nik elmin.

<sup>19</sup> Pe nga kunum ele, Moses eim Jura nge lo ek ei, pei ni tor kindpi kin, wumb ngang kin, kapli eim kung meme nin, kung kou wał to kondpu kin, miyem ei sipi kin, noł se ende kindpi kin, nga eim ond kirang kanim endi mił sipi kin, nga kanim kundii mił epi endi sipi kin, miyem nin epi lo ek mon ele ni tonu wumb pei ngenj ele aninga aninga bein topu kindim.

<sup>20</sup> Kindpi kin, pe Moses eim ek yi nim, “Pe miyem ei, enim nge ek dinga keimi konj Gos ngurum ek ei, dinga kindang kin, ekii sik erngii.”

<sup>21</sup> Nga oł yi mił eim erim ku, Moses eim kung miyem ei sipi kin, tonu alap men ngii ele nin, nga ming nin epi sim konu ele, pei miyem kindpi kin, men tok elmin oł ei nge aninga aninga bein to tonu kindim.

<sup>22</sup> Pe keimi Jura nge lo ek ele, epi aninga pei mił kopur kanim pei ei, kung miyem bein topu kin, kun ka mił simba enim. Ba nga wumb epi endi kung mił to kondpu kin, miyem ei mani onenelang kin, kapli Gos eim wumb oł kis elmin oł ei, kil ngopu si kindnenelang mon.

*Krais Ei Eim Kulmał Kalpi Ngotum*

<sup>23</sup> Keimi, yi mił erang wumb kulmał kałiłmin oł ei, epi kanim kanim pei epin konu ele min men mon mił keimi epi ei, kil ngo si kindmin ni enjing. Ba epin konu ele kulmał kałiłmin keimi epi pei ei, oł kun ka mendpił mołum. Mułang kin, epin konu epi ombu ei, mei ele epi ombu, to mani kindpi kin, kulmał kałiłmin oł kun ka Jiissas ei, kapli epin konu ele epi pei, kil ngopu er kun erpi sim.

<sup>24</sup> Yi mił, Kraiss eim men ngii ele, wumb angil ele takinmin men ngii min men mił ei, eim tuk punerim mon. Ba eim epin konu ele min men keimi ei, tuk pum. Pupu kin, pe eim Arim Gos mołum konu ele, angil

tundung orung dinga ele moŕpu kin, sinim paki topu er moŕum.

<sup>25</sup> Jura men ngii kuŕmaŕ kaŕiŕmin owundu ei, eim men ngii ele palting kun ka ele kung ngii endeim endeim ni tuk puŕmun. Pangin kin, eim kung miyem sik kin, Gos ngumun nik eŕmin. Ba Kraiŕ eim oŕ yi miŕ, kunum kunum enaŕim mon; ba Kraiŕ ei eim kunum endeim mendpiŕ kaŕpi erim.

<sup>26</sup> Yi miŕ, Kraiŕ eim nga kunum kunum ei, eim ngenj kumbii sipi kululung kin, kunum ele Gos muŕ mei puŕngun mondpu kin, eririm kunum ei opu kin, pe tonu onum kunum ele elang. Ba ei mon; poru nimba kunum ei, mandi enim. Kraiŕ eim ya mani mei ele, kunum endeim mendpiŕ tonu om. Opu kin, Kraiŕ ei eim kuŕmaŕ kaŕpi, Gos ngopu kin, sinim nge oŕ kis pei ei, eim kil ngopu si kindim.

<sup>27</sup> Ei yi miŕ ku, Gos erang kin wumb pei kunum endeim mendpiŕ kuŕngii. Kolk kin, ekii se Gos kin kos owundu piingii nge kunum ele, tonu omba.

<sup>28</sup> Yi miŕ ku, Kraiŕ ei eim kuŕmaŕ kaŕpi kunum endeim erpi kin, wumb pei oŕ kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim orung omba kunum ele, wumb oŕ kis enjing ek, nga oŕ endi enermba, mon. Ba wumb nii endi, eim omba ni, dinga kui erik ka piik muŕngii wumb ei, eim sipi orung simba.

## 10

*Kumb Ok Kuŕmaŕ Kaŕiŕmin Oŕ Ei, Wumb Oŕ Kis Eŕmin Ei, Kapli Kil Ngo Si Kindnermba*

<sup>1</sup> Yi miŕ, Jura wumb lo ek ei, min men mon miŕ epi ka endi ei, ekii se tonu omba miŕ ei kaŕiŕmin. Ba min men mon ei, kun miŕ mularpi kin, epi keimi miŕ mon. Jura lo ek ele yi miŕ erpi kin, wumb en enim kung ngii endeim endeim ni ele, kuŕmaŕ ende miŕ keŕngii nge eŕmin. Yi miŕ lo ek ei, wumb nii endi eim Gos kin mandi omba wu ei, eim er kun ka ermba ei, kapli enerim mon.

<sup>2</sup> Nimbil erang pe Jura lo ek ei, wumb er kun ka elang kin, nga en enim kuŕmaŕ nga kil enelangin mon. Nga wumb men ngii ele olangin kin, kuŕmaŕ ende miŕ kalk kun ka mululangin kin, nga en enim oŕ kis endi noman tuk ele, noman embin to piinenelangin ku.

<sup>3</sup> Ba wumb en enim kung ngii endeim endeim ni, kuŕmaŕ kalk ngok enjing ei, en enim oŕ kis enjing ei, kunum kunum noman to piik kin, nga noman to piingii ku.

<sup>4</sup> Yi miŕ, nga kung meme nin, kung kou peŕe to konduk kin, miyem ei, wumb oŕ kis enjing ei, kil ngopu, si kindmba ni enjing ei, kapli enermba mon.

<sup>5</sup> Ei yi miŕ, Kraiŕ eim ya mani mei ele omba kunum ele eim Gos kin yi nim.

“Wumb nge kung mendpiŕ nin, kuŕmaŕ kalk eŕmin epi ka wii ei, nim ngonmun ei, nim Gos noman enanim niŕin. Ba nim oŕ konj endi eran kin, na nge ngenj ei, er kun eran kin, na ya mani mei ele mulmbii.

<sup>6</sup> Nga wumb kung tok kuŕmaŕ kalk ngok kin, nga dup kalk epi ka wii en enim oŕ kis ei, si kindmba nik enim oŕ ei nge mendpiŕ, nim Gos nim noman enanim mon.

<sup>7</sup> Pe nga na nim kinganim ek yi nind ei, ‘Na ya op ninim noman ele, na nipe oŕ endi ermbii nim kin, Gos ni piin oŕ ei ermbii ond. Op kin, nim lo ek ei, na kin mon poŕ pendnjing palim miŕ ei, nim noman ele minj mendpiŕ na ermbii.’”

<sup>8</sup> Nga kumb se, Kraiŕ eim ek yi nim,

“Pe nim Gos wumb kung tok kin, kuŕmaŕ kalk eŕmin ni, nga noman ka epi wii ngok nin, nga kung nin, epi dup ele kaŕiŕmin epi ei nin, nga en enim nge oŕ kis ei, si kindmba nik enim oŕ ei, nim noman enanim mon.”

Nga Jura wumb oŕ ei nge, Moses nge lo ek ei, ekii sik eŕmin oŕ ei nge, nim Gos noman enanim, mon ku.

<sup>9</sup> Pe nga ekii se, Jiias Gos kin ek yi nim,

“Na ya onj ei, nim noman ele nipe oŕ endi na ermbii ni piin kin, oŕ ei kapli ermbii.”

Neng kin sinim piinmin ei, Gos eim wumb en enim oŕ ok nge erik men tok eŕmin oŕ ei nge, si kindpi kin, nga oŕ konj endi men tok erngii oŕ endi ni pendim oŕ konj ei, Kraiŕ eim ond peri koŕpu kin, eim Gos nge kuŕmaŕ kaŕiŕmin oŕ ei erim.

<sup>10</sup> Nimbil erang, Kraiŕ eim Gos nge noman ele ekii sipi kin, eim ngenj ei kuŕmaŕ kaŕiŕmin miŕ kunum endeim mendpiŕ, kaŕpi ngum. Ngang kin, ele nge, sinim oŕ kis enjpin oŕ ei, Kraiŕ eim kil ngopu si kindang kin, sinim oŕ kun ka mendpiŕ tonu o pun moŕmun.

<sup>11</sup> Pe nga kuŕmaŕ kaŕiŕmin wumb pei kunum kunum kuŕmaŕ kalk yi erik kin, kunum kunum kuŕmaŕ ei, minj kalk moŕmun. Ba kuŕmaŕ ei, wumb en enim nge oŕ kis kil ngopu, kapli si kindnermba mon.

<sup>12</sup> Ba kunum ele, Kraiŕ eim kunum endeim mendpiŕ, koŕpu kin, wumb en enim oŕ kis enjing ei kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, kuŕmaŕ ei, kunum kunum paki topu kin, piram dinga pimba. Peng kin, Kraiŕ eim tonu pupu kin, Gos kin angil ele tundung dinga ele moŕum.

<sup>13</sup> Pe Kraiŕ eim kui erpi muŕang kin, Gos eim opu orung wumb ei, eim simb ele mandring puk muŕangin kin, opu orung wumb ei, kamb mani kindmba nge Owundu Jiias eim kui er moŕum.

<sup>14</sup> Yi miŕ erang, Jiias ei eim kunum endeim mendpiŕ, kuŕmaŕ kaŕpi ngum. Ngum

ele nge, wumb pei oł kis ełmin ei, pei kunum kunum kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb pii gii ninjing wumb ei, Gos ningil ełe, wumb kun ka kunum kunum mułngii.

<sup>15</sup> Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim ek ka dinga ngang kin, sinim kin ek ni tor kindpi kin, yi mił ku nipi ngonum.

<sup>16</sup> “Kunum ei poru neng kin, kapli na enim kin ek konj dinga keimi endi ni pendinj ei, nip ngumbii,” pa ni Owundu yi ninim. “Na nam nge lo ek dinga ei, en enim kin noman tuk ełe, kind pendmbii. Pendip kin, nga na tonu en enim noman ełe, mon poł pendmbii ku,” Owundu yi nim.

<sup>17</sup> Pe eim nga ek yi ninim,

“Na en enim oł kis enjing ei nin, lo ek to kindik enjing oł ei, na nga noman to piinermbii mon.”

<sup>18</sup> Yi mił peng, Gos wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindim kin, kapli nga ełmin oł eipi endi erik kin, kułmał kalk kin, oł kis enjing ei, kil ngopu si kindimba nik kin, nga endi enerngii mon.

#### *Sinim Gos Eim Mołum Konu Ełe Mandi Opu*

<sup>19</sup> Yi mił erang engan noł, Jiisas eim kołpu kin, miyem bein tum ełe nge, sinim kapli Gos nge palting mołum konu kun ka wii mił ełe, pii gii dinga nipin kin, mund mong enarpin kin tuk bin.

<sup>20</sup> Pe sinim kapli, Gos nge palting kun ka wii mołum konu ełe, tuk bin andłim ei, konj kunum kunum mołum andlam ei, Jiisas eim aki tum. Topu kin, eim oł kun ka wii konu ełe alap ei, ondu mił eim tuk mił pum. Pum alap mił ei, eim ngenj mił, kułmał kapli Gos kin ngum.

<sup>21</sup> Yi mił, pe sinim Gos nge kułmał kałilim Owundu ei, eim Gos nge tilap wumb ei tep mołum.

<sup>22</sup> Pe sinim Gos kin mandi bin. Pupun kin, sinim noman tuk ełe, kun ka wii seng kin, nga sinim Gos kin pii gii dinga peng kin, nga sinim noman tuk gui nge oł kis ełe, Kraiss eim miyem kin kil ngopu, si kindpi kin, nga sinim ngenj ełe, noł konj ka wii ei, noł kindpi kin, kil ngopu mił si kindim.

<sup>23</sup> Sinim pii gii ełe, ni tor kindpin epi ka wii ei, simin ni kui er molmun ei, dinga ambil gii nipin kin, si kindnermin mon. Nimbil erang Gos eim ermbii ni pendrim mił ei, eim keimi mendpił ermba.

<sup>24</sup> Nga sinim enginjpın noł, endeim endeim ni nipe mił erpin kin, noman to konj kindamin kin, nga en enim wumb eipi kin noman ngonmun oł ei, ngok kin, oł kun ka erngii nipin ermin.

<sup>25</sup> Nga sinim enginjpın noł kin, kułou topun men topun enmin oł ei nge, wak

tunermin. Yi mił, wumb kombur kułou tok, men tok enalmin mił, yi enerngii mon. Ba enim enginjing noł kin endeim endeim ni, en enim noman tuk ełe, paki tok kin, er dinga erngii ei, yi mił nga pei erngii. Nimbil erang sinim piinmin ni, Kraiss kunum owundu kos piipi ermba kunum ei, mandi tonu omba enim.

<sup>26</sup> Pe yi mił, sinim Kraiss nge ek keimi pii sipin kin, nga sinim noman ełe oł kis ełe pıram er endinjpın kin, kapli kułmał eipi endi nga, kapli sinim oł kis kil ngopu kin, si kindimba endi pinalim mon.

<sup>27</sup> Ba sinim Gos kos owundu piipi kin, tonu omba ei mund mong ermin. Nga dup konu kis ei muł erpi kin, Gos nge popuł kis kumep ei, opu orung wumb kin tonu opu nopu poru nimba. Ełe nge, sinim piipin kin, oł kis enermın mon.

<sup>28</sup> Nga ok wu endi eim Moses lo ek ekii sinerim wu ei, wumb eim kin kaımb sinerik mon. Sinerangin kin wu ei kułmba. Nimbil erang wu tał min, tekliki wu ei, oł kis eririm ei, ni tor kindinjing.

<sup>29</sup> Yi mił, pe wu endi Kraiss kin eim buł ngopu nim kin, enim wu ei kin, nipe mił ni piimin? Wu ei, eim kumep kis owundu simba ni piimin. Kraiss eim nge miyem ei, Gos ek konj keimi ni pendrim ek dinga ei erang kin, wu ei oł kun ka mił erim. Ba wu ei, eim Gos nge ek konj keimi ni pendrim ek dinga miyem ei, wii mił ni piilim. Nga wu ei, Gos nge Gui Ka noman ka ngolum ei, eim kin ek kis nipi ngum.

<sup>30</sup> Yi mił, pe sinim piinmin ni, Gos eim ek yi nim,

“Pe wumb nii endi oł kis erim wu ei kin, na nam kumep kis ngo orung kindmbii nge pułwu,” Gos eim yi nim.

Eim nga ek yi nim,

“Owundu ei, eim nge wumb eim kos piilim wu mił mołpu kin, wumb ei mok topu kos piipi ngumba.”

<sup>31</sup> Gos eim kunum kunum konj mołum pułwu ei, eim wumb oł kis ełmin wumb ei, Gos noman dinga mułang kin eim keimi kumep kis ngumba. Ngopu kin, eim epi kis mendpił ermba. Ełe nge ni piipin kin kun ka ermin.

<sup>32</sup> Ba kumb ok, enim pii gii dinga endi ninjing ei, enim kom se piingii. Ok kunum ełe, enim Gos nge ek ka ei, enim nge noman tuk ełe Gos nge tilang andan tum sinjing kunum ei, enim kongun dinga erik kin, nga wumb ngenj kumbii pei enim ngangin sinjing. Ba enim dinga angk mulnjung.

<sup>33</sup> Kunum kopur, wumb kombur enim sik kin, wumb eipi nge kumb ełe angndik kin, enim kin ek kis nik nin, oł embın tui ngok ełmin. Nga kunum kopur, wumb eipi pii gii nik enjing ei, oł embın tui ko wunmun

wumb ei kin, enim tep tok ende puk kin, oł embin tui ko wuk kin, paki tołmun ku.

<sup>34</sup> Yi mił enim wumb ei, en enim pii gii nik kin, kan ngii ele pałmin wumb ei kin, kaimb kulk ngunjung. Pe nga, wumb kis enim epi endi sengin kin, enim ka piik kin, kan wiik tunjung. Nimbił erang enim piinmin ei, enim ei tonu epi konu ele, epi ka wii endi singii ei, kunum kunum simba.

<sup>35</sup> Yi mił erang, pe enim pii gii ei, wii mił wiik tunerngii mon. Nimbił erang pii gii ei, enim kumep ei, owundu ngang singii.

<sup>36</sup> Yi mił, enim pii gii dinga kindik kin, ambil gii nik kin, angk mułngii! Molk kin, Gos nge noman ele, ekii sik erik mułngii! Nga ekii se, enim Gos ngumbii ni pendrim mił epi ka wii ei, ngang singii.

<sup>37</sup> Singii ele nge, yi mił,

“Pe kunum aninga kopur piram pałim ei, enim wu owundu endi omba nik kin, kuruk mołmun omba wu ei, eim kunum kinan kui er mulermba mon.

<sup>38</sup> Ba nam nge wumb na kin, kun ka mołmun wumb ei, pii gii nik mulnjung kin, wumb ei, enj enj konj mułngii. Nga wumb ei, ekii se buł ngok orung punjung kin, kaplı na wumb ei kin, noman ka piip ngonernmbii mon.”

<sup>39</sup> Ba sinim wumb kopur, en enim buł ngok kin, am pungii nge wumb ei, ende kin mołamin mon. Ba sinim wumb pii gii dinga nipin kin, sinim noman tuk ele, konj kunum kunum mułmun ei nge simin.

## 11

### *Pii Gii Nilmin Oł Ei Nge Pule*

<sup>1</sup> Pe pii gii ninmin oł ei yi mił, sinim noman tuk ele, keimi dinga ambil gii ni peng kin, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, keimi tonu omba ni, kunum olt kui er mołmun. Pe sinim epi nipe epi endi ningił ele kinałmin epi ei, noman ele pii poru ninim.

<sup>2</sup> Nimbił erang kumb ok wu kombur mulk ei, Gos kin pii gii nik kin wu ei, Gos eim kin yi nirim, “Wu kombur ei, oł kun ka elmin wu,” nirim.

<sup>3</sup> Pe sinim pii gii mendpił ele nge, sinim piinmin ni, Gos eim ek neng mendpił, muł mei ni, konu pei tonu opu pirim. Yi mił, pe sinim kaninmin epi ei, Gos sinim kinenełamin epi ei kin eririm.

<sup>4</sup> Pe wu Eipel ei, ok pii gii nipi kin, Gos kin ka endi kułmał kaplı ngum. Ngum kułmał ei, angim Kein kułmał kamb mani kindpi kin, eim kułmał ka wii mendpił ngum. Ngopu kin keimi, Eipel Gos kin pii gii nim pule ele nge, Gos Eipel kin, “Wu kun ka,” nim. Nipi kin, Gos eim Eipel kin, epi ka ei wii ngum ei, Gos sipi kin, ka piim. Nga Eipel

kułang kin, ba eim pii gii ele, akip yi ku, ek mił nga tangpi palim.

<sup>5</sup> Ei yi mił ku, ok wu Einok Gos kin pii gii nim ele nge, Gos eim konj sipi kin, ei tonu epi konu ele sipim; ba eim kulerim mon. Nga wumb endi eim kuruk; ba eim kan sinerik mon. Nimbił erang, Gos eim mendpił, ei tonu sirim. Pe Gos nge ek ka ei, mon poł pendim ek ei, yi ninim, “Pe Einok Gos sipi kin, tonu epi konu ele sinerim kunum ele, Einok eim Gos nge noman ele ekii sipi, endang kin, Gos Einok kin ka piipi ngum.

<sup>6</sup> Pe wumb nii endi Gos kin pii gii ninerim kin, kaplı Gos wu ei kin, ka piipi ngunermba mon. Nimbił erang wumb nii endi, eim Gos kin mandi omba wumb ei, eim Gos kinanim; ba Gos mołum ei, eim pii gii nimba. Nga eim pii gii nipi kin, Gos kumep ka wumb eim kin kuruk, kan simin ni erngii wumb ei kin ngumba.

<sup>7</sup> Pe yi mił ku, wu Nowa ok eim Gos kin pii gii nirim kunum ele, Gos eim epi kis endi, ekii se tonu omba epi ei, Nowa kineririm epi ei, Gos eim Nowa kin yi nirim. Pe Nowa eim Gos nirim ek mił ei, eim pii gii ni ekii sipi kin, noł kanu endi, eim ambim kingam ambilał noł ni, tuk pungii mił eririm. Pe nga Nowa nin, eim nge wumb ei, to kis eneririm mon; konj ka mulk. Nga Nowa eim nge pii gii ele nge, pii gii ninenjing wumb kin kos mił owundu piipi kin, kis erpi ngurum. Nga Nowa nge pii gii ele nge, Gos Nowa kin “Wu kun ka,” nirim.

<sup>8</sup> Pe Eiparam ok, eim Gos kin pii gii nim kunum ele, Gos eim kin ek nirim mił ei, ekii sim. Pe Gos eim Eiparam eim nge mei si kindpi kin, nga mei konu tongdung ele eipi, ba nipi kin, Gos ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendim konu ele ba. Pe eim ngii konu mendpił ei, si kindpi kin, konu eipi endi, Gos Eiparam ba nim konu ei, pii poł tumerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi kin, konu ele pum.

<sup>9</sup> Pe Eiparam eim pii gii nirim ele nge, Gos eim wumb kumb kan kun enałmin konu ele pupu kin, Gos eim kin ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim konu ele mułum. Mułang kin, Eiparam kingam Aisak ni, Aisak kingam Jeikop ni, wu kei mei konu eipi endi, wumb gulka mił, puk mulnjung. Molk kin, Gos eim ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim ei, ende sik ku. Nga en enim wu tekliki kei, tuk alap ngii ele minj, nok pek mulk.

<sup>10</sup> Yi mił, Eiparam kanpi kin, kui dinga erpi kin, konu owundu ele nge, ngii tumunj dinga ei, kenmbii ni piirim. Nimbił erang, Gos eim konu owundu ele, ngii takpi kin, er ka er sirim.

<sup>11</sup> Yi mił ku, amb Sera, ok Gos kin pii gii nirim. Nga eim tukui mołpu kin, kangił

mengmba kunum ei, poru nirim; ba eim Gos kin pii gii nirim. Neng kin, Gos eim noman dinga ngang kin, eim kapli kangil mengmba. Mengpi kin, amb Sera yi ni piirim, Gos eim ek keimi ni pendrim mil, kapli na kangil mengmbii ni, yi piirim. Nimbil erang Gos eim ek keimi mendpil nilim ek ei, ni piirim.

<sup>12</sup> Yi mil ku, Eiparam eim endeim mul-tum ei, tukui erpi kin, kulmba kunum mandi sirim; ba eim kangi endeim men-grim ele nge, wumb pei kanjip pei mil, mer nol ku kulta mil, tonu ok pei mulk. Molk kin, wumb endi, Eiparam nge wumb tilap pei molmun ei kemb tungii ei, ei kapli enanim mon.

<sup>13</sup> Pe wumb ei, pei en enim pii gii nik kin, nga wumb ei, ekii se pei kulk. Kulk wumb ei, pei en enim Gos eim ek keimi dinga nipi kin, singii nirim epi ei, sinenjing mon. Ba en enim konu ele turii enj ok kin, en enim kanik kin, ka ka piinjing. Piik kin, ni tor kindik yi ninjing, "Sin ya mei ele wumb ei, gulka mil, o pun molmun," pa ninjing, "Sin ya mei ele, kunum aninga molmun," pa ninjing.

<sup>14</sup> Sinim kun piinmin! Pe wumb ombu, en enim ek ei nge ninjing wumb ombu, en enim nge mei mendpil ei, kuruk endnjing.

<sup>15</sup> Nga en enim noman ele, mei konu ele, ok si kindik kin, onjung konu ele, noman to piilangin kin, kapli en enim mei konu ele, orung pungii ei, andlam kin endi silang.

<sup>16</sup> Ba en enim ol yi mil, ni piik enenjing mon. Nimbil erang en enim noman ele, mei ka wii ele, pu poru nim konu ei, epin konu ele mendpil, kan simin ni piik pungii. Yi mil erang, Gos eim singambil sipi kin, en enim Gos ningii, pa ninerim mon. Nga Gos eim wumb ei kin, konu owundu ele, er kun ka er kindim salim.

<sup>17</sup> Pe Eiparam Gos kin pii gii nim ele, eim Aisak kulma kalpi kin, Gos ngumbii ni erim. Pe kunum ele, Gos eim Eiparam ol endi ermba mil, kenmbii ni, ol endi eririm. Pe Eiparam eim Gos eim kin epi ka wii ngang kin, ek keimi dinga nipi pendrim mil sirim. Ba pe Eiparam eim nge kingam endeim mendpil, Gos kin kulma kalpi kin, ngumbii ni erim.

<sup>18</sup> Kumb ok, Gos ek nipi kin, Eiparam ngopu yi nirim, "Pe kinganim Aisak kin, nim nge kinganim nol pei, tonu ok mulngii."

<sup>19</sup> Pe Eiparam eim pii gii nirim ei, Gos kapli Aisak kulmba ei, nga sipi kin, orung konj simba ni piipi kin, eim kingam Aisak kulma mil kalpi, Gos kin ngurum. Yi mil erang, sinim ek ekin yi nimin ei, Gos Aisak nga tukpu ele, sipi orung sirim, yi nimin.

<sup>20</sup> Pe nga, Aisak Gos kin pii gii nim ele, Aisak eim Jeikop kin, Eiso ta, ek keimi

dinga nipi kin, noman ka epi kangil ta, ekii se singil ni pendrim.

<sup>21</sup> Yi mil nga ku, Jeikop eim Gos kin pii gii nipi kin, eim kulmba erpi kin, Jeikop eim Josep kingam nol ei, noman ka epi ka wii endi, endeim endeim ni, ok ngui ni pendrim mil ngum. Nga eim dolu kumb ele, ambilpi molpu kin, kan mani kanpi kin, Gos kin men topu kin, ka pii ngopu kin, kulum.

<sup>22</sup> Pe nga, Josep Gos kin pii gii nirim ele, eim kulmba mandi erpi kin, eim ek nipi kin, Esrel wumb Eisip konu ele si kindik kin, Esrel nge konu ele ekii se pungii, pa nirim. Nga eim wumb kin ek ni tor kindpi kin, eim embil ei, tukpu tungii mil, pa nirim.

<sup>23</sup> Pe Moses nge mam arim ta, Gos kin pii gii nimbil ele, mam arim ta Moses kenkil ni, kangil ka wii mendpil ei, ekii se wu owundu mulmba, ni piiki. Yi mil peng kin, el elip, kangi Moses sipkil kin, oi tekliki mil, koi erkil pendkil. Wumb ta el elip Gos kin pii gii nikil kin, wu king lo ek ei mund mong kulerkil mon.

<sup>24</sup> Yi mil ku, Moses eim Gos kin pii gii nirim ele, ekii se Moses eim owundu erpi, tonu molpu kin, eim wu King Pero nge ambam kingam mil, mulmbii ni, noman to piinerim mon.

<sup>25</sup> Nga Moses wumb ol kis elmin ol ei nge, kunum aninga kopur, ka ka piipi mulmbii ni, noman to piinerim mon. Ba Moses eim, Gos nge wumb kin ouni, ngenj kumbii simbii ni piim.

<sup>26</sup> Pe eim piipi kin, nam Kraiss nge embe ele, ngenj kumbii sinj kin, ol ei nge, Eisip konu ele epi ka wii, ku nin epi salim mil ombu, to mani kindmba. Nimbil erang eim noman to piipi kin, ekii se Gos epi ka wii ngang kin, simbii ni piim.

<sup>27</sup> Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ele, eim Eisip konu ele si kindpi kin, Eisip konu ele king nge popul kis sirim ei, mund mong erpi kin, piinerim mon. Wu endi eim, Gos ningil ele ak topu kin, Gos kinermba. Nimbil erang Moses eim Gos min men mil molpu kin, kenrim mil, pii gii dinga nipi kin, ambil gii ni molpu kin, eim mund mong eneririm.

<sup>28</sup> Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ele nge, eim erang kin, kuni owundu 'Pasopa' ni, ol ei erpi kin, kung siipsiip wa miyem ei sipi kin andan topu kin, 'Yi erei!' neng kin, Esrel wumb ngii ondupu ele, mundnjung. Moses eim pii gii nirim ele nge mundangin kin, enjel kulti endi opu kin, Esrel wumb kangil kumna mengnjung kangil ombu, to kundmba ei nge, kapli to kundnermba mon nik, yi enjing.

<sup>29</sup> Yi mil ku, pe Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, en enim 'Ep Nol Kundii' nilmin ei, tumb tok punjung ei, mei kep er

seng kin, punjung. Ba Eisip wumb en enim, oł ei ekii sik kin, ermin nik kin enjing; ba noł nok kin, kolk poru ninjing.

<sup>30</sup> Pe nga Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nga Esrel wumb en enim, Jeriko konu owundu ele, andik kin, si pok er mułangin kin, kunum angil orung nga tał o pum. Pang kin, konu owundu ele nge, kom ku kung gui er pendnjing ei, engin topu mani pum.

<sup>31</sup> Yi mił ku, ok oł kis er andim amb Reiyap ei, eim Gos kin pii gii nirim. Nirim ele nge, eim wumb kombur konu ele, kan poł tungii nge onjung wumb ei, tuk sipi paki tang kin, pii gii ninenjing wumb eipi, eim to kundmun ni enjing; ba amb ei kaplı to kundnenjing mon.

<sup>32</sup> Pe na nga nipe ek endi nimbii? Nimbil erang pe na kunum pei seng kin, kaplı na wu ombu, Giriyon ni, Barak ni, Samson ni, Jepsa ni, Deipis ni, Samuyel ni, nga Gos oł ekii se tonu omba nge, piik nik elmin wumb ombu nge, pii gii nik ek ei, nimbii; ba kunum endi sinalim mon!

<sup>33</sup> Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, wumb eipi nge king kin, opu erik kin, opu tok orung kindik kin, yi enjing. Pe en enim, oł kun ka pirim mił enjing. Nga en enim, Gos ek keimi dinga nipi kin, ngumbii nirim epi ei, ngang kin sik. Nga wumb eipi, en enim pii gii ei je erang kin, Gos kung simbii laiyan gupu ele eim ambil kum tum ku.

<sup>34</sup> Pe dup owundu kis nołum ei, wumb nga en enim pii gii ele, to kumbulmun. To kumbulk kin, nga wumb en enim, tui jik ei, to kundngii elmin ei, nung nik kin, am pulmun ku. Pe wumb ei, en enim dinga sineririm; ba nga ekii se, en enim Gos dinga ngang kin sik endik. Andik kin, en enim dinga wii pu molk kin, opu wumb konu eipi wumb ei, to kindangin kin, nung nik pulmun.

<sup>35</sup> Pe wumb kulnjung wumb ei, nga angk kin, konj tonu wangin kin, en enim embnjing nol ei, pii gii nik ele nge, sik orung sinjing. Nga wumb kopur, en enim kan ngii mił ele mułangin kin, en enim ngenj ele, kepii to kundmun ni enjing. Nimbil erang, wumb en enim, Gos kin opu orung erik kin, buł ngułangin kin, kaplı opu orung wumb kindangin kin, pulangin. Ba nga opu orung wumb kin, ek ei ekii sinenjing mon. Oł yi mił enjing ele nge, en enim tukpu ele, angk kin, noman konj nga ka wii ei, simin ni piinjing.

<sup>36</sup> Pe wumb eipi kopur en enim, ek buł ambilk ngunjung. Nga wumb kopur en enim kepii tunjung. Tok kin, nga wumb kopur, kan tok kin, kan ngii ele pendnjing.

<sup>37</sup> Pe opu wumb kopur, en enim pii gii ninjing wumb ei kin, kom ku tunjung. Tok

kin, nga wumb ombu, en enim kin tui to kołmung erik kin, tał enjing. Nga wumb ombu, en enim tui sik to kundnjung ku. Pe wumb kombur en enim alap sinerang kin, kung siipsiip ni, kung meme ni, ngenj ei sik kin, konduk mił, kindik andilmin. Nga wumb kombur, en enim nge ngenj ele, epi endi sinerang kin, wii mulnjung. Pe wumb en enim kin, ngenj kumbii kanim kanim ngok kin, oł embin tui kanim kanim ngunjung ku.

<sup>38</sup> Pe ya mani mei konu ele wumb ei, wumb kis; ba pii gii ninjing wumb ei, en enim ka wii mendpil. Pe wumb pii gii ninjing wumb eipi si kindik kin, en enim konu ele mei wumb mulenjing konu ele mei wii sim konu ele komung ni, tuk kom ku tukpu ni, mei tukpu sim konu ele ni, koi er pek punjung.

<sup>39</sup> Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, Gos ningil ele, embe ka wii sinjing. Ba Gos en enim kin, ek keimi dinga ni ngumbii nirim epi ei kunum ele sinenjing; ba en enim kulnjung.

<sup>40</sup> Nimbil erang, ok Gos eim noman ele, ekii se sinim kin erbii ni piirim oł ei, er kun er sim salim. Yi mił, ok pii gii ninjing wumb ei, kumb se oł kun ka elmin wumb mił, tonu onerngii mon ba; sinim en enim kin ouni, Gos erang kin, sinim pei oł kun ka elmin wumb mił, tonu omun.

## 12

### *Gos Eim Sinim Nge Erinjpin*

<sup>1</sup> Nga yi mił pii gii ninjing wumb ok nge, sinim si pok erik molmun ei, pei tilap owundu, konu kupu mił, sinim si pok enmin. Erik kin, en enim sinim kanik kin, kui er molmun. Molk kin, nga sinim oł embin tui kis kanim kanim nin, oł kis embin simba epi pei, sinim oł kun ka ermin ei, ambil gii ni, pimba ei si kindmin. Si kindpin kin, sinim noman dinga kindpin kin, kunum olt mił sikir pupun kin, nga sinim Gos epi ka wii endi, simin ni piipin kin, dinga sikir bin. Pupun kin, Gos nge epi ka wii ei simin.

<sup>2</sup> Pe sinim sikir pupun kin, Jiisas kin kun kanpin mulmun. Pe eim kin pii gii ninmin ei nge pulwu. Nga eim erang kin, sinim pii gii ei, tonu dinga opu kin, kun ka mendpil simba. Pe nga, Jiisas eim yi ku, pii gii dinga nipi kin, eim noman ka wii ei, eim piipi kin, eim ond peri ele, dinga kindpi kin, dinga erang mulum. Molpu kin, eim wu kis mił, ond peri ele, singambil ei, epi wii mił ni piim. Piipi kin, ekii se Jiisas eim Gos nge king peł ele, angil tundung ele dinga ele molum.

<sup>3</sup> Enim Kraiss oł kun ka erim mił, enim pii kun erngii! Pe wumb oł kis elmin wumb ei, en enim Jiisas kin oł kis erik kin, ek kis



ninjing. Nik kin, wumb ei eim kin o! kis enjing; ba eim dinga kindpi mulum. Mo!pu kin, sinim Kraiss nge ek ei piipin kin, sinim eim kongun erpin, ten kularpin kin, sinim noman tuk ele dinga ei, wakin tunermin mon ku.

<sup>4</sup> Pe en enim o! kis enmin o! ei, to mani kindmin nik kin, opu orung enmin. Ba enim o! kis enmin o! ei nge, opu erik kin, en enim nge miyem mendpi! ei, endi mani onerang kin, wumb Kraiss to kundnjung mi!, en enim yi mi! kulenjing mon!

<sup>5</sup> Mon peng kin, Gos enim noman tuk ele, ek ka dinga nipi, paki topu kin, enim eim nge kingam no! mi!, ek ni ngum ei, enim ouru nimba.

“Na kingnan no!, Owundu enim kin o! endi erpi kin, er kun ermbii ni erim kin, kunum ele enim epi ei wii mi! ni piinergii mon! Pe enim eim o! endi er kun ermbii ni erim kin, kapli enim nge noman tuk dinga ei, wakin tunerngii mon!”

<sup>6</sup> Nimbil erang, pe Owundu eim wumb kin noman ngonum wumb ei kin mendpi!, er kun elim. Pe wumb kopur en enim, eim kingam no! mo!mun wumb ei kin, kepil mi! topu kin, er kun elim.

<sup>7</sup> Pe enim dinga angk mulangin kin ele nge, Gos kapli enim er kun ermba. Erpi kin, Gos eim enim mi! ei, eim kingam yi mi! ku elim. Erpi kin, kangil endi eim o! kis erang kin, eim arim eim kin, er kun elim.

<sup>8</sup> Ba ernjing eim nge kingenjing no! ei, er kun elim. Nga Erinjpin Gos eim nge kingam no! sinim eim er kun enerim kin, kapli sinim kangil ei eim nge kingam no! mendpi! mon; ba kangil ei, ernjing molalim yi mi! mulngii.

<sup>9</sup> Yi mi!, pe nga sinim ya mani mei ele erinjpin ei, sinim kin er kun erangin kin, sinim en enim ka piipin kin, ek ei kom sipin piilmin. Ba yi mi!, nga sinim ei tonu epin konu ele Erinjpin Gos, eim Gui molum ei, eim ek nirim mi! ekii sipin ermin. Erpin kin, kapli sinim noman konj kunum kunum mulmun nge simin.

<sup>10</sup> Yi mi!, sinim ya mani mei ele erinjpin ei, kunum aninga kopur, sinim erinjpin er kun er ngumbii ni, piilim mamb, kunum ei ngolom. Ba Gos sinim keimi er kun erpi kin, sinim paki topu kin, sinim Gos eim kin ka wii molum mi! yi ku mulmun nipi elim.

<sup>11</sup> Yi mi!, sinim erinjpin ei, sinim kin kumbii kis ngonum ei, sinim er kun ermba nge ngonum; ba kunum ele, sinim o! ei nge ka piinalmin mon. Nga sinim nge noman ele, embin ku tolum; ba ekii se, sinim kumbii kis ei, er kun erang kin ele nge, sinim noman emin ka seng kin, o! kun ka elim.

### *Sinim Dinga Angpin Mulmun*

<sup>12</sup> Pe yi mi!, enim angil dinga sinalim ei, tonu dinga kindik kin, Gos nge kongun dinga erngii. Nga enim simb dinga sinarpi nim kin, enim simb ele dinga kindik angk kin, Gos nge kongun erngii.

<sup>13</sup> Nga enim simb ele andlam ei, er kun ka erik pangin kin, nga simb endi kis mulum kin, kapli simb gopul ei, nga pong sinermba mon; ba ei nga kun ka mo!pu kin, Gos o! ekii simba.

<sup>14</sup> Pe enim wumb pei kin, noman emin ka seng mulngii. Pe enim o! kun ka o! ei, kongun dinga erik mulngii. Nimbil erang wumb nii endi, eim o! kun ka enerim kin, kapli wumb ei Gos Owundu kindermba mon.

<sup>15</sup> Pe enim kan kun erik mulngii! Mon pim kin, enim mo!mun konu ele, wumb endi eim Gos nge noman ka ngum epi ei, bul ngopu sinermba. Nga mon pim kin, enim mo!mun konu ele, wu endi epi kumbii kis enim mi!, tonu opu kin, mong kumbii kis tumba. Yi mi! topu kin, enim kin embin ngopu kin, enim o! kis penj tui epi endi, Gos ningil ele erpi, ngumba.

<sup>16</sup> Mon pim kin, enim mo!mun konu ele wu endi, amb ngunduk enmin min; Gos kin bul ngok kin, pii gii ninarik enmin o! ei, wu Eiso ok eririm mi!, enmin. Wu Eiso eim kunum endi, eim angim Jelkop kin kuni endeim mendpi!, top erpi kin, eim kangi kumna nge ek ka nipi kin, ngum epi ka wii ei, bul ngopu wii mi! si kindim.

<sup>17</sup> Yi mi!, pe enim piinmin ekii se ei, eim arim nge noman ek ka epi ka wii ei ngang kin, eim nga simbii ni piipi kin erim; ba Gos mon nirim. Pe nga wu Eiso eim ke dinga nipi kin, epi ka wii epi ei, orung simbii ni piirim; ba eim noman tuk ele, ak tolmun andlam endi, sinalim mon.

### *Komung Saiyon Ka Wii*

<sup>18</sup> Yi mi!, enim Gos nge konu ka wii ele onjung kin enim Esrel wumb en enim komung Sainai konu ele olmun mi!, enim angil minjin tungii mi!, onanmin mon. Ba konu ele komung Sainai konu ele dup nopu kin, mul erang piilmin mi! ni, nga konu emii elim o! ei ni, nga konu pop owundu olum o! ei nge, erang kin piinmin.

<sup>19</sup> Nga beli mi! epi endi, ek tingang piyanjing kin, nga Gos eim ek tingang piinjing ku. Pe wumb en enim mund mong erik kin, Moses kin ke nik kin, Gos ek nga ni tor kindnerangli mon ninjing!

<sup>20</sup> Yi mi! erang, wumb ei, en enim Gos ek dinga nipi ngang kin, mund mong enjing. Gos eim ek yi nim,

“Pe nga wumb endi min, kung endi yi ku, tonu komung Sainai ele, minjin tok ninjing kin, kom ku to kundngii.”

Yi neng piik kin, wumb mund mong enjung.

<sup>21</sup> Pe epi nipe endi erim epi ei yi ku, Moses eim kenmbii mil, kapli enanim. Moses eim yi nim,

“Nam of ei kanip kin, mund mong end ku,” pa nim.

<sup>22</sup> Ba enim ekii se tonu onjung wumb ei kin, Gos of eipi endi erang kin, enim konu ka wii ele komung Saiyon ni, konu owundu, Gos kunum kunum konj mołmun konu ele, epin Jerusalem konu owundu ele ni, konu ele enjel pei pei kulou tok kin, ka ka piik elmin konu ele enim kin ouni onjung.

<sup>23</sup> Nga enim ok Gos nge pii gii wumb nge, kingly noł kumna mil mołmun konu ele, kulou tok kin, noman ka ka piik mołmun. Pe wumb ombu en enim ei, tonu epin konu ele, embe mon poł pendrim palim. Pe enim ok, Gos eim wumb kos owundu piimba wu mołmun konu kumb ele onjung. Nga enim wumb noman tuk gui ei, Gos nge wumb of kun ka erang kin, tonu ok mulnjung wumb ei, pe mołmun konu ka wii ele enim onjung ku.

<sup>24</sup> Pe nga enim Jiisas kin onjung. Wangin kin, Jiisas eim enim mołmun konu ele, tuk mii memb nge, wu eim enim kin, ek dinga konj ni pendrim palim. Pe enim nga Jiisas kolpu kin; miyem ei, ok enim kin bein topu kin, ek dinga konj ni pendrim ei, er dinga kindim kunum ele, eim mołmun ku. Nga eim miyem ei, epi ka wii endi andan topu ngum. Ngum epi ei wu endi Eipel to kondpu, kumep kis ngum wu ei, Eipel nge miyem epi ei, ende mil mon. Jiisas nge miyem ka wii mendpil ei, Eipel nge miyem to mani kindim.

<sup>25</sup> Pe enim kan kun erik mulngii! Mon peng kin, enim Jiisas ek ninim ek ei, kom ambil pandi tok kin, eim ek piinergii. Yi mil, kumb ok ya mani mei ele wumb ei, Gos ek dinga nipi ngurum ek ei, tok kindik kin, buł ngunjung wumb ei, of kis kumep ei, kamb mani kindik kin, nung nik punergii mon. Yi mil erang, ekii se Gos tonu epin konu ele mołpu kin, ek dinga nipi sinim kun ngonum. Nga sinim Gos eim nge ek ei, buł ngunjpun kin, kapli sinim of kis kumep ei, kamb mani kindipin kin, nung nipin kin, bin min? Ei mon mendpil!

<sup>26</sup> Ok kunum ele, tonu komung Sainai ni konu ele, Gos ek neng kin, mei kopu turum. Ba Gos akip ek dinga keimi yi ninim, “Kunum endi nga, nam ya mani mei konu ele mendpil, ambil olup enermbii mon; ba tonu epin konu ele ambil olup ermbii ku,” pa nim.

<sup>27</sup> Pe “nga kunum endi” ek ei, sinim kin andan topu ngonum. Ngonum ei, Gos eim epi kanim kanim pei eririm ombu nge Gos eim epi ei, olup erpi, to kis erpi kin, si kindimba. Si kindip kin, Gos erang epi ka

wii dinga ombu, olup enerim kin, kapli epi ka wii dinga ombu nga piram mulmba.

<sup>28</sup> Yi mil erang, pe sinim ka piipin kin, Gos ngumun. Nimbil erang, sinim Gos eim sinim tep er mołmun konu ka ei, sinim sinmin ei, olup enenmba mon! Pe nga, sinim Gos kin ka pii ngopun kin, eim kin embe ambil tonu kindipin kin, of kun ka ele, men topun nipin kin, Gos nge noman enim mil, ekii sipin ngopun mund mong ermin.

<sup>29</sup> Nimbil erang sinim Erinjpin Gos eim, dup mendpil kindang kin, epi pei dup nopu kin, topu kis er poru nimba pułwu eim mołmun.

## 13

### *Gos Noman Enim Mil Ermin*

<sup>1</sup> Pe enim engnjung noł endeim endeim ni, noman ngolmun of ka minj erik kin, Kraiss nge wumb mulngii.

<sup>2</sup> Pe enim konu eipi wumb enim ngii konu ongii ei, “Weil!” a ningii ei, enim ouru ninermba. Nimbil erang enim piinmin; ok wumb kombur yi mil enjung ei, en enim Gos nge enjel sik kin, en enim ngii konu ele, tuk tep erik kin, se mulnjung. Ba enjel onjung ei, en enim piinenjung; ba en enim wumb mendpil kombur onmun, ni piinjung.

<sup>3</sup> Pe enim pii gii wumb kopur, kan ngii konu ele palmin ei, piingii yi mil, enim wumb ei kin, ouni kan ngii ele mil pingii. Nga enim wumb kopur ei, en enim Kraiss kin pii gii nik ele nge, ngenj kumbii sinmin ei, enim piingii. Nimbil erang enim piinmin ei, en enim ngenj ei, wumb ombu mil, yi palim ku.

<sup>4</sup> Pe wu endi amb simba of ei, wumb pei of ei, ambil tonu kindik kin, ka piingii. Nimbil erang wu ei, eim amb simba of ei, Gos ningil ele, of kun ka wii mendpil simba. Nimbil erang enim piinmin ei, ekii se Gos kos owundu piipi kin, kumep kis ngopu kin, wu endi amb ngunduk kin, nga wu eipi amb kin of kis erik enim ei kin, ngumba.

<sup>5</sup> Pe enim ku nin epi silmin of ei nge, noman kulerngii mon! Ba Gos enim paki tang kin, nipe epi endi enim kin sim salim epi ei mendpil, ka piik mulngii. Nimbil erang, Gos eim ek ok yi nirim, “Nam enim kanip wiik tunarpi kin, nga na enim wakin tunermbii mon ku!”

<sup>6</sup> Pe sinim ek ninim ei, pii gii nipin kin, ek ni tor kindipin ei, “Owundu eim na paki tołum. Pe wumb en enim, na kin nipe of endi erngii ei, na mund mong tunermbii mon!”

<sup>7</sup> Pe enim nge tep elmin wumb enim kin ok kin, Gos ek ka ni tor kindik nguk ei, enim piingii. Pe wumb ei, of kun ka erik endik ei, enim noman to piingii! Piik erik kin, Gos kin pii gii nik ei, ekii sik kin, er endngii.

<sup>8</sup> Jiisas Kraiss eim nin, eim ek ka ei ok multum; pe molum ku, nga ekii se kunum kunum mulmba ku. Eim ende minj piram molpu ba. Nga eim ek ka piram mulmba ku.

<sup>9</sup> Mon pim kin, kengip ek eipi eipi enim noman ele, to eipi eipi si tor simba. Seng kin, en enim Gos nge ol kun ka si kindik kin pungii. Nga enim noman tuk ele, Gos nge noman ka ngolum ol ei, dinga ngang kin, ei ka wii mendpil molum. Ba enim noman tuk ele kuni mowii lo ek kanim kanim ele, ekii sik elmin ol ei, wumb endi paki tunaalmin mon.

<sup>10</sup> Pe Gos nge kulma kalilmin wumb ei, Jura wumb alap men ngii yi elmin wumb ei, sinim nge kulma kalmin kumo kuni ei, nungii; ba dinga sinermin ni piik kin, kapli nunaalmin mon. Nimbil erang Jiisas eim sinim nge kulma kalmin kuni mil molum.

<sup>11</sup> Yi mil, Jura wumb nge kulma kalilmin wu owundu ei, eim kung miyem ei, tu wupu kin, tuk konu ka wii mendpil salim konu ele, kulma kalpi wumb en enim ol kis elmin ei, kil ngumba nipi elim. Ba kung ngenj ei, konu owundu andaring ele, dup kalilmin.

<sup>12</sup> Pe yi mil ku, Jiisas eim konu owundu nge, ondu torung ele kulum. Pe Jiisas eim kolpu kin, eim nge miyem ele, wumb pei ol kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb ei Gos ningil ele, ol kun ka wumb mulngii.

<sup>13</sup> Yi mil ku, sinim konu owundu ele, torung pupun kin, sinim Jiisas eim singambil sipi kulum. Yi mil ku, sinim singambil sipin kin, eim kin ouni ko wupun er mulmun.

<sup>14</sup> Pe ya mani mei konu ele, sinim kunum kunum mulmun nge, konu owundu ele endi sinahim mon; ba kunum kunum mulmun nge, konu owundu ele ka wii endi, tonu omba ei, sinim kui er molpun kin, karpun andinmin.

<sup>15</sup> Pe sinim Jiisas nge embe kin, kunum kunum Gos kin ka ka piipin ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Nimbil erang Jiisas eim sinim kin kulma mil, kalpi ngum. Ngang kin sinim gupu ele, Gos kin ka piipin ngopun kin, eim embe ele, sinim ek ni tor kindpin kin, wumb eipi ngumun.

<sup>16</sup> Pe enim wumb eipi epi sinerang molmun wumb ei kin, paki tok kin, ol ka erngii ei nge, ourun tunerngii mon! Nimbil erang enim kulma kalk kin, yi mil enmin ol ei, Gos eim noman ka piilim.

<sup>17</sup> Pe enim nge tep wumb ek ningii mil ei, ekii sik ni, mandring molk pungii. Puk kin, enim noman tuk ele tep molk erik kin, wumb mil ei nik kin, beltik, ekii se ni tor kindik kin, Gos kin ngungii. Pe enim tep elmin wumb ol yi mil enjing ei, enim ekii sik kin, kapli en enim ka piik kin, en enim

kongun elmin kongun ei nge, ambil gii nik kin, er mulngii. Mon pim kin, enim noman embin to piinjing kin, enim ol ei nge paki topu kin, ngunermba mon ku.

<sup>18</sup> Pe enim sin kin prei erik kin, Gos ngangin kin, sin paki tumba. Yi mil, sin noman tuk gui ele piinmin ei, Gos ningil ele, sin kun ka molmun keimi dinga ni piinmin. Sinim piipin kin, sinim noman ele, ol kun ka kunum kunum er endmin, ni piinmin.

<sup>19</sup> Pe na enim dinga kii sind ei, enim na kin Gos prei erangin kin, Gos na nga orung sikir kindang kin, enim kin nga nirik ombii.

### *Prei Elmin Ol Ei Nge*

<sup>20</sup> Pe sinim nge Gos noman emin pulwu; Gos ei, eim sinim nge Owundu Jiisas kultum ei, eim nga sipi orung konj sirim. Seng kin, Jiisas eim sinim kung siipsiip tep elmin nge wu owundu mendpil molum. Pe Jiisas eim nge miyem ei, sinim kin ek dinga keimi ni pendrim andam konu ei, topu sim salim.

<sup>21</sup> Seng kin, Gos eim sinim epi kanim kanim nipe epi endi sinerang mulmun ei, ngumba. Ngang kin, kapli sinim Gos noman ele ekii sipin kin, endmin. Nga Gos nge noman ele ol ei, sinim noman tuk ele, eim noman ka piinim mil eim kongun erpi mulmba. Nga Kraiss kin, sinim noman tuk ele kongun erpi molpu kin, Kraiss eim tilang owundu nin, embe owundu kunum kunum pepi molpu ba. Ei keimi!

<sup>22</sup> Pe angnan nok; na enim kin ek dinga nip ngond. Enim na Gos ek nind ei, kom se piik kin, noman dinga kindip ngumbii nge end. Yi mil, na mon polup ngond ei, ek osii mil, ni ngond.

<sup>23</sup> Pe na enim piingii nind ei, sinim nge enginjpin Timosii ei, eim kan ngii ele si kindpi tor om. Pe sikir eim na kin opu nim kin, na Timosii kin ouni opu kin, enim kenmbil.

<sup>24</sup> Pe sin nge ek ka nipin molmun, pa ninmin ek ei nik kin, enim nge wumb tep wumb kin, nga Gos nge wumb molmun ei kin, nik ngungii. Pe enim nge engnjing nol Esilii konu ele wumb ei, enim kin, "Muleiyo," nik ngonmun.

<sup>25</sup> Pe Gos nge noman ka ngolum ol ei, enim kin pei ouni mulmba. Ei keimi!

## Jeims Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

### *Jeims Mon Endi Połpu Ngum*

<sup>1</sup> Na Jeims, na Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun wu moł. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb tilap engki nga tał pei oł embin tui tonu wang kin, en enim Esrel mei si kindik kin, mei eipi konu ele orung orung pei punjung. Na enim kin ek ka nip ngond.

### *Oł Embin Tui Omba Ei, Sinim Pii Gii Kapli Erpi Dinga Kindmba*

<sup>2</sup> Na nge angnan noł! Kunum ele oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba ei, enim kapli ka piik mułngii.

<sup>3</sup> Nimbił erang, enim piinmin oł embin tui ei, enim kin tonu wang kin, kapli oł ei, enim paki tang kin, enim nge pii gii ombu, dinga angik mułngii

<sup>4</sup> Molkin, kapli oł dinga angk kindik kin, oł embin tui ei, ko wuk dinga angk puk kin, kapli enim wumb pii gii dinga tonu wang kin, oł kun ka ei, erik mułngii. Molkin, enim nga epi endi sinerngii mon; ba enim kapli mendpił, oł kun ka erik mułngii.

### *Noman Ka Wii Sinerang Kapli Prei Erngii*

<sup>5</sup> Pe nga enim wumb nii endi, eim noman ka dinga pinerim kin, kapli eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, kapli Gos eim wumb ei kin, noman dinga ngumba. Nimbił erang Gos eim wumb pei kin, epi pei wii ngolum. Ngopu kin, nga Gos wumb ei kin, ek ngopu enermba mon.

<sup>6</sup> Ba wumb ei pii gii ninjing kin, Gos kin prei erik kin, kii sik erngii ei, wumb ei nga pii gii ei, si kindik kin, kembis mił enerngii mon! Nimbił erang wumb nii endi noman tał to piimba wumb ei Gos kin prei ermbe ei, ep noł pop topu mił, topu se andpi kin, orung orung enim, wumb ei yi mił, ku enmin.

<sup>7-8</sup> Wumb ei nge, eim epi ei ermbii min, epi eipi ermbii ei, ni piinananim mon. Wumb ei, noman tał mił peng mołum. Wumb ei, eim Gos Owundu kin epi endi simbił ni piipi kin, noman yi to piinermba mon!

### *Epi Pei Simba Wu Nin, Epi Endi Sinermba Wu Ni*

<sup>9</sup> Nga wumb nii endi, epi endi sinermba wumb ei, Gos eim embe ambił tonu kindang kunum ei, eim ka mendpił piimba.

<sup>10</sup> Pe nga wumb nii endi, epi pei simba wu ei, ka piipi mułang kin, Gos eim embe ambił mani kindmba. Nimbił erang epi kanim kanim pei simba ei, yi mił ond kuk simbił ka endi, top mułang kin, enim olup

erangin kin, boi boi nipi pułpeł topu kin, eipi eipi punum oł ei mił, epi kanim kanim pei simba wu ei, yi mił ku ermbe.

<sup>11</sup> Yi erang kin, eni tonu opu, dinga tang kin, muł erpi, mei ele połpu palim epi ei kulii erpi kin kuk ka topu mołum ei, kulii erpi kin, boi boi nipi mani pułum. Pupu kin, kuk ka ei er kis molulum. Yi mił ku, epi pei salim wu ei, kongun erpi epi pei nga sipi pupu kin eim kułang kin, eim nge epi kanim kanim pei, pułpeł topu kin, eipi eipi am ba.

<sup>12</sup> Wumb nii endi, eim oł embin tui kanim kanim eim to mani kindmba erang kin, eim dinga angpi kin, ko wupu mołum ei, eim ka piimba. Nga eim oł ei, to mani kindim kin, kapli Gos ei konj kunum kunum mułngii ei, eim nirim mił, epi ka wii ei, wumb nii Gos kin noman ngolum wumb ei kin, eim epi ka wii ei wii ngumba.

<sup>13</sup> Pe wumb nii endi, eim kin oł kis endi, eim to mani kindmba erang kin, eim ek yi ninermba mon. Oł ei, na to mani kindim epi ei, Gos erim. Yi ninermba mon! Oł kis ei, Gos to mani kindnermba mon! Nga yi ku Gos eim wumb endi kin, oł kis ei, "Yi erii!" ninermba mon ku!

<sup>14</sup> Ba pe wumb nii endi, nipe oł endi, eim to mani kindpi erang kin, oł ei, eim noman to piyang kin, eim noman kis ele oł, "Yi erii!" ninim.

<sup>15</sup> Ek ekin endi yi mił ninim. Wumb nii endi, oł kis kangil mundii mił, eim noman kis ele tonu wang kin, kapli eim oł kis kanim kanim mengmba. Nga oł kis ei mengpi kindang kin, tonu ok, owundu mił mułang kin, kapli eim kangil mił, kulii oł mengmba. Wumb ei, dup konu ele ngenj kumbii kis kunum kunum singii.

<sup>16</sup> Nanim nge angnan noł mendpił! Enim piyangin, Gos oł min ek endi, enim kin nim kin, ek kend to ngunermba mon!

<sup>17</sup> Ngunerang kin, epi ka wii ei, wii ngolum epi ei nin, epi kun ka wii ngolum epi ei, tonu epin konu ele Erinjpin Gos sinim kin mani onum. Wang kin, Erinjpin Gos ei, epin konu ele, tilang kanim kanim pei eririm tilang ei, eipi eipi, mił punum. Pupu kin, Gos ei, eim nge oł ei, eipi eipi enalim mon mendpił! Ei eim minj piram mołum. Mułang kin, emii palim konu ele, min men mił ele, Gos mulalim mon.

<sup>18</sup> Ei eim noman ele piipi neng kin, eim ek keimi ni pendrim mił, sinim tonu o pun yi enmin. Yi mił erang, Gos epi kanim kanim eririm epi ei, sinim o pun kin, eim nge kindang ambalam noł kumna mołmun.

### *Gos Ek Piik Kin, Nga Ekii Sik Erngii*

<sup>19</sup> Nanim nge angnan noł, enim ek ei pii kun erngii! Wumb pei kapli, ek sikir piik singii! Ba ningii ei, sikir piik singii mił,

ninerngii mon! Nga sikir noman kis ei, tonu onermba mon!

<sup>20</sup> Wumb jikii pang noman kis tonu onum ei, Gos nge of kun ka of ei, enalmin mon!

<sup>21</sup> Yi mił erang, of kis kun pinalim mił epi ni, epi kanim kanim noman tuk kis mołum ei, am pei erik sipik, tor kindik kin, si kindngii. Pe enim noman ele, to mani kindik kin, Gos kin mandring mułngii. Nga eim ek endi, enim noman tuk ele emb mił topu kin, kindim palim ei singii. Eim ek ei kapli, enim nge noman tuk ele, sipi orung simba.

<sup>22</sup> Ba enim kapli Gos eim ek ninim mił, ekii sik erngii! Ba enim piik pendik kin, nga ekii sinanmin ei, en enim noman ele ek kend tok ngonmun.

<sup>23</sup> Yi mił, wumb nii endi, eim Gos ek ninim mił piinim; ba Gos ek ninim mił, ekii sipi enermba wu ei, eim ouru ninim yi mił, wumb endi eim kirapi ele kaninim ei, eim kumb ningil sałim mił, yi ku seng kin kaninim.

<sup>24</sup> Yi mił ei, eim kumb ningil kin pei, mon kindpi kin, kan pendpi kin nga punum; ba ekii se, nga eim kumb ningil pei seng kin, kenim mił ni, sikir eim nge kumb ningil kenim mił, ouru ninim.

<sup>25</sup> Ba wumb nii endi eim Gos lo ek kun ka pakim ele, of kis kan ngii mił, si kindpi, nga kanpi kin nga am ele, minj kanpi kin noman to piipi kin, erpi mułmba wu ei, eim piipi kin, nga ouru neng piinerim; ba ek ninim mił, ekii sipi kin, kongun yi enim. Enim wu ei, of yi erpi mołum wu ei, eim kapli ka ka piipi kin, eim epi pei enim.

<sup>26</sup> Pe nga wumb endi yi ni piipi, 'Na nam pii gii nip kin; nga na wu ka mendpił moł kin; nga na Gos kin men top keimi erip ngoł,' nimba. Ba wu ei, eim gupu anmbil ele, ek kis kanim kanim tor wang kin; kapli ei eim noman kin ek kend to ngopu kin, nga eim ek kuls sim, eim 'Men top enj,' nim; ba eim pii gii ei epi wii mił; epi keimi endi mon!

<sup>27</sup> Pii gii keimi niłmin of ei nin, Gos kin keimi men tok elmin of ei, Gos eim ningil ele kun ka mendpił pim kin, nga of penj endi pinalim. Pinerang kin, Erinjing Gos nge of kun ka mendpił sałim ei, yi mił; kangi ambil menjing erinjing koltmun ei paki tok kin, kanik kun erik se mułngii! Amb ombu wenjing kulangan kin, wu mołmun ombu paki tok kin, kanik kun erik kin, se mułngii! Pe Gos nge of kun ka mendpił sałim ei, enim mei kin, kanim kanim of penj ombu, buł ngok kin enim am of kun ka mendpił, yi erik kin molk pungi.

## 2

*Wumb Pei Ende Mił, Kaimb Sik Ngungii*

<sup>1</sup> Nanim nge angnan no! Enim Jiias Kraiss sinim nge Owundu ele, pii gii ninmin ei, eim Owundu nge tilang owundu pułwu mołum. Mołpu kin, eim kin pii gii ninjing kin, enim wumb kombur embe punum wumb ei kin, of ka erik ngok kin, nga embe punanim wumb ei kin, buł ngok kin, noman to piinarik kin, paki tunanmin. Yi mił of ei, enerngii mon!

<sup>2</sup> Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, angil mong ku gol mondpu kin, konduk epi ka wii kindpi opu kin, enim men tołmun ngii nirik omba. Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sinalim wu endi, konduk ni epi, ka wii kindnarpı, opu kin enim men tołmun ngii nirik omba ku.

<sup>3</sup> Wangil kin, enim wu epi ka wii kindpi, omba wu ei kin, noman ngok kin yi ningii, "Ya kumb ele, pei ka ele, okun kin mułii," a ningii. Yi ningii; ba konduk ni, epi ka kindnarpı, omba wu ei kin, yi ningii, "Engnjii min, mani mei ele okun kin, na simb sałim konu ele okun kin mulnjii."

<sup>4</sup> Pe enim of yi nge enjing kin, en enim enjing of ei, en enim noman yi mił mok tonmun min? Enim mok to kapli kapli kindik kin, of kun pim mił enanmin mon! Ei enim mok tok erik kin, wumb noman erik kin, kun pindnanmin mon; ba enim noman kis ni piik kin, wumb mok tok elmin.

<sup>5</sup> Na nam nge angnan no! mendpił; enim piyei! Gos eim wumb mei ele epi kanim kanim pei sinalim wumb ei, to tonu kindpi mundang kin ok enim pii gii ele nge, Gos ngumba nge epi kanim kanim pei sałim mił, en enim yi mułngii! Yi mił molk kin, Gos okrii eim ek dinga nipi kind pendrim palim ei, yi mił wumb nii, eim kin noman ngonmun wumb ei, Gos eim sinim tep er mołum konu ele, eim enim tuk kindang mułngii. Yi peng kin, eim epi kanim kanim pei sinalim wumb ei, eim kin topu tonu kindpi, mundang kin mułngii.

<sup>6</sup> Ba enim epi kanim kanim pei sinalim wu ei, enim to singambil sinmin. Ba wumb nii, enim of embın tui ngok sipik kin, kos ngii sipnjing? Sipik kin, wumb epi kanim kanim pei sałim wumb ei mendpił.

<sup>7</sup> Wumb epi pei sałim wumb ombu mendpił, enim embe ka endi, Jiias kin sinjing ei, ek buł morung nik kin, yi enmin min? Ei wumb ombu mendpił, of yi nge enmin.

<sup>8</sup> Enim wumb nge king lo ek ni pendim mił ele nge, Gos nge ek ka ele nipi tor kindnim ei, yi mił ninim.

"En enim kaimb sik kin, noman kultmun mił, wumb enim kin mandi mołmun wumb ei kin, kaimb yi ku sik kin, noman ngungii!"

Kapli, enim lo ei, ekii sinjing kin, enim of kun ka erngii.

<sup>9</sup> Ba nga enim wumb eipi eipi ngenj torung keningii mił, wumb mok tok erik ngolmun ei, enim ol kis, kun pinerim mił erngii. Nga lo ele, ek ninim mił, enim noman tuk ele tum. Tang kin, enim lo ek ei, to kindik kin, ekii sinarik, yi enmin ku.

<sup>10</sup> Yi mił wumb nii endi, eim lo ek endeim nimba mił, ekii sinerim kin, kapli ei yi mił, eim lo ek pei ekii sinaliim.

<sup>11</sup> Yi mił ku, Gos eim ek yi ninim, “Wu eipi nge embnjing ei, ngundnenjii mon!” Nga eim yi ku ninim, “Wumb endi to kundnenjii mon!” Pe nga nim wu eipi nge embnjing ngundnenjii ba nga wumb endi to kundun kin; kapli nim lo ek ninim mił, ekii sinan mon. Nga nim lo ek pei to kilip to poru nin kin, nga lo ek ei, nim noman tuk ele tum.

<sup>12</sup> Yi mił erang, Gos wumb mok topu, yi ermaba mił, eim nge lo ei, ol kis nge dinga ei, to mani kindilim. Kindipi kin, lo ei nge, wumb wii kindang mułngii. Molk piik kin, enim ek nin, ol erngii mił ol kun ka ei, er andik molk pungii.

<sup>13</sup> Pe Gos eim kos piipi kin, kii sipi orung omba kunum ei, wumb nii endi, eim wumb eipi kin kaimb sipi kin, noman kulerim wumb ei, Gos kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, eim kin kaimb sipi ol yi nge enermaba mon! Ba nga wumb kombur, wumb eipi kin, kaimb sik, noman kulkin, kapli Gos eim kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, en enim yi ku, kaimb sipi ngumba.

#### *Pii Gii Pimba Mił, Nga Ol Yi Ku Erngii*

<sup>14</sup> Nanim angnan no! Wumb endi eim yi nimba, “Nam Jiisas kin pii gii dinga palim,” ba eim ol kanim kanim erim ele, ek yi nimba mił, pinerim mon. Kapli eim ol erpi pii gii nim mił, eim paki tumba min? Nga eim pii gii ele, kapli eim erpi kin, se orung simba min?

<sup>15-16</sup> Yi mił, enim engnjing nol Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, alap ni, kuni ni, epi sinenang mułngii wumb ombu kin, enim ek yi mił ningii, “Gos enim kapli paki tumba. Topu kin, kuni ka ngopu kin, ngenj ele alap pandi tang kin, muł erang mułngii!” Ba enim epi endi, wumb ombu nge sinerang mułngii wumb ei, epi ombu ngunerngii. Ngunarik kin, kapli enim wumb ei nge, paki tangin kin, er mułngii mił nenj?

<sup>17</sup> Yi mił ku, Jiisas kin pii gii palim ningii ei, yi mił. Pii gii ei, wii mił pim kin, nga ol endi enerim kin, kapli pii gii ei, wii kulii mił, epi pimba.

<sup>18</sup> Ba wumb endi ek yi nimba, “Nim pii gii palim. Nga na ol ka wii ei.” Kapli, na Jeims ek nip, orung kindip kin yi nind. “Nim nge pii gii ei, na andan tan; ba nim nge ol endi elin ei, na andan tunen mon. Nga na nge ol

ka wii ei ei kin, na pii gii ei, nim kin andan top ngamb kin, nim kenjii.”

<sup>19</sup> Enim pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpil molum piingii ei, ka mendpil! Pe nga gui kis pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpil molum ku. Ba en enim yi piik kin, en enim puku sik kin, piik molmun. Wumb endi pii gii nimba ei mendpil, ei kapli enanim.

<sup>20</sup> Enim noman pinaim wumb! Pe enim pii gii ei mendpil peng kin, enim ol ka wii endi enenjing kin, kapli enim pii gii ei, epi wii mił pimba. Pe enim ek pułe ei, pii pol tungii min?

<sup>21</sup> Kumb ok, sinim kupenjpın Eiparam ei, eim Gos nge kongun erpi kin, Gos ningil ele, eim kun ka wu multum mił nenj? Ei eim kongun ele mendpil eririm eririm ei, eim kingam Aisak to kondpu kin, kulmał mił kapli kin, Gos eim ngumba nge piipi eririm.

<sup>22</sup> Enim ol ei nge, kanik kun erngii! Erik kin, eim pii gii nirim mił ei kin, nga eim kongun erim ol ei kin, tał ouni okuł ende punbul. Eim pii gii ele nge erpi kin, opu ol kun ka mendpil purum. Pang kin, ei eim kongun erpi kin andan turum ele nge, eim pii gii am mendpil eririm.

<sup>23</sup> Kumb ok, Gos eim ek keimi nirim mił, keimi tonu orum. “Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nirim ele nge, Eiparam eim ol kun ka elim wu,” ni Gos yi nirim. Nga ekii se, wumb yi nilmin, “Eiparam eim Gos nge pul.”

<sup>24</sup> Kapli pe enim piinmin ei, wumb endi Gos kin kun ka molmun wumb ele nge, eim ol kun ka erpi kin, nga eim pii gii nipi kin, ouni ermaba. Ba wu ei, pii gii mendpil nipi kin, Gos wu ei, kun ka elim wu, ninermaba mon!

<sup>25</sup> Yi mił ku, amb Reiyap eim ok wu kin ningil erpi kin, nilkeng sipi kin, nga wu kanim kanim se nirik seng kin, ende pulmun amb multum. Ba pe ei eim Josuwa kindang kin, Jura wumb konu ele sirim mił kenmin ni, ok wumb ei paki topu kin, yi mił kuni ngopu, pandi koi erpi kin nga andlam eipi endi kindang puk kin, en enim nge konu ele orung punjung. Ol yi erim ele nge, Gos amb ei kin, “Kun ka molum amb,” ninim.

<sup>26</sup> Yi mił, nga wumb endi mułmba wumb ei, eim noman tuk gui eim kin mulerim kin, wu ei wu kulii mił molum. Nga pii gii pimba ele nge, nga kongun kun ka erpi, andan turerim kin, pii gii ei kulii mił pimba ku.

### 3

#### *Anmbil Epi Dup Mił Palim*

<sup>1</sup> Nanim angnan no! Enim wumb molmun konu ele, Gos nge ek emb tok ngolmun wumb pei mił mulerngii. Nimbil

erang enim piinmin ei, Gos sinim mok topu kin, kii sipi orung omba kunum ele, sinim ek emb tolmun wumb epi ngumun ei, Gos amb kii dinga owundu sipi kin, mok topu ermaba; ba Gos pii gii ninjing wumb eipi, Gos enim kin mok topu kin, giyeng ni, yi mił ermaba.

<sup>2</sup> Yi mił, sinim wumb pei molmun ei, kunum kunum ol kun pinalim mił elmin. Pe wumb nii endi, eim ek kanim kanim nimba mił, eim ol kun pinalim mił endi enerim kin, eim wumb kun ka mendpil mulmba. Molpu kin, eim kapli yi ku, eim ngenj pei, tep ka erpi kin, se mulmba.

<sup>3</sup> Yi mił ku, kung os gupu ele, ain mił epi endi tuk kindik pendik kin, kan ele ambil bu nik kin, bin nik piilmin konu ele, ambilk orung orung sengin kin, ekii sipi pulum. Yi mił erang, sinim kung os ambil ak topun kin, pei orung orung andlam salim mił, ni piipin kin, punmun.

<sup>4</sup> Yi mił nga, noł sip owundu ei, am owundu ei ni piingii ku. Noł sip ei, am owundu kis palim; ba nga konu pop owundu topu kin, sip ei, ep noł konu ele tuk siplim. Ba nga tuk sip owundu ele, tep erpi kin, kongun erpi kan se molulum wu ei, eim bii ni piilim konu ele, epi ambil kun erpi kin, epi kembis endi palim ele, ambilpi kun kindipi kin, simbii ni piilim konu ele, siplim.

<sup>5</sup> Ei yi mił, nga anmbil ei, ngenj ele epi kembis mendpil palim; ba ek pei owundu kis nipi kin, na nam kapli epi owundu mendpil ei, ermabii ni tanglim.

Nga dup kembis endi, kapli erpi pepi, nopy gur nim kin, ond owundu nin, epi kanim kanim pei, nopy poru nilim.

<sup>6</sup> Pe anmbil ei, dup mił palim ei, nga anmbil ei, ol kis kun ka pinalim mił ei, piki topu molum. Ngenj ele ei, dup mił pei piki top molpu kin, pe ol kis kanim kanim erpi kin, ngenj pei erpi kis mondnum. Anmbil minj erpi kin, enim ngenj nin, no pep molmun ele, kui dup mił, kindang nonum ei, dup konu kis dup ei, opu kin, yi mił nonum.

<sup>7</sup> Wumb ya mei ele epi kanim kanim pei, ka nin, kei nin, omu nin, ka wembii nin, epi pei ombu, wu en enim noman ele palim piilmin mił ombu, erangin kin ekii sik elmin.

<sup>8</sup> Ba wumb endeim kapli, eim anmbil nanim piind ol ei, "Erii!" a neng kin, ekii sipi kapli enermba mon! Anmbil ei, epi ka mon! Ei ek kis nipi tor kindilim. Yi peng kin, anmbil ei, wii kor pimba mił, pinalim mon! Ba ei epi kis kunj men mił, wumb kuhngii epi tuk ele, piki top molulum ei, tor olum.

<sup>9</sup> Sin sinim anmbil ei kin, sinim ek ka nipin kin, Erinjpin Gos nge embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nga anmbil

ende, yi mił ku, ek buł ambilpin, ek kis nipin kin, wumb kin nipin wumb ei, Gos ei eim mił erpi mundum wumb ele nge, ngonmun.

<sup>10</sup> Gos kin ek ka ni ngok kin, nga ek kis ni ngok kin, gupu anmbil endeim ele, tor olum. Opu kin, nanim Gos nge wumb angnan no! Enim enim ol ei, ol kun ka pinalim mił, yi energii mon!

<sup>11</sup> Pe nga noł tukpu endi mulmba ei, noł ka tor wang kin, nga noł kis tor wang kin ouni, onguł min?

<sup>12</sup> Nam angnan noł, nga ond pik kin, ond olip kin, mong ende top mulmba min? Nga ond wain, ond pik mong top mulmba min? Ei kapli mon! Yi mił ku, nga noł tukpu ele, noł ka nin, noł kis nin ouni, tor wang kin, nunerngii mon.

#### *Noman Ka Dinga Ei, Gos Kin Onum*

<sup>13</sup> Enim molmun konu ele, wumb nii endi, noman ka wii nin, noman dinga peng molum min? Wumb endi eim no pepi andpi mulum kin, kapli eim ol kun ka er andpi kin, andan topu ngumba. Ngopu kin, ei eim noman ka palim mił, giyeng ni erpi kin, ol ei andan tumba.

<sup>14</sup> Ba enim wumb eipi kin, ek ngonum kin, nga en enim ol kanim kanim erik ele nge, en enim embe ambil tonu kindik erngii. Erik kin, en enim noman tuk ele pim kin, kapli en enim noman ka wii ei, ambil tonu kindik kin, yi energii. Enarik kin, nga enim ek keimi ninmin ele, ek kend tok, ngunerngii mon.

<sup>15</sup> Noman ei nge, ei Gos kin onanim mon! Ba noman ei nge, ya mei ele wumb noman. Nga noman ngenj ele nge kin, tonu onum. Nga yi ku, ol kis ei, Seisen kin, pul arim pendpi kin, tonu om.

<sup>16</sup> Yi mił, wu endi wumb eipi kin ek ngonum kin, nga ol kis kanim kanim erik kin, nga en enim embe ambil tonu kindmin ni piik kin, kongun dinga ol kanim kanim erik kin, yi er molmun. Wumb yi nge, ol kun ka palim mił, yi enerik; ba ol kis kanim kanim mił elmin.

<sup>17</sup> Ba wumb noman ka wii ei, Gos kin tonu epin konu ele, mani wang silmin ei, kumb se, am ol kun ka mendpil. Nga wumb kin noman emin ende sek ngolmun; nga en enim wumb kin ek taki taki nik kin; nga wumb eipi ek kom ka sek piilmin; nga wumb eipi kin noman kaimb sik kin, ol ei piki topu mulangin kin, ol kun ka mendpil elmin; nga noman ka wii ol ei, wumb endeim endeim ni, noman ende mił nik ngolmun; nga ol ei, kun ka nin, ol keimi mendpil elmin.

<sup>18</sup> Pe nga sinim wumb eipi kin, noman emin ende se mulnjpun kin, kapli ei ol yi mił; sinim kuni mong aka pin taltmin ei

mił; nga noman emin ende sek ngołmun oł ei, oł kun ka ei, kuni mong ka tonu wang kin, sinmin mił, yi er mułmun.

#### 4

*Mei Konu Ele Noman Ngołmun Wumb Ei, Gos Nge Opu Orung Wumb Mołmun*

<sup>1</sup> Pe enim opu ngingmał enmin oł ei nin, nga ek mił enmin ei, jili mił tonu onum? En enim noman ele ek kis tonu onum ei, en enim kin mendpił pałim min? Pepi kin, en enim noman ele kin, ngenj ele aninga kopur ele kin, opu ngingmał elmin.

<sup>2</sup> Enim epi kanim kanim simin ni piik enmin; ba epi ombu sinanmin. Yi mił piik kin, enim wumb ei to kundmun ni piimin. Nga enim wumb eipi nge epi, bun bun kułumun; ba enim epi ei kapli sinerngii. Yi mił peng kin, enim ek mił erik kin, nga opu owundu elmin. Enim simin ni piinmin; ba epi ei sinanmin. Nimbil erang, enim Gos kin prei erik kii sik kin, epi ei simin nik kin, yi enanmin mon.

<sup>3</sup> Pe nga enim epi simin nik kin, prei enmin; ba epi ei sinamin mon. Nimbil erang enim Gos kin prei erik kin, kii sinmin oł ei, kun ka pinalim mon. Ele nge, enim ku nin epi ei sik kin, enim noman ngenj ele nge, olkup to kindmin mił ni elmin.

<sup>4</sup> Pe enim yi mił, amb endi eim wam kin, ka mularpi pupu kin, wu eipi kin ningil erpi kin, noman kułpu erpi, andnim oł ei mił, enim yi erik pendik kin, ya mei ele wumb oł kis epi kanim kanim pei, noman ngok kin, oł ei elmin. Erik kin, wumb ombu, en enim, Gos nge opu orung wumb mendpił mołmun min? Pe wumb nii endi, eim erpi kin, ya mei ele wumb oł kis epi kanim kanim noman kułmun oł ei, erpi kin, eim Gos nge opu orung wu mendpił mułmba.

<sup>5</sup> Pe enim piinmin ei, Gos ek ka keimi ei, ek yi ninim mił ei, enim epi wii mił endi, ni piinmin min? Pe Gos Gui Ka sinim kin kindim ei, sinim noman tuk ele, no pepi mułmba ni kindim ei, Gos eim noman ele dinga kindpi ei, eim nge mendpił sinim tep erpi sepi kin, kanpi mułmbii ni piinim.

<sup>6</sup> Ba Gos eim sinim kin noman ka ngołum oł ei, am owundu mendpił pałim. Yi mił, Gos eim ek ka ele, yi ninim,

“Gos eim wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, yi ermba wumb ei kin, Gos buł ngopu kin, mon pa nimba. Ba wumb nii endi ei, eim noman ele to mani kindim kin, kapli wumb ei kin, Gos paki topu kin, noman ka ngumba.”

<sup>7</sup> Yi mił peng kin, enim noman ele to mani kindik kin, Gos kin mandring molk pungii. Puk kin, enim Seisen opu orung wu ei, si

kindik, pui a nik kin, dinga anganin kin, kapli eim enim si kindpi kin, tungu pupu ba.

<sup>8</sup> Enim kapli molk kin, Gos eim kin mandi punjung kin, kapli Gos eim mołpu kin, enim kin mandi omba ku. Enim angil noł kindik kin, was erangin kin, enim oł kis kun pinalim mił, er muljung wumb ei, yi mił erngii. Enim noman tuk ele kil ngok kin, er kun erngii. Enim wumb ombu, ya mei ele nge, oł kis kun pinalim mił, ekii sik kin, nga Gos nge oł kun ka kunum endi ekii simin nik enmin ei, noman tał sek enmin.

<sup>9</sup> Erik kin, enim noman tuk ele, embin tok kin, kaimb sik kin, nga ke owundu ningii. Pe enim wumb tokuł enmin ei, ak tok kin ke ningii. Pe nga enim wumb ka ka piimin ei, nga ak tok kin, noman embin to piingii.

<sup>10</sup> Enim Gos Owundu kumb ele, kapli embe ambilk mani kindngii. Kindik yi enjing kin, kapli Gos eim enim embe ambil tonu kindmba.

*Enginjin Kin Ek To Mondpun Ninermin*

<sup>11</sup> Engnjing noł! Enim wumb eipi endeim endeim kin, ek kis nik kin, ngunerngii mon. Nga wumb endi pupu kin, angim kin ek kis ni ngopu kin nga ek to mondpu kin nipi ngumba ei, eim Gos nge lo ek ele, ek kis nipi ngonum. Nga wu endi ei, Gos lo ek ele, ek to mondpu kin, mok tonum ku. Ba nga nim Gos lo ek ele, to mondkun kin, mok tokun en kin, kapli nim lo ek ei, kun ka ekii sinan mon! Ba nim lo ek ei, mok tołun wu mił, endi mołun.

<sup>12</sup> Gos ei eim mendpił, lo ek ngołum wu mołum. Nga eim mendpił mok tołum wu endi mołum ku. Ei eim mendpił, kapli wumb endi dup konu kis er mondpu kin, nga eim wumb endi, sipi orung konj simba ku. Ba nim wumb nii, nim wumb mandi mołmun wumb ei, kapli mok tołun wu endi mił, mołun min?

<sup>13</sup> Pe enim wumb kombur ek yi nilmin wumb ei, na ek piingii! “Akip min topuł, sinim kapli pupun kin, konu owundu ele tuk pupun kin, pani endeim mołpun kin, kongun erpin kin, ku owundu se orung simin.”

<sup>14</sup> Ba enim topuł, epi endi tonu omba epi ei, pii poł tunanmin. Pe enim noman konj ei, nipe mił pałim? Enim yi mił; enim kupu kuru endi ei, kunum aninga kopur pepi kin, sikir poru ninim ei, enim noman konj yi mił ku pałim.

<sup>15</sup> Mon pim kin, enim yi mił ningii, “Pe Gos Owundu eim noman ele, kapli ni piim kin, kapli sinim konj mołpun kin, oł yi mił ermin min, oł eipi mił ermin.”

<sup>16</sup> Ba yi peng kin, en enim embe ambil tonu kindik, “Sin sinim wumb owundu mołmun,” ni piinmin. Piik kin, noman



owundu pałim ni piik kin, nilkeng sinmin of ei, of kis mendpił pałim.

<sup>17</sup> Pe wumb nii endi, eim of kun ka elim ni piinjing; ba eim of kun ka ei, ekii sipi enalim wu ei, eim of kis elim. Sinim ek ei, pii kun ermin!

## 5

### *Epi Pei Sałim Wumb Ei, Pii Kun Erngii*

<sup>1</sup> Nga enim epi pei sałim wumb ombu, pii kun erngii! Of embin tui kanim kanim enim kin tonu omba enim. Enim ngenj kumbii sik kin ke dinga ningii!

<sup>2</sup> Pe enim epi kanim kanim pei sałim ombu, purpu kumun ngopu kin, kis mułmba. Nga enim konduk alap nin, ka kindinmin ombu ei, epi jingamb ombu, nok poru ningii.

<sup>3</sup> Pe enim ku gol nin, ku mong ei, oi wuraf ei talpi kin, si kindmba. Nga oi wuraf ei, enim of kis mołum ei erpi kin, peni ele kindpi kin, andan topu ngumba. Nga epi ei, enim ngenj ele, dup mił nopu kin, tika nimba. Enim kom ku ni, epi ka wii ei pei, akip poru nimba kunum ei nge, kulou tunjung.

<sup>4</sup> Enim piingii! Wu kombur enim kin kongun erik mulnjung wu ombu, en enim nge mong aninga kopur, ambil gii ninjing. Ninjing monge ei, Gos eim piipi kin nga kongun wumb kombur ke ninmin ei pupu kin, Gos Owundu eim opu wumb epin konu ele, mołmun tep er mołum Owundu nge, eim kom ele, pang piinim ku.

<sup>5</sup> Pe enim ya mei ele mołmun kunum ei, epi kanim kanim pei, seng se nok kin, ka piik kin, er mołmun. Molk kin, enim kuni ka pei nok pangin pangin mił, ni piik kin, enmin. Erik mułangin kin, Gos kunum owundu tonu omba nge, mandi enim.

<sup>6</sup> Enim mendpił, wumb kun ka mulnjung wumb ombu, ek ngok kin, to kundnjung wumb ei, enim kin kan wiik tok kin, nga enim opu orung erik kin, ngunenjing mon.

### *Kunum Olt Kui Erik Molk Kin, Prei Er Mułngii*

<sup>7</sup> Yi mił erang, angnan noł, enim noman tuk dinga kindik kin, of embin tui ko wuk kin, Jiisas nga orung omba nge kui erik mułngii. Pe enim piingii! Kuni taltim wu ei, kuni ka tonu omba nge kui er mołum. Molpu kin, eim konu kumb kumb se nin, konu kumb ekii se tumba ei nge, kui er mołum.

<sup>8</sup> Enim yi ku, noman dinga kindik kin, of embin tui ko wuk kin, kui erik mułngii! Enim noman tuk ele, dinga to piik mułngii. Nimbil erang, Jiisas orung omba kunum mandi enim. Yi mił erang, enim noman dinga kindik kin, kui er mułngii!

<sup>9</sup> Angnan noł, enim kaplı wumb ei min, wumb ei "Of yi mił, yi mił enim," pa nik, yi ninerngii mon! Mon pim kin, mok top elim wu ei, enim kumep kis ngumba. Enim piyei! Mok topu ermba Owundu ei, eim ngii ondu ele mołpu kin, kui er mołum.

<sup>10</sup> Nanim angnan noł! Enim piingii ei, Gos of ekii se ermba of ei, piik nilmin wu ombu, en enim Gos Owundu nge embe ele, nik tor kindik kin, kongun yi erik. Erik kin, ngenj kumbii sik kin, of embin tui to wuk kin, dinga angk kin, kongun erik mulnjung. Molk kin, ei enim andan mił topu ngonum ei, kaplı piik, tuk sik kin, noman to piik mułngii.

<sup>11</sup> Enim piingii! Sinim yi nilmin, "Wumb of embin tui ko wuk kin, dinga angk kin, mołmun wumb ei, ka piingii. Enim kumb ok, wu Jop nge ek pol piłmin wu ei, noman dinga kindpi kin, of embin tui ei, ko wupu kin, kui er mułum. Mułang kin, Gos eim noman ele erang kin, Jop noman ka ngopu of ei nin, kaimb sipi elim of ei, sinim piinmin. Keimi sinim piinmin! Pe Gos Owundu sinim kin kaimb sipi kin, noman ka ngołum ku.

<sup>12</sup> Ba angnan no! Epi endi kumna ermin ei yi mił. Enim muł mei nin, epi eipi endi keimi mendpił nik kin, to tonu kindnerngii mon! Ba enim kaplı ningii ei, kaplı minj ningii. Nga enim mon ninjing kin, kaplı mon minj ningii. Mon peng kin, enim ek ni tonu kindangan kin, ekii se Gos kumep kis enim ngang singii.

<sup>13</sup> Pe enim mołmun konu ele wumb nii endi, eim embin pimba min, ngenj kumbii endi sinim min? Ei eim kaplı, Gos kin prei ermba. Pe wumb nii endi, enim kin mołmun ei, eim ka piimba ei, kaplı eim Gos kin ka piipi ngopu kin, golang nipi ngumba.

<sup>14</sup> Pe nga enim mołmun konu ele, wumb nii endi, enim ening peng tonum min? Ei eim kaplı, wumb men tołmun ngii ele, kongun paki tok kin, tep erik mołmun wumb ei, wii tang ok, eim kin Gos prei erik ngungii. Enim Gos kin embe kii sik pendik kin, ening peng ermba wumb ei kin, kopung mur tumba kopung ei, sik kin, wumb ei ngenj ele, bein tok kin, kopung kindngii.

<sup>15</sup> Nga pii gii peng prei enjing kin, ening pimba wumb ei opu kin, konj pupu wii ka mułmba. Pe nga Gos Owundu eim kaplı wumb ei erpi, sipi kindang kin, nga opu ening kindpi kin, konj ka mułmba. Pe nga wumb ei, eim of kis kun pinerim endi erim kin, kaplı Gos eim paki topu kin, of kis kil ngopu si kindmba.

<sup>16</sup> Yi mił peng kin, enim of kis kun pinerim mił erngii ei, endi ernjing noł kin nik, tor kindik kin, ngungii. Nga enim endeim endeim kin prei erangan kin, kaplı

ernjing no! kin paki tumba. Topu kin, Gos en enim er ka ermbe. Wumb endi kun ka mo!um wumb ei, prei ermbe ei, dinga pimbe. Peng kin wu ei, Gos kin prei erpi ngopu kin, kap!i Gos piipi, orung kindpi kin, ngo!um.

<sup>17</sup> Ngang kin, wu Elainja sinim mei wumb ngenj kumbii silmin o! ei, ngenj ende mendpi! mo!mun mi!, eim wu ok yi multum. Mo!pu kin, eim prei dinga erpi kin, Gos ni ngopu kin, konu kumb tunermba ni piirim. Yi piipi ni ngang kin, kung pani tekliki, nga oi angil orung nga endeim opu pum. Pang kin, konu kumb endeim mani opu, tuneririm mon.

<sup>18</sup> Pe nga, Elainja Gos kin prei erpi kin, kap!i konu kumb mani opu, tumba nipi eririm. Erang kin, konu kumb owundu mani opu tang kin, mani mei e!e kuni kanim kanim tonu orum.

<sup>19</sup> Nanim angnan no! Pe wu nii endi, enim mo!mun konu e!e Gos ek keimi ei, si kindik punjung kin, nga wumb endi, eim erpi kin, nga sipi orung tu wumba.

<sup>20</sup> Pe wu ei, eim yi piimba ei, wumb endi o! kis kun pinerim mi! erpi endang kin, eim pupu pendpi kin, se orung tu wumba wumb ei, eim kolpu konu kis e!e ba nge er mu!um; ba nga erpi kin, se orung sim. Sipi erpi kin, o! kis kun pinerim mi! o! kis kanim kanim pei ei, pandi! topu si kindim.

## Piisa Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

### *Piisa Kumna Kin Mon Połpu Kindim*

<sup>1</sup> Na Piisa Jiisas Kraiss nge ek se andil wu. Na mon ei połpu kin, enim Gos nge wumb en enim konu ele keimi si kindik kin konu eipi punjung. Puk Ponsus konu owundu nin Galeisiya, nin Kaparosiya nin Eisiya nin Bisiniya konu owundu pei ele mulnjung.

<sup>2</sup> Kumb ok, enim Erinjpin Gos eim nge noman ele enim to tonu kindpi mundum. Mondpu kin eim piim ei, enim eim nge Gui Ka ele je erang kin, enim ok wumb kun ka mendpil molk. Molk kin, Jiisas Kraiss nge ek ka ekii sengin kin, kapli eim miyem ele je erang kin, enim ol kis kil ngopu si kindrim. Si kindpi kin, Gos noman ka ele ol ei, nin nga eim noman emin palim ol ei, kapli enim kin piki to pep mulmba.

### *Konj Kunum Kunum Ka Mulngii Ei Singii Nge Tonu Epin Konu Ele Kui Er Molum*

<sup>3</sup> Pe sinim kapli ek ka nipin kin, Jiisas Kraiss Owundu nge Arim Gos ngumun. Nimbil erang eim sinim kin kaimb sipi kin, eim nge kunum kunum konj ngolum ol ei Jiisas Kraiss erpi sipi kin, tonu konj kindim ei sinim piipi kin, yi erim. Erpi kin, eim sinim paki tonum ei, kui er mulnjpun ei, sinim nimbil erang Jiisas eim erang kin, sinim opun konj pupun molmun.

<sup>4</sup> Molpun kin, nga sinim kapli Gos nge epi owundu eim nge wumb singii nipi kindim salim. Seng kin, epi ei kapli sinim singii nipi kin epin konu ele kindim salim. Seng kin, ei kapli erpi kis mulerang kin, nga ol kun ka to pulpel tok kin, eipi eipi kindnerngii mon; kinarik kin, ol ei nga pupu, am pupu kin poru ninermba mon ku.

<sup>5</sup> Nga epi ombu, enim nge mendpil, pii gii ninjing wumb ombu mendpil, Gos eim nge dinga ele er kanpi, se mulang kin, en enim ka molmun. Mulangin kin, eim enim se orung simba nge eim er kun er molum ei, mul mei poru nimba kunum ele, opu peni ele ba.

<sup>6</sup> Enim ol ele nge ka piilmin; ba akip kunum aninga kopur mendpil ka piilmin. Ba nga Gos noman ele erang kin, ol embin tui kanim kanim enim kin ngenj kumbii ngang kin, enim ngenj kumbii singii.

<sup>7</sup> Nimbil erang ele nge, ol embin tui kanim kanim enim kin onum ele nge, enim pii gii dinga palim min, pinalim ei erpi kenmba onum. Opu kin, ku gol epi ei to kis elim; ba wumb ku gol dup ele kalk kenmin nik kelnjing. Ba nga pii gii ei, ku gol mil

mon. Pii gii ei ku gol to mani kindpi kin, ka wii mendpil tonu olum. Yi mil, nga pii gii palim mil kenmbii nipi kin, enim epi ei erpi kin, pii gii to dinga elim. Nga ekii se Jiisas Kraiss peni ele orung omba kunum ei, sinim pii gii ei erang kin, sinim embe owundu nin, tilang owundu nin, embe ka wii ei sinim.

<sup>8</sup> Enim eim kinalmin; ba enim eim noman kulk ngolmun. Nga pe enim eim kinalmin; ba enim eim kin pii gii nik kin, ka ka piik ngolmun. Ka piik ngolmun ei, owundu pepi kin, ya mani mei ele, ka piinmin ei, to mani kindnim. Nga ka piinmin ei, sinim gupu ele ni tor kindmin ei, kapli enanim mon.

<sup>9</sup> Ba enim nge pii gii ei, mong tonum ei yi mil, Gos eim enim nge noman tuk ele orung sipi kin, noman konj kunum kunum mulngii nge ngonum.

<sup>10</sup> Ol ekii se tonu omba piik nilmin wu ombu, kumb kor Gos nge noman ka enim kin epi ei wii ngumba epi ei yi mil nik tor kindilmin. Nga orung ok konj kunum kunum mulngii ei, sik erngii andlam ei, kuruk kin, pule kan sinim nik enmin.

<sup>11</sup> Nga Kraiss nge Gui Ka ei, en enim kin noman tuk ele mulum. Molpu kin, en enim kin ni tor kindang kin, Kraiss kolpu kin ngenj kumbii sipi kin, nga ekii se, embe owundu sim. Sim ei piik kin, kii sik kin, kunum nenj tonu omba? Nga epi nipe endi kunum ele tonu omba?

<sup>12</sup> Gos eim wu ol ekii se tonu omba piik nilmin, wu ombu kin, ol yi mil erpi kin, peni ele andan tum. Nga en enim kongun ei erik kin, endi paki topu ermba mil mon. Ba nga en enim Gos ek ka nik ngonmun ek ei nge, enim kin nik kin, tor kindik ngonmun. Nga ek se andilmin wumb ei nengin piinmin nik, ni tor kindangin kin, Gos Gui Ka ei, tonu epin konu ele, mani kindang kin, om ei dinga ngolum. Ngopu kin, Gos ek ka ni tor kindnjing. Nga Gos enjel molmun ei, en enim dinga kindik kin, Gos ek ka ei, pii poł tungii nge nik enjing.

### *Gos Eim Enim Wii Tang, Ol Kun Ka Mendpil Pek Molk Kanik, Kun Erik Mulngii*

<sup>13</sup> Pe kapli enim noman ele piik kin, kun erik molk kin, ol ka piinmin mil, erik kanik kin, kun erik mulngii. Molangin kin, enim Jiisas Kraiss orung opu peni ele omba kunum ei, pii kun erik kin, noman ka ambil gii nik, er mulngii! Nga noman ka ei, enim kin kunum ele tonu omba.

<sup>14</sup> Nga enim kangil endi, eim arim mam ek ekii sinim mil, enim Gos kin yi erik kin, ekii singii! Ok enim noman piinarik mulangin kin, wumb kombur 'Ol yi erii yi erii,' ninjing; ba pe enim kan wiik tangin kin, enim enjing ol ei enerngii mon!

<sup>15</sup> Ba pe Gos eim oł kun ka ełim Gos ei, eim enim wii topu sim. Seng kin, enim Gos eim kun ka mendpił mołum oł ei mił, enim yi mił ku erik mułngii.

<sup>16</sup> Yi mił Gos eim ek keimi ele yi ninim, “Enim kapli kun ka mendpił mułngii! Nimbil erang nanim kun ka mendpił moł mił, enim yi mił ku, erik molk pungii!”

<sup>17</sup> Kapli, enim Erinjing kin prei erik, ‘Wusa’ niłmin ei, enim Erinjing ei, enim embe ele, piipi kin mok topu enermba mon. Ba ei, eim enim endeim endeim ni, oł enjing mił ele nge, mok topu ermba. Yi mił erang, enim pii kun erik mułngii! Mułngii mei ei, enim enj enj mułngii mei, mon; ba enim oł kun ka erik, molk pungii.

<sup>18</sup> Pe enim piinmin ei, enim okrii oł kis kun pinerim ele, no pek molk kin en enim kupenjing noł kin, oł kis ei sinjing. Ba Gos eim enim kumep topu kin, oł kis kun pinerim oł er muljung ele nge, eim se orung sim. Sipi kin, eim enim kumep to se orung sim ei, mei ele epi ku gol nin, silpa epi to kis ermba epi ei kin, si orung sinerim mon.

<sup>19</sup> Ba Gos eim enim kumep to se orung sim ei, Kraiis eim miyem ka wii ele enim si orung sim. Sim, miyem ei, enim epi endi ngo orung kindmin ei, kapli mon. Kraiis ei eim kung siipsiip wał ka wii ei mił nga eim orpuł nin, erii endi ngenj ele pinerim mon.

<sup>20</sup> Gos eim muł mei eneririm kunum ei, Gos eim Kraiis kongun ei nge, ermba nipi mundum. Ba Kraiis eim peni ele omba kunum ei, ekii se mendpił opu kin, eim sinim paki tumba nge omba.

<sup>21</sup> Kraiis eim enim erpi, paki tang kin, Gos kin pii gii ninmin. Gos eim erpi, Jiisas sipi, konj kindpi kin, nga tilang owundu ngołum. Yi mił enim Gos kin pii gii ninmin wumb ei, ka piik, kui erik mułangin kin, eim enim si orung simba.

<sup>22</sup> Pe nga enim ek keimi ninmin ele nge, ekii sinjing. Sinjing ele nge, en enim noman tuk penj mułum ei, er kun ka enjing. Nga enim engnjing noł kin, endeim endeim ni noman kulk ngungii. Ngok kin nga enim noman kultmun oł ei, am keimi mendpił kulk ngungii.

<sup>23</sup> Pe enim noman konj tonu wang mołmun. Yi mił, aka pin kuni mong ka wii tonu onum ei, yi mił mołmun. Nga kuni mong topu kis mołum kuni ei, enim erpi sineririm mon. Ba kuni mong kunum kunum konj mołum kuni mong ei mendpił, enim erpi seng kin, tonu ok mołmun kuni ei, Gos nge ek ka kunum kunum konj pepi ba.

<sup>24</sup> Gos eim ek ka ele yi ninim, “Wumb pei en enim kupuł engimb mił mołmun. Nga wumb en enim moke

ei epi kui engimb kuk mił mołmun. Nga kui engimb kulii erang kin, nga epi kuk ei boi nipi kin, mani pup si kindnim.

<sup>25</sup> Ba Gos Owundu nge ek ka ei, kunum kunum konj pep ba.”

Ba ek ei ek keimi mendpił, enim kin nipi ngonum.

## 2

### *Jiisas Owundu Eim Kom Ku Dinga Mił Konj Salim*

<sup>1</sup> Yi mił erang en enim piik kun erik kin, oł kis ombu si kindngii! Si kindik kin, enim ek kend kun pinalim mił tonmun ni, nga ek kend eipi noman tał mił salim ei ni, nga wumb endi, epi pei salim ei kanik kin, sin yi sengli ni, kanik bun bun sinmin ni, nga ek buł ambilk, buł morung ninmin oł ombu, akip enim si kindngii!

<sup>2</sup> Ei yi mił, kangil kembis mengk kindangin palim ei, eim mam nge am noman kultum. Kulpu ei yi mił ku, enim am ka wii mendpił noman kułngii. Kułngii am ei, Gos nge Gui Ka nge am mił nok puk kin, enim kapli owuk tonu puk kin, pii gii nik molk kin, nga ele sipi orung seng kin, kunum kunum Gos kin molk pungii.

<sup>3</sup> Gos eim ek keimi ele yi ninim, “Enim Owundu nge noman ka ele, pii poł tonmun ei, singin ka wii mił enim.”

<sup>4</sup> Enim Jiisas owundu kin ongii ei yi mił, eim kom ku mił konj dinga palim. Ya mei wumb en enim, eim kom ku kis, ni piik kin, si kindnjing. Ba Gos eim tonu kindpi mundum kom ku ei, dinga ka wii mendpił, Gos eim noman ele yi ni piinim.

<sup>5</sup> Nga enim kom ku konj kindpi salim mił, yi mołmun. Molk kin, Gos je erang kin, en enim wak tangin kin, ngii ele, sik kin, kongun ergii ei, Gos eim Gui Ka nge, men ngii ku dinga ele, kułmał dup kałimn ei, oł kun ka wumb mił mułngii. Molk kin, nga erim Gos kin kułmał kalk ngok kin, eim noman ele, simba mił kalk kin Jiisas Kraiis kin ngungii.

<sup>6</sup> Yi mił, Gos eim ek ka ele yi ninim, “Piyee! Nanim kom ku konj dinga ka wii mendpił ei, to tonu kindinj. Kindinj ku ei, tumunj mił ele, ambil gii nipi mułmba. Mułmba kom ku ei, Saiyon konu ele, mani kindip sinj. Nga wumb nii endi eim kin kom ku ka wii mił pii gii nimba wu ei, eim kapli ku ei kin singambil sinermba mon.”

<sup>7</sup> Kom ku ei enim pii gii ninmin wumb ei kin, kapli Kraiis kom ku ei ka wii mendpił. Ba wumb pii gii ninanmin wumb ei, kom ku kis nik kin ngii takimn wumb si kindnjing ei, pe nga opu pendpi kom ku ei, ngii

tumunj mił ele pepi dinga erpi kin, ngii pei ambilpi gii ni se mołum.

<sup>8</sup> Nga Gos eim ek ka ele, wumb pii gii ninenjing wumb ei yi ninim,

“Kom ku ei andam ele, pep tang kin, wumb simb ele, kimbangin ak tang kin, bok tungii. Tungii ei, en enim Gos ek ka ekii sinenjing. Wumb kom ku ele bok tok kin, mani punjung.”

Punjung ei ok kin Gos ek keimi ele ni pendrim mił, en enim oł yi erngii.

<sup>9</sup> Ba enim Gos eim to tonu kindpi kin, mundum ei, enim Gos nge wumb mołmun. Molk kin, enim king nge wu amb tilap ele, kulmał kalihmin wumb mołmun. Molk kin, enim wumb tilap kun ka mendpil mołmun. Molk kin, enim Gos eim nge wumb mendpil mołmun. Molk kin, en enim eim oł ka elim mił ei, ni tor kindik kin, wumb ngungii. Ei yi mił, enim oł kis emii pim konu ele mulnjung ei, Gos enim to tu wupu kin eim tilang ka mendpil ele, kindang mołmun.

<sup>10</sup> Molk kin, ok enim mulnjung ei, enim Gos nge wumb mulenjing mon; ba pe enim Gos nge wumb mendpil mołmun. Molk kin, ok enim mulnjung kunum ei, Gos eim enim kin kaimb sipi kin, ngopu ei sinenjing mon. Ba pe Gos eim enim kin, kaimb si ngopu kin, eim enim si orung sim.

#### *Sinin Gos Nge Kongun Wumb Mił Mołmun*

<sup>11</sup> Nanim nge wumb puł mił, enim wumb konu eipi wumb mił, ok mołmun. Molk kin, nga enim kunum aninga kopur mendpil, ya mei ele mulngii. Molangin kin, na enim kanip kin, ek dinga yi nind, enim kapli ok enim ngenj noman oknge ele, ‘Oł yi erii, yi erii!’ ngengin kin, enjing oł ei, akip enim buł ngok kin, nga enerngii mon. Enarik oł ei, enim ngenj noman oknge kis seng kin, oł yi enjing. Erik oł ei, enim noman tukrung ele, opu mił erpi ngonum.

<sup>12</sup> Enim torung ngenj wumb molk kin, Gos ek piik kin, ekii sinarik mołmun wumb ei, oł kun ka pimba mił erik endngii. Erik andik kin, wumb ombu molk kin, enim kin ek ngok yi nik erik kin, enim oł kun keimi pinałim mił, oł kis yi enmin ningii! Kapli wumb ei enim kanik piik erngii ei, enim oł kun ka mendpil enjing peng kin, en enim Gos eim embe ambil tonu kindngii kunum ei, Jiisas eim orung omba kunum ele yi erngii.

<sup>13</sup> Enim kapli Jiisas Owundu nge noman to piik kin, mei wumb lo ek nik pendik kin, ekii singii. Nga king wu owundu mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim nimba oł ei, ekii sik erngii.

<sup>14</sup> Nga gapman wumb owundu molk ninmin ek ei, ekii singii! Sik kin, nga king wumb owundu mołmun ei, Gos tonu kind

mundang, molk kin, wumb ei, oł kis kun pinałim mił enmin ele nge, ekii se, orung ok kin, kumep kis to orung kindik ngungii. Nga wumb endi, eim oł kun ka mił ermbe ei, kapli gapman wumb ei, eim embe ambil tonu kindngii.

<sup>15</sup> Yi mił, Gos eim noman ele, enim oł yi mił erngii ni piinim, “Enim oł kun ka palim mił enmin ei, enim kapli, wumb ombu noman kun pinałim mił erik kin, ek tengngii ei, mon pa nik, gupu ambil kum tungii.”

<sup>16</sup> Enim kapli, wu wii mił andik mulngii ei, kan ngok mundnjung wu mił, enim yi mulerngii mon! Pe nga enim wu wii mił, mołmun ni piik kin, oł kis kun pinerim ele erik kin, pandi tunerngii mon! Ba enim kunum kunum Gos nge kongun wumb mił, molk pungii.

<sup>17</sup> Enim kapli wumb pei kin, embe ambil tonu kindngii! Nga enim pii gii ninjing wumb kin noman kulk ngungii. Nga enim Gos eim kin gał sik men tok kin, eim embe ambil tonu kindngii. Nga wu num en enim mei ele tep er mołpu kin, kumb ele kindnim ei, eim embe ambil tonu kindngii.

#### *Krais Eim Ngenj Kumbii Sipi Andan Tum Oł Ei Enim Kapli Ekii Singii*

<sup>18</sup> Enim kongun wumb enim kapli en enim nge tep wu mołum ei, mandring molk kin, eim embe ambil tonu kindik erngii! Nga wu tep ka erpi elim wu ei nin, wu endi enim kin oł dinga enermba wu ei kin mendpil mon; ba nga enim tep wu endi ek dinga kind nipi kin, nga oł dinga pimba mił elim wu ei kin, mandring puk mulngii ku.

<sup>19</sup> Kapli enim Gos kin noman to piik andangin kin, wumb endi enim ngenj kumbii wii ngang kin, enim ngenj kumbii ko wunmun ei, Gos eim oł yi nge, noman enim.

<sup>20</sup> Kapli enim oł kis erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin kin, enim nipe mił embe singii? Ba nga enim oł kun ka erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin enim tungii ei kapli, Gos eim noman ele piilim ei, kapli mendpil.

<sup>21</sup> Gos eim enim ok wii tołum oł yi nge, ekii sik erngii, pa nirim. Nimbil erang enim ngenj kumbii singii mił, Krais eim enim nge ngenj kumbii ko wupu, sipim. Sipim ei erpi kin, enim yi erngii nipi kin, erpi andan topu, sim sahim. Seng kin, enim kapli eim erim mił oł ei, ekii sik kin, erik pungii.

<sup>22</sup> Krais eim oł kis endi enerim mon! Nga eim gupu ele ek kend end tor wang kin, wumb piinenjing mon ku.

<sup>23</sup> Wumb eim kin ek buł ambilk kin, ek kis ni ngok enjing; ba eim nge ek yi ninjing ele nge, ek yi ku nipi kin, ek top to, orung kindnerim mon. Eim oł embin ei ko wupu

kin, nga eim ek dinga endi nipi kin, orung kindpi wumb ei kin enerim mon. Ba ei eim sipipi kin kos piipi kin, kun ka mok topu elim wu owundu nge angil ele kindim.

<sup>24</sup> Eim ngenj ele, sinim nge ol kis ei ko wupu sipipi kin, ond peri ele, tonu sipik to kundnjung. Yi erang kin, sinim ol kis ei bu ngopun kin, ol kun ka palim mi erpin kin, no pek molk pungii. Wumb eim ngenj to kis mundn mundnjung ele nge, eim sinim erang kin, sinim ngenj nga konj ka mo lum.

<sup>25</sup> Nimbil erang ok enim kung siipsiip mi, am puk kin, and lam ele kan sinarik muljung; ba pe enim se mengk kin, orung ok kung siipsiip tep elim wu ei kin, enim nge noman tuk ele tep elim wu ei kin, orung onjung.

### 3

*Wu Amb Sinmin Nga Amb Wu Punmun Ek Ei Nge*

<sup>1</sup> Yi mi ku, enim wu punmun amb kapli wenjing kin mandring molk kin, eim nimba ek ei, ekii sik erngii! Nga wumb nii endi, Gos eim ek ka ele, pii gii ninarik kin, ekii sinenjing wumb ei, enim amb ol yi erngii ele kanik kin, kapli se orung sengin ok kin, Gos kin pii gii keimi ningii! Ba enim ek endi, nik enerngii mon!

<sup>2</sup> Nimbil erang amb en enim wenjing nol nge, embe ambil tonu kindilmin ni ol kun ka elmin ele nge, kanik kin, kapli noman ak tok kin pii gii keimi ningii.

<sup>3</sup> Pe enim ngenj torung epi ka moke enmin ei mendpil, yi enerngii mon! Nga moke ei, yi mi erik kin, peng enjin ambilk ka erik kin, ku gol angil elting ele, epi monduk kin, nga ngenj torung ele, kon alap ka mendpil kindinmin, ei mon!

<sup>4</sup> Ba kapli enim noman tuk ele, moke ngungii. Ngungii moke ei, kis mo pu yi enermba mon! Ei yi mi, noman tuk emin ni, noman kun ka salam. Ei Gos nge ningii ele kanpi ka kanilim.

<sup>5</sup> Yi mi, ok amb kombur Gos kin pii gii nik kin, am kun ka mendpil molk kin, ol yi mi elmin. Amb ombu ngenj ele, epi ka ngenj ele, moke ngolmun ei, en enim wenjing kin, mandring molk kin ek ekii sik yi elmin.

<sup>6</sup> Yi mi, Sera ni, amb ei, ol yi mi eririm. Erang kin, eim Eiparam nirim ek ele, ekii sipi kin, eim Eiparam nanim nge wu owundu nipi kin, yi embe sirim. Pe nga, enim pei ol kun ka erik kin, nga epi endi enim gal sinarik enjing kin, kapli enim Sera nge ambilam nol mi mulngii.

<sup>7</sup> Yi mi ku, enim amb sinjing wu ei, enim embnjing kin, no pek ka molk pungii. Enim piinmin ei, enim embnjing nol ngenj ele, dinga pinalim mon. Yi mi peng kin,

enim embnjing ei, paki tok kin, noman kulk ngungii! Ngok kin, nimbil erang amb enim kin konj kunum kunum mulngii ei, Gos eim wii ngumba ei, enim kin tep to sinjing. Pe enim ol yi nge, ekii sinjing kin kapli enim prei erngii ele nge, epi endi pepi, ondu ngunermba mon.

*Sinim Noman Ende Sepin Mulmun*

<sup>8</sup> Pe na ek ei, ni poru nip kin, yi nimbii end. Enim pei noman ende kindik kin, wumb pei kin kaimb sik kin, noman kulk ngungii. Enim kapli en enim engnjing nol kin, noman ngungii. Nga enim noman ka pii ngok kin, nga enim noman ele, to mani kindik kin, yi mi erngii.

<sup>9</sup> Pe nga wumb endi, enim kin ol kis kun pinerim mi, endi enjing kin, kapli enim ol yi ku erik kin, wumb ei kin orung kindik kin, ngunerngii mon! Ba enim wumb enim kin ek ngok ek kis nik enjing kin kapli enim wumb ei kin ol yi ku erik ngo orung kindnerngii mon! Ba enim ol yi erik ngo orung kindngii ei, Gos kin prei erik kii sengin kin, epi ka wii ngopu orung kindmba. Kindpi kin, ol ele nge mendpil, Gos eim enim wii tang kin, enim kapli ok epi ka wii ei, yi singii nipi kin, eim enim wii topu sim.

<sup>10</sup> Yi mi Gos eim ek ele yi ninim, "Pe nga wumb endi, eim konj kunum kunum ka tonu omba ei, noman yi to piim kin, nga eim kunum ka tang seng kin, kenmbii ni piim kin, kapli ei eim gupu anmbil ele, ek kis endi ninermbii, pa ni pendpi kin, nga eim gupu ele ek kend tunermbii pa ni pendpi kin, eim yi ermba.

<sup>11</sup> Eim kapli ol kis kun pinalim ele bu ngopu kin, nga ol kun ka palim mi yi ermba. Nga eim noman emin palim ol ei kur kan sipi kin, ekii sipi, er mulmba.

<sup>12</sup> Nimbil erang Gos Owundu eim ningii ele, wumb ol kun ka palim mi enmin wumb ei, kanpi wumb ombu paki to lum. Nga wumb prei enmin kunum ei, Gos eim kom se piipi mo lum. Ba Owundu eim wumb ol kis kun pinalim mi erngii ei, eim kanpi mo lum. Mo lu kin, eim wumb ei kin popu kis si piipi kin, kumep kis topu kin ngo orung kindmba."

<sup>13</sup> Pe enim ol kun ka palim mi dinga kindik kin, ermin ni piinjing kin, wumb nii endi opu kin, enim topu erpi kis mundmba? Ei mon mendpil!

<sup>14</sup> Ba nga enim ol kun ka palim mi erik kin, nga enim ngenj kumbii ele sinjing kin, kapli enim ka ka piingii. Nga wumb enim kin ol endi enjing kin, kapli ol ei kin, mund mong enerngii! Nga enim noman tuk ele embin to piinerngii ku mon.

<sup>15</sup> Ba en enim noman tuk eġe Kraiſ Owundu kindangin moġpu kin, eim tep erpi muġmba. Nga kunum kunum enim kui er mulang kin epi tonu omba ek puġe ei, wumb nii endi enim kii sipi nim kin, kapli enim er kun er moġmun pa nik orung kindngii. Ba enim ek nik kin, orung kindngii ek ei, ek tak tak nik kin kun ka miġ ningii.

<sup>16</sup> Enim noman tuk gui ei, kun ka muġmba. Kapli wumb enim kin ek buġ morung ninjing kin, enim Kraiſ nge oġ kun ka elmin oġ ei, ni tor kindik andan tangin kapli kin wumb oġ kis enjing ei, singambilſingii.

<sup>17</sup> Nga Gos nge noman paġim miġ erngii ei, enim oġ kun ka paġim miġ erik kin, ngenj kumbii sik enmin ei, oġ kun ka mendpiġ. Ba nga, enim kun ka pinahim miġ erik kin, ngenj kumbii sinjing ei, epi kis mendpiġ paġim.

<sup>18</sup> Yi miġ erang, Kraiſ eim ond peri eġe, kunum endeim mendpiġ kuġum. Koġpu kin, enim oġ kis pei eġe, erik mulnjung eġe kil ngopu si kindim. Si kindpi kin eim wu kun ka endi moġpu kin, sinim wumb kis kuġmun konu eġe, Kraiſ eim sim. Sipi kin sinim tu wupu Gos moġum konu eġe tu wum. Tu wupu kin eim mei wumb miġ muġum. Nga ekii se eim ngenj eġe to kundnjing; ba eim noman tuk gui ka je erang kin, opu konj moġum ei, kunum kunum moġpu ba.

<sup>19</sup> Kraiſ nge Gui Ka eġe, pupu kin, gui kumbur kan ngok miġ kindangin kin mulnjung konu eġe pupu kin, ek ka nipi kin, tor kindpi ngum.

<sup>20</sup> Nga am kumb ok, wu Nowa eim mul-tum kunum ei, wumb mulnjung wumb ei Gos nge ek piinarik to kindik kin, ekii sinaġmin; ba Gos eim wumb noman to ak tok kin, pii gii ningii nge, kui er muġum ei, kunum eġe, Nowa eim noġ kanu owundu endi tekrim. Takpi kin, noġ owundu topu kin, wumb pei to kondpu poru nirim kunum eġe, wumb angil orung nga tekliki mendpiġ, ka mulk kin, noġ eġe am punerik; ba noġ en enim to tonu kindang kin, ka mulk.

<sup>21</sup> Noġ ei yi miġ, wumb noġ paġim oġ ei, ek ekin miġ nipi ngonum. Ei yi miġ, enim sipi orung simba. Noġ ei, enim ngenj penj moġum ei, kil ngopu kin, si kindmba ei nge mon. Ba ei en enim noman tuk gui eġe, Gos je erang kin, kun ka mendpiġ seng kin, nga enim kapli, Gos kin wii tok kin, Jiias Kraiſ eim koġpu kin, nga opu konj pum eġe mendpiġ, enim sipi orung sim.

<sup>22</sup> Nga Jiias eim mendpiġ epin konu ka eġe, tonu pum. Pupu kin, Gos nge angil tunding dinga eġe moġum. Moġpu kin, enjel nin, wumb embe paġim nin, nga dinga owundu salaġim wumb ei nin ombu Kraiſ kin mandring moġmun.

## 4

### *Jiias Kin Ekii Sinmin Pule Ei Ngenj Kumbii Ko Wumun*

<sup>1</sup> Yi erang kin, Kraiſ eim ngenj eġe, kumbii sirim; yi miġ ku, enim noman dinga kindik kin, Kraiſ eim ngenj kumbii sirim miġ, enim yi ku singii. Nimbil erang wu nii endi, eim ngenj eġe, kumbii sim kin, kapli eim oġ kis oġ ei, si kindpi poru nim.

<sup>2</sup> Yi miġ erang kunum eġe, eim ngenj eġe kin moġpu pupu kin, eim nga oġ kun pinahim miġ oġ ei, ekii sipi enerim mon. Nga mei wumb enmin oġ ei miġ, enerim mon; ba eim Gos nge noman paġim miġ, ekii sipi eririm.

<sup>3</sup> Yi miġ, ok kunum eġe enim torung wumb noman eġe elmin oġ kis kanim kanim noman peng kin, erik endnjing. Oġ kis kanim kanim ei yi miġ, wu amb ngundulmun oġ ei nin; nga oġ kis erngii ei, noman eġe sikir tonu onum ei nin; nga noġ nok, wulu pang andinmin oġ ei nin; nga kuni owundu nangin kin, kunum oġ miġ ei nok nok moġmun ei nin; nga noġ dinga pei nok kin wulu pang oġ kis kanim kanim ei nin; nga Gos lo ek ei to kindik kin, gos kend kin men to ngonmun ombu pei, enim poru ni si kindngii.

<sup>4</sup> Pe enim wumb ombu kin, oġ kis kanim kanim nga erik ngonanmin mon. Yi miġ erangin kin, puku sik kin, nga enim kin ek kis nik ngonmun.

<sup>5</sup> Ba ekii se, wumb en enim kos piilim wu owundu kin oġ yi enjing miġ, puġe ei yi miġ nik kin, orung kindik ngungii. Kos piilim wu owundu ei, eim kui er moġum. Moġpu kin, wumb kulii nin, konj wumb kos piipi kin, mok topu, ermba nge moġum.

<sup>6</sup> Ok Gos nge ek ka ni tor kindik kulnjung wumb ombu, ngunjung ei puġe yi miġ. Eġe nge, tonu ok kos piingii ei, ngenj kin pei ok kin, wumb yi miġ ongi. Ba en enim gui konj muġngii ei, yi miġ Gos konj moġum miġ, yi muġngii.

<sup>7</sup> Epi kanim kanim poru nimba kunum ei, tangpi mandi enim. Yi miġ erang, enim kanik kun erik kin, noman eġe kun ka seng kin, enim kapli kunum kunum prei erik muġngii.

<sup>8</sup> Enim kapli wumb endeim endeim ni noman ngomun oġ ei, ambilk gii nik muġngii! Noman ngomun oġ ei erpi oġ eipi ei, to mani kindnim. Nimbil erang noman ngonmun oġ ei, erpi oġ kis pei kapli pandi tonum.

<sup>9</sup> Pe wumb endi opu, enim kin muġmba ei, enim tep ka erik muġngii! Enim oġ yi nge erngii ei, kis piik enerngii mon.

<sup>10</sup> Enim endeim endeim ni, Gos eim epi ka wii kanim kanim wii ngum epi ei, sinjing. Yi miġ erang, kapli enim epi ka wii sinjing eġe nge, enim erinjing noġ kin paki tungii. Oġ eġe nge, enim Gos nge kongun

wumb ka wii molk kin, Gos epi ka wii ngum epi ei, tep ka erik mulngii!

<sup>11</sup> Kapli wumb nii endi, ek ni tor kindmba wu ei, kapli wu ei Gos ek ka ni tor kindmba. Nga wumb nii endi, eim wumb eipi kin paki topu ermaba ei, kapli wu ei, Gos eim dinga ngum ei kin, paki topu ermaba. Yi mił erang kin, Jiisas Kraiss kin Gos embe owundu seng kin, kongun ele tonu omba. Eim tilang ka wii ni, embe owundu ni, noman dinga eim kin kunum kunum pepi ba. Ei keimi.

*Pii Gii Wumb Keimi Molk Ngenj Kumbii Sik Mulngii*

<sup>12</sup> Nanim nge wumb puł dup mił epi embin tui owundu endi enim kin tonu opu kin kenmba mił enim; nga enim puku sik kin, epi eipi endi enim kin tonu onum ni piinerngii mon.

<sup>13</sup> Ba ol embin tui ei, enim Kraiss kin ouni ngenj kumbii sik kin, embin tui owundu ei ko wunjung. Yi peng kin, kapli enim am ka mendpil piingii. Nimbil erang ekii se eim nge tilang owundu peni ele, omba kunum ele, enim nga ka mendpil piingii! Nga noman ele ka piik ngungii ku.

<sup>14</sup> Pe nga enim Kraiss nge wumb mulangin kin wumb enim kin ek kis ninjing kin, kapli enim ka mendpil piingii! Nimbil erang Gos eim Gui Ka enim kin mołum ei, Gui Ka tilang owundu pałim ei, enim kin dinga ngopu, paki tumba.

<sup>15</sup> Mon pim kin, enim nge tuk mołmun wu endi, wumb endi to kundmba min, wumb eipi nge epi waning simba min, ol kis kanim kanim ermaba min, kanpi eipi eipi kindpi kin, mong simba nge er endmba. Erang kin, wu endi eim kumep kis ngo orung kindngii.

<sup>16</sup> Ba Kraiss nge wumb endi mołum kin, ol ele nge ngenj kumbii sim kin, kapli eim singambil sinermaba mon. Ba eim Kraiss kin pii gii nim ele nge, Gos embe ambil tonu kindmba.

<sup>17</sup> Gos kos owundu piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ele, mandi tonu opu poru ninim, Kapli kos sinim Gos nge wumb kin, kumb se tonu om kin, kapli pe nga nipe ol embin tui endi Gos ek ka ele ekii sinarik kin, pii gii ninanmin wumb ei kin, tonu opu poru nimba?

<sup>18</sup> Pe nga wumb ol kun ka elmin wumb ei kongun dinga erik kin kapli Gos wumb ei sipi orung simba pim kin, kapli nimbil ol erpi kin, wumb Gos kin buł ngok kin, nga ol kis enmin wumb ei, jili mił tonu ongi?

<sup>19</sup> Yi peng kin Gos nge noman ele wumb nii endi ol embin tui owundu ko wuk kin, ngenj kumbii sik enjing kin, wumb ei ol kun ka erik andik kin, en enim nge noman tuk ei sipik kin Gos Pułwu nge angil ele ngumun. Ngopun kin, Gos eim sinim eririm ei,

eim kunum kunum ek keimi nilim ei, eim sinim tep ka er mulmba ku.

## 5

*Enim Wumb Num Gos Nge Wumb Siip-siip Mił Tep Ka Erik Mulngii*

<sup>1</sup> Na ek ei nip, enim Gos nge wumb tep erik kin, kanik se mołmun wumb ei ngond. Na nam yi ku, enim kin ouni Gos nge wumb tep erip kin, kanip se moł. Na nam Kraiss Jiisas ngenj kumbii owundu sipi kin, ond peri ele kulum ol ei, keimi tonu om. Wang kin, na nam ningil ele, kenj ni, ek ei nip tor kindind. Yi ku Kraiss eim ya mei ele orung omba kunum ei, eim tilang owundu simba kunum ei, na yi ku enim kin ouni simin.

<sup>2</sup> Pe enim Gos nge wumb mołmun ei, kung siipsiip mił, enim tep ka erik kin, kanik se mulngii! Gos enim kongun ei, erngii nip ngum kongun ei, enim ka piik kin, noman monduk erngii ei, Gos enim yi erngii ni piinim ei, enim ku simin nik kin, kongun enerngii mon! Ba kongun ei, noman ele keimi erik kin, Gos kin ngok mulngii.

<sup>3</sup> Gos eim wumb sipi kin, enim angil ele kindim wumb ei, enim tep ka erik kin, Kraiss nge ol kun ka andan tok mulnjung kin, kapli wumb pei enim elmin ol ei, ekii singii; ba enim tep erik mołmun wumb ombu, enim to kambik mani kindik kin, en enim wu num mił, tep erik kin yi enerngii mon!

<sup>4</sup> Nga ekii se tep elim Wu Owundu nga orung omba kunum ele, enim kapli embe owundu tilang mił, epi topu kis ernermaba epi ei, enim singii.

<sup>5</sup> Yi mił ku, enim kang ambil gał, enim kom sek kin, tep elmin wumb ek ningii ei, ekii singii. Enim pei kapli en enim noman ele, to mani kindik kin, enim endeim endeim ni paki tok kin, nga mandring puk mulngii. Nimbil erang Gos wumb en enim embe ambil tonu yi kindik kin, wumb ei buł ngopu kin, kanpi si kindilim; ba en enim embe to mani kindik kin, en enim noman ele, to piinanmin wumb ei kin Gos kaimb sipi kin, noman ka ngolom.

<sup>6</sup> Yi mił erang, en enim noman ele to mani kindik kin, nga en enim Gos nge noman dinga ele mandring puk mulngii. Yi mił, nga Gos nge kunum ei, eim enim ambil tonu kindmba.

<sup>7</sup> Pe nga enim noman embin kanim kanim ei, Gos kin angil ele pendngii. Nimbil erang eim enim kanpi kun erpi kin, tep er mołum.

<sup>8</sup> Enim nga noman konj kindik kin, kanik kun erik mulngii! Enim nge opu orung wu kis Seisen ei kui wusii simbiu owundu mił, kei dinga nilim ei, eim koi erpi andpi kin, wumb endi kur kanjip numbii mił ni piilim.



<sup>9</sup> Enim pii gii dinga nik kin, dinga angik kin, Seisen opu kom topu kin, nimba ek ei piinerngii mon! Nimbil erang enim piinmin ei, enim engnjing nol mei konu ele orung orung molmun ei, ol embin tui enim kin tonu onum ol ei, en enim kin yi ku tonu olum.

<sup>10</sup> Ba enim kunum aninga kopur ol embin tui tonu wang kin, ngenj kumbii sinjing ei, Gos eim noman ka ngolum pulwu ei, eim enim dinga ngumba. Gos enim Krai Jiisas kin wii tang kin, enim eim tilang ka wii mendpil singii. Sik kin, Gos eim enim erpi kun ka mendpil kindang kin, je erang kin enim dinga angk mulangin kin, eim enim dinga ngang kin, enim dinga angk mulngii!

<sup>11</sup> Gos eim kin mendpil noman dinga kunum kunum pep molpu pangli! Keimi, am yi minj, kapli pengli!

*Ek Kombur Aninga Nga*

<sup>12</sup> Na ek aninga kopur polup kin, enim ngond ei wu Silpeinis na paki tum. Na piind ei, enim engnjing keimi mil molum. Pipe ele, na enim kin noman to konj kindamb kin, Gos nge noman ka ei, keimi na ninj mil ei, enim singii. Ei nge, na nam pii poru nip kin keimi ni tor kindamb kin, enim dinga angk mulngii.

<sup>13</sup> Enim engnjing men tolmun ngii Babilon konu ele owundu salim wumb molmun ei, ek ka nik pii ka piik kin, enim ngonmun. Gos wumb ei, enim kin ouni wii topu kin, noman ka wii ngopu yi ku elim. Nanim kingam Mak yi ku, enim kin ka piipi kin, ek ka nipi ngonum.

<sup>14</sup> Enim kapli, Gos nge wumb pei angil sik kin, noman kultmun ol ei mil erik kin, andan tok ngungii! Enim Krai kin dambilik ende puk mulnjung kin, enim noman emin ka seng mulngii!

## Piisa Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

### *Piisa Nga Mon Endi Połpu Ngum*

<sup>1</sup> Na Saimon Piisa, na Krajs Jiisas nge kongun wu ni ek ka se andil wu moł. Na pipe ei połup kin, enim wumb pii gii ka wii ninjing ei, yi mił sinim pii gii ende wumb mołmun konu ele ngond. Ele nge sinim nge Gos Jiisas Krajs eim sinim sipi orung simba nge pułwu ei, eim kin oł kun ka ełmin oł ei sinjing.

<sup>2</sup> Pe sinim nge Gos kin, Jiisas Krajs kin noman ka wii ei, sinmin. Oł ele nge, Gos Owundu nge noman ka nin, noman emin ei, enim kin am owundu tonu opu ba.

### *Gos Eim Nge Wumb Topu Mundum*

<sup>3</sup> Keimi, Gos eim nge dinga ele, epi kanim kanim sinim ngang kin, am sinim kaplı erang kin, sinim konj mołpun kin, Gos nge oł kun ka pałim mił, erik pungii. Gos eim nge noman ka wii sinim ngopu kin, sinim wii topu mondpu kin, eim nge tilang ka wii nin, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ngumba nge ouni simin.

<sup>4</sup> Pe eim nge noman dinga nin, tilang ka wii owundu ei nge, eim sinim kin kombur am owundu nin, epi ka wii mendpil ei, kumb ok, eim sinim ngumbii ni, pendrim mił ngurum. Yi mił erang noman oknge oł kis ei, sinim mei wumb kin tonu wang kin, pułe ele nge sinim oł kis enmin. Ba epi ka wii kanim kanim ei, pei Gos sinim ngum ei, sinim paki tum. Yi mił sinim tungu pupun kin, epi kis ermba ei, si kindpin bin. Pupun kin, sinim noman konj sipin kin, Gos eim nge oł ei ekii simin.

<sup>5</sup> Ele nge, enim noman to piingii! Piik kin, enim kongun dinga wii erik kin, oł kun ka ei pii gii kin, ende pendik mułngii! Molk kin, noman ka wii sik kin, oł kun ka oł ei kin, ende sek kin, pendik mułngii ku.

<sup>6</sup> Nga en enim noman ka ei kin, ngenj ele nimbil oł endi erngii ei, tep ka mułngii! Molk kin, noman ka ei, se ende kindik, pendngii! Nga enim dinga angk kin, oł embin tui ko wuk kin mułngii. Molk kin, oł ei sik kin, ngenj tep ka ełmin oł ei, ende sik kin, kindngii. Kind pendik kin, enim Gos nge oł kun ka oł ei nge, singii. Sik kin, dinga angk kin oł embin tui ko wunmun ei nge, ende kind pendik singii.

<sup>7</sup> Nga enim engnjing noł kin, noman ka ngok erngii! Erik kin, oł ei nge sik kin, Gos nge oł kun ka ei kin, ende kindngii. Nga engnjing noł, noman ka ngok kin, enmin oł ei nge sik kin, wumb kin noman ngonmun oł ei kin, ende kind pendik singii!

<sup>8</sup> Sinim Jiisas Krajs piinmin ei, eim sinim nge Owundu mołum. Mołum ei nge oł ka wii ei enim kin pep tonu owundu om kin, kaplı enim Jiisas kin noman ka ei wii pinermba mon. Ba ei mong oł kun ka mił, pei tonu opu pimba.

<sup>9</sup> Ba wu endi eim sipi kin, oł yi nge pei pinerim kin, kaplı eim ningil tumbun wu mił mołpu kin, epi turii simba ei, kan poł tunernmba mon! Keimi, Gos eim oł penj tui ni, oł kis ei, ok kil ngopu poru nim ei, eim kom ngonum.

<sup>10</sup> Yi mił erang, angnan noł, Gos enim to tonu kindpi mundum wumb ei, nam nge wumb mołmun. Yi mił enim kongun dinga erik kin, oł ei enim kin dinga ambil gii nik mułngii! Nga enim oł yi mił enjing kin, kaplı enim oł kis erik kin, si kind orung punerngii mon!

<sup>11</sup> Yi mił erang, enim oł ei nge, ekii sinjing kin, kaplı Gos andlam aki tang puk kin, Gos mołum konu ele, eun pungii. Gos konu ei, sinim nge Owundu nin, nga sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas Krajs mołum.

<sup>12</sup> Yi mił keimi, enim epi ele piinmin; nga enim ek keimi ei sik kin, poru ninjing. Nga ele nge, ek keimi ei dinga ambil gii nik mulnjung. Ba nga na kunum kunum enim kin ek nip ngumbii end ei, enim noman to konj kindip kin ngumbii end.

<sup>13</sup> Na piind ei na enim to konj kindip kin, oł ei, oł ka pałim. Peng kin, kunum kunum na ngenj ele, yi ku peng mołup kin, ek ka keimi nga nip kin, enim noman to konj kindip, ngumbii end.

<sup>14</sup> Nimbil erang na piind ei, kunum aninga kopur na ngenj ei, enim kin si kindmbii. Si kindmbii ele nge, sinim nge Owundu Jiisas Krajs ei, eim ek ok na kin ni tor kindpi kin, andan topu ngurum.

<sup>15</sup> Yi mił na kongun dinga erip kin, ek nip enim kin, ngumbii end. Nga ekii se, na kułmbii poru nimba kunum ei, ekii se enim kaplı kunum kunum poł tok kin oł ei piik minj mułngii!

### *Sinim Krajs Nge Tilang Ka Wii Owundu Kenjpin*

<sup>16</sup> Sin enim kanpin kin, ek ni ngo poru ninjpin ei, sinim nge Owundu Jiisas Krajs ei, eim nge dinga ele je mei konu ele nga orung omba. Ba sin ek poł min, siimał eimał ek wii nipin kin, sinim nge Owundu Krajs nge ek nipin kin, yi ninanmin mon! Sin Jiisas eim nge tilang ka wii owundu ei, sin ningil ele, kenjpin ei, piipin kin ninmin.

<sup>17</sup> Yi mił keimi, Erinjpin Gos Jiisas nge embe ei, am ambil tonu kindpi kin Gos eim tilang ka wii owundu eim ngum. Ngopu kin, Gos eim tilang ka wii ele mołum ek dinga ei, Jiisas mani mondpu kin, ek yi nim, "Ei na nge kangim mendpil! Na eim

noman ngond. Nam nge noman ei, eim kin mołum," pa nim.

<sup>18</sup> Sin Jiisas kin tonu oł kun ka komung mulnjpun kunum ele, ek yi mił tonu epin konu ele mani om.

<sup>19</sup> Yi mił palim ek ei, sin wumb Gos oł ekii se ermba ei, piik niłmin wumb ek ei pii gii nipin kin, ekii siłmin. Nga enim yi ku ek ei keimi, dinga ambil gii nik mulnjung kin, ei ka wii simba. Nimbil erang Gos oł ermba piik niłmin wumb nge ek ei, konu emii erang konu ele dup alam kilangin kin, tilang enim ei yi mił; konu tengmba erang kin, nga kupiiring ok kanjip ei, enim noman tuk ele, pep onum ei yi mił onum ku.

<sup>20</sup> Ba enim ek ei, ok piik pendik kin, sin sinim noman ele ek endi piipin kin, Gos nge oł ermba piik niłmin wumb nge, ek pułe yi mił endi piipin kin yi ninermin mon.

<sup>21</sup> Nimbil erang kumb ok, wu endi eim noman ele kin, Gos oł ermba oł ei, piipi kin, ni tor kindnalim mon. Ba Gos eim nge Gui Ka ei, wumb ombu ei kin ek ei nipi ngang kin Gos eim oł ermba oł ei, piik kin, ni tor kindilmin.

## 2

### *Mon Ek Kend Polk Kin Nik Elmin Wumb*

<sup>1</sup> Ba kumb ok, ek kend ni tor kindilmin wumb ei Esrel wumb tuk mołmun konu ele tonu unjung. Yi mił ku, enim wumb kin, ek kend mon tołmun wumb ei, enim mołmun konu ele tonu unjung ku. Wangin kin, ek kend wumb ei, koi erik kin, ek kend kanim kanim ei, enim kin to kis erngii nge tonu om. Ba Jiisas Owundu enim sipi orung sim ei kin, buł ngunjung ku. Oł yi mił erangin kin, sikir en enim erpi kin kis ermba nge tu wunjung.

<sup>2</sup> Nga wumb pei puk en enim ngenj ele oł kis kanim kanim pei ekii sik erngii. Yi mił erik puk kin, pe wumb kombur molk ek kis nik kin, andlam kun keimi seng kin, ek kun piinmin ek keimi ei kin, ek kis ni ngok yi erngii.

<sup>3</sup> Erik kin, wumb eipi nge epi kanim kanim ei, kan bun bun siłmin wumb ei mił ok kin, ek kend pei nik, enim ngok kin, enim ku nin epi ei, singii nge ningii. Ba am kumb ok, Gos eim wumb kos piipi kin, wumb am pungii konu kis ele, er kun er sirim konu salim. Nga Gos opu kin, wumb to kis mondpu ermba ei, or mił pinalim mon! Eim er kun kun erpi kin, kui er kanpi mołum.

<sup>4</sup> Yi mił Gos nge enjel kombur ok, oł kis erik ei, Gos eim kan wiik tunerim mon. Ba eim enjel ombu, sipi kin, tukpu olt emii er sim konu kis ele mundum. Pe kan ngopu kindang kin Gos nge kos owundu piimba kunum ei, kui erik mołmun.

<sup>5</sup> Wu amb kumb ok mulk wumb ei, Gos Owundu kin buł nguk; ba Gos kanpi wiik tunerim mon. Gos eim erang kin, noł owundu tonu opu kin, wumb ombu pei, to kondpu poru nim. Ba Nowa eim ek kun ka ni tor kindilmin wu ei kin, eim nge wumb angil orung nga tał ei, Gos eim tep ka er se mułum.

<sup>6</sup> Nga Sorom nin Gomora konu ele Gos kos owundu piipi kin, konu owundu tał ele, Gos dup kindang kin, dup num kunum ei, konu tał ele dup sik mendpil sim. Seng kin, konu owundu tał ele nge wumb pei, Gos eim kumep kis owundu orung kindpi ngurum. Yi mił ku, nga ekii se wumb Gos kin buł ngunjung kin, wumb kos owundu oknge ei, piingii ku. Kos owundu ei, ekii tonu omba ei nge, Gos andan topu ngumba.

<sup>7</sup> Nga Gos wu Los eim oł kun ka elim wu ei, sipi orung sim. Seng kin, eim ka mułum. Wu Los eim noman embin piipi kin, wu amb nguduk oł kis enjing ele nge piim.

<sup>8</sup> Yi mił wu ei, eim wumb oł kis enjing konu ele, tuk kun ka mułum. Mołpu kin, wumb oł kis enjing ei kanpi kin, nga kunum kunum wumb ek kis ninjing ei, piipi erim ku. Nga eim noman kun ka pepi mułum kin, nga eim puku sipi kin, eim noman tuk embin peng kin, wumb oł kis enjing ele nge, lo ek buł ngok enjing ei nge piim.

<sup>9</sup> Yi mił ku, Gos nge ek ekii sik mołmun wumb ei kin, oł embin tui kanim kanim tonu om kin, kaphi Gos Owundu eim pii poru nipi oł embin tui ei kin, sipi orung simba. Nga Gos eim wumb oł kis elmin wumb ei piipi kin, kumep kis ngo orung kindmba. Pe akip kunum nin, nga ekii se kunum pepi kin, kos owundu kunum ei tonu omba.

<sup>10</sup> Opu kin, wumb kombur en enim am kumep kis singii. Singii wumb ei, oł kis yi nge, wu amb nguduk kin, oł kis penj mułum ele nin, nga Gos nge ek nin, wumb owundu nge ek ei, wii mił ni piilmin. Wumb ei en enim noman ele ekii sik kin, en enim noman ele, ambil tonu kindik enmin wumb ei, en enim Gos nge enjel kin, ek buł morung nik kin, mund mong enalmin.

<sup>11</sup> Ba enjel pei wumb ei nge to mani kindik mołmun. Mołmun enjel ei, am noman dinga mendpil salim. Ba enjel en enim wumb ei kin ek buł morung nik kin, nga Gos ningil ele kos piik, yi enalmin mon.

<sup>12</sup> Ba wumb ombu, kung owu ni, epi noman pinalim mił, wumb yi mił mołmun. Molk kin, en enim nge ngenj ele, noman palim oł ei nge ekii sik kin elmin. Erik kin, menjing mengrim ei, en enim singii nge nik kin, nga en enim to kundngii ni mengrim. Mengang kin, en enim epi endi piinalmin epi ei kin, nga ek kis ni ngok elmin. Erik kin,

nga en enim kung owu ni, epi kolk elmin mił, yi ku wumb ei kulngii ku.

<sup>13</sup> Wumb en enim mong kis kanim kanim pei enjing. Yi erangin kin, wumb eipi ok mong kis ende, er orung kindik ngunjung. Ngok kin en enim tinga kuni ni, noł ei pei numun ni piik kin, noman ka ka piik elmin. Ba nga enim kin kuni ende nunjung kin, wumb en enim oł penj tui ei, orpuł mił tuk enim kin yi erik ngonmun. Ngok kin, en enim nge oł kis enim kin ek kend mił, enmin ni piik ka piik elmin.

<sup>14</sup> Ei yi mił, en enim nge ningił ei, se andpi kin, wu amb ngunduk oł kis elmin ei, nga en enim ningił ele, oł kis erngii oł ei nge si kindimba pinerim mon. Nga wu kombur noman dinga pinalim wumb ei kin, ek ka nik kin, oł kis erngii nge, yi ku elmin. Nga en enim nge noman ei, kan bun bun sik enmin oł ei nge, ok andan tok ngolmun. Ba Gos eim wumb ombu nge, am to kis mendpił, er poru nimba.

<sup>15</sup> Wumb ei Gos nge andlam kun ka oł ka ele buł ngok si kindik kin, en enim wulu pang kin, tuk oł kis kanim kanim erik andilmin. Andik kin, wumb en enim Biyor nge kingam Beilam eim, oł kis elim mił ekii silmin. Nga eim oł kis erpi kin, oł kis kumep sipi kin, nga eim noman ngolum mił yi ku elim.

<sup>16</sup> Ba kung dongkii ei, ek tingnalim mon; ba kung dongkii endi, wumb ek tanginmin oł yi mił tangpi ek nipi kin, Beilam ngopu ek ngum. Ngopu kin, eim oł kis elim ele nge piipi kin, kung dongkii ei, wu ek ni tor kindilim wu ei nge, oł ermba erim ele nge, ondu ngum.

<sup>17</sup> Wumb ei nge ombu, noł tukpu ele, noł mani tukpu ele mulahilim yi mił molmun. Molk kin, nga wumb ei kupu kuru mił, konu pop owundu topu kin, pop to orung orung kindnim yi mił elim. Erang kin, Gos eim konu emii owundu kis endi, er sim salim ei, am emii owundu palim ele pungił nge, konu ei salim.

<sup>18</sup> Wumb ombu nge, ek dinga wii nik kin, ek mong pinalim mił, ek kis ninmin. Nik puk kin, wu kombur kin oł kis erngii nge noman kin ei, sikir tonu wang kin, nga puk amb eipi eipi ngunduk kin, ngenj ele, oł kis kanim kanim ei nge, noman to piik enmin. Erik kin, oł kis ele nge erik kin wumb kombur pe mendpił oł kis ei nge, si kindik kin, tuk puk molmun. Molk kin, ei torung wumb kin, to tor singii nge enmin.

<sup>19</sup> Wumb kis ombu, en enim ek dinga nik yi ninjing. Epi endi enim noman ele ermin ni piik enmin epi ei, kapli ondu ngunermba mon. Enim wii mił mulngii; ba wumb ombu en enim, bok tok kin andlam kis ele pungił oł ei nge, kongun wumb mił er andilmin. Ei yi mił; pe epi endi wumb

endi, to mani kindim kin wu ei, eim to mani kindim epi ele nge, eim epi ele kongun wu mił mulmba.

<sup>20</sup> Yi mił keimi, wumb en enim Owundu nge sinim sipi orung nga simba nge, Jiisas Kraiss kin noman ka ei, sinmin noman ka ele nge, en enim tungu puk kin, mei ele epi penj motum ei, si kindinmin. Nga oł ei, nga demb nim kin, nga oł kis ele nge, en enim kan ngopu mondnum ei, yi minj molk pungił. Puk kin kumb se, oł kis ambil gii nim kin, ei wumb kis mił mulngii. Ba nga ekii se, oł kis nga ambil gii nim kin, ei am kis mendpił mulngii.

<sup>21</sup> Pe nga en enim Gos nge oł kun ka elmin oł ei, pii kun enarik enjing kin, ei kapli ni piininełangin. Nimbił erang, pe nga andlam ei nge piik kin, oł kun ka lo ek ei mił sinjpin ni piilangin. Ba en enim oł ei nge, buł ngo poru ninjing.

<sup>22</sup> Oł ei ek ekin endi, en enim kin tonu om ei, Gos oknge ek keimi mendpił endi yi ninim. "Owu ei eim nge mek si mundum konu ei, nga orung ba nge pum." Nga Gos oknge ek keimi endi yi ku ninim, "Kung endi, eim noł was ka er om; ba nga pupu kin, noł oi ele pepi kin ak mak enim.

### 3

#### *Keimi Mendpił Owundu Orung Omba*

<sup>1</sup> Enim na nge wumb puł mendpił, na nga pipe ei polup kin, enim kin kindind. Kindip kin pipe tał kindinj ei, en enim nge noman keimi to konj kindik kin, noman tuk konj simba. Ele nge enim noman nga to piingii.

<sup>2</sup> Yi erang kin, en enim molk kin, ek ei noman to piingii! Piik kin, ek ei, oł ekii se tonu omba ni, na ninj mił, ek ei piingii! Piik kin Gos oł ekii se ermba ei nge, piik nilmin, wumb ei Gos ek yi mił ni tor kindinj. Kindip kin, pe Owundu kin sinim paki tolum wu ei nge, lo ek en enim Gos nge ek se andilmin wumb ek ningii ei, piimin ku. Piipi kin, en enim yi ku noman to piingii!

<sup>3</sup> Kumb se en enim ek ei pii kun erngii! Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, wumb enim kin ek buł morung nik enmin wumb ei, ok en enim nge noman ngenj ele, ekii sik erngii. Ba en enim ek buł ambilk kin yi ningii.

<sup>4</sup> Nik kin ek dinga nik yi ningii. Nik kin, ei ek nipi, nga orung omba min, da ninjing? Pe eim jili molum? Ya onanin; ba ok kupenjpın noł molk kulk ei, moł wangin kin pe sinim molmun. Molamin kin, epi salim ei, ok sirim mił salim ei Gos eririm.

<sup>5</sup> Erang kin, en enim noman ele epi ei piik kin, kanik erngii pinalim. Pinerang kin, ok Gos neng kin, gupu mulang je kupu muł pirim. Peng kin nga mei ei, tuk noł ele tonu opu kin, ei mei pirim.

<sup>6</sup> Ba Gos eim ek yi neng kin, no! tonu om ei no! owundu mei ele tonu om. Opu kin, mei orung orung pei pirim ei to kis eririm.

<sup>7</sup> Erang kin, Gos ek ei mendpil neng kin, mu! mei ta! pe mo!mbu! ele dup tonu omba ni, kui er mo!mbu!. Molku! mu! mei ei, kos piimba kunum nenj ni kui er mo!mbu! ku. Nga wumb Gos kin bu! ngo!mun wumb o! kis elmin ei Gos kos owundu piimba kunum ele wumb o! kis enjing wumb konu kis ele am pungii.

<sup>8</sup> Ba na nge wumb pu! mendpil; enim epi ei, endeim mendpil si kindnarik kin noman to piik mu!ngii! Molk kin, Owundu eim piinim kunum endeim ei, kung ngii 1000 pei mi! ni piinim. Nga kung ngii 1000 pei ei kunum endeim mi! ni piinim.

<sup>9</sup> Gos Owundu eim ek ni pendrim mi!, tonu omba ele nge ei, taki taki nipi pindner-irim mon. Yi mi!, wumb kombur kongun mon mon kindpi kin enim ni piinmin, ei mon! Eim yi piinim; wumb endi am punerngii ni pendrim palim. Gos eim noman ele yi piinim ei, wumb am pei, noman to ak tok kin, yi erngii ni piinim. Yi mi! Gos Owundu enim kin piipi kin, eim am kunum kinan olt mi!, kui er mo!lum.

#### *Mu! Mei Ta! Poru Nimba Kunum*

<sup>10</sup> Gos Owundu nga orung omba kunum ei, epi waning wu mi! omba ei, sinim pii kun enermin! Enarpin mu!mun kunum ele, mu! ele bultu owundu nipi kin am ba. Pang kin, nga epi kembis kembis ei am dup no poru nimba. Nipi kin, nga mei ele nin, epi er mundngii epi ei, yi ku, dup nopo poru nimba.

<sup>11</sup> Yi mi! erang kin, epi ombu yi mi! erpi kin, poru nimba. Nipi kin, enim wumb ombu, er mo!mun mi! nenj? Pe enim o! kun ka erik kin, Gos nge o! ka wii ei erik ekii sik mu!ngii!

<sup>12</sup> Ele nge, enim Gos nge o! ei erik kin, Gos orung omba kunum ei, kui er mu!mun! Mo!pun kin, Gos nge kongun dinga erik kin, Gos orung omba kunum ei sikir tonu wangli ningii! Nik kin, kunum ele dup opu kin, tonu mu! ele, nopo poru nimba. Nga dup mu! dinga wii erang kin eim epi kembis kembis epi dup nang kin, epi ombu opu no! mi! ermba.

<sup>13</sup> Ba Gos eim ek yi nipi kin mu! mei konj ta! ermbii ni pendim mi!, yi ermba. Erpi kin, nga konu konj ele Gos eim nge o! kun ka ei, minj pep mu!mba. Mo!pu kin, sinim o! ei nge, ei tonu omba ni kui er mu!mun!

<sup>14</sup> Yi mi! erang, na nge wumb pu! mendpil enim epi ei nge, omba ni kui er mo!mun! Mu!angin kin, pe enim am ka wii molk kin, o! kun ka dinga erik kin, nga orpu! ni epi kis endi enim kin pinermba mon! Enim Gos kin noman ende sek kin noman emin

mu!ngii. Molk kin, nga ekii se Gos enim kenmba kunum ei enim kun ka mu!ngii!

<sup>15</sup> Nga Owundu eim sinim kin wiik topu kin, kui erpi kin, sinim kin taki taki erpi mo!lum. Yi mi! erang, enim piingii ei, Gos sinim sipi orung simba er mo!lum ele nge, sinim piipin mu!mun! Mo!pun kin, Gos eim noman ka ei, sipi kin, sinim enginpin Pol ngurum. Ngang kin, nga Pol eim ek yi nge mon po!pu kin, enim ngurum ku.

<sup>16</sup> Keimi Pol eim nge o! ombu pei epi ei nge ku, ek nipi ngo!lum. Ngopu kin, ek kombur ya mon ele palim ei, kung ka molalmin wumb ei, en enim kongun dinga erik epi ei singii palim. Peng kin, en enim Gos nge ek ka ei, nik kin, nga ek kanim eipi eipi ombu nge ek ei, ni!min wumb ei nge, en enim am pungii.

<sup>17</sup> Na nge wumb pu! mendpil, enim ok piik poru ninjing ei, o! ombu epi ei, ekii se tonu omba. Yi mi! erang kin, en enim kan kun erik kin, tep ka wii erik mu!ngii! Mon pim kin, wumb enim noman to eipi eipi kindngii. Kindangin kin, wumb lo ek ekii sinarik kin, ek kanim kanim nik erangin kin, enim nga dinga angk mulerngii mon!

<sup>18</sup> Ba enim sinim nge Owundu nin, sinim sipi orung simba wu, Krai Jisas nge noman ka ngo!lum wu ei nin, noman ka wii mendpil ei kin, wumb dinga mi! tonu ok mu!ngii! Pe nga Krai eim kin ti!ang ka wii nin, embe Owundu ambil tonu kindpin kin, akip nin, nga ekii se kunum kunum ouni, am pepi ba ku! Ei keimi!

## Jon Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

*Konj Kunum Kunum Molulum Pulwu Ei Krai*

<sup>1</sup> Sin Jiisas nge er se endim wumb mon ei połpun kin, enim ngonmun ei, konj kunum kunum ek Pulwu Jiisas Krai eim kumb ok kunum kunum mułum. Mołpu kin, sin eim ek nim piinjpin. Piipin kin, eim sin sinim ningil ele kenjpin ei, keimi sin eim mendpił kenjpin kanpin kin nga si sinim angil ele eim ngenj ei embilnjpin ku.

<sup>2</sup> Nga konj kunum kunum molulum pulwu Jiisas Krai ei, eim peni ele wang kin, sin sinim kenjpin kin, nga eim ek ka piipin kin, enim kin noman konj kunum kunum molulum ek ei, ni tor kindinjpin.

<sup>3</sup> Kindpin kin, sin Krai eim kin ek nipin kin, peni ele kindinjpin ei, sin kanpin kin, nga piipin enjpin epi ei, pei nipin kin, enim kin ngonmun. Ngopun kin sin yi ku, enim kin pei kun ka pepin mołpun kin, noman dampiltpin se ende kindpin kin, Erinjpin Gos kin, nga eim kingam Jiisas Krai kin, noman ende sepin mułmun.

<sup>4</sup> Nga sin mon ek ei połpun kin, enim ngonmun ei, sinim pei noman ka seng mułmun ei, sinim nge noman ele piki tumba.

*Sinim Gos Nge Tilang Ele Andpin Molmun*

<sup>5</sup> Pe sin ek ei, Gos nge kingam kin piipin kin enim kin ni ngupun. Ngumun ek ei, Gos eim tilang pulwu mołum. Mołum konu ei, emii endi, eim mołum konu ele, pepi mandi punanim mon!

<sup>6</sup> Pe nga sinim mołpun yi nimin, “Sin Gos kin dambiltpin o ende punmun,” nimin; ba emii palim mił, oł kis kanim kanim ermin ei, sin sinim gupu ele, ek kend topun kin nga oł ende enim ei, ek kend palim ku. Nga sinim oł kun ka keimi andlam ele andnalmin mon!

<sup>7</sup> Ba nga sinim tilang enim mił, oł kun ka yi pepin mołmun ei, Gos eim tilang enim konu mołum mił, nga sinim enginjpin noł kin, dambiltpin o ende pupun kin, pepin mołpun andpin yi erpin mułmun. Mułamin kin, nga Gos kingam Jiisas miyem ele, kapli sinim oł kis kanim kanim kil ngopu kin, kunum kunum si kindimba.

<sup>8</sup> Pe sinim yi nimin, “Sin noman tuk ele, oł kis elmin oł endi pinalim,” nimin ei, sin sinim kin ek kend topun ngonmun. Ngopun kin, nga ek keimi ei, sinim ekii sinenjpin kin, nga ek keimi ei sinim noman tuk ele, pinalim ku.

<sup>9</sup> Ba pe nga, sinim oł kis kanim kanim enim oł ombu ni, peni ele tor kindpin Gos ngunjpin kin, kapli Gos oł kun ka elim Gos, eim oł kis ombu pei, kil ngopu kin, si kindpi poru nimba.

<sup>10</sup> Pe nga “Sinim oł kis kanim kanim enenjpin,” pa nimin ei, “Gos ek kend wu” pa nimin. Nga Gos eim ek keimi ei, sinim noman tuk ele pinerang kin, nga sinim ekii sinermin mon ku.

## 2

*Jiisas Krai Ei Sinim Paki Tolum Wu*

<sup>1</sup> Na mon ei pulup kin, enim kin ngond. Na Gos ek ka ninj ei, pii gii ninjing kangi ambil mołmun ei, Gos tilap ele mołmun ei kin, ek nip kin, mon pulup ngond. Ei enim oł kis kanim kanim enerngii; ba wumb endi oł kis kanim kanim endi enjing kin, sinim nge mołmun wu oł kun elim endi mołum ei, Jiisas Krai ei kapli, eim nimba mił ei, dinga nip kin, Erinjpin Gos sinim kin ngumba.

<sup>2</sup> Sinim oł kis enjpin ei, Gos sinim kin popuł sim kumep kis ei, Krai eim kołpu kin, Gos nge popuł kis ei eim sim. Sipi kin, sinim nge oł kis mendpił mon; ba ya mani mei wumb oł kis pei enjing ei nge, oł yi mił erim.

<sup>3</sup> Pe nga sinim Gos nge ek dinga ele ekii sinjpin kin, sinim pii poł tumun ei, sinim eim kin keimi piipin kanpin kin, pii poł topun mołmun.

<sup>4</sup> Pe wumb nii endi yi nimba, “Nanim eim pii poł toł” nimba; ba Gos eim ek dinga ele, ekii sinarpi nim kin, wumb ei eim ek kend wumb mendpił mołum. Mołpu kin, Gos ek keimi ei, eim kin pinalim mon.

<sup>5</sup> Ba wumb nii endi, eim Gos ek dinga ele, ekii simba ei, kapli Gos noman kultum oł ei erpi kin, kun mendpił kindpi palim. Peng kin, sinim pii poł tumun ele nge, sinim Gos kin dambiltpin ende pupun kin eim nge wumb mołmun.

<sup>6</sup> Wumb nii endi, “Nanim Gos kin dambiltpi ende moł,” pa nimba, ei eim kapli, Jiisas Krai kongun erpi pepi, mołpu pum mił, yi mił ku, wumb ei eim yi ermba.

*Ek Dinga Konj*

<sup>7</sup> Nanim nge wumb puł; ek dinga ei, na pulup nip kin, enim kin ngond ei, ek konj endi mon; ba enim ek dinga oknge ei, enim ok piik sik erik ek dinga ei, enim ok ek dinga ei piik si kindik kin piik poru nik.

<sup>8</sup> Nik kin, nga ek dinga ele na pulup kin, enim ngond ei, ek konj endi palim. Peng kin, ek dinga konj ei, ek keimi ei Krai nge oł kun ka elim oł ei nin, nga enim enim oł kun ka ei nin, sin kenjpin ku. Nimbił erang emii pim oł kis ei, si kindpi punum. Pang kin, nga oł kun ka keimi ei, pe tilang erang kin, oł ei peni ele onum.

<sup>9</sup> Wumb nii endi, eim yi nimba, “Nanim tilang enim o! kun ka er mo!,” pa nimba; ba eim angim kin noman kis pii ngopu kin, yi ermba ei, eim o! kis emii palim konu ele piram mo!pu andpi kin, akip yi ku, konu ele piram er mo!um.

<sup>10</sup> Pe nga, wumb nii endi, eim angim noman ngotum wu ei, eim tilang kun ka konu ele mo!um. Mo!pu kin, nga eim tilang kun ka konu ele piram mo!pu kin, kapli o! kis min epi endi eim kin pinerang kin, kapli eim min wu eipi endi, bok tok kin o! kis endi erngii ei, pinalim mon.

<sup>11</sup> Ba wumb nii endi, eim angim kin noman kis piimba wu ei, eim emii pim konu kis ele piram mo!pu kin andpi punum. Pupu kin, eim konu jili mi! ba konu ei, eim kan kun enerim. Nimbil erang emii pim konu o! kis ei je erpi kin, eim ningil ele to tumbun mi! mundang kin, eim emii konu ele andpi er mo!um.

<sup>12</sup> Na mon ei polup kin nanim kangi ambil no! enim kin ngond. Nimbil erang enim o! kis kanim kanim enjing ombu, Krai Jiiisas nge embe ele, enim o! kis ei, eim kil ngopu si kindpi, poru nim.

<sup>13</sup> Na mon ei polup kin, enim ernjing kin ngond. Nimbil erang enim Jiiisas piinmin ei, eim kumb ok kumna kin multum ei, pe piram mo!um ku. Na mon polup kin, enim wu kangi wu kin ngond. Nimbil erang enim dinga peng kin, wu kis Seisen kamb mani kindik kin, enim dinga angk mo!mun.

<sup>14</sup> Na mon polup nip kin, enim kangi ngond. Nimbil erang enim Erinjpin pulwu eim pii pol tok mo!mun. Na mon polup nip kin, enim ernjing ngond. Nimbil erang enim Jiiisas kumb ok kumna multum ei, pe piram mo!um ei piinmin. Nga na mon polup kin enim wu kangi wu ombu ngond. Nimbil erang enim dinga angk mo!mun. Molk kin, Gos ek ka enim noman tuk ele pepi mo!um. Mo!pu kin enim dinga peng kin, Seisen wu kis kamb mani kindnim.

<sup>15</sup> Enim ya mei ele pii gii ninenjing wumb nin, mei o! kanim kanim elmin o! ei nin, enim noman kulerngii mon! Pe nga wumb nii endi mei ele pii gii ninenjing wumb nin, mei o! kanim kanim o! ei, noman ngum kin, wumb ei Erinjpin Gos kin noman kultmun o! ei, eim kin pinerim mon.

<sup>16</sup> Yi mi!, pii gii ninenjing wumb o! kanim kanim pei elmin o! ei nin, nga epi o! kis kanim kanim simin nik noman palim ei nin, nga wumb kanik kin simin ni piinmin o! ei nin, nga epi kanim kanim mei ele salim ei wumb en enim nilkeng sinmin ku. Epi kanim kanim ombu ei, Gos kin tonu onanim mon; ba epi ombu pei, ya mei ele wumb nge noman ele tonu onum.

<sup>17</sup> Nga mei ele wumb nin, nga epi kanim kanim wumb simin ni piinmin epi ombu ei,

am pupu poru nimba; ba wumb nii endi, Gos nge noman enim epi ei enjing kin, kapli enim konj kunum kunum molk pungii.

*Krais Nge Opu Orung Wu Kis Endi Omba*

<sup>18</sup> Nanim kingnan ambilan nok; sinim mu! mei poru nimba kunum ei, mandi enim. Nga enim piik enjing ni, Krai nge opu orung wu kis endi omba. Yi mi! peng kin, Krai nge opu orung wu kis pei peni ele tor onmun ei, wumb ombu kanik yi enim. Erik kin, sinim piinmin ei, mu! mei poru nimba kunum ei, mandi erpi poru ninim.

<sup>19</sup> Yi mi!, opu orung wumb ombu sin nge pii gii ninjing wumb tilap ei, ende mi! mon. Yi peng kin, opu orung wumb ombu sinim kin si kindik punjung. Puk wumb ombu sinim nge tilap ende pilang kin, kapli sinim kin tep to mulu!amin; ba en enim si kindik punjung ei, pangin kin, sinim piinmin ei, wumb ombu sinim nge tilap ende mon.

<sup>20</sup> Ba Krai enim kin Gos Gui Ka bein tang kin, nga pe enim pei ek keimi piik poru ninmin.

<sup>21</sup> Na enim kin mon konj endi polup kin, enim ngonand mon. Nimbil erang enim ek ei, piinalmin ele nge mon; ba enim ek keimi piilmin. Piik kin, nga ek kend endi, ek keimi kin tor onalim mon ni piilmin.

<sup>22</sup> Wumb nii endi, ek kend to!um wu mo!um. Mo!um wu ei, “Jiiisas ei Krai Gos kindim wu mon,” pa nimba wumb ei, eim ek kend to!um wu mo!um. Mo!um wu ei Gos kingam Jiiisas kin ouni bu! ngopu kin, ek ningil ei, ekii sinarpi kin, Gos kindim wu Krai nge opu orung wu mo!um.

<sup>23</sup> Pe wumb nii endi, Gos kingam kin, bu! ngopu ekii sinanim ei, yi ku Erinjpin Gos kin bu! ngopu kin ekii sinanim ku. Nga wumb nii endi, Gos kingam kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ei, eim Erinjpin Gos kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ku.

<sup>24</sup> Enim ok piinjing ek ka piik kun erik mu!ngii! Enim ok piik ek ka ei piram ambil gii nik kin, pii gii nik, mulnjung kin, kapli yi mi! ku, enim Erinjpin Gos kin eim kingam Jiiisas kin dambilitik se ende pu molk kin, pungii.

<sup>25</sup> Nga Krai eim ek dinga ni pendrim mi! yi ninim, “Enim noman konj kunum kunum mu!ngii ei nge ngumbii,” pa nirim.

<sup>26</sup> Na mon ek ei polup kin, enim kin ngond ei, Jiiisas nge opu orung wumb ei, enim kin ek kend tok ngok o! kun pinalim mi! erngii.

<sup>27</sup> Ba Krai, eim nge Gui Ka enim kin bein topu ngum ei, eim enim kin noman tuk ele tep to mo!mbu!. Pe nga enim wumb epi eipi endi enim andan topu kin, yi enermba mon. Yi mi! erang, Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim pei andan top ngonum. Ngang kin, sin noman tuk ele ni piipin kin,

Gos Gui Ka eim andan tonum epi ombu ei, ek keimi kun mendpil palihim. Pepi kin nga ek kend endi pinalihim mon. Yi mił peng kin, Gos Gui Ka enim andan tum epi ombu, ekii singii. Sik kin Kraiss kin dambiltik se ende pu molk kin pungii.

<sup>28</sup> Nga pe nanim kingnan noł; enim Kraiss kin dambiltik se ende pu molk kin ekii sik erngii. Erangin kin, sinim noman dinga sik erik molk kin, kunum ele, Kraiss eim orung omba kunum ei, sinim singambil peng kin, nga koi erpin yi enenmin mon!

<sup>29</sup> Nga enim piinjing kin, Kraiss eim wu kun ka mendpil molum kin, kapli enim yi mił keimi ni piik kin, wumb endeim endeim ni pei ol kun ka mendpil enjing kin, kapli wumb ei, Gos nge kingam noł mułngii.

### 3

#### *Gos Nge Kangi Ambil Nol*

<sup>1</sup> Enim piyei! Sinim Erinjpin Gos sinim kin noman ka owundu ngolum. Ngang kin, sinim kin noman ka ngopu ei, owundu mendpil ngolum. Yi erang kin, sinim eim kangi ambil noł molmun. Keimi sinim Gos nge kingam ambilam noł mendpil molmun. Ba mei ele pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin kanik kin pii kun enarik molmun. Pii kun enarik kin, yi ku, sinim kin kanik kin, pii kun enalmin mon ku.

<sup>2</sup> Nanim angnan noł; pe sinim Gos nge kingam ambilam noł molmun; ba ekii se sinim wumb molmun mił ei, sinim pii kun enanmin. Ba sinim piinmin ei, Jiisas eim orung omba kunum ei, sinim eim keimi kenmin. Kanpin kin, nga eim mułmba mił ei, sinim yi ku molmun.

<sup>3</sup> Nga wumb nii endi Kraiss eim orung omba ni kui er piipi mułmba wumb ei, eim kapli kun ka mendpil mułmba. Mołpu kin, Jiisas eim kun ka mendpil molum mił ei, yi ku mułmba.

<sup>4</sup> Wumb nii endi, ol kis kun pinalim mił ermba wu ei, Gos lo ek ele palim mił, ekii sinarpi kin, lo ek ei to pulpet to kindim. Ol kis enim wu ei Gos lo ek ele ei to tor kindim.

<sup>5</sup> Enim piinmin ei, Kraiss eim opu kin, wumb ol kis ei kil ngopu si kindmba nge orum. Orum ei, Kraiss eim ol kis endi eim kin pineririm. Pinerang kin, Kraiss eim kapli, ol kis kil ngopu si kindmba.

<sup>6</sup> Nga wumb nii endi, eim Kraiss kin pii gii nipi kin, dambiltipi se ende pu mułmba wu ei, eim ol kis kun pinerim mił, endi enermba mon! Ba wumb nii endi, eim kunum kunum ol kis elim wu ei, eim Jiisas kinarpi kin, nga piipi pol topu enalim mon ku!

<sup>7</sup> Nga nam kingnan noł; enim wumb endi, kan wiik tangin kin, enim kin ek kend

tok sipik, andlam kun sinermba konu ele sipnerngii mon! Wumb nii endi, ol kun ka palim mił, elim wumb ei, eim kun ka mendpil molum. Mołpu kin, eim Kraiss eim kun ka mendpil molum mił ei yi mił ku molum.

<sup>8</sup> Nga wumb nii endi, eim ol kis, kun pinalim mił erpi molum wumb ei, eim Seisen nge wumb mendpil molum. Nimbil erang Seisen eim ok kumna kin, ol kis kun pinalim mił eririm? Yi mił erang, Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, ei pule yi mił, Seisen kongun ei, to pulpet to si kindmba nge orum.

<sup>9</sup> Nga wumb nii endi, eim Gos nge wumb endi tonu opu mułmba ei, eim ol kis kun pinerim mił ei enermba mon! Nimbil erang Gos eim nge ol kun ka ol ei wumb ei kin, noman tuk ele molum. Mołpu kin, nga Gos eim arim kun ka molum mił ei, eim kapli Gos kingam tonu opu kin, eim ol kis kun pinerim ol ei, nga kunum kunum enermba mon!

<sup>10</sup> Ele nge yi mił, ni piinmin ei, Gos nge kingam noł nii ombu molmun. Nga Seisen nge kingam noł nii ombu molmun ku. Kapli wumb nii endi, eim ol kun ka mił enalim ei, eim Gos nge kingam mił molalim mon ku. Nga eim angim noł noman kularpi kin, yi ermba wu ei, eim Gos eim nge kingam molalim mon ku; ba Seisen nge kingam wumb mendpil molum.

#### *Wumb Endi Kin Noman Kultmun Ol*

<sup>11</sup> Yi mił ek ele nge, kumna mendpil kunum ei, enim ek ei piik enjing mił ei, sinim wumb endi noman kultmun ol ei, nga wumb ei sinim kin, noman kulangan yi ermin.

<sup>12</sup> Nga sinim kapli Andam kingam Kein eririm mił, sinim yi enermin mon! Eim Seisen nge wu mołpu kin, eim angim mendpil to kundrum wu ei, eim ol kis mendpil eririm. Nimbil erang Kein eim angim mendpil Eipel to kundrum? Nimbil erang eim eririm ol ei, kun pineririm; ba eim angim nge eririm ol ei, kun ka pirim.

<sup>13</sup> Yi mił nanim angnan noł; wumb pii gii ninenjing wumb ei, enim kin ek kis nik kin, opu orung erik yi erngii ei, enim noman to piinerngii mon!

<sup>14</sup> Yi mił sinim ni piinmin ei, sinim wumb kulii konu ele si kindpin kin, nga sinim noman konj sinjpin. Nimbil erang sinim enjpin noł kin noman kululmun. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kulalim wu ei, eim wumb kulii konu ele mił piram molum.

<sup>15</sup> Nga wumb nii endi, eim angim kin ek kis nipi kin, nga eim noman kularpi ermba, wu ei, eim noman tukrung ele, wu angim ei to kundmba mił pin. Pe nga enim ni



piinmin ei, wu endi eim wumb to kondnum wu ei, eim noman tuk ele kin noman konj kunum kunum salihim ei, piram mulahim mon.

<sup>16</sup> Ele nge yi mil, sinim ni piinmin ei, wumb noman kultmun ol ei, pule yi mil pahim ei sinim piinmin. Nimbil erang, Krai eim noman konj sinim kin ngopu kin, ond peri ele kulum. Kulang kin, pe sinim kapli, Krai enim ol ei mil ku, sinim enginpin kin, yi erpin kin, sinim noman konj ei, wumb kin paki topun ngumun.

<sup>17</sup> Ba pe wu endi, eim mei ele, epi kanim kanim pei seng kin, nga wu angim endi, epi sinerang mulmba wu ei, eim kanpi kaimb sipi kin, paki tunarpi yi ermba wu ei, eim Gos noman ngolum ol ei, nipe mil wu ei, eim noman tuk ele piram palim?

<sup>18</sup> Yi mil nanim kingnan nol mil molmun! Sinim wumb noman kultmun pa ni gupu ele ni, mon ek yi ninermin mon; ba wumb noman kultmun, pa nimin ei, keimi pimba nin, nga ol keimi ermin yi ku ermin.

*Pii Gii Wumb Gos Ningil Ele Gal Kulalmin Mon*

<sup>19</sup> Ol ele nge, sinim piinmin ei, sinim Gos nge ek keimi ele molmun ni piinmin. Piipin kin, sinim Gos nge kumb ele angpin molmun ei, sinim noman emin pei tonu wang kin, dinga pupun engmin.

<sup>20</sup> Pe nga, sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopu erim kin, kapli sinim Gos kumb ele angpin kin, sinim noman emin sepin piipin mulmun. Yi mulamin kin, Gos eim owundu mendpil molpu kin, tonu pupu kin, eim sinim kin noman tuk ele ngolum ku. Nga Gos eim epi kanim kanim pei piilim ku.

<sup>21</sup> Yi mil angnan nol! Pe sinim noman tuk ele, sinim kin kos er ngopun yi enenpin ni piim kin, kapli sinim Gos kumb ele engnim ele, gal kulermin mon; ba sinim kapli eim kii simba ei, sinim ek nipin orung kindmin.

<sup>22</sup> Kindpin yi enpin kin, eim ek dinga nim ele nge, nga eim noman ele palim ei mil enpin kin, kapli sinim nipe epi endi eim kin kii sinjpin kin, kapli eim sinim ngumba.

<sup>23</sup> Nga Gos eim nge ek dinga nim ei yi mil, "Sinim eim kingam Jiasas Krai embe ele, pii gii nipin kin, nga sinim wumb eipi eipi noman kultmun ei yi erngii mil," pa ni Krai eim ek dinga nipi kin, sinim kin yi ni ngurum.

<sup>24</sup> Yi mil wumb nii endi, Gos eim ek dinga nim ek ei, ekii sik ninim mil erngii wumb ei, eim Gos kin dambiltpi se ende pu molum. Mulang kin, nga Gos eim kin molum ei, eim nge Gui Ka sinim kin ngopu kin, eim sinim kin kunum kunum mulang kin, sinim kapli Gos eim molum mil pii pol tumun.

## 4

*Gos Gui Keimi Endi Kin Gui Kend Endi Kin*

<sup>1</sup> Nanim angnan nol molmun. Pe wu kombur ok, enim kanik kin, ek endi yi mil ningii. Sin Gos nge Gui Ka sinjpin yi ningii ei, enim pii gii ninerngii mon; ba kumb se, enim kapli, ek ele kii sik, mok tok kin, kanik pii pol tungii ei, ek kun keimi ninmin gui ei, Gos kin onum min, ek kend tonmun. Yi mil erang, wumb pei kombur andik kin, ek kend tolmun wumb ei, ol ekii se tonu omba ni tor kindilmin wumb molk kin, ek kend kun pinaim mil nik kin, mei konu ele orung orung andik pulmun.

<sup>2</sup> Ol ele nge, enim ni piinmin ei, Gos Gui Ka ei ek nipi ngolum. Ngopu kin, wumb nii endi, opu kin yi nimba ei, "Gos eim kingam ya mani mei ele orum ei, eim wu keimi ngenj ele sinim pahim mil, yi ku pirim. Kapli, Gos Gui Ka ei, wu eim noman tuk ele molum wu ei, Gos ek keimi nipi tor kindnim."

<sup>3</sup> Ba nga wu nii endi opu kin, yi nimba ei, "Jiasas Krai eim Gos kin mani mei ele opu kin, ngenj ele keimi pinerim," pa nipi wu ei, eim Gos Gui Ka eim kin mulerim mon. Mularpi kin, wu ei Jiasas Krai nge opu orung wu molum. Molpu kin, enim piinjing ek ei nge, ya mei ele tonu omba ninjing mil, pe ya mei ele, keimi mendpil tonu onum.

<sup>4</sup> Ba nanim kingnan ambilan nol; enim Gos nge wumb tilap mendpil molmun. Molk kin, ya mei ele, ek kend tok ni tor kindilmin wumb Jiasas nge opu orung wumb ei, dinga mohun; ba Gos nge Gui Ka enim kin molpu kin, dinga mendpil ngolum. Dinga ngang kin, enim Gos ek piim mil, ek kend nilmin wumb ei, to mani kindinmin. Nimbil erang, Gos Gui Ka enim noman tuk ele molum ei, dinga mendpil molum.

<sup>5</sup> Wumb ombu ek kend tok nilmin wumb ei, pii gii ninenjing mei ele wumb molk kin, ya mei ele, ek kend tok pii gii ninenjing wumb kin, ngok enjing ei, piik er mulnjung. Nimbil erang ek ei nge pii gii ninenjing wumb pei molmun ei, en enim ek kend tok nilmin ek ei piilmin.

<sup>6</sup> Ba sinim Gos nge wumb tilap ele molmun. Molk kin, pe nga wumb nii endi, Gos pii pol topu kin, pe nga sinim ek nipin ek ei, eim ekii simba ku. Pe wumb nii endi, eim Gos nge wumb tilap ele mulerang kin, wumb ei yi ku, sinim ek nemin kin, ekii sinermba mon ku. Ol yi erngii ei, sinim kapli, kanpin kin, pii pol topun erpin kin, wumb ei keimi, Gos Gui Ka nge tor orum min, ek kend tolmun gui ni tor opu kin, sinim kanpin kin pii pol tumun.

*Gos Eim Wumb Noman Ngolum*

<sup>7</sup> Nanim angnan no!; sinim kapli wumb eipi eipi endi kin noman ko!pun yi ermin! Erpin kin, ei nimbil erang, noman kultmun ol ei Gos eim kin tor orum. Wang kin, wumb nii endi wumb noman kultmun ol ei, ermba wumb ei, eim Gos nge kingam mendpil mo!pu kin, nga eim Gos pii po! topu mo!um.

<sup>8</sup> Wumb nii endi, eim wumb noman kultmun ol ei enanim ei, eim Gos pii po! tunanim mon ku. Nimbil erang Gos eim wumb noman kululum pulwu mo!um.

<sup>9</sup> Ol ei nge Gos sinim kin noman kulpu kin, eim kingam endeim mendpil, ya mani mei ele kindang, opu kin, ond peri ele ko!pu kin, sinim ngum. Ngang kin, sinim kapli konj kunum kunum sipin kin, mo!pun bin ei, eim kin sinjpin.

<sup>10</sup> Noman kululum ol ei, pu!e yi mil palim. Gos eim kumb se, sinim kin noman kultum. Ko!pu kin, nga sinim eim kin, ekii se noman kulmun. Ba eim kumb se sinim kin noman kulpu kin, eim kingam Jiisas Kraiss kindang kin, ya mani mei ele opu kin, ond peri ele ko!pu kin sinim ol kis kun pinerim ol enjpin ei, Gos sinim kumep kis ei Kraiss kin kindang kin, Kraiss eim je sinim ol kis kil ngopu si kindim.

<sup>11</sup> Nanim angnan no!; Gos eim kingam endeim mendpil kindang kin, mani mei ele opu kin, sinim kin kulmba nge om. Yi erang opu kin, Gos sinim kin noman kulpu yi erpi kin, sin sinim kapli wumb endi, endi ni noman kulang kin, yi mil ku eramin!

<sup>12</sup> Sinim wumb endi kapli, Gos kinanmin mon! Ba sin sinim endeim endeim ni, noman kulang kin, yi ermin ei, kapli Gos eim sinim noman tuk ele mo!um. Mo!pu eim sinim kin, kongun yi erang kin, wumb noman kultmun ol ei, am ka wii tonu wang kin, sinim noman tuk ele er mulmba.

<sup>13</sup> Ol ele nge, sinim piinmin ei Gos eim Gui Ka sinim noman ele tuk kindang kin, opu mo!um. Mo!pu kin, sinim kapli piinmin ei, Gos sinim kin noman tuk ele mo!um. Nga sinim eim kin dambilpin se ende mo!pun kin, molk punmun.

<sup>14</sup> Nga sinim kenjpin kin, wumb eipi kin ni tor kindpin kin, "Gos eim kingam mei ele mani kindang kin opu pendpi kin, mei konu ele wumb pei, sip orung simba nge om." Opu kin, sinim ek po! ei, pe ek ni tor kindpin kin, wumb ngonmun.

<sup>15</sup> Pe nga wumb nii endi, ek ni tor kindmba ei, eim "Jiisas Gos kingam endeim mendpil mo!um," nimba wumb ei, Gos eim wumb ei kin mulang kin nga wumb ei Gos kin mo! mandi pupu kin mo!um.

<sup>16</sup> Yi mil erang, sinim piipin kin, pii gii nipin ei, Gos sinim kin am noman mendpil kultum. Ko!pu kin, Gos eim noman kultum

pulwu mo!um. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kultum wumb ei, Gos eim kin tep to mulang kin, nga eim Gos kin tep to mo!um ku.

<sup>17</sup> Ol ele nge pe Gos sinim kin tep to mo!pu kin, eim erang sinim wumb noman kultmun ol ei, kun ka keimi tonu onum. Opu kin, ei nge, ekii se Gos eim wumb mok topu kin, kos piimba kunum owundu ei, sinim kapli Gos kin, mund mong kulermin mon. Nimbil erang, Gos eim wumb noman kultum mil, sinim ya mei ele mulnjpun kunum ei, Kraiss ei eim kin noman kulpun yi enjpin.

<sup>18</sup> Yi mil erang, mund mong kultmun ol ei, ende tuk ele noman kultmun ele pep ende kindnalim mon. Ba Gos kin noman kultmun kun ka ol ei pepi kin, mund mong kultmun ol ei top tor kindnim. Kindpi kin wumb nii endi mund mong kulk mulngii ei, Gos kin noman kultmun ol ei tuk ele, wumb ei kin, pinalim mon. Ba eim mund mong kulpu kin, Gos kos piipi kin wumb mok topu ermba kunum ele, noman to piinim ei, Gos kin noman kultmun ol ei tuk ele pinalim mon.

<sup>19</sup> Sinim Gos kin noman kultmun ei, pu!e yi mil palim. Gos eim sinim kin kumb se noman kultum.

<sup>20</sup> Kulpu kin, wu nii endi, eim angim kanpi kin, kan kis kananim ei, eim kin noman kulermba ei, nga Gos eim kinanim ei noman kulmba mil nenj? Yi ermba mil pinalim mon. Pe nga wu nii endi eim yi nimba, nanim Gos kin noman kult, pa yi nimba; ba eim angim kin noman kulmba ei, eim ek kend wu, mendpil mo!um.

<sup>21</sup> Yi mil erang, sinim kin Kraiss ek dinga endi, yi mil nipi ngum, "Wumb nii endi, eim Gos kin noman kulum kin, nga yi ku, wu angim kin yi ku noman kulpu ngumba."

## 5

*Pii Gii Ninmin Wumb Ei Mei Ele Wumb Ol Kis Kanim Kanim Ombu Kambik Mani Kindinmin.*

<sup>1</sup> Wumb nii endi, Jiisas eim Gos kindim wu Kraiss ni pii gii nimba wumb ei, Gos eim nge kingam ambilam no! mendpil mo!mun. Pe nga wumb nii endi, eim arim ei noman kulpu wumb ei, arim nge kingam noman kulmba ku. Yi mil ku, wumb endi sinim Erinjpin Gos kin, noman kulum kin, nga eim nge kingam kin yi ku noman kulpu ngumba ku.

<sup>2</sup> Ol ele nge pe sinim piinmin ei sinim Gos nge kingam ambilam no! noman kultmun ni piimin? Piipin kin, kunum ele, sinim Gos kin noman kulpun kin, pii gii nipin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sipin ermin.

<sup>3</sup> Yi mił erang, sinim keimi am Gos eim kin noman kulpun kin, pule yi mił. Kapli sinim Gos ek dinga nipi ngum ek ei, sinim ekii sipin ermin. Erpin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, sinim piipin kin, ek dinga ei, sinim kin embin pinermba mon.

<sup>4</sup> Yi mił erang, kingam noł Gos nge molmun pei ei, kapli Gos eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sik erngii. Erik kin, wumb oł kis kanim kanim ombu, kapli kambik mani kindik kin, mei wumb oł kis kanim kanim ei, to tor kindik kin, si kindngii. Kindik kin, pe sinim Jiisas kin pii gii nipin kin Gos eim ek nirim mił ei, ekii sinjpin kin, sinim kapli ya mei ele wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, kapli to mani kindmin.

<sup>5</sup> Yi mił, wumb nii endi, kapli eim ya mei ele wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, to mani kindmba. Kindmba wumb ei, eim Jiisas eim Gos nge kingam mendpił ni pii gii nimba. Wumb ei, eim mendpił kapli mei ele, oł kis ombu, kapli to mani kindmba.

*Jiisas Kraiis Eim Mei Ele Opu Kongun Erim Ek Ei, Ni Tor Kindim*

<sup>6</sup> Jiisas Kraiis eim ya mani mei ele orum. Opu kin, eim noł pirim. Pepi kin, ond peri ele kolpu kin, eim miyem ei bein turum. Topu ku, eim noł mendpił pimba nge onerim; ba noł pepi kin, ond peri ele kolpu kin eim miyem bein turum.

<sup>7</sup> Nimbil erang oł erim ele, sinim piinmin ei, eim Gos nge Gui Ka oł kun keimi mendpił pulwu ei, eim oł ei ni tor kindrim ek ei keimi nipi molum.

<sup>8</sup> Gos Gui Ka ei kin, noł pim ei kin, Jiisas eim nge ond peri ele kolpu kin, miyem bein tum ei kin, epi tekliki kei ombu, ek ende mił keimi nik tor kindinmin.

<sup>9</sup> Yi mił, sinim wumb ninmin ek ei pii gii ninjpin kin, kapli Gos ninim ek ei pii gii ninim ku. Nimbil erang Gos ninim ek ei, ek dinga mendpił ei, eim ninim ek ei, eim kingam Jiisas kin ek ei nipi tor kindrim.

<sup>10</sup> Wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nim kin, eim kin noman tuk ele pimba ei, Jiisas eim Gos kingam keimi ni piimba; ba wumb nii endi, Gos ek ninim ei, pii gii ninenjing kin, Gos eim nanim kingnan Jiisas pa nirim ek ei, ek kend tum ni yi piingii. Nimbil erang eim Gos eim kingam Jiisas kin nirim ek ei, pii gii ninenjing mon.

<sup>11</sup> Nga ele nge, Gos eim sinim kin ni tor kindilim yi mił nirim ei, Gos noman konj kunum kunum molulum ngurum ei, noman konj ei, eim kingam Jiisas pulwu ei, eim ngang kin sinim simin.

<sup>12</sup> Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nimba wumb ei, eim noman konj kunum kunum molulum ei, sipi molum. Pe nga wumb nii endi, eim

Gos nge kingam Jiisas kin pii gii ninermba wumb ei, eim konj kunum kunum molulum ei, wumb ei eim kin mulermba mon.

*Konj Kunum Kunum Molulum*

<sup>13</sup> Na mon ei polup kin enim kin ngond ei, wumb nii endi, eim Gos kingam embe ele, pii gii ninjing kin, kapli enim piingii ei, enim noman konj kunum kunum molulum ei sinjing.

<sup>14</sup> Kapli pe sinim Gos nge kumb ele, omun kunum ei, sinim tungu enanmin. Nimbil erang sinim keimi piinmin ei, sinim nipe epi endi, Gos nge noman palim mił, ekii sipin kin, kii simin ei, kapli Gos kom se piipi kin, ekii se eim sinim kapli epi ei ngumba.

<sup>15</sup> Pe sinim pii gii keimi ninmin ei, eim piinim ni piimin ei, kapli sinim simin ni kii sinjpin kin, epi ei ngang kin simin.

<sup>16</sup> Pe wumb nii endi, eim kinang pii gii ninjing wumb angim endi, oł kis kun pinerim mił endi erpi kin, dup konu kis ele punermba mił endi pim kin, kapli eim prei erpi kin, Gos kii seng kin, kapli Gos wumb ei kin paki top kin, sipi orung sipi kin, noman konj kunum kunum molulum ei, ngang simba. Ba wumb kombur Gos Gui Ka kin ek buł ambilk ek kis ngungii ei, er sipipi kin dup konu kis ele kindang kin, pungii er mulngii ei, na enim prei erik kin, Gos ngungii ei, na ninand mon.

<sup>17</sup> Pe oł kanim kanim kun pinalim mił enmin oł ombu ei, ei oł kis ombu palim; ba oł kis kombur enmin ei, dup konu kis ele punerngii mił endi palim.

<sup>18</sup> Sinim piinmin ei, Gos nge kingam endi tonu opu mulum ei, oł kis kun pinalim mił ei, kunum kunum enalim mon. Nimbil erang Gos nge kingam Jiisas wumb ei tep ka erpi, paki tang kin, pii gii dinga ni er mulmba. Yi er mulang kin, Seisen eim wumb ei kin mandi pupu ambilpi kin, to kis ermba pinerim mon.

<sup>19</sup> Sinim piinmin ei, sinim Gos nge kingam noł mendpił molmun. Molangin kin, nga pii gii ninenjing wumb pei, en enim oł kis pulwu Seisen nge angil ele molk kin, eim dinga ele, kongun erik kin, andik puk molmun.

<sup>20</sup> Nga sinim piinmin ei, Gos nge kingam ya mani mei ele om ei opu kin, sin paki topu sinim noman ka wii ngang kin, Gos kin keimi mendpił pii pol tonmun. Nga sinim eim kingam Jiisas Kraiis eim kin dambiltik se ende puk molmun. Nga yi mił ku, sinim Gos keimi eim kin dambiltik se ende puk molmun. Molpun kin, Gos eim Gos keimi mendpił; nga Gos eim konj kunum kunum pulwu molum ku.

<sup>21</sup> Nanim kingnan noł! Enim Gos kin pii gii dinga peng molk kin, enim ek kend gos kin mandi pu mulerngii.

## Jon Mon Nga Endi Poɽpu Gos Wumb Kin Kindim

### *Jon Mon Endi Nga Pulum*

<sup>1</sup> Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb ele, tep er peng erip moɽ wu ei, na Jon mon ei, poɽup kin enim ngond ei, men ngii amb endi kin, eim kingam ambilaṃ noɽ miɽ moɽmun ei, noman kult. Kuɽup kin na endeim mendpiɽ mon; ba wumb pei nii endi, eim ek keimi ei, pii gii ninim wumb ei, yi ku enim kin noman kultmun.

<sup>2</sup> Na enim kin noman kult. Nimbil erang ek keimi ei, sinim kin paɽim, nga sinim kin kunum kunum pepi moɽpu ba.

<sup>3</sup> Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim kin, noman ka ngonmbuɽ ei ni, nga noman kaimb silmbil oɽ ei ni, nga noman emin ngoɽmun oɽ ei ni, oɽ ombu pei sinim kin erangil kin, nga sinim wumb kin noman ngok oɽ ei ni, ek keimi oɽ ei er minj erik kin, yi er muɽngii.

### *Ek Keimi Nin Noman Kultmun Oɽ*

<sup>4</sup> Nanim ka piip kin, kurup kanip piind ei, enim pii gii ninjing wumb kombur en enim, oɽ kun keimi ei, sin Erinjpin Gos ek dinga ninim miɽ ei, ekii sik yi enmin.

<sup>5</sup> Pe nga na enim pii gii ninjing wumb kin, na mon endi poɽup kin enim ngunand mon. Nga ek dinga konj endi nip ngunand mon ku. Ba kumna kin, ek dinga endi enim kin kii sip kin ngond ek ei, yi miɽ wumb endeim endeim ni noman kuɽang kin, yi miɽ erngii.

<sup>6</sup> Nga noman kultmun oɽ ei, puɽe yi miɽ, Gos eim ek lo dinga nipi pendim ele, sinim piipin kin, ekii sipin muɽmun. Moɽpun kin, ek dinga ei, enim kumna kin, yi miɽ piinjing ei miɽ, enim kapli wumb noman kultmun oɽ ei miɽ, yi erik muɽngii.

<sup>7</sup> Yi miɽ wumb kombur pei ek kend tok, kun pinalim nilmin wumb ei, sinim kin si kindik kin, mei orung orung ele punjung ei, ende muɽmun ei, en enim Jiisas Kraiss, eim wu miɽ ya mei mani ele orum pa nik, yi ninalmin mon. Ninarik kin, wumb yi nge, ek kend tok elmin wumb ei en enim Jiisas Kraiss nge opu orung wumb moɽmun.

<sup>8</sup> Yi miɽ, en enim kanik kun erik muɽngii! Mon pim kin, enim kongun dinga enjing ei wii miɽ punermba; ba enim kongun dinga enjing nge kumep ka Gos ngang kin, kapli singii.

<sup>9</sup> Nga wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss ek ka ei ambil gii ninarpi, si kindpi kin, am erding pupu ermba wu ei, eim Gos kin tep to mulermba. Ba wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss eim ni andan topu ngum ek ei, ekii

sinjing kin, kapli wumb ei Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas kin, tep to muɽngii.

<sup>10</sup> Pe wumb nii endi, Kraiss nge ek ka ni tor kindnermba wu ei, enim ngii konu ele nirik sinarik kin, nga or pii nik, yi enerngii mon. Pe nga yi ninerngii, "Noman emin nim kin pengli," ninerngii mon ku.

<sup>11</sup> Pe wumb nii endi, eim noman emin nim kin pendpi kin, nga oi a nip, yi ermba wumb ei, eim wumb ei, oɽ kis elim miɽ ei, oɽ kis elim miɽ ei, eim kin tep to muɽmba.

<sup>12</sup> Pe na epi kanim kanim ek kombur pei nga na nip ngumbii end; ba ei pipe nin, noɽ triindi ele, pulup kin, ngunermbii; ba nanim piind ei, enim kin op kanip kin, bii ni piind. Piip op kin, endeim endeim ni kanip nimbii. Nemb kin, sinim pei pupun opu kin, ka piimin ei, tonu owundu opu pimba.

<sup>13</sup> Pe Gos to tonu kindang pii gii ninjing wumb ei, nge kinganim noɽ ya moɽmun wumb ei, enim kin ek ka nik, "Ka muɽei!" a nik enmin.

## Jon Mon Ekii Se Połpu Gos Wumb Kin Kindim

### *Pe Jon Mon Endi Nga Połpu Kindim*

<sup>1</sup> Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb tep er peng er moł wu ei, na Jon, wu Gaiyas, na noman kulup ngoł ei kin, mon ei pulup ngond.

<sup>2</sup> Nanim wu pul mendpił; na yi nip piind ei, wumb kin nim epi kanim kanim ninim kin, pei kaplı ka mołun yi ni piind. Nga na ni piind ei, ninim noman tuk ełe ka seng mułun kin, yi mił ku, ninim ngenj ełe ka seng kin mulnjii.

<sup>3</sup> Yi mił na nanim ka mendpił piinj kunum ei, wu enginpin kombur na kin ok pendik kin, ek yi ni tor kindnjing; “Nim ek keimi ninim mił, ekii sikin kin kongun dinga erkin kin, nga ek keimi nin mił, ninim yi ku oł kun ka erkin kin, no pekin mołun,” pa yi ninjing.

<sup>4</sup> Nik kin, epi eipi endi oł yi mił erang kin, na pe ka piind oł ei mił, na piinermbii mon. Piinarip kin, nanim ek keimi nin, pii gii ninjing kingam noł ei, ek keimi ninim mił yi ku, en enim oł kun ka ekii sik kin, no pek mołmun.

### *Geyias Eim Embe Tonu Pum*

<sup>5</sup> Nanim nge wu pul mendpił; nim kongun keimi ka erkin kin, sinim nge enginpin noł paki tokun, yi en ei, pii gii ninjing wumb ei, kumb ningił kan poł tunen; ba nga nim paki tun.

<sup>6</sup> Tokun kin, en enim pii gii wumb kulou tunjung wumb ya ełe ok pendik kin, nim en enim kin, en oł ei mił, ni tor kindnjing. Kaplı, nim am en enim andłam ełe, ok pungii ei yi ku, andan tokun eran kin, Gos kanpi ka pimba oł ei, yi ku enjii.

<sup>7</sup> Yi mił erang en enim andłam ełe, andik punmun ei, Jiisas Kraiss nge kongun erngii nge punmun. Puk kin, nga torung wumb mołmun ei, epi ngok kin, paki tok erngii ni, yi piinalmin mon!

<sup>8</sup> Kaplı pe, sinim pii gii ninjpin wumb ei, kaplı Gos kongun wumb ombu paki topun kin, kan kun erpin se mułmun. Mołpun yi enjpin kin, sinim kaplı en enim ek keimi ełe, kongun ei, ende kindpin enmin mił, sinim oł yi enmin ełe, kongun yi ku ermin.

### *Diyosrepiis Kin Diimiisriyas Enim Kanik Kun Erik Mułngii*

<sup>9</sup> Na mon osii endi ok połup kin, men ngii pii gii ninjing wumb mołmun wumb ei kin kindinj; ba Diyosrepiis eim, wu num mołpu kin, wumb ombu tep ermbii ni noman to piirim. Piipi kin, ya na ek ninj ei, eim ekii sinahim mon.

<sup>10</sup> Yi mił pe na enim kin ombii kunum ei, op kin, eim epi kis kanim kanim erim ei mił nip, peni ełe ni tor kindmbii end. Pe eim sin kin am kis nipi kin, nga eim ek kend kun pinałim, yi nipi elim. Erpi kin eim, oł yi elim ei, am kaplı enahim. Nga wu angim noł kombur ongii ei, “Onmun,” a nipi kin, enim sipi kin, paki topu enahim mon ku. Nga wumb kombur wu ombu sik kin, paki tok ermin ni erngii ei, “Mon!” pa nipi kin, nga “Enim yi enerngii,” nipi kin, nga men ngii ełe, “Enim kaplı tuk onerngii, enim si kindik kin tor pei!” pa niłim ku.

<sup>11</sup> Nanim wu pul mendpił; nim oł kis kun pinałim mił ei, ekii sinenjii mon, ba oł kun ka palim mił ekii sikin enjii. Wumb nii endi, eim oł kun ka palim mił elim wumb ei eim Gos nge wu mułmba. Nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinałim mił, ekii sipi ermba ei, eim Gos endeim kinanim mon!

<sup>12</sup> Diimiisriyas eim kongun enim, “Nim nga oł ka enim,” pa ni wumb pei yi ninmin. Nga ek keimi pim mił, eim piipi kin, ekii sipi kin oł kun pim mił kunum kunum er mułum. Mułang kin, nga sin pupun kin, kanpin enjpin mił, nipin tuk ku kindinmin. Nga nim piinjii ei, sin ninmin ek ei, keimi pimba.

<sup>13</sup> Na ek kanim kanim pei enim kin nimbii ni piind; ba nanim pipe ełe ni noł triindi ełe, połup kin ngunermbii mon.

<sup>14</sup> Na enim kin op kin kenmbii ni piind. Wamb kin, kaplı sin sinim kin mendpił ek nipin piimin.

<sup>15</sup> Noman emin ei, enim kin pengii! Ninim nge wumb pul nin, kand si nołum wumb ombu, nim kin, “Ek ka,” nik kindmin. Nga sin nge wumb pul nim kand si nołum wumb ombu kin, ek yi ku, nikan ngunjii.

## Jus Mon Endi Polpu Gos Wumb Kin Kindim

### *Jus Pulum Mon Ei*

<sup>1</sup> Na Jiisas kin ekii sip kin, eim nge kongun wu molup kin, nanim Jeims nge angim mol. Na mon ei polup kin, wumb ombu Gos eim wii topu “Nanim kin ekii sik nanim nge wumb mulngii,” pa ninim, wumb ei kin nognd. Ngop kin, wumb ombu enim, Erinjpin Gos nge noman ngolum ol ei nge, piram mulangin kin, nga enim Jiisas Kraiss eim angil ele tep ka erang molmun.

<sup>2</sup> Pe Gos eim kapli enim kin kaimb sipi kin, nga eim erang enim noman tukrung emin ka seng kin, nga eim am enim kin noman kulpu ngolum ol ombu ei, enim kin pei mendpil tonu opu pengli!

### *Gos Nge Ek Ka Opu Orung Wumb*

<sup>3</sup> Na angnan nol mendpil, nanim enim kin noman to piip kin, mon pulmbii ni piinj mon ei, pe puls. Puls non ei, Gos eim sinim si orung simba ei, pe na mon ei polup kin, enim kin ngond. Na nemb enim paki tang kin, enim nge pii gii ei ambil gii nik dinga kindik kin wumb ek kend tok kun pinalim mil nik kin, andan to ngołmun wumb ei kin kan kun erik mulngii. Molk kin, kunum endeim mendpil Gos eim sinim pii gii wumb pei kin ngum pii gii ei, tep ka erpin kin dinga kindipin kin, pii gii ei ambil gii ni mulmun.

<sup>4</sup> Nanim ek ei mil nip ngond ei, nimbil erang wumb kombur ek kend kun pinalim wumb ei koi erik molk kin, en enim, enim kin tep to mulmun. Molk kin en enim ol kun pinalim mil erngii ei, sinim Gos nge noman ka ngołum ol ei kin en enim to eipi eipi kindik kin ol eipi endi elmin. Erik kin, en enim ol kis kanim kanim ngenj noman kul ngumba ni piik elmin. Erik kin en enim sinim Jiisas Kraiss Owundu sinim tep er molum Owundu ei, en enim bul ngok kin yi elmin. Kumb ok Gos nge ek ka si, ni tor kindipi kin yi nirim. Wumb ol kis elmin ele nge Gos kos owundu simba kunum ei en enim kumep kis singii ei sim salim.

<sup>5</sup> Pe nga na enim nemb piingii ei nge, enim ok piik kin, kanik enjing ei, Gos eim Esrel wumb Eisip mulnjung konu ele, eim paki to se mengpi kin, Eisip konu tor tu wum. Tu wang kin, wumb ombu, eim kin pii gii ninenjing wumb ei, ekii se, eim to kondpu kis er si kindim.

<sup>6</sup> Nga enim piingii ei, enjel en enim Gos ngopu kin, tep erik mulei, a nirim konu ele, si kindik, yi erangin kin, Gos eim en enim ambilpi, sipi kin, konu endi kindang

molmun. Molk kin, ekii mul mei poru nimba kunum ele, Gos eim sipi kan ngii mil kindang konu kis ele, kunum kunum mulngii. Nimbil erang en enim Gos ngum kongun ei, mandi ele erik mulenjing. Mularik kin, nga Gos en enim dinga ngopu ele molk kin, tep erei, nirim ei mil, si kindnjing. Si kindangin kin, en enim Gos kos owundu piimba kunum owundu ei, eim enim konu kis ele kindimba.

<sup>7</sup> Ei yi mil ku, Sorom kin Gomora konu owundu tal nin, nga konu kombur orung orung mandi sirim ei, enjel erik kin, ol kis enjing ei, dup opu nopo kin, konu kin, wumb ni pei, to kis erpi eipi eipi kindrim. Kindang kin, sinim noman to piipin mulmun ei, Gos wumb nii endi ol kis kun pinalim mil er andilim ei, Gos eim wumb ei kin, ol yi ku erpi ngumba. Ngumba ei dup konu kis ele, kunum kunum piram nop mulang kin, en enim ngenj kumbii kis singii.

<sup>8</sup> Yi mil ku, wumb ol yi enjing mil ku, wumb ombu en enim or kumb min men mil kenjing ei, en enim nge ngenj ele ok kis erik elmin. Nga yi ku sinim Owundu nge noman dinga ei, en enim ek bul ambilk kin toluł elmin. Nga yi ku, en enim tonu epin konu ele enjel ei nge, se ek kul sik yi erik elmin.

<sup>9</sup> Ba ok enjel owundu Maikel molpu kin, kunum endi eim Gos nge opu orung wu kis Seisen kin ek mil erkil kin, Moses nge ngenj ei nikil, ek mil erkil, ba enjel owundu Maikel eim, ek endi nipi kin, Gos nge opu orung wu kis Seisen, “Nim ol kis kun pinalim mil en” pa ninerim mon; ba eim yi nirim, “Owundu eim nim ek dinga mendpil nipi kin ol kis en ele nge ngonum,” nipi yi nirim.

<sup>10</sup> Ba wu ombu en enim pei ei epi ombu, pii kun enalmin ele nge, en enim ek kis nik kin, nga en enim epi pii kun enmin epi kanim kanim ombu, en enim kung owu mil, ol kanim enim ele yi palim ei, noman to piik enalmin mon. Ol ele nge, en enim kin kumep kis ngopu kin to kis ermba.

<sup>11</sup> Yi mil en enim kan kun erik mulngii! Nimbil erang en enim Gos kin ekii sinerim wu Kein, eim erim ol ei, en enim yi ku elmin. Nga en enim ku nin epi simin ni piik kin, en enim erik ol ei mil wu Beilim yi ku piipi eririm. Nga yi ku kumb ok wu Kora eim ek dinga piipi kin ekii sineririm ei mil ku, en enim yi ku erik kin, Kora eririm ol ei mil Gos eim erpi kumep kis ngurum mil yi ku en enim am puk kin, konu kis ele pungii.

<sup>12</sup> Yi mil wu ombu en enim mundun ming penj molum ei mil molmun. Molk kin, enim men ngii kuni owundu endi nungii ei nge, en enim singambil kulanmin. Kularik kin, en enim nge mendpil noman to piik kuni en

enim mendpil nonmun. Nok kin, en enim yi mil kupu mul'endi, jipil' topu kin, nga konu tunarpi kin, konu pop' topu, sipnim ei mil; nga yi mil' ku, ond' endi angpi, ongul' pei' topu kin, tengngii' kunum mong' top' mulalim ei mil' ku; nga ond' dumbul' pei' kul'ii erpi kin, kolpu' numenj' tonum ei, mil' molmun.

<sup>13</sup> Nga en enim yi mil' ep' nol' topu kin, ko wupu' onum mil, en enim ol' kis kun pinalim mil' enmin ei yi mil. En enim nol' wer' ele, nol' milali' kindpi' molum ei mil, en enim singambil' sik kin, ol' kis yi erik' molmun. Molk kin en enim yi mil' kor' kanjip' endi' pupu kin ele' pepi' ele' pepi, enim mil, yi erik' molmun; ba Gos konu' endi er' sim' salim ei emii' mendpil' peng' mulngii.

<sup>14-15</sup> Nga Einok eim ok yi mil' nirim, wu ombu ek' kend' tok' kun pinalim ninmin wu ombu kin tonu' omba ek ei, piipi' nirim. Andam tonu' opu' multum nga Einok eim tonu' opu' molpu kin, ek' nipi' eririm ei, Andam nge' bul' morung' wumb' tilap' angil' orung nga tal' tonu ok' mulk' kunum ele, eim tonu' opu' molpu kin ek' ni' tor' kindpi kin, yi nirim. Eim yi nirim, "Enim piyei! Owundu eim kin, eim nge' enjel' pei' tonu, kanjip' molum ei mil, yi pei' mendpil' kapli' ongii," pa nim. Yi erpi' opu kin, eim kapli' wumb' pei' kii' si' orung' kindpi kin, kos' piimba. Piipi kin, eim pii' gii' ninanmin' wumb ei, ol' kis kanim kanim' enjing ei, kii' sipi kin, kos' piimba. Piipi kin, nga ek' kis kanim kanim' endi, Gos kin' ninjing kin, yi ku' kii' si' ngopu kin kos' piimba.

<sup>16</sup> Wu ombu en enim kunum kunum nu gultam' nik kin, en enim elmin' ol' ei sipik kin, wumb' eipi' elmin' pa' nik' elmin; nga en enim noman' ele, ol' kis kun pinalim mil' erii' nilim ei, ekii' sik' elmin. Pe nga en enim ek' dinga' nik kin, wumb' piingii' ei, "Sin' sinim wumb' owundu' molmun," ni' piingii' nik yi elmin. Nga en enim wumb' eipi' nge' epi' endi' simin ni' piik kin, kenim ni' elmin.

#### *Enim Pii Gii Ambil' Gii Ningii*

<sup>17</sup> Ba nanim nge' wumb' pul' mil' ei, enim piyei! Ok' enim Jiisas' Kraiss' Owundu nge' ek' se' andilmin' wu ombu ek' ni' tor' kindnjing' ek' ei' piingii!

<sup>18</sup> Wumb' ombu enim, enim kin yi' ninjing, "Mul' mei' poru' nimba' kunum ei, wu kombur' ongii' ok' pendik' kin, enim kin' tokul' erik' ngungii. Ngok kin, noman' to' piinarik' kin, ol' kis ombu, ekii' sik' pungii," pa' ninjing.

<sup>19</sup> Wu yi' nge' ombu, en enim erik' kin, wumb' sipik' tilap' eipi' eipi' kindik' kin, erangin' mulngii. Molk kin, en enim noman' ya' mei' ele, wu noman' palim' mil, ekii' sik' erik' kin, punmun ei, Gos' Gui' Ka ei, en enim kin' mulalim' mon.

<sup>20</sup> Ba enim nanim' angnan' nol; enim noman' tuk' ele' dinga' kindik' kin, en enim pii' gii' kun ka' palim' mil, dinga' kindik' mulngii! Molk kin, enim kunum' kunum' prei' erngii' ei, Gos' Gui' Ka' ele' nge, prei' erngii!

<sup>21</sup> Nga en enim Gos' noman' kultum' ol' ele' nge, enim kapli' no' pek' mulngii! Yi erik' kin, nga Jiisas' Kraiss' sinim' Owundu nge' kaimb' sipi kin, sinim' ngozum' ol' ei, peni' ele' tor' omba' kunum ei, enim kunum' kunum' kui' er' mulngii.

<sup>22</sup> Nga enim wumb' kombur' pii' gii' dinga' pinerang' molmun' wumb' ei kin, kaimb' sik' kin' paki' tok' yi' erngii.

<sup>23</sup> Nga wumb' ombu en enim dup' konu' kis' ele' mil' molmun ei, kapli' enim' sikir' erik, si' orung' singii. Sik' kin, enim kapli' gal' kulk' kin, kaimb' sik' enmin' ol' ei nge, wumb' kombur' kin yi' erik' ngungii. Ngok kin, konduk' ok' nge' penj' mendpil' molum ei mil' noman' tuk' ol' kis' salim ei, enim kanik' kun' erik' kin, bul' ngok' kin' gal' kulk' mulngii.

#### *Prei Erpin Ek Ka Nipin Gos Ngumun*

<sup>24</sup> Pe nga Gos eim kapli' enim kan' kan' erpi kin, se' mulang' kin' enim bok' tok' orung' puk' kin, ol' kis kun' pinalim' mil' yi' enerngii' mon! Eim kapli' enim si' mengpi' opu kin, eim' tilang' dinga' owundu' ermba' kumb' ele' tu' wumba. Tu' wang' kin, enim nge' ol' kis' endi' pinerang' kin, enim ka' mendpil' piik' mulngii.

<sup>25</sup> Gos ei Gos' endeim' mendpil' molum ei' sinim se' orung' sim' pulwu' ei, eim Jiisas' Kraiss' sinim nge' Owundu ei, eim kongun' erim' ele' nge, sinim se' orung' sipi kin, eim kin' sim. Seng' kin, sinim kapli' eim' embe' kapli' ambil' tonu' kindmin. Kindamin' kin, eim kapli' King' Owundu' mulmba' ei, kapli' dinga' owundu' mendpil' salim; nga eim eip' kanim kanim' pei' ei' eim' peng' tep' erpi' molum ei' pulwu. Eim' kumb' ok' molulum. Pe eim' molum' ku; nga ekii' ei' eim' kunum' kunum' molpu' ba' ku. Ei' keimi!

## Gos Nge Oġ Koi Er Paġim Ei Jon Kin Andan Tum

<sup>1</sup> Mon ei ek ninim miġ koi er pim ei, Jiisas Kraiss andan tum ei, Gos Kraiss kin ngurum. Ngurum ele nge, eim andan topu kin, Gos eim kongun wumb kin, nipe epi endi, mandi tonu omba ei nge, eim nipi ngurum. Ngopu kin Kraiss eim oġ yi erpi, andan topu kin, eim nge kongun wu Jon kin, eim nge enjel kindang om.

<sup>2</sup> Nga Jon eim kenim ei miġ, ni tor kindim ei, eim ek ni tor kindpi kin, Gos nge ek ka ei, peni ele nipi tor kindpi kin, Gos nge noman to piipi kin, Gos nge ek keimi Jiisas Kraiss eim kin andan tum ei, kenim miġ nim.

<sup>3</sup> Wumb nii endi mon ei germba wumb ei, eim ka piimba. Nga wumb nii endi, eim ek ei kom se piimba wumb ei, eim ka piimba. Piipi kin, eim nipe epi endi mon ei, mon poġ pendnjing ei piipi kin, ekii simba wumb ei, ka piimba. Nimbiġ erang mandi ermba kunum ei, oġ pei keimi ei tonu omba.

### *Jon Ek Ka Nipi Men Toġmun Ngii Angiġ Orung Nga Taġ Nge Wumb Ngotum*

<sup>4</sup> Pe na Jon mon ei, angii orung nga taġ poġup kin, Eisiya konu owundu men toġmun wumb ngii ele kindir. Kindamb kin Gos nge noman ka nin, eim noman emin ei nin, enim kin muġang kin; Gos ei Gos eim pe moġum; nga Gos kumb ok mendpiġ moġum; nga Gos eim ekii se omba ku. Nga Gui Ka ei angii orung nga taġ, Gos eim konu peġ kumb ele, moġum ei, noman emin nin; noman ka enim ngungii ku.

<sup>5</sup> Nga Jiisas Kraiss keimi dinga kindpi kin, ni tor kindnim. Kindpi kin, eim kumb se mengk kangii ei, eim koġpu kin, nga angpi tonu opu kin, nga konj purum. Pupu kin wumb ei, eim ya mani mei ele king ei, eim tep enim ku.

Erpi kin, eim sinim kin noman ngopu kin, nga eim koġpu kin, nga eim miyem sinim oġ kis enjpin ei, kil ngopu si kindang kin, sinim wumb oġ kis pinalim miġ wii moġum.

<sup>6</sup> Nga Jiisas eim sinim yi erang kin, sinim tep elmin wumb miġ moġum. Molk kin nga sin kuġmaġ kaġimin wumb miġ moġum kin Gos kongun er muġamin kin, eim nge Arim Gos kin kongun wumb miġ moġum. Pe nga Jiisas Kraiss eim kin, tiġang owundu kin noman dinga ei, kunum kunum muġmba; ei keimi!

<sup>7</sup> Enim kenei! Jiisas eim konu kupu kin ouni onum. Onum ei, wumb pei eim keningii. Kanik kin, nga eim tunjung wumb ei, keningii ku. Ya mani mei ele wumb pei, eim kanik kin, en enim noman

embin tok, kaimb sik kin, kei dinga ningii. Yi miġ, ei keimi, yi ermba.

<sup>8</sup> Gos Owundu yi ninim, “Na nam kumb se mendpiġ nin, nga ekii se mendpiġ ouni.” Gos Owundu yi nipi, pe moġum; nga eim kumb ok moġum ku, nga ekii se kunum endi eim omba ku. Gos mendpiġ, eim noman dinga mendpiġ paġim.

### *Jon Gos Kindim Wu Kingam Ei Kenim*

<sup>9</sup> Na nam Jon enim nge enginjing moġ. Nga sinim Jiisas kin dambiltpin se ende pupun moġmun. Moġpun kin, na enim kin oġ embin tui nin, ngenj kumbii ei sipin kin, nga Gos sinim wumb tep er moġum konu ele, na enim kin tuk ele moġ. Pe nga sinim pei oġ embin tui ei dinga ko wupun kin, Pasmos ni konu pokum ele, kindangin moġ. Nimbiġ erang na Gos ek ka ni tor kindinj konu ele, ni ek keimi ei, Jiisas andan topu na ngum. Ngang kin, ek ei, na ni tor kindinj konu ele nge, na to tor kindinjing.

<sup>10</sup> Pe sinim nge Owundu nge kunum ei, Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga tonu om. Wang kin, na nge buġ morung ele piinj ni, ek dinga endi tengim ei yi miġ, beli owundu endi turum.

<sup>11</sup> Ek ei yi ninim, “Nim ninim epi nipe endi ken miġ ei, mon poġ mani kindnjii. Kindkin kin, nga men toġmun wumb ngii angii orung nga taġ ele, mon ei, kindnjii. Kindnjii konu ei, Epeses kin, Simerna kin, Perkama kin, Taiyasaira kin, Saris kin, Pilarelpia kin, Nga Leiyorisia kin, konu ombu ele kindnjii.

<sup>12</sup> Pe nga, na kan orung kindip kin, wumb nii endi, na ek ei nirim miġ ei, kenmbii end. Erip orung kindip kin, na kenj ni, dup alam kaġimin epi gol angii orung nga taġ tuk ele, mundangin muġang kin na kenj.

<sup>13</sup> Pe dup alam tuk mii memb ele Gos mani kindim wu kingam miġ, wu endi engim. Engim wu ei, konduk endi kindang kin, mer simb ele tor pum. Pang kin, nga ond kinemb owundu miġ, gol epi ei, eim pepii ele kan sim.

<sup>14</sup> Nga eim peng enjin ei, kuru erpi kin, kung siipsiip enjin kuru miġ min, konu kupu kuru yi miġ pim. Peng kin, nga eim ningii ei, dup anmbii miġ gur nim.

<sup>15</sup> Nga eim simb ele tiġang owundu erim. Erpi kin, yi miġ gol epi dup owundu kiġangin kin, tiġang enim yi miġ erim. Erang kin, nga na piinj ni, eim nim ek ei, noġ kulup dinga tonum ei, yi miġ ek tengim.

<sup>16</sup> Pe nga eim kor kanjip angii orung nga taġ eim angii tundung orung ele embilim. Embilpi kin, nga eim tui jik miġ, tukum orung orung anmbii taġ ouni tukum moġum ei miġ eim gupu ele tor om. Eim kumb ningii ele, konu tinga eni, topu tiġang owundu enim, oġ ei miġ erim.



<sup>17</sup> Pe kunum ei, na eim kanip kin, na nam mani mei ele, mani pup kin, wumb kolk pałmin oł ei nge mił na erip pinj. Ba eim angil tundung orung ele na ambilpi kin, ek yi nim, “Nim mund mong tunenjii mon! Na nam kumb se mendpił molup kin nga ekii se mendpił ele molup end ku,” pa yi nim.

<sup>18</sup> “Pe na nam konj mol! Ok na kuls; ba nga nim na ken ei, nam kunum kunum konj moluł. Na ya mei ele wumb koltmun oł ei nin, dup konu kis ei nin, na noman dinga ele nge, kii wał mił dinga ei, na ambil se mol.

<sup>19</sup> Pe nim kan epi ei, nga mon endi pulniji! Polkun kin, ei pe kan epi ei nin, nga epi endi ekii se tonu omba epi ei, nin pei pulniji ku.

<sup>20</sup> Yi mił, epi pułe koi erpi palim epi ei, tor omba ei nge, kor kanjip angil orung nga tał, nim na angil tundung molum ei nin, nga gol dup alam kalk angindilmin epi ei, angil orung nga tał ei nim kan. Kan ei pułe yi mił: kor kanjip angil orung nga tał ei, men tołmun ngii ele nge, angil orung nga tał enjel; nga gol mił dup alam kalilmin epi ei, men tołmun ngii angil orung nga tał mił, molmun ku.

## 2

### *Gos Ek Ka Epeses Konu Ele Kindim*

<sup>1</sup> Wu endi Jon kin nim, “Nim Jon mon polkun kin, Epeses men tołmun wumb nge enjel ele, mon ei kindnjii. “Wu endi kor kanjip angil orung nga tał angil tundung ambilpi sipi kin, nga eim dup alam gol kalilmin epi angil orung nga tał ele, tuk mii memb andilim ei, na ek yi nip ngond.

<sup>2</sup> Na piind ei, enim nipe oł endi enjing. Nga enim kongun dinga erik kin, nga oł embin tui ko wuk kin, nga kunum olt kui er mulnjung ei, na piind. Nga na piind ei, enim wu endi oł kis erim wu ei, noman ngunerngii mon! Nga na piind ei, enim wu nii endi, eim na Gos kongun kindim wu, ni piinmin. Nga enim wumb ei ek piik kin, mok tok poru ninmin. Nga enim wumb oł ei enim pułe ei, piik enim. Nga enim wumb ei, ek kend tok elmin wumb, ni piingii.

<sup>3</sup> Yi ku, na piind ei, wumb oł kis elmin wumb enim kaninmin ei, enim na embe ambil gii nik molmun. Nga wumb ombu, enim kin ngenj kumbii ngonmun; ba enim dinga angk kin, oł embin tui ei ko wunmun. Nga enim kongun dinga ei, ten kulk enanmin mon; ba enim kunum olt kui erik mulk ei, na piind.

<sup>4</sup> Ba na ek endeim endi, enim kin nim-bii end. Enim kumb se, na kin pii gii ninjing kunum ei, na kin noman mendpił ngunjung; ba pe yi mił nga, enim noman ngunanmin mon.

<sup>5</sup> Enim piinmin, ok enim oł kun ka enjing; ba pe enim oł kun ka ei si kindik kin, bok tonmun. Yi mił, enim nga ok oł enjing oł ei, pii kun erngii! Pe enim noman ak tok kin, oł kis buł ngok kin, ok enjing mił yi erngii! Mon pim kin, enim noman ak tunenjing kin, kapli na enim kin op kin, enim dup alam ei, na si tor simbii.

<sup>6</sup> Ba enim oł ka endi ei, piram pałim. Enim Nikolaisan wumb elmin oł kis ei, enim ka piinanmin mon. Na yi ku, na en enim enimn oł ei, ka piinand ku.

<sup>7</sup> “Kapli enim kom pim kin, kapli enim Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngii pei ngonum ek ei, kapli piingii.

“Nga wumb nii endi, Gos kin pii gii dinga nimba wu ei, kapli na Gos eim nge ond mong noman konj kunum kunum molulum, eim nge pani aka pin palim ei, ngumbii,” pa nirim.

### *Mon Poł Endi Simerna Konu Men Tołmun Kindim*

<sup>8</sup> Wu ei Jon kin nirim, “Nim mon ei polkun kin Simerna konu owundu ele men tołmun wumb nge enjel ei ngunjii. Ngunjii ek ei, yi mił: “Wu nii endi, eim molpu kumb ele kindpi kin nga molpu, ekii kindpi, kolpu kin, nga angpi tonu opu kin, konj molpu elim wu ei, na ek nip ngond,” yi nirim.

<sup>9</sup> “Na enim ngenj kumbii nin, embin tonu onum ei, na piind. Na piind ei, enim wumb kurpu molmun; ba enim piram epi pei salim. Na piind ei, wumb kopur enim kin ek buł morung oł nilmin ei, na piind. Wumb ei yi ninmin, ‘Sin Jura wumb molmun,’ pa ninmin. Ba wumb ei, ek kend tok ninmin; en enim Gos kin ekii sinałmin Jura wumb; ba en enim, Seisen kin ekii silmin wumb molmun.

<sup>10</sup> Pe enim ngenj kumbii singii ei nge, mund mong kulerngii mon! Enim piingii! Seisen enim wumb kopur olkupu topu kin, mer kan ngii mił ele kindpi kin, erngii mił ei, kenmbii ni piipi erim. Nga enim kunum engki pei ele, enim ngenj kumbii ko wuk noman embin to piingii. Ba enim pii gii ei, dinga ambil gii ni, molk puk kulngii. Kulangin kin, na enim noman konj kunum kunum molulum epi ei nge, ngumbii.

<sup>11</sup> “Enim kom pim kin, enim nipe epi endi, Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ei piingii.

“Piik kin, wumb nii endi, kopur en enim pii gii dinga nim kin, kapli wu ei, eim dup konu kis ele, pungii kunum ei, eim dup konu ele punermba mon!”

### *Mon Poł Endi Perkama Konu Ele Wumb Kindim*

<sup>12</sup> “Jon nim ek ka endi, Perkama konu ele men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

"Wumb nii endi, eim ek ei, tui jik mił tukum orung anmbil ele tał ouni mołum ei mił, na ek ei ngond.

<sup>13</sup> Na enim pałmin konu ele, na piind ei wumb kis mołmun konu ei Seisen eim tep er mołum konu ele mołum. Ba enim na nge embe kin, keimi ambil gii nik mołmun. Nga enim na kin pii gii ei, dinga pałim ku. Nga na nge pii gii niłim wu Andipas ei, eim na nge ek ka keimi ni tor kindiim wu ei, enim kin mołum. Nga konu ei, Seisen mołum konu ele, to kundnjung. To konduk kunum ele, enim pii gii dinga pim ei, koi enenjing mon.

<sup>14</sup> Ba ya ele, na ek aninga kopur, enim kin nimbii end. Nga enim Perkama wumb kopur, Beilam ek ei piik kin ekii silmin. Sik kin, Beilam wu ei, eim oł endi wu Beilek ek nipi ngang kin, Esrel wumb kin er kindang kin, ek kend topu ngang kin, gos kend kin, kuni ngunjung kuni ei, Esrel wumb nok kin, oł kis ei, en enim kin pim ku. Nga amb eipi ngunduk oł yi erangin kin, oł kis ei, en enim kin pałim ku.

<sup>15</sup> Nga yi mił ku, enim wumb kopur tuk mołmun konu ele, Nikolaisans ek ninjing oł kis ele, ekii silmin.

<sup>16</sup> Yi mił, enim oł kis buł ngok kin, noman tuk ele ak tungii! Mon pim kin, nga mandi kunum endi, na enim kin op kin, enim ek dinga wii, tui jik mił, gupu ele tor onum wumb ei kin, opu orung enmin wumb ei kin, opu ermbii.

<sup>17</sup> "Pe enim kom pim kin, kapli enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei, enim piingii!

"Wumb kopur en enim pii gii dinga pim kin, kapli wumb en enim 'mana' kuni ka wii mił epi ei, epi konu ele koi er pałim ei, Jiias eim epi ka wii mił ei, ngumbii. Nga na en enim kom ku ei, ka wii kuru endi, embe konj endi połup kin, ngumbii. Ngamb kin, wumb eipi endi piinerngii; ba simba wumb ei, eim mendpil piimba."

#### *Mon Poł Endi Taiyasaira Konu Ele Kindim*

<sup>18</sup> "Nga nim Taiyasaira konu ele, men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kindnjii.

Kindnjii ek ei, 'Na Gos nge kingam ek ka ei, kindamb kin onum. Na ningil ele, dup seng mił, gii dinga ninim; nga na simb kum ei, er ka erpi seng kin, gol mił tilang er sałim. Seng kin, na ek ei, enim kin kindind.

<sup>19</sup> Yi mił na enim nipe kongun enmin ei, na piil. Piil ele nge, enim wumb eipi noman ngołmun oł ei nge kin, pii gii dinga ninmin ei kin, nga Gos nge kongun dinga enmin ei kin, nga oł embin tui ei dinga angk kin, kui kinan enmin ei na piil ku. Nga na piind ei,

enim ok enjing ei, ka wii mił pim; ba pe enim oł ka wii mendpil nga enmin.

<sup>20</sup> Ba ya ek ele, na enim kin ek nimbii end. Nip kin, enim amb owundu Jesepel amb kis endi kan wiik tangin kin, enim kin mołum ei, eim 'Na Gos ek se andil amb,' pa nirim. Nipi kin, eim ek ni tor kindpi kin, na nge kongun wumb ei, andam eipi endi andan topu kin kindang puk kin, amb eipi nge ngunduk kin, nga en enim gos kend kin kuni ngok erik kin, kuni ei nołmun.

<sup>21</sup> Yi mił na eim kunum kopur wii tamb kin, eim oł kis eim ei, buł ngopu kin noman ak tumba; ba amb ei, eim oł kis ombu, si kindmbii ni piinalim mon.

<sup>22</sup> Ei mił pałim, kapli na piip kin, amb eim ening owundu kis ngumbii. Ngamb kin, nga pe wumb kopur amb eim kin oł kis erik kin, amb eipi nge wunduk enmin oł ei nge, ngenj kumbii kis kunum kunum singii. Mon pim kin, en enim oł kis kun pinalim enmin oł ei, buł ngok si kindik kin, orung pungii. Puk kin, kapli en enim buł ngok si kindnenjing kin, en enim ngenj kumbii kis ngamb kin singii.

<sup>23</sup> Nga na amb ei, eim kingam noł ei to kundmbii ku. Nga wumb na oł yi eramb piik kin, men tołmun wumb pei, na wumb nge noman tuk ele nin, nga en enim noman ele piinmin mił ei, na piind ni piingii. Nga na wumb endeim endeim ni, nipe oł endi enjing mił ei, erip kin kumep to orung kindmbii."

<sup>24-25</sup> "Ba enim Taiyasaira konu ele wii mołmun wumb ei, ek kis ni ngonmun ek ei, ambil gii nik kin, ekii sinałmin. Si kindik kin, enim wumb kombur Seisen nge ek koi er pałim mił ek ei, ni ngonmun ek eipi ei, ekii sinałmin ku. Na ek enim kin nind ei, na enim kin epi oł embin tui endi, enim kin kindamb kin, tonu onenmba mon. Ba enim pe ambiltmin oł ka wii ei, ambil gii ni mułangin kin, orung ombii.

<sup>26-28</sup> Wumb nii endi, eim kongun erpi kin, pii gii dinga pim kin, nga eim na nge oł kun ka ei, ekii si mołpu pupu kin, na orung ombii kunum ei, na en enim noman dinga ei, nam nge Arnan ngum noman dinga ende ei, na enim ngumbii. Ngamb kin, wumb konu orung orung pei ei, tep erik mułngii. Molk kin, tep ermba ei, kepil aiyon dinga wii mił, opu nurpuł topu kin, mei nganmbi ming ei, nurpuł tonum mił, yi ermba. Nga na en enim kupiiring kanjip ei mił, tilang ka wii ei, ngumbii ku.

<sup>29</sup> "Pe nga, enim kom pim kin, wumb nii endi Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei piingii!"

### 3

<sup>1</sup> “Nga nim Saris konu ele men tolmun wumb nge enjel, mon endi polkun kindnjii. Ek ei yi mił ninim:

“Na Gos nge Gui Ka angil orung nga tał na kin mołum. Nga na kanjip angil orung nga tał na ambilip moł. Mołup kin, na ek ei nip enim ngond. ‘En enim nipe oł endi enmin ei, na piil. Na piind ei, enim konj molk pungi wumb ek ei ninjing; ba enim kuhii mił mołmun ei,’ na piind.

<sup>2</sup> Pe enim konj kind molk kin, nga en enim nipe epi endi si mołmun epi ei, dinga kindik kin se mułngii. Nga en enim pii gii ei kulerngii mon! Nimbil erang na kenj ei, enim nipe epi endi enjing oł ei, na nge Gos kumb ele, kun ka mendpił molałim mon.

<sup>3</sup> Enim piingii ei, enim nipe epi endi, ek ka andan tok kin, nga nimbil mił erik sik kin, piik enjing ek ei, nga ambil gii nik kin, oł kis buł ngok kin, noman ak tok yi erngii. Erik kin, pe nga enim konj kindik, mulenjing kin, na waning wu mił enim kin ombii. Nga na ombii kunum ei, enim piinerngii mon!

<sup>4</sup> Ba enim wumb aninga kopur, Saris konu ele wumb ei nge konduk mił oł ei, erik kin, penj tunenjing mon! Tunarik kin, enim konduk kuru mił endi kind pendik kin, na kin wangin kin, ouni bin. Nimbil erang enim kun ka mołmun oł ei, yi erngii!

<sup>5</sup> Ba wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, kapli na wumb ei, konduk kuru endi ngamb kin, kindmba. Kindpi kin, nga na eim nge embe ei, mer wumb kunum kunum konj mołumun konu ei, pe molk pungi mon ele, embe polk pendinj ei, kil ngopu kin, si kindnermbii mon. Si kindnarip kin, nga nam nge Arnan nge, kumb ele kin, eim nge enjel kumb ele kin, ni tor kindip kin, ‘Ei na nam nge wumb,’ pa nimbii.

<sup>6</sup> “Pe enim kom pim kin, kapli wumb nii endi, enim Gui Ka ek nipi kin, men tolmun wumb kin ninim ek ei piingii!”

#### *Pilarelpiya Konu Ele Mon Poł Kindim*

<sup>7</sup> Nga nim Pilarelpiya konu ele, men tolmun wumb nge enjel mon pulkun kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

“Na nam oł kun ka ele pułwu nin, nga na nam keimi kun mendpił pułwu. Nga na nam Deipis nge kii wał ambilip moł. Nga na ondu aki toł wu moł; ba wumb endi, eim kapli ondu ngunermba mon! Nga na ondu ngoł wu moł; ba wumb endi, kapli aki tunermba mon ku!

<sup>8</sup> Na enim nipe oł endi enmin oł ei, na piil. Pe enim noman dinga kembis kopur palim ei, na piil ku. Nga enim na ek emb tunj ei, pii gii nik kin, ekii sinjing. Sik kin, nga enim, na embe koi enenjing mon ku! Na enim kin ngii ondu ei, aki topu, sinj salim.

Nga wumb endi kapli ondu ei ngunermba mon!

<sup>9</sup> Piyei! Wu amb en enim, Seisen nge men tolmun wumb mołmun. Molk kin, yi niłmin, ‘Sin sinim Jura nge wumb,’ pa nik. Ba en enim ek kend tok elmin; nga enim Gos kin ekii sinanmin mon ku. Piyei! Na nam wumb ei, tu wup eramb kin, ok enim kin ming gopsing pii polk kin, kan mani kanik kin, men tok yi erngii. Erik kin, nga en enim piingii ei, na enim kin noman ngond.

<sup>10</sup> Nimbil erang enim na ek dinga nind ek ei, piik ekii sik kin dinga angk kin, oł embin tui ko wuk mulnjung. Molk kin, nga enim kin oł embin tui tonu omba kunum ei, na enim ka tep mułmbii kunum endi, oł embin tui ei nge, wumb konu orung orung pei ei kin, tonu omba ei opu kin, ya mani nge ele wumb pei erngii mił, kenmbii ni piip kin, kindang omba. Wang kin, kunum ei, na enim kin, ka tep mułmbii.

<sup>11</sup> Na enim kin pe sikirip orung ombii! Pe enim pii gii ei, ambil gii nik kin, ka mołmun mił, yi mułngii. Yi erangin kin, wumb eipi enim nge epi ka wii ei, wii singii nge, kui er mołmun epi ei, waning sipnerngii mon!

<sup>12</sup> Wumb nii endi, eim na kin pii gii nipi kin, ambil gii ni kui er mołum wu ei, na oł yi eramb kin, eim Gos nge men tolmun ngii konu ele, tumunj dinga mił, ambil gii nipi kin, kunum kunum mułmba. Mołpu kin, nga eim Gos men tolmun ngii ele, si kindpi kin, tor punermba mon. Punarpi kin, nga Gos embe eim kin, mon polup pendmbii. Pendamb kin nga wu ei kin, Gos nge konu owundu embe ele, ‘Jerusalem konj,’ pułmbii ku. Połup kin, nga Jerusalem konu ei, tonu epin konu ele mani omba ei, na nge Gos kin omba. Wang kin, nga eim kin, nam nge embe konj ei, pułmbii ku.

<sup>13</sup> “Yi mił pe enim kom pim kin kapli Gos Gui Ka ek nipi kin, men tolmun wumb ngonum ek ei, enim piingii!” pa nim.

#### *Leiyorisiya Konu Ele Wumb Mon Poł Kindim*

<sup>14</sup> “Nga nim Leiyorisiya konu ele nge enjel ei, mon polkun kin, men tolmun wumb kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

“Na ei keimi nił wu, nga na Gos ek ka kun, ni tor kindił wu. Nga na kunum kunum ek keimi nił pułwu moł; nga na Gos epi kanim kanim pei eririm ei nge, na pułwu moł ku; nga na ek ei nip ngond.

<sup>15</sup> Na enim nipe oł endi enjing ei, na piil. Pe enim pii gii ei yi mił; enim muł enanim nin, jii ninanim ei, na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kapli na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kapli na piil ku.

<sup>16</sup> Ba nimbil erang, pe enim muł mił enim ei, enim molk kin, pe nga enim muł enanim

min jii ninanim mon ku. Yi miġ erang, na nam pe enim kin, jipambil nam gupu ele tumbii paġim.

<sup>17</sup> Yi miġ enim yi ninmin, 'Sin ku nin epi pei salim,' niġmin; nga 'Sin ka wii moġmun,' yi ninmin; nga 'Sin epi endi sinerang kin, wii moġmun,' yi ninamin mon. Ba enim am kis mendpiġ moġmun yi miġ; wumb enim kin kaimb sik ngolaŋin; nga enim epi sinerang wii mendpiġ moġmun; nga enim nge ningiġ tumbun miġ moġlum; nga enim ngenj wii miġ moġlumun. Ba nga enim oġ ei piinaġmin mon.

<sup>18</sup> Yi miġ erang, na enim kanip nind. Enim pii gii ei yi miġ ku; enim na nge ku gol ei top er singii nind. Nip kin, ku gol ei, dup nupu kuru ka er salim ei, sengin kin, enim epi pei simba nind. Nip kin, nga enim konduk kuru ka ei, na kin top erik kin, en enim konduk kindnarik wii moġmun ei, kindik pandi tok kin, en enim singambii paġim ei, piinermba mon! Nga enim ond mong kopung ei, top er sik kin, en enim ningiġ ele kindngii. Kindik kin, enim ningiġ ele, ka seng kin, epi pei keningii.

<sup>19</sup> Kapli nam wumb kumbur, noman erim kin, kapli nam wumb ei ek ngop kin, nga enim oġ ei, er kun erip erip enj. Yi eramb kin, en enim kom si piik kin, en enim oġ kis buġ ngok, si kindik kin, noman ak tok kin, orung ongii.

<sup>20</sup> Piingii! Na enim ngii ondu ele, angip kin, to seki seki nind. Nip kin, pe wumb nii endi, eim ei piipi kin, ngii ondu aki tang kin, na eim noman tuk ngii miġ ele, nirik op kin, eim kin kuni numbii. Namb kin, nga eim na kin kuni ouni numbuġ.

<sup>21</sup> Pe wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, na kapli nemb kin, wumb ei, eim opu kin, na kin tonu epin konu ele nam king peġ ka ele muġmba. Moġpu kin, ei yi miġ ku, ok nam oġ kis pei ei, kamb mani kindip kin, akip nam Arnan kin, eim epin konu peġ ka wii ele kun moġ.

<sup>22</sup> Pe enim kom pim kin, Gos nge Gui Ka ek nipi kin, men toġmun wumb ngonum ek ei, kom ka se piingii!"

## 4

### *Epin Konu Ele Gos Kin Ka Men Toġmun*

<sup>1</sup> Oġ ei poru neng kin, na or kumb miġ epi endi kenj ni, epin konu ele ondu aki topu kin, wii sim. Seng kin, nga epi endi beli miġ ek tengim. Tangpi kin, nga ek nipi, na ngopu ek yi nim, "Nim ya tonu ele wan kin, na nim epi nipe endi, ekii se tonu omba ei, andan top ngumbii.

<sup>2</sup> Pe kunum ele mendpiġ, Gos Gui Ka ei, na dinga tep erim. Erpi kin, nga tonu epin konu ele kenj ni, king peġ endi sim.

Seng kin, peġ konu ele, wumb endi tonu ele muġum.

<sup>3</sup> Moġpu kin, nga wumb eim kumb ningiġ ele, kom ku am ka wii mendpiġ ei, tilang ka wii erpi, ku owundu top eġmin ku ei miġ sim. Sim kom ku ei, ku ka wii mendpiġ ei, eim kin konu orung orung paġim kom ku ei, embe 'jasper kin korniġliyan' niġmin. Nik kin, nga ei eim konu kumb giipim poġpu kin, king peġ ele, si pok erim. Erang kin, na kenj ni, kumb giipim ei, mon kanim kanim konj miġ, tilang eipi eipi kom ku, 'emral' niġmin, yi miġ tilang erim.

<sup>4</sup> Nga king peġ ele miġ engki taġ nga kapli kapli king peġ ele ka wii ei, si pok enjing. Erangin kin, nga peġ ele, men toġmun wumb num, engki taġ nga kapli kapli peġ ele moġmun. Molk kin, wumb num ei, konduk kuru kindik kin, nga king peng kon ele ku gol peng ele mundnjung.

<sup>5</sup> Nga king peġ ele, kumb kinang miġ erim. Erpi ek tangpi kin, nga gur gali nim. Nga king peġ kumb ele, dup jep angii orung nga taġ ei, nupu tilang erpi kin, peġ konu ka ele, mandi moġum. Moġpu kin, dup jep angii orung nga taġ ei, Gos nge Gui Ka moġum.

<sup>6</sup> Nga king peġ kumb ele ei, ep noġ kirapi miġ, tilang erpi salim.

Seng kin, nga king peġ salim konu ele, orung orung kumb ele, epi konj moġlum epi ei, kumb ni, buġ morung ni ele, ningiġ pei paġim.

<sup>7</sup> Peng kin nga kumb se epi konj moġlum epi ei, wusii simbii owundu mendpiġ miġ, epi endi moġum. Moġpu kin, nga konj moġlum epi ei, kung kou peġe miġ, endi muġum. Moġpu kin, nga konj moġlum epi ei, wu miġ endi, kumb ningiġ paġim epi endi muġum. Moġpu kin nga konj moġlum epi ei, kei du owundu miġ, endi tonu mendpiġ bur nipi kin, andiġim miġ muġum.

<sup>8</sup> Nga epi konj kapli kapli moġlum epi ei, endeim endeim ni, kong angii orung pepi, nga endeim paġim. Peng kin, nga konj epi ombu ei, enim ningiġ ombu, pei paġim ei, tukrang kin, torung kin ouni paġim. Peng kin, pe epi konj ombu, en enim epin tinga ouni, kunum kunum golang nik kin, si kindnaġmin mon. Pe en enim golang yi miġ niġmin,

"Oġ kun ka! Oġ kun ka! Oġ kun ka!

Gos ei, eim sinim nge Owundu Gos dinga owundu mendpiġ moġlum. Moġpu kin, ei eim kumb ok mendpiġ moġlum. Nga ei eim pe moġum ku. Nga ei eim ekii se, orung omba ku," pa nik kin, golang yi niġmin.

<sup>9</sup> Pe nga, en enim epi konj moġlum epi, kapli kapli ei, en enim golang nik kin, "Gos kin peġ ele moġlum ei, eim tilang owundu salim," pa nik. Nik kin, "Nga eim embe ambii tonu kindik kin, nga eim kin ka piik

ngok kin, eim pe! ele, tonu mo!pu kin, eim kunum kunum konj mo!ulum, epi konj mo!um ei," pa nilmin.

<sup>10</sup> Pe nga, Gos nge men to!mun wu num engki ta! nga kapli kapli ombu wumb ei, Gos pe! ele ka wii mo!pu kin, eim kin, ming gopsing pii polk kin kan mani kanik kin, eim kin prei enjing, wu ei, eim kunum kunum konj mo!ulum wu ei kin, wumb ombu en enim, king nge peng kon m! epi ei, wu endi nge pe! ele ka wii mo!um wu ei kin, olkup to kindik kin, golang yi ninjing.

<sup>11</sup> "Nim sin nge Owundu Gos. Nim ol kun ka wii er molun. Nim kapli wumb ka pii ngok kin, nim embe ambil tonu kindmin ol ei ni, nga nim noman dinga wii ei sinjii," pa nik yi enmin. "Nimbi! erang nim epi kanim kanim pei eririn. Nga nim nge noman ele, epi kanim kanim ei konj molk punmun. Nga nim nge noman dinga wii ei, epi pei tonu opu mo!um."

## 5

*Jon Mon Endi Ekii Se Tonu Omba Epi Tuk Pim Ei Kenim*

<sup>1</sup> Na kenj ni, Gos King pe! ele, mo!ulum konu angil tundung orung ele pipe mon endi kimbrik sengin sirim. Sirim mon ei, tukrung ni, torung mon pei mo!um. Mo!pu kin, nga mon ei, kan m! epi ei, kan tok pendnjing kan ei, angil orung nga ta! pirim.

<sup>2</sup> Nga enjel dinga wii endi kenj ni, eim ek dinga ni tor kindpi kin, yi nim. "Wumb nii endi ei, eim kun ka wii mo!um wu ei, kapli eim kan ei, to kilip topu kin, pipe m! mon ei, aki topu kin kindang simba?"

<sup>3</sup> Ba wumb endi epin konu ele ei nin, nga mani mei konu ele nin, nga mani mei mandring ele ei nin, pepi m! mon ele, aki topu seng kin, tuk ele keningii ni, wumb endi kapli enermba mon.

<sup>4</sup> Nga na kand ei wumb endi eim kapli pipe m! mon ei, aki topu kin, tuk ele kenmba m!, wumb endi mo!almin mon. Yi m! peng kin, na ke dinga wii nind.

<sup>5</sup> Pe nga, wumb kopur en enim Gos nge men to!mun wu num mo!mun ombu, wu endi tuk mo!pu kin, na kin ek yi nim, "Nim ke ninenjii mon! Nim kenjii ni ka wusii simbi! owundu m! tep elim wu ei, Jura nge wumb tilap ei, Deipis nge kupam no! tilap owundu ele, tonu opu kin ei eim, ol kis kamb mani kindirim ele nge, ei eim mendpi! kapli kan m! epi angil orung nga ta! ei, pipe m! mon ele, kan to pendnjing pim ei, kapli kilip topu kin aki tumba nge om," pa nim.

<sup>6</sup> Na kenj ni, kung siipsiip wa! m! endi ei, eim tonu pe! konu ele, tuk mii memb ele, to kundnjung m! engim. Angpi kin, nga epi

konj mo!ulum epi kapli kapli nin, nga Gos nge men to!mun wumb num ombu en enim, orung orung se pok erik mo!ulumun. Molk kin nga kung siipsiip wa! m! ei, eim girman m! epi ei nin, nga eim ningil ei, angil orung nga ta! palim ele nge, ei Gos nge Gui Ka ei, eim angil orung nga ta! ei, eim ya mani mei konu ele orung orung pei ele kindang kin, punjung.

<sup>7</sup> Nga kung siipsiip wa! m! ei, eim pupu kin, Gos king pe! ele mo!um ei, eim nge angil tundung ele pipe m! mon ei sim.

<sup>8</sup> Sipi kin, nga mon m! epi ei seng kin, kapli konj mo!ulumun epi kapli kapli ei kin, nga Gos men to!mun wumb num ombu, engki ta! nga kapli kapli ei, kung siipsiip wa! mo!um konu pe! kumb ele, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polmun. Polk kin, nga konj mo!ulumun epi nin, wumb ombu en enim, endeim endeim ni, giisa m! epi endi ni, nga ku gol ming m! epi endi ei ni, ambilk mo!ulumun. Molk kin, nga ming m! epi ei, dup kilangin kin, mur ka wii to!um epi ei, yi m! piki topu mo!um epi ei, Gos nge wumb ombu en enim, Gos kin prei elmin ek ei, tuk andan topu ngolun.

<sup>9</sup> Ngang kin, pe en enim golang konj endi yi m! ninjing,

"Pe nim kapli mendpi!, nim pipe m! mon ei sikin kin, nga kan m! pei to pendnjing ei, kilip tokun kin, nga tumb ei, to kolmung topun tokun kin, aki tunjii. Nimbi! erang wumb nim to kundnjung. To konduk kin, nga nim nge miyem ele bein topu kin, wumb pei top er sikin kin, wumb Gos kin orung tu wukun ngun. Ngan kin, wumb pei ele, wumb tilap eipi eipi ni, nga ek eipi eipi ni, nga wumb ngenj eipi eipi ni, nga mei konu ele orung orung eipi eipi mo!mun wumb ei, Gos kin sikin orung sin.

<sup>10</sup> Sikin eran kin, sinim nge Owundu Gos kin, ku!am! m! ka!lmin wumb ei en enim, Gos kin kongun elmin. Erik kin, nga en enim king m! ya mani mei konu ele, orung orung wumb pei, king m! molk kin, tep erngi."

<sup>11</sup> Pe nga, na kenj ni, enjel pei ek ninjing ei, ni piinj. Piip kin, nga enjel am pei pei mendpi! ok kin, tonu king pe! ele nin, epi konj mo!ulumun epi ei nin, nga men to!mun wu num pei ei nin, enjel pei si pok erik kin golang nik kin, angk mulnjung.

<sup>12</sup> Molk kin, nga en enim golang dinga nik kin, tor kindik yi ninjing,

"Kung siipsiip wa! ei, ok to kundnjung ei, eim kapli mendpi!, ei eim noman dinga wii salim; nga epi kanim kanim ka wii pei salim; nga eim noman ka wii, ni dinga owundu ei salim ku; nga eim nge embe ambil

tonu kindngii ku. Nga tilang owundu ni tor kindngii; nga eim nge o! ka wii erim o! ei, ambil tonu kindngii ku.”

<sup>13</sup> Pe nga, na piinj ni, ei epin konu ele Gos erim wumb nin, wumb mi! kanim kanim konj molmun ei nin, nga ya mani mei ele wumb ei nin, nga ya mani mei mandring molmun wumb kulii ei nin, nga ep no! mandring molmun wumb kulii nin epi ombu nin, nga epi konj molmun epi kanim kanim pei, en enim konu orung orung pei epi ei, ek yi ninjing.

“Gos ei eim king pel ele, tonu molulum; nga kung siipsiip wa! yi ku molulum. Mulangil kin, el elip nge embe, ambil tonu kindik kin, nga tilang owundu nin, nga noman dinga nin, nga o! kanim kanim eririm o! kun ka wii ei, ambil tonu kindik kin, kunum kunum yi minj, pepi ba!”

<sup>14</sup> Nga epi kapli kapli konj molulum epi ek nik kin, “Ei keimi!” pa ninjing. Nga Gos kin men tolmun wumb num ombu en enim, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, men tunjung ei, Gos nin, kung siipsiip wa! kin, men tok ngunjung.

## 6

### *Mon Mi! Epi Ei Kan Mi! To Pendljing Epi Ei Palim*

<sup>1</sup> Nga na kenj ni, kung siipsiip wa! mi! wu ei, mon mi! epi ei embilim. Ambilpi kin, epi ei, angil orung nga ta! kan mi! epi ei, to pendljing ei, kumb se endeim eim kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj molulum epi ei, endeim ni ek yi nipi kin, ek ei konu gur gali mi! nim, “Ya wa!” a nim.

<sup>2</sup> Nga na kenj ni, kung os kuru endi mulum. Molpu kin, nga kung os ei, tonu mulum wumb ei, eim opu ond endi ko wupu mulum. Molpu kin, nga eim wu king peng monulum epi ei nge, endi ngunjung. Ngok kin, pe nga eim pupu kin, eim wumb to mani kindpi kin, nga dinga kindpi kin, nga opu erpi pulum.

<sup>3</sup> Pe nga, kung siipsiip wa! mi! wu ei, pupu kin, pipe mi! mon epi ei kan mi! ombu tupu to pendljing ei, nga endi kilip topu kin aki tum. Topu kin, nga na piinj ni, konj molulum epi ei, nga endi ek yi nim, “Ya wa!” a nirim.

<sup>4</sup> Pe nga, kung os kundii mendpil endi tor orum. Opu kin, kung os kundii ei nge, tonu bu! ele, wumb endi multum wumb ei, opu ermba nge, noman dinga ngang kin, ya mani mei ele orum. Opu kin, wumb nge noman emin orung seng kin, wumb en enim eipi eipi tok kundngii ni punjung. Puk kin, nga wu ei tui jik mi! epi owundu

endi ngang kin, sipi kongun ermba nge tu wurum.

<sup>5</sup> Pe nga, kung siipsiip wa! mi! wu ei, eim pupu kin pipe mi! mon epi ei, kan tekliki to pendljing ei, kilip tang kin, aki tum. Tang kin, na piinj ni, konj molulum epi ei, eim ek yi nim, “Ya wa!” nirim. Neng kin, na kenj ni, kung os ping endi mulum. Molpu kin nga kung os ping bu! ele, tonu mulum wumb ei, eim kuni mok tolmun ming mi! epi ei nge, endi eim angil ele ambilpi mulum.

<sup>6</sup> Nga na piinj ni, epi endi ek tengim mi! ei, tuk ele epi konj molulum epi kapli kapli kei mi!, ok ek tengnjing. Tingangin kin, kuni owundu seng kin, kuni mandi poru nimba enim. Ei ek yi ninjing, “Nim kuni wiis mong ming kembis kunum endeim ele, ku sen mi! mok tunjii. Nga nim kuni balii mong ming kembis kunum tekliki, ku sen mi! mok tunjii ku. Ba ond olip kopung ni, ond wain no! ei, to kis mundnenjii mon!”

<sup>7</sup> Pe nga, kung siipsiip wa! mi! wu ei, eim pupu kin, pipe mi! mon ele ei, kan mi! epi ei to pendljing epi ei, kilip tang kin, kapli kapli mi! aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj molmun epi endi nga ei, ek yi nirim, “Ya wa!” nirim.

<sup>8</sup> Nga na kenj ni, kung os endi eim ngenj ele, mon mulerim mi! endi mulum. Molpu kin nga kung os ei, bu! ele tonu mulum wu ei, eim embe ‘Wumb kulii’ pa nilmin ei pim; nga sikil ‘Dup konu kis,’ eim kin ekii se mandi om. Wang kin, nga el elip, noman dinga ele sikil kin, ya mani mei wumb kopur aninga ele, to kundngu! nga aninga tekliki mi! molmun ele nge; tui jik mi! epi endi, nga kumb kuni owundu sim; nga ening owundu ni epi salim; nga ya mani mei ele kung simbi! ni, o! ombu pei erang kin, wumb to kundngii.

<sup>9</sup> Pe nga, kung siipsiip wa! mi! wu ei eim pupu kin, pipe mon kan mi! endi to pendljing angil orung ei, kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga mandring orung, na kenj ni, kulma! kalilmin konu ele kulii wumb ei, en enim noman tuk ele mandring mulnjung. Molk nimbil erang, en enim Gos kin pii gii dinga nik kin, Gos ek ka ni tor kindik kin, wumb ngunjung konu ele, opu orung wumb ngenj kumbii ngok kin, to kundnjung.

<sup>10</sup> To konduk wumb ei, wii dinga tok kin, ek yi ninjing, “O sinim nge Owundu, nim dinga wii mendpil palim nin, o! kun ka elin wu nin, ek keimi mendpil pulwu molun. Moku kin, nga sin kunum kinan nimerii mulamin kin, nim sinim opu orung ya mani mei ele molmun wumb ei, kos piikin, mok tokun kin, sinim nge miyem bein tum ele nge, kumep kis orung ngunjii?”

<sup>11</sup> Pe nga, en enim endeim endeim ni, konduk kuru ngang kindik kin, nga 'En enim aninga kopur, kui er mu'ei,' pa nirim. Yi neng kin, en enim to kundnjung wumb ei mi' mulangin kin, nga en enim engnjung nol kin, kongun ende enjing wumb ei, to kundnjung yi mi' ku, enim to kundngii. To konduk kin, ekii se enim nimerii mi' kapli erang kin, kapli Gos eim enim nge miyem kumep ei, kumb se orung kindpi ngumba.

<sup>12</sup> Pe nga, kung siipsiip wa' mi' wu ei, kin eim pupu pile mi' mon epi ei kan mi' epi to pendnjing epi angil orung nga endeim ei kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na kenj ni, konu kopu owundu mendpi' ele tang kin, eni ei ping erpi kin, ei yi mi', kon alap dup nang kin, ping enim yi mi' elim. Erang kin, nga oi ei, am kundii mendpi' erpi perim ei, miyem kundii mi', topu pirim.

<sup>13</sup> Nga kor kanjip ei, tonu kupu mu' ele mani opu kin, mei ele om. Opu kin, ei yi mi', ond pik mong pol tunerang kin, ond ei konu pop owundu tang kin, mong mani ol' oi mi', kor kanjip mani onjung.

<sup>14</sup> Nga kupu mu' ei am punum mi', ei pipe mi' ok mon polumun epi ei, simbirpi am pum. Pang kin, nga komung nin, nga mei kembis kembis pei, en enim konu eipi puk kin, en enim konu ele pinenjing mon.

<sup>15</sup> Pe nga, ya mani mei konu ele wumb wu king nin, nga mei ele wu num nin, nga opu elmin tep er molmun wu num nin, nga noman dinga pakim wumb nin, nga wumb ku pei sahl'im wumb nin, nga kongun wii elmin wumb nin, nga wumb wii en enim kongun elmin wumb ombu, en enim pei ku nem nin, nga ku tukpu nin, nga tonu mei tukpu ele, en enim koi enjing.

<sup>16</sup> Erik kin, nga en enim wii dinga tok yi ninjing, enim tonu komung nin, nga ku owundu nin, konu ele nin, wii tok yi ninjing. "Enim mani ok kin, tonu sin molmun konu ele, sin pandi tok kin, koi erangin kin, Gos eim tonu king pe' ele konu ka wii ele molum ei, eim nga ningil ei, sin kinermba mon mon." pa ninjing. Nik kin, nga kung siipsiip wa' mi' wu ei, eim sin kin, popu' kis sinim ei, sin kin tonu onermba mon ku!

<sup>17</sup> Nimbi' erang el elip kumep kis nin, popu' ei singil kunum ei, kunum owundu endi tonu orum. Yi mi' peng, wumb nii endi, kapli eim Gos kingam te' kin, kumb ele engmba? Ei kapli engnerngii mon!"

## 7

*Esrel Wumb 144,000 Wumb Pei Pei Mulnjung*

<sup>1</sup> O' ei poru neng kin, nga na kenj ni, enjel kapli kapli en enim tonu mei ei, mer, wu', a', kapli kapli ol' kumb ele angk mulnjung.

Angk molk kin, mei ol' kapli kapli, ei ambilk mulnjung. Molk yi erik kin, konu pop tunermba nik enjing. Erik kin, nga mani mei ele min, ep nol' ele min, nga ond ele pop tunermba mon.

<sup>2</sup> Pe nga na kenj ni, enjel eipi endi, a' eni tonu olum konu ele, tonu pum. Pang kin, Gos eim kunum kunum molulum pukwu ei, eim nge mon mi' epi ei ambil' tu wurum. Tu wang kin, nga eim wii dinga topu kin, enjel kapli kapli molmun ei nge, Gos eim noman dinga ngang kin, ep nol' ni, mei ei, to kis erngii nge, nipi mundrum.

<sup>3</sup> Mundang kin, nga enjel eipi, eim yi nirim, "Enim mei min, ep nol' min, ond min, ei sikir er kis mundman nik kin, yi enerngii mon! Ba enim wiik to mulangin kin, sin Gos nge kongun wumb kombur, to tonu kind mundamin kin, en enim mei embil' ele, Gos nge mon mi' epi ei pend kindmba. Kindang kin, ekii se, enim er kis mundngii.

<sup>4</sup> Pe nga na piinj ni, Gos nge mon mi' epi ei, wumb pei sinjing. Sik kin wumb ei 144,000 wumb pei, en enim Esrel nge wumb tilap pei, Gos mon mi' epi ele sinjing.

<sup>5</sup> Sik kin, nga wumb 12,000 ei Jura nge wumb tilap ei, mei embil' ele, Gos nge mon mi' epi ei sinjing; nga wumb kopur ei, Rupun nge tilap wumb ei 12,000 ele sinjing; nga wumb 12,000 ei, Gas nge wumb tilap ele sinjing.

<sup>6</sup> Nga wumb ei, 12,000 Aser nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei, 12,000 Napsalii nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Manasa nge wumb tilap ele sinjing.

<sup>7</sup> Nga wumb ei 12,000 Simion nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Liiwai nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Esakar nge wumb tilap ele sinjing.

<sup>8</sup> Nga wumb ei 12,000 Sepulan nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Josep nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Benjamin nge wumb tilap ele sinjing. Wumb ei pei, Gos nge mon mi' epi ei pei sinjing.

*Nga Wumb Tilap Owundu Endi Molmun*

<sup>9</sup> O' ei poru neng kin, na nga kenj ni, wumb tilap owundu endi kulou tok mulnjung wumb ei, wumb endi kapli belngii mi' mon. Beltik wumb ei, ngenj mon eipi eipi mi' palim nin, nga wumb tilap kanim eipi eipi pei nin, nga wumb ek eipi eipi pim wumb nin, nga mei konu eipi eipi wumb ei pei, Gos kin pe' kumb ele kin, kung siipsiip wa' mi' wu ei molum kumb ele angk kin, mulnjung. Molk kin, konduk kuru kindnjung; nga ond ongu' wumb ombu en enim, angil' ele ambilk mulnjung.

<sup>10</sup> Molangin kin, en enim wii dinga tok ek yi ninjing, "Sinim nge Gos Owundu king pe' ele molulum; nga eim kung siipsiip wa' mi'

wu ei, eim kin mandi mołum. Sinim sipi orung simba nge oł ei, eł elip kin palim.”

<sup>11</sup> Pe nga, enjel pei ei, king peł ele, si pok erik kin, nga men tołmun wu num nin, nga epi kapil kapli konj mołumun epi ei si pok erik engnjing. Angk kin, nga en enim pei ming gopsing pii polk kin, king peł ele Gos kin men tok ngok yi enjing.

<sup>12</sup> Erik kin, yi ninjing, “Ei keimi mendpil; nga sinim Gos kin men topun kin, ka piipin ngumun. Ngopun kin, ei eim tilang owundu ka wii ei, ni tor kindmin; nga eim noman ka wii mendpil palim; nga sinim eim kin ka piipin ngumun. Ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, eim noman dinga mendpil palim; keimi eim dinga ei owundu mendpil palim. Peng kin, oł ombu ei, Gos kin kunum kunum mulmba. Ei keimi!

<sup>13</sup> Pe nga, men tołmun wu num endi, na kii sipi kin, ek yi nirim, “Wumb kopur en enim konduk kuru kindik enmin wumb ei, wumb nii? Nga wumb ei, konu jili onjung?” a nirim.

<sup>14</sup> Pe na eim kin ek orung kindip yi ninj, “Na nge owundu nim piin.” Nga eim na kin ek yi nirim, “Wumb ombu en enim, opu ond wumb kin, oł embin tui owundu erik ngunjung. Ngok kin, nga en enim oł ei kin, si kindik kin tor onjung. Ok kin, nga en enim, konduk ni epi ei, kung siipsiip wał mił wu ei nge miyem ele sinim noman tuk ele was eririm. Erang kin, sinim konduk mił noman tuk ele kuru kun ka mendpil erim.

<sup>15</sup> Yi mił erang, en enim Gos eim king peł kumb ele angk kin, epin tinga tał, Gos nge epin men tołmun ngii mił ele, Gos kin men tołmun. Nga Gos eim king peł ele, tonu en enim kin mołpu kin, eim wumb ombu kin, tep ka er kanpi mołum.

<sup>16</sup> Nga en enim kuni nga tunermba mon; nga noł nuwa nga enermba ku. Nga en enim konu eni tumba kunum, ei mił erpi kin, nga epi endi dup mił nopolu kin, yi nga enermba mon.

<sup>17</sup> Nimbil erang kung siipsiip wał mił wu ei, eim peł ele, tonu tuk mii memb ele mołum. Mołpu kin, eim kung siipsiip tep wu mołpu kin, en enim tep erpi mulmba. Mołpu kin, en enim noł nok kunum kunum konj mołumun noł ei, andan tang kin nungii. Nga Gos eim en enim ningil ka mani onum ei, kil ngopu kin, si kindimba, nga en enim nga ke ninerngii mon.”

## 8

*Nga Kan Mił Epi Pipe Mił Mon Pendnjing Ei Angil Orung Nga Tał Kilip Tum.*

<sup>1</sup> Nga kunum ei, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin, pipe mon epi ei, kan mił

epi ei to pendnjing ei, angil orung nga tał pim epi ei, to kilip topu ei poru nirim. Neng kin, epin konu ele, ek tingnarik mulangin kin, eni kopur o purum.

<sup>2</sup> Pe nga, na kenj ni, enjel angil orung nga tał pei en enim, tonu Gos eim kumb ele engnjing. Angk kin, nga en enim beli tołmun epi ei nge, angil orung nga tał ngunjung ku.

<sup>3</sup> Pe nga enjel eipi endi opu kin, eim kulmał kalmin konu ele engim. Angpi kin nga eim dup kalk elmin epi, noł ming gol mił, mur ka wii epi ei, opu sim ele engim. Angpi kin, nga wumb kopur eim kin, mur ka wii tołum epi pei ngunjung. Ngok ele nge, si ende kindpi kin, Gos nge wumb prei elmin ele, si ende kindim. Kindpi kin, nga eim Gos kin kulmał kalmin konu ele, gol mił erpi kin, Gos nge king peł kumb ele engim.

<sup>4</sup> Angpi kin, nga eskil epi ka dup nopolu kin, muru ka tołum epi ei nin, Gos nge wumb Gos kin prei erik enjing ele, tał ouni ei, enjel angil ele, dup eskil si kindpi kin, Gos nge kumb ele tonu purum.

<sup>5</sup> Pe nga kunum ele, enjel ei, eim noł ming sipi kin, dup kulmał kalmin konu ele, dup kopur sipi kin, piki topu olkup topu kin, mer mei ele mani kindim. Kindang kin, kapli konu ele, gur gali nipi kin, ek tangpi kin, nga kumb kinang erpi kin, nga konu kopu tum.

*Enjel Kapil Kapli Beli Mił Epi Pup Tunjung*

<sup>6</sup> Pe nga, enjel angil orung nga tał en enim, beli ei, nga angil orung nga tał ei, beli pup tungii nge, er kun er sinjing salim.

<sup>7</sup> Pe kumb ele enjel ei, eim beli mił epi ei beli pup tum. Tang kin, dup seng kin, konu dindaming kin, miyem kin ombu, pei sik kin, orung orung erik. Erpi kin, bein topu kin, mani mei ele kindim. Kindpi kin, nga mani mei aninga kopur ei, dup nopolu kin, ond aninga kopur ni, kui engimb aninga kopur pei mołum epi ei, pei dup nopolu poru nirim; ba aninga tał am mił kopur mei konu ele, dup nunerim mon.

<sup>8</sup> Pe nga, enjel nga endi, eim beli mił epi ei beli tum. Tang kin, nga na kenj ni, epi komung owundu mił epi ei, dup nopolu topu kin, olkup topu kin, mer ep noł ele, mani kindim. Kindang kin, ep noł aninga kopur ei kumbiipi kin, miyem topu pum.

<sup>9</sup> Pang kin, nga ya mani ep noł ele, konj mulnjung epi aninga kopur ei, ep noł tuk ele, kulnjung. Kolk kin, nga noł kanu aninga kopur topu kin, kis mundum ku. Ba aninga kopur tał am mił, ep noł ele epi ei, to kis enerim mon.

<sup>10</sup> Pe nga, enjel tekliki ei endi, eim beli mił epi endi beli tum. Tang kin, kor kanjip mił epi owundu ei, dup num ei, dup jep kaltmin mił yi nurum. Nopolu kin, nga tonu kupu



mul ele, mani opu mer nol aninga kopur pim konu ele purum. Nga nol pipir aninga kopur pim konu ele pum ku. Ba aninga kopur ta! am mil nol konu ele puneririm mon.

<sup>11</sup> Pe kor kanjip ei embe 'Kumbii kis elim' nilmin. Nga nol aninga kopur ei, nol kumbii elim. Nga wumb pei, nol ei nok kin kulk. Kulk ei nimbil erang, nol ei eim kumbii kis elim. Ba aninga kopur, ta! am mil, nol ele to kis eneririm mon.

<sup>12</sup> Nga enjel kapil kapli endi ei, eim beli mil epi ei, beli pup tum. Tang kin, nga eni aninga kopur ni, oi aninga kopur ni, kor kanjip aninga kopur ni, epi ombu en enim nge tilang erpi pim ei tangin kin, yi mil erang, emii aninga kopur pirim. Nga tinga aninga kopur emii pirim ku. Nga epin kunum endi, oi tilang ermba kunum ei, yi emii pirim ku.

<sup>13</sup> Pe nga na kenj ni, kei du endi, bur ni pupu kin, am ei tonu epin bur ni purum. Pupu kin, ek dinga nipi kin wii topu yi nim, "Mong owundu! Mong owundu! Mong owundu kis tonu omba!" nirim. Pe nga, ol embin tui ol ei, wumb en enim ya mani mei ele molmun wumb ei kin, yi mil tonu omba. Nimbil erang enjel eipi nga teliki ei, en enim nge beli mil epi ei pup tungii nge enmin.

## 9

*Nga Angil Orung Enjel Ei Beli Mil Epi Ei Pup Tum*

<sup>1</sup> Nga angil orung nge enjel ei, eim beli mil epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na kenj ni, kor kanjip ei tonu kupu mul konu ele, mani opu kin, mer mei ele orum. Opu kin, nga kor kanjip ei, kii wal sipi kin embilim ei, mer mani tukpu owundu kis tukpu ele, sip pinalim, kii wal sirim.

<sup>2</sup> Nga kor kanjip ei, mer mani, "Tukpu owundu kis," ondu ei, aki tum. Tang kin, dup eskil opu kin, tor tonu om. Opu kin dup eskil om ei, mer dup owundu ele, dup kilangin kin nupu ping mendpil nupu pim ei, mer mani tukpu owundu kis ele tor orum. Opu kin, eni kin pop ei, eskil erang kin, emii erim.

<sup>3</sup> Pe nga ka guimbi owundu pei, mer dup eskil nupu pim ele, mei ele tor orum. Opu kin, nga ka guimbi ei, wusimb mil epi ei, olt pim epi kis endi ei, wumb kongang kin, kumbii kis silmin epi endi ei, eim dinga ngolum.

<sup>4</sup> Nga ka guimbi owundu en enim, kui engimb ni endi, epi ombu ei to kis enerei mon nilmin. Nik kin, nga epi kanim eipi eipi pei endi, emb talk pendilmin epi ei, konj molum ei, to kis enerei mon nilmin. Ba wumb nii endi, eim Gos nge mon mil,

eim mei embil ele pinerim kin wumb ei mendpil, kongingii, nilmin.

<sup>5</sup> Kongk kin, nga ka guimbi owundu ei, wumb to kundngii ei, mon nilmin; ba oi angil orung ele mendpil ei kin, kongmba ei, kumbii kis singii nilmin. Nga en enim ngenj kumbii silmin ei, wu en enim ka wusimb mil ei kin, epi kongang kin, ngenj kumbii silmin ol ei nge silmin.

<sup>6</sup> Nga oi angil orung o pang kin, wu kopur en enim, kulmun nik kin, kuruk andinmin; ba en enim kuruk sinalmin mon. Nga en enim kulmun ni piinmin; ba kungii ei si kindpi kin, am ba.

<sup>7</sup> Nga ka guimbi owundu ei, en enim kung os mil molk kin, en enim opu erngii nge, er kun er molmun ei, en enim peng ele wu king peng kon monulum epi, ku gol mil epi mundangin kin, en enim kumb ele, wumb mil kumb ningil salilim.

<sup>8</sup> Seng kin nga en enim peng enjin ei, amb peng enjin mil molulum. Molang kin, nga en enim gupu mong ei, wusii simbiu owundu ei, gupu mong mil palilim.

<sup>9</sup> Peng kin, nga en enim pepil ele epi, kumb tepii kapa mil, pandi topu pirim. Peng kin, nga en enim kong, ele ek tengnjing mil ei, kung os keris pei mil silmin ek tangnim mil molk kin, opu erngii nge punjung.

<sup>10</sup> Puk kin, nga en enim nge, ei yi mil ei, ka wusimb mil, kumbii kis ngang molk kin, en enim dinga peng kin, wumb kumbii kis ngolum ei, oi angil orung pei ngolum.

<sup>11</sup> Ngok kin, nga en enim nge king endi molpu kin, en enim tep elim. Erpi kin king ei, enjel ei tukpu owundu kis sip pinalim ei, mer mani ele tep elim. Erang kin, nga eim embe 'Apandon' ei Eipru nge ek; nga eim embe 'Apoliyon' Griik nge ek; ek ta! oui pule yi palim, 'Wumb to kis monulum,' nilmin.

<sup>12</sup> Pe mong owundu kis endi ei, poru nirim. Nga mering mong owundu kis ta! nga omba.

*Angil Orung Nga Endeim Enjel Beli Mil Epi Ei Pup Tum*

<sup>13</sup> Nga angil orung nga endeim enjel ei, eim beli mil epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na piinj ni, gol mil epi kulmal kalmin konu ol ele, kapil kapli nge, girman mil epi ei, angilim konu ele, Gos nge kumb ele molum konu ei, ek endi tor om.

<sup>14</sup> Wang kin, nga ek endi tor opu kin, angil orung nga endeim enjel endi, beli mil epi ei beli pup topu kin, se mulum konu ele yi nim, "Nim enjel kapil kapli en enim, nol owundu endi Yupreisiis ni nol ele, kan ngii molmun wak tangin kin, wii molk pungii," pa nim.

<sup>15</sup> Yi mił kapli, enjel ei, enjel kapil kapli kei en enim, kan ngii mił mulnjung wak tum. Wak tang kin, en enim wumb aninga kopur, to kundngii nge enjing; ba aninga kopur tał am mił to kundnenjing mon. To kundnarik kin, nga enjel ei en enim, er kan erik kin, eni nin, kunum nin, oi nin, kung pani ei kin, kui erik kin, oł ei nge erngii nge mołmun.

<sup>16</sup> Mol k kin nga enjel kapil kapli nge, opu elmin wu 200,000,000 pei pei mendpil, en enim kung os ele, ap tok onjung ei, na ni piinj.

<sup>17</sup> Pe nga na nam or kumb mił endi kenj ni, kung os nin, kung os tonu ele wumb ap tunjung wumb ei kin, ouni kenj. Kenj ni nga wumb en enim pepil ele, konduk kapa mił pirim. Pim epi ei, mon kundii ni, muk ni, terim pirim. Peng kin, nga kung os peng ele ei, wusii simbił owundu peng mił pirim. Peng kin, nga en enim gupu ele dup eskil kin, dup kin, kom ku dup nonum mił, en enim gupu ele tor orum.

<sup>18</sup> Wang kin, nga oł embin tui ei, dup ni, dup eskil ni, dup mon terim dup nołum epi tekliki ei pei, wumb aninga kopur to kis er poru ninjing; ba aninga kopur tał am mił, to kis enenjing mon. Epi ombu, mer kung os gupu ele tor orum.

<sup>19</sup> Wang kin nga kung os nge dinga ei, mer en enim gupu ele ni, en enim ei ele, dinga pałim. Peng kin, en enim nge ei ele, wembii mił pałim; nga peng pałim ku. Peng ele nge, wumb to kis elmin ku.

<sup>20</sup> Nga wumb eipi kopur en enim, dup ni, dup eskil ni, dup nupu eim epi ei tekliki pei, en enim to kundnerim wumb ei, en enim noman ele, epi nipe endi enjing nin, gui kis men tołmun oł ei kin, noman ak tok kin, buł ngunenjing mon. Pe en enim angil ele enjing epi ei, ek kend gos ele nge, gol nin, silpa nin, aiyon nin, ku nin, ond epi ombu ei, ningil kinenjing epi nin, ek piik ninenjing epi nin, andlam endnenjing epi nin, epi kend tołmun epi ombu ei, men tołmun ei, wakin tunenjing mon!

<sup>21</sup> Tunarik kin, nga wu ombu en enim, wumb eipi to kundnjung; nga kunj men enjing nin, wu amb eipi nge ngundnjung nin, wumb eipi nge epi waning sinjing nin, wumb ombu en enim oł kis ei, noman ak tok kin, buł ngunenjing mon!

## 10

### *Enjel Endi Pipe Mił Mon Epi Endi, Angil Kin Embilim*

<sup>1</sup> Pe nga, na kenj ni enjel endi dinga owundu pałim enjel ei, tonu epin konu ele mani orum. Wang kin, eim konu kupu mił epi ei, kum tum. Tang kin, nga konu kumb giipim poltum ei mił, eim nge peng ele,

tonu polpu pirim. Peng kin, eim kumb ele, eni mił topu pirim. Peng kin, nga eim simb ele, dup sengi mił, nupu pirim.

<sup>2</sup> Peng kin, nga pipe mon simbirpi kin, endi kembis ei tonu, eim angil ele, aki topu kin, sepi mołum. Mołpu kin, nga eim simb mong tundung ei, mer ep noł ele, mani kindpi sirim. Seng kin, nga simb taring ei, mer mei ele, mani kind sirim.

<sup>3</sup> Seng kin, nga eim ek dinga tangpi kin, ke nim ei, wusii simbił owundu ke nilim ei, yi mił nirim. Neng kin, kunum ele, nga angil orung nga tał, gur gali nirim.

<sup>4</sup> Nga ek nengin kin, na mon pulmbii enj; ba na nga piinj ni, ei tonu epin ek endi, ni tor kindpi kin, yi nim, “Nga konu gur gali angil orung nga tał ninjing ek ei, noman tuk ele koi er pendnjii; ba mon pol pendnenjii mon.”

<sup>5</sup> Nga na kenj ni, enjel tonu ep noł ele kin, nga mei ele kin, engim wu ei, eim angil tundung ei, tonu epin konu ele kindim.

<sup>6</sup> Kindpi kin, nga eim ek keimi kun ka ni tor kindpi kin, ek keimi Gos eim piłim. Piipi kin, nga Gos eim kunum kunum konj mołum Gos ei, eim tonu epin konu ni, nga epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga mei erpi kin, epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga ep noł erpi ele kin, epi kanim kanim pei tuk ele eririm. Nga enjel ei, eim ek yi nirim, “Akip kunum ei, mandi poru nimba enim, Gos nga kui enermba mon,” pa nirim.

<sup>7</sup> “Ba angil orung nga tał nge enjel endi ei, eim beli mił epi pup tumba kunum ele, Gos nge eim epi koi er pim epi ei, ni tor kindmba. Kindpi kin, nga eim nge ek ka ni tor kindimin wumb ombu, eim ek ni ngurum ek ei, keimi tonu orum.”

<sup>8</sup> Pe nga, tonu epin konu ele, ek endi ni tor kindrim ei, na nga piinj ni, ek nipi yi nirim, “Nim pukun kin, enjel endi, eim simb mong tundung ele, ep noł ele kambpi kin, nga eim simb mong taring ele, mani mei ele kambpi mołum enjel ei, eim angil ele, pipe kimbrii kembis endi ambilpi kin, puru nipi mołum pipe mon ei sinjii,” pa nim.

<sup>9</sup> Kapli na pup kin, enjel ei, kii sip kin, eim pipe kimbrii mon pipe endi, angil ele salim ei, ngangli ninj. Nemb kin, nga eim ek yi nipi, na ngum, “Nim epi ei sikin nunjii,” pa nirim. “Nan kin, nim kirim ele, ak mak erpi kin, mek sinjii mił, yi ermba,” pa nirim. Ba nim gupu ele, mołang kin, ei singin ermba ei, piimi muł noł ei, singin enim ei mił, yi ermba,” pa nim.

<sup>10</sup> Pe nga, na pipe kimbrii mon salim ei, eim angil ele, sip kin, nunj. Namb kin, piimi muł noł singin enim mił, yi singin eririm. Ba ekii se, na nop dumung kindamb

kin, mer nam nge kirim tukrung ele ak mak erpi kin, mek simbiil mił pirim.

<sup>11</sup> Pe nga eim ek yi nipi na ngum, “Nim nga Gos nge ek ka ei, ni tor kindkin kin, wumb pei ngokun kin, nga wumb tılap eipi eipi pei ngokun kin, nga ek eipi pim wumb, kanim kanim pei ngokun kin, nga king pei, ngunjii ku,” pa nirim.

## 11

### *Wumb Mił Epi Tał Ek Ni Tor Kindımbil*

<sup>1</sup> Pe nga, na su simbiil epi endi ngunjing ei, epił mił epi endi ngok kin, yi ninjing, “Nim tonu angkin kin, kaplı nim Gos nge men tołmun ngii wumb kin, mołmun ei mił nga kulmał kałmin konu ele, su sinjii. Sikin kin, nga nim men tok mołmun wumb ei, kaplı kemb tunjii ku.

<sup>2</sup> Ba nim men tołmun ngii pulpun ele, torung kung gui konu ele ei, su sinenjii mon. Nimbil erang konu ei, torung pii gii ninalmin wumb ei nge konu pałim. Peng kin nga wumb ei, en enim konu owundu ele kun ka wii Jerusalem konu konj ele, erik kin, kis monduk pangin kin, oi engki kaplı kaplı nga tał ei, kaplı erngii.

<sup>3</sup> Erik kin, nga nanim wu tał kin, dinga ngamb kin, nanim nge ek, ni tor kindngil. Kindkil kin, nga wumb tał ei, kon mił epi endi ngamb kin, alap mił tełngil. Talkil kin, na nge ek ni tor kindkil kin, pangil pangil kin, 1,260 kunum pei pei opu ba.

<sup>4</sup> Ele nge wumb tał, el elip ek ni tor kindngil ei, ond olip tap mił, nga dup alam tał mił ei ya mani mei ele Owundu eim kumb ele engim.

<sup>5</sup> Angang kin, nga wumb kombur ok kin, wu tał kin, er kis mundmun ni enjing kin, kaplı el elip gupu ele, dup tor opu mołpu kin, opu orung wumb ei, top kis mundmba. Mondpu kin, keimi wumb kombur wu tał kin, er kis ermin nik enjing kin, kaplı ele nge mendpil, wumb ei kulngii.

<sup>6</sup> Kaplı el elip dinga seng mołmbuł dinga ei kaplı kupu muł ondu ngang kin, konu kumb tunermba kunum ei, el elip Gos ek ka ni tor kindinjngil. Pe nga el elip, yi ku dinga pałim ei, noł ei erangil kin, noł miyem mił tangpi omba. Pe nga el elip dinga salim ei, yi ku ya mani mei wumb epi kanim kanim ol embin tui ei, tonu opu kin, to kis erngii. Nga el elip noman ele, ol ombu ermbil ni piingil kunum ei, kaplı erngii.

<sup>7</sup> Pe nga el elip Gos ek ka ei, ni tor kind poru nikil, er mołang kin, kaplı nga epi kung simbiil owundu endi, tukpu owundu sip pinalim ele, tonu tor wang kin, wu tał kin opu erngii. Erik kin, el elip to mani kindpi kin, to kundmba.

<sup>8</sup> To kundang kin, el elip ngenj ei, konu owundu ele, tuk andlam ele pimba. Peng

kin, nga el elip nge Owundu ei, eim ond peri ele to kundjung konu ele, el elip ngenj ombu mołum; ba konu owundu ei ek ekin nipin kin, yi nilmin, ‘Konu embe Sorom nin Eisip,’ yi mił nilmin.

<sup>9</sup> Yi mił erang, ngenj eipi eipi wumb nin, nga wumb tılap eipi eipi nin, ek kanim eipi eipi wumb nin, mei konu orung orung wumb ei, pei ok pendik kin, en enim ngenj ei keningii kunum tekliki, nga kunum tongnde mendpil poru nimba. Neng kin, nga wumb ei el elip ngenj ei kui tunenjng mon; ba kanik kin, wiik tok kindangan kin, pinjngil.

<sup>10</sup> Pekil kin, mei mani ele wumb pei en enim, ka piik kin, wumb tał kulngul ele nge, en enim ka ka piik kin golang nik kin, nga en enim epi ka kombur sipik kin, wumb pul ngok yi elmin. Yi elmin ei, nimbil erang ek ni tor kindımbil wu tał el elip, mei wumb pei ngenj kumbii owundu ngolmbuł.

<sup>11</sup> Ba kunum tekliki nga kunum tongnde poru neng kin, kaplı Gos eim nge mołum konj ei kindang opu kin, wu tał tonu enginjngil. Engangil kin, opu wumb pei ombu, wu tał tonu onjngul ei, kanik kin, mund mong enjing.

<sup>12</sup> Erik kin, pe nga wu tał el elip molkul kin, piinjngil ni, ek owundu endi tonu epin tor opu kin, el elip kin yi mił nim, “Ya tonu ele weh!” Nga el elip nge opu orung wumb kanik mulnjung ni, el elip kupu muł endi, se mengpi kin, tonu epin konu ele, tuk sipim.

<sup>13</sup> Si pang kin nga kunum ele mendpil, konu kopu owundu endi tum ei, konu owundu tongnde endi topu erpi kin, kis mundum; ba angil orung nga kaplı kaplı ei to kis enerim mon. Nga kunum ele mendpil, wumb 7,000 pei konu kopu ei erpi kin, to kundum. To kundang kin, wumb kombur eipi mulnjung wumb ei, en enim mund mong erik kin, Gos eim Owundu epin konu ele mołum ei, eim embe ambil tonu kindnjng.

<sup>14</sup> Kindik kin, pe epi ol embin tui owundu tał tonu om ei, poru nirim; ba piyei! Kunum aninga kopur opu pang kin, epi ol embin tui owundu nga endi tonu omba.

### *Enjel Angil Orung Nga Tał Nge Beli Mił Epi Tum*

<sup>15</sup> Pe nga angil orung nga tał nge enjel ei, beli mił epi pup tum. Tang kin, kaplı ek owundu kombur tonu epin konu ele, tor opu kin, ek yi nirim, “Pe mani mei ele, tep erik erik, enjing dinga ei, akip sinim nge Owundu eim seng kin, nga eim se orung simba wu ei, Krai kin ouni, eim king kunum kunum minj tep erpi kin, mołpu ba!”

<sup>16</sup> Pe nga, men tołmun wu num engki tał nga kaplı kaplı en enim, king peł ele Gos kumb ele, mołumun wumb ei, kumb ele kan mani kanik kin, Gos kin men tok ngunjung.

<sup>17-18</sup> Ngok kin, ek yi ninjing,

“Gos owundu mendpił! Nim dinga wii mendpił salim. Seng kin, nim pe mołun, nga kumb ok nim mołulun. Sin sinim ka piipin kin, nim kin ek ka ni ngolmun. Pe ninim nge dinga Owundu ei sikin kin, piikin kindkin kin, epi kanim kanim pei, tep enjii kongun pułgun mondkun ełin. Pe nga, torung pii gii ninenjing wumb ei en enim, nim Gos kin noman ele, popuł kis erang piinjing; ba Gos Nim noman popuł kis ei, wumb ei kin tonu ołum. Opu kin, nga pe kulnjung wumb ei, en enim kos owundu piik kin, kumep sik erngii nge kunum ei, tonu ołum. Pe nga ninim nge kongun wumb ei, nim ek ni tor kindiłmin wumb nin; nga nim nge ołkun ełmin wumb pei nin, nga wumb nim kin mandring molk kin, nim embe ambıl tonu kindiłmin wumb ei nin; nga wumb num nin, nga wumb kembis nin ouni wumb ei, nim kumep ka ngunjii. Pe nga, ya mani mei ele wumb ei, to kis enjing wumb ei, to kis enjii ku.”

<sup>19</sup> Pe nga kaplı, ek nik poru nengin kin, kaplı Gos nge men ngii owundu ei, tonu epin konu ele mołum ei, aki tunjung. Tok kin, pe nga, Gos eim ek dinga lo ek ei, tuk kindiłmin ond kiyembi ei, eim men ngii tuk ele sim kenjing. Kanik kin, pe nga kumb kinangin er tiłang erim. Erpi kin, nga gur gałı neng kin; nga konu kopu owundu tum; nga konu kumb dindaming owundu top kin mani orum.

## 12

*Amb Endi Kin Wembii Owundu Simb Angıl Palim Ei Kin*

<sup>1</sup> Jep ol owundu tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei yi mił, amb endi mołum amb ei, konu eni ei alap mił, ngenj ele telim. Tałpi kin, nga eim simb mandring ele oi pirim. Peng kin, nga tonu eim peng ele, kor kanjip engki nga tał, tonu peng ele, peng kon mił mundrum. Mondpu kin, amb ei, eim kangıl mundrum.

<sup>2</sup> Mondpu kin, nga eim kangıl buł tang kin, eim ngenj kumbii dinga sipi kin, mengmba kunum ele mandı eririm. Erpi kin, eim ke dinga nipi kin, tor kindrim.

<sup>3</sup> Kindang kin, nga jep ol owundu endi, epin konu peni ele tor orum. Opu kin, jep ol ei yi mił, wembii kundii owundu simb

angıl palim epi endi, tor orum. Orum wembii owundu ei, peng embil ei, angıl orung nga tał pirim; nga girman engki pirim. Nga peng kon mił epi king mondulum epi ei, angıl orung nga tał, tonu peng ele, endeim endeim ni mołpu poru nirim.

<sup>4</sup> Nipi kin, nga wembii nge ei ele, ei sipi kin, kor kanjip kombur, owundu pirim kor kanjip ei, topu kindang kin, mani mei ele orum. Wang kin, kor kanjip tał kopur owundu mił, tonu epin konu ele pirim. Peng kin, wembii ei, eim amb kangıl mengmba eririm, konu amb ei, eim kumb ele engim. Angpi kin, amb ei kangıl mengpi, tor kindang kin, topu numba nge erpi mulum.

<sup>5</sup> Mołpu kin, pe amb ni, kangi endi mengim ei, eim mei konu ele orung pei ei, eim dolu dinga ambılpi kin, wumb tep ermba. Erpi kin, pe kangıl ei mam mengim; ba kangi ei sikir se mengk kin, orung sipik kin, Gos eim king peł mołum konu ele kindnjing.

<sup>6</sup> Kindik kin, amb ei, eim si kindpi kin, tungu pupu kin, mei wii sim wumb mulenjing konu ele purum. Pupu kin, Gos eim amb mułmba nipi konu endi, er kun er sim konu ele purum. Pupu kin, konu ele, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mułangin kin, kunum 1,260 opu ba.

<sup>7</sup> Pe nga, tonu epin konu ele, opu owundu tonu orum. Opu kin, enjel Maikel kin, eim nge enjel ok kin, ka wembii kundii owundu ei kin, opu enjing. Erik kin, nga ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu kin, opu erik kin, to orung kindnjing;

<sup>8</sup> ba enjel Maikel kin, eim nge enjel ombu kin, opu dinga erik molk kin, ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu, to mani kindnjing. Yi erangin kin, ka wembii owundu kin, eim nge enjel kin, tonu epin konu ele nga mulenjing mon.

<sup>9</sup> Mularik kin, nga ka wembii kundii owundu ei, epin konu ele to mani kindnjing. Kindik kin, ka wembii owundu ei, kumb ok mołum wembii embe Seisen, ei eim mei wumb pei kin, ek kend to ngopu elim pulwu mołum. Mołpu kin, nga ka wembii owundu ei kin, eim nge enjel pei ouni, to mani mei ele kindnjing.

<sup>10</sup> Pe nga na nam piinj ni, ei epin konu ele, ek endi tor opu kin, yi nirim. “Pe sinim nge Gos eim sinim se orung sinim. Sipi kin, nga eim nge dinga ei, ya peni ele tor onum. Opu kin, pe Gos eim nge dinga king mołpu kin, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin, pe eim nge kindim wu Kraıs ei, eim dinga sinim andan topu ngonum ku. Ngopu kin, nimbił erang wu kis Seisen eim, sinim nge enginjpin noł ei, ek nipi ngopu elim ei kos piipi elim. Erpi kin, pe ei eim, Gos eim kumb ele, epin, tinga, kunum kunum kos

piihim; ba pe, eim epin konu ele, to tor kindangin kin, mei ele mani orum.

<sup>11</sup> Opu kin, nga sinim nge enginjpin nol, en enim nge dinga ei, kung siipsiip wal mil wu ei eim Kraiss nge miyem ele, dinga sinjing. Sik kin, nga ek keimi ni tor kindnjing ele nge, en enim opu orung wu ei, to mani kindnjing. Kindik kin, nga eim en enim, Gos nge kongun ei erik puk kin, en enim mei ele oi ei, noma to piinenjing mon; ba wiik to mulangin kin, opu orung wumb ei, en enim to kundnjung.

<sup>12</sup> To konduk kin, tonu epin konu ele, wumb molk kin, no pek enim wumb ei, en enim ka piingii. Ba ya mani mei ele kin, ep nol kin, wumb ei, en enim ei piik kin, kun erik mulngii! Molk kin, ol embin tui ei, enim kin tonu omba enim. Erpi kin, Seisen ya mani enim kin orum. Opu kin, nga eim noman kun pinerang kin, dup mil nop tonu orum. Nimbil erang eim piinim ei, eim nge kunum pei tangpi, simba pinalim.

<sup>13</sup> Pinerang kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim noman to piinim ei, eim to mani mei ele kindnjing pim. Peng kin, pe nga, eim amb ei kangi endi mengim amb ei, eim bulun topu kin, se endrim.

<sup>14</sup> Se endrim; ba Gos amb ei, eim kei du owundu kong ta mil ngang kin kapli eim bur ni pupu kin, mei wii sahim wumb mulenjing konu ele purum. Pang kin, konu ele, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mulangin kin, kung ngii tekliki nga tongnde om; ba ka wembii owundu ei, opu kin, tumbii ni ermbe ei, eim kapli enermbe mon.

<sup>15</sup> Enarpi kin, nga ka wembii owundu ei, eim gupu ele, nol owundu mil, endi erang kin topu tor orum. Opu kin, ei erang to pupu kin, amb ei pum konu ele, ekii se purum. Pupu yi erang kin, amb ei, nol to simba ni eririm.

<sup>16</sup> Eririm; ba mei ele erpi kin, amb ei paki turum. Tang kin, pe nol ei, ka wembii owundu gupu ele orum ei, mei eim gupu aki topu se, olt kindpi kin poru nirim.

<sup>17</sup> Neng kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim amb ei kin, noman kis peng piyang kin, dup mil nopu tonu orum. Opu kin, pe eim pupu kin, amb ei nge kingam nol kopur kin, opu ermbii ni piirim. Piipi kin, kingam nol ei pei en enim, Gos lo ek pei ekii silmin. Nga Jiisas eim ek ei, ni tor kindik kin, wumb ngok kin, en enim eim kin, ekii silmin.

<sup>18</sup> Pe nga, ka wembii owundu ei, eim ep nol wer ele, angpi mulum.

### 13

#### *Epi Simbii Tal Tonu Onjku*

<sup>1</sup> Pe na nam kenj ni, epi simbii owundu endi, mer ep nol ele, tonu opu kin, tor om.

Opu kin, kung simbii ei, girman engki pim; nga peng embil angil orung nga ta pirim. Nga girman engki ele, king nge peng kon engki ele, tonu mulum. Mulang kin, peng ombu, embe kanim kanim mulum. Molpu kin, embe ei pule yi mil, Gos kin ek bul ambilk kanim kanim nik, mundnjung.

<sup>2</sup> Monduk kin, epi kung simbii owundu ei, na kenj ni, eim ngenj kui wusii simbii owundu mil, 'lepa,' nilmin ei, mombul mombul nopu pim. Pim simbii owundu nge simb ele ei, ka owundu endi 'ber,' nilmin, ka simb ei yi mil pim. Pim kung simbii owundu nge gupu ei, yi mil epi kui wusii owundu kung endi, 'laiyon,' nilmin, ka ei gupu yi mil pim. Peng kin, epi kung simbii owundu ei, ka wembii owundu ni, eim nge dinga ei, ni ngum. Ngopu kin, eim molpu, king mil tep erim ka wembii owundu nge konu ele, nga epi ei, 'Nim molkun kin, tep erii,' nim; nga eim dinga owundu ei, epi simbii ei nga ngurum.

<sup>3</sup> Ngopu kin, pe epi simbii ei, eim peng ambil endi to kundnjung; ba tunjung konu ele kis molpu kin, erii erpi pim ei, nga kulii erpi kin, ka sim. Seng kin, mei ele wumb pei ei kanik kin, puku sik kin, noman ak to piik kin, epi simbii owundu ei kin, ekii sik punjung.

<sup>4</sup> Puk kin wumb pei en enim ka wembii owundu ei kin, men tok erik, ngunjung. Ngok kin, nimbil erang ka wembii owundu ei, eim dinga ei, epi kung simbii owundu ei ngurum. Ngok kin, nga en enim yi ku, epi kung simbii owundu ei kin, men tok enjing ku. Erik kin, ei yi ninjing, "Wumb endi epi kung simbii owundu ei mil endi mola'im mon. Nga wumb endi epi kung simbii owundu ei kin, opu ermbe endi mola'im mon ku.

<sup>5</sup> Pe nga, Gos kan wiik tang kin, epi kung simbii owundu ei, gupu ele ek kanim kanim dinga nipi kin, nga Gos kin ek bul ambilpi ek kis nim; ek ei kis mendpil nim. Nipi kin, nga eim dinga owundu nga sipi, pepi pang kin, oi 42 opu purum.

<sup>6</sup> Pupu kin, kung simbii owundu ei, eim gupu aki topu kin, Gos kin nipi kis mondpu kin, nga Gos eim embe kin, nga Gos eim no pepi molum konu ele kin, nga tonu epin molmun wumb ei kin, yi ku nipi kis mundrum.

<sup>7</sup> Mondpu kin, nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbii owundu ei, Gos nge ol kun wumb kin opu eririm. Erpi kin, Gos nge wumb kambpi mani kindang kin, top kindpi ei, eim dinga owundu sirim. Sipi kin, eim king mil tep erpi wumb tilap pei nin, nga mei orung orung wumb pei nin, nga ek kanim kanim palim wumb pei ei nin, nga ngenj kanim kanim palim wumb pei ei, king mil molpu kin, tep eririm.

<sup>8</sup> Erpi kin, wumb pei ya mani mei ele mołmun wumb ei, kapli epi kung simbbii owundu ei kin, men tok erik ngołmun. Ngok kin, wumb ei, Gos kumna kin, mei eririm wumb ei, en enim embe ele, mer wumb konj kunum kunum mołmun nge pipe mon ele pinalim. Pinerang kin, pipe mon ei, kung siipsiip wał mił, wu ei Krai, eim to kundnjung ei nge mon.

<sup>9</sup> “Enim piingii! Pe wumb nii endi kom pim kin, kapli ek ei kom se piingii!

<sup>10</sup> Pe wumb nii endi, kan ngungii nge pim kin, kapli wu ei kan ngungii! Ngok kin, pe nga wu endi, wu eipi endi tui jik kin to kundum kin, kapli wumb tui jik sik kin, wu ei to kundngii ku. To konduk kin, pe nga oł kanim kanim yi nge tonu om kin, kapli en enim Gos nge oł kun elmin wumb ei, enim dinga angk molk kin, nga pii gii dinga nik kin, ambil gii nik mulngii!”

<sup>11</sup> Pe nga, na kenj ni, epi kung simbbii nga endi mer mei ele, tonu tor orum. Opu kin, kung simbbii ei, eim girman tał mułum ei, kung siipsiip wał girman tał, mił mukum. Mołpu kin, nga ek tengim ei, ka wembii owundu ei mił, ek tengim.

<sup>12</sup> Tangpi kin, pe epi kung simbbii ei, nga ekii se tonu orum. Opu kin, ei eim epi kung simbbii owundu kumb se om, epi kung simbbii ei kin, dinga owundu pei sirim. Sipi kin, dinga ei kin, eim kongun dinga eririm. Erpi kin, ei epi kung simbbii owundu kumb se tonu orum nge, kumb ele eririm. Erpi kin, ekii se, tonu om epi simbbii owundu ei, kongun dinga kind erpi kin, mei ele nin wumb pei erang kin, kung simbbii kumb se tonu om ei eim kin, men tok enjing. Erik kin, epi kung simbbii ei, okrii to kis erpi kin, to kundmba eririm; ba nga konj mołum.

<sup>13</sup> Mołpu kin, pe nga epi kung simbbii ekii se tonu om epi ei, jep oł owundu kis kanim kanim erpi kin, andan tum jep oł endi, yi mił eim eririm. Erpi kin, nga wumb pei kumb ele, dup mił endi erang kin, tonu epin tor opu kin, mani mei ele orum.

<sup>14</sup> Opu kin, nga Gos eim epi kung simbbii ei, kanpi wiik tang kin, jep oł owundu kanim kanim erpi kin, epi simbbii owundu kumb se tonu om ei, eim kumb ele erpi kin, andan tum. Tang kin, oł kanim kanim ele eririm ei, eim mei wu amb pei, ek kend topu ngurum. Ngopu kin, wu amb ombu kin yi nirim, “Enim kapli, epi kung simbbii kumb se ei kin, ond kin kel tok erik kin, eim embe ambil tonu kindngii! Kindik kin, epi kung simbbii ei, ok tui tok kundnjung; ba nga opu konj mołum.

<sup>15</sup> Nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbbii ei, eim pop kindang kin, ond mił enjing epi ei, kung simbbii mił konj mołpu kin, ek tengim. Tangpi kin, pe nga yi ku ond mił kung simbbii ei, eim erang kin, wumb

kombur kung simbbii mił epi ei kin, men tunenjing kin, kapli wumb ei to kundmba.

<sup>16</sup> To kondpu kin, pe epi kung simbbii ekii se tonu om epi ei, yi erang kin, epi mon endi, angil tundung erik min, nga endi mei embil ele erik kin, wumb pei yi enjing. Erik kin, ei embe pinerim wumb nin, nga embe pirim wumb nin, pei yi enjing. Erik kin, nga ku epi ei, pei sim wumb nin, nga epi pei sinerim wumb nin, nga wumb kongun wii elmin wumb nin, nga wumb mei embil ele kongun elmin wumb nin, ei pei, en enim mon ele, angil tundung min, nga mei embil ele, pimba nirim.

<sup>17</sup> Nipi yi mił erang kin, wumb endi, epi kung simbbii nge mon embe ele, mulerim kin, yi mił erang, kapli eim wumb ei kin, epi top enerngii mon. Nga eim epi, wumb top to erik kin, sinerngii mon ku.

<sup>18</sup> Sinarik kin, sinim ek ei pii kun ermin! Nga wu endi noman ka pim kin, kapli wu ei, kung simbbii nge mon ei beltmba. Beltpi nimbil erang, mon ei wumb embe mił palim ei, 666 mon embe yi mił palim.

## 14

### *Wumb 144,000 En Enim, Golang Konj Endi Ninjing*

<sup>1</sup> Pe nga na nam kenj ni, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim Saiyon komung ele engim. Angpi kin, nga wu amb 144,000 pei, eim kin tep to angk mulnjung. Molk kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim nge embe nin, nga eim Arim nge embe ei, wumb en enim mei embil ele, Gos eim pulum.

<sup>2</sup> Pe nga, na nam piinj ni, ei tonu epin konu ele ek mił mu nipi kin, tor orum. Opu kin, ei noł owundu topu kin, mu nipi elim mił, yi eririm. Erpi kin, nga yi nił, konu gur gali owundu niłim mił, yi nipi tor orum ku. Opu kin, nga epi mu nipi orum ei, piinj ni, ei giisa mił epi tangin kin, mu niłim mił, yi nirim.

<sup>3</sup> Nipi kin, wumb ombu 144,000 en enim, Gos king owundu mołum konu peł kumb ele, golang konj endi nik kin, engnjung. Angk kin, en enim epi simbbii kapli konj mołum ombu nin, nga men tołmun wu num engki tał nga kapli kapli wu kei kumb ele angk kin, 144,000 pei, wumb ombu en enim, golang konj endi ninjing. Ninjing wumb ei, pei Gos eim mei ele wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei mendpil, golang konj endi ei piik kin, nik enjing; ba nga wumb eipi endi, golang ei piik kin, nik enerngii mon.

<sup>4</sup> Pe nga wumb ombu en enim, amb ambil kin, oł kis penj mułum oł ei, endi enenjing wumb ei, en enim oł kun ka mendpil erik

mulnjung. Mulnjung wumb ei, kung siip-siip wał mił wu ei, Kraiss eim bii ni piipi pulum konu ei, wumb ei en enim, ekii sik pulmun. Pulmun wumb ei, Gos eim mei ele wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei, Gos kin, eim kung siipsiip wał mił wu ei Kraiss eim nge tilap kumna ei, sipi orung seng molmun.

<sup>5</sup> Molmun wumb ei, en enim ek kend endi, gupu ele tor onalim mon. Nimbil erang, en enim Gos king pei kumb ele, ol kun pinalim ol ei, endi pinalim mon.

### *Enjel Tekliki*

<sup>6</sup> Pe nga nanim kenj ni, enjel nga endi epin konu ele tonu kupu mandring ele, bur ni purum. Pang kin, ek ka kunum kunum pepi ba ek ei, ya mani mei ele wumb epi mulnjung ei, nipi ngumba nge sipirim. Sipipi kin, ei konu orung orung pei nge wumb nin, nga wumb tilap endeim endeim nin, nga ek kanim kanim endeim endeim nge wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi pei, nipi ngumba.

<sup>7</sup> Ngopu kin, eim wii dinga topu yi nirim, "Enim Gos eim ekii sik kin, nga eim embe ambil tonu kindngii! Nimbil erang. Gos eim mei ele wumb kanim kanim kos piipi kin, mok topu ermaba kunum ei, tangpi salim. Seng kin, enim Gos eim kin mong gopsing pii polk kin men tok erik ngungii. Nimbil erang Gos ei eim tonu epin konu ele nin, nga ya mani mei ele nin, nga ep nol ele nin, nga nol kulup to tang punum ei, Gos eim pei eririm."

<sup>8</sup> Pe nga, enjel endi kumb se pum enjel ei, ekii sipi, opu kin, ek yi nirim, "O Babilon konu owundu ei, bok topu mani punum; keimi eim bok topu kis elim. Konu owundu ei erang kin, wumb tilap pei ei, amb nguduk enmin ol ei, andan tang kin, dinga pepi pulum ei yi mił, eim wumb pei, nol wain dinga mił pulum nol wain ngang kin nunjung."

<sup>9</sup> Pe nga, enjel endi nga, enjel tal punjungul konu ele ekii se opu kin, ek dinga kindpi yi nirim. "Pe wumb nii endi, eim epi kung simbii ei kin, eim ond mił enjing gos ei, endi er mundnjung epi ei kin, men tok erik kin, nga mon epi mei embil min, angil tunding ele erik kin, kapli wumb ei eim, Gos nge nol wain ei numba."

<sup>10</sup> Numba nol wain ei, Gos eim nge popul kis ngumba. Ngopu kin, nga Gos eim nol wain ei nol kin, si ende kindpi kin, ngunerim mon. Ba Gos eim nol wain dinga ei, popul kis mendpil mił, bein topu kin, kumep kis ngumba. Ngopu kin, wu ei nol wain ei numba wumb ei, kapli Gos nge enjel nin, kung siipsiip wał mił wu ei Kraiss eim kin mulngii konu kumb ele, dup nok

mulngii. Molk kin, ei kom ku mul er molum ele, nok mulngii.

<sup>11</sup> Molk kin, pe dup nang kin, dup eskil ermaba ei wumb ngenj kumbii kis ngumba ei, tonu kunum kunum minj pupu kin, mulmba kunum ei, wii mulngii ei, tangpi kin, emii pepi enermaba mon. Enarpi kin, nga wumb ombu epi kung simbii kin, ond mił epi enjing gos kend endi kin, men tok erik ngunjung. Ngunjung wumb ei, mon embe sik enjing wumb ei, kunum kunum dup konu ele kumbii kis singii."

<sup>12</sup> Yi mił erang, ol embin tui ei nge, tonu om kin, kapli Gos nge ol kun ka elmin wumb ei, dinga angk kin, Gos nge lo ek ei ekii sik kin, nga Jiisas kin pii dinga nik kin, er mulngii!

<sup>13</sup> Pe nga na piinj ni, tonu epin konu ele ek endi tor opu kin, yi nirim. "Nim mon yi pulnjii" nirim. Nipi kin, "Wumb kombur pe koltmun wumb nin, nga kulngii wumb ei, Jiisas nge kongun elmin wumb ei, en enim ka piingii! Keimi yi ka piingii!" Gos Gui Ka yi nim, "Wumb en enim kongun dinga enjing ei, si kindik kin kor mulngii ei, en enim kongun dinga erik kin, kor mulngii! Nimbil erang en enim ol kun ka enjing ol ei, en enim kin epin konu ele ekii se tonu olmun." Ol kun ka enjing ol ei, Gos epin konu ele molum ei, eim ol ei, ni piimba.

### *Ya Mani Mei Ele Kuni Pol Tonum Kunum Si Kulou Tungii*

<sup>14</sup> Pe nga na kenj ni, konu kupu kuru ele, wumb mił, epi endi multum ei, wu mił endi multum. Multum wu ei, ku gol king peng kon ei mił, endi peng ele mondpu kin, nga tui jik endi, angil ele ambilpi mulum.

<sup>15</sup> Mulang kin nga enjel endi, men tolmun ngii ele, si kindpi anda pupu kin, wii dinga top kin, kupu kuru ele multum wu ei kin, yi nirim. "Nim tui jik sikin kin, mei ele kuni pol topu molum ei, sikin kin, kulou tunjii. Nimbil erang ya mani mei ele kuni pol top molum ei, tengnjii kunum salim."

<sup>16</sup> Yi mił erang, wu endi, tonu kupu kuru ele multum ni, ei eim tui jik ambilpi sipi kin, kuni pol tonum kuni ei, tami topu sirim. Sim kuni ei, mei ele pei se kulou turum.

<sup>17</sup> Tang kin, nga na kenj ni, enjel endi, Gos men tolmun ngii tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei eim yi ku tui jik endi ambilpi multum.

<sup>18</sup> Mulang kin, nga enjel endi, kulmal kalmin konu ele, si kindpi kin tor orum. Orum enjel ei, eim dup tep ermaba nge dinga pirim. Peng kin, ei eim wii dinga topu kin, enjel endi, tui jik endi ambilpi multum enjel ei kin, yi nim. "Nim tui jik ei, sikin kin, nim na mani mei ele, ond mong

wain poŀ topu moŀum ei, tami tokun kin, kulou tunjii. Tunjii kuni mong ei, poŀ topu poru nirim.

<sup>19</sup> Yi miŀ erang, enjel ei, eim tui jik miŀ epi endi, mei eŀe kupis kapis nim. Nipi kin wain mong tengim ei sipi kin, kulou tum. Topu sipi kin, wain mong teningii eŀmin konu eŀe, oŀup to kindim. Kindpi kin, ei yi miŀ Gos nge popuŀ kis owundu simba nge konu eŀe kindim.

<sup>20</sup> Kindang kin, Gos nge popuŀ kis owundu erang kin, wain mong teningii eŀmin konu eŀe, konu owundu torung konu eŀe, ambii sii tum. Sii tang kin, wain mong miyem si toŀmun konu eŀe, noŀ kui owundu miŀ, pupu kin tor orum. Opu kin, miyem ei, su 200 miŀ konu turii mendpiŀ pang kin, su angii orung miŀ mur sirim.

## 15

*Enjel Angii Orung Nga Taŀ, Oŀ Embin Tui Kis Eŀe Angii Orung Nga Taŀ Embilnjing*

<sup>1</sup> Pe nga jep oŀ owundu mendpiŀ endi, tonu muŀ eŀe tor wang kenj. Kenj ni, Gos nge enjel angii orung nga taŀ en enim, oŀ embin tui owundu angii orung nga taŀ ei, wumb to kis ermaba nge sik kin, tu wunjung. Tu wangin kin, oŀ embin tui ei minj mendpiŀ, poru neng ei, Gos popuŀ kis owundu ei, poru nimba ku.

<sup>2</sup> Pe nga na kenj ni, epi tor om ei, ep noŀ owundu kirapi miŀ, epi eŀe dup se ende kindik kin, enjing. Erik kin, na kenj ni, wumb opu erik kin, kung simbii owundu kin, eim ond miŀ epi enjing ei kin, nga eim embe mon pulnjung epi ei, wumb to mani kindnjing. Kindik kin, wumb ombu en enim, ep noŀ kirapi miŀ, pim konu wer eŀe angk mulnjung. Molk kin, Gos giisa miŀ epi ei ngang kin, wumb ei ambilk mulnjung.

<sup>3</sup> Molk kin, Moses Gos nge kongun wu, golang niŀim golang ei kin, kung siipsiip waŀ miŀ wu ei Kraisi ei eim nge golang ninjing. Nik kin, golang ei yi miŀ ninjing.

“Owundu, Gos Dinga Owundu paŀim. Nim en oŀ kanim kanim ombu oŀ ei, owundu ka wii mendpiŀ paŀim. Nim wumb konu orung orung moŀmun wumb ei, king owundu moŀun. Nim oŀ kanim kanim eŀin oŀ ei, keimi, nga kun ka mendpiŀ paŀim.

<sup>4</sup> Owundu wumb pei nim kin mandring molk kin, nim embe ambii tonu kindngii! Nimbii erang nim mendpiŀ, oŀ kun ka minj eŀin nge puŀwu moŀun. Wumb konu orung orung muŀ oŀ eŀe moŀmun wumb ei ok kin, enim embe ambilk men tok erik ngungii! Nimbii erang, nim oŀ kun ka minj eŀin oŀ ei, peni eŀe tor wang kin wumb pei kaninmin.”

<sup>5</sup> Pe nga ekii se, na kenj ni, Gos nge men toŀmun ngii miŀ konu eŀe Gos moŀuŀum

palting konu ka wii mendpiŀ tuk moŀpu kin epi konu eŀe salim ei, aki owundu tang kin, kenj.

<sup>6</sup> Pe nga Gos nge enjel angii orung nga taŀ ei, Gos nge men toŀmun ngii miŀ konu eŀe, en enim oŀ embin tui owundu angii orung nga taŀ ei sik kin, anda onjung. Ok kin, en enim konduk kuru ka wii tilang erim konduk ei, kindik kin, nga ku gol ond kinemb miŀ endi tunjung epi ei, en enim pepii eŀe, kan kulk pendnjing.

<sup>7</sup> Pendik kin, nga epi kapii kapii konj moŀuŀum epi eŀe, endeim moŀpu kin, enjel angii orung nga taŀ mulnjung konu eŀe enjel ei, ku gol ming ombu, angii orung nga taŀ ngurum. Ngang kin, Gos eim kunum kunum konj moŀuŀum puŀwu ei, eim popuŀ kis owundu ming ombu, piki topu pirim.

<sup>8</sup> Peng kin, nga Gos nge tilang owundu ka wii kin, eim noman dinga owii ei erang kin, Gos men toŀmun ngii miŀ konu eŀe, dup eskii miŀ epi ei, piki topu pirim. Yi miŀ erang kin, wumb endi, Gos men toŀmun ngii miŀ konu eŀe, nirik onermba miŀ pirim. Pirim, kunum eŀe, enjel angii orung nga taŀ, en enim oŀ embin tui owundu angii orung nga taŀ ambilk kin, poru nimba kunum ei, kapii poru nirim.

## 16

*Gos Eim Nge Popuŀ Kis Ei, Ya Mani Mei Eŀe Wumb Kin Tonu Omba*

<sup>1</sup> Pe nga na piinj ni, ek nipi, wii dinga topu kin, men toŀmun ngii owundu eŀe, tor opu kin, enjel angii orung nga taŀ ngurum. “Enim puk kin, Gos nge popuŀ kis ei, angii orung nga taŀ nge ming ei sipik kin, mani mei eŀe wumb moŀmun konu eŀe bein tei!” a nirim.

<sup>2</sup> Neng kin, kumb se enjel endi, eim opu kin, Gos nge popuŀ kis ming ei, bein topu kin, mei mani eŀe kindim. Kindang kin, erii ni, erii dinga kis ei, wumb kung simbii nge mon embe pim wumb ei nin, nga wumb ond miŀ epi erik, men tok ngok enjing wumb ei kin, erii kis ei, wumb ei kin tonu orum.

<sup>3</sup> Wang kin, nga enjel taŀ ei, eim Gos nge popuŀ kis ming ei, bein topu kin, mani ep noŀ eŀe kindrim. Kindpi kin, nga noŀ ei, eim wumb kullii miyem miŀ, tonu orum. Wang kin, nga epi kanim kanim mer ep noŀ konj mulnjung epi ombu ei, pei kolk kin, poru ninjing.

<sup>4</sup> Nik kin, nga enjel tekliki nge enjel ei, eim Gos nge popuŀ kis ming ei, bein topu kin, mer noŀ eŀe nin, nga noŀ pipir om konu eŀe kindrim. Kindang kin, ei nga miyem miŀ, topu kin, tonu orum.

<sup>5</sup> Pe nga na piinj ni, enjel endi, eim noŀ eŀe tep eŀim enjel ni, ek yi nirim, “Gos nim



wumb kos piikin, ngolun elin ei, ol kun ka pahim miil elin. Nim ol kun ka wii mendpil er molukun; nga nim ok molukun nin; pe molun ku.”

<sup>6</sup> Yi miil erang kin, wumb en enim Gos nge ol kun ka elmin wumb nin; nga Gos epi ekii se tonu omba piik nilmin wumb ei, to kundangin kin, miyem bein tok kindnjing. Kindik ei yi miil peng kin, Gos nim nol pirpir miyem tonu om miyem ei sikin kin, wumb kis ei ngan kin, nungii. Nungii ei, en enim kumep kis kun silmin!”

<sup>7</sup> Pe nga, na piinj ni, tonu kulmal kahlmin konu ele, ek endi ni tor kindpi kin, yi nirim. “Owundu Gos, nim dinga owundu pahim! Keimi, nim kos piikin nikin elin ei, ei am keimi kun ka elin,” pa nim.

<sup>8</sup> Pe nga, enjel kapil kapli nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, eni ele, bein topu kindrim. Kindang kin, Gos eim kanpi, wiik tang kin, eni ei, wumb dup dinga miil nurum.

<sup>9</sup> Nang kin, eni dup ei, muil owundu eririm. Erpi kin, wumb ei, nopu kis mundrum. Mundang kin, wumb ei, Gos nge embe ek bul embilnjing; ba Gos nge dinga ei, kapli ol embin tui kis ei, to mani kindilang; ba en enim noman ele, to ak tunarik kin, Gos nge embe ambil tonu kindnenjing mon.

<sup>10</sup> Pe nga enjel angil orung nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, kung simbi nge king pei ele, bein topu kindrim. Kindang kin, wumb kung simbi nge, ek ekii sik mandring puk mulnjung wumb ei, konu emii pirim. Peng kin, Gos nge kumep kis wumb ei sinjing. Sik kin, en enim gupu anmbil kongk mulnjung.

<sup>11</sup> Molk kin, nga en enim tonu epin konu ele Gos kin ek ngok enjing. Erik kin, nimbil erang en enim ngenj kumbii sik kin, nga ngenj erii erpi erim konu ele, en enim ol yi miil enjing; ba en enim ol kis enjing ol ei, bul ngok si kindnenjing mon.

<sup>12</sup> Si kindnarik kin, nga enjel angil orung nga endeim ei, eim Gos nge popul kis ming ei, nol owundu, ‘Yupresis Nol,’ nilmin nol ele, bein topu mani kindrim. Kindang kin, nga nol ei, eim jenjip kep er poru nim. Ol yi miil erang kin, wu king kopur, al eni tonu olum ele, omba nge er kun eririm.

<sup>13</sup> Erpi kin, nga na kenj ni, gui kis tekliki ei, dok miil ei, mer ka wembii kis nin, kung simbi owundu nin, ek kend ni tor kindilim wu epi ei nge gupu ele, gui kis dok miil, tor onjung.

<sup>14</sup> Onjung gui kis epi ombu, en enim gui kis mendpil. Nga en enim jep ol ei nge, kanim kanim elmin. Erik kin, pe gui kis tekliki en enim, tor ok kin, king konu mei ele orung orung pei, puk kin, se ende kindik kin, Gos Owundu noman dinga

ei, owundu peng kin, kunum owundu tonu omba kunum ele, wang kin, owundu erngii.

<sup>15</sup> “Piingii! Na Jiisas waning wu miil, kapli orung ombii. Op kin, wumb nii endi, eim or pinarpi kin, nga konduk kun ka kindpi kin, nga eim ngenj ele, wii endnermba. Endnarpi kin, kapli eim wumb eipi kin singambil sinarpi kin, yi erpi endim kin, kapli eim ka piipi mulmba.”

<sup>16</sup> Pe nga, gui kis tekliki en enim, king ombu si ende kindik kin, Eipru ek endi embe, ‘Armakeron,’ nilmin konu ele, kulou tunjung.

<sup>17</sup> Kulou tok kin, nga enjel angil orung nga tal nge enjel ei, eim Gos nge popul kis ming ei, bein topu kin, konu pop ele kindrim. Kindpi kin, nga ek endi, tonu king pei ele molpu kin, men tolmun ngii owundu miil konu ele, ni tor kindpi kin, yi nirim. Nipi kin, kapli, ol ei poru nirim,” pa nim.

<sup>18</sup> Neng kin, nga konu kumb kinang erpi kin, tilang erpi kin, ek tengim. Tangpi kin, ei konu gur gali nipi kin, nga konu kopu owundu topu kin, mei olup olup eririm. Erpi kin, nga wumb er mundrum kunum ei, konu kopu endi, yi miil ok, tunahim mon. Ba kunum ele, konu kopu owundu kis mendpil topu kin, mei pei olup olup eririm.

<sup>19</sup> Erang kin, nga konu owundu Bapilon ei, tuk gurpu kin, konu tekliki miil seng kin, wumb mulnjung ei, to kis erpi kin, nga konu owundu mei ele orung orung pei to kis eririm. Erpi kin, Gos eim Bapilon ni, konu owundu ei piirim. Piipi kin, ol yi erang kin, nol wain mer nol nolmun ming ele multum. Multum nol wain ei, Gos nge popul kis ei, Bapilon konu owundu ele, nok poru ninjing.

<sup>20</sup> Poru nik kin, nga konu kembis kembis ombu pei am purum. Pang kin, nga konu komung pei pupu kin, poru nimba ku.

<sup>21</sup> Poru neng kin, nga konu kumb dindaming owundu ombu, embin elim ei kopii kon owundu miil, dindaming endeim ei, embin yi miil eririm. Erpi kin, nga tonu kupu muil konu el, mani opu kin, wumb mulnjung konu ele orum. Opu kin, nga wumb en enim, Gos kin ek ngok kin, ek kis ninjing. Nimbil erang, dindaming owundu ombu, mani konu ele, wangin kin, am ol embin tui kis owundu miil, tonu opu kin, wumb pei to kis eririm.

## 17

### *Ol Kis Elim Amb Ei Kumep Kis Silim*

<sup>1</sup> Pe nga enjel angil orung nga tal nge enjel endi, ming endi ei ambilpi sipi kin, na kin opu kin, ek ekin topu kin, yi miil nirim. Nipi kin, “Nim ya wan kin, na nim amb

wakin oġ kis eġim amb miġ, Bapilon konu owundu ele, noġ pei ele moġum amb ei, eim kumep kis owundu simba nge elim. Erpi kin, oġ ei nge, na nim kin andan top kin, ngumbii end.

<sup>2</sup> Erip kin, nga ya mani mei ele, wu king kopur pei, amb miġ Bapilon konu owundu ei kin, oġ kis kanim kanim ombu, eim kin enjing. Erik kin, nga wumb ya mani mei ele, konu orung orung wumb pei, en enim amb ei kin, oġ kis enjing ku. Erik kin, noġ wain miġ, nok kin, wulu miġ pang kin, en enim noman ele oġ kis pei yi erik mulnjung.

<sup>3</sup> Molk kin, pe Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga ngopu kin, na si mengpi kin, wumb mulenjing wii sim konu ele sipiġim. Si pang kin, pe na kenj ni, amb endi, eim tonu kung simbbii kundii endi, pim konu ele multum. Moġpu kin, nga kung simbbii kundii ei, eim mon embe kanim kanim ei, eim ngenj ele, piki topu multum. Multum mon kanim kanim ei, Gos kin ek buġ ambilpi mundrum. Mundrum kung simbbii ei, eim nge peng ei angil orung nga taġ pirim; nga girman ei nge, engki pei pirim.

<sup>4,5</sup> Peng kin, nga amb ei, eim konduk kundii mendpiġ nin, kundii miġ king kindiġim endi kindpi kin, nga ku gol miġ epi ei kin, nga kom ku ka wii nin, nga biis ka wii ka wii ei, ku owundu puġum ku epi ombu ei kin, ngenj ele taġpi pendrim. Pendpi kin, nga amb ei, eim angil ele kenj ni, noġ ming endi ku gol kin, oġ kis kumun ngum epi ei, Gos ningil ele, pei piki topu pirim. Pang kin, nga oġ kis penj nin, oġ kis wu amb nguduk eġmin oġ ei, ming ele piki topu pirim. Peng kin, amb ei eim mei embil ele, mon endi poġ pendim pirim. Pirim mon ei, ek ekin endi pirim. Pirim mon ei yi miġ, Bapilon konu owundu ele amb ei, oġ kis mam arim pendpi eġim. Erpi kin, nga oġ kis ei, amb ei wumb kin, mei konu ele orung orung pei, mam arim pendpi kin oġ kis owundu eġim.

<sup>6</sup> Eġim amb ei, eim Gos nge wumb to kondpu kin, nga Jiisas kin pii ġii nik kin, eim ek ni tor kindik enjing wumb ei, to kundrum. To kondpu kin, nga amb ei, wumb ombu nge miyem nopu kin, wulu pang kin multum. Mulang kin, na oġ ei kanip kin, puku sip kin, tungu enj muls.

<sup>7</sup> Ba pe nga, enjel endi, na kin kii sipi kin yi nirim, "Nimbiġ erang nim noman embin tokun piin? Kapli na nim kanip kin, epi koi er paġim epi ei, puġe nip kin, nim ngumbii end. Erip kin, ei amb oġ kis er andiġim ei nge, ek puġe nimbiġ end. Erip kin, nga kung simbbii epi ei nge, peng embil ei angil orung nga taġ; nga girman epi ei nge, engki pei paġim epi simbbii ei, eim amb ei sipirim.

<sup>8</sup> Si pang kin, nga kung simbbii epi ei, nim kan epi ei, eim kunum ok endi, eim konj

multum. Ba pe eim molaġim. Mularip kin, ekii se, sip pinaġim tukpu ele, si kindpi kin, tor opu kin, tonu omba. Opu kin, kung simbbii ei, am ba. Pang kin, pe wumb kombur en enim, ya mani mei ele, mulnjung wumb kopur; Gos muġ mei eririm kunum ei, eim wumb embe, mon miġ epi kunum kunum konj moġuġum ei, pulerim wumb ei, en enim kung simbbii miġ epi ei, kanik kin, en enim noman embin to piingii. Nimbiġ erang ok, kung simbbii miġ epi ei multum; ba pe molaġim. Mularpi kin, nga ekii se, tonu omba.

<sup>9</sup> Wang kin, kaġpi pe wumb nii endi, eim noman ka pim kin, eim kapli epi ei piipi kin, kun ermba. Erpi kin, nga peng ei angil orung nga taġ ei, yi miġ komung owundu angil orung nga taġ pirim. Peng kin, nga amb ei, eim komung angil orung nga taġ pim konu ele, tonu multum.

<sup>10</sup> Moġpu kin, nga ei yi miġ ku, peng angil orung nga taġ ei, ei yi miġ, king angil orung nga taġ miġ, andan toġum. Tang kin, king angil orung am puk kin, poru ninjing. Nik kin, nga king endi pe moġum. Moġpu kin, nga king endi, tonu onerim mon; koġuġ enim. Erang kin, ekii se tonu omba kunum ei, eim kunum aninga kopur moġpu kin, poru nimba ku.

<sup>11</sup> Yi miġ, pe nga kung simbbii ei, ok multum; ba pe eim molaġim mon. Mularpi kin, kung simbbii ei, angil orung nga tekliki miġ king ei, angil orung nga taġ nge king ende miġ mulnjung; ba pe king ei, am pupu kin poru nimba.

<sup>12</sup> Nipi kin, nga kom girman engki ken ei, yi miġ king engki miġ, ba en enim king nge dinga ei sinenjing. Sinarik kin, nga ekii se, en enim kung simbbii kin ouni, king nge dinga ei singii. Sik molk pangin kin, king engki ei, eni aninga kopur king, kung simbbii kin ouni mulngii.

<sup>13</sup> Molk kin, king engki ei noman ende sek mulnjung. Molk kin, nga en enim nge dinga nin, noman dinga ei, en enim kin pirim. Peng kin, en enim nge dinga ei, kung simbbii ei ngunjung.

<sup>14</sup> Ngok kin, king engki nin, kung simbbii ei, kung siipsiip waġ miġ wu ei, Kraiis eim kin opu erngii. Erangin kin, kung siipsiip waġ miġ wu ei, Kraiis ei eim kung simbbii nin, king engki ei, to mani kindmba. Nimbiġ erang kung siipsiip waġ miġ wu ei Kraiis ei, eim wumb owundu nge Owundu moġuġum. Moġpu kin, nga eim mei wumb king pei ei nge king moġuġum. Moġpu kin nga wumb eim kin molk kin, eim nge ek ekii sik eġmin wumb ei, eim nge wumb nipi mondrum; nga wumb ei eim ek keimi ekii sik eġmin wumb ei, kung siipsiip waġ miġ wu ei Kraiis kin, tep tok opu enjing ei, dinga kindik enjing.

<sup>15</sup> Erik kin, nga enjel ei, eim ek yi ku nipi kin, na ngurum. Ngopu kin yi nim, “Pe no! ei, nim kan no! ei, amb o! kis elim amb mi! ei, eim tonu molum no! ei, wumb mei konu ele orung orung wumb nin, nga tilap eipi eipi pei kulou tok molmun wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi nin, nga ek kanim kanim pim wumb ei, kulou tok molmun.

<sup>16</sup> Molk kin, pe girman engki ei king engki mi! epi ei, nim ken ei kin, nga kung simbi! epi ei kin, se ende puk kin, amb o! kis elim amb mi!, konu owundu ei kin, kis piik kin, opu orung erik ngunjung. Ngok kin, pe en enim amb mi! ei, eim to kis erik kin, eim epi konduk nin, epi ei to piltan tok kin si kindngii. Si kindik kin, nga en enim amb ngenj ei nok kin, nga ngenj sik kin, dup konu ele kelngii.

<sup>17</sup> Kalk kin, yi mi! pe, Gos eim erang kin, en enim noman tuk ele mulang kin, noman ende sek kin, Gos eim noman ele piim mi! o! ei mi!, erik tonu kindnjing. Kindangin kin, o! endi enjing ele, kung simbi! mi! epi ei, en enim noman dinga ngangin kin, tep elim. Yi er mulangin kin, nga Gos nge ek nirim mi!, keimi tonu orum.

<sup>18</sup> Opu kin, nga amb ei, nim ken amb mi! ei, Bapilon konu owundu mi! seng kin konu ya mani mei ele, konu orung orung wumb nge king eim tep elim.

## 18

### *Bapilon Konu Owundu Kis Mo!pu Kin Poru Nim*

<sup>1</sup> Pe nga ekii se, na kenj ni, enjel nga endi, ei tonu epin konu ele tor opu kin mani orum. Opu kin, nga ei eim noman dinga owundu mendpi! pirim. Peng kin, eim tilang ka wii ei, ya mani mei konu ele pei tilang eririm.

<sup>2</sup> Erpi kin, nga eim ek dinga nipi yi nirim, “Nga Bapilon konu owundu ei, mani pupu kin, kis mo!pu kin, si kindrim. Si kindang kin, Bapilon konu ei, gui kis kin, kun ka pinalim o! ei, piki topu multum. Mo!pu kin, nga gui kis penj mulum nin, nga kei kis penj mulum nin, kei kis mendpi! ei, pei eim kin molmun.

<sup>3</sup> Molk kin, nimbil erang konu orung orung wumb pei, Bapilon konu owundu ele kin, o! kis kanim kanim enjing ei yi mi!, en enim Bapilon konu ele kin, no! wain dinga mi! ei nunjung. Nok kin, nga ya mani mei ele wu king ei, eim amb o! ka elim amb ei kin, o! kis elmin o! ei, ouni ni enjing ku. Erik kin, nga ya mani mei wumb kongun kanim kanim elmin wumb ei, amb eim kin kongun yi erik kin, ku pei sik kin kongun owundu erik kin, o! kis kanim kanim yi enjing.

<sup>4</sup> Erik kin, nga na piinj ni, ei tonu epin konu ele, ek eipi endi yi nirim,

“Na nge wumb, enim amb o! kis elim amb mi! konu owundu ei kin, si kindik kin, tor wei! Mon pim kin, enim o! kis elim amb ei kin, o! kis erim ei, yi ku erngii. Nga mon pim kin, enim amb eim nge o! kis erim ele nge, enim kumep kis singii.

<sup>5</sup> Yi mi!, eim o! kis elim o! ei nge, am ei tonu pupu kin, epin konu ele mi!, kapli er palim. Peng kin, nga Gos amb ei, eim o! kis kun pinerim o! eririm ei, Gos piilim.

<sup>6</sup> Yi mi! nga, amb ei, eim o! kis elim mi!, enim yi mi! ku, kumep kis orung kindik kin, ngungii. Ngok kin, nga eim o! kis kanim kanim pei, se ende kindipi, erim ei, yi mi! ku, enim eim kin kumep kis ei, pei se ende kindik kin, eim kin ngungii ku. Ngok kin, pu! ei yi mi!, eim no! wain dinga kis sipi kin tengingii erim yi mi!, enim eim kin kumep kis ming ele, tengingii erik kin, no! wain dinga kis mi! ngangin kin, numba.

<sup>7</sup> Nopu kin, nga amb ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, nilkeng sipi kin, o! kis kanim kanim pei elim. Yi mi! ku, enim eim kin ngenj kumbii kis owundu ngungii. Ngok kin, kapli eim o! kis erpi kin, nilkeng sim mi! ngungii. Ngok kin, enim eim kin erangin kin, ngenj kumbii pei sipi kin, ke dinga nimba. Nipi kin, eim noman tuk ele eim yi ni piilim. ‘Na nam kuin molup kin, kuin pe! ele mol,’ yi ni piilim. ‘Piipi kin, nga na nam amb endi, wam kulang kin, wii molum ei, yi mi! mulermbi!. Mularip kin, ele nge, noman embin ei, na kin tonu onerang kin, na ke ninermbi! mon,’ pa yi nirim.

<sup>8</sup> Nipi kin yi mi! erang, o! embin tui kanim kanim pei eim kin kunum endeim tonu omba. Opu kin, o! embin tui ei, wumb pei kulangin kin, wumb pei ke dinga wii nengin kin, nga kuni owundu simba. Seng kin, ekii se dup owundu kis, Bapilon konu owundu pei nopu kin, poru nimba. Yi mi!, Gos Owundu ei, eim dinga owundu kis palim ei, Bapilon konu owundu ele, kumep kis ngopu kin, kos piipi kin, mok topu ermba.”

<sup>9</sup> Pe nga, ya mani mei ele wu king ombu, amb ei kin o! kis erik kin, nga king wu ombu, en enim nilkeng kanim kanim sik kin, elmin. Erik kin, yi mi! king wu ombu, amb ei, konu owundu Bapilon ei, dup nopu kin, eskit erang kin, kanik kin, ke nik kin, pepil ele kepil tok kin, yi elmin.

<sup>10</sup> Erik kin, nga amb ei, ngenj kumbii owundu kis seng kin, en enim mund mong erik kin, en enim konu turii ele angk kin, yi ninjing. “Sin kaimb silmin, Bapilon konu owundu ei, sin kaimb silmin. Nim konu owundu kis dinga salim. Seng kin, nim eni endeim mendpi! ei, nim o! kis en ele nge, kumep kis nim kin tonu orum.”

<sup>11</sup> Pe nga, ya mani mei ele wumb, kongun owundu erik kin ku nin epi pei sik erik kin, mołmun wumb ei, amb ei nge piik kin, ke nik kin, noman embin tang kin, piik mołmun. Nimbił erang wumb en enim nge epi ka ei nge, amb ei nga top enermba mon.

<sup>12-13</sup> Enarpi kin, nga wumb nii endi, eim kapli ku gol ni, ku silpa nin, kom ku ka wii ei nin, nga kom ku mił epi endi, biis mong ku tonu pendik kin, singii epi nin, nga konduk kuru ka wii nin, nga konduk kundii mił, kanim kanim ei nin, nga konduk ka wii mendpił ei nin, nga ond kanim kanim mur ka wii tołum ond ei nin, nga epi kanim kanim pe ombu, kung elepenj girman sik elmin ei nin, nga ond ku owundu top elmin ond ei nin, nga kapa nin, nga ain nin, nga kom ku mon sałim ku ei nin, epi singin mur ka wii tołum epi tał, kuni ele kindiłmin ei nin, nga dup kihangin nopus kin, mur ka wii tołum epi ei nin, nga kanim kanim kopung mur tołum nin, nga mur ka wii tołum epi ei nin, noł wain nin, nga kuni kahilmin kopung nin, nga kuni plawa nin, kuni wiis nin, nga kung kou nin, nga kung siipsiip nin, nga kung os nin, kung os keris nin, epi ko wuk sipik kin, kongun wii elmin wumb nin, epi ombu pei yi kapli top er nga sinerngii mon!

<sup>14</sup> Nga kongun owundu erik kin, ku owundu silmin wumb ei, amb eim kin ek yi ninjing, “Nga epi ka kanim kanim nim simbił ni piikin kin, noman to piinjii epi ei, nim sinernjii mon; am ba. Pang kin, nga epi kanim kanim pei ku tonu pendik kin, sin epi ei nin, nga epi ka wii ngenj moke en epi ei, am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga wumb nim kin, epi ei ngenj ele peng kin, kinerngii mon!”

<sup>15-17</sup> Kinarik kin, wumb ombu en enim kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb ei, en enim konu owundu ele, kongun erik kin, en enim ku nin epi pei sinjing. Sik kin, nga en enim konu turii angk mulnjung. Molk kin, nimbił erang wumb ei, en enim amb ei ngenj kumbii sinim ei, kanik kin, mund mong elmin. Erik kin, pe en enim ke nik kin, noman embin to piik kin, erik molk kin en enim ek yi ninjing, “Nim kaimb silmin, nim kaimb sipin kin, konu owundu ele ngolmun. Ngok kin, ok amb ei, eim alap kuru ka wii kindpi kin, nga alap kundii kanim kanim tałpi kin, eim ku gol nin, kom ku ka wii nin, biis ka wii nin, epi ku owundu pułum epi ei, ngenj ele moke erpi mundrum; ba eni endeim ele, epi ombu pei er kis mondpu kin poru nirim.”

Nipi kin, pe noł kanu nin, nga noł kanu masin ambiliłim wu nin, nga noł kanu ele kongun elmin wumb nin, nga noł kanu ele top erik kin, konu eipi punगी onjung wumb

ei nin, nga ep noł kongun erik kin, ku sik elmin wumb ei nin, en enim konu turii mendpił angk molk.

<sup>18</sup> Molk kenjing ni, konu dup nopus kin, eskił erang kanik kin, en enim ke dinga nik kin, yi ninjing, “Bapilon konu owundu sałim! Yi mił, konu eipi endi sinałim mon!” ninjing.

<sup>19</sup> Nengin kin, pe en enim mei kulman ei, sik kin, en enim tonu peng ele kindnjing. Kindik kin, nga en enim ke nik kin, noman embin to piik yi ninjing, “Kaimb silmin! Kaimb silmin! Bapilon konu woudu ei, dup nonum ei, sin kaimb silmin. Sik kin, konu owundu ele, am wumb pei en enim, noł kanu nin, epi ei ep noł ele wumb kom ku nin, epi kanim kanim pei sirim. Sipi kin, nga eni endeim mendpił ele, konu owundu ei, kis mołpu kin, poru nirim.

<sup>20</sup> Pe ei tonu epin konu ele wumb ka piingii! Nga Gos nge pii gii wumb nin, nga Gos nge kongun elmin wumb nin, nga Gos nge ek ka ni tor kindiłmin wumb nin, ei pei en enim amb ei, ni pe oł endi elim konu ei, Gos kos piipi kin, kumep kis ngum ele, ka wii piinjing.

<sup>21</sup> Pe nga enjel noman dinga pałim enjel ei, eim kom ku owundu ei, ko wupu kin, tonu sipi olkup topu kin, mer ep noł ele mani kindrim. Kindpi kin, nga eim ek yi nirim, “Oł yi elim ei, yi mił ku, Bapilon konu owundu ei, olkup dinga to kindang kin, wumb nga kinerngii mon!”

<sup>22</sup> Nga golang nik nin, giisa tok elmin ei nin, mingał mił epi ei nin, beli mił epi ei ke nilim ei, nga nim amb mił konu owundu ele, wumb nga piinerngii mon! Piinarik kin, nga kongun kanim kanim elmin wumb endi, nga nim Bapilon kin, kur kan sinerngii mon! Nga kom ku owundu endi wiis ele, si pok pok erang kin, ek tangnim yi mił endi, nim amb owundu mił ei kin, ek tingang piinerngii mon ku!

<sup>23</sup> Nga dup jep endi nopus kin, tilang erang enim ei, nim kin nga yi mił, endi kinerngii mon! Nga kangi amb simba min, ambii wu ba elmin oł ei, nga endi nim kin, nga piinerngii mon! Piinarik kin, yi mił, ok nim nge wumb kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb nin wu ombu, en enim noman dinga owundu ei, ya mani mei ele, konu orung orung pei peng kin, mulnjung. Molk kin, nga nim kunj men, ek kend tokun kin, ngan elmin oł ei, enim ya mani mei konu ele orung orung pei wumb kin, yi elin.”

<sup>24</sup> Nga Bapilon konu owundu to kis mundrum. Nimbił erang, Gos nge ek ka ni tor kindiłmin wumb nin, nga Gos eim nge pii gii nik kin, oł kun elmin wumb pei ei nge, miyem ya mani mei ele konu owundu ele mułang kin, kan sinjing. Sik kin, wumb nii endi, en enim ya mani mei

ele, tok kundnjung wumb ei nge miyem ei, nim Bapilon kin, kan sinjing ku.

## 19

### *Gos Nge Wumb Bapilon Konu Owundu Dup Nopu Kis Elim Ei Ka Piinjing*

<sup>1</sup> Nga ekii se, ei na piinj ni, ei tonu epin konu ele wumb pei mił molk kin, ek tangk kin, wii dinga tok molk kin, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindilmin. Sinim nge Gos ei, eim sinim sipi orung sim. Nga eim nge tilang owundu pahim. Nga eim dinga owundu pahim ei, Gos eim nge mendpil pahim.

<sup>2</sup> Peng kin, yi mił Gos eim kos piinim ei, am kun ka nin, keimi mendpil piilim. Piipi kin, nga amb ol kis elim konu owundu ele, amb mił ei, eim mei ele wumb kin, ol kis erpi kin, to kis elim. Erang kin, Gos eim amb mił ei kin, kos piipi ngurum. Ngopu kin, nimbil erang amb ei, eim Gos nge kongun wumb ei, to kundrum. Kundang kin, Gos eim kumep kis ele, konu ei amb mił konu ei kin ngurum.

<sup>3</sup> Ngopu kin, wumb pei en enim, nga wii dinga tok kin, yi ninjing, “Gos nge embe nga ambil tonu kindamin! Dup eskil Bapilon konu owundu ele nopu kin tonu kunum kunum purum.”

<sup>4</sup> Pe nga men tołmun wu num wumb engki tał, nga kapil kapli ei nin, nga konj mołumun epi kapil kapli ei nin, en enim Gos king peł kumb ele, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, Gos kin men tok ngok kin, yi ninjing, “Ei keimi! Sinim Gos nge embe ambil tonu kindamin!”

<sup>5</sup> Pe nga, Gos king peł ele, ek nipi kindang opu kin, yi nirim. “Sinim nge Gos ei, eim embe ambil tonu kindamin! Enim Gos nge kongun wumb pei nin, nga wumb num nin, nga wumb kembis nin, nga enim Gos kin mund mong erik kin, eim kin ekii sik kin, enim pei, Gos nge embe ambil tonu kindngii!”

<sup>6</sup> Pe nga na kom se piinj ni, wumb pei kulou to molk kin, ek tengnjing ei, noł kulup ek tangnin mił nin, nga konu gur gali dinga nilim mił ek tengim. Tangpi kin, na piinj ni, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindamin! Owundu ei, sinim nge Gos, eim dinga wii mendpil peng kin, eim sinim nge king tep er mołum.”

<sup>7</sup> Pe sinim noman ka sepin nin, noman ka ka piipin kin, Gos Owundu mołum ei, eim embe ambil tonu kindamin! Nimbil erang, Gos nge kingam, kung siipsiip wal mił mołpu kin, amb mił simba kunum ei, tonu orum. Opu kin, nga amb ei, pii gii ninjing wumb ei, eim wu ba nge konduk kindpi kin, er kun er mołpu kin, poru nirim.

<sup>8</sup> Nipi kin Gos amb ei, eim konduk am ka wii ngang kindpi kin, er kun er mołum konduk ei, am kuru nin, konj ka wii salim ei, ol kun ka elmin. Erik kin, ol yi mił erim ei, Gos nge pii gii nilmin wumb ei, ol kun ka ol yi mił elmin.”

<sup>9</sup> Erik kin, nga enjel ek yi nipi kin, na ngurum, “Mon, yi mił pulii! Wumb nii endi en enim, Gos kingam eim kung siipsiip mił mołpu kin, amb simba nge kuni nungii nge nipi kin, wii topu kin, tu wum wumb ei, ka piik mułngii!” Nga enjel ei, na kin yi nim, “Gos nge ek ei, ek keimi mendpil pahim.”

<sup>10</sup> Pe nga na enjel simb ele, kan mani kanip men tumbii enj; ba eim ek yi nipi na ngum, “Nim yi enerii mon! Na nam, nim nge angnim noł kin, nim kongun ende wu moł. Mołup kin, na enim kin, Jiisas nge ek keimi ei, ambil gii nik mołmun. Molk kin, pe Jiisas ek keimi ei, Gos nge Gui Ka epi ei, Jiisas nge ek ka wii ni tor kindilmin ende mił mołmun. Molk kin, nim Gos kin men tokun kin, eim embe ambil tonu kindnjii!”

### *Wumb Endi Tonu Kung Os Kuru Ele Ap To Mulum*

<sup>11</sup> Pe nga, na kenj ni, tonu epin konu ele aki topu sirim. Sipi kin, konu ele kung os kuru endi multum. Mołpu kin, pe kung os ap tołum wu ei, eim embe Pii Gii Nilim Pulwu nin, Ol Keimi Elim Pulwu mołulum. Mołpu kin, eim ol kun ka erpi kin, kos piipi kin, opu ermaba ol ei, mił ka elim.

<sup>12</sup> Erpi kin, pe eim ningil ei, dup anmbil mił, gur nirim; nga eim peng ele king peng kon ei nge, pei mondulum. Mondpu kin, nga embe endi ei tonu eim mei ambil ele, mon pol pendrim; ba mon ei, wumb endi pułe ei, pii kun enalmin mon! Eim mendpil mon ei, pułe piilim.

<sup>13</sup> Nga eim konduk olt kindrim ele, miyem topu pirim. Peng kin, nga eim embe ei yi nilmin, “Gos nge Ek Ka,” pa nilmin.

<sup>14</sup> Nga ei tonu epin konu ele, opu ond wumb en enim, eim kin ekii sinjing. Sik kin, tonu kung os kuru ele molk kin, en enim ngenj ele, konduk ka wii kuru kindik kin, punjung.

<sup>15</sup> Puk kin, nga kumb ele nge wu ei, eim gupu ele tui jik tukum mulum tui ei, tor orum. Opu kin, eim tui ei, wumb pei to kundmba. Topu kin, nga eim ain dinga endi, ambilpi kin, wumb mei konu ele orung orung pei wumb ei, tep er mulmba. Mołpu kin, eim ond wain mong ei, ambil sii topu kin, mer noł wain sii tołmun konu ele noł wain ei mił, Gos dinga owundu mendpil ei, eim nge popuł kis owundu tor kindmba.

<sup>16</sup> Kindpi kin, eim nge alap ei kin, muła peł ele, mon embe yi mił pirim, “King Mołmun ele moł ei, Kumb ele Kindilim Wu;

nga Wu Owundu mołmun ele moł ei, Kumb ele Kindilim Wu ku.”

<sup>17-18</sup> Pe nga, na kenj ni enjel endi eni pim konu ele, angpi multum. Mołpu kin, eim wii dinga topu kin, kei sikapi mił kei kanim kanim pei ei, tonu muł ele bur nik kin, punjung konu kindrim. Kindpi kin, yi nim, “Enim pei kulou tangin kin, Gos enim kuni owundu ngumba weiyu! Ok kin, wu king nin, nga opu tep elmin wu nin, nga opu ond wu dinga nin, nga kung os nin, nga kung os ap tołmun wumb nin, nga wumb ngenj pei nin, nga kongun wii elmin wumb nin, nga kongun wii enalmin wumb nin, nga owundu nin, kembis ouni, ngenj ele pei enim nungii wei!” a nirim.

<sup>19</sup> Pe nga na kenj ni, kung simbii owundu kin, mei konu ele king pei kin, en enim opu ond wumb pei kupou tok kin, ya eim kung os kuru endi ap tonu multum wu ei kin, eim opu elmin wumb ei kin, opu erngii nge mulnjung.

<sup>20</sup> Muluk, ba kung simbii owundu ei kin, ek ni tor kindilim ek kend wu endi, eim jep ol kanim kanim kung simbii owundu kumb ele erpi ei, paki topu elim wu ei nin, wumb nii endi, eim kung simbii owundu ei, mon embe ambil tonu kindik nin, eim nge ond mił epi ei, men tok elmin wumb ei kin, ol kend to ngopu elim wu ei kin, kung simbii owundu ei tał, to kan ngurum. Ngopu kin, wu tał ei, olkup topu kin, noł gopu dup ele, muł owundu kis kunum kunum nopu elim konu ele kindrim.

<sup>21</sup> Kindpi kin, nga wu endi, kung os kuru ap to multum wu ei, eim gupu ele tui jik tor orum tui ei, sipi kin, wumb eipi ei, pei to kundrum. Kundang kin, kei pei ok kin, wumb minj ngenj ei pei, no poru nimin nik kin, nunjung. Nangin kin, kei en enim pinang purum.

## 20

### *Seisen Kan Ngii Kung Ngii 1,000 Mil Pei Mutum*

<sup>1</sup> Pe na kenj ni, enjel endi epin konu ele mani orum. Opu kin, eim angil ele, kii wał endi tukpu sip pinalim nge kii endi kin, nga kan sen dinga wii embin owundu erim endi, sipi kin er tu wurum.

<sup>2</sup> Tu wang opu kin, ka wembii owundu ei ambil gii nirim. Nipi kin, wembii ei, kumb okrii mołpu kin, olum wembii ei, eim gui kis mendpil Seisen multum. Mołpu kin enjel ei, kan sen dinga ele, to kan ngopu pindang kin, kung ngii 1,000 pei o purum.

<sup>3</sup> Pupu kin, pe enjel ei, eim ka wembii owundu ei, olkup topu kin, mer tukpu sip pinalim tukpu olt ele, mani kindrim. Kindpi kin, ondu ngopu kin, nga lok to dinga pendrim. Pendi pi yi erang kin, Seisen

ei eim, wumb muł ol konu pek punmun ei, eim ek kend topu, ngunarpi mułang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. O pang kin, ekii se, eim kan posik, wak tangin kin, eim kunum aninga kopur wii andpi kin, mułmba nge purum.

<sup>4</sup> Pe na kenj ni, king mołmun pel ele nge, wu kopur ei, sim konu ele wu kombur mulnjung. Mulnjung wu ombu, Gos kongun ngang wumb kin, kos owundu piik kin, mok tok erngii nge mulnjung. Molk kin, pe nga wumb nii endi en enim, Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ni ngok kin, Gos nge ek ka ei, ambil gii dinga nik enjing wumb ombu, en enim min men mił wu ombu, kenj ni mulnjung ku. Molk kin, nga opu orung wumb, Gos nge wumb ei, to kundnjung. To konduk kin, nga na kenj ni, en enim kung simbii owundu ei kin, nga eim ond mił epi enjing ei kin, ei men tok ngunenjing. Ngunarik kin, kung simbii kis ei, eim nge embe mon ei, wumb mei embil ele nin, angil ele mon to mundnenjing. Mundnarik kin, wumb ombu en enim, konj mułngii nge noman konj ei, sik pendik kin, en enim king mił, Jiisas kin tep to mułangin kin, kung ngii 1,000 pei ombu nge mulnjung.

<sup>5</sup> Mułangin kin, nga wumb kulii kombur, en enim konj mułngii noman ei, kunum ele sinenjing wumb ei, en enim kolk mułangin kin, kung ngii 1,000 pei omba nge mulnjung. Molk kin, ei am kumna mina kin, wumb kulii angk kin tonu ongii nge kunum.

<sup>6</sup> Wumb nii endi, eim kołpu kin kumna angpi kin, tonu omba wumb ei, en enim ka piik kin, ol kun ka er mułngii. Molk kin, nga ekii se kulngii wumb ei, dinga peng kin, kumb se kulnjung wumb ei, to mani kinderngii mon! Ba nga wumb ei, Gos Kraiis teł nge, kulmał kełngii wumb mił mułngii. Molk wumb ei, Kraiis kin king 1000 kung ngii pei, tep er mułngii.

### *Gos Seisen To Kis Erim*

<sup>7</sup> Kung ngii pei 1,000, ei poru neng kin, Seisen eim kan ngii ele, kan ngok pendnjing ei, tor kindangan kin, omba.

<sup>8</sup> Omba ei, opu wumb mei konu ekin angil mong kapil kapli poru salim wumb ei, ek kend to ngumba nge omba. Opu kin, wumb tilap ei, Gos konu kin, Mekok konu teł, Seisen ei pupu kin, wumb si ende kindang kin, opu mił erngii nge ba wumb ei, wumb ep noł wer ele, ku kulta mołum ei mił, yi kapli mułmun.

<sup>9</sup> Molk kin, nga opu ond wumb en enim, mei konu orung orung pei, tonu puk kin, Gos nge wumb si pok erik kin, Gos nge mei kaimb sipi kin, eim wumb noman ngopu mei konu owundu ei, opu orung wumb pei si pok enjing; ba dup endi epin konu ele,

Gos kindang mani opu kin, wumb ei pei nopo kin, er kis er poru nirim.

<sup>10</sup> Nipi kin, nga Seisen wumb pei kend topu ngurum. Ngang kin, Gos Seisen eim olkup topu kin, mer no! gopu dup ele, mani kindrim. Kindrim konu ele, kung simbii owundu kin, ek kend topu ni tor kindilim wu ei kin, mer dup konu ele ok mulnjungu. Mulangil kin, nga wu kis tekliki ombu, epin tinga kunum kunum dup konu ngenj kumbii kis sik kin, kunum kunum mulngii.

### *Kos Mendpi! Tonu Om*

<sup>11</sup> Pe nga na kenj ni, king molulum pel kuru owundu endi sim konu ele, wu endi multum. Mo!pu kin, wu ei kumb ele, mul mei ta!, wu ei kin si kindi punjngul. Pungul kin, nga mulngul konu endi sineririm.

<sup>12</sup> Nga na kenj ni, kulnjung wumb owundu kembis ta! mil ombu, en enim king pel sim konu ele ok kin, angk mulnjung. Molk kin nga mon kumbur aki turum. Topu kin, nga mon endi aki turum ku. Aki topu mon ei, konj mulngii nge mon. Pe nga kulnjung wumb en enim, o! nimbil o! erik puk o! ei, mer mon ombu kanpi kin, en enim mok turum.

<sup>13</sup> Pe nga ep no! kulii wumb mulnjung wumb ei, ngopu orung kindrim. Kindpi kin, pe noman tuk gii kulii o! ei kin, nga kulii ngenj mil mei konu salim ei yi ku, kulii si orung kindinjngil. Si kindangil kin wumb ombu en enim, o! kanim kanim erik kin, endnjing ei mil piipi, kanpi yi erpi kin, kos piipi kin, mok topu elim.

<sup>14</sup> Pe nga noman tuk gii kulii o! ei nin, kulii ngenj mil nge mei ei kin, pei olkup topu kin, mer no! gopu dup ele, tuk kindrim. Kindpi kin, no! gopu dup ele, ei kulii o! nga endi, tonu omba ei, ngenj kumbii kunum kunum singii.

<sup>15</sup> Pe nga wumb nii endi, en enim embe mer konj mulngii nge mon ele mulerim kin, wumb ei pei, to mani no! gopu dup ele, mul owundu erpi pim konu ele, olkup to kindrim.

## 21

### *Mul Mei Konj*

<sup>1</sup> Pe nga na epin konu ele kin, ya mani mei konu ele konj sim kenj. Nimbil erang epin konu ele ok nge kin, mei konu ele oknge kin, ouni am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga ep no! pinerim mon ku!

<sup>2</sup> Pe nga na kenj ni, o! kun ka elmin konu ei, Jerusalem konu konj ei, tonu epin konu ele Gos kin mani orum. Konu ei, yi mil amb endi ei, eim wu ba nge wam omba. Opu nipi kin, eim moke erpi kin, er kun er mo!pu kin, eim wam omba nge kan simbii ni piipi kin, multum ei mil, yi mani orum.

<sup>3</sup> Wang kin, nga na kom sip piinj ni, ek owundu endi ei, Gos nge king pel ele nipi kin, tor orum. Piini! Pe Gos nge molulum konu ei, wumb kin ouni molmun. Molk kin, nga Gos eim, en enim kin ouni mulmba. Mo!pu kin, nga wumb en enim, eim nge wumb mendpil mulngii. Mulangin kin, Gos eim, en enim kin ouni mo!pu kin, nga Gos ei eim, en enim nge Gos mendpil mulmba. Mo!pu kin, Gos eim, wumb ei nge ngingil ka onum ei, kil ngopu kin, si kindimba.

<sup>4</sup> Kindpi kin, nga en enim nga, kulerngii mon! Kularik kin, nga en enim noman embin to piinerngii mon! Piinarik kin, nga ke nik kin, ngenj kumbii sik elmin o! ei, enerngii mon! Nga en enim o! ok nge ei, am pupu kin poru nimba.

<sup>5</sup> Pe nga wu endi, eim tonu king pel ele multum wu ei, eim ek yi nirim. "Piini! Na epi pei konj minj end! Nga eim ek nipi kin, na ngopu yi nirim, "Ek ei nge mon pulnjii! Nimbil erang ek ei, ei keimi mendpil! Kapli wumb en enim, ek ei pii gii ningii."

<sup>6</sup> Nga eim ek na kin nga nipi kin yi nirim, "Ei tonu opu kin, poru nirim. Na nam kumb ele mo!pu kin, nga ekii ele molul ku. Na epi kanim kanim ei nge pulwu molul. Nga epi pei poru nimba kunum owundu ei nge pulwu molul ku. Mo!pu kin, wumb nii endi, eim no! nuwa ermba wumb ei, na eim no! konj kunum kunum molulum no! palim no! ei, wii kul ngamb kin numba.

<sup>7</sup> Nopu kin, nga wumb nii endi, eim opu erpi kin, ka mundmba wumb ei, eim na kin epi ka wii simba. Sipi kin, nga na eim nge Gos mulamb kin, eim na nge kingam mulmba.

<sup>8</sup> Mo!pu, ba wumb endi, eim gal kulpu kin, tungu erpi orung pupu kin, pii gii ninarpi kin, o! kis kanim kanim o! penj tui erpi kin, wumb endi to kondpu kin, wu eipi nge ambim ei, waning nonmbul kin, kunju men o! ei erpi kin, gos kend kin, men topu ngopu kin, ek kend minj topu kin, o! ombu er endmba wumb ei, eim no! gopu dup ele, mul owundu er palim konu ele, eim mulmba konu salim ei, konu kulii konu ele, nga kulii endi tonu omba.

### *Jerusalem Konj*

<sup>9</sup> Pe nga enjel angil orung nga ta! mulnjung enjel ei nge, endeim endi ei, eim o! kis embin tui o! ei, ming epi angil orung nga ta! piki tang kin, se multum wu ei, eim na kin opu yi nirim. "Wa! Na nim amb mil kokul ei eim nim andan tumbii ei, kung siipsiip wa! mil wu ei, Kraim eim kokul ei nge ambim mil ei, nim andan tumbii."

<sup>10</sup> Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim na dinga ngang kin na eim si mengpi kin, komung olt endi pim konu ele, ei tonu sipirim. Sipipi kin eim na Jerusalem konu ka wii ele, na

andan tum konu ei, eim Gos kin muł konu ele mukum mił, tor orum.

<sup>11</sup> Jerusalem konu ei, Gos nge tiłang owundu ele, piki topu pirim. Tiłang er pirim ei, am kom ku kombur, ku tonu pułum kom ku ei mił, yi end pirim. Pirim kom ku, 'jaspa' niłmin ku ei, kirapi konj mił, tiłang er pirim.

<sup>12</sup> Pe nga konu owundu ei, kung gui olt owundu mendpił pirim. Peng kin, nga kung gui ele, ondu engki nga tał pirim. Pirim konu ele, enjel engki nga tał angk kin, tep erik mulnjung. Molk kin, nga kung gui ondu ele, Esrel wumb tiłap nge, engki nga tał embe ei, połpu kin mundrum.

<sup>13</sup> Mondpu kin, kung gui ondu tekliki ei, ał eni tonu olum konu ele pirim. Peng kin, nga ei orung ele, kung gui ondu tekliki pirim Peng kin, nga mer orung ele, kung gui ondu tekliki pirim. Peng kin, nga eni mani pułum konu ele, kung gui ondu tekliki pirim.

<sup>14</sup> Peng kin, nga konu owundu nge kung gui ei, engki nga tał ei, kom ku dinga mandring polk engindnjing. Engindangin kin, kom ku engki nga tał ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi eim nge ek se andiłmin wu, engki nga tał nge embe poł pendrim.

<sup>15</sup> Pe nga enjel ei, na kin ek nipi kin, eim dolu gol su epi endi ei, eim angil ele pirim. Peng kin, eim su dolu ei, se andpi kin, konu owundu ei kin, nga konu ei nge kung gui kin, kung gui ondu kin, su simba nge ambilpi engrim.

<sup>16</sup> Engrim konu owundu ei, am kun mendpił su endi sirim. Sipi kin, nga wu ał nin, ei mer nin, nga tonu mani ei, su ende mił sirim. Sipi kin, nga enjel ei, eim konu owundu ele dolu sipi kin, su sim ei, 1500 turii mił purum. Pang kin, konu owundu ele wu ał nin, ei mer nin, tonu mani pei ei, su ende 1500 turii mił, su ende mił ku pirim.

<sup>17</sup> Peng kin enjel ni, eim su dolu ni sipi kin, su si kenrim ni, wu endi su silmin su ei, yi mił ende sirim. Sipi kin, nga enjel ei, kung gui su sirim ei, su ei nge minj sirim. Seng kin, kung gui ei, su simb 216 simb pei, alt pirim.

<sup>18</sup> Peng kin, konu owundu ei nge kung gui ei, Gos eim kom ku ka wii endi, 'jaspa' niłmin, ei kin eririm. Erpi kin, nga Gos eim ku gol sipi kin, konu owundu ele, gol kin eririm. Erang kin, konu ei gol ei am tiłang ka owundu erpi kin, kirapi mił eririm.

<sup>19</sup> Erang kin, konu owundu nge kung gui ei, pułe ei yi mił, Gos kom ku kanim kanim ku owundu top elmin mił, sipi kin, moke ngurum. Ngopu kin, kom ku endi ka wii ei embe 'jaspa' niłmin. Nga kom ku muk endi embe, 'sapaiya' niłmin. Nga kom ku kuru

endi embe, 'ales' niłmin. Nga kom ku jambi endi embe ei, 'emeral' niłmin.

<sup>20</sup> Pe nga kom ku endi, kundii kuru tał ei, 'saroniks' niłmin. Nga kom ku kundii endi, 'karniilon' niłmin. Nga kom ku endi terim ei, 'kraisolais' niłmin. Nga kom ku endi jambi mił endi, 'beril' niłmin. Nga kom ku terim mił endi, 'topas' niłmin. Nga kom ku endi, jambi kin terim mił 'krisopas' niłmin. Nga kom ku endi muk mił endi, 'jesin' niłmin. Nga kom ku endi kundii eipi endi, 'amisis' niłmin.

<sup>21</sup> Pe nga konu owundu nge ondu, engki nga tał ei, engki nga tał biisi kuru ka wii, ku owundu top elmin yi mił pirim. Peng kin, ondu endeim ei, biisi kuru endeim gelsi kirał mił, epi ei nge, endeim ni owundu ka wii mił, yi er pendrim. Pendpi kin, ondu endeim endeim yi mił er pendrim. Pendpi kin, nga konu owundu ele andlam ei, am gol niłmin, ku ei mendpił, andlam ele eririm. Erpi kin, ei am er kindang kin, biningał er kirapi mił, erpi pirim.

<sup>22</sup> Pe nga, na Gos nge men tołmun ngii endi, konu owundu ele tuk seng kin, endi na kinenj. Nimbil erang Gos Owundu nge eim noman dinga wii seng kin, nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei eim kin, ei elip Gos nge men tołmun ngii owundu mił pirim.

<sup>23</sup> Pe nga, konu owundu ele, oi eni tał, tiłang erkił kin tuk onguł mił pineririm mon. Nimbil erang Gos nge tiłang owundu mendpił ei minj erang kin, konu orung orung ele tiłang ei, erpi pirim. Peng kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei Kraisi ei eim dup alam mił multum.

<sup>24</sup> Molpu kin, wumb konu muł ol ele moł punmun ei, Gos eim nge tiłang owundu ele mendpił, kanik kin, andlam endngii. Andik kin, mei konu ele wu king moł punmun ombu, en enim nge moke si mengk ele, tuk sipngii.

<sup>25</sup> Nga konu owundu ele kung gui ondu ngo pendnjing ei, kunum kunum aki minj top sałihim ondu ei, tuk punermba mon. Pe nga, emii endi pepi kin tuk onermba mon!

<sup>26</sup> Pe nga wumb ngenj epi ka wii nin, ku ka wii nin, epi ombu wumb kon muł ol ele mołmun wumb ei, pei si mengk kin, ele tuk sipngii.

<sup>27</sup> Ba ol kis penj mołum epi ei nin, ol kis kanim kanim ei nin, nga wumb ek kend tok niłmin ombu nin, Gos eim konu mołum konu ele, tuk punerngii mon! Ba wumb nii endi, eim embe mer kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei nge mon ele konj kunum kunum mołum mon ele, pułum wumb ei minj mendpił, tuk ele pungii.



*Jerusalem Konu Konj Ei Nge Ek Kopur*

<sup>1</sup> Pe nga enjel ei, eim na no! ei, wumb no konj kunum kunum mo!umun no! ei, andan turum. Topu kin, no! ei, kirapi mi! tilang eririm. Eririm no! ei, eim Gos kin kung siipsiip wa! mi! wu ei Kraisi ei kin, mulku! king pe! konu ele, tor orum.

<sup>2</sup> Opu kin, no! ei, konu owundu ele ka wii andlam beris kin ele, tuk mi! memb ele, kun opu purum. Pupu kin, nga no! wer ele, orung orung ombu, ond wumb nok konj mo!umun ond ombu, angilim. Engrim ond ei, kung ngai endeim ele, mong topu kin, engki nga ta! kanim kanim eipi eipi to!um. To!um ond ei, oi endeim ele, ond mong ku to!um. Topu kin nga, ond ongu! wumb konu ele orung orung pei, pe pu!mun wumb ei, er ka elmin.

<sup>3</sup> Pe nga, Gos eim eipi pei, eim noman enalim ni piilim eipi ei, Gos kin mandi mulermba mon! Ba Gos kin kung siipsiip wa! mi! wu ei, Kraisi ei eim mulngu! konu ei mendpi!, king pe! konu owundu ele tuk simba. Sipi kin, nga Gos nge kongun wumb ei, Gos kin men tok ngungii.

<sup>4</sup> Ngok kin, wumb Gos eim kumb ningil kinangin kin, nga eim embe ei, en enim mei embil ele pu!mba.

<sup>5</sup> Pe nga emii endi, konu ele nga pin-ermba mon! Pe nga jep tilang min, eni tilang ei nge, kongun nga sinermba mon! Nimbil erang Owundu Gos eim, en enim nge tilang mu!mba. Mu!ang kin, wumb en enim king mi! kunum kunum tep er molk pungii.

*Jiisas Eim Sikir Orung Omba*

<sup>6</sup> Nga enjel ei, na kin ek yi nirim. Nirim ek ei ek keimi mendpi!, nga am ek dinga wii, pii gii ningii nge ek paliim. Peng kin kumb ok Owundu Gos eim nge ek ni tor kindilmin wumb kin, eim nge Gui Ka kindrim nge Gos ei, eim enjel endi kindang opu kin, eim nge kongun wumb ombu, mering ekii se tonu omba mandi erang kin eipi ei, andan tumba nge kindrim.

<sup>7</sup> Pe nga Jiisas yi nirim, "Piyei! Na sikrip orung ombii end. Wumb nii endi, eim Gos nge o! ekii se ermba nge ek ei, mon ele piik kin, ekii singii wumb ei, ka piingii!"

<sup>8</sup> Ei na Jon nilim wu ei mendpi!, molup kin, eipi ei kanip kin, nga piip enj wu mo!. Molup kin, na eipi pei ei, kan poru nip kin, pe nga enjel ei, na eipi kanim kanim andan topu eririm wu ei, eim simb ele, mong gopsing pii po! muls. Molup, na eim kin, men top kin, eim embe ambil tonu kindip kin, ngumbii end.

<sup>9</sup> End, ba eim na kin ek nirim, "Mon! Nim yi mi! enenjii! Na nim kin kongun ende wu mo! nga nim angnim no! nin, Gos nge ek ni tor kindilmin wumb ok nge ei kin,

wumb ende mo!. Molup kin, nga wumb nii endi, ek mon ya mon ele mo!um ei nga, ekii sik elmin wumb ei nge, wumb ende mo!. Molup kin, nim pukun kin, Gos embe ambil tonu kindkin kin, men to ngokun kin, eim kin mendpi! yi enjii."

<sup>10</sup> Nga enjel ei, eim na kin ek piipi kin, yi nirim, "Mon ele ek mon o! ei, ekii se tonu omba nge ek mo!um mon ei, nim pandi to gii ninenjii! Ninenjii o! ei mendpi! nga mandi tonu omba enim.

<sup>11</sup> Yi mi! erang, wumb o! kis kanim kanim elmin wumb ei, wiik tangin kin, o! kis minj erik mulangin kin, nga wumb o! penj tui ni piik elmin wumb ei, wiik tangin kin, o! penj tui nga min ele piik erngii. Nga wumb Gos nge o! kun ka erik wumb ei, wii tan kin, Gos nge o! kun ka erik wumb ei, nga Gos kin kun ka mo!mun wumb ei, wii tangin kin, Gos kin kun ka ku mulngii!"

<sup>12</sup> Jiisas ek yi nirim, "Piyei! Na pe mandi ombii end. Na wumb nge kumep eipi eipi tu wup kin, wumb kongun kanim kanim enjing mi! kumep ei, wumb endeim endeim ni mok top ngumbii.

<sup>13</sup> Na minj mo!, kumb ele kindip kin, nga molup kin, ekii kindip el wu mo!. Mo! ei, na eipi kanim kanim nge pu!wu mo!. Mo! ei, na eipi kanim kanim erip porun tunj pu!wu mo!."

<sup>14</sup> Yi mi! wumb nii endi, eim alap olt endi, was erpi kin, konj mi! mu!mba wumb ei, eim ka piipi kin, mu!mba. Mu!ang kin, wumb ei kapli, ond noman konj kunum kunum mo!um ond ei nge, mong nungii. Nok kin, kung siipsiip wa! mi! kangil miyem ei je kil ngum wumb ei, en enim konu owundu ka wii nge ondu ei, kapli tuk ele pungii.

<sup>15</sup> Nga konu owundu ka wii ei, torung wumb ka owu mi! mo!mun wumb ombu nin, wumb kunju men to!mun wumb nin, nga wu amb waning no!mun wumb ei nin, nga wumb, wumb eipi to konduk elmin wumb ei nin, nga gos kend embe ambil tonu kindik elmin wumb ei nin, nga wumb pei ek kend tui andlam ei noman pend kin, ekii sik elmin wumb ei nin, wumb ombu en enim, Gos nge konu ka wii owundu ele torung mulngii!

<sup>16</sup> "Na Jiisas, na nge enjel enim kin kindamb opu kin, eim ele enim men to!mun wumb ombu kin, ek ei nipi tor kindrim. Kindipi kin, na wu Deipis nge pu!wu mo!; nga na eim kupam no! mo! ku. Nga na konu kupiiring kor kanjip tilang ka wii elim kanjip ei mi!, na mo! ku."

<sup>17</sup> Gos nge Gui Ka kin, kung siipsiip wa! mi! wu ei nge ambim mi! ei, pii gii nilmin wumb ei kin, ek yi ninngil, "Oiyoi!" Nga wumb nii endi, ek ei piimba wumb ei kindang opu kin ek yi nimba, "Nim Oiyoi!"

Nga wumb nii endi, noł nuwa ermba wumb ei, eim omba ku. Nga wumb nii endi, eim noł no konj kunum kunum mołumun noł ei, numbii ni piim kin, noł ei numba ku. Nopu kin, epi ei, Gos nge epi ka wii ei, wii ngurum.

<sup>18</sup> Yi mił, wumb nii endi, eim Gos nge mon ek ninim oł ei, ekii se tonu omba ek ei, piimba wumb ei, na ek dinga nip ngond. Ngopu kin, pe wumb nii endi, eim Gos mon ele, ek pinalim mił nipi kin, nga tuk kindmba wumb ei, Gos nga eim kin, oł embin tui mer mon ele, ek ninim mił ei, Gos erpi kin, wu ei kin tonu kindmba.

<sup>19</sup> Nga wumb nii endi, Gos ke mering ekii se tonu omba ek ninim mon ei, to si kindpi kin ermba wumb ei, nga Gos eim kin yi ku ermba. Erpi kin, nga wumb ei, eim ond no konj kunum kunum mołumun ond ei, angilim ei, nunarpi kin, nga konu owundu ka wii konu ei mon ele, ninim konu ei, wumb ei eim tuk ele punermba mon ku.

<sup>20</sup> Nga Jiisas eim ek oł ekii se tonu omba ek ei, ni tor kindrim ei, nga ek yi nirim, “Keimi! Na ombii kunum pe mandi enim!” Ei keimi! Ei kapli, yi minj pengli! Owundu Jiisas nim wa!

<sup>21</sup> Pe Jiisas Owundu ei, eim noman ka ei, sinim oł kun ka elmin wumb pei kin ouni mułmba. Ei keimi!

# Read the New Testament daily

## January

date	Scripture
1	Masyu 1:1-2:12
2	Masyu 2:13-3:6
3	Masyu 3:7-4:11
4	Masyu 4:12-25
5	Masyu 5:1-26
6	Masyu 5:27-48
7	Masyu 6:1-24
8	Masyu 6:25-7:14
9	Masyu 7:15-29
10	Masyu 8:1-17
11	Masyu 8:18-34
12	Masyu 9:1-17
13	Masyu 9:18-38
14	Masyu 10:1-23
15	Masyu 10:24-11:6
16	Masyu 11:7-30
17	Masyu 12:1-21
18	Masyu 12:22-45
19	Masyu 12:46-13:23
20	Masyu 13:24-46
21	Masyu 13:47-14:12
22	Masyu 14:13-36
23	Masyu 15:1-28
24	Masyu 15:29-16:12
25	Masyu 16:13-17:9
26	Masyu 17:10-27
27	Masyu 18:1-22
28	Masyu 18:23-19:12
29	Masyu 19:13-30
30	Masyu 20:1-28
31	Masyu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Masyu 21:23-46
2	Masyu 22:1-33
3	Masyu 22:34-23:12
4	Masyu 23:13-39
5	Masyu 24:1-28
6	Masyu 24:29-51
7	Masyu 25:1-30
8	Masyu 25:31-26:13
9	Masyu 26:14-46
10	Masyu 26:47-68
11	Masyu 26:69-27:14
12	Masyu 27:15-31
13	Masyu 27:32-66
14	Masyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 8:1-20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51-8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24-13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42-14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36-16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22-19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37-22:16
4	Aposel 22:17-23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galeisiya 1:1-24
15	Galeisiya 2:1-16
16	Galeisiya 2:17-3:9
17	Galeisiya 3:10-22
18	Galeisiya 3:23-4:20
19	Galeisiya 4:21-5:12
20	Galeisiya 5:13-26
21	Galeisiya 6:1-18
22	Epeses 1:1-23
23	Epeses 2:1-22
24	Epeses 3:1-21
25	Epeses 4:1-16
26	Epeses 4:17-5:2
27	Epeses 5:3-33
28	Epeses 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosii 1:1-20
5	Kolosii 1:21-2:7
6	Kolosii 2:8-23
7	Kolosii 3:1-17
8	Kolosii 3:18-4:18
9	1 Tesilonaika 1:1-2:9
10	1 Tesilonaika 2:10-3:13
11	1 Tesilonaika 4:1-5:3
12	1 Tesilonaika 5:4-28
13	2 Tesilonaika 1:1-12
14	2 Tesilonaika 2:1-17
15	2 Tesilonaika 3:1-18
16	1 Timosii 1:1-20
17	1 Timosii 2:1-15
18	1 Timosii 3:1-16
19	1 Timosii 4:1-16
20	1 Timosii 5:1-25
21	1 Timosii 6:1-21
22	2 Timosii 1:1-18
23	2 Timosii 2:1-21
24	2 Timosii 2:22-3:17
25	2 Timosii 4:1-22
26	Taisii 1:1-16
27	Taisii 2:1-14
28	Taisii 2:15-3:15
29	Pailiimon 1:1-25
30	Eipru 1:1-14
31	Eipru 2:1-18

date	Scripture
1	Eipru 3:1-19
2	Eipru 4:1-13
3	Eipru 4:14-5:14
4	Eipru 6:1-20
5	Eipru 7:1-19
6	Eipru 7:20-28
7	Eipru 8:1-13
8	Eipru 9:1-10
9	Eipru 9:11-28
10	Eipru 10:1-18
11	Eipru 10:19-39
12	Eipru 11:1-16
13	Eipru 11:17-31
14	Eipru 11:32-12:13
15	Eipru 12:14-29
16	Eipru 13:1-25
17	Jeims 1:1-18
18	Jeims 1:19-2:17
19	Jeims 2:18-3:18
20	Jeims 4:1-17
21	Jeims 5:1-20
22	1 Piisa 1:1-12
23	1 Piisa 1:13-2:10
24	1 Piisa 2:11-3:7
25	1 Piisa 3:8-4:6
26	1 Piisa 4:7-5:14
27	2 Piisa 1:1-21
28	2 Piisa 2:1-22
29	2 Piisa 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

*December*

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jus 1:1-25
9	Repeleisin 1:1-20
10	Repeleisin 2:1-17
11	Repeleisin 2:18-3:6
12	Repeleisin 3:7-22
13	Repeleisin 4:1-11
14	Repeleisin 5:1-14
15	Repeleisin 6:1-17
16	Repeleisin 7:1-17
17	Repeleisin 8:1-13
18	Repeleisin 9:1-21
19	Repeleisin 10:1-11
20	Repeleisin 11:1-19
21	Repeleisin 12:1-18
22	Repeleisin 13:1-18
23	Repeleisin 14:1-20
24	Repeleisin 15:1-8
25	Repeleisin 16:1-21
26	Repeleisin 17:1-18
27	Repeleisin 18:1-24
28	Repeleisin 19:1-21
29	Repeleisin 20:1-15
30	Repeleisin 21:1-27
31	Repeleisin 22:1-21